LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 1 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3719 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ...

Մայիս 1 է այսօր,— եւ մեքենաբար մեր միտքը կ'երթայ դէպի այն աշխարհը ուր կ'ըսեն թէ իրականացա՛ծ է Մայիս Մէկը.— Տիրապետութիւն աշխատանքի, բարօրութիւն աշխատաւոր բազմութեանց, հաւասարութիւն, արդարութիւն, ազատ եւ ուրախ կեանք...

Եւ սակայն,— ահա օրուան լուրերը, մէկը միւսէն քստմնելի։ Սե՛ւ, սե՛ւ։ Եւ այն ալ պակասաւոր։

— Ինչո՞ւ չէք յայտներ ձեր լուրերուն աղբիւրները...

Մենք պատասխան չունինք այս փափուքներուն, բարեմիտ ըլլան թէ չարամիտ։ Պատասխանը կուտայ պատմութիւնը։

Կ'անցնի՛ն օրեր եւ ամիսներ, կ'անցնին այս օրերն ալ, երբ հալածականներու շրթները փոշիացած կ'ըլլան, եւ կը պարզուի արիւնաղանգ քաղքտութեան ամբողջ պատկերը։

Այս օրուան համար, մեր տարրական պարտականութիւնն է արձանագրել ինչ որ կարելի է իմանալ, զանազան միջոցներով,— երբեմն կանուխ, երբեմն շատ ուշ։ Միշտ անուղղակի եւ կիսկատար։

Այո, չափազանց դժուար է վերջնապէս մաղել, ստուգել, անվիճելի դարձնել Հայաստանի մասին հաղորդուած այս տեղեկութիւնները։ Ամբողջ Խ. Միութիւնը պաշարուած է երկաթեայ ցանցով մը, իսկ Հայաստան աշխարհը շատ աւելի անմատչելի է, իբրեւ ծայրագաւառ։

Եւ սակայն, ահաւասիկ լուրերը կը տեղան իրարու ետեւէ, անցորդներու, փախստականներու, բաց՝ պատահական կուռներու միջոցաւ։ Եւ կը հաղորդուին այնպիսի մանրամասնութիւններով, անուններով, փաստերով, թուականներով, որոնց հանդէպ անբուժելի ապուշներ միայն կրնային վարանում փրցնել։

Մենք շատ պիտի ուզէինք որ, Թերահաւատներուն գոնէ բարեմիտները քան-գործ ընէին, քիչ մըն ալ իրենք յոգնէին, ստուգելու եւ իրաւը զանազանելու, իրականութիւնն ու չափազանցութիւնը ստուգելու համար։

Չի բաւեր չորս պատի մէջ նստիլ եւ Հայաստան երգել։ Չի բաւեր գարշելի թուութիւններ տարածել արճարանէ արճարան։

Կը ցաւի՞ ձեր սիրտը,— հրամեցէք աշխարհէն եւ դուք ալ երկտող լուր մը հաղորդեցէք, ըլլայ իսկ հերքում կամ լուսաբանութիւն։

Մենք պիտի ուզէինք ամօթով մնալ,— եթէ հասարակ մուննաթիկներ կարենային ճշդել գոնէ մէկ երրորդը՝ այն քստմնելի լուրերուն, որոնց երկրորդ աղբիւրները (հաղորդողները) կը վայելեն մեր բացարձակ վստահութիւնը։

Հայրենիք մը ամբողջ, 1936 Յունիս 9էն ի վեր, ամբողջ ժողովուրդ մը — երէկուան տէրերն ու կուսքերը— գլխատուած, բանտարկուած կամ աքսորուած, էջմիածինը աւարի տրուած եւ զօրանոցի վերածուած, տարէց վաստակաւորներ եւ երիտասարդ գրագէտներ մահացած կամ հալածական,— մարդ մ'իրան անբարոյացած, անբանացած ըլլալու է, որպէսզի կարենայ նորէն կուսակցական քինախնդրութեան մարզանքներ կատարել, սովորական ժամանակներու պէս, փրփուր տեղալով աջ ու ձախ։ Որպէսզի կարենայ անտարբեր մնալ այս ողբերգութեան, քալքայումին, ՋԱՐԴԻՆ հանդէպ...

Մեր գրիչը կը դողայ եւ կը կասի, թուղթն անգամ կը սարսռայ, այս պատկերին առջեւ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԱՄԱՐ

Մեծ գոհունակութիւն Ֆրանսայի մէջ

Ի՞նչպէս պիտի փրկուի Չեխոսլովաքիան

Ֆրանսայի վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Լոնտոնէն վերադարձան մեծ գոհունակութեամբ։ Կատարուած խորհրդակցութիւնները ոչ միայն ամրապնդած են անգլօֆրանսական համաձայնութիւնը, այլեւ յանգած՝ կատարեալ զինակցութեան մը, ինչպէս բացատրած էինք երէկ։ Պ. Տալատիէ պատասխանելով մամուլի ներկայացուցիչներու հարցումներուն, յայտարարեց.

— «Գիտէք որ ես լաւատես մը չեմ։ Բայց պարտականութիւն կը սեպեմ ըսել թէ ես անձնապէս Լոնտոնէն կը բերեմ վերին աստիճանի կազդուրիչ տպաւորութիւն մը։ Նոր բան չէ անգլօֆրանսական համաձայնութիւնը, բայց երբեք այսքան իրական, ծաւալուն եւ խոր եղած չէ»։

Ինչպէս պաշտօնական զեկոյցն ալ կը հաստատէ, երկու պետութեանց համաձայնութիւնը կը պարունակէ հետեւեալ կէտերը—

1. Փնտռել գտնել գործելու լաւագոյն եղանակները, ապահովելու համար Կեդ. Եւրոպայի խնդիրներուն խաղաղ եւ արդար լուծումը։ (Զեկոյցը չի յիշեր Չեխոսլովաքիոյ անունը)։

2. Շարունակել երկու պետութեանց սպայակոյտներուն խորհրդակցութիւնները։

3. Շարունակել գործակցութիւնը, հաւաքաբար պաշտպանելու համար երկու երկիրներուն շահերը եւ տեսակէտները, ազգային թէ միջազգային կեանքի մէջ։

4. Գոհունակութիւն անգլօ-իտալական համաձայնութեան համար, մաղթելով որ նոյն ոգիին յանգին ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները, փութացնելու համար Սպանիոյ օտար կամաւորներուն յետս կոչումը։

Ինչ կը վերաբերի մասնաւորապէս Չեխոսլովաքիոյ, իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա միասնաբար պիտի գործեն հետեւեալ ձեւով, կանխելու համար որ եւ է ընդհարում։

1. Նորէն եւ աւելի վճռապէս պիտի յանձնարարուի Չեխոսլովաքիոյ կառավարութեան որ կարելի զիջումները կատարէ, գոհացում տալու համար Գերմաններուն.

(Լուծման շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՉԵԿԱՆ ԽՈՐՏԱԿԵԼՈՎ ԿԸ ԳՐԱՒԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՅՈՒՋՈՒՄԷՆ ԿԸ ՄԵՌՆԻ (ԵՒ ԿԱՄ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒՄԷՆ)

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶՕՐՔԵՐ ԿԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻՆ ՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

40.000 ՌՈՒԲԼԻ ՏՈՒՐՔ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ ԷՋՄԻԱԾԻՆԷՆ — ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ Կ'ՈՒԶԷ ՀԵՌԱԳՐԵԼ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ — ՉԵԿԱՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԵՒ Ը ԳՐԱՒԷ ԲՈԼՈՐ ՍՊԱՍՆԵՐԸ, ՆՈՅՆԻՍԿ ՄԻՒՌՈՆԻ ԿԱԹՍԱՆ — ՑԵՏՈՑ ԿԸ ԽՈՐՏԱԿԷ ԳԱՆՁԱՐԱՆԸ — ԵՐԿՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐ ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՄԸ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԱԾ? — ՄԻԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄԱՍԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԿԱՄ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ԵՆ։

— • —

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

... 20 ԱՊՐԻԼ

Հայաստանից արտասահման անցած ճամբորդները կամ պատահական անցորդները հետեւեալ տեղեկութիւններն են հաղորդում երկրում տիրող զարհուրանքի մասին։

Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը ՉԵԿԱՅԻ ՄԻՋՈՑՈՎ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԽՈՐԷՆ Ա.ԻՑ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է 40.000 ՌՈՒԲԼԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐԿ (նալօգ)՝ էջմիածնի տաճարի համար։ Կաթողիկոսի վրայ ամէն տեսակ ճնշում գործ են դնում եւ պահանջում են, որ յիշեալ գումարը շուտով վճարուի։ Վանքը դրամ չունի, Կաթողիկոսը մատնուած է անել վիճակի։ Առաջարկում է Չեկային ժամանակ տալ իրեն, որպէսզի հեռագիր դարձէ, արտասահմանի հայ համայնքներին, առաջնորդներին եւ ազգային հաստատութիւններին եւ խնդրէ դրամական օգնութիւն հասցնել էջմիածին։ ՉԵԿԱՆ ՄԵՐԺՈՒՄ Է ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ԵՒ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԵԼ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏԱՃԱՐԻ ԱՐԾԱԹԵԱՅ ԵՒ ՈՍԿԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՍՊԱՍՆԵՐԸ, ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՆՕԹՆԵՐԸ ԵՒ ՄԻՆՉԵՒ ԻՍԿ ՄԻՒՌՈՆԻ ԿԱԹՍԱՆ։ ՉԵԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ՆԱԵՒ ՎԱՆՔԻ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՄԱՏԱՆԻՆԵՐԸ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐԻ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԻ), ԼԱՆՋԱԽԱՉԵՐ, ԱԴԱՄԱՆԴԱԿՈՒՌ ԶԱՐԴԵՐ, ՇՔԱՆՇԱՆՆԵՐ եւայլն։ Այս բոլորը պահւում էին տաճարի ետեւում գտնուող եկեղեցական սպասների թանգարանում, ուր գտնւում էր նաեւ Միւռոնի արծաթեայ կաթսան։

ՉԵԿԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՑ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ՅԻՇԵԱԼ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ։ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԿՏՐՈՒԿ ԿԵՐՊՈՎ ՄԵՐԺՈՒՄ Է ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ՝ ՀԵՏԵՒԱԲԱՐ ԵՒ ԱԶԳԱՊԱՏԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԵԿԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԵԼ։ ԱՄԵՆԱԶՕՐ ՉԵԿԱՆ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԻՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԻ ՁԵՌՔՈՎ ՋԱՐԴԵԼ Է ՏԱԼԻՍ ՎԱՆՔԻ, ՏԱՃԱՐԻ ԵՒ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԴՌՆԵՐԸ ԵՒ ՏԱՆՈՒՄ Է ԱԶԳԱՊԱՏԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ։

Ոմանց ասելով այս թալանից յետոյ Չեկան բանտարկում է Հայոց կաթողիկոսին եւ էջմիածնի միաբաններից նրանց, որոնք հակառակել էին Չեկայի պահանջներին։ Ապրիլի 10ին լուր է տարածւում թէ Ամենայն Հայոցկաթողիկոս Խորէն Ա. Մուրադբէկեանը, էջմիածնի միաբան երկու եպիսկոպոսներ եւ մի վարդապետ բանտում մեռել են, թէ դիակները բանտից դուրս են հանում եւ տանում վանքը։ Եթէ հաւատանք այս աղբիւրին, Չեկան բանտում թունաւորել եւ կամ խեղդել է Հայոց կաթողիկոսին, երկու եպիսկոպոսների եւ մի վարդապետի հետ (որոնց անունները դեռ յայտնի չեն)։

Մի ուրիշ տեղեկութեան համաձայն, երբ կաթողիկոսը վանքի տաճարի եւ թանգարանի բանալիները չի յանձնում Չեկային եւ սա դռները ջարդում ու տանում է հարստութիւնները եւ մինչեւ իսկ միւռոնի կաթսան, ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՎՇՏԻՑ ԵՒ ԿՍԿԻԾԻՑ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ Է ԼԻՆՈՒՄ՝ ՏԱՃԱՐԻ ԵՒ ԱԶԳԱՊԱՏԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԹԱԼԱՆԻՑ ԵՐԵՔ ՕՐ ՎԵՐՋ։ ԱՅԺՄ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԻԱԲԱՆՆԵՐԻ ՄԵԾ ՄԱՍԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԿԱՄ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ԵՆ։ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐԸ ԵՒ ՎԱՆՔԻ ԱՄԲՈՂՋ ՇԷՆՔԵՐԸ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ ԵՆ ԶՕՐԱՆՈՑՆԵՐԻ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՎԵՐՋԵՐՍ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒՍ ԶՕՐՔԵՐ ԵՆ ԲԵՐԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆ։

Ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ շատ ուժեղ կերպով յառաջ է տարւում հակակրօնական եւ անաստուածեան պայքարը։ Երեւանում միայն մի եկեղեցի կայ ուր երբեմն աղօթելու են գնում ծերունիներն ու պառաւները։

Կաթողիկոսի մահուան մասին Երեւանի ռադիոն յայտնեց ապրիլ 11ի երեկոյեան։ Ապրիլ 12ի լուսաբացին արտասահմանի ռադիոները հաղորդեցին, որ էջմիածնում վախճանուել է ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Ա.ը։

Նոյն օր Երուսաղէմի Հայոց պատրիարք Տէր Թորգոմ Արքեպ.ը հեռագիրներով յայտնեց Սփիւռքի հայութեան Հայոց սրբազան կաթողիկոսի մահը։

ՍՈՒՐԻԱ - ՊԱՂԵՍՏԻՆ սահմանագլուխին վրայ փշաթելեր պիտի հաստատուին, զինեալ հրոսախումբերու երթեւեկը խափանելու համար։ Այսպէս պիտի կազմուի 50 մղոն երկայնութեամբ ցանց մը, երեք զուգահեռական գիծերով, իւրաքանչիւրը վեց ոտք բարձրութեամբ։ Միեւնոյն ատեն պիտի հաստատուին լուսարձակ կայաններ եւ ելեկտրական հոսանքի կեդրոններ։ Հաշուեղած է որ մէկ մղոն փշաթելի շինութիւնը պիտի արժէ 2000 անգլ. ոսկի, ինչ որ սուղ չի համարուիր։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը յանդգնի թէ համայնավարները կը փորձեն առանձին համաձայնիլ իր մասնաճիւղերուն հետ, երկու կուսակցութեանց միացման համար, հակառակ այդ մասին գծուած պայմաններուն։

Եղիշէ Չարենց մեռած, կինը ձերբակալուած

ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ԵՆ —

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐ ՄԱՆՈՒԿ ԱԲԵՂԵԱՆ, ԼԵԶՈՒԱԲԱՆ - ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ, ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԵԼԻՔ-ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ։

ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԵՆ —

ԵՐԿՐԱԲԱՆ ՏԻԳՐԱՆ ՋՐԲԱՇԵԱՆ, ՎՌԱՄ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ, ՀՐԱՆԴ ԳԱԼԻԿԵԱՆ, ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԶԱԽԱՆԵԱՆ (վերջին երկուքը նախկին հնչակեաններ), ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԾԵՐՈՒՆԻ ՀԱՅՐԸ՝ ՂԵՒՈՆԴ, ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱԶԱՏ ՎՇՏՈՒՆԻ ԵՒՆ.։

Հայաստանի Չեկան 8 ամիս տնային բանտարկութեան ենթարկեց բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցին, որին ապա տեղափոխեց բանտը։ Փետրուարի սկիզբներին (1938) տաղանդաւոր բանաստեղծ Չարենցը մեռել է Երեւանի բանտում։ Այժմ բանտարկուած է Չարենցի կինը։

Ուսուցիչ եւ տաղանդաւոր երգիծաբան Լեւ Կամսարը (Արամ Տէր Թովմասեան) Աղասի Խանջեանի սպանութիւնից յետոյ աքսորւում է Սիբիր։ Մի տարի յետոյ, 1937ի ամառը Լեւ Կամսարը մեռել է աքսորավայրում։

Հայաստանից ամիսներ առաջ աքսորուել են համալսարանի դասախօս - պրոֆէսօրներ՝ ՄԱՆՈՒԿ ԱԲԵՂԵԱՆ, լեզուաբան - գիտնական ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ, ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԵԼԻՔ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ եւ ուրիշներ։

— Երեւանում ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՄԱՐԴԻԿ։ Յիշենք հետեւեալները — երկրաբան Տիգրան Ջրբաշեան, Վռամ Կոստանեան, Հրանդ Գալիկեան, Ժիրայր Միրզախանեան (վերջին երկուքը հնչակեաններ են)։ Աղասի Խանջեանի հայրը ծերունի Ղեւոնդը, իր որդու սպանութիւնից մի քանի ամիս յետոյ էլ կենսաթոշակ է ստանում ոմն կոմիսար Աղամալեանից, որ այժմ բանտարկուած է։ Ամիսներից ի վեր բանտումն է բանաստեղծ Ազատ Վշտունին։

5000 ՔԻՒՐՏԵՐ ԵՒ ԵԶԻՏԻՆԵՐ ՍԻԲԵՐԻԱ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ

Հայաստանի սահմանամերձ գաւառներից 5000 ՔԻՒՐՏԵՐ ԵՒ ԵԶԻՏԻՆԵՐ ՔՇՈՒԱԾ ԵՆ ՍԻԲԻՐ ԵՒ ԱՅՆՏԵՂ ԷԼ ՊԻՏԻ ԱՊՐԻՆ։ ՀՈԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒՍԵՐ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ ԵՆ ԲԱԳՈՒ ԵՒ ԳԱՆՁԱԿԻ ՇՐՋԱՆԸ։ ՄԻԱՅՆ ԲԱԳՈՒԻ ՄԷՋ ՌՈՒՍԵՐԻ ԹԻՒԸ ԱՅԺՄ ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆԻ Է ՀԱՍՆՈՒՄ։ Անխնայ եւ անխտիր, առանց ազգի եւ ցեղի խտրութեան բանտարկւում, աքսորւում եւ մահուան են դատապարտւում կառավարութեան աչքին կասկածելի եւ վտանգաւոր համարուած անձերը։ Բարոյական, տնտեսական անհատական եւայլ որ եւ է արժէք ներկայացնող մի անհատ համարւում է ժողովուրդի եւ ամբոխի մէջ ազդեցութիւն բանեցնող, վտանգաւոր ղեկավար կամ հակայեղափոխական գործեր կատարող անձ։ Այսպիսիները իսկոյն բանտարկւում կամ աքսորւում են։

Հակախորհրդային պետութիւնների միութիւնը եւ հակաբոլշեւիկեան արտաքին ճակատները որքան ուժեղանում են, այնքան էլ Խորհրդային Միութեան ներսում սաստկանում է հալածանքի, աքսորի, բանտարկութեան եւ զարհուրանքի քաղաքականութիւնը։ Քիչ չատ անցեալ ունեցող, ծանօթ կամ ժողովրդից սիրուած անձերը անմիջական կասկածի եւ մինչեւ իսկ կորուստի ենթակայ են։ Աքսորի, բանտի եւ մահուան սպառնալիքը կախուած է ոչ միայն ոչ - բոլշեւիկների այլեւ բուն, իսկական, հաւատարիմ բոլշեւիկ համարուած անձերի գլխին։ Մատնութիւն, դաւաճանութիւն եւ ամէն տեսակ ստոր արարքներ սովորական երեւոյթներ են խորհրդային միութեան մէջ՝ Սիբիրից սկսած մինչեւ Արաքսի ափերը։

էջմիածնի մասին Խորհրդային Միութեան վարած քաղաքականութիւնը, շարունակութիւնն է ցարական հայահալած քաղաքականութեան։ Սրանից ճիշդ 35 տարի առաջ էր (1903) որ Նիկոլայ Բ. ցարը հրովարտակով հրամայում էր գրաւել Հայոց ազգապատկան եւ եկեղեցապատկան կալուածներն ու հարստութիւնները։ Արքայական հրամանի գործադրութիւնը յանձնուած էր Կովկասի փոխարքայ Գոլիցինին, որի կողմից վրացի իշխան Նակաշիձէն էջմիածին էր գնում եւ Խրիմեան Հայրիկ կաթողիկոսին ներկայանալով պահանջում էր էջմիածնի գանձատան բանալիները։ Խրիմեանը չյանձնեց բանալիները։ Նակաշիձէ խորտակել տուեց գանձատան դռները եւ տարաւ ազգապատկան հարստութիւնները, որոնք սակայն յետ առացուեցան։ Այժմ պատմութիւնը կրկնւում է։ Ռուսաստանի ներկայ ցարն է վրացի Ստալինը, որա փոխարքան Կովկասում վրացի Բերիան է որի հրամանով էլ խորհրդային Հայաստանի Չեկան թալանեց, կողոպտեց էջմիածնի վանքի եւ հայ ազգի հարստութիւնները։

ԾՈՎԵՑԻ

ՆԻԿԻՒՍԸ քանի մը հազար զուից. ֆրանք զրկեց Ազգերու Դաշնակցութեան, ի հաշիւ Եթովպիոյ յանձնեալ պարտքերուն, որ կը ներկայացնէ 166.430 զ. ֆրանքի գումար մը (1.165.000 ֆր. ֆրանք), 1934 — 1937 տարիներուն համար։ Առով գոհընկէց արքան կ'ուզէ կանխել այն մեղադրանքը թէ Եթովպիա չէ վճարած իր պարտքերը, բայց խնդիր է թէ պիտի ընդունուի՞ այս գումարը։ Եթովպիոյ կայսրուհին Երուսաղէմէն Եւրոպա կուգայ, ծախելու համար իր զոհարեղէնները։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ խորհրդարանի զինուորական յանձնաժողովին նախագահը Մոսկուա գնաց ընկերակցութեամբ բարձրաստիճան սպաներու։ Պիտի մնայ երեք շաբաթ, ուսումնասիրելու համար Խ. Միութեան զինուորական կացութիւնը։ Այս առթիւ զօրահանդէս մը պիտի սարքուի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ԺԱՄ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Պատերազմը նոր վերջացած էր։ Ուրիշներուն պէս ես ալ կը պտտէի Գերմանիոյ մէկ ծայրէն միւսը, գրեթէ ձրի, շնորհիւ իր ոչնչութեան վերածուած մարքերուն։ Մէկ հացը երեք միլիոն կ'արժէր միայն, այսինքն ոչինչ...

Գիշեր մը կը հասնիմ Պերլին։ Ինծի համար Պերլինը մէկ բանով միայն հետաքրքրական էր. իբրեւ ոստանը Գերմանիոյ ցուցամոլ ու փառասէր կայսերքուն։ Յետոյ մանաւանդ ոստանը ուր բարձրացաւ ու մոխրացաւ Վիլհէլմ Երկրորդ կայսեր անձը ու փառասիրութիւնը։ Այդ օրերուն հետաքրքրութեան մեծ առանցք մը ըրած էր այս մոխրացումը իր շուրջը։

Պերլին հասնելուս ամբողջ երկու ժամ, բոլոր ունեցածներս հետս, կը գլտորիմ ինքնաշարժի մը մէջ, քաղաքին մէկ ծայրէն միւսը, գտնելու գլուխս հանգչեցնելու տեղ մը։ Ո՛ր պանդոկը որ կ'երթանք, Փրուսիացի խիստ դռնապաններ կը յայտարարեն թէ ամէն սենեակ բռնուած է, եւ թէ ոչ մէկ մօտիկ ապագայի համար յոյս կայ պարապ անկիւնի մը։ Օտարականները եկած լեցուած են այս քաղաքը մէկ ծայրէն միւսը, եւ օրական երեք Ֆրանքով կ'ապրին ամէնէն շքեղ պանդոկներուն մէջ։

Ես այս առաջին երկու ժամուան թափառումիս միջոցին արդէն կը ըսկսիմ մեծ հակակրանք մը զգալ այս պարապ մեծութիւններով ուռած քաղաքին համար։ Այսքան անհրապոյր քաղաքի չէի հանդիպած։ Եւ քանի գիշերուան մէջ բոլոր սնտուկներովս կը գլտորիմ թաքսիին մէջ, եւ ժամերը կը սահին առանց տեղ մը կանգ առնելու։ Հակակրանքիս հետ խուլ վախ մըն ալ կը պատէ զիս, գիշերային Պերլինէն արտացոլող, անոր վիթխարի արձաններէն եւ թաց փողոցներուն մէջ վառող դեղին լոյսերէն, եւ խորհելով որ երբեք կրնայ կանգ չառնել անոնց մէջ կատարուող այս անօգուտ թաւալումը...

Բայց վերջապէս քրիստոնէական եւ ուսանողական կրկին հանգամանքով օժտուած տան մը մէջ տեղ մը կը գտնուի։ Եւ սենեակս հասնելուս, միտքս կը դնեմ կրցածիս չափ շուտով փախչիլ այս քաղաքէն։ Յետոյ կ'որոշեմ սակայն լաւ մը տեսնել այն տեղերը ուր Վիլհէլմ Երկրորդ փառասիրութիւնը մինչեւ ահարկու պատուաբազմը բարձրացաւ, ու մոխրացաւ։

Առոր համար յաջորդ առաւօտը կը քալեմ Unter der Lindenէն վեր, երթալու անոր լքած պալատը։ Ճամբուն ամբողջ երկայնքին, ցուրտէն դողացող պզտիկ վաճառորդներ carte-postaleներ կը ծախեն Վիլհէլմ կայսեր վերջին պատկերով, ծերացած ու կնճռոտած։ Նաեւ անոր տղուն, գահաժառանգ իշխանին նկարները, պահած իր աշխարհիկ մարդու ամբողջ կերպարանքը։ Ձեռքերը մատանիներով ու ապարանջաններով ծանրաբեռն, ու թեւին տակ պզտիկ շնիկ մը, այնպէս ինչպէս ունին կիսաշխարհիկ կիները...

Կայսերական պալատը Պերլինի ամէնէն հին շէնքն է։ Համեմատաբար շքեղ հնութիւն մը։ Տակաւին փակ դռներուն առջեւ, խառնիճաղանճ բազմութիւն մը լեցուած է, ուր ամէն լեզու կը լսես։ Կը կարծեմ սակայն որ ներկաներուն մեծամասնութիւնը կը կազմեն այդ օրը Պերլինցի մամլաճառները, մինչդեռ յայտնի կ'ըլլայ որ անոնք Գերմանացիներ են պարզապէս։ Անոնց հետ նաեւ շատ մը ժըղտուն Ֆրանսուհիներ, յաղթածներու երեւոյթներ քերած միասին...

Երբ դուռները կը բացուին, բոլոր այս բազմութիւնը կը խուժէ կայսերական սանդուղներէն վեր, տեսակ մը անյագ ախորժակով։ Այդ սանդուղներուն եւ սրահներուն մէջ ամէն պարզ մարդ քիչ մը վրէժ կը լուծէ երէկ դեռ հոն բազմած կայսերէն, թագաւորներէն։

Կեանքին անկայունութեան այսքանը տեսակ մը գինովութեան մէջ դրած է բոլորս, եւ թեթեւ գլխու պտոյտով մըն է որ կը մտնենք Վիլհէլմ կայսեր անձնական սրահներէն ներս։

Առաջին քայլէն արդէն կը սկսի հարստութիւնը, գեղարուեստական ամէն տեսակի հաւաքածոները, խնամքով շարուած պահարաններու մէջ, պատերուն վրայ։

Մեծ սրահի մը անկիւնը մեծակառոյց թանկարժէք ժամացոյցի մը եւ աքաժուէ պահարանի մը մէջտեղ, կապոյտ անդուէ բազմոցի մը վրայ տեղաւորուած են չորս կլորիկ, կարմրուկ Գերմանուհիներ, սեւներու պէս հաստ սրունքներով, որոնք զինուորական կախուած Վիլհէլմ կայսեր մեծադիր մէկ նկարին յառած իրենց աչքերը, կը ծամեն հանդարտութեամբ երկու շիրտ սեւ հացի մէջտեղ դրուած խոզենիի հաստ կտորներ, փառք տալով անշուշտ որ կայսերքուն պէս խոզերն ալ մէկ օրէն միւսը չանհետանալով, կարելի կ'ըլլայ միշտ վայելել իրենց սիրական ուտելիքը, ազնուապետական այդ անկիւնը լեցնելով ժողովրդական խոզենիին անհրաժեշտ բոյրերովը...

Ծիտ խումբերով կը յառաջանանք սրահներուն մէջ։ Պատերը ծածկուած են մեծարժէք կոպլէններով, բոլորը նուէրներ զանազան վեհապետներէ, երէկի բարեկամներ, այսօրուան թըշնամիներ։ Կոպլէնները սակայն իրենց տեղն են։

Մեր պտոյտին մէջ ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւնները կը լարուին, երբ կը հասնինք Սուլթան Համիտի նուէրներուն սրահը։ Պոլսոյ անունը միայն մեծ հրապոյր մը ունի ինքնին։ Հին գորգեր, խճանկարներու կտորներ Ճամիներէ առնուած, դարաւոր աղօթքի կապերտներ, հրաշալի գոյներով արեւելեան անօթներ։ Շատ նուէրներ տուած է Համիտը՝ Վիլհէլմին։

Կը հասնինք դահին մանուածապատ ուռուցիկ սրահը։ Յետոյ ընդունելութեան անվերջ սրահներէն քալելով, կը հասնինք այն յարկաբաժինը ուր կը բնակէին Անգլիոյ թագաւորները իրենց այցելութիւններու պահուն, եւ ուր սենեակի մը չափ խոշոր լոգարան մը կայ մարմարէ։

Այստեղէն պահապանին հետ խօսակցութեան կը սկսիմ։ Մարդը բոլորովին տեղաւորուած եւ հանգիստ է այս մթնոլորտին մէջ։ Հետս խօսիլ սկսելէ առաջ կը յառաջանայ դէպի շատ թանկարժէք պահարան մը, փոքրիկ բանալիով մը կը բանայ, իրր թէ իրը եղած ըլլար, եւ դուրս կը քաշէ թիթեղէ շրջանակներով ակնոց մը, որուն ծայրէն վար սեւ դերձան մը կախուած է, եւ կը տեղաւորէ քթին վրայ, որ կարմիր եւ ուռած է խմած գարեջուրներէն։ Այս ամբողջութեամբ վարդագոյն մետաքսով պատուած ու փոքրիկ կարմիր քարերով [illegible] պահարանին մէջ, կայ նաեւ, թիթեղեայ ակնոցին քով դետեղուած, լրագրի մէջ փաթթուած ծրար մը, ուրկէ սուր հոտ մը կը բուրէ. քիչ առաջ մարդուն ճաշակելիք յաւիտենական խոզենին է անշուշտ։

Եւ կուգանք թագուհիներու յարկաբաժինները։ Այդ միջոցին գիւղացի կին մը կ'աւլէ ու կը սրբէ այդ սրահները եւ մաքրեր անկիւնները, իր տանը պէս...

Բոլորը գոհ են։ Այցելողները, պահապանները, մաքրողները։ Թերեւս նաեւ նոյն ինքը, Վիլհէլմ կայսրը, որ ապահովաբար փիլիսոփայօրէն կ'առնէ այս բոլորը թաւալումը։

Փակուելու ժամը երբ կուգայ, բոլորս դուրս կը քշեն պալատէն, գրեթէ կոպտութեամբ, վաղը դարձեալ ներս առնելու համար նոր բազմութիւններ։

Միամտութիւնը կ'ունենամ անգամ մը եւս գլխի պտոյտ մը զգալու այս փառքերու հիմնական թաւալումներուն առջեւ...

ՄԱՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ"
(ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆԻ)

Մկրտիչ Պարսամեան կը շարունակէ հայ գրականութեան հանդէպ տածել նոյն այն գուրգուրանքը, այն հաւատքը, զոր նշմարած էի տարիներ առաջ, երբ ինք Սանասարեան վարժարանի ընդհանուր կառավարիչ, ես՝ վերջին կարգի աշակերտ, գրական հարցերու շուրջ կը նոյնանայինք գրեթէ, բաժնելով նոյն խանդավառութիւնը։ Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանի առաջին տարիներն էին տակաւին, ինք մեզ կը փոխանցէր Պոլսէն ստացուած գրական թերթեր... Ինծի կը թուի թէ դեռ երէկ էր որ սրտատրոփ արտօսանքով կը բանայի «Ազդակ»ի կամ շաբաթաթերթ «Ազատամարտ»ի նորաբոյր էջերը... Այդ «Երէկ»ը, քառորդ դարու անիւներուն վրայէն մինչ թեւերը կը բանայ ինծի, ամէն անգամ որ բարեկամս Պարսամեան չի մոռնար ինծի ուղարկել իր գրական լուրերը, իր խմբագրած, իր թեւարկած հրատարակութիւններուն միջոցաւ։

Նոյն յիշատակարոյր գրահաճոյքը պարգեւեց ինծի իր հրատարակած «Արեւմտահայ բանաստեղծներու» Ա. շարքը։ (Ա. հատոր «Համազգային» մատենաշարի)։

Այս գրքոյկը ամփոփ ու ճշգրիտ ուրուագիծը կը ներկայացնէ Մ. Մեծարենցի, Մ. Զարիֆեանի, Վ. Թէքէեանի եւ Ե. Նարդունիի, չորսն ալ առնուած՝ իրենց բանաստեղծական դիմայեղութեան մէջ։

Առհասարակ դժուարին, վտանգաւոր փորձ մըն է բնորոշել բանաստեղծ մը։ Անիկա, բանաստեղծը, խուսափուկ, փոփոխական տրամադրութիւններու մարդն է։ Բազմերանգ է եւ անկայուն երկնքի եւ օդի վիճակներուն նման։ Միշտ հակամէտ է մերկացնել իր հոգին ու ընկղմիլ երեւոյթներու խորը. անցնիլ իր զգայնութեան սահմանը, եւ միանգամայն լեզուի սահմանը։ Բանաստեղծի գրչին տակ բառերը կը պայթին, կ'ուռճանան ատոմներու նման, մինչ սովորական միտքը տարուած է բառերը նկատել բրածոներ, ու լեզուն՝ թանգարան հնութեանց։ Ամէն բառ — անդրծ պրիսմակ մըն է, որուն մէջէն իրականութիւնը մեզ կ'երեւի տարօրինակ բեկումներով եւ աննախընթաց հրախաղութեամբ, իւրաքանչիւրը անոնցմէ իր սեփական աշխարհը կը [illegible], որուն հնչականութիւնը, իր կիսվար եւ կիսվեր (bémol, dièse) խազերով մատչելի չէ միշտ մեր բարբարոս ձայնալարերուն։

Այսուհանդերձ, մարդկային գիտական միտքը վերլուծելու եւ դասաւորելու կիրքը ունի. անիկա կը դասաւորէ բնական երեւոյթները կեանքի եւ մտքի գաւառները, սխալ, որովհետեւ բնութիւնը մի է եւ անբաժան, հիւլէէն սկսած մինչեւ արեգակը, միաբջիջ ամիպէն մինչեւ մարդու հոգեբանական կազմը ոչ մէկ պատուար, ոչ մէկ տարբերութիւն գոյութիւն ունի, բայց կ'ընդլայնենք յանհունս, համակեդրոն օղակներու նման, կը լիացնենք ու կը լրացնենք միեւնոյն ճակատագիրը։

Վերլուծումը եւ դասաւորումը ուրեմն մարդկային անճարակ մտքին մէկ միջոցն է, բայց անհրաժեշտ, որովհետեւ առանց այդ մեթոտին անկարող ենք հասկնալ բնութեան նուիրապետութիւնը։

Նոյն սխալով կը մեղանչեն կամայ թէ ակամայ քննադատները, երբ կը տարուին վերլուծել գրագէտի մը ամբողջ կամ մասնակի գործը։ Ես կը կարծեմ թէ արուեստը, մանաւանդ բանաստեղծութիւնը պէտք է զգալ միայն, տպաւորուիլ անկէ, զայն ապրիլ։ Վերլուծելու եւ դասաւորելու ամէն ճիգ կը խաթարէ անոր հմայքը եւ թիւր կարծիքներու տեղի կուտայ անոր արժէքին մասին։

Հոս տեղը չէ անշուշտ ընդլայնելու այս տեսակէտը։ Ըսեմ անմիջապէս որ Պարսամեան վերլուծական — բաղդատական դասաւորումի այդ մեթոտը կիրարկելով հանդերձ, գիտցած է իր անձնական տպաւորութիւններու յուզումով մեղմել ու կենդանացնել իր վճիռները։

Պարսամեանի «Արեւմտահայ բանաստեղծներ»ու առաջին շարքը չորս բանաստեղծներու կեանքին ու գործին լիակատար ու վերջնական ուսումնասիրութիւնէն աւելի, յստակ ուրուագիծն է իւրաքանչիւրի բնորոշ դիմանկարին, ուր քննադատը մերկացուցած է ամէն մէկուն զգայնութեան նկարագիրը, անոնց արուեստի կարկառուն եւ տիրական երանգները։ Ունենալով ամէնն ալ — ինչպէս բոլոր բանաստեղծները — ներշնչումի միեւնոյն աղբիւրները՝ բնութիւն, սէր, խորհուրդ, վիշտ՝ Պարսամեան տարորոշած է իւրաքանչիւրի յուզումի եւ արտայայտութեան երանգները, թէ «ի՞նչ» զգացեր են եւ թէ «ինչպէ՞ս» են տպաւորուեր։

Պարսամեան զանց չէ առած տալու ամփոփ մէկ պատկերը ամէն մէկու կեանքին, չեշտելով այն խոր ազդեցութիւնը, զոր կեանքի դրուագները, միջավայրի յարաբերութիւնները ներգործեր են այդ բանաստեղծներու հոգիին ու արուեստին վրայ։ Գրական որոշ դրուագներու յիշատակութիւնը, արդար զուգակշիռներ հէքեաթագիր Զարդարեանի եւ Նարդունիի, կամ քերթող Զարդարեանի եւ Մեծարենցի միջեւ, կենսունակ շունչ մը, իրազեկ դրոշմ մը կը դնէ այդ գրքոյկին վրայ։

Հետաքրքրի որոշ սխալ մը գործած չէ՞ արդեօք Պարսամեան, զոր օրինակ, Նարդունիին նուիրուած իր ուսումնասիրութիւնը շատ աւելի, անհամեմատ աւելի ընդլայնելով քան Թէքէեանի, կամ մանաւանդ Մեծարենցի ու Զարիֆեանի նուիրուած գլուխները։ Մանաւանդ այս վերջինը կը ներկայանայ հպանցիկ տողերով։ Ճիշդ է որ Նարդունի մեր երիտասարդ գրողներուն մէջ ամէնէն բազմակողմանի, ուշագրաւ դէմքն է, բայց ան կը գտնուի դեռ իր ինքնաճումի տենդին մէջ, en plein développement ուստի ուզէ կեդրոնանալ միայն գրական վերնագաւառին մէջ, առանց իր ճիւղերը ցրուելու, անպայման մնայուն, առոք ու ինքնատիպ բերքի մը յայտնութիւնը պիտի բերէ մեր գաղթական գրականութեան։ Քննադատը առիթը պիտի ունենայ տակաւին, այսուհետեւ անոր մասին իր կարծիքները վերամշակելու ու ամբողջացնելու։

Թէքէեան հասած է արդէն իր արուեստի ատարին։ Իր կեանքի շարժանկարը, իր ստեղծագործութիւնը այլեւս հայ պատմութեան մաս կը կազմեն, հաւանական չէ որ իբրեւ մարդ, իբրեւ բանաստեղծ, ինքզինքը գերազանցելու ընդունակ ըլլայ այլեւս։

Քննադատութիւնը ուրեմն կրնայ աւելի անվերապահ, ու վերջնական ուսումնասիրութեան փորձը կատարել իր մասին։ Ըստ անձնական տպաւորութեանս, Պարսամեանի վերլուծումը Թէքէեանի մասին կրնար աւելի խոր կամ կարկառուն գիծերու հասնիլ, ի վեր հանելու համար այն [illegible] գիրքը զոր «Հրաշալի Յարութիւն»ի, «Սէր»ի ներշնչեալը կը գրաւէ մեր վերջին կէս դարու գրական համայնապատկերին վրայ։ Յուզումի ինչ խաղաղ, ազնուական ալիքներ եւ պատկերներու ինչ պերճ փայլատակումներ, խորհուրդներով թաթաւուն ինչ քերթողութիւն Թէքէեանի մօտ։ Հայ լեզուն յաճախ կը թուայի իր շունչին տակ խորհրդաւոր եւ կրօնական ծիսակատարութեան մը նման, պատարագի հանդիսաւորութեամբ, նոյնիսկ հոն ուր իր յանցաւոր նախադասութիւնը կարծէք կը շփոթի, կը կաղայ, կը մեղանչէ կանոնի դէմ, կը պարզանայ բոպէ մը,— անոր համար որ այդպէս կը պահանջէ վերջնական իմաստը, որ մէկէն կը ցայտէ ու կը յայտնուի անակնկալի նման։ Թէքէեան տուած է մանաւանդ քանի մը մարմարակերտ, կատարեալ դասական քանդակներ որոնք պիտի մնան։

Սրտառուչ են երկու վաղամեռիկ քերթողներուն,— Մեծարենցի ու Զարիֆեանի — նուիրուած էջերը։ Պարսամեան գուրգուրալից ու զգուշաւոր հոգածութեամբ կը մօտենայ անոնց յիշատակին, կը նկարագրէ անոնց երիտասարդ կեանքի տառը, զոր չենք կրնար չզգալ անոնց կենսակարօտ, արեւահմայ տողերուն մէջէն ...

Ամէն ազգի գրականութիւն ունի այդ վիրաւոր բանաստեղծներէն, որոնք իրենց վիշտը, իրենց անյոյս մըտածումը, իրենց կեանքի կարօտախտը վերածեր են անմահ երգերու։ Գրական պատմութեան ամէնէն եղերական երեւոյթներն են անոնք, այդ թոքատանջ հիւանդները, — Դուրեաններ, Մեծարենցներ, Շելլիներ, Մ. ալ Կեաչներ,— որոնց կեանքի [illegible] պատակ մը կը կրեն մահուան նախազգացումին հետ եղբայրացած։ Անոնք արդէն ի ծնէ զգայուն, շատ աւելի խորապէս կ'ըմբռնեն իրենց կատագրին եղերականութիւնը, գիտնալով հանդերձ որ երգը, [illegible] շատ աւելի պիտի ապրի ու պիտի քամեն իրենց անարիւն սիրտը, [illegible] զայն կը բարձրացնեն՝ [illegible] նման՝ Արուեստի այրող բագինին...

Կարելի է հարց տալ թէ անոնց զգայունութիւնը,— անոնց [illegible] խառնուածքը որոշ չափով պայմանաւորուած չէ՞ իրենց [illegible] հիւանդութեամբ։ Թոքախտը, [illegible] բեւ, ինչպէս որոշ ջղային հիւանդութիւններ տարօրինակ նրբանի[illegible], սուր զգայնութիւններ կ'արթնցնեն [illegible] թակային մէջ։ Հիւանդը [illegible] տարբեր կը զգայ աշխարհը, [illegible] հակազդեցութիւններով կը [illegible] տպաւորութիւններու, [illegible] այս վիճակը կրնայ առիթ ալ [illegible] կան խմորումներու, եթէ ենթական ունի արդէն արուեստագիտական խառնուածք կամ տրամադիր է [illegible] յայտնուելու։ (Ջլախտաւորներու [illegible] զգայնութիւնը եւ գրելու [illegible] չեն միշտ իրարու)։

Պարսամեանի գրքին [illegible] չի տարածուիր մինչեւ [illegible] մասնակի, այդ ախտաւոր [illegible] կան մարդերը։ Ատոնք կը կազմեն [illegible] ճնլի վարկած մը եւ իր [illegible] դուրս կը մնան [illegible]։ Այնպէս ինչպէս որ է այդ գիրքը «Արեւմտահայ բանաստեղծներ», [illegible] անկեղծ, իրազեկ ու խղճամիտ [illegible] կերացումն է չորս սիրուած գրողներու։ Հեղինակը ըսած է էականը [illegible] բնորոշը ինչ որ կայ իւրաքանչիւրի գործին մէջ, իբրեւ [illegible]։ Պարսամեան համակրանքով միայն [illegible] մօտենայ իր շօշափած նիւթերուն, [illegible] չի նմանիր այն բուսաբանին, որ [illegible] կեանքը քննելու պատրուակ[illegible] տակ, զայն միայն փետրատել գիտէ [illegible] Փետտելը՝ պըպտել չէ...

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԿՈՎԿԱՍԻ "ՏԱՍՆՕՐԵԱԿԸ" ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

« ՇԱՀ ՍԻՆԷՄ » — « ՆԱՐԳԻԶ » — « ՔԷՕՐ ՕՂԼՈՒ » — « ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ » — ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԱՆ [illegible]ՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ «ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ» ԵՒ « ԱԼՄԱՍՏ »

Անցեալ երկու տարիների ընթ[illegible] Ուկրայինայի, Ուզբեկիստան[illegible] Ղազախստանի եւ Վրաստանի թատ[illegible] րական կամ օփերային խումբերը [illegible] Ջորդաբար հրապարակ եկան Մոս[illegible] կուայի ամենամեծ բեմերի վրայ [illegible] մի տեսակ հաշիւ տալու իրենց հանր[illegible] տութիւնների գեղարուեստական [illegible] գում կատարած նուաճումների [illegible]։

Նրանցից ամէն մէկը ցուցադ[illegible] մայրաքաղաքի հասարակութեան [illegible] կառավարութեան առջեւ թէ իր [illegible] ազգային երգիչներին ու գեղասաց[illegible] եւ թէ այն ինքնատիպ երաժշտ[illegible] ու թատերական գործերը, որոնք [illegible] չէին խորհրդային իշխանութ[illegible] համար կամ ստեղծուել են նրա [illegible] պետութեան շրջանում։

Ժամանակին «Յառաջ»ի էջերում գրեցինք մեր հարեւաններից Վրացի[illegible] ների Մոսկուայում շահած փայլ[illegible] յաղթանակների ու պատիւների [illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Frans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Ի՞նչ էին անոնք վերջի վերջոյ - իրարու վրայ դիզուած քարերու զանգուած մը եւ նօճիներով ցանցնուած տարածութիւն մը։ Թանիան ե՛ւ գեղեցիկ էր, ե՛ւ վիպական։ Այդ երկու հանգամանքներն ալ լիովին ըմբռնեց մէկուկէս վայրկեանը չլրացած, որովհետեւ աղջիկը ամենայն պարզամտակամութեամբ յայտնեց իր անունը ու բացատրեց թէ նախկին ռուս ազնուական ընտանիքէ մը սերած էր եւ հիմա, դժբախտաբար, ճակատագրին դէմ կը պայքարէր, նեղ ապրուստ մը ապահովելու համար օտար հորիզոնի մը տակ։

Տասնըութուկէս վայրկեանի մէջ անիկա Փիթըրին պատմեց այն բոլոր բաները զորս վեց շաբաթ առաջ պատմած էր Սուխոմինին։ Այս վերջինը անտարբեր գտնուած էր այդ նկարագրութեան հանդէպ, բայց աւելի տարեց ըլլալով կը յիշէր պատերազմէն անմիջապէս վերջ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ տիրող դժոխային պայմանները ու կը խորհէր թէ Թանիան բախտաւոր եղած էր խուսափելով իր դասակարգին պատկանողներուն ողբալի ճակատագրէն. բախտաւոր էր մանաւանդ որ ապրուստի միջոց մը կրցած էր ապահովել։ Տարագիր Ռուսերու հետ շփման մէջ գտնուելէն վերջ, այդ համոզումը անգամ մը եւս ամրապնդուած էր իր մէջ, քանի որ հիմա գաղտնիք մը չէր իրեն համար թէ ազնուական հայրենակիցներուն հարիւրին ութսունը չարաչար կեանք մը կը վարէր գործարաններու մէջ, [illegible] պոռնկութեան, հակառակ այն իրողութեան որ իրենցմէ շատերը բարձր դիրք ու դաստիարակութիւն ունէին պատերազմէն առաջ։

Բնականաբար Փիթըրը բոլորովին ուրիշ տեսակէտ ունէր գեղեցիկ աղջկան վիճակին մասին։ Անոր ամբողջ կեանքը հաճելի ժամանց մը եղած էր, ան շատ քիչ անգամ հեռացած էր Անգլիոյ խաղաղ մթնոլորտէն. պարբերաբար այցելած էր եւրոպական ցամաքամասը — Սէն Մորից, Պիարից, Լը Թուքէ, Կանն եւ Փէն— այսինքն այն զբօսավայրերը զորս Անգլիացիները իրենց սեփականութիւնը կը նկատեն հեռուէն։ Մէկիկ գնելով խաղարաններու մէջ բախտ փորձելու վայելքը, անոնք կը մոռնան ըմպելիի գործածութեան դէմ անգլիական օրէնքին արտամղած տխմար սեղմումները եւ կը հաւատան որ այդ այցելութիւնները իրականին մէջ չեն հեռացներ զիրենք բրիտանական կղզիներէն։

Նոյնիսկ իր ճամբորդութիւնները դէպի Պրիւսել, Պերլին կամ Վարշավա թոյլ տուած էին իրեն վայելելու, միեւնոյն պատեհութիւնները, մէկ, երկու գիշեր կը մնար անգլիական դեսպանատունը, ուր իրեն կը տրամադրէին չափուած - ձեւուած պաշտօնականութեան մը հանգամանքով պայմանները ճիշդ այնպէս ինչպէս իր հօրը տանը՝ Կլոսթըրշըրի մէջ։

Անկանխալ կերպով Թանիային հանդիպած ըլլալուն պարագան իր վրայ ձգած էր այն տպաւորութիւնը զոր Անգլիոյ գաւառներէն քահանայի մը ընկերակցութեամբ իր կեանքին առաջին ճամբորդութիւնը կատարող տասնը մնացած աղջիկ մը պիտի ունենար, եթէ բարբարոս ծովահէններ իր նաւուն վրայ յարձակում գործէին Միջերկրականի բացերը։

Թանիա գեղեցիկ էր, բայց չէր նմաներ այն ամօթխած ու անարիւն Անգլիացի աղջկան որ ձեռագործ կը հիւսէ եւ միաժամանակ կարծիք կը յայտնէ գրական հատորի մը մասին, ոչ ալ այն [illegible] ու պաղպաղուկ «Մի-[illegible]»ներուն որոնք [illegible] կ'երթան։ Անոր այտերուն թաւշեմեան մորթին տակ կ'եռար իր տաք արիւնը, իսկ սեւաթոյր աչքերուն մէջ կը տեսնուէր խաղաղ կրակ մը։ Բայց ամէնէն աւելի թախծոտ գեղեցկութիւնն էր ան։ Ռուս ազնուականի մը աղջիկը որ սովորած էր կրակը մնալ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, գիրքերու եւ լրագիրներու դէզի մը հետ խաղալով՝ վառ պահելու համար կրակը իր փափկասուն մարմնոյն մէջ։

Փիթըր պիտի ուզէր շատ աւելի երկար ժամանակ մնալ կրակին առջեւ, ականջ տալու համար անոր պատմութեան եւ չափելու համար իր կարեկցութիւնը։ Սակայն յաճախորդներու անհատնում շարքը կ'ընդհատէր իրենց խօսակցութիւնը։ Բայց եւ այնպէս, երբ Թանիա իր ճակատագրին համակերպած մէկու մը շեշտով, յայտնեց թէ պարբերաբար ինքնիրեն թոյլ կուտար պանդոկին հիւրերուն հետ ընթրելու վայելքը, Փիթըր անմիջապէս օգտուեցաւ առիթէն եւ աղաչեց որ իրեն ընծայէր այդ գիշերն իսկ միասին ճաշելու պատիւը։

Թանիա նախ դժկամակեցաւ, սակայն երբ Փիթըր բացատրեց թէ կրնար Անգլիա մեկնիլ յաջորդ մէկ-երկու օրուան մէջ, համակերպեցաւ ու ժամադրավայր նշանակեց Կռանիէս ճաշարանը՝ Շիշլի Ճամբուն վրայ։ Աղջիկը ըսաւ նաեւ որ ժամը տասներկուքին քառորդ մնացած կրնար գալ միայն, որովհետեւ իր ծերունի մայրը անկողին կը մտնէր ժամը [illegible] նըմէկին։ Փիթըր ստիպուած էր [illegible] քանով գոհանալ։ Փողոց ելլալ։ [illegible] ւաւալի կը թուէր իրեն այն իրա[illegible] թիւնը որ Պոլիս հասնելէն քանի [illegible] ժամ վերջը կրցած էր բախտը [illegible] նալ ապահովելու ընկերակցութիւն[illegible] այնքան փառայեղ աղջկան մը։ [illegible] տասարդը ցերեկուան ճաշը ըրաւ [illegible] քաղաքին մէջ, զոր իրեն յանձնա[illegible] րած էր դեսպանատան առաջին քար[illegible] տուղարը։ Այնքան տարուած էր [illegible] անպատմելի հանդիպումով որ, [illegible] դրութիւն անգամ չդարձուց [illegible] ցուած կերակուրներու տեսակին [illegible] տայ, երբ դուրս ելլելով Շիշլի [illegible] բուն վրայ կը թափառէր, խելքը [illegible] աստիճան թռցուած էր որ հաւա[illegible] բար պիտի չճանչնար Տայեանն[illegible] այս վերջինը դէմ դիմաց չգար [illegible] հետ։

Աղջիկը իր հօրեղբօր տունը [illegible] հրաւիրեց զայն յաջորդ օրուան [illegible] մար, բայց Փիթըր ներողութիւն [illegible] րեց, բացատրելով թէ ուրիշ կարգ[illegible] դրութիւն մը ըրած էր նախապէս [illegible] ուզեր խոստանալ, յոյս ունենալով [illegible] կը համոզէր Թանիան երկրորդ [illegible] մը եւս ընթրելու իրեն հետ։

(Շար.)

[illegible]

[illegible]

...կատար Մայակ Պալեանը «Պզվեա-ախայում» յայտնում է, որ «հայկական օփերայի դերասանները ամբարում են իրենց ոյժերը, կուտակում են ազգային գեղարուեստի գանձերը, որպէսզի ուրիշներից ալ պակաս փայլով Մոսկուայի խորհրդային հասարակութեան առջեւ բանան նրանց։ Շուտով հայկական օփերան կը բեմադրէ «Անոյշ Դաւիթ», որի նիւթն է պայքարը հայ ժողովրդի ընդդէմ օտար տիրապետողների եւ «Ալմաստ օփերան»։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ՍՐՏԻՍՏ

Խ. ԱԲՈՎԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Սկիզբէն ի վեր Խ. Աբովեան պաշտամունքի առարկայ դարձած է Կովկասի մէջ։ Մանաւանդ բոլշեւիկներու տիրապետութենէն ի վեր, անշուշտ անոր համար որ Աբովեան «կ'օրհնէր Ռուսին ոտքը» Կովկասի մէջ։

Սրոշ վերապահումներու հետ, պէտք է ընդունիլ որ Խ. Աբովեան մեծ դեր կատարած է հայ գրականութեան մէջ։ Իր ստեղծագործութիւնները դեռ երկար ատեն պիտի գրագէտներն քննադատը,— այնպէս եւ իր կեանքի նախճանին ստեղծումը։

Ասանդական ձեւով, գրուած է թէ Խ. Աբովեան սպաննուեցաւ Թուրքերու կողմէ...

[illegible]

ՃԵՆՆ ՈՒ ԻՐ ՔՈՒՌԱԿԸ

(ԶՈՅԳ ՄԸ ՀԻՆ ԱՌԱԿ)

Ծամբու մ'եզերքին քարոտ՝
Ոչ կանանչ կար կամ չոր խոտ,
Լճ մը կապուած էր քոտոտ՝
Քրտնաթոր ու մտածկոտ։
Ճանճի պարսեր անմոր՝
Եղիւէշով միշտ ենենոտ,
Վէրք բանային արիւնոտ՝
Անոր գլխէն մինչեւ ոտ։
Մինչ էշն այսպէս ակներեւ՝
Կարաֆամակ ու անձեւ,
Կ'ողբար իր կեանքն անարեւ,
Քուռակն անդին միշտ դեղեւ,
Կապոյտ ծուխի պէս թեթեւ,
Իշուհեշտակ մը անթեւ,
Կլափը տնկած դէպ վերեւ,
Ծծէր, ցատքէր, յարատեւ։
Մօրն անցեալէն անտեղեակ
Կը խորհէր թէ ինք առխակ՝
Կ'դրախտ են արտ ու բակ,
Իր կարն խեղճով համբակ։
Ա՜խ, խեղճ իշուկ անփառունակ,
Մայրդ կեանքով դժբախտ համակ,
Իր անցեալը կ'ողբայ հիմակ,
Եւ ներկան ալ, անմտակ։
Իր օրովը — երբ քուռակ էր —
Հողագործը մօթէօր չունէր,
Անկէ առաջ իր մեծ պապեր՝
Կը վայելէին շատ յարգ ու սէր։
Յիսուս նոյնիսկ օթօ չունէր՝
Ու Բեթլեհէմ, Երուսաղէմ
Ցանախ հեծած կը նամբորդէր։
Էշեր վեհմ ու սիգահեմ,
Ձեր չոր ծնօտով՝ անվեհեր
Սամսոն բազում մարդիկ ջարդէր։
Ձեր գոր ծնօտով՝ անվեհեր
Սամսոն բազում մարդիկ ջարդէր։
Հնոււ հեռու շատ երկիրներ
Ոսկի մետաքս տանող ուղտեր,
Քայլ չեն փոխեր կարաւաններ,
Թէ չըլլան էշ առաջնորդներ։
Ալ տօնական ի՛նչ բանկ զարդեր
Ուղիք, եղունգ, սատափներ,
Բոժոժներով արծաթ բազեր,
Եւ պնէին ձեր կրծկալներ։
Կարծես առնք դեռ երէկ էր,
Երբ' մեր պապեր Եփրատն ի վեր
Լոսսի վրայ ձեգի ընկեր
Շուք ձգէին օտար տեղեր։
Բայց ձեր յարգը շուտով ինկաւ
Երբ նաւն անգամ օդէն թռաւ
(Ուրիշ պատճառ ալ կայ հարկաւ)
Անբախտ քուռակ, ա՛լ ինչ արշաւ.

.. .. :

Բյց... մեր գեղի պատմութեան մէջ՝
Շատ բաներ կան գրուած անվերջ,
Անկէ կարդամ քեզի մի էջ.
— «... Երբ Հայաստան դրախտ տըրնկեց
Ստուած Հայրիկ,—Ադա՛մ, կանչեց,
Ու դրախտին հսկիչ կարգեց.
Ըսաւ շուտով դառ տուր հիմա,
Այս կենդանեաց անուան վրայ,
Ցանկը քեզի կուտամ ահա։
Ադամ հայրիկ ալ փորձառու,
Ցաջորդ օրը համարատու,
Քած, որձ էշեր եկան տալու,
Սորված դասեր, այնքան հլու։
— « Ըսէ անունդ, չը գիտե՞ս դեռ»։
Ու ականջներ քաշեց վար վեր
Մինչեւ ձեւեր տուաւ տարրեր։
Ձը սորվեցաք մինչեւ այսօր,
Ձեր անունն իսկ քանի որ,
Պիտի մնաք երկայն ականջ
Ու ժգին ձայնով գոնչականչ»։

.. ..

Էշերն այսօր այնքան դժբախտ
Թ'իսով չնչին են մանաւանդ,
Աշխարհին մէջ այս սպերախտ։
Կը մտածեմ, արդեօ՞ք մարդեր,

[illegible]

ՕՐ. ՍՕՆԱ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

եւ

ԸՆԿ. ԿԱՐՊԻՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ 24 Ապրիլ 1938 Ֆիլիպէ

Այս գիշեր ադամանդ աստղերուն տակ
Ես սիրականս երազեցի,
Ոսկի լուսիններու պէս յստակ
Ան վերէն կը ժպտէր ինծի։
Կարօտի կրակն հոգիիս մէջ անձկագին
Առտուն՝ իրմէն հարցուցի արշալոյսի
արեւին,
Իր լուրերէն հարցուցի կապոյտի գի-
նով արտոյտին,
Իր բարի լուրերէն՝
Հարցուցի խենկոտ ծաղիկին, կանանչ
տերեւին.
Հարցուցի թեթեւ թիթեռնիկին։
Ըսին թէ հոն էր ան հեռուն՝ ծովերէն
անդին,
Եւ իմ վրայ կ'երազէր քաղցրօրէն ու
գորովագին.
Ըսին թէ ինծ համար կ'ապրէր
Ու կ'ըսպասէր իմ դարձին,
Եւ ուշացումս իմ անիրաւ ու կասկա-
ծոտ՝
Կ'արիւնէր իր փափուկ սրտիկը բախ-
ծոտ։
Հոգիէս կայծ մը յանձնեցի ուրա-
խութեան արեւին,
Ու սիրտս վստահեցայ՝ երկինքներու
արտոյտին
Թո՛ղ տանին, թո՛ղ շուտով երթան
տանին՝
Իմ անուշ, թանկագին եարին։
Իսկ վերջին ցաւերս, ո՛վ Աստուած իմ,
Թոյլ տուր որ այս առտու յանձնեմ
Կարըստական թիթեռնիկին։

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

5 Օգոստոս 1912

Ծանօթ.— Վերնագիր չունի այս բանաստեղծութիւնը, Արտաշէս Յարութիւնեանի քերթուածները՝ դեռ չհրատարակուած՝ առաջին իսկ վայրկեանին, կատարեալ ու գեղեցիկ կ'ըլլային ընդհանրապէս ոճի, բառերու, չափի, ու յանգերու տեսակէտով։ Բայց, ինք այնքան բծախնդիր էր իմաստի եւ ներդաշնակութեան մասին որ կը մըղուէր յետոյ ընելու նոր սրբագրութիւններ եւ, աւելի վերջը, կրկին փոփոխութիւններ։

Այս անտիպ քերթուածը բացառաբար ունի ձեւի պզտիկ թերութիւններ։ Տարակոյս չկայ թէ պատճառը այն է որ բանաստեղծը, այդ քերթուածները գրելէ ետք, մոռցած է զանոնք զարակի մը անկիւնը եւ նոր սրբագրութիւններ ընելու առիթ ունեցած չէ։

ՀՐ. Ն. Թ.

Իրա՞ւ, այնքան են սնանկացեր
Որ լքեր են բարեկամներ։
Անշուշտ լսած են մեզմէ շատեր
(Եթէ ճիշդ են միշտ առակներ)
Թէ «մարդոց մէջ չըլլան էշեր,
Իշուն գինը, շատ չէր պակսեր»։
Ոչ թէ՛ գինը, թիւն ալ իջեր,
Մեղա՜յ... մեր մէջն է աւելցեր։

Խ. ԱՐԱՄԱՆԻ

ՃՇԴՈՒՄ.— Կիրակի գիշեր, Ապրիլեան սգատօնին բարեկարգութեան հը հսկէին Հայ Արիները, եւ ոչ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտները, ինչպէս տպուած էր սխալմամբ։

ՄԵՐ ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Երէկ քու մեկնելէդ վերջ ինչե՞ր են եղեր, ըսաւ ան։ Յուշերը կ'եռորէն ... Մէրկիզէ է դարձեր։ ... Ցլէյին հօրեղբայրը ... հակառակ Փէհլիվանի ընդդիմութեան։ Իրիկուան, Տըլէկ Փէհլիվան ... որպէսզի հացի կը ղրկէ Մեղ... Ջէլոյի տունը, Խաոյի, ... ու Ալիպազի հետ։ Երէկ իրիկուն ...

Ծունկի կուղայ, կը շոկէ մավզերը որ վանոնք զարնէ, ճակտին արիւնը աչքերը կը գոցէ ու չի տեսներ։ Անոնք չուարած, սահմռկած կ'ըլլան։ Երեք անգամ արագօրէն կը սրբէ արիւնը ու զէնքը կը շոկէ, նորէն անօգուտ։ Արիւնը աչքերը կը գոցէ։ Մինչ այդ անոնք երեք հրացանները մէկ վրան կ'ուղղեն ու կը փռեն գայն գետին։ Տեսայ անոր ինկած տեղը, ամբողջ ...

[illegible]

ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՍԵՆՈՅԻՆ ՀԵՏ

Առտուն Մոսօն մեկնեցաւ։ Ու Սրման սկսաւ ինծի խորհուրդներ տալ։ Եթէ դուն իմ անկեղծութեանս կը հաւատաս, անցիր գնա աշիրէթէն, քեզ հոս այլեւս ոզջ պիտի չթողուն, ըսաւ ան։ Գնա՛ լեռ, Կարօն գտիր, ի՛նչ կ'ըսես ըրէ։ Ես հաւատացի անոր։ Բայց ինչպէ՞ս մինակ երթալ։ Մտածեցի Սենօն ալ հետս տանիլ։ Մէճիտ, Սէնոյին աշխատած տունը գացի։ Տան մէկը բարեկամս էր, ինծի սարեկից երիտասարդ մը — Լեռնէն ուղղակի քեզի կուգամ, ըսի անոր։ Հոն մեծ եզ մը մորթեր, քերթեր ու միսն ու կաշին կարկառցի մը մէջ պահեր եմ։ Ահագին եզ մըն է, կաշին շատ առնուն։ Թէմիրին չըսի որովհետեւ ան կ'առնէ ու ինծի բան մը չիտար։ Քեզի կը բերեմ, փոխարէնը ինծի քիչ մը ալիւր տուր։— Գարի, ցորեն, իւղ, ալիւր, հաց, ինչ որ ուզես ան կուտամ, ըսաւ ան։— Պէտք է Սէնօն հետս ղրկես, որպէսզի այս գիշեր երթանք զայն բերենք, ըսի։ Սէնոյին տուր դանակ, ազ, կրակ, պարկ մը եւ չուան։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(70)

(Տպ.)

2. Այդ գիծումներուն վրայ, անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները ուշադրութեամբ պիտի հետեւին Գերմանիոյ ընթացքին։ Եթէ նացիները փորձեն խլրտումներ յարուցանել, Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայն պիտի ազդարարեն Գերմանիոյ թէ Չեխոսլովաքիոյ դէմ պատերազմը կրնայ նշանակել պատերազմ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ ուրիշ հզօր ազգերու դէմ։

Միեւնոյն առեն, Անգլիա եւ Ֆրանսա որոշած են առնցնել իրենց գնում. ները Չեխոսլովաքիայէն եւ միւս Դանուբեան երկիրներէն, որպէսզի անոնք ունենան ներքին շուկայ եւ Գերմանիոյ տնտեսական տիրապետութեան եւ կարենան պահել իրենց քաղաքական անկախութիւնը։

Չեխոսլովաքիոյ հարցին քննութիւնը, որ ամէնէն վերջը ձգուած էր, տեւեց հինգ ժամ, այնպէս որ քիչ ժամանակ մնաց Զուիցերիոյ չէզոքութեան եւ Զինաստանի խնդիրներով զբաղելու համար։ Միեւնոյն պատճառով Անգլիոյ ներկայացուցիչները չկրցան սեղանի վրայ դնել քաղաքական դաշինքի ծրագիրը (մէջն ըլլալով Գերմանիան), որուն կ'ընդդիմանան Ֆրանսացիները։

Չեխոսլովաքիոյ խնդիրը ծանրակշիռ էր անոր համար որ, Ֆրանսա դաշնակցութեամբ պարտաւորութիւններ ունի անոր հանդէպ, իսկ Անգլիա յուզեր որ եւ է նոր յանձնառութիւն ստանձնել, ինչպէս յայտարարած էր վարչապետը։ Միւս կողմէ Լոնտոնի պահպանողական մամուլը ուժգնօրէն կը մերժէր որ եւ է օգնութիւն այդ երկրին։ «Տէյլի էքսփրէս» կը գրէր այս առթիւ.

— «Մենք չենք սիրեր այդ երկրայրը (Չեխ)։ Անկարելի է որ բրիտանական կառավարութիւնը յանձն առնէ մեզի կռուիլ տալ Չեխոսլովաքիա կոչուած խարխուլ պետութեան համար։ Ո՛չ։ Եթէ Ֆրանսա յանձնառութիւններ ունի Չեխերուն հանդէպ, Անգլիա պէտք է հեռու մնայ Ֆրանսայէն»։

Ուրիշ թերթ մը, «Տէյլի Մէյլ» իր հրատարակիչին ստորագրութեամբ կը հրաւիրէ անգլիական կառավարութիւնը «ազդարարել Ֆրանսայի թէ իր դաշինքը՝ Չեխոսլովաքիոյ հետ՝ մարտահրաւէր մըն է Գերմանիոյ դէմ, ձեռնոց մը զոր այս վերջինը կրնայ վերցնել շատ չանցած»։ Ինչպէս գոյացած համաձայնութիւնն ալ կը հաստատէ, Անգլիա պահելով իր դիրքը, պիտի գոհանայ միայն դիւանագիտական աջակցութեամբ։

Տրամադրութիւն Գերմանիոյ մէջ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ անգլօ-ֆրանսական համաձայնութեան ամրապնդումը եւ զինուորական դաշինքը մեծ սրտնեղութիւն պատճառեցին պաշտօնական շրջանակներու մէջ։ Զինուորական գործակցութիւնը անակնկալ մը չէր համարուեր, բայց Չեխոսլովաքիոյ եւ ուրիշ դանուբեան երկիրներու խոստացուած տնտեսական աջակցութիւնը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Եթէ այդ ծրագիրները գործադրուին, Գերմանիա զանոնք պիտի նկատէ ուղղակի մարտահրաւէր մը եւ պիտի չվարանի անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու։ Այս պարագան պիտի ճշդուի Հիթլէրի այցելութենէն վերջը։ Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան օրկանը կը գրէ.

— «Ֆրանսացիները Չեխոսլովաքիան ինչպէս եւ Կեդր. Եւրոպայի միւս պետութիւնները կը նկատեն «բնական պատուար մը» Գերմանիոյ դէմ։ Հարց է թէ Անգլիա կրնա՞յ յարիլ այդ տեսակէտին։ Ֆրանսա առաջարկելով որ Անգլիա աւելի շատ ապրանք գնէ Չեխոսլովաքիայէն եւ ուրիշ հարաւ. արեւելեան երկիրներէ, կը ձգտի այդ երկիրները զօրացնել ընդդէմ Գերմանիոյ»։

Ուրիշ թերթեր ալ կը շօշափեն այս խնդիրը, աւելի բաց խօսելով։ Միեւնոյն առեն կը սաստկացնեն պայքարը Չեխոսլովաքիոյ դէմ։ Հիթլէրի օրկանը կը գրէ թէ չեխ ոստիկաններ դաւ մը սարքած են Գերմաններուն դէմ։ Թերթը պատկեր մըն ալ կը հրատարակէ, ապացուցանելու համար թէ Չեխոսլովաքիոյ 3.500.000 Գերմանները «անօթութեան եւ թշուառութեան հետեւանքով ոչ միայն պիտի զրկուին իրենց ազգութենէն, այլեւ մարդկային իրաւունքներէն»։

Ստալին մահուան դատապարտուած է ..

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ռիկայէն, ապրիլ 29 թուականով.— Այս գիշեր անթելի դաղտնի կայան մը կը տեղեկացնէ.— Այր մը եւ կին մը, որոնք կը հաստատեն թէ Ռուսաստան կը դտնուին, ազդարարեցին թէ Ստալին մահուան դատապարտուած է։ Անծանօթները կը խոստանան վերջ տալ կոլխոզներուն եւ վերահաստատել ազատ առեւտուրը եւ սեփականութիւնը։ Այս առթիւ կ'ըսեն թէ իրենց կազմակերպութեան կ'օգնէ կարմիր բանակը, թէ Թուխաչեւսկի, Գուխարին, Ռիկով եւ ուրիշներ որ սպաննուեցան, դաւադիրներ չէին, թէ ժողովուրդի թշնամին Ստալինն է եւ իր շրջապատը։ Կազմակերպութիւնը երեք անգամ կրկնելով այդ ազդարարութիւնը, կ'աւելցնէ թէ Ստալին պիտի սպաննուի իրենց կողմէ, բայց թուական չի նշանակեր։

ՔԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՍԱՆ ՌՈՒՍՆԵՐՈՒ արտաքսման հրամանին դէմ բողոքի բանաձեւ մը քուէարկեց հանրապետական դաշնակցութեան երեսփ. ժողովի խմբակցութիւնը, նախագահութեամբ նախկին նախարար Լուի Մառէնի։ Բանաձեւը կը սկսի այսպէս.— «Նկատելով որ Ֆրանսայի աւանդականութեան իրաւունքը չի կըրնար վերապահուած ըլլալ միայն Կոմինթէրնի ուղած եւ սարքած յեղափոխութեան գործակալներուն եւ օժանդակներուն, թէ անոնց դէմ պէտք է գործադրուին կառավարութեան որոշած ոստիկանական տնօրինութիւնները եւ ոչ թէ անոնց դէմ որ յարգելով օրէնքները, ոչ հանրային բարեկարգութեան կը սպառնան, ոչ ալ երկրին ապահովութեան»։

ԻԶՄԻՐԹԻ ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ, Օր. Անթուանէթ Արապաճեան, 24 տարեկան, իր քրոջը՝ Մառի Լուիզի եւ Գ. Լուի Կէկանի հետ պտոյտ մը կատարած առեն, անոնցմէ բաժնուելով անհետացած էր։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ուրբաթ առտու աղջիկը գտնուեցաւ անտառին մէջ, Շաթօ-Կոմպէնէն երկու քիլոմեթր անդին։ Բոլորովին ուժասպառ եւ անօթի, Օր. Արապաճեան, որ ո եւ է բռնութեան չէր կրած, չէ կրցած բացատրել իր փախուստին պատճառները։

ՄԱՅԻՍ 1Ի ԱՌԹԻՒ, ոչ մէկ թերթ պիտի հրատարակուի այսօր, համաձայն սէնտիքայի որոշման։ Հանրակառքերը եւ մեթրօն պիտի բանին, իսկ ինքնաշարժները՝ փոքրաթիւ։ Սինէմաներն ալ բաց են։ Ըստ սովորութեան երկու թափօրներ պիտի կազմուին, Պասթիյլէն Վէնսէն, փառաբանելու համար Աշխատանքի տօնը։

ՀԻԹԼԷՐԻ այցելութեան առթիւ, Մայիս 3ը (երեքշաբթի) ազգային տօն պիտի հռչակուի ամբողջ Իտալիոյ մէջ։

Գ. Ք. Կարապետեան (ամուսին), Աղաւնի Կարապետեան, Այրի Տիկին Զ. Տէր Սիմոնեան, Վ. Տէր Սիմոնեան, Յ. Երանոսեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Կարապետեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Ա. Երանոսեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Հ. եւ Գ. Տէր Սիմոնեաններ (Փարիզ), Գ. եւ Մ. Տէր Սիմոնեաններ (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ս. Գրիգորեան (Ամերիկա), Տէր Մկրտիչեան ընտանիք (Ֆրանսա եւ Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Մ. Երանոսեան (Մուշ), Տէր եւ Տիկին Ս. Դաւիթեան, Տէր Օհանեան ընտանիք (Յունաստան եւ Ֆրանսա), ինչպէս նաեւ ազգականները սրտի դառն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի Տիկնոջ, մօր, աղջկան, քրոջ, հարսին, հօրեղբօր աղջկան, տալեր աղջկան, քրոջ աղջկան, Սանամօր, կնքամօր, ազգականին՝

ՏԻԿ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

(ԾՆԵԱԼ ՏԷՐ ՍԻՄՈՆԵԱՆ)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 27 ապրիլ 1938, չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 11ին, իր բնակարանին մէջ, 24 տարեկան երիտասարդ հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Շաբաթ 30 ապրիլ առաւօտեան ժամը 8ին, իր բնակարանէն, 4, Place d'Aix - Marseille, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ «Սէն - Փիէռ» գերեզմանատունը։

Ընկերատնտեսական քանախօսութիւն

Կազմակերպուած Աչֆորվիլի Ս. Երնասեան կոմիտէին կողմէ 2 Մայիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին հայ Ակումբին մէջ, Աչֆորվիլ. Կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Թուրքիոյ շուրջ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱՔԱԼՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

30 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Անիեռի քաղաքապետարանի Նորակառոյց սրահին մէջ

Կը ներկայացուի Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ Աչֆորվիլի գեղարուեստական խումբին

Մուտք 7.50, 5 եւ փոքրիկներու համար 2 ֆրանք։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 5 Մայիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 Բիւ Գոբլէ։

Կը խօսի Գ. Յ. ՑՈՎԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝ «La situation des Réfugiés devant la Loi Française».

Ց. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ "Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ„Ը

8 Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle Poissonnièreի մէջ, 7, Rue du Fbg. Poissonnière, Métro Bonne Nouvelle.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ՔԻՒՉԵՆԴ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին դաշնակահարուհիներ՝ ՕՐ. ՔԷՆՏԻՐՃԵԱՆ, կ'երգեն՝ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ, սիրողներու խումբի կողմէ կը ներկայացուի երկու պատկեր, «ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ՆԱՄԱԿԸ» եւ «48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ»

Կը պարէ Պուլկար պարուհի ՕՐ. SOPHIE ERRIO։

Ձուխ պիւֆէ՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ։

Մուտք 10 փրանք

ԾԱՆ.— Յայտագրին նոխութեան պատճառով, հանդէսը կը սկսի որոշեալ ժամուն։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարր տ'Իթալի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի վարչութեան կողմէ

1 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 11.30, Պ. Յովհաննէսեանի սրահը, 13, Rue Pièrre Curie, K: Bicêtre մէթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ.Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ խօսնագ, երգ, արտասանութիւն, հայկ. եւ կովկասեան պար։ Կը նուագէ [illegible]։ Կը պարէ Վրացի յայտնի կինտօն։

Եւրոպական պարերը կը սկսի՝ ժամը ճիշդ 6.30ին. ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի նուագախումբին։ Ձուխ պիւֆէ առատ գիներով։ Մուտք 5 ֆրանք

ՓԱՐԻԶ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

184 Bld. St. Germain, SALLE GEOGRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐՉ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ **Մ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ա. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ,**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

ՏԻԿ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ),

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ)

ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ **ՕՐ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ** (ԴԱՇՆԱԿ): ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ

Կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ միութեան կողմէ

7 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

PALAIS DU CONGRESի ՄԷՋ, (Porte de Versailles)

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ**

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու։

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Պ. Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Ա. ՀՕՊԱՆԵԱՆ,**

Եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Գ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ։

Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Գ. Տէրվիշեանի

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։ Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի «L'Homme Squellette» Գ. Փափազեանի կողմէ իր մարմնական ճկուն խաղերով։ Կը պարէ Օր. Huguette O Bine (Փարիզի Petit Casinoէն)։ Երգ՝ Օր. Մարկրիթ Նիզամեան։ Արտասանութիւն եւ անակնկալներ։ Կէս գիշերէն վերջ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ։

Ծանօթ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՅԵԱՆի։

Թանկօյի եւ Գանկայի մրցում մասնաւոր ժիւրիի ներկայութեամբ։

Տոմսերը կը ծախուին.— Գրատուն Հր. Սամուէլ, 51, rue Monsieur le Prince. (6). Յառաջի խմբագրատունը 17, rue Dameme եւ Միութեան անդամներուն մօտ։ Գիները ժողովրդական։ Ձուխ պիւֆէ։ Հագորդակցութիւն.— Իջնել Բօրթ տը Վէրսայլ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ» կողմէ

15 Մայիս կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ

8, Rue Danton. Մէթրօ Օտէօն

Կը ներկայացուի ԱՆՈՅՇ-ՂԱՐԻՊ (օփերէթ)

Կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ։ Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Օր. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւլն.։ Հարսանիքի տեսարանին կը մասնակցին Օր. ԱՑՏԱ եւ Պ. ԱՍԱԹԵԱՆԻ (վրացի կինտօն)։ Կը նուագէ քեմանչիստ ՕՀԱՆՆԷՍ։

Գին 6 եւ 10 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Mr. le P[...]ce, Paris(5) եւ ներկայացման օրը կինէն։

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԹՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՐԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40 ֆր.
Անգլիա եւ Ամերիկա .... 265 ֆրանք 140 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 215 ֆրանք 110 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՄԱՅԻՍ
MARDI 3 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3720

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՀԱՐԹԻՉ ԳԼԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մասին մինչեւ հիմա հրատարակուած տեղեկութիւնները կը ներկայացնեն հետեւեալ պատկերը. —

1. Ոչնչացում ճակատի ղեկավարութեան, բանտարկութեամբ, գնդակահարութեամբ կամ աքսորով, լաւագոյն պարագային՝ փոցող նետելով։ Ե՛ւ կուսակցական ե՛ւ պետական ասպարէզին մէջ ։

2. Ոչնչացում կամ չէզոքացում այն գրական եւ մտաւորական սերունդին, որ ծաղկած էր խորհրդային արեւին տակ, 1920էն ի վեր, եւ կամ ընդունելով հաստատուած կարգուսարքը, իբր վասակը արամադրած էր մշակոյթի զարգացման, իբրեւ ուղեկից ։ Ձնոր ուզեր կրկին յիշել զոհերուն անունները, որ բերնէ բերան կը շրջէին անցեալ ամառէն ի վեր եւ որոնց փոքր մէկ մասին ճակատագիրը դեռ նոր կը ճշդուի։ (Վերջինը՝ Եղիշէ Չարենց, մեռած բանտին մէջ, անցեալ փետրուարին) ։

3. Ոչնչացում Էջմիածնի եւ Հայրապետական իշխանութեան վերջին մնացորդներուն, կաթողիկոսին խորհրդաւոր մահով, միաբաններու մեծ մասին բանտարկութեամբ կամ աքսորով եւ վանքին բռնագրաւումով (Թալան) ։

4. Խզում Հայկական Արտասահմանի հետ եղած բոլոր կապերու ։

Արդարեւ, ամիսներէ ի վեր ոչ մէկ պատասխան կու տան Երեւանէն, մինչեւ անգամ դրամներու փոխադրութեան համար։ Բարեգործականը մարտ 11ին նամակ մը ուղղած է Երեւան, «վարչապետ»ին, տեղեկութիւններ ստանալու համար իր ներկայացուցչութեան մասին, — եւ դեռ պատասխանի կը սպասէ ։ Գաղթականութեան գումարներ կան որոնք պէտք է ղրկուին, բայց Հայկական իշխանութիւնը չի համարձակիր ստանալ, ամէն արտաքին յարաբերութիւն վերապահուած ըլլալով Մոսկուայի ։

5. Յարաճուն եւ ծրագրեալ ամրապնդում ռուսական տիրապետութեան, վարչական - կուսակցական ղեկավարութենէն մինչեւ լեզուն։ Աւելի քան երբեք, խամաճիկներ են որ նստած են աթոռներու վրայ, զանազան հրամաններ գործադրելու համար ։ Միջանկեալ՝ մէկ օրէն միւսը բանտ կամ փողոց նետուելու ։ (Կը բաւէ միայն «Խ. Հայաստան» թղթատել, իմանալու համար կատարուած խեղկատակութիւնները՝ Ամատունի - Գուլոյեան վարչութեան անկումէն խվեր) ։

Զանազան աղբիւրներէ մեզի հասած տեղեկութիւններ այլեւս կասկած չեն ձգեր թէ ռուսական հարթիչ գլանը տիրաբար կը գործէ, հետզհետէ տրորելու, անճանաչելի դարձնելու համար մեր հայրենիքին հայկական դիմագիծը ։

Տարակոյս չկայ թէ ռուսերէն ալ պէտք է սորվին Հայաստանի մէջ, իբրեւ համապետական լեզու։ Եւ կը սորվէին տարիներէ ի վեր։ Թերեւս պէտք եղածէն աւելի։

Բայց , գոհ չմնաց կեդրոնը, եւ հետզհետէ նոր պահանջներ դրաւ, իր գործակալներուն եւ լրտեսներուն միջոցաւ ։

Հինգ ամիս առաջ, երբ Երեւան կը ղրկէին Անաստաս Միկոյեանը, «հայազգի նախարարը» պարտականութիւն սեպեց վճռապէս յիշեցնել ռուսերէնի, «Լէնին-Սթալինի լեզու»ին դարկ տալու անհրաժեշտութիւնը ։

Եւ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուեցան Երեւանի մէջ ։

Անցեալ օր հաղորդեր էինք վերջին տնօրինութիւնները ։ Կարդացէք բուն աղբիւրէն .

— « Ռուսաց լեզուի տիրապետման եւ ուսուցման գործն արժանավայել հիմքերի վրայ դնելու նպատակով, հայկական ԽՍՀի Լուսժողկոմատը զգալի աշխատանք է ծաւալել։ Ամէնից առաջ, թէ քաղաքի եւ թէ շրջանների հայկական դպրոցների համար սկսած Երեւանում եւ Լենինականում մայիսի 1ից բացուելու են մէկ եւ կէս ամսից մինչեւ 4 ամիս տեւողութեամբ ռուսաց լեզուի ուսուցիչների պատրաստման եւ վերապատրաստման դասընթացքներ։ Այդ դասընթացքներում սովորելու են 936 հոգի։ Նոր ուսումնական տարուայ սկիզբից Երեւանում եւ Լենինականում կազմակերպուելու են ռուսական մանկավարժական ուսումնարաններ, որտեղ պէտք է սովորեն 250 հոգի։ Այս տարուայ սեպտեմբերի 1ից Երեւանի Պետական Համալսարանի լեզուի եւ գրականութեան ֆակուլտէին կից բացուելու է ռուսաց լեզուի եւ գրականութեան բաժանմունք, որը կ'ունենայ նաեւ իր ասպիրանտուրան (թեկնածուներ) ։

Լուսժողկոմատն այժմ կազմակերպել է 4 առանձին յանձնաժողովներ, որոնք վերանայում ու վերակառուցում են հայկական միջնակարգ դպրոցների ռուսաց լեզուի դասագրքերն ու ծրագիրները։ Անհրաժեշտ միջոցառումներ են ձեռնարկուած ռուսաց լեզուի նոր դասագրքերը ժամանակին հրատարակելու համար»։ (Խ. Հայաստան, 12 ապրիլ) ։

Ուրեմն, մօտ հազար ուսուցիչներ պիտի պատրաստուին, «ռուսաց լեզու» սորվեցնելու համար։ Մասնաւոր դասընթացքներ պիտի բացուին, զարկ պիտի տրուի նաեւ գրականութեան, նոր դասագիրքեր պիտի կազմուին եւն. ։

Ինքնին կը ծագի հետեւեալ հարցումը, — Արդեօք Երեւանի եւ Լէնինականի մէջ մնացա՞ծ են գոնէ հազար հայ փորձ ուսուցիչներ, որ նախ երկրին լեզուն գիտնան,— հայերէն ։

Կը բաւէ աչքէ անցընել հրատարակուած գիրքերն ու թերթերը, գաղափար կազմելու համար այս մասին։ Մանաւանդ որ, «մաքրագործումները» դեռ չեն դադրած, եւ մազ - մօրուք ճերմկած վաստակաւորներ անգամ, որոնք ի վիճակի էին ուսուցիչներ հասցնելու, կը քշուին իրարու ետեւէ ։

Շատ չանցնիր եւ կ'իմանանք ուսուցման այս մեթոտին աւերները։ Տեսակ մը վերահաստատումը՝ ցարական իշխանութեան հաստատած կարգուսարքին, որուն հետեւանքով արեւելահայ մտաւորականութիւնը այնքան աղճատեց մեր լեզուն, հակառակ այնքան հարուստ գրականութեան մը։ Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՀԻԹԼԵՐ ՀՌՈՄ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ԱՅՍՕՐ

Խօսեր զինուորական դաշինքի մը մասին

Ատոլֆ Հիթլէր երէկ՝ երկուշաբթի, ճամբայ ելաւ Պերլինէն, մասնաւոր կառախումբով, եւ Հռոմ կը հասնի այսօր։ Ինչպէս գրած ենք արդէն, աննախընթաց պատրաստութիւններ տեսնուած են Իտալիոյ մէջ, Գերմանիոյ Առաջնորդին ընդունելութեան համար։ Միեւնոյն ատեն ձեռք առնուած են ապահովութեան միջոցներ։ Շաբաթէ մը ի վեր անցագրի խիստ քննութիւններ կը կատարուէին 60 մղոն հեռաւորութեան վրայ։ Հսկողութիւնը սաստկացած էր մասնաւորապէս Հրեաներու եւ փախստականներու վրայ։ Իտալիոյ Ապահովութեան տեսուչը չարժման մէջ դրած է հեծեալ եւ հետեւակ ոստիկաններ, գաղտնի գործակալներ եւ քաջավարժ լրտեսներ, որոնց կը գործակցին Պերլինէն ղրկուած 500 մասնաւոր գործակալներ։ Բազմաթիւ Հրեաներ եւ ուրիշ կասկածելիներ հեռացած են Հռոմէն, Ֆիորէնցայէն եւ Նափոլիէն, մինչեւ Հիթլէրի մեկնումը։ Տանտէրներուն եւ պանդոկապետներուն ազդարարուած է թէ պատասխանատու պիտի բռնուին, եթէ կասկածելի մարդիկ պատսպարած ըլլան։ Հրամայուած է վերցնել նոյնիսկ թաղարները՝ պատուհաններէն եւ պատշգամներէն, որպէսզի արկած չպատահի։ Հռոմի գլխաւոր հրապարակներուն մօտ բնակող քաղաքացիները մասնաւոր պատուէրներ ստացած են։ Անոնց պատուհանները պիտի չկրնան առարկաներ կամ կապոցներ փոխադրել ընդունելութեան օրը եւ նախապէս պէտք է ապահոված ըլլան իրենց ուտեստը ։

Աւելորդ է բսել թէ քաղաքական շրջանակներու մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն այս այցելութեան ելքին, մանաւանդ որ տեղի կ'ունենայ անգլօ-ֆրանսական համաձայնութենէն եւ զինակցութենէն անմիջապէս վերջը։ Երկու Առաջնորդները անշուշտ պիտի խորհրդակցին այդ համաձայնութեան մասին, եւ շատեր հաւանական կը գտնեն որ Իտալիա եւ Գերմանիա նաեւ զինուորական գործակցութիւն հաստատեն։ Հակառակ անգլօ-իտալական համաձայնութեան եւ անգլօ-ֆրանսական բանակցութեանց, Մուսոլինի պիտի ուզէ իմանալ թէ որ աստիճան կրնայ յոյս դնել Գերմանիոյ աջակցութեան վրայ, եթէ Իտալիա օր մը ընդհարում ունենայ Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի հետ։ Զինուորական մասնագէտներու կարծիքով, Հիթլէր կրնայ Իտալիոյ օգնել՝ սպառնալով Ֆրանսայի, իսկ Մուսոլինի կրնայ ճնշել Ֆրանսայի վրայ՝ Միջերկրականի մէջ կամ ֆրանքօ-իտալական սահմանագլուխէն։ Ամէն պարագայի մէջ, օրակարգի վրայ է զինուորական դաշինք մը, քանի որ չեխական խնդիրն ալ սուր հանգամանք ստացած է։ Իրազեկներ կը կարծեն թէ Հիթլէր վճռած է գլուխ հանել Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն միացման ծրագիրը։ Հէնլայն, չեխական Գերմանիոյ Առաջնորդը, նոր ճառ մը խօսելով սպառնալից լեզու գործածեց (տես վարը)։ Իսկ մարաջախտ Կէօրինկի օրկանը ուղղի օր կ'ազդարարէր թէ Գերմանիա պիտի մերժէ չեխական խնդիրը լուծել՝ բանակցելով Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ։ Կը կարծուի թէ Հիթլէր ուժ պիտի տայ նաեւ Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ, որպէսզի իրենց բաժինը ստանան Չեխոսլովաքիայէն։ Հիթլէր պիտի ջանայ Իտալիոյ աջակցութիւնն ապահովել, այս ծրագիրներուն իրագործման համար ։

Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն առաջնորդը աւելի մեծ զիջումներ կը պահանջէ

Քոնրատ Հէնլայն, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն Առաջնորդը, մայիս 1ին ճառ մը խօսելով Փրակայի մէջ, ազդարարեց թէ ամուր կը մնայ անցեալ շաբաթ հաղորդած պայմաններուն վրայ եւ թէ անոնք նուազագոյն պահանջներ են, եւ ոչ թէ առաւելագոյն։ Եւ պահանջեց հանրաքուէ մը սարքել, իմանալու համար Չեխոսլովաքիոյ Գերմանացիներուն կամքը։ «Մենք չենք ուզեր չեխական հողը նուաճել զաղթականներ տեղաւորելով, բայց միեւնոյն ատեն երբեք տրամադիր չենք կորսնցնելու մեր հողը։ Քարլսպատի մէջ դրած պահանջներս ընտրական ճառ մը չէին։ Ես անընդունելի պահանջներ չդրի, ամէն համաձայնութիւն անկարելի դարձնելու համար։ Եւ անոնք առաւելագոյն պահանջներ չեն, այլ միայն հիմքերը որոնց հաղիւ կը բաւեն լուծելու հարցը ։ Ոչ ոք իրաւունք ունի պատերազմի յայտարարութիւն մը համարելու իմ ճառս, բացի անոնցմէ որ պատերազմ կ'ուզեն եւ ոչ թէ խաղաղութիւն։ Մեր նպատակն է իրաւունքներու կատարեալ հաւասարութիւն ապահովել պետութեան մէջ, ոչ միայն մեզի, այլ եւ պետութեան համար, եւ այս կենսական խնդիր մըն է ամբողջ Եւրոպայի համար։ Ան որ խաղաղութիւն կ'ուզէ, պէտք է ուժ տայ մեր պահանջներուն։ Անգամ մը եւս կը կրկնեմ,— մենք պիտի չզոհանանք փոքրամասնութեան կացութեան եւ երբեք պիտի չհանդուրժենք Չեխերու ղեկավարութեան։ Մենք պատրաստ ենք չեխական սահմանադրութիւնը նկատելու մեկնակէտ մը՝ հարցին լուծման համար, բայց կը չնշենք թէ այդ սահմանադրութիւնը կազմուած է առանց Գերմաններու մասնակցութեան։ Ան որ կը խախտէ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն ամբողջականութիւնը, մահացու թշնամի մըն է։ Առաջի Աստուծոյ եւ իմ ժողովուրդիս, ես կ'ըմբռնեմ իմ պատասխանատուութեանս ծանրութիւնը։ Բայց ան որ արդար դատ մը կը պաշտպանէ, պէտք չէ վախնայ պատասխանատուութիւններէ »։

*** Նոյն օրը Չեխերն ալ մեծ թափօր մը կազմեցին Փրակայի մէջ, մասնակցութեամբ 100.000 քաղաքացիներու։ Քաղաքապետը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց— « Ամէն այր, կին եւ մանուկ վճռած է մինչեւ վերջին մարդը պաշտպանել ազգին ազատութիւնը »։

«Ոչ մէկ պատերազմ»...

Մայիս 1ի առթիւ Հիթլէր ճառ մը խօսելով Պերլինի մէջ, յայտարարեց .

— « Ոչ մէկ պատերազմ,— այս է իմ նշանաբանս։ Եւ ատոր համար է որ կը զօրացնեմ Գերմանիան։ Բայց, պէտք եղածին չափ զօրաւոր ըլլալու համար, որպէսզի որ եւ է արտաքին վտանգ չզգանք, անհրաժեշտ է ընդմիշտ ջնջել ներքին պատերազմը։ Իմ նշանաբանս է,— այլեւս ոչ մէկ պատերազմ, բայց նաեւ ոչ մէկ քաղաքացիական պատերազմ, ոչ մէկ դասակարգային պատե-

(Լաքերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՐ ԱՒԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՓՈԽԵՆ — « ՐԱՖՖԻ » ՓՈՂՈՑԸ ԿԸ ՓՈԽԵՆ « ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ» — ՉԵԿԱՅԻ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ԳՐԵԹԷ ԲԱՑԱՌԱՊԷՍ ՌՈՒՍԵՐ — ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ — ՈՒՐԻՇ ԴԷՊՔԵՐ ԵՒ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ցուսարեր խետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ապրիլ 9 թուակիր թղթակցութեամբ մը (23 ապրիլ).—

Նոր կառուցուած աւանները՝ Նուպարաշէն, Նոր Խարբերդ, Նոր Սեբաստիա, Արաբկիր, Նոր Կեսարիա, Երզնկա, Կիւրին անուանափոխութեանց ենթակայ են։ Արդէն Նոր Խարբերդը կոչուեց Օրժոնիկիձէ (ինչպէս վեց տարուց ի վեր կոչուում է այդ անունով եւ Վլադիկաւկազ քաղաքը) ...

Նուպարաշէնի ակնաբուժարանի ճակատի վերատաուութեան մէջ Մարի Նուպարի Ակնաբուժարանի սկզբի երկու բառերը ջնջեցին եւ թողին սոսկ Ակնաբուժարան, այդպիսով չջնջուեց բարերարուհու անունը ։

*** Խաչատուր Աբովեանի արձանը կանգնած է նախկին Գողոս - Պետրոս եկեղեցու գիժացը։ Ռուսական եկեղեցին քանդել են եւ նրա տեղը հրապարակ են չինել, ուր բարձրանում է Շահումեանի չքեղ արձանը, նախկին պարտէզի մօտ է Լէնինի անուան հրապարակը, իսկ Լէնինի արձանը զետեղուած է առաջին հիւանդանոցի պարտէզում։ Րաֆֆիի անուան փողոցը վերակոչուած է « Յովհաննէս Թումանեան»։ Սպալինի շատ մեծ արձանը ցցուած է կայարանի արահում ։

*** Նալբանտեան փողոցի վերջում իշխում է Չեկայի նոր, հոյակապ, չորս յարկանի հսկայական շէնքը, որ պաշտպանուած է անթիւ ու անհամար պահակներով, Գէպէուի յատուկ զօրքի կողմից նշանակուած։ Գէպէուի զօրքը բացառապէս Ռուսերից է բաղկացած, իսկ Մուղդուսու ձերբակալութիւնից եւ գնդակահարութիւնից յետոյ թէ Չեկայի պետը եւ թէ պաշտօնեաներն ու պահակները գրեթէ բացառապէս Ռուսեր են։ Չեկայի շէնքութեան մէջ են ապրում պաշտօնեաները իրենց ընտանիքներով, իսկ Չեկայի ստորերկրեայ նկուղներում բանտարկուած են երկսեռ «յանցաւորները»։ Այդ նկուղներից մէկի մէջ է, ուրիշների հետ, Զապել Եսայեանը (այժմ ցնորուած վիճակում). այդտեղ է եւ Կավոշ։ Փարիզից մեկնելիս՝ նա պայմանաւորուել էր իր բարեկամների հետ, որ եթէ Հայաստանից լուսանկարն ուղարկէ կանգնած դիրքով, թող գիտնան որ երկրում դրութիւնը աղէկ է, իսկ եթէ նստած՝ ապա թող գիտնան, որ վիճակը գէշ է Հայաստան երկրին մէջ... Անցան շաբաթներ եւ պարոնը ՆՍՏԱԾ դիրքով լուսանկար ուղարկեց Փարիզ, որտեղից խորհրդային գեսպանատան միջոցով տեղեկացրին Մոսկուա, եւ այնտեղից հրահանգուեց Երեւանի Չեկային՝ խմբագիր հիւրը նետել նկուղներից մէկը...

*** Հայկական կարմիր զօրամասի հրամանատար Աթոյեանը նախ չնորհազրկուեց եւ արձակուեց պաշտօնից, ապա եւ ձերբակալուեց Ամատունու հետ, այնուհետեւ լուր չկայ իր մասին ...

Նախկին զօրավար Արարատեանը անգործ թափառում է Երեւանում ...

*** Առանց յատուկ թոյլտուութեան (Չեկայի) արտօնուած չէ երթեւեկել Երեւանից Վաղարշապատ, Լենինական, Նոր Բայազէտ կամ Ղարաքիլիսա (Կիրովական) ։

*** 1937 թուի ամրան վերջերին ձերբակալուած եւ Չեկայի նկուղն է նետուած գրագէտ - քննադատ Արսէն Տէրտէրեանը, որ պետական համալսարանի գրականութեան փրոֆէսէօր էր. նրան ամբաստանում են «հակայեղափոխական թեքումով »։

*** Մի ոմն բանւոր Մինաս յանձն առած էր ուժանակով պայթեցնել Նորքի Աստուածածնի մատուռը։ Երբ, քանի օր յետոյ, նա կայարանից ռումբեր էր փոխադրում, կառքից ընկած մի արկղ, լի ռումբերով, պայթեց եւ բզկտեց բանւորին։ Նրա ընտանիքին, մի քանի ամիս օժանդակելուց յետոյ, մոռացութեան մատնեցին «բանուորական պետութեան» մէջ ։

*** Երեւանի հացի գործարանի վարիչը, չկարողանալով հանդուրժել տեղի ունեցող անարդարութիւններին, ինքն իր վրայ բենզին թափելով՝ վառեց, ապա նետուեց Զանգուի կամուրջից գետի մէջ...

Քանաքեռցեաի գլխաւոր ճաշարանի մի այցելու, կարդալով Խորհրդային Հայաստանի մէջ, որ իրեն մեղադրում են իբրեւ վնասարար, անձնասպան եղաւ ։

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՃԱՄԲՈՎ

Անցեալ շաբթու ընդարձակ մանրամասնութիւններ հրատարակած էինք Հայաստանի վերջին անցքերու մասին (7 – 8 գնդակահարութիւններ, Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի մահուան պարագաները, Երեւանի պաշարումը եւն.)։ Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթն ալ հրատարակելով նոյն տեղեկութիւնները , կը գրէ թէ «հաղորդողը լաւատեղեակ եւ մտաւորական հայրենակից մըն է որ քանի մը տարի Երեւան մնալէ ետք վերջերս վերադարձած է Փարիզ »։ Եւ կը շեշտէ (30 ապրիլ).

— « Այս բոլոր դէպքերուն հետեւանքը այն եղաւ որ Երեւանի կառավարութիւնը որոչեց ո եւ է հաղորդակցութիւն չպահել արտասահմանեան ո եւ է կազմակերպութեան հետ, եւ ընդհանուր առմամբ խզել ամէն կապ արտասահմանի հետ։ Հօկը, ինչպէս բսինք, կը նկատուի կասկածելի եւ անօգուտ կազմակերպութիւն մը եւ անոր հետ ո եւ է յարաբերութիւն տեղի կու տայ պատժական տնօրինութիւններու։ Հայաստանի հետ դուրսէն կատարուելիք ո եւ է գործառնութիւն պէտք է տեղի ունենայ Մոսկուայի միջոցաւ ։

*** Բարեգործականի Ընդհ. Տնօրէնութիւնը մարտ 11ին նամակ մը ուղղած է ժողկոմխորհի նախագահին, իր Երեւանի ներկայացուցչութեան մասին տեղեկութիւններ ուզելու համար, բայց մինչեւ այսօր ո եւ է պատասխան չէ ստացած »։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ ԿՐԱԿԻ ՏՐՈՒԵՑԱՆ լեռնակուտակ գիրքեր, ինչպէս եղած էր, ժամանակին, Գերմանիոյ մէջ։ Հրկիզուած հատորներուն մէջ կը գտնուէին Արթիւր Շնիցլէրի, Ֆրանց Վէրֆէլի, Եաքոբ Վասէրմանի, Հայնէի եւ ուրիշ բազմաթիւ հեղինակներու գործերը, ինչպէս եւ հակահիթլէրական կաթոլիկներու, Աւստրիոյ հայրենասէրներու եւն. հրատարակութիւնները ։

ՄՈՍԿՈՒԱՑԷՆ կը հեռագրեն թէ Փօլ Տիպէնքօ, որ վճռական դեր կատարած էր Կերենսկիի կառավարութիւնը տապալելու համար, արձակուած է Լէնինկրատի զինուորական հրամանատարի պաշտօնէն ։

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Այս խորագրին տակ, Պ. Հր. Ն. Թորոսեան «Revue de France»ի 15 Ապրիլ թիւին մէջ հրատարակած է ընդարձակ յօդուած մը: Մեր աշխատակիցը միեւնոյնատեն մեզի հաղորդած ըլլալով անոր ամփոփումը, պիտի հրատարակենք յաջորդաբար.—

I

Արեւելեան աշխարհը արագ շրջափոխութեան մը մէջ կը գտնուի որ մեզ կը ներկայանայ երկու տարբեր՝ բայց, ներտօրէն իրարու կապուած երեւոյթներու տակ. համիսլամական շարժում եւ համարաբական շարժում:

Այս երկու շարժումները իրարու հետ չփոթելու չէ: Անշուշտ, իսլամ ժողովուրդներու հսկայ զանգուածներ (մօտ 250 միլիոն), Ասիոյ եւ Ափրիկէի զանազան մասերուն մէջ տարածուած աւելի կամ նուազ խիտ բնակչութեամբ՝ առաջնակարգ ուժ մըն են ամէն արար պետութեան կամ կուսակցութեան համար որ, իսլամութեան անունով, քաղաքական գերակշռութիւն ունենալու կը ձգտի: Բայց, այս ուժը բարոյական է միայն: Հնդկաստանէն մինչեւ Մարոք եւ Թուրքիստանէն մինչեւ Հապէշիստան եւ Սուտան, իսլամ ժողովուրդները կը ներկայացնեն ցեղի, բարքերու, ձգտումներու այնքան մեծ այլազանութիւններ՝ որ, գէթ մօտաւոր ապագային մէջ, խօսք չի կրնար ըլլալ այնպիսի քաղաքական միութեան մը որ ընդգրկէ բոլոր իսլամ ժողովուրդները:

Բայց, կարելի՞ է նոյն բանը ըսել համարաբական շարժումին համար:

Ցեղային եւ աշխարհագրական պատճառներով, ծայրայեղ ազգայնականներու ջանքերը օտար լուծի տակ գտնուող բոլոր Արաբները ազատագրելու, աւելի յոյս կը ներշնչեն յաջողութեան: Նախ՝ աշխարհագրական միութիւնը: Արդարեւ Իրաքը, Սուրիան, Պաղեստինը, Հիճազը, Նէժէնը, Եգիպտոսը, Տրիպոլիսը, Թունուզը, Ալճերին եւ Մարոքը կը ներկայացնեն իսլամ սահմանակից երկիրներու շարք մը որ Պարսից ծոցէն մինչեւ Ատլանտեան ովկիանոս, ոչ-իսլամ որեւէ պետութենէ բաժնուած չէ: Երկրորդ՝ ցեղային միութիւն. այս երկիրներու բնակչութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը իր երակներուն մէջ կը կրէ արաբական արիւն, Նէճտի Պէտէվիներէն սկսեալ մինչեւ Ֆէսի Մաւրիտանացին:

Ա. ՀԱՄԱՐԱԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Սկզբունքով, համարաբական շարժումը երազ մը չէ ուրեմն: Ան հիմնուած է թէ՛ պատմական, թէ՛ աշխարհագրական եւ թէ՛ ցեղագրական իրականութեանց վրայ: Այս շարժումը բոլորովին նոր ալ չէ: 1908ին, օսմանեան սահմանադրութեան վերահաստատութենէն ետք, Օսմ. Խորհրդարանի արաբ երեսփոխանները եւ բանակին սպաները ընկերակցութիւն մը կազմեցին որ ծանօթ էր Սալաճիյա ակումբ անունով: Նպատակն էր, արաբ ժողովուրդներու մէջ արթնցնել ազգայնական զգացման ոգին որ սուլթաններու տիրապետութեան տակ, սկարացած էր:

Գրեթէ միեւնոյն ատենները, Հիճազի վեհապետը, Շէրիֆ Հիւսէյին, իր կողմէ ինք ալ փարած էր արաբական միութիւնը կազմելու. բայց, յաջողած չէր: Գաղափարը հրապուրիչ թըւած էր նաեւ արաբ ուրիշ պետի մը, Ապտ իւլ Ազիզ Իպն Սէուտի որ սակայն չկրցաւ միութեան գաղափարին տալ գործնական ձեւ մը:

Եւ սակայն, Իպն Սէուտ դժուարութիւններու առջեւ ընկրկող մարդ չէ: Զանազան նպաստաւոր պարագաներէ օգտուելով, ան յաղթեց իր հակառակորդներու, նախ՝ Իպն Ռաշիտի եւ 1921 Նոյեմբերին գրաւեց անոր մայրաքաղաքը, Հայիլը: Հինգ տարի ետք ալ (1925ի վերջերը) յաղթութիւն մը տարաւ նաեւ Հիւսէյին թագաւորին վրայ. եւ երբ 1934ին պարտութեան մատնեց նաեւ Եէմէնի նշանաւոր թագաւոր Իմամ Եահեան, ձեռք բերաւ անանկ գերակշռութիւն մը՝ որ բազմաթիւ դարերէ ի վեր տեսնուած չէր արաբական թերակղզիին մէջ:

Այս կերպով, համեմատաբար կարճ ժամանակի մէջ, Ապտ իւլ Ազիզ թագաւորը, Իրանի Րիզա Փէհլէվի շահին եւ Աթաթիւրք Քէմալին հետ, եղաւ ամբողջ Արեւելքի զինուորական եւ քաղաքական ամենակարեւոր անձնաւորութիւնը: Անոր վրայ է որ արաբ ազգայնականները դրած են իրենց յոյսը. եւ այս պատճառով իսկ, արաբական ամբողջ աշխարհին մէջ, ան կը վայելէ անժխտելի ազդեցութիւն մը եւ պատիւ, շնորհիւ իր քաղաքական յատկանշականութեան եւ դիւանագիտական ճարպիկութեան:

1936 Ապրիլին, Իպն Սէուտ Իրաքի հետ կնքեց բարեկամութեան եւ զինակցութեան դաշնագիր մը որ ծանօթ է Արաբական ուխտ անունով եւ կոչուած է նախատիպը ըլլալու յառաջիկային ուրիշ արաբ պետութիւններու հետ կնքուելիք դաշնագիրներուն, ճիշդ, ինչպէս նաեւ 1934ին Եէմէնի հետ կնքած իր դաշնագրին մէջ, կը հանդիպինք սա տեսակ բացատրութիւններու. «Կրօնքով եւ ցեղով եղբայրք», «սերտ իսլամական եղբայրակցութեան ոգիով», «իսլամական համադաշնակցութիւն եւն.»: Իրաք-արաբական դաշնագրին մէջ շատ աւելի յատկանշական ուրիշ յօդուածի մը կը հանդիպինք ուր կ'ըսուի թէ երկու երկիրներուն մէջ իսլամ արաբական ուսումներն ու զինուորական կրթութիւնը միեւնոյն ձեւերով ու միեւնոյն ուղղութեամբ պէտք է տրուին: Այս ինքնատիպ յօդուածը, որուն նըման տրամադրութիւններ սովորութիւն չէ մտցնել բարեկամական եւ զինակցական դաշինքներու մէջ, արաբ երկու պետութեանց յարաբերութիւններուն կուտան խիստ ուշագրաւ հանգամանք մը:

Իպն Սէուտ մեծ հաւատք ունի համարաբ շարժման վրայ: Իր կարծիքով, եթէ արաբ ժողովուրդները այսօր վատթար կացութեան մը մատնուած են, ատոր պատճառը անոնց թուլութիւնն է, կռուողի պակասը: Պէտք է քիչ խօսիլ եւ շատ գործել եւ մանաւանդ աւելի կառչիլ Մարգարէին եւ Քուրանի պատուէրներուն. Աստուած, կ'ըսէ ան, յաղթութիւնը կուտայ անոր որ գիտէ իր հաւատքը պաշտպանել:

Ոմանք այդ խօսքերուն մէջ յետադիմական ձգտում կը տեսնեն: Սակայն Իպն Սէուտը լաւ ճանչնալ կը նշանակէ, որովհետեւ այս մեծանուն վեհապետը միշտ կը քարոզէ թէ առաջդիմութիւնը որքան անհրաժեշտ է իսլամութեան փրկութեան համար: Քուրանը իսկ հրաւէր կը կարդայ ատոր: Արեւմուտքէն պէտք է օրինակել ուրեմն նիւթական բարօրութեան անհրաժեշտ բոլոր տարրերը. փոխ առնել ինչ որ օգտակար է եւ գեղեցիկ. բայց մերժել ինչ որ հակառակ է Քուրանի ոգիին: Հարցը ուրեմն բանաւոր ընտրութիւն մը ընելուն մէջ կը կայանայ, ըստ Իպն Սէուտի:

Կարգ մը հրապարակագիրներ չափազանց ժխտական կարեւորութիւն կուտան այն զանազանութիւններուն եւ աղանդական տարբերութիւններուն որոնք գոյութիւն ունին իսլամ եւ այլ հասարակութեանց մէջ: Այս տեսակէտով, երկու գլխաւոր հոսանքներ իրարու կը բախին իսլամ աշխարհին մէջ. առաջին՝ սիւննի աւանդապաշտները, կրօնական հին ոգիին կապուած՝ որոնք անդադար կ'ուզեն պահել մեծ խալիֆաներուն եւ անոնց անմիջական յաջորդներուն թողած կրօնական եւ ընկերային ժառանգութիւնը: Երկրորդ՝ վահապի վերանորոգիչները որոնք, ընդհակառակն՝ իսլամութեան առաջին աղբիւրներուն կ'ուզեն դառնալ եւ ուժգնօրէն կը մերժեն ինչ որ այս աղբիւրներէն չի բխիր եւ Քուրանին ուղղակի ուսուցումէն դուրս չի գար: Ահա՛ վահապիները՝ որոնք նմանցուած են քրիստոնեայ եկեղեցւոյ բողոքականներուն, որ մաքրակրօնութեան տիպար եւ եռանդուն ներկայացուցիչներն են եւ իրենց պետը Հիճազի եւ Նէճտի այժմու թագաւոր Ապտ իւլ Ազիզ Իպն-Սէուտն է:

ՀՐ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

*** Ծառը երբ մեռնի, շատ բանի օգտակար կ'ըլլայ, իսկ մարդը երբ մեռնի՝ վնասակար է:

*** Կեանքը մարդուս համար դպրոց մըն է, որուն շրջանը մահով կ'աւարտի:

*** Խօսիլ տրուած է մարդուս, շատ անգամ իր մտածումները ծածկելու համար:

*** Ճակատագիրը ազգականներ կուտայ, իսկ ընտրութիւնը՝ բարեկամներ:

*** Կեղծ բարեկամները կը նմանին անցորդ թռչուններու, որոնք լաւ օդին կուգան եւ գէշ օդին կը հեռանան:

*** Ատելութիւնը թոյն մըն է որ կը քայքայէ մարդկային ընկերութիւնը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 26 Ապրիլ.— Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ կանոնաւորաբար, այս անգամ եւս տեղի ունեցաւ, Շարլոթէնպուրկի Լանտվէր քաղինոյին մէջ, Պերլինի Հայոց Գաղթային Միութեան տարեկան Ընդհանուր Ժողովը: Ներկայ էին բաւական թիւով հայրենակիցներ:

Վարչութեան նախագահ Տոքթ. Ա. Աբեղեան բանալով Ընդհ. Ժողովը՝ առաջարկեց ատենապետ ընտրել Պ. Ա. Շալճեանը, իսկ քարտուղար՝ Պ. Ս. Տէր-Մինասեանը: Ապա, ժողովը անցաւ իր օրակարգին, որ էր՝ ընթերցում եւ քննութիւն Վարչութեան 1937—1938 գործունէութեան տեղեկագիրին, ապա ընտրութիւն նոր Վարչութեան, յառաջիկայ մէկ տարուան համար: Վարչութեան քարտուղար Պ. Ե. Աբէլեան կարդաց 1937—1938ի տեղեկագիրը, զոր կ'ամփոփենք ստորեւ.—

Անցեալ մէկ տարուան ընթացքին, Վարչութիւնը ունեցած է ինը նիստ, ուր քննուած են գաղութիս կեանքին վերաբերեալ զանազան հարցեր ու որոշումներ տրուած: Ինչպէս նախընթաց տարիները կանոնաւորաբար, անցեալ տարեշրջանին եւս Վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ պատշաճօրէն կատարուած են մեր ազգային տօներն ու հանդէսները— Ապրիլ 24ի սգահանդէսը, Մայիս 28ի Անկախութեան Տարեդարձը, Հայ Մշակոյթի Տօնը, Մանկական Հանդէսը եւ տարեկան մեծ պարահանդէսը: Ատկէ զատ, Հայ Երիտ. Միութեան աջակցութեամբ Վարչութիւնը կազմակերպեր է մեր ազգային մեծ վիպագիր Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ յատուկ հանդէս մը՝ գրական-գեղարուեստական բաժիններով: Կազմակերպեր է նաեւ շարք մը դասախօսութիւններ, նիւթ ունենալով պատմական, գրական եւ հանրային հարցեր: Դասախօսութիւններէն մին նըւիրուած էր մասնաւորապէս հայ ընտանիքին եւ մանուկներու դաստիարակութեան ու հայերէնի ուսման խնդրին: Վարչութիւնը տարուան ընթացքին կազմակերպեր է դաշտահանդէս մը եւ նաւագնացութիւն մը եւս: Հանդէսներուն, երեկոյթներուն եւ դասախօսութեանց ներկայ են եղած շատ մը հայրենակիցներ: Գաղութիս հոգեւոր հովիւը, Գրիգոր Ծ. Վ. Շահլամեան, շարունակած է կատարել իր եկեղեցական պաշտօնը, միեւնոյն ատեն հայերէնի դասեր տալով մանուկներուն:

1937—1938 տարեշրջանին Գաղթային Միութեան Վարչութիւնը ունեցած է հետեւեալ ելեւմուտքը.—

Ա. Մուտք՝ 1) Նախորդ Վարչութենէն՝ 505 մարք, 2) անդամավճարներէ՝ 2077 մարք, 3) նուէրներէ՝ 1124 մարք, 4) երեկոյթներէ՝ 514 մարք, 5) պնակէ հասոյթ՝ (եկեղ.) 243 մարք, ընդամէնը՝ **4463** մարք: 1

Բ. Ելք, 1) Հոգեւոր Հովիւին՝ (ամսաթոշակ եւայլն) 2112 մարք, 2) եկեղեցւոյ ծախքեր՝ 248 մարք, 3) նըպաստներ կարօտ հայրենակիցներու՝ 450 մարք, 4) Մամըլթէյնի (Լիբանան) հայ թոքախտաւորներու առողջարանի՝ 100 մարք, 5) հանդէսներու եւ հաւաքոյթներու կազմակերպութեան համար՝ 308 մարք, 6) մանր ծախքեր՝ 75 մարք, ընդամէնը՝ **3295** մարք: Պատրաստ դրամ մնացուկին մէջ՝ 1167 մարք, գանձելի դրամ անդամավճարներէ՝ 299 մարք:

Այս թիւերը ցոյց կուտան, որ տարեկան մուտքը զգալապէս աւելի եղած է, քան ելքը: Նկատի ունենալով այդ պարագան, Վարչութիւնը որոշած է 400 մարք յատկացնել մեր հեռաւոր գաղութներու կարօտ դպրոցներու կարիքներուն, տրամադրելով գրենական պիտոյքներ— 200 մարք Սուրիոյ եւ 200 մարք ալ Յունաստանի մէջ: Այս առթիւ Վարչութիւնը բաղձանք կը յայտնէ եւ պէտքը կը շեշտէ, որ Պերլինի հայ գաղութը այսուհետեւ ալ, ամէն տարի եւ կանոնաւորաբար այսպէս իր աջակցութիւնը բերէ հեռաւոր հայ գաղութներու մշակութային պէտքերուն:

Վարչութիւնը իր տեղեկագիրին մէջ կ'ընդգծէ որ իր բարոյական և նիւթական գործունէութեանը իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերած են ոչ միայն Պերլինի, այլ եւ Համպուրկի եւ Գերմանիոյ ուրիշ քաղաքներու մեր հայրենակիցները: Յայտնելով այդ ամէնը ի գիտութիւն եւ ի քննութիւն տարեկան Ընդհանուր Ժողովին, Վարչութիւնը կը ներկայացնէ իր հրաժարականը եւ կը խնդրէ ընտրել նոր Վարչութիւն:

Ատկէ վերջ, հաշուեքննիչ մարմնին կողմէ Պ. Մ. Համբարձումեան կարդաց համառօտ զեկոյց մը, որ բոլորովին կանոնաւոր կը գտնէր 1937—1938 տարեշրջանին հաշիւները: Ընդհանուր ժողովը իր կարգին քննելով ամբողջ տեղեկագիրը, յայտնեց իր ջերմ գնահատանքն ու շնորհակալութիւնը Գաղթ. Միութեան Վարչութեան: Սուրիոյ եւ Յունաստանի կարօտ հայ դպրոցներու 200ական մարք տրամադրելէ զատ՝ Ընդհ. Ժողովը որոշեց այդչափ գումար (200 մարք) մըն ալ յատկացնել Պերլինի հայ կարօտ ուսանողներու կամ աշակերտներու նպաստի գործին: Ժողովին ներկայ հայրենակիցներէն մին, Մ. Հ. ինքնաբերաբար եւ սրտով պատրաստակամութիւն յայտնեց՝ ուսանողական ֆոնտին ամէն տարի յատկացնել 200ական մարք եւս: Ընդհանուր Ժողովը ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց յարգոյ հայրենակիցին:

Այնուհետեւ ժողովն անցաւ նոր Վարչութեան ընտրութեան: Ներկաները միահամուռ փափաք յայտնեցին որ վերընտրուի հին Վարչութիւնը իր ամբողջ կազմով: Տոքթ. Ա. Աբեղեան ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եւ առհասարակ Վարչութեան հանդէպ ցոյց տրուած անվերապահ վստահութեան համար եւ խնդրեց ազատել զինքը վերընտրուելու պարտականութենէն, քանի որ իր զբաղումները եւ ուրիշ պրտականութիւններ թոյլ չեն տար: Իր առաջարկով՝ Ընդհանուր Ժողովը 1938—1939 տարեշրջանին համար նոր Վարչութեան անդամներ վերընտրեց հին կազմէն՝ Օր. Օ. Նազարեան, Պ. Պ. Դ. Դաւիթխանեան, Ե. Աբէլեան եւ Սեւաչունի: Իսկ նոր անդամներ ընտրուեցան՝ Պ. Պ. Ա. Տարբնեան, Վ. Թաֆաչեան եւ Ա. Մալայեան:

⁂ Նորընտիր Վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Ապրիլ 24ին, Լանտվէր քաղինոյի մէջ տեղի ունեցաւ Ապրիլեան Սգահանդէսը: Ներկայ էին շատ հայրենակիցներ: Բեմը զարդարուած էր հայկական դրօշակով, իսկ անդանին վրայ գրուած էին մեր անմահ գրագէտներ Գ. Զօհրապի, Ռ. Զարդարեանի եւ Է. Ակնունիի մեծադիր լուսանկարները, թարմ ծաղիկներու մէջ:

Վարչութեան նախագահ Պ. Ա. Դաւիթխանեանի բացման խօսքէն ետք, ներկաները յոտնկայս յարգեցին Ապրիլեան նահատակներուն յիշատակը: Տիկին Հայրապետեան դաշնակի վրայ նուագեց օրուան պատշաճ կտոր մը: Յետոյ խօսեցաւ օրուան բանախօսը: Տոքթ. Ա. Աբեղեան, բացատրելով Ապրիլեան եղեռնին ծրագրուած ահաւորութիւնը, բայց նաեւ անկէ մեր առնելիք դասը ապագայի համար: Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ցրունճեան, իսկ նորահաս երիտասարդներ Ա. Մովսէսեան եւ Շ. Յարութիւնեան ընթերցումներ կատարեցին Սիամանթօէ եւ Յովհ. Թումանեանէ: Ուսանող Զ. Խաչատրեան նուագեց դաշնակի վրայ: Հայ Երիտ. երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը, որով փակուեցաւ Սգահանդէսը.

Մ.

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Փարիզեան թերթերը վերջերս շատ կը զբաղին օտարականներու հարցով: Վերջերս կարգ մը ոճրագործութիւններու առթիւ քաղելով «Մաթէն»էն, այսօր «Էօվր»ն է որ կրկնելով «Մաթէն»ի տուած տեղեկութիւնները «անբաղձալիներու» մասին եւ օտարականներու հանդէպ ոստիկանութեան ձեռք առած նոր միջոցներու մասին, կ'աւելցնէ թէ օտարականները, մասնաւորաբար «անբաղձալիները» մեծ տոկոս մը կը կազմեն արձանագրուած ոճիրներու մէջ.—

1935ին կատարուած 21.400 ոճիրներու մէջ օտարականները գործած են 4860 ոճիր: 1936ին՝ 19700 ոճիրի մէջ 4550 ոճիր: 1937ին՝ 15562 ոճիրի մէջ 3700 ոճիր:

Ֆրանսական թերթերը միաձայն կը հաստատեն որ օտար անբաղձալիները զսպելու, պատժելու եւ վտարելու մասին երկրին օրէնքները տկար են եւ վարչական մեքենան պէտք ունի վերակազմութեան, ուստի կը պահանջեն խիստ կարգադրութիւններ:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԵԿԸ ԳՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ԳՐԻՒՍԷԼ.— Ապրիլ 24ին, կիրակի օր, Գրիւսէլի Անգլիկան եկեղեցիին մէջ Զատիկի տօնին առթիւ պատարագեց Զարեհ վարդապետ: Եկեղեցական երգեցողութիւնները եղան բազմաձայն ու ներդաշնակ, ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Պ. Վ. Սարգսեանի: Պատարագէն վերջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Խորէն Ա. կաթողիկոսի մահուան առթիւ:

*** Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով Ապրիլ Տասնըմէկի առթիւ սգահանդէս մը տեղի ունեցաւ Գրիւսէլի Հայ Ակումբի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Ուսանողական Միութեան: Այդ առթիւ խօսեցան Փրոֆ. Ադոնց եւ Պ. Վրթ. Մարտիկեան: Երկու բանախօսներն ալ վեր հանեցին օրուան նուիրական նշանակութիւնը, եւ անդրադառնալով հայ ազգին կրած անսահման աղէտին եւ անդարմանելի կորուստներուն, թելադրեցին յարգել յիշատակը մեր բազմահազար նահատակներուն, եւ ունենալ համերաշխ գործակցութիւն մը, կանխելու համար նորանոր վտանգներ: Ուսանողուհի Օր. Իփէքեան յուզիչ կերպով արտասանեց Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր»ը:

Հ. Տ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, 24 Ապրիլ.— Յաջորդական քանի մը տարիներու անփոյթ լռութենէն ետք, վերջապէս այս տարի մեր գաղութին ազգային առողջ տարրը եւս բերաւ իր յարգանքի տուրքը Ապրիլեան եղեռնի նահատակներու յիշատակին՝ շնորհիւ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան, որ ստանձնած էր հանդէսին նախաձեռնութիւնը:

Իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմը, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու, Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւնները, Վասպուրականի Հայրենակցականը, Կ. Խաչը:

Դժբախտաբար, նահատակներու տօնին մասնակցութիւնը եւս սակարկութեան առարկայ դարձած է արհեստավարժ խառնակիչներու ձեռքը: Թէեւ Տարօնի հայրենակցականը պատիւ ըրած էր հրաւիրելու նաեւ «երկուքուկէս» հոգինոց ռամկավար Ակումբը, Հնչակեանները, Հօկը եւ կարգ մը շողշողուն մնացորդներ, ռամկավար ներկայացուցիչը պաշտպան կանգնելով իր խնամիներուն եւ թերեւս «հակահայաստանեան» քայլ մը առած չըլլալու համար, մերժած էր մասնակցիլ տօնակատարութեան, առարկելով թէ չէին հրաւիրուած կարգ մը «վերաշինացներ», որոնց գոյութիւնը դադրած էր Հօկի «լուծարքէն» առաջ իսկ: Ծանօթ խմբապետին մարդիկը իրենց «պետ»ին հրահանգով, պայման դրած էին մասնակցիլ՝ միայն իրենց միութեան դրօշով...: Հնչակեաններ ու Հօկեր, որոնց անդամները իրար կը լրացնեն, չէին բարեհաճած նոյնիսկ պատասխանել:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ 23 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 4ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Բեմին վրայ շինուած էր գեղեցիկ դամբան մը, որուն վրայ կ'երեւային մասնակցող միութեանց եւ կազմակերպութիւններու կողմէ բերուած ծաղկեպսակներ՝ յարգանքի յիշատակութիւններով: Մեր պաշտելի եռագոյնը, սեւով շրջապատուած, պարզուած էր բեմին աջ կողմը: Բացումը կատարուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով:

Օրուան նախագահ Պ. Մ. Ազատեան, շատ յստակ ու հասկնալի լեզուով նախ գրաւոր, ապա բերանացի, պատմականը ըրաւ 1915ի արհաւիրքի պատճառներուն եւ աղետալի հետեւանքներուն մասին: Յուզիչ կերպով նկարագրեց դժբախտ Զօհրապի եւ Պոլսոյ հայ մտաւորական ընտրանիին ձերբակալումը: Յետոյ կոչ ուղղեց բոլորին, միանալու, համերաշխութեամբ գործակցելու, որովհետեւ, ըսաւ, «միութեան մէջ է ուժը»: Այս առթիւ գեղեցիկ օրինակներ բերաւ Վասպուրականի հերոսամարտի նախօրեակին Վասպուրականի հայութեան ցոյց տուած համերաշխ գործակցութենէն:

Աւուր պատշաճի ուղերձներ կատարեցին Տարօնի Հայրենակց. Միութեան կողմէ Ընկ. Լ. Աստուրեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ՝ Ընկ. Մ. Դրիգորեան, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ՝ Ընկ. Վ.
Հիւսեան, Վասպուրականի Հայ-
նակցականի կողմէ՝ Պ. Նաւ
Կ. Խաչի կողմէ արտասանեց Օր.
Աստուրեան, իսկ Եկեղեցասէր
նանց Միութեան կողմէ Օր.
Գասպարեան յաջողապէս ներ
ցուց կենդանի պատկեր մը Ա.
րոնեանի «Ուխտաւորը» ընկեր
թեամբ Ընկ. Վ. Հիւսեանի:
դութիւն մը սակայն.—
ընդհանրապէս շատ երկար էի
բիչ առթիւ, աւելի լաւ է ըլլ
փոփ ու բովանդակալից, թէ
նակի խնայողութիւն է եւ
զանքի նուազում մը չէ:

Վերջին խօսքը կը պատկան
ուան բանախօս Հայր Տէրվ
որ իմաստալից ճառ մը խօ
Վերյիշեց պատմական դէպք
րումներ ըրաւ պատմագիրն
ի վերջոյ նկարագրեց հայկակ
պանդը իր զարհուրելի տեսար
րով ու եզրակացուց.

— «Ինչպէս որ ունինք հին
կտակարաններ, պէտք է
նաեւ նորագոյն կտակարանը
կան եղեռնին, որպէսզի յառաջ
րունդը տեղեկանայ իր հայր
րած տառապանքին: Մենք պ
ենք Թուրք ցեղին գործած վայ
թիւնները պատմել մեր փոքր
անոնք պէտք է տեղեկանան
լորին: Թուրքը, մեր ոխերիմ թ
մին, խտրութիւն չըրաւ
փոքրին, ո՛չ սեռին եւ ո՛չ
տոնեային ու հեթանոս Հայու
ջեւ, հետեւաբար մենք եւս պէ
որ վէճեր ստեղծենք, գոնէ այ
յիշատակի օրուան համար: Պ
գիտնանք յարգել մեր անհամ
հատակներու յիշատակը, որոն
կան միայն Հայ ծնած ըլլալն
մարը»:

Սգահանդէսը վերջացաւ կատ
բարեկարգութեամբ:

*** Հայ Կամաւորներու եւ Մ
րտիկներու Միութիւնը մտադր
ներկայացնել «Սասունը պ
թատերախաղը որ հայկական
խութեան գեղեցիկ դրուագներ
է: Կը յուսանք թէ մեր հայրե
ները պիտի գիտնան քաջալերե

Գ. Ց.

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԵԿ

ԳՈԹՑՕ, 28 ապրիլ.— Նախա
թեամբ Արարատ Միութեան,
եան եղեռնի 23րդ տարեդարձ
ունեցաւ 24 ապրիլ, կիրակի,
15.30ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ
յեան» Ակումբին մէջ, Սեւ

Ներկայ էր գաղութիս մէկ
գը, հայկական ազանդէն
ներու միայն մէկ մասը, իսկ
ները կարծես թէ մէկ միլիոն
տակներուն մէջ հայր, մայր,
եղբայր, ազգական կամ բարեկ
նէին... Եւ ըսել որ Արարատ
թիւնը արտասովոր կոչ մը ըրած
ղովուրդին, որպէսզի արժան
կերպով տօնենք նահատակներ
րեդարձը:

Պ. Շ. Սուքիասեան երկու
բացատրեց Ապրիլ 11-24ի
թիւնը, ուր հայութեան կէսը
եղաւ 1915ին, մեր դարաւոր
րու ձեռքով: Պ. Վ. Պաղտա
երգեց «Տէր ողորմեա» (Կոմ
Յուզիչ կերպով արտասանեցին
Վարդանեան «Բերէք ինծ գրի
կին Ն. Անանեան «Տարագրի
քը», Պ. Վ. Պաղտասարեան
կին մահը» (Դ. Վարուժան),
նէրեան «Հողեհանգիստ» (Յ.
եան): Մէջ ընդ մէջ երգեցին
Ե. Փափազեան «Գեղեցիկ
(Ռ. Մելիքեան), Վ. Պաղ
«Ուռին» (Դ. Ղազարեան):

Արարատ միութեան կողմէ
ցաւ Պ. Ա. Դ. Մնսուրեանց: Բ
թէ նախնական կարգ մը ժող
ներու մէջ սուգը կը կատար
նախմբութիւններով: Երաժշ
սարքէին զուարթ երգերով,
նողը ազատուեցաւ այս
աշխարհէն: Իսկ ուրիշ ժողով
րու մէջ ալ սուգը կը կատար
գով ու աղօթքով: Մանաւանդ
մայրեր վարձելով
մէ, որպէսզի մեռնողին պ
լացնեն: Մեր ժողովուրդը
ջիններուն դասին կը պատկ
— «Ու մինչեւ Տէր-Զօր
աղօթելով եւ լալով: Թշնամ
ցած մեր անթիւ նահատակն
րիւնէն, պար կը բռնէր
շուրջ: Իսկ այսօր ալ քրքիջ
կեն իրիկուրէն, տեսնելով մ
քաոսային անկազմակերպ
Մեր ժողովուրդը Ապրիլ 11-2
թիւ, նախնական ժողովուրդ
նման խրախճանքի պէտք չու
աղօթքի եւ լացի: Ինչպէս որ

րոնեան երգել տուած է հայ մօրը՝ իր երեխային «Դու լաց մի լինի, ես շատ եմ լացել», մեր հայրերը եւ մայրերը շատ են լացեր, մենք լալու պէտք չունինք։ Կը բաւէ որ Ապրիլեան երկունքը մեր աչքին առջեւ բերենք, վերակենդանենք անոնց վեհութիւնը դէպի դժնդակ։ Դաս առնենք անցեալի տառապանքի փորձութիւններէն ապա, դժենք մեր ուղին ներկայի եւ ապագայի համար»։

Նաեւ յայտնեց թէ երիտասարդներս յատկութիւն ունինք նոր սերունդին զաւ տալու, քանի որ մնացորդներս, Տէր-Զօրի կիզիչ անապատներէն դիւրաւ ազատեցանք բորենիէն, եւ հիմա Եւրոպայի արտին վրայ իբրը կ'ապրինք եւ ընդհանուր հասկացողութեան գետին մը չունինք, զոհէ համազգային ազատօնին առթիւ, որպէսզի մտադրել սերունդը խնկապէս յանկնայ այն անհատը անիրը որ գործուեցաւ մեզի ազգովին։

Եւ համերաշխութեան կոչ ուղղելով վերջացուց — «Հայ երիտասարդութիւն, ո՞ւր ես, դուն որ երէկուան եւ այսօրուան ղեկավարները կը խծբծես, որ հայ կեանքի անդաստանին մէջ գործեցին, կռուելով, զարնել-զարնուելով, յաղթելով եւ նահատակուելով, դուն ի՞նչ կ'ընես, հիմա կարգը քուկդ ըլլալու համար նախ ամփոփուէ։ Պատնէշին վրայ կանգնէ, բոլոր վատասերածները հարուածելու համար։ Ձեռք ձեռքի տալով, ամէն զաւակ առաջ կատարէ Հայու պարտականութիւնդ, որպէսզի արժանաւոր յաջորդը ըլլաս հայրերուդ։ Մանաւանդ այն մտաւորական փաղանգին, որ գիտակցաբար դէպի մահ առաջնորդուեցաւ, մեր տառապած ժողովուրդի բարօրութեան եւ հայրենիքի փրկութեան համար։ Ուրեմն այսօր լացի օր չէ, այլ ուխտի օրն է մեր բիւրաւոր նահատակներուն»։

Սգահանդէսը փակուեցաւ Մ. Եկմալեանի «Տէր կեցուսցէ», զոր երգեց Պ. Վ. Պաղտասարեան։

Կ. Տօնէրեան

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

ՎԻԷՆ, 25 ապրիլ — Ապրիլ 24ի կիրակի կէսօրէն վերջ Վիէնի գաղութը կատարեց իր յարգանքի պարտքը մէկ միլիոն նահատակներուն, խունկ-րով յիշելով Սէրգլ Կաթոլիկի սրահը։

Բեմին կեդրոնը շինուած էր մահաժիմ մը թարմ ծաղիկներով, խաչափայտի տեղ զետեղուած էր 40 նահատակներու խմբանկարը, սեւով եզերուած։ Աջ եւ ձախ՝ մեր տարագիր եռագոյնը։ Պատուի կեցած էին Հ. Մ. Ը. Մ.ի զոյգ մը սկաուտներ։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիքով», որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։

Օրուան նախագահը, Հայր Կ. Տէրվեան հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս յարգել նահատակներու յիշատակը։ Ըստոյ ըսաւ.— Հայրենակիցներ, այս տարի մեծամասնութեամբ հաւաքուած ենք յարգելու այս խնկելի յիշատակը։ Պէտք է մինչ այսպէս ըլլայ, որովհետեւ ո՞վ լուծի մէկէ աւելի սերունդներ՝ ինկած Թուրքի եաթաղանի տակ։ Թուրքը խտրութիւն դըրա՞ւ կղերականի, յեղափոխականի, անկուսակցականի միջեւ։ Ոչ եւ ոչ, գազանը մէկ նպատակ հետապնդեց եւ մինչեւ այսօր ալ կը հետապնդէ,— Հայաստանը առանց Հայու։ Բայց ան երբեք պիտի չյաջողի իր նպատակին հասնիլ, եթէ մենք գիտնանք գէթ նահատակներու յիշատակին առջեւ ըլլալ համերաշխ»։

Սգահանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին, նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Ռամկավարները, Տարօն-Տուրուբերանի միութիւնը, Հ. Կ. Խաչը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները։ Կ. Խաչի կողմէ արտասանեց Օր. Ա. Մաթոսեան Յ. Թումանեանի «Հոգեհանգիստը», Տիգրանակերտի հայր. միութեան կողմէ Պ. Խ. Արախչինեան կարդաց ուղերձ մը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ընկեր Յ. Մաթոսեան արտասանեց Սիամանթոյի «Սուգը», Կ. եւ Մար. Միութեան կողմէ Օր. Վ. Յահակեան երգեց Մայր Արաքսի եւ «Հայաստանը», Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան կողմէ Պ. Միհրան Զնտօեան կարդաց օրուան պատշաճ ուղերձ մը։ Գեղեցիկ արտասանութիւն մը ըրաւ փոքրիկ Ա. Լուսարեան, մեներգեց Օր. Փ. Թէքզեան «Լռեց ամպերը»։

Կարգապահութեան կը հսկէին սկաուտները։ Օրուան բանախօսն էր Տիկին Ն. Քիպրիթճեան, որ յուզիչ բառերով ոգեկոչեց մեր նահատակներուն յիշատակը։ «Ո՞ւր են անմահ Սիամանթօն, Վարուժանը, Զարդարեանը, Զօհրապը, Ակնունին, Խաժակը, Մուրատը, Սերոբը, Հրայրը, եւ վերջապէս այնքան մտաւորականներ ու հայդուկներ, ո՞ւր են մեր մէկ միլիոն նահատակները։ Մեր մտաւորականները եղան զոհուողներու առաջին գծին վրայ, չուզելով բաժնուիլ ժողովուրդէն»։ Տիկինը յորդորեց ամուր հաւատքով շարունակել նահատակներուն ձգած գործը։ Պ. Նախագահը փակեց հանդէսը, թելադրելով յարատեւ եռանդ եւ աշխատանք, իրականացնելու համար մեր իղձերը։

Թ.

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ»Ի ՀԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՔԱՇԱՆ.— Ապրիլ 24ին տեղի ունեցաւ Գաննէօ Քաշանի Յառաջդիմասիրաց դպրոցի տարեկան Գ. հանդէսը, ծնողներ եւ միութեան Փարիզի բարեկամները փութացած էին ներկայ ըլլալ, Վարչութեան ատենապետ Պ. Ս. Դարաքէօզեան բանալով հանդէսը, ներկայացուց միութեան շուրջ տարուած աշխատանքին բնականոն ընթացքը։ Ըստոյ անդրադարձաւ այդ օրուան մեծ խորհուրդին՝ Ապրիլ Տասնըմէկ եւ հրաւիրեց ներկաները ոտքի կանգնիլ, յարգելու համար յիշատակը բոլոր նահատակներուն, որոնք ինկան մեր ազատամարտի ճանապարհին վրայ։ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան յիշելով որ մշակոյթի համար կազմակերպուած այս հանդէսին կը զուգադիպի ապրիլ 24ը, ըսաւ թէ այդ օրը թշնամին գտաւ յարմար առիթը փճացնելու մեր գիրն ու միտքը՝ որոնք դարերու մէջէն մեր ցեղային ինքնապաշտպանութեան մեծագոյն ազդակը կազմեցին։ Անոնց յոյսը ի դերեւ ելաւ, որովհետեւ հայկական այբուբենը թէեւ գաղթական, բայց կը շարունակէ իր գոյութիւնը եւ մերայս հաւաքոյթները եւ հանրային աշխատանքները ապացոյցն են մեր հոգեկան արժէքներու ուժականութեան։

Դպրոցի աշակերտները արտասանեցին եւ կարդացին զանազան կտորներ։ Հանդէսին Բ. բաժինը կատարուեցաւ շատ յուզիչ մթնոլորտի մէջ, Պ. Վազգէնակ Ալթունեան արտասանեց Սիամանթոյի «Պարը» ցնցելով մեր հոգիները։ Օր. Սօնա Մօզեան, Ֆրանսա հասակ նետած նորահաս Հայուհի արտասանեց «Մայրը» Սիամանթոյի, բոլորին աչքերէն կը հանէին արցունքներ, մեր մայրերուն, հայ մայրերուն, անհուն սուգի տարազը կը յածէր սրահին մէջ։ Մեներգները իրարու յաջորդեցին ներդաշնակօրէն, Օր. Մաքրուհի Նիզամեան «Կիլիկիա» երգչախումբէն, Փարիզէն եկած էր իր մասնակցութեան բաժինը բերելու։ Տիկին Փերովբէեան եւ Անահիտ Գավէզեան, բոլորն ալ երգեցին զանազան կտորներ Կոմիտասէն, Ալէմշահէն, Պէզօէն եւ արժանացան ծափերու եւ գնահատութեան։ Պ. Միհրան Գազանճեան ջութակահարեց հովուական կտոր մը, ու մեր հայրենաբաղձ հոգին փոխադրեց մեր լեռներու արօտավայրերը։ Թառիստ Պ. Գարեգին երբեմն թառով եւ երբեմն քէմանչէով կ'նուագէր գեղեցիկ կտորներ։

Վիճակահանութեան ընթացքին զանազան տարեկաններէ զատ, պահարանի մէջ կը գտնէինք բախտագուշակ ոտանաւորներ եւ քառեակներ որոնց ընթերցումը կը ստեղծէր խանդավառութիւն։

Պ. Պէշիկթաշլեանի «Փարիզ եւ Պոլիս» կատակերգը ներկայացուեցաւ աշակերտներու խումբին կողմէ, պարոններ Կայծիկ Պետրոսեան, Գարպիս Գալուստեան, Ներսէս Մխըլեան, Արփա Գավէզեան, Սամուէլ Նուրիկեան, Ժան Զատէեան, Եղուարդ Պետրոսեան, օրիորդներ Մառըլէն Աճէմեան, Ալիս Պետրոսեան յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը։ Ներկաներս ինչպէս միշտ այս անգամ եւս կը բաժնուէինք սրահէն հոգեկան գոհունակութեամբ։

Թղթակից

ՏԻՓՐՈՒՆԻ

—.—

«Յուսաբեր» դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր գրաշարապետը, ընկեր Արտաշէս Աղասեար։

Կարճ է կենսագրութիւնը այս բազմավաստակ ու համեստ աշխատաւորին։ Ծնած էր Տրապիզոն, շուրջ 48 տարի առաջ եւ շատ փոքր տարիքէն անցած էր Պոլիս եւ մտած գրաշարութեան։ Պոլիսէն գացած է Պուլկարիա եւ յետոյ Եգիպտոս, ուր մտած է «Յուսաբեր»ի տպարանը, ուր մնացած էր եւ որուն նուիրած իր կեանքն ու աշխատանքը, անընդհատ։ Գրաշար եւ ապա գրաշարապետ եղած էր «Յուսաբեր»ի կրած բոլոր վարչական ու խմբագրական փոփոխութիւններու ընթացքին, սիրուելով իր աշխուժութեամբն ու աշխատասիրութեամբը բոլորէն, աւելի քան 45 խմբագիր ու խմբագրապետ։

Իր գրաշարութեան 25ամեայ յոբելեանը տօնուեցաւ տարիներ առաջ եւ կը պատրաստուէր տօնելու իր 40ամեայ յոբելեանը, որուն համար կը պատրաստէր նաեւ իր յուշերը, եկող գացող խմբագիրներու մասին։ Ափսոս որ կէս մնացած է այս շատ հետաքրքրական յուշագրութիւնը։

Արտաշէս հետաքրքրական եւ խիստ ժողովրդական դէմք մըն էր Գահիրէի մէջ։ Բոլորին կը հաճէր եւ տեղեկութիւն ունէր ամէն բանէ։ Աշխոյժ եւ աշխատունակ, կրնար աշխատիլ անընդհատ աւելի քան 15 — 18 ժամ։ Եղած են օրեր որ անքուն մնացած է եւ հետեւեալ օրը աշխատած է նոյն եռանդով։ Հարուստ էր յուշերով եւ գիտէր համով պատմել հին օրերէն ու հին դէմքերէն. զուարթ էր եւ խօսուն։ Առեն առեն բեմ ալ ելած է եւ Գահիրէի լաւագոյն յուշարարներէն էր։

*** Աղեքսանդրիոյ մէջ մեռած է ընկեր Նազարէթ Գիւլպիւլեան։ Ծնած էր 1882ին, Խարբերդի Եղէգի գիւղը եւ զաւակն էր Վահան քահանայի։ 1902-ին շրջանաւարտ ըլլալով Խարբերդի Կեդր. վարժարանէն, տարի մը ուսուցչական պաշտօն վարելէ վերջ անցած է Կիլիկիա, ուր կը պաշտօնավարէր Շալվարճեան վաճառատան մէջ (Տարսոն)։ Կիլիկիոյ պարպումէն վերջ գաղթած էր Աղեքսանդրիա։ Դաշնակցական եղած էր դպրոցական տարիքէն։

ՃԷԶԻՐԷԻ (ՍՈՒՐԻԱ) ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԷՊՔԵՐԸ

Սուրիական թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն Ճէզիրէի վերջին դէպքերու մասին (22 ապրիլ).—

Ճէզիրէի Մուհաֆըզ Հայտար Մարտամ պէյ Դամասկոս եկած էր անցեալ շաբաթ՝ խորհրդակցելու համար իշխանութեանց ներկայացուցիչներուն հետ, իր շրջանին մէջ տիրող կացութեան շուրջ։

Անցեալ Ուրբաթ օր, Մուհաֆըզը մեկնած էր մայրաքաղաքէն Հասիչէ։ Յաջորդ օր, շաբաթ առտու ստացուած հեռագիր մը կը ծանուցէր թէ Հայտար Մարտամ պէյ Տէյր էլ Զօր հասնելով հոնկէ մեկնած էր Ճէզիրէ։

Շաբաթ իրիկուն վրդովիչ լուրեր սկսած են շրջան ընել մայրաքաղաքին մէջ։

Ճէզիրէէն ստացուած հեռագիրներէ յայտնի եղած է շուտով թէ Մուհաֆըզը ենթարկուած է բիրտ յարձակման մը։

Պ. Հայտար Մարտամի ինքնաշարժին վարիչը, Հասիչէի առջեւ հասնելուն հեռուէն որոշակի նշմարած է գրգռուած ամբոխ մը որ, խռնուած՝ ճամբուն վրայ, քարեր կ'արձակէր ինքնաշարժին ուղղութեամբ։ Ամբոխը զինուած էր քարերով, գաւազաններով ու ատրճանակներով եւ քարէ պատուար մը կանգնած էր ճամբուն վրայ, յայտնապէս արգիլելու համար կառավարիչի ինքնաշարժին անցքը։ Հակառակ իրեն սպառնացող վտանգին, Պ. Հայտար Մարտամ կը հրամայէ իր վարիչին շարունակել ճամբան եւ երբ ինքնաշարժը կը մօտենայ ցուցարար ամբոխին։ Քարերով յարձակման կ'ենթարկուի ցուցարարներուն կողմէ։ Բազմութիւնը շուտով կը պաշարէ, մինչ քանի մը զինեալ ըմբոստներ իրենց հրացաններուն փողերը կ'ուղղեն Մուհաֆըզին եւ վարիչին վրայ, հրամայելով այս վերջինին իսկոյն կեցնել ինքնաշարժը։

Մինչ այդ միջոցին կառավարիչը դիմաւորելու եկած ժանտարմաները կը հասնին միջադէպին վայրը եւ կ'ընդունին բուռն համազարկով մը որ բարեբախտաբար ոչ մէկ զոհ կը պատճառէ։ Այս անակնկալ յարձակումը, սակայն, չի շփոթեցներ ժանտարմաները որոնք կ'ամրանան իրենց ինքնաշարժին ու կառավարիչի ինքնաշարժին ետեւ, անոնք վերածելով պատնէշի մը ուրկէ անոնք կրակ կը բանան ցուցարարներուն վրայ։

Ըմբոստները իրենց կարգին կ'ամրանան ճամբուն վրայ կանգնուած քարէ պատուարին ետեւ ու կը սկսի իսկական ճակատամարտ մը անոնց ու ժանտարմաներուն միջեւ։

Հրացանաձգութիւնը կը տեւէ աւելի քան կէս ժամ։ Ի վերջոյ ըմբոստները կը քաշուին լքելով երեք մեռեալ եւ 12 վիրաւոր։

Մուհաֆըզին ընկերացող ժանտարմաներու ջոկատին պետը վիրաւորուած է իր կարգին, բայց շատ թեթեւօրէն։

Հուսկ յետոյ, Մուհաֆըզն ու ժանտարմաները շարունակելով իրենց ճամբան անվտանգ հասած են Հասիչէ, ուր անմիջապէս ձեռնարկած են նախնական քննութեանց, որոնք յանգած են յարձակման մասնակցող բազմաթիւ անձերու ձերբակալման։

*** Ներքին նախարար Սաատալլա պէյ Ճապրի հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Ճէզիրէի մասին.

— Ճէզիրէ Սուրիոյ անբաժանելի մէկ մասն է եւ ափ մը հող իսկ չպիտի ձգենք։ Կառավարութիւնը Ֆրանսայի հետ համաձայնութիւն գոյացուցած է մուհաֆըզութեանց կանոնագրութիւնը տառացի գործադրելու համար Ճէզիրէի մէջ։ Կառավարութիւնը նախապէս Ճէզիրէ ղրկեց էմիր Շէհապին, անոր չենթարկուեցան։ Վերջը ղրկուեցաւ Թօֆիք պէյ Շամիէն, ապստամբները առեւանգեցին զայն։ Յետ. Հայտար Մարտամ պէյն ալ, ինչպէս յայտնի է, յարձակման ենթարկուեցաւ։ Այսպիսի ապստամբական շարժումներ եթէ ամէնէն քաղաքակիրթ երկրի մը մէջ իսկ պատահէին, անոնց հեղինակները կ'արժանանային խստագոյն պատիժներու։ Մինչեւ հիմա դիւրութիւններ ցոյց տուինք, սակայն ասկէ վերջ խիստ պիտի ըլլանք։ Թէեւ այս անգամ Գեր. Հէպպի ուղղակի չէ խառնուած, սակայն կորսուած ժանտարման գտնուեցաւ եկեղեցիի մը մէջ։ Կառավարութիւնը այլեւս որոշած է թոյլ չտալ որ չէյխերը, միւֆթիները եւ եպիսկոպոսները քաղաքականութեամբ զբաղին։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 25 ապրիլ.— Կիրակի կէսօրէն վերջ Սէն-Սիրի մէջ (Մարսէյլէն 50 քիլոմեթր հեռու) Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը մրցեցաւ իր դասակարգին 12 ընտրեալ խումբերէն, U. S. La Landeի Ա. խումբին դէմ եւ անոր յաղթեց 6—2ով։

Այս խումբը անծանօթ մը չէ մարզասէր հայ երիտասարդութեան համար։ Քանի մը տարի առաջ, ծանր միջադէպերով լեցուն մրցումէ մը վերջ (յաղթուած իրենցմէ) ան պատուհաս մը դարձաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ին, նիւթական ծանր կորուստներ պատճառելով մեր միութեան։ Այդ դէպքերէն վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին քանի մը անգամ վիճակուեցաւ ախոյեանական մրցումներ կատարել յիշեալ խումբին դէմ, եւ ամէն անգամուն պարտուեցաւ, իր չափազանց զգուշաւոր խաղարկութեան հետեւանքով։

Սակայն այս անգամ դէպքերը բոլորովին տարբեր պայմաններու մէջ տեղի ունեցան։ Երկու խումբերն ալ, շնորհիւ այս տարուան ընթացքին իրենց տարած յաղթանակներուն երրորդ խումբի մը հետ (Jeunesse Sportive Montredon) պիտի կատարէին նախավերջին ախոյեանական մրցումները, որոնցմէ երկու յաղթութիւն ապահովողը, մեծ բախտը պիտի ունենար կատարելու առաջին դասակարգին վերջին ախոյեանութեան մրցումը, ինչ որ մարզական կեանքի մէջ կարեւոր դէպք մըն է։

Ահա այս երեքներուն վերջին մըրցումն էր որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը խաղաց։ Առաջինը, ասկէ երեք շաբաթ առաջ 1—1 հաւասար մնաց La Landeի դէմ, երկրորդ մրցումը կատարեց անցեալ շաբթու J.S. Montredonի դէմ եւ անոր յաղթեց 5—0, յետոյ հարկ եղաւ անգամ մը եւս խաղալ La Landeի դէմ, որուն վրայ ջախջախիչ յաղթութիւն մը տարին մեր տղաքը, վճռական, գեղեցիկ, խաղարկութենէ մը վերջ։ Օրեր առաջ անոնք որոշած էին ճիգ չխնայել, տարիներու փոխվրէժը լուծելու, ու այսօր մենք վստահ ենք, իրենց խիղճը հանգիստ է, իրենց խոստումը լի ու լի կատարած ըլլալով։

Կ'արժէ տղաքը շնորհաւորել առանձին առանձին,— Արմէն Մնացականեան (բերդապահ) իր յանդուգն ճկուն ու ճարպիկ խաղարկութեան համար, Փօղոս Օհանեան, Վարդգէս Մըճոյեան (խմբապետ) որոնք ամուր պատնէշ մը հանդիսացան հայ բերդին առջեւ, յուսահատութեան մատնելով հակառակորդ յառաջապահները, Աշոտ Վարդանեան, Աւետիս Թէքէեան, Վարդգէս Քէշիշեան, միջնապահները, որոնք կանխելով հակառակորդին յառաջխաղացումը, գնդակի հեղեղով մը ամրացուցին մեր յառաջապահ գիծը, Թովմաս Թովմասեան, Սիմոն Գուրպանեան, Յարութիւն Քէօսէեան, Յովհաննէս Տէր Մեսրոպեան, Գեղամ Մալխասեան յառաջապահները, որոնք իրենց յանձնուած գնդակները, ի գին բուռն ճիգերու հասցուցին իրենց նպատակին, խուճապի մատնելով հակառակորդը։

Նոյն օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի փոքրիկներուն (Minime) խումբը քաղաքիս հըռչակաւոր փաստաբան Պ. Թոսոլֆի անուան տրուած բաժակին մրցման 2—0ով յաղթեց U. S. Cornicheի խումբին, իսկ մեր պատանի խումբը (Junior) անցեալ շաբթու երկու օրուան ընթացքին բաժակի մրցման մը հինգ խումբերու յաղթելէ ետք, վերջին պահուն միայն պարտուեցաւ։

Վարդան Քիւփէլեան

*** Ապրիլը ծիծաղիլ է ընդհանրապէս, կարգ մը պզտիկ եւ մեծ դըժբախտութիւններով։

*** Որչափ ալ գիտութիւն եւ զարգացում ունենայ բարբարոս մը, միշտ կը պահէ իր բարբարոս մտայնութիւնը։

*** Տառապանքը կ'ազնուացնէ մարդը, եթէ քաջութիւն ունենայ տոկալու։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋՆՋԻՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

— Աղն ու կրակը ի՞նչ պիտի ընէ, հարցուց ան։— Կ'անօթենանք ու միս կ'եփենք։

Ես Մէճիտի մօտ, անտառին մէջ տեղ մը որոշեցի, որպէսզի Սէնօն հոն ըլլէ երբ ան կէսօրին հօտը տուն բերէ։ Անտառն էի։ Իրիկուն կ'ըլլար։ Ուշացաւ Սէնօն։ Թուփերէն անցայ որ մինակս լեռ ելլեմ։ Տեսայ որ Սէնօն քիչ անդին կը սուլէ ու կը պտտի։ Զիս կը փնտռէ։— Քիչ մնաց որ յուսակտուր ետ երթայի, ըսաւ ան։ Նստանք ծածուկ թուփերուն մէջ։— Քիւրտերը փէհլիվանը զարկին։ Մեզ ալ մէջտեղէն պիտի վերցնեն, ըսի ատոր։ Լեռ կ'երթամ։ Եկուր հետս։ Թէ ոչ կը սպաննուիս հոս։ Երէկ գիշեր զիս քանի՛ անգամ բռնեցին որ սպաննեն։

Ան համոզուեցաւ, քիչ մըն ալ դող ելաւ։ Գիշերը թուփէն ելանք ու Մէճիտի քով գարիի արտ մը մտանք հանգչելու։— Գո՛ւմ, մեր վրայէն գնդակ մը անցաւ։ Հոն տափեցանք։— Գո՛ւմ... հատ մը եւս։ Եկանք սողալով անտառ մտանք։ Սկըսանք փախչիլ անտառներն ի վեր։ Սարերէն մեր լեռները կ'երթայինք։

Կրկին Թափառական, լեռներուն վրայ։ Գէշ բախտով մը, որուն հետանկարը կը ծածկէի Սէնոյէն։— Ես, ըսի անոր, որպէս չէթէ, ծանօթ եմ շրջակայ գիւղերուն եւ ամէնէն ալ դիւրութեամբ հաց կ'առնեմ։ Հիմակ կ'երթանք Ֆօըլ, Տէվէ Եաթաղը, Սէյտօյին տունը։ Անկէ կ'երթանք Օվաճըղի մօտ Փալազեային գոմը։ Կ'երթանք Գարաժանի, որուն քով կը յուսամ թէ երկու տղայ կենան, Կամացի Հայ մըն ալ։ Հիմակ հացը եղած է, անօթի չենք մնար մեր կողմերը։ Իսկ եթէ չկարենանք Գարաժանի քովի տղոց միանալ, այն ատեն գազանի Թէմիրերն կը դառնանք։ Կացութիւնը կ'իմանանք։ Անկէ կը զարնենք Զարա կ'երթանք, ուր ինծի ծանօթ Հայերը մեզ երեսի վրայ չեն թողուր։

Գիշերը անտառն անցուցինք։ Առաւօտուն, Ֆօըլի վրայ ժողված հասկերը ու հատիկները պարկերը լեցուցինք։ Ես հոն կը ցուցնէի Սէնոյին իմ պարտած տեղերս, երբ աւազակ էի։ Տէվէ Եաթաղի քով, գիւղին վրայ, աղբիւրին մօտ նստեր էինք իրիկունը երբ ձայներ առի։ Թուփերը սողացինք։ Ծածուկ չէօէլմները (տեսակ մը գէ) վէր առինք եւ անոնց տակ մտանք։ Տղեկի աւազակներն էին անոնք, գիւղը հացի գացող։

Մեզ չտեսած անցան անոնք։ Հակառակ պարագային հոն մեր արիւնը դիւրութեամբ կը խմէին։

Մթնեց։ Մեր գործի ատենն էր։ Երկար գուլպաներս մինչեւ ծունկերս քաշեցի։ Թաղնայիսը (դերձանէ շինուած տեղական ճերմակ թրքական գլխանոց մը) վրայէն եազմայի երկար պոչ մը թողուցի պատկառելի ըլլալու համար։ Ու Սէնոյին առաջն ինկած խիզախ մտայ գիւղ։ Գացինք Սէյտօյին տունը— Ո՞ւր է տանտէրը, ձեր այրերը ո՞ւր են, հարցուցի կնոջը (անոնք իրենց մաւզէրներով անտառ փախած էին մեր ձայներէն)։ Մեր ընկերները իրաւ է թէ քիչ առաջ եկան հաց առին խումբէն, սակայն հիմակ նորեր եկան ու այդ հացը քիչ եկաւ։ Շուտ, խմոր թրէ, հաց եփէ, չուշանանք եւ աւազակապետը բարկացնենք։ Կտոյի կինը մեզի «հարիւր» եփեց եւ վրան թան լեցուց։ Մենք բարկացանք։ Թանը թափեցինք եւ ստիպեցինք որ իւղ բերէ։ Ալիւր առինք անկէ եւ տարինք ուրիշ տուն մը հաց եփել տալու։ Սէնօն հացին վրայ հսկել դրի ու ես դուռը նստայ մաւզէրս կարճ չուլի մը վրայ (կապերտ)։ Ըստոյ թէ մենք լեռ կ'երթանք, ինչի՞ մէջ պիտի պահէինք։ Անմիջապէս չուլը տարի գիւղին քով թուփերուն մէջ պահեցի ու դարձայ նորէն տեղս, նստայ գետնի վրայ։ Շատ վերջ երբ մենք հացերը առած ճամբայ ելանք, լսեցինք որ անոնք իրարու շուտ կը հարցնեն։ Ես Սէնօն կեցուցի գիւղին քով, չուլը բերի թուփերէն ու քալեցինք— Ամու տա ուսկի՞ց է ըսաւ Սէնօն։ Երբ իրեն հասկցուցի ուրկէ ըլլալը, կը խնդար ու ափս կը զովէր։

Գիւղին տակը, Ֆօըլի ժեռուտ ձորերէն իջանք։ Լեռան ջուրերը ժայռերուն մէջէն զոչիւնով կ'երթային։ Մեր գիւղին քարին կը նմանէր ան։ Ճամբայ չկար։ Վար չիջեցած մենք մեզ զարկինք ձախ ու ձորին մէջ քնացանք մինչեւ լոյս։ Առաւօտուն տեսանք որ էրիկլու թուրք գիւղին անտառներն ենք։ Հոն անտառներուն մէջ ժայռերէն առատօրէն սխտոր ժողվեցինք։ Անուշ էր ան ու մէկ ծղոտի տակէ քանի մը գլուխ կը հանէինք առատ առատ։ Սէնոյին պարկը կարեցինք ու անկէ շինեցինք երկու փակեղեթ երկուքիս համար։ Զանոնք լեցուցինք սխտորով ու լեռնէն վար ամայի ձորը, պաղ ջուրերուն վրայ իջանք։ Մորենիները պլլուեր էին ջուրի ափերուն։ Վայրի ծաթրինները կը խնկէին օդը։ Հովերը զաղջ էին ումիջաններու պէս նուրբ եւ ոսկեզօծ թռչուններ մասրենիներէն խումբերով կը ճլվլային։

Նորէն իրիկուն։ Ֆօըլը ետեւ թողուցինք ու անտառներէն դէպի մեր լեռները քալեցինք։ Լեռնաշղթային վրայ Էրիկլուցի հարուստ Փալազեաններուն գոմը նշմարեցինք։ Երբ գոմին մօտն իջանք, մութ էր արդէն։ Քովի պոստանը մտանք։ Առատ վարունգ ու սխտոր ժողվեցինք անկէ։ Մեր ամանները լեցուցինք ու դեռ գրպաններս ու ծոցերնիս ալ կը թխմէինք, երբ Սէնօն — Ամու, լոյս կուգայ, մըմնչեց ցածէն։ Արդարեւ, մարդ մը ձեռքը վառած գդկուրներ բռնած պոստանին ծուխ տալ կուգար։ Զայն նոր ջրած էին ու ծուխ կուտային, որպէսզի ծաղիկները բեղնաւորուին ու շատ բերք ըլլայ։ Առանց նշմարուելու մարդէն մենք կամաց մը պոստանէն դուրս թըռանք ու պատին տակ, ծառերու բուներուն մէջ կեցանք։ Լուսնկան ցերեկի պէս էր, չէինք կրնար անկէ շարժիլ։

Երբ մարդը հեռացաւ մենք մեր բեռները պոստանին մօտ, քարերուն մէջ պահեցինք ու շիտակ գոմ գացինք։ Հոն մանկամարդ հարս մը ու պառաւ մը սեղան նստած թանապուր կ'ուտէին երերցնելով օրրան մը ուր մանուկը կը ճչար։ Բարեւէ մը յետոյ— Մեր ընկերները, Տղեկի չէթէն, որ դուք իմացած էք, քիչ անդին կը սպասէ եւ մեզ հացի ղրկեց։ Շուտով ձեր այրերը գտէք ու մեզ ճամբեցէք— Մենք այր չունինք, կմկմացին անոնք եւ աղաչելով ըսին որ հաց ալ չունին, դեռ կալ հանած չեն։ Գողերը այս տարի մեր հասկերուն գլուխները տարեր են, անանկ որ մենք ալ հաց պիտի չունենանք։

ԻՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԷԱՆ

(71)

(Շար.)

բազմ, ոչ մէկ ներքին պայքար։ Անհամար բազմութիւն մը հաւաքուած էր, լսելու համար այս ճառը։

Մարաջախտ Կէօրինկ ալ ճառ մը խօսելով, աղդարարեց.

— « Երբ Գերմանացիները Գերմանացիներուն կուգան, միայն Գերմանացիներու վերաբերող հարց մըն է այս։ Մենք գիտենք թէ պարտաւոր ենք չաբունակել Գերմանիոյ պաշտպանութեան զօրացումը։ Երբ կը տեսնենք որ ուրիշ ազգեր օդանաւեր կը գնեն օտար երկիրներէ, պէտք է հարցնենք թէ ինչո՛ւ այդպէս կ'ընեն։ Գերմանացիները իրենք պէտք է շինեն իրենց օդանաւերը»։

Տօնակատարութիւնը վերջացաւ զօրահանդէսով մը։

Խ. Միութիւնն ալ իր կարգին

Մայիս 1ի առթիւ, Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ տեղի ունեցաւ աւանդական զօրահանդէսը վիթխարի ցուցադրութեամբ։ Մարաջախտ Վորոշիլով այս առթիւ կարմիր բանակին ուղղած կոչին մէջ կը շեշտէ.

— « Արեւելքի եւ արեւմուտքի մէջ, Ֆաշականներու պատրաստած պատերազմը ահագին համեմատութիւններ եւ «արդիական» ձեւեր առած է։ Աշխարհի քաղքենի դասը եւ անոր Ֆաշական յառաջապահները կրնան հրճուիլ համաշխարհային պատերազմի պատրաստութեան այս «փորձով»։ Բայց պատերազմներու հրճիգները պէտք չէ մոռնան թէ համաշխարհային պատերազմի մը կրակը միայն միլիոնաւոր բանուորներ եւ գիւղացիներ չի ոչնչացներ, այլ կրնայ բնաջնջել նաեւ ցարեր, թագաւորներ եւ իրենց միապետութիւնը, աւատապետները եւ քաղքենի դասը՝ իրենց իշխանութեամբ եւ դրամագլուխով։ Համաշխարհային այս մեծ պատերազմին մէջ զոր դրամատէրներն ու Ֆաշականները կը պատրաստեն այնքան խնամքով, պիտի այրի մրկի ամբողջ քաղքենի դասը, ինչպէս եղաւ ռուսականը։ Համաշխարհային պատերազմին դրդիչները շատ լաւ գիտեն Խ. Միութեան հզօր ուժը եւ իր բանուորագիւղացիական կարմիր բանակին վճռականութիւնը։ Անոնք գիտեն նաեւ որ մեր հայրենիքին մատոցի դաւաճաններուն, Թրոցքիական - պուխարինեան հրոսախումբերուն եւ մենշեւիկներու, սոց. յեղափոխականներու մնացուկներուն անխնայ ոչնչացումը շատ աւելի սպառնալից դարձուցած է մեր կարմիր բանակը՝ մեր թշնամիներուն համար։ Եւրոպայի եւ Ասիոյ ներկայ դէպքերը մեզ կը հարկադրեն մասնաւորապէս արթուն մնալ։ Մենք պէտք է աշխատինք տամնապատկուած եռանդով եւ բերաքանչիւր ժամ օգտագործել, կատարելագործելու համար կարմիր բանակին ռազմական կարողութիւնը, անոր քաղաքական եւ արհեստագիտական զարգացումը »։

Նոյն իմաստով կոչ մը ուղղեց նաեւ ծովային գործավարը, չեշտելով.— « Ճուտով պիտի կազմենք ովկէանոսի նաւատորմիղը։ Թող մեր բարեկամները գիտնան եւ ուրախանան, թող մեր թշնամիները լսեն եւ յիշեն,— խորհրդային հողը եւ խորհրդային ջուրերը նուիրական են եւ անբռնաբարելի»։

Մայիս Մէկը Ֆրանսայի մէջ եւ այլուր

Կիրակի օր օդը անձրեւոտ էր եւ ցուրտ, բայց եւ այնպէս տեղի ունեցաւ Մայիս 1ի աւանդական թափօրը՝ Պասթիլյէն Վէնսէն։ Որ եւ է դէպք չպատահեցաւ։ Գլխաւոր ճառախօսն էր Ժ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ փառաբանելով աշխատանքի տօնը, ըսաւ.

— « Բանուորներուն ուզածն այն է որ աշխատանքը եթէ տաժանք է այսօր, վաղը դառնայ ուրախութիւն։ Արհեստակցական կազմակերպութիւնը եսասիրական նպատակներ չի հետապնդեր, ան կ'ըմբռնէ թէ իր պահանջներուն ընդլայնումը չի կրնար իրականանալ ընդհանուր բարիքի շրջանակէն դուրս »։

Բանախօսը յետոյ փառաբանեց ազատութեան եւ խաղաղութեան դատը, որուն նուիրուած է աշխատաւորութիւնը։

*** Գաւառի մէջ ալ մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Մայիս 1ը։ Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ 100.000 հոգի կը մասնակցէին Մարսէյլի ցոյցին, 50.000 Լիոնի մէջ, 15.000 Կրընոպլ եւն.։

*** Լոնտոնի մէջ աշխատանքի օրը տօնեցին երկու հակամարտ խմբակցութիւններ,— 50.000 կղերականներ՝ քրիստոնեայ - ընկերվարականներու հետ եւ 150.000 ձախակողմեան աշխատաւորներ։ Աւանդական թափօրէն վերջը, երիտասարդ Ֆաշականներ եւ ընկերվարականներ դէմ դիմաց եկան խորհրդարանին առջեւ, անարգական խօսքեր փոխանակելով, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ցրուեց։

Առաջին հրամանագիրները՝ այսօր

Նախարարական խորհուրդը երէկ նիստ գումարելով, քննեց առաջին հրամանագիրները, որոնք այսօր լոյս կը տեսնեն պաշտօնաթերթին մէջ։ Ժողովին մէջ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեցին Լոնտոնի մէջ կատարուած բանակցութեանց մասին։ Առաջին հրամանագիրները կը վերաբերին նիւթական վերակազմութեան։

450 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ՎՏԱՐՈՒԱԾ

Ներքին նախարարը իր պաշտօնակիցներուն վաւերացման ենթարկեց օտարականներու մասին յօրինած հրամանագիրը, որ բանտարկութեան պատիժներ կը սրամադրէ արտաքսումի վճիռներուն անսաստողներուն։ Այս պատիժները պիտի սահմանէ դատարանը։ Կ'ըսուի թէ նուազագոյն պատիժը պիտի ըլլայ մէկ տարի բանտարկութիւն՝ առաջին անսաստումին համար, եւ երկու տարի՝ կրկնութեան պարագային։

Այս հրամանագրին հետ, շրջաբերականներ պիտի ուղղուին նահանգապետութեանց, որպէսզի խստօրէն գործադրուին հրամանագրին տրամադրութիւնները։ Միեւնոյն ատեն պիտի աւելցուի ոստիկաններու թիւը, հսկողութիւնը զօրացնելու համար։ Մինչ այս մինչ այն, 450 օտարականներ արտաքսուած են արդէն։ Ապահովութեան տեսչութիւնը միեւնոյն ատեն կը քննէ թղթածրարները բոլոր անոնց որ արտաքսումի հրաման ունին, բայց պայմանաժամ տրուած են։ Հաւանական է որ ասոնք ալ արտաքսուին այլեւս։

ՁԵՆԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ Հիթլէրի ժամանումէն չորս օր առաջ հեռացաւ Հռոմէն, եւ պիտի վերադառնայ անոր մեկնումէն վերջը։

19 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ օդանաւային ահռելի արկածի մը հետեւանքով, Թիրանա Հռոմ ճամբուն վրայ, երբ կը վերադառնային Ալպանիոյ թագաւորին հարսնիքէն։ Ջոհերուն մէջ է Հռոմի ալպանական դեսպանը, ձաֆէր պէյ Վիլլա, որ բոլորովին ածխացաւ։— Ուրիշ արկած մըն ալ Ֆրանսայի մէջ պատահեցաւ, Պար - լը - Տիւք։ Մեռան հինգ հոգի, որոնց մէկը՝ բարձր պաշտօնատար մը։

ԳԱՒԱՌԷՆ հասած տեղեկագիրներ կը հաստատեն թէ երաշտը եւ ցուրտը ահագին վնաս պատճառած են հունձքերուն։ 1893էն ի վեր այսքան երկար տեւած չէր երաշտը։

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ 5րդ շարքը հրապարակ հանուած է։ Ինչպէս գրած էինք, այս անգամ կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուած են եւ 3 միլիոնի մեծ պարգեւը բարձրացած է 5 միլիոնի։

ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ հաւաքական պայմանագիրը ստորագրուեցաւ, երկար բանակցութիւններէ վերջը։ Յաւելումներ սահմանուած են արհեստաւորներու՝ 0.35 (ժամական), մասնագէտներու՝ 0.30, 18էն վար պատանիներու՝ 0.20 եւն.։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ
ԿԸ ՏՕՆԷ "Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ„Ը

8 Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle Poissonnièreի մէջ, 7, Rue du Fbg. Poissonnière, Métro Bonne Nouvelle.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՔԱՆԴ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին դաշնակահարուհիներ՝ ՕՐ. ՔԷՆՏԻՐՃԵԱՆ, կ'երգեն՝ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ, օիբողներու խումբի կողմէ կը ներկայացուի երկու զաւեշտ, «ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ՆԱՄԱԿԸ» եւ «48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ»

Կը պարէ Պուլկար պարուհի ՕՐ. SOPHIE ERRIO։

Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ։

Մուտք 10 փրանք

ԾԱՆ.— Ցայտագրին ճոխութեան պատճառով, հանդէսը կը սկսի որոշեալ ժամուն։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 5 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 Րիւ Գօթիէ։

Կը խօսի՝ Պ. Ե. ՅՈՎԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝ «La situation des Réfugiés devant la Loi Française».

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը Ուրբաթ երեկոյ, 4 Մայիս ժամը 9ին, 8 Րիւ Գօթիէ, կը խօսի Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայ կեանքը 20րդ. դարու սեմին»։

ՓԱՐԻԶ ԵՐՔԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

184 Bld. St. Germain, SALLE GEOGRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐԶ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ Մ. ՌՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ե. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ,

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

ՏԻԿ. Ե. ՄԱՐԴԻՐՈՍԵԱՆ (ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ),

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ)

ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ ՕՐ. ՄԱՐԴԱՐԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ)։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ

Կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ միութեան կողմէ

7 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

PALAIS DU CONGRESի ՄԷՋ, Porte de Versailles)

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու։

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Ա. ՕՀԱՆԵԱՆ,

եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ։

Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Պ. Տէրվիշեանի

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։ Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի «l'Homme Squellette» Պ. Փափազ Պասմաճեանի կողմէ իր մարմնական ճկուն խաղերով։ Կը պարէ Օր. Huguette O Bine (Փարիզի Petit Casinoէն)։ Երգ՝ Օր. Մարկրիթ Նիզամեանէ։ Արտասանութիւն եւ անակնկալներ։ Կէս գիշերէն վերջ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Համակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի։

Թանկոյի եւ Ֆոքսթրոթի մրցում մասնաւոր ժիւրիի ներկայութեամբ։

Տոմսերը կը ծախուին.— Գրատուն Հր. Սամուէլ, 51, rue Monsieur le Prince, (6). Ճաշարան խմբագրատունը 17, rue Damesme եւ Միութեան անդամներուն մօտ։ Գիները ժողովրդական։ Ճոխ պիւֆէ։ Հաղորդակցութիւն.— Իջնել Բարթ սը Վէրսայլ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ» կողմէ

15 Մայիս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ

8, Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

Կը ներկայացուի ԱՇՈՒՂ-ՂԱՐԻԲ (օփերէթ)

Կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ. Տիկիններ՝ ԱԶՆԻՒՈՐԵԱՆ, Օր. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւլն.։ Հարսանիքի տեսարանին կը մասնակցին Օր. ԱՑՏԱ եւ Պ. ՍՈՍԹԵԱՆԻ (վրացի կինտօ)։ Կը նուագէ քէմանչիստ ՕՀԱՆՆԷՍ։

Գին 6 եւ 10 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Mr. le P e, Paris(5) եւ ներկայացման օրը կիշէն։

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ե. Դ. ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Առաքել Աչճեանի, իր մօր՝ Տիկին ԵՐԱՆԻԿ ԱՇՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ, (Պոլիս)։

×

Հ. Ե. Դ. ՍԷՆ - ԼՈՒԻ «ԱԿՆՈՒՆԻ» ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ընկեր Ղուկաս Փիլիկեանի իր աղջկան՝ փոքրիկ ԱԼԻՍի մահուան առթիւ։

ԿՈՉ ԲՈԼՈՐ ԲԱԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ 1

Մարսէյլի Բաբերդի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը կը խնդրէ Ֆրանսայի բոլոր Բաբերդցիներէն որ հաճին տեղեկացնել շուտով իրենց անունը, մականունը, տարիքը, ծննդավայրը, իրենց ընտանիքի անդամներուն թիւը եւ հասցէն։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ հնարաւոր է, կազմել մասնաճիւղ մը կապ հաստատելով միութեանս հետ։

Վստահ ենք որ բոլոր հայրենակիցները ընդառաջ երթալով այս կոչին, կատարած պիտի ըլլան իրենց հայրենակցական պարտականութիւնը։ Գրել հետեւեալ հասցէին՝ H. Der Nazasetian, 7, Bld. Mourène, Cabucelle, Marseille։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է խնջոյք մը, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 8, Կիրակի օր Ֆլորիա ճաշարանին մէջ, նի, 17 Rue des Ecoles, Paris (6),

---

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Ամասիացի Սարգիս Բրուտեան եւ իր քոյրը Արուսեակ Բիրմանեան։ 1915ին իրենց Մալաթիա գտնուիլը իմացուած է։ Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Օհաննէս Բրուտեանի, 17 Rue des Econes, Peris (6). France. Կը խնդրուի արտատպման հայ թերթերէն արտատպել։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

[illegible] — PARIS [illegible]

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 4 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3721

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՏԻՆԱՄԻԶՄ» ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Ուրբաթ օր գրութիւն մը հրատարակած էինք, «Տինամիզմ» խորագրով։

Յօդուածագիրը, որ Զուիցերիա հաստատուած է տարիներէ ի վեր եւ միշտ նորութիւններ կ'որոնայ, իբրեւ ճարտարագէտ, չի պատկանիր որ եւ է կուսակցութեան։

Միւս կողմէ, իր բոլոր գրութիւններուն մէջ կը տիրապետէ գաղափարի հետամտութեան չեշտ մը, մանաւանդ Եւրոպայի այն տարրերուն դէմ որոնք այս ժողովուրդին տառապանքներն ու թշուառութիւնը կը շահագործեն իբրեւ «հայասէր» կամ «քրիստոնեայ», փոխելով մեզ մուրացողներու բազմութեան մը հետ։

Արդ, ի՞նչ կ'ըսէ իր գրութեամբ (Յառաջ, 29 ապրիլ)։

Քննելով բնութեան օրէնքները, կը գտնէ որ ինչպէս մարդը, նոյնպէս ժողովուրդները ենթակայ են զանազան օրէնքին։ Կը մնայ ան որ կը դիմանայ եւ կը գործէ յարատեւօրէն։ Անպէտը, կրաւորականը դատապարտուած է անհետանալու։

Այս առթիւ, իբրեւ կենդանի օրինակներ՝ կը յիշէ Փաշական Իտալիան, քեմալական Թուրքիան, հիթլէրական Գերմանիան։

Ու վերջապէս, ամփոփուելով հայկական կեանքին վրայ, կ'եզրակացնէ.

— «Ցաճախ այս սիւնակներէն կ'ըլլան կոչեր, միութեան, ինքնամփոփումի եւ վերակենդանացման։ Այդքան միամի՞տ ենք դարձած, կարծելու համար թէ այդպիսի կոչերով կը յաջողինք խախտել այս ժողովուրդին կրաւորականութիւնը։ Այն ինչ որ կ'ուզէ «Յառաջ» ուրիշ բան չէ բայց եթէ տինամիզմի սկզբնաւորութիւն մը։

Երբ կը խանդիպինք համատարած թմրութեան մը, երբ կան մեր մէջ մարդիկ եւ կուսակցութիւններ որոնք զերազանց կրաւորականութեան մէջ կը տապլտկին, պէտք է քալել առանց անոնց։ Անոնցմէ առաջ, ազգին տինամիք ուժերը՝ պէտք է կատարեն զատում մը եւ սկսին գործի։ Թերեւս յետոյ ժողովուրդին մնացած մասը սիրի արթննալ։

Այս ժողովուրդին մէջ կայ մաս մը որ չուզեր կրաւորական մնալ, ու ոչնչանալ։ Այդ մասը պէտք է զատուի մնացեալ կրաւորականներէն եւ աշխատի բոլորովին, նոր տեսակներու հիման վրայ»։

Մակերեսէն դատելով, տարրական ճշմարտութիւն մըն է որ կը յիշեցնէ մեր աշխատակիցը։ Ինչպէս բնութեան մէջ, նոյնպէս բոլոր ազգերու եւ մեր ժողովուրդին մէջ ալ տեւած եւ «քալած» է ան որ կրնար չարժիլ ու գործել։

Եւ սակայն, բոլորովին ճիշդ չէ ժողովուրդներու հանրային կեանքը չափել-ձեւել բնութեան օրէնքներուն վրայ։

Ժողովուրդներու կեանքին մէջ եթէ կան տինամիք ուժեր, կան, նաեւ, թաքուն զօրութիւններ, որոնք նոյնպէս կը նպաստեն անոնց տեւականութեան եւ արժեւորման։ Այլապէս, մենք շատոնց իսպառ քաշած պիտի ըլլայինք հայ ժողովուրդին վրայ, 5 — 600 տարուան գերութենէն ի վեր։

Այդ ուժերը չեն երեւար, բայց կան։ Երբեմն կը պայթին անոնք, յետոյ կը թուի թէ թմրած են եւ այլեւս անյոյս։

Այսպէս եղած է մեր պատմութիւնը, դարերու ընթացքին, երբ ո՛չ քաղաքական պատմութիւն ունէինք, ոչ ալ ազատագրական կամ յեղափոխական պայքար։

Ի՞նչպէս դիմացանք եւ հասանք այս օրուան, անխնայ հարստահարուելէ, տրորուելէ, հալածուելէ եւ ջարդուելէ վերջ...

Այս ճշգումը չի նշանակեր համակերպիլ կրաւորականութեան եւ թմրութեան։ Ժողովուրդներու կեանքը յաճախ կը թուայի այնպիսի գաղտնիքներով, որոնք նոյնպէս կրնան «բնութեան օրէնք» համարուիլ։ Հոգ չէ թէ «տինամիզմ» չկոչուին։ (Զմոռնանք որ բառն ալ նոր ծնաւ)։

Բայց թողունք ակադեմական տեսութիւնները եւ անցնինք բուն հարցին։

Յօդուածագիրը չհաւատալով ազգային միութեան եւ ուրիշ ամփոփական բանաձեւերու, կը յայտարարէ.

— «Ժողովուրդներու մէջ միշտ ամէնէն տինամիք խաւուածը, կուսակցութիւնն է որ գործի կ'անցնի եւ իր տեսակէտները կը պարտադրէ բոլորին։ Միւսները ստիպուած են հետեւիլ։

... Հայկական արտասահմանի մէջ ունինք երեք կուսակցութիւններ, թող այն որ այս երեքէն ամէնէն տինամիքն է, առաջ անցնի եւ ձեռք առնէ ժողովուրդին ղեկավարութիւնը։

Ան թող չմտածէ միւս կուսակցութիւններուն մասին, անոնք կրաւորականներ են եւ չեն կրնար հակազդել կամ խոչընդոտ յարուցանել իրական տինամիք կուսակցութեան գործունէութեան»։

Այստեղ արդէն իջած կ'ըլլանք իրական գետնի վրայ։ Որովհետեւ, այն միւս «տինամիզմ»ը զոր օտարներէն փոխ կ'առնէ յօդուածագիրը, կրնայ իրագործուիլ ոչ թէ այսպէս ցիրուցան գաղութներու, այլ ամփոփ երկիրներու եւ պետութեանց մէջ։ Երբ կ'ունենաս հայրենիք մը՝ բոլոր պետական կարգուսարքով, անոր սահմաններուն մէջ ամփոփելով ամբողջ ժողովուրդը։

Արդ, ներկայ պայմաններուն մէջ, ուր անհնարին դժուարութիւններ պաշարած են եւ կը ջլատեն մեզ, Դաշնակցութիւնը կը ներկայանայ «տինամիք» ուժ մը, — պահելով բոլոր համեմատութիւնները։

Բայց, ի՞նչ օգուտ ճառեր խօսիլ «տինամիզմ»ի մասին, երբ չես մտներ դրօշի մը տակ, երբ հեռու կը մնաս գործունէութեան ասպարէզէն, եւ կը գոհանաս պիտանի կամ անպէտ նորութիւններ քարոզելով։

... Քանի՛ հազարներ կան այսպէս, արդի երիտասարդութեան մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԷԿ ԱՄԻՍ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ «ԱՆԿԱՆՈՆ» ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Համակերպիլ օրէնքին կամ ձեռանալ երկրէն

Երէկ, երեքշաբթի, պաշտօնաթերթը հրատարակեց հրամանագիր-օրէնքներու առաջին շարքը։ Հրամանագիրներէն մէկը կը վերաբերի օտարականներու կացութեան եւ կը պարունակէ շատ խիստ տնօրինութիւններ։

Անհաւասիկ ամփոփումը, ակսելով պատճառաբանութենէն.

— Ֆրանսա բնակող օտարականներու յարաճուն թիւը կը պարտադրէ կառավարութեան կարգ մը տնօրինութիւններ հրամանագրել յանուն ապահովութեան եւ բարեկարգութեան։ Հարկ է նախ եւ առաջ շեշտել թէ ներկայ հրամանագիր-օրէնքի նախագիծը երբեք չի փոփոխեր Ֆրանսա մտնելու կանոնները, որ եւ է կերպով չի գպչիր ֆրանսական ասպնջականութեան աւանդական օրէնքներուն, լայնամտութեան եւ մարդասիրութեան ոգիին։ Ֆրանսա լայնօրէն բաց է բոլորին առջեւ, պայմանաւ որ ապօրինաբար չգործածուի քաղաքական ապաստանեալի իրաւունքը, ինչ որ պիտի ըլլար վստահութեան զեղծում. պայմանաւ որ եկողը ունենայ անբասիր վարք և բարք, բացարձակապէս ուղղամիտ ընթացք մը հանրապետութեան եւ անոր հաստատութեանց հանդէպ։

Արդ, Ֆրանսա չուզեր իր հողին վրայ ունենալ «գաղտնի» օտարականներ եւ անկանոն հիւրեր։ Անոնք որ այս վիճակին մէջ կը գտնուին, պէտք է մէկ ամսուան ընթացքին լրացնեն օրէնքին պահանջները, եւ կամ եթէ կ'ուզեն՝ հեռանան երկրէն։

Կրնայ ըլլալ որ—այդ պարագան աւելի յաճախադէպ է քան կը կարծուի ընդհանրապէս—արտաքսման վճիռ ստացած օտարական մը չկարենայ յանցապիր սահմանէ մեր երկրէն հեռանալու եւ ուրիշ երկիր մը երթալու համար, որով, հակառակ իր կամքին, կը գտնուի մշտական յանցանքի մէջ, ինչ որ անթոյլատրելի է կացութիւն մըն է։ Նկատի առնելով այս կացութիւնը, օրէնքին մէկ մասնաւոր տրամադրութեամբ, ներքին նախարարը պիտի կրնայ ենթակային յատկացնել որոշ բնակավայր մը ուր կարելի պիտի ըլլայ իր հսկողութիւնը։ Եթէ անբաղձալի օտարականը չհամակերպի, պիտի կրէ այն պատիժները ինչ որ անկանոն կերպով Ֆրանսա վերադարձած արտաքսեալը, պատիժներ որոնք խստացած են այժմ։

Երեւան հանելու համար գաղտնի եւ անկանոն օտարականները, կառավարութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ որ բոլոր պատասպարողները, ըլլայ արհեստի բերումով թէ բարեկամաբար, յայտարարեն թէ օտարական մը կը գտնուի իրենց քով։

Օրէնքը միեւնոյն ատեն խիստ պատիժներ կը տրամադրէ այն կասկածելի հաստատութեանց եւ անհատներու դէմ որոնք կեղծ թուղթեր եւ անցագիրներ կը ճարեն անբաղձալի օտարականներու (4րդ յօդուած), դառնալով մեղսակիցները անկանոն արարքներու։ Անկէ զատ, խիստ պատիժի ենթակայ են այն օտարականները որ սուտ յայտարարութիւններ կ'ընեն իրենց ինքնութեան կամ իրաւական կացութեան մասին։

Ո եւ է օտարական որ դատապարտուած չէ քրէական յանցանքի համար, բայց անհրաժեշտ կը համարուի որ արտաքսուի, նախապէս լուր պիտի առնէ իր մասին ըլլալիք տնօրինութենէն եւ պիտի կրնայ, եթէ ուզէ, անձամբ իր դատը պաշտպանել ոստիկանութեան վերատեսուչին կողմէ նշանակուած պատուիրակի մը առջեւ։ Այս ունկնդրութեան ատենագրութիւնը պիտի կցուի իր թղթածրարին եւ պիտի ներկայացուի ներքին նախարարին, որ պիտի արձակէ վերջնական վճիռը։ Այս կարգադրութեամբ, խնդրոյ առարկայ օտարականը, որքան ալ համեստ ըլլայ, պիտի վայելէ երաշխաւորութիւն մը որ գոյութիւն չունէր մինչեւ այսօր։

Հրամանագրին գործադրութիւնը կը պահանջէ խստացնել օտարականներու հսկողութիւնը, թէ Ֆրանսա մտած պահուն եւ թէ իր բնակութեան ընթացքին։ Այս առթիւ մանաւոր վարկեր տրամադրուած են ներքին նախարարութեան, որոնց շնորհիւ շուտով պիտի զօրանայ սահմանագլուխներու հսկողութիւնը։ Միեւնոյն ատեն հինգ միլիոն ֆրանքի վարկ մը սահմանուած է, դիւրի սահմանագլուխ առաջնորդելու համար անբաղձալի եւ կարօտ օտարականները։

Այս ծախքերը գոցելու համար, յաւելում մը պիտի կատարուի օտարականներու ինքնութեան թուղթերու արժէքին վրայ։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ

8 առ հարիւր յաւելում տուրքերու

Միեւնոյն ատեն հրատարակուեցան ելմտական եւ տնտեսական վարչակարգութեան հրամանագիրները, որոնց շնորհիւ կառավարութիւնը կը յուսայ մեղմացնել ընդհանուր տագնապը, զարկ տալ արտադրութեան եւ հաւասարակշռել ելմտացոյցը։

Այս հրամանագիր-օրէնքներուն գլխաւոր տրամադրութիւններն են.—

1. Գանք մը Ֆրանսէն առանալ 10 միլիառ ֆրանքի յաւելուածական վարկ մը։

2. Կնքել 15 միլիառ ֆրանքի փոխառութիւն մը, երկար պայմանաժամով, ազգային պաշտպանութեան համար։

3. Վերաքննել մաքսային սակացոյցները։

4. Վերահաստատել ելմտացոյցի միութիւնը։

5. Զսպել խարդախութիւնները։— 6. Միջոցներ ձեռք առնել առեւտրական կշիռը բարւոքելու (արտածումները աւելցնելու) համար։— 7. Աւելցնել տուրքերը այն ճարտարագործութեանց որոնք մենաշնորհեալ իրաւունքներ ունին։— 8. Յստակցնել գիներու հսկողութիւնը։— 9. Զեղչել տուրքերը այն հաստատութեանց որոնք իրենց շահին մէկ մասը կը գործածեն արտադրութիւնը աւելցնելու եւ մեքենաները նորոգելու համար.— 10. Զեղչել տուրքերը այն յանձնաժողովներուն, արհեստաւորներուն եւ բանուորներուն որ կը նպաստեն արտադրութեան յաւելման.— 11. Աւելցնել տուրքերը այն հաստատութեանց որ կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ԱԼ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

Նոր ստացայ ծանօթ բանասէր Մեսրովբ Սեթեանցի գիրքը, «Armenians in India» (Հայերը Հնդկաստանի մէջ)։

Հաստափոր, բուն բառով՝ ծացուր հատոր մը (630 էջ), որ ձեւով եւ բանձրութեամբ շատ կը յիշեցնէ Լարուսը։

Վաստակաւոր բանասէրը, ուրիշ անգլիերէն հրատարակութիւններ ալ ունի, ջերմապէս գնահատուած անգլիական շրջանակներու մէջ։ (Դեռ վերջերս ընտրուեցաւ անդամ՝ Լոնտոնի սլատմագիտական ընկերութեան)։

Բայց, այս նոր գիրքը եզական է իր տեսակին մէջ, իբրեւ բազմակողմանի պատմութիւնը Հնդկաստանի Հայոց։ Ո՛չ միայն անոնց առեւտրական, այլեւ հանրային - քաղաքական գործունէութեան։

Ինչպէս կը բացատրէ Կալկաթայի մեծ օրաթերթը, «Star of India», Մեսրովբ Սեթեանց քրքրած, պրպտած է մինչեւ Հնդկաստանի հայկական գերեզմաններու ոսկորները, երեւան հանելու մեր պատմութիւնը։

— Կեցցէ՛, մեծ պատիւ է ազգին համար, պիտի ըսէք ամէնդ ալ։

Իմացէք միւս մասն ալ։

Մեսրովբ Սեթեանց, որ միշտ գրաբար կը գրէ, իր գրքին հետ Ցառաջի խմբագրին ուղղած է նամակ մը, ուր կը կարդամ (3 ապրիլ).

— «Գոհ եմ զի իմ այդ ծփուն երկ արժանացաւ բարձր գնահատութեան հայ եւ օտար մամլոյն թէ աստ ի Հընդիկս եւ թէ յօտար երկիրս. այլ ցաւիմ զի յա՛ւ հայրենակիցք իմ յԱնգլիա, յԱմերիկա, ի Գաղղիա եւ յԵգիպտոս, ուր գտանին բազում անգլիագէտ ազգայինք, չգնահատեցին զարժանիս երկոյն, չգնելով զայն բնաւ, թէպէտ եւ գտան ոմանք որք ձրի ստանալ կամեցան։ Ի համօրէն Գաղղիա վաճառեալ եմ երկու օրինակ միայն եւ զայն եւս օտարաց ի Փարիզ, մեծի մայրաքաղաքիդ եւ մի օրինակ եւեթ յԵգիպտոս, իսկ յԱմերիկա ուր գտանին 175.000 անգլիախօս համազգիք եւ ոչ օրինակ մի անգամ, թէպէտ եւ գրտան ի մէջի նոցա ոմանք որք ձրի ըստանալ բաղձային առանց չիկնելոյ եւ գեռ պարծիմք թէ յոյժ քաղաքակիրթ եւ ընթերցասէր ազգ մի եմք, նախանձախնդիր ազգային նախնի փառաց եւ պարծանաց!!! »։

Մինչեւ հիմա, այսպիսի բաներ կը լսէինք աշխարհաբար, եւ ջուրի ձայն կուգար մեզի։

Կը կարծէ՞ք թէ գրաբարը քիչ մը աւելի բախտաւոր պիտի ըլլայ, թնդալով իբրեւ տեսակ մը «Բա՛մ, փորոտան»։

— «Հայկեան փանդռանց որոտրնդոստ դղրդիւն բարբառ մարտագոչ»։

ՎԱՀԷ

ՀԻԹԼԵՐ ՀՌՈՄ ՀԱՍԱՒ ՋՐԱՀԱՊԱՏ Կ'ԸՈՒԽՈՒՄԲՈՎ ՄԸ

Անմոռանալի խանդավառ եւ խաղողական ցոյցեր

Գերմանիոյ Առաջնորդը Հռոմ հասաւ երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին եւ ընդունուեցաւ դղրդալից ցոյցերով։ Ցաղթական կամարներ կազմուած էին ամբողջ ճամբուն վրայ։ Օտար թղթակիցներ կը գրեն թէ այսքան փառաշուք ընդունելութիւն տեսնուած չէր նոյնիսկ կեսարներու օրով։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, հազարաւոր կասկածելիներ, մանաւանդ գերման հրեաներ հեռացուած կամ հսկողութեան տակ առնուած են գլխաւոր կեդրոններէն, ցորչափ Իտալիա կը գտնուի Հիթլէր։ Մասնաւոր պահակներ կը պաշտպանէին երկաթուղին։ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ պաշտօնական եւ գաղտնի ոստիկանութիւնները լարած էին իրենց բոլոր ուժերը։ Երեքշաբթին (3 մայիս) հռչակուած էր ազգային տօն՝ ամբողջ Իտալիոյ մէջ, ուր Հիթլէր պիտի մենարուի մէկ շաբաթ։

Կառավարութեան հրամանով, հազարաւոր բանուորներ գործի լծուած էին, զարդարելու համար Հռոմը, Ֆլորէնցան եւ Նափոլին, ուր պիտի այցելէ Հիթլէր։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ 40.000.000 միլիոն լիր յատկացուած է ընդունելութեան ծախքերուն համար։ Մասնաւորապէս բացառիկ են Հռոմի մէջ կատարուած պատրաստութիւնները։ Գիշերը քաղաքը կը լողար ելեկտրական լոյսերու եւ դրօշներու մէջ։

Անշուշտ այս փառաշուք ընդունելութիւնը ամէն բանէ առաջ ունի քաղաքական նշանակութիւն, շեշտելու համար Հռոմ-Պերլին առանցքին ամրապնդումը։

Այս առտու, չորեքշաբթի, Հիթլէր պիտի այցելէ Անծանօթ զինուորի գերեզմանը, իսկ կէս օրէն վերջը 52.000 Փաշական զինեալ երիտասարդներ ցոյց մը պիտի կատարեն ի պատիւ հիւրին։ Վաղը, հինգշաբթի, Հիթլէր Նափոլի պիտի երթայ, ուր նաւահանդէս մը սարքուած է։ Ուրբաթ, շաբաթ եւ կիրակի զօրահանդէսներ եւ օդանաւային ցոյցեր պիտի կատարուին Հռոմի մէջ։ Երկուշաբթի օր Գերմանիոյ Առաջնորդը պիտի երթայ Ֆլորէնցա, խառնուելով Իտալիոյ գաւառացի ժողովուրդին։

Անշուշտ երկու Առաջնորդները ճառեր ալ պիտի խօսին, փառաբանելով իրենց գործակցութիւնը։ Կ'ըսուի թէ Հիթլէր պիտի ջանայ համոզել Մուսոլինին որ Գերմանիա գերակշռութիւն վայելէ Դանուբեան աւազանին մէջ, քանի որ Իտալիա կը հսկէ դէպի Միջերկրական։

*** Հիթլէրի այցելութեան առթիւ, Մայիս 10ին յետաձգուեցան ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները, մինչեւ կը յուսացուէր համաձայնութիւնը կնքել այդ այցելութենէն առաջ։

*** Իտալական կառավարութիւնը, որ մինչեւ հիմա ձեռնպահ կը մնար, իր հաւանութիւնը յայտնեց Մոնթրէօյի դաշնագրին (1936 յուլիսի 20ի, Գոլոս նեղուցներու մասին)։ Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական ղեկոյցը կ'ըսէ թէ հաւանութիւնը տրուած է որոշ վերապահումներով, քանի որ Իտալիա անդամ չէ Ազգերու Դաշնակցութեան։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հաղորդուած լուրերու համաձայն, խորհրդային կառավարութիւնը 1935էն ի վեր 3 միլիառ 300 միլիոն ոսկի րուբլի ծախսած էր Կոմինտէրնի համար, յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան։

*** «Փրավտա» կը գրէ թէ 12 միլիոն րուբլիի զեղծում մը երեւան հանուած է Հիւսիսային Նաւագնացութեան վարչութեան մէջ որուն գլուխը կը գտնուի փրոֆ. Շմիտ։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են։

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ օդանաւային նախարարութիւնը որոշեց կրկնապատկել ռազմական օդանաւերու թիւը, 1940 մայիսէն առաջ։ Նախապէս որոշուած էր շինել 1750 առաջնակարգ օդանաւ, մինչեւ 1939 մարտ։

21.642 ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ պիտի ուղղուին Սէնի երդուեալներուն, կեղծ մուրհակներու գործի մը առթիւ, որ կը կոչուի Տիփալի դատ։

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

II

Հնդկաստանէն մինչեւ Մարօք, բոլոր իսլամ հասարակութիւններուն մէջ, այս երկու գլխաւոր բաժանումները իրենց կողմնակիցները ունին, աւելի կամ նուազ բազմաթիւ, աւելի կամ նուազ կատաղի իրենց վարդապետութեանց մէջ, այլ նաեւ անհամար երանգներով՝ իրենց կրօնական եւ ցեղային ըմբռնումներուն մէջ։ Բայց, երկար տարիներէ ի վեր արդէն հակամարտութիւնը շատ բան կորսնցուցած է իր ուժգնութենէն։ Այս պահուս ցեղին եւ կրօնքին ընդհանուր շահերը դեր ի վեր կը դասուին քաղաքական եւ աղանդական վէճերէն։ Իսլամ զանազան հասարակութեանց մէջ գործակցութեան եւ համերաշխութեան սկզբունքը ընդհանրապէս ընդունուած է եւ կը գործադրուի հոն՝ ուր թոյլատու են քաղաքական պայմանները։ Այսպէս՝ 1935-ին Ժընեւի մէջ գումարուած Եւրոպայի իսլամական համագումարը որոշեց Երուսաղէմի իսլամ տիեզերական համագումարին առաջարկել որ քննէ Սիւննիներու եւ Շիիներու խնդիրը, համաձայնութիւն գոյացնելու համար երկու աղանդներուն մէջ «իսլամութեան մեծ օգտին համար»։

Դարձեալ, ի՞նչ աւելի մեծ ապացոյց համերաշխութեան այս ոգւոյն համար, քան այն բոլոր բողոքները՝ որոնք իսլամ ամէն երկիրներէ տեղացին Պաղեստինի արաբ-հրէական բախումներուն առթիւ։ Իրանի Խորհրդարանին մէջ Շիի երեսփոխան մը չէ՞ր որ 1933ին իսկ այս ժողովի մէկ նիստին հանդիսաւորապէս կ'առաջարկէր կառավարութեան, օգնել Պաղեստինի իրենց եղբայրներուն։ Անշուշտ, քաղաքական պատճառներով պատշաճ չէր պաշտօնապէս հետեւանք տալ այս առաջարկին, բայց, այն լուռ եւ կրօնական երկիւղածութիւնը՝ որով Իրանի երեսփոխանները մտիկ ըրին իրենց պաշտօնակցին յայտարարութիւնը, պէտք եղածէն աւելի պերճախօսութեամբ ցոյց տուաւ թէ ի՞նչ կը մտածէր Իրանի հանրային կարծիքը այս խնդրի մասին։

Այս տեսակ ցոյցերու շարքը երկար եղած է անկէ ի վեր։ Ամէնքն ալ անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն ճշմարտութիւնը Մարաջախտ Լիօթէի սա շատ յիշուած խօսքին «L'Islame est une énorme caisse de résonance.»

Ասոնք բաւական են ցոյց տալու թէ՝ ինչպէ՞ս արաբ սրտերը միահաղոյն կը բաբախեն, երբ խնդիրը իրենց ցեղային եւ կրօնական ընդհանուր շահերու վրայ է։

Համերաշխութեան այս ոգիին շնորհիւ է դարձեալ որ երկար տարիներէ ի վեր Եգիպտոսի եւ Հիճազի միջեւ գոյութիւն ունեցող վէճերը անակնկալ կերպով վերջ գտան։ Այս վէճերէն ամէնէն կարեւորներէն եւ փըշոտներէն մէկը Մահմալի խնդիրն էր։ Մահմալը այն սրբազան ծածկոցը եւ ուրիշ այլազան ու պերճ զարդերն են որոնք ամէն տարի իսլամական մեծ ուխտագնացութեան առթիւ, Մէքքէ կը ղրկուին Քաապայի համար, այսինքն՝ խորանարդաձեւ այն տաճարին համար՝ ուր ամէն ճշմարիտ իսլամ, Մարգարէին յանձնարարութեան համաձայն, պարտաւոր է իր կեանքին մէջ գէթ մէկ անգամ այցելել։

Խորունկ է Եգիպտոսի մշակութային ազդեցութիւնը ամբողջ մահմետական աշխարհին վրայ։ Գահիրէն իր համալսարանական հաստատութիւններովը եւ ամբողջ երկիրը իր վարչական արդիական կազմակերպութեամբ, միւս իսլամ երկիրներուն համար քաղաքական ուժ մը ունին։ Անցեալ տարի Օգոստոս 26ին կնքուած անգլեւեգիպտական դաշինքը, որ Եգիպտոսի անկախութիւնը կը հաստատէ քանի մը անկարեւոր սեղմումներով, աւելի եւս աւելցուց այս երկրին ազդեցութիւնը յօգուտ արաբական միութեան։

Առանց յիշելու արեւելեան Կովկասը եւ Թուրքեստանը, որոնք Խորհրդային Միութեան մաս կը կազմեն, միւս իսլամ երկիրներուն գալով (Թուրքիա, Իրաք, Իրան եւ Աֆղանիստան) ասոնք սա վերջին երկու երեք տարուան մէջ իրենց յարաբերութիւնները շատ սեղմած են։ Ճիշդ է որ պաշտօնական Թուրքիա որ ինքզինքը աշխարհական պետութիւն հռչակած է, կրօնական ամէն ազդեցութենէ ազատած է։ Ան հակառակ է նոյնիսկ կրօնական ամէն ձգտումի, ինչ ազգի ալ պատկանին։ Եւ սակայն, Թուրքերու մեծամասնութիւնը կապուած կը մնայ դեռ իսլամական կրօնքին, հետեւաբար շատ մօտէն կը հետաքրքրուի իսլամ աշխարհը շահագրգռող ամէն խնդրով։ Ասկէ զատ, Քէմալի կառավարութիւնը տեղամ, թէեւ անհրաժեշտ է այս տեսակէտով իր երկրին սահմաններուն մէջ, կը փափաքի օտար երկիրներու իսլամ ժողովուրդներուն կրօնական զգացումները եւ այս՝ քաղաքական նպատակներով։ Ան է որ գլխաւոր եւ համառ ջատագովը եղաւ Արեւելեան խմբակցութեան, կազմուած՝ Իրանի, Իրաքի, Աֆղանիստանի եւ իր միջեւ։ Քանի մը տարիէ ի վեր եւ մանաւանդ 1934ին Շահին Թուրքիա այցելութենէն ի վեր, դիւանագիտական յարաբերութիւնները միշտ աւելի սերտ եղած են այս չորս պետութեանց միջեւ, այնպէս որ անցեալ Յուլիսին այս խմբակցութիւնը նուիրագործող դաշնագիրը որ Սաադաբադ (?) ուխտ անունով ծանօթ է, ստորագրուեցաւ Թեհրանի մէջ (Սաատապատ)։

Թուրքիոյ վերաբերմամբ՝ այս ուխտը լրացուցիչ մաս կը կազմէ Պալքանեան Համաձայնութեան, որովհետեւ երկուքն ալ կը ծառայեն Թուրքիոյ արտաքին ապահովութեան, առաջինը՝ Արեւելքի մէջ, իսկ երկրորդը՝ Արեւմուտքի մէջ։ Ասիկա դիւանագիտական յաջողութիւն մըն է, որուն համար Էնգիւրի կրնայ հպարտ ըլլալ։

Այս առթիւ ըսենք թէ՝ սխալ է բացարձակ արժէք տալ այս տեսակ ուխտերու։ Նմանօրինակ դաշնագիրները իրենց ամբողջ արդիւնքը պատերազմի պարագային միայն կրնան տալ։ Այն ատեն է միայն որ կարելի պիտի ըլլայ տեսնել թէ՝ խաղաղութեան ժամանակ կնքուած համաձայնութիւնները ո՛ր աստիճան պիտի կրնան դիմանալ ընդհանուր պատերազմի մը հետեւանքով առեղծուած կացութեան։ Թուրքիա այս տեսակ պարագայի մը մէջ կը գտնուի։ Արդարեւ, անոր արտաքին քաղաքականութիւնը, սա վերջին տարիներուն, կը ձգտի սերտ բարեկամութիւններ մշակել երբեմն տրամագծօրէն հակառակ ձգտումներ ունեցող խմբաւորութիւններէ կազմուած պետութեանց հետ։ Պատերազմի պարագային, Թուրքիա շատ ճարտարութեան պէտք պիտի ունենայ, օգտագործելու համար այդ այլազան կապերը։ Ճիշդ է որ այս երկրին յարաբերութիւնները արեւելեան պետութեանց հետ, նուազ վտանգ կը ներկայացնեն խնդրայարուցելու (?), քան այն կարգ մը համաձայնութիւնները զորս կնքած է արեւմտեան պետութիւններու եւ պալքանեան պետութեանց հետ։

Հիճազի եւ Եէմէնի մասնակցութիւնն ալ այս խմբակցութեան, անհաւանական չէ։ Եթէ իրականութիւն դառնայ այս մասնակցութիւնը, այն ատեն արաբական կայսրութեան մը կազմութեան յոյսը շատ աւելի կը մեծնայ։ Բայց, ցորչափ Սուրիան եւ Պաղեստինը, անկարող ըլլան միանալու կազմուելիք խումբին, արաբ ազգայնականներու ջանքերը, ինչքան ալ յամառ եւ հետեւողական ըլլան, պիտի չկրնան շօշափելի արդիւնք տալ։

Ասիկա շատ լաւ ըմբռնած են արաբ բանիմաց շրջանակները ու կը սպասեն լաւագոյն առիթներու։ Այս տեսակէտէն ուշագրաւ է Իպնը Սէուտ Թագաւորին քաղաքականութիւնը։ Լռելեայն քաջալերելով հանդերձ Սուրիոյ ազգայնականներու գործած չափազանցութիւններն ու խառնակութիւնները Պաղեստինի եւ Սուրիոյ մէջ, այս մեծ միապետը չի զգուշանար յայտնօրէն խնայելու Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դիւրազգածութիւնը։ Այսպէս՝ մինչեւ այսօր, գրեթէ ծրագրել կերպով, մերժած է միջամտել սուրիական եւ պաղեստինեան խռովութիւններուն, այնպէս որ արաբ-հրէական վերջին բախումներուն հանդէպ ցոյց տուած իր վերապահութիւնը անտարբերութեան կը մօտենայ։ Բայց, այս անտարբերութիւնը երեւութական է միայն, անոր պատճառը իր խոհեմութիւնն ու դիւանագիտութիւնն են։ Իպնը Սէուտ մարդ մըն է որ յախուռն գործերէ հեռու մնացած է միշտ. անիկա պետական մարդ մըն է որ լաւ գիտէ թէ՝ ե՛րբ պէտք է գործել։ Ու այժմ, կը բաւականանայ ազգային եւ կրօնական զգացումները գրգռելով եւ բոլոր իսլամներուն մէջ արթնցնելով համերաշխութեան եւ գործակցութեան ոգին, բան մը՝ զոր ամէն տարի ուխտագնացութեան շրջանին Մէքքէ եկող տասնեակ հազարաւոր իսլամներուն մէջ ընելու առիթը չի փախցներ։ Հ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՏԻՏԱՂ

— Պարոն բժիշկ, կինս հիւանդ է, կրնա՞ք գալ ձեր կառքով մեր գիւղը որ ասկէ 25 քիլոմեթրօ հեռու է։

— Այո, կուգամ, բայց 50 ֆրանք կ'առնեմ։

— Խնդրեմ Պ. բժիշկ, ինծի համար շատ է այդ գումարը, ձեզ միայն 30 ֆրանք կրնամ տալ։

— Շատ լաւ, երթանք։

— Հասանք, Պ. բժիշկ, առէք ձեր 30 ֆրանքը։ Կինս հիւանդ չէ, այլ ես 30 ֆրանքէն աւելի չունէի տուն դառնալու, կառքերը 60 ֆրանք կ'ուզէին, որով նորէն ձեր բժշկութիւնը ի գործ դրիք զիս տուն դարձնելով, շնորհակալութիւն։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԻ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խ. Ռուսիոյ Գիտական Կաճառին շարժագիտական հաստատութեան փրոֆէսէօրներէն Փարիդէ (?) Փափանինի առաջնորդութեամբ կատարած գիտական հետազօտութեանց մասին քրած է զեկուցում մը, որուն հակիրճ ամփոփումը կուտամ ստորեւ։

Ինչպէս ծանօթ է, Փափանինի ղեկավարութեամբ անցեալները կազմակերպուեցաւ հիւսիսային բեւեռի օդանաւային արշաւը։

Հիւսիսային բեւեռի կայանին մէջ օդերեւութաբանական, օդերեւութաբանական եւ գիտական բազմատեսակ աշխատանքներու հետ զուգընթաց, մասնաւոր յիշատակութեան արժանի են մարմիններու ձգողութեան մասին կատարուած խիստ շահեկան ուսումնասիրութիւնները։

Ի՞նչ է ձգողութիւնը։

Բնագիտական օրէնքները մեզի կը սորվեցնեն թէ՝ բոլոր կարծր ու հեղուկ մարմինները երբ որոշ բարձրութենէ մը ձգենք, գետին կ'իյնան. երբ զանոնք դնենք յենակէտի մը վրայ, այդ մարմինները յենակէտին վրայ կը ներգործեն որոշ ճնշում մը, որ ձգողութիւն կը կոչուի։

Կազերն ալ, կարծր եւ հեղուկ մարմիններու նման, կշռելի են։

Եթէ կազերուն մեծագոյն մասը, մուխը, օդապարիկը վեր կը բարձրանան եւ ամպերը մթնոլորտին մէջ կրնան առկախ մնալ, ատոր պատճառը այն է որ, օդը ինքնին կշռելի է եւ այդ մարմիններուն վրայ կը ներգործէ մղում մը վարէն դէպի վեր, որ աւելի զօրաւոր է ծանրութեան ազդեցութենէն։ Այդ երկու հակընդդէմ ազդեցութեանց միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութեան հետեւանքով է միայն որ անոնք օդին մէջ կը բարձրանան, որմէ կարելի է հետեւցնել թէ՝ եթէ օդը գոյութիւն չունենար, անոնք ալ, ծանր մարմիններու նման, գետին պիտի իյնային։

Ծանրութիւնը ուրիշ այն ոյժն է, որ կը ձգէ բոլոր մարմինները մղել դէպի երկրին կեդրոնը։

Ինչպէս գիտենք Նեւտոնի խողովակի փորձէն, անօդ տարածութեան մէջ բոլոր մարմինները միեւնոյն արագութեամբ վար կ'իյնան, եւ շարժումը կ'արագանայ միօրինակ ձեւով, այսինքն արագութիւնները կ'աճին ժամանակներու համեմատութեամբ, իսկ տարածութիւնները՝ ժամանակներու քառակուսիներուն համեմատութեամբ։

Մարմինի մը բոլոր մասնիկները ենթակայ են ծանրութեան ազդեցութեան։ Այդ բոլոր զուգահեռական ուժերուն արտադրեալը հաւասար է այդ միեւնոյն ուժերուն գումարին։ Իր ուժգնութիւնը կը ներկայացնէ մարմինի մը ծանրութիւնը։

Երբ մարմին մը կ'իյնայ, երեք ուժեր կը ներգործեն անոր վրայ, առաջին՝ իր ծանրութիւնը, երկրորդ՝ օդին դիմադրութիւնը եւ երրորդ՝ երկրին ձգողական զօրութիւնը։

Ծանրութեան զօրութիւնը նոյնը չէ երկրագունդին բոլոր կէտերուն վրայ։ Ընդհանրապէս ան կ'աւելնայ հասարակածէն դէպի բեւեռները, նկատի առնելով որ երկիրը բոլորովին կլոր չէ, այլ թեթեւ մը տափակցած բեւեռներուն կողմը, կեդրոնախոյս զօրութեան հետեւանքով։ Աշխարհագրական լայնութեան զանազան աստիճաններու վրայ ծանրութեան ուժը չափելով, կարելի եղած է որոշել երկրին գնդաձեւութեան ճնշումը, այսինքն՝ հաստատել երկրին տափակութեան աստիճանը բեւեռային երկիրներու մէջ։

Փափանինի առաքելութենէն առաջ, ձգողութեան օրէնքի մասին կը պակսէին ճշգրիտ սահմանումներ բեւեռներու կողմը։ Այդ նպատակաւ կատարուած քննութիւնները ոչ միայն կարեւոր են որոշելու համար երկրին ձեւը իր ամբողջութեան մէջ, այլեւ հաստատելու թէ հիւսիսային երկիրներու մէջ ձգողութեան ուժը կը զանազանուի այդ երկիրներուն բնական ու տեսական մեծութեան համեմատութեամբ։

Ֆէտորովի ուսումնասիրութիւնները կը թոյլատրեն հաստատելու ձգողական ուժին անկանոնութիւնները, ինչ որ գիտական տեսակէտով մեծ արժէք կը ներկայացնէ։

Այդ անկանոնութիւնները արդիւնք են երկրիս կեղեւին կազմութեան մասնաւոր հանգամանքներուն։ Ծանրութեան ուժին անկանոնութիւնները թանկագին առաջնորդ կը հայթայթեն ծանրաչափութեան, երկրաբանութեան եւ քարտիսագրութեան մասնագէտներուն, աւելի ճշգրտօրէն կարենալ որոշելու համար երկրին ձեւը, մինչեւ իսկ այն հողամասերուն վրայ, որոնք հեռու են քննութեան ենթարկուած վայրերէն։

Երկրաբաններու համար ձգողութեան ուժին անկանոնութիւնները մեծ շահեկանութիւն կը ներկայացնեն, որովհետեւ անոր շնորհիւ կարելի է գաղափար կազմել երկրիս կեղեւին ներքին խաւերուն կազմութեան եւ կեղեւի դարաւոր շարժումներու մասին, մասնաւորապէս ինչ կը վերաբերի ներքին խաւերու բարձրացման եւ կքումին։

*** Թանկանիքայի լիճը կը գտնուի համանուն հողամասին մէջ, Վիքթօրիա լիճին հարաւային արեւմտեան կողմը եւ մաս կը կազմէ Ափրիկէի անգլիական գաղթավայրութեան։ Զետեղուած է բարձրաւանդակի մը վրայ եւ ամէն կողմէ շրջապատուած լեռներով։ Երկայնութիւնը 650 քիլոմեթր է, իսկ լայնութիւնը 30—90 քիլոմեթր, իր խորութիւնը տեղ տեղ 1400—1500 մեթրի կը հասնի, որով Պայքալ լիճէն (Հար. Սիպերիա) վերջը, աշխարհիս ամէնէն խորունկ լիճը կրնանք նկատել։ Այդ լիճը կրած է մեծ յեղաշրջումներ երկրիս կեղեւին կազմութեան սկզբնական շրջանին։ Հակառակ լեռներով շրջապատուած ըլլալուն, ենթակայ է փոթորիկներու, որոնք յաճախ նաւարկութեան համար լուրջ վտանգ կը սպառնան։ — Բնական վիճակի մէջ, Թանկանիքայի լիճին ջուրերը կը բարձրանան ապրիլ, մայիս եւ յունիս ամիսներու ընթացքին, ու յետոյ աստիճանաբար կը ցածնան, մինչեւ իրենց նախկին մակարդակին հասնիլը։ Այս տարի, տակաւին անձրեւաբեր եղանակը չսկսած, լիճին ջուրերը զգալի բարձրացում մը կրեցին, սպառնալով Ալպէրվիլ քաղաքին, որ լիճին արեւմտեան եզերքին վրայ կը գտնուի, եւ պելժիական Քոնկոյին առեւտրական կարեւոր նաւահանգիստներէն մէկն է։

Տեղական իշխանութիւնները նախատեսնելով մօտալուտ ահաւոր վտանգը, վերջին ծայր մտահոգութեան մատնուած են, առանց կարենալ մեկնութիւն մը տալ ջուրերու այդ նախնկալ ու տարապայման բարձրացումին։ Ոմանք այդ բարձրացման արդիւնք կը նկատեն ջուրերու անբաւարար շոգիացման, իսկ ուրիշ[ներ] ... զայն կը վերագրեն լիճի յատակին յանկարծական բարձրացումին (?) ստորերկրեայ նոր ջրահոսանքի գոյութեան։

ՀՐԱՉԵԱՅ Տ...

Ցուցահանդէս մը

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԵՄԷԿԻ ՍԱՍՆ...

ԽՄԲ. — Ինչպէս նախորդ ...
Ապրիլ 11ի տարեդարձի վայլանի ...
դէմին նախագահած էր Ֆրանս...
մը, Տիկին Օտէք Միքայէլեան, ...
կերվարական եւ աշխատակից ...
կաճ թերթերու։ Ստորեւ իր ...
այճեան ջերմաշունչ —

Նախ շնորհակալութիւն կը յ...
նեմ Չ. Ա. Միութեան վարչութեան ...
նաճիւղին վարչութեան, որ ...
րաւ ինծի՝ նախագահութեան ...
րելով զիս այս գիշեր, այս ...
որ կազմակերպուած է ի յիշ...
Հայոց զանգուածային ...
թեանց, որոնք կատարուեցան ...
պատերազմի ընթացքին, ...
Հայկական նահանգներուն մէջ ...
Ցրանսացի, անձնապէս ես ալ կը ...
նակցիմ ձեր ազգային սուգին, ...
րական արտայայտութիւններ ...
զգացումներս, քանի որ ընտ...
կապերով ալ միացած եմ Հայութ...
Ըսել կ'ուզեմ որ ես ալ կը կրեմ ...
մը ձերինին նման, եւ առիթ ...
բերէ մասնակցելու ձեր մարտիր...
գրութեան հանդիսութեան, ...
չեմ տեսներ այստեղ կրկնելու ...
դէն գիտէք, — ողբերգական պատ...
թիւնը անոնց որ զոհ գացին ...
բարբարոսութեանց։ Սակայն պէտք ...
որ նահատակներուն յիշատակը ...
բարձրացնէ ձեր քաջութիւնը, ...
ձեր կամքը՝ ապրելու եւ յարատ...
համար ընդմիշտ, լաւագոյն ...
կարգին մէջ։ Ինչպէս քաջութիւն ...
յոյսը էական պայմաններ են ...
համար նուիրական նպատակի ...
այնպէս ալ յուսահատութիւնը ...
հասութիւնը պատճառներ են ...
ղութեան։ Փոքրաթիւ մը որ ...
չունի իր վրայ, ոչ ալ միայ...
դատապարտուած է անհետանա...
Գիտցէք գնահատել ձեր ...
նակութիւնները, որոնք ձեզի ...
են հնդեւրոպական ցեղէն ...
պատկանիք, — դուք խելացի, ...
աշխատասէր, առեւտրական ...
յատկութիւններ ցեղ մըն էք։ Ունիք ...
մութեան մէջ ունեցեր էք ...
նականներ, անուանի գրագէտներ ...
շնաւոր արուեստագէտներ ...
վուրդ մը որ մարդկային գործ...
թեան բոլոր ասպարէզներուն ...
կ'արտադրէ գիտութեան եւ ...
գործունէութեան արժանաւոր ...
ցուցիչներ, այդպիսի ժողովուրդ ...
չի մեռնիր երբեք։ Դուք պէտք ...
եւ պէտք տեսնէք ձեր ազգային ...
կութիւններուն ամբողջովին ...
նանալը։ Տարիներէ ի վեր ...
մէջ, ձեզի հետ, այնպէս որ կը ...
նամ ձեր թերութիւններն ու ...
լութիւնները։ Կը ճանչնամ ձեր ...
ցումները հանդէպ Ֆրանսայի, ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Frans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Երբ Տայանան բաժնուեցաւ ժամադրութեան մը երթալու համար, Փիթըր Թաքսի մը առաւ ու կամուրջէն անցնելով հասաւ Սարայ Պուրնուի բարձրաւանդակը։

Այնտեղ, Սուլթաններու հնաւոյ պալատը շրջապատող գեղեցիկ պարտէզներուն մէջ, լճակներուն բոլորտիքը եւ նոճիներով եզերուած ծառուղիներուն վրայ ժուռ եկաւ ամբողջ օրը, տեսաւ Ենիչէրիներու դղեակը, պալատին ընդարձակ դահլիճները ինչպէս նաեւ կանանոցը որ այժմ պարապ էր։

Փիթըր միտքը դրած էր Այա Սոֆիայի ու Հնութեանց Թանգարանին խճանկարներն ալ աչքէ անցնել այդ օրը, բայց բոլորովին մոռցեր էր այդ պարագան, որովհետեւ անդադար կը խորհէր գիշերուան ժամադրութեան մասին։

Գանդաղ վերադառնալով հագուստները փոխեց, վար իջաւ, ճաշեց ու երբ ըմպելիի վերջին գաւաթը կը պարպէր, սկսաւ հաշուել ժամացոյցին որ կարծես չէր յառաջանար։ Ցետոյ ինքնիրեն խնդաց իր յիմարութեան վրայ — աղջկան մը գեղեցիկ դէմքը բաւական եղած էր որ սիրային տագնապ մը առեղծուէր իր կուրծքին տակ։ Անիմաստ էր այդքան դիւրաւ «բռնուիլը» բոլորովին անծանօթ աղջկան մը հետ որուն մասին գրեթէ ոչ մէկ բան գիտէր. այդ տեսակ բան պատահած չէր իր գլխուն, ամէն պարագայի մէջ, ոչ այդպէս յանկարծակի. ու տասնեակներով աղջիկներու հանդիպած էր ան։ Բայց թերեւս այդ հինաւուրց սքանչելի քաղաքը յառակոյզ վիպական ու զուարթ մթնոլորտն էր որ ջերմութիւն կուտար հոս իր արիւնին։ Խորհեցաւ պալատին աղբիւրներով եզերուած զով բակերուն ու կամարակապ ճամբաներուն մասին, ուր պտտած էր այդ օրը, խորհեցաւ քօղածածուկ գեղեցիկ հարճերուն մասին որոնք առանց պատ կը դառնային այդ ընդարձակ դահլիճներուն մէջ, կը սիրէին ու կը սիրուէին այնտեղ եւ յետոյ կը մահանային։ Ու խորհեցաւ նաեւ այն կեռ շեղբով դաշոյններուն մասին որոնք կը զարդարէին սուլթաններու զինարանին պատերն ու սա հէքեաթական արարածներուն, ներքինիներուն, յարկաբաժինը։ Փիթըր չափէն աւելի պիտի ապշէր, եթէ գիտնար որ ճիշդ այդ պահուն, գաղտագողի, իր շարժումներուն կը հետեւէր այդ ներքինիներէն մէկը, Քաղամհարի (?) Պէքջարը որ տասը տարի առաջ Սարայ Պուրնուի պալատին բնակիչներէն եղած էր ու իր ձեռքովն իսկ սպաննած էր գեղեցիկ այլ անհնազանդ հարճերը՝ պատերուն վրայ շողացող այդ դաշոյններով։ Եւ սակայն Փիթըր չէր գիտեր որ Քաղամհար անդադար իրեն կը նայէր, իր մտքին մէջ տպաւորելու համար դիմագիծերը Մեծն Բրիտանիոյ Արքայական Սպարհանգակին (?), որուն բերնէն Թանիան պիտի աշխատէր տեղեկութիւններ փրցնել այդ իրիկունը։ Եւ որովհետեւ ներքինին գրեթէ պահուըտած էր գաւիթին սիւներէն մէկուն ետեւը, Փիթըր սակայն անգամ չունեցաւ հարց տալու ինքնիրեն թէ ո՛վ կրնար ըլլալ այդ արտասովոր ու թափթփած արդուզարդով մարդը։

Մարեց գլանիկը, ոտքի ելաւ յանկարծ խորհելով որ երախայութիւն էր երեք ժամ նստիլ այնտեղ ու յիմարօրէն երազել գեղադէմ աղջկան մը մասին զոր առաջին անգամ ըլլալով տեսած էր այդ առտու։ Հաւանաբար իր երեւակայութիւնը կը խաբէր զինքը ու եթէ դարձեալ տեսնէր Թանիան, պիտի հասկնար որ աւելի գեղեցիկ չէր ան քան ուրիշ ո եւ է աղջիկ։

Փիթըր հանդարտ քայլերով մօտեցաւ բարապանին եւ հարցուց թատրոններու ժամանակացոյցը։ Մարդը իրեն յանձնարարեց Թէաթր Ֆրանսէն, Իսթիքլալ Հրապարակին վրայ։ Երիտասարդը հեռաձայնով տաքսի մը ապսպրեց եւ ճիշդ ժամուն թատրոնէն ներս մտաւ։

Ներկայացումը գէշ չէր ու մասնաւորապէս կը նմանէր այն ներկայացումներուն զորս կարելի է տեսնել Լիոնի կամ Մարսէյլի մէջ։ Արեւելեան թեթեւ դրոշմ մը ունէր ան, գոնէ այն չափով որ կրնար յիշեցնել Եւրոպացի ունկնդիրներուն թէ Ասիոյ ափերէն հազիւ հինգ մղոն հեռու կը գտնուէր ինք։

Փիթըր յայտագիրը կէս ձգեց ու մեկնեցաւ — որովհետեւ Պոլսոյ թատրոնները՝ Փարիզի կամ Լոնտոնի թատրոններէն շատ աւելի ուշ կը վերջանան — եւ խորհելով որ դեսպանատունէն լուր մը հասած կրնար ըլլալ իրեն, պանդոկ գնաց։

Գոհունակ հառաչ մը արձակեց, երբ յայտնեցին թէ ոչ ոք է նամակ չունէր ու ճիշդ այն վայրկեանին երբ Տայանա վերը՝ Սուլթանին սենեակը երթալով պաշտօնապէս կը խնդրէր այս վերջինին անմիջապէս պանդոկէն հեռանալ, Փիթըր առանց բուն մը սպասելու փողոց ելաւ ժամադրութեան երթալու համար։

Հինգ վայրկեան վերջը «Թաքսի» մը իջեցուց զինքը Կրան Փէա (?) կապելային առջեւ։ Մարմնեղ գաւաճի մը առաջնորդութեամբ, հաստիկեկ գորգերով ծածկուած գաւիթէն անցնելով, հասաւ այն սրահը ուր այլեւայլ ...
ներու բազմութիւն մը փոքրիկ ...
ներու բոլորտիքը հաւաքուած ...
մէջ։ Թանիան այնտեղ չէր։ ...
ճաշարան գնաց ու սրահ ...
պատուեց չորս գին։

Շռայլօրէն զարդարուած էր սրահը, բայց հին օրէնքի չէնք ...
եւ նորութիւն մը իրեն համար ...
Վիէննայի դէպի արեւելք ճամբ...
մէկը շուտով պիտի ճանչնար ...
ճը։ Բարձր ձեղունն եւ երկար...
օթեակները խորհիլ տուին իրեն ...
թատրոն մըն էր ան, բայց ...
իսկ ունկնդիրներու յատակը ...
մինն ալ ընդարձակ պարահ...
էր՝ սեղաններով եզերուած։ Եր...
թըր ներս մտաւ, տասնեակ ...
սամերկ աղջիկներ պար կը ...
լուսարձակի մը կանանչ ...
գայթներուն տակ։

Երբ պարը վերջացաւ, ...
փոխանակ իրենց հանդերձ...
բաղդատնալու՝ երիտասարդ...
ղանները գացին ու նստան...
կան լոյսերը բացուեցան, ...
սկսաւ նուագել եւ յիսուն ...
գեր սրահին կեդրոնը ե...
համար։

(Շար.)

...ընդհանուր ձեզի իբրեւ երկրորդ ...այրենիք մը։ Դո՛ւք, որբե՛ր, զոհերը ...ջի պատերազմին, յարձակող կո... ...ղակի եւ ջարդարար Թուրքերու ...ագործութեանց, մանկ ըրէք, — ...Գերմանացիները ուզեցին ուրիշ ...էրութեան տարր մը որ կը բնակէր Պո... ...Պօղոսեան նշանաւոր գծին երկու ...երը։ Այդ գծին մենաշնորհը ...Պ.-ի տրուած էր իբրեւ վար... ...ութիւն այլ լուծեան, զոր դեր... ...կայսրը պահեց Սուլթան Համի... ...կազմակերպած ջարդերուն ժամա... Այդ գիծը կ'անցնէր պատմական ...աստանի բարձրաւանդակին վրա... ...յանգելու համար Պասրայի ծոցը։ ...գիծը երազն էր Գերմանացինե... ...որոնք կ'ուզէին առնցնել հա... ...յնաբերային գերիշխանութիւն մը, ...Գերմանական գերիշխանութիւնը իր ...երուն վրայ, փոքր Ասիոյ մէջ, կը ...ծփէր խոչընդոտ մը, — երկու ...ին Հայերու գոյութիւնն էր այդ ...արժակ հողամասի մը վրայ, որ ...էրէ ի վեր հայրենիքն էր անոնց։ ...էր տեղահանել, աքսորել զա... ...տեղ բանալու համար գերման ...գութականներուն, որոնք պիտի գա... ...յէին այնտեղ։ Այդ տեղահանու... ...ւնը կատարուեցաւ ընդհ. պատե... ...մին, 1914 — 1918, ամէնէն ող... ...ական պայմաններուն մէջ, որոնք ...րելի չէ երեւակայել։ Հայերը Փոքր ...ոյ կեդրոնէն քշուեցան դէպի հա... ...Տէր Զօրի կիզիչ անապատները։ ...Թուրքերը, Գերմանացիներուն ...տարիմ զինակիցներն ու մեղսա... ...ները, գործադրեցին այդ ծրագի... ...որովհետեւ կը յարմարէր իրենց ...շահերուն, — իրենց երազը կ'իրա... ...նար, վերջապէս ջնջելով, արմա... ...չորցնելով հայ ժողովուրդը, եւ ...գիւրութեամբ։ Այսպէս վերջ կը ...էր Արեւելեան Հարցը, որով կը ...էր Եւրոպա տարիներէ ի վեր։

...ձեր խուանդին համար։ Անոնք ...արգարար յայտարարեցին թէ ...երը արժանի են ամբողջապէս ան... ...հայրենիք մը ունենալու, իրենց ...կան հողերուն վրայ։ Կը յու... ...թէ մեծ աղէտը վերջ դնելէ ...ը՝ դուք եւս պիտի ազատագրուէիք ...րկութեան շղթաներէն, — անբաղ... ...ելի եղաւ ձեր զոհողութիւնը, ա... ...անալի կերպով մեծ եւ փառայեղ ...ձեր հերոսութիւնը զոր ցոյց տուիք ...կաւի ճակատին վրայ, ընդդէմ ...մանեւթրքական բանակներու յա... ...խաղացութեան դէպի Բագու, ...էնքն քաջիկը ճարելու համար, ...կի կարենան շարժման մէջ դնել ...ական շոգեկառքերը դէպի ա... ...մեան ռազմաճակատ, ընդդէմ ...նսայի։ Մեծ էր ձեր հերոսութիւ... ...Կարպաթեան լեռներուն մէջ, Զօր. ...վրիլովիչի հրամանին տակ, ընդդէմ ...եւթրքական բանակներուն, ինչ... ...եւ Սուրիոյ ռազմաճակատին վը... ...Արարայի ճակատամարտին մէջ, ...ռազմագիտական այս գիծը աւ...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՆՁՈՅՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (յապաղած) — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սէնթ Անթուանի ընկերվարական եռանկիւնը մաքրէ կազմակերպած էր ընկերահա... ...խնջոյք-բանախօսութիւն մը։ Ներկայ էին նաեւ նոյն շրջանի նորակազմ Մարգպետ խումբի, քաղաքին Վարանդեան եւ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընկերները եւ բաւական թիւով համակիրներ։

Ներկաներու հաւանութեամբ ատենապետ ընտրուեցաւ Ս. Գօյանեան, որուն հրաւէրով խնջոյքը բացուեցաւ «Մեր հայրենիքի» յոտնկայս ունկնդրութեամբ։

Խմիչքն ու աղանդերները առատ էին, բաժակներ պարպուեցան հետզհետէ Դաշնակցութեան հիմնադիրներուն, նահատակ վեթերաններուն, մտքի, գրչի եւ զէնքի տիտաններուն յիշատակին, վերապրող դեկավարներու, Ամերիկայի ինը բանտարկեալներուն համար։ Մէջընդմէջ երգուեցան ու արտասանուեցան ընկեր...

...րիական Տարանէկլ մը։ Հետեւաբար անառիկ կը համարուէր Լիման Ֆոն Զանտէրս փաշայի կողմէ, բայց եւ այնպէս առնուեցաւ ու գրաւուեցաւ քանի մը ժամուան մէջ հայ կամաւորներու կողմէ, որոնք մարզուած էին ուրացեալ գնդ. Փիքոյի հրամանին տակ։

Բայց մի՛ յուսահատիք, սիրելի բարեկամներս, եթէ ժամանակները փոխուած են հիմա։ Ձեր ընդունակութիւնները եւ ուժիմութիւնը պիտի առաջնորդէն ձեր քայլերը, որպէսզի օգտագործէք՝ առաջին առիթը որ ներկայանայ, այլեւս ընդմիշտ նուիրագործելու համար ձեր քաղաքական անկախութիւնը, որուն այնքան արժանի էք։

Վերջացնելու առթիւ, թոյլ տուէք ինծի, չափահաս որբեր, որ թելադրեմ ձեզի չմոռնալ ձեր ծնողաց յիշատակը, անեղծ պահէք ձեր եղբայրներուն, եւ քոյրերուն յիշատակը, եւ միշտ յիշէք անոնք որ ինկան բարբարոսներու եաթաղանին տակ՝ անոր համար որ շատ կը սիրէին իրենց հայրենիքը, անհատական ազատութիւնը, ազգային անկախութիւնը, եւրոպական քաղաքակրթութիւնը։ Պահեցէք մանաւանդ ձեր աքանչելի լեզուն, ձեր գրականութիւնը, որ մէկն է ամէնէն ճըկուն, ամէնէն հարուստ գրականութիւններէն։ Մեծցուցէք ձեր զաւակները այնպէս մը որ անոնք սիրեն իրենց շղթայակապ հայրենիքը, որ, օր մը, նորէն պիտի կանչէ իրենց՝ օգնելու համար որ յարութիւն առնէ փլատակներէն։ Սորվեցուցէք ձեր զաւակներուն թէ ներկայիս ունին հզօր մայր մը, իրենց պաշտպանը, զոր պարտաւոր են սիրել, — այն որ կը սնուցանէ զիրենք, կը կրթէ ու կը դաստիարակէ զիրենք՝ պատրաստելու համար ապագայ մարդիկը, ու պիտի պաշտպանէ իր հովանիին տակ նոյնիսկ ծովերէն անդին, վերջապէս մայր մը որ գիտէ գնահատել իրեն համար կատարուած զոհողութիւնները եւ չի մոռնար երբեք, — այդ մայրը Ֆրանսան է։

Ուրեմն կեցցէ Ֆրանսան։

Եւ կեցցէ Հայաստանը։

ՕՏԷԹ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ու համակիրներու կողմէ, ազգային, յեղափոխական եւ ժողովրդական բանաստեղծութիւններ, երգեր։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Յ. Գապիկեան, որ պարզ ու դիւրըմբռնելի լեզուով մը պարզեց հայ ժողովուրդին ցեղային բարեմասնութիւնները, բռնակալութեանց շրջաններուն ցոյց տըւած առնական ուժն ու կորովը, ի հարկին համերաշխելու, ձեռք ձեռքի տալու ընդունակութիւնը։ Ապա յիշելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան անմոռանալի գործունէութիւնը, շեշտեց.

— «Ընկերներ եւ բարեկամներ, աշխարհի բոլոր երկիրներն ու պետութիւնները, ահավին թափով կը սպառազինուին, դիմադրաւելու համար ապագայ անակնկալներն ու դէպքերը։ Իսկ մենք, կը տոտանք։ Սթափինք մեր քունէն, եկած է ժամանակը հիմը դնելու համերաշխութեան ու միացեալ ճակատի, միանալու բոլոր այն հայ կազմակերպութեանց հետ, որոնք կը գործեն ազգային գետնի վրայ։ Դաշնակցութիւնը, ինչպէս միշտ նոյնպէս հիմա ի աէր այս կատարելուած ժողովուրդի ֆիզիքական, տնտեսական ազգային շահերուն, պատրաստ է ձեռք երկարելու բոլոր ողջմիտ տարրերուն»։

Գ. Վ. Եազըճեան ազդուելով օրուան առնէն, հրահրեց ներկաները. — «Գիտնանք յիշել մեր անցեալը, յարգել՝ մեր նահատակները, մեր տօները եւ սրբութիւնները»։ Եւ խնդրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել, հայ նահատակներու յիշատակը։

Ընկեր Տ. Մանուկեան (Քրիստափորէն) իր սրինգով պահ մը մեզ փոխադրեց հայրենի հողը, զուլալ աղբիւրներու եզերքը։ Սեղանապետը խօսք տուաւ ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի ընկերներէն, Ն. Մ. Մանուկեանին, որ ըսաւ թէ հայ ժողովուրդը պէտք ունէր մեսիայի մը. —

Ծնաւ այդ առաջնորդը յանձին Հ. Յ. Դաշնակցութեան որ պիտի առաջնորդէ հայ ժողովուրդը իր հայրենի երկիրը — Հայաստան։

Քսան վայրկեան դադար տրուեցաւ եւ տեղի ունեցաւ հանգանակութիւն։

Վերջին խօսողն էր ընկեր Ա. Մարտիրոսեան, որ ծանրացաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան 50ամեայ գործունէութեան վրայ, յիշեց հերոսական դէպքերն ու դէմքերը եւ եզրակացուց. — «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անյաղթելի անկոտրելի ուժ մըն է, եւ այս բացորոշապէս գիտեն թէ ռամկավարը, թէ հայ համայնավարը եւ թէ հնչակը։ Այդ համոզումը յիսուն տարիներէ ի վեր արմատացած է, մնալով հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ, եւ պիտի շարունակէ մինչեւ որ իրականանայ մեր մեծ իտէալը, անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը։

Խնջոյքը փակուեցաւ «Մշակ բանուորով»։

Լամբրոնացի

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

— . —

ԻՖՍ - Ա Ն- Փրովանս — Միլ էքսան Փրովանսի մօտ գիւղ մըն է, ուր կ'աշխատին 10 — 13 հայ ընտանիքներ, եկած 1924ին։ Կղմինտրի գործարանի տէրը Վիչապեան անունով հայ մըն էր, երբ հոս հաստատուեցանք։ Բոլորս ալ ամուր էինք, եւ հիմա ամուսնացած եւ ընտանիքի ու զաւակի տէր դարձած ենք։ Ուղելով մեր զաւակներուն հայեցի դաստիարակութիւն տալ, քանիցս դիմեցինք Գ. Վիչապեանին որ ձեզի տեղ մը տրամադրէ, բայց չյաջողեցանք տեղ մը չի-նել։ Վիչապեան գործարանը ծախեց 1934ին, իսկ մենք շարունակեցինք զատ տալ տուներու մէջ։ Օր մըն ալ դիմեցինք գործարանի անօրէնին որ հող մը տրամադրեց, ինչպէս եւ կղմինտր ու աղիւս։ Ուսումնասիրացի անդամներս քով քովի գալով սկսանք հիւղակ մը շինել, մեծ դժուարութեամբ վերջապէս շէնքը շինուեցաւ եւ հինգ ամիսէ ի վեր դպրոցը կը շարունակուի։

Դպրոցական տօնին հանդէսը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 24ին։ Այդ օրը իբրեւ նախաղահ, պարտք սեպեցի յիշել 1915 Ապրիլ Տասնըմէկի հայաջինջ տարիները եւ ըսի թէ բոլորս ալ պէտք է անվհատ աշխատինք, մինչեւ որ հասնինք մեր նպատակին։

Ցեառոյ ուսուցիչը կարգով չարեց իր փոքրիկ աշակերտները, 5 — 11 տարեկան, որոնք իրենց գեղեցիկ ձայնով երգեցին ու արտասանեցին հայերէն, մինչ ներկաները ուրախութեամբ կը ծափահարէին։ Գ. Մ. Թաշճեան, որ Մարսէյլէն եկած էր, խօսք առնելով բնչապրեց վառ պահել ազգային ոգին։ Մասնաւոր մայրերը պէտք է զաւակներուն հոգ տանին նաեւ իրենց տուներուն մէջ։ Միջանկեալ երգեցին տիկիններ եւ պարոններ։ Փոքրիկն Եղիազար Յովհաննէսեան հինգ տարեկան, արտասանեց «Մշակ բանուոր» ու «Հայրդուկ եմ», զոր սորված էր իր հօրմէն, թէեւ հայկական շրջանակէ հեռու կը բնակի։ Խօսք առաւ նաեւ Գ. Խ. Հացպանեան, գովելով մեր փոքրը գաղութին ճիգերը։

Հանդէսը փակուելէ առաջ ներկաներէն մէկը հարցուց թէ ինչ եկամուտ ունինք, դպրոցին ծախքերը հոգալու համար։ Պատասխանուեցաւ թէ միայն ամսավճար, որ շատ քիչ կուգայ, անմիջապէս հանգանակութիւն մը բացուեցաւ եւ մասնակցեցան Գ. Գ. Յ. Յովհաննէսեան 20 ֆրանք, Խ. Օհանեան 20, Մ. Թաշճեան 15, Ս. Քէնտոեան 15, Խ. Հացպանեան 10, Խ. Կարապետեան 10, Խ. Աւետիսեան 10, Տիկին Ռ. Սարգիսեան 8 ֆրանք, Կարապետ Սարգիսեան 5 ֆրանք, Գ. Տէրվիշեան 5, Յ. Սարգիսեան 6 ֆր., գումար 144 ֆրանք։ Հանդիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ։

Յակոբ Սարգիսեան

ՍԻՍԱՂ

Բարեկամ մը կը հարցնէ մեծահարուստ պարոնի մը, որ իր կրկէսով ամբողջ աշխարհի շրջանը կատարած էր։

— Ի՞նչ է ձեր հարստութեան գաղտնիքը։

— Ես հարստացած եմ մարդոց միամտութիւնը շահագործելով։ Գործի սկսայ փիղի ձագով մը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ԱՐԺԷՔՆԵՐ ՈՒ ԱՐԺԱՆԻՔՆԵՐ (բանախօսութիւններ ազգային տօներու առթիւ)։ Գրեց՝ Հ. Սահակ Կոգեան, Միխիթարեան ուխտէն։ Վիէննա, 1938։ Հրատ. Միխիթարեան վանքի, VII Mechitharistengasse 4, Vienne։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՒ ԻՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

«Հայրենիք» խմբագրութիւնը կ'ըսէ Խրիմեան Ա. Կաթողիկոսի մահուան առթիւ (22 Ապրիլ)։

— «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Ա.-ի մահը առիթ կուտայ անգամ մը եւս անդրադառնալու հայ եկեղեցիի վիճակին Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ, ինչ որ շատ ալ պարզ չէ շատերու համար։

Մասնաւորապէս արտասահմանի հայութեան այն մասը, որ պատեհութիւն չէ ունեցած Դաշնակցական թերթեր կարդալու եւ անոնցմէ ծանօթանալու Խորհրդային իրադարձութեանց, մինչեւ այսօր ալ, դժբախտաբար, կատարեալապէս անտեղեակ է հայ եկեղեցիի իրական վիճակին Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ։

Եւ ինչպէ՞ս կարող է տեղեակ ըլլալ, երբ տարիներէ ի վեր հակադաշնակցական մամուլին միայն հետեւող այդ զանգուածին սիսթեմաթիք կերպով ծածկուած են ու կը ծածկուին ամէնէն աղաղակող փաստերն իսկ։ Օրինակ՝ հայ եկեղեցական բոլոր կալուածներու եւ հաստութիւններու յափշտակումը Խորհրդային իշխանութեան կողմէ, Հայ Եկեղեցիի իրաւական կազմակերպութեան հիմնայատակ ոչնչացումը, հայ եկեղեցիներու մեծ մասին փակումը կամ վերածումը բոլշեւիկեան ակումբներու, մատենադարաններու, մթերանոցներու, փակումը հայ հոգեւոր դպրոցներու, Էջմիածնի տպարանի եւ պաշտօնաթերթի, հալածանքը հայ հոգեւորականներու եւ հաւատացեալներու դէմ, արգելումը կրօնի ուսուցման, Խորհրդահայ թեմերու եւ թեմակալներու վերացումը, Էջմիածնի կանոնաւոր յարաբերութեանց արգիլումը Խորհրդահայ շէն չփակուած եկեղեցիներու հետ եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գոյութեան հանգուցումը բացառապէս արտասահմանի համար։

Արտասահմանի հայութեան այն մասը, որ չի հետեւիր Դաշնակցական թերթերուն եւ կը գոհանայ հակադաշնակցական մամուլով միայն, ինչպէ՞ս կրնար ծանօթ ըլլալ վերոյիշեալ դպայացունց իրողութեանց, երբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչ Գարեգին Արքեպիսկ. Յովսէփեանն անգամ, էջմիածնէն արտասահման գալով, դիւանագիտական խոհեմութիւն սեպեց լուռ մնալու Հայ Եկեղեցիի անմխիթար քայքայումի մասին Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ, իսկ զինքը պաշտպանող թերթեր չքաշուեցան նոյնիսկ յայտարարելու, թէ ոչ մէկ առեն իր ամբողջ պատմութեան մէջ Հայ Եկեղեցին այնքան ազատ, անկաշկանդ ու ինքնիշխան չէ եղած, որքան Խորհրդային իշխանութեան օրով։

Ցաւալի է, որ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի մահէն յետոյ ալ, հակադաշնակցական թերթեր կը շարունակեն մոլորեցնել հանրութիւնը այնպէս մը ներկայացնելով կացութիւնը, որ իբր թէ եթէ Հայ Եկեղեցիին դէմ որ եւ է հալածանք եղած է Խորհրդային Միութեան մէջ, այդ ալ պատահած է ոչ թէ Գէորգ Ե Կաթողիկոսի, այլ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի օրով, յատկապէս 1936 թուականէն ասդին։ Մինչդեռ անհերքելի պատմական իրողութիւն է, որ Հայ Եկեղեցիին ուղղուած բոլոր մահացու հարուածները տեղի ունեցան Գէորգ Ե. Կաթողիկոսի շրջանին։ Այնպէս, որ երբ Խորհրդային կառավարութիւնը թոյլ տուաւ Խորէն Ա.-ի ընտրութիւնը, ան աւարտած էր արդէն Հայ Եկեղեցիի նիւթական, իրաւական ու բարոյական քանդումի իր գործը Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ։

Հարց։ Հնարաւո՞ր է որ Խորհրդային կառավարութիւնը դէթ այսուհետեւ հանգիստ ու ազատ ձգէ հայ եկեղեցին։

Ո՛չ։ Խորհրդային կառավարութիւնը մահացու թշնամի է որեւէ եկեղեցիի եւ կրօնի, հետեւաբար չի կրնար բարեկամ ըլլալ հայ եկեղեցիի, հետեւաբար, չի կրնար չճզմել քայքայելու զայն, չի կրնար չճզմել իր քաղաքական դաւերուն իբր գործիք ծառայեցնելու իրմէ այս կամ այն կախում ունեցող հոգեւորականները։

Որքան ատեն որ հայութեան մեծագոյն մասը կ'ապրի Խորհրդային խեղդող լուծին տակ, անկարելի է, որ Հայ ժողովուրդը ի վիճակի ըլլայ ազատօրէն ընտրելու իր հոգեւոր գերագոյն իշխանութիւնը Էջմիածնի մէջ, ինչպէս եւ անկարելի է որ Էջմիածնի մէջ միայն անունով գոյութիւն ունեցող հոգեւոր գերագոյն իշխանութիւնը ի վիճակի ըլլայ իր խղճի մտօք եւ ազատօրէն կառավարելու հայ եկեղեցին։

Եթէ արտասահմանի հայ գաղութները կ'ուզեն դէթ այսուհետեւ ազատիլ Խորհրդային կառավարութեան պատահիչ ոտնձգութիւններէն, ժամանակի մը համար գոնէ պէտք է ինքնուրոյնութիւնն ունենան իրենց բոլոր գործերը, մէջն ըլլալով նաեւ եկեղեցական գործերը, կարգադրելու ու վարելու՝ առանց Խորհրդային Միութեան սահմաններէն որեւէ անունի տակ գալիք միջամտութեանց։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, յստակ եւ մելանով։

ՄԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ես պզտիկ եւ սպառնացի որ իրենց երկրորդներ կանչէին եւ մեզի հայ... Անոնք նորէն կ'աղաչէին եւ ա... ...կը հրամցնէին։ Բարեկամս՝ — ...կ շատ բան կը հանեմ մէջէնդ ...Մանք գամ։ Մանկամարդ կինը ...մեր վրայէն տեղեց (կոզակց), ...եւ ալ սկսաւ պոռալ։

— Մեզ կողոպտեցի՛ն... Հասէք, ...հասէ՛ք... Երկու հոգի են երկու...

Մենք փութով դուռը փչրեցինք, ...մը եւ առի, կարպետ մըն ալ ...Սինօն, մեզ բռնել ուզող պառաւը ըրի... ...ցինք, զարկինք զինքը գետին ձգե... ...ու սկսանք փախչիլ պարտէզ... ...մէջէն։ Մեզի շատ մօտ ժամկէքի մը ...նը, ու հատ մըն ալ, ու հատ մըն ...քով քովի, հեւալէն, առանց եւ ...համար համարձակելու։ Մենք կը վա... Զոր մը հասանք ու ճամբուն ...վրայ թուփերը մտանք ուժասպառ։ ...կը հեւայինք։ Յունին պտուղը,

դէպի լերան կողմը, անոնք մեզ կը հալածէին առաւք խումբով, անդադար փամփուշտ վառելով։ Մեր սրտերը կը զարնէին։

Հալածողները մեզ երկար փնտռեցին անտառներուն մէջ։ Կէս գիշեր եղաւ։ Աղմուկները դադրեցան։ Մենք կամաց կամաց նորէն գաղին մօտ դարձանք, մեր պարկերը վերցուցինք ու հեռացանք։ Ճամբուն վրայ էր Քէօր Ապտուլլահի տանը։ Դեռ ան այս դէպքը չլսած այդ գիշերն իսկ հոն գացինք, իրմէ ուտելու առինք ու լեռ ելանք։ Տաղանի վրայի անտառն էինք մենք։ Յաջորդ օրը Տաղանի հոտը ելլող մեր վրայ եկաւ։ Հովիւներուն մէջ էր մեր գեղացի Քէհեայ Սէրգոյին պզտիկ տղան, Խաչօն։ Մենք այնքան անհամբեր էինք որ ոչ կրցանք Խաչօյին հետ տեսնուիլ գաղտնի եւ ոչ ալ Տաղանի հօտէն մսացու մը վերցնել։

Գիշերը Սէնօն ուզեց Տաղան երթալ։ Կեանքի մէջ որեւէ իրական միխիթարութիւնէն զուրկ, երեւակայական սաւեալներու էինք ապաւէններ մենք այդ օրերուն։ Ես փորձեր էի որ եթէ իմ ձախ աչքս խաղայ բարի է այդ։ Ձախ աչքս կենայ, բարի ճամբայ է երթալիք։ Ձախ աչանքս կանչէ պատահարութիւն պիտի գանեմ։ Ու բոլոր աջերը չար։ Այդ իրիկունը իմ բարի աչքս անդադար կը խաղար։ Սէնօն պատուիրելով աչքիս ճշմարիտ գուշակ մը ըլլալուն, համարձակ գիւղ իջաւ։ Անոր առաջնորդութիւնն էր իբրեւ Թուրք հաց առնել անկէ։ Գաղտնօրէն տեսնուիլ հոն գտնուող մեր հարսերուն հետ, որպէսզի անոնք մեզի լեռը գաղտնի հաց բերեն, եւ անոնցմէ իմանալ Կարոյին ու Գրիգորին տեղը որոնք տարիներէ ի վեր լեռն էին։

Ես կեցայ գիւղին դիմացի կաղնեստանին մէջ ու կը լսէի անոր խօսակցութիւնը։

Սինօն իրար խառնեց Տղէկ, Խօօ, Զէթէ, անտառ, աղաւնի, աղաւնալ, հաց բառերը։ Թուրքերը համարձակ — ի՞նչ, ի՞նչ, ի՞նչ կ'ըսէին։ Կեցէք ժանտարմաները կանչէինք անոնց հասկը — ցուր։ Գիւղը ժանտարմաներով լեցուն է եղեր։ Թուրքը Սինօն բռնեց եւ ժանտարմաները կանչեց։ Սինօն փախաւ։ Ետեւէն՝ «կեցիր քեզ կը զարնենք» կը պոռային։ Ես տեսաէն — ուշադրութիւն ըրէք որ զուգ չզարնուիք պոռացի ու եւ փախայ։ Անոնք սկսան մեր ետեւէն կրակել անդադար։ Սինօյին հետ իրար կորսնցուցինք։ Սակայն, կանուխէն, իմ եւ Ղեւոնդին պէս յաւիտեան իրար չգտնելու վախէն ու փորձառութենէն՝ խօսեր էինք որ նըման պարագայի մը իրար Տըննօվիկի գիւղին գլուխը ծորենիին տակ գտնենք։ Գիշերը մինակ, անտառներն անցուցի։ Առտուն, զգուշութեամբ որոշուած ծորենին յառաջացայ։ Զայն չկար հոն։ Արդեօք Սինօն բռնուա՞ծ էր։ Ցեայ գինքը թուփերուն տակ կծկուած։ Իմ շշուկներս առեր ու վախէն կը դողար։ Երբ զիս տեսաւ գըրկեց, սկսաւ լալ — Ամա, ես գիտցայ թէ դուն զարնուեցար, ըսաւ։

Մեր լեռներուն դարձանք նորէն, կոտրած սրտով, անօրայ ճակատագրով։ Հեռուէն կ'երեւէր մեզի գիւղը, լռութեամբ ծոյլին գիրկը քաշուած։ Արտերը, դաշտերն ու արտահանները խոպան ու վայրի խոտերու մէջ խեղդուած։ Հեղեղները շատ հետքեր ու չինութիւններ քշեր տարեր էին։ Արտերը խոպան բնութենէ ինչո՞վ էին տարբեր։ Ոչ թուէր թէ արօրը դար մը հայ գիւղէն չէ հերկած։ Կալերը կաղ էին եւ անտառները երկինքն ի վեր փրփրեր։ Գոմի հետք չկար, հայլայի հետք չկար, հոնձքի ու արտավայրի հետք չկար։ Լերան զամերը քակեր ու փայտերն ու գաւթերն տարեր էին։ Ինչպէս հոն, գիւղին հողաբլուրին ալ քակեր ու տարեր են ըրեր, կ'ըսէին։

Տխուր ամայութիւնը հոն, ամէն ինչ նոյն քուրային մէջ էր ձուլեր։ Խառնուած մարդագեաններ քաղուեր էին Թուրքերուն կողմէ։ Քարին արտերուն Արֆինց ու Քէհեանց գամերուն պարտէզ արտերը ցանուած էին։ Անոնցմէ մաս մը քաղեր տարեր էին։ Միւսները արտերուն մէջ ոսկիի պէս առեր կեցեր էին։

Ելանք անտառներուն մէջ պտտեցանք. աղեկոծելով բոլո՛րը, բոլո՛րը։ Ու ձորին մէջ, խաչոր ծորենիին տակ, հոն ուր երկու տարի առաջ Ղեւոնդին հետ փորեր ու շիներ էինք, ինկանք քնացանք փոսին մէջ։ Հայրենի հովը որ կ'անցնէր աոաւիկէն թուփերէն, մեզի անուշ քուն կը բերէր։

Իրիկուան ելանք Տընկօվիկի գաղը ուր երկու տարի առաջ Սինօյին հետ միասին միս եփած էինք։ Անցանք Քարին արտերը ցորեն հանելու համար։ Գաղերուս գամին շրջակաները։ Ան մինչեւ հողու ամէն տեղ, մինչ կաղնիները՝ անհետօրէն փրփրած։ Ծորենները քաղած ու դէզ դրած էին։ Փըչրեցինք հասկերը կերանք ու խուրձեր շալկած Տընկօվիկի ծորենիին զարձանք։ Մինչեւ լոյս քանի մը անգամ խուրձ կրեցինք անկէ։ Դէզը արտին եզերքը ցրուեցինք ու գաւազաններով փշրեցինք հասկերուն գլուխները։ Արշալոյս կատարները հինայեց, մենք մեր բոյնին դարձանք։

Քաղուորներն եկան առտուն։ Իրար անցան ու սկսան ողբալ։ Կը հայհոյէին ու կ'անիծէին մեզ։ Մենք դիմացի թուփերէն կը տեսնէինք զիրենք եւ անոնց ձայները կը լսէինք։ Անոնց մէջ մեր գեղացի հարսեր ալ կային։ Ճանանք ճանչցանք իրենց տարազէն։

Օրեր ամբողջ, ծորենիին տակ ու ձորին մէջ, ուր կը մնան դեռ ծղօտները, մենք խոզանները փշրեցինք ու ծալեցինք ձեռքերով, կալերուն վըրայ։ Հովին տուինք դանոնք ցորենը յարդէն զատելու համար։ Մեր միակ սնունդը ան էր, չոր ցորենը։ Բայց ան հասով կուգար մեզի իւղէն եւ ամէն համադամէ աւելի։

ԾՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(72)

(Շար.)

քանին ազգային պաշտպանութեան համար — 12. պարտաւորիչ դարձնել ազգային պաշտպանութեան համար գործող եւ ուրիշ կարգ մը հաստատութեանց մուրհակներուն ընդունելութիւնը եւ միջոցներ տնօրինել, որպէսզի այս մուրհակները գնդչուին Պանք տը Ֆրանսի կողմէ։

Հրատարակուած հրամանագիրներուն տրամադրութեամբ, 8 առ հարիւր կ'աւելնան բոլոր պետական տուրքերը, ուղղակի թէ անուղղակի։

Օտար շրջիկներու այցելութեան (շրջագայութեան, թուրիզմ) ամ տալու համար, հրամանագիր մը կը տրամադրէ 40 առ հարիւր զեղչել երկաթուղիներու գինը, իսկ 60 առ հարիւր՝ կազոլինի գինը։ Այս առթիւ մասնաւոր տոմսեր պիտի հանուին, հատը 30 ֆրանքի, բոլոր այն օտարականներուն համար որ կ'ուզեն Ֆրանսա մնալ առ նուազն վեց օր։ Կը կարծուի թէ այս կարգադրութեան շնորհիւ օտար այցելուներու թիւը պիտի աւելնայ աւելի քան 300.000 հոգի, ամէն տարի։

Ուրիշ հրամանագիր մը տրամադրութիւններ կը պարունակէ աշխատանքի ժամերը օրուան պահանջներուն յարմարցնելու եւ ազգային բանուորութիւնը պաշտպանելու մասին, փոփոխելով 1926 օգոստոս 11ի եւ 1932 օգոստոս 10ի օրէնքները (10 առ հարիւրի օրէնք)։

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովը վաւերացուց անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը երկուշաբթի օր 110ի դէմ 322 ձայնով վաւերացուց անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, Պ. Չէմպըրլէն յայտարարեց.

— «Մենք կ'ուզենք վստահութիւնը վերահաստատել ամէն տեղ, որպէսզի կարենանք ապահովել խաղաղութիւնը։ Առանց այդ վստահութեան կարելի չէ բարելաւել միջազգային կացութիւնը։ Բայց այդ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է փարատել դառնութիւնները եւ անհամաձայնութիւնները, ինչ որ մէկ օրուան գործ չէ։ Համաձայնութեան ստորագրութիւնը արդէն արմատական փոփոխութիւն մը յառաջ բերած է Իտալիոյ եւ մեր յարաբերութեանց միջեւ։ Փարատած են ամպերը, անվստահութիւնը եւ կասկածամտութիւնը եւ մենք այժմ կրնանք իրարու նայիլ բարեկամօրէն, փոխանակ թշնամութեան։ Կոմս Չիանօ տեղեկացուցած է մեր դեսպանին թէ հրաման տուած է կրճատել Լիպիոյ իտալական զօրքը, չորաթը հազար հոգի»։

Վարչապետը մանրամասնօրէն խօսելով Սպանիոյ, Եթովպիոյ, ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց եւ ուրիշ միջազգային հարցերու մասին, եզրակացուց.

— «Նոր շրջան մը բացուած է Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ։ Անոնք երկուքը մէկ առաջին քայլն առին դէպի աւելի բանաւոր եւ առողջ գոյավիճակ մը։ Ես չեմ ընդունիր այն տեսակէտը թէ անկարելի է համաձայնութիւն գոյացնել ժողովրդապետութեանց եւ միահեծան պետութեանց միջեւ։ Նոր Իտալիան, ներշնչուած՝ Պ. Մուսոլինիի անձնաւորութենէն, կը ներկայացնէ նոր կորով մը, նոր տեսիլք մը եւ նոր զօրութիւն մը»։

Աշխատաւորականները յաճախ կ'ընդմիջէին վարչապետին ճառը, եւ լուտանքներ տեղացին, երբ ան մեծարանքներ կ'ուղղէր Մուսոլինիի։

Ազգ. վիճակախաղութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 4րդ. շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի գիշեր։

Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,257,287 թիւը։ 59 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 30.000ական ֆրանք։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք. — 0.013.469, 1.095 461, 1.156.452, 0.756.660։

236 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին շահեցան 10.000ական ֆրանք։

Հետեւեալ վեց թիւերը շահեցան 500.000ական ֆրանք.— 0.595.501, 0.823.916, 1.047.521, 0 385.039, 0.865.674, 1. 121.155։

354 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 5000ական ֆրանք։

29797 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք։
58.638 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք։
7281 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք։
441 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք։
700 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք։
47 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք։
24 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք։
9 վերջացող թիւերը շահեցան 120ական ֆրանք։

ՏԵՍԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔԱՂԱՔ ԱՌ ՔԱՂԱՔ

ԹԻՐԱՆԱ - ՀՌՈՄ օդանաւի արկածին առթիւ, 12 միլիոն ֆրանքի զոհարեղէններ կորսուած են։ Այս հարստութիւնը կը պատկանի Փարիզեան զոհարավաճառի մը, որ Ալպանիոյ թագաւորին տարած էր զայն, որպէսզի ուզածը գնէ, հարսնիքին առթիւ։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ արքեպիսկոպոսը շրջաբերականով մը արգիլեց պսակներ կատարել քրիստոնեաներու եւ Հրեաներուն միջեւ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որով Հրեաները ամբողջովին կը քշուին անտեսական կեանքէն։ Այսպէս, այն արիականները որ առեւտրական կամ ճարտարարուեստական հաստատութիւն մը կը գնեն Հրեաներէն, փոխարժէքը պիտի վճարեն ոչ թէ Հրեաներուն, այլ Բայխսպանքի, որ գանձատումներ պիտի յանձնէ իրենց, Հրեաներուն տալու համար։

Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ «Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

8 Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle Poissonnièreի մէջ, 7, Rue du Fbg. Poissonnière, Métro Bonne Nouvelle.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ՌԻՒԶԷՆԴ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՀՐԱՉ ՏԷՐ ԴԵՐՈՒՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին դաշնակահարուհիներ՝ ՕՐ. ՔԷՆՏԻՐՃԵԱՆ, կ'երգեն՝ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ, սիրողներու խումբի կողմէ կը ներկայացուի երկու զաւեշտ, «ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ՆԱՄԱԿԸ» եւ «48 ՕԹԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ»

Կը պարէ Պուլկար պարուհի ՕՐ. SOPHIE ERRIO.

Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ։

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆ. — Ցոյցասրահին ճոխութեան պատճառով, հանդէսը կը սկսի որոշ ժամուն։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Նոր-Սերունդ» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 6 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ'իթալի սրճարանին վերնայարկը։

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Ա. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. «Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

5 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Լ. ԶՕՐԵԱՆ ...

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Ընկ. ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ իր երգեցիկ խումբով։

Մուտքը ազատ է

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հերթական դասախօսութիւնը, 6 Մայիս, ՈՒՐԲԱԹ երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, 5 Ռիւ տը լ'Օպսէրվաթուար «Ճամբրիէլեան» սրահին մէջ կը դասախօսէ Պ. ԲԱԳՐԱՏ ԳԷՈՐԳԵԱՆ Նիւթ՝ «Աթլէթիզմ»։

Մուտքը ազատ է։ Կարծիքներու փոխանակութեան լայն պատեհութիւն կը տրուի։

Ջ. Ո. Միութեան Վալանսի Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը, 5 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.50ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 5 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 Րիւ Գօրիւէ։

Կը խօսի՝ Պ. Ե. ՑՈՎԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝ «La situation des Réfugiés devant la Loi Française».

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը Չորեքշաբթի, 4 Մայիս ժամը 9ին, 8 Րիւ Գօրիւէ։ Կը խօսի Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայ կեանքը 20րդ. դարու սկիզբը»։

ՓԱՐԻԶ ԵՐԶԱՆԿԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

184 Bld. St. Germain, SALLE GEOGRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՐԳ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ Մ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ա. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ,

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

ՏԻԿ. Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ (ԱՐՑԱՄԱՆՕՂԼՈՒ),

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ)

ՕՐ. ԸՍՀԱԼՏԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ ՕՐ. ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ)։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Յ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր հինգ Մասնաճիւղերով կը տօնէ «Կ. Խաչի Օր»ը 8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին «Ճամբրիէլեան» սրահին մէջ, 5 Րիւ տը լ'Օպսէրվաթուար։

Բացման խօսք՝ Տիկ. ՔԻՊՐԻՃԵԱՆԷ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Խմբերգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր՝ հայկական տարազով։ Զուգերգ, Հաւթաք եւ մեներգ։

Մուտք՝ 5 ֆրանք (որ իրաւունք կուտայ մասնակցելու տեղի ունենալիք վիճակախաղին)։

13րդ Տարեկան Ցերեկոյթ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՄԿՐՏԻՉՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏՕՔԹ. Կ. ԿՈՒՐԿԷՆԵԱՆԻ

Կիրակի 15 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

SALLE POISSONNIÈREի մէջ, 7, Rue du Fg. Poissonière. (9)

Métro: Bonne Nouvelle.

Մուտք՝ 10 եւ 5 ֆրանք։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ

Կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ Միութեան կողմէ

7 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

PALAIS DU CONGRÈSի մէջ, (Porte de Versailles)

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու։

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Ա. ԶՕՊԵԱՆԵԱՆ, եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ։

Կը ներկայացուի գեղարուեստական Պ. Տէրվիշեանի

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

Գեղարուեստական ընտրուած բաժին։ Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի «l'Homme Squelette» Պ. Փաւըլ Գասմաճեանի կողմէ իր մարմնական ճկուն խաղերով։ Կը պարէ Օր. Huguette O Bine (Փարիզի Petit Casinoէն)։ Երգ՝ Օր. Մարկրիթ Նիգամեանէ։ Արտասանութիւն եւ մենախօսութիւններ։ Կէս գիշերէն վերջ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ։

Հանդէսին ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի։

Թանկոյի եւ Ռումպայի մրցում մասնաւոր ժիւրիի ներկայութեամբ։

Տոմսերը կը ծախուին.— Գրատուն Հր. Սամուէլ, 51, rue Monsieur le Prince, (6). Թաւալի խմբագրատունը 17, rue Dameme եւ Միութեան անդամներուն մօտ։ Գիները ժողովրդական։ Ճոխ պիւֆէ։

Հաղորդակցութիւն.— Իջնել Բալթ տը Վէրսայլ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԿԵՍԱՐԻՈՅ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԿ ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ

Երկու ստուար հատորներով ԼԴ + 2479 էջով, գեղազարդուած 687 պատկերներով եւ վիմատիպ 16 բազմագոյն պատմական քարտէսներով պատկառելի գործ մը, որ ոչ միայն Կեսարիոյ եւ Շրջակայից պատմութիւնն է այլ՝ պատմութիւնը Փոքր Ասիոյ հայ գաղութներուն։ Կը պարունակէ համայնագիտական ծանօթութիւններ, տեղագրական, վիճակագրական, ազգագրական, մատենագրական եւ կենսագրական ամենաճոխ տեղեկութիւններ։

Նուազագոյն գինը 25 շիլին։ Փարիզի մէջ կը ծախուի Պ. Սարգիս Սազըեանի քով, 13 րիւ Սէն Լազար, Փարիզ (9)։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ, 22 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Գուլամ Տրամաթիք ... ֆերթութեան խաղացանկէն

ԲԱԲԱՆ Կ'ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար. թարգմ. Ա. Մատաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ, կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՍՕՆԱԼԱ, Տէր եւ Տիկին ... ՊԻՏԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՅԱՐՄԱԶԵԱՆ, Օ ... ՃԱԳ. Գ. ՎԱՀԷՆ, Օր. Մ. ՊԱՅԳԱԼԵԱՆ եւայլն.

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince

ԿՈՉ ԲՈԼՈՐ ԲԱԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մարսէյլի Բաբերդի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը կը խնդրէ Ֆրանսաբնակ բոլոր Բաբերդցիներէն որ հաճին տեղեկացնել շուտով իրենց անունը, մականունը, տարիքը, ծննդավայրը, իրենց ընտանիքի անդամներուն թիւը եւ հասցէն։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ հնարաւոր է, կազմել մասնաճիւղ մը կապ հաստատելով միութեանս հետ։

Վստահ ենք որ բոլոր հայրենակիցները ընդառաջ երթալով սոյն կոչին, կատարած պիտի ըլլան իրենց հայրենակցական պարտականութիւնը։ Գրել հետեւեալ հասցէին՝ H. Der Nazaretian, 7, Bld. Mourène, Cabucelle, Marseille։

ՑՈՒՇԱՏԻՏՐ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է ... որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս ... Կիրակի օր ... ճաշարանին մէջ, 61, Mr. le Prince, Փարիզ։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ ... ուհիներու եւ Մարտիկներու ... Միութեան ... ժողովի կը հրաւիրէ իր ... անդամները 6 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Թրիմեան» սրահին մէջ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette ...

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 5 MAI
1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3722 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԹՈՒՆ ԵՒ ՈՒՇԱԴԻՐ

Հրատարակած ենք, արդէն, 1938 Մայիս 2ի հրամանագիր - օրէնքին հիմնական տրամադրութիւնները՝ օտարականներու բնակութեան եւ պարտաւորութեանց մասին: Վաղը կը թարգմանենք ռուն պաշտօնաթերթէն, որպէսզի թիւրիմացութիւն չծագի :

Մանրամասն վերլուծման չի կարօտիր նոր օրէնքը :

Մէկ բառով ըսենք որ աւելի կը պրկուին օղակները, թէեւ անվթար կը մնայ սահմանականութեան աւանդական սկզբունքը:

Անշուշտ երար անցնելու պատճառ չունին բոլոր անոնք որ սկիզբէն իսկ ուշադրութեամբ հետեւած եւ համակերպած են երկրին օրէնքներուն: Այդպիսիներուն համար հրամանագիր - օրէնքը պարզապէս ձեւակերպութիւն մըն է որ կատարել կուտայ ,— պայմանաժամ սահմանելով մինչեւ մայիս 31, որպէսզի փութան սրբագրել, եթէ որ եւ է զանցառութիւն կատարած են:

Այս առթիւ, կառավարութիւնը կ'ուզէ նաեւ երեւան հանել անոնք որ «գաղտնի» կը համարուին, այսինքն Ֆրանսա եկած են եւ տարբ - անոր տունը կամ հիւրանոցը կը բնակին, առանց որ եւ է արձանագրութեան: Առանց յարգած ըլլալու օրէնքին տրամադրութիւնները :

Այս դասակարգին պատկանողները կը համարուին «անկանոն», ինչպէս այն միւսները որ կա՛մ ինքնութեան թուղթ չունին, կամ ունին եւ չեն նորոգած, եւ կամ ինկած են պատժական տնօրինութեանց տակ :

Մինչեւ հիմա, եկող - գացող կառավարութիւններ կանչած էին հին օրէնքի մը, որ արտաքսումի կը դատապարտէ որ եւ է օրինազանց օտարական :

Այդ օրէնքը այսօր ալ կը պահէ իր ուժը, բայց կարեւոր փոփոխութիւն մը կատարուած է: Մինչեւ հիմա, երբ ներքին նախարարը ստորագրէր արտաքսումի հրամանագիրը, ոստիկանութիւնը ձերբակալ կը հետապնդէր անոր գործադրութիւնը, առանց հետաքրքրուելու թէ կրնա՞ն ուրիշ երկիր մը մեկնիլ:

Կրնայի՞նք,— բազմաթիւ տարագիրներ, մասնաւորապէս Հայեր, Ռուսներ, հակաֆաշական Իտալացիներ կամ հակահիթլէրական Գերմանացիներ, Հրեաներ եւն. կը դառնային ակամայ յանցաւոր, եթէ նորէն Ֆրանսա վերադառնային, բաց դուռ չգտնելով: Ոստիկանութիւնը կը հետապնդէր եւ կ'առաջնորդէր բանտ, յետոյ դատարան: Այս վերջինը, միշտ նոյն օրէնքին կառչած, «անբաղձալի»ն կը դատապարտէր բանտարկութեան, յետոյ նորէն արտաքսումի :

Եւ այսպէս տարիներ շարունակ: Հէքեաթ չէ, երբ թերթերը յաճախ կը գրեն թէ արտաքսեալներ կան որոնք տարիներով քշշուած, վերադարձած, բանտարկուած եւ միշտ առկախ վիճակի մը մատնուած են:

Մայիս 2ի հրամանագիրը նկատի առնելով այս անել կացութիւնը, կը հաստատէ նորութիւն մը,— անոնք որ արտաքսումի հրաման ստանալով հանդերձ չեն կրնար հեռանալ Ֆրանսայէն, երթալիք տեղ չեն գտներ, պիտի բնակին ներքին նախարարութեան կողմէ նշանակուած վայրի մը մէջ, ենթակայ՝ ոստիկանական հսկողութեան: Եթէ անսաստեն այս հրամանին, կը դատապարտուին 6 ամիսէն մինչեւ երեք տարի բանտարկութեան :

Այս խնդիրը տարիներով զբաղեցուցած է նախկին կառավարութիւնները: Մեր բարեկամը, Գ. Մութէ, երբ տակաւին նախարար չէր, խորապէս ուսումնասիրած ըլլալով «անբաղձալի» կոչուած օտարականներու, մասնաւորապէս Հայերու եւ Ռուսերու խնդիրը, այսպիսի թելադրութիւն մը կ'ընէր երեսփ. ժողովին մէջ: Ցետոյ ուրիշներ ալ իւրացուցին նոյն տեսակէտը, եւ շատեր «երիկեան գաղթավայրերը կ'առաջարկէին, իբրեւ «ժամանակաւոր բնակավայր »:

Ուրիշ նորութիւն մը այն է որ, հրամանագիր - օրէնքը ութ օր պայմանաժամ կը սահմանէ, որպէսզի արտաքսումի դատապարտուած օտարականը կարենայ պաշտպանել իր դատը, պայմանաւ որ դատապարտութիւն կրած չըլլայ քրէական յանցանքի մը համար, կամ հանրային բարեկարգութեան եւ ազգային ապահովութեան խնդիրներ կապուած չըլլան վճիռին հետ :

Այս հարցն ալ արծարծուած է ժամանակին, բայց բոլորովին տարբեր հիման մը վրայ,— թոյլ տալ որ արտաքսեալը ինքզինքը պաշտպանէ դատարանի մը կամ յանձնախումբի մը առջեւ: Մինչդեռ Սենայի օրէնքը պարզապէս վարչական իշխանութեան կը յանձնէ այդ գործը, պատուիրակ մը նշանակելով:

Երրորդ նորութիւն մը, որ աւելի շատ հսկողութեան խստութիւնը կ'ապացուցանէ, քաղաքական փախստականներու վերաբերող տրամադրութիւնն է: Արդ կարգի օտարականներու բնակութիւնը կրնայ արտօնել միայն ներքին նախարարը, աչքէ անցնելով կատարուած քննութեան տեղեկագիրը :

Օրէնքը յանձնելով մեր տարագիր բազմութեանց լուրջ ուշադրութեան, կը յանձնարարենք ժամանակ չկորսնցնել կամ լեզուական մարզից գործիք չդառնալ, չուզելու համար իրենց իրաւական կացութիւնը :

Կ'իմանանք թէ իրաւասու մարմինները հաւաքական խնդրագիր մը պիտի ներկայացնեն, պարզելու համար հայ տարագիրներու բացառիկ վիճակը :

Անշուշտ ողորմուկ աղերս մը պիտի չըլլայ այս դիմումը, այլ պատճառաբանուած յուշագիր մը, մասնաւորապէս օրէնքին խրտութիւններէն փրկելու համար անոնք որ «անկանոն» հռչակուած են տարիներէ ի վեր, զանցառութեամբ կամ անկախ իրենց կամքէն: Եւ որքան շուտ, այնքան լաւ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԴԷՆ ՍԿՍԱՒ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻԼ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ՏՐՈՒԱԾ Է ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՅԻՍ 31

Մասնաւոր բնակավայր անոնց համար որ երթալիք տեղ չունին

Ներքին նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը տեղեկացնէ թէ օտարականներու մասին հրատարակուած հրամանագիր օրէնքը (2 մայիս) արդէն իսկ գործադրութեան յանձնուած ըլլալով, ոստիկանական իշխանութիւնը պարտաւոր է խիստ հսկողութիւն կատարել սահմանագլուխներու վրայ եւ նաւահանգիստներու մէջ, նաեւ այն ճարտարարուեստական կեդրոններուն մէջ ուր ստուարաթիւ օտարականներ կը գտնուին: Այս առթիւ աւելցուած է ոստիկանական տեսուչներու, քննիչներու, ոստիկան - զինուորներու եւ մաքսային գէտերու թիւը: Ասկէ զատ, Ապահովութեան Տեսչութիւնը նահանգապետութեանց, ոստիկանական տեսչութեանց եւ պահականոցներու պիտի հաղորդէ ինքնութիւնը երեւան հանելու կատարելագործեալ միջոցներ, որոնք մինչեւ հիմա վերապահուած էին միայն կեդրոնին: Ուղղակի հաղորդակցութիւն պիտի հաստատուի զանազան վարչութեանց միջեւ, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար Ֆրանսա հասած կամ հաստատուած օտարականներու մասին (ոստիկանութիւն, ոստիկան - զօրք եւ մաքսային վարչութիւն):

Նոր հրամանագիրը այս ամսուան ընթացքին պիտի հաղորդուի ձայնասփիւռի միջոցաւ եւ շատ մը լեզուներով, որպէսզի օտարականները գիտնան իրենց պարտաւորութիւնները եւ նոր կանոններուն յարմարին մինչեւ մայիս 31, հակառակ պարագային խստօրէն պիտի պատժուին :

Անհրաժեշտ հրամանագիր - օրէնքին հիմնական տրամադրութիւնները.—

1.— Այն օտարականները որ Ֆրանսա կը բնակին երկու ամիսէն աւելի, պարտաւոր են ունենալ ինքնութեան թուղթ մը կամ ըսէպէպ (թուրիստ) տոմս մը: Անսաստողները պիտի դատապարտուին 100էն մինչեւ 1000 ֆրանք տուգանքի եւ մէկ ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան :

2.— Եթէ իշխանութիւնը մերժած է ինքնութեան թուղթ կամ ըսէպէպ տոմս տալ եւ կամ ետ առած է, օտարականը պարտաւոր է հեռանալ երկրէն: Հակառակ պարագային կը կրէ նոյն պատիժները:

3.— Ամէն օտարական պարտաւոր է իր վրան պահել ինքնութեան թուղթը, անցագիրը կամ ինչ որ անհրաժեշտ է, իր հանգամանքը ապացուցանելու համար: Թերացողները կը դատապարտուին 5էն 15 ֆրանք տուգանքի:

4.— Օտարականը պարտաւոր է անմիջապէս ոստիկանութեան հաղորդել բնակարանի որ եւ է փոփոխութիւն եւ վաւերացնել (վիզա) իր ինքնութեան թուղթը, 10.000էն աւելի բնակիչ ունեցող համայնքներու մէջ: Թերացողները կը դատապարտուին 16էն 1000 ֆրանք տուգանքի :

ՆՈՅՆ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐՏԱՔՍԵԱԼՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

5.— Արտաքսումի հրաման ստացած ո եւ է օտարական պարտաւոր է անմիջապէս հեռանալ երկրէն: Անսաստողները կը դատապարտուին 6 ամիսէն մինչեւ երեք տարի բանտարկութեան: Եթէ անկարելի ըլլայ հեռանալ (երթալիք տեղ չունենալով), պարտաւոր է բնակիլ ներքին նախարարին նշանակած վայրին մէջ: Հակառակ պարագային կը դատապարտուի 6 ամիսէն 3 տարի բանտարկութեան: Ո եւ է օտարական որ դատապարտութիւն չէ կրած, կրնայ մինչեւ ութ օր դիմում կատարել եւ բացատրութիւն տալ ոստիկանական տեսչութեան կամ նահանգապետին կողմէ նշանակուած պատուիրակի մը, իր մասին տրուած վճիռին առթիւ (արտաքսում): Բացի այն պարագայէն երբ հանրային բարեկարգութեան կամ ազգային ապահովութեան նկատումներ անհրաժեշտ դարձուցած են այդ վճիռը :

6.— Քաղաքական փախստականները կրնան Ֆրանսա բնակելու արտօնութիւն ստանալ միայն ներքին նախարարին կողմէ, համաձայն կատարուած քննութեան.

7.— Անոնք որ օտարականներ կ'ընդունին իրենց տան մէջ, պարտաւոր են ոստիկանութեան հաղորդել 24 ժամէն (պանդոկապետներ եւ անհատներ) : Այս պայմանաժամը կրնայ 48 ժամ ըլլալ անոնց համար որ օտար հիւրեր կ'ընդունին իրենց տան մէջ: Թերացողները կը դատապարտուին 5էն 15 ֆրանք տուգանքի: Պատիժը արտաքսում պիտի ըլլայ, եթէ պատասխանատուն օտարական է:

8.— Ո եւ է անհատ որ կը դիւրացնէ անկանոն օտարականի մը Ֆրանսա մուտքը, շրջագայութիւնը կամ բնակութիւնը, պիտի դատապարտուի 100էն 1000 ֆրանք տուգանքի եւ մէկ ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան :

9.— Այն օտարականները որ այժմ Ֆրանսա կը գտնուին, պէտք է այս հրամանագրին տրամադրութիւնները լրացնեն մինչեւ 1938 մայիս 31:

10.— Ինքնութեան թուղթերու գինը պիտի աւելնայ 30 առ հարիւր, բարձրանալով 260 ֆրանքի, սովորական անձնագիրներու համար :

Յետագային պիտի հաղորդենք ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ: Այժմէն մեր հայրենակիցներուն լուրջ ուշադրութեան կը յանձնենք նոր օրէնքին տրամադրութիւնները:

*** Միջնորդագիր վաւերական մը (ֆիշ) պիտի հաստատուի իւրաքանչիւր անկանոն օտարականի համար: Այս թուղթին վրայ պիտի նշանակուին ենթակային կացութեան վերաբերեալ բոլոր տեղեկութիւնները, լուսանկարով եւ մատնադրոշմով :

Ուրիշ նորութիւններ օտար աշխատաւորներու եւ արհեստաւորներու համար

Հրատարակուած հրամանագիր - օրէնքներէն մէկը նոր տրամադրութիւններ կը պարունակէ օտար աշխատաւորներու եւ արհեստաւորներու մասին, փոփոխելով 1926 օգոստոս 11ի եւ 1932 օգոստոս 10ի օրէնքները: Օտար եւ Հիւս. Ափրիկէի աշխատաւորները կրնան բանիլ միայն այն արհեստին եւ նա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՊԻԼԱՐՏՕ »

Պիլարտօ խաղացած չունիմ:

Բայց շատ կը սիրեմ պիլարտօ խաղալ գրականութեան մէջ: Տեսակ մը գպրոց է այդ, որ կը յիշեցնէ «ցոլաբանը», բարձր գրականութեան յատուկ: Արդարեւ, ճիշդ ինչպէս ցոլաբանը, որ կը խաբէ աչքդ կամ աշտադրութիւնդ՝ պատկերը շրջելով կամ ցոլացնելով, դասակարգ մը գրագէտներ կեղծ պատկերներ կը ստեղծեն՝ բեկանդրելով ճեղի որ փնտռես մայրապատկերը,—արեւելեան արուեստ մըն է այս, որ ծաղկած է մասնաւորապէս բանաստեղծական երկիրներու մէջ: Զարդարեանի Ցայգալոյսը ցոլաբանային գրականութիւն է, օրինակ: Հրապարակագրութեան մէջ՝ այդ գպրոցին նմանողութեամբ ստեղծուած է «պիլարտօ»ն, որ կը ստիպեցնէ հարուածը հասցնել շեղակի,— Այրին կը զարնես եւ հանդարտ կը կանգնիս, մինչ հարուածդ կ'երթայ կը հանդիպի Զայլին եւ Թոյլին: Այդպէս եւ շիլերուն խաղամանկութիւնը գիւղական խաղի մը մէջ, որ «տըզ - տըզ » կը կոչուի ,— Ռոյուածքիդ սպառնալիքը եւ կնան մըջուի ձայնը, «տը՞զ», կ'ուղղես Վարդանին, բայց տաք խայթոցը կը մխես Յարութիւնին վիզին մէջ :

Վերջերս, այս ձեւով խաղ մը խաղացի, բայց իմ ընթերցողներէս երկու հոգի, միայն երկու հոգի, սխալ հասկցեր էին զիս: Մէկը մտերմօրէն կը ենդամար ինծի թէ ինչո՞ւ յարձակեր էի Պօղոս առաքեալին վրայ,— ներողութի՞ւն, ե՞րբ յարձակեր եմ Պօղոս առաքեալին վրայ: Ես պարզապէս պիլարտօ խաղացի մէկու մը հետ որ պլպլալու էր երեր Պօղոս առաքեալին ներքին կեանքը: Եթէ չհասկցաք տակաւին, վաղը կը լսէք որ հարուածին ուժգնութենէն կը ճչայ ոչ թէ Պօղոս առաքեալի ոսկորը, այլ կենդանի մէկը: Երբ լսէք ճիչը,— իմացէք որ ճչացո՞ղը է ժիկոլօն, որուն սահմանը տուեր էի այդ տամսակին մէջ :

Զարութի՞ւն պիտի վերագրէք ինծի:

Կը զարմանամ որ ամենք չար ու կասկածոտ կը կարծեն զիս,— անցեալները Սուրիոյ մեր ընկերներէն մէկը եկած էր Փարիզ: Խմբագրատուն այցելած առեն, ծանօթացուցին մեզ: Ցուցախուսք եղաւ,— Ես ձեզ կ'երեւակայէի, ըսաւ, քիթը կախ, աւազ ուրբաթի պէս անժպիտ, բնաւորութեամբ անհանդուրժող եւ մի՛շտ կռիւի պատրաստ երիտասարդ մը :

Տէ՞ր ողորմեա :

Այդպէս կ'ըսէր նաեւ Գ. Կիրակոսեանը, Կիպրոսի վարժարանին ճախկին տնօրէնը, որ, երբ Յառաջի այցելութեան եկաւ, ըսաւ թէ զիս կ'երեւակայէր այնքան վայրենի, որ ինծի բարեւ տալու՞ն իսկ կը նայելով եղեր: Կիրակոսեան իրաւունք ունէր, թերեւս, զիս այդքան խստաբարոյ կարծելու, որովհետեւ զինքը Աշխարհ դարձուցած էի այնքան ուժգին յարձակումներու, (ինք եւս կ'ընդունէր որ երբեք շահախնդրութիւն չեմ ունեցած այդ յարձակումներուս մէջ եւ արդարութեան սէ՛րը միայն կը բանար ... բերանս): Ու Կիրակոսեան եւս կը զարմանար հակադրութեան վրայ, իմ մէջս փնտռելով ու չգտնելով չարախինդ տղան :

Անգամ մըն ալ Տէր ողորմեա :

Ես կը կարծեմ թէ սխալ տպաւորութիւնը կուգայ այն եղանակէն, զոր կը գործածեմ գրականութեան եւ հրապարակագրութեան մէջ: Զիս հետաքրքրողի թէ պիտի փայթակղէի՞ն մարդիկ՝ պիտի իրականութիւնը տեսնելով,— կուտամ պատկերը այնպէս ինչպէս որ է: Եւ յետոյ ածականները եւ գոյականները կը գործածեմ իրենց սեղը, առանց քաշուելու: Օրինակ՝ Լշուն էշ կ'ըսեմ: Թող քաղաքավարութիւնը ըսէ թէ էշուն «Արկադեան սոխակ» կ'ըսեն, ես էշուն էշ կ'ըսեմ եւ պիտի այդպէս ըսեմ միշտ: Եթէ ըսելիքս շատ անպատշաճ ըլլայ, այն ատեն ... պիլարտօ կը խաղամ :

ԱՐԱԶ

ՄԱՅՑ ԿԱՐԵՒՈՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ով ճանի տարի զինուորութիւն պիտի ընէ

Հայ զինուորցուներուն կողմէ կատարուած դիմումներուն վրայ, մեր աշխատակիցներէն մէկը դրկելով զինուորական իրաւասու իշխանութեանց, քաղեցինք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Հպատակութիւն չունեցող երիտասարդներէն անոնք որ զինուորական ծառայութիւն կատարելու ընդունակ նկատուած են (Bon pour le service), եւ արդէն ԶԷՆՔԻ ՏԱԿ ԱՌՆՈՒԱԾ են, համաձայն իրենց տարիքին հետեւեալ պայմանաժամերով պիտի կատարեն իրենց ծառայութիւնը.—

1904 — 1908 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԾՆԱԾՆԵՐԸ՝ 18 ԱՄԻՍ:
1908 ՆՈՅԵՄԲԵՐԷՆ 1913 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ ԾՆԱԾՆԵՐԸ՝ 12 ԱՄԻՍ:
1913 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԷՆ 1914 ԱՊՐԻԼ ԾՆԱԾՆԵՐԸ՝ 18 ԱՄԻՍ:
1914 ՄԱՅԻՍԷՆ ՎԵՐՋ ԾՆԱԾՆԵՐԸ՝ 2 ՏԱՐԻ:

Անոնք որ պահեստի ծառայութեան համար արձանագրուած են, կրնան կանչուիլ յառաջիկային՝ մարզանքի շրջան մը կատարելու համար: Այդ շրջանը սովորաբար 15 օր է , սակայն մօտ օրէն փոփոխութեան կրնայ ենթարկուիլ :

Ամէն պարագայի մէջ, մամուլի միջոցաւ կամ անհատական նամակներով տեղեկութիւն պիտի տրուի շահակիցներուն :

*** Խնդիրը աւելի լուսաբանելու համար, այսօր Դ. էջին մէջ արտատպած ենք պատերազմական նախարարութեան 1937 յունիս 9ի զեկոյցը, որուն տրամադրութիւնները ի զօրու են միշտ :

30,000 անգլ. ոսկի նուէր ծրուսաղէմի Ս. Յակոբեանց տաճարին նորոգութեան համար

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ մեծահարուստ Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեան, լուռ ըլլալով որ Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Տաճարը վտանգուած է եւ անգլիացի ճարտարապետը 200.000 ոսկիի ծախս մը նախատեսած է այդ առթիւ, անմիջապէս, անգլիական վերաշինութեան յանձնաժողովին հեռագրած է թէ՝ Գալուստ Անկլօ - Փալէսթայն դրամատան միջոցաւ իրենց տրամադրութեան տակ կը դնէ 30.000 անգլ. ոսկիի գումարը, իբր Հայոց բաժինը: Կ'ըսուի թէ Գ. Կիւլպէնկեան տրամադիր է այս գումարը ի հարկին կրկնապատկելու, եթէ եկեղեցին մէջ բաժին ունեցող յարանուանութիւններու տուած գումարներուն հետ համեմատելով, Հայոց անունով վճարուած գումարը անբաւական նկատուի:

Նորոգութիւնները արդէն իսկ սկսած են, եւ եկեղեցին Հայոց բաժնին մէջ, նորոգութեանց առթիւ կատարուած պեղումներու միջոցին երեւան հանուած են գերեզմանաքար մը եւ ուրիշ հնութիւններ :

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

III

Բ. ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Այս հակիրճ ուրուագիծէն յայտնի եղաւ թէ՝ ի՛նչ ձգտումներ կան իսլամ աշխարհին մէջ ընդհանրապէս, եւ արաբ աշխարհին մէջ, մասնաւորապէս։ Տեսնենք հիմա թէ՝ ի՛նչ վտանգ կայ հոն եւրոպական պետութեանց համար, ինչպէս Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, երբեւ աէրութիւններ՝ որոնք ուղղակի կերպով շահագրգռուած են իսլամ գործերով։

1. ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ

Դար մը եւ աւելի կայ որ Մեծն Բրիտանիա իր կայսերական քաղաքականութեան գլխաւոր հիմերէն մէկը ըրած է անգլեւիսլամ յարաբերութիւնները։ Անգլիական դիւանագիտութեան մշտական մտահոգութիւնը եղած է նիւթական եւ զինուորական ամէն միջոց գործ դնել, իր գերակայութիւնը անվթար պահպանելու համար այն երկար գծին վրայ՝ որ «Հնդկաստանի ճամբայ» կը կոչուի։ Այս նպատակով, անհրաժեշտ եղած էր ժամանակին դիմագրաւելու երկու ուժերու։ Նախ՝ Գերմանիոյ «մղում դէպի Արեւելք»ի (Drang nach Osten) քաղաքականութիւնը, որով այս երկիրը, Պաղտատի երկաթուղիին շինութեամբ, կ'ուզէր թափանցել Անգլիոյ ազդեցութեան տակ գտնուող երկրամասերուն մէջ։ Միւս կողմէ՝ Ցարերու կայսրութիւնը՝ որ իր նուաճողական դիտումներովը Կեդր. Ասիոյ մէջ, անտանօրէն կը սպառնար անգլիական տիրապետութեան, Հնդկաստանի մէջ։

Ընդհանուր պատերազմի հետեւանքով, Գերմանիոյ ջախջախիչ պարտութիւնը, Օսմ. կայսրութեան կազմալուծումը եւ պոլշեւիկ յեղափոխութիւնը այս երկու վտանգները անհետացուցին, կարծես «հրաշիւք իմն», ի վարձ այն օգնութեան՝ զոր ըրած էին Անգլիոյ արաբական թերակղզին մէջ, արաբ շէյխերը, Մեծն Բրիտանիոյ օժանդակութեան շնորհիւ, ձեռք բերին իրենց անկախութիւնը։ Յորդանանեան եւ Անդրյորդանանեան երկիրները, ինչպէս նաեւ Իրաքը Միջագետքի մէջ, ինքնավար պետութիւններ կազմեցին բրիտանական թեւարկութեան տակ, մինչդեռ անդին, Սուրիա ալ իր կողմէ ինքնավար կ'ըլլար հովանաւորութեան տակ Ֆրանսայի՝ որ Անգլիոյ դաշնակիցն էր։ Աւելի աւելի մեծ յաջողութիւն կարելի՞ էր երեւակայել Մեծն Բրիտանիոյ կայսերական քաղաքականութեան համար։

2. ՖՐԱՆՍԱ

Ֆրանսայի յարաբերութիւնները իսլամ աշխարհին հետ եւ իր ազդեցութիւնը իր արաբ ստացուածքներուն մէջ թէեւ նուազ սերտ քան Անգլիացիները, մեծապէս աւելցած են սակայն ընդհ. պատերազմէն ետք եւ նաեւ աւելցած՝ անոր փրէսթիժը մասնաւորաբար Սուրիոյ, Թունուզի, Ալժերիոյ եւ Մարոքի մէջ։ Եւ սակայն, նուազ ճկուն քան Անգլիա, որքան իր ստատձեռնութիւններուն նոյնքան իր ձեռք առած զսպողական միջոցներուն մէջ, Ֆրանսա շարունակ գտնուած է խուլ կամ բացայայտ խռովութիւններու առջեւ որոնք նուաղեցուցած են իր փրէսթիժը։

Բայց, անկողմնակալութիւնը պարտք կը դնէ մեր վրայ ըսելու որ Ֆրանսա արժանի եղած չէ այս ապերախտութեան։ Տասը քսան տարիէ ի վեր, իսլամ բնիկներուն տրուած են քաղաքային աւելի լայն իրաւունքներ, իսլամ ժողովուրդին մշակութային եւ ընկերային վիճակը մեծապէս բարւոքած է։ Գալով անտեսական կացութեան՝ այս երկիրներու շատ մը մասերուն մէջ, ստեղծած են այնպիսի նիւթական պայմաններ՝ զորս ո եւ է մոլեռանդ արաբ երեւակայած չէր բնաւ։

Ի՞նչ է ուրեմն պատճառը որ դժգոհութիւնը հետզհետէ աւելի ընդհանրական հանգամանք առած է, խռովութիւնները միշտ աւելի բուռն եւ ընդվզումները աւելի կծու եղած են Ֆրանսական վարչութեան դէմ։

Թունուզի մէջ, Տիւսթուր կոչուած կուսակցութիւնը ինչպէս նաեւ ամէն երանգէ ազգայնականները, ցնորք մը կը հետապնդեն — երկրին բացարձակ անկախութիւնը։ Շատ նուրբ ճարպիկութեամբ մը՝ զոր յաճախ կը տեսնենք Արեւելքի ժողովուրդներուն մէջ, իսլամ մոլեռանդ պետերը չեն վարանիր օգտագործել այն միջոցները՝ զորս միջազգային համայնավարութիւնը իրենց տրամադրութեան տակ կը դնէ, հակառակ անոր որ Քոմիւնիզմի սկզբունքները գլխովին հակառակ են Քուրանի պատուիրաններուն։ Բընիկներու բազմութիւններ՝ որոնք ո՛չ քաղաքականութենէ կը հասկնան ոչ ալ գիտեն թէ ինչ է Տիւսթուրը, պայքարին մէջ մտած են, պարզապէս իրենց նիւթական վիճակը բարւոքելու յոյսով։

Ալճերիոյ մէջ միեւնոյն ոգիով է որ կը գործեն արաբ ծայրայեղ ազգայնականները, լռելեայն կամ բացորոշապէս քաջալերուելով տեղացի եւ օտար եւ նոյնիսկ Ֆրանսացի միջազգայնական պետերու կողմէ։ Մարգարէական նպատակներու դիմակին տակ, Ֆրանսացի համայնավարներ կը շահագործեն բնիկներուն տգիտութիւնը եւ նեցուկ կ'ըլլան ժողովուրդին ամէնէն անհանդարտ տարրերուն։ Նոյնիսկ անոնցմէ մարտական խումբեր կազմած են որոնց նպատակն է հարուածել ներկայ ռամկավարական վարչաձեւը Գ. Միջազգայինի յարմար գտած ժամուն։

Ֆրանսայի մէջ ժողովրդական ճակատի իշխանութենէն ի վեր, խլրտումները դադրած չեն։ Ընդհակառակն։

Վերջին շաբաթներուն Մարոքի մէջ պատահած դէպքերը ապացոյց են ատոր։ Ֆրանսական կարգ մը թերթեր այս խլրտումներուն դրդիչ կը նկատեն Գերմանիան, Իտալիան կամ խորհրդային Ռուսիան։ Հաւանական է ատ եւ բնական, երբ նկատի առնենք այս պետութեանց վարիչներուն անծերող եւ այլամերժ գաղափարաբանութիւնը որուն սերմերը օտար երկիրներու մէջ տարածելու համար, խտրութիւն չեն դներ ոե եւ է միջոցի մէջ։ Բայց ինչ որ անբնական է, այդ այն գրգռութիւնները եւ նոյնիսկ նիւթական օժանդակութիւններն են զորս Ֆրանսական ծայրայեղ ձախակողմեան կուսակցութեան հետեւորդները կ'ընեն պաշտպանութեան մէջ, այսինքն իսլամ ժողովուրդներու ամէնէն ատերին տարրերուն մէջ։

3. ԻՏԱԼԻՈՅ ՓԱՌԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գալով Իտալիոյ՝ անոր դիրքը իսլամ ժողովուրդներու հանդէպ տարբեր երեւոյթ կը պարզէ։ Ֆրանսա եւ Անգլիա գլխաւոր մտահոգութիւն մը ունին,— պահպանել իրենց անդրծովեան ստացուածքներուն հողային եւ քաղաքական ներկայ վիճակը։ Իտալիա, ընդհակառակն, կը ջանայ, իր գաղթային կալուածները մեծցնել։ Անցեալ դարու կէսուն էր միայն որ Իտալիա ձեռք բերաւ իր ազգային եւ հողային ամբողջութիւնը։ Երբ, երբեւ մեծ պետութիւն մտաւ եւրոպական ներքաղաքականութեան մէջ, Անգլիա, եւ Ֆրանսա, Հոլանտա եւ Փորթուկալ տէր էին արդէն անդրծովեան երկիրներու այն մասերուն՝ որոնք գաղթավայր ըլլալու յարմարութիւն ունէին։ Միւս կողմէ, Իտալիա, ոչ կարելիութիւն, ոչ ալ համարձակութիւն ունեցած էր գաղթային ձեռնարկներ կատարելու, ինչպէս ըրած էր Գերմանիա։ Եւ անգամ մը երբ փորձեց այս երկրի օրինակին հետեւիլ Եթովպիոյ մէջ, տեսնուեցաւ թէ ինչ մեծ աղէտ մը եղաւ աս իրեն համար։ Այդ թուականէն ի վեր, միակ յաջողութիւնը որ ունեցաւ Ափրիկեան Տրիպոլիսի գրաւումը եղած է։ Բայց, 1936ին, Եթովպիոյ, որքան արագ նոյնքան փայլուն գրաւումովն է որ Իտալիա միջազգային կրկէսին մէջ հրապարակ եկաւ իրբեւ գաղթային պետութիւն, բառին բուն նշանակութեամբ։

Եւ սակայն, Մուսոլինիի հետեւած ուժանակային եւ բռնակալ քաղաքականութիւնը բարոյական հեռանկարով գոհացող չէ։ Ան Տրիպոլիսի եւ Եթովպիոյ գրաւումը անբաւական կը նկատէ։ Մայր հայրենիքի բնակիչներուն յաւելումը եւ հողին աղքատութիւնը պատրուակ ընելով, Իտալիա ընդարձակուիլ կ'ուզէ։ Այս նպատակով, զանազան առիթներու մէջ, Մուսոլինիի ըրած ցոյցերն ու յայտարարութիւնները մտահոգութիւն յառաջ բերած են բրիտանական եւ ֆրանսական շրջանակներու մէջ։

Որո՞նք են այն հողերը՝ զորս իր ընդարձակութեան առարկան ըրած է ֆաշական Իտալիա։ Այս մասին որոշ բան յայտնի չէ։ Առեն մը շատ խօսուեցաւ Անատոլուի կարգ մը ծովեզերքներուն վրայ։ Վերջերս ուրիշ երկիրներու խօսքը եղաւ. Սպանիոյ այս կամ այն մասը եւ մասնաւորաբար Պալէարեան կղզիներն ու սպանիական Մարոքը։ Այս գրոյցները հերքուեցան պաշտօնապէս։ Հակառակ Չին անգլ. եւ բրիտանական ծանուցագրիններում իր պաշտօնական մէջ, Ֆաշական կառավարութիւնը ապահովութիւններ կուտար այս մասին։ Պատճառ չկայ կասկածելու Մուսոլինիի անկեղծութեան վրայ, բայց, դիւանագիտութեան մէջ առնէ մը ի վեր գործածուած անուղիղ եղանակները տեսնելով, հարկ է սպասել որ այս ապահովութիւնները ապացուցուին իրողութիւններով, անոնց բուն արժէքին մասին գաղափար կազմելու համար։

ՀՐ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԱՅՆԸ

ՆՄԲ — Ինչպէս գրած էինք, փրանսացի երիտասարդ վանական մը, Père L. Huet, Լիոնէն վերջը հայերէն ճառ մը խօսած էր Վալանսի մէջ, Ալֆրէդ Տառթըմէնի տաբիւ։ Ահաւասիկ իր բանախօսութիւնը, իր պարզուկ հայերէնով —

Երկու շաբաթ առաջ մեծ պատիւ ունեցայ Լիոնի հայութեան առջեւ ճառ մը արտասանելու։ Միտքս դրած էի միեւնոյն գաղափարները նաեւ արտայայտել հոս։ Բայց, Փարիզի ձեր լրագիրը, «Յառաջ», զայն գրեթէ ամբողջութեամբ հրատարակելու պատիւը ըրած էր ինծի։ Ապահով էի թէ, դուք զայն կարդացած էիք արդէն։ Հետեւաբար կարելի չէր կարդացուած ճառ մը նորէն խօսիլ, բայց կարե՞ղ էի հինգ կամ վեց օրով հայերէն նոր ճառ մը գրել։ Այդ ընել համարձակեցայ, վստահ ըլլալով որ ձեր ներողամտութիւնը արդէն ձեռք բերած եմ հայերէնի թերութիւններուս հանդէպ։ Ուստի տարբեր բանաձեւով միեւնոյն գաղափարները պիտի բացատրեմ ձեզի։

Ըսելէն ետքը թէ ձեր նախնիքները տառապեցան, կռուեցան ու մեռան՝ ոչ թէ անոր համար որ իրենց ճակատագիրն էր, այլ որպէսզի կանգուն մնայ Հայաստան, որպէսզի տեւեն իրենց քաղաքակրթութիւնը, մշակոյթն ու աւանդութիւնները, ինչպէս եւ քրիստոնէական հաւատքը, խօսք կ'ուղղեմ այն Հայերուն՝ որոնցմէ շատ անգամ լսած եմ թէ՝ — Ի՞նչ ընենք, այլեւս հայրենիք չունինք, բոլոր ունեցած ինչքերը կորսնցուցինք, մեզ սիրող չկայ, մեզի օգնութեան հասնող չկայ։ Ամէն մարդ մեզ ձգեց լքեց, ոչ, այլեւս Հայաստան չկայ, լմնցաւ, ի յաւիտեան լմնցաւ։ Հաւատացէք, այսպիսի խօսքեր իբրապէս լսեցի եւ ամէն անգամ ալ տխրեցայ։ Առաջին անգամ ըլլալով՝ Հայաստանի գոյանալէն ի վեր՝ Հայերու կը հանդիպէի որոնք իրենց հայրենիքի իւրէալին վրայ կը տարակուսէին, որով եւ իրենց իսկ ջնջումը կ'ընդունէին։ Ան որ գիտէ թէ ինչ՝ հոգեկան, բարոյական, ընկերական եւ մտաւորական հարստութիւններ կ'ազդեկոչէ այս Հայաստան բառը, թող ըսէ ինծի, զայրացած պիտի չըլլէ՞ր այնքան գանձարաններու կորուստին դէմ։

— Այդ բոլորին կորուստն ընդունողներ թող թոյլ տան Հայաստանի վրայ անկեղծ հիացողիս՝ կրկնելու իրենց՝ Քրիստոսի՝ դահիճներուն մասին բռնած՝ հետեւեալ խօսքը.

— Զի ոչ գիտեն զինչ գործեն։

Դուք մեծերդ, այսքան կրաւունք ունիք ձեր որդիները հայ դիւցազներուն գերեզմանին քով բերելու, որպէսզի ականջ տան այն գերեզմանին ներսէն ելլող ձայնին։ Նոր հայ սերունդ, այս ձայնին մտիկ ըրէք, որովհետեւ Մայր Հայաստանին ձայնն է։ Եւ, կ'ըսէ, ձեր մեծ անուան արժանի մնացէք. մի թողուք որ ցեղին հոգեկան ու մտաւորական գանձը կորսուի, այն գանձը զոր ամենամեծ դժուարութեամբ պաշտպանեցին ձեր կորովի հայրերը, զոր ամէնէն խիստ պարագաներուն ու դժբախտութիւններուն մէջ յաջողեցան իսկ աճեցնել։ Ե՞րբ յուսահատեցան, Աքսորանքի չգացի՞ն։ Մինչ անոնց կրած օտարական լուծը՝ հազար անգամ աւելի խի՞տ չէր քան թէ այն լուծը զոր դուք կը կրէք այժմ։ Դուք ձեր պատմութիւնը ուսումնասիրեցէք։ Ձեր նախնիքները հազիւ հաստատուած երկրին վրայ, համբորդութեան յաջնութենէն դեռ չհանգչած՝ տեղացուեցան կռուիլ նոր հայրենիքը պաշտպանելու համար։ Գործը հազիւ վերջացած՝ պէտք եղաւ նորէն սկսիլ։ Մարերուն ձեռքէն ելած՝ ահա Դարեհի Պարսիկները եկան եւ անոնց երթալէն ետքը՝ մեծն Աղեքսանդրի Յոյները։ Քանի մը տարիներ յետոյ Մեծն Տիգրանի յաջողութեան եւ փառքի օրերը եկան։ Յիշեցէք այդ շրջանը։ Բայց ահա երեւան եկան հռովմէական լեգէոնները, դարձեալ պէտք էր զէնք առնել պաշտպանելու համար հայրենի անուշ տուները, կիները, զաւակները։ Անոնք փոքր եղան զինուորական արուեստով, ճիւով եւ սպառազինութեամբ վերադարձան թշնամիին մը դէմ։ Սակայն, ատանց տկարութեան՝ մինչեւ ծայրը կռուեցան։ Եւ յետոյ անկախութիւնը տիրեց մեր երկրին վրայ։ Օտար թագաւորներ բազմեցան հայկական գահուն վրայ։ Արդ այս անգամ պահ մը թուեցաւ թէ Հայաստանի համար վերջին ժամը հասած է։ Սակայն ձեր հայրերը կորովի մնացին։ Հինգերորդ դարուն՝ Հռովմայեցիներուն կամ Պարսիկներուն դէմ կռուելու ժամանակը՝ Հայկազեան դրականութեան ոսկեդարին ծագում տուին, գրականութիւն որուն խոր ներշնչումն ու կատարելութիւնը՝ միւս գրականութիւններէն վար չէ, լեզու մըն ալ ստեղծեցին, գրաբարը, որ լեզուագէտներուն հիացման արժանացաւ, վերջապէս կառուցին այնպիսի շէնքեր որոնք եւրոպական ճարտարապետութիւնը նախորդեցին եւ որոնց հոյակապ աւերակներուն տեսիլքը այցելողներուն հիացման աղբիւր մը կը պատճառէ։ Մէկ խօսքով՝ նոր քաղաքակրթութեամբ ու մշակոյթով հարստացուցին հայ աշխարհը։ Եւ այդ ամէնը՝ թէ պաշտպանելու թէ պահելու համար՝ կռուեցան ու մեռան։

Յիշեցէ՛ք նաեւ Բագրատունիներուն ժամանակը։ Անցան Ասիոյ հին ժողովուրդները, անհետացած են Մարերը, հին Պարսիկները, Հռովմայեցիները, Պարթեւներն եւայլն, Փոքր Ասիոյ, Եգիպտոսի, Եւրոպայի ամէնէն հին ցեղերուն մէջ՝ ահա Հայերը միայն կանգուն կը մնան։ Որովհետեւ, ընդունեցէք թէ Հայոց կորովը անմահ է, եւ Հայաստան մահ չունի, այս է պատճառն որ հայ հայրենիքը դեռ կը կենայ։ «Քաջաց մայրն խիզախեաց»։

Վերջապէս Տաճիկները որոնք ջանացին ձեզմէ ազատիլ։ Բայց անոնք ալ անյաջող եղան։ Սա գազաններն հասկցան չէի՞ն թէ Հայաստան հոգի մը ունի եւ այդ հոգին անմահ է։

Հայկական հոգի, առանց յուզման չեմ կրնար զայն ոգեկոչել։ Կովկասիոյ ու Տաւրոսի հայ լեռնականներուն հոգի, լեռներուն օդին պէս յստակ, սեզմուող անտառներուն պէս խոր, հովիտներուն պէս հով ու հաճոյատեսիլ, ձիւնի պէս լուսաւոր՝ երբ կը շողշողայ Մասիսի ստքերուն վրայ, խորհրդալից լիճերուն պէս հանդարտ ու ծանր, բայց ժայռերուն պէս հաստատ եւ անդրդուելի։ Կարդացա՞ծ էք Թումանեանի «Անուշը»։ Եթէ ոչ, շուտով կարդացէք զայն։ Մանաւանդ դուք որ Հայաստան երկիրը երբեք տեսած չէք։ Վտանգի այս հիանալի հրաշակերտին մէջ՝ հայ հոգւոյն յատակէն ցայտած եւ Հայկազեան հոգի ճախ հեւթէ առած՝ կը տեսնենք ամբողջ հայ կեանքն ու բոլոր հայկական դաշտանկարները որ ձեր աչքերուն դիմաց կը բերուին, հոգին ալ հոն կ'իմանանք, անմահ, խանդավառ եւ մաքուր, երբեք չվիրաւորող, հոգին բարբառող սարերուն նման՝ զորոնք ձեր ժողովրդական երգերուն մէջ կը սիրէք երգել, բովհետեւ ձեր հոգւոյն պատկերն են՝

Բարձր սարեր, ա՜յ սարեր,
Ձէն իմ տալիս, վա՜յ սարեր,
Դուք էլ իմն հետ ձէն տուէք
Իմ դարդերիս բաց սարեր.

Ժողովրդական երգը ժողովրդական հոգին կը ցոլացնէ եւ ձերինը գեղեցկութեամբ [illegible] Ձեր նախնիքներուն նման որոնց [illegible] գաղթերուն վրայ սաւառնիլը [illegible] մշտնջենաւոր ձիւներուն կուսակա[illegible] նորատութիւնը կը սիրէք, [illegible] ձայնին մտիկ ըրէք։ Վտանգ [illegible]թիւնը, անբիծ պատիւն եւ մաք[illegible]թիւնը կը սորվեցնեն, կը զօր[illegible] կը բարձրացնեն, ծանծաղներու [illegible] ծուլթենէն մարդը կը բարձրացնեն, կ'այլակերպեն. Այդ սարերուն [illegible] նին մտիկ ըրէք, նոր հայ սերունդ, ձեր նախնիքները անոր մտիկ ըրին, ահա ինչու մեծ եղան։

Հայ ընտանիքի ձայներ, [illegible] հի ամէնէն գեղեցիկ ընտանիք[illegible] մայրեր, քանի անգամ ձեզ լսեր[illegible] գիտելով զգացի որ արցունքներ[illegible] քերս կ'այրէին. Ահարոնեանի «Լ[illegible]թին մէջ, «Մայրերը», կը լսեմ [illegible] նան Սուսանին, հայ մայրերուն [illegible] կերին բանը թէ «Մայրերը ծնած [illegible] երկունքով, պատուած են [illegible] մարդակեր աշխարհը, սաննու[illegible] նում... Սաքօն էլ գնաց... նոյ[illegible] նապարհով»։ Թի՛սա, թի՛սա [illegible] բայց Սուսանը կը հասկնայ զայ[illegible] բարկութիւնը անմիջապէս կանցի[illegible] Ս. կոյսին նման՝ Հայաստանի [illegible] խարհի փրկութեան համար կը [illegible] առւցանէ իր միածին որդին։ [illegible] ռաջ ձեր որդիներուն քաջութեան [illegible] կուռութեան վրայ կը հիմնայ[illegible] գիտելով, ո՜վ հայ մայրեր, այլ[illegible] զարմանար, եւ ալ կը հասկնա[illegible] նանկ մօր առանկ որդի։ Աէ[illegible] յաստան չմեռաւ, պատճառը [illegible] է։ Արդի ժամանակի հայ մայր[illegible] անցեալ դարերուն մայրերուն [illegible] մտիկ ըրէք, որ ձեզի կը գոչ[illegible] հեցէք հին հայ ընտանեկան առա[illegible]թիւնները։

Բայց ուրիշ ձայն մը կը լսե[illegible] է խօսողը։ Կարմիր Վարդան[illegible] «Զօրէնս՝ զոր ուսայ Աստուծոյ [illegible] մանկութենէ իմմէ՝ թողուլ [illegible] կեւզի մարդոյ փոխանակել [illegible] եւ պատասխանիք այդ. Ան, [illegible] ցանկամ մեռանել, քան թէ կ[illegible] ցութեամբ առանց Աստուծոյ։

Հիմա կը ճանչնա՞ք ձեր նախ[illegible] ներուն ու մեծերուն կամքը։ Կ[illegible] որ իրենց պէս աշխատիք որ [illegible] այն ստացուած գանձը պահէ[illegible] ազգային, հոգեկան ու մտաւոր[illegible] ժառանգութիւնը հարստացնէք [illegible] պիտի կարենար դիմանալ [illegible] հրաշալի ժառանգութեան կորուս[illegible] առջեւ։ Այդ միայն երեւակայե[illegible] սուս մը կը պատճառէ ինծի [illegible] նական յանցանք մը պիտի ըլլա[illegible] Այո, վրէժ առէք ձեզի ըլլալ [illegible] րեն։ Բայց ի՞նչպէս։ Ձեր գաւ[illegible] րուն արեան մէջ թողուլո՞վ [illegible] կարծեր որ ձեր նախնիքներուն [illegible] այդ ձեզմէ կը խնդրէ։ Բայց [illegible] համոզուած եմ թէ իրենց փա[illegible] վրէժը կը կայանայ ձեր [illegible] նալուն մէջ՝ իբր ազգ, իբր հա[illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Փիթըր նայեցաւ օթեակներուն։ Մէկ մասը գրաւուած էին փոքրաթիւ խումբերու կողմէ, իսկ մնացեալներուն մէջ կը տեսնուէին անջատ զոյգեր կամ միինակ մնացած աղջիկներ։ Եւ յանկարծ ճանչցաւ այս վերջիններէն մէկը— Թանիան էր, ամէնէն վարի օթեակին մէջ։

Փիթըր թեւը վեր հանեց բարեւելու համար, բայց տեսաւ որ յաղթանդամ ու խարտեաշ մէկը— Թերեւս Շուէտացի—առեւտրական նաւաստիի բոպայի տարազով, ակզանէն բարձրանալով մօտեցաւ Թանիայի օթեակին եւ դուրս կանչեց զայն։ Աղջիկը գլուխը թօթուեց, անդին դարձաւ ու յետոյ Փիթըրը տեսնելով ժպտեցաւ եւ իր քովը հրաւիրեց զայն։ Երիտասարդը ձեռքը վեր բարձրացուց, նորէն հասկցնելու համար թէ տեսած էր։ Յետոյ բազմութիւնը կարելով անոր օթեակը գնաց։ Կնճիռ մը կար սակայն Փիթըրի ճակտին վրայ։ Բացայայտօրէն Կոանիկէրը զուարթ ժամադրավայր մըն էր. ներկաներէն քիչերը երեկոյեան տարազ կը կրէին։ Փիթըր խորհեցաւ որ եթէ խումբ մը երիտասարդներ միասին գային այսպիսի «խենթ» իրիկուն մը անցընելու համար, կամ եթէ նոյնիսկ, երբեւ նորութիւն, աղջիկներ ալ բերէին իրենց հետ, կրնային հաճելի ժամանց մը ունենալ այդ ճաշարանին մէջ։ Բայց ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէր թոյլ տալ որ Թանիայի նման պաշտելի աղջիկ մը մէկ միինակը յաճախէր այդ գիշերային կայելան ու այդպիսի մեռ նոյնիսկ հինգ վայրկեան։ Զարմացաւ որ Թանիան ընտրած էր այդ ժամադրավայրը. բայց յետոյ խորհեցաւ թէ թերեւս ան ալ առաջին անգամն է որ հոն կուգար։

Փիթըր օթեակը մտնելուն պէս նեղութիւն խնդրեց որ սպասցուցած էր զայն, առկայն այդ թերացումը արդարացուց, բացատրելով որ դեռ տասը վայրկեան կար իրենց ժամադրութեան։

— Դարեւորութիւն չունի, ըսաւ Թանիա ժպտելով. մեծ ուրախութեամբ պարերը պիտի դիտէի...

— Բայց ո՞վ էր այդ օտարականը որ քեզի մօտեցաւ. չյանհանգստացո՞ւց ձեզ... կամ թերեւս ծանօթ էիք իրեն...

— Ո՛չ, խնդաց աղջիկը. ուզեց որ իրեն հետ պարէի... խնդրեմ մի՛ սրդուիք ատոր համար... ճաշե՞նք...

Սպասաւոր մը օթեակ մտած էր արդէն՝ ճաշացուցակը ձեռքը։ Թանիա ապսպրեց կերակուրներու երկար շարք մը իսկ մարդը, իր պաշտօնին գիտակից, աշխատեցաւ որ աղջիկը նոր պնակներ աւելցնէր իր ընտրածներուն։ Փիթըր խնդաց ու զանազան ուտեստներու անունները տուաւ։ Տարօրինակ կը թուէր իրեն որ պարզիկ նմանող այդ աղջիկը կրնար պէտք ունենալ բոլոր տապակած կերակուրներուն. բայց, ի՜նչ կարեւորութիւն ունէր, թող տար հոգիի բաւելիք կերակուր ապսպրէր ան եթէ ատիկա հաճելի էր իրեն համար. Թերեւս, խեղճ աղջիկը, ամիսը անգամ մըն ալ չհարկադրուեր կերակուրի մը երեսը չէր տեսներ։ Երբ ընտրութիւնը վերջացաւ, սպասաւորը առջեւ հրեց փոքր սեղան մը որուն վրայ գրուած էր շամփանի շիշ մը մասնաւոր դոյլի մը մէջ։

Փիթըր կարդաց անոր անունը որ բոլորովին անծանօթ էր իրեն. սպասաւորը կանչեց եւ ապսպրեց շիշ մը Ռեյմսի։

— Բայց ամէնէն լաւ գինին է, բողոքեց Թանիա։

— Իրա՞ւ, պատասխանեց Փիթըր կասկածոտ շեշտով մը. շիշերը բռնելով թրքական շամփանիները խմելու բերնաւ միջոց չունիմ... չէ՞ք կարծեր որ Ռեյմսին աւելի լաւ է...

— Եթէ կ'ուզէք, ըսաւ աղջիկը ուսերը թօթվելով. ես կը նախընտրեմ գինին, այս մէկը Ֆրանսական է, մասնաւորաբար ներածուած...

— Շատ լաւ, սիրելիս, շա՛տ լաւ, ինչպէս որ կը փափաքիք, հաւանեցաւ Փիթըր անմիջապէս, թէեւ չէր հաւատար որ Ֆրանսացիներուն Թուրքիա ղրկելիք շամփանը կրնար տեղական նէն աւելի լաւ ըլլալ. հինգ անգամ աւելի սուղ... անշուշտ...

—Օհ, որքան բարի էք, ըսաւ Թանիա երախտագիտութեամբ եւ իր փոքրիկ ձեռքը Փիթըրի ծունկին վրայ դնելով. գիտէի որ շատ հաճելի իրիկուն մը պիտի անցընէի...

Երիտասարդը քնքշօրէն իր ձեռքը դրաւ անոր մատներուն վրայ։ Սիրտը կը տրոփէր զգալով իրականացումը իր անկեղծութիւններուն. ուրեմն չէր երազած Սարայ Պուրնուի պարտէզներուն մէջ։ Այնքան գեղեցիկ էր այդ աղջիկը որքան կրցած էր պատկերացնել զայն իր երեւակայութեան մէջ։ Հիանալի անուշահոտութեան մը ալիքը որ կը շրջապատէր զայն գրգռեց իր զգայնութիւնները երբ մօտեցաւ անոր։

— Պարե՞նք, հարցուց յանկարծ աղջիկը, բայց ետ քաշեց իր ձեռքը քընքուշ նազանքով մը ու կարծես թէ ակամայ։

— Լա՛ւ, պարենք...

Փիթըր անմիջապէս ոտքի ելաւ հետեւեցաւ Թանիային։ Առաջին [illegible] գամ ըլլալով իր ուշադրութիւն [illegible] ւեցին անոր լրջագգեստն ու [illegible] գլխարկը որոնք, իր գնա[illegible] թեամբ, անհամապատասխան [illegible] նկամուտին հետ զոր կրնայ[illegible] աղջիկ մը կրնար ունենալ. [illegible] կար անոնց վրայ որ բայց կու[illegible] կարեւոր գումարներ կը ծախս[illegible] իր արդուզարդին համար. Այ[illegible] չիկները ձեռքով շինուած էին[illegible] թէր այդ տեսակ բաներէն լաւ կը [illegible] կնար.—ղուլպաները մետաքսէ— [illegible] նէն աղնիւ տեսակէն— զոր իր [illegible] րը միայն պաշտօնական ընդունե[illegible] թեանց առեն կրնայի հագնիլ։

Բայց վայրկեան մը ետքը [illegible] չկրցաւ այլեւս խորհրդածել [illegible] սուղնոց արդուզարդին մասին [illegible] հետեւ Թանիա ետին դարձաւ, [illegible] րը բացաւ ու անոյշ գգուանք[illegible] փաթթուեցաւ իրեն։ Պարերգին [illegible] գաղտր պարեցին։ Փիթըր չէր [illegible] գիպած աւելի ներդաշնակ յարմա[illegible] նէր ունեցող աղջկան մը։ [illegible] բունքները կաղապարուած էին [illegible] բունքներուն հետ ու ան համաչափ[illegible] թօթուումով կը հետեւէր իր քայլերուն [illegible]

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ԶԵԿՈՅՑԸ ՖՐԱՆՍԱ ԱՊՐՈՂ ԵՒ ՈՉ ՄԷԿ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆ ԱՐԴԱՐԱՑՆՈՂ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈ-ՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

...ԵՄԲ — Ազգ. Պաշտպանութեան Նա-... ...կառավարութիւնը այս պաշտօնական ...հաղորդած էր «Յառաջ»ի, ...ին, եւ հրատարակուեցաւ Յունիս ...Թանի մէջ ալ Յունիս 10ին) : Մեր- ...ուղղուած հարցումներու վրայ, ...ին դիմեցինք այն պաշտօնատարին ...հաղորդած էր զեկոյցը, եւ մեզի ...ատասխանեց թէ որեւէ փոփոխու- ...իւն չէ կատարուած անկէ ի վեր:

...երմն, կրկին հրատարակելով ...ը, իբրեւ հիմնական օրէնք, պիտի ...ենք ուրիշ լուսաբանութիւններ ալ ...արել.—

— Այն պահուն, երբ ընթացք է ...ուած զինուորագր. օրէնքի արտա-...կարգութիւններէն մէկուն եւ կառա-...վարութիւնը ակնած է զինուորագրել ...ութիւնը Ֆրանսա ապրող եւ ոչ մէկ ազ-...գութիւն արդարացնող երիտասարդ-...ները, անհրաժեշտ է տալ այս օրէնքի ...ատարի, կարեւորութեան եւ գործա-...դրութեան վերաբերեալ կարգ մը լու-...սաբանութիւններ:

928 Մարտ 31ի օրէնքի 3րդ. յօդ-...ուածի գործադրութիւնը, որ մինչեւ ...այս տարի յետաձգուած էր պատշա-...ճ կարգադրութիւն մը ընելու ...ութիւններէ մղուած, ինչպէս ...ւէ, կ'ըսէր, — «Ֆրանսա ապրող ...ոչ մէկ ազգութիւն արդարացնող ե-...րիտասարդները դրօշի տակ կանչուած ...իրենց դասակիցներուն հետ»: Այս ...արգադրութեան ենթականերէն ո-...մանք յուզումի մատնուեցան այս բա-...ցատրութենէն, անհրաժեշտ գտնե-...լով օրէնքը իրենց ազգային հաւաքա-...կանութեան մը պատկանելու գիտակ-...ցութեան հետ: Փարատելու համար ...յս թիւրիմացութիւնը, նախ եւ ա-...ռաջ ճշդենք որ «ոչ մէկ ազգութիւն ...արդարացնէ» բացատրութեան գոր-...ծածութեամբ Ֆրանսական օրէնքը ...ւզէ բնորոշել փաստական կացու-...թիւն մը եւ վարչական արդի իրողու-...թիւն մը: Եւ առավ բնաւ յաւակնու-...թիւն չէ ունեցած լուծելու ազգու-...թեան հարցը, քանի որ իր ձեռնհա-...սութեան սահմաններուն մէջ ալ չէ արդէն:

Զօրակոչի ենթակայ այն երիտա-սարդները, որ պիտի չկարողանան ի-րենց ազգութեան վերաբերեալ ապա-ցոյց մը ունենալ՝ ճանչցուած օտար կառավարութեան մը կողմէ, այդպի-սիները Ֆրանսայի կողմէն որեւէ ձե-ւով պիտի չնկատուին իրենց սկզբնա-կան ազգութիւնը դրժողներ եւ յետա-գային անոնց հնարաւորութիւն պիտի տրուի վերստանալու իրենց ազգու-թիւնը:

Հակառակ աոր Ֆրանսական կա-ռավարութիւնը զանոնք Ֆրանսացի-ներ ալ չի կրնար նկատել, որովհետեւ Ֆրանսահպատակութիւնը շնորհ մըն է, եւ միայն ազատ կամքով կարելի է ստանալ: Հպատակութեան դիւրու-թիւններ պիտի ընծայուին անոնց, ո-րոնք կը կատարեն իրենց զինուորա-կան պարտականութիւնը: Բայց, որ-պէսզի զինուորցուները ընտրութեան բացարձակ ազատութիւն ունենան, Ֆրանսական կառավարութիւնը հա-մաձայն է որ այդպիսիները իրենց զինուորական ծառայութիւնը կատա-րեն, սակայն պահեն իրենց սկզբնա-կան ազգութիւնը, քանի որ չօշափելի առաւելութիւններ եւ շահեր ունին:

2.— Այն պատճառները որ, Ֆրան-սական Խորհրդարանը մղեցին երիտա-սարդներէն խնդրելու վերեւ տրուած լուսաբանութեանց համաձայն զին-ուորական ծառայութիւն կատարել, եւ որ ուրիշ օտարականներէ չի պա-հանջուիր, կը բխի անոնց Ֆրանսայի մէջ ունեցած խիստ մասնաւոր կացու-թենէն:

Տարագիրներու վերաբերեալ ընդ-հանուր համաձայնութիւններու գոր-ծադրութիւններ, որուն Ֆրանսան ա-զատ կամքով ընդունած ու մասնակ-ցած է, եւ որոնց շնորհիւ տարագիր-ները կը վայելեն զանազան հարցերու մէջ (խնամակալութիւն, ընկերային նախատեսութիւն, կրթութիւն, աշ-խատանք եւն.) իրաւունքներ եւ առա-ւելութիւններ, դէթ ա՛յն օտարական-ներուն համահաւասար, որոնք կ'օգ-տուին աւելի նպաստաւորեալ ազգի պայմաններէն, եւ որոնք չեն գործա-դրուիր օտար երկիր ապրող Ֆրանսա-ցիներուն վերաբերմամբ, եւ Ֆրան-սայի բրած ծախքերը օտար երկիրնե-րու հետ հաշուեյարդարի չեն ենթար-կուիր ու չեն հատուցուիր. եւ վերջա-պէս, այս իրաւունքներն ու առաւե-լութիւնները չեն վերաքննուիր ու ջըն-ջուիր Ֆրանսայի եւ օտար պետու-թեանց միջեւ կնքուած դաշնագիրնե-րու մերժման եւ կամ պայմանաժամի լրացման պատճառով, կը ստեղծեն կայուն վիճակ մը եւ փոխադարձու-թեան բացակայութիւն մը, որ իրենց կացութիւնը կը մօտեցնէ աւելի ճիշդ Ֆրանսացիներուն քան օտարականնե-րուն, ի հարկէ, այս պայմաններուն մէջ օրէնսդիր մարմինը բնական կը համարի Ֆրանսացիներէն քիչ տար-բերութեամբ առաւելութիւններ վայե-լող օտարականներէն՝ ստանձնել Ֆը-րանսայի հանրային պարտականու-թիւններէն մաս մը, երբ որ իրենց հայրենի կառավարութեան հետ յա-րաբերութեանց չգոյութիւնը, — գէթ ժամանակաւորապէս — չի հարկադրեր զիրենք օրինական կնճիռներու մէջ մխրճելու:

Այս նկատումներով, օրէնքի պար-տադրութիւնները պէտք է որ նկատ-ուին ենթականերուն համար բնակու-թեան իրաւունքի արդար եւ պատուա-ւոր փոխադարձութիւն մը, որ Ֆրան-սական կառավարութիւնը ջանացած է լայնօրէն ընծայել:

3.— Պարտականութիւններու եւ ի-րաւունքներու հաւասարակշռութիւ-նը արդարօրէն յարգելու մտահոգու-թեամբ, Ֆրանսական կառավարու-թիւնը յուզեց որ զինուորական ծառա-յութիւն պարտադրուի նաեւ անոնց, որոնց Ֆրանսա բնակութիւն հաստա-տելու պարագան չի ներկայացներ մը-նայուն եւ յօժար հանգամանք մը: Օ-րէնքի միանգամայն ազատ մեկնու-թեամբ Ֆրանսական կառավարութիւ-նը որոշեց «Ֆրանսաբնակ» չնկատել եւ զինուորական պարտաւորութեան չենթարկել այն երիտասարդները, ո-րոնք մտադրութիւն ունին Ֆրանսա-յէն դուրս հաստատուելու: Այդպիսի-ներու վերաբերմամբ, իրենց ընելիք յայտարարութեանց եւ Ֆրանսան որոշ պայմանաժամերու մէջ թողելու պա-րագան չուտով մասնաւոր կարգա-դրութեան մը առարկայ պիտի ըլլայ եւ պիտի ծանուցուի հրապարակաւ:

4.— Ֆրանսական կառավարութիւ-նը զինուորագրութեան օրէնքի ճշգ-րիտ գործադրութեան վերաբերող եւ ի նպաստ տարագիրներուն՝ երկու կէ-տեր եւս բարեփոխած է.

Առաջին անգամ որոշած է՝

1.— Գործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ չկանչել այն երիտասարդ-ները, որոնք ծնած են 1915 Յունուար 1էն առաջ: Բայց, եթէ անոնց մէջ կան այնպիսիները, որ կ'ուզեն հպա-տակութիւն ստանալ եւ իրենց զին-ուորական պարտականութիւնը կա-տարել, զօրակոչի պիտի ենթարկուին այն շրջանին, որ պարտաւորիչ է ի-րենց դասու Ֆրանսացիներուն համար եւ նոյնքան տեւողութեամբ:

2.— 1937 Հոկտեմբերին զօրակոչի պիտի ենթարկուին մէկ տարուան ծա-ռայութեան համար այն երիտասարդ-ները, որոնք ծնած են 1915 Յունուար 1է եւ 1916 Փետրուար 28ի միջեւ: Ա-սոնք կանոնաւորապէս կանչուած պի-տի ըլլային 1936 Հոկտեմբերին երկու տարուան ծառայութեան համար:

3.— 1937 Հոկտեմբերէն սկսած պի-տի կանչուին երկու տարուան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1916 Մարտ 1էն:

Երկրորդ՝ որոշած է —

Այն երիտասարդները որ օտար զօ-րամասերու մէջ կ'ուզեն կատարել ի-րենց զինուորական պարտականութիւ-նը, պիտի մտնեն այդ կարգի զօրա-գունդերու մէջ: Իսկ չուզողները՝ Ֆրանսացիներուն հետ Ֆրանսական զօրամասերու մէջ պիտի ծառայեն: Պիտի հաստատուի միայն մէկ յու-ցակ, ուր Ֆրանսացիներն ու օտարա-կանները, հաւասարապէս խառն, պի-տի բաժնուին: Եւ իրենց զօրամասե-րու յանկացումներն ալ պիտի կա-տարուին համաձայն ընդհանուր կա-նոններուն:

Այն երիտասարդները որ զինուորա-կան ասպարէզի գիտելիքներու վերա-բերեալ վկայագիր ունին, Ֆրանսացի-ներուն համահաւասար պիտի վայելեն առաւելութիւններ, ինչպիսին են մաս-նաւոր պորտողութերու (1) մասնակ-ցութիւն, պահակազօրք եւ պիտի բա-ռանան աստիճանի բարձրացում:

Զինուորական ծառայութեան պա-հուն, այս երիտասարդներուն պիտի տրուին պահեստի ենթասպայութեան աստիճաններ, Ֆրանսացիներուն հա-մար սահմանուած պայմաններուն մէջ: Իսկ այնպիսիները, որ կ'ուզեն զինուորական ասպարէզը ընտրել, պիտի կրնան արձանագրուիլ եւ ծա-ռայութենէն վերջ նորոգել իրենց պայմանաժամը ճիշդ Ֆրանսացինե-րուն պէս:

Այն երիտասարդները որ ընտանիքի նեցուկ են եւ դրօշի տակ եղած ատեն կը մտահոգուին իրենց պարագանե-րով, Ֆրանսական կառավարութիւնը այդպիսիներուն համար որոշած է Ֆրանսացիներուն յատուկ պայման-ները գործադրել. այսինքն Ֆրանսա բնակող իրենց ընտանիքներուն պիտի տայ այն օժանդակութիւնները, ինչ օժանդակութիւններ որ կը ստանան Ֆրանսացիները:

Արդ, այս կարգադրութեանց ամ-բողջութիւնը թոյլ պիտի տայ զինուո-րական գործօն ծառայութեանց մէջ գտնուող երիտասարդներուն Ֆրան-սացիներուն համահաւասար կացու-թիւն մը ունենալու:

5.— Այն պարագային երբ զինուոր-ցուները ցանկութիւն կը յայտնեն Ֆը-րանսահպատակ ըլլալու, հարկ եղած բոլոր միջոցները պիտի գործա-դրուին, որպէսզի իրենց գործօն ծա-ռայութենէն վերջ ստանան այդ շնոր-հը: Իրենց խնդրագիրներու քննու-թիւնը պիտի ըլլայ շատ բարեհաճօ-րէն երբ դրօշի տակ են, եւ անոնց թոյլ պիտի տայ զինուորական պար-տաւորութեան լրացումէն յետոյ հը-պատակ ըլլալու: Սակայն, ինչպէս ը-սինք, ենթակաները բոլորովին ազատ են հպատակութիւն ուզելու կամ չու-զելու: Վերջին պարագային (չուզելու ատեն), որոշուած է անոնց գործօն ծառայութեան եւ օտարականի հան-գամանքը պահելու պարագան ճշգրող ինքնութեան թուղթ մը, որպէսզի աշ-խատանքի վերաբերեալ օրէնքներուն առջեւ օտարականին յատուկ տարբե-րութիւնը չգործադրուի:

(1) 1923 Ապրիլ 1ի օրէնքով նախա-տեսուած եւ 18 տարեկանէն վար երի-տասարդներուն համար:

...ողովուրդ, որպէսզի երբեք կարելի ըլլայ ձեր թշնամիներուն՝ ծիծաղիլ ...անտեսանելիութեան վրայ, ապրեցէք Հա-յաստան մը աւելի գեղեցիկ, աւելի ...քան երբեք չինելու համար: Այո, ...խոստացէ՛ք այն մշակոյթէն, որուն ...մէջ կ'ապրիք, բայց մի՛ թողուք որ ...ձեզ, այնպէս ըրէ՛ք որ իր լուսա-...ւոր տարրերն խառնուին ձեր հո-...գին. վարուեցէ՛ք մեղուի պէս, որ ...ծաղիկներուն մէջ գտնուած հիւթը կը ...ծծէ, բայց իր փեթակին կը տանի ...մեղր շինելու համար: Հայեր կան որ ...կը կարծեն թէ իրենց գրականութիւնը ...օտար գրականութիւններէն վար է, եւ ի-...րենց լեզուն կ'արհամարհեն: Պատճա-...ռը այն է որ զանոնք չեն ուսումնա-...սիրած. ինծի պէս թող ուսումնասի-...րեն եւ ինծի պէս խոստովանանքի պի-...տի գան թէ միւսներուն յաւագոյնե-...րուն իսկ հաւասար են:

Յարութեամբ Հայեր կը տեսնեմ որ իրենց հրաշալի ընտանեկան աւանդու-թիւնները մէկդի կը ձգեն: Շատ կը ցաւիմ որ միանգամայն կորսնցնեն իրենց բուն հայկական դրոշմը: Քրիս-տոնէական ոգին վառ պահելովն է որ կարելի կը մնայ Հայաստանին վերա-ծնունդը: Իր վիճակը ձեռք ունիք: Հայ աղբեցէք որպէսզի Հայաստան անմահ մնայ: Մի մոռնաք որ հայրենիքը՝ ա-մէն իրականութենէ վեր՝ ձեր սրտե-րուն վրայ կը հիմնուի: Գալով ազա-տութեան, ամենահաստատ յոյսն ու-նիմ որ ձեզի համար պիտի հնչէ այս ժամը, ինչպէս որ հնչեց Լեհաստանի, Իրլանտայի եւ Սուրիոյ համար: Կը լսեմ կարմիր Վարդան կ'ըսէ. «Առա-ուած զօրաւ՝ պահապանեալ անուա-նէ, եւ ի տեղիս իւրաքանչիւր եւ յէշ-խանութիւն անձալ հաստուցանէ...»: Այս ժամուն համար պատրաստ եղէք: Եւ թոյլ տուէք որ դարձեալ վերյիշեմ ձեզ հետեւեալը.

Ամենայն թագաւորութիւն բաժանեալ յանձն իւր՝ աւերի:

Եւ ամենայն քաղաք կամ տուն բաժանեալ յանձն իւր ոչ կացցէ:

L. HUET

Կը յուսանք թէ վերեւ տրուած բա-ցատրութիւններու լոյսին տակ, զին-ուորական ծառայութեան ենթակայ ե-րիտասարդներու մտավախութիւննե-րը պիտի փարատին եւ սիրով պիտի կատարեն զիրենք հիւրընկալողներին հանդէպ այն պարտականութիւնները, որ զիրենք աւելի սերտօրէն պիտի կա-պէ Ֆրանսական մեծ ընտանիքին հետ:

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (յապաղած) — Բալա-հովիտի վերաշինական միութեան Ang-պատգամ. ժողովը տեղի ունեցաւ Ապ-րիլ 17ին, սալօն Մաժիք սրահին մէջ, Նախագահութեամբ Ֆրանսայի շրջա-նի վարիչ մարմնի նախագահ հայրե-նակից Մ. Իզնոյեանի, որ այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ:

Պատգամաւորները իրենց դիւանը ընտրեցին նախագահութեամբ Գ. Կ. Փափազեանի եւ քարտուղարութեամբ Ա. Խաչատուրեանի: Բայց նկատելով որ ներկաները փոքրամասնութիւն կը կազմեն, ժամանակ չկորսնցնելու հա-մար ընտրուեցաւ հաշուեքննիչ յանձ-նախումբ մը, (Գ. Գ. Յ. Քիւրքճեան, Մ. Վարժապետեան, եւ Ա. Խաչա-տուրեան): Հաշիւներու քննութենէն երեւան եկաւ որ վարիչին մօտ կը մը-նայ 17,088.35 Ֆր. պատրաստ գու-մար մը:

Կէսօրէն վերջի նիստին բոլոր պատ-գամաւորները ներկայ էին: Պատգա-մաւորներ ունէին մասնաճիւղերէն, Մարսէյլ՝ արանց եւ կանանց, Գօմօն, Սէն Լու, Կարտան, Լիոն, Վիէն, Վա-լանս եւ Տիկուան: Օրակարգին վրայ կային աւելի քան տասնըհինգ հար-ցեր, որոնք լուծուեցան շատ խաղաղ եւ օրինաւոր կերպով:

Ժողովը վերջացաւ Ապրիլ 18ին, ընտրելով իր վարիչ մարմինը, — Մ. Վարժապետեան, Մ. Մահտեսեան, Յակոբ Քիւրքճեան, Գ. Արզումանեան եւ Տ. Գալուստեան:

*** Պատգ. ժողովին առթիւ խըն-ջոյք մը եւս տեղի ունեցաւ կարգադիր յանձնախումբը պատրաստած էր կար-միր հաւկիթ, աղանդեր, պահածոյ գինի, գարեջուր եւ զանազան խմիչք-ներ: Ժամանակէ առաջ սրահը լեց-ուած էր: Անչափ կը զարնէին Բալուի հայրենակցական Միութեան անդամ-ներն ալ, որոնք եկած էին ոչ միայն քաջալերելու մեր ձեռնարկը, այլեւ համերաշխութեան գեղեցիկ օրինակը տալու:

Միութեան կողմէ հայրենակից Մ. Մահտեսեան բանախօսութեամբ մը հրաւիրեց միութիւնները եւ հանդիսա-կանները իրարու թեւ թիկունք հան-դիսանալ, հետապնդուած նպատակին յաջողութեան, քանի որ միութեան նպատակն է օգտակար ըլլալ իր տարա-բախտ հայրենակիցին, ինչ անունի տակ ալ ըլլայ: Ամէն հայրենակիցի սրտի խոր բաղձանքն է Հայը տեսնել իր հայրենիքին մէջ:

Ցնծոյ հիւրասիրելով հանդիսական-ները, առաջարկեց սեղանապետ մը ընտրել: Ներկաներու փափաքին հա-մաձայն ընտրուեցաւ հայրենակից Կ. Տիրատուրեան, որ բոլոր հանդիսա-կաններուն խօսք տուաւ:

Շատեր իրենց օրուան հօգերը մոռ-ցած՝ երգերով, արտասանութիւննե-րով կը թնդացնէին սրահը: Հայրե-նակիցներ Մ. Թորոյեան, երիտա-սարդներէն Ա. Համբարձումեան, իսկ տարեց հայրենակից Սրգարարը (Սար-գիս եղբայրը) իրենց մեներգներով, հայրենակցական միութեան անդամ-ները խմբական երգերով ոգեւորեցին բազմութիւնը: Արտասանութիւններ ըրին հայրենակիցներ Ս. Դաւիթեան, Օր. Մ. Սարգիսեան եւ Տեփոյեան ու Քոչեան փոքրիկները իրենց հետա-քրքրաշարժ խաղերով, Գ. Խաչատուր-եան, Յ. Արզումեան, Հմայեակ Յով-հաննէսեան իրենց պարերով փայլ կու-տային միութեանս խնջոյքին:

Խնջոյքը վերջացաւ սեղանապետի քաջալերական խօսքերով:

Ներկայ մը

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յուշարձանի չինութեան կեդր. յանձնախումբս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Ամերիկայի հանգանակութեան հաշ-ուէն, Նիւ Եորքի կեդրոնական յանձ-նախումբին երկրորդ գումար՝ 300 տոլար (Յունուարի մէջ) օրուան ար-ժէքով	8820.—
«Յառաջ»ի հանգանակութեան ցուցակէն 5րդ գումար	698.—
Հայ Կամաւորներու եւ Մար-տիկներու միութենէն՝ նուի-րատուներու վաճառումէն	736.—
Գ. Զենոբ Տուրիկեանէ	20.—
Գումար՝	10274.—
Նախորդ գումար՝	33245.55
Ընդհ. գումար՝	43519.55

Յուշարձանի կեդրոնական յանձնա-խումբս պարտք կը նկատէ յայտնել թէ՝ յուշարձանի աշխատանքները մեծ չափով յառաջացած են, բայց արժէ-քին կէսը միայն վճարուած: Արդ, որ-պէսզի կարելի ըլլայ անոր բացումը կատարել յառաջիկայ սեպտեմբերին, յանձնախումբս կը խնդրէ՝ Եւրոպայի, Հնդկաստանի, Իրանի, Եգիպտոսի եւ Հարաւային Ամերիկայի յուշարձանի հանգանակութեան դեռ չմասնակցող հայ գաղութներու ազգային մարմին-ներէն եւ մանաւանդ երիտասարդա-կան կազմակերպութիւններէն, որ-պէսզի շարժում մը ստեղծելով ար-դիւնքը փութացնեն յանձնախումբիս գանձապահին հետեւեալ հասցէով.— Mr. Sarkis Deuvletian, 23, Rue Jouye-Rouve, Paris (20):

Յանձնախումբիս կեդրոնին հասցէն է.— Comité Central d'Initiative du monument du Général Antranik, 144, Bld. Magenta, Paris (10):

ՅԱՌԱՋ.— Մարտ 26ին Կեդր. Յանձնախումբին վճարած ենք նաեւ 250 ֆրանք (ՍէՆ Ժէռմէն Լօ. Միու-թեան գրկած գումարը):

« ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ... »

Մարսիլիոյ Հայ Մշակութային Մի-ութիւնը տպագրութեան յանձնած է Շ. Նարդունիի մէկ վիպերգութիւնը, Երուսաղէ՛մ, Երուսաղէ՛մ, որ պիտի ըլլայ գեղատիպ հատոր մը եւ իբրեւ յառաջաբան պիտի պարունակէ տե-սութիւն մը գրական քննադատու-թեան մասին:

Հատորը լոյս կը տեսնէ Մայիսի վերջը: Ամէն ապսպրանքի համար դիմել Հայ Մշակութային Միու-թեան, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ:

ՄԵՐ [illegible]

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...եր ձեռքերը քիստերէն վիրաւորուե-...ն ու արիւնեցան: Ծունկները ծա-...կեցին մեր լինդերը ուռեցան ու ահաւոր ...ուիլ:

...նք մեր ջուրը կը խմէինք մասա-...ոյ ձորի մը աղբիւրէն, կաթի նման ...ռնող ու համով: Ամէն անգամ որ ...հետարէինք անկէ, — Ա՜խ, հաստ մըն ...ոյ խմենք հայրենի աղբիւրէն, հատ ...ն ալ կ'ըսէինք, դուցէ վերջինը ըլ-...լայ...

...նք հանեցինք բաւական ցորեն: ...տ մը թոնիրներուն մէջ պահեցինք: ...ւ մըն ալ առած Գարամանի գա-...ղը, անոր ձեռքով աղալու համար: ...կը քալէինք անտառէն: Սալնճախի ...երէն մօտ, արտի մը թումբը, Կա-...րմին ու Գրիգորին առարկելեալ ապ-...ներ գտանք: Անոնք զայն չինէր էին ...երկու տարի առաջ: Հոն Քիւրտերէն ...կողպուելէ եւ իրենց տեղը գիտ-...ցուելէ վերջ, լեռը էին գալ: Թուլուն-...ներու պէս՝ որոնք կը թողուն իրենց բոյները, մէջ մարդ չպի մնայ: Ու կ'երթան կը հաստատուին ուրիշ տեղ: Փլեր էր տանը: Խարխուլ՝ պատերը: Տանիքին հողը մէջը թափած, ուր քա-նի մը ուռի ճիւղ պառկած կը մնա-յին: Դուռը գիրկ մը ցախ մնացած ու չորցածէր: Քիչ անդին մոխիրներ դիզ-ուած:

Սենօն գիտէր մեր լեռները իր մատ-ներուն պէս: Գիտէր թէ ո՛ւր լու աղ-բիւր մը կամ սլացանու ծառ ու թուփ մը կայ: Հայրերուս գամին ձորը հե-ռանք: Անոր Տանծուն ծմակը անուանը կուտային: Լերան կողմն էր այդ հո-վիտը: Աղբիւրներու ջուրերը մարգե-րու մէջէն կը վազէին: Մասրենիի ու մորենիի թուփերը իրար սերտօրէն գրկեր էին: Երկու հակայ վայրի խըն-ձորենիները պտուղներով բեռնաւոր, ճիւղերը կը ծռէին: Անոնք թթու եւ տհաս էին: Ժողվեցինք, զանոնք արե-ւին տակ փռեցինք ու միասին առինք մաս մըն ալ:

Գիւղերը Գարամանի անտառն ան-ցուցինք եւ երբ լուացու անոր առենն իջանք: Անոր կիսամերկ լանջերը կա-յին վրայ դէպի երում հող կը տանէին: Անոնք մեզի յայտնեցին թէ առանց խոյլա գացած է, ձորն ի վեր անտառ-ներուն խորերը: Մենք հոն գացինք: Մենք մեզ ծանօթացուցինք Գարամա-նի կիներուն, եւ հարցուցինք թէ ա-նոնց քով գտնուող Հայերը ո՞ւր են: Անոնք ուրացան նոյնիսկ թէ իրենց քով Հայեր կան: Գարաման ջողապէ գացեր էր գարի աղալու: Կէս գիւղերէն ուղուեր առած դարձաւ: Մեզի հետ շատ սիրով տեսնուեցաւ ու պատուեց: Ըսաւ թէ այդ Հայերը լեռ կը մնան: Մենք անոր տղէն իմացանք այդ Հա-յերուն ով ըլլալը: Անոնք երեք էին: Կասմենց Մարտիրոսը եկած միացած էր անոնց: Միւսները մեր գիւղէն ջա-ղացպան Զաթային կորիճ տղաքը՝ Հովիկն ու Արմէնն էին, երիտասարդ, երկայնահասակ, անթերի զինուած ու քաջ: Հիմակ անոնք լեռներու վրայ փոխուէր, մէյմէկ առիւծ էին դար-ձեր: Գողութիւն, կողոպուտ, մար-դասպանութիւն կ'ընէին:

Այս գարնան, երեքը մէկ գիւղ կ'իջ-նեն զինուած եւ ուղղակի դաշտ կ'եր-թան, ուր կը մնար գիւղը պահող ժանտարման, Զիմանցի քիւրտ Սլօն: Սլօ մեր գիւղէն գեղեցիկ հարս մը կը պահէր իր քովը, իբրեւ հարճ: Մեծ-չաղին, իրիկուան, մէկը դղրոցին դուռը կը բանայ անոնց: — Զիմանցի Սլօն դո՞ւն ես, կը հարցնեն: Ան կը պատասխանէ. — Այո: Կուրծքին գըն-դակ մը կը տեղան: Ան կ'իյնայ, ի-րենք կը հեռանան: Կ'երթան գալոցին քով, Զարմանենց տունը ուր կը բնա-կէր Հաւնացի Ալիկ քիւրտը: Ալիկ ազնուի նման ծնած էր գիւղը: Զայն անկողնին մէջ սրախողխող կ'ընեն ըն-տանիքի անդամներուն ներկայու-թեան ու կը քաշուին: Մեր գեղը կը նստէին այդ ատեն Քէմալի Մէգիկէյ գիւղէն զաղթական թուրք ընտանիք-ներ: Անոնք բոլորը զինուած էին առա-տական պերթաններով եւ յարունակ Անգախ վայրի երէ որսալու կ'երթա-յին: Մէգիկէյցիները այդ օրը կը սար-սափին ու հարիւր զինուած մարդկերէն մէկը չի կրնար դուրս ելլել զանոնք հետապնդելու: Շաբաթ մը վերջ ար-դէն բոլոր Մէգիկէյցիները սարսափա-հար կը հեռանային գիւղէն: Կը հեռա-նար Ալիկի ընտանիքը: Ալ ժանտարմա չէր գար գիւղը ապրելու: Հոն կը բնա-կէին երեք քաջերը, աւերակներու հետ մինակ: Յառաջիկայ ձմեռը ա-նոնք հոն պիտի անցընէին: Ու գար-նան նորէն, անոնք Զիթմէկ գիւղին ճամբուն վրայ մարդազայլ մը քեր-թեր, գայն աղբիւրին քով պառկեցու-ցեր ու քովը թուղթ մը դրեր էին. Հոն կը կարդացուէր եղեր քանի մը խօսքեր, բազորդներու պետութեան հասցէին, հոն ապարէգ կը կարդացուէր եղերան-գէն բնակչութիւնները փճացնող Տիփլիքի զինուորական վարչութեան, որպէս-զի լեռներու վրայ երթալ չափուի ի-րենց հետ: Անոնք ցերեկով կը կոխէին Սարգուն, դող հանելով վատերու զանգուածները:

Ճամբաներու վրայ անցորդներու ա-ռաջքը կը կարէին, կը զարնէին պե-տութեան փոստան ու գոյժակալին լուրեր կը ղրկէին: Լեռներուն վրայ անոնց վախէն ճամբ չէր թափեր:

Գարաման հայերս էր անոնցմով: Անոնք, կ'ըսէր, առիւծ են, առիւծ: Իրենց վէգերը այնքան հաստ է եւ բա-զուկներն ալ նոյնքան: Մէկ երանու-թեան կ'ուզէր ճանչնալ այսուհետեւ իմ հօգիս, — Տղաքը զանել: Գարամանին երկաթը մը ձգեցի որ երբ զանոնք ա-նոնց յանձնէ ու Սենոյին հետ գար-ձանք մեր լեռները:

Կ'ուզէի նորէն հանձնք բերել աղբե-րէն, սակայն Սենօն կ'ընդդիմանար: Անոր աչքին նորէն սկսած էին անուշ երեւիլ Մէճիտը եւ հովուութիւնը: Ատեն մը վերջ նորէն Գարամանի դար-ձանք: Ան տունը չէր: Կինը կը տրտն-ջար: — Ձեզի համար էքէկս տարին: Մատներ են թէ քովը Հայեր ունի: Ե-թէ դուք երէկ այս առեն եկած ըլլա-յիք, այս ձորերը ժանտարմաներով լեցուն պիտի գտնէիք: — Բայց խա-թուն, ըսինք անոր, այս երկրորդ ան-գամն է որ մենք ձեզի կուգանք: Ին-չե՞ն մեզի համար կ'ըլլայ քու էրկանդ տարուիլը: Իրիկուան Գարաման դար-ձաւ: Զինքը շատ ծեծեր էին ժանտար-մաները: Ան մաքի մը եւ երկու ոսկի կաշառք տալով կրցեր է ազատիլ: Ան նորէն պատմեց մեր տղոցը յանդգնու-թեան մասին: Տակաւին շաբաթ մը առաջ անոնք պատող ուտելու համար Եփրատի վրայ Զնդուբ քիւրտ գիւղը կ'երթան գիշերով: Անոնք հոն յանկարծ կ'երթան եղեր: Այդ գիշերը հինգ գիւ-ղացիներ կը լռեցնեն ու կը հեռացնեն զանոնք քաղաքօրէն: Կը լուանայ ու մեր տղաքը ձորի մը մէջ կանգ կ'առնեն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(73)

(Շար.)

նանցին մէջ որ նշանակուած են իրենց թուղթին վրայ : Օտար արհեստաւոր - ներն ալ պէտք է բանուորական թուղ ունենան, եւ կրնան աշխատիլ միայն նշանակուած գործին եւ նահանգին մէջ :

1926 օգոստոս 11ի օրէնքին մէջ կատարուած բարեփոխումով մը, օրէնքին տրամադրութիւնները կրնան մեղմանալ կարգ մը օտարականներու մասին ո - րոնք երկար ատեն Ֆրանսա բնակած ըլլալով կամ Ֆրանսական կապեր ունենալով, կը ծառայեն երկրին տնտեսութեան :

Բարեփոխուած է նաեւ 1932 օգոստոս 10ի օրէնքը, որ 10 առ հարիւր կը սահմանէ օտար աշխատաւորներու համեմատութիւնը : Նոր հրամանագրին տրամադրութեամբ, կարելի է անհատական շեղումներ կատարել որոշ տեւողութեամբ, այն առեւտրական կամ ճարտարագործական հաստատութեանց համար որոնք բանւոր պակասով մը ի վիճակի չեն տառապէս գործադրելու 10 առ հարիւրի օրէնքը : (20րդ յօդուած) ։

4,712,500,000 ֆրանք բացառիկ վարկ ազգային պաշտպանութեան համար

Երէկ եւ առջի օր հրատարակուած հրամանագիր - օրէնքներէն մէկը 4.712.500.000 Ֆրանքի բացառիկ վարկ մը կը սահմանէ, գլուխ հանելու համար ազգային պաշտպանութեան ծրագիրը : Այս գումարէն 2.267.750.000 Ֆրանք պիտի յատկացուի օդանաւային ուժերու, 1.041.000.000 Ֆրանք՝ նաւատորմին, 650 միլիոն Ֆրանք ալ բանակին : Անկէ զատ, ծովային նախարարը արտօնուած է 5 միլիառ Ֆրանքի յաւելուածական գումար մը ծախսելու հինգ տարուան ընթացքին, նաւային շինութեանց համար : Այս գումարով պիտի շինուին երկու միլիոնարի զրահաւորներ, մէկ յածանաւ, երկու սուրնթաց մարտանաւեր՝ պաշար փոխադրելու համար եւ եօթը սուզանաւ : Կ'ըսուի թէ երկու զրահաւորներէն իւրաքանչիւրը պիտի ունենայ 35.000 թոն տարողութիւն, եւ չմնալու համար Իտալիայէն :

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ի հարկին օդանաւեր պիտի գնուին օտար երկիրներէ եւ մասնաւորապէս Ամերիկայէն, որ առաջ գլուխ հանելու համար օդատորմիղին զօրացումը, ինչպէս ըրած է Անգլիա, մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկելով Մ. Նահանգները ։

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԻԹԼԵՐԻ

Անձկալի՞ց այդ խրախճանք Հռոմի մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Հիթլէր Հռոմի մէջ ընդունուեցաւ շռնդալից եւ աննախընթաց արարողութիւններով, որոնք մինչեւ հիմա վերապահուած էին միայն կայսրերու եւ արքաներու : Գերմանիոյ Առաջնորդին կ'ընկերանային արտաքին նախարարը՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, քարոզութեանց նախարարը՝ Տոքթ. Կէօպէլս, մտերիմ խորհրդականը՝ Հէս եւ ուրիշ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ : Ընդունելութեան ծրագիրը գործադրուեցաւ մանրակրկիտ կանոնաւորութեամբ : Հիթլէրի մասնաւոր կառախումբը Օսթիայի նոր կայարանը հասաւ երեքշաբթի ճիշդ ժամը 8.30ին, երբ թնդանօթները կ'որոտային. Գերմանիոյ Առաջնորդը քարափին վրայ ընդունուեցաւ Իտալիոյ Թագաւորին եւ Մուսոլինիի կողմէ, մինչ նռնաձիգներու վաշտ մը եւ Մուսոլինիի անձնապահ գունդը բարեւի կեցած էին : Յետոյ երեքը մէկ առաջնորդուեցան քաղաք, անցնելով Ադոլֆ Հիթլէր պողոտայէն, որ կը լողար դրօշներու եւ լոյսերու մէջ : Հռոմի քաղաքապետը Տոն Փիէրօ Քոլոննա, որ կը սպասէր քաղաքին պարիսպներուն առջեւ, բարի գալուստ մաղթեց հետեւեալ խօսքերով ․

— « Ցանկալի օգոստափառ Հռոմի քաղաքին սրտագին ողջոյնը կը հաղորդեմ ձեզի, Առաջնորդ գերման ազգին : Հռոմ չի կրնար մոռնալ այն բարձր հիացումը զոր Գերմանիոյ մեծ միտքերը ունեցած են իր քաղաքակրթութեան համար : Ցիշելով գաղափարական այս խոր կապերը, Հռոմի ժողովուրդը երջանիկ է որ ձեզ կ'ընդունի հինաւուրց զօրութեան յիշատակարաններուն եւ վերանորոգուած կայսրութեան ապրանքներուն մէջ : Բարի գալուստ Հռոմի հողին վրայ » :

Յետոյ խաղաղութեան անցնելով պարիսպներէն եւ պատմական յիշատակարաններէն, առաջնորդուեցաւ դէպի Վէնէտիկի պալատը : Հիթլէր խորապէս յուզուած էր, մանաւանդ երբ կ'ողջունէր անհամար բազմութիւնը՝ պալատին պատշգամէն :

Կայարանէն մինչեւ պալատ, չկար շէնք մը որ դրօշազարդուած կամ ծաղկազարդուած չըլլար : Ջախաւորման թերթերը կը գրեն թէ միեւնոյն ատեն զազանի սարսափ մը կը տիրէր ամէն տունի մէջ, Թափօրի ճամբուն վրայ :

Հռոմի բոլոր պանդոկները եւ հիւրանոցները այնքան խճողուած էին, որ ուշ մնացողները տեղ չգտան : Նոյնիսկ շատ մը թղթակիցներ ուշ մնացած էին, թափօրին մասնակցելու համար :

Դաշինք Թուրքիոյ, Յունաստանի եւ Եգիպտոսի միջեւ

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Եգիպտոսի թագաւորը ընկերի պիտի երթայ յառաջիկայ յունիսին, եւ այս առթիւ համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Թուրքիոյ, Յունաստանի եւ Եգիպտոսի միջեւ : Այս համաձայնութեան գետինը պատրաստած է Թ. Ր. Արաս, երբ Գահիրէ կը գտնուէր վերջերս, իբրեւ միջոց մը գերմանական ազդեցութիւնը չէզոքացնելու ։

Ինչպէս կ'երեւայ, Թուրքիա կը ձգտի ամէն կերպով հաստատել իր գերակշռութիւնը՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, մասնաւորապէս հիմա որ Իտալիա եւ Գերմանիա կը զօրանան այդ շրջանին մէջ :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ Դաշնակցութեան վարչական խորհուրդը նիստ գումարեց, քննելու համար հրատարակուած հրամանագիր - օրէնքներուն տրամադրութիւնները, որոնք աւելի ճկուն ձեւի մը կը վերածեն 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքը եւ ուրիշ կարգ մը շեղումներ կը պարունակեն :

ԱՆԳԼԻԱՅԻ պատերազմական նախարարը կարգ մը նորութիւններ հաստատեց, նոր զինուորներ ճարելու համար, քանի որ պարտաւորիչ զինուորութիւնը ընդունուած չէ երկրին մէջ. Այսպէս, այն երիտասարդները (18-24 տարեկան) որ կամաւոր կը գրուին երկար ժամանակաշրջանի մը համար (21 տարի), ծառայութիւնը լրացնելէ վերջ շաբաթական նուազագոյն 14 շիլին (112 Ֆրանք) հանգստեան թոշակ պիտի ստանան, իսկ ենթասպաները՝ 55 շիլին (440 Ֆր.) : Այս կամաւորները զինուորութիւնը լրացնելէ վերջ, 45 տարեկան ըլլալով, կրնան գործ ալ ճարել ։

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ մնայուն խորհուրդը ժողով գումարեց Սինայիայի մէջ (Ռումանիա) : Օրակարգին վրայ կը գտնուին Եթովպիոյ գրաւումին ճանաչման բանաձեւը, միջազգային կացութիւնը՝ Աւստրիոյ կցումէն վերջ, մերձեցում՝ Հունգարիոյ եւ Փոքր Համաձայնութեան միջեւ, փոքրամասնութեանց խնդիր եւն. :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ արաբ ազգայնականները փորձեցին գործադուլ մը սարքել, իբրեւ բողոք վերջին ձերբակալութեանց դէմ : Զինեալ հրոսախումբեր կը շարունակեն փրկանք պահանջել գիւղերէն եւ աւարներ կատարել :

Հ. Յ. Դ.

Ժողովք

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 6 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Rue Jean Robert սրճարանին վերնայարկը՝

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ **ԸՆԿ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

ԱՆԻԷՐ ՍԻՒՐ ԲՕԼԻՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 6 Մայիս, Ուրբաթ, Պուա-Քոլոմպի կայարանին մօտիկ, ծանօթ ճաշարանին : Խիստ կարեւոր օրակարգ. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

Պ. ԱԼԱՐ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 8 Մայիս, կիրակի, ժամը 9ին, սովորական ճաշատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. «Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

5 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին Հայ Ակումբին մէջ :

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Լ. ՉՈՐԹԻՍԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժինը կը մասնակցի Ընկ. ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ իր երգեցիկ խումբով :

Տէր եւ Տիկին Գարթեւեան (ջութակ – դաշնակ) :

Մուտքը ազատ է

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

7 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սալոն Բոլիգէի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՍԹԱՑՆ. ՓՈԽԱՆՈՐԴ **ՋԻՕՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ**

Մասնակցութեամբ Հայ Մշակութային, Զարթօնք, Երիտասարդաց, Հայ Կամաւոր. եւ Մարտիկներու, Հայ Երաժշտական, Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ Արիներու, եւ Հայրենակցական Միութիւններու :

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ **Պ. Մ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ** ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին

Ծախսերու մասնակցութիւն 2 Ֆրանք:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ "Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ„Ը

8 Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle Poissonnièreի մէջ, 7, Rue du Fbg. Poissonnière, Métro Bonne Nouvelle .

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ **ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆԴ**

ԿԸ ԽՕՍԻ **Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ դաշնակահարուհի ՕՐ. ՔԷՆ - ՏԻՐՃԵԱՆ, կ'երգեն՝ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Պ. Ց. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ ։

Սիրողներու խումբի կողմէ կը ներկայացուի երկու զաւեշտ, «ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ՆԱՄԱԿԸ » եւ « 48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ »

Կը պարէ Գուլկար պարուհի ՕՐ. SOPHIE ERRIO:

Եւրոպական պարեր: Ընտիր ճաշ:

Ձրի պիւֆէ՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ :

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆ. — Ցայտագրին ճոխութեան պատճառով, հանդէսը կը սկսի որոշեալ ժամուն ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հերթական դասախօսութիւնը, 6 Մայիս, ՈՒՐԲԱԹ երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, 5 Ռիւ տը լ'Էգլիզ, «Շահրիկեան» սրահը: Կը դասախօսէ Պ. ԹԱԳՒՈՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Աթլէթիզմ» :

Մուտքը ազատ է : Կարծիքներու փոխանակութեան լայն պատեհութիւն կը տրուի :

Զ Ռ. Միութեան Վալանսի Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը, 5 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին : Խիստ կարեւոր օրակարգ :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 5 Մայիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին 8 Rue Poussin :

Կը խօսի՝ Պ. Ց. ՅՈՎԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝ «La situation des Refugiés devant la Loi Française» :

ՓԱՐԻԶ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

184 Bld. St. Germain, SALLE GEOGRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐԺ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ **Մ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ա. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ,**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

ՏԻԿ. Ա. ՄԱՐԳԻՍԵԱՆ (ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ),

ՀՐԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ)

ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ **ՕՐ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ** (ԴԱՇՆԱԿ) :

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր հինգ Մասնաճիւղերով կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը 8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը լ'Էգլիզ :

Բացման խօսք՝ Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Խմբերգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր՝ հայկական տարազով: Զուգերգ, ջութակ եւ մեներգ:

Մուտք՝ 5 Ֆրանք (որ իրաւունք կուտայ մասնակցելու տեղի ունենալիք վիճակահանութեան) :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը տնական գործերու համար : Դիմել Երկուշաբթի օրերը Տիկին Գետիկեանի, 83 Ave. d'Italie Paris (13).

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ձեր բնակարանը, շէնքը նայլոն անքերի եւ ճաշակաւոր ներկելու, պատի թուղթեր փակցնելու եւ նորոգութիւններու համար դիմեցէք նամակով՝

S. GRÉGOIREի, 1bis, Rue Rouget de l'Isle, Choisy-le-Roi Seine.

Խղճամիտ եւ մաքուր աշխատանք՝ չափաւոր գիներով :

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameseme, PARIS (13)

A. DER (AGOPIAN)

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ

Կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ Միութեան կողմէ

7 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

PALAIS DU CONGRESի ՄԷՋ, (Porte de Versailles)

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ**

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու :

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Պ. Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ**

Եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Պ. Տէրվիշեանի

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի «l'Homme Squellette» Պ. Փաղքալ Գասմաճեանի կողմէ մարմնական նկուն խաղերով : Կը պարէ Օր. Huguette O Bine Petit Casinoէն): Երգ՝ Օր Մարկրիթ Նիզամեանէ: Արտասանութիւններ: Կէս գիշերէն վերջ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԻՒՐՈՊԱԿԱՆ պարեր կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Օնոսեանի Թանկոյի եւ Գոնկայի մրցում մասնաւոր ժիւրիի ներկայութեամբ կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները :

Տոմսերը կը ծախուին.— Գրատուն Հր. Սամուէլ, 51, rue Mons le Prince, (6). Յառաջի խմբագրատունը 17, rue Dameseme եւ Միութեան անդամներուն մօտ : Գինները ժողովրդական : Ձրի պիւֆէ

Հաղորդակցութիւն.— Իջնել Բորթ տը Վէրսայլ :

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ. 22 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Գոլսոյ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱԲԱՆ Կ'ՈՒԶԷՄ...

(զաւեշտ 3 արար. Թարգմ. Ա. Մաստաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ : Կը մասնակցին Տիկին ՓՆԱՐ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Տէր եւ Տիկին Ա. ... ԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. ... ՃԱԳ. Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince

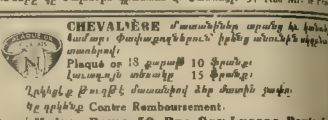

CHEVALIÈRE մատանիներ տղոց եւ կանանց համար : Փափաքողներուն իրենց անուններն սկզբնատառերով :

Plaqué or 18 քարատ 10 Ֆրանք :
Լաւագոյն տեսակը 15 Ֆրանք :

Ղրկեցէք թուղթէ մատանիով ձեր մատին չափը.

Կը ղրկենք Contre Remboursement.

Հասցէ՝ Maison Bema, 50, Rue Gay Lussac, Paris 5

" ՇԻՐԱԿ „

Արեւելքի միակ իսկական օղին

Անզուգական, Անմրցելի, Անխառն

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչով Հայ աւանդական սեղանին համար

ԿԱՊՈՅՑՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց զգեստներու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ ... ներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունեւորները ... : Չափաւոր գիներ :

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (8). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած ճոյակաւոր օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'աւրեն, գինովութեան ... եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն համբաւը, կազդուրիչ եւ ... ըլլալը ճանաչուած է:

Dalakupeian ... St. Lambert ... Suffres, Marseille

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն - Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը կը յայտնէ հայրենակից Պ. Քերովբէ Կարապետեանին իր կնոջ՝ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ գառնաշէտ մահուան առթիւ :

Տէր եւ Տիկին Մարգար եւ Այնիւ Խաչիկեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Հայրենակից Պ. Քերովբէ Կարապետեանի, Տիկին Զմոյին եւ բոլոր սգակիր պարագաներուն Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ գառնաշէտ մահուան առթիւ : Կը մաղթենք համբերութիւն սգակիր սիրեցելոց եւ հանգիստ անմոռանալի Արմենուհիի ոսկորներուն .

Թ. Աստուրեան եղբարք իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Հայրենակից Քերովբէ Կարապետեանի իր կնոջ՝ գառնաշէտ մահուան առթիւ :

Մարսէյլ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է ... Մայիս ... որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս ... րակի օր Ֆլորիա ճաշարանին ... 61, Mr. le Prince, Փարիզ :

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ ... ւորներու եւ Մարտիկներու ... նը ժողովի կը հրաւիրէ իր ... կիցները 6 Մայիս, Ուրբաթ ... ժամը 9ին «Աբրիմեան» սրահին ...

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայրենակց. Միութեան ... ւէյլի Մասնաճիւղը ժողովի կը ... ւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր ... րենակիցները 8 Մայիս, կիրակի ... ւօրէ վերջ ժամը 2ին, Գառ Սէն ... Ռիւ Ալէքսանտրի : Խիստ կարեւոր օրակարգ :

ԴԱՑԵԼՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REX

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

— HARATCH —

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 6 MAI 1938

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3723 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՅՆ ՄԱՐՏԱԿՈՉԸ ԱՅԼԵՆ ԹԷ ՉԱՅԼԵՆ

Այս տարի Մայիս Մէկն անգամ դարձաւ մարտակոչ :

Անշուշտ մարտակոչ մըն է Աշխատանքի տօնը,— բայց ամէն բանէ առաջ ազդանշան՝ ընկերային արդարութեան, խաղաղութեան եւ ազատութեան :

Տարին մէկ անգամ գլըրգադին ցոյցեր կազմակերպելով եւ փառաբանելով Մայիս Մէկը, աշխատաւորական կազմակերպութիւնները կը ձգտին ոչ միայն պաշտպանել ստեղծագործ Աշխատանքին դատը, այլեւ ներդաշնակութիւն հաստատել ժողովուրդներու միջեւ, սանձել բռնակալութեան եւ աշխարհակալութեան, հարստահարութեան եւ պատերազմի տենչերը :

Վերջին տարիներու ընթացքին, բայց մանաւանդ այս տարի, կը թուի թէ այս ճակատին վրայ եւս լուրջ փոփոխութիւն մը կատարուած է :

Աշխատաւորական կազմակերպութիւնները նորէն կապուած կը մնան իրենց դաւանանքին, եւ յաճախ անկարելին կը փորձեն, գոնէ անոր հիմնական կէտերը իրականացնելու համար :

Եւ սակայն, ո՛րքան փոխուած են արտայայտութեան եղանակները։ Նոյնիսկ բառերն ու կանչերը :

Ահաւասիկ Խ. Միութիւնը, որուն համար կ՚ըսեն թէ «սոցիալիզմի հայրենիքն է»,— միակը իր տեսակին մէջ։

Ամէն տարի մայիս 1ին, հսկայական զօրահանդէս մը կը սարքուի Խ. Միութեան մէջ, ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային ուժերու ցուցադրութեամբ : Հարիւրաւոր օդանաւեր կը ճախրեն գլխի երկինք։ Հրասայլեր, թնդանօթներ եւ արդի զինաթուեստի բոլոր արդիական գործիքները կը թնդացնեն գետինը, հեծելազօրքը եւ հետեւակազօրքը մարզանքներ կը կատարեն,— եւ ճառե՜ր, ճառե՜ր հրաշունչ, յաճախ սպառնալից :

Այս տարի ալ, մարաջախտ Վորոշիլովն էր որ արձակեց պատգամը.

— «Արեւմուտքի եւ արեւելքի մէջ, ֆաշականներու պատրաստած պատերազմը ահագին համեմատութիւններ եւ «արդիական» ձեւեր ստացած է: Աշխարհի բաղխման դասը եւ անոր ֆաշական յառաջապահները կրնան հրձիգ համաշխարհային պատերազմի պատասխանութեան այս «փորձ»ով: Բայց պատերազմներու հրձիգները պէտք չէ մոռնան թէ համաշխարհային պատերազմի մը կրակը միայն միլիոնաւոր բանուորներ եւ գիւղացիներ չի ոչնչացներ, այլ կրնայ բնաջնջել նաեւ ցարեր, թագաւորներ եւ իրենց միապետութիւնը, ատատպետները եւ բաղխման դասը՝ իրենց իշխանութեամբ եւ դրամագլուխով: Համաշխարհային այս մեծ պատերազմին մէջ զօր դրամատէրները ու ֆաշականները կը պատրաստեն ոյնքան խնամքով, պիտի այրի մրկի ամբողջ բաղխման դասը, ինչպէս եղաւ ռուսական: Համաշխարհային պատերազմին դրդիչները շատ լաւ գիտեն Խ. Միութեան հզօր ուժը եւ իր բանւորագիւղացիական կարմիր բանակին վճռականութիւնը :

Եւրոպայի եւ Ասիոյ ներկայ դէպքերը մեզ կը հարկադրեն մասնաւորապէս արթուն մնալ: Մենք պէտք է աշխատինք տասնապատկուած եռանդով եւ իւրաքանչիւր ժամ օգտագործել, կատարելագործելու համար կարմիր բանակին ռազմական կարողութիւնը, անոր քաղաքական եւ արհեստագիտական զարգացումը»:

Գակասը լրացուց Մոսկուայի ծովային գործավարը, ազդարարելով թէ «խորհրդային հողը եւ խորհրդային ջուրերը նուիրական են եւ անբռնաբարելի»:

Անդին, հիթլէրական Գերմանիոյ մէջ, «Առաջնորդ»ը եւ իր գործակիցները խաղաղութիւն կը քարոզէին մայիս 1ի առթիւ : Բայց, ի՜նչ ուղղութեամբ.

— «Մենք գիտենք թէ պարտաւոր ենք շարունակել Գերմանիոյ պաշտպանութեան զօրացումը: Երբ կը տեսնենք որ ուրիշ ազգեր օդանաւեր կը գնեն օտար երկիրներէ, պէտք է հարցնենք թէ ինչո՛ւ այդպէս կ՚ընեն: Գերմանացիները իրենք պէտք է շինեն իրենց օդանաւերը»։

Եւ այսպէս բազմաթիւ օրինակներ :

Մայիս 1ի առթիւ ըլլայ թէ ուրիշ պատեհութեամբ, նոյն ազդանշանն է որ կը հնչէ ամէն կողմ :

Դեռ երէկ պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը 4,712,500,000 ֆրանքի բացառիկ վարկ մը սահմանած է, ազգային պաշտպանութեան համար (բանակ, նաւատորմ եւ օդատորմիղ)։ Մասնաւորապէս ուժ պիտի տրուի օդատորմիղին, նոյնիսկ օդանաւեր գնելով արտասահմանէն, ինչպէս կ՚ընէ անգլիական կառավարութիւնն ալ։

Այս վերջինը արդէն 1500 միլիոն անգլ. ոսկիի վարկ մը սահմանած է, վերազինման համար։ Եւ կառավարութիւնը դեռ անցեալ շաբթու կ՚ազդարարէր թէ այս վիթխարի գումարն իսկ պիտի անբաւական ըլլայ, յառաջիկային։ Այնտեղ ալ ամէն բանէ առաջ ուժ կու տան օդանաւային կազմակերպութեան։ Նախապէս որոշուած էր 1750 նոր օդանաւեր շինել մինչեւ 1939 մարտ, բայց օդանաւային նախարարութիւնը որոշեց կրկնապատկել այս թիւը, 1940 մայիսէն առաջ :

Միւս կողմէ, բրիտանական կառավարութիւնը արտակարգ եւ գործնական միջոցներ ձեռք առած է, երիտասարդութիւնը հրապուրելու եւ զինուոր ճարելու համար, քանի որ պարտաւորիչ զինուորութիւն չունին :

Այսպէս, զինուորութիւնն ալ նկատելով տեսակ մը ասպարէզ, կառավարութիւնը հանգստեան թոշակ սահմանած է 18 – 24 տարեկան երիտասարդներու համար: Անոնք որ 21 տարի կը ծառայեն, պիտի ստանան շաբաթական 14 շիլին։ (Ենթասպաները՝ 55շիլին):

Ինչպէս կը տեսնէք, նորէն աշխատանքն է որ «կը փառաբանուի», այս անգամ յանուն ազգային պաշտպանութեան :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ԱՐԺԵԶՐԿՈՒՄԸ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆԸ՝ 175-180, ՏՈԼԱՐԸ՝ 35-36 ՖՐԱՆՔ

Վարչապետը ձայնասփիւռով պարզեց Ելմտական եւ տնտեսական կացութեան ծանրացումը

Նոր եւ անակնկալ տագնապ մը,— անգլիական ոսկին, որ 160ի շուրջը կը յածէր քանի մը օր առաջ, երեքշաբթի բարձրացաւ 165ի, չորեքշաբթի առտու՝ 170ի, իսկ տոլարը 33.14էն ցատկեց մինչեւ 34.35ի։ Նախարարական խորհուրդը անկազմակերպ նիստ գումարեց չորեքշաբթի առտու, եւ որոշեց անգամ մը եւս կտրել ֆրանքին գինը, որպէսզի կարելի ըլլայ դիմանալ այս ծանր տագնապին։ Այդ նիստին մէջ տրուած որոշման համաձայն, վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ իրիկուան ժամը 8ին, բացատրելով կացութեան ծանրութիւնը եւ ջերմագին կոչ մը ուղղելով հայրենասիրութեան եւ միութեան : Նախարարական խորհուրդը երէկ ալ բացառիկ ժողով մը գումարեց, որոշելու համար Ֆրանքին վերջնական գինը, անգլիականը հաշուելով 175ի եւ 180ի միջեւ, տոլարը՝ 35 — 36ի միջեւ։ Այս արժեզրկումը պիտի ծանուցուի մասնաւոր հրամանագրով մը, նախապէս առնուած ըլլալով Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու հաւանութիւնը ։

Ձայնասփիւռով խօսած ատեն, Պ. Տալատիէի ձայնը կը դողար յուզումէն։ Ահաւասիկ ճառը, որ աւելի շատ կոչ մըն է.

— «Այն կառավարութիւնը որուն գլուխը կը գտնուիմ երեք շաբաթէ ի վեր, իր կազմութեան առաջին օրէն իսկ կը գտնուէր մեծ դժուարութեանց առջեւ որոնք անմիջական լուծում կը պահանջէին։ Նախ հարկ էր վերահաստատել ընկերային խաղաղութիւնը, խաղաղութիւն՝ Ֆրանսացիներու միջեւ. Մենք լուծեցինք ընկերային վէճերը, գործադուլները վերջացան շնորհիւ գործատէրերու եւ բանուորներու բարեկամեցողութեան եւ աշխատանքը վերսկսաւ։

Երկրորդ դժուարութիւնը արտաքին էր, հետեւանք՝ պատահական Եւրոպայի մը որ անընդհատ կը պատռտէր, փոխանակ միանալու։ Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ, ապաւինելով այն վճռականութեան որով կ՚ուզէք դիմագրաւել բոլոր վտանգները, կրցայ, Պ. Ժորժ Պոնէի հետ եւ յաճախ գործակցութեամբ, զօրացնել Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ անկեղծ եւ ուղղամիտ համաձայնութիւնը, որ երաշխիք մըն է ազատութեան եւ խաղաղութեան։

Հազիւ վերադարձած Լոնտոնէն, իմ առջեւ ցցուեցան նոր դժուարութիւններ, տնտեսական եւ ելմտական։ Այսօր, ինչպէս միշտ, կ՚ուզեմ երկրին ըսել ամբողջ ճշմարտութիւնը :

Ճշմարտութիւնը այն է որ մեր տնտեսական կեանքը խորապէս ազդուած է. օրինաւոր շահը եւ տեղական աննախատեսութեան, մասնակի գործադուլներ կ՚աւելնան արտադրութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ. մեր առեւտրական կշիռը կ՚աղքատացնէ մեզ. մեր պատշաճութեան վիճակագրութիւնները նուազում մը կը կազմեն Ֆրանսացիներուն համար: Ճշմարտութիւնը այն է որ այս ուժասպառ տնտեսութեամբ պետական ելմտացոյցը միշտ բաց կ՚ունենայ, գանձի պահանջները կը սպառեն հանրային խնայողութիւնը, կը կտրեն հանրային վարկը, կը չորցնեն անհատական վարկը եւ կը սպառնան դրամական վարկին :

Կառավարութիւնը, իբրեւ պատասխանատու երկրի ճակատագրին, չի կրնար թոյլ տալ որ երկարաձգուի այսքան ծանր կացութիւն մը : Ընտիրը ուղղափառ կամ յանդուգն, տատանձեռն կամ անողորմ վարդապետութեանց վրայ չէ : Ամէն միջոց որ կրնայ ուղղակի նպաստել հանրային փրկութեան՝ անհրաժեշտութիւն մըն է: Ամէն միջոց որ ուղղակի կապ չունի հանրային փրկութեան հետ, աւելորդ է: Ահաւասիկ այս ոգիով կ՚առաջնորդուինք մենք, մեր ներկայ գործունէութեան մէջ :

Այս գործունէութեան հիմը կը կազմէ վստահութեան կոչ մը երկրին: Բայց, տեւական վստահութիւն մը ապահովելու համար, պէտք է ունենալ ամուր մեկնակէտ մը, որ դիմանայ բոլոր փորձերուն : Հետեւաբար, պէտք է նախ հաստատել դրամական մակարդակ մը, որ համապատասխանէ մեր ելմտական բեռներուն եւ որ ամէն վայրկեան վիճելի չդառնայ. մակարդակ մը որ վերջապէս փրանքը ապահովէ տարիներէ ի վեր կատարուած յարձակումներուն դէմ :

Ահա թէ ինչո՛ւ, առանց մասնաւոր ենթադրութիւններով, այլ համոզուած՝ իմ պարտականութիւնս կատարելու գիտակցութեամբ, որոշեցի նոր կրճատում մը կատարել մեր դրամի արժէքին վրայ եւ փաստական ամրացում մը կատարել այնպիսի մակարդակի մը վրայ ուր պիտի կրնայ պաշտպանուիլ արդիւնաւորապէս։ Հետեւաբար կառավարութիւնը, լիովին համաձայն ամերիկեան եւ անգլիական կառավարութեանց հետ—որոնց շնորհակալութիւն կը յայտնեմ իրենց ուղղամիտ եւ սիրալիր գործակցութեան համար— որոշեց ֆրանքին գինը յարմարցնել ատկէ մը որ պիտի ապահովէ իր յաղթական պաշտպանութիւնը։ Այս որոշումը տրուեցաւ հետեւողութեամբ դրամական եռեակ համաձայնութեան, որուն հաստատապէս կապուած կը մնայ ֆրանսական կառավարութիւնը։ Սակը, զոր պիտի որոշեմ վաղը, պիտի չանցնի նախատեսուած չափը։ Հետեւաբար, հանրութիւնը պատճառ չունի վախնալու դրամի նոր անկումէ մը, եւ նոյնիսկ կրնայ արժէքի բարձրացում մը յուսալ: Այսպէս պիտի կրնանք շարունակել վերաշինութեան գործը որ բոլոր Ֆրանսացիներուն կը պարտադրէ ճիգ մը, կատարեալ ազատութեան մէջ: Ազգային պաշտպանութեան յառաջիկայ փոխառութիւնը բոլոր Ֆրանսացիներուն պատեհութիւն պիտի ընծայէ կատարելագիտակցութեամբ եւ ազատօրէն արտայայտելու իրենց հայրենասիրութիւնը — տեսակ մը հանրաքուէ :

Մնաց որ, հրատարակուած հրամանագիր - օրէնքները պէտք չէ համարուին միայն ծանր, այլ անհրաժեշտ բեռ մը (տուրքերու յաւելում): Անոնք կը կազմեն շարք մը անօրէնութիւններ որ պիտի նպաստեն արտադրութեան եւ առեւտուրի ծաւալման, դրամի շրջանառութեան, հանրօգուտ շինութեանց գործադրութեան, զարկ տալով տնտեսական գործունէութեան ոչ միայն մեծ քաղաքներու, այլեւ ամէնէն հեռաւոր գիւղերուն մէջ: Մենք ձեզի կը ներկայացնենք այս ծրագիրը, որուն շնորհիւ դրամը շարունակ յարձակումներու պիտի չենթարկուի այլեւս եւ պիտի կրնանք պահել ոսկի պահեստը՝ անհրաժեշտ՝ մեր ազգային պաշտպանութեան համար: Մենք նախընտրեցինք կոչ ուղղել

(Լուծումը շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

1938 ՄԱՅԻՍ 2Ի ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ–ՕՐԷՆՔԸ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Երէկ, հրատարակած էինք օտարականներու հսկողութեան հրամանագիր - օրէնքին տրամադրութիւնները: Ստորեւ՝ իսկական բնագիրը, թարգմանուած՝ պաշտօնաթերթէն (2 մայիս 1938).—

ՅՕԴ. 1.— Ամէն օտարական, որ կը բնակի Ֆրանսայի մէջ աւելի քան երկու ամիս, պարտաւոր է ի ձեռին ունենալ օտարականի կամ շրջիկի անձնագիր մը (քարթ տ՚իտանթիթէ), զոր պէտք է պահանջէ խնդրագրով մը եւ ստանայ համաձայն տարիքի, պայմանաժամի եւ ձեւակերպութեանց յատուկ պայմաններու, որոնք ճշդուած են օրինական եղանակով :

Երկու ամսուան պայմանաժամը կարելի է փոփոխութեան ենթարկել հրովարտակով։

Ամէն օտարական, որ կ՚ուզէ Ֆրանսա մտնել, պարտաւոր է հայթայթել այն բոլոր վաւերաթուղթերը, որոնք կը պահանջուին համաձայն միջազգային համաձայնութեանց, ինչպէս նաեւ բոլոր օրինական պաշտօնաթուղթերը :

ՅՕԴ. 2.— Այն օտարականը, որ անկանոն ու գաղտնի ձեւով մտած է Ֆրանսայէն ներս, կամ չունի յիշեալ վաւերաթուղթերը, որոնք պէտք է կրեն օրինական դրոշմաթուղթերը եւ վիզաները, կը դատապարտուի 100էն մինչեւ 1000 ֆրանք տուգանքի եւ մէկ ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան :

Այսուհանդերձ, ձեռնարկելէ առաջ այն հետապնդումներուն, որոնք ճշդուած են նախորդ յօդուածին մէջ, քաղաքական տարագիրները, որոնք պարտաւոր են, Ֆրանսա մտած պահուն, սահմանային առաջին պահականոցին մէջ, պահանջել որ իրենց տրուի այդ հանգամանքը այն ձեւակերպութեանց եւ պայմաններուն մէջ որոնք պիտի ճշդուին, պիտի կրնան ենթարկուիլ վարչական քննութեան մը, որու համաձայն Ներքին Նախարարը պիտի ճշդէ իրենց կացութիւնը։

Այն օտարականը, որու կը մերժուի անձնագիր տալ կամ որու անձնագիրը ետ կ՚առնուի եւ որ, հակառակ ատոր, կը մնայ ֆրանսական հողի վրայ, կամ այն օտարականը, որու կացութիւնը չէ կանոնաւորուած վարչական ճամբով, պիտի դատապարտուի 100էն մինչեւ 1000 ֆրանք տուգանքի եւ մէկ ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան :

Այդ օտարականը, ասկէ զատ, իր դատապարտութեան շրջանը լրացնելէ վերջ, Ներքին Նախարարին միջոցով պիտի արտաքսուի Ֆրանսայէն.

ՅՕԴ. 3.— Այն օտարականը, որ առանց բաւարար պատճառաբանութեան, օրինական պայմանաժամուն մէջ անձնագիր ստանալու դիմումը չի կատարեր, պիտի դատապարտուի 100 ֆրանքէն մինչեւ 1000 ֆրանք տուգանքի եւ մէկ ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան, անկախ հարկային տուգանքէն :

ՅՕԴ. 4.— Ամէն անհատ որ ուղղակի կամ անուղղակի կը դիւրացնէ կամ կը փորձէ դիւրացնել օտարականի մը մուտքը, ճամբորդութիւնը կամ բնակութիւնը Ֆրանսայի մէջ, պիտի ենթարկուի նախորդ յօդուածով որոշուած դատապարտութեան :

ՅՕԴ. 5.— Այն օտարականները, որոնք ի ձեռին ունին կանոնաւոր պաշտօնական թուղթեր՝ ստացուած համաձայն պատկան իշխանութեան պահանջած ձեւակերպութիւններուն, պարտաւոր են կրել միշտ իրենց վրայ, ցոյց տալու համար ամէն քննութեան ժամանակ, այլապէս կը դատապարտուին 5էն մինչեւ 15 ֆրանք տուգանքի։

ՅՕԴ. 6.— Ամէն անհատ, որ բնակութիւն կուտայ օտարականի մը, ինչ հանգամանքով ալ ըլլայ, հիւր կամ ոչ, նոյնիսկ ձրի, կամ անկահ սենեակներ վարձու կուտայ օտարականի մը, պարտաւոր է օտարականին ժամանումէն կամ անոր վարձու տալէն վերջ, պանդոկապետներու, վարձակալ ունեցողներու եւ ընտանեկան հիւրանոցի (փանսիոն) պատասխանատու վարիչներու համար՝ 24 ժամ չանցած, անհատներու համար՝ 48 ժամ չանցած, տեղեկացնել թաղին կամ կեդրոնին, որու իշխանութեան տակ պիտի բնակի օտարականը, կամ ոստիկան - զօրքի կայանին, եթէ այդ կայանը չկայ՝ քաղաքապետութեան :

Անոնք որ կը թերանան այս պարտադրութեան մէջ, պիտի դատապարտուին 5 ֆրանքէն մինչեւ 15 ֆրանք տուգանքի, անկախ այն հետապնդումներէն, որոնք պիտի կատարուին՝ գործադրելու համար ներկայ հրովարտակ - օրէնքին 4րդ յօդուածին տրամադրութիւնը, ինչպէս եւ անկախ արտաքսումի հրամանէն, որուն պիտի ենթարկուին այդ օտարականին բնակութիւն տուողները՝ եթէ օտարահպատակ են, պանդոկապետ ըլլան թէ հիւրընկալ :

ՅՕԴ. 7.— Ամէն օտարական, որ արտօնուած է բնակիլ Ֆրանսայի մէջ, երբ բնակարան կամ բնակավայր կը փոխէ, մինչեւ անգամ նո՛յն գիւղախումբին սահմաններուն մէջ, որ 10.000է աւելի բնակիչ չունի, պարտաւոր է իր նոր հասցէն տեղեկացնել, անձնագիրը վիզա ընել տալով, թէ մեկնումի եւ թէ ժամանումի ատեն, ոստիկանական կեդրոնին, եւ եթէ այդ կեդրոնը գոյութիւն չունի՝ քաղաքապետութեան, այլապէս կը դատապարտուի 16 ֆրանքէն մինչեւ 1000 ֆրանք տուգանքի :

Այս տրամադրութիւնները գործադրելի չեն անոնց համար որոնք շրջիկի (թուրիսթ)ի անձնագիր ստացած են, ինչպէս եւ անոնց մասին, որոնք Ֆրանսայի մէջ բնակութիւն չեն հաստատած այնքան երկար շրջանի մը համար, որ հարկադրէր օտարականի անձնագիր ունենալ ։

(Մնացեալը յաջորդով)

Ապստամբութիւն Ատրպէյճանի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն մայիս 4 թուականով.— Գիւղացիական ապստամբութիւն մը ծագեցաւ Ատրպէյճանի մէջ։ Հողագործները ըմբոստացան, որովհետեւ կոլխոզները ամբողջ մէկ տարի չէին վճարած իրենց ռոճիկը։ Երկու հարիւր ըմբոստներ կատարեալ ճակատամարտի մը բռնուեցան կարմիր բանակի ջոկատին հետ, Իրանի սահմանագլուխին վրայ եւ յաջողեցան Իրան ապաստանիլ։ Ատրպէյճանի Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը, Ախունդով, անձնասպան եղաւ, ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ հակախորհրդային դաւադիր ։

Այս ապստամբութեան հետեւանքով, խորհրդային իշխանութիւնը աքսորեց սահմանամերձ բնիկները, 50 քիլոմեթր տարածութեան վրայ ։

*** Մոսկուայի կառավարութիւնը լուծեց Ուկրայնայի շարժանկարի միութիւնը։ Բազմաթիւ պաշտօնեաներ ձերբակալուեցան, իբրեւ ազգայնական եւ խափանարար։ Լուծուեցաւ նաեւ օդագնացութեան խրախուսման համար կազմուած ընկերութիւնը։ Ձերբակալուեցան նախագահը եւ երեք վարիչ անդամներ ։

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Ֆաշական կառավարութիւնը աշխարհակալական դիտումներ ունենայ կամ ոչ, իրողութիւն մը կայ որ ամէն տարակոյսէ վեր է. Իտալիա այսօր իսլամական քաղաքականութիւն մը կիրառած է իրեն համար, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս ըրին Ֆրանսա եւ Անգլիա տարիներէ ի վեր։

Անցեալ գարնան, Մուսոլինիի ըրած ճամբորդութիւնը Ափրիկեան Տրիպոլիս, ցոյց տուաւ թէ՝ ի՛նչ մեծ կրնայ ըլլալ այն խանդավառութիւնը՝ զոր Ֆաշական կառավարութիւնը կրնայ յառաջ բերել նախնական եւ մոլեռանդ ժողովուրդի մը մէջ ինչպիսին են Լիբիոյ անապատներու բնակիչները, երբ գիտէ տնտեսական վերականգնումի իր գործին միացնել, ...

…ռալ Իտալիա պատերազմական նաւերը յանձնեց Եգիպտոսի, ինչ որ Անգլիոյ ...

4. ՕԴԱՆԱՒՈՒԹԻՒՆ

Մէկ կողմէ, իսլամ եւ արաբ ժողովուրդներու մէջ կը տեսնուին վերազարթումի բոցավառ նշաններ՝ որոնք շատ անգամ ազգային մոլեռանդութեան մը դրոշմը կը կրեն։ Տնտեսական գետնի վրայ, այս վերազարթումը հետեւանք ունեցած է ճարտարարուեստական բազմաթիւ ձեռնարկներու հաստատութիւնը, ձեռնարկներ՝ որոնց շնորհիւ, քանի մը տարիէն, մասնաւորաբար Իրանի եւ Թուրքիոյ նման երկիրներ, եթէ ոչ ամբողջովին՝ գէթ լայն սահմանի մէջ, ինքնաբաւ պիտի ըլլան։

Միւս կողմէ, մեծ պետութեանց մէջ գոյութիւն ունի սուր հակամարտութիւն մը ո՛չ միայն Արեւմուտքի՝ այլ եւ Արեւելքի մէջ ուր անոնք կը ջանան իրար չէզոքացնել, եւ այս նպատակով, չեն վարանիր բնիկ տարրը հանել Եւրոպացիին դէմ։

…

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԿԻՆ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԷՆ ՄԱՐԴ ՉԷ ՄՆԱՑԱԾ — ՄՕՏ 200 ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ — 1920ԻՆ ՄՆՈՒԱԾ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ՄԸ ԴԱՒԱՃԱՆ ԿԸ ՀԸՌՉԱԿՈՒԻ — ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ՌՈՒՍՈՒՑԻՉ ՄԸ ԿԸ ԽԵԼԱԳԱՐԻ ՔՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

Աւազակութիւններ ու գողութիւններ խճուղիների վրայ պատահում էին մինչեւ 1930 թիւը, այնուհետեւ դադարեցին. գլխաւորապէս քոչւոր թուրքերն էին կատարում նման աւարքներ, բայց վերջին տարիներս էլ չեն համարձակւում։

Հայ - թաթարական փոխ - յարաբերութիւնները խճուղիների վրայ եւ շաղաքներում բարւոք են, իսկ գիւղերում առանձին մտերմութիւն չկայ։

…

Հ. Ն. ՔՈՐՍԵԱՆ

ՅԱՐԳԱՆՔ

ՄԵՐ ՄՏՔԻ ՄՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

Հայ ժողովուրդը ունի շատ մը զաւակներ, որոնք պատիւ կը բերեն իրեն՝ իրենց աշխատանքներով։ Անոր ծոցին մէջ կ՚ապրին բազմաթիւ գրիչի եւ մտքի մշակներ, որ կը մտածեն հայրենիքի ապագային եւ անցեալի փառքին համար։

Հայրենիքի այս զաւակները ընտիրներն են մեր ցեղին, օժտուած գիտակցութեան եւ ճաշակի բարձր կարողութիւններով եւ տաղանդներով։ Անոնց գործերու ամբողջական արտադրութիւնն է որ կը յատկանշէ ստեղծագործութիւնը՝ մեր ժողովուրդին ու հայրենիքին։

Մեր ցեղի ընտիր զաւակներէն շատեր՝ ունին մտնաւանդ պաշտամունքը իրականութեան եւ կը հետապնդեն զայն անխոնջ եւ առանց յուսահատութեան։ …

…

ԿՈՐԻՒՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Փիթըր կ՚ուզէր պար մը եւս դառնալ երբ նուագախումբը սկսաւ նոր եղանակ մը հնչեցնել, բայց Թանիա ...

…շատ հաճելի թուեցաւ Փիթըրին։ Էրիկմարդոց հետ վարուելու տեսակէտէն մեծ փորձառութիւն ձեռք բերած ...

6 — 5 — 38

...պրանք, նկատի ունինք որ պան-... հայութեան մէջ, շատ մը հա-... ներկայացուած են, գիտութեան, գը-... իւնութեան եւ արուեստին։ Անոնց ... աշխատութեանց մղուած է որ ... «Հայ ժողովուրդ», ... առաւելութիւն գլուխ գործոց ... աշխարհի մէջ, այն պէս ալ ... մարդկութեան հոգիներու ... հայկէն պիտի մնայ» ... ժխի համար անխուսափելի չկայ։ ... վստահ ենք որ ժողովուրդին ... եւ աւագագոյն ընտիր զաւակնե-... պիտի ապահովեն մտքի եւ բարոյ-... ութիւնը։

Լ. ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԵՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Հ. Ե. Դ. «Հրայր» ... մը անցեալ շաբաթ երեկոյեան կազ-մակերպած էր հրապարակային դասա-խօսութիւն մը Սալ տէ Նօար մէջ։ Դա-սախօսն էր ընկ. Վ. ...եան։

...ւմար է քանի մը տողի մէջ ամ-փոփել այդ բազմակողմանի դասախօ-սութիւնը, որ կը շօշափէր համազ-գային խնդիրներ։

Ընկ. Վ. Իշխանեան համազգային ... եւ մեր եղեռնաժամի այս օրերուն ... եղեռն մը ի ձեռին յանուն Հ. ... կրթութեան ձեռք կը կարկա-... ազատագրական, ... հենց որ իրենց կուրծքին ... հայու սիրտ մը եւ իրենց երակ-... մէջ հայու արիւն կը կրեն ... այն հայ մարդն է որ ... կատարուած ողբերգու-... եւ պիտի շարունակէ կուրօ-... օտարին։

...անց է այլեւս եւ իբրաւ ... հրամայական պահանջին ... կը գտնուինք այսօր։ Եղ-... ու թոյլեր, եթէ պատերազմի ... Հայաստանի գլխուն ... մը ծագի, Հայաստանը կա-... իր համախմբեալ եղբայր ա-... Դաշնակցութիւնն է որ ... պիտի հասնի։ Ահա այս ... է որ մենք կը մօտե-... եւ ձեռք կը մեկնենք մեր ... քաղաքական հակառակորդնե-...

Այսօր անոնք որ ներկայ էին շաբաթ ... դասախօսութեան, կ՚ըսէին, ... ոգեւորիչ խօսքերու կա-... ունին մեր սրտերը եւ ոչ թէ ... կարծիքներու։ Սոյն դասախօ-... կազմակերպողներուն խնդ-... նման անգամ մը եւս հրաւի-... ընկեր Իշխանեանը։

Օննիկ Կարապետեան

ՃԱՄԲԻՆ ՎՐԱՅ

... ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

...ՈՆ, 2 Մայիս (Յատուկ) — Ազ-... 29ին եկեղեցւոյ խորհրդարանի ... մէջ տեղի ունեցաւ Լիոնի ... Միութեան մէկուկէս տարուան ... բարոյական եւ նիւթական հաշուե-... ութիւնը։ Հրաւիրուած 22 կազ-... մակերպութիւններէն ներկայ էին 13 ... միութեանց ներկայացուցիչները։

Բարոյական գործունէութեան զե-կուցումէն վերջ, կարդացուեցաւ Նիւ-թականը, որուն ելեւմուտքի հաշիւնե-րէն կը քաղեմ հետեւեալ տեղեկու-թիւնները —

Ազգ. Միութիւնը գործի ձեռնար-կած ատեն պարտք ձգուած էր 2430 Ֆրանքի գումար մը։ Այս գումարէն 1435 Ֆրանք գոյացած էր քահանանե-րու տակաւ հաշիւներէն։ Երեք ամ-սուան ընթացքին Ազգ. Միութիւնը այդ պարտքերը փակելէ վերջ, իր գանձին մէջ պատրաստ գումար կ՚ու-նենայ իբր 1386 Ֆր. 90։

1937ի ընթացքին ընդհ. մուտք ե-ղած է 22.256 Ֆր., նոյն թուականին երբ ելք ունեցած են — 20.869 Ֆր. 15։ 1938ի առաջին եռամսեային մուտք ե-ղած է 7268 Ֆր. 45։ Նոյն թուականին ելք ունեցած են 3772 Ֆր. 95։ Այժմ պատրաստ կը մնայ 8436 Ֆր. 30, ինչ որ անախընթաց է Լիոնի համար։

Այս առթիւ զեկուցում եղաւ նաեւ Ազգ. Միութեան ենթակայ Ազքա-տախնամի ելեւմուտքի մասին։ Նորա-կազմ Աղքատախնամը 1937 յունիսէն մինչեւ 1938 մարտ մուտք ունեցած է (հանգանակներէ, խնջոյքներէ, անդա-մավճարներէ եւայլն) 2854 Ֆր. 15։ Նոյն ժամանակաշրջանին ելք ունեցած է 1944 Ֆր. 10։ Այժմ գանձը կայ 910 Ֆրանք։

Ինչպէս ժամանակին գրած ենք, ա-տենէ մը ի վեր Լիոնի Աղքատախնամը պատսպարուած վիճակ մը ունէր։ Ա-տեն մը արձակ-համարձակ կը գոր-ծէին, կարեւոր գումարներ առանձ-լով Նանսէնեան օֆիսէն։ Երբ Ազգ. Միութիւն ընտրուեցաւ, վերջինս հա-շիւ պահանջեց, բայց աղքատախնամը առաւ քայլ։ Ասոր վրայ կազմուեցաւ ուրիշ Աղքատախնամ մը, իսկ Նան-սէնեան օֆիսը երկար ատեն դադրե-ցուց նպաստը, յետոյ սկսաւ դրկել Բարեգործականի մասնաճիւղին, որ կը բաժնէ «իրենց յարմար տեսած ե-ղանակով»...

Ժողովը այս հարցն ալ քննելով, միաձայնութեամբ բանաձեւ մը քուէ-արկեց որ պիտի ղրկուի Նանսէնեան օֆիսներուն, ինչպէս նաեւ Գ. Փանի, խնդրելով եռամսեայ նպաստը դրկել ուղղակի Ազգ. Միութեան վարչու-թեան, զայն իր իրական նպատակին գործածելու համար։

Կրթականի գործունէութեան մասին գրաւոր զեկուցում մը կարդաց ուսուց-չէ Հր. Թաղէոսեան, թուելով կըր-թական մարմնին կատարած աշխա-տանքները։ Կրթական գործը որ ազ-գային միութեան ամէնէն գովելի գործն է, արդարեւ բաւական լաւ վի-ճակ ունի։ Քանի մը թուանշաններ ալ այս մասին.— Կրթական գործին հա-մար հանգանակներէ եւ ուրիշ ձեռնարկ-ներէ 1937 մարտէն յուլիս գոյացած է 2721 Ֆր. 50, իսկ ելքը եղած է 1963 Ֆրանք։ 1938ի շրջանին մուտք եղած է 3608 Ֆրանք, ելքը՝ 2007 Ֆր. 45։ Պատրաստ կը մնայ 1600 Ֆր. 55։

Այս թուանշաններն ալ կ՚ապացու-ցանեն թէ որքան գնահատելի է եղած ազգ. միութեան ընդհանուր գործու-նէութիւնը։

*** Հայաստանի վերջին լուրերը խորապէս յուզած են համբոյին կար-ծիքը։ Ամէն տեղ այդ անպատկեր ող-բերգութեանց մասին կը խօսին խորին վրդովումով։ Զեն պակսիր անշուշտ մասը կապկիքներ ալ, որ եղածները կը գտնեն տեղին եւ արդարացի...

Մ. Մ.

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՎԻԷՆ — Այս տարի առաջին անգա-մըն ըլլալով, մեր սկաուտները եւ գայլիկները, կանոնաւորապէս հագ-ուած եւ մարզուած — գեղեցիկ երե-կոյթ մը սարքած էին ապրիլ 30ին, շաբաթ երեկոյ, Թ. Ա. Ակումբին մէջ։

Անպաճոյճ սրահը, արդէն ժամանա-կէն առաջ լեցուած գիտակից եւ գնա-հատող բազմութեամբ մը, կը թնդար ուրախ եւ կենսունակ ճիչերու արձա-գանգին տակ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վիէնի մասնաճիւղի նախագահը Հ. Կ. Տէրմոյեան, ժամը ճիշդ 9ին, հակիրճ խօսքերով բացաւ երեկոյթը։ Եւ տասը յաջորդաբար, բեմի վրայ պարզուեցան կենդանի պատկերներ բանակումի կեանքէն, որուն յաջողական ակիզբն եղաւ՝ եռա-գոյնի հանդիսաւոր պարզումը, սկա-ուտական յորդանքով եւ ողջունուած «Յառաջ Նահատակներ»ով։

Այս պատկերներէն վերջ, գայլիկ-ները՝ արժանական սեւուկ աչքերով, ուշադիր իրենց խմբապետին հրաման-ներուն եւ ազդանշանին, կատարեցին քանի մը մարզական շարժումներ, թէ-եւ ոչ այնքան կանոնաւոր կերպով, սակայն միշտ տրամադիր լաւագոյնը ընելու։ Քնքոյշ արտասանութիւն մը ըրաւ փոքրիկն Սիրվարդ Մաթոսեան, Սկաուտ Ահարոն Գալայճեան խրոխտ շեշտերով արտասանեց Բովհ. Թու-մանեանի «Նարօտ»ը։

Կարճ դադարէ մը վերջ, որու մի-ջոցին նուագուեցան զանազան հայկա-կան կտորներ ձայնասփիւռի վրայ, սկսաւ «Երեք քաջերու» կատակերգու-թեան ներկայացումը։ Դերակատար-ները՝ ամէնքն ալ սկաուտներ — շատ յաջող կերպով եւ աշխոյժով կատարե-ցին իրենց դերերը՝ խնդացնելով եւ զարմացնելով ներկաները։ Եւ այս-պէս, հասած երեկոյթին վերջաւորու-թեան, ժամը 11 անցած, հանդիսա-կանները տակաւին դժուարութեամբ եւ ակամայ դուրս կ՚ելլէին սրահէն։

Մեր սկաուտները, գայլիկները եւ իրենց վարչական անդամները թող վստահ ըլլան որ իրենց կոնակը ունին զօհաբերող եւ գնահատող ստուար բազմութիւն մը, որ գիտէ մինչոյն ժամանակ քաջալերել զիրենք թէ բա-րոյապէս եւ թէ նիւթապէս — բաւէ որ այդ քաջալերանքը ծառայէ պահելու միշտ վառ իրենց մէջ հայկական ո-գին։

*** «Աշագայ»ի վերջին թիւին մէջ (թիւ 24 շաբաթ, 30 ապրիլ) պատաս-խանելով կարդացինք թղթակցութիւն մը.— «Ապրիլեան սգահանդէսը Վի-էնի մէջ — Սգահանդէ՞ս թէ ծաղրա-հանդէս... Մենք չենք զիջանիր պա-տասխանել մէկու մը որ իր սեփական ստորագրութիւնը դրժելէ վերջ, կը յուսայ իր կուսակցութեան հետե-ւորդներուն մասնակցութիւնը բերել սգահանդէսին՝ ներկայանալով «եր-կուքուկէս» հոգիով։

Թ.

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

— . —

ՄԱՐՍԷՅԼ — Սէն Լուի հոգաբար-ձութիւնը այս տարի ալ կազմակեր-պած էր սգահանդէս մը՝ Ապրիլ տաս-նըմէկի առթիւ, ապրիլ 24ին, կէս օրէ վերջ, ժամատուն մէջ։

Համաձայն հոգաբարձութեան հրա-ւէրին՝ Թաղին կազմակերպութիւնն-րը բանախօս չէին դրկած, բայց ներկայ էին դրեթէ բոլորը։

Օրուան նախագահը, նախքան քահա-նայ Մխիթարեան բացման խօսքէն վերջ շեշտեց — Այս տարեդարձը թող ըլլայ մեր միացման ներշնչականը։ Փոխադարձ զիջողութեամբ եւ միաց-եալ ուժերովկէտք է հետապնդել հայ-րենիքի ազատութիւնը։

Հոգաբարձութեան կողմէ Գ. Կ. Ճա-նիկեան կարդաց գրաւոր ճառ մը, պարզելով հայաջինջ տարաժինները։ Յետոյ հրաւիրուեցաւ օրուան բանա-խօսը, Գ. Գ. Հիւսեան, որ ըսաւ.— Ուրիշ ազգեր ալ ունին մեռելներ մեզ-մէ շատ աւելի, բայց մեր պայմաննե-րու մէջ չեն տուած այդ զոհերը։

Մեր մէջ մարդիկ կան որ կ՚ըսեն.— Մենք մեր ձեռքով ըրինք, հանդիսա չկեցանք, յեղափոխութիւն խաղա-ցինք, գաշոյն ու ատրճանակ ցոյց տը-ւինք Թուրքին...»։ Բանախօսը փաս-տերով պարզեց այն պատճառները ո-րոնք յանգեցան այդ եղերական վախ-ճանին։ Այս առթիւ յիշեց մեր յետուն տարուան պատմութիւնը, 1895ի կո-տորածը, Սասունի եւ Կիլիկիոյ ջար-դերը եւայլն։ «Եթէ չենք ուզեր որ կրկնուին այսպիսի դէպքեր, պէտք է պատրաստուինք։ Մեր զաւակները դաստիարակենք ազգային ոգիով։ Դուրս գանք այդ չէզոք ու թմրած վի-ճակէն, մտնենք կազմակերպութիւն-ներու մէջ. գործենք միացեալ ճակա-տով, յանուն մեր ազգի հրաշափառ յարութեան»։

Հանդէսի ընթացքին Կ. Յակի սա-նուհիներու, Գաւառի Միութեան եւ Գ. Գ. Բովսէփեանի կողմէ եղան օր-ուան պատշաճ արտասանութիւններ եւ երգեր։ Ժողովուրդը խորապէս յուզ-ուած էր։

Նախագահը իր փակման խօսքով թելադրեց հաւատարիմ մնալ նահա-տակներու ուխտին։

Անանուն

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 Մայիս — Կիրակի կէսօրէն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը կատարեց այս տարուան ախո-յենական գրեթէ ամենակարեւոր մըր-ցումը A. G. Martiguesի Ա. խումբին դէմ եւ շատ մեծ դժուարութեամբ յաղթեց անոր, 3 — 2ով։ Մարթիկի խումբը կը պատկանի պատուոյ դասա-կարգին։ Այս տարուան ընթացքին, սկիզբի քանի մրցումներէն կրած պար-տութեանց հետեւանքով, դասաւոր-ուած էր յիշեալ դասակարգին տկար խումբերուն կարգին, որով գնդակա-խաղի օրէնքին տրամադրութեան հա-մաձայն, ստիպուած էր մրցիլ, պատ-ւոյ դասակարգին ստորադաս, առա-ջին դասակարգի ամէնազօրաւոր խում-բերէն մէկուն դէմ։ Յաղթութեան մը կամ պարտութեան մը պարագային, կարգին վրայ մնալու կամ անկէ վար իջնելու անդառնալի որոշումին առջեւ պի-տի գտնուէր։ Ան ստիպուած էր ոգի ի բոլին տքնիլ, յաղթութիւն մը ապա-հովելով իր կարգին վրայ մնալու հա-մար։ Այս մրցումէն պարտուիլ, այդ խումբին համար կրնար եղերական ըլ-լալ, ենթարկելով զայն բարոյական ու նիւթական քայքայման։

Միւս կողմէ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի համար ալ չափազանց կարեւոր էր այս մըր-ցումը, քանի որ, այս եղանակին ըլ-լալով իր դասակարգին լաւագոյննե-րէն (թերեւս ամենալաւը որ յաջորդ պիտի ըլլայ զալիք երկուամրցումներէն վերջ) պէտք էր անպայման յաղթա-կան ելլէր այս մրցումէն, պատուոյ դասակարգ բարձրանալու համար։ Այս յաղթութիւնն էր որ պիտի կազ-մէր լրացուցիչ մասը միւս յաջողու-թեանց, յանգելով շօշափելի արդիւն-քի մը։

Մրցումը իր այսքան մեծ կարեւո-րութեան հետեւանքով, եղաւ քիչ մը կոպիտ, բազմաթիւ մեծ ու փոքր բա-խումներով։

Ընդհարումները սկսան առաջին կի-սախաղին, այն պահուն, երբ մեր տը-ղաքը, քանի մը վայրկեանի մէջ նշա-նակեցին 3 կէտ։ Հակառակորդ խում-բին տղաքը, կատաղի խաղարկութենէ մը ետք, չկարենալով հաւասարիլ մե-րոնց, սկսան կիցեր տեղացնել աջ ու ձախ։ Այսպէս տեւեց բաւական ժա-մանակ մինչեւ որ դատաւորը ստիպ-ուեցաւ խիստ միջոցներ ձեռք առնել եւ քանի մը «Փուփաւնեն»երով պատ-ժել անոնք որ մրցումէն վերջ յարձա-կում գործելով իր վրայ, տեղի տուին պզտիկ իրարանցումի մը։ (Հայերը հանդիսատես եղան միայն)։

Երկրորդ կիսախաղին Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը չափազանց ընկճուած կ՚երե-ւային։ Հակառակորդը քաջալերուած ասկէ՝ վրայէ վրայ նշանակեց երկու կէտ, որոնք բաւական սթափեցուցին մերինները որոնք սկսան ամփոփուիլ ու պաշտպանողականի դիմել, այս-պէս վերջացնելով մրցումը։

Առաջին կիսախաղին մեր տղաքը, ամէնքն ալ փորձեցին իրենց կարելին, եւ նշանակեցին 3 կէտ, իսկ երկրոր-դին եղան չափազանց թոյլ։ Մեր տը-ղաքը թոյլ տուին որ հակառակորդը նշանակէ երկու կէտ։ Մեր տասնըմէկ խաղացողներէն միայն երկու հոգի պահեցին իրենց հաւասարակշռութիւ-նը. մէկը՝ բերդապահ պատանի Մնացականեանը որ բազմաթիւ ան-գամներ, շատ վտանգաւոր գնդակնե-րու տիրանալով փրկեց հայկական լերթը, իսկ երկրորդը՝ միջնապահ Թէ-քէեանը, որ իր յանդուգն խաղարկու-թեամբ, կասեցուց հակառակորդին վտանգաւոր վայրէջքները յաճախ օգ-նելով իր երկու միջնապահ ծայրե-րուն, որոնք այդ օրը քիչ մը նուազ վճռական ու աչալուրջ կ՚երեւային։

Կ՚արժէ յիշել որ 300ի մօտ հայրե-նակիցներ, հակառակ մայիս մէկին առթիւ երթեւեկի դադարման, ան-հատական թէ հաւաքական միջոցնե-րով փութացած էին 40 քիլոմեթր համբայ կտրել, քաջալերելու հայ մարզիկները։

Վարդան Քիւփէլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՐԻԼ 24Ը ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը կ՚ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, արտատպելով «Յառաջ»ի վերջին լուրը՝ Հայաստանի ողբերգու-թեանց մասին (30 Ապրիլ).

— «Տարբեր խորագիր չգտանք, պարզելու համար Հայաստանի մէջ կատարուող զարհուրանքները։

Տակաւին Աղասի Խանջեանի եղե-րական սպանութենէն անմիջապէս յե-տոյ, ծայր առաւ առաջին հալածանք-ներուն առթիւ, այս սիւնակներուն մէջ քանիցս ընդգծեցինք թէ Ստալին եւ Բերիա Հայաստանի մէջ կը քալեն Իթթիհատի հետքերով։

Այսօր գրեթէ ամէնքը նոյն համո-զումն ունին, մեր դժբախտ հայրենի-քին մէջ կատարուող ահ ու սարսափի մասին։ Եւ այդ համոզումն ունին, ո-րովհետեւ լաւ գիտեն, տեսնող աչք, զգացող միտք եւ մանաւանդ հայ սիրտ ունին։

Հայ հայրենիքին մէջ կատարուող զարհուրանքներու համեմատութիւնը Ապրիլ 24ի եղեռնին հետ անտեղի չէ բնաւ։

Հալածանք, ինչպէս երէկ, կուլայ ա-տարէն։ Փոխուած են միայն անուն-ները։

Հալածանք, ինչպէս երէկ, ուղ-ղուած է հայ կենսունակութեան դէմ։

Տարբերութիւնը միայն չափի մէջ է, որու առաւել յաջողականութեան հա-մար ոչ ոք կրնայ երաշխաւորել։

Հալածանքը կը տարուի, ինչպէս ե-րէկ, ոճրային այն ծրագրով, որ հա-յութիւնը չկրնայ իր մէջքը շտկել ամ-բողջ տասնամեակներու ընթացքին, չկարենայ մտածել այլեւս իր ազատ ու ինքնուրոյն կեանքի մասին, գոյու-թիւն չունենայ այլեւս ոչ մէկ «Հայ-կական հարց» ու Հայ Դատի դրօշա-կիրներու ոչ մէկ կազմակերպուած ոյժ։ Տարբերութիւնը միայն մեթոտ-ներու մէջ է, թէեւ ստալինեան բըռ-նութիւնն ու բարքերը նուազ հակա-մարդկային կամ հրէշային չեն, քան Իթթիհատականը։

Նոյնն է նաեւ ընտրուած վայրկեա-նը։ Ամբողջ ժողովուրդի մը անտեսա-կան քայքայումը, քաղաքական սոր-կացումը, մտաւորականութեան ջար-դը եւ կենսունակութեան ոչնչացումը տեղի կ՚ունենայ «պետական ատոն հա-շիւներով», միջազգային քաղաքական տհաճ ու անխուսափելի բարդու-թիւններու նախօրեակին, երբ այդ ժողովուրդի «լինել չլինելու» հարցը պիտի վճռուի անխուսափելիօրէն, երբ այդ ժողովուրդը մեկուսացած է բոլոր արտաքին աշխարհէն, երբ այդ ժողովուրդը պէտք ունի սեփա-կան ուժերու եւ միջոցներու կեդրո-նացման ու արտաքին օժանդակու-թեան, երբ այդ ժողովուրդի հոգեկան վիրքին կապերն անգամ բռնօրէն կը խզուին դուրսի աշխարհի իր հարա-զատներուն հետ, ու այդ ժողովուրդի ահաւոր ողբերգութեան ճիչերը իր հարազատներուն կը հասնին ամիսներ յետոյ միայն, կցկտուր ու պատահա-կան, բայց մէկը միւսէն զարհուրելի վկայութիւններով։

Ու տակաւին կայ համեմատութեան յաւելուածը — մինչեւ Ապրիլ 24ին հայ մտաւորականութեան ընտրանին կը ջարդուէր թրքական բարբարոսու-թեան կացինով, հիմա, Հայաստանի ղեկավարութիւնը կ՚ոչնչացուի թո՛ւն իսկ հայ մարդոց ձեռքով։ Ու մինչ Թուրքը կը ջարդէր առանց ծածկելու իր ոճիրին բուն նպատակը, Ստալին ու Բերիան կը ջարդեն պղծելով բոլոր սրբութիւնները «Հայաստանի աշխա-տաւորութեան շահերու» դիմակին տակ...

Որքա՜ն անիծեա՛լ բռնութիւն, ե՞րբ պիտի հալուին իրօք օրերը քու ոճ-րային գոյութեան»։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՅԱՐԱՏԵՒԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ... ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԵՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...իրտերը գանոնք կը պաշարեն ու ... գուան որ յանձնուին։— Վա՜յ, կը ... ազդանշէն մեր տղաքը։ Ձեռքերը ... ուած մարդ սպաննելո՞ւ եկած էք ... կռուելու երթալու... Թափեցէ՛ք ձեր ... ները ու յանձնուեցէք։ Կը բռնեն ... կը կապեն զանոնք։ Ու օր ցերեկով ... սփոփն զանոնք կտրատել։ Ականջ, ... լեզու, բազուկ եւն.։ Շրջակայ ... կիները կը լսեն անոնց աղ-... ները. Մեր տղաքը կը թողուն զա-... ու կը հեռանան։ Քիւրտերուն ... արդը աղջ կը մնայ ու կը պատ-... եղելութիւնը։ Քառասուն հոգիէ ... կազմած ոստիկանական ջոկատ մը ... անոնք հետապնդելու կ՚ելլէ։ Կը քշեն ... մինչեւ Ախտախ, մեր լեռնե-... ու այլեւս չհամարձակելով անկէ ... երթալ, ետ կը դառնան։

... դեռ զիրենք չէր տեսած, ... չէր տուած։ Մենք անոր ... մը փոխ առինք եւ լեռ ... Գարամանի անտառին մէջ ...

Քողոնիկցիք եայլա էին ելած։ Ուզեցի երթալ անոնցմէ հաց առնել։ Ցամառ ու վախկոտ Սենօն չէր ուզեր գալ։ Զինքը մօտակայ անտառը թողուցի ու եւ եայլաները գացի։ Լայն եւ հարթ տարածութեան մը վրայ իրար-մէ անջատ անջատ կը կենային սեւ մազէ վրաններ։ Ամէնուն մէջ ալ հի-ւանդներ կային ու կը տքային։ Գացի մէկուն դուռը եւ այրերը հարցուցի։ Դուրս ելաւ հակայ մարդ մը եւ սկսաւ վախէն դողալ։— Մենք, ըսի անոր, չէթէներ ենք, հոս, լերան վրայ բոյն դրած։ Ձեր եայլաները պաշարած ենք որ դուրս չփախչիք։ Եկած եմ հացի։ Շատ աղէկս ինկեր ու հաւաքէ։ Ես ուժեղ սուլեցի ու Սենօն անտառէն պատասխան տուաւ ինծի։ Մարդը համոզուեցաւ թէ իսկապէս պաշար-ուած են։ Ես պատմեցի անոր դարձեալ Հէյմոյին հետ իրենց երթալը։ Ան հա-մոզուեցաւ չէթէ ըլլալուս։ Հաց, իւղ, չորթան հաւաքեց ու ինծի բերաւ։ Ուրախութենէս աչքերս կը փայլէին երբ Սենոյին մօտ հասայ։ Բարձրա-ձայն խօսելէն հեռացանք անկէ ու ձոր մը մեզի բոյն ըրինք։ Գարամանի ա-մառով ջուր տաքցուցինք ու լուացք ըրինք։ Ցետոյ անոր մէջ ցորեն կը խաշէինք շարունակ։

Առեն մը վերջ նորէն այդ եայլանե-րը գացինք ուտելիք գողնալու համար։ Տեղափոխուած էին անոնք։ Անտառ-ներուն մէջ փնտռեցինք երկար, մին-չեւ որ գտանք անոնց նոր տեղերը։ Սենոյին աչքերը սուր էին ու ինք հե-տախուզութեան մէջ վարպետ էր։ Նշմարեց անոնց խարոյկները ու յու-շիկ եայլաները իջանք։ Սղասեցինք որ անոնք քնանան։ Անոնք մարեցին խարոյկները ու ձայները դադրեցան։ Մենք հոն մտանք մութին մէջ։ Հօտը խրտչեցաւ աղմուկով ու փախաւ դէ-պի անտառ։ Հովիւները վախցան, ի-րենց անկողիններէն չելան։ Անոնք պառկած տեղերնուն «հո՜յ, հո՜յ» կը պոռային զայն հանդարտեցնելու հա-մար։ Ոչխարներու մակաղատեղին դատարկեցաւ այնպէս։ Հոն մենք եր-կուքս մնացինք միայն։ Բնաւ մէկը ու-շադրութիւն չըրաւ եղածին վրայ — Մենք իրարու — ագռա՛ւ, գող՛է,

կ՚ըսեն մեզի կ՚ըսէինք ու կը խնդա-յինք, հոն գետինը կքած։ Ձեռնալով այծ բռնել, սկսանք եայլաներու զուռ-ները պտտիլ բան մը գողնալու հա-մար։ Սենօն գնաց քնացած մարդու մը շտեմարանը, որ իբր բարձ գլխուն դը-րած էր, զգուշութեամբ առաւ բերաւ։ Անհեթեթ մարդը արթնցաւ յետոյ, ելաւ անկողինին մէջ նստաւ ու պառ-կեցաւ կրկին։ Մենք անոր վրանին քո-վէն լաւ ուլ մը յափշտակեցինք, տա-րինք զայն եայլաներուն մօտ մորթե-ցինք։ Տեղաւորեցինք մարդուն շալ-վարին մէջ ու թուփի մը տակ պահե-ցինք։ Հոգով մեր արիւնոտ ձեռքերը լուալէ վերջ դոմ դարձանք ու գիւղա-պետին վրանին դուռը կեցանք։— Բա-րեկամ, արթնցիր, մարդ է եկեր, ձայնեցի ու սոցով զարկի մօրուաւո-րի մը որ կռնցը քով կը քնանար։

— Աման, կ՚աղաչեմ ձեզի, սկսաւ ան քեթաթաթա, մի՛ մօտենաք ինծի, ինչ կ՚ուզէք առէ՛, ու դողալով հագ-ուեցաւ։ Ըսի որ հայ չէթէներ ենք եւ հաց ուզեցի։ Ու դառնալով Սենոյին՝ ատոնցը քո՞վդ է կը հարցնէի եւ ա-նոր կողերը կը խառնէի։ Մարդը մեզի անդամ դրաւ ու ինք ելաւ եայլաներէն ուտելու հաւաքեց ու մեզ ճամբու դը-րաւ։

Մեր աւարները առինք ու կրկին ձոր դարձանք։ Քերթեցինք ուլը։ Ոսկոր-ները խաշեցինք ու կերանք հացով։ Յետոյ միսը կրակին վրայ դրինք սա-փորով որ եփ ւթերեկին կ՚ընէինք այս բոլորը։ Գիշերը անհնար էր այդ քա-նի որ խարոյկը կը նշմարուի ամէն տեղէ։ Մինչ միսը կ՚եփէր, մենք Սե-նոյին հետ զուարթ, զուարթ կը կա-տակէինք ու կը խօսէինք. Սենօն աղ-ուորցեր էր քանի մը շաբաթուան մէջ։ Երեսները կլորցեր ու կարմրեր էին։— Հետս լեռ չէիր գար, ըսի իրեն ազային տունը առանց համով բաներ կերած եւ այսպէս ուժովցա՞ծ էիր։ Երգէ խաթունիդ ձեռքը պիտի նայէիր որ քեզի կտոր մը զարիի հաց տար եւ զուն ուտէիր։— Իրաւ անանկ է, իրա-ւունք ունիս առու, բսաւ ան ուրախու-թեամբ։

Այդ ձորին գլուխը անտառներուն մէջէն լերան ճամբայ մը կ՚անցնէր, ուրկէ կարաւանները կը բանէին։Մենք թէեւ հոն կրակ կը վառէինք, սակայն մեծ զգուշութեամբ ցորենի չոր ու բա-րակ ծղօտներով, որ ոչ հոտ եւ ոչ ալ ծուխ ունի։ Կէսօրէ վերջ ուժեղ հրա-ցանաձգութիւն մը սկսաւ մեր վրա-յէն։ Զայները կը մօտենային եւ ա-րուները կը սաստկանային։ Ըսինք որ ալ այս անգամ փրկութիւն չկայ մե-զի։ Անշուշտ գեղացիները գիշերը մեզ հետապնդած եւ մեր տեղը իմացած էին ու հիմակ ոստիկանները մեր վը-րայ կուղային ուղղակի եւ մեզ պաշա-րեր էին։ Կրակը մարեցինք, ոսկորնե-րը թաղեցինք եւ միսը մէջտեղ թողած մէյմէկ թուփ մտանք։ Կ՚ուզէինք ել-լել փախչիլ, սակայն փորձառու էինք թէ տասնեակ պարագաներու տեղէն շարժելու չէ։ Եթէ մօտենան, խարհե-ցանք, կ՚ելլենք կը փախչինք, թերեւս փրկուինք։ Առաջին շուարումէն վերջ — տղայ, ըսի սա միսը ուտենք, ին-չո՞ւ շուները թէ՛ մեզ՝ սպաննեն եւ թէ մեր եփած միսին տէր ըլլան, ըսի Սենօն միսը բերաւ եւ մենք տաք տաք զայն կերանք հատցուցինք ամբողջ։ Բարեբախտաբար զէնքերը լռեցին ու եկող դացող չեղաւ։ Թերեւս հայ չէ-թէները կարաւան մը կողոպտեցին։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(74)

(Շար.)

Ֆրանսացիներու քաջութեան, փոխանակ թոյլ տալու որ հոսանքը մեզ տանի նետէ ժայռերուն վրայ։ Մեր գերագոյն նպատակն է զերծ տալ ֆրանսական աշխատանքին՝ «ժողովրդապետութեան օրէնքը ճիգի օրէնքն է։ Այլեւս ոչ մէկ փոփոխութիւն մեր դրամին մէջ, ոչ մէկ նոր ծախք եւ տուրք եւ ներքին խաղաղութիւն, իբրեւ նախապայման արտաքին խաղաղութեան,— տես թէ ի՛նչ կ'ուզենք։ Անհրաժեշտ չէ երկար խօսիլ, որպէսզի Ֆրանսացիները հասկնան թէ հասած է ժամը միանալու բարեկարգութեան եւ աշխատանքի մէջ»։

Ի՞նչ պիտի ընէ նոր փոխառութիւնը

Ֆրանքին նոր գինը ճշդելէ անմիջապէս վերջը, կառավարութիւնը պիտի ձեռնարկէ նոր փոխառութեան, որ մինչեւ հիմա յետաձգուած էր, ֆրանքին երերումներուն պատճառով։ Կառավարութիւնը կը սպասէ որ միլիոնաւորներ պիտի նպաստաւոր հանդամանք ստանայ։

Կառավարութիւնը արտօնուած է մինչեւ 15 միլիառ ֆրանք փոխ առնելու, բայց իրազեկներ կը կարծեն թէ բուն գումարը պիտի չճշդուի, չյիշուի թուանշանով։ Կառավարութիւնը կը յուսայ 8 միլիառ ֆրանք հաւաքել առաջին առթիւ։ Միեւնոյն ատեն, ֆրանքին արժեզրկումով (երրորդ անգամ), կառավարութիւնը կը յուսայ փակել իր հաշիւը՝ Պանք տը Ֆրանսի հետ, որ մինչեւ 10 միլիառ ֆրանքի վարկ բացած է։

Ի՞նչ կ'որոճան Հիթլեր եւ Մուսոլինի

Պերլին-Հռոմի առանցքը,

Միջերկրականը՝ Իտալիոյ...

Միջազգային մամուլը արդէն սկսած է շահեկան ենթադրութիւններ կամ «գաղտնիքներ» հրատարակել, Հիթլերի եւ Մուսոլինիի տեսակցութեան առթիւ։

Անգլիական լաւատեղեակ օրաթերթ մը, «Մանչեսթըր Կարտիըն», կը գրէ թէ Հիթլեր կ'ուզէ համոզել Մուսոլինին որ ձեռք քաշէ Կեդր. Եւրոպայէն, իր ծաւալումը յառաջ տանելով կեդրոնական եւ արեւմտեան Միջերկրականի մէջ,— դէպի Սպանիա, Թունուզ, Հիւսիսային Ափրիկէ, մինչեւ անգամ Նիս եւ Սավուա... Այս առթիւ պիտի բացատրէ թէ Ֆրանսան այլասերած երկիր մըն է, վարակուած՝ համայնավարութեամբ, իսկ Անգլիան կրնայ անչարժութեան դատապարտուիլ Գերմանիոյ կողմէ։ «Հաւանական է որ Հիթլեր եւ Մուսոլինի համաձայնին ազդեցութեան շրջանակներու բաժնել կեդրոնական եւ պալքանեան Եւրոպան։ Այդ պարագային Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա, Ռումանիա եւ Պուլկարիա պիտի դրուին գերմանական շրջանակին մէջ, իսկ Ալպանիա եւ Յունաստան՝ իտալական շրջանակին մէջ։ Բայց այդպիսի կարգադրութիւն մը շատ ճշգրիտ եւ տեւական չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ Գերմանիա գործօն դեր կը կատարէ Յունաստանի մէջ եւ կը ջանայ իր ազդեցութիւնը տարածել Թուրքիոյ, Մոտաւոր Արեւելքի մէջ եւ աւելի անդին»։

Անգլիերէն թերթին դիւանագիտական թղթակիցը հետեւեալ կերպով կ'եզրակացնէ իր տեսութիւնը.

— «Իտալիոյ դիրքը՝ զօրաւոր Գերմանիայի մը եւ վերազինման փարած Անգլիայի մը ու Ֆրանսայի մը միջեւ՝ մեծ ճարտարութիւն կը պահանջէ. բայց Իտալիա այդ նոյն դիրքն ունէր վերջին պատերազմէն առաջ ալ, սա տարբերութեամբ որ այսօր շատ աւելի զօրաւոր է քան 1914ին»։

Ուրիշ աղբիւրներէ ալ կը հաւաստեն թէ Հիթլեր կ'ուզէ Իտալիոյ բարեացակամ չէզոքութիւնը ապահովել, իր ուղածին պէս վարուելու համար Չեխոսլովաքիոյ հետ։ Երկու Առաջնորդները լայնօրէն խօսած են անգլօ-ֆրանսական վերջին համաձայնութեան մասին, եւ իրենց կարգին կը խորհին զինուորական դաշինք մը հաստատել, հակազդելու համար։

*** Պրախճանքները կը շարունակուին Իտալիոյ մէջ, ի պատիւ Հիթլերի։ Երկու Առաջնորդները աւելի օր առջեւ անցուցին 50.000 ֆաշական երիտասարդներ, որոնք մարզանքներ կատարեցին, զինուորական կարգուսարքով։

Լրտեսութիւնը կ'աճի Ֆրանսայի մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ լրտեսութիւնը այնքան աճած է Ֆրանսայի մէջ որ, կը խորհուի վերահաստատել մահապատիժը։ Կառավարութիւնը խնդիրը կ'ուսումնասիրէ մեծ ուշադրութեամբ։ Կը հաւաստեն թէ մասնաւոր հրամանագիր մը կը մշակուի, ծանրացնելու համար պատիժները՝ լրտեսութեան մասին։ Կարգ մը պարագաներու մէջ մահապատիժ ալ պիտի գործադրուի։ Այս առթիւ թերթերը կը հաստատեն թէ Գերմանիոյ մէջ գլխատման պատիժ հաստատուած ըլլալով թէ այր եւ թէ կին լրտեսներու համար, լրտեսութիւնը գրեթէ անհետացած է։ Ուստի, անհրաժեշտ կը համարուի որ Ֆրանսան ալ խիստ միջոցներ ձեռք առնէ, յանուն ազգային պաշտպանութեան։

1935էն ի վեր լրտեսական բոլոր դատերը քննուած են զինուորական ատեաններու առջեւ, ուր առաւելագոյն պատիժն է քսան տարի բանտարկութիւն։ 1932ին լրտեսութեան եօթը դատեր տեսնուեցան, յանդելով 13 ամբաստանեալներու դատապարտութեան։ Երկու տարի վերջը լրտեսներու թիւը բարձրացաւ 70ի։ Դատապարտուած 85 ամբաստանեալներէն 78ը օտարականներ էին։ Թիւեր կը պակսին վերջին տարիներու մասին, բայց կը հաւաստեն թէ շատ աւելցած է լրտեսներու թիւը, նոյնիսկ տասն անգամ աւելի։

Ֆաքիրներու դատի խաչուեցան (մէկը Հայ)

Պատմական 13րդ ատեանը սկսաւ դատել վեց «Ֆաքիրներ», որոնք դրամ կը շորթէին, շահեկան ազդեր, նոյնիսկ գիրքեր հրատարակելով եւ միամիտները խաբելով։ Ամբաստանեալներէն մէկը Հայ է, Սարիմ Մաքսուտեան (Ֆաքիր Գիրման), որուն համար կ'ըսեն թէ այժմ Լոնտոն կը գտնուի։ (Կարգ մը թերթեր լուսանկարն ալ հրատարակած էին երէկ)։ Ուրիշ ամբաստանեալ մըն ալ, Ժոռժ Լաժուզան, արտասահման կը գտնուի։

Առաջին դատավարութեան ներկայ էին Տիկին Նէտելով, Շարլ Ֆոռէ կամ Պէրքէլ եւ Միշէլ Տէթայլէօր, այլ անուամբ Սէրնիա։ Ներկայ թէ բացակայ, բոլորն ալ ամբաստանուած են խարդախութեամբ, ընդհ. դատախազութեան յանձնուած բողոքներուն վրայ։ Ոստիկանութիւնը առաջին անգամ կոխած էր «փրոֆէսէօր Օլաֆ»ի բնակարանը, ուր դտաւ երիտասարդուհի մը, Տիկին Ռէյմոնտ Նէտելով։ «Փրոֆէսէօրը» չկար։ Մնաց որ, ամէն բան թղթակցութեամբ կը կատարուէր եւ մեծ յաջողութեամբ։ Այս մէկ հաստատութիւնը քանի մը ամսուան ընթացքին ստացած էր աւելի քան 250.000 նամակներ։ 36 մեքենագիրներ եւ պաշտօնեաներ զբաղած էին նամակները կարդալով եւ պատասխաններ գրելով։ Առաջին նամակին հետ պէտք էր ղրկել երեք ֆրանք, բախտ գուշակելու համար... իբրեւ փորձ։ Իսկ «մանրամասն» գուշակութեանց համար կը պահանջուէր 100 ֆրանք եւն.։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԴԵՀ մը փճացուց «Լաֆայէթ» շոգենաւը, Հավրի մէջ։

ՊՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ դաւադրութիւն մը երեւան հանուեցաւ Յունաստանի մէջ։ Ոստիկանութիւնը գրաւեց կազմակերպութեան գոյքերը եւ թուղթերը։ Ձերբակալուեցան 74 ամբաստանեալներ, որոնց վեցը կիներ։ Ամբաստանեալները կէս առ կէս դատապարտուեցան մինչեւ 4ուկէս տարի բանտարկութեան։ Միւսները աքսորուեցան։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Խ. Միութեան, դանգատելով թէ կ'օգնէ Չինացիներուն։ Գաւիները կը շարունակուին Չինաստանի մէջ։ Ճափոն նոր զօրաշարժ կատարեց։ Չինացիները կարգ մը յաջողութիւններ շահեցան։

ԳԱՂՏԱՏԷՆ կը հեռագրեն թէ օրէնք մը հրատարակուեցաւ, որ բացարձակապէս կ'արգիլէ պոլշեւիկեան գործունէութիւնը Իրաքի մէջ։ Օրէնքը ծանր պատիժներ կը սահմանէ, տաժանակիր աշխատանքէն մինչեւ մահապատիժ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Պրօպականտի Յանձնախումբի ժողովը 9 մայիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ ճաշարանին։

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 6 մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՆԻԷՌ-ԿՈԼՈՄԲՈԼՈՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 6 մայիս, ուրբաթ, Գուա-Քոլոմպի կայարանին մօտիկ. ծանօթ ճաշարանին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր Դարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 8 մայիս, կիրակի, ժամը 6ին, սովորական ճաշարանին, կարեւոր օրակարգ.

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՑՑՕԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 8 մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ճաշարանին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՇԱՒԱՐՇ խումբին կողմէ

6 Մայիս, Ուր. երեկոյ ժամը 9ին Մէզոն Գարնիէլի մէջ, Փլաս Միշըլէ

կը խօսի ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

×

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի կողմէ

7 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Գ. Նիկողոսեանի սրճարանը

կը խօսի ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Ձ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

7 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սալոն Բոլիգէի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԱԹԱՋՆ. ՓՈԽԱՆՈՐԴ ՋՕՐՃ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Մասնակցութեամբ Հայ Մշակութային, Զարթօնք, Երիտասարդաց, Հայ Կամաւոր. եւ Մարտիկներու, Հայ Երաժշտական, Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ Արիներու, եւ Հայրենակցական Միութիւններու։

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին

Մասնաւոր մասնակցութիւն 2 ֆրանք։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

ԿԸ ՏՕՆԷ "Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ"Ը

8 Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle Poissonnièreի մէջ, 7, Rue du Fbg. Poissonnière, Métro Bonne Nouvelle.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆԴ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ դաշնակահարուհի ՕՐ. ՔԷՆՏԻՐՃԵԱՆ, կ'երգեն՝ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Պ. Յ. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ։

սիրողներու խումբի կողմէ կը ներկայացուի երկու զաւեշտ,

«ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ՆԱՄԱԿԸ» եւ «48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ»

Կը պարէ Պուլկար պարուհի ՕՐ. SOPHIE ERRIO։

Եւրոպական պարեր։ Ընտիր ճաշ։

Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած Տիկիններու կողմէ։

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆ.— Ցայտագրին ճոխութեան պատճառով, հանդէսը կը սկսի որոշեալ ժամուն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

8 Մայիս կիրակի ցերեկ, ժամը 2.30 ին Հ. Ց. Դ. սրահին մէջ

կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՍի։

կը ներկայացուի՝ Բ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ «ՄԱՄՈՒՆԸ ԱՅՐՈՒՈՒՄ Է»

Կը մասնակցին տեղական կարող ուժերը։

Մուտք՝ 4 ֆրանք։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հերթական դասախօսութիւնը, 6 Մայիս, ՈՒՐԲԱԹ երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, 5 Ռիւ տը լ'Էգլիզ. «Շահրիկեան» սրահը։ Կը դասախօսէ Պ. ԹԱԳՒՈՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ Նիւթ՝ «Աթլէթիզմ»։

Մուտքը ազատ է։ Կարծիքներու փոխանակութեան լայն պատեհութիւն կը տրուի։

ՓԱՐԻԶ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

184 Bld. St. Germain, SALLE GEOGRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐԺ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ Մ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ա. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ,

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

ՏԻԿ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ԱՐՑԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ),

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ)

ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ ՕՐ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿ)։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր հինգ Մասնաճիւղերով կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը 8 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը լ'Էգլիզ։

Բացման խօսք՝ Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆԷ

գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Խմբերգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր՝ հայկական տարազով։ Զուգերգ, շարժանկար եւ մեներգ։

Մուտք՝ 5 ֆրանք (որ իրաւունք կու տայ մասնակցելու տեղի ունենալիք վիճակախաղին)։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ

Կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ միութեան...

7 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

PALAIS DU CONGRESի ՄԷՋ, Porte de Versailles

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ,

Եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Պ. Տէրվիշեանի

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։ Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի «l'Homme Squelette» Պ. Փափազ Գասպարեանի կողմէ մարզական նկարչութեամբ։ Կը պարէ Օր. Huguette OBine (Petit Casinoէն). Օրդ՝ Օր. Մարկրիթ Նիզամեանէ։ Արտասանութիւններ։ Կէս գիշերէն վերջ ՃԱԶԲԱՆԴ եւ ՕՐԿԵՍԹՐ...

կը մասնակցի ԷՖՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Օննիկ...

Թանկոյի եւ Դանկոյի մրցում մասնաւոր ժիւրիի ներկայութեամբ

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները։

Տոմսերը կը ծախուին.— Դրատուն Հր. Սամուէլ, 51, rue Monsieur le Prince, (6). Յառաջի խմբագրատունը 17, rue Damesme եւ Միութեան անդամներուն մօտ։ Գինները ժողովրդական։ Ճոխ պիւֆէ։ Լայն հաղորդակցութիւն. Իջնել Porte de Versailles

Maison de la Mutualité

Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին

Լ

Է

Պ

Լ

Լ Է Պ Լ Է Պ Ի Ճ Ի

Պ

Ի

Ճ

Ի

ՀՕՐ ՀՕՐ ԱՂԱ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻԳ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ Մեծ. հարիւրամեակին առթիւ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Տ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 6 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Թերմեան» սրահին մէջ։

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆի Նահանգային Հայրենակց. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները 8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պոռ Միշէլ, 5 Ռիւ Ալէքսանտրի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

«ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Մարսէյլի Բարեգործական... հին մէջ 7 Մայիս, Շաբաթ ... ժամը 9ին, տեղի կ'ունենայ ... երիտասարդական Ընկերակց... կազմակերպած դասախօսութիւն... շարքէն «Հայ Երաժշտութիւնը» անուամբ երաժշտական ... նախօսութիւնը՝ անուանի ... կան քննադատ Գ. Մէթրի կողմէ ... բանակերէն լեզուով։ Նիւթին ... ցատրութիւն՝ պիտի երգեն ... Զապէլ Մորգնոն եւ Տէթ ... ձուլեան եւ պիտի նուագէ ... կիննեան։ Մուտքը ազատ է

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1673 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 7 ՄԱՅԻՍ
7 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3724

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ՄԷԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆ...

Բարեմիտ հայրենակից մը, խորապէս ազդուած՝ Հայաստանի վերջին ողբերգութիւններէն, որոնց մանրամասնութիւնները հաղորդեցինք յաջորդաբար, կը գրէ մայիս 4 թուակիր նամակով մը.

— « Գրած էիք թէ Հայաստանի կառավարութիւնը չուզեր որ ... կապ ունենայ Արտասահմանի ազգ. մարմիններուն հետ եւ թէ ամէն ինչ պիտի կատարուի Մոսկուայի ճամբով: Ձեր այդ լուրը կը հաստատուի Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութեան Նիւ Եորքի կեդր. վարչութեան վերջին շրջաբերականով » (թիւ 2):

Միջանկեալ ըսենք որ՝ Մալաթիոյ Կրթասիրացն ալ մաս կը կազմէ «Հայաստանի բարեկամ» կազմակերպութեանց: Ատոր համար ալ, չափազանց զգոյշ է: Կը խուսափի նոյնիսկ ազգային տոնակատարութիւններէ, ինչ որ ճեղք մը բացած է ընկերութեան մէջ (Իր դիմացն ունի Մալաթիոյ Հայրենակցական Միութիւնը):

Ի՞նչ կ'ըսէ այդ շրջաբերականը, որ ուղղուած է ընկերութեան բոլոր մասնաճիւղերուն.

— « Կեդր. վարչութիւնն իր պաշտօնավարութեան առաջին օրէն իսկ (1937 սեպտեմբերէն ի վեր) իր մտահոգութեան միակ առարկան դարձուցած է *Թրիքոթաժի* (հիւսուածեղէնի) երկու մեքենաները: Հակառակ մեր պաշտօն. դիմումներուն, հակառակ Ամերիկայի Հօկի կեդրոնի ջանքերուն եւ պաշտօնական հետապնդումներուն, դեռ մեզ վիճակուած է մի քիչ եւս համբերող ըլլալ: Աւելի քան վեց նամակներու եւ երկու հեռագիրներու ոչ մէկ պատասխան: Փետրուարին Գերմանիայէն եկած հեռագիր մը կը հաղորդէ որ կապ հաստատենք Խ. Միութեան Մոսկուայի առեւտրական (արտաքին) փոխանորդին հետ, որը անմիջապէս կատարուեցաւ: Մօտերս մենք աւելի լայն պատեհութիւն պիտի ունենանք խնդրին մօտէն ծանօթանալու: Երբ կը ստանանք Հօկի եւ Խ. Միութեան հիւպատոսին միջոցաւ մեր կատարած աւելի ազդու դիմումին պատասխանը թէեւ անբաղձալի երեւոյթ է, հակառակ մեր եւ մեզի հետ գործակցող մարմիններու կամքին, սակայն երբ նկատի կ'ունենանք այն բոլոր քաղաքական անցուդարձերը, պաշտօնէից փոփոխութիւնը եւ յարափոփոխ կեանքը որ տեղի կ'ունենայ Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ, այն ատեն անբնական ոչինչ կայ նման յապաղումներու համար »:

Այո, «անբնական ոչինչ կայ», երբ երկրորդ պատասխան մը անգամ չես առներ, «աւելի քան վեց նամակներու եւ երկու հեռագիրներու», երկու մեքենայ ղրկելու համար: Այն ալ՝ «պաշտօնէից փոփոխութիւնէն» ամիսներ վերջ:

Ձենք զարմանար, որովհետեւ այս տարրերը ոչ թէ նամակագրութեան դադարումէն, այլեւ հաստատուած գնդակահարութիւններէն, գաղանային սպանութիւններէն, հարիւրաւոր ձերբակալութիւններէն, Էջմիածնի թալանէն կամ Հայաստանի ծրագրեալ ռուսացումէն ալ բան չեն հասկնար:

Անոնք ապուշ - ապուշ երեսդ կը նային, երբ կը պատմես այս բաները, փաստացի մանրամասնութիւններով: Իսկ անյատակ ագէտներն ու սրիկաներն ալ կը փորձեն ոչ թէ եղածը լուսաբանել, ստուգել եւ ըմբռնել, այլ կա՛մ սուտ հանել, եւ կամ արդարացնե՜լ...

Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, «Ազատամարտ»ի այլ ... հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ հարկահաւաքները եւ «զապթիյէ»ները չարաչար խոշտանգած ըլլալով հայ գիւղացի մը, խեղճին յղի կինը յուզումէն վիժած է: (Մուշի կամ Վանի մէջ):

Լուրը հազիւ լոյս տեսած, Պոլսոյ Տպագրական Տեսչութիւնը հերքում մը կը հաղորդէր, ժխտելով օրը ցերեկով կատարուած դէպքը: Այդ առթիւ, կը բացատրէր թէ կինը վիժած է ոչ թէ յուզումէն, այլ... բնականէն վիժումի հակամէտ ըլլալով:

Թող չվիրաւորուին մեր «Հայաստանասէրները»:

1936 յունիս 9էն ի վեր ահուսարսափի շրջան մը կ'անցրնէ մեր հայրենիքը: Դէպքեր դէպքերու կը յաջորդեն, մէկը միւսէն ստմնելի եւ աղիտաբեր: Հարթիչ գլանը ոչ միայն բարոյական ...ը կը ցանէ, այլեւ գլուխներ կը ճզմէ, կ'ոչնչացնէ ֆիզիքապէս: Մենք եղածին մէկ մասը կ'իմանանք: «Խ. Հայաստան»ն ալ մէկ մասնիկը հազիւ կ'արձանագրէ, պատահաբար: Տողընդմէջ կամ իբրեւ «խրոնիկա»: (Չորրորդ էջ, վերջին սիւնակ, մանր տառերով):

Այս պարագան զաղտնիք չէ «Հայաստանասէր»ներուն համար ալ: Բայց անոնք սուտ - խենդ կը ձեւանան, եւ կը սպասեն որ «Խ. Հայաստան»ը բարեհաճի պատմել եւ հաստատել:

Կրնան սպասել ճիշդ այնպէս, ինչպէս մենք ժամանակին կը սպասէինք որ «Իգդամ», «Սապահ» կամ «Ագշամ» գրեն հայկական ... եւ ջարդերու մասին:

Մալաթիոյ Կրթասիրացին ողորմուկ նամակը անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ՝ «Հայաստանի բարեկամները» իրենց խելքին հետ խիղճն ալ կորսնցուցած են:

Ամէնէն առաջ, անոնք պարտաւոր էին իրար անցնիլ, միջոցներ ճարել, ստուգել անցեալ տարուան ամառէն ի վեր սարքուած սրիկայի դաւերը: Գոնէ վրդովում յայտնել, քանի որ հիւսուսծեղէնի մեքենաներու խնդիրը ողորմելի մանրամասնութիւն մըն է, բաղդատելով ամբողջ ողբերգութեան հետ:

Մինչդեռ, անոնք բացատրութիւննե՛ր ալ կը ճարեն, իրենց հետեւորդները հանդստացնելու, անոնց գլխուն օրօր կարդալու համար:

Ոչ Կրթասիրացը, ոչ ալ ուրիշներ այսպէս չէին երգէ, երբ որ եւ է կախաղան կը բարձրանար կամ հարիւրաւորներ բանտ կ'իյնային:

Ո՜վ սրիկայ համատարած անբարոյացման եւ անբանացման այս թոյնը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՌԱԿԻՆ ԿԵՑԱՒ 179Ի ՎՐԱՅ

Երկրէն դուրս ճանուած գումարները եւ կուգան

Վարչապետին ձայնասփիւռ ճառէն վերջը, զոր հրատարակեր էինք երէկ, ելմտական նախարար Գ. Մառշանտօ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ ...ընկերին.

— Հակառակ եղած ենթադրութեան, դրամի ամրացում (սթապիլիզասիոն) չէ որ որոշեցինք, այլ գործողութիւն մը որուն նպատակն է նախ փաստական ամրացումի մը յանգիլ: Կառավարութիւնը, կատարելապէս յարգելով Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ կնքուած համաձայնութիւնը, որոշեց որ անգլիական ոսկիի սակը 179 ֆրանքէն անդին չանցնի: Այս հիման վրայ, ֆրանքը անշուշտ պիտի բարուոքի եւ պիտի չտկարի, որովհետեւ կառավարութիւնը որոշած է այդ արդիւնքին հասնիլ անհրաժեշտ կամեցողութեամբ: Այս տառէրէն իսկ (հինգշաբթի) մեծ գումարներ վերադարձան արտասահմանէն, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ կառավարութեան որոշման արժէքը հասկցած են: Ֆրանսական դրամը, ուժ առնելով բովանդակ երկրին ճիգէն եւ պաշտպանուելով չարագործական ձեռնարկներու դէմ՝ հաստատուն հիմք պիտի կազմէ վերկառուցման գործին »:

Կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն միջոցներ ձեռք առաւ, որպէսզի առեւտրականները չարաչահութիւններ չկատարեն, բարձրացնելով ապրուստի գինը: Ներքին նախարարը մասնաւոր հեռագիր մը ուղղեց նահանգապետներուն, որպէսզի քննել տան ապրանքի գիները: Մեծ քաղաքներու ոստիկանութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, ստուգումներ կատարելու համար: Նշանակուած գիները պիտի հաղորդուին կառավարական վերստուգիչ յանձնաժողովին, քննելու համար թէ չարաչահութիւն կատարուա՞ծ է: Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ « կառավարութիւնը անդրդուելի պիտի չմնայ գիներու անարդարանալի բարձրացումներու հանդէպ: Դատական հետապնդումներ պիտի կատարուին այն խանութպաններուն դէմ որ ապօրէն շահեր կ'ընեն ի վնաս հանրութեան, օգտուելով ֆրանքի անկումէն »:

**** Ինչպէս ելմտական նախարարն ալ կը հաստատէ, ֆրանքի նոր արժեզրկումը նպաստեց դէպի երկիր վերադարձնելու մեծ գումարներ: Անոնք որ երկրէն դուրս հանած են իրենց դրամները, կը վախնան թէ այլեւս պատեհութիւն պիտի չունենան ֆրանք գնելու այսքան նպաստաւոր սակով մը, եթէ ուշ մնան: Կ'ըսուի թէ առաջին օրը աւելի քան ութ միլիառ ֆրանք ետ եկած է Մ. Նահանգներէն, Զուիցերիայէն, Անգլիայէն եւ Հոլանտայէն: Մասնագէտներ կը հաշուեն թէ շատ աւելի մեծ գումարներ ետ պիտի գան: Անոնց կարծիքով,* աւելի քան 100 միլիառ փրանք դուրս հանուած է երկրէն : *Կառավարութիւնը պէտք ունի այս դրամին, յառաջ տանելու համար վերազինման ծրագիրը:*

Ֆրանքին նոր արժեզրկումով կառավարութիւնը կը յուսայ քաջալերել արտադրութիւնը, վերահաստատելով երկրին վստահութիւնը՝ ազգային դրամի ամրութեան մասին: Անկէ զատ, արժեզրկումը պիտի նպաստէ զարկ տալու Ֆրանսայի արտաքին առեւտուրին, որ չափազանց ինկած է: Դարձեալ, արժեզրկումին շնորհիւ, կառավարութիւնը պիտի կրնայ մեծագումար շահ մը ապահովել: Մասնագէտներ 40 միլիառ ֆրանք (թղթադրամ) կը հաշուեն այդ շահը, որ ճիշդ համարժէքն է իր պարտքին՝ Պանք տը Ֆրանսի: Վերջապէս ֆրանքը նախապատերազմեան արժէքին հետ բաղդատմամբ 8 սանթիմի իջած ըլլալով, ազգ. պարտքը կը վերածուի մօտաւորապէս 45 միլիառ ֆրանքի (նախապատերազմեան արժէք), ինչ որ աւելի ծանր բեռ մը չի համարուիր քան նախորդ 40 միլիառ ոսկի ֆրանքի պարտքը (1914ի արժէքով):

Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ այս վերջին արժեզրկումն է զոր կրնայ կատարել որ եւ է ֆրանս. կառավարութիւն: Եթէ այս գործողութիւնն ալ ձախողի, Ֆրանսա պիտի հարկադրուի ձգել դրամական ազատութեան քաղաքականութիւնը եւ գիմել փոխանակութեանց հսկողութեան ծրագրին, ինչպէս կ'ընեն ամբողջատիրական երկիրներու մէջ:

**** Չորրորդ անգամն է որ կը կտրեն ֆրանքին գինը: 1928 յունիսին, Փուանքարէի կատարած գործողութեամբ, ֆրանքը իջած էր 20 սանթիմի: 1936 սեպտեմբերին իջաւ 15 սանթիմի (Վէնսան Օրիոլ): 1937 յունիսին՝ 13 սանթիմի (Ժորժ Պոնէ): 1938 մայիսին՝ 8 սանթիմի (Մառշանտօ - Տալատիէ):*

**** Իրատեսներու կարծիքով, երբ ֆրանքը բաղդատաբար ամրանայ, կառավարութիւնը պիտի դիմէ օրինական ամրացման, անգլիականը հաշուելով 175 ֆրանք, տոլարը՝ 35:*

Արժեզրկումի առաջին օրը մեծ ոգեւորութիւն կը տիրէր սակարանին մէջ: (Անգլիականը՝ 178.90, տոլարը՝ 35.85): Զգալապէս բարձրացան ֆրանսական արժեթուղթերը: Ռանթը բարձրացաւ 3 — 4 կէտ:

Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն մէջ գոհ են որ այլեւս պիտի չշարունակուի ֆրանքին անկումը, այլապէս Ֆրանսա կրնայ վտանգաւոր մրցում մը կատարել համաշխարհային հրապարակներուն վրայ, խախտելով եռեակ համաձայնութիւնը: Անգլիոյ ելմտական նախարարը անմիջապէս հերքեց այն զրոյցը թէ սթերլինի գինն ալ պիտի կտրեն, համաշխարհային ...ութիւնը պահպանելու համար:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ հաստատուած նոր խստութեանց առթիւ, ընկերվարական փաստաբաններու միութիւնը խորապէս յուզուած, բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կ'առաջարկէ ապահովել բարեմիտ օտարականները՝ կամայականութեանց դէմ եւ ընդունիլ Մութէի ծրագիրը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղած է Պայր. Արեւելքի Սպայակոյտին պետը, զօր. Լեւանդովսկի: Բազմաթիւ փոփոխութիւններ կատարուած են Սպիտակ Ռուսաստանի սպաներուն մէջ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները նորէն ռմբակոծեցին Վալենցիան եւ ուրիշ քաղաքներ: Բազմաթիւ մեռելներ եւ վիրաւորներ կան: Գափիները կը շարունակուին Միջերկրականի ափերուն վրայ:

ՑԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ գաղտնաբերելով, երեւան եկաւ որ կազմուած են 72 թղթածրարներ, 8000 գլուխներով: Ամբաստանեալներն են 64 հոգի, որոնց 41ը բանտարկուած են, 7ը փախած, մնացեալները առժամապէս ազատ արձակուած:

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ «ՖԱՔԻՐՆԵՐԷՆ Սարիմ Մաքսուտի (Ֆաքիր Պիրման) եւ ուրիշներու դատավարութիւնը պիտի սկսի յունիս 1ին, ինչպէս կը գրէ «Փոփիւլէռ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

1,951,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻՆ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՉԱ՞ՐԺԵՐ...

« Ն. վեհափառութեան կառավարութիւնը» ամէն տարի ապրիլին կը հրատարակէ առնելիք տալիքի հաշիւները, ելմտական տարեշրջանին փակման առթիւ:

Այս տարուան տեղեկագրին համաձայն, դաշնակիցներու տրամադրուած պատերազմական վարկերը արդէն հասեր են գումարի մը որ խելքի պտոյտ կը պատճառէ:

Այսպէս, Ֆրանսան պարտական է, մինչեւ 1938 մայիս 31 (տարեշրջան), 755.875.000 անգլ. ոսկի: Իտալիա՝ 252.938.000 ոսկի, Ռումանիա՝ 30.375.000, Եուկոսլավիա՝ 31.750.000, Յունաստան՝ 22.375.000, Պելժիա՝ 9 միլիոն, Լեհաստան՝ 3.864.000, Աւստրիա՝ 8.625.000 եւն.:

Ասոնք հաստատուն պարտքերն են: Տակաւին կան երերուն պարտքեր, Ազգ. Դաշնակցութեան եւ ուրիշ երկիրներու անունով:

Բան մը կը հասկնա՞ք, եթէ ընդհանուր գումարներն ալ յիշեմ... Վեց դաշնակից պետութիւններ կը պարտին համագումար՝ 1.115.738.000 ոսկի (պատերազմական փոխառութիւն): Եօթը պետութիւններ՝ 29.553.000 (Ապաստ եւ վերաշինութիւն): Ուրիշ պարտքեր՝ 3.340.000 ոսկի:

Մեծ դաշնակիցներու այս ոսկի տախտակին վրայ, հաւասարէ հաւատար փռուած է նաեւ փոքր դաշնակիցը, Հայաստան, Ռուսաստանէն անմիջապէս վերջը:

Համաձայն հրատարակուած տեղեկագրին, Ռուսաստան պատերազմական փոխառութիւններէն կը պարտի 1.450.068.000 ոսկի, իսկ Հայաստանի պարտքը բաղադրեալ տոկոսով հասած է 1.712.000 ոսկիի, որուն վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ 239.000 ոսկի, իբրեւ փոխառութիւն ապաստի եւ վերաշինութեան: Համագումար՝ 1.951.000 ոսկի:

Եթէ չեմ սխալիր, նախապէս 800.000 կամ 1.000.000 ոսկի էր բուն պատերազմական փոխառութիւնը.— Մեծ մասով փոխարժէքը այն «քաղաքեայ» հրացաններուն, որոնց գործածութեան հայ զինուորները դեռ չվարժուած, Կարսը իյնալու:

Բայց մենք Հայերս ապերախտ չենք: Ոչ ալ անպարտաճանաչ:

Միայն թէ՝ գիտենք որ եթէ պարտքեր ունինք, առնելիքներ ալ ունինք:

Արդ, քանի որ «Նորին Վեհափառութեան կառավարութիւնը» ամէն տարի այս ատեն մեր երեսին կը զարնէ մեր պարտքը, թող թոյլ տայ որ գոնէ մէկ անգամ ալ մենք հին տետրակները քրքրենք:

Քրքրե՛նք,— 1855 — 56ին, Ղրիմի պատերազմը դէմ դիմաց հանեց Ռուսաստանը եւ Թուրքիան: Անգլիա իր ետեւէն քաշելով Ֆրանսան, օգնութեան հասաւ Թուրքիոյ եւ փրկեց զայն: Եւ նորէն կացինը իջաւ մեր գլխուն: Ֆիզիքականը չենք հաշուեր, իսկ նիւթականը թող գնահատեն Լոնտոնի մէջ:

1878ին, երբ Ռուսը մինչեւ Սան Սթեֆանօ իջած էր, Մեծն Բրիտանիա պարտք սեպեց միջամտել Պերլինի դաշնագրով:

Իբրեւ *պախշիշ*, ինք առաւ Կիպրոսը, իսկ մեզի տրուած մուրհակի մը թիւն անգամ շրջելով, 16ը 61ի վերածելով, մեր մուխը մարեց մինչեւ Մեծ պատերազմը:

Գումարեցէք եւ հաշուեցէք:

1914 — 1922,— Մեծն Բրիտանիան դաշնակից եղաւ մեզ, մեր թափած արեան փոխարէն զոյգ-զոյգ քարտէս մը շողացնելով մեր աչքերուն առջեւ: Բայց, ի վերջոյ Պոլիսն անգամ պարպեց, եւ Իզմիրը վառել տուաւ, իր մարտանաւերուն ծուխին տակ:

Եւ տաշեղներու պէս ցիրուցան, մնացորդներս եկանք հասանք մինչեւ իր դուռներուն առջեւ:

Կ'ըսեն թէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է մինչեւ դժոխք երթալու, երբ քաբիւղի հոտ առնէ եւ մետաղի ձայն լսէ: Երբ շահելիք տեսնէ եւ գանձելիք ունենայ:

« Աստուած եւ իմ իրաւունքս», — արձանագրուած է բրիտանական զինանշանին վրայ:

Արդ, չա՞րժեր հայկական բոյն մը ստեղծել, օրինակ՝ Վասպուրականի կամ Կիլիկիոյ մէջ, գանձելու համար 1920էն մնացած իրաւունքը,— 1.951.000 ոսկի:

Մենք վարժուած ենք ոչ միայն հողին, այլեւ քարէն հաց հանելու:

Թող մեզի վերադարձնեն մեր հողն ու քարը, յետոյ փէննին կը վճարենք, բաղադրեալ տոկոսով: Քարիւղն ալ՝ վարձու:

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՄԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ)
ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կարպիս Ճիլվանիկեան	50
Ապրիլ 30ի գումարը	6139
Ընդհ. գումար՝	6189

×

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ներսէս Թաշճեան, Վիէն	10
Ապրիլ 30ի գումարը	250
Ընդհ. գումար՝	260

Էջմիածնի Կաթողիկոսական Տեղապահը

Պաշտօնական աղբիւրէ մը կ'իմանանք թէ Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդի անդամներէն Գէորգ արք. Չէօրէքճեան Երուսաղէմի պատրիարքին հաղորդելով իր անուանումը՝ իբրեւ կաթող. տեղապահ, յայտնած է թէ հանգուցեալ կաթողիկոսը չասնց իրեն վերապահած էր այդ պաշտօնը (իբրեւ թէ 1936-37ին): Ուրեմն կա՞կ ըրած է: Բայց ըստ օրինի երիցագոյն անդամը չէ՞ որ տեղապահ կը դառնայ, մեքենաբար (այս պարագային՝ Գարեգին արք. Յովսէփեան):

Մուսոլինի իր ծովային ուժը կը ցուցնէ Հիթլէրի

203 մարտանաւեր Նափոլիի առջեւ

Իտալիա իր՝ նաւային ուժերու ցուցադրութիւնը կատարեց հինգշաբթի օր, Նափոլիի առջեւ, Հիթլէրի այցելութեան առթիւ: 1918էն ի վեր Իտալիա այսքան բազմաթիւ մարտանաւեր համախմբած չէր Միջերկրականի մէջ: Նաւահանգիստը վիթխարի ցոյց մըն էր ոչ միայն քանակով, այլեւ որակով,— ամենավերջին դրութեամբ մարտանաւերով: Այս առթիւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ Իտալիա արագօրէն կը շինէ վեց նոր զրահաւորներ, 12 յածանաւեր եւ մօտ 80 սուզանաւեր, ինչ որ պիտի կրկնապատկէ իր ուժը:

Նաւահանգիստին կը մասնակցէին 203 մարտանաւեր: Ամէնէն ուշագրաւ ցոյցը կը կազմէր 95 սուզանաւերու առասպելական ... : Ասոնք նաւատորմին մօտենալով, ամէնը մէկ ջուրին տակ մտան արուած ազդանշանին վրայ, 75 երկվայրկեանի մէջ: Ութ վայրկեան շանցած, բոլորը մէկ ջուրին երեսը ելած էին միաժամանակ, մինչ թնդանօթները կը գոռային: Ցոյցին ներկայ էր նաեւ Իտալիոյ թագաւորը: Թղթակից մը ուրիշ նաւեր ալ հաշուելով, կը գրէ թէ 350 նաւեր համախմբուած էին Նափոլիի ծոցին մէջ:

Նափոլիի ընդունելութիւնը այնպիսի առասպել մը հասաւ որ տեսնուած չէր մինչեւ հիմա, Իտալիոյ մէջ: Հիթլէր նաւահանգիստը կը դիտէր «Թաւլուա»

(Կարդացէք շարունակութիւնը կարգով Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Պատմութիւնը կ'ըսէ — «Թուրքերու, Թուրանական անապատներու ժողովուրդը, որ 11րդ. դարուն սկսած էր Փոքր Ասիա լեցուիլ, եւ յետոյ, իր պետէն՝ Օսմանէն, Օսմանցի անունը առաւ, 14րդ. դարէն սկսեալ Եւրոպա մխուելու վրայ էր։ 1453 Մայիսին տիրեց կայսերական Պոլսոյ, երկու ակրունք վերջ անցաւ Դանուբը, նուաճեց Հունգարիան, կ'ուզէր ինչպէս մինչ այդ առանց դիմադրութեան Ասիա, Եգիպտոս, Միջերկրական խրած էր, արդ գէպի Արեւմուտք, գէպի Աւստրիա, Գերմանիա յառաջանալ. Այսպէս, եկան Վիէննայի առջեւ »։

1529ին, Սիւլէյման Ա.ի օրով, երբ կայսրութիւնը իր ոյժի եւ մեծութեան կատարին հասած էր։ Երկրորդ անգամ 1683ին։ Մինչ առանց յաջողութեան։ Գլուխը Եւրոպայի քրիստոնէական միջնաբերդին զուր զարնելէ ետք, Թուրքը սոխալուեցաւ նահանջել եւ փակել բարձունքներէն իջնել։ Ցաջորդաբար, կամաց կամաց, բայց յարատեւօրէն, 1683էն մինչեւ մեր օրերը։

Ձգելով Վիէննայի տիրանալ, Թուրքը քաղաքին պարիսպներէն անդին ու դաշտերուն մէջ անլուր քաջագործութիւններով փայլեցաւ խաղաղ ու անզէն բնակչութեան վրայ։ Եւ երբ Գարա Մուսթաֆա իր արշաւանքին ձիուն վրայ փախաւ ու բանակը խուճապահար իր հետքերուն վրայէն՝ Վիէննայի եպիսկոպոսը Հեթանոսներուն լքուած բանակատեղիին վրայէն հաւաքեց, իրենց ծնողներուն յօշոտուած դիակներուն կողքին, ղեռատի որբեր… որբեր… որբեր ու որբուհիներ։ Ինչպէս միշտ, ինչպէս ամէն տեղ, ուր Թրքական քաջութիւնն է փայլեր… Պալքանները, Ասիան, Թէ Հայաստան։ Ինչքան որ այս քաղաքակրթութիւնը… ուռճացաւ, նոյնքան անդադրաբար պզտիկցաւ Թուրքիոյ կայսրութիւնը։ Երկու դարու մէջ ան հա մզուելով ամփոփուեցաւ գրեթէ միայն Փոքր Ասիա, ուրկէ մեկնելով էր նուաճումներուն ձեռնարկած էր։ Դեռ 1911ին մահիկը Ափրիկէի վրայ կը ցցուէր։ Դեռ 1912ին Պալքաններու մեծ մասը իրն էր, մինչեւ Ալպանիա եւ Ադրիական։ Դեռ 1914ին կայսրութիւնը այսօրուանին երկպառկը տարածութիւն եւ բնակիչ ունէր։ Ընդհանուր պատերազմը վերցուց այդ խախուտ շէնքը, եւ փլատակներուն տակ թաղելով նաեւ մեզ։ Կը թուէր թէ վերջն է, երբ հելլէն բանակները Փոքր Ասիա արշաւեցին։ Բայց ուրոպական մրցակցութիւնը, միացած ընկերվարական Ռուսիոյ անհաշիւ օժանդակութեան «հիւանդ մարդը» ոտքի հանեցին նորէն։

Ինչքա՞ն ատենուան համար։ Հարցումը Թերեւս շատ յանդուգն թուի ոմանց, բայց երբեք այնպէս չէ։ Եւ ան այդպէս պիտի ըլլայ տակաւին, եթէ Հայ եւ Քիւրտ անունները վերնան իսկ երկրի երեսէն։ Նուաստ աշխատանք, որուն լծուած է ներկայիս… Թրքական քաղաքակրթութիւնը։ Սառնց աւոր ալ տկար եւ ջարդուփշուր երկու ժողովուրդներս դադրած ենք Թուրքին համար լուրջ սպառնալիք մը ըլլալէ։

Ճիշդ է որ Թուրքիա բոլոր ոյժով մտած է եւրոպականացումի ճամբուն մէջ։ Անշուշտ որոշ յաջողութիւններով։ Իր անապատական Թուրանական նախնիքներէն շատ կը տարբերի ան այսօր։ Բրովհետեւ հինգ դար շարունակ պարապ չնստաւ Վոսփորի վրայ, մինակ փիլաւ ուտելով, կամ լեղէնցի ու սուրճ խորովելով։ Ան խլեց օտար մտուկներ եւ ամենազգի գեղուհիներու հետ զուարճացաւ հարէմներու մէջ։ Բան մը որ իր ֆիզիքական դիմագիծը որոշ չափով փոխեց։ Եւ մընաց միշտ զինուորական, պաշտօնեայ, իշխող, կեղեքող դասակարգ։ Այսպէս, դարերու ընթացքին Թուրք ժողովուրդը խառնուեցաւ ուրիշ ցեղերու Թարմ արեանով։ Բոլո՛ր հպատակ նիւթականին հետ արեան ալ տուրք տուին։ Եւ այսօր, Էնկիւրիի մէջ, քիչ շատ կեդրոնական ազգ մը նըստած է, տարբեր երէկուան անապատական Թուրքէն։ Եր կը ջանայ քաղաքակրթական գետնի վրայ շահիլ ինչ որ փախցուցած է։ Քաղաքակրթուիլ եւրոպական առումով։ Ցօրանջելու դարը անցած է։ Թուրքն ալ չի քնանար, բայց քիչ մը ուշ է։ Մէկ ուտաումով դարերու աւերը կարելի չէ դարմանել։ 772,000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն, գրեթէ Գերմանիայ կրկնապատիկը, 10—15 միլիոն բնակչութեամբ կարելի չէ շէնցնել։ Թուրքիոյ երկիր ճորտերէն Ցաւաստան 130,000 քառակուսի քիլոմեթրի վրայ ճուկէս միլիոն բնակիչ ունի, Պուլկարիա՝ 103,000 քառակուսի քիլոմեթրի վրայ 6 միլիոն բնակիչ։ Դեռ չենք յիշեր Եուկոսլավիան ու Ռումանիան, իրենց 15 եւ 18 միլիոն զանգուածներով. Թուրքիա, բաղդատելով Ցունաստանի եւ Պուլկարիոյ մեծութեան հետ, պէտք է 40—45 միլիոն բնակիչ ունենար։ Թուրքիոյ ակարութիւնը հոս է ահա, եւ այդ՝ շուտով, մէկ օրէն միւսը դարմանուելիք վէրք չէ։

Բարեբեր, արգաւանդ ու ընդարձակ հող, մայր հին եւ պանծալի քաղաքակրթութիւններու, ցթին տակ ժողովուրդի գերաբնագրութեան պատմկալով տեղ արոնող եւրոպական ազգերու, 10 — 15 միլիոն յետամնաց ցեղի մը ձեռքը, Թուրքիա անկասկած որսմըն է իրմէ մեծերուն համար, ինչպէս եղաւ իրմէ փոքրերուն, Պուլկարին, Ցոյնին, Սերպին։

Եւ հռովմէական կայսրութեան ու Մեծն Գերմանիոյ։

Անշուշտ Քէմալիկները տարբեր կը տեսնեն կացութիւնը։ Ամփոփուած Անատոլու շատ ընդարձակ, 120 միլիոն ժողովուրդ կերակրելու չափ, կ'ուզեն Թարմանալ ու վերածնիլ։ Անոնք էնկիւրին կը նմանցնեն հին Հռոմի, ուր ազգ մը ծնունդ կ'առնէր, ինչպէս ծառը կ'աճէ մը։ Բայց այս նմանութիւնը փայլուն ինքնախաբէութիւն մըն է միայն։ Հռոմ ժառանգութիւնը մախող մէկու մը պէս ծայրէն չէր վերսկսեր, այլ իրօք ծայրէն կը սկսէր։ Երբ Հռոմուլոս եւ Հռոմոս տակաւին գայլի կաթ կը ծծէին, աշխարհը այսօրուանէն հիմնովին տարբեր էր։ Այն ատեն փոքրիկը կը չաշէր եւ եղնիկներ կը բառաչէին Եւրոպայի մեծածաւալ անտառներուն մէջ, տակաւին տիրակ, ուր այսօր, արիական մարդուն քաղաքակրթութիւնը կը փթթի։ Դեռ ազգերու դաշի տեղի ունեցած չէր ու չկային ոչ Մեծն Բրիտանիա, ոչ Ֆրանսա, ոչ Մեծն Գերմանիա, ոչ Ռուսիա, եւայլն, մանր պետութիւններն ալ մէկդի։ Հռոմ իր դէմ միայն Կարթագէն մը ունեցաւ, որուն կործանումէն վերջ հին աշխարհի վրայ մինակ էր գրեթէ։

Թուրքիա այս իրողութեան ճիշդ հակապատկերը կը ներկայացնէ։ Եւրոպական մեծ ազգերը տեղ կ'որոնեն, Թուրքիա շատ տեղ ունի, մարդ կը պակսի իրեն։ Երբ այս մեծ ազգերը արշաւեն, առաջին հանգրուանը Թուրքիան է։

Ուշ է Քէմալիկներու ճիգը եւ անօգուտ, Թէեւ շատ հայրենասիրական։ Ուրիշ բան էր խաղալ, անգէն եւ աշխատասէր հպատակները խարբելով կոտորել,— բոլորովին ուրիշ բան՝ աշխարհի կեդրոնին մէջ դիմադրել ազգերու մրցակցութեան։ Դիմադրել։

Իտալական Փաշիսթականութիւնը ակներեւ ուղղած հռոմէական կայսրութեան քարտէսին, կը նայի անոր, կը միայ ու կը ներշնչուի, ինչպէս Ֆաթիհ Սուլթան Մուհամմէտ, երբեմն, Պոլսոյ առումը կ'երազէր։ Մեծն Գերմանիան ալ ահաւասիկ իջաւ Դանուբ, ձեռք նետեց Պալքանները ու ուզէն կ'ուզէ երկարել Պալքանները, ու մէկէն մօտ կ'ելլէ Հնդկաստանի։ Իսկ հեռուէն Պալքաններու ճամբան Թուրքիոյ վրայէն կ'անցնի, ինչպէս անգամ մը պատահեցաւ մեծ պատերազմին։

Եզրակացութի՞ւն։ Թուրքիա, այսօր տակաւին մեծազօր եւ անպարտելի մեզի համար, նայելով պատմութեան ընթացքին, վաղը պիտի դառնայ խոցելի նաեւ մեզի համար։ Մեր զաւակները կամ Թոռները (Թերեւս նոյնիսկ մենք տակաւին) ոյժը, հետաքրքրութիւնը պիտի ունենանք արթուն հսկելու։ Բրովհետեւ երկինքէն ժամանայ չփոխեցաւ ու պիտի չփոխի ապագային ալ, եթէ սեփական ոյժով չկարենանք մեր հակառակորդը դարձնել։

ԵՐՈՒԱՆԴ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

1863.— Պաքուի մէջ կը հիմնուի հայկական մարդասիրական ընկերութիւնը։

1880.— Թիֆլիսի մէջ կը հիմնուի Հայկական Բարեգործական Ընկերութիւնը։

1884.— Մարաշի հրդեհը։ Միպտեմբեր 8ին Զէյթունի հրդեհը։

1886.— Երկաթուղի Կիլիկիոյ մէջ։

1887.— Զէյթունի հրդեհը։

1891.— Ռուսիոյ ներքին գործոց նախարարութիւնը մարտ 7ի հրովարտակով կ'արգիլէ Հայ հոգեւորականներ պատիժները ենթարկել, եթէ չարունակեն մասնակցութիւն ունենալ Թրքահայոց ազատագրութեան գործին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ռ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Աչքի ընկնող հայ կոմունիստ պետերի ու վարիչների ձերբակալութիւնից ու գնդակահարութիւնից յետոյ «կլիաժթավայր» երկրի բոլոր քաղաքներում եւ գիւղերում անպակաս ձերբակալութիւններ կան որոնց վերջն անյայտ է։ Սրբնակ՝ նորք Թաղամասից 7—8 հոգի ամիսներ առաջ ձերբակալեցին ու տարան, եւ ոչ ոք գիտէ թէ ո՛ւր են նրանք։ Այդ զօրախմբերի կարգադրերը անգաղար բաժում են բոլոր պաշտօնատուն զանձեր, սակայն ոչ մէկ լուր չեն հաղորդում նըրանց։ Երեւանի բանտի փողոցում, բանտի մուտքից ոչ հեռու, մեծ թիւով գիւղացի ընտանիքներ կան. Դրանցից փոխադրել են Երեւան բազմաթիւ բանտարկեալներ, որոնց հարազատները գիշեր ու ցերեկ հսկում են, հերթի են սպասում որ մի լուր առնեն կամ ուտելիք հասցնեն իրենց արկածեալ հարազատներին…

Երեւակայեցէք, որ այսօր Խորհրդային Հայաստանում իրողութիւն է գարձել այն, ինչ որ ցարի ատեն տեղի ունենաւ կը Թուէր մեզ. այդ այն է, որ վտանգելի ճանչցուած բանտարկեալներ կան, որոնց զինուած պահակին կանգնում միւս բանտարկեալներին եւ անգամ նրանց առաջնորդում են դէպի դատարան, ադրանցից բանտ կամ աշխատավայր…

Նարամ չի անցնում, որ ինքնաշարժներով հարեւտարար ձերբակալուածներ չուղարկուէն դէպի Ռուսաստանի հեռաւոր աքսորավայրերը. Միջոցներ են ձեռք առնում, որ աքսորականներին մօտեցող, նրանց հետ խօսող չլինի, որպէսզի հարազատները կառարելապէս անտեղեակ մնան։ Այդպէս չէր կարող մեր երկրում մի քանի տարի առաջ. այն ժամանակ նախապէս հարազատներին լուր էին տալիս, որ հազուստ-կարպուստ եւ պարէն հասցնեն աքսորուողներին։

Պարզ է որ ժողովուրդի տրամադրութիւնը խիստ լարուած է. մարդիկ նման են կենդանի դիակների, ապրում են լուռ յոյսերով…

Սուրբ Սարգիսի եկեղեցին Երեւանում գոցել են. Զօրաքաշի եկեղեցում Թոյլատրուած է եկեղեցական արարողութիւնը միայն Կիրակի օրերը. կայ մի խեղճ ու կրակ քահանայ. ուրիշ ոչ մի տեղ ժամասացութիւն չկայ։ Լուսաւորչի փառաւոր եկեղեցին շատոնց վերածուել է սինեմայի։ Նորքի եկեղեցին քանդել են, Պօղոս Պետրոս եւ Կաթողիկէ եկեղեցիները նոյնպէս։ Կաթողիկէի տեղը դպրոց է լինուած, տասնամեայ. Զօրավարի եկեղեցին փակ է։ Քանաքեռի եկեղեցին եւ միւս ուխտատեղիներն ու մատուռները նոյնպէս քանդուած են…

1937 Ցունուար 7ի երկրաշարժի ուժգին ցնցումներից Փարաքար գիւղը ի սպառ կործանուել է. բարեբախտաբար սկզբի թոյլ ցնցումներից յետոյ բնակիչները դուրս են Թափուել, այնպէս որ յաջորդող կործանարար ցնցումների ժամանակ բնակարանները Թափուր էին։ Պէտք է ասել, որ պետութիւնը շատ արագ կերպով վերականգնեց գիւղը, ամբողջովին շինելով։

Կրթական գործը լաւ վիճակ ունի, բաղդատմամբ հայկական գաղութների հետ։ Պարենաւորումը նոյնպէս գէշ չէ։ Երեւանում հացի հերթ այժմ չկայ. փուռերի Թիւը մեծ է, ժողովուրդը ժամանակին բաւարարւում է։ Երեք տեսակ հաց է ծախւում,— քիլօն 2 ռ. 80 կ., 1 ռ. 80 կ., եւ մէկ ռուբլի։

Բանուորը ստանում է ամսական 100—500 ռուբլի։

Արհեստաւորը ստանում է ամսական 120—300 ռուբլի։

Պետական պաշտօնեան ստանում է ամսական 370—500 ռուբլի։

Բարձր պաշտօնեաները եւ վարիչները ստանում են ամսական 600էն մինչեւ մի քանի հազար ռուբլի։

Դասատուները ստանում են ամսական 500—1000 ռ.։

Վերջիններս մթերք չեն ստանում, այլ գնում են շուկայից։ Համալսարանի պրոֆեսորներն աւելի շատ ռոճիկ են ստանում եւ որոշ արտօնութիւններ են վայելում։ Երեւանում միջակ ապրուստը կ'արժէ օրական 15—20 ռուբլի. եթէ ընտանիքը բաղկացած է երկու անհատից, իսկ աւելի բազմամարդ ընտանիքի ապրուստը՝ 30—50 ռուբլուց ոչ պակաս։ Այս հաշուից կարող էք հասկնալ, որ առանց պակասութեան եւ չարքաշհութեան ապրել կարելի չէ։

Կարագ խոզի քիլօն 35 ռուբլի է, պանիրի՝ 10—12ռ., եւ այն էլ միշտ կարելի չէ գտնել։ Միսի քիլօնոյնպէս 10—12 ռուբլի. կօշի եւ ոչխարի միսը չքացել է հրապարակից. հաւը արժէ 20—25 ռ., իսկ վառեակը՝ 7—10 ռ., ձուն՝ հատը 50 կոպէկ, շաքարի քիլօն 4 ռ. 60 կ., 50 կրամ Թէյը՝ 1 ռ. 50 կ— 5ռ.— բստ որակի, կաթի լիտրը՝ 2 ռ. 50 կ.։ Ժողովուրդին մատչելի չէ իւղան ձուկը, իսկ միւս ձկները Թանկ են, քիլօն 4 ռուբլի։ Ռետինէ կօշիկների զոյգը՝ 40 ռուբլի, մի քիչ լաւը 60 ռ., կաշիից կարուած կօշիկների զոյգը արժէ 60—250 ռուբլի, բստ որակի։ Ամենահասարակ հագուստը 200ռ., միջակը՝ 700 ռ. սպիտակեղէնի զոյգը՝ 30 ռ., այն էլ հազուագիւտ է։ Վերարկուն արժէ 150-600 ռ., մէկ զոյգ գուլպան՝ 2 ռ. 20 կ., Թէեւ հիւսուածեղէնի գործարանը Լենինականում օր ու գիշեր արտադրում է, նոյնպէս մեծ Թափով աշխատում է Երեւանի գուլպայի գործարանը, այնուամենայնիւ շուկայում ոչ կերպաս է երեւում եւ ոչ էլ գուլպայ, իսկ մետաքսէ գուլպայ՝ որքան ուզէք, սակայն կ'արժէ 40 ռուբլի… «Արարատ» կոչուած պապիրոսների տուփը, 25 հատը, արժէ 1 ռ. 30 կ.։ Գինի, օղի, գարեջուր, կոնեակ, լիմոնադ՝ որքան կ'ուզէք. գինիի լիտրը արժէ 6 ռ. 80 կ., օղին՝ 12 ռ., գարեջուրի երեք լիտրը 6 ռ. 30 կոպէկ, «Արարատ» կոնեակը՝ 18 ռ. 60 կոպէկ շիշը, լիմոնադի շիշը՝ 1 ռ. 20 կոպէկ։

Սինեմայի եւ Թատրոնի տոմսերը շատ սուղ են. սինեմայինը՝ 1ռ. 50 կ. մինչեւ 10 ռ., Թատրոնինը՝ 5 ռ.— 20 ռ., նմանապէս օփերան։ Սրեմն, սինեման, Թատրոնը եւ օփերան գրեթէ անմատչելի են բանուորների եւ գիւղացիների համար հաշնատաւորականն հայրենիքում…

Պետութիւնը անխնայ տուրքեր է գանձում։ Ահա տուրքերի տեսակները.— շինարարական,ֆինանսներ, մշակութային, օդային նաւագնացութեան, «արանյշ», միութեան հնգամեակների փոխառութեան, եկամտային եւ այլն։ Դրանցից զատ տարեկան մի ամսուայ աշխատավարձը պէտք է վճարել տաս ամսուայ ընթացքում։ Այս բոլոր ահաւոր տուրքերը ամբողջ երկու անգամ վար են զնում եւ մնացորդը միայն յանձնում տիրոջը՝ իբրեւ ամսական, որով հնարաւոր չէ ապրել, քանի որ 300 ռուբլի ամսական ռոճեակցից գանձում են առնուազն 50—60 ռուբլի զանազան տուրքեր։

Երեւանի կամ աւելի ճիշդ՝ Խ. Հայաստանի հայկական կարմիր բանակը, որի կեդրոնը Վաղարշապատն է, վերջերս տեղափոխեցին Ռուսաստան եւ նրան փոխարինեցին զուտ ռուսական զօրքով։ Քանաքեռում տակաւին մնացած է մի սակաւաթիւ հայկական զօրամաս։ Լենինականից եւ Ղարաքիլիսայից նոյնպէս ուղարկեցին Ռուսաստան հայկական զօրամասերը եւ նրանց փոխարինեցին ռուսականներ։ Եարբէճնանից էլ հանել են Թաթարական զօրամասերը եւ զարձեալ փոխարինել ռուսականներով։ Անդրկովկասի բոլոր սահմանները ներկայիսբռնված են զուտ ռուսական զօրքերով։ Երեւանում Չեկայի զօրամասը նոյնպէս ռուս զինուորներից է բաղկացած։ Ռուսեւթրքական յարաբերութիւնները վերջերս խիստ լարուած են. սովիէթները այլեւս չեն հաւատում իրենց «դաշնակից» Թուրքին։

9 Ապրիլ

ԿՈՐԻՒՆ

Ի ՊԵՏՍ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Սիբիլի Արաք.— Թարգմանութիւններու մէջ յաճախ կը հանդիպինք օտարաժամուտ բառերու եւ բացատրութիւններու, որոնց համանիշները Մեծատեղիքը ունի եւ առատօրէն։ Այս պարագան չնչառած է, նոյնքան ալ յաճախ, այս էջերուն մէջ։ Բայց միշտ կ'արժէ գէպքը պարզել, չարիքը դոնէ մասամբ դարմանելու նպատակով։

Նոր սերունդը — ինչպէս բսած ենք հազար անգամ — ուշադիր պէտք է ըլլայ աս իրողութեան, Թէ հայերէն լեզուն բոլոր նոր լեզուներուն ճոխութիւնն ու ճկունութիւնը, բարձրութիւնն ու ներդաշնակութիւնը ունի եւ, մերթ, առաւելապէս, եւ Թարգմանութիւններու միջոցին կրնայ իր իւղովը ոչ միայն տապկուիլ, այլ տապկել կարծր ու Թեփոտ ձուկերն ալ, բնագրին ճշգրտագոյն համապատասխանութեամբ։ Ինչ որ կ'ենթադրուի, Թէ կը պակսի իրեն, համանիշներն են կարգ մը բառերու եւ ասութիւններու, որոնք օտար նոր լեզուներուն մէջ մուտք գտած են քաղաքական ,ընկերային կարգուսարքին հետեւանքով, ինչ որ, իր կարգին, բնական երեւոյթ մըն է։ Այդ բառերուն եւ ասութիւններուն մեծագոյն մասը յաճախ — չըսելու համար միշտ — իրենց ճշգրիտ նմանակները ունին հին կամ նոր հայերէնի մէջ, նոյն իսկ աւելի խօսուն, աւելի ընչառած տեսակով։ Հարիւրաւորներէն հատ մը ահա, որ խնդրոյ նիւթ եղաւ անցեալները «Յառաջ»ի խմբագրութեան կողմէ — affairiste։ Բառին բուն իմաստը եւ իր լեզուին ալ բնութեան գիտակ ո եւ է Հայ գրող խորհելու եւ գծգծելու պատճառ պէտք չէ ունենայ այսքան անշան օտար բառի մը առջեւ։ Միջավայրին առեւտրական, յարաբերական, միջազգային գործունէութիւններու Թոհուբոհին եւ այլազան կարգի գործերու մեթոտներուն ընթացքին՝ Հարկ տեսնուեր է այդ բառին գործածութեան… վարպետ մաանագէտի մը կողմէ, որ միեւնոյն ատեն կամ զցոյծ խիղճ մըն է կամ կ'ուզէ սրակել իրեն պէս շահամոլ մը։ Սրեմն, եթէ այդ օտար առումով ու հնչումով բառը մենքթարգմանենք գործ խիղճ, շահամոլ, կամ այս կարգի նմանակով մը, չենք կարծեր որ օտարին առեւտրական աշխարհը ատենուվրայ բրած կ'ըլլանք, կամ մերիններուն մեծ վնաս պատճառած՝ այդ չքնաղ բառին զաղտնիքը անտեսելով։ Մեր Թարգմանութիւնը, ընդհակառակն, աւելի երանգ ունի, քանի որ աւելի ուժով է եւ աւելի խօսուն։

Սրտապնդելու համար մեր նոր գըրողները, Թոյլ տուր ինծի, սիրելի Արաք, դիտել տալու, որ մեր Մեծասքանչը այնքան բառեր, այնքան ասութիւններ ունի, որոնց հաւասարիմ Թարգմանութիւնը աւելի դժուար է օտար լեզուով, որքան օտարինը հայերէնով։

Պարզ ու Թեթեւ օրինակ մը տալու համար, ահա քիչ առաջ գործածուած սրտապնդել բայը, որ իր կազմութեամբ եւ, հետեւաբար, ծանրութեամբ մեզի ծանօթ լեզուներուն նմանակներէն շատ աւելի կշիռք ունի։ Գիտէք արդէն, որ մեր այս քառերուն մէջ ոչ ժամանակաւոր ծանօթութիւններու մէջ կը մխրճուինք եւ ոչ ալ օքինակները կը խճողենք։ Մեր ըրածը աւելի բան չէ եթէ ոչ՝ Թեւթեւ տուած ստանալ եւ այս հետաքրքրական խոյզէն մէջ ակնարկ մը նետել Մեծասքանչին արտաքին ներքութիւններուն, զուն ըսէ՝ գեղեցկութիւններուն վրայ։

Փոքր օրինակ մըն ալ — Գրողներ կան, որոնց եթէ ակնարկին դիպի օտար բառ մը, նորահնար իրենց համար, առանց անդրադառնալու անոր կազմութեան, որ կամ հելլէնական կամ լատինական բարդ մըն է, կը գործածեն իսկոյն հայերէնի մէջ՝ առանց անդրադառնալու Թէ հայ ընթերցողը այդ պարագային, ոչինչ կը հասկնայ անկէց, քանի որ, մանաւանդ, հայերէնը առակ է նոյնը տալու իսկական զոյնովն ու ուժով։ Այսպէս՝ egocentrique — եսակեդրոն, եսամոլ, անձնասէր — անձնամոլ, բուն Մեծասքանչին խնճաւսաաւը, որուն տարրողութեան նմանը չկայ իմ ու քու գիտցած լեզուներուն մէջ, իր բարդ կերպարանքովը առնուած։ Եթէ գիտական նորութեան մը, նորագիւտ գաղի մը, կամ Թարգմանուելով խոցմթիւրում առաջ գալիք օտար բառի մը չուրջ դառնայ խնդիրը, գործը ինքնին կը փոխուի։ Բայց գրական, իմաստասիրական, քերթողական, պատմական, ընկերային նիւթերու մէջ հարկ է ծայր աստիճան ժուժկալ եւ աններող ըլլալ։ Ինչպէս արդէն ,հինէն նորէն վարպետ գրողները կրնան օրինակ ծառայել ուրիշներուն։

Սիրելի Արաք, իրաւունք ունիս զանգատելու։ Այո, վարդապետականէն աւելի զործնականութիւն. Կանոնէն աւելի օրինակ։ Քիչ մըն ալ, իբրեւ սփոփում, բանասիրական։ Այս դեղագիրը լաւագոյնն է, յաճախորդ եւ յաճախորդուհի չփախցնելու համար…

Հետեւաբար քիչ մը գրօս.— Հաշիլ, սաշիլ, հալիլ — նոյն արմատէն չե՞ն սրքեօր, գիրերու սա մեր ծանօթ փոփոխութեան շնորհիւ։

Մերթ — հերթ, Նմանապէս։ Ապրուստ եւ համանիշ ստամբակ, նոյն մտուլին խառը չե՞ն ծամեր արդեօք։ Նոյնը՝ փոր — փառ։ Արտեւանունք բառին ծայրի ունէր արդարեւ մեր յօնքը կամ յունքն է։

Հեզձնուլ (խղդուիլ) սատնձին չէ գործածուիր, այս ձեւով, այլ գործածական է արմատը — հեղձամահ, չնշահեղձ։ Արդ, ունինք այդ արմատին (հեղձ) ն եւ Զ տառերուն միջակ կամ խեթեւ տառերը, Ե եւ Ց, եւ կ'ունենանք յեղց, չէ՞։ Եւ ասկէց ունինք աբսատութեալեղց, լուսալեղց, փոխաբերաբար «փղձուիլ» իմաստով արմատ։ Նոյն ճիշդ ձեւով է որ եեղ արմատը կ'ըլլայ յեղ — ծայրայեղ, փառայեղ, կամ եղ (առատ) մասնիկով, որ անշուշտ կուգայ հեղուլ, յեղուլ, հեղանիլ բայէն։

Աւելի շահեկանները կան։

ՏԱՐԱԶ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՆՈՐԷՆ "ՏԻՆԱՄԻԶՄ"Ի ՄԱՍԻՆ

ԼՈԶԱՆ, 4 մայիս.— .. Անցպատիւ ըրիր էիք «Յառաջ»ի … յին խմբագրականը «Տինամիզ… յառաջացնելով։ …

Թոյլ տուէք ինծի, սա քանի մը … ղերով, պատասխանել ձեր ըրած … տողութեանց, ուր իրաւացի… քով կան եւ վիճելի զաղափարն…

Ա.— Այն ինչ որ կը կոչէք «… վուրդի մը Թաքուն ոյժը» ուրի… չէ, բայց եթէ — գիտականորէ… énergie potentiel։ Սա այն ոյժն է … կը լեցնէ տինգերքն ամբողջ, … լով որ պատահարը (Տէքարթ … սէր «Աստուծոյ մատը») զայն վեր… ծէ énergie dynamique։ Այսպէս … վերքի մէջ, ապա ուրեմն … մէջ կայ ոյժ մը որ, կ'ըլլայ poten… երբ չէ արտայայտուած, եւ … տինամիք, երբ կ'արտայայտուի։

Օրինակ՝ 1) Կաթսային մէջ կ… ուած յոգին énergie potentiel … Թաքուն ոյժ մը։ Երբ կը բանայ… բակը եւ զայն կ'ուղղենք դէպի … նան, այդ ուժը կը վերածուի … մի, այսինքն կ'ըլլայ énergie dyna… մը։

2) Ահա՛ ժողովուրդ մը, ցիր ու … եւ կամ սեղմուած սահմաններ… Այդ ժողովուրդը կը ներկայացնէ … ձեր ըսած «Թաքուն ոյժը», … որ մէկը բանայ «ծորակը» եւ այդ … քուն ոյժը կ'ըլլայ տինամիք, … վուրդն ալ տինամիք։

Այսօր գերմանական նոր … Թիւն մը, կ'ուսուցանէ չափել … վուրդներու «Թաքուն ոյժերն» … չափը եւ հաստատել իւրաքանչիւր … ղովուրդի համար յայտարար մը … սօր ցոյց կը տրուի Թէ մինչ … յայտարարը 2 է, գերմանականը … աւորիոյ կցուելով եղած է 5)

Բայց՝ ինչպէս որ կաթսային … ժամանակի ընթացքին, իրեն … նալով կաթսային մէջ կամ … կը կորսնցնէ իր ուժը, այնպէս … ղովուրդները՝ ժամանակի ընթ… կը կորսնցնեն իրենց Թաքուն ոյ… այնպէս որ երբ առիթը կը ներկայ… նայ, կը տեսնեն Թէ այդ ուժը … կարելի չէ տինամիքի վերածել … յարապէս։ Այս կը պատահի … ժողովուրդներուն որոնք կը … տառ, իրենց գլխաւ ապրելով … tentielին վրայէն ապրելով։ Այլ… նարը շատ են. կը բաւէ միայն … հանաւ հայ գաղթականութ… պատմութիւնը, պարբեր ի վեր …

Սրեմն, տինամիք բառը նոր … մը չէ։ Ան շատոնց է որ … ունի։ Միայն Թէ, մենք Հայեր … ալ մնացած ենք առնուազն 50 … նա՝ մեզ հրճապատող ժողովուրդ… րու վրայ։ Եւ հիմնած ու այլ… գործածելի միջոցներով է որ … հրապարակ ենք իջած, կեանքի … քարը տանելու համար։

Energie potentielին եւ տինամի… սահմանումներէն վերջ, կը … նայ գիտնալ Թէ Հայոց մէջ … բակը բացող ձեռքը ո՞վ պիտի … Անզաղման կուսակցութեան մը … ըլլայ այդ պարտականութիւնը։

Բ.— Սխալ է նաեւ կարծել Թէ … ատարներէն առած «տինամիզմ»… լի է միայն իրագործել ամենայն … ներու մէջ եւ պետական կայս… սական սահման ունեցող ժողով… ներու մէջ։ Ոչ, հակառակ ոչ … հիւսիսային Թէ Հարաւային Ամ… կաներու եւ ի սփիւռս աշխար… ուած գերմանական եւ իտալ… ղութները։ Իրենց հայրենիքէն … բաւար մօտ հեռու եւ յաճախ … դացիներու անտարբերական… պաշարուած, անոնք նորէն … տան իրենց տինամիզմը։ Բայց … pէ ասնաէ՝ մեզի պէս՝ ծաղավ… խաղը էբաիրելու. ճորանձար … Ճեր. տեսակէտէն կէս դար … մնացած։

Գ.— Թերեւս իրաւացի ըլլ… ձեր զգուշանքը,— Ի՞նչ … չեն մտներ գլուխ մը ապա՞։

Եթէ օր մը որոշէի կուսակց… մը մէջ մտնել, հաւանաբար … սակցութիւնը պիտի ըլլար … ցութիւնը, որ Հայ իրականու… մէջ միակն է իբրեւ տինամիք … որ կարելի է ըլլալ, մեր … այսօրուան պայմաններուն մէջ … ստկայն 1800ական Թուականն… հասկացողութեամբ։

Եթէ չեմ մտած կուսակց… կեանքի եւ ապա ուրեմն … գործունէութեան մէջ, պատ… Թէ տրամադրութեան պակաս…

[illegible]

[illegible]

...միեան մը գաղջը չի կրնար ըլլալ, եւ ակամայ կը մնամ «կրաւորական», տակաւին բոլոր խորշանքին զօր ինծի կը պատճառէ այդ բառը։ Եւ կը գոհանամ ձեր բառին պէս «աւկագծմա»... նոր ստուգութիւններով, յուսալով որ Ֆրիւս ինծմէ աւելի յարմար տեղ ինկած հայրենակիցներ կ'օգտուին։

Բայց ամէն անգամ որ առիթ եղած է ինծի առաջարկուեր է իմ աշխատութեանս բաժինը բերել, երբեք չեմ կեցեր, (Հ. Մ. Ը. Մ. Աթէնք)։ Պատիւ ժեկուսացեալ անծանօթ մը, ինչ կ'ուզէք որ ըլլէ, եւ գործի մըջ...

ԳԵՐՃ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

Ս. ՇԱՄՌ, (Ցուրլ) — Այս տարի շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ջանքերուն, տօնեցինք ապրիլ տասնըմէկը։ Նախորդ տարիներուն՝ Դաշնակցութիւնը կ'ուզէր որ հայ ժողովուրդը դէթ այս սգաւոր օրը տօնէ միասնաբար։ Այս առթիւ միշտ ալ դիմած է զանազան կազմակերպութեանց, բայց միաւորեալ պատասխան տալով՝ երեսի վրայ մնացած է տօնակատարութիւնը։

Այս տարի Դաշնակցութիւնը ինք հրապարակ իջնելով՝ տօնեց Ապրիլ Տասնըմէկի տօնակատարութիւնը, բոլորովին առանձին։ Հանդէսի նախօրեակին հնչակեաններն ու ռամկավարները ալ կը խոստանան մասնակցիլ, սակայն յաջորդ օրը՝ իրենց ակնբեւ բացակայութեամբ կը փայլէին (բացի մէկ հնչակեանէ), իրենց տօնը կատարելով «պլօթի» սրահին եւ գինիի շիշերուն շուրջը։

Ապրիլ 24ին Կրթասիրացի սրահը լեցուցած էին բոլոր այն հաւատաւոր հայորդիները, որոնք կ'ըմբռնեն թաշելութեան խորութիւնը եւ նահատակներուն ուխտը։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիքով»։ Օրուան նախագահը, ընկեր Յ. Անէմեան, բացման խօսքն արտասանեց գրաւոր։ Յիշելով հին ու նոր ջարդեր, ընկերը ոգեկոչեց Ապրիլ Տասնըմէկը։ «Ո՞վ է ներկաներէն մէկը որ չի յիշեր այդ սարսափելի թուականը։ Յիշենք միշտ եւ երկիւղածութեամբ խոնարհինք մէկ միլիոն զոհերուն առջեւ»։ Ներկաները յոտնկայս յարգեցին նահատակներուն յիշատակը։

Յետոյ ընկեր Ա. Գույումճեան կարդաց Յ. Թումանեանի «Հոգեհանգիստը»։

Փոքրիկն Հ. Ընտրիկեան արտասանեց հայրենաշունչ կտոր մը, մեծ յաջողութեամբ, Ա. Տէմիրճեան՝ Սիամանթոյի «Կոտորած, կոտորածը», Աղաւնի Անէմեան եւ Հայկուհի Ճոպուռեան երգեցին, առաջինը «Հովերն իյնան» եւ Բ.ը «Զով գիշեր» եւ «Կիւրճիստանի աղջիկը»։ Արտասանութիւններ ըրին Գ. Գ. Գր. Մազմանեան «Ես իմ Հայաստանին» (Չարենցէն) եւ Խաչ. Ադոեան «Հայաստանին»ը։ Ընկ. Ս Ընտրիկեան կարդաց Ա. Ահարոնեանի «Ահազանգը», ընկեր Արմ. Գույումճեան քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին նշանակութիւնը, թուելով այն խժդժութիւնները, որ կատարուեցան Թուրքին ձեռքով եւ զատապարտեց բոլոր անոնք որ չեն գիտեր յարգել մէկ միլիոն զոհերու յիշատակը։

.. Ապա կարդաց ընկեր Մ. Վարդանեանի մէկ գրութիւնը, Հանդէսը վերջացաւ «Զէյթունցի ենք» խմբերգով։

Հանդէսէն վերջ ընկերներ եւ համակիրներ մնացին սրահին մէջ, պահ մը աւելի հաղորդուելու իրենց մեռելներու յիշատակով։ Այս առթիւ յիշուեցան զանազան դրուագներ հայաջինջ սարսափներէն։ Խօսեցան նաեւ Հայաստանի արդի վիճակին վրայ։ Երկու արտյաւ հայորդիներ անդամագրուեցան Դաշնակցական, աւելի լաւ կռուելու համար անօրէններու դէմ»։

Սօս - Գարէտ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՋՕՐԱՆՈՑԷՆ

ԳԷԼՖՈՐ, 4 մարտ — Սիրելի «Յառաջ», տհաճութիւն վեց ամիս է որ հոս ենք 35րդ հետեւակազօրքին մէջ։ Չորս հայեր ենք, Ֆրանսայի չորս կողմերէ եկած։ Ահաւասիկ անունները — Կրընոպլէն՝ Ս. Ցակոբեան, Հէբրուբուքէն՝ Մ. Ցովսէփեան եւ Ա. Սէրան-եան, Սարսէյլէն Հ. Խմանեան։ Ուրիշ չորս հոգի եւս կան, երեքը մեր գունդին մէջ են բայց միեւնոյն վաշտին մաս չեն կազմեր։ Երկուքը Վալանսէն, Ս. Ճէվահիրճեան եւ Ա. Շահինեան, մէկը Ս. Էթիէննէն՝ Տիգրանեան, իսկ միւսը կը ծառայէ հրետաձիգներու գունդին մէջ։

Երախտապարտ ենք մեր սպաներուն որոնք ժամանակին առիթ ընծայեցին շատ մը մարզանքներ։ Հիմա է որ կը հասկնանք օգուտը բուն զինուորական կեանքի մէջ եւ բնաւ դժուարութիւն չենք քաշեր։

Այս ամսու վերջերը նշանառութեան փորձեր պիտի կատարուին եւ հինգ հոգի ընտրուած են, 95 հոգիի մէջէն, Նիկոլը Ֆրանսացի են, 3ը Հայ (Ս. Ցակոբեան, Մ. Ցովսէփեան եւ այս տողերը ստորագրողը)։

Որբանոցի կեանքէն չարքաշութեան վարժուած ըլլալով, նեղութիւն չենք կրեր։ Ամէն օր դաշտերը կ'երթանք։

Հ. Խնձորեան

ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծ պատերազմէն առաջ, ապահովագրական մեծ ընկերութիւնները հաճոյքով չէ որ կ'ընդունէին թագակիրներու կեանքի ապահովագրութիւնը, նշանակելով բարձր սակագին մը։ Պատերազմէն վերջ, այդ բացասական վերաբերմունքը աւելի յայտնի կերպով երեւան եկաւ։ Ցուկոսլաւիոյ Ալեքսանդր Ա. Թագաւորը, հակառակ իր թափած ջանքերուն, չյաջողեցաւ կրկնապատկել իր ապահովագրութեան գումարը, նոյնպէս ապահովագրական ընկերութիւնները մերժեցին պակսեցնել շատ բարձր սակագինը.

Դէպքերը ցոյց տուին թէ որքան իրաւունք ունէին իրենց առեւտրական հաշիւներուն մէջ ապահովագրական ընկերութիւնները։

Ռուսիոյ Նիքոլա Բ. կայսրը՝ ապահովագրուած էր 20 միլիոն զուիցերիական ֆրանքի, տարեկան սակ կը վճարէր 400 հազար ֆրանք։ Թերթերը սակայն չեն հաղորդեր թէ այդ ապահովագինը արդեօք վճարուեցա՞ւ անոր ազգականներուն, ցարական ընտանիքի կոտորածէն վերջը։

Իտալիոյ Ումպերթօ Թագաւորը ապահովագրուած էր 25 միլիոն զուիցերիական ֆրանքի։ Ան երբ սպաննուեցաւ, անգլիական ապահովագրական ընկերութիւնը լիովին վճարեց գումարը իր ժառանգորդներուն։ Անգլիոյ Էտուըրտ Թագաւորը եւ Իտալիոյ ներկայ Թագաւորը ապահովագրուած են 12 միլիոն զուիցերիական ֆրանքի։ Անգլիոյ Էտուըրտ Է. Թագաւորը քանի մը ապահովագրական ընկերութիւններու մօտ 900.000 սթերլինի ապահովագրուած էր։ Այդ գումարը 1910ին վճարուեցաւ Անգլիոյ արքայական ընտանիքին, Էտուըրտ Է.ի մահէն վերջ։ Նոյնպէս բարձր գումարի ապահովագրուած էր Ճորճ Ե.։

Դիտելի է որ Անգլիոյ Թագաւորները կը վճարեն համեմատաբար աւելի նուազ սակագին, քան միւս երկիրներու Թագակիրները։ Ապահովագրական ընկերութիւնները աւելի քիչ վըտանգ կը տեսնեն անգլիական Թագաւորներու շուրջ։ Սակայն ամէնէն պատկառ սակագին կ'առնեն սկանտինաւեան երկիրներու Թագաւորներէն։

ԱՐՁԱԳԱՆԳ

Ֆրանսերէն մարմնակրթանքի նուիրուած «La Culture Physique» պարբերականին ներկայ մայիսի թիւին մէջ, մեր աշխատակից Գ. Ճօլօլեան օրուան քաշած ըմբիշի մեծադիր մէկ լուսանկարը կը զարդարէ թերթին կողքը, յօդուած մը ունի՝ նուիրուած Ռէյիպտոսի ազգ. եւ ֆրանսական վարժարաններու մարզանքի ուսուցիչ Արտաշէս Քրիսեանի գործունէութեան։ Արտաշէս, որ եղբօրորդին է ողբացեալ Շաւարշ Քրիսեանի, քանի տարիէ ի վեր մարմնակրթանքի ուսուցումը իրեն ասպարէզ ընտրած է, շարունակելով իր հօրեղբօր սկսած գործը, տարբեր պարագաներու մէջ։

Այս առթիւ թերթը հրատարակած է Ա. Քրիսեանի լուսանկարը ինչպէս նաեւ Ֆրանսական Ֆրէրներու վարժարանին աշակերտութեան մէկ պատկերը մարզական հանդէսի մը միջոցին զոր կազմակերպած է մեծ յաջողութեամբ Ա. Քրիսեան, Գահիրէի ֆրանսական դեսպան Պ. Փիէռ տը Վիթասի հովանաւորութեան տակ։

Մեր աշխատակցին գրութիւնը կ'աւարտի հայ մարզական կեանքին շուրջ քանի մը յաւելուածական ծանօթութիւններով որոնք կ'ամբողջացնեն անցեալ տարուան փետրուարի թիւով հրատարակուած տեսութիւնը, հայ մարզական կեանքի մասին։

*** Գծելու արուեստին նուիրուած Ֆրանսերէն A. B. C. Magazine Ապրիլի թիւին մէջ, լուսանկարչական ցուցահանդէսին առթիւ, ջերմապէս կը գնահատէ «Ֆօթօ Արաքս»ի արտադրութիւնները, մասնաւորապէս երկու գեղեցիկ անկյունավարտուններ, բնական մեծութեամբ եւ գունաւոր, որոնք կը ներկայացնեն երկու ըմբիշներ։

«ՏԱՐԵԳԻՐՔ» ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Քղիի հայրենակցական միութեան Տիթրոյթի մասնաճիւղը հրատարակած է տարեգիրք մը, խմբագրութեամբ ուսուցիչ Գ. Ա. Ղուկասեանի։

Տարեգիրքը կը բացուի Խօրձեան (Քղի) գաւառի ընդարձակ մէկ քարտէսով, որուն մէջ նշանակուած են նոյն շրջանի բոլոր գիւղերը՝ մանրամասնօրէն։

Գիրքը կը բաղկանայ 192 էջերէ եւ պատկերազարդ է։ Կը պարունակէ ազգագրական, բանահիւսական, տեղագրական եւ կրթական յօդուածներ, որոնք կը պատկերացնեն Քղիի հին եւ մօտիկ անցեալը։ Հետաքրքրական են՝ «Քղիի տուրքը Հայ ազատագրութեան» եւ «Խօրձեան գաւառի դպրավանքներուն», նուիրուած գլուխները։ Ընկեր Ս. Վրացեան ալ գրած է իր յիշատակները՝ «Դէպի Քղի», յաւելական տեղեկութիւններով։

Գովելի է Քղեցիներու այս ձեռնարկը եւ կրնայ օրինակ ծառայել ուրիշ Հայրենակցական Միութիւններու։

Հ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՕՖԻՍԸ

Աթէնքի (Նոր Օրը) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 Ապրիլ)։

—«Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութիւններուն մէկ մասը տըրամադրութիւն ցոյց կուտան տարուան վերջը լուծելու Նանսէնեան Օֆիսը, նոր ու նուազ բազմածախս կազմակերպութիւնով մը փոխարինելու համար զայն։

Այս պետութիւնները կը խորհին թէ Նանսէնեան Օֆիսին դերը կարելի է վերջացած նկատել, քանի որ աղէկ-պէս գաղթականները տեղաւորուած եւ յարմարած են իրենց բնակավայրի նոր պայմաններուն։

Ուրիշ պատճառ մըն ալ՝ Ազգերու Դաշնակցութիւնը նիւթական ծանր բեռէ մը ազատելու մտածումն է.

Նանսէնեան Օֆիսի անօրէն Պ. Հանսըն, Լոնտոնի ու Նորվեկիոյ մէջ տըւած շարք մը բանախօսութիւններով, վեր առաւ այն նախախնամական դերը՝ որ կատարած է Նանսէնեան Օֆիսը, ամենազգի գաղթականներուն պաշտպան կենալով։ Պ. Հանսըն իրաւացիօրէն գիտել տուաւ թէ ներկայիս աւելի քան հինգ հարիւր հազար գաղթականներ կան, որոնք Ազգերու Դաշնակցութեան անմիջական պաշտպանութեան ու օժանդակութեան կը կարօտին։

Ցնայողութեան մասին խօսելով, Պ. Հանսըն ըսաւ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անկարեւոր գումար մը յատկացուցած է իր պիւտճէէն եւ թէ Օֆիսը գաղթականներու տեղաւորման օժանդակութեան գործը կը կազմակերպէ կամաւոր նուէրներու շնորհիւ, որոնք իրեն կը տրամադրուին զանազան բարեսիրական միութիւններու եւ անձերու կողմէ։

Պ. Հանսըն իր բանախօսութիւններէն մէկուն մէջ ըսաւ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր առաքելութեան եւ կոչումին դէմ գացած պիտի ըլլայ, եթէ իրեն անդամակցող պետութիւններուն քաղաքականութեան զոհ գաղթականները երեսի վրայ ձգէ ու չհետաքրքրուի անոնց վիճակով։

Ու օրինակ տուած է հայ գաղթականները, որոնց հանդէպ առանձնած յանձնառութիւնները կատարելէ խուսափած եւ պատճառ եղած է հայ գանգուածներու թշուառութեան։

Եթէ ուշի ուշով քննենք Ազգերու Դաշնակցութեան քսանամեայ գործունէութիւնը, մխիթարական ու լուսաւոր երեւոյթ մը չպիտի գտնենք։ Ան ի վիճակի չեղաւ խաղաղութիւնը ապահովելու, չկրցաւ պատերազմը արգիլել, արտաքին յարձակումներու դէմ չկրցաւ պաշտպանել իր անդամները, հաւասարութեան եւ արդարութեան սկզբունքները չկրցաւ յարգել տալ։ Մէկ խօսքով, քաղաքական ու բարոյական առաքելութեան մէջ ձախողեցաւ, ինչպէս կը խոստովանէր Անգլիոյ վարչապետ Պ. Ջէմպըրլէն Երեսփ. Ժողովին առջեւ խօսած ճառին մէջ։

Եթէ չըլլար Նանսէնեան Օֆիսին մարդասիրական գործունէութիւնը, պէտք պիտի ըլլար գիծ քաշել Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ։

Ժընեւի կազմակերպութեան բարոյական հաշուեկշիռը կը ներկայացնէ բնդուն եւ արդիւնաւոր գործունէութիւն մը, շնորհիւ Նանսէնեան Օֆիսին, որ հրաշքներ գործած է յօգուտ գաղթականներուն, հակառակ այն քիչ աջակցութեան որ կուտար իրեն Ազգերու Դաշնակցութիւնը։

Նանսէնեան Օֆիսը առաւելապէս զբաղած է ռուս եւ հայ գաղթականներով։ Տասնեակ հազարներով տարագիր Ռուսեր վայելած են անոր Թանկագին պաշտպանութիւնը, իսկ հազարաւոր Հայեր Սուրիոյ մէջ տուն տեղ եղած են Նանսէնեան Օֆիսին աջակցութիւնով ու անմիջական հսկողութեան տակ։ Քանի մը հազար Հայեր Հայաստան փոխադրութեան ծախսերուն մէկ մասը հոգացած է Օֆիսը, իսկ հիմակ նախաձեռնարկ եղած է աթենահայ գաղթականներու տեղաւորման անյետաձգելի գործին։

Եւ որովհետեւ Օֆիսին ուշադրութիւնը առաւելապէս տարածուած էր ռուս եւ հայ գաղթականներուն վրայ, ստեղծուեցաւ պետութիւն մը, որ ուղեց վերջ տալ այդ գործին, որպէսզի երեսի վրայ մնան ու լքուին ռուս եւ հայ գաղթականները։ Այդ պետութիւնը Խ. Միութիւնն է, որուն մէկ անդամն է դժբախտաբար Հայաստանը։ Մոսկուան կ'ամբաստանէ Նանսէնեան Օֆիսը, քաջալերած ըլլալուն համար այնպիսի տարագիրներ, որոնք պահանջկոտութեամբ կը դրաղին ու գործիք կը դառնան Փաշական պետութիւններու ձեռքը։ Հայ եւ ռուս տարագիրները, ըստ խորհրդային կառավարութեան, խռովարարներ ու պատերազմ պատրաստող տարրեր են, որոնց պէտք չէ աջակցի Նանսէնեան Օֆիսը։

Մոսկուայի այս միտքերը առաւելաբար տարածուեցան Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ, քողարկուած ձեւով, հարուածելու համար ոչ թէ Նանսէնեան Օֆիսը, այլ ռուս եւ հայ տարագիրները։ Եթէ մանը կէս մնայ յունահայ գաղթականներու տեղաւորման գործը, պատճառը պէտք է փնտռել Մոսկուայի սարքած դաւերուն եւ ոչ թէ Նանսէնեան Օֆիսին ապիկարութեան ու անկարողութեան մէջ»։

ԳԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ՄԵՌԱՒ ծանօթ գրագէտ Քարլ Ֆօն Օսիցքի, որ Նոպէլի մրցանակին արժանացած էր, բայց արգելափակուեցաւ, իբրեւ հակահիթլերական։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ նախագահ ընտրուեցաւ ութսուն տարեկան բանաստեղծ մը, փրօֆ. Տըկլէս Հայտ։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ազատարար նախագահին, Մազարիքի արձանին վրայ կեռ խաչ մը գծուած եւ ուրիշ խաթարումներ կատարուած են անծանօթներու կողմէ։ Ժողովուրդը չափազանց յուզուելով, թափոր կազմեց օրն ի բուն։ Կասկած կը ծանրանայ Գերմանացիներուն վրայ, բայց անոնց առաջնորդը 500 քուրօն պարգեւ սահմանեց, յանցաւորը գտնելու համար։

ՀԱՅ ՀԱՅՐԱԿԱՆ ՍՈՒՐԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Այդ գիշերը մեր ցերեկուան վախէն ապրելու համար նորէն եալլա... (1) ըրինք, որպէսզի անոնց գլխուն ... մը բերենք։ Հոն շատ էր ... Առնցմէ մին վրանի մը տակ ... էր։ Թափերուն մէջ պահ... քաշեցինք անոր երկար չուան... ու էլը դէպի մեզ սարինք։ Զայն ... քաշեցինք ու էլն ալ չուանն ... առնելով փախանք։ Մեր գոյքերը ... եցինք իշուն վրայ ու ճամբայ ինկանք մեր լեռները երթալու համար։ ... կը փախէր։ Թէկվրան գը ... (1) եւ ուրիշ ծանօթ սաաղեր ե-

լած էին։ Սեւոն զանոնք ցոյց կուտար ինծի, անուններով կը թուէր ու անոնցմով գիշերուան ժամը կը ճշդէր՝ թէ ինչքան ատեն կայ լուսնալու։ Ան իր հովուութենէն գիտէր այդ բոլորը։ Անտառներու խորերէն, կամաց կամաց, իջու քայլերով, մենք նորէն Մէջիտ գացինք, Թէժիրին։ Ակլացի Թայիրը մէկ անգամ հաչեց, ձայնս ճանչցաւ ու սկսաւ հոտոտել զիս։ Դուռը զարկի, անոնք՝ ո՞վ է, հարցուցին։ Իմացան թէ ես եմ, ու բացին զայն։ Ես էլը հեծած դուռէն ներս մտայ— Աբ Թէժիր ուրախանալով հարցուց—լօ լօ դէ չը՞գըը (տղայ ի՞նչ բերիր)— Չը՞պզըմ, փիա չուռ սըւար խարըմ (ինչ ըսէի, տղով գացի, հեծկալ դարձայ) ըսի։

Անոնք մեզ սպաննուած կարծեր էին։ Այնպէս սարսափոյթութիւն եղեր էր աշիրէթին մէջ։ Բայց այդ տարաձայնութիւնը քանի՛ քանի՛ անգամ մեր ինչ յաջողութիւններ բերած եւ վերջնական մահերէ։ Ամէն օր այդ արթնալը ինքնին յաջողութիւն մը չէ՞ր մեզի այդ օրերուն։ Ու ամէն օր իրիկուն ըննելն ալ նմանապէս....։

Քանի մը օր զաղտնի պահուեցանք հոն գիւղին ու մարդերուն։

Նպատակս էր զէնք մը ձեռք ձգել։ Զէնք մը, ամէն գնով, ու լեռները ապրելու։ Էլը բերի անոր համար, որպէսզի Թէժիր զայն ծախէ ու ինծի զէնք մը գնէ։ Էլը ծախեց, բայց զէնք չգնեց։ Գացէք հաւ մըն ալ բերէք որ դրամը զէնքի բաւէ։ Հիմակ զակաս կուգայ ըսաւ։ Իրիկուն մը նորէն Սեւոյին հետ ճամբայ ելանք էլեր երթալու համար։ Կ'ուզէի անպայման ապաքը զտնել ու կէս մնացած բազմանքներս իրենց լրումին տանիլ։ Ողջ մնալը յայտնի էր թէ անհնար է։ Ես կ'ուզէի ապրիլ ու մեռնիլ այն ձեւով որ հիմա մեր լեռան տղոցը կեանքն էր։

Գիշերը տեսաոներէն կ'երթայինք մենք։ Իբր զէնք խոշոր սուր մը ունէինք Զօրայի Հայերէն մնացած, եւ մէյմէկ զաւազան։ Առանց սուրի որ այնքան բաներ բրինք, կը մտածէի, ու սրով ի՞նչ պիտի չընենք։ Տեսեր էինք սակայ՛ն ճնչէ կանխազգացուող մը։ Մեր ձիերը թռչնել էին։ Բակելու անգամ սրտ չունէինք։

— Ամու, եկօր եռ երթանք։ Ինծի կուգայ թէ... ըը տղայու (այս անգամ) զարնըւինք պիտի, կ'ըսէր Սեւոն։ Թէեւ ես զինքը կը շահէի իբր վախկոտ ու կը համոզէի որ կորովը զայ եւ ուժ առնէ, սակայն անոր խօսքը իմ վրաս ալ կ'ազդէր նշմարիտ զուշակութեան պէս, ու ներքնապէս ես ալ այնքա՛ն վհատ էի։ Ինծի կը թուէր թէ հիւանդ եմ։

Կը քալէինք միհակ, անտառներէն, ըախտին, ճակատագրին ձգուած երկու որբեր։ Կ'երթայինք քալելու ասեր այդ ճակատագրին, առանց գիտնալու «՞ւրը եւ ինչպէ՞ս»ը։ Միջին Ջամուր... մեր Մազրին տունը գացինք։ Հոն մեզի բօթը տուին թէ Կարօն ու Գէորգը, Տօղանի անտառներուն մէջ, Զիմանցի Սլոյին տղոյն կողմէ սպաննուած են պաշտպանուելէ վերջ։ Մեր Տօղանի հարսերը դացեր անոնց դիակները տեսեր ու իրենց մազերը փետեր ու լացեր են։ Այս բօթով մեզ սարերը(*) գրին հանեցին։

Մեզի սեղան դրին։ Ես հիւանդ էի ու բան մը չկրցայ ուտել։ Միասին հաց ուտելէ ու ելանք գիւղէն։ Գիւղին տակ մարդ մը տեսայ։ Հարցուցի թէ ի՞նչ կ'ընէ հոն։

— Ջաղացքին կուգամ, ըսաւ ան ու անցաւ գիւղ գնաց։ Գետափին, ջաղացքին կռնակէն կ'անցնէինք, մոշտներուն մէջէն չշնկոցներ առինք ու կեցանք։ Ձայն մը մեզի հարցուց.

— Կեցէ՛ք հոդ։ Ո՞վ էք դուք։ Այստեղ ի՞նչ գործ ունիք։

— Հայեր ենք, ըսի, բարեկա՛մ, խեղճ մարդեր, որ աշխարհի վրայ բան մըն ալ չունենալով, լեռները կը թափառինք Թուրքին վախէն։ Երբեմն գիւղեր կ'երթանք, բարեկամներու մօտ, հաց առնելու, ու կրկին լեռ կը դառնանք։ Եկանք հոս, հաց առինք մեր քիրվայէն ու կ'երթանք լեռը։

— Լեռն ի՞նչ կ'ընէք, կրկնեց ձայնը։

— Ոչինչ, խոտ կ'ուտենք եւ անասուններու պէս թշուառօրէն կ'ապրինք։

— Զէնք ունի՞ք, երրորդեց ձայնը։

— Ո՛չ, ձայնեցի։ Այն ատեն, մոշտներէն դուրս ելան երկու զինուած մարդեր, ու կը մօտենային մեզի, հրացանները մեր վրայ չոկած։ Նրի-տասարդ մըն էր մէկը— միւսը մօրուսաւոր մը։ Անոնք զննեցին մեր կեցուածքը։ Մօրուսաւորը ըսաւ.

— Լօ լօ, լեխըն (Տղա՛յ, զարկ — սպաննէ)։

Մավզերները մեր կուրծքին դրին որպէսզի պարպեն գնդակները։ Մենք կը ծռէինք, կը շարժէինք ու տեղ կը փոխէինք, խուսափելու համար այդ հարուածներէն։ Անձայն ճիչի ու կըսկիծի տեսակ մը կայ, որ այսպէս գնդակի բերան եկողները միայն կը ճանչնան։ Մենք այդպէս կը թնդկայինք ու կը պաղատէինք, օգուտ չունէր։ Այն ատեն սասպետով մը մօրուսաւորին հրացանին բերնէն բռնեցի ու կ'աղաչէի անոր իր անունովը, որպէսզի չսպաննէ մեզ։ Ան Գուլպա-օղլիներուն Իսմայիլն էր։— Ա՛ր Իսմայիլ, մ'էքէ (Մի՛ ընեք, Իսմայիլ հօրեղբայր)։ Անօգուտ— Բացակ՛, պիտի զարնեմ— կ'աճապարէր ան ու կը կրկնէր— Լօ լօ լե՛խըն, լե՛խըն, ու կ'ուզէր հրացանը փախցնել ձեռքէս ու կրակել։

ՆՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(75)

(Շար.)

(1) Եալլա — Կարաւան կոստ...։ Լուսաստղին շատ ծանօթ աստղ մը որ կէս գիշերին շուրջը կը ցայի։ Ան... մը, կարաւան մը գայն լուսաստղը... քործելով կը բոցնէ ու ճամբայ ... Սուբին ծայրերէն կը գահավիժ... ու կը խորտակուի։ Անոր համար... անունը այդպէս դրեր են։

(1) Սարեր— Մորթը կը մաքրեն ու ջուր մը կը դնեն որպէսզի հոն հասնի ու մազերը թափի։

1938 ՄԱՅԻՍ 2Ի ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ_ՕՐԷՆՔԸ
ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Շարունակութիւն երէկուան թիւէն եւ վերջ)

ՅՕԴ. 8.— Ներքին նախարարը, երբ հանրային բարեկարգութեան պահանջով արտաքսումի վճիռ կուտայ, կրնայ հրամայել ամէն օտարականի, որ կը բնակի կամ կը ճամբորդէ Ֆրանսայի մէջ, որպէսզի անմիջապէս դուրս ելլէ երկրէն եւ առաջնորդուի մինչեւ սահմանագլուխ։

Սահմանամերձ շրջաններու մէջ, նահանգապետը եւս ունի այս իրաւասութիւնը, պայմանաւ որ անմիջապէս այդ մասին տեղեկութիւն տայ Ներքին նախարարին։

ՅՕԴ. 9.— Ամէն օտարական որ արտաքսումի վճիռ առնելէ վերջ չի հնազանդիր նախորդ յօդուածին կամ պատժական օրէնսգրքին 272րդ յօդուածին մէջ ցոյց տրուած տրամադրութեանց կատարման, եւ կամ Ֆրանսայէն հեռանալէ վերջ դարձեալ, առանց արտօնութեան, կը վերադառնայ, կը դատապարտուի վեց ամիսէն մինչեւ երեք տարի բանտարկութեան։ Դատապարտութեան շրջանը լրանալէ վերջ պիտի առաջնորդուի սահմանագլուխ։

ՅՕԴ. 10.— Այն օտարականը, որ կրնայ հաստատել թէ Ֆրանսա մտած է օրինաւոր պայմաններու մէջ, թէ չէ կրած որ եւ է դատապարտութիւն քրէական ոճիրի համար կամ պատժական առանձին առջեւ, եւ որուն բնակութեան արտօնութիւն տրուած է օրինաւոր անձնագրով մը, արտաքսուելէ առաջ իրաւունք ունի, եթէ կը փափաքի, իր պարագան անձնապէս բացատրելու նահանգապետութեան պաշտօնեային։

Ընթացային բացատրութիւնները եւ արդարացումները պէտք է արձանագրուին եւ զեկոյցով մը հաղորդուին Ներքին նախարարին։

Օտարականը, վարչական եղանակով իր մասին տրուած հրամանը հաղորդուելու օրէն սկսեալ, ութ օր պայմանաժամ ունի, որպէսզի օգտուի այս յօդուածով իրեն տրուած իրաւունքէն։

Այս տնօրինութիւնը գործադրելի չէ, եթէ վտարման հրամանը տրուած է իբրեւ հետեւանք հանրային բարեկարգութեան եւ ազգային պաշտպանութեան վերաբերեալ պատճառներու,— Նման պարագաներու մէջ միակ դատաւորը կը մնան Ներքին նախարարը կամ սահմանամերձ շրջաններու նահանգապետները։

ՅՕԴ. 11.— Այն օտարականը, որուն պարագան կը հաստատէ թէ կը գտնուի Ֆրանսայէն հեռանալու անկարելիութեան մէջ, ենթակայ չէ ներկայ հրամանագիր-օրէնքին 8րդ եւ 9րդ յօդուածներուն տրամադրութեանց։ Այսուհանդերձ, Ներքին նախարարը կրնայ այդ օտարականին պարտադրել որ բնակի իր նշանակած վայրերուն մէջ, ուր ենթական պարտաւոր է պարբերաբար ներկայանալ տեղական ոստիկանութեան կամ ոստիկանազօրքի հրամանատարութեան։

Այն օտարականները, որոնք այսպիսի հրաման մը ստացած են, բայց, Ներքին նախարարին տուած պայմանաժամին մէջ, չեն գացած իրենց պարտադրուած բնակավայրը, կամ նոյնն առանց Ներքին նախարարին արտօնութեան, հեռացած են այդ բնակավայրէն, պիտի դատապարտուին վեց ամիսէն 3 տարի բանտարկութեան։

ՅՕԴ. 12.— Այն օտարականը, որ, իր բուն ինքնութիւնը ծածկելու համար, սխալ յայտարարութիւն կ'ընէ իր անձին մասին, կամ ինքնութեան անհիշդ պաշտօնաթուղթ կը գործածէ, կը դատապարտուի առաւելագոյն պատիժին, որ նախատեսուած է ներկայ հրամանագիր-օրէնքին յանցագան յօդուածներուն մէջ։

ՅՕԴ. 13.— 26 Մարտ 1891ի օրէնքը նկատի չառնուիր ներկայ հրամանագիր-օրէնքով նախատեսուած դատապարտութեանց մէջ։

Պատժական օրէնսգրքին 463րդ յօդուածին տրամադրութիւնները գործադրելի են միայն 7րդ յօդուածով ճշդուած պարագաներու մէջ։

ՅՕԴ. 14.— Ամէն տրամադրութիւն որ հակառակ է ներկայ հրովարտակին, ջնջուած կը հռչակուի։ Ներկայ հրովարտակը գործադրելի է նաեւ Ալժերիոյ մէջ եւ ի զօրու կը դառնայ Պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակութեան օրէն սկսեալ։

Այն օտարականները, որոնք ներկայիս կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ, պարտաւոր են 31 մայիս 1938էն առաջ կանոնաւորել իրենց կացութիւնը, համաձայն ներկայ հրովարտակին տրամադրութեանց։

գրահուպրէն։ Ենաոյ քարափ իջնելով, առաջնորդուեցաւ փառաւոր պալատ մը, ուր սեղան սարքուած էր։ Պալատին առջեւ, հրապարակին վրայ բարեւի կեցած էին 300.000 ֆաշականներ։ Երբ Հիթլէր, Մուսոլինի եւ Թագաւորը երեւցան պատշգամէն, տեղի ունեցաւ ծափահարութիւն մը որ տեւեց 15 վայրկեան։

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլիական կառավարութիւնը որոշած է Հիթլէրի վերադարձին չսպասել, իր տեսակէտները հաղորդելու համար Չեխոսլովաքիոյ հարցի մասին։ Եթէ Գերմանիա պատասխանէ թէ այդ խնդիրը միայն երկու երկիրներուն կը վերաբերի, անգլիական կառավարութիւնը պիտի չընդունի այս տեսակէտները եւ պիտի ազդարարէ թէ անտարբեր չի կրնար մնալ, Չեխոսլովաքիոյ դէմ կատարուած բռնութեան մը պարագային։

ԳԼԽԱՒՈՐ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՏԻՈՔԷՆ կը հեռագրեն թէ Մայիս 4ի առտուն փոթորիկ մը պայթելով, քանդեց 50 տուներ։ Ջինուորները առաջին առթիւ փլատակներու տակէն հանեցին հինգ դիակներ։ Կը կարծուի թէ ուրիշներ ալ անհետացած են։

ՖՈՎԱՅԻՆ նախարարը որոշեց կարգապահական միջոցներ ձեռք առնել «Շամփլէն» շոգենաւին սպաներուն եւ նաւազներուն դէմ, որոնք գործադուլ հռչակած էին։ Բոլոր նաւազները դուրս հանուեցան նաւէն, որ Հավրէն Նիւ Եորք պիտի երթար չորեքշաբթի օր։ «Իլ տը Ֆրանս» եւ «Բոլոմպ» շոգենաւերուն ծառայողներն ալ գործադուլ հռչակեցին։ Ծովային նախարարը ամէն միջոց փորձեց, բայց անօգուտ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախորդ վարչապետը, Գոկա, որ ֆաշական իշխանութիւն հռչակած էր քանի մը ամիս առաջ, յետոյ իր տեղը տալով պատրիարքին, կաթուած իջեցուց։ Աջ կողմը ամբողջովին անդամալոյծ է։

ՓԱՐԻԶ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

184 Bld. St. Germain, SALLE GEOGRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐԴ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ Մ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ռ. ԹԵՐԶԻՊԱՇԵԱՆ,

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

ՏԻԿ. Ս. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ), ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ)

ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ ՕՐ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ)։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը տնական գործերու համար։ Դիմել երեկոյեան ժամերը՝ Տիկին Գեւորգեանի. 83 Ave. d'Italie Paris (13).

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Պրօպականտի Յանձնախումբի մայիս 8ի ժողովը։

Վալանս

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 8 Մայիս, կիրակի, ժամը 3ին, սովորական ճաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏԷԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 8 մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական ճաւաքատեղին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի կողմէ

7 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Գ. Նիկողոսեանի սրճարանը։

Կը խօսի՝ ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

42, Rue des Petits Carreaux. Փարիզ Mr. Pierre Marchal-ի խանութը

ԱԳՐԻԼ 11Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

7 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սալոն Բօլիզէի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԱՌԱՋՆ. ՓՈԽԱՆՈՐԴ ՋԻՕՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Մասնակցութեամբ Հայ Մշակութային, Զարթօնք, Երիտասարդաց, Հայ կամաւոր. եւ Մարտիկներու, Հայ Երաժշտական, Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ Արիներու, եւ Հայրենակցական Միութիւններու։

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Գ. Մ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Տախքերու մասնակցութիւն 2 ֆրանք։

Ց. Կ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ
ԿԸ ՏՕՆԷ "Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ„Ը

8 Մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle Poissonnièreի մէջ, 7, Rue du Fbg. Poissonnière, Métro Bonne Nouvelle.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ԿԸ ԽՕՍԻ Գ. ՀՐԱՉ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ դաշնակահարուհի ՕՐ. ՔԷՆ-ՏԻՐՃԵԱՆ, կ'երգեն՝ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Գ. Յ. ՏԷՕՐՄԷՃԵԱՆ։

սիրողներու խումբի կողմէ կը ներկայացուի երկու զաւեշտ,

«ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ՆԱՄԱԿԸ» եւ «48 ԺԱՄՈՅ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ»

Կը պարէ Պուլկար պարուհի ՕՐ. SOPHIE ERRIO.

Եւրոպական պարեր։ Ընտիր ճաշ։

Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած Տիկնանց կողմէ։

Մուտք 10 ֆրանք

ՆՇ.— Ցայտագրին ճոխութեան պատճառով, հանդէսը կը սկսի որոշեալ ժամուն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

8 Մայիս կիրակի ցերեկ, ժամը 2-30 ին Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան Յէսինի Մասնաճիւղին կողմէ, ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱՖՕՇի։

կը ներկայացուի՝ Բ. ԱՏԼԱԶԵԱՆի «ՄԱՍՈՒՆԸ ԱՅՐՈՒՈՒՄ Է»

Կը մասնակցին տեղական կարող ուժեր.

Մուտք՝ 4 ֆրանք։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութիւնը խորին ցաւով կը ծանուցանէ դառնաղէտ մահը իր վաստակաւոր անդամներէն հայրենակից՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԵՐԱՆՈՍԵԱՆի։

Այս առթիւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ընտանեկան պարագաներուն

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր եւ բոլոր անդամներու կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից՝ Քերովբէ Կարապետեանի եւ բոլոր պարագաներուն, իր տիկնոջ՝ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ մօրաքոյրս, Տիկին Մարգրիտ Եակոբեան, որ 1926էն ի վեր հաստատուած էր ՎԱԼԱՆՍ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գ. Կարապետ Եակոբեանի, Վանի Կառկառ Հարկենց գիւղէն։ 80 Rue Bernard des Bois, Marseille։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Bo… — PARIS (13)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆի Նահանգային Հայրենակց. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները 8 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պառ Միշէլ, 5 Ռիւ Ալէքսանտր։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ 9 Մայիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Le «Cadet» սրճարանին վերնայարկը կարեւոր օրակարգ

«ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Մարսէյլի Բարեգործականի սրահին մէջ 7 Մայիս, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղի կ'ունենայ Հայ Երիտասարդական Ընկերակցութեան կազմակերպած դասախօսութիւններու շարքէն «Հայ Երաժշտութիւնը» բանախօսութիւնը՝ անուանի երաժշտական քննադատ Գ. Մէթրի կողմէ, ֆրանսերէն լեզուով։ Նիւթին իբր բացատրութիւն՝ պիտի երգեն Տիկին Զապէլ Մորբեան եւ Տքթ. Լ. Համբարձումեան եւ պիտի նուագէ Օր. Ա. Ակինեան։ Մուտքը ազատ է։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՁԵՄՊԵՐԸ (COCARDE)

Լ. Լ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Հայկական եռագոյնն ու Արարատը 1918-1938 թիւերով կը ներկայացնէ մեր պատրաստած գունաւոր զարդանիշը։

Նշանակուած է խիստ մատչելի ճիւղեալ գիները.— Մինչեւ 250 հատը՝ 75 սանթիմ 250-500, հատը՝ 65 սն. 500էն վեր հատը՝ 60 սանթիմ.

Կը վաճառուի ՄԱՅԻՍ 28ի տօնակատարութիւնը կազմակերպողներուն միայն եւ կանխիկ։ Ապսպրանքները կ'ընդունուին մինչեւ Մայիս 20։ Դիմել՝ Տ. Tovmassian, 20. Rue Jouy-Rouve. Paris (20).

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ

Կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ Միութեան կողմէ

7 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

PALAIS DU CONGRESի ՄԷՋ, (Porte de Versailles)

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Գ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու։

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Գ. Գ. Ս. ԶՕՀՐԱՊԵԱՆ,

Եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Գ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Գ. Տէրվիշեանի

ՋԱԼԱԼԻԴԴԻՆ

Գեղարուեստական ճոխացուած բաժին: Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի «l'Homme Squellette» Գ. Փանքալ Պասմաճեանի կողմէ մարմնական ճկուն խաղերով։ Կը պարէ Օր. Huguette O Bine (Փարիզ Petit Casino-էն)։ Երգ՝ Օր. Մարկրիթ Նիզամեանէ։ Արտասանութիւններ: Կէս գիշերէն վերջ ՃԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Գ. ՕՀԱՆԵԱՆի

Թանկոյի եւ Վալսի մրցում մասնաւոր ժիւրիի ներկայութեամբ

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները։

Տոմսերը կը ծախուին.— Գրատուն Հր. Սամուէլ, 51, rue Mons.-le-Prince, (6). Յառաջի խմբագրատունը 17, rue Damesme եւ Միութեան անդամներուն մօտ։ Գիները ժողովրդական, ճոխ պիւֆէ։ Հաղորդակցութիւն.— Իշնել Բորթ տը Վէրսայլ։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—31, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն։ Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնէնք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ.

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՏԱՆ.

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովակ կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց զգեստներու եւ հագուստներու համար։ Առաջնակարգ բուրդէ եւ, ներմակեղէններ եւ նպարեղէններ։ Յանձնէրվուստ գին…

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 07-77

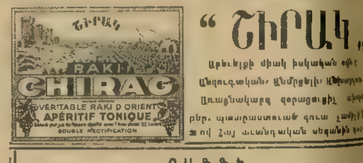

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadetet le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու ճաշացուցակ մը, անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն։ Զոյգական օղի՝ եւ ընտիր ցուցաբանութեամբ… փորձառութեամբ։ Ամէն տեսակ ճաւաքոյթներու համար կը պատրաստէ… անմրցելի գիներով։

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ։

ՌԱՔԸ ՏԻԶ

Զուտ խաղողէ… եւ անիսոնով… Ռաքը Տիզը… արուեստական… ձեր սատամոքսը… գիշերները… եւ կը պնդէ ձեր… Ռաքը Տիզը… կազդուրիչ եւ… համար ընտիր… ուած է.

Dalakapaian … St. Lambert et … Suffres, Marseille

CHEVAL'ÈRE մատանիներ արանց եւ կանանց համար։ Փափաքողներուն՝ իրենց անուանը սկզբնատառերով։
Plaqué or 18 քարաթ 10 ֆրանք։
Լաւագոյն տեսակը 15 ֆրանք։
Ղրկեցէք թուղթէ մատանիով ձեր մատին չափը։
Կը ղրկենք Contre Remboursement.
Հասցէ Maison Bema, 50, Rue Gay Lussac, Paris 5

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Ց. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր հինգ… կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը» 8 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը… «Ճանըրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը Լ'Էքլիզ

Բացման խօսք՝ Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆԷ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Երգեր, արտասանութիւն… կան պարեր՝ հայկական տարազով։ Զուգերգ, ջութակ եւ մեներգ…

Մուտք՝ 5 ֆրանք (որ իրաւունք կուտայ մասնակցելու տեղի ունենալիք վիճակահանութեան)։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ չափահաս կին մը, տնական աշխատութիւններու համար, իսկ երիտասարդ կին մը կամ աղջիկ մը խանութի մէջ աշխատելու համար։ Երկուքն ալ պէտք է… ազատ եւ մնան իրենց աշխատած տեղը։ Գրել «Յառաջ»ի վարչութեան X-ին։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Compte Chèque Postal 1673 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Եւրոպա եւ Լեւանտ	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	213 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՄԱՅԻՍ — DIMANCHE 8 MAI 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No 3725

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԱՐԾԻՒԸ, — ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ
որ ազատագրական պայքարի առաջին հունտերը ցանեց Վանի մէջ։
(ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ)

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ԵՒ "«ՕՐԵՐ»"

Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը այսօր հանդիսաւորապէս կը տօնէ 1915 ապրիլեան հերոսամարտը, որ յանգեցաւ Մայիս 3ի յաղթանակին, — ինքնապաշտպանութիւն եւ ազատութիւն։

Այս առթիւ քանի մը գրութիւններ կ'երեւան այսօր, ինչպէս եւ կոչ մը՝ Ամերիկայի Համա - Վասպուրականի Կեդր. Վարչութեան կողմէ։ (Ամերիկայի մէջ ալ տօնուեցաւ տարեդարձը, մեծ պատրաստութեամբ)

Այս տօնակատարութիւնները սահմանուած են ոչ միայն կենդանի պահելու կապը երէկուան եւ այսօրուան միջեւ, այլեւ կազդուրելու մեր հոգին, արծարծելով հայրենասիրութեան եւ ազատագրութեան խոյանքները։

Առ հասարակ նկուն եւ յալկան, մենք վարժուած ենք միշտ մեր վիշտերն ու խոցերը յիշելու, մոռացութեան տալով յաղթանակի, հպարտութեան եւ ինքնավստահութեան պատմութիւնները։

Անշուշտ շատ խոր են եւ անմոռանալի՝ մեր պարտութիւնները, վիշտերն ու վէրքերը։ Բայց, ազգերու պատմութիւնը միայն ողբերգութիւններէ չի բաղկանար։

Նոյն իսկ մեր հալածական եւ ճղակտոր ժողովուրդին տարեգրութեանց մէջ, արձանագրուած են արիաբանց գործեր, որոնք նոյնպէս պէտք է ալեկոծեն մեր հոգիները։

Հարկ է պահել հաւասարակշռութիւնը, պահպանելու եւ արժեցնելու համար բարոյական կորովը, որ անպայման ազդակ մը կը կազմէ գործունէութեան համար։

Այդ քաջագործութեանց մէջ, փայլուն տեղ մը կը գրաւէ Վասպուրականի հերոսամարտը, — ամենի դոյամարտ մը՝ որ տեւեց երեսուն օր, յանգելով փայլուն յաղթանակի մը։

Վասպուրականցին կրնայ բաել արդար հպարտութեամբ, — «Զարկինք-զարկուեցանք, օրհասական շրջանի մը մէջ, անկարելին փորձելով եւ յաջողեցանք հիմնել խարիսխ մը՝ ազատ հայրենիքի։ Մեղաւորը մենք չենք, ոչ ալ հայ ժողովուրդի այս կամ այն հատուածը, եթէ կարճ տեւեց մեր ցնծագին յաղթանակը, նորէն սահմանէ սահման, երկիրէ երկիր քշելով մեզ։ Մենք պարզեցինք Մայիս 3ի դրօշը՝ արիւնաթաթախ աւերակներու վրայ, բայց, բուն թշնամիէն առաջ «բարեկամներն» էին որ փոս փորեցին մեր ոտքերուն տակ, ինչպէս ամբողջ հայ ժողովուրդի գլխուն...»

Ամէն պարագայի մէջ, Վասպուրականի հերոսամարտ նախընթացը բացառական մը, ուր այլեւս ոչ ոք իրաւունք ունի ընկրկելու, վհատելու կամ գլխուն մոխիր ցանելու։

Փոթորիկ մըն է ազգերու կեանքը։ Եւ, ինչպէս բնութեան մէջ, յաւիտենական չեն փոթորիկներն ու աւերածութիւնները։

Ամէնէն թանձր ամպերուն եւ սպառնալից շանթերուն ի վերջոյ կը յաջորդէ արեւը. Եւ եթէ բնութեան օրէնքները կը գործեն մեքենաբար, ազգերու կեանքին ալ իր տրամաբանական, ծրագրուած եւ առաջադրուած ելքին կը յանգի պայքարով, յարատեւութեամբ եւ վճռականութեամբ։

Այդ առաքինութիւններն ունեցան երէկուան ռազմիկներն ու հերոսները, հակառակ ամէն տեսակ պահու մը։ Մեզի կը մնայ «անցում-մոռցում» վիճակէն մը փրկել անոնց բոցավառ խոյանքը։

×

Բոլորովին տարբեր բաներ են Վասպուրականի հերոսամարտը եւ «Կ. Խաչի Օրը», որ կը տօնուի ամէն տարի։ (Այսօր ալ՝ Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ)։

Բայց եւ այնպէս, պակաս չեն հոգեկան կապեր՝ երկու ձակատներուն միջեւ։

Երէկ՝ ժողովուրդ մը կռուեցաւ ազատութեան համար, երբ անհուր կրակ մը բոցավառած էր աշխարհը։ Այսօր նոյն աշխարհացրիւ ժողովուրդին զաւակները, այլ թէ կին, կը յոգնին, կը ջանան դարմանել ինքնապաշտպանութեան համար, խաղաղութեան մէջ։ Ամոքելու համար մնացորդներուն տառապանքը, այլ ժամանակ զօրացնելու համար այն ճակատը որ կը կոչուի «նոր սերունդի փրկութիւն»։

Միշտ ծառայում եւ գործօն, մեր կապոյտ Խաչը ահա տարիներէ ի վեր կը կատարէ աշխատանք մը, որ միայն գուրգուրանքի կը կարօտի, աճելի զարգանալու համար։

Զինուորենք այդ գուրգուրանքը, խանդավառութեամբ տօնելով իր «Օրը»։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԻՆԵՐՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ԴԷՄ

«Փախցուած» գումարները կը վերադառնան

Տեղական թերթերը գոհունակութեամբ կը հաստատեն թէ արտասահման փոխադրուած գումարները հետզհետէ կը վերադառնան, իբրեւ հետեւանք Ֆրանքի արժեզրկման։ Ինչպէս գրած էինք երէկ, առաջին օրը ետ եկած էր աւելի քան 8 միլիառ ֆրանքի գումար մը։ Երէկ ալ մեծ գումարներ եկան։ Նկատելով որ այսքան մեծ գումարներու վերադարձը կրնայ խանգարել օտար հրապարակները, ելմտական նախարարութիւնը որոշեց թիւեր չհրատարակել։ Բայց ետ եկած գումարներուն կարեւորութիւնը կարելի է հասկնալ, երբ բանենք թէ կառավարութիւնը 4էն 3ուկէս առ հարիւրի զեղչեց Ազգ. պաշտպանութեան պարտաթուղթերու տոկոսը։

«Փախցուած» գումարներու վերադարձին ուրիշ մէկ հետեւանքն եղաւ Ֆրանքին բարւոքումը։ Առջի օր անգլիականը եղաւ 178.40ի, տոլարը՝ 35.75ի, մինչդեռ հինգշաբթի օր առաջինը 178.90էր, երկրորդը՝ 35.85։

Կառավարութիւնը ձեռնարկած է խիստ հսկողութեան, գիներու ապօրէն բարձրացումը արգիլելու համար։ Ներքին նախարարին հեռագրական հրահանգէն վերջը, Գիներու ազգ. կոմիտէն քննելով կացութիւնը, եզրակացուց թէ Ֆրանքին ներկայ սակը իրաւունք չի տար անմիջապէս բարձրացնելու գիները։ Միեւնոյն ատեն, կոմիտէն որոշեց հրահանգներ ուղղել Փարիզի եւ գաւառի մասնաճիւղերուն, որպէսզի խիստ հսկողութիւն կատարեն եւ իրեն հաղորդեն չարաշահութեան պարագաները, գատական հետապնդում կատարելու համար։ Կոմիտէն քննելով Ֆրանքի արժեզրկումին հետեւանքները՝ ճարտարարուեստական արտադրութեանց գիներուն վրայ, հաստատեց թէ հում նիւթերու ներկայ մթերքը իրաւունք չի տար անմիջապէս բարձրացնելու գիները։ Մասնաւորապէս տպագրական գործերու համար (թերթ եւն.) որոշուեցաւ պահել ապրիլի գիները այս ամսուան ընթացքին։

Սակարանին մէջ միշտ կը տիրապետեն Ֆրանսական արժեթուղթերը, զգալի բարձրացումներով։

Նաւահանգիստէն վերջ զօրահանդէս Հռոմի մէջ

Գաւառական պարեր՝ 11,500 երգիչներով

Նափոլիի աննախընթաց նաւահանդէսէն վերջը, Մուսոլինի փառաւոր զօրահանդէս մը սարքել տուաւ Հռոմի մէջ, Ցաղթանակի պողոտային վրայ, ի պատիւ Հիթլէրի։ Կը մասնակցէին 30 — 50.000 զինուորներ, ամէնէն արդիական կարգուսարքով։

Մօտ երկուքուկէս ժամ, զինուորներ, ձիեր, մեքենաշարժ վաշտեր, թնդանօթներ, հրասայլեր ռազմագնացի վերածեր էին հրապարակը։ (2500 ձի, 600 ռազմական ինքնաշարժ՝ զօրքով եւ զէնքով, 420 հեծելանիւ, 400 զրահապատ կառքեր եւ հրասայլեր, 200 մեծ եւ 400 միջակ թնդանօթներ եւն.)։

Զօրահանդէսը սկսաւ ուրբաթ առտու ժամը 10ին, երբ անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր հրապարակին վրայ։ Առաջին շարքերուն վրայ կ'երեւային պայծառակերպ ազգային երիտասարդները, յետոյ պալիլաները, — 8 — 14 տարեկան պատանիներ՝ իրենց մարտական կազմակերպութեամբ։ Բոլոր զինուորները կ'անցնէին «սագի քալուածքով», հին հռոմէական դրութեամբ (փասօ ռոմանօ)։ Մուսոլինի ինք անձամբ կուտար ազդանշանը։ Սովորական զինուորներու հետ, կ'երեւային կազարդել զինակոչերները, բոցաւորձակ վաշտերը եւն.։

Զօրահանդէսէն վերջը Հռոմի քաղաքապետութիւնը ընդունելութիւն մը սարքեց Կապիտոլի վրայ, իսկ իրիկունը տեղի ունեցաւ վիթխարի ցոյց մը, մասնակցութեամբ 11.500 երգիչներու, 900 նուագածուներու եւ 800 զոյգերու, որոնք գաւառական պարեր պարեցին (սալթարէլլօ եւն.) եւ ուրիշ զուարճութիւններ սարքեցին։

*** Եզրակացութեան մասին այս ցոյցերուն առթիւ, ուժգնօրէն քննադատելով անգլօ-ֆրանսական գինակցութիւնը, գրեց կուտայ թէ Անգլիա չի կրնար իրական օգնութիւն հասցնել Ֆրանսայի։ «Փրավտա» Հիթլէրի Հռոմ այցելութիւնը կը նկատէ պատրաստութիւն մը՝ Եւրոպան տակնուվրայ ընելու։

*** Անշուշտ այս արտաքին ցոյցերէն աւելի նշանակալից են երկու առաջնորդներուն քաղաքական խօսակցութիւնները, որոնք առ այժմ գաղտնի կը պահուին։ Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ երկու պետութիւնները մասնաւորապէս չահագրգռուած են դանուբեան եւ պալքանեան խնդիրներով, որոնց կարեւորութիւնը աւելի շեշտուած է, իբրեւ հետեւանք Աւստրիոյ կցման։ Գալով Չեխոսլովաքիոյ հարցին, Հիթլէր կը յուսայ ապահովել Մուսոլինիի բարեացակամ չէզոքութիւնը։

Ալեքսանդրէթի Սանճաքի ընտրութիւնները

Թուրքերը նոր ձեւեր կը մտածեն

Ինչպէս հաղորդած էինք, Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած չէզոք պատուիրակները արդէն հասած են Ալէքսանտրէթ եւ Անտիոք, հսկելու համար ընտրական գործողութեանց։ Այս առթիւ մասնաւոր կանոնագիր մը մշակուած է, որուն համաձայն իւրաքանչիւր համայնքի համար առանձին տետրակ մը պիտի պահուի, քուէարկուներու արձանագրութեամբ։ Իւրաքանչիւր համայնքի քուէթուղթը տարբեր գոյն պիտի ունենայ (օրինակ՝ Հայերունը կապոյտ, Թուրքերունը կարմիր եւն.)։ Համայնքները պիտի քուէարկեն զատ զատ։ Քուէարկութիւնը գաղտնի է եւ պիտի կատարուի առանձնարաններու մէջ։ Քուէարկելու իրաւունք ունին անոնք որ. — 1. Սանճաքի քաղաքացի են, այսինքն իրենք կամ իրենց հայրը ծնած են, Սանճաքին մէջ. — 2. Ծնած են 1918 յուլիս 1էն առաջ, այսինքն 21 տարեկան են. — 3. Երիկ մարդ են (կիները քուէարկելու իրաւունք չունին) — 4. Ոչ եւ է դատապարտութեամբ զրկուած չեն քաղաքացիական իրաւունքներէ։

*** Սուրիոյ թերթերը կը գրեն ընտրական պատրաստութեանց առթիւ. — — Թուրքերը թէեւ կը պնդեն թէ իրենք մեծամասնութիւն են, բայց շատ լաւ գիտնալով որ իրականութիւնը ճիշդ հակառակն է, շփոթութեան մատնուած են ու կ'աշխատին ամէն միջոցով ոտնակոխ ընել միւս տարրերը։

Արդարեւ, համաձայն թէ հոգատար իշխանութեան եւ թէ ծրնեւի առաջին յանձնաժողովին կողմէ կատարուած ճիշդ քննութեանց, Թուրքերը հազիւ

(Նարբոր շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԵՑԳԵՏԻՆՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գիրք մը կարդացի խեցեմորթազգիներու մասին։

Առանձ ջրային կենդանիներ են, դրանց մարմը խեցեպատ է, եւ երբ խաշէք կամ խորովէք՝ կը կարմրին բոլշեւիկեան կարմիրով մը։

Կենդանական այս ընտանիքին մէջ ծանօթ են խեցգետինը (*րաքախոս*, écrevisse), որ յատուկ է անուշ ջուրերու՝ գետերու, աւելի փոքրը՝ crevette, Թուրքերը *թէքէ* կ'անուանեն, իսկ աւելի մեծը՝ homard, որ մինչեւ 35 սանթիմեթրի կը հասնի երրորդական ջուրերու մէջ, քիչ մը աւելի ամերիկեան ջուրերու մէջ, — Արեւելքի մէջ գրեթէ անծանօթ։

Այս *հոմարը* չափազանց համեղ միս մը ունի եւ շատ յարգի է։ Իրականին մէջ խեցգետին մըն է, բայց մեծ տեսակէն եւ կ'ապրի ծովու ջուրի մէջ։ Ջայն որսալու համար, ազօրէն սակառներ կը գործածեն, որովհետեւ զօրաւոր մկրատներ ունի, — առջեւի երկու թաթերով կը կտրէ դանակի պէս։

Երբ խաշէք՝ այնքան կը կարմրի, որ Ֆրանսացիները խեցգետինի կը նմանցնեն չափազանց կարմրած բան մը։ Օրինակ, կրնամ ըսել մեր բոլշեւիկներուն համար, թէ կարմիր են խեցգետինի չափ։

Բայց, երբ խեցգետինի մասին այս տեղեկութիւնները կը կարդայի, ու շադրութիւնս գրաւեց ուրիշ նմանութիւն մը խեցգետիններուն եւ մեր բոլշեւիկներուն միջեւ։

Խեցգետինը այն կենդանին է, թերեւս միակը, որ չի սիրեր իր ազգակիցը։ Երբ խեցգետին մը, homardը, կը գտնէ ուրիշ խեցգետինի մը մօտ, կը յարձակին իրարու վրայ, իրենց ճանկերը բացած կ'աշխատին խեղդել, մկրատներով վիրաւորել, կտրել, ջարդել իրար։

(Գիւղէն, կը ճանչնամ ուրիշ անասուն մըն ալ, — մենք *փէհլիվան* կ'անուանէինք, որ նոյնպէս չէր սիրեր իր նմանը, կը յարձակէր իր ազգակիցին վրայ, մինչեւ որ մէկն ու միւսը մեռնէր վիրաւոր)։

Մկրատներով իրար սպաննող այդ homardներուն չէ՞ք նմանցներ, հիմա, Երեւանի մեր բոլշեւիկները, որոնք սկսան իրար սպաննել անխնայ, մինչ կնչպէս ժամանակ մը մեզ կը սպանէին կենաց կապարի պէս ծանր ճառերով, իբրեւ կարմիր օրերու Ֆլոպէրեան Homaisներ։ (Homais անունն է Ֆլոպէրի *Մատամ Պովարի* վէպին հերոսներէն մէկուն, — դեղագործ մը, որ իր մարմնացնէ գիտութիւն ու մտաւորականութիւն ծաղրող տիպարը, շաղակրատի պէս անընդհատ բառ տեղալով խօսակցին վրայ, յաճախ իր չգիտցած գիտական բացատրութիւններով խառն)։

ԱՐԱՁ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

«ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒՄԸ ԲԱՐԵԼԱՒԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ»

Ինչպէս գրած էինք, մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած են, զարկ տալու համար ռուսերէնի դասաւանդութեան՝ Հայաստանի մէջ։

«Խ. Հայաստանի» ապրիլ 18 թիւին մէջ, խմբագրականի մը հետ, հրատարակուած է Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին եւ կառավարութեան ապրիլ 16 թուակիր որոշումը, «Հայկական ԽՍՀ ոչ-ռուսական դպրոցներում ռուսաց լեզուի դասաւանդութիւնը բարելաւելու մասին»։ Ահաւասիկ առաջին մասը, ամբողջութեամբ —

Նշել, որ ռուսաց լեզուի դասաւանդումը Հայկական ՀՍԽ բոլոր ուսումնական հաստատութիւններում դեռ եւս դրուած է անբաւարար, որ այդ հանդիսացել է հակայեղափոխական տրոցկիստական-բուխարինական եւ նացիոնալիստական-դաշնակցական տարրերի քայքայիչ աշխատանքի արդիւնքը, որոնք փորձում էին բոլոր միջոցներով վիժեցնել ռուսաց լեզուի դասաւանդումը Հայկական ԽՍՀ դպրոցներում։ Հետապնդելով իրենց հակայեղափոխական նպատակները, հայ ժողովրդի թշնամիները — բուրժուական նացիոնալիստներն աշխատում էին գատել եղբայրութեան ու բարեկամութեան կապերով կապուած հայ եւ ռուս ժողովուրդներին, ամէն կերպ փորձում էին խոչընդոտ հանդիսանալ ռուսաց լեզուի ուսումնասիրմանը՝ սովորող երիտասարդութեան կողմից, դրանով իսկ նրան զրկելով ռուս մեծ ժողովրդի հսկայական կուլտուրական արժէքներին հաղորդակից լինելու հնարաւորութիւնից։

Նկատի ունենալով, որ նախ՝ ռուսաց լեզուի իմանալը պէտք է հանդիսանայ ԽՍՀՄ եղբայրական ժողովուրդների հետ հայ ժողովրդի կապի ու հաղորդակից լինելու հզօր միջոց, որը նպաստում է նրա յետագայ տնտեսական ու կուլտուրական աճմանը, երկրորդ՝ որ ռուսաց լեզուին տիրապետելը նպաստում է տեխնիկական ու գիտական գիտելիքների ընդգրկուող ազգային կադրերի յետագայ կատարելագործմանը, եւ Հայկական ԽՍՀ ժողովրդական կրթութեան մէջ, դպրոցներում ռուսաց լեզուի ուսումնասիրման գործում կատարուած վնասարարութեան հետեւանքները լիկվիդացիայի ենթարկելու համար, Հայկական ԽՍՀ կենտրոնական Գործադիր Կոմիտէն եւ ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը որոշում են.

1.— 1938 թուի սեպտեմբերի 1ից Հայկական ԽՍՀ բոլոր ոչ-ռուսական դպրոցներում մտցնել ռուսաց լեզուի պարտադիր դասաւանդում, որպէս ուսումնասիրման առարկայ։

2.— Ռուսաց լեզուի ուսումնասիրումը բոլոր տարրական դպրոցներում սկսել 2րդ դասարանից, իսկ ոչ լրիւ միջնակարգ եւ միջնակարգ դպրոցներում՝ 3րդ դասարանից։

3.— Որոշել ռուսաց լեզուի գիտելիքների հետեւեալ ծաւալը՝ տարրական, ոչ լրիւ միջնակարգ ու միջնակարգ դպրոցների աշակերտների համար։

ա) Տարրական դպրոցը (4 դասարան) աւարտած աշակերտները պէտք է տիրեն ռուսերէն բառերի այնպիսի պաշար, որը նրանց հնարաւորութիւն տայ հասկանալ պարզ խօսակցութիւնը, ռուսերէն լեզուով շարադրել շրջապատող կեանքից իրենց ծանօթ երեւոյթները, տիրապետել ռուսերէն ընթերցանութեան եւ գրելու տարրական ունակութիւններին։

բ) Ոչ լրիւ միջնակարգ դպրոցը (7 դասարան) աւարտած աշակերտները պէտք է կարողանան ազատ ու ճիշդ արտայայտել իրենց մտքերը ռուսերէն լեզուով՝ ինչպէս բանաւոր, այնպէս եւ գրաւոր, ունենան իրենց հասակին համապատասխանող գրքից ինքնուրոյն կերպով օգտուելու ունակութիւն, գիտենան ռուսական քերականութեան եւ շարահիւսութեան հիմունքները եւ մի քանի օրինակներով ծանօթութիւն տառան ռուսաց գրականութեան մասին։

գ) Միջնակարգ դպրոցը (10 դասարան) աւարտած աշակերտները պէտք է գիտենան ռուսաց լեզուի հիմնական օրէնքներն ու կանոնները, կարողանան ազատ կարդալ, այսինքն ճիշդ հասկանալ գեղարուեստական ու գիտական գրականութիւնը, բանաւոր հաղորդել եւ գրաւոր շարադրել կարդացածի բովանդակութիւնը, ինչպէս նաեւ իրենց մտքերը ռուսերէն ճիշդ լեզուով։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԷՋ ՄԸ ՕՐԱԳՐԷՍ

ԳԱՐՆԱՆԱՄՈՒՏ...

Ջուրերու, ծլարձակ ծառերու, ծաղկած կանանչութեան մը դէմ կեցած, կը դիտեմ բլուրներու կատարին գտնուող ձիւնը: Ձմե՞ռ էր քիչ առաջ: Ուրկէ՞ այս յեղակարծ ժայթքումը նոր կեանքի մը. Լերկ, կմախացած որթատունկն իսկ պայթող ուռիչով մը կը ցնծայ եւ կը տենչայ ժամ առաջ ծիլեր նետել օդին մէջ: Ժայռերն իսկ իրենց ծերպերէն դուրս կակաչի եւ շուշի (սիքլամէն) փունջեր կ'երկարեն:

Նոր, ծաղկաբոյր, ծիծաղով յորդուն կեանք մը ամէն կողմ: Վերածընունդը համակ բնութեան:

ՀԵԹԱՆՈՍ ՀԷՔԵԱԹ...

Կ'ըսեն՝ թէ հին օրերուն երկրի մայր-աստուածուհին էր որ այսպէս նոր կեանք կը շնորհէր բնութեան: Ան լոյս, ծաղիկ, բոյր ու երգ կը սփռէր ամէն կողմ իր միակ, աղուոր աղջկան համար: Ու երբ այդ պարմանուհին հերարձակ վազէր գոյներու հրաշապատումի մը մէջէն, երկնի աստուածուհիները կը ժպտէին նախանձէն:

Անո՞նք դրդեցին դժոխքի իշխանը գողնալու աղուոր աղջիկը: Ո՞վ գիտէ: Բայց գարունի ծաղկաբոյր օր մը ան յանկարծ յայտնուեցաւ պարմանուհիին ճամբան, եւ բռնի զայն տարաւ խորը, խորը երկրին:

Ցասահար ու ողբակոծ՝ մայրը ի զուր պաղատեցաւ աստուածներուն, ի զուր սպառնաց: Այն ժամանակ, իր ցասումին մէջ չար, ան սառն շունչով փչեց հրաշապատումին վրայ: Զարցան կարկաչուն առուակները, ցամքեցան փրփրուն գետերը, դալկեցան երփներփնութիւնները: Լերկ ու տրտում ճիւղեր չարժեցին ծառերը:

Երկնի աստուածները նայեցան վար եւ տեղը գտան երկիրը: Ու անոնք շտապեցին իրենց պատգամաւորը դըժոխքի իշխանին մօտ եւ դաշինք ըրին, որ աղուոր պարմանուհին վեց ամիս մնայ մութ պալատներուն՝ լոյս, գոյն ու երգ տալու, իսկ մնացեալ վեց ամիսը անցընէ երկրի վրայ, իր սիրտայորդ մօրը քով:

Այսպէս կ'ըսէ հեթանոս հէքեաթը:

Ու ամէն գարնանամուտի, երբ աղուոր պարմանուհին վերադառնայ մօրը, ամբողջ բնութիւնը կը ծլարձակի ու սիրազեղ թեւեր կը բանայ: Ցեռին ծաղիկն իսկ նոր կեանքով մը կը ծնի:

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱՑ ՀԷՔԵԱԹ...

Նազովրեցի աղքատ ու բարի տղայ մը լսեց այս տարօրինակ հէքեաթը վերածնող բնութեան եւ երազուն աչքերով ամէն տարի դիտեց գարնանամուտի հրաշալիքը: Տխրեցաւ իր հոգիին մէջ, որովհետեւ տեսաւ որ միայն մարդը զրկուած էր այդ հրաշքէն: Մինչ չորցած թզենին եւ կմախացած որթատունկն իսկ նոր աւիշով լեցուն ծիլեր կ'արձակէին կրկին, մարդը՝ քիչ մը աւելի յոգնաբեկ, քիչ մը աւելի կթոտ կը դիմէր դէպի մահ:

Ահա թէ ինչու ան ուզեց մեռնիլ, իր կեանքի ամէնէն աղուոր տարիներուն իսկ, որպէսզի երկնային հրաշքով մը յարութիւն առնէ մեռեալներէն եւ նոր, աւելի գեղեցիկ կեանքի մը շնորհըտայ մարդերուն:

×

Ծաղկած թուփի մը տակ, լուսեղ, սպիտակ պատմուճանով տեսան զայն, անոր մահովը տրտմած կիներ, եւ վազեցին քաղաք պատմելու հրաշքը մեռեալներէն յարութիւն առած Նազովրեցի Յիսուսին:

Ու միամիտ, խոնարհ մարդիկ հաւատացին հոգիի վերածնունդին....

ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ՀԷՔԵԱԹ...

Կարմիր գոյնով, նոր հագուստներով, ծնծղայով եւ զուարճութիւններով մարդիկ դարեր շարունակ կը տօնեն Վերածնունդը Հոգիին:

Կը խմեն արիւնը Նազովրեցիին, կը ճաշակեն անոր մարմինը եւ քաւութիւն կը ստանան իրենց բոլոր մեղքերուն:

Երկրի մութ, խոնաւ խաւերուն իսկ թաղուած են իրենց սիրելիները, բայց անոնք կը նային վեր, լազուարթ երկնակամարէն — հոն է Յիսուսը:

Ու երեք ամբողջ օրեր մարդը բարի կը կամենայ մարդուն, կը ցնդին ոխն ու նախանձը:

Ծլարձակող բնութեան դէմ մարդը հպարտօրէն կեցած՝ կը հաւատայ իր հոգիի ծլարձակումին...

ԽՐԱՏ...

Ինչ փոյթ, հոգիս, թէ շուտ կ'անցնին այդ երեք օրերը եւ մարդը կրկին կը դառնայ չար ու ագահ: Ինչ փոյթ թէ Եւան կրկին պիտի խաբէ Ադամը, եւ Ադամ պիտի պղտորկնայ, քծնի ու դրպարտէ զայն, ախորժակով ուտելէ վերջ արգիլուած խնձորը: Ի՞նչ փոյթ թէ վաղը կրկին Կայէն ողջակէզի սեղանին մօտ իսկ պիտի սպաննէ Աբէլը:

Մոռցիր ամէն բան: Աչքերդ բացակ ըրէ շուրջդ փռփռող գեղեցկութեան եւ ծինովցիր, գինովցիր:

Ջուրերու, ծլարձակ ծառերու, ծաղկած կանանչութեան դէմ կեցած, մոռցիր մռայլ ճակատագիրը մարդերուն եւ գինովցիր Սրբազան Ցարութեան պատրանքով, թռչունի մը երգով, գոյնի մը պղպջակով, բոյրի մը կաթիլով:

ՍԵԶԱ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՒԱՆԴԸ

«Փոխած կեղբուկի... Ամայի հայրենիքին գիրկը հանգչող հայդուկներու յիշատակին»:

Մայիս 3ը, վերջին օրն է Վասպուրականի երեսնօրեայ գոյապայքարին եւ առաջին օրը հայ ժողովուրդի երազած ազատութեան: Դա մեր դարերու տառապած բայց պայքարող ցեղի արդար հատուցման եւ կուտակուած վրէժի սրբազան յաղթանակի մեծ օրն է: Մայիս երեքն է նաեւ մեր դահիճ կարմիր սուլթաններու եւ անոնց ցասումի գաւառներու, Էնվէրներու եւ Թալէաթներու ամօթի, կատաղութեան եւ սուգի օրը, որովհետեւ մինչ անոնք խրոխտօրէն կուրծք կուտային Դաշնակից պետութիւններուն ու անխնայ կը կոտորէին հայ տեղահանուած զանգուածները, իրենց դէմ ելան բուռ մը արիներ, կտրուած աշխարհէն Հայաստանի բարձրաւանդակին վրայ, իրենց հպարտ լեռներու եւ բազմոլը ամրակլինող կառչած հողաշէն պատնէշներուն, անխախտ ու աննուաճ: Ու փառք այդ հերոսներուն, որովհետեւ անոնք զարկին հայ ժողովուրդի դարերու վրէժի զօրութեան թափով, զարկին երբ Ճէվտէթները իրենց ոճիրի ահաւորութիւնը կը յախուռային, երբ արիւնի քաղաքականութիւնը կը սատարէր ողջ հայութեան գլխին վերեւ: Զարկին ու ցոյց տուին, որ նախճիրը իր վախճանն ունի, եւ անմեղ ու անարատ երակներէն հոսող մաքուր արիւնը կրնայ փրփրել ու խեղդել անով հարբեցող դահիճը:

Մայիս Երեքը, ահա կը բարձրանայ մոխիրներէն, ժանգոտած շղթաներէն եւ կուտակուած արիւնէն հայ դրօշը ու կը ծածանի հպարտ Վասպուրականի պատմական բերդին վրայ: Ու հովէն տարուբեր անոր ծալքերը կը բանան մեզի մեր հին աշխարհի դիւցազներգութիւնը ու հովուերգութիւնը, երբ գոռոզ Շամիրամը իր վայելքը կ'ապրէր մեր կապուտաչեայ ծովակին ի տես, երազելով հպարտ Արաներու անաղարտ սէրը: Ու ապա կը բացուի արիւնի պատմութիւնը, երբ մարդակերպ հրէշ Լէնկթիմուրը մեր չքնաղ աշխարհը դիտելով ծածկեց բայց չյագեցաւ իր արիւնի ծարաւը: Ահա այդ օրէն քանի քանի անգամ սուգ հագաւ Բզնունեաց ծովի խորխոտ ասպետ Վանայ բերդը: Ան ծռեց, կքեց իր մէջքը, բայց պահեց իր հաւատքը, որ գեղեցիկ ու հպարտ հայ Արաներ ուժի ու վրէժի աստուածներու կենարար շունչէն կեանքի պիտի կոչուէին, սրբելու համար ցեղի ճակատին զամուած ստրկութեան արատը:

Մայիս Երեքը եւ Վասպուրականի կապուտաչեղծովակը կ'ողջունեն հրաշափառ արշալոյսը ու իրենց գիրկը կը կանչեն ոսկեվառ արեւը, տօնելու համար մկրտութիւնը ոսկեզանգուր Վահագներուն, որոնք ազատութեան զանգը հնչեցուցին: Ահա առասպելական Վարագայ լեռը, որ իր ճակտին կը կըրէ լուսապսակ մը, իսկ լանջին հանգիստ փռուած է հինաւուրց վանքը՝ ծրարած հագած: Հոն լազուարթ եթերին մէջ կը սաւառնի Արծիւը Վասպուրականին, որ հաւէրժ թափահարէ իր թեւերը ուժգին սուրալու համար հեռու, դէպի գերեզմանը Հայոց Վեհափառ Հայրիկին, աւետելու համար մեծ լուրը: «Վասպուրականցին կռուեցաւ ու յաղթեց, նա ազատ է...»:

Եւ ով հրաշք, բռնութեան որջերը կը ճարճատին եւ սրբազան կրակը կը լափէ կը սրբէ անհետ հոն թունաւոր ոճիրը: Մահասփիւռ թնդանօթն ու հրացանը հայ զինուորին են հիմա ու կը փախչին, բուռ մը կրակ կտրած կարիճներէն, թուրք զօրավարն ու փաշան, բանակն ու ամբոխը: Հայ հայրենիքը իր հարազատ զաւակներունն է, ու աստուածային ցնծութիւններէն կը սարսռայ հողը եւ գարունին հետ հազարաւոր թաղուած ու անթաղ հերոսներու հոգիներ կեանք առած պար կը դառնան ազատ կամքի չեփորի ու յաղթանակի գինովը արբշիռ: Հայ հերոսի տօնն է, տօներու էն մեծը ու Կովկասէն մինչեւ Վան կը զգայ ազատութեան առաջին երգը եւ կը զարթնուի ազատ Հայաստանի պայծառ ապագան:

Ահա տարի մըն ալ բոլորեց այդ պատմական, այդ նուիրական ու անմոռանալի օրը, եւ այդ տարեդարձի առթիւ Համա-Վասպուրականի Ընդհ. Միութիւնը իր պաշտամունքի խունկն ունի բոլոր հերոսներուն ու Կովկասահայ բանակի քաջերուն, որոնք մեզ տուին Մայիս Երեքը, եւ կ'երդնու, որ իբր սրբազան աւանդ, սիրով ու գուրգուրանքով պիտի պահէ զայն, հայ ժողովուրդի մեծագոյն Օրուան համար:

Ովկիանոսի այս հեռաւոր ափերէն Կեդր. Վարչութիւնս կ'ուզէ որ իր ձայնը լսելի դառնայ աշխարհի չորս ծագեր ցրուած մեր հայրենակիցներուն եւ բոլոր ազատատենչ հոգիներուն, որ մեզ հետ այս նուիրական օրին լռելեայն խոնարհեն իրենց գլուխները, մեր սրտերու մէջ յաւէժ կանգուն անծանօթ զինուորի յուշարձանին, ու ապա հպարտ եւ յաղթական, նային 23 տարի ետ, Մայիս Երեքի կենսատու ու պայծառ արշալոյսին:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՄԱ-ՎԱՍՊ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՆՇԱՆ ԱՂԱՆ

—•—

Այն գիշերը կանխահաս արթնցաւ Նշան աղան, իրիկուան անհաճոյ խօսակցութեան տպաւորութեան տակ:

Ընտանիքի մարդ՝ կանոնաւոր նիստ ու կացի տէր էր: Սովորաբար ժամը 9ին անկողին կը մտնէր ու առտուան ժամը 5ին կ'ելլէր, գործի կ'երթար: Դերձակ արհեստակիցներուն մէջ, ամէնէն շուտ կը բանար իր արհեստանոցը, կ'աւլէր, կարգի կը դնէր, գործի կը նստէր, յետոյ, քովի խանութները կը բացուէին հետզհետէ: Ու այսպէս, տարիներով անխափան:

Հարուստ չէր Նշան աղան, բայց բանի մը կարօտութիւն չունէր. ասեղ զարնելով, ծաղիկի պէս կը պահէր կինն ու երախաները: Միայն թէ, մէջքը կքել սկսած էր տարիներու ծանրաբեռնութիւն, նստակեաց աշխատանքի հետեւանքով, ու դեռ հազիւ քառասունը անցած՝ կորուած կը թուէր քաջառողջ մարդու մը կազմը: Սակայն դրամ շահելու աշխոյժը դեռ տեղն էր եւ միեւնոյն եռանդով ու կանոնաւորութեամբ յառաջ կը տանէր իր աշխատանքն ու կեանքը:

Այդ գիշերը սակայն, ինչպէս ըսի, սովորականէն շատ շուտ արթնցաւ Նշան աղան: Ձմրան պարզկայ բայց մեղմ գիշեր մըն էր. Համատարած ձիւնի սպիտակութիւնը, լուսնակի պայծառ շողերով կայծկլտուն՝ թարմ առաւօտեան պատրանքը կուտար:

Նշան աղան ուշացողի հապճեպը դրաւ իր շարժումներուն մէջ: Առանց արթնցնելու կողակիցը, հագուեցաւ, ապա փողոցի դուռը ելաւ ու լուացուելու սկսաւ ճնիկի գոլ ու մաքուր ջուրով, որ սառոյցի տակէն ցած կը թափէր գլգլալէն: Նշան աղան, լուացուելով մէկտեղ, իր առաւօտեան աղօթքը կը մրթմրթար, որ կ'ընդհատուէր երբ ամէն անգամ ջուրը կուց-կուց երեսին կը խփէր: «Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արդար, առ իս լոյս ծագեա»:

Նշան աղան Սաղմոսէն ու Շարականէն շատ տուներ անգիր գիտէր, բայց ան իր աղօթքը կազմեր էր Շարականէն ու Սաղմոսէն իր բարեպաշտ սըրտին մօտիկ տուներու ծաղկաքաղով: «Ո՛չ երկիցես դու յերկիւղէ գիշերի եւ ոչ ի նետէ, որ թռչի ի տուէ», «Ի քեզ, Տէր, յուսացայ, մի ամաչեցից յաւիտեան», «Ես առ Աստուած կարդացի եւ Նա լուաւ ինձ ի վաղորդայն եւ ի հասարակ աւուրն»: Այս աղօթքներէն զատ, ունէր նաեւ ինքնայատուկ աղօթքի խօսքեր, զորս ամէն առաւօտ կը կրկնէր անխափան: «Տէր ամենակալ Աստուած, Դու պահէ ու փրկէ չար աչքից, չար լեզուից, չար սրտից, չար մտածողից եւ իմ չար կամեցողին բարի տուր: Քեզ եմ ապաւիներ, Տէ՛ր Յիսուս Փրկիչ, Դու չարը խափանէ, բարիին ճամբան բաց արա, անօրէնին սիրտը քաղցրացնէս, աշխարհիս մէջ խաղաղութիւն տուր, ու իմ գործին էլ յաջողութիւն: Մեղաւոր հոգիս Քու ձեռքդ եմ յանձներ, անճարին ճար անող Հոգին Սուրբ, Դու մեզ ազատէ ամէն նեղութիւնից ու փորձութիւնից եւ արքայութեան արժանի արա, ամէն:» Այսպէս իր սրտաբուխ աղօթքներով Երրորդութեան պաշտպանութիւնը երաշխաւորած՝ ամէն օրուան նման, փողոցի դուռը վրան քաշեց: Դէպի աղօթարան երկար խաչակնքեց ու ճամբայ ինկաւ:

Իրիկուան խօսակցութեան տպաւորութիւնը դեռ չէր անցեր, սրտի յուզումէն մենախօսելով, մէջքը կոր, առաջ կ'երթար:

— Ջէնք ա՛ռ, կ'ըսէ — ա՛յ տղայ, Գարեգի՛ն, դու չե՞ս գիտեր իմ կարողութիւնը, ինչո՞վ առնեմ: Հազար ասեղին մէկ մէթալիկ չեն տար, երախաներս բերնէն կտրեմ, հրացա՞ն առնեմ, Աստուած կ'ընդունի՞: Ի՞նչ կ'ուզէք իմ անճար հոգուց, գնացէք Գափամաճուն, Ճիտաչուն ու Թարզիբաշուն ստիպէք, թող մէկի փոխարէն տասն առնեն, քսան առնեն, տան կըռուողի ձեռքը, իրենք էլ թող իսկի չկռուեն:

Ուռենիի ճիւղերէն վզին թափուող ձիւնի փաթիլը կտրեց մտածմունքին թելը: Նշան աղան ծոծրակը քերելով շարունակեց: — Ես տարիքիս իբր թէ հրացան պիտի բռնեմ, նոր հրացան գործածել պիտի սորվեմ, չէ, էտ չըլած բան է: Մէկ էլ, ի՞նչ մեղքս պահեմ, ես կը վախնամ: Ի՞նչ անենք, այ տղայ, ամէն մարդ մէկ չըլնի: Որ չվախենայի, ես էլ Հնչակ կը լինէի կամ Դաշնակ: Ես ատոնց հետ գործ չունեմ, Գարեգի՛ն, իմ ընտանիքս որ կարողանամ մարդավայել պահել, կերակրել, էտ էլ հերիքս է:

Իր խոհերուն մէջ ընկղմած, Նշան աղան անցաւ անուշադիր դարբին Օհաննէսի դրան առջեւէն: Վերջինս առհասարակ միեւնոյն ժամուն դուրս կ'ելլէր, եկեղեցի երթալու համար ու մինչեւ Արարոց դուռը իրեն խօսակից կ'ըլլար: Ձեռաւ նոյնպէս Հացթուխի Գէվօն, որ ճամբու կէսէն աւելի կ'ընկերանար իրեն, Շամիրամայ տակը աշխատանքի երթալու հարկադրուած ըլլալով: Վերջապէս Նշան աղան մինչեւ Արարոց դուռը ու մինչեւ աղբիւրին տակը, որ վերջակէտն էր հայաբնակ տուներուն, սովորական վաղայարոյց ոչ մէկ շնչաւորի չհանդիպեցաւ. Մտազբաղ ըլլալով, այս հանգամանքն աչքին չզարկաւ, ենթադրեց որ ուշացեր է, առաջ գնաց նոյն թափով:

Թրքական քաղաքամասը կը մտնէր, որ այդ պահուն, սովորաբար մեռելութեան մէջ թաղուած կ'ըլլար, ամէնաշատը՝ թուրք գող-աւազակներ կը վերադառնային իրենց որջերը գիշերային արշաւանքէն, կամ խենէշ երիտասարդներ՝ Քօչակ խալցնիէն

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Փ. Մ.

Լսեցին երկուքն ալ: Փիթըր նայուածքը դարձուց դէպի պարտէզը, բազմութիւնը հետզհետէ կը հեռանար: Շատերը գինով էին: Ցաղթանդամ Շուէտացին իր ծունկերուն վրայ նետեր էր աղջիկ մը զոր կ'ապտակէր, ի մեծ ցնծութիւն ներկաներուն: Անդին՝ կապըլային ցնծուհիներէն մէկը, թեւերը մէջքին, կատաղօրէն կը հաւհայէր անկիւնը նետուած մեռելատիպ մարդու մը, ու յանկարծ վայրենի ապտակ մը կ'իջեցնէր անոր քթին բերնին:

Փիթըր անգամ մը եւս համոզուեցաւ թէ Թանիան իսկապէս անծանօթ էր կապելային այդ մթնոլորտին, երբ ժամադրավայր կը նշանակէր զայն: Ու յանցաւոր կը զգար որ դուրս չէր տարած զայն աւելի կանուխ՝ քիչ-շատ մաքուր ճաշարան մը առաջնորդելու համար:

Օթեակին դուռն էր որ բացուեցաւ յանկարծ ու գիրուկ, թուխ եւ տըրծունոնդ մարդ մը, մատ չխթանքներով, ներս մտաւ օրօրուելով.

— A la bonne geur! Tania, մռլտաց մարդը չարախինդ ժպիտով մը:

— Ի՞նչ կ'ուզէք, բացագանչեց աղջիկը շփոթած:

— Քալէ, հետս պիտի պարես, ըսաւ մարդը կոտրատ Ֆրանսերէնով մը:

Թանիա ոտքի բարձրանալով մօտեցաւ անոր ու բացատրեց թէ չէր կըրնար գալ, որովհետեւ ընկեր ունէր արդէն:

Փիթըրի Ֆրանսերէնը երբեք զօրաւոր չէր, սակայն եւ այնպէս բաւական էր իրեն հասկնալու համար ինչ-ինչ անծանօթին բառերը, ի պատասխան Թանիայի աղերսին թէ պէտք է օթեակէն հեռանար: Մարդը իր բարեկամական թախանձանքէն հրաժարելով, զայրացաւ յանկարծ ու սկսաւ նախատական խօսքեր ուղղել աղջկան:

— Ինչո՞ւ ամբողջ իրիկուան մէկ հոգիի կը յատկացնես... ճա՞շը վճարեց, անո՞ր համար...ես քանի՛, քանի՛ անգամներ վճարած եմ կերակուրդ զոր հազիւ թէ բերանդ կը տանիս... բայց մինչ թոյլ տուած եմ որ քիչ մըն ալ ուրիշներուն հետ պարես... կապըլային աղջիկներէն ես, այսինքն ես ամէն գիշեր, ես ալ կանոնաւոր յաճախորդ մըն եմ, ուրեմն քաղաքավար եղիր հետս, ապա թէ ոչ աղմուկ կը հանեմ... օթեակը ձեռքէդ առնել կուտամ եւ աւելէ վերջ միւս աղջիկներուն հետ կը նստիս՝ վարը, պարտէզին մէջ ու ուզածդ քեզ կ'առնէ ...

— Դուրս կորսուէ, պոռաց Փիթըր կատղած. մէկ կողմ քաշեց Թանիան ու սարսափելի բռունցք մը իջեցնելով անծանօթին կուրծքին՝ նրբանցքին մէջ տապալեց զայն եւ քթին-բերնին գոցեց օթեակին դռնակը:

Աւելի կանուխ պիտի շարժէր, եթէ մարդուն զարհուրելի յայտնութիւնը ապշեցուցած չըլլար զինքը: Ամբողջ օրը իր մտքին մէջ շինած էր պատրանքներու դղեակ մը որ անհաւատալի մէկ վայրկեանէն հիմնայատակ կը կործանէր: Իր վիպական երեւակայութիւնը մղած էր զինքը օժտուած տեսնել Թանիան հէքեաթներու իշխանուհիներուն բոլոր յատկութիւններով, իր իրաւունքներէն զրկուած իշխանուհի մը որ գերի դարձած էր իր աշխատանքին՝ չար-սիրտ վհուկի մը կողմէ, իսկ հիմա կը լսէր թէ ան պարհատով ցնծուհի մըն էր այս լրբնուկ կապըլային մէջ: Կը հասկնար հիմա թէ այդ աղջիկը ինչպէս կը ճարէր իր ուղինոց արդուզարդին ծախքը: Չէ՞ որ այդ հագուստները անհրաժեշտ էին իր արհեստին համար. կը հասկնար թէ ինչու ապսպրած էր ան այդ ճոխ ընթրիքն ու չխմուելիք շամփաներ, անշուշտ անիկա տոկոս մը կը ստանար ճաշարանին ներկայացուցած հաշիւէն. ուրեմն որքան ծախսել տար իր յաճախորդներուն, այնքան կը շահէր տոկոսը: Գումարը երբեք կարեւորութիւն չունէր Փիթըրին համար, բայց իր արժանապատուութիւնը վիրաւորուած էր: Ցիմարօրէն հաւատացեր էր անոր շինծու պատմութեան թէ ճակատագրին դէմն էր որ կը կռուէր քաջաբար եւ իր միօրինակ կեանքին մէջ փոփոխութիւն մը մըտցնելու համար էր միայն որ երբեմն կը ճաշէր այս կամ այն անձին հետ, եթէ համակրէր անոր: Իրականին մէջ Թանիան սեփականութիւնն էր հանդիպող գինովին, կը բաւէր որ այս վերջինը վճարէր իր բաժակները կապըլայի վարչութեան: Ամէնէն չարաղուշակ շարժառիթներով խաղի ելած էր իրեն հետ, ճիշդ այնպէս ինչպէս պիտի վարուէր հասարակ նաւաստիի մը հետ եւ որ եւ է մէկը պիտի կարենար գնել անոր զգացումները: Ուրիշ ի՞նչ պարտականութիւններ ունէր ան արդեօք կապըլային մէջ, մտածեց Փիթըր, որուն զգացած տհաճութիւնը այդ պահուն գրեթէ հիւանդացուց զինքը. ճաշարանին յաճախորդներէն շատ քիչերը պիտի յօժարէին վճարել անոր ընթրիքը, միմիայն իրենց ընկերացած ըլլալու պատիւին համար:

Փիթըր, կոպիտ շարժումով մը — որուն ընդունակ են երիտասարդները, երբ իրենց վեհանձնութիւնը չարաչար կը գործածուի — գրպանէն հանեց թղթապանակը եւ ոսկի մը նետեց սեղանին վրայ.

— Ահաւասիկ, առ, ըսաւ ... թեամբ. կարծեմ բաւական է ... իրիկուան համար ... կամ թերեւս տակաւ կրնայ ըլլալ հաշուելու ... ըրդ, եթէ կը նախընտրես ... կել զեն այդ զազիրը ... տուէ՛ այդ զզուելի մարդուն ... նիրանոցքը քովդ կը սպասէ ... ես կը վճարեմ ...

Փիթըր չհամարձակեցաւ նայել ... պաշտած կուրքին երեսը, ... որ ան կրնար լալ, լալ ... ձակել իր յուզումին աղքեղ ... իր տժմար բառերուն համար ... թերեւս ներքին ուրախութիւն ... պատճառէին անոր եւ ... ժուժով մը դրան մօտեցաւ.

— Անդրէ՛յ, սպասէ՛, ըսաւ ... շնչասպառ վայրկեան մը ...

— Լաւ, ի՞նչ կայ, ...

Փիթըր, խիստ նայուածք մը ... աղջկան:

...անի մը քայլ իրմէ հեռու, ապա աւազակութեան ու ոճիրներու բոյն՝ խըռ... մը իր կողքին եւ շուրջ-բոլորը կասկածելի տուներ, ամէնքն ալ մէկ-մէկ կամելի ոճրապարտ՝ թափուած հայ անմեղ արիւններուն :

Նշան աղան կարծես զգաց, բան մը կոտրեց փըթթաւ ու ինկաւ, արիւնը ցուպանց առաւ, ականջները կծացին, ուղեղը մեղուաբոյնի վերածուեցաւ ու կ'ըսէր կափարիչը տեղէն թռչիլ կ'ուզէր. Բնականէն վախկոտ՝ խեղճ մարդը այն առաջնան ծարաւահար էր, որ դիտակցութիւնը կորսնցուց բոլորովին ու այս ցաւալի վիճակէն ելք մը գտնելու անկարող եղաւ : Ճամբան չարունակելն անմտութիւն էր. առաւ հաւաքն երեք ժամէն հաղիւ շուկան կը բացուէր, եւ դառնալ երկիւղալի էր : Ինչ ընէր : Ահա խաւարին մէջէն խումբ-խումբ ճիւաղներ իր վրայ կը յարձակէին, ահա, ձայներ կը լսէ իր ետքի տակի քարերէն ու խիճերէն, « Տէ՛յ Թուրքեր, այստեղ մոլորած Հայ մը կայ, անօգնական, տհարեկ, հասէք ու սպաննեցէք » :

— Պիտի մեռնիմ այստեղ, ըսաւ ինքնիրեն, անպայման պիտի մեռնիմ, նշանի ընտանիքս տեսնեմ, յետոյ մեռնիմ :

Ընտանիքի յիշողութիւնը շուտ աչքերէն տարաւ բնազդաբար դէպի ետ, բոլորովին սկսաւ կթոտած սրունքներով, քիթն ու բերանի վրայ իյնալու թափով կ'առնէր յաճախ, այնու ամենայնիւ, առաջ կ'երթար, այս անգամ դէպի տուն, « երանի ձայաններն գիս, չհանիմ, տուն հասնիմ, երեխաներս գրկեմ մէյ մը, ու ապա մեռնիմ » :

Այս անգամ հովի նման սուրալ սկսաւ Նշան աղան, ոչ ետեւը նայեցաւ ու ոչ ալ ու ձախ : Զորս կողմերէն չարիբաւոր ձեռներ դէպ իրեն երկարած՝ կարծես կը բռնեն իր օձիքէն : Չյիշեցաւ անգամ թէ ի՞րբ անցաւ Սիտառը, ի՞րբ իր տունին թողուց ծանօթ անցքուանները : Արիւն քրտինք էր առեր, սիրտը պայթելու աստիճան կը բաբախէր, քունքերն ուժգին կը խփէին ու աչքերն ալ զրկուած էին, կարծես, տեսնելու կարողութենէն : Սրունքները միայն կը շարժէին արագ-արագ, մղուած անզուսպ ուժով մը :

— Ո՞ւր կը վազես խեւի նման, այ մարդ — կանչեց իր ետեւէն Զլկունի ... Մարգարը, երբ Արարուց աղբիւրի տակը հասաւ :

Բայց ան ոչ տեսաւ ու ոչ լսեց Մարգարն ու իր ձայնը : Մուշեկ Գալոյն ու Աղբիւր Կարօն, որ աղբիւրի ակին վրայ կը լուացուէին, թռան կանգնեցան, լսելով Նշան աղայի գահավէժ վազքը : Բայց նա սուրաց անցաւ ու բարձրացաւ Հրապարակը, ուր քնացած չունեցն անգամ զարհուրանքի ոռնոց ու հաչիւններ արձակեցին իր ետեւէն : Սակայն սատանան անգամ անկարող էր կասեցնել Նշան աղայի ուժգին թափը :

Հասաւ վերջապէս Ոսմնէպաւենց դուռը, բացաւ (այդ տունը կ'ապրէր ինքը) գնաց ընչակտուր ինկաւ իր անկողինը, ու ալ չբարձրացաւ : Անոր կէս-կտուր բառերէն կինը հասկցաւ վերջ ի վերջոյ, թէ ինչ պատահած էր եւ ... գլխուն :

Նշան աղա մեռաւ ...

— Զարմանալի բան է, կ'ըսէին հարեւանները, ոչ գնդակ կրցաւ, ոչ սուրի հարուած ստացաւ, ոչ թոյն խմեց, ոչ խեղդուեցաւ եւ ոչ ալ հիւանդացաւ խեղճ մարդը, բայց մեռաւ :

Կարաւ ողորմանիքը, կ'ըսէր իր կինը, ձեռները ծունկերուն խփելով,

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Ի՞ՆՉՈՒ ՉԵ՛Ն ԽՆԴԱՐ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ

Ընտանեկան հաւաքոյթի մը մէջ էի. բոլոր ներկաները մարելու աստիճան կը խնդային, ունենդրած բլլալով պատմութիւն մը : Սենեակին մէջ կային նաեւ շուն մը եւ կատու մը : Կամաց մը ծռեցայ ու ըսի անոնց.

— Դուք ի՞նչու չէք խնդար :

Կատուն ըսաւ.

— Խնդալու սիրտ չունիմ :

Շունը, աւելի զուսական, պատասխանեց.

— Երկնամունք ո՛չ ունիմ խնդալու համար :

Ալ կողմը գտնուող բարեկամի մը ըսի.

— Բոլորը կը խնդան բացի կատուէն ու շունէն :

Եւ բարեկամս ինծի ըսաւ.

— Օր մը, հաւաքուած էինք Կոստանդեաններուն տունը բազմաթիւ բարեկամներ : Բոլորս ալ խմած էինք եւ շատ ուրախ տրամադրութեան մէջ : Սենեակը լեցուն էր ծխախոտով : Մեր մէջ միայն մէկը կար որ խորապէս տրխուր էր : Քանի մը անգամ մյուսած էինք զինքը որ ժամանակի մեր զուարթութեան, թոթափելով իր տրտմութիւնը : Անիկա կարծես քարացած էր իր թախիծին մէջ : Ցանկարծ, տան շունը, մտաւ սենեակէն ու գնաց կեցաւ տխուր մարդուն առջեւ : Քիչ վերջը իր երկու թաթերը դրաւ անոր ծունկերուն վրայ ու սկսաւ խորունկ, խորունկ նայիլ մելամաղձոտին աչքերուն : Երկար տեւեց շան այդ քննական ու հաղորդական դիրքը : Կես գիշերին, մեր տխուր բարեկամը, բաժանման ժամանակ, յայտարարեց. — « Բարեկամներ, ձենէ մէկը թող այս գիշեր մինակ չթողու զիս : Ընկերակցութեան մը պէտք ունիմ » : Ամէնքս միաբերան անոր պատասխանեցինք — « Ցիմար, յիմար դուրս մի՛ տար : Տունդ գնա ու պառկէ » : Մարդը ուղղուեցաւ դէպի դուռ : Շունը ընկերացաւ իրեն մինչեւ տանը սեմը, խուլ հեծկլտուքներ արձակելով : Մեր տըրտում բարեկամը մեկուսի մեկնեցաւ տունէն : Հետեւեալ օր լսեցինք որ նոյն գիշերը անձնասպանութիւն է գործեր : Ձե՞ս խորհիր որ կենդանիները մենէ շատ աւելի խորապէս կը տեսնեն ցաւերն ու տրամութիւնները եւ սիրտ չունին խնդալու :

Ձախ կողմը գտնուող բարեկամս ըսի.

— Քիչ առաջ բոլորը կը խնդային բացի կատուէն ու շունէն :

Ու ձախակողմեան բարեկամս պատմեց.

— Ընկերներէս Արտէնը երբ մեռաւ՝ աղուոր յուղարկաւորութիւն մը կատարեցինք : Երբ դագաղը փոսը կ'իջեցնէին սրտակեղեք էր տեսարանը : Բոլորը անխտիր կուլային : Կինը անյուսօրէն դիւրաւ կուլար : Բայց եղեբական ու յուզիչ էր տեսնել այրերուն անտասութիւնը : Արցունքներով թըջած էին Արտէնին հողակոյտը : Հինդ տարը վայրկեան վերջը՝ յուղարկաւորները դուրս կ'ելլէին գերեզմանատան դըռնէն : Ու տեսնելիք բան էր այլափոխութիւնը : Ո՞ւր էին լացողները ... : Ամէն ոք ուրախ էր, չէն ու կատակող : Բազմութիւնը կարծես խնջոյքէ մը կը դառնար կամ ցայգատօնի մը կ'երթար : Եւ մէկը միայն տեսայ որ կը պահէր իր վիշտը ու սուգը : Աչտարն կատուն : Ցուղարկաւորներուն ընկերացած էր մինչեւ գերեզման ու կը վերադառնար լալագին հեծկլտուքներու մէջ :

Դիմացս նստող բարեկամս մտիկ ըրած էր աջէս ու ձախէս պատմուածները : Անոր ըսի.

— Կրնա՞ս ըսել թէ կենդանիները ի՞նչու չեն խնդար ուրախութեան պահերու մէջ :

Անիկա ինծի ըսաւ.

— Ես կենդանի չեմ : Կենդանիներուն հարցուր :

Վերադարձայ հաղայ, դուրս ելայ եւ ուղղուեցայ կենդանաբանական պարտէզ :

Առիւծի մը հարցուցի.

— Թագաւոր, ինչո՞ւ չես խնդար դուն :

— Ցեղանս բանտարկութեան գաւազարտուած մը տխմար պէտք է ըլլայ խնդալու համար :

— Եւ սակայն դուն քու ազատութեանդ օրերուն ալ չէիր խնդար, արքայիդ արքայ :

— Որքան ատեն որ մարդ արարածը երկրի վրայ երեւցած է՝ ազատութեան ո՞ր մնացած է :

Ուղտի մը մօտեցայ եւ ըսի.

— Անապատի նաւ, ի՞նչու չես խընդար բնաւ :

— Անապատի մէջ մարդ ի՞նչի վրայ կրնայ խնդալ :

— Եւ սակայն հիմա անապատի մէջ չես այլ տապատի, ահա մարդիկ կան չ...րջդ ...

— Մարդոց հոգին անապատ չէ՞ միթէ : Առանց ովասիսի :

Փիղի մը առջեւ էի.

— Հին դարերու գրահակիր, ի՞նչու չես խնդացած ամբողջ կեանքիդ մէջ :

— Խնդալու համար պէտք է դէմքին գնդերները եւ հոգիին թելերը կակուղ ու առաձգական ըլլան : «Մարդ» կոչուած հրէշը կարծրացուցած է իմ մէջս ու իմ վրաս, ամէն բան :

Կենդանաբանական պարտէզէն դուրս ելայ ու ուղղուեցայ դէպի գազանոց մը : Այնտեղ կային կովեր, եզեր ու ոչխարներ : Աղաղակեցի.

— Ընտանի կենդանիներ, ըսէք ինծի, ինչո՞ւ խնդալու սովորութիւնը չունիք :

Ու անոնք պատասխանեցին.

— Մեր այսօրը տխուր է, մեր վաղը մռայլ է : Ինչպէս կրնանք խնդալ : Տածանքը եւ սպանդանոցն է մեր բաժինը : Ի՞նչպէս կրնանք խնդալ :

— Մարդուն պէս հերոսական եղէք : Ժպտեցէք տառապանքի մէջ անգամ, Տուայտեցէք ժպտելով ու մեռէք ծիծաղը ձեր շրթունքին վրայ :

— Մենք տճպարքներ չենք :

Մօտեցայ ձիու մը եւ ըսի.

— Գեղեցիկ ձի, ի՞նչու չես խնդացած, չես խնդար ու պիտի չխնդաս : Ժպիտ մը գոնէ :

— Վրաս՝ մարդ, ետեւս՝ մարդ, առջեւս՝ մարդ : Ի՞նչպէս խնդամ : Դուն ճիւաղներով պաշարուած եթէ ըլլաս՝ կրնա՞ս խնդալ :

— Մարդիկ սակայն քեզ շատ կը սիրեն :

— Ասուած ազատէ մեզ մարդէն ու անոր սէրէն :

Էշու մը մօտեցայ.

— Հայաս դո՞ւն ինչու չես խնդար, Արկադեան տոհմէ : Երեւոյթ մըստ կախ է :

— Ժամանակ մը կը խնդայինք, երբ գետ երկրի վրայ մարդը ստեղծուած չէր :

— Մարդուն երկրի վրայէն հեռանալուն կը սպասե՞ս վերստին խնդալու համար :

Էշը զռաց ու ըսաւ.

— Վերջին խնդացողը լաւ պիտի խնդայ :

Գնչու մը կ'անցնէր մէկ կողմէն քաշելով կապիկ մը ու միւս կողմէն քշելով խոզ մը :

Կանգնեցուցի Գնչուն՝ դրամ դրի ափին մէջ որ թոյլ տայ հարցափորձել կենդանիները :

Կապիկին ըսի.

— Ի՞նչու չես խնդար ...

— Կը հեգնեմ, սակայն, չեմ խընդար :

— Տէ՛ս, մարդը կը խնդայ, մինչ դուն որ մարդուն նախահայրն ես, զրկուած ես այս սիրուն սովորութենէն :

— Այնուամենայնիւ մարդուն ամբողջ ըրածը կապկութիւն է :

— Ըսէ, սակայն, թէ ինչու չես խնդար :

— Դիտես որ մարդը սերած է մենէ, կապիկներէս : Արդ, երբ հայր մը կամ մայր մը կը տեսնէ որ հրէշային զաւակի մը ծնունդ տուած է, ալ ինչպէս խնդալու տրամադրութիւն կը մընայ մէջը ...

Մօտեցայ խոզին ու ըսի.

— Պարոն խոզ, հապա դուն ի՞նչու չես խնդար :

— Իմ պարագաս կապիկին պարագային ծանր է :

— Ըսէ, խնդրեմ, քու պարագադ :

— Երբ կապիկը չի խնդար «մարդ» կոչուած ճաճապարին ծնունդ տուած ըլլալուն համար, ես ինչպէս կրնամ խնդալ, տեսնելով որ մարդը կապիկութենէ հեռացած՝ կը մօտենայ խոզութեանս : Վասնզի կապիկէն հեռացած է ու մօտեցած ինծի :

— Ուրեմն դուք մարդկութեան ոչնչացումի՞ն կը սպասէք խնդալու համար :

— Մարդկութեան ոչնչացումէն զատ դարեր վերջ պիտի չկրնանք խնդալ, քանի որ իրենց խայտառակ գործերը ատեն մը տակաւին պիտի մնան երկրի վրայ :

Ու կապիկը աւելցուց.

— Եւ մինչեւ այդ՝ մենք կը խնդանք ձեր վրայ, մեր ներսէն :

Մէկը մը խայթեց զիս ու ես արթնցայ քունէս : Հետեւեցայ մժեղին չարժումներուն եւ թռիչքներուն : Կ'երգէր որ տեսայ անոր ներքին խնդուքը :

Գորգապէս քթիս կը խնդար, խայթելով ու հեռանալով եւ ազդելով :

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

... ոգրուզին վախէն արիւնը կանգ առաւ սրտին մէջ, երակներուն մէջ լերդացաւ, մեռաւ : Թուրքի թաղին մէջ վախցաւ, կտրաւ : Սեւ թոր վախ մը էինէր, վո՛ւյ ...

— Աղջիկ Լուսաբեր, Թուրքի հանդիպա՞ծ էր, Թուրք տեսա՞ծ էր այդ գիշերը, կը հարցնէին բարեկամները հետաքրքիր :

— Չէ՛, չէ՛, քուրի՛կ, ախպէրի՛կ, ոչ Թուրք էր տեսեր, ոչ մուրք, Թուրքի ահէն վախցաւ, կտրաւ, սեւ կապիր դու, մարդ, էս ի՞նչ զուլում բերիր գլխուս :

— Ահ քանդ մահ դէն է, ասեր են հինները, տոտա չի :

— Հա, քոյրիկ, իրաւունք ունես, էն էլ Թուրքին ահը. Աստուած լոյս մը անէր, ազատուէինք էս անօրէն ազգէն :

— Էս սաս', հա', բերան չէր, տեւ-տարան էր ...

ԱՐ. ՓՈՒԱՐԵԱՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Ա. ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

Երբ ընդհանուր պատերազմը սկսաւ, երեւութապէս Վանի կուսակալ Ճեվտէթի եւ հայ ղեկավարներու յարաբերութիւնները լաւ էին : Սակայն շատ կարճատեւ եղաւ այդ : Թրքական իշխանութեանց վաղ վերաբերմունքին հետ միաժամանակ Քիւրտերը Հայերու դէմ յարձակումներ գործեցին Պաչքալէ, Գողազքէսէն, Ախոռիկ, Հասան Թարման, Խարաբասորիկ, Թաշ Օղլու, Հազարէն, Սաթմանց եւ Ախզորիկ գիւղերու վրայ, որոնք կը գտնուէին Վասպուրականի արեւելեան կողմը :

1914ի Նոյեմբերին, երեք օրուան կռիւներէ վերջ, Թուրքերը աւերեցին Բէյլու հայկական գիւղը : Հայերն ալ իրենց կարգին Հայոց Ձորի, Գաւաշի եւ Փեսանդաշտի հեռագրաթելերը կտրելով, Անգղի եւ Սիւտիկին մօտ թուրք ժանտարմներ պինաթափ ըրին եւ Աթանանցի մէջ սպաննեցին չորս Թուրք : 150 Թուրքեր յարձակեցան Աթանանցի վրայ : Լեւոն Շաղոյեան վաթսուն հոգիով բռնեց գիւղի թիկունքը պահող բլուրը եւ Սպիտակ Վանքը, Ռոստոմ ազգեցիկ Քիւրտերէն Յուրչիտ սպաննուեցաւ եւ Թուրքերը ետ մղուեցան :

1915ի Փետրուարին Կարկառի Հակարձու եւ Ջէոր գիւղերուն մէջ կռիւ ծագելով, սպաննուեցան վեց ժանտարմ : Թուրքեւքրտական խումբ մը Կարկառի վրայ յարձակելով, հայ ժողովուրդը քշուեցաւ Մոկս եւ Գաւաշ : Ջէորի մէջ ինկաւ յայտնի յեղափոխական Վարշիկ Գալուստ :

Փետրուար 12ին Արամէ Զաքօ 500 հոգիով յարձակեցաւ Ալջավապի Առէն գիւղին վրայ, 15 հայդուկներ կրակ բացին Քիւրտերու վրայ, վրայ հասաւ Ալջավազցի Օհանը 35 հոգիով, Սմարէ Զաքօն, հօրեղբայրը Հիւսէին եւ 18 Քիւրտ սպաննուեցան, մնացեալները բռնեցին փախուստի ճամբան :

Մարտ 5ին Թուրքերը յարձակեցան Բայրակի եւ անկէ կէս ժամ հեռու Սղոցքար ժայռերու մէջ խմբուած 20 հայ փախստական զինուորներու վըրայ : Տասը դուն տալով ետ մղուեցան, Հայերը կորսնցուցին քաջ Մկօն :

Մարտ 10ին հարիւրապետ Փիւրհանէտտին 500 հոգիով յարձակեցաւ Գողանցի վրայ, Մալախուէ հովտի վըրայով, սակայն գիւղը պաշտպանող 46 հայդուկ եւ Աւերակէն հասնող 20 Հայեր, Թուրքերը երկու կրակի մէջ առին եւ քսան հոգի սպաննեցին : Վանէն հաշտարար մարմին ղրկուեցաւ :

Մարտ 11ին հարիւրապետ Սիւլէյման 50 ժանտարմները, ենթարկուելով Նարաթ գիւղի Հայերու կրակին, Սիւլէյման եւ երեք ժանտարմ սպաննուեցան, մնացեալները փախան Վան :

Մարտ 29ին Թաղի մէջ Եովսէփ Զօլոեան ձերբակալուած՝ եւ կիրքերը գրգռուած ըլլալով, Թաղ իբր հաշտարար ղրկուած Իշխանը, Քոթօթ Գօղուլ, Սամսոնը եւ Տէր Մարգարեանը սպաննուեցան, Ապրիլ 3ին Հիրճի մէջ :

Ապրիլ 4ին Ճէվտէթ իր մօտ հրաւիրեց Վռամեանը որ այլեւս չվերադարձաւ ....

Բաժակը այլեւս լեցուած էր, այս բոլոր դէպքերու ծնունդը եղաւ Վասպուրականի ապրիլեան հերոսամարտը, որ ոսկետառ պիտի արձանագրուի Հայոց պատմութեան մէջ :

Բ. ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Այգեստան ... Հայերը ամբողջութեամբ հաւաքուած արեւելեան թաղերը, դիրք բռնած էին տուներու, պարտէզներու եւ այգիներու մէջ : Ունէին հազար զէնք, նախնական փամփշտարան մը եւ Գրիգոր Գույլիկարացիի շինած փոքրիկ մէկ թնդանօթը, 500 քայլ հասողութեամբ : Կռիւները կը ղեկավարէր Զին. Մարմինը (Պուլկարացի, Կայծակ Առաքել եւ Արմենակ Եկարեան) : Թուրքերը ունէին վեց հազար զինուոր, տասներկու թնդանօթ, պաշիպոզուքներ, եւ Քիւրտեր : Ամէնէն աւելի Հայերը կը նեղէին Թոփրագ Գալէն, անգլիական հիւպատոսարանի եւ հայկական թաղերու սրտին մէջ թառած Համուտ աղայի զօրանոցը :

Ապրիլ 7ին Ուրրաթ Առուի մօտ, թուրք ժանտարմներ յարձակեցան Հայուհիներու վրայ : Հայերը կրակ բացին, եւ Թուրքերը գիմեցին ընդհանուր յարձակման : Խօթանասունի մօտ հայկական դիրքեր ուժեղ կրակով մը ետ մղեցին յարձակումը : Գիշերային յարձակում մը նոյն բախտին արժանացաւ : Ապրիլ 8ին Հայերը հըրկիզեցին անգլիական հիւպատոսարանը, Ապրիլ 9ին Համուտ աղայի զօրանոցը : Մինչեւ Մայիս 3 Հայերը կուրծք տուին թրքական յարձակումներուն : Կատաղի կռիւներ մղուեցան Նալպանտեան, Օթէլ, Թովմասեան, Սահակ պէյ, Դհերցի Սարգիս, Տարամանէլ, Հաց համբող, Տէլի Պաթման, Հիւսեան, Ծրիմեան, Շմաւոնեան, Վըղվըղ, Զրուանդեանց, Տապաղ Խէրօ, Ջանոսեան, Տ. Խաչատուրեան, Շաղոյեան եւ Թէրլէմէզեան դիրքերու չուրջ, որոնք քանիցս քանդուեցան, նորէն վերաշինուեցան եւ մինչեւ մնացին Հայերու ձեռքը : Շահպէնտէրեանի դիրքը զոր Թուրքերը գրաւած էին 7 Ապրիլին, վերագրաւուեցաւ 9 Ապրիլին : Հայ տղեկներ իբր սուրհանդակ եւ իբր ... ռումբերուն պատրոյգը կտրող, ահագին դեր խաղացին :

Քաղաքամէջ.— Հոս եւս Հայերը դիրք բռնած էին արեւելակողմը : Ունէին երեք հարիւր զէնք, Թուրքերը հազար հոգի, թնդանօթներ, չորս ... որոնք կը գործէին Վանի պատմական բերդէն, յիշեալը վտանգաւոր կերպով կ'իշխէր հայկական թաղերուն վրայ : Քաղաքին հարաւը կային չորս պետական շէնքեր, Թէ ... Հարպիէն, Ճիւէճեան խանը, Ռոտիկանատունը եւ Թէրզիպաշեան խանը, որոնք եթէ Թուրքերու ձեռքը մնային, խիստ վտանգաւոր կացութիւն մը պիտի ստեղծուէր Հայոց համար : Ապրիլ 7ին Հայերը յարձակման անցան, գրաւեցին Թէքեալիֆը Հարպիէն, Թուրքերու կողմէ հըրկիզման փորձ մը ի դերեւ ելաւ շնորհիւ Տիկին Աղասնիի : Իսկ Թէրզիպաշեան խանը, զինարանը, մթերանոցը, ոստիկանատունը, պետական վարժարանը հրկիզուեցան Հայոց կողմէ : Այս հրկիզումներու հերոսը հանդիսացաւ Արամ Կապարուկեան :

Հրկիզումներուն յաջորդող կատաղի կռիւներու շրջան մը, Հայերը Մայիս 3ին արդէն յաղթական, կը գրաւէին պատմական Շամիրամարերդը եւ հոն գտնուած թնդանօթները ու հրասանդները :

Ամփոփեց՝ ԱՐՏԱՒԱԶԴ

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառով զանց կ'առնենք շրջանի կռիւները եւ կամաւորներու մուտքը :

ԼԵՌՆ ՀԱՑԱԶԻՆԻ ՍԻՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ԻՄ ԳԼԽՈՒՆ

— Ա՛խ, ըսէ անոր, մերկանամ, ես ... գիւղէս, միայն մի ... ձեռներս ... (իմ հաղուստներս նոր էին),

Ամէն ... անկարդաց մտածում էր : Այն տուն զէնքը հրեղի եռեւ, ու գնա տո ... նորէն Նշան առնելու տանն չունեցած ... անոր դաշնկին հասա մը իջայ : Ու զէնքը դէմ բերաւ եւ ասաւ մէջ ... ... եղաւ : Կէսը թռաւ ..., ... միւս կէսը ձեռքս, ... որ սպաննեն, ... Սենոյին, — Մ՛ կեր, փախիր, պոռացի, ու ... մէջ : Ես քանի մը քայլ ... էր արդէն, երբ ետեւէս ... գնդակ մը սուլեց : Գլխուս վըրայ, բարձրէն անցաւ ան : Ուրիշ մը ... առանձինս տակէն, տղալով : ... մը եռ, հասա մը եռ, ու ... ձորերը ու անտառոտ կողերը անոնց ձայներով դողալ : Ես մտայ չամբերուն մէջ, պահուըտեցայ աւելի հեռուն : Անոնք աղաղակելով ու կրակելով անդադար դէպի գիւղ վազեցին : Շուները սկսան աղմկել ու գիւղն ի բար անցաւ : Ինծի կը թուէր թէ Սենոն այդ կողմ փախաւ ու զայն հալածեցին, գիւղ տարին : Այլեւս վստահ էի թէ զայն սպաննեցին կամ պիտի սպաննեն : — Լուսնկային եղջիւրը կը խայտար վերերէն : Վարէն ի՛նչ աղխատութիւններ եւ ինչ պաղատանքներ : Ինծի կը թուէր թէ ամէն մէկ թուփ ինծի պէս կը սարսռայ ու սուգ կը բռնէ :

Գիշերը ղօղրեցան բոլոր աղմուկները : Ես եկայ թաքստոցէս եւ մտայ գիւղին վրայի անտառը : Անտառի ճամբէն, լուսաղէմին, ահմեթեան բըլուրներ եղան : Ա՞րջ, կամ Աբ Իոմայի՞ն, որ կ'ուզէր զիս հալածել մինչեւ Թէմիրին տունը :

Լուսաղէմին Թէմիրին տունը գացի : Գզուկները տեսայ հօտին քով : Անոնք երբ զիս նշմարեցին, աղբանք զառած զող դարձան — Ա՛, հապա Սենոն ըսաւ թէ դուն զարնուեցա՞ր, ըսին : — Ուրեմն ո՞ւր է Սենոն, — Տունն է, ըսին, հոն նստեր քեզի համար կուլայ : Իմացայ թէ տունը ուրիշ մարդ չկայ, ուղղակի հոն գացի : Անոնք ալ մայ գտած կէսպող եղան : Կ'երեւակայեմ թէ պէտք է մեղքցած ըլլան մեզ, բայց լաւ չեմ յիշեր ... Սենոն կանչեցին, զիս գրկեց, ու կուլա՞ր ու կը զարմա՞ր արտասուելով : — Ա՛խ, ես կ'իտցայ քի դուն զարնուեցար, ըսաւ : — Ես ալ քեզ տանին կարծեցի ...

Շարաթ մը հոն պահուըտեցանք, Թէմիրին տան քովի պզտիկ կալաւոր ձորը, Սուրբ կողեկներուն ու Սուրբ Աղբիւրին տակ : Կը մտածէինք Զարա երթալ : Սակայն Աբ Թէմիր Սենոն նորէն իր հին տեղը տարաւ, ես ալ իր քովը մնացի :

Նորէն հովիւ եղայ, տհով ու վախով : Որչ պիտի չմնայի : Զէթէները իրենք, եռեւէս կ'ըսէին այս բանը : Արտերը հասած, քաղուած, ու կալերը եղած էին : Թէմիրի ազգը բըռնուեցան զինուոր տարուեցան : Ցորենի մեքենայ մը ունէր ան : Ես սկսայ դարձնել զայն, կալ կալ, գիւղէ գիւղ : Դղալով ու եզներով կը փոխադրէինք զայն : Ես մեքենան կը դարձնէի Մէզիրէյի Զէրօ անուն Քիւրտին հետ : Աբ Մէհմէտի աղան, երկաթագործ էր, ... ու ... փէհլիվանի զգեստները : Գնդակներուն տեղերը կուրծքէն ու կռնակէն, յայտնի էին, թէեւ կարուած : Փէհլիվանի սուրն ալ մէջքէն կախեր էր ան : Կը սոնքար ու ձեռք կ'ընէր աչքիս առջեւ, զիս գրգռելու համար : — Հան, այն ձորին մէջ, կը հանդէի քու մարդ, կ'ըսէր ինծի : Մեքենան օր մը անոնց կալն էր տարեր, տեսայ որ անոնց շինիը, ընկերներով, գիւղէն դուրս կ'երթայ : Երբ պատճառը հարցուցի — Զորին ֆլան ուտելու կ'երթան, պատասխանեցին :

Մեքենավարութիւնը թէեւ դժուար, բայց հաճելի էր : Ուր որ երթայինք մեզի մեծ պատիւներ կուտային, ընկերոջս անշուշտ, ու կը հրամցնէին լաւ ուտելիքներ : Անգամ մը Տղիկի չէթէն գիւղ մը եկաւ, ես հոն մեքենայ կը դարձնէի : Լսեր էր իմ ով ըլլալս, կանչեց քովը գացի — Լօ՛, ըսաւ ան, քեզի համար լսեցինք թէ այնինչ լեռան վրայ, այնինչ քարայրին մէջ է ղեակը : Դուն ե՞րբ ազնուար : Ու մեղքցաւ ինծի այդ վայրի, գիշակեր անասունը եւ յանձնարարեց խումբին որ պէտք չպաննեն զիս : Մեծցեր էր անոր խումբը : Անոնք իրմէ մեծ : Թուրք գիւղերը կողոպտեր էր կարգով ու Հորիներ յափշտակեր : Հիմակ աշիրէթին մէջ անոնց Հորիներով կը պառէին : Կառավարութիւնը անոնց սկսած էր ուշադրութիւն դարձնել, կողոպտուած Թուրք գիւղերու բողոքին վրայ :

Ինծի համար տխուր օրեր էին, տանք, ուր ամէն մարդ զիս տեղ մը սպաննուած կը կարծէր : Ես ինքս ալ վստահ էի թէ այդ ճամբան մէկնելը իմ դիակիս վրայ պիտի գայ : Անգամ մը մեքենան գիւղէ մը ուրիշ գիւղ մը կը տանէինք, ճամբու մօտ մարդկային ծնօտ մը տեսայ զոր չունէիր տարեր էին հոն : Ինծի ըսին թէ Փէհլիվանի ծնօտն էր : Անգամ մը ծերունի մը կալը կը հանէինք մեքենայով : Իր խորհըրդին մէջ մինակ էր ան եւ կ'ըսավ ողորմութեամբ կ'ապրէր : Ըսի, սա մարդը ծեր է, հարցնեմ իրեն թէ կեանքը ի՞նչ է :

— Գալօ' (ծերուկ) ահա ծերացեր ես, եկեր ու կ'երթաս : Ըսէ ինծի, դու սա կեանքէն ի՞նչ հասկցար, կեանքը ի՞նչ է :

Ծերունին խորունկ մը մտածեց գլուխը կախ, ու զայն վերցնելով ըսաւ ինծի — Ի՞նչ հասկնամ : Թշուառութիւն, քաշէ ու քաշէ (քօթուլիկի, հաղըգձին, հա ղըգձին) : Ես ալ տարբեր բան չէի հասկցեր կեանքէն : Եթէ աղէկ օր տեսած խսկ էի, հիմակ մոռցեր էի զանոնք : Քիչ կը մնար որ մոռնայի անունս ալ ու անունները իմիններուս : Այխարհէ՞ն էի արդեօք թէ ուրիշ աշխարհէ մը : Այդ օրերուն աւելի քան նշմարիտ՝ այս հարցումը :

Նորէն աշնան եկաւ : Լեռներու անհնման գունագեղ ու սիրալիր աչունը : Կալերը հասան : ... զիս ձեռք առած նորէն անտառները չափել սկսայ անասուններուն ետեւէն : Կը տեսնէի Քիւրտերուն խառնուրդ, երգեցիկ ու մայրի համբը, որոնք օրհնութեան եղանակի մը պէս անտառներն ի վեր կ'ելլէին : Կը լսէի ձայները հովիւներուն, հօտերուն, շուներուն, մարդերուն, հովերուն : Կը լսէի մինչ կախարդ ծայրը մահուան որ ուրիշ աշխարհէ մը զիս իրեն կը կանչէր ...

ՆՐՈՒԱՆԴ ԲՕՉԵԱՆ

(76) (Շար.)

80.000 հոգի են, այսինքն ընդհանուր բնակչութեան մէկ երրորդը: Այսպէս է որ, նուազագոյն համեմատութեան մէջ, միայն 8 երեսփոխան նշանակուած է անոնց համար, 20 կամ 22 աթոռի վրայ:

Ալեւիներն ալ 60.000 հոգի ենթադրուած են եւ պիտի ունենան նուազագոյն 6 երեսփոխան: Հայոց համար նշանակուած նուազագոյն 2 աթոռը քիչ է, քանի որ Հայերը 30—35.000 հոգի կը հաշուեն, համաձայն պաշտօնական մարդահամարին:

Համոզուած, որ իրենք փոքրամասնութիւն են եւ այս պարագան անգամ մըն ալ պիտի հաստատուի պաշտօնապէս, Թուրքերը նախ աշխատեցան յետաձգել տալ ընտրութիւնները:

Բայց տեսնելով որ գործը կատակ չէ եւ ընտրութիւնը անպայման պիտի կատարուի, սկսած են ամէն միջոցի դիմել, մեծամասնութիւն շահելու համար:

Անոնց միջամտանքը՝ նոր կանոնագրին 19րդ յօդուածն է, որ կ'ըսէ թէ դիմող քաղաքացին պէտք է «հանդիսաւորապէս» ընտրական դիւանին առջեւ յայտարարէ թէ ինքը կը պատկանի այսինչ համայնքին:

ՁԱՆԱԶԱՆՆԵՐԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՎԱՑՏՄԱՆ, որ այնքան ռեկորներ խառնաշփոթ էր, այժմ բացարձակ լռութիւն կը պահէ: Իր պաշտպան փաստաբանը պիտի ըլլայ ծանօթ իրաւագէտը, Մորօ Ժիաֆէռի:

ՉԻՆԱՑԻՆԵՐԸ կարեւոր յաղթանակ մը շահեցան Փէյփինկի (Փէքին) շրջանին մէջ: Կ'ըսուի թէ միայն 7 մղոն հեռու են Նանքինէն: Ճափոնցիներն ալ կարեւոր դիրք մը գրաւեցին: Ճակատամարտը կատաղօրէն կը շարունակուի մէկ շաբաթէ ի վեր:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ խորհուրդը ժողով պիտի գումարէ վաղը, երկուշաբթի: Անգլիոյ արտաքին նախարարը Փարիզէն անցաւ, ժողովին մասնակցելու համար: Օրակարգին վրայ կը գտնուին բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ:

ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը գրաւեց ընկերվարական համայնքային բնակարան, որ իբրեւ նուէր տրուած էր Աւստրիոյ նախկին կառավարութեան կողմէ: Արուեստագէտը անհետացած է եւ կը հետապնդուի իբրեւ հակահիթլերական: — Ձերբակալութիւնները եւ անձնախուզութիւնները կը շարունակուին Վիէննայի մէջ: Անձնասպան եղած է նաեւ Քարլ Հիրշ, արուեստական կաշիի մեծ գործարանատէրը: Լինցի մէջ ալ իւրի վաճառական մը, Ռօպէր Վէրնէր (Հրեայ), ինքզինքը պատուհանէն վար նետելով, պատճառ եղաւ քանուորի մը մահուան: Ինքն ալ վիրաւորուեցաւ արունքէն:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ վերջին մեծ պարգեւը, 3 միլիոն ֆրանք, շահեցաւ ... վիճակախաղը: Շահող առմսակը օրերով ցուցադրուած էր Ալէքի մէջ, բայց չէր ծախուած, ուստի երեք միլիոնը պիտի մնայ պետական գանձը:

ՖՈՒԹՊՈԼ. — Այսօր Ֆրանսայի բաժակի վերջինների մրցումը տեղի կ'ունենայ Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ, հովանաւորութեամբ հանրապետութեան նախագահին:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒԹԻԻ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը Ջարեքշաբթի, 11 Մայիս ժամը 9ին, 8 Rue Tourlaque: կը խօսի Գ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայ մտաւոր զարգացման ընթացքը»:

Ֆ. Կ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ
ԿԸ ՏՕՆԷ "Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ,,Ը

8 Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle Poissonnièreի մէջ, 7, Rue du Fbg. Poissonnière, Métro Bonne Nouvelle.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ **ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ**
ԿԸ ԽՕՍԻ **Գ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ դաշնակահարուհի ՕՐ. ՔԷՆՏԻՐՃԵԱՆ, կ'երգեն՝ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Գ. Ց. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ:

սիրողներու խումբ կողմէ կը ներկայացուի երկու զաւեշտ, «ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ՆԱՄԱԿԸ» եւ «48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ»

Կը պարէ Պուլկար պարուհի ՕՐ. SOPHIE ERRIO:

Եւրոպական պարեր: Ընտիր ճաշ:
Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ:
Մուտք 10 ֆրանք

ՓԱՐԻԶ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՃԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

184 Bld. St. Germain, SALLE GEOGRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐԺ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ **Մ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ս. ԹԵՐԶԻՊԱՇԵԱՆ,**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

ՏԻԿ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ),
ՀՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ)
ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ **ՕՐ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ** (ԴԱՇՆԱԿ):
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ, 22 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱԲԱՆ Կ'ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 ա.ռր. Թարգմ. Ա. Մատաթեանց), երեք մաս ծիծաղ. կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՍՕՆԱԼՑ. Տէր եւ Տիկին ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. ՍԻՆԱՃԵԱՆ, Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince

ԹԱՏԵՐԱԽԱՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ» կողմէ

13 Մայիս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ

8, Rue Danton. Մէթրօ Օտէօն

Կը ներկայացուի ԱՇՈՒՂ-ՂԱՐԻՊ (օփերէթ)

կը մասնակցին Գ. Գ. ԳԱԲՐԷԹԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ: Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Օր. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւլն.: Հարսնիքի տեսարանին կը մասնակցին Օր. ԱՑՏՄ եւ Գ. ՍՍԱԲԵԱՆԻ (փողոցի կինտոն): կը նուագէ քէմանչիստ ՕՀԱՆՆԷՍ:

Գին 6 եւ 10 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Mr. le P e, Paris(5) եւ ներկայացման օրը կէշէն:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տեղերը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ա. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ 9 Մայիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Le «Cadet» սրճարանին վերնայարկը. Կարեւոր օրակարգ

ԿԸ ԼՈՅՍ Է ԿԱՐԴԱԼ

ԴԻՒԱՆ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
(Առաջին հատոր)
Գին 30 ֆրանք, փոստի ծախքով 35
դիմել «Յառաջ»ի

REXY CINEMA (Lyon)
6 – 12 Մայիս
Cours Lafayette, angle Rue Garibal.
Ամէն օր ցերեկները 2.30ին, իրիկունները 20.30ին.
Harry Baure
dans
Sarati le Terrible
Գիները 3, 5 եւ 7 ֆրանք
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով:

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն Անժէլ Նիզամեանի (9 տարեկան) դաշնակի համար պատրաստած երեք պարերը եւ Le Coucou.

Գին 10 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել Տիկին Նիզամեանի, 6 Rue Elysées des Beaux Arts, Paris (18), Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51 Mr. le Prince, Paris (6) եւ Գ. Բաբուռնակեանի, Eglise Armeniene 15 Rue Jean-Goujon, Paris:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 14, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ	ՅՈՒՆԻՍ 4, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ
ՃԻՇԴ ԺԱՄԸ 8.45ԻՆ	ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ
ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՍՐԱՀ, ՊՈՄՈՆ	ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ. 88 ՐՈՒ Տ'ՕՊԱՆՑԸ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ջութակահար Գ. Ց. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ կուտայ իր աշակերտներուն տարեկան ՔՈՆՍԷՐԹԸ.

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ (30է աւելի նուագողներ) կը մասնակցի յայտնի դաշնակահարուհի Mlle Emilie GUEYRARD ... ... յայտագիր, որուն մաս կը կազմեն՝ ԿԼՈՒՔ, ՄՈՑԱՐԴ, ՊԷԹՀՈՎԷՆ, ՇՈՒԲԵՐԹ, ՐԻՄՍՔԻ ՔՈՐՍԱՔՈՎ.

Ցառաջացած աշակերտներէ կազմուած չորս նուագախումբ մը, որուն կը մասնակցի ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ, ... ԿՈՄԻՏԱՍԷ եւ ուրիշ հայ հեղինակներէ բազմաթիւ կտորներ, որոնցմէ մէկը առաջին անգամ ... Մարսէյլի մէջ:

... ...

Մարսէյլի բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի չխաչաձեւել:

13րդ Տարեկան Ճաշկերոյթ

ՀԱՅ ԱՐՈՒՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **ԶՕՐ. Կ. ԿՈՒՄԿԱՆԵԱՆԻ**

Կիրակի 15 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
SALLE POISSONNIÈREի մէջ, 7, Rue du Fg. Poissonière. (9)
Métro: Bonne Nouvelle
Մուտք՝ 10 եւ 5 ֆրանք:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

Maison de la Mutualité

Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին

Լ
Է
Պ
Լ
Լ Է Պ Լ Է Պ Ի Ճ Ի
Պ
Ի
Ճ
Ի

ՀՕՐ ՀՕՐ ՕՂԱ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻԿ. ՉՈՒՀԱՃԵ'ԱՆԻ Մեծղ. հայրենասիրական օպերէ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ **Գ. Մ. ԷԼԷՄՃԵԱՆԻ**

ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՈՒՏԻ ՀԱՅԿ

կը նուագեն ամէն երեկոյ մասնակցութեամբ ՔԱՆՈՆԻՆԻ ՊՕՂՈՍԻ եւ պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՖԷՐԻՏԱՅԻ, Franco-Oriental սրճարան-ճաշարանին մէջ, 3. RUE CLAUZEL (36 Rue des Martyrsի անկիւնը) Tel. Trudaine 51—80. Մէթրօ N. D. Lorettes եւ Pigalle. Օթօպիւս I. R. R. bis: Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, օղի լաւ ապրանքներով:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՕՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20
Առաւօտները ժամադրութեամբ:

" ՇԻՐԱԿ ,,

Արեւելքի միակ իսկական օղի. Անզուգական, Անմրցելի, ... Առաջնակարգ զօրացուցիչ ..., պատրաստուած զուտ ... ով Հայ աւանդական սեղանին ...

FOURRURES DE ST. BERNARD

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

Մեծաքանակ ՄՈՒՇՏԱԿՆԵՐ ներածած ենք ուղղակի կը ծախենք գիւրամատչելի գիներով կարճ ժամանակուան համար: Veritables Martres (սկիւռ) 100 ֆրանքէն սկսեալ: Veritables Renards Argentés (արծաթէ աղուես) 500 ֆրանքէն սկսեալ:

ՓԻԹՈՒԱ Օ ՊՕՆՕՆ, ՄԱՂԹ եւլն.

Կը ստանձնենք մուշտակներու նորոգումը, ձեւափոխումը, ներկելը եւ թամաժը: Մուշտակները կը մաքրենք ձրի: Բաց է ... ԲՈԼՈՐ օրերը մինչեւ կէս օր:

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e
Մասնաճիւղ 2, Rue de la Charbonnière —
Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 02-..

ՐԱՔԸ ՏԻԶ

Զուտ խաղողէ ... եւ անփոխնով ... ուած ... ՐԱՔԸ ՏԻԶԸ ... կը վնասէ ... ուեան. խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻԶԸ ... կազդուրիչ ... ժարեր ԸՍՈՂԸ ... ուած է:

Dalakupeian ...
St. Lambert ...
Suffres, Marseille

ԿՈՒԶՈՒԻ

Գայ չփաճառ կին մը, տնական աշխատանքի համար, եւկ երիտասարդ կին մը ... մը խանութի մէջ աշխատելու համար: Երկուքն ալ պէտք է ... աղատ եւ ... իրենց աշխատած տեղը: Գրել «Յառաջ»ի վարչութեան Xի:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ձեր բնակարանը, շէնքը եւայլն անբերի եւ ճաշակաւոր ներկելու, թուղթեր փակցնելու եւ նորոգութիւններու համար դիմեցէք ճանաչուած

S. GRÉGOIREի, 1bis, Rue Rouget de l'Isle, Choisy-le-Roi Seine.

Խղճամիտ եւ մաքուր աշխատանք՝ չափաւոր գիներով:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՅԻՍ
MARDI 10 MAI 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3726

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

Կ'ՈՒԶԷԻՆՔ ՈՐ ՍՈՒՏ ԸԼԼԱՅԻՆ...

...հակառակ որոշ վերապահութեան մը, գոնէ չափազանցուած տեսնելու մեր ..., չարաշուք լուրերը իրարու կը յաջորդեն անընդհատ, կաթողիկոսի ...ուած պարագաներու մասին։

...Մայիս 1ին հրատարակեր էինք ընդարձակ թղթակցութիւն մը, որ կը կրէր ...Ապր. 20 թուականը եւ պատմելով Էջմիածնի թալանը, այն տպաւորութիւնը ...կը թէ Խորէն Ա. խեղդուած կամ թունաւորուած է։

...Այսօր նոր նամակ մը նոյն աղբիւրէն, ճիշդ մէկ շաբաթ վերջը, ապ... ...թուականով, որ աւելի հաստատուն գետնի մը վրայ կեցած, կը տեղե... ...թէ կաթողիկոսը մեռած է ՈՉ ԹԷ ԿԱԹՈՒԱԾԱՀԱՐ, ԱՅԼ ԽԵՂԴԱՄԱՀ։ ...կարդացէք դուք ալ, այնպէս ինչպէս գրուած է, եւ եթէ կրնաք, զատեցէք ...ուն ու իրաւը։

Մեր թղթակիցը կ'արձանագրէ նաեւ ուրիշ զրոյցներ, նոյն դէպքի մասին։ ...հրատարակենք այդ մասն ալ, որպէսզի հանրային կարծիքը աչքի առջեւ ...ունենայ ամբողջ պատկերը, բուն իրականութիւնը առանձնելու համար։

Մեզի համար երբեք հաճելի չէ յուզումնալից լուրեր հրատարակել, նոր ...յուզելու համար կացութիւն մը որ ոչինչ ունի բարենշան։

Այս առթիւ, մենք որ եւ է պատասխանի անարժան կը նկատենք այն զար... ...ութիւնները որ կը թխուին չորս պատի մէջ, առանց որ եւ է աղբիւրի ...փաստի, պարզապէս միտք պղտորելու համար։

Մեր պարտականութիւնն է արձանագրել ինչ որ կը ճարուի ուղղակի կամ ...ղակի, հիմնուած՝ որոշ փաստերու եւ մեր աղբիւրներու լրջութեան ...վրայ։

Մեղքը մերը չէ, եթէ «հայկական» կոչուած կառավարութիւնը, աւելի ...՝ Մոսկուան ամուր փակած բոլոր դուռները, թոյլ չի տար որ մէկ անգամ ...հրապարակ հանուին դէպքերը, բոլոր վաւերական մանրամասնութիւններ...

Հայաստանէն եւ առ հասարակ Խ. Միութենէն լուր առնելու համար, ...մարդիկ յաճախ հարկադրուած են անկարելին փորձել, «թռչուն փախցնել» ...կամ ...ննելով լուծել։

Երբ բաղմաթիւ բերաններ միեւնոյն բանը կը պատմեն, միայն ման... ...մասնութեանց մէջ տարբերելով, առ նուազն աղուէս պէտք է ըլլալ, պնդելու ...մար թէ «ոչինչ փոխուած է արեւելեան ճակատին վրայ»։

«Առանց կրակի ծուխ չըլլար», կ'ըսէ այս իմաստուն ժողովուրդը։

Բայց եւ այնպէս, մենք պիտի ուզէինք որ սուտ կամ չափազանցուած ըլ... ...յին այս բոլորը։ Որովհետեւ, չափազանց քստմնելի է պարզուած պատկերը, ...մեզի համար յուսահատական...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՍԹԱԼԻՆՆԱՄԷ»

Ինչպէս տեսնէ ի վեր «զգայացունց» ...չէի նշմարած խորհրդային թերթերուն մէջ, «արեգակնափայլ եւ ...ուն Առաջնորդ»ի մասին։

...Հաւաստի բոլոր թերթերն ալ կը յոր... ...ին նոյն ձուլածոյ գովաբանութիւն... ...ով։ Եւ միշտ գլխագիր կը տպուի ...ալինի անունը, ինչ լեզու ալ ունե... ...այ թերթը։

...Է որ միշտ ալ Անոր շնորհիւ կա... ...արուած կ'ըլլան բոլոր յառաջդիմու... ...ները ու բարի գործերը։

...ինակ, եթէ կովերը այս տարի ...ն կարթ ծծեն, այդ կ'ըլլայ շնորհիւ ...ծ Առաջնորդին։

...Ամ եթէ հայ վարժապետ մը քիչ մը ...ց տարած ըլլայ «ռուսաց լեզու»ի ...ուցման համար, դարձեալ Սթալի... ...ն տաղն է որ կ'առաջնորդէ։

Այդ, անցեալ օր ձեռքս անցաւ Երե... ...ի Գրական Թերթին մէկ թիւը, 12 ...րիլ 1938, որ կը պարունակէ լման ...ջ էջ աշուղերգութիւն՝ ի փառս ...«անճառափայլ»ին։

Միայն խորագիրները քաղաքէ պէս ...ր կը մագեն գլխուդ.—

— Սթալինը հայ աշուղների երգե... ...ում։

— Ձան Սթալին (աշուղ Գրիգոր)։

— Գովքը հայրական, Սթալին (աշուղ Աշխոյժ, մուխամմազ)։

— Լենինը եւ Սթալինը (աշուղ Շե... ...րամ)։

— Դու մեր երկրի լոյս Սթալին (աշուղ Արտա)։

— Սթալին (աշուղ Խայաթ)։

— Ծաղկեցիր աշխարհին (աշուղ Խա... ...ջալի)։

— Թանկագին անունդ (Հայկա... ...նուշ)։

— Մեր հայր Սթալին (աշուղ Խայ... ...ան)։

— Կ'ուզեմ տեսնել արեւը հոգւոյս (աշուղ Որսորդ)։

— Սթալինին (Վարդան Խաչատր... ...եան)։

— Սթալին (աշուղ Գարիկեան)։

— Գովքը հայրական Սթալին (աշուղ Հայկազն)։

— Սթալինի կուխը (աշուղ Վերդի)։

— Սթալին (աշուղ Հրկէզ)։

— Տեսանք (աշուղ Բայեան)։

— Նկարը տեսայ (աշուղ Յարութիւն)։

— Գովել քեզ արժան է (կարապետ Սահակեան)։

— Առաջնորդը (աշուղ Շերամ. ուրիշ մըն ալ՝ աշուղ Խազալի)։

— Ամբողջ աշխարհում գովքով են խօսում քո մասին, խելքի ծով ես, լեզուդ ճարտար, Սթալին (աշուղ Շափաղաթ)։

— Փողպատէ մարդը (աշուղ Հիւրի)։

— Ով ժողովուրդ (աշուղ Յարութիւն)։

— Սթալին (աշուղ Ռուստի)։

— Առաջնորդ (աշուղ Սառաֆի)։

Այս խառնուտիկ ցուցահանդէսին մէջ ամէնէն տաշ ուշադրութիւնս գրաւեց պարագայ մը։

Փառաբանողներու առաջին կարգին վրայ կը գտնուին անոնք որ... վարդ կը բուրեն իրենց տաղերով։

Ահաւասիկ մէկը.—

Ու խայթը ԻՆՆՍՈՒՆԱՄԵԱՅ ողջու-
նում է քեզ գուսանը
Ու քո տուած յաղթանակը, մեծ զօ-
րավար Սթալին։

Ուրիշ մը, աշուղ Որսորդ.

Որսորդս ինքնուս, ԻՆՆԸՍՈՒՆԱՄԵԱՅ,
Անցեալում խաւար շատ բան եմ տե-
սած,
Կեղծ օրէնքներն վաղուց մեռած են։
Արդար օրէնքներ կարգող Սթալին։

Երրորդ մը, աշուղ Շերամ.—

Շերամս քեզ լաւ եմ ճանաչել,
Էշխիդ համար խաղ եմ կանչել,
Թէպէտ չորցել էի վաղուց,
Քեզմով նորից եմ կանաչել։

Չորրորդ մը.—

Աշուղ Յարութիւնս խաշով ծեր եմ,
Կեանքս անց եմ կացրել, քիւլֆաթի
տէր եմ,
Սթալինի ուժով նորից ծաղկել եմ,
Մրհիկ ամէնքս ջահէլ, գէնջ հասակ
ունինք։

Անշուշտ առատ համար է որ մեր «Հայաստանաւէր»ներն ալ այնքան շուտ... «կանաչին նոր»։

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐԻ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՃԱՌԵՐԸ ԵՐԿՈՒ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Իտալական օդանաւերու հանդէսը

Շաբաթ օր, Մուսոլինի փառաւոր սեղան մը սարքած էր Վէնետիկի պալատին մէջ (Հռոմ), ի պատիւ Հիթլէրի։ Գերմանիոյ Առաջնորդին այցելութենէն ի վեր, առաջին անգամ էր որ հրապարակաւ պիտի արտայայտուէին երկու երկիրներուն վարիչները։ Ուստի մեծ անհամբերութեամբ կը սպասուէր անոնց ճառերուն։ Ինչպէս կ'երեւայ, բացառիկ բան մը չեն ներկայացներ այդ ճառերը, աւելի շատ ընդհանուր խօսքեր պարունակելով։

Առաջին բաժակաճառը խօսեցաւ Մուսոլինի, բարի գալուստ մաղթելով իր հիւրին։ Ահաւասիկ ամփոփումը.

— «Ձեր այցելութիւնը կը լրացնէ եւ կը նուիրագործէ մեր երկու երկիրներուն միջեւ հաստատուած համաձայնութիւնը։ Այդ համաձայնութիւնը, զոր գլուխ հանեցինք հաստատ կամեցողութեամբ եւ ամրապնդեցինք յամառօրէն, կը բխի ձեր եւ մեր յեղափոխութենէն։ Անոր ուժը կը կայանայ մեր աշխարհահայեացքի նոյնութեան մէջ։ Անոր պատմական առաքելութիւնը հիմնուած է մեր երկու ժողովուրդներուն տեւական շահերուն վրայ։ Գերմանիա եւ Իտալիա հարիւր տարի պայքարեցան միեւնոյն հաւատքով եւ վճռականութեամբ, գլուխ հանելու համար իրենց միութիւնը։ Երկուքն ալ ջանացին աւելի ամուր եւ ապահով դարձնել այդ միութիւնը։ Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, մեր երկու երկիրները թօթափեցին կազմալուծիչ վարդապետութեանց ժանտախտը, հիմնելու համար այս ժողովրդական կարգուսարքը որ յատկանիշն է ներկայ դարուն։ Մեր գործակցութեան էական պայմանները եւ նպատակները նուիրագործուած են Հռոմ-Պերլին առանցքով եւ միշտ հաստատուած մեր կողմէ։ Գերմանիա եւ Իտալիա իրենց ետին ձգեցին այն ցնորքները որոնց յանձնած էր իր ճակատագիրը Եւրոպան, կուրօրէն։ Գերմանիա եւ Իտալիա մէկդի դրին այդ ցնորքները, իրենց միջեւ եւ ուրիշներու հետ փնտռելու համար միջազգային կարգուսարք մը որ պիտի կրնայ հաստատել աւելի ապահով երաշխիքներ արդարութեան, ապահովութեան եւ խաղաղութեան, բոլորին համար հաւասար հիման մը վրայ։ Բայց այդ նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ է ուղղամտօրէն ճանչնալ իւրաքանչիւր ժողովուրդի տարրական իրաւունքը՝ կեանքի, աշխատանքի եւ ինքնապաշտպանութեան մէջ։ Ֆիւրէր (Առաջնորդ), տակաւին կը յիշեմ հրաշալի տեսարանը աշխատանքի, խաղաղութեան եւ ուժի զոր ձեր երկիրը պարզեց իմ առջեւ, անցեալ աշնան։ Ձեզ մոռցած եւ երբեք պիտի չմոռնամ ինծի եղած ընդունելութիւնը։ Ֆաշական Իտալիան եւ ես ինքս ամենաջերմ մաղթանքներ կ'ուղղենք ձեր վերանորոգման աշխատանքին համար»։

ՀԻԹԼԷՐԻ ԲԱԺԱԿԱՃԱՌԸ

Հիթլէր ալ գոհացաւ ընդհանուր խօսքերով.

— «Ազգային-ընկերվարական շարժումը եւ ֆաշական յեղափոխութիւնը ստեղծեցին երկու նոր եւ հզօր պետութիւններ, որոնք այսօր կը բարձրանան իբրեւ երկու ժայռեր բարեկարգութեան եւ առողջ յառաջդիմութեան, խռովայոյզ եւ կազմալոյծ աշխարհի մը մէջ։ Այսպէս Եւրոպայի մէջ կազմուեցաւ պանդուած մը 120.000.000 քաղաքացիներու որոնք վճռած են պաշտպանել իրենց կենսական իրաւունքները եւ ծառանալ բոլոր ուժերուն դէմ որ կրնան ընդդիմանալ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ բնական բարեշրջումին։ Դուչէ՛ (Առաջնորդ), անցեալ աշնան դուք Պերլինի մէջ հռչակեցիք ամէնէն նուիրական օրէնքը ձեզի եւ ֆաշական Իտալիոյ համար.—այսինքն թէ պէտք է խօսիլ յստակօրէն եւ բաց, եւ թէ երբ մէկը բարեկամ մը ունի, անոր հետ պէտք է քալէ մինչեւ ծայրը։ Յանուն նացի Գերմանիոյ կը յայտարարեմ թէ ես ալ այդ օրէնքին կը հպատակիմ։ Այսօր ես այդ օրէնքը պիտի յարգեմ հետեւեալ ձեւով.—2000 տարիներ անցած են այն օրէն ի վեր երբ Հռոմայեցիները եւ Տեւտոնները իրարու հանդիպեցան առաջին անգամ։ Այստեղ, այս հողին վրայ, ամէնէն փառաւորը մարդկութեան բովանդակ պատմութեան մէջ, ես կ'ըմբռնեմ այն եղերական ճակատագիրը որ ձախողեցաւ ճշգրիտ սահմանագլուխ մը գծել երկու ցեղերուն միջեւ, երկուքն ալ ազնիւ եւ այնքան օժտուած։ Հետեւանքը եղաւ անըմբռնելի տառապանք շատ մը սերունդներու համար... Այսօր, օգտուելով երկու հազար տարուան պատմութեան փորձառութենէն, մենք երկուքս, որ անմիջական դրացիներ դարձած ենք, պիտի ճանչնանք այն բնական սահմանը զոր Նախախնամութիւնը եւ պատմութիւնը գծած են մեր երկու ժողովուրդներուն համար։ Այսուհետեւ, այս սահմանագլուխը ճշգօրէն գծելով երկու ազգերուն կենսական հողերը, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ համար պիտի ապահովէ ոչ միայն տեւական եւ խաղաղ գործակցութեան մը երջանկութիւնը, այլեւ պիտի ծառայէ իբրեւ կամուրջ մը երկու ազգերու փոխադարձ աջակցութեան եւ օգնութեան։ Իմ աւանդս կամքս է եւ կտակս՝ գերման ժողովուրդին, անխախտելի նկատել Ալպեաններու այն սահմանագլուխը զոր բնութիւնը գծած է մեր միջեւ։ Ես գիտեմ թէ այս կերպով փառաւոր եւ բեղուն ապագայ մը կը բացուի Հռոմի եւ Գերմանիոյ միջեւ»։

Նաւատորմին եւ բանակին վերջ օդատորմիղը

Մուսոլինի Հիթլէրի առջեւ ցուցադրելով իտալական նաւատորմին եւ բանակին ուժը, կիրակի օր ալ օդային ուժերը ներկայացուց, աննախընթաց ռազմափորձեր կատարել տալով։ Երեք հարիւր հետազօտիչ եւ ռմբաձիգ օդանաւեր յանդուգն թռիչքներ կատարեցին Հռոմէն 80 քիլոմեթր հեռու, ապացուցանելով իտալական օդատորմիղին ուժն ու ճարտարութիւնը։ Այս փորձերը մեծ տպաւորութիւն գործեցին Հիթլէրի վրայ։ Ահաւոր տպաւորութիւն մը կը գործէր այս գործողութիւնը, մանաւանդ ռմբակոծութիւնները, որոնք իրականին պատրանքը կուտային, հանդիսատեսներու աչքին առջեւ։ Ռումբերու որոտումը ուժգնօրէն կը ցնցէր օդակայանը։ Այս առթիւ փորձուեցան ամէն տեսակ ռումբեր եւ թնդանօթներ, ինչպէս եւ պաշտպանութեան միջոցներ, արդիական բոլոր կատարելագործութիւններով։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ԼՈՒՐԵՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԲՈԼՈՐ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐՆ ԱԼ Կ'ԸՍԵՆ ԹԷ ԽՈՐԷՆ Ա. ԽԵՂԴՈՒԱԾ Է ԱՊՐԻԼ 6Ի ԳԻՇԵՐԸ, ՉԵԿԻՍՏՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔՈՎ

ԽՄԲ.— Երէկ վերջին պահուն ստացանք մանաւոր թղթակցութիւն մը, որ զարհուրելի բաներ կը պարունակէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մահուան պարագաներու մասին։ Ստորեւ կը հրատարակենք այդ լուրերը, սպասելով վերջնական ստուգման։ (Նոյն դէպքի մասին ուրիշ պատմութիւններ՝ վաղուան թիւով)։—

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

... 28 Ապրիլ 1938

Ինչպէս յայտնի է, վերջերս՝ Մարտ եւ Ապրիլ ամիսների ընթացքում խորհրդային Ռուսաստանից հեռացւում են օտարահպատակները, իբր կասկածելի, վտանգաւոր եւ անբաղձալի տարրեր։ Այդ օտարահպատակները առանց ապրի եւ ցեղի խտրութեան քշւում են բոլշեւիկների կողմից։ Ահա Կովկասից եւ մասնաւորապէս Հայաստանից եւ Երեւանից արտասահման անցած օտարահպատակներից շատ շատերը մէկը միւսին լրացուցիչ բազմատեսակ տեղեկութիւններ են հաղորդում Հայաստանում կատարուած զարհուրելի դէպքերի մասին։

Հայաստանից եւ մասնաւորապէս Երեւանից արտասահման հասած օտարահպատակները հետեւեալ մանրամասնութիւններն են հաղորդում ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԽՈՐԷՆ Ա. ՄՈՒՐԱՏԲԷԳԵԱՆԻ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ՄԱՍԻՆ։

Հայաստանի Չեկան Էջմիածնի վանքից, հետեւաբար Ամենայն Հայոց կաթողիկոսից պահանջում է պետական հարկ՝ քառասուն հազար ռուբլի։ Էջմիածինը դրամը չունի այդ պարտքը վճարելու։ Կաթողիկոսը ժամանակ է ուզում, որ սպասեն, մինչեւ որ ինքը հեռագիր տայ արտասահման եւ դրամ ստանայ, Չեկան մերժում է կաթողիկոսի առաջարկը պնդելով որ — «Եթէ վանքը դրամ չունի, ապա ուրեմն կառավարութեան պէտք է յանձնէ տաճարի թանգարանում պահուած եկեղեցական ոսկեայ եւ արծաթեայ սպասներն ու անօթները եւ մինչեւ իսկ միւռոնի կաթսան»։

Կաթողիկոսը մերժում է Չեկայի առաջարկը, որ անկասկած գալիս էր Թիֆլիսի վրացի փոխարքայ Բերիայից եւ կամ Ռուսաստանի վրացի ցար Ստալինից

Եւ ահա կատարւում է մի զարհուրելի ոճիր, որ աննախընթաց է մանաւանդ Էջմիածնի փոթորկալից պատմութեան մէջ։

Ապրիլի հաւանաբար 6ի գիշերուան ժամի 1ին Երեւանի Չեկայից գալիս են՝ երկու ինքնաշարժով մի խումբ չեկիստներ եւ ուղիղ մտնում են վանքի բակը։ Ինքնաշարժը կանգ է առնում էջմիածնի տաճարի դրան առջեւ։

Չեկիստները թակում են վեհարանի (կաթողիկոսի բնակարանը որ գտնւում է տաճարի դէմ ու դէմ, մօտ 40 քայլի վրայ իրարից հեռու) դուռը։ Դռնապանն ու կաթողիկոսի ծառան դուռը բաց չեն անում։ Այս աղմուկի վրայ կաթողիկոսը զարթնում է, հագնւում եւ նախատեսում է առնելի վտանգը։ Տաճարի թանգարանի բանալիները դնում է գրպանը, իսկ մինչ այդ չեկիստները արդէն կոտրել էին վեհարանի դուռը եւ ներս մտնելով բարձրացել էին դահլիճը, ուր հանդիպում են կաթողիկոսին, որ իբր թէ բղաւում է նրանց վրայ եւ սկսում է նախատել, անպատուել եւ անիծել։

Չեկիստները պահանջում են յանձնել Էջմիածնի թանկագին գանձերը, ոսկեայ եւ արծաթեայ անօթները, ադամանդներ, արժէքաւոր մասունքներ եւլն։ ԳԱՀԱՆՋՈՒՄ ԵՆ ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ՝ ՏԱՃԱՐԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆ ՈՒ ԳԱՆՁԱՐԿՂԸ ԲԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՄԵՐԺՈՒՄ Է։ ՉԵԿԻՍՏՆԵՐԸ ՇՐՋԱՊԱՏՈՒՄ ԵՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԵՒ ԲՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ ՁԵՌՔԻՑ ԱՌՆՈՒՄ ԵՆ։

Զուր են անցնում տարաբախտ կաթողիկոսի օգնութեան կանչերը եւ անզօր դիմադրութիւնը։

ՉԵԿԻՍՏՆԵՐԸ Ի ՎԵՐՋՈՅ ՆՐԱՆ ԽԵՂԴԱՄԱՀ ԵՆ ԱՆՈՒՄ ԵՒ ՀԵՌԱՆՈՒՄ։ Ասում են, որ ԴԺԲԱԽՏ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԽԵՂԴԵԼ ԵՆ ՎԵՐԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՎԱՅՐԱԳ ԿԵՐՊՈՎ. ՈՒՂՂԱԿԻ՝ ՁԵՌՔԵՐՈՎ ՍԵՂՄԵԼ ԵՆ ԿՈԿՈՐԴԸ ԵՒ ԽԵՂԴԵԼ ԵՆ։ ԴԻԱԿԸ ՄՆՈՒՄ Է ԸՆԿԱԾ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ։ Մահուան սարսուռ իջնում է Վեհարանի դահլիճը, ուր ընկած է նահատակ կաթողիկոսի դիակը։ Վեհարանի մարդիկ, գիշերապահն ու ծառան, սարսափից անհետանում են։ Թէեւ գիշերանց կաթողիկոսի նահատակութեան լուրը տարածւում է վանքում, սակայն վանականներից եւ ոչ մէկը չի համարձակւում իր խուցից դուրս գալ։ Այս սարսափելի ոճիրը կատարելուց յետոյ, չեկիստները բաց են անում մայր տաճարի դուռը, մտնում են տաճարի թանգարանը եւ իրենց հետ բերած արկղերի մէջն են լցնում վանքի թանկագին զարդեղէնները, ակնեղէնները, ոսկեայ եւ արծաթեայ եկեղեցական անօթներն ու սպասները, վերցնում են նաեւ միւռոնի կաթսան։ Այս բոլոր հարստութիւնները լցնում են ինքնաշարժի մէջ եւ գնում են Երեւան գիշերով։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԴԻԱԿԸ ՈՒՌԱԾ, ԿԱՊՏԱԾ, ՁԱՐՁՐԿՈՒԱԾ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԵՔ ՕՐ ԹՈՂՈՒԱԾ ՄՆՈՒՄ Է ՎԵՀԱՐԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ։ Վանականներից ոչ մէկը, մինչեւ իսկ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամները, չեն համարձակւում մօտենալ դիակին, որն արդէն սկսել էր հոտիլ։ Չորրորդ օրը վանքում ապրող մի քանի ողորմելի կոյսեր (որոնք Թիֆլիսի հայկական կուսանոցից տարիներ առաջ քշուել էին Էջմիածին եւ քար չեն տալիս իրենց թշուառ կեանքը), ՄԵԾ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՆՔԻ ԲԱԿՈՒՄ ՄԻ ՓՈՍ ԵՆ ՓՈՐՈՒՄ ԵՒ ՆԱՀԱՏԱԿ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԴԻԱԿԸ ՎԵՀԱՐԱՆԻՑ ԻՋԵՑՆԵԼՈՎ ԹԱՂՈՒՄ ԵՆ՝ ԱՌԱՆՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ։

ԾՈՎԵՑԻ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ հաստատուած խտութեանց առթիւ, գանգատագիր մը ուղղած էր ընկերվարական փաստաբաններու միութիւնը։ «Լը Փոփիւլէր» կիրակի օր յօդուած մը հրատարակելով այս մասին, ձեռնհաս իշխանութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ հաստատուած տեղմումներու հետեւանքներուն վրայ։ Այս առթիւ բանաւոր ոստիկանութիւնը իր կարգին խստացուցած ըլլալով հետապնդումները, կը մերժէ արտաքսեալներու դիմումները։ Մինչեւ անգամ թոյլ չի տար որ անոնք փաստաբանով կամ թարգմանով ներկայանան։

ԻԲՐԵՒ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Զարմանքով կարդացի ընկ. Նարդունիի դիտողութիւնը իմ վերջին յօդուածաշարքի մասին որ անցեալ-ները լոյս տեսաւ «Ցառաջ»ի մէջ։ Զարմանքս այն «վրդովումի» մասին է որ ընկ. Նարդունի զգացել է այդ յօդուածաշարքի վերջին երկու պարբերութիւններից։

Ընթերցողը նկատած կը լինի որ խնդրոյ առարկայ իմ յօդուածները, վերնագրից սկսած մինչեւ վերջին տողը, միայն եւ միայն Հայաստանի ազգային-պետական անկախութեան խնդիրն է վերաբերում։ Գ. Ա. Կէ-րէնսկի, չգիտնալով կամ անտես առնելով անցած 20—25 տարուան մեր պատմական իրականութիւնը, մի անճիշդ յայտարարութիւն էր արել Ամերիկայում՝ թէ Հայերը, Ռ. Հ. Միութեան լծի տակ ինկած բոլոր ոչ-ռուս ժողովուրդների մէջ բացառութիւն կազմելով, տրամադիր են հաւաքա-ղութեան գալ ռուս դեմոկրատիի հետ՝ առանց իրենց անկախութեան ճանաչումը պայման դարձնելու։ Մեր ազգային անկախութեան ձգտումը— եւ միայն ազգային անկախութեան ձգտումը— նսեմացնող այս յայտարարութիւնից, ընկ. Նարդունիի իսկ գնահատութեամբ «արդար վրդովուած» զգալով՝ ես իմ յօդուածաշարքի խնդիրն էի դարձրել՝ փաստերով ցոյց տալ որ, ազգային-պետական անկախութեան պահանջի նկատմամբ, Հայերը երբե՛ք նուազ անդրդուելի չեն եղել, քան Ռ. Հ. Միութեան ոչ-ռուս ժողովուրդներից ո՛րեւէ մէկը։

Գ. Կէրէնսկի մեր անկախութեան ձգտումը կասկածի առարկայ է դարձրել ռուս դեմոկրատիի հետ հաւաքացողութեան գալու հարցի առնչութեամբ եւ հիմնաւորել էր իր թիւր կարծիքը հայ ժողովուրդի «բարդ եւ վտանգաւոր» կացութեամբ։ Արդ, մի կողմից Գ. Կէրէնսկիին բացատրելու համար, որ ռուս դեմոկրատիի հետ հաւաքացողութեան գալը բացարձակ տեղ չէ գրաւում մեր նմանօրինակ քաղաքական հոգերի մէջ, իսկ միւս կողմից էլ չեշտելու համար որ ո՛չ այս հոգերը եւ ոչ էլ ո՛ր եւէ բարդութիւն ու վտանգ չեն ազդել եւ պիտի չազդեն Հայերի անկախութեան ձգտումի վրայ՝ ես վերջացրել եմ իմ յօդուածաշարքը հետեւեալ տողերով.—

«Գ. Կէրէնսկի ցանկանո՞ւմ է որ հաւաքացողութիւն հաստատուի ռուս դեմոկրատիայի եւ Հայերի միջեւ։— Շատ ուրախ ենք, որովհետեւ մենք եւս ջերմ կողմնակից ենք փոխադարձ հաւաքացողութեան։ Բայց եւ վտանգաւոր լինի հայ ժողովուրդի վիճակը թէ ոչ՝ մենք ցանկանում ենք հաւաքացողութեան գալ եւ Ռուսաստանի հետ եւ մեր անմիջական հարեւանների հետ՝ մէջը լինելով եւ Թուրքիան՝ եւ այն բոլոր մօտակայ եւ հեռաւոր ազգերի հետ, որոնց համար Հայաստանն ու հայութիւնը որեւէ շահագրգռութիւն են ներկայացնում։

Փոխադարձ հաւաքացողութեան մեր ձգտումը եւ մեր պայմանները կարող են դէպքից-դէպք տարբեր լինել։ Սակայն բոլոր դէպքերում էլ, Հայաստանի ազգային-պետական անկախութեան ճանաչումը մենք նկատել ենք, նկատում ենք եւ պիտի նկատենք իբրեւ անյեղլի նախապայման ո՛րեւէ քաղաքական ուժի հետ հաւաքացողութեան գալու համար։»

Այս տողերի հիմնական առաջադրութիւնները անտես առնելով՝ ընկ. Նարդունի նրանց ընդհանուր կապակցութիւնից դուրս է հանում Թուրքիայ հետ հաւաքացողութեան գալու հարցը եւ այդ հարցում էլ ինձ վերագրում մտքեր, որոնք իմը չեն եւ երբե՛ք իմը չեն կարող լինել։

Հիմնականը այս վերագրումների մէջ այն է թէ ես, Հայերի եւ Թուրքիոյ միջեւ փոխադարձ հաւաքացողութեան գալու համար, բաւական եմ նկատում որ Թուրքիան ճանաչի այսօրուան Հայաստանի անկախութիւնը...

Այսպիսի անհեթեթութիւն ինձ վերագրելով՝ ընկ. Նարդունի յօդ-նութիւն էլ չի սատանձնում անդրադառնալու՝ որ եթէ բանը միայն այսօրուան Հայաստանի ազգային-պետական անկախութեան ճանաչումին՝ կարիք էլ չէր լինի Թուրքիոյ հետ հաւաքացողութեան մասին ակնարկ անել, որովհետեւ Թուրքիան թէ՛ Բաթումի, թէ՛ Ալեքսանդրապոլի եւ թէ Կարսի դաշնագրերով ճանաչել է արդէն այդ Հայաստանի անկախութիւ-նը։

«Ինձ կը թուի— գրում է ընկ. Նարդունի— թէ, երբ հրապարակ կը դրուի Թուրքիոյ հետ «հաւաքացողութեան» նոյնիսկ պարզ «ցանկութիւն» մը, անհրաժեշտ է ճշդել նաեւ մեր պայմանները, այլապէս այդ ցանկութեան մենք կուտանք երկու նշանա-կութիւն— կամ ուրացում մը պատմական դատի եւ թափուած արեան եւ կամ մտքի անորոշութիւն»։

Ըստ ընկ. Նարդունիի, ես Թուրքիոյ հետ հաւաքացողութեան գալու ցանկութիւն եմ «հրապարակ դրել»առանց պայմանները ճշդելու։ Միւս կողմից էլ նա գտնում է որ փոխադարձ հաւաքացողութեան գալու ձգտումը «շատ ալ անորոշ չէ» իմ յօդուածի մէջ։ Այս նախադրեալներից տրամաբանական անհրաժեշտութեամբ պէտք է հետեւցնել թէ ոմանք — ընկ. Նարդունի ասում է «մենք»— կարող են ինձ պատմական դատը եւ թափուած արիւնը ուրացողի վկայական տալ...

Արդ, եթէ ճիշդ է այս դատողութիւնը, ապա ես ընկ. Նարդունիին մէկ պատասխան ունիմ տալիք.— Նրանց խօսքերով ո՛չ կարելի է ինձ չփոթեցնել եւ ո՛չ էլ մազաչափ իսկ շեղել այն քաղաքական ուղեգծից որի վրայ ես, իբրեւ Դաշնակցական, կանգնած եմ։

Գալով մէջ բերածս հատուածի առաջին տողերին՝ նրանց մէջ, բառերի մի շատ ճիշդ, բայց եւ շատ տարրական միտք է արտայայտուած. ճիշդ ու տարրական մի միտք է, որ եթէ մէկը Թուրքիոյ պէս հին եւ վտանգաւոր մի թշնամու հետ հաւաքացողութեան գալու հարց կամ ցանկութիւն է հրապարակ դնում, նա պէտք է ճշդէ նաեւ այդ հաւաքացողութեան պայմանները։ Սակայն չեմ հասկանում, թէ ընկ. Նարդունի ինչո՞ւ է յօդնութիւն ստանձնել այս հասարակ բանը ինձ հասկացնելու, քանի որ նրա համար, արեւի պէս պարզ է որ իմ յօդուածաշարքի նպատակը Թուրքիոյ հետ հաւաքացողութեան գալու հարցը կամ ցանկութիւնը հրապարակ դնելը չէ եղել, այլ, ինչպէս ասացի, բացատրել մեր անկախութեան պահանջը պաշտպանելը։ Թէ՞ ընկ. Նարդու-նի ինձ այնքան անլուրջ մէկն է համարում որ կարծում է թէ ես՝ մասնագիտութիւն ունենալով այդպիսի մի ծանրակշիռ հարց հրապարակ դնել՝ չորս ընդարձակ յօդուածներից միայն երկու տող նրան կը յատկացնէի՝ այն էլ, ինչպէս վերը տեսանք, կողմնակի, հարցի էութեան հետ առնչութիւն չունեցող նկատումներով...

Իմ վերջին յօդուածից այստեղ վերարտադրուած հատուածի մէջ ցանկութիւն արտայայտելով սկզբունքի հաւաքացողութեան գալու մեջնով շահագրգռուած բոլոր մօտակայ եւ հեռաւոր արտաքին ուժերի հետ՝ մէջը լինելով եւ Թուրքիան— մի ցանկութիւն որին սկզբունքով դէմ չի կարող լինել ո՛չ մի հայ քաղաքական գործիչ — ես անմիջապէս աւելացրել եմ. «Փոխադարձ հաւաքացողութեան մեր ձգտումը եւ պայմանները կարող են դէպքից-դէպք տարբեր լինել»։ Ուշադիր ընթերցողի համար էլ պարզ է որ այստեղ «դէպքից-դէպք»ը վերաբերում են յիշատակուած արտաքին ուժերին։ Ուրիշ խօսքով, ես այդ տողերով միանգամայն անառարկելի այն միտքն եմ արտայայտել թէ փոխադարձ հաւաքացողութեան մեր ձգտումը եւ պայմանները, օրինակ, Վրացիների նկատմամբ այն չեն լինի, ինչ որ Ռուսների նկատմամբ, Ռուսների նկատմամբ այն չեն լինի, ինչ որ Թուրքերի նկատմամբ եւայլն։

Իմ այս տողերից «ձգտում» խօսքը խաբար հանելով եւ «դէպքից-դէպք» դարձուածքի մէջ էլ իր ցանկացած բովանդակութիւնը դնելով՝ ընկ. Նարդունի գրում է.

— «Երբ հարցը Թուրքիոյ մասին է ՄԵՐ (1) «հաւաքացողութեան» պայմանները չեն կրնար տարբեր ըլլալ «դէպքից-դէպք», միշտ կը մնան նոյնը»։

Սա եղա՞ւ։

Սակայն, իմ գրածի այս սխալ մեկնութիւնը պարզ թիւրիմացութեան վերագրելով՝ կանգ առնենք մի վայրկեան ընկեր Նարդունիի արտայայտած մտքի վրայ։ Ինչո՞ւ է նա կարծում թէ մեր հաւաքացողութեան պայմանները Թուրքիոյ հետ չեն կարող դէպքից-դէպք տարբեր լինել։ Հաւաքացողութեան պայմանները անհրաժեշտաբար բազմաթիւ հարցեր պէտք է պարունակեն մեր եւ Թուրքերի պահանջների եւ պարտականութիւնների վերաբերեալ։ Ինչո՞ւ է ընկ. Նարդունի կարծում թէ այդ հարցերի քանակը, տարողութիւնը եւ ձեւակերպութիւնը բոլոր դէպքերում էլ նո՛յնը պէտք է մնան։ Չէ՞ որ մի դէպքում մենք կարող ենք մեր դէմ ունենալ 1918ի աշնան քայքայուած Թուրքիան, մի ուրիշ դէպքում՝ այսօրուան չափերով կազդուրուած Թուրքիան, Երրորդ դէպքում՝ ներքին հրդեհների կամ պատերազմական բոցերի մէջ ճարճատող Թուրքիան եւայլն։ Մ'ը դիւանագիտական իմաստութիւնը կարող է հրահանգել մեզ որ այս բոլոր դէպքերում էլ մենք նոյն պայմանները առաջադրենք Թուրքիային՝ նրա հետ մեր հաշիւները կարգադրելու համար։

Թանք հիմա յարուցուած վէճի ամենաէական կէտին։

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

(1) Ճիշդն ասած, չկարողացայ հասկանալ թէ ինչու այս դերանունը մեծ տառերով է գրուած... Ա. Ջ.

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»
(ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ)

Գրականութեան մեզի ատած հաճոյքներու մէջէն ամէնէն նրբինը սրբամտութեան պարգեւածն է անշուշտ։

Այս կարողութիւնը հազուագիւտ է մեր մէջ։

Մինչ բանաստեղծութիւնը հոգիին ծաղկումն է, մինչ երաժշտութիւնը անդիտակիցին լեզուն է, սրամտութիւնը մտքի զուարթ զբօսանք մըն է որ երեւակայութենէն կը ծնի, տրամաբանութեան եւ ճաշակի վրայ կը յենու, առողջ եւ գաղափարաճոխ մտքի պտուղ է։

Նշան Պէշիկթաշլեան հարուստ է այս կարողութիւններով։ Աստր համար իր «Ծաղրանկարներ» անուն գործը մնայուն արժէք կը ստանայ։

Ն. Պէշիկթաշլեան չի գոհանար իր ընտրած տիպարները վրձինել քանի մը յաջող հարուածներով պատկերացնելով, այլ կենդանութիւն կուտայ անոնց. անհարթութիւնները մեծցնելով ճշմարտութիւններ կը ցայտեցնէ, յատկութիւններ ու թերութիւններ կը շեշտէ, նկարագիրներ երեւան կը բերէ։

Անմեղ զուարճանքներ կան հոն, ղալաթային զբօսանքներու պէս, ծըղ-ատղէմ ու գոհունակ։ Կան եւ պերճախօս լռութիւններ, նուրբ sous-entenduներ, երբեմն խայթումներ որոնք չեն տառապեցներ սակայն։ Ընդհակառակն նեղացուցիչ խողանքներ են անոնք, որ խնդուք կը պատճառեն, ու-ղեղին արիւնախոնումը կը վանեն, ինչ որ փրկարար է։ Երբեմն ալ սլաքներ կան հոն ի սպաս՝ հարազատ, անշահախնդիր, անվաճառելի, անման-րելի Գաղափարին։ Դժուարըմբռնելի բաւրումներ են անոնք, ակար երեւակայական զգայարաններուն ոչ-մատչելի։ Այս վերջինները կրնան ոմանց կողմէ չհասկցուիլ, սխալ մեկնուիլ, եւ կամ կաղամախիներու շշնջոցին նմանցուիլ։ Բայց գործը ատով իր նշանակութիւնը չի կորսնցներ, ընդհակառակն կարծես հեղինակի եւ կարեկցութեան նոր ժպիտ մը կը հագնի։

Երբեմն սակայն իր սլաքները կը ւայրարին թանձրամտութիւնները բանալու։ Զափը ճանչցնելու չափկալով երթալով անողոքաբար կը խարանեն։ Բայց այս պարագան հազուագիւտ է։

Ռ. որ Կուտմոն ըսած է.— «Մարդկութիւնը շա՛տ տեղի կուտայ ծիծաղի. մանաւանդ իր առաջնորդները, որոնք ճշմարիտ կատակերգակներ են։ Անշուշտ մարդիկը իրենց ժուժ ճակատագրին առաջնորդելու համար չափազանց խելացի ըլլալու հարկ չկայ։»

Գ. Պէշիկթաշլեան ծանօթ դէմքեր, ժողովրդական տիպարներ կը նշաւակէ.

Այստեղ քաղուածքներ պիտի չընենք, ընթերցումի հաճոյքը առաջուց չեղծելու համար։ Ըսենք միայն թէ Զօպանեանի, Մաննիկ Պէրպէրեանի, Հր. Այեանաքի, Տ. Նարդունիի, Վ. Թոթովենցի կտորները ամէնէն յաջողներն են։ Հաճոյքով կը կարդացուին նաեւ Շահխաթունիի եւ Խատիսեանի կտորները, թէեւ վերջինը երկար է, ու ծաղրանկար մը ըլլալէ աւելի պատմական գրուագներ կուտայ։

Հատ մը կայ սակայն, ամէնէն կարճը, ամէնէն պերճախօսը.— Վ. Մալէզեան.— Ամսական տասը հազար ֆրանք։ Եւ այսքան։

Նշան Պէշիկթաշլեանի գրելու կերպը կազդուրիչ է. հիւանդ բջիջները կը վերանորոգէ. տատանող կարողութիւնները կը հաւասարակշռէ. բաղդատութեան եզրեր հայթայթելով խորհրդածութեան դռներ կը բանայ։

Ն. Պէշիկթաշլեան իր սլաքներու կարգին վրիպումներ ալ ունի։ Բայց իր մեկնակէտը ամուր է։ Կեանքը գիմագրաւողներու շարքին կը պատկանի ինքը։ Ինչպէս կ'ըսէ տեղ մը, ինք կը փնտռէ «ոչ թէ գիտական, այլ իրական արժէք»։ «Կոճկուիլ» չի գիտեր, «մաւրատին հասնողի մը երեւոյթը» չի կրնար առնել։ Արդարեւ ինչ կարելի է սպասել այդպիսիներէն, բոլոր իրենց կեանքէն գոհ չեղողներէն։ Կրաւորականութենէ, չէզոքութենէ կը խորշի, իր գործը համակ շարժում է, ապրիլ կը թելադրէ, զգացողութիւնները գերլաշափով կուտայ. եւ այն պահուն ուր տեղը իր բոլոր ուժերուն պէտք ունի, տեւելու համար գէթ, Ն. Պէշիկթաշլեան ժպիտի նեկտարը կը հասցնէ։

Ահա թէ ինչու իր գործը յարգի է ու պիտի փնտռուի։

ԱՐԱՄ ԱՋՆԱՒՈՐ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

Ապրիլեան Սգատօնը

ՏԻԹՐՈՅԹ, 25 ապրիլ.—Նախաձեռնութեամբ Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Հայրենակցաց եւ Տիթրոյթի հոգաբարձութեանց եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. կոմիտէներուն, Ցեղակրօն ուխտերու, Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղերու եւ Հայրենակցական ու այլ միութիւններու, Ապրիլ Տասնըմէկի սգատօնը արժանավայել կերպով տօնուեցաւ 24 ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Grendale High School Auditoriumի ընդարձակ սրահին մէջ։

Նահատակներու յիշատակը յարգող երկսեռ հոծ բազմութիւն մը ժամանակին լեցուած էր սրահը։

Խումբ մը տիկիններ եւ օրիորդներ նուրբ մտնող հասարակութեան կուրծքերը կը զարդարէին ժապաւէններով։

Բեմին մէջտեղը գետեղուած էր խիստ խորհրդաւոր յուշարձան մը, ճակատը գրուած՝ 1915 — 1938 թուականները, իսկ պատուանդանին վրայ կը պլպլային մոմերը։ Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին ամերիկեան եւ հայկական դրօշները։ Սգատօնին նախագահութիւնը յանձնուած էր Գեորգ քահանայ Մամբրէեանին, իսկ ատենապետութիւնը ընկեր Ա. Գալուստեանի։

Նախքան յայտագրին անցնիլը, ընկ. ատենապետը հրաւիրեց նախագահը, որպէսզի կատարէ հոգեհանգստեան արարողութիւնը։ Ցետոյ քանի մը խօսքերով բացատրեց օրուան նշանակութիւնը։

Ապա կարգով խօսեցան Գ. Գ. Խ. Գալուստեան, Հրանդ Ք. Արմէն եւ Գեորգ քհնյ.։ Գ. Խ. Գալուստեան խստօրէն քննադատեց ամէն անոնք որ չեն մասնակցիր Ապրիլ Տասնըմէկի նման համազգային սուգի տօնակատարութեան։ Այս տօնը, ըսաւ, համայն հայութեան կը պատկանի, քանի որ թրքական բարբարոս կառավարութիւնը, իր ոճրածին ծրագրով երբ գլխատեց, ամէնէն պերճախօսը ... [illegible] աւելի քան մէկ միլիոն Հայեր խտրութիւն չըրաւ, ոչ յարանուանութեանց եւ ոչ ալ կուսակցութեանց ...ջեւ։

Ապա նկարագրեց ամերիկա... թեան մէջ ծագած պատմակա... եւ օրինակ բերելով աւելի մեծ ... գեր, որոնք որ եւ է վտանգի ... միանալով կը կազմեն ազգային ... եալ ճակատ, սրտառուչ կոչ մը ... ղեց, որպէսզի Արտասահմանի ... յութիւնը մէկ դի դնէ բոլոր սի... րը, յարգէ մեր զոհերու յիշատա... եւ իրականացնէ անոնց արդա... ութիւնը։

Գ. Հրանդ Ք. Արմէն դէպի ետ ... ւոր թուականները երթալով, ... եւ հասկնալի ոճով մը նկարագրեց ... իշխաններու եւ իսլամ ղանալ... ու մինչեւ ծագած պատերազմներ... ընդհարումները եւ ապա մէկիկ ... կիկ թուեց Չինկիզխաններու ... թիմուրներու եւ Շահ Աբբաս... սարքած թալանները ու կոտոր... հասնելով մինչեւ կարմիր սուլթա... րու զանդուածային ջարդերը. Բայց ալ, ըսաւ, մէկ նպատակ կը հետապնդէին,— կոտորել, ջարդել եւ ... պէս ստեղծել միատարր Թուրքիա...

Իսկ Գեորգ քահանայ ալ իր ... տարագրուած է իր հօրին հետ ... ւին եւ կրած աքսորի բոլոր ... պանքները, իբրեւ ականատես ... ցաւ խիստ յուզիչ ճառ մը, նկարագրելով բոլոր այն անպատմելի ... ոտիններն ու ջարդերը որուն ենթակուեցաւ հայ ժողովուրդը

Ցաջող արտասանութիւններ ... Տիկին Նուպիկեանեան (Սիամանթոյ «Պարը») եւ ընկեր Ա. Ղուկասեան (Ա. Ծառուկեանի «Ցաղանագիր»). Օր. Ք. Արմէն յաջողութեամբ երգեց «Ազատութեան սիրոյն համար» ... Տիկին Տիրուհի Վարդանեան իր ... ուած ձայնով երգեց Ա. Ահարոնեանի «Քնիր իմ բալիկը», յուզելով ներկաները։ Երգողներուն ջութակով ... բացաւ Գ. Սուրէն Գալըճեանեան ... առանձին ալ նուագեց հայկական ... մը յուզիչ եղանակներ։

Սգահանդէսը փակուեցաւ ... 5ին։ Ներկաները մեկնեցան իրենց ... առնելով պաշտելի Նահատակներու անմոռանալի յիշատակը։

ԱՍՊԻ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հայ մարզական շարժումը ... քսանամեակ մըն է բոլորած։

Փարիզի մէջ կազմուած է ... Ցանձնախումբ մը գործին նուիրուած եւ ձեռնհաս անձերէ, զայն պատշաճօրէն ու քայլով տօնելու համար։

Այս քսանամեակը մեզ պիտի ... դավառէր, եթէ իր կոչումը ... միայն գնդակ խաղալու, ... թիւն ցատկելու եւ տօնական օրերուն երեւալու եւ զարդանիշ բաշխելու ... մար։ Պիտի չխանդավառէր անոր ... մար, որ մենք ձեւը փրկելու պէտք ... չունինք, այլ ցեղը փրկելու պէտք ... նինք։ Եւ այն բոլոր կազմակերպութիւններն ու միութիւններըր ... խատին այս մարզին, ի յառաջ... նէ կը վայելեն ամէն ինքնապաշտ... Հայու գուրգուրանքն ու համակր... թիւնը։

Մեր եղերական պատմութեան ... տառապանքը, դժբախտաբար ամէն...

« ՑԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Գիտեմ թէ ի՞նչեր կ'անցնէին մըտքէդ, կակաղեց Թանիա մատներուն հետ խաղալով ջղագար շարժումով մը, եւ իրաւունք ունիս, ճիշդ են, ոչ բոլորը, բայց գրեթէ բոլորը... ամէն գիշեր այստեղ կուգամ... ապիկա իմ օթեակս է, վարձած եմ... կ'աշխատիմ դրամ ծախսել տալ հանդիպած մարդոցս եւ անշուշտ շահաբաժին մը կը ստանամ... Գիտեմ որ սուտ խօսեցայ, սակայն կրպակս եկող գացող եւ ինծի դուրս հանող այրերէն շատերը ասկէ ուրիշ բան չեն սպասեր... միայն այս իրիկուն հասկցայ որ դուն տարբեր մէկն ես... այնքան ազնիւ վերաբերում ունեցար ինծի հանդէպ որ քաջութիւնը չունեցայ խոստովանելու այն կեանքը զոր կը վարեմ...

Սարսափելի բան է... կ'ատեմ... է-րեկ մարդիկ գազաններ են միշտ... բայց ձեզ սիրեցի եւ չուզեցի որ գիտնայիք իրականութիւնը... Շատ կը ցաւիմ ընթրիքին եւ այդ թանկարժէք շամփանեին համար... բայց եթէ չապուրէի, տնօրէնը պիտի գար եւ աղմուկ ստեղծէր... Սորա մասին ըսածներս ճիշդ են... հիւանդ է... իր գործածած դեղերը շատ սուղ են... հարուստ ծնած ու ապրած ըլլալով՝ թըշուառութեան վարժուած չէ... սուղ բաներ կ'ուզէ միշտ... պանդոկը շահաւ չի բաւեր... հազիւ երդիք մը ունինք մեր գլխուն վրայ... այնպէս որ սախպուած եմ ...

Թանիա լռեց յանկարծ, երիտասարդը նշմարեց արցունքի երկու խոշոր կաթիլներ անոր այտերուն վրայ։ Այնքան անկեղծութիւն կար այդ ձայնին մէջ որ Փիթըր չէր կրնար չհաւատալ։ Սիրտը կակուղցաւ նորէն ու աչքի աղջիւ բերաւ անոր դժբախտ ճակատագիրը։

Իրարու քով կեցած էին անոնք օթեակին եւեւը, կէս մութին մէջ։ Փիթըր իր թեւերուն մէջ առաւ զայն։ Թանիա անոր ուսին դրաւ իր գլուխը եւ դառնօրէն լացաւ.

— Խեղճ աղջիկս, մըմնջեց Փիթըր. սարսափելի կեանք անցուցեր ես...

ԳԼՈՒԽ 14

«Անոնց համար պարունակներ կան որոնց տակէն կ'ածցեին գետերը» (Քուրան)

Ժամը երեքը անցած էր երբ Թանիա տուն հասաւ։ Փիղած էր որ Փիթըր զինքը ձգէր քիչ մը անդին, որովհետեւ չէր ուզեր անոր ցոյց տալ փլփլած տուներու շարքը որոնց մէջ կը գտնուէր իր յարկաբաժինը։

Երիտասարդը սիրահառնունով հեռացած էր անոր քայլերուն՝ աղօտ կերպով լուսաւորուած փողոցին մէջ, վախնալով որ անոր դէպքերէ աղբանուագրը կրնար անբաղձալի հետաքրքրութիւն մը շարժել գիշերուան այդ ժամուն։ Շատ աւելի մտահոգ պիտի ըլլար ան, եթէ քանի մը վայրկեան վերջը տեսնէր որ աղջիկը կը մտնէր չորրորդուշակ անել ճամբայ մը։ Բայց անտեղի էր այդ մտահոգութիւնը, որովհետեւ Թանիա կը ճանչնար այդ գարշելի թաղին բոլոր կոտրտած առակիները, աղբանոցներն ու խարխուլ փեղկերով ծածկուած կրպակները, ինչպէս նաեւ մեծ մասը անոր բընակիչներուն որոնք հիմա անկողին մտած էին։ Թանիայի նկամուածը շատ ու շատ աւելցած էր վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին.պայմանը հետ միասին աւելցած էր նաեւ իր մօրը՝ մանր մունր պերճանքներու մասին ունեցած անյագ պահանջը։ Ոչ մէկ առանց բաւականաչափ պատրաստ դրամ ունեցած էին անոնք, աւելի լաւ թաղ մը փոխադրուելու համար այս խեղճուկրակ աղքատանոցէն ուր կ'ապրէին տարիներէ ի վեր։

Թանիայի բնակած երկյարկանի տան վարի մասը գրաւած էր հացագործի մը խանութը։ Աշխատաւորներ խմոր կը թրէին ներսը եւ փուռը ներսուած հացերուն անուշահոտ բուրումը անզգալի կը դարձնէր փողոցին աղբանոցներուն արձակած գարշահոտութիւնը։ Երբ Թանիա բանալին կըղպանքին մէջ անցուց, հացթուխներէն մէկը զուարթօրէն գիշեր բարի պատաց անոր։ Բոլորն ալ կը ճանչնային ու կը սիրէին զինքը, որովհետեւ, ժամանակին ինքն ալ յուսահատօրէն աղքատ եւ զած ըլլալով, յաճախ պզտիկ օգնութիւններ կ'ընէր թշուառներուն եւ նըւէրներ կուտար խեղճուկ երախաներուն որոնք օրուան ընթացքին կը վխտային նեղլիկ ճամբուն վրայ։

Թանիայի տունը բակ չունէր. խարխուլ ու առանց գորգի սանդուղ մը կար միայն։

Բացարձակ մութ էր։ Սակայն սանդուղին գլուխը հասնելուն՝ իր սենեակը առաջնորդող դրան տակէն տեսաւ լոյսի բարակ երիզ մը։ Վախցաւ յանկարծ թէ մայրը կրնար տագնապ մը ունեցած ըլլալ, թէեւ հոսն փէտ եբ-թալէ առաջ անկողին դրած ու քնացուցած էր զայն։ Արագ շարժումով մը դուռը հրեց եւ վախի ու սխոփանքի խառն զգացումի մը տպաւորութեան տակ, տեսաւ թէ հիւր ունէին, թէեւ ժամանակը շատ ուշ էր։ Գաղտնի Պէքիրի միլիթարի զանգուածը լեցուցեր էր իրենց ամէնէն խոշոր բազկաթոռը։

Հանդարտօրէն կը ծխէր ան եւ պըզինձէ մոխրամանի մը մէջ դիզուած գլանիկի մնացորդները ցոյց կուտային թէ երկար ատենէ ի վեր կը սպասէր այնտեղ։ Գառանուհի Վորոնցով գիրուկ, թափթփած երեսովին մաշած աչքերով կին մը, ... անոր մօտիկը, բազմոցի մը վրայ անկողինի տեղ կը ծառայէր Թանիային։ Այս վերջինը կը նախընտրէր պառկիլ քան թէ իր մայրիկին քովը բան յատկացուած էր իրենց փոքր յարկաբաժինին միակ ննջասենեակը։ Գառաւը հինցած գիշերազգեստ հագած էր եւ իր ճերմակ ... սարտողուած էին իր անբնական... կարմիր այտերուն վրայ։ Փառաւորութիւնը մաս չէր կազմեր անոր ... լութիւններուն։ Սարսափելի փորձերնե անցած էին իր գլուխէն եւ Ռուսաստանէն կը փախչէր եւ մէկ բան կար որ կը հետաքրքրէր ... զինք այս աշխարհին մէջ — իր մօրը։

Թանիան տեսնելուն պէս ... սթափեցաւ իր քունէն.

— Օ՛հ, վերջապէս եկար, ... բաւ. կարծեցի թէ բնաւ պիտի ... յիր... Գաղտնի Էֆէնտին ալ մեծ ... տեւ ըսած է մեզի, այցելելով ... այս խեղճուկրակ բնակարանը...

(Շար.

[illegible]

...օժանդակութեամբ, այլ միայն ու միայն իր հաւատացեալնե-[illegible] անձնական զոհողութեամբ: Ու [illegible] նուազ պատասխա-[illegible] մեծածախս աշխատանքներ[illegible] խուսափիր: Առիկա ցոյց կու[illegible] այս կազմակերպութեան կենսու-[illegible]թիւնն ու կարգապահութիւնը: [illegible] մըն ալ ըսենք, որ Հ. Մ. Ը. [illegible] մեր կեանքին մէջ մեծ թերի մըն է որ կը լրացնէ, ժառող սերունդը մարզելով եւ հայաշունչ մեծցնելով: Գնահատելի է անոնց գործը եւ մեր բոլորի օժանդակութեան ու քաջալերութեան կը կարօտի քառամեակէն վերջ աւելի հսկայ ատումներ կատարելու համար:

Վ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ
«ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒՄԸ ԲԱՐԵԼԱՒԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ»

(Շարունակութիւնը Կիրակի ի թիւէն եւ վերջ)

4.— Այդ նպատակով, տարրական, ոչ լրիւ միջնակարգ եւ միջնակարգ դպրոցների գործող ուսումնական պլանների մէջ մտցնել փոփոխութիւններ, ռուսաց լեզուի ուսումնասիրման համար ուսումնական շաբաթեայ մէջ յատկացնելով.

ա) Տարրական դպրոցներում՝
2րդ դասարան — 2 ժամ
3րդ դասարան — 4 ժամ
4րդ դասարան — 4 ժամ

բ) Ոչ լրիւ միջնակարգ ու միջնակարգ դպրոցներում՝
3րդ դասարան — 4 ժամ
4րդ դասարան — 4 ժամ
5րդ դասարան — 5 ժամ
6րդ դասարան — 5 ժամ
7րդ դասարան — 5 ժամ
8րդ դասարան — 4 ժամ
9րդ դասարան — 4 ժամ
10րդ դասարան — 4 ժամ

5.— Առաջարկել Լուսժողկոմատին՝

ա) Ռուսաց լեզուի ուսումնասիրման խնդիրներին եւ ուսումնական նոր պլանին համապատասխան, մինչեւ ապրիլի 20ը վերանայել բոլոր դպրոցների ռուսաց լեզուի ծրագրերը.

բ) 5րդ — 7րդ դասարանների ռուսաց լեզուի ծրագրերում նախատեսել գեղարուեստական գրականութեան լաւագոյն նմոյշներին ուսումնասիրութիւնը դրական ընթերցանութեան կարգով, այնպէս որ 8րդ դասարանից սկսած անցնել ռուսաց գրականութեան սիստեմատիկ դասընթացի ուսումնասիրութեանը, 8րդ, 9րդ եւ 10րդ դասարաններում ռուսաց լեզուին յատկացուած ժամերի ընդհանուր քանակութիւնից այդ նպատակով առանձնացնելով շաբաթական երկուական ժամ:

գ) Ռուսաց լեզուի դասաւանդումն ապահովող անհրաժեշտ դասագրքերով եւ ուսումնական ձեռնարկներով (այբբենարան, գրքեր դասարանական ու արտադասարանական ընթերցանութեան համար եւ քերականութեան դասագրքեր), հաշուի առնելով աշակերտների մայրենի լեզուով խօսակցութեան առանձնայատկութիւնները, այդ ամբողջ աշխատանքն աւարտելով 1938 թուի օգոստոսի 1ից ոչ ուշ:

դ) Կազմակերպել ռուսաց լեզուի՝ թւով 960 ուսուցիչների պատրաստումը ու վերապատրաստումը կարճատեւ դասընթացքներում:

ե) Ուսուցիչների վերապատրաստման նպատակով կազմակերպուող բոլոր դասընթացքներում ծրագրի մէջ մտցնել ռուսաց լեզուի ու գրականութեան պարտադիր ուսումնասիրումը:

զ) Ձեռք առնել բոլոր միջոցները՝ դասընթացները բարձրորակ մանկավարժական կազմով, ծրագրերով եւ ուսումնա - մեթոդական ձեռնարկներով ապահովելու համար:

6.— Առաջարկել Լուսժողկոմատին՝ դպրոցներում ռուսաց լեզուի եւ գրականութեան դասաւանդման գրուածքը զինվարելու համար ժողկոմատին կից կազմակերպել ռուսաց լեզուի յատուկ վարչութեան (բաժին), իսկ ժողովրդական կրթութեան շրջանային բաժիններում առանձնացնել մէկական յատուկ տեսուչ:

7.— Առաջարկել Լուսժողկոմատին՝ առաւ օրւայ ընթացքում կազմել եւ Ժողկոմխորհի հաստատութեանը ներկայացնել ռուսաց լեզուի ուսուցիչների պատրաստման ու վերապատրաստման ուղղութեամբ, ինչպէս նաեւ այս որոշման մէջ մատնանշուած միջոցառումների համար անհրաժեշտ ծախսերի նախահաշիւը:

8.— Պարտաւորեցնել Լուսժողկոմատին՝ 1938 թուի սեպտեմբերի 1ից Պետական Համալսարանի Լեզուաբանական Ֆակուլտէտին կից կազմակերպել ռուսաց լեզուի ու գրականութեան բաժին՝ ուսման երեք տարւայ տեւողութեամբ: Ուսանողների ընդունելութեան առաջին կուրսում սահմանել 90 հոգի՝ 1938 թուի ընդունելութեան հաստատուած կոնտինգենտից:

9.— Առաջարկել Լուսժողկոմատին՝ 1938 թուի սեպտեմբերի 1ից ռուսաց լեզուի ու գրականութեան ամբիոններին կից կազմակերպել ասպիրանտուրա՝ Պետական Համալսարանում 10 հոգու համար եւ Մանկավարժական ինստիտուտում 5 հոգու համար:

10.— Առաջարկել Հայկական ԽՍՀ բարձրագոյն դպրոցների եւ տեխնիկումների դիրեկտորներին՝ բոլոր կուրսերում պլանի մէջ մտցնել ռուսաց լեզուի ու գրականութեան պարտադիր ուսումնասիրումը եւ քննութիւններ տալն ըստ Լուսժողկոմատի կողմից հաստատուած ծրագրի, միջնակարգ դպրոցի գիտելիքների ծաւալով:

11.— Առաջարկել Լուսժողկոմատին՝ 1938 թուի սեպտեմբերի 1ից Երեւանում կազմակերպել ռուսական մանկավարժական ուսումնարան, առաջին կուրսի համար ընդունելով 200 ուսանող, որից 80 մարդ Ադրբէջանցիներ եւ Լէնինականում՝ առաջին կուրսում ընդունելով 80 մարդ:

Ռուսական մանկավարժական ինստիտուտի առաջին կուրսում ուսանողների ընդունելութիւնը 1938 թուին սահմանել 240 մարդ:

12.— Առաջարկել Լուսժողկոմատին՝ հրատարակել ռուս - հայերէն դպրոցական բառարան:

Պետհրատին՝ ապահովել յիշեալ բառարանի հրատարակումը մինչեւ 1938 թուի օգոստոսի 10ը, 100 հազար թիրաժով:

13.— Ռուսաց լեզուի յաջող ուսումնասիրման ապահովման նպատակով աշակերտներին օգնութիւն ցոյց տալու նպատակով, յանձնարարել Պետհրատին եւ Լուսժողկոմատին՝ մինչեւ 1938 թ. սեպտեմբերի 1ը պատրաստել ու հրատարակել անհրաժեշտ ուսումնա - դիտողական ձեռնարկներ ռուսերէն լեզւով, ուղղագրական աղիւսակներ, նկարներ՝ խօսակցութիւնը զարգացնելու համար, եւ այլ ձեռնարկներ:

14.— Պարտաւորեցնել Լուսժողկոմատին եւ շրջգործկոմներին՝ 1938 թ. բիւջէի միջոցներից գումարներ առանձնացնել ռուսերէն գեղարուեստական գրականութիւն ձեռք բերելու համար, դպրոցական նոր գրադարաններ կազմակերպելու եւ եղած գրադարանները համալրելու նպատակով:

15.— Առաջարկել Պետհրատին՝ կազմակերպել մանկական ու գեղարուեստական գրականութեան հրատարակումը, ինչպէս նաեւ ուժեղացնել դրանց ներմուծումն ու լայնօրէն տարածելը հանրապետութեան բոլոր շրջաններում:

16.— Կենդրոնական Գործադիր Կոմիտէն եւ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդն ընդգծելով մայրենի լեզուի նշանակութիւնը որպէս հայկական դպրոցներում դասաւանդման հիմք, պարտաւորեցնում են Լուսժողկոմատին՝ բացառիկ ուշադրութիւն յատկացնել դպրոցներում ռուսաց լեզուի դասաւանդման դրուածքին, մերկացնելով եւ արմատից կտրելով դպրոցներում ռուսաց լեզուի դասաւանդումը վիժեցնելու բուրժուա -նացիոնալիստական տենդենցները:

17.— Լուսժողկոմատին՝ այս որոշման կատարման ընթացքի մասին սիստեմատիկաբար զեկուցել Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների խորհրդին:

Ի. Տ. Հայկական ԽՍՀ Կենդրոնական Գործադիր Կոմիտէի նախագահի պաշտօնակատարի՝

Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների խորհրդի նախագահ՝

Ա. ՓԻՐՈՒԶԵԱՆ

1938 թ. Ապրիլի 16ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԻՔ ՊԵԼՃԻՔԱՅԻ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 5 Մայիս.— Անվէրսի Հայ Տիկնանց Միութիւնը իր հիմնարկութեան տասնամեակին առթիւ շքեղ պարահանդէս մը սարքած էր, մասնակցութեամբ բազմաթիւ Հայերու եւ Պելճիքացիներու:

Միութիւնը այդ առթիւ խնդրած էր Պրիւսէլի վարչութեան օժանդակ Տիկնանց Յանձնախումբէն Անվէրսի մէջ ալ ներկայացնել հայկական հարսնիքը, որ այնքան մեծ յաջողութիւն գտաւ վերջերս Պրիւսէլի մէջ եւ որուն դիմադրութիւնը կը պարտինք Տիկին Կուրկանովի: Ներկայացումը Անվէրսի մէջ ալ ունեցաւ փայլուն յաջողութիւն մը:

Պարահանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտ, տաք ու խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

Նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթենք Անվէրսի Հայ Տիկնանց Միութեան ժրաջան անդամներուն, որոնք այնքան անձնուիրութեամբ ու յարատեւութեամբ փարած են իրենց գործին.

Հ. Տ.

1894.— Մուշ - Սասունի կոտորածը:

1895.— Վերջ Աղթամարի կաթողիկոսութեան: Զէյթունի փայլուն յաղթանակը Ռէմզի եւ Էթհէմ փաշաներու բանակին վրայ: Սեպտեմբեր 30, Պոլսոյ կոտորածը, Հոկտեմբեր 3էն Աքհիսարի (Նիկոմիդիոյ քով) կոտորածը: Հոկտեմբեր 3, Տրապիզոնի կոտորածը, Հոկտեմբեր 15, Հաճընի կոտորածը, Հոկտեմբեր 21, Երզնկայի կոտորածը, Հոկտեմբեր 23, Մարաշի կոտորածը:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Կ. ԽԱՉԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻ (յապաղած).— Անցեալ կիրակի Պիսէթր, Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղի ցերեկոյթ - պարահանդէսը, անսպասելի յաջողութեամբ:

Սրահը ասեղ ձգելու տեղ չկար երբ ժամը 5ին Ալֆորվիլի եւ Փորթ տ'Իթալիի Սան - սանուհիներու երգչախումբը «Մեր հայրենիք»ով բացաւ հանդէսը որ ունկնդրուեցաւ յոտընկայս:

Մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ Տիկին Հայրապետեան կարդաց գրաւոր զեկոյց մը, Հայ Կ. Խաչի հետապնդած նպատակի՝ եւ անոր կատարած օգտակար ձեռնարկներու մասին, կոչ ըրաւ հայ տիկիններուն եւ օրիորդներուն, որ գան բոլորուիլ Հ. Կ. Խաչի շուրջ, քանի որ հայ կնոջ միակ հարազատ միջավայրն է ան եւ վսեմօրէն ներշնչող.

Գեղարուեստական բաժինին մէջ երգեցին օրիորդներ Ֆ. Գուրուեան «Աղջիկ անաստուածը» եւ Բ. Գարճեան՝ «Հագել քո կարմիրը» եւ «Այ կաքաւիկ»ը: Ցաչող կերպով արտասանեցին Սաներու միութեան երիտասարդներ Զ. Մուրատեան՝ «Հայ դրօշակին», Գ. Խմբէմեան «Ես իմ անուշը» եւ Ս. Նիկողոսեան՝ «Հայ սանը »ը:

Թատի վրայ նուագեց Թաթիտ Գաբեղին «Կռունկ»ը եւ այլ կովկասեան եղանակներ: Փոքրիկ Ն. Պօղոսեան Բատի ընկերակցութեամբ պարեց «Շամիլի աղօթքը»: Անակնկալ մը եղաւ Օր. Արաքսի Գազազեանի գնչուի պարը, բուռն ծափերու մէջ: Վրացի Կինտօ Աստուրեանի՝ վրացական պարն ու երգախառն սրախօսութիւնները նոյնպէս խանդավառութիւն ստեղծեցին:

Գեղարուեստական բաժինէն վերջ խօսք առնուեցաւ օրուան բանախօսին՝ Պ. Ս. Վրացեանի, որ պարզեց Հայ Կ. Խաչի հետապնդած նպատակը եւ կատարած գործերը: Յարգելի բանախօսը ամէնէն աւելի ծանրացաւ հայ մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան մասին, երկրորդական համարելով հիւանդին դարման հասցնել կամ չքաւորին օգնել: Ֆրանսայի մէջ հիւանդին հիւանդանոց չի պակսիր եւ ոչ ալ մարդ անօթի կը մեռնի: Բայց ոչ ոք կը մտածէ հայ մանուկին հայեցի դաստիարակութեան եւ հայ երիտասարդութեան մասին, եւ թելադրեց կապուած մնալ հայ կեանքին, սիրել հայութիւնը եւ Հայաստանը, քանի որ հպարտութիւն է հայ ըլլալը:

Կարճ դադարէ վերջ սկսան եւրոպական պարերը որ տեւեցին մինչեւ ժամը 11:

Մինչ ներսը կը պարէին, դուրսը հայ երիտասարդները պիւֆէին շուրջ խմբուած, յեղափոխական եւ ազգային երգերով սրահը կը թնդացնէին: Ցաճախ դաւաթներ կը պարպէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ ազատ անկախ Հայաստանի համար:

Կը լսենք որ Հ. Կ. Խաչի սոյն ձեռնարկն ալ բարոյական յաջողութեան հետ, ունեցած է նիւթական գոհացուցիչ արդիւնք:

Նկարագրութիւնը փակելէ առաջ կ'ուզէի յիշել կազդուրիչ իրողութիւն մը, որ արժանի է շնորհաւորութեան:

ՕՐ. ԱՆՆԱ ՊԷԿԵԱՆ
եւ
ՍՈՒՐԷՆ ՄԵՋՊՈՒՐԵԱՆ
Ամուսնացած
8 Մայիս, 1938 Bondy (France)

Երկրորդ անգամ ըլլալով տեսանք Ալֆորվիլի եւ Փորթ տ'Իթալիի Հ. Կ. Խաչի Սաներու միութեան երգչախումբը, բաղկացած 60 երիտասարդներէ եւ երիտասարդուհիներէ, (ամէնէն տարէցը հազիւ 17 տարեկան), որոնք ղեկավարութեամբ Պ. Ս. Յովհաննէսեանի՝ քառաձայն երգեցին «Մեր հայրենիք»ը, «Սարերի վրով գնաց»ը, «Ձէ քէլէ»ն, «Պինկէօլը» եւայլն, մեծ յաջողութեամբ:

Հրանոյշ Գազազեան

ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Պէյրութի Ազդակը կը գրէ.—

Թուրքերը իրար անցած են, կարգալով ընտրական կանոնագրին 19րդ յօդուածը, որ կ'ըսէ թէ դիմող քաղաքացին պէտք է հանդիսաւորապէս յայտարարէ թէ կը պատկանի համայնքին:

Արդ, Ալէվի մը, Արաբ մը, Քիւրտ մը կամ Հայ մը ինչպէ՞ս յայտարարէ թէ ինքը Թուրք համայնքին կը պատկանի, երբ առիկա պիտի նշանակէ հանդիսաւորապէս ուրանալ իր ազգութիւնը: Որովհետեւ, դիւանին մէջ կան բոլոր համայնքներուն ներկայացուցիչները եւ դէպքը շուտով պիտի տարածայնուի, այսինքն ամէն մարդ պիտի իմանայ թէ այսինչ անձը ուրացած է իր ազգն ու կրօնքը, քանի մը ոսկիի համար....:

Այս հեռանկարին առջեւ, Թուրքերը խորամանկութեան մը դիմած են, գոնէ Ալէվիները որսալու համար.— Տպած եւ ժողովուրդին ցրուած են յայտագիր մը, ուր նշանակուած են օրէնքով պահանջուած պայմանները.— Անուն, հօրը անուն, ծննդավայր, տարիք, 31 մարտ1938ին բնակած վայրը եւ վերջապէս պատկանած համայնքը:

Առաջին հարցումներուն դիմացը բաց ձգուած է, այսինքն Ալէվին կրնայ գրել ուզածը: Բայց վերջին հարցումին պատասխանը իրենք տուած են, գրելով Թուրք համայնք (Թուրքերէն, արաբերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով եւ մեծատառ):

Եւ որպէսզի երեւոյթը փրկեն, «Թուրք համայնք» մեծատառ բացատրութեան տակ՝ շատ մանր տառերով աւելցուցած են՝ կրօնքը՝ իսլամ Ալէվի:

Այս կարկտանը ըրած են, որպէսզի միամիտ Ալէվին համոզուի թէ այդ յայտագիրը ստորագրելով փոխած չըլլար իր Ալէվի ազգութիւնը:

Իթթիհատը Վաթանի կազմակերպութիւնը, սակայն, անմիջապէս յայտարարութիւն մը հրատարակեց եւ ամէն կողմ ցրուեց: Յայտարարութիւնը կը մերկացնէ Թրքական խաղը եւ Ալէվիները կը հրաւիրէ չստորագրել անկէ ու չուրանալ իրենց ազգութիւնը:

Մերկացումը խոր տպաւորութիւն թողուց ոչ միայն Ալէվի, այլեւ միւս տարրերուն վրայ, եւ ամէն մարդ հասկցաւ թէ Թուրքերը կ'աշխատին դաւանափոխ ընել միւս համայնքները:

ՄԵՐ ՀԱՑԱԶԻՆԴ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

[illegible] էր լեռներուն վրայ: Տերեւա-[illegible], գեղին ու դալուկ: Ջուրերը տըղ-[illegible] մարգերը տխուր, թուփերը [illegible] ու հովերը խառնաձայն: Ան-[illegible] Ներսեսբէկ'երթայի, ձմրան հա-[illegible] նոր փայտ կրելու: Մօտցեր էի [illegible] հեռքերս երբ եւ իջէ գրէչ բռնած [illegible] ինչպէս ընտանեցեր էի այդ կեն-[illegible] ու այդ սովորութիւններուն: [illegible] չարժել սովրցայ, արտ վարել [illegible] յանել, հօտեր արածել ու գառնուք [illegible] տանիլ. Կարծր եւ դալան բար-[illegible] խրտացուցի: Կաղապարել, գոմշալ, [illegible] չարժել, հրացան նետել: Հոն [illegible] աշխարհ էր: Մեր գիւղին մէջ [illegible] բռնելու սովոր էինք: Հիմա սոր-[illegible] խաչի տեղ հրացան բռնել: [illegible] սորվեցայ թէ կիսավայրենի Քիւրտ-[illegible] ծակ երկաթը հազար ու հազար [illegible] աւելի զօրութիւն ունի քան [illegible] Հայուն արծաթէ խաչը: [illegible] մը ձայնը աւելի անուշ կու-[illegible] ինծի քան մեր գիւղին կոչնակին հազար մեղեդիները:

Այս բոլորը սորվեցուց ինծի հսկող Աստուածը...

Աշուն էր հոգի՛ս: Ու ես կ'ըսէի մնաք բարովբոլոր, բոլոր մարգերուն ու դաշտերուն:

Գետինները շաղ կ'իջնէր, ու լեռներուն վրայ անսահման ցուրտ էր: Նորէն գացի կ'երթայինք: Կ'երգէին Քիւրտերը կատարներուն վրայ.

Ճիանտա մէրէ, ճիյա պը դըրս է,
Ճիանտա մէրէ, ճիյա պը դըրս է,
Լօ լօ դայիպ, լօ լօ նէզան,

Թու քը չույի էզ փէշտիքըմ,
Լօ, լօ, լօ, լօ, կա ու բէզան:
Ճիա պըլըճոէ պէռփ տը պաքի
Ճի ա պըլըճոէ պէռփ տը պաքի
Լօ, լօ, դարիպ խն., խն.:

Թարգմանութիւն —

Լեռնէն մ'երթար, լեռ է վախուտ,
Լեռնէն մ'երթար, լեռ է վախուտ,
Լօ լօ պանդուխտ, լօ լօ աղքատ,

Դուն որ երթաս ի՛նչ պիտ ընեմ,
Լօ լօ՛, լօ լօ՛, էս ու այծեր:

Լեռը բարձր է, ձիւն կը տեղայ,
Լեռը բարձր է, ձիւն կը տեղայ,
Լօ, լօ, պանդուխտ, խն., խն.:

Կ'երգէին անոնք հազարումէկ խազեր որոնք նոր էին հաներ պատերազմին ու մահացողներուն վրայ: Անոնց երաժշտութիւնը մելամաղձոտ, յուզիչ ու երկա՛ր, հեծեծագին շեշտերով, հոգիս արցունքի աւազանի մը մէջ կը մխրճէր:

Ցա՛տ, յա՛տ աչնան ձիւները գալու վրայ, քանի մը վարպետ Քիւրտերու հետ նորէն մեր լեռները կողոպտելու գացինք: Մեր մէջ ամէնէն յանդուգնը ես էի, պատանքս հագած եւ հագիս ակռաներուս ծայրովը սեղմած: Քանի՛ քանի անցորդներու առջին մինակս կտրեցի ու անոնցմէ հաց եւ գոյք կապտեցի: Իմ տարազս, լեզուս ու ձեւերս այլեւս բուն քրտական էին: Քանի մը օր մնացինք լեռներուն վրայ, ու այդ խումբին պետը ես եղայ:

Գիշերները կատարներուն վրայ ցուրտ էր, մարդկութեան խիղճէն աւելի: Մեր խարոյկին թեւերը ձորէ ձոր կ'երկարէին: Ու կը յիշէի Տէրսիմցի աւազակներու մասին պատմուածները գիւղին մէջ, երբ տակաւին մանուկ էի: Ամէն գիշեր պարարտ մաքի մը կը հալեցնէինք խարոյկին դիմաց ու զոյն կը բզկտէինք ու կը լափէինք առանց աղի:

Գացի Գարամանին ու աղօթէ յոյսս կտրեցի: Հիմակ անոնք իրենց ձմրան պատրաստութիւնները տեսեր ու ներս քաշուեր են, ըսաւ ան, իրենց անծանօթ բոյնէն: Անկէ դուրս կուգան անգամ մըն ալ գարնան: Եթէ ոչ թաց հողին վրայ կը քշեն անոնց հետքերը ու կը գտնեն զիրենք: Գարնան եկուր, ըսաւ ան:

Ցուրտ, լերան վրայ հօտ մը դարձուցի: Մէկ մէկ մաքի զատեցինք անկէ, առերգներէն: Մորթեցինք ու մաքրեցինք ու միսները շալկած գիշերով Մէճիտ դարձանք: Անգամ մըն ալ երթալու չեզանք: Օրեր ամիսներ հովեր փչեցին, ու ձիւնը սկսաւ ու տեղաց այնքան որ ծածկեց ամէն դէ:

Ձմեռը նորէն թաւուկով (1) փայտ կը բերէի լեռնէն: Կէսօրէ վերջ Թէմիրին հետ ջաղացքը կը դարձնէի: Սառած էին ջուրերը: Սառ կը կոտրէինք ու ձիւն կը քերէինք առուին ափին վըրայէն: Դէպի գարնան սովը սկսաւ Քիւրտերուն մէջ: Ամէնէն հարուստը անօթի էր: Անցեալ տարուան սովին նման չէր այս: Ձիւները տակաւին գետնի վրայ էին ու խոտի ու բանջարի յոյսը շատ հեռու: Մենք ջաղացքը կը դարձնէինք ափ մը ալիւր ձեռք բերելու համար, թէեւ մեր աղացածը խոտի արմատ մըն էր յաճախ, որմէ գիւղացիք հաց կը շինէին: Մենք մեր իրաւունքէն դուրս յաճախորդներէն կը գողնայինք ալ: Գիշերը երբ ալիւրը շալկած կը դառնայինք տուն, ճամբան, գարնան համար, ես կը գողնայի Թէմիրէն, ու հաւաքած ալիւրս ժայռերուն մէջ կը պահէի: Սովին հեռանկարը չափելը կարելի չէր:

Քիւրտերը սկսած էին արտերուն մէջէն ձիւնը փորել ու ձիւնին տակէն օէզ խոտերը ժողվել, զայն եփել ու չորցնել, աղալ ու հաց ընել: Աէզը ցորենի պէս չխմորուիր: Ալիւրով խառն հաց կ'ըլլար ան, սակայն առանձին, խոտը խաշելէն վերջ, մոխրագոյնի պէս կը փշրուէր: Ան ոչ համ ու ոչ սընունդ ունէր եւ ոչ ալ առանց ջուրի կարելի էր ուտել զայն խեղդուելու վախէն: Պատերազմի սկիզբը լսած էի թէ Գերմանացիները յարդէն հաց կը շինեն եղեր: Լուրը հաղորդեցի Թէմիրին, ու գործի սկսանք: Շինեցինք սեւ բան մը: Թէմիրին բաւական համով եկաւ.— Լօ, ինչպէ՞ս կերէք կ'ըսէր, կը բարկանար աղջիկներուն— Լէյլ, ի՛նչ կերէք, կ'ըսէր, Նայեցէք ես կ'ուտեմ, ինչ համով է: Բայց իր կերածը շունը չկերաւ: Թայիրի նետեցինք անկէ, հոտոտեց ու հեռացաւ:

Թէմիրին տանը ձորին մէջ եղէգներ կային: Սկսանք անոնց արմատներէն հաց շինել փորձել: Կը մանրէինք արմատները, զանոնք ծեծելով ճմլելով: Կը չորցնէինք սաճի վրայ, ու կ'աղայինք: Անօգուտ: Ձէր մարսուեր ան ու վիճակնիս գէշ էր: Ես աչքերս նորէն ուրիշ կողմեր յառեցի: Թէմիրը ինք անօթի կը մեռնէր, զիս ինչ պիտի ընէր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(77)

(Շար.)

(1) Թաւուկ— բաղխիքի ձեւով փոքրիկ մը, որուն մարդ ինքը կը լծուի: Թաւուկը ձիւներուն վրայէն կը քշուի, ու եթէ վարօղը անվարժ ըլլայ շուտով կը սպաննուի: Դոհուկ?.

Քիչ վերջը, Ջիւլիէթա Վէզզիայի մէջ տեղի ունեցան թնդանօթաձգութեան փորձեր, ցամաքային եւ օդանաւային բանակներուն կողմէ ։ Զօրս հարիւր օդանաւեր թոնոներով ռումբ արձակեցին պէպի ծովուն բացերը, իբրեւ նշանակէտ ունենալով երկու հինցած նաւեր որոնք ընկղմեցան ։ Այս ռազմափորձն ալ մեծ տպաւորութիւն գործեց ։

Հռոմի ընդունելութիւնները վերջացած ըլլալով, Հիթլէր Ֆիօրէնցա գընաց, ուր նոյնպէս փայլուն ցոյցեր սարքուած էին ։

*** Եւ այժմ վաւերական տեղեկութիւններ կը պակսին երկու Առաջնորդներու տեսակցութեանց արդիւնքի մասին ։ Իրազեկ թղթակիցներու կարծիքով, Հիթլէր եւ Մուսոլինի քննած են բոլոր հիմնական խնդիրները — երկու պետութեանց ազդեցութեան շրջանակները Կեդր. Եւրոպայի մէջ, Չեխոսլովաքիոյ խնդիրը, երկու պետութեանց դիրքը Հունգարիոյ հանդէպ, Գերմանիոյ գաղթային պահանջները, երկու երկիրներուն տնտեսական եւ առեւտրական կացութիւնը, Սպանիոյ պատերազմը եւ վերջապէս Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը ։ Անոնց քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Մուսոլինի հաւաստած է թէ չէզոքութիւն պիտի պահէ Չեխոսլովաքիոյ դէպքերուն հանդէպ, ինչ որ ալ ըլլան ։ Սպանիոյ մասին, երկու Առաջնորդները համաձայնած են որ հաւասարապէս օգտուին Զօր. Ֆրանքոյի յաղթանակին արդիւնքներէն եւն ։

Այս առթիւ, իտալական եւ գերմանական թերթերը կը գրեն թէ դուռը բաց է ուրիշ պետութեանց առջեւ, որոնք եւ պարկեշտ գործակցութեան համար ։ Գերմանական մամուլը իր հիացումը կը յայտնէ Իտալիոյ զինուորական եւ օդանաւային յաջողութեանց համար ։

Բանակցութիւն չեխական հարցին առթիւ

Փրակայի անգլիական դեսպանը Չեխոսլովաքիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, յանուն իր կառավարութեան թելադրեց առաւելագոյն զիջումները կատարել, գոհացնելու համար Գերմանացիներու պահանջները ։ Ֆրանսական դեսպանն ալ միեւնոյն թելադրութիւններն ըրաւ, մասնաւոր տեսակցութեամբ մը ։

Միեւնոյն ատեն, Պերլինի անգլիական դեսպանը բարեկամաբար հաղորդած է Գերմանիոյ արտաքին նախարարին թէ՝ իր կառավարութիւնը կը փափաքի որ չեխական խնդիրը կարգադրուի փոխադարձ բարեացակամութեամբ ։

Անգլիա կը յուսայ դիւանագիտական միջոցներով ազդել Գերմանիոյ վրայ, որպէսզի ծայրայեղութեանց չդիմէ, ինչ որ կրնայ տեղի տալ Ֆրանսայի զինուորական միջամտութեան ։

ՁԱՆԱՑԱՆՈՒԹԻՒՆՔ ՄԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ նպաստ ստանալու համար, Սէնի նահանգին մէջ պայման էր որ խնդրարկուն ապացուցանէր թէ հոն կը բնակէր 1935 յուլիս 31էն առաջ ։ Աշխատանքի նախարարը վերացնելով այս օրէնքը, որոշեց որ բաւական համարուի երկու տարուան բնակութիւնը ։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդին 101րդ նստաշրջանը բացուեցաւ երէկ, երկուշաբթի ։ Օրակարգին վրայ դրուած են բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ, — Սպանիա, Եթովպիա եւն. ։ Ժողովին կը մասնակցին Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Խ. Միութեան եւ ուրիշ երկիրներու արտաքին նախարարները ։

ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ տարեդարձը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, մասնակցութեամբ կառավարութեան եւ քաղաքական կազմակերպութեանց ։ Ամէն կողմ դրօշներ պարզուած էին ։ Հարիւրաւոր շրջուն պահակներ եւ ոստիկաններ կը հսկէին բարեկարգութեան ։ Կիրակի առտու կանուխ 21 թնդանօթ արձակուեցաւ, իբրեւ ազդանշան ։ Կրթական նախարարը բազմաթիւ պաշտօնատարներու հետ մասնակցեցաւ Ֆոռ տէ Թուրէլի աւանդական թափօրին ։ (Այստեղ էր որ հերոսուհին 1429 մայիս 8ին յաղթեց Անգլիացիներուն, փրկելով Օրլէան քաղաքը, եօթը ամսուան պաշարումէ մը վերջը) ։ Կարգ մը ընդհարումներ պատահեցան Փարիզի տօնակատարութեան առթիւ ։

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին Աւստրիոյ մէջ ։ Վիէննայի մէջ անձնասպան եղան «Նոյէ Ֆրայէ Փրէսէ»ի նախկին խմբագրապետը, Փ. Միւլլէր, ծանօթ հրապարակագիր Ալֆրէտ Շվոնէր, «Նոյէ Վիեներ Թակպլաթ»ի խմբագիրը՝ Քիւրանտա եւ իր մայրը, թատերապետ Ռիւտոլֆ Պէք եւայլն ։ Ցանկարծամահ եղան Արթիւր Փիք, համանուն վաճառատան տնօրէնը եւ գործարանատէր Եոզէֆ Լէրնէր ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ բողոքին վրայ, չեխական կառավարութիւնը խոստացաւ միջոցներ ձեռք առնել, խափանելու համար բոլշեւիկեան գործունէութիւնը լեհական պետութեան դէմ ։ Այս առթիւ լեհական կառավարութեան աջակցութիւնը խնդրեց ։ Լեհական կառավարութիւնը պատասխանելով տրուած հաւաստիքներուն, յայտնեց թէ գործնական արդիւնքին կը սպասէ ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ խռովութիւնները կը շարունակուին անընդհատ ։ Ապստամբապետ Իզզէթ Պաթա, որ հրամանատարն էր Քեփրոնի հրոսախումբերուն, պաշարուելով սպաննուեցաւ խուզարկութեան մը ատեն ։ Ապստամբապետը քարայրի մը մէջ ապաստանած էր եւ կատաղօրէն դիմադրեց ։— Կիրակի օր շարք մը ընդհարումներ պատահեցան ։ Նապլուսի մէջ ապստամբ հրոսախումբ մը յարձակեցաւ զինուորական կայաններուն վրայ ։ Երկու ռումբեր նետուեցան քաղաքին մէջ ։ Կարեւոր զինապահեստ մը երեւան հանուեցաւ Թուլքարէմի մէջ ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախորդ հակահրէական վարչապետը, Օքթավիան Կոկա, որ կաթուած իջեցուցած էր ուրբաթ օր, յանկարծամահ եղաւ յաջորդ օրը ։ Բանաստեղծ էր, հրապարակագիր եւ քաղաքագէտ ։ Տարիքը՝ 57 ։ Գրական հանդէս մը հրատարակեց 1902ին ։ Շարունակ երեսփոխան ընտրուած է ։ Իր կուսակցութիւնը Կեռ Խաչ կը գործածէր իբրեւ խորհրդանշան ։ Անցեալ դեկտեմբերի ընտրութեանց ատեն հազիւ քուէներու 9 առ հարիւրը շահեցաւ, բայց եւ այնպէս Թագաւորը իրեն յանձնեց կառավարութեան կազմութիւնը ։ Իր առաջին գործն եղաւ բուռն պայքար մը բանալ Հրեաներուն դէմ եւ շատեր փախան երկրէն ։ Անցեալ փետրուարին, երբ քաղաքական եւ տնտեսական կացութիւնը ծանրացաւ, Թագաւորը հրաժարեցուց Կոկան եւ դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց պատրիարքին ։

ՖՐԱՆՔԻ անկումին շնորհիւ արտասահմանէն երկիր վերադարձած գումարներու մասին կառավարութիւնը որ եւ է տեղեկութիւն չի հաղորդեր ։ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ 14 միլիառ ֆրանք վերադարձած է առաջին երկու օրերու ընթացքին ։ Իսկ Փարիզի թերթերը գիտել կուտան թէ նուազագոյն գումարն է այս եւ մինչեւ հիմա տեսնուած չէր այսպիսի արդիւնք ։

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ եղաւ Թզուկ Տէլֆէն, փարիզեան սրամիտ արուեստագէտը, բանալով օդային կազի կտուցը ։ Վերջերս իր աստղը մարիլ սկսած էր եւ շատ կը վիրաւորուէր, երբ կը յիշեցնէին իր թզուկ հասակը ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ շէնքերուն քանդումը փութացնելու համար, վարչապետը հրահանգներ հաղորդեց, որպէսզի ամէն բան վերջանայ յունիս 15էն առաջ ։

ՊԱՊԱԿԱՆ շրջաբերականի մը համաձայն, Արեւելեան Եկեղեցւոյ Միաբանութեան իրաւասութիւնը կը տարածուի հետեւեալ երկիրներուն վրայ, — Եգիպտոս, Սինայա, Էրիթրէա, Եթովպիոյ հիւսիսային մասը, Ալպանիա, Հարաւային Ալպանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Կիպրոս, Սուրիա, Թուրքիա, Լիբանան, Պաղեստին, Իրաք, Իրան ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները վերսկսելով յարձակողականը, յառաջ խաղացին դէպի Քասթէլլոն, եւ այժմ 28 մղոն միայն հեռու են այդ քաղաքէն ։ Նոր զինուորներ ցամաք հանուեցան Վինարոզի մէջ, ազգայնական բանակին համար ։

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՆԱՒԵՐՈՒ գործադուլը կը շարունակուի ։ Ծովային նախարարին յանձնարարուեցաւ ամէն միջոց փորձել, իրաւարարութեամբ լուծելու համար վէճը ։ Օտար շոգենաւերը յաճախօրէն կ'օգտուին այս տագնապին շնորհիւ ։

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը բազմաթիւ համայնավարներ ձերբակալեց, որոնք պիտի դատուին իբրեւ հայրենադաւ ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԵՐԶ՝ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 12 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Քաֆէ Լէթուալ»ի վերնայարկը, 3 Քուր Կամպէթթա։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 11 Մայիս, Չորեքշաբթի գիշեր ժամը 8ին, Ֆիլ, ծանօթ հասցէին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Միասին բերել անդամատետրերը։

Le Gérant : M. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

4[illegible] Rue [illegible] — PARIS (10)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 11 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3727

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

«ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒՆ» ԻԲՐԵՒ ԳԼԱՆ

Երկու անգամով արտատպեցինք «Հայկական ԽՍՀ Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտէի եւ Ժողովրդական կոմիսարների խորհրդի որոշումը», «Ռուսաց լեզուի դասաւանդումը բարելաւելու մասին» (Յառաջ, մայիս 8 եւ 10)։

Այսօր ալ պիտի կարդաք երկու գրութիւններ, դարձեալ «Խ. Հայաստան»էն, որոնք նոյնպէս կը չէզոքեն ռուսերէնի ծաւալման ու զօրացման սախպողութիւնը։ Ինչպէս կը տեսնէք, յօդուածագիրները լաւ սորված են իրենց դասը, եւ կը ճգնին սորվեցնել նաեւ ուրիշներու, գովելով «գերազանցիկները» եւ մատնանշելով յետամնացները։ Անոնց մէկը, գլխագիր տպէտ մը, այնքան յառաջ գացած որ, կը գրէ սեւով ճերմակի վրայ.

— «Ռուս մեծ ժողովրդի լեզուն աշխարհի ամենահարուստ, ամենաձոխ լեզուներից է. նա արտայայտութիւնների գեղեցկութեամբ, բառապաշարի լիակատարութեամբ, լիահնչուն ներդաշնակութեամբ, ոճերի անսահմանափակ ձեւով գերազանցում է աշխարհի բոլոր լեզուներին»։ (Խ. Հայաստան, 21 ապրիլ)։

Մենք ռուսերէն չենք գիտեր, բայց կը կարծենք թէ այս պարագան ալ շատ բան չի գիտեր, եւ կամ խիկարէս հարուստ եւ մշակուած լեզուն կը շփոթէ բաբելոնական բառակոյտերու հետ։

Անցնի՛նք։ «Խ. Հայաստան»ի նոյն թիւին մէջ, ուրիշ երկու յօդուածագիրներ ալ շողիքոտ գովեստներ կը հրատարակեն երկու դպրոցներու մասին, ուր «զգալի աշխատանք է տարւում, Ռուսաց լեզուի ուսուցումը պատշաճ բարձրութեան վրայ դնելու համար»։

Հիմա որ հրամանագիրը հրատարակուած է, անշուշտ պիտի կարդանք այսպէս շահեկան «ոտանաւոր»ներ։ Ազդանշանը տուած է արդէն «Խ. Հայաստան»ը ինք, խմբագրական մը նուիրելով այս հարցին, այն թիւին մէջ ուր կ'երեւայ կառավարութեան որոշումը։

Երեւանի պաշտօնաթերթը կ'ազդարարէ գլուխէն իսկ.— «Սորվենք եւ տիրապետենք ռուս մեծ ժողովրդի լեզուն», «Լենին-Ստալինի լեզուն», «Համաշխարհային յեղափոխութեան լեզուն»։ Այս առթիւ նորէն վկայութեան կանչելով Անաստաս Միկոյեանը, որ Երեւան այցելած ատեն հոչակած էր այս նշանախօսքը, խմբագրականը գիտել կուտայ.

— «Հայ ժողովրդի թշնամիները տարիների ընթացքում ձգտել են կտրել հայ ժողովրդին ԽՍՀՄ եղբայրական ժողովուրդներ մեծ ընտանիքից, ռուս մեծ ժողովրդից։ Նրանք ամէն նենգ միջոցի դիմել են մեկուսացնելու հայ ժողովրդին ռուսական սոցիալիստական կուլտուրայից եւ նրան յետ մղել դէպի բուրժուական անցեալը։ Այդ իսկ պատճառով նրանք արգելակել են հայ ժողովրդի ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրայի զարգացումը, ձգտել են ռուսերէն լեզուն դուրս վանել մեր դպրոցներից։

Ժողովրդի թշնամիների — նացիոնալիստների — դաշնակների եւ տրոցկիստական հակայեղափոխական թափթփուկների փորձերը՝ մեր մատաղ սերունդն ու երիտասարդութիւնը հեռու վանել ռուսական մեծ կուլտուրայից՝ առաւելապէս զգացել է լուսաւորութեան ֆրոնտում — դպրոցական ցանցում»։

Ուրեմն, «ժողովրդի թշնամիներ»ուն ցանած «աւեր»ը պիտի դարմանուի «1938 Սեպտեմբերի 1ից Հայկական ԽՍՀ բոլոր ոչ-ռուսական դպրոցներում մտցնելով Ռուսաց լեզուի պարտադիր դասաւանդում, որպէս ուսումնառիրման առարկայ»։

Ուրիշ խօսքով, պիտի սկսի բուն աւերածութիւնը։ Ռուսերէնը երբեք դուրս ձգուած չէր Հայաստանի դպրոցներէն, իսկ նոր կարգադրութեամբ հայերէնն է որ պիտի տուժէ։ Կը բաւէ աչք մը նետել կառավարական որոշումին մանրամասնութեանց վրայ, համոզուելու համար։

Մանկավարժներու կամ ուրիշ մասնագէտներու ձգելով քննել ռուսերէնի դասերու բաշխումը՝ դասարանէ դասարան, իրենց պարտաւորական հետեւանքներով, մենք կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել տրուած որոշումին եւ բացուած պայքարին տարբեր մէկ երեսը։

Առաջին.— 1938 ապրիլ 16ի կառավարական որոշումը, երեւոյթապէս կրթական-դպրոցական, իրականին մէջ կը ներկայացնէ քաղաքական հանգամանք, իր բառերովն ու բացատրութիւններովն իսկ։ Այսով՝ ռուսերէնի դասաւանդումն ալ կը դառնայ չափանիշ՝ յեղափոխականութեան եւ հաւատարմութեան, այլեւ ժողովուրդներու եղբայրակցութեան։

Ուրեմն, ո՛վ որ կը թերանայ այս ճակատին վրայ, եւ չի գործեր «հարուածային» ուժգնութեամբ, մեքենաբար կը դառնայ կասկածելի, իբրեւ «հակայեղափոխական մնացորդ», ինչպէս նախորդ վարիչները։

Երկրորդ.— Հրամանագիրը կը յանձնարարէ այնպիսի տնօրինութիւններ (Երեւանի մէջ կ'ըսեն՝ «միջոցառումներ»?), որոնք երբ գործադրուին — եւ անշուշտ պիտի գործադրուին — հայերէնը ինքնին պիտի դառնայ որբեւայրի, եւ կամ լքեալ գոյք։

Արդարեւ, երբ կառավարութիւնը կը հրամայէ 960 ուսուցիչներ պատրաստել ռուսերէնի համար, մասնաւոր դասընթացքներ հաստատել, սովորական դասաւանդութիւններէն զատ, մանկավարժական ուսումնարան բանալ (ռուսական), գումարներ սահմանել՝ Գրադարաններ կազմակերպելու համար, մանկական գիրքեր հրատարակել, մէկ խօսքով՝ «բացառիկ ուշադրութիւն յատկացնել դպրոցներում Ռուսաց լեզուի դասաւանդման գործունէութին», անդին ո՞րքան ժամանակ եւ միջոց պիտի մնայ, հայերէնի զարգացման համար ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Արեւելեան Արեւմուտքի պատուիրակ մը նշանակուած է

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկուշաբթի օր բանալով իր 101րդ նստաշրջանը, օրակարգ անցուց երեք սախպողական խնդիրներ.— Եթովպիոյ գրաւման հարցը, Սպանիոյ եւ Չինաստանի ծանուցագիրները։ Երէկ առաջին անգամ քննուեցաւ Եթովպիոյ խնդիրը, եւ այս առթիւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը յայտարարութիւն մը ըրաւ անգլօ-իտալական համաձայնութեան մասին։ Եթովպիոյ պատուիրակութիւնն ալ Ժընեւ գացած է, գերագոյն փորձ մը կատարելու համար։ Պատուիրակութեան անդամներն են Փ.Փ. Աթօ Թասաու եւ օգնականը՝ Աթօ Էֆրեմ Մէտոհան, ինչպէս եւ անգլիացի իրաւագէտ մը։ Այս պատուիրակութիւնը չմասնակցեցաւ Խորհուրդի գաղտնի նիստին, որ պիտի քննէր անոր ընդունելութեան խնդիրը։ Իրազեկներ կը հաղորդէին թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայն են որ պատուիրակութիւնը մասնակցի վերջին անգամ, քանի որ անկախ Եթովպիան գոյութիւն չունի, բայց կայսրը տակաւին կը պահէ իր հանգամանքը։ Խորհուրդը ամբողջ հարցի մասին իր վերջնական որոշումը տալէ առաջ, որոշեց որ իւրաքանչիւր անդամ ազատօրէն յայտնէ իր կարծիքը։

Երէկ գրոյց կը շրջէր թէ կայսրը ինք ալ Ժընեւ պիտի երթայ օդանաւով, պաշտպանելու համար իր իրաւունքները։ Այս առթիւ մասնաւոր խորհրդական նշանակուած է ծանօթ հեղինակ մը, Նորման Էնճըլ։

Տարակոյս չկայ թէ այս բոլորը ձեւակերպութիւններ են, եւ Եթովպիոյ գրաւումը, ուրիշ խօսքով՝ «իտալական կայսրութիւնը» պիտի ճանչցուի եթէ ոչ միաձայնութեամբ, գէթ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պաշտօնական յայտարարութեամբ։

Ցալով սպանիական հարցին, հանրապետական կառավարութեան պատուիրակը բացարձակապէս հերքեց թէ արտօնուած է բանակցելու զինադադարի մասին։ Իր յայտարարութեան համաձայն, ապստամբները շատոնց պարտուած են եւ պայքարը այժմ կայ ունի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ, որոնց միջամտութեան պիտի ընդդիմանան մինչեւ վերջը։ Իրազեկ՝ եր չեն կարծեր որ Սպանիոյ պատուիրակին ներկայացուցած փաստաթուղթերը մեծ տպաւորութիւն գործեն Ազգաժողովին ընթացքին վրայ։ Ցոյց չկայ նաեւ որ Ազգաժողովը հաւանի աջակցութիւն ընծայել Չինաստանի, պաշտպանելու համար զայն ճափոնական արշաւանքին դէմ։

*** Ա. Գ. Խորհուրդի մասնաւոր նիստին մէջ Խ. Միութեան արտաքին գործավարը՝ Փ. Լիթվինով բուռն ճառ մը խօսեցաւ, պաշտպանելով Եթովպիոյ եւ Սպանիոյ իրաւունքները։

Հիթլէր Փ. [illegible]

Ֆլորէնցայի մէջ ալ չնդալից ընդունելութիւն մը գտնելէ վերջ, Հիթլէր Պերլին վերադարձաւ երկուշաբթի օր։ Ուրեմն իր այցելութիւնը տեւեց մէկ շաբաթ։ Մեկնելէ առաջ, Գերմանիոյ Առաջնորդը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Հռոմի հեռագրական գործակալութեան միջոցաւ.

— «Այս այցելութիւնը վայելեցի ոչ միայն իբրեւ քաղաքական գործիչ, այլեւ իբրեւ արուեստագէտ։ Միշտ անմահ բանուեցաւ ինծի ցոյց տրուած շքեղ սրահներէն։ Խորապէս ուրախ եմ հաստատելով Ֆաշականութեան եւ ազգային ընկերվարութեան միջեւ տիրող հասկացողութիւնը։ Երկու ժողովուրդները կ'ըմբռնեն թէ հասարակաց գաղափար մը կը միացնէ զիրենք, ինչպէս հաստատեց Փ. Մուսոլինի Գերմանիա եկած ատեն, ինչպէս հաստատեցի ես ինքս Իտալիա այցելելով։ Մեր բարեկամութիւնը արհեստական բարեկամութիւն մը չէ»։

*** Միջազգային մամուլը կը շարունակէ զարմանալի տեսութիւններ պարզել այս այցելութեան հետեւանքներու մասին։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ՝ Մուսոլինի հաւանած է չէզոքութիւն պահել չեխական հարցին մէջ։ Ցետոյ, երկու պետութիւնները համաձայնած են ազդեցութեան շրջանակներու բաժնել Կեդր. Եւրոպան, Իտալիոյ համար մասնաւոր իրաւունքներ վերապահելով Եուկոսլավիոյ մէջ, իսկ Գերմանիոյ համար՝ Ռումանիոյ մէջ։ Իտալիա ուժ պիտի տայ նաեւ Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն։

*** Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները, որոնք ընդհատուած էին Հիթլէրի այցելութեան առթիւ, վերսկսան երէկ։

*** Պապը, որ Վատիկանէն հեռացած էր Հիթլէրի այցելութեան ատեն, ճառ մը պիտի խօսի այսօր, չորեքշաբթի, Նացիական (Հիթլէրական) քաղաքականութեան դէմ։

Ժուհօ Աշխատանքային միացեալ կը պահանջէ

Փ. Լէոն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, ճառ մը խօսելով թղթատարական աշխատաւորներու համագումարին մէջ (Վիշի), քննադատեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ պահանջեց արմատական միջոցներ ձեռք առնել, ընկերային եւ տնտեսական բարենորոգումները գլուխ հանելու համար։ Այս առթիւ գիտել տուաւ թէ «դադարը» վերջացած է ու չեկաւ։

— «Անհրաժեշտ է որ, ֆրանքի երրորդ արժեզրկումէն վերջը, բարենորոգումները լսել Աշխատանքի Դաշնակցութեան ձայնը եւ վերջապէս իրագործեն անոր առաջարկած բարենորոգումներու ծրագիրը։ Եթէ չլսեն Աշխատանքի Դաշնակցութեան ձայնը, եթէ անգամ մը եւս հաստատենք թէ ժողովրդային քաղաքական շահերու կը հպատակին, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը պիտի յայտարարէ ժողովրդական ճակատին.— «Կա՛մ Ժողովրդական Ճակատը պէտք է այս ծրագրին մէջ մտնէ, եւ կամ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը ինք մինակը գլուխ պիտի հանէ իր ծրագիրը»։ Դադարը պէտք եղածէն աւելի տեւեց եւ երկիրը մահացու հարուած մը պիտի կրէ, եթէ աւելի երկար տեւէ։ Այս երրորդ անգամն է որ դրամը կ'արժեզրկեն առանց համապատասխան ճիգը կատարելու երկրին տնտեսական վերակազմութեան համար։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՅՈՂԸ ԿԸ ՏԱՃԿՆԱՅ…

Ով որ լսած եւ մոռցած է, թող նորէն լսէ.— Աշխարհի լոյսը Թուրքիայէն ծագած է եւ Թուրքն է հիմնադիրը մարդկային քաղաքակրթութեան։

Այս պարագան «գիտականօրէն» հաստատեցին ոչ միայն Թուրքիոյ լեզուաբանութեան եւ պատմութեան համաժողովները, այլեւ ... «թուրք ազգի հայ կոչուած ցեղախումբին» երեւելիներէն Պայ Յակոբ Տիլաչար եւ ուրիշ կանաւոր «Թիւրք կրէկորիէն» մը, Արթաքի Ճէպէճի։

Ցետոյ եւրոպացի գիտնականներ ալ իրենց կարգին յղղալով թրքական աւազանին կամ ցուցահանդէսին մէջ, զեհ եւ կազդուրուած, բարձրաձայն կրկնեցին նոյն ճշմարտութիւնը։

Միայն մենք ենք որ, իբրեւ անյոյս յետադիմական, կը յամառինք Հին Ազգաց պատմութիւն հոլովել, Թուրքը ընկտռելով հասարակ «աշիրէթ»մը։

Հարկաւ այս մարդիկը բան մը գիտեն որ այսքան յամառօրէն կը պնդեն թէ «ի սկզբանէ անտի» Թուրքն էր աշխարհի առաջնորդը, անոր լոյսն ու փառքը։

Ահաւասիկ նոր փաստ մը։

Հազատար իշխանութիւնը պատուիրակ մը ունի Ալեքսանդրէթի Սանճաքին մէջ, Պ. Ռոժէ Կառօ։

Անցեալ տարի, երբ մարզպանին այս ներկայացուցիչը պաշտօնի ձեռնարկեց, թուրք մամուլը սեռոլի վայնասուն մը բարձրացուց... Պ. Կառօ կը հալածէ Թուրքերը, ծեծել եւ բանտարկել կուտայ զանոնք, կը շփացնէ Այարներն ու Ալէվիները, զէնք եւ ռազմամթերք կը բաժնէ Հայերուն եւ Չէրքէզներուն եւն. եւն.։

Ցարձակողականը սկսաւ անցեալ տարի. եւ կը շարունակուէր դեռ վերջերս։ («Յառաջ» օրը օրին հաղորդած բլլալով լուրերը, աւելորդ կը սեպեմ կրկնել)։

Արդ, Պ. Ռոժէ Կառօ անցեալ շաբթու Էնկիւրի գնաց. Սանճաքի գործերու մասին խորհրդակցելու համար, եւ արժանացաւ մեծ պատիւներու։ Թուրքերը փառաւոր սեղան մըն ալ սարքեցին, ի պատիւ հիւրին։ Այս առթիւ, բաժակաճառեր ալ խօսուեցան փոխադարձ մեծարանքներով։

Եւ ահաւասիկ հրաշքը։

Պ. Ռոժէ Կառօ, «Թուրքերու ոխերիմ թշնամին», այն որ զէնք եւ ռազմամթերք կը բաժնէր Հայերու եւ Չէրքէզներու, դարձած է ոչ միայն «բարեկամ», ոչ միայն «թրքասէր», այլեւ... Թուրք։

Դուք ալ կարդացէք, — թուրքերէն «Թան»ի (նախկին Միլլիյէթ) թղթակիցն է որ կը գրէ Անգարայէն (5 մայիս).

— «Անգարայէն դարձին, կառախումբին մէջ՝ այցելեցի պատուիրակ Կառոյի։ Զիս մտերմօրէն ընդունելով ըսաւ.

— «Ձեզի նախ զա կ'ուզեմ յայտնել թէ ես թրքասէր մըն եմ։ Անկէ զատ, արիւնիս մէջ Թուրքի արիւն կը կրեմ։ Ի՞նչպէս, պիտի հարցնէք։ Նշանաւոր Կալլիացիներու Թագաւոր Տրայիանոսի Արիմէ բերած եւ Ֆրանսայի հարաւ տեղաւորած Թուրքերուն մէջ՝ կը գտնուին նաեւ իմ նախնիքս։ Այս Թուրքերը երկար ատեն պահած են իրենց ինքնութիւնը։ Ահա թէ ինչու բնականօրէն թրքասէր եմ ես»։

Այսպէս ուրեմն. Էնկիւրի կամ Փոլիս հանդիպողը կը տանկնայ։ Եւ պարծանքով կը յայտարարէ այդ պարագան, ի լուր աշխարհի։

Հռչակաւոր գիտնական Փիթար անգամ չդիմացաւ փորձութեան։ Թէեւ չըսաւ թէ Թուրքի արիւն կը կրէ, բայց իրապարակաւ արիւն պղտորեց, խաչ քաշելով իր նախկին հաստատուն ուսումնասիրութեանց վրայ։ Իր կարգին ընդունելով Թուրքին... կարապետութիւնը աշխարհի քաղաքակրթութեան մէջ։

Ինչպէս կը տեսնէք, պատուիրակներն ու գիտնականներն ալ հետզհետէ կը դառնան «դէպի աղբիւրը լոյսին», իսկ մենք... «Հէպլէպիներ» կը խաղանք։

ՎԱՀԷ

ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք մեր մասնաւոր թղթակցին քաղած տեղեկութիւնները՝ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մահուան պարագաներու մասին, այնքան զարհուրելի մանրամասնութիւններով։

Մեր թղթակիցը ամէնէն աւելի ծանրանալով այդ առաջին պատմութեան վրայ, պարտք սեպած է հաղորդել նաեւ տարբեր վկայութիւններ։ Կը հրատարակենք այդ մասն ալ, դիւրացնելու համար կատարուած ոճրագործութեան ամէնէն վաւերական ստուգումը.—

Ոմանք էլ այսպէս են պատմում կաթողիկոսի մահուան պարագաները.

— Չեկան էջմիածնից հարկ է պահանջում։ Վանքում դրամ չկայ։ Կաթողիկոսը մատնւում է անել վիճակի։ Չեկան պահանջում է վանքի հարստութիւնները։ Կաթողիկոսը մերժում է յանձնել։ Չեկիստները գալիս են էջմիածին եւ ձերբակալում են կաթողիկոսին, երկու եպիսկոպոս եւ մի վարդապետ (անունները անյայտ են), տանում են Երեւան, բանտարկում են եւ այնտեղ էլ խեղդում են կաթողիկոսին, երկու եպիսկոպոսներին եւ վարդապետին։ Ապա սրանց դիակները հանում ձգում են դուրս եւ մինչեւ իսկ արտօնում են, որ տանին էջմիածնում թաղեն։

Այսպէս, կաթողիկոսի մահուան մասին բազմատեսակ պրօյցներ են շրջում։ Ասում են նաեւ որ էջմիածնի բանտումն են խեղդել։ Ուշագրաւն այն է որ պատմողները (որոնք բոլորն էլ Հայաստանից են անցել արտասահման) պնդում են, որ Չեկան ԽԵՂԴԵԼ, ՍՊԱՆՆԵԼ, ԿԱՄ ԹՈՒՆԱՒՈՐԵԼ Է ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ, ԹԷ ԽՈՐԷՆ Ա. ԵՐԲԵՔ ԻՐ ԲՆԱԿԱՆ ՄԱՀՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ՍՐՏԻ ՏԱԳՆԱՊԻՑ ՉԻ ՄԵՌԵԼ։

Պատմում են, որ էջմիածինը տնտեսապէս քայքայուած եւ յետին աղքատութեան մատնուած է։ Կաթողիկոսը եւ վանականները ի վիճակի չեն եղել առօրեայ հասարակ սնունդն անգամ ճարելու։

Թէ ներկայիս ի՛նչ վիճակի մէջ է գտնւում էջմիածինը, կամ կաթողիկոսի նահատակութիւնից յետոյ ինչեր են տեղի ունեցել, յայտնի չէ։

ԾՈՎԵՑԻ

*** Երուսաղէմի պատրիարքը առաջնորդութեանց ուղղուած ապրիլ 23 պաշտօնագրով կը հաղորդէ, թէ Ս. Էջմիածնէն ստացած է նոյն օրուան թուականով եւ «Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդ» ստորագրութեամբ հեռագիր մը, որով կը խնդրուի Ն. Ամենապատուութենէն հաղորդել Պատրիարքութեանց եւ բոլոր առաջնորդական թեմերուն թէ 1936 Ապրիլ 18 թուակիր Հայրապետական կոնդակով Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի տեղակալ կարգուած է Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոս Չէօրէքճեան։

Նոյն իմաստով նամակ մը ալ ստացած է Փարիզի Հոգեւոր հովիւը, Վռամշապուհ արքեպիսկոպոս։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ա.

Երկու հատոր գիրք, պատկերազարդ, «Ընդհանուր պատերազմի բարքերուն պատմութիւնը»։ (1)

Օրէնքէ դուրս վայրագութիւններ, — կիներու բռնաբարում գրաւեալ երկրամասերու մէջ։— Երկրին մէջ անկումը կիներու բարոյականին, այրերու բացակայութեան հետեւանքով։ — Պատերազմի հարուստներու խնճոյք ու ցոփ կեանքը. — Գերիներու բարքերը.— Քաղաքացիական կռիւներու շրջանները, Ռուսիոյ թէ Հունգարիոյ մէջ.— Հայ ժողովուրդին փճացումը Թուրքիոյ մէջ.— Ետպատերազմեան ինկած բարքեր.— Բանակներու դարձը ու հետեւանքները.— Պատերազմի հաշմանդամներու տղանցքը կեանքի խովէն.— Հոծնոսի գրաւումը.— Ապօրինի ծնունդներու մեծ համեմատութիւնը.— Պատերազմի որբեր եւ այրիներ.— Մեծ պատերազմը՝ բոլոր ժամանակներու մեծագոյն սեռային աղէտը.— Հիւանդութիւնները բազմապատկուած.— Անկում.— Թշուառութիւն։

Հոս թարգմանաբար կու տանք հայկական աղէտի բաժինը, «Պատերազմին մեծագոյն ոճիրը»։

ԵՐՈՒԱՆԴ

... Աւելի քան Կալիցիոյ սարսափները, որոնց եւս մենք սատական մղիչ ոյժեր կրնանք ենթադրել, մեր նիւթին հետ կապ ունի,— ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԱՆՁՐՏՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ։ Ընդհանուր պատերազմին այս մեծագոյն ոճիրը իր 1,200,000 քաղաքային զոհերով («Լորտ Պրայս զայն կ'անուանէ տառացի՝ 'The hugest single crime that has been comited in the wohle course of the var») *Միանգամայն ամբողջ աշխարհի պատմութեան մէջ եզական հոյլ մը աւերումութեան, բռնաբարութենէ նաեւ սպանումի, կոտորածի, պղծումի, կիներու զերծմանութեան եւ միջնորդութեան։*

✕

Պատերազմին սկիզբը մօտ երկու միլիոն քրիստոնեայ Հայեր կ'ապրէին Թուրքիոյ եւ մէկուկէս միլիոն Ռուսիոյ մէջ։ Թէեւ Թրքահայերը իրենց երկրին հանդէպ ուղղամիտ գտնուեցան, ինչպէս Ներքին նախարար Թալաթ փաշա այն ատեն յստակօրէն յայտարարեց, Երիտասարդ Թուրքերու կառավարութիւնը, որ իր իշխանութեան հասնիլը կը պարտէր նաեւ Հայերու օժանդակութեան եւ հակառակ անոր որ Հայերը մեծագոյն մասը կը կազմէին Թուրքիոյ մտաւորական ասպարէզներուն եւ հրաշալիօրէն կը մասնակցէին բոլոր յառաջդիմական շարժումներուն,— որոշեց առելի «ներքին թշնամիին հետ» հաշիւը մաքրել։ Ժամանակը ատոր համար շատ նպաստաւոր կը թուէր. կեդրոնական պետութեանց կողքին պատերազմի մտնելով, Թուրքիա Եւրոպայի հսկողութենէն կ'ազատէր։ (Ան 1878էն ասդին համաձայն դաշնագրերով հայ ժողովուրդին պաշտպանութիւնը ապահոված էր։) 1915ի գարնան հրամայուեցաւ Թուրքիա բնակող բոլոր Հայերուն տարագրութիւնը, քանի որ իրենց վարիչները ձերբակալուած եւ զինուորական տարիք ունեցող այրերը Թուրք բանակին մէջ առնուած էին, նոյնպէս հոն ջարդուելու համար։ Տարագրութիւններուն նպատակն էր իբրեւ թէ, Հայերուն նոր բնակավայրեր յատկացնել Արաբիոյ մէջ, սակայն վերոյիշեալ Թալէաթ փաշայի ծածկագիր հեռագիրը կը պարունակէ նոր հրահանգը. «Յիշեալ անձերուն փճացումին համար (Հայերուն) պէտք է մեծապէս ջանադիր ըլլալ... Տարագրութեան վայր՝ ոչնչութիւն։ *Կը հրամայեմ ըստ այնմ շարժիլ»։ (Թալաթ փաշա 1921ին Պերլինի մէջ ինկաւ հայ ուսանողի մը գնդակով։ Դատարանը ազատ արձակեց ահաբեկիչը, Թէհլիրեան)։*

Տարագրութեան հրամանին գործադրութիւնը, որ Թուրք իշխաններու կողմէ ստայօդ «հայկական զինեալ ապստամբութիւններու» վրայ կը հիմնուէր, կատարուեցաւ սարսափազդեցիկ գազանութեամբ։ Ամէն տեղ, բացի եւրոպական Թուրքիոյ կարգ մը տեղերէն, հայ բնակիչները հանուեցան եւ քանի մը օրուան պայմանաժամի ընդհուպ լրանալէն վերջ, որուն ընթացքին իրենց ունեցած չունեցածը անուանական գինով ծախել կամ ետ թողուլ ստիպուած էին, Թուրք ժանտարմաներու աւազակախումբին հսկողութեան տակ քաղաքներէն եւ գիւղերէն արտաքսուեցան։ Սկսան ամիսներ տեւող ճամբորդութիւններ։ Անջատ քալող այրերը լեռնային շրջաններու մէջ, ուրկէ անցնիլ ստիպուած էին, կիսավայրենի քիւրտ ցեղերէ, մասնաւորապէս Քիւրտերէ, յարձակում կրեցին, կողոպտուելով ու խողխողուելով։ Կիներ, աղջիկներ եւ մանուկներ, եթէ պատահէր որ ճամբու ընթացքին չծախուէին, մեռան անօթութենէ, հիւանդութիւններէ, չափազանց յոգնութենէ կամ նոյնպէս ժանտարմաներու եւ Քիւրտերու կողմէ սպաննուելով։ Տարագրեալներու գաղթականութեան մը կը գտնուէր Հալէպ։ Գերմանական յուշագիր մը, որ հաշտութեան խորհրդաժողովին ատեն նախագահ Ուիլսընի ներկայացուած էր, կ'ըսէր

— «Կարաւաններ, որոնք հայրենիքէն ճամբայ ելլելու ատեն քանի մը հազար հոգիէ կը բաղկանային, Հալէպի սահմանը հասնելու ատեն մինակ քանի մը հարիւր հոգի կը մնային, մինչեւ դաշտերը սեւ եւ ուռած դիակներ ցանուած էին, որոնք իրենց հոտով օդը ապականած, պղծուած, մերկ եւ հագուստներէ կողոպտուած, փռուեր էին կամ կռնակի վրայ իրարու կապուած, Եփրատ ի վար կը քշուէին, ձուկերուն իբրեւ ճեկերի... ։ Անոնք մեռան երկրի բոլոր մահերով, մահերովը բոլոր դարերուն։ Տեսայ ցեղածներ, որոնք իրենց պղտեղութիւնը սնունդի տեղ կ'ուտէին։ Կիներ, որոնք իրենց նորածիններուն մարմինը կ'եփէին։ *Աղջիկներ, որոնք արար ժանտարմաներու վախէն կլլուած դրամը փնտռելու համար, կը կտրատէին իրենց մայրերու դեռ չպաղած դիակները։ Կիսաւեր կայաններու մէջ շատեր կը մնային դիակներու եւ կէս փտած դիակներու կոյտերուն քով անզգայ եւ մահուան կը սպասէին։ Որովհետեւ դեռ ո՞րքան ատեն կրնային իրենց ողորմելի գոյութիւնը քաշքշել, ձիերու աղբին մէջէն հատիկներ զատելով կամ խոտ ճարակելով։*

Պատկերացնելու համար կարաւաններուն գազանութիւնը, թող հոս վկայեմ ազնիւ մարդասէր Նանսէնի գիրքէն երկու տող յիշուի.— Խարբերդէն եւ Սվազէն տարագրուած 18 հազար հոգիէն մինակ 350ը Հալէպ հասան, եւ Էրզրումի 19,000էն միայն տասնեւմէկ հոգի։ Թէ ինչ սատական անգթութիւնով այս արդիւնքը առաջ եկած է, երկու օրինակէ, բազմաթիւ պարզանք ազգողներու մէջէն, կ'երեւի։

Հայու մը պատմածը գործաւորական բանակէ.

— «Խիստ պաշարման տակ գիւղին առջեւ տարին մեզ։ Հոն կար դէզ մը հագուստեղէն, որոնք ճանչցանք իբր մեր ընկերներունը։ Մեզի հրամայեցին, մեր հագուստները հանել։ Մինակ շապիկով պէտք էր մնայինք։ Ետոյ երկու առ երկու իրար կապեցին մեզ արիւնոտ չուաններով։ Հազիւ թէ լրացած, հրամայեցին քալել։ Քանի մը բոպէ քալելէ ետք, անցանք ջարդուած ընկերներու դիակոյտի մը քովէն, որոնց մարմինները դեռ ժամուան պայքարին մէջ կը շարժէին, եւ տարին մեզ ժայռի մը գագաթը։ Հոն ժանտարմաները եւ քաղաքէն եկած Թուրքերու կողմէ իբր «հայրենիքի դաւաճան» անարգուեցանք։ Առջի երկուքին կապերը քակեցին արդէն կիրարկուած... պէտք է ժայռէն գահավիժէին, սակայն երկար դանակներ բռնած երկու ժանտարմաներու մէջէն անցնելով, որոնք ամէն զոհի դեռ դանակի հարուած մը կուտային»։

Տասներկու տարեկան հայ աղջիկ մը այսպէս կը պատմէ իր տարագրութիւնը.

— «Ճամբան մէկ զարմիկիս ոտքը կը ցաւէր։ Երբ ալ չկրցաւ քալել, ժանտարմա մը ոտքով զարկաւ ու դարիվարէ մը գլորեց զայն։ Մայրը նեղկայ էր,— անոր ոտքերը արիւնլուայ էին եւ դժուարին քալուածքէն մարմինը սոսկալի կարծրացած։ Ձէր ուզեր քալել, բայց ժանտարմային մտրակին քշեց զայն ալ։ Ան եղաւ քիչերէն որոնք չմեռան։ Միւսները, որ չէին կրնար քալել, ճամբուն վրայ լքուեցան, ուր սովամահ կ'ըլլային կամ կը սպաննուէին ժանտարմաներէն։ Երբ Երիտասարդ կիներ ու աղջիկներ հոն մնային, ընդհանրապէս ժանտարմայ մը ձին հոն կը քշէր եւ մենք զարհուրելի աղաղակներ կը լսէինք։ Մօրս քոյրս կ'ըսէր,— լաւ եղաւ, որ աղջիկը ժանտարմային կողմէ անդունդ գլորուեցաւ։ Սակայն մենք շատ ալ ... ուրախ էինք, որովհետեւ ան միշտ բարի էր մեզի, մանուկներուս հանդէպ ու դեռ այնքան երիտասարդ ու գեղեցիկ»։

(1) Sittengeshichte des Weltkrieges von Magnus Hirschfeld. Verlag Schneider et Co. Wien - Leipzig (1930)

ԻԲՐԵՒ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ընկեր Նարդունի շատ է մտահոգուած Թուրքիայի հետ հաշտեցողութեան պայմաններով։ Սա նրա իրաւունքն է, անշուշտ, թէեւ այսօր ո՛չ Թուրքիոյ հետ հաշտեցողութեան գալու հարց կայ օրակարգի վրայ եւ ո՛չ էլ այդ առթիւ մշակուած պայմաններ։

Սակայն, տարօրինակօրէն, նրա մտահոգութիւնը մի այնպիսի կէտի մասին է, որով մտահոգուելու ոչ մի պատճառ չկայ։

Խօսքը վերաբերում է մեր հողային պահանջին Թուրքիայից։

Ընկ. Նարդունին գրում է. «Երբ Թուրքիոյ հետ «հաշտեցողութեան» իբրեւ նախապայման կը շեշտուի «Հայաստանի ազգային-պետական անկախութեան ճանաչումը», հարկ կը համարիմ հարցնել թէ Թուրքիոյ հետ մենք միայն «ազգային-պետական անկախութեան ճանաչումի՞» դատ ունինք թէ հողային դատ։ *Հարցումին իմաստը յստակ է այնքան որքան խորը»։*

Խոստովանում եմ, այս հարցումի յստակութիւնը ես հասկացայ, բայց չկարողացայ ըմբռնել թէ ինչո՛ւմն է կայանում նրա խորութիւնը։ Ըստ երեւոյթին նրա մէջ՝ որ ընկ. Նարդունի կասկածներ ունի թէ ես՝ մեր ազգային պետական անկախութիւնը անհրաժեշտ նախապայման դարձնելով ինչպէս ամէն մի երկրի նմանապէս եւ Թուրքիոյ հետ հաշտեցողութեան գալու համար՝ դրանով իսկ լքում կամ նսեմացնում եմ մեր հողային պահանջը Թուրքիայից։

Թէ այս կասկածը, իր ընդհանուր կառուցուածքի մէջ, որքան սխալ է, դա պարզ է այն հանրածանօթ փաստից, որ աշխարհիս բոլոր պետութիւններն էլ փոխադարձաբար ճանաչում են իրանց անկախութիւնը, բայց նրանց մէջ չկայ մէկը որ այս ճանաչումի պատճառով հրաժարուած լինի իր ոչ թէ հողային այլ եւ շա՛տ աւելի երկրորդական պահանջներից։

Անկախութեան ճանաչումը անհրաժեշտ *նախապայման է ազգերի փոխադարձ հաշտեցողութեան համար, բայց երբե՛ք* բաւարար կամ սպառիչ *պայման։ Վերջինիս կարեւորութիւնը ազգերի փոխյարաբերութիւնների մէջ շեշտւում է այն հանգամանքով որ նրանից են ծնունդ առնում բոլոր սուր ընդհարումները եւ բոլոր պատերազմները։*

Այս ամէնը եթէ աչքի առջեւ ունենար ընկ. Նարդունի, ինքն էլ կը զգար որ միանգամայն անհիմն է իր կասկածը թէ Թուրքիոյ հետ հաշտեցողութեան գալու համար մեր անկախութեան ճանաչումը նախապայման դարձնելը ո՛րեւէ չափով կարող է սասանել մեր հողային պահանջի վրայ։

Բայց ընկ. Նարդունի ուզում է մեր հողային պահանջի խնդրում «քիչ մը իրապաշտ մնալ»։ Ուստի քննենք նրա կասկածի արժէքը մեր իրականութեան տուեալներով։

Ընկ. Նարդունին գիտէ որ ես Դաշնակցական եմ, հետեւաբար իմ բովանդակ քաղաքական գործունէութեամբ ենթակայ Դաշնակցութեան որոշումներին ընդհանրապէս բոլոր քաղաքական հարցերում եւ մասնաւորապէս Թուրքիայից բռնագրաւուած հայկական հողերի հարցում։

Արդ, ընկ. Նարդունի հաւանօրէն չգիտէ որ Դաշնակցութեան մարմինները ու ներկայացուցիչները, վերջին 17—18 տարիների ընթացքին, ո՛րեւէ արտաքին ուժի հետ խօսելիս կամ բանակցելիս— լինի այդ ուժը Թուրքը, Քիւրտը, Ռուսը, Վրացին, Ազէրին, Կովկասեան Լեռնականները թէ մի ուրիշը— միշտ, անյողդողդ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ Հայաստանի, այսինքն Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ կողմից բռնագրաւուած հայկական հողերի շահերն են պաշտպանել։ Ընկ. Նարդունի թերեւս չգիտէ նաեւ որ Դաշնակցութիւնը, այս տարիների ընթացքին, բազմաթիւ քաղաքական «կոմբինէզոններից» դուրս է մնացել, բազմաթիւ «գործնական» եւ «շահաւէտ» առաջարկներ մերժել եւ շատերի անվստահութիւնն ու թշնամութիւնը գրգռել իր դէմ, որովհետեւ ոչ միայն չէ հրաժարուել Թրքահայկական հողերի պահանջից, այլ եւ չէ թաքցրել որ ինքը պայքարում է եւ պիտի պայքարի, տրամադրելի բոլոր միջոցներով, այդ հողերի ազատագրութեան համար։

Բայց անտարակոյս նա գիտէ որ, սկսած 1919 թւից, Դաշնակցութեան քաղաքական ծրագիրը *երկու անսասան սիւների վրայ է հանգչում—* Միացեալ Հայաստան եւ Հայաստանի անկախութիւն։ *Նա գիտէ, որ Դաշնակցութիւնը՝ Միացեալ Հայաստան ասելով՝ այլ բան չէ հասկանում քան թէ Թրքահայկական եւ ռուսահայկական հողերի ազատագրումը Թուրք եւ ռուս բռնակալներից եւ նրանց միացումը մէկ ամբողջական Հայաստանի մէջ։ Նա գիտէ որ, Դաշնակցութիւնը ինչպէս Հայաստանի անկախութեան պահանջը, նմանապէս եւ Հայաստանի ամբողջացման պահանջը սփռոցի տակ չի պահում, այլ իրեն մատչելի բոլոր միջոցներով հրապարակում է հայ եւ օտար բոլոր շրջաններում՝ ուր նա իր ձայնը եւ ձեռքը կարող է հասցնել։ Վերջապէս, ընկ. Նարդունի գիտէ նա՛եւ, որ եթէ Դաշնակցութեան ծրագրի կամ գործունէութեան դէմ նրա շարքերից երբեմն քննադատական ձայներ են լսուել՝ յամենայն դէպս դեռ մի հատիկ դէպք չի եղել որ մի Դաշնակցական աւելորդ կամ անպատեհ նկատէր Դաշնակցութեան գործն ու խօսքը ի խնդիր Միացեալ Հայաստանի կամ, որ նոյնն է, ի խնդիր Թրքահայկական հողերի։*

Սրանով իմ պատասխանը ընկ. Նարդունիի յօդուածին կարելի է սպառուած նկատել։

Սակայն մի կարճ հարցումի այնուամենայնիւ մի կարճ պատասխան կը տամ, քանի որ ընկ. Նարդունի գրում է թէ իրեն համար «պահանջ մըն է իմանալ» այդ պատասխանը։

Հարցում.— *«Ջամալեան կը հաւատա՞յ որ արժէք մը կը ներկայացնեն Թուրքիոյ հետ «հաշտեցողութեան» գալու մեր ցանկութիւնները, երբ դատը հողի մասին է»։*

Պատասխան.— *Ոչ, չի հաւատում։ Ընդհակառակն շա՛տ մտահոգիչ ուրիշ բաների է հաւատում, երբ նա մտածում է Թուրքիոյ մասին։*

Կարծեմ ամէն ինչ պարզ է ասուած։

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

✕

ՀԱՐՑԸ ՓԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Երբ, մեր հարցումին ի պատասխան, ընկեր Ջամալեան կը յայտարարէ, այնքան յստակ եւ հրապարակաւ, թէ երբեք չէ հրաժարած ու չի կրնար հրաժարիլ հողային պահանջներէն, զորս ունինք Թուրքիայէն, հարցը կը փակուի։ *Անշուշտ, անհրաժեշտ պիտի դառնար քիչ մը գրականութիւն՝ եթէ ներկայացուէր հրաժարելու տեսակէտը, որուն նահանջականութիւն անունը կուտանք մենք,* (այս դերանունին տալով նահանջականութեան դէմ պայքարի ուժը)։

Ե. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԱԶԳ. ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԷՋ

ՓԵՇԹԱ, 5 Մայիս (Յատ... Վերջին տարիներուն մէջ Հունգարի... քաղաքական կեանքը... կողմեան... գ...ութիւն առած է, ազգային-սոցիալ... (Նացի, հիթլերական) շարժումը... մանաւանդ Գերմանիոյ եւ Աւստր... միացումէն ի վեր բաւական զօրա... են. Ժողովուրդին հոգին խիստ... կոտրէական դարձած է։ Այս կաց... թիւնը նկատի առնելով է որ՝ ... կառավարութիւնը հակահրէական... բնագիծ մը ներկայացուց այս օր... խորհրդարանին։ Համաձայն այդ բնագիծին, հրեայ բժիշկ... փաստաբաններու եւ խմբագիր... թիւը կը սահմանուի 5 — 20 առ հ... րիւրի համեմատութեամբ։

Հակահրէական շարժման եւ ... կողմեան ազգային ուղղութեան ... ամենամեծ վարիչը ճանչցուած է ... բողջ երկրին մէջ Հունգարացի Endreն *(Էնտրէ), որ այսօր ... միլիոն բնակիչ ունեցող Փեշթայի ... հանգին վարիչն է եւ օրուան մարդ... (Հաւանական կը թուի որ, քիչ ատ... նէն Ներքին նախարար ըլլայ)։*

Աջակողմեան քաղաքականութ... հետեւող Նացի-հունգարական կու... սակցութեան վարիչը, Szalasi *(Սա... լաշի) գնդապետ մըն է, կնքուած՝ ամենաբարձր զինուորական... նշաններով։*

Վերջերս Հրեաներու կողմէ իր... բացրուած քանի մը թերթեր կարգ... յօդուածներով ըսին թէ Սալաշի հունգար չէ, այլ Թրանսիլվանիացի հայ... *գարահայ մը, որով ըստ իրենց իր... աւունք չունի հունգարական ազգ... նական շարժման մը գլուխը անցնե... լու։ Նոյն թերթերը գրեցին նաեւ... աջակողմեան քաղաքականութեան... քաջածանօթ Հունգարացի* Dr Endre... *ամենամտերիմ բարեկամը եւ ... որ հայ փաստաբան մըն է, Տր Եղիա Ծովհաննէսեան, Պուտաբէշտի ... ջակայքին մէջ ծանօթ հայախօս փաստաբանը։*

Երեսփ. Ժողովին մէջ եւ ազգային թերթերու միջոցաւ ... պատասխանը տրուեցաւ այս ... դրանքներուն.

— « Հունգարիոյ մէջ հայկական ծագում ունենալը ո՛չ թէ ամօթ մըն է այլ պարծանք մը, թէ հայկական ծագումը մասնաւոր titre մը կրնայ ըլլալ հունգարական ազգայնական քաղաքականութեան հետեւելու։ Թէ՛ Հունգարահայերը միշտ հետեւած են ... շունչին եւ ձախակողմեան ... շարժումներէ, թէ՛ Հունգարահայերը տուած են ազգին՝ մարտիրոսներ, ... ականներ, հերոս զօրավարներ, ... նախարարներ, բանաստեղծներ, ... բժիշկներ, դատաւորներ, փաստաբաններ, թէ՛ Հունգարահայերը միշտ ... գիրով եւ սրտով հունգար ազգային կանգներ են եղած »։

Իրականութիւն է, Սալաշիի հայ... գարահայ ըլլալը։ Իր մեծ հայրը ... նշանաւոր տոհմին մէջ ... էր Սալաշեան անունով։ Իրական... թիւն է նաեւ որ՝ Dr. Endreին *եւ Տր Եղիա Ծովհաննէսեանի միջեւ ... տարուան մտերիմ բարեկամութիւն... հաստատուած է, ինչպէս եւ քաղա... քական տեսակէտներու միութիւն... Հրեաները կը վախնան որ ... մը Տր Էնտրէ կամ Սալաշի վարչապետ... եւ իրենք Գերմանիոյ Հրեաներու...*

« ՅԱՌԱՋ »ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— « Էֆէնտի » բառը այլեւս չի գործածուիր Թուրքիոյ մէջ, ըսաւ Ներքինին՝ իր յուլունքի նմանող աչքերը ծերունին դարձնելով. բոլոր տիտղոսները ջնջուեցան տարիներ առաջ, ինչպէս բազմաթիւ անգամներ ըսի ձեզի...

— Ներեցէք, ներեցէ՛ք պառաւի մը մոռացկոտութիւնը, աղաչեց կինը. ուրեմն ասկէ վերջը «մեր պաշտպանը» պիտի կոչեմ ձեզ ...

Պառանուհին բաւական խորամանկ էր գիտնալու համար որ այդ մարդը կը սիրէր «էֆէնտի» յորջորջումը եւ շատ դժգոհ մնացած էր, երբ նոր օրէնքը իրմէ կը խլէր այդ պաշտօնական տիտղոսը զոր ձեռք բերած էր պատերազմի ճակատագրական տարիներուն։

Ժպիտ մը գործածեցաւ անոր վարդի կոկոնին նմանող բերնին վրայ, երկու մսոտ ու թռմած խնձորի մը մորթին չափ խորշոմած այտերուն մէջտեղը։

— Ձեր պաշտպանը, այո, ըսաւ Ներքինին. ես ձեր պաշտպանն եմ որքան ատեն որ պիտի հնազանդիք իմ պատուէրներուս, այլապէս ...

Ձեռքի շարժում մը ըրաւ, հասկցնելու համար թէ «այլապէս իրենց գլուխը վրայ պիտի տային»։ Ետոյ ամենայն հանդարտութեամբ մոխրամանին մէջ մարեց գլանիկին մնացորդը։

— Ձէք գիտեր որքան երախտապարտ ենք ձեզի, սկսաւ ծերունին լալկան ձայնով մը, բայց Թանիա ընդհատեց այլեւս համբերել մօրը ըստ սովորութեան ձեւերուն։

— Ինծի՞ հետ խօսիլ կ'ուզէիք, հարցուց։ Ներքինին գլուխը երկրցուց դանդաղօրէն, իրարու վրայ դիզելով կզակին ծալքերն ու ծերունին կողմը դարձնելով իր աչքերը։

Պարուհին տեսաւ անոր նայուածքը։ Իր երեւոյթ գաւազանին վրայ յենլով դժուարութեամբ ոտքի բարձրացաւ, ինչպէս գիշերազգեստը մէջքին փաթթեց ու ապուշի մը պէս ժպտելով, ըսաւ.

— Ուրեմն ես երթամ... Թանիան բարի աղջիկ է եւ ձեր բոլոր ուզածները պիտի կատարէ... գիշեր բարի, էֆէնտի, չա՛ռ երախտապարտ ենք ձեզի եւ պատիւ կը համարինք որ մեզի այցելեցիք։

Քաղաքը, բոլորովին անտարբեր, գլանիկ մը եւս ծխեց։ Ձեռքի թեթեւ շարժումով մը «գիշեր բարի» ըսել ուզեց պառաւին, բայց անհամբերութեան որ եւ է նշան ցոյց չտուաւ, երբ աղջիկը դուրս կը տանէր իր մայրը դանդաղ քայլերով։ Կարծես անհնական կահ կարասին մաս կը կազմէր ան։ Նստած էր բազկաթոռին մէջ իր վիթխարի դանգուածով, ու չարագուշակ, անդորր, անողորմ արտայայտութեամբ. Ժամանակը իմաստ չունէր իրեն համար։

— Այդ սատանա՞ն, մինչեւ պառաւը, երբ ննջասենեակ հասան. Ի՞նչ կ'ուզէ քեզմէ գիշերուան այս ժամուն. երբեք այսքան ուշ եկած չէր...

— Ձեմ գիտեր, մայրիկ, ըսաւ Թանիա ուժասպառ շեշտով մը։

— Կը յուսամ որ խնճոյք մը չըրեր եւ դժգոհ չերեւէր մեզմէ, հարցուց պառաւուհին, որուն աչքերուն մէջ վախի արտայայտութիւն մը կար։

— Ո՛չ, ոչ մայրիկ. ինծի տրուած գործը կը կատարեմ եւ գանգատելու պատճառներ չունի... քալէ նայիմ, անկողին մտիր, պէտք չէ սպասցնեմ։

— Իրաւունք ունիս, աղջիկս, ըսէ ինչ որ կ'ուզէ, որպէսզի խեղճ մայրդ գոնէ անկողինի մը մէջ մեռնի եւ ոչ թէ փողոցը... Մեզ որ չես կրնար աւելի դրամ քաշել իրմէ...

— Պիտի ուզէ՞իր որ աւելի դրամ վճարել տայի իրեն, հարցուց Թանիա դառնութեամբ։

— Ո՛չ, ո՛չ, սխալ մի՛ հասկնար... ի՞նչ զգայուն աղջիկ ես... բայց ամէն ատեն պատուը անհրաժեշտութիւն մըն է... երէկուան բերած դեղձերը լաւ չէին, մէջէն երեք հատը փտած էին ...

— Թօքաթլեանէն առի, ըսաւ աղջիկը երեսը կախած. եղանակն ալ ուշ է, գիտես...

— Ինչ որ է, եղածը եղած է... եթէ հիւանդ չըլլայի, ես դուրս պիտի երթայի, այդ տեսակ բաները ձեռքովս զատելու համար, աւելի լաւ կ'ըլլար ... ո՞ւր է սա Ֆրանսական գինիին նոր շիշը... պուտ մը խմեմ որ լաւ քնանամ...

Թանիայի յոգնաբեկ ուսերը կքեցան, աչքերը սկսան գոցուիլ։ Միտքը դիմած էր նոր շիշ մը բերել Կաւն փէշէն, ուր ամէն գինով կուտային իրեն, բայց երիտասարդ Անգլիացիին հետ ունեցած անակնկալ միջադէպէն վերջ բոլորովին մոռցեր էր։

— Զըլլա՞յ թէ մոռցար, զարմացաւ ծերուկը, որուն աչքերը լեցուեցան դիւրահոռ արցունքով։

— Կը ներես, մայրիկ, պատասխանեց Թանիա ախրելով։ Իր մօրը արցունքը ցաւ կը պատճառէր իրեն, հոգ չէ թէ անիմաստ ըլլար անոր չնչին յուսախաբութիւնը որ ախորժակին հետ կապ ունէր գրեթէ միշտ։

— Շատ կը ցաւիմ, մայրիկ, մոռցայ, կրկնեց աղջիկը. վաղ առտու կանուխ կ'ելլեմ եւ կ'երթամ կը բերեմ... մի լար... պահարանը քիչ մը գարեջուր ունինք, նայէ... կ'ուզե՞ս։

— Շատ աղէկ, ըսաւ պառանուհին դողդղջուն ձայնով մը,... գինոյին համար կանուխ մի ելլեր... իրիկուան կը բերես ... արդէն շատ քիչ կը մնաս աղջիկս... ի՞նչ պիտի ըլլայ վիճակը եթէ հիւանդանաս ...

Թանիա գիտէր թէ այդ ... մէջ ծածկուած էր մայրիկին սէրը ... րին հանդէպ, բայց վստահ էր ... որ ան յաւերժ օրը առաւօտուն ... իրիկուան պիտի սպասէր իր գինոյին համար։ Բաժակ մը գարեջուր ... անկողինին քով, սեղանին վրայ ... զայն, համբուրեց մայրիկը եւ ... ձայնով մը ըսաւ.

— Ինծի համար հոգ մի ըներ, ... րիկ. շատ ուժով եմ ... ալ երբեք ... չեմ կրնար աւելի երկար ... Քաղաքը...

Հիւրանոց վերադարձաւ, ... վառեց, անփութօրէն ... կոթնեցաւ, սպասելով որ մարդը ... բանը բանար։ Ներքինապէս այնքան ... տարտամ էր այդ մարդէն որքան ... մայրը. կը չարչրկէր իր միտքը ... պահուն, յիշելու համար թէ ... ինչ յանցանք գործած էր իր ... տանքներուն ընթացքին որ ... զինքը տեսնելու եկած էր այդ ... վար ժամուն. եւ սակայն ոչ մէկ ... պով ցոյց չտուաւ իր զգացած ... կը ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒ» ՅԱՌԱՋԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

— Երկու անգամով հրատա- [illegible] Երեւանի կառավարութեան [illegible] ռուսերէնի տարածման [illegible] Ստորեւ երկու գրութիւններ [illegible] «Խ. Հայաստան»էն [illegible] Ինչպէս կ'երեւայ, ար- [illegible] ձեռնարկուած է «հարուածա- [illegible] աշխատանքի», եւ յօդուածագիր- [illegible] բարեկիրճներ կը բաժնեն եւ կամ «Մրցակցումներ» կը կազմեն։

[illegible] մեծ ժողովրդի լեզուն աշխար- [illegible] ամենահարուստ, ամենաճոխ լե- [illegible] է, նա արտայայտութիւն [illegible] գեղեկութեամբ, բառապաշարի [illegible] առատութեամբ, լիահնչուն ներ- [illegible] ճկունութեամբ օճերի անսահմանա- [illegible] ձեւով գերազանցում է աշխարհի [illegible] լեզուներին։

[illegible] ռուսաց լեզուով են գրուած մարդ- [illegible] հանճարներ՝ Լենինի, Ստա- [illegible] աշխատութիւնների, սոցիալիս- [illegible] մեծ յեղափոխութեան պատ- [illegible] փաստաթղթերի բնագրերը, [illegible] լեզուով է գրուած աշխատաւոր [illegible] յաղթանակների ու նը- [illegible]ների՝ սոցիալիզմի սահմանա- [illegible] – ստալինեան մեծ սահմա- [illegible] բնագիրը։

Ռուսաց լեզուով են գրուած գրակա- [illegible] արուեստի, գիտութեան՝ [illegible] ամենալաւագոյն երկերը, [illegible] առաջաւոր մարդկութեան հա- [illegible] մաքի գանձարանն են մը- [illegible]

[illegible] ժողովրդի ոխերիմ թշնամի- [illegible] ամէն կերպ ձգտում էին արգե- [illegible] ձեւով ազգային, բովանդակու- [illegible] սոցիալիստական կուլտուրա- [illegible] զարգացումը։ Նրանք ամէն մի մի- [illegible] դիմում էին, Ռուսաց լեզուն Հա- [illegible] վանելու համար։

[illegible] լուսժողկոմատը կարո- [illegible] մասամբ բարելաւել Ռուսաց [illegible] դասաւանդման գրուածքը մեր [illegible] դպրոցներում։ Սակայն դեռ մինչեւ [illegible]

[illegible]

[illegible] Թիւններն։

ԹՂԹԱԿԻՑ

նակութիւնը, կարողացել են հասնել լաւ արդիւնքների (Երեւան, Լէնինա- կան, Կիրովական)։

Սակայն դրա հետ միասին շատ դպ- րոցներում վատ է դրուած Ռուսաց լեզուի դասաւանդումը, դեռ շատ ժողկրթութեան բաժինների աշխա- տանքն այդ բնագաւառում հեռու է բաւարար լինելուց։

Կադրեր չլինելու պատճառով, շատ շրջաններում այդ կարեւոր առարկա- յի դասաւանդումը յանձնուած է մի- անգամայն պատահական մարդկանց։ Սիսիանի շրջանում Ռուսաց լեզու են դասաւանդում այնպիսի ուսուցիչներ (Շամիլ Աղաեւը, Բագրատ Ալեքսան- եանը, Ժորժիկ Գէորգեանը եւ ուրիշ- ները), որոնք թերուս են ոչ միայն Ռուսաց լեզուից, այլեւ չգիտեն մայ- րենի լեզուն։ Ղուկասեանի շրջանում Թազաքենդի տարրական դպրոցի ռուսաց լեզուի դասատու Սամուէլ Միքայէլեանը նոյնիսկ ռուսերէն կար- դալ չգիտէ, չփոխում է ժամատախ- տը։ Այսպիսի կուրեռոզային շատ փաս- տերի կարելի է հանդիպել մեր դըպ- րոցներում։

Մի քանի շրջաններում (Կոտայք, Սիսիան, Միկոյեան եւայլն) ժողկըր- թութեան բաժիններն այնքան անպա- տասխանատու վերաբերմունք են ցու- ցաբերում դէպի Ռուսաց լեզուի ու- սումը, որ մի շարք դպրոցներից հա- նել են այդ առարկան։

Այս փաստերը ցոյց են տալիս, որ Լուսժողկոմատն ինչպէս հարկն է չի զբաղւում ռուսաց լեզուի դասաւանդ- ման գրուածքը մեր դպրոցներում եւ պետական խոշոր կարեւորութիւն ներկայացնող այդ գործն ինքնահոսի է մատնել։

Անհրաժեշտ է վճռական բեկում կա- տարել եւ Ռուսաց լեզուի դասաւան- դումը դնել իր բարձրութեան վրայ։— Ս. Ղազարեան

×

Նոր Սեբաստիայի դպրոցի ուսուց- չական կոլեկտիւում եւաշակերտական կազմակերպութիւններում կոնկրետ ու շխատանքներ են ծաւալել ռուսաց լեզուի ուսուցումն աւելի լաւ հիմքե- րի վրայ դնելու համար։ Բոլոր աշա- կերտներն ապահովուած են համապա- տասխան դասագրքերով։

Բարձր դասարանների գերազանցիկ աշակերտների համար կազմակերպը- ւած է 30 աշակերտներից բաղկացած յատուկ խմբակ, որտեղ պարապում է ռուսաց լեզուի դասատու ընկեր Գոլի- նա Կուզոյլուղեւան։ Մանկավարժա- կան խորհուրդը սիստեմատիկաբար քննութեան է առել ռուսաց լեզուի դրուածքի հարցը (դրաւորների վիճա- կը, եղած դժուարութիւնները վերա- ցնելու եւ դասատուին օժանդակու- թիւն կազմակերպելու գործը) եւ լայն բացատրական աշխատանք է ծաւալել աշակերտների մէջ առաւ մեծ ժողովր- դի լեզուն սովորելու համար։ Այն ա- շակերտները, որոնք 1ուկէս տարի ա- ռանից առաջ Նոր ներգաղթած լինելով, ռուսերէն ոչ մի բառ չգիտէին, այժմ ռուսերէն լեզուով կենդանի լրագիր ցուցադրեցին։ Քննութեան առնելով Հայկական ՍՍՀ Կենտգործկոմի եւ Ժողկոմխորհի որոշումը Ռուսաց լեզ- ուի դասաւանդման մասին, բոլոր դա- սատուները եւաշակերտները բուռն խան- դավառութեամբ գործի են անցել, այդ կարեւոր որոշումը կենսագործե- լու համար։— Աշոտ Ցարութիւնեան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԹԻՒԵՐԸ

— . —

Վիճակագրութիւն մը հինգ մեծ եր- կիրներու բնակչութեան աճումին եւ գործազուրկներու թիւին մասին։

Գերմանիա	գործազուրկ	ծնունդ
1933ին	4,804,428	956,974
1934ին	2,718,309	1,181,179
1935ին	2,151,039	1,261,273
1936ին	1,592,655	1,277,052
1937ին	912,312	1,260,000

Ինչպէս կը տեսնուի, Գերմանիոյ մէջ գործազուրկներուն թիւը տարուէ տարի կը նուազի, մինչ ծնունդներուն թիւը կ'աճի։

Անգլիա		
1933ին	2,110,090	691,560
1934ին	1,801,913	711,843
1935ին	2,012,000	711,839
1936ին	1,869,000	720,129
1937ին	1,629,000	գրեթէ անփո.

Անգլիոյ մէջ գործազուրկներուն թիւը կը նուազի որոշ չափով, ծնունդ- ներու թիւը մեծ փոփոխութիւն մը չի կրեր։

Միացեալ Նահանգներ		
1933ին	12,945,000	2,081,232
1934ին	11,243,000	2,167,636
1935ին	10,267,000	2,155,105
1936ին	8,571,000	2,136,059

Նոյն պատկերը Միացեալ Նահանգ- ներու մէջ, ինչպէս Անգլիոյ մէջ։

Ֆրանսա		
1933ին	276,033	678,700
1934ին	345,033	677,365
1935ին	426,031	638,881
1936ին	431,897	630,059
1937ին	350,458	620,000

Իսկ Ֆրանսայի մէջ, ընդհակառակն կ'աճի գործազուրկներու թիւը (երբ չհաշուենք 1937 տարին), ու կը նուա- զի ծնունդներու թիւը։

Իտալիա		
1933ին	1,018,955	995,978
1934ին	963,677	1,001,000
1935ին	?	995,000
1936ին	?	963,000
1937ին	?	985,000

Այսպէս Իտալիա եւս կ'աճի, բայց յայտնի չէ գործազուրկներու թիւին կրած փոփոխութիւնը,—1932էն սկը- սեալ գործազրկութեան վիճակագրու- թիւնը պետական գաղտնիք կը համար- ուի Իտալիոյ մէջ։

ՍԱՀԱԿ ՋԹՋԵԱՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ

— —

Հօկի եւ Գետական Կ. Խաչի Քաղի- քօրենիոյ շրջանի մարտ 26, 27 (1938) պատգամաւորական ժողովի որոշման համաձայն, Սահակ Ջթջեան արտաք- սուած է այդ զոյգ կազմակերպու- թեանց (Հօկ եւ ԳՀԿԽ) անդամակցու- թենէն, Պատգամաւորական ժողովը զայն նկատելով թշնամի տարր խոր- հրդային Հայաստանի բարեկամ այս կազմակերպութեանց։

ԽՄԲ.— Ամերիկայի հայ բոլշեւիկ ընկերները կ'իմանա՞ն թէ այս նախ- կին Դաշնակցականը, որ երկու ան- գամ ալ Հայաստան իբրեւ Հօկի պատ- գամաւոր գնաց, «ժողովուրդի թըշ- նամի» եւ «տրոցկիստ» հռչակուած է, ներժած ըլլալով «դաւաճան» համարիլ Հայաստանի գնդակահարուած կամ աքսորուած վարիչները ..

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

Վերջերս տեղի ունեցաւ Համազգա- յինի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհա- նուր ժողովը եւ ընտրեց իր վարչու- թիւնը, հետեւեալ կազմով.— Նախա- գահ՝ Տօքթ. Հ. Զարդարեան, քար- տուղար՝ Թ. Նալպանտեան, գանձա- պահ՝ Ե. Եղիազարեան, փոխ-նախա- գահուհի Տիկին Բուդաղեան, փոխ քարտուղար Արմիկ Զամալեան, ան- դամներ՝ Տօքթ. Աոյան եւ Հ. Գ. Փաս- տրմաճեան։

Նորընտիր վարչութիւնը սկսած է արդէն իր աշխատանքին, վառ պահե- լու համար, ինչպէս նախորդ տարի- ներուն, հայ գրական եւ թատերական կեանքը Փարիզի գաղութին մէջ։

Իր արդէն պատրաստած ծրագրին՝ առաջին ձեռնարկը տեղի պիտի ունե- նայ մայիս 20ին, գրական զառ մը ձեւին տակ։ Նիւթը պիտի ըլլայ Րաֆ- ֆիի «Սամուէլ» վէպը։

Դասական կարգին իրենց մասնակ- ցութիւնը խոստացած են Գ. Ռ. Զար- դարեան, Իրաւաբան Հ. Խուրովեան, Գ. Գ. Ա. Չօպանեան, Ս. Վրացեան, Հ. Սամուէլ եւ ուրիշներ։

Դատավճիռ տալու համար ժիւրիի անդամ ընտրուած են.— Փրօֆ. Աղա- ջանեան, Տօքթ. Ա. Աոյան, Գ. Գ. Տ. Բուդաղեան, Տ. Բէգզադեան, Վ. Նարճանեան, Տօքթ. Թորգոմեան, Ա. Վաչեան եւ ուրիշներ։

Իր ծրագրին միւս մասերուն շուրջ յաջորդաբար տեղեկութիւն պիտի տը- րուի։

Վարչութեան հասցէն.— Տօքթ. Հ. Զարդարեան, 44. Rue Dunkerque. Paris (9). Tél. Trudaine 42 - 69:

Վարչութիւն

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ

Փրօֆ. Թոպի Ժոնէքր, Արիամ կեդ- ծանունով, Գրիւսէլի «Լը Սուար» թերթին մէջ (14/3/938) գրախօսական մը ունի Գօղոս Գէորգեանի մանկա- վարժական մէկ գրքին մասին, որ հը- րատարակուած է Փարիզի մէջ. De l'efficacité de l'exemple. Nécessité d'une science des parents Այս գիրքը Յառաջի մէջ ներկայացուցած է մեր աշխատա- կիցը, Ա. Խանէտանեան։

ՎՐԻՊԱԿ

«Ա. Կէրէնսկի եւ Հայաստանի Ան- կախութեան խնդիրը» յօդուած Դ. գլուխին մէջ (տես Յառաջ 29 ապրիլ 1938) սպրդած է հետեւեալ սխալը.— 1. Առաջին սիւնակի 5րդ տողը (վե- րէն) դուրս ընկած։ 4րդ տողէն պէտք է կարդալ. Սակայն, ինչ էլ լինի այդ կարծիքների արժէքը, թիւրքական վտանգը, մանաւանդ վերջին ... եւն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԻՐ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ, Եգիպտահայ ե- ռամսեայ պարբերաթերթ, 1938 ապ- րիլ։ Պատկերազարդ։ L'Art Graphique en Egypte». Numero spéciel en langue arménienne. 7e année, No. 33. Մեծադիր շքեղ հրատարակութիւն մը, գեղար- ուեստական նուրբ պատկերներով եւ ուսումնասիրութիւններով։ Հրատարա- կութիւն Գալֆա (հայթայթիչ պետա- կան տպարանին)։ Գին 10 եգ. դահե- կան։ Հասցէ.— 7 Քէնիսա էլ Կէտի- ստ, Գահիրէ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդա- ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով յօդուածի մը մէջ (20 Ապրիլ).

«Հայ լեզուն, ցեղային մեր գան- ձերէն ամէնէն ճոխը, ամէնէն արժէ- քաւորը եւ ամէնէն յատկանշականը։ Կա՞յ աւելի ցեղագրող, աւելի ապա- հով ու անհերքելի վկայական ժողո- վուրդի մը արժէքին համար, քան լե- զուն։ Եւ կա՞յ աւելի մեծարժէք գանձ հայութեան համար, մանաւանդ այս օրերուն, քան հայերէնը։ Մեր լե- զուն՝ որուն մէջ խտացած ու բիւրե- ղացած են մեր պապերուն մտածումն ու զգացումը, անոնց ըմբռնումը կեանքին, անոնց ոգին ու պայքարը, մէկ խօսքով նրաղն ու իրականութիւ- նը, հաւասար է մեր գոյութեան։ Ա- նիկա մեր պատմութիւնն է. մեր զը- րահը եւ մեր զէնքը։ Անաղա՞րտ է ան, ուրեմն՝ անաղարտ է նաեւ հայ միտ- քը եւ բարոյականը. Հզօր է ու գեղե- ցի՞կ, ուրեմն՝ ապահով է Հայու գո- յութիւնը, առողջ ու գեղեցիկ կեան- քով։ Հարկ չկայ շեշտելու հարցումը, հաստատելու համար թէ մեր ժողո- վուրդին համար ի՛նչ նշանակութիւն ունին եւ պէտք է ունենան հայ լեզուի պահպանումն ու զարգացումը։

Գրեցինք այս տողերը ոչ թէ հայ լեզուի գեղեցկութիւնը կամ կարեւո- րութիւնը շեշտելու համար, անգամ մը եւս։ Գրեցինք, ըսելու համար թէ՝ հակառակ այս բացայայտ իրողու- թեան, հայերէնը ոչ միայն լաւ չենք գիտեր, այլեւ գէշ կը գրենք։ Գիտ- ցողներն իսկ գէշ կը գրեն, երբեմն՝ անփութութեամբ, երբեմն՝ անհերե- լի պահպանողականութեամբ, կամ կառչած՝ բրածոյ ու անկենդան տե- սութիւններու։

Սկսած մեր հապճեպով խմբագրած թերթերէն մինչեւ հանդէսներն ու նոյնիսկ դասագիրքերը, լի են բազ- մաթիւ լեզուական ու ոճային սխալնե- րով։ Կը ճանչնանք գրողներ, որոնք անուն ու համբաւ ունին, բայց նը- ւազ նշանաւոր չեն հայերէնի... սը- խալներով։ Չենք խօսիր ուղղագրա- կան սխալներու մասին. չենք յիշեր բառակազմութեան վրէպները, ոչ ալ հայերէնի անհարազատ բացատրու- թիւնները, բայց կարելի չէ չվրդով- ուիլ, երբ սխալը շարադրութեան մէջ կը մտնէ եւ հայերէն նախադասութիւ- նը կ'այլանդակէ։ Եւ ի՞նչ ձեւերով։ Քանի՞ գրող ունինք, որոնց յօդուած- ները կարելի ըլլար հրատարակել, ա- ռանց ուշադիր սրբագրութեան։

Երկրորդ դիտելի կէտ մըն է լեզուա- կան ու ոճային այն խառնուրդը, որ երթալով անճանաչելի կը դարձնէ հայերէնը. խառնուրդ՝ ուր իրարու քով կուգան արեւելահայ եւ արեւմը- տահայ իւրայատուկ բառերն ու բա- ցատրութիւնները, խոնարհումի եւ հոլովումի եղանակները, ուր իրենց տեղն ունին գրաբարաձեւ հինցած ու անկենդան բառերը, ձեւերն ու խրթ-

նաբանութիւնները, եւ ուր վերջապէս քիչ մը գիտութիւն կայ եւ շատ մը ագիտութիւն. կամ մը ճաշակ՝ խա- ռըր անճաշակութեան եւ աններդաշ- նակութեան հետ։

Ո՞ր մէկը թուել։

Բայց, ուրախութեամբ պէտք է դի- տել, որ վերջերս ամէն կողմէ դժգո- հութիւն կը բարձրանայ. զանազան գրողներ, հայկական կամ ոչ, ասըր- տունջ կը բարձրացնեն ու կը պահան- ջեն աւելի խղճմտութիւն, աւելի ու- շադրութիւն, աւելի գիտութիւն եւ քիչ մըն ալ ճաշակ ու վայելչութիւն։

Այս տեսակէտէն, Հայ բազմավաս- տակ օրկանը՝ Բազմավէպ՝ իր վերջին միացեալ թիւին մէջ (1—3) մէկէ ա- ւելի յօդուածներով արտայայտուած է ժամանակակից հայերէնի այս կենսա- կան հարցի մասին։ Ո՛րքա՜ն արդիւնա- ւոր պիտի ըլլար, եթէ դոնէ մեր հան- դէսները, («Բազմավէպ», «Հանդէս Ամսօրեայ», «Սիոն», «Հայրենիք» եւն.) ամէն ամիս մասնաւոր բաժին մը ունենային, նուիրուած՝ հայ լեզ- ուին, անոր մշակումին, ճշդումին ու գեղեցկացման։

Վիեննայի օրկանը իր երէց եւ երի- տասարդ ներկայացուցիչներով, այս անգամ ինքնապաշտպանութեան դիր- քի վրայ կեցած է։ Հայր Հացունի հա- յերէնի գիտութենէն կը խօսի. խմբա- գրութիւնը՝ իր գործածած լեզուի հա- րազատութենէն, իսկ ուրիշներ կ'ոգե- կոչեն Հայր Ղազիկեանը, անոր լե- զուն «տիպար» հռչակելով։ Ձենք վի- ճիր.

Ոչ ոք կրնայ ուրանալ Մխիթարեան Հայրերու վաստակը, անոնց դերը՝ հին թէ նոր հայերէնի մշակման մէջ, ու անջնջելի յաւատութեամբ մը եւ ցեղային շունչով կը շարունակուի։

Բայց, կը թուի թէ հայկական հայ- րերը սխալ տպաւորութեան տակ են եւ իրենց յօդուածները գրուած են դառնութեամբ ու քիչ մըն ալ կծու- ութեամբ։ Յարգանք Վիեննայի Հայ- րերու ծանօթութեան ու գիտութեան, բայց առնուազն հաւասար յարգանք նաեւ անո՛նց՝ որ գիտութեան կ'ուզեն միացնել նաեւ ճաշակն ու կեանքը, այսինքն՝ գիտութեան հետ նկատի ու- նին արուեստը։ Բանասիրութիւնը ան- հրաժեշտ է, ինչպէս կը հասկնայ Հայր Հացունի, բայց գրականութիւ- նը, կեանքն ու ժողովուրդը իրենց ի- րաւունքներն ունին, որոնցմէ կարելի չէ խուսափիլ։ Կեանքի անիւը կարելի չէ ետ տանիլ առնուազն դար մը։ Ը- սե՛նք նաեւ, որ հարկ է ընդունիլ վեր- ջապէս անկախութիւնը աշխարհաբա- րի, որ երբեք գրաբարի աղաւաղումը չէ եղած եւ, հետեւաբար, հարկ չկայ այլեւս գրաբարի շուքին մէջէն քալե- ցնելու զայն անպատճառ։ Թող օգ- տուի անկէ, որքան կարելի է, բայց պիրծ կաղապարէ։

Ի՜նչ ուրախութիւն որ վանքի երի- տասարդ սերունդը ծանօթութեան կը միացնէ կեանքի բարախումը։ Եթէ նոյն ոգին ծաւալի վանքերու հանդէս- ներուն բոլոր էջերուն վրայ եւ յարա- տեւ աչալրջութեամբ, կը հաւատանք՝ որ հայ լեզուն ոչ միայն ճիշդ ու ա- ռողջ կը մնայ, այլեւ կը դառնայ ա- ւելի գեղեցիկ ու կենդանի։

Հայ լեզուն, հայութեան ոգեկան դրօշն է. որքան բարձր ու գեղեցիկ, այնքան ապահով է Հայը։ Ո՛ւր էր թէ միշտ ծածանէր ան, հպարտ ու մա- քուր, եւ բոլորին յարգանքին, գուր- գուրանքին ու հոգածութեան առար- կայ»։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

1860.— Խուրշիտ փաշա կը պար- տուի Զէյթունցիներէն։ Կը հիմնուի Հայկական Բարեգործական Միութիւ- նը, Պոլսոյ մէջ։

ՄԵՐ ՀԱՅԱԶԳԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

[illegible]նեւ ձիւն-ձմեռ, բայց գաւազան [illegible] ու հեռացայ անոր տունէն։ [illegible] թէ մէր Թէմիրենք երբեմն ձեռք [illegible]ած ալիւրը ինծմէ գաղտնի կը [illegible]էին. Մեկնումի պահուն Թէմիր [illegible] տակը պուրճ (1) կը ջարդէր [illegible] համար,— Մաղիդ մէկ թե- [illegible] պիտի չանցնէի ըսաւ, եթէ վէ- [illegible] այս հըլլար։ Ու լացաւ ան, լա- [illegible] ալ, ու ծիւներուն վրայէն ճամ- [illegible] բռնեցի։

[illegible] լեռան մը վրայ հարուստ [illegible] մը կար, որ չէր կրնար չէթէնե- [illegible] կողոպուտէն գլուխ փրկել։ Երկու [illegible] եղբայրներ էին անոնք [illegible]. Իրենց մայրը միայն [illegible] Ոանէին անթիւ հօտ ու առատ [illegible] Հոն գացի, եւ վռնտեցին զիս։ [illegible] թէ իրենց հասկցնելիք

(1) Պուրճ— ձմրան, ուտիք ամեն- [illegible] ճիւղերը, զորս կը ջարդեն իբրեւ [illegible]ուեններուն կեր, սնունդ (զատա- [illegible])։

ունիմ ես եւ թէ իրենց օգտին համար հոն գացած եմ։ Ըսի թէ իրենց կը սանիմ տունը կողոպուտէ փրկելու դարմանը։

Քիւրտ հօճաները (գրել կարդալ գիտցող) Գուրանի միջոցով գուշա- կութիւններ կ'ընէին ու նաեւ մոգու- թիւն։ Ես անոնց ըսի թէ իրենց հօճա- ներէն աւելի լաւ կարդացող մը ըլլա- լով, առաջնակարգ մոգութիւն գիտեմ ու եթէ մինչեւ այդ օրը գործած չէի զայն, անոր համար էր որ իրենց հօ- ճաներուն նախանձէն վախցեր էի։ Ու յետոյ, պէտք ալ ունեցած չէի ատոր։ Տանտիրուհիին ըսի թէ իրենց պիտի չլնեմ ցըլըըմ մը ու զայն դնեմ դուռ- ափ դրան չէմին տակը։ Ով որ այդ տունէն ներս մտնել ուզէ առանց ինք- զինքը բարեկամ համարելու, հոն պի- տի իյնայ մեռնի։ Անոնք խանդավառ- ուեցան ու ինծի աղաչեցին որպէսզի զիրենք փրկեմ։ Տանտիկինը խոշոր տապակով իւղ հալեցուց, ինծի օգնե- լիք ուտեստ մը պատրաստեց։ Դդա-

լը առաջ քէց ու կ'ե՛ր, ձուլուած ըլ- լամ քեզի, կեր, կ'ըսէր։ Ձեր շունին ե- տեւի ոտքին եղունգէն ինծի քիչ մը բերէք, ըսի։ Անոնց զարմացը ահեղ էին, վէճին թողուց։ Անհնար եղաւ իմ ուզածս ինծ բերել։ Այն առեն բաւա- կանացայ շունին առեւով։ Ու քանի մը՛ օր շարունակ աղօթեցի ու պատ- րաստեցի Թալիսմանս։ Կինը խոստա- ցաւ ինծի բաւական ալիւր տալ։ Ես յետագային զայն առնելու մտքով ալ- ևիս յանեցի նոր օրսերու վրայ

Աչուէը, հարուստ Քիւրտ մը, ո- րուն զաւակը զինուոր էր եւ ինք անկէ լուր չունէր, ինծմէ խնդրեց իբր ամէ- նէն անուանի հօճան, որպէսզի գուշա- կութիւն մը ընեմ իր տղուն մասին։ Ես խոստացայ օր մը զինքը գոհացնել ու այդ օրը հասած էր։ Այդ Քիւրտին փեսան բանասարգծ (աշուղ, տաղեր յօրինող ու երգող) Սլօէ Քէջօ, մօտե- րը գիւղ մը կը բնակէր։ Սլօ իմ բարե- կամս եւ հիացողս էր։ Անոր գացի, միտքս յայտնեցի ու միասին իր անե- րոջը գացինք։

Մարդը, Հիւսէյին էյէջէ անուն, Քոմուր գեղացի, հիւանդ պառկած էր։ Անկողնին մէջէն մեզ սիրով բա- րեւեց։ Մեզի օճախին քով անկողին ձգեցին ու նստանք։ Այդ գեղին հօ-

ճան, այսինքն գրել կարդալ գիտցո- ղը, լսելով իմ այցելութեանս նպատա- կը, զիս փորձելու համար քովս եկաւ։ Ան չէր հաւատար թէ ես կրնայի գու- շակութիւն ընել։ Ի վերջոյ— լաւ, ըսաւ, ես քեզի մեր Իսմայէլին մասին հարցնեմ, թէ որ գիտնաս, ուրեմն ա- մէն բան գիտնալու կարող ես։ Ան ե- րեք տարի առաջ զինուոր գնաց ու մնացածը չենք գիտեր։ Ըսէ թէ ի՞նչ եղած է։ Ներսէս ըսող մը սկսաւ, ու թէեւ ինքզինքս չէի տեսներ, սա- կայն կ'ենթադրէի որ բաւական սըր- գունած ըլլալու եմ։ Թէեւ հանեցի Թուղթի կտորներ եւ սկսայ անոնց վրայ գիրեր ու հաշիւներ անցալ, սա- կայն այդ ամէնը նեղ դրութեանս եւք մը գտնելու համար էր։ Վերջապէս ա- պաւինեցայ յանդգնութեան, հարցու- ցի անոր տարիքը ու բոլոր պարագա- ները, եւ աւելցուցի—Այդ մարդը զին- ուորութեան մէջ երեք ամիս ապրած է, ու անկէ վերջ... ու անկէ վերջ... չեմ գիտեր... չեմ ըսեր...։

— Մենք գիտենք, մենք գիտենք, ըսէ մի պահեր, աւելցուց հօճան, ու անկէ յետոյ ժխոռ։ Կեցցէ։ Մարդը գիտցաւ, վճռեց հօճան ու խոնարհ ծե- ծելով դուրս ելաւ։ Հիւանդը ուրախա- ցաւ ու Սլօն հիացած վրաս կը նայէր։

—. Ի՞նչպէս կը գիտնաս, ի՞նչպէս կը գիտնաս, հետաքրքրուած կը հարցնէր Սլօն։— Ես քեզի վերջը կը սորվեցնեմ ըսի անոր, հիմա զիս հանգիստ ձգէ։ Ինչքա՞ն ուրախ էի ես։ Անմիջապէս տանտէրը հրաման տուաւ որպէսզի մատաղ կտրեն։ Ելանք Սլոյին հետ հօտին մէջ գացինք ու մեր նախընտ- րած ոչխարը ուղեցինք որ մորթէ։ Ես լսեցուեցայ զոհին արիւնով ու մաղ- թանքներ ըրի տանտիրոջ տղուն հա- մար։

Ի՞նչպէս իմացեր էին գեղացիները։ Ո՞րը կորսուած մարդ չունէր այդ օ- րերուն։ Խռնուեցան դէպի ներս ու ի- րար կը հրէին կիները։ Ցաղթանակս տեղն էր։ Ես պայման դրի իւրաքան- չիւր գուշակութեան մէկ քաշ ցորենի ալիւր, որովհետեւ ունեւոր էր այդ գեղը։ Ու բոլորին կորուսեալները երե- ւան բերի։ Եգիպտոս, Պաղեստին, Կովկաս, Սիպերիա, մինչեւ Փրանսա- կան ճակատ ցրուեցի անոնց փնտռած- ները։ Ի՞նչ անիմանալի տեղերու ա- նուններ կուտայի ես։ Հարկաւ ճշմա- րիտ էին բառերս։ Եթէ ոչ, ես ո՞ւր- կէ լսած պիտի ըլլայի այդ անունне- րը, քանի որ իրենք լսած չէին։ Այս տրամաբանութեամբ կը հաւատային ինծի։ Բոլորը ողջ են, ըսի ես, ու օր

մը տուն պիտի դառնան...

Մերթ կը խղճահարէի։ Արդեօք հի- մա իմիններս ալ փայլնի մը կողմէ ա- սանկ խօսքերով չէի՞ն խաբուեր իմ մասին։ Ու կը տխրէի։

Գիւղը տօնի ուրախութեան մէջ էր։ Ու ամէնը իրար կը շնորհաւորէին ու բարի լուրեր կուտային իրարու։ Ինչ- քան երջանիկ էին անոնք...

. Գիշեր։ Դուռները գոց։ Օճախը կաղնիով ճարճատուն։ Միսը կաթ- սայով օճախին վրայ։ Անդին հարսերը խմոր կը թրեն ու հաց կ'եփեն։ Գու- բերէն ծլած մեղր դուրս կը հանեն մե- զի համար։ Սլոյին սիկարի թուղթերը հատցուցի, անոնց վրայ ընելով իմ հաշիւներս։ Երկար մտածեցի, գլու- խըս հակած այդ թուղթի պատառիկ- ներուն վրայ ու ծանր լրջութիւնով սանտիրոջս ըսի— Տղադ փախուստի ճամբան է, չուշանար ու կուգայ գու- ռըդ կը զարնէ։ Խեղճուկ հառաչ մը փրթաւ հիւանդին կոկորդէն. Ակռա- ները կճրտեց։ Վեր առաւ գլուխը, բարձին զարկաւ։ Անկողնին մէջ դար- ձաւ։ Անհանգիստ էր։ Ըսել կ'ուզէր — Ջէ, այդքան բախտաւոր չեմ ես, չեմ հաւատար...

(78) ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

կը պահանջէ.— համրօղուտ շինութիւններ, վերաբաշխուած վարկի, ազգայնացում ձարտարարուեստներու։ Կա՛մ մեզի հետ, կա՛մ մեզի դէմ։ Երկրին ստուար մեծամասնութիւնը մեր կողմը պիտի ըլլայ »։

Համագումարին կը մասնակցէին 500 պատգամաւորներ, որոնք կը ներկայացնէին 300 սենտիքաներ, 100.000 անդամներով։ Ժողովը զբաղեցաւ նաեւ Սպանիոյ հանրապետականներուն օգնելու հարցով, 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքին ամբողջական գործադրութեամբ եւ աշխատավարձերու յաւելումով։

Արհեստակցական միութեանց միացման խնդիրը

Յառաջիկայ շաբթու շատ կարեւոր ժողով մը պիտի գումարուի Օսլոյի մէջ, քննելու համար արհեստակցական կազմակերպութեանց միացման խնդիրը։ Խ. Միութենէն դուրս, 22 երկիրներ կը մասնակցին Արհեստակցական միութեանց, 20 միլիոն անդամներով։ Վերջերս բանակցութիւններ կատարուեցան Մոսկուայի հետ, արհեստակցական շարժման երկու թեւերը միացնելու համար, բայց շատ մը երկիրներ հակառակ են այդ միացման, այնպէս որ բազմաթիւ դժուարութիւններ կը ներկայանան, ծրագրին գործադրութեան համար։ Մոսկուա այնպիսի պայմաններ առաջարկած է որ անընդունելի կը համարուին. Մասնաւորապէս հակառակ են Անգլիոյ եւ ուրիշ երկիրներու արհեստակցական միութիւնները. Մ. Նահանգներու Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ Զուիցերիոյ կազմակերպութիւնը յայտարարեցին թէ պիտի հեռանան ժողովէն, եթէ Ռուսերը ներս մտնեն, նոյնիսկ իրենց պայմանները ետ առնելէ վերջ։ Զուիցերիացիները կ'ըսեն թէ ռուսական կազմակերպութիւնները անկախ միութիւններ չեն, հետեւաբար չեն կրնար ազատ որոշումներ տալ։ «Անոնք պետական կազմակերպութիւններ են, ինչպէս Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ »։

Հակառակ են նաեւ Բելժիոյ, Հոլանտայի, Չեխոսլովաքիոյ, Շուէտի, Տանիմարքայի եւ Ֆինլանտայի կազմակերպութիւնները։ Իսկ Խ. Միութեան ուժ պիտի տան Ֆրանսա, Նորվեկիա, Սպանիա, Մեքսիկա եւ Թերեւս ուրիշներ ալ։

Մոսկուա հետեւեալ պայմանները դրած է միացման համար.— Արտակարգ համագումար մը հրաւիրել, միացեալ ճակատի խնդիրը քննելու համար. — Ընտրել երեք նախագահներ, որոնց մէկը Ռուս պէտք է ըլլայ.— Ռուսական ընդհ. քարտուղարութիւն մը հաստատել.— Երաշխաւորել թէ արհեստակցական միութեանց Դաշնակցութեան դրամները պիտի չգործածուին պայքար մղելու Խ. Միութեան դէմ.— Եւ շարք մը քաղաքական պայմաններ, օրինակ՝ բանուորական տնօրինութիւններ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոնի դէմ։

Զարմանալի տարբեր այս առթիւ դիտել կուտան թէ հիմնական սխալը գործուեցաւ 1936ին, երբ որոշեցին բանակցիլ Մոսկուայի հետ։

Ողողում Արեւելեան Նահանգներու մէջ

Թուրքերէն թերթերը կը գրեն թէ Արեւելեան նահանգներու մէջ, ձիւնհալի եւ անընդհատ տեղացող անձրեւներու հետեւանքով գետեր յորդած, կամուրջներ քշուած եւ ողողումներ տեղի ունեցած են։

Երզնկայէն հասած նոր տեղեկութեանց համաձայն, Եփրատի յորդումը կառաջի միճակ մը ստացած է եւ 20ի մօտ գիւղեր ողողուած են։ Հազարաւոր գիւղացիներ ողողումի վտանգէն փրկուելու համար, լեռները կ'ապաստանին։ Անձրեւը կը շարունակուի։ Շրջակայ բոլոր գիւղերը պարպուած են։ Երզնկայի կեդրոնէն մասնաւոր մարմիններ ողողուած շրջանը գացած են։ Նիւթական վնասները կը աճին։ Բոլոր հունձքերը փճացած են։ Դեռ մարդկային կորուստ չէ արձանագրուած։ Մեծ թիւով անասուններ անհետացած են. Ողողուած գիւղերու մէջ կարգ մը տուներ քանդուած են

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ պետական հրատարակչականի միպական ճիւղին տնօրէնը՝ Խարքունով, պիտի դատուի մօտերս, ամբաստանուած ըլլալով թէ մեծ գումարներ վճարած է դանազան հեղինակներու, որոնք խոստացած են գիրքեր գրել, բայց չեն գրած։ Այսպէս, 1'500.000 րուբլի վատնած է դանազան «հրատարակութեանց» համար որոնք երբեք լոյս չեն տեսած։ Միեւնոյն ատեն մեծ գումարներ ստացած է հեղինակներէն, իբրեւ կաշառք։ Ա՛ռ հասարակ լաւ կը վճարուին խորհրդային գրողները։ Այսպէս, կ'ըսուի թէ Ալէքսիյ Թոլսթոյ աւելի քան 100.000 րուբլի կը ստանայ ամէն ամիս։ «Փրավտա» 1936ին ցանկ մը հրատարակեց, որուն համաձայն վիպագիր մը, Լէոնիդ Լէոնով, տարեկան 100.000 րուբլի շահած է երեք տարուան ընթացքին. Սերգէյ Սերկէյեւ Ցենսկի, դատապարտուած ղեկավար Սոքոլնիկովի կինը, 115.000 րուբլի շահած է 1935ին, իբրեւ գրող։ Ուրիշ կարգ մը հեղինակներ տարեկան 50.000 — 100.000 րուբլի ստացած են։

ԱՆԴՐԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ վերջացնելու համար, ազդու միջոցներ ձեռք առաւ կառավարութիւնը։ Բոլոր նաւերուն (մէջն ըլլալով «Նորմանտի»ին) պաշտօնեաները բանաձեւ մը քուէարկեցին, որով կը պահանջեն վերահաստատել արձակուած պաշտօնեաները։

1790ին ԸՆԿՂՄԱԾ (148 տարի առաջ) նաւ մը ջուրէն երեւան հանելու համար կառավարութիւնը աճուրդ մը կազմակերպեց։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ այս նաւը, «Տելեմաք», բազմաթիւ գոհարեղէններ եւ դրամներ կը պարունակէ, 85 միլիոն ոսկի ֆրանք արժողութեամբ։

ՉԵԽԱԿԱՆ կառավարութիւնը արտակարգ նիստ մը գումարեց երէկ, քննելու համար երկրին կացութիւնը, մանաւանդ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա բարեկամական թելադրութիւններ ըրած են թէ Չեխոսլովաքիոյ եւ թէ Գերմանիոյ։ Կառավարութիւնը մինչեւ 1940 ապրիլ 15 արգիլեց Վիէննայի վեց կարեւոր օրաթերթերուն մուտքը։

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ պաշտօնական զեկոյցով մը կը հրաւիրէ բոլոր այն օտարականները որ Ֆրանսա եկած են 1938 մարտ 14էն ի վեր, Կեդր. Եւրոպայի երկիրներէն, որպէսզի ներկայանան եւ կանոնաւորեն իրենց թուղթերը, այլապէս պիտի պատժուին։

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորը օդանաւ նստելով, աչքէ անցուց երկրին օդանաւային գլխաւոր կայանները

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ծանր ճարտարարուեստի գործավարը, Քականովիչ, զեկոյցով մը կը հաստատէ թէ 1937ի քիմիական ամբողջ ծրագիրը ձախողած է, իբրեւ հետեւանք լրտեսներու եւ հակայեղափոխականներու մեքենայութեանց։

Հ. Յ. Դ.

Ծանուցում

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները. 18 Մայիս. Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին. «Քաֆէ Էթուալ»ի վերնայարկը, 1 Քուր Կամպեթթա։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 13 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հ. Յ. Դ. «Թիրամանեան» ակումբին մէջ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 11 Մայիս, Չորեքշաբթի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Միասին բերել անդամատոմսերը։

Le Gérant : S. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլեւ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 12 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3728

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱԽԱՐԸ ՉԱՐԿԻ՛Ն, ՕՐԷՆՔԸ ՆՈՐ ԿԸ ՄՇԱԿԵՆ

Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնը հրատարակած էին անցեալ շաբթու.

– « Ազգ. Մեծ Ժողովի դատական յանձնաժողովը ընկերակցութեամբ օրէնքին քննութիւնը աւարտած ըլլալով, օրինագիծը շուտով պիտի ներկայացուի ժողովին: Փոքրամասնութեանց կրօնական հաստատութիւններու վարչութեան մասին կառավարութեան կողմէ նախապէս պատրաստուած ու Ազգ. Մեծ Ժողովին ներկայացուած օրինագծին սկզբունքները, իբրեւ միակ յօդուած անցուած են այս օրինագծին մէջ:

Օրէնքին մէջ կրօնական (տինի) հաստատութիւն բառին տեղ գործածուած է ֆիւլթ (պաշտամունք) բառը, թրքական լեզուին մէջ բնդունուած ըլլալով այդ բառը:

Օրէնքին աւելցած յօդուածին համաձայն ֆիւլթ հաստատութիւնները միայն կրօնական գործով պիտի զբաղին, հիւանդանոց, որբանոց, դպրոց եւն. պիտի չկրնան մատակարարել »:

Քիչ մը պատմութիւն՝ իմանալու համար այս լուրին արժէքը:

Երեք - չորս տարի առաջ, երբ Պոլսոյ Հայոց Ազգ. վարչութիւնը արտօնութիւն կը խնդրէր ընդհ. ժողով գումարելու եւ նոր ընտրութիւն կատարելու, կառավարութիւնը մերժական դիրք բռնեց, յայտարարելով թէ նոր օրէնք մը կը մշակուի, փոքրամասնութեանց համար:

Տրուած հաւաստիքներուն համաձայն, օրէնքը պիտի հիմնուէր աշխարհական սկզբունքներու վրայ, անջատելով կրօնական ու բուն վարչական գործերը:

Կառավարութիւնը չյարգեց իր յանձնառութիւնը: Եւ ժամանակ շահեցաւ, ձգձգելով այսօր - վաղը: Շահեցաւ շատ աւելի կարեւոր բան մը,— իրարու ետեւէ վարչական հրահանգներ, շրջաբերականներ եւ կանոններ թխեց, վերջնապէս կազմալուծելու համար փոքրամասնութեանց ներքին կազմակերպութիւնը:

Այսպէս, ոչ - Թուրք դպրոցները շատոնց ձեռքէ ելած էին: Այլեւս պատմութեան անցած էին Ուսումն. Խորհուրդ եւ հոգաբարձութիւն: Նոյնիսկ Թաղ. Խորհուրդները իրաւունք չունէին դպրոցի մը դասարանէն ներս մտնելու, խառնուելու կրթական ծրագրին, տեսուչին, ուսուցիչներուն ընտրութեան: Իրենց պաշտօնն էր միայն դրամ ճարել, դպրոցին վարձն ու ածուխը ապահովել նայլն:

Բուն դպրոցական գործը իր յետին մանրամասնութեամբ կապուած էր կրթական գործավարութեան (էնկիւրի) եւ կրթական տեսչութեան (Պոլիս): Անոնք տիրաբար կը վարեն անհատ հիմնադիրներու եւ տնօրէններու միջոցաւ, որոնք պատասխանատու են իրենց պատկանած համայնքին վարչութեանց: Թուրք ուսուցիչներն ալ կրթական տեսչութիւնը կը նշանակէր, իր ուզած թոշակը վճարել տալով:

Հետզհետէ աւելի սեղմուեցան օղակները, եւ Էվգաֆն ալ իր թաթը դրաւ ոչ - Թուրք հաստատութեանց մատակարարութեան վրայ: Արձանագրուեցան բոլոր կալուածներն ու եկամուտները, մինչեւ անգամ պնակներու եւ մոմերու հասոյթները: (Նոյնիսկ թաղականներ եւ քահանաներ դատի քաշուեցան, այս առթիւ):

Յաջորդաբար հանգոյց հանգոյցի կապուելով, հաստատուեցաւ կատարեալ խեղդկապ մը՝ ոչ - Թուրքերու հանրային կազմակերպութեանց գլխուն: Այն աստիճան որ, Թաղ. Խորհուրդներն ալ ինքնին ջուրը ինկան, դառնալով պարզ ծաղրանկարներ:

Անցեալ տարի, Էվգաֆը պահանջեց «միւթէվէլլի»ներ (հոգաբարձու) նշանակել, իր անունով մատակարարելու համար փոքրամասնութեանց ազգ. հարստութիւնները:

Օրինակ, Թաղ. խորհուրդներն են մատակարար մարմինները, բայց Էվգաֆը այդ իրաւունքն ալ խլեց, եւ նոյնիսկ չբարեհաճեցաւ արտօնել որ Թաղ. Խորհուրդները թեկնածուներ առաջարկեն, «միւթէվէլլի» նշանակելու համար:

Էվգաֆը միեւնոյն ատեն 5 առ հարիւր տուրք մը կը գանձէ, այդ կալուածներու եւ եկամուտներու մատակարարութեան համար, շահ ունենան թէ վնաս: Ետոյ մեծագումար տուրքեր՝ յամբեցնելով բոլոր աղբիւրները:

Կարճ,— ինչ որ կը նախատեսուի Ազգ. Մեծ Ժողովին յանձնուած օրինագծով, շատոնց գործադրուած, իրականութեան վերածուած է: Կառավարութիւնը պարզապէս ձեւակերպութիւն մըն է որ կը կատարէ, « օրէնքը տեղը բերելու համար »:

Այսպէս ուրեմն, խաղաղ թափանցումով, առանց որ եւ է կաշկանդում զգալու, ոտքի տակ առնելով նոյնիսկ Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւնները, քէմալական Թուրքիան վերջնապէս կը կազմալուծէ ոչ - Թուրք փոքրամասնութեանց հանրային կեանքը:

Իր թաթին տակ են այդ կեանքին բոլոր օղակներն ու լծակները, եւ « եւ է մէկուն հաշիւ տալու պատասխանատուութիւն չզգալով, իր կամքը անարգել կը փութացնէ փոքրամասնութեանց քայքայումը եւ թրքացումը: Ճիշդ այնպէս ինչպէս երբեմն ջարդով եւ աքսորութեամբ կը լուծէր նեղացուցիչ խնդիրները:

Ջարդն ու «զուիցերիական օրէնքը» միեւնոյն ծրագրին կը ծառայեն, սուլթանական թէ հանրապետական Թուրքիոյ մէջ,— անհետում կամ ձուլում բոլոր ոչ - Թուրք տարրերու:

Երկուքը զուգընթաց կ՚երթան այդ երկրին մէջ, որ շատոնց ուրացած ըլլալով «քաղաքակիրթ» Եւրոպայի սովորութիւնները, խոնարհելու պատճառներ ալ չի գտներ: Գոնէ առ այժմ:

Եւ սակայն, եթէ ճիշդ է որ գոյութիւն ունի վերահաս արդարութիւն մը, անշուշտ թրքական այս «յաղթանակներ»ն ալ օր մը պիտի յանգին իրենց տրամաբանական ելքին, ինչպէս բոլոր բռնակալութիւնները: Չմոռնանք որ նոյն Թուրքը մինչեւ Վիէննայի դռները հասած էր, եւ փռուած՝ մինչեւ արաբական անապատները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԻՐՔԱՅԻՑ ԱՌԱՋ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Յայտարարութիւններ անգլօ-իտալական համաձայնութեան մասին

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երեքշաբթի օր քննած վերջացուցած պիտի ըլլար Եթովպիոյ խնդիրը, բայց վերջին պահուն որոշեց յետաձգել հինգշաբթի օրուան, լսելու համար Նէկիւսը:

Հարցին քննութենէն առաջ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը յայտարարութիւններ ըրաւ անգլօ-իտալական համաձայնութեան մասին, որուն մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ իր կառավարութիւնը: « Զօրացնելով եղած բարեկամութիւնները, Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ աւելցնել անոնց թիւը եւ տարողութիւնը: Իտալիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը յառաջդիմութիւն մը կը կազմէ այդ ճամբուն վրայ եւ կը ձգտի հասնիլ Ազգաժողովի ուխտին առաջադրութեան, այսինքն խաղաղութեան պահպանման: Նոյն այս պատճառով, բրիտանական կառավարութիւնը համակրութեամբ կը հետեւի Ֆրանսայի ջանքերուն՝ նմանօրինակ համաձայնութիւն մը կնքելու համար Իտալիոյ հետ: Ազգերու Դաշնակցութեան գլխաւոր նպատակն է գիւրացնել համաձայնութիւնները, պահպանելու համար խաղաղութիւնը. որովհետեւ եթէ ազգերը ջանք չթափեն փոխադարձ համաձայնութեամբ լուծելու իրենց վէճերը, ինքնին կ'աւելնան զանոնք պատերազմական միջոցներով լուծելու վտանգները »:

Այս յայտարարութենէն վերջ, խօսք առաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Պ. Ժորժ Պօնէ, որ կարճ բանախօսութեամբ մը ըսաւ թէ Պ. Տալատիէ եւ ինք դեռ Լոնտոնի մէջ իրենց գոհունակութիւնը յայտնած էին անգլօ-իտալական համաձայնութեան մասին եւ թէ ինքն ալ բանակցութիւններ կը վարէ Հռոմի հետ, նոյն առաջադրութեամբ: Եւ եզրակացուց — « Եթէ, ինչպէս կը յուսանք, այդ բանակցութիւնները նպաստաւոր արդիւնքի մը յանգին մօտերս, օգտակար ծառայութիւն մը մատուցուած պիտի ըլլայ խաղաղութեան դատին »:

Միւս պատուիրակներն ալ գոհունակութիւն յայտնեցին, իսկ Խ. Միութեան ներկայացուցիչը՝ Պ. Լիթվինով, գնահատելով հանդերձ կնքուած համաձայնութիւնը, կարգ մը վերապահումներ յայտնեց:

Ճաշի պահուն Եթովպիոյ պատուիրակները հաղորդած էին Ազգաժողովի ընդհ. քարտուղարին թէ Նէկիւսը Ժընեւ պիտի գայ, անձամբ պաշտպանելու համար իր երկրին դատը: Նկատելով որ կարելի չէ մերժել այս բաղձանքը, որոշուեցաւ հինգշաբթի օրուան ձգել Հայսօր նիստը, լսելու համար արքային: Այս յետաձգումը մանաւանդ պաշտպանեց Մոսկուայի ներկայացուցիչը, իսկ Անգլիոյ արտաքին նախարարը՝ Լորտ Հալիֆաքս հաւանեցաւ այն պայմանով որ հինգշաբթի օր անպատճառ վերջացնեն Եթովպիոյ խնդիրը: Բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա վճռած են ճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը, ինչ որ ալ ըլլայ, մանաւանդ որ բազմաթիւ մեծ եւ փոքր պետութիւններ արդէն հաղորդած են իրենց ճանաչումը:

*** Եթովպիոյ կայսրուհին Փարիզ հասաւ Երուսաղէմէն: Կայսրն ալ Փարիզէն անցաւ, Ժընեւ երթալու համար:

*** Ա. Դ. Խորհուրդը երէկ զբաղեցաւ Զուիցերիոյ չէզոքութեան հարցով: Այդ փոքրիկ պետութիւնը կ'ուզէ ազատ մնալ Ազգաժողովի ուխտին պարտաւորութիւններէն, մանաւանդ պատժական տնօրինութիւններէն, որպէսզի գրգռած մեծ պետութեանց թշնամութիւնը չդրդռէ: Զեկուցաբեր մը նշանակուեցաւ այս փշոտ հարցին համար, որ կապ ունի հաւաքական ապահովութեան ծրագրին հետ:

Ժողովը լսեց նաեւ Սպանիոյ եւ Չինաստանի ներկայացուցիչներուն բողոքները, առաջինը՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, երկրորդը՝ Ճափոնի դէմ: Բոլոր ճառերն ալ էրած սրտի մխիթարանքներ են, ինչպէս Եթովպիոյ պարագային: Ոչ մէկ փոփոխութիւն կը սպասուի մեծ պետութեանց քաղաքականութեան մէջ, այս երեք հարցերու մասին:

Հիթլէրի մեկնումին առթիւ

Հիթլէր Հռոմէն Գերլին վերադարձին ընդունուեցաւ շռնդալից ցոյցերով ու թեւկոծութիւններով: Թնդանօթները կ'որոտային, չորս հարիւր փողեր կը հնչէին եւ քաղաքը լոյսերու մէջ կը լողար: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր մայրաքաղաքի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ: Ընդունելութեան համար կայարան գացած էին մարաջախտ Կէօրինկ եւ ուրիշ երեւելիները, Մարաջախտը բարի գալուստ մաղթելով Առաջնորդին, յայտարարեց.

— « Գերման ժողովուրդը ամբողջ սրտով հետեւեցաւ բարեկամ ազգի մը մէջ անցուած օրերուն: Ան հիացաւ Դուչէին (Մուսոլինի) կատարած հրաշալի քաջագործութեանց վրայ եւ ողջունեց Զ. Առաջնորդներուն միջեւ փոխանակուած խօսքերը, որոնք ամրապնդեցին երկու ազգերուն բարեկամութիւնը: Պատահմունք մը չէ որ այս դարը ստեղծեց երկու մարդիկ որոնք իրարու հանդիպեցան եւ բարեկամութեան յաւիտենական կապեր հաստատեցին երկու երկիրներուն միջեւ: Կեցցէ՛ մեր Առաջնորդը»:

Երբ Հիթլէր կայարանէն դուրս ելաւ, ամբոխը կը պոռթկար խելայեղ ծափերով:

ԻՐԱՐ ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԵՆ

Հիթլէր հեռագիր մը ուղղելով Մուսոլինիի, կ'ըսէ թէ անմոռանալի պիտի մնան իր այցելութեան յիշատակները: «Ձեր միջոցաւ Ֆաշական ուղղութեամբ վերանորոգուած Իտալիան տեսայ իր բանակին շքեղութեանը մէջ, բանակ մը որ դիտակից է իր ուժին: Տեսայ ձեր Ֆաշական ուժերուն նշանակալից քաջագործութիւնները: Ամէն բանէ առաջ, պատեհութիւն ունեցայ ճանչնալու ձեր ժողովուրդը, Դուչէ, եւ ես անոր երիտասարդութեան մէջ կը տեսնեմ ամէնէն ապահով երաշխիքը Իտալիոյ մեծութեան: Ֆաշական եւ ազգային - ընկերվարական շարժումներուն շահերու ներդաշնակութիւնը բացարձակապէս կ'երաշխաւորէ թէ մեզ միացնող հաւատարիմ ընկերակցութիւնը ընդմիշտ պիտի միացնէ մեր երկու ժողովուրդները »:

Հիթլէր շնորհակալութեան հեռագիր մըն ալ ուղղեց Իտալիոյ թագաւորին եւ դահաժառանգ իշխանին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԷՄ?

« Փոփիւլէր »ի քրոնիկագիրը, որ սրամիտ տող մը ունի ամէն օր, «արձագանգ»ի իր սիւնակին մէջ, դիտել է որ Թուրքիա պարբերաբար լուր կը տարածէ աշխարհէ աշխարհ թէ բազմաթիւ երկարակեացներ կ'ապրին երբորդուլի թոռներուն մէջ: Երկարակեցութեան այս վկայութիւնը կուգայ հաստատել թէ Թուրքերը ամէնէն առողջապահիկ եղանակով ապրող ժողովուրդն են, այնքան որ մահը չի համարձակիր մօտենալ իրենց օճախներէն: Վերջին մարդահամարին քննութիւնը ցոյց կուտայ որ Թուրքիոյ մէջ կ'ապրին 6240 հոգի հարիւրամեայ: Այս հարիւրամեաններու մէջ մեծամասնութիւն կը կազմեն կիները, բեւ ամէնէն տարեցը, որ 157 գարուն է տեսած, դարձեալ այր է, հին զինուոր մը:

« Փոփիւլէր »ի քրոնիկագիրը կ'ըսէ թէ միտք չունի Պոլիս երթալու՝ ստուգելու համար Ֆոնտ Թուրքին մէկուկէս դարու պատմութիւնը,— նման զրոյցներ շատ են արձագանգ գտած եւրոպական թերթերու մէջ:

Տարօրինակ է մարդոց հոգեբանութիւնը,— դեռ վաթսունին չհասած՝ ամէն մարդ կ'աշխատի պզտիկցնել իր տարիքը, իսկ վաթսունէն վերջ՝ մեծցնել: Այսպէս, եօթանասունոց մարդը կ'ուրախանայ ութսունոց երեւալով, իսկ ութսունաւորը՝ իբրեւ ութսունոց պարծենալով: Այս պարագան յատուկ է մանաւանդ այնպիսի երկիրներու, որոնց մէջ Թուրքիան, ուր թիւի եւ արձանագրութեան գաղափար չունին մարդիկ: Այնպէս որ երբ մէկը կը պարծենայ թէ 150 տարեկան է, բնաւ գաղափար չունի թէ 150 տարին ի՛նչ քան ժամանակ կ'ընէ: Առնենք Թուրքը, որ կը յայտարարէ թէ 157 տարեկան է,— Ղրիմի պատերազմին, 74 տարեկան էր ուրեմն: Արդ, 74 տարեկանները զինուոր առաւա՞ծ են երբեւիցէ:

Եթէ թիւի ոգիուրութեան հարց չէ, անպայման բէքլամի համար է որ լուր կը տարածեն թէ Թուրքերը երկարակեաց են, ուրեմն առողջ ժողովուրդ: Հետաքրքրական չէ երկարակեացներու ցանցումը թէ հարիւր տարի ապրած են, որովհետեւ միայն մածուն կերած են կամ այրան,— մենք գիտենք որ եթէ ոգելից ըմպելին կը կարճեցնէ կեանքը, շատ խմողներ կան, որ մօտ հարիւր տարի ապրած են:

Հետաքրքրականը Թուրքերուն յատկութիւնն է, թէ կը խիզախեն մահուան դէմ, ապրելով առողջ եւ երկար:

Թուրքիոյ ընկերային առողջապահութեան պայմաններուն գովեստով դժուար է մեզ խաբել, մենք գիտենք որ Թուրքիոյ առաջին բնակիչն է մահը: Միայն թէ Թուրքիոյ մահը տարբեր մահ է,— յիշեցէք կախաղանները եւ եաթաղանները: Թուրքերը չզոհացան բուն Մահուան հունձքով, գործի լծեցին Մահ Բ.-ը, որովհետեւ մեզ կը համարին երկարակեցութիւնը: Անոր համար ջարդեցին Հայերը՝ կարճեցնելու համար անոնց կեանքը:

Մէկ բան միայն չկրցան կարճեցնել,— Հայոց քաղաքակրթութեան մեծութիւնը: Մէկ բան միայն պիտի չկարենան մեռցնել,— Հայոց քաղաքակրթութեան յաւիտենականութիւնը:

ԱՐԱԶ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ)

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

178 ՈՐԲ ԵՒ ՁՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Տիգրան Բէգզատեանի միջոցաւ.—

Sumic հաւթային ընկերութիւն	100
Պ. Ալլըճեան	25
Գումար՝	125
Մայիս 7ի գումարը	6189
Ընդհ. գումար՝	6314

ԻՆՉՈ՞Ւ ՅԵՏԱՁԳԵՑԻՆ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

« Տէյլի Թէլէկրաֆ »ի գլխանացլատակած թղթակիցը կը գրէ (10 մայիս).—

Կասկածելի կը դառնայ թէ կարելի պիտի ըլլայ Ալէքսանտրէթի Սանճաքին առաջին ընտրութիւնները կատարել յուլիս 15ին, ինչպէս որոշուած էր: Յապաղման պատճառը այն է որ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ իբրեւ քննիչ նշանակուած մարմնին անդամները շատ ծանօթ չեն շրջանին պայմաններուն: Յանձնաժողովին անգլիացի նախագահը հրաժարած է եւ մինչեւ յաջորդ մը նշանակուած չէ տակաւին: Մինչեւ որ նախագահութեան խնդիրը կարգադրուի, որ եւ է գործողութիւն պիտի չկատարուի ընտրողներու արձանագրութեան մասին: Ուստի 18 պատուիրակները անգործութեան դատապարտուած են: Բացորոշ է որ յառաջ եկած յապաղումը պիտի չօգնէ նոր կարգուսարքի խաղաղ փոխանցումին:

Ազգերու Դաշնակցութեան հաւանութեամբ, Ալէքսանտրէթի Սանճաքը Սուրիոյ ինքնավար մէկ մասը կը դառնայ, երբ Ֆրանսական հոգատարութիւնը վերջանայ յառաջիկայ տարի: Թուրքիա սկիզբէն իսկ վճռած է տիրական դիրք մը գրաւել Սանճաքին մէջ: Կ'իմանամ թէ Թուրքերը եւ Սուրիացիները բուռն պրոպականտի մը ձեռնարկած են, ընտրութեանց առթիւ: Թուրքերը իրենք ալ միացեալ ճակատ չեն ներկայացներ: Կան քէմալական եւ հակաքէմալական Թուրքեր: Քանի կը մօտենայ ֆրանսական հոգատարութեան բարձումը, այնքան կ'աճի անհանգստութիւնը Սուրիոյ մէջ: Ծանր խռովութիւններ ծագած են հիւսիսային - արեւելեան շրջանին մէջ (Ճէզիրէ), ուր Քաղդէացիները (Ասորիներ) կը պահանջեն առանձին կառավարութիւն մը կազմել, անկախ՝ Դամասկոսէն:

*** Սուրիոյ թերթերը կը գրեն.—

Քաղաքական շրջանակներու մէջ այս օրերս վրդովիչ վիճակ մը կը տիրէ: Մանաւանդ ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրի վաւերացման մասին շրջած լուրը, որուն համաձայն յառաջիկայ հոկտեմբերին յետաձգուած է վաւերացումը, մեծ յուզում պատճառեց: Յայտարարուած էր թէ ներքին նախարար Սաատալլա պէյ Ճապրի երեսփ. ժողովին պիտի ներկայացնէ Սուրիոյ քաղաքական կացութիւնը: Սակայն, ներքին նախարարը բացակայեցաւ այդ ժողովէն, առանց տեղեկացնելու նախագահին.

Կ'ըսուի թէ վարչապետ Ճէմիլ Մէրտէմ պէյ մօտ օրէն Փարիզ պիտի երթայ մարզպանին հետ:

ԹՈՒՆՈՒԶԷՆ կը հեռագրեն թէ Մարգարէին ծննդեան առթիւ, յեղափոխական կոչեր հրատարակուած են, որոնք ընդհ. գործադուլի կը հրաւիրեն առեւտրականները. Զինուորական իշխանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ օդանաւային բուռն ռմբակոծութենէ մը վերջ գինուոր հանեցին Ամոյ կղզին: Չինացիները կրակի տուին կարեւոր շէնքերը, փախչելէ առաջ: Կղզին մեծ մասով հրկիզուած է:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՋՐԻՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բ.

Մարտիրոս ժողովուրդին ձերբակալուած վարիչներուն վիճակն ալ նոյնն եղաւ։ Հաւատաքննութեան բուռ գիտերը գերազանցուեցան։ Ֆէլլէկեան քահանան՝ Խվէրէկէն, մեռցուեցաւ ճմլող մեքենայի մը միջոցաւ, զոր ամէն օր քիչ մը աւելի կը սեղմէին։ Ուրիշ մը, Յակոբ Գայթանեան, կը պատմէ իր բանտարկութեան մասին.—

«... Օրեր ծեծեցին զիս գաւազանով, այնպէս որ մահը նախընտրեցի չարչարալի կեանքէն... օր մը, փառախայի ընթացքին, խնդրեցի պէտքի համար հեռանալ պահ մը. քովս զմելի մը ունէի, բազկերակներս բացի եւ ներքին գործարաններս կտրեցի։ Արիւնս վազեց անդադար, ուշաթափ եղայ. օգնութեան հասան ինծի ու ծեծը շարունակեցին։ Անյուսութենէ փրցուցի անդամս եւ զայն զիս հարուածող ոստիկանին գլխուն նետեցի»։

Երկու միլիոննոց ժողովուրդին սոսկալի մահերթը տասնապէս պղծուած կիներու դիակով ցանուած է. Իրողութիւնները խիստ զարհուրելի են, բացատրութիւն մը տալու համար։ Քանի մը հատ եւս անոնցմէ, աւելցնենք սակայն։ Անոնք ոչ թէ երեւակայութիւն, այլ բացարձակ իրողութիւններ են։

Ընկերացող ժանտարմաները, որոնք ազատօրէն իրենց հօտի մահուան ու կեանքին տէրն էին, կը պղծէին կիներն ու աղջիկները զանգուածօրէն յետոյ սպաննելով։ 1915ի վերջերը Թէլ Ապիատի եւ Ռաս-իւլ-Այնի երկաթուղիի ճամբուն քով կը պառկէին դանդաղօրէն, մերկ, պղծուած կիներու դիակներ։ Շատերուն յետոյքին մէջ ցիցեր մխուած էին։

Շարունակենք լսել քանի մը տարագրեալներու պատմածները.—

Ժանտարմաներուն պետը կարաւանին մէջ սքանչելի աղջիկ մը գտած էր եւ կ'ուզէր լլկել։ Աղջիկը կը մերժէր։ Ատոր վրայ Քիւրտերու խումբի մը հետ կտրից մեր ճամբան եւ բսաւ. «Այդ աղջիկը ինծի պիտի յանձնէք, եթէ ոչ բոլորդ ալ ջարդել կուտամ»։ Այնքան սպառնալից էր ան որ, չէինք կասկածեր խօսքէն գործի անցնելուն։ Կարաւանին փրկութեան գինն էր այս։ Մենք երիտասարդ աղջկան ոտքերն ինկանք եւ խնդրեցինք տեղի տալ։ Ան լուռ էր. կուլար, դէմքը ձեռքերուն մէջ կը պահէր։ Վերջապէս մեր պաղատանքներուն անսալով տեղի տուաւ...։

.. Ես աքսորուեցայ մայրիկիս հետ... կէս ճամբան մարդը պահանջեց (չէրքէզ ժանտարմա) գումար մը։ Մայրս ըսաւ թէ չի կրնար վճարել։ Ոստիկանը սկսաւ զինքը անխնայ ծեծել եւ վերջապէս մայրս վեց ոսկի տուաւ զոր մարմինին զաղտնի մէկ մասին մէջ պահած էր... Հրէշը փութով կտրեց անոր մէկ բազուկը, յետոյ երկրորդը. յետոյ աչքիս առջեւ երկու ոտքերը կտրեց. յետոյ բռնեց զիս եւ մեռնող մօրս աչքերուն առջեւ պղծեց...

Քիւրտերը երիտասարդ հայ աղջիկներու հսկայ թիւ մը պղծեցին։ Մերժողները կը սպաննուէին, եւ վայրի գազաններ իրենց զարշելի մոլութիւնը կը յագեցնէին մեռածներուն վրայ... Այսպէս, վաթսուն տարեկան մը տասներկու տարու աղջնակ մը ընտրեց, որ յանձնուիլ չէր ուզեր... Սակայն պէտք էր ըսածը ընէր կամ մեռնէր։ [illegible], սպաննուեցաւ.

Կիները եւ աղջիկները, որոնք ճամբու ընթացքին չէին պղծուած ու սպաննուած, իրենց հասած տեղերու իսլամ բնակչութենէն հարէմ կը տարուէին կամ կը ծախուէին։ Նոյն ճակատագիրը ունեցան մանուկները, որոնք իսլամացնելով կրօնափոխեցան։ Աղջիկներու եւ մանուկներու առուտուրը կը ծաղկէր, խաչակրութենէն ասդին Արեւելքի մէջ իսկ չտեսնուած չափով մը։ Իսլամ քաղաքներուն մէջ ստրկաշուկայ տեղի կ'ունենար, ուր Հայուհիներ բաւին բովանդակ առատով մնած գիներով կը մատուցուէին։ Կիները քսան, երիտասարդ կիներն ու այրիները հինգ ղրուշ կ'արժէին։

«Շրջանին իսլամները, կը պատմէ տարագրեալ մը, Սր. Թորիկեան, կուգային ու մեր կարաւանէն աղջիկ կ'առնէին։ Կայմակամը եւ իր օգնականները կը հաւաքուէին ամէն իրիկուն եւ խրախճանքներ կը սարքէին, ուր կը ստիպէին երիտասարդ աղջիկները մօրէ մերկ վիճակով պարել իրենց առջեւ։ Անհաստողները գաւազանի հարուածներու տակ կը մեռցուէին»։

«Մեծերն ու մանուկները յափշտակած ըլլալով», կը կարդանք ուրիշ կարաւանի մը մասին, «մայրերը ստիպուած էին հիմա տալ իրենց երիտասարդ աղջիկները, որոնք բռնի կը խլուէին իրենց մայրերու բազուկներուն մէջէն։ Յաճախ մօր ձեռքերը կը կտրէին, կարենալ աղջիկը տանելու համար։ Հարսնցուները կը պառուէին եւ ազգականներու աչքին առջեւ բաց դաշտի մը մէջ կը պղծուէին... Արդ բոլոր պիտանի գեղեցիկ կիներն ու աղջիկները կարաւանէն կը զատուէին ու կը քշուէին հարէմ։ Ականատեսներ կը պատմեն թէ բազմաթիւ այսպիսի կիներ տասնապէս մերկացնելով Հալէպի եւ ուրիշ քաղաքներու շուկաներուն մէջ ծախու կը հանուէին»։

Երկու Գերման հիւանդապահուհիներ, որոնք տարագրութեան շրջանին Թուրքիա կը գտնուէին, կը գրեն.

— «Երբ քաղաքին (Քէմախ) մօտեցանք, բազմաթիւ հեծեալ Թուրքեր գալով մանուկներ եւ երիտասարդ աղջիկներ առին կարաւանէն։ Քաղաք մտած տեղը, ուր նաեւ Գերման բժիշկներ իրենց տունն ունէին, րոպէ մը կեցաւ կարաւանը, Քէմախ մտնելէ առաջ։ Հոս կատարուեցաւ իրական գերեվաճառութիւնը, այն տարբերութեամբ որ վճարող չկար։ Մայրերը իրենց զաւակները առանց դժգոհութեան կը յանձնէին, որովհետեւ դիմադրութիւնը օգուտ պիտի չունենար։»

Թարբերդի ամերիկեան հիւպատոսը կը տեղեկացնէ իր կառավարութեան 1915 Յուլիսին.

— «Էրզրումէն գալով քաղաք կը հասնին անհամար ժողովուրդ ողբալի երեւոյթով, հազիւ շարժելու կարող ստուերներ ... փութով երեւցան երկու Թուրք բժիշկներ, մնացած առողջ եւ գեղանի աղջիկները զատելով Հարէմի առեւտրականներուն յանձնելու համար»։

Միսիոնար Թուականին Տոքթ. Ներքակէ Հալէպի քրիստոնէաբնակ զանազան տուներուն մէջ պահուած հայ աղջիկներ կը տեսնէ, որոնք որ եւ է պաշտպանութեան շնորհիւ մահէն ազատած էին, «ըլլայ անով որ ուժասպառ ճամբուն վրայ ինկալով մեռած կարծուեցան, երբ իրենց կարաւանը անցաւ գնաց, եւ կամ Եւրոպացիները սիրտ ունեցան դժբախտները քանի մը փարայով գնելու Թուրք զինուորներու ձեռքէն, որ զանոնք պղծած էին։ Բոլոր այս աղջիկները խենթերու պէս են, շատեր տեսած էին թէ ինչպէս Թուրքերը կը մորթեն իրենց ծնողքը։ Տասնեւչորս տարու աղջնակ մը Պաղտատի Երկաթուղիին Հալէպի մթերանոցի պետին, Պ. Քոպուսի կողմէ պաշտպանուած էր։ Փոքրիկը մէկ գիշերուան ընթացքին Թուրք զինուորներու կողմէ այնքան յաճախ բռնաբարուած էր, որ խելքը ամբողջովին կորսնցուցած էր»։

Պատերազմի վախճանին Լորտ Պրայս, որ հայկական հարցը Զինադադարէն երեք օր վերջը (13 Նոյեմբեր 1918) լորտերու սեղանի վրայ դրած էր, թէեւ առանց յաջողութեան, կ'առաջարկէր ազատել հարէմներու մէջ բանտուած Հայուհիները։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԽԱԶԱԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

— «Հայաստանի Խորհրդային իշխանութեան հաստատուելէն քիչ յետոյ, արտասահմանի, մանաւանդ Ամերիկայի մէջ, կասկածելի նկարագրով եւ լաւագոյն պարագային հասարակական ոչ մէկ արժէք ներկայացնող խումբ մը պարոններ, Քաւոր Պետրոսի արժանի յաջորդներ, յաջողեցան ինքզինքնին ծախել իբրեւ գործակալները Խորհրդային իշխանութեան՝ շնորհիւ մէկ կողմէ գաղութահայ որոշ տարրերու միամիտ հայրենասիրութեան, իսկ միւս կողմէ՝ շնորհիւ այն իրողութեան, որ Հայաստանի Անկախութեան գաւազանողները բարեկամներ չունէին արտասահմանի հայ գաղութներուն մէջ, ու գործակալութեան առաջին թեկնածուներուն համար բաց էր ասպարէզը։ Եւ անոնք «Հօկ»ի ու այլ անուններու ներքեւ ամբողջ 17 տարիներ ճարպիկ միջնորդներու նման շահագործեցին երկու կողմերն ալ — թէ գաղութներու միամիտ խաւերը եւ թէ Հայաստանի Խորհրդային իշխանութիւնը, գգուելով ու շոյելով առաջիններու միամտութիւնն ու հայրենասիրութիւնը եւ սրելով վերջիններուն նուաճողական ախորժակը։

Առաջին օրէն իսկ մենք զգուշացուցինք գաղութահայութիւնը այս պարոններէն եւ մարմիններէն՝ ցոյց տալով այն ընկերային ու քաղաքական պայմանները, որոնց ներքեւ անոնք «Հօկ»ն եւայլն, անպէտ ու վնասակար էին ու պիտի մնային ոչ միայն հայ գաղութներուն, որովհետեւ տրամադիր ու ընդունակ չէին ընթացք տալու արտասահմանի հայութեան բաղձանքներուն, այլ եւ անպէտ էին Հայաստանի իրապէս օգնութիւն մը — նիւթական թէ բարոյական— հասցնելու տեսակէտէն։

Գաղութահայութիւնը տարիներու ընթացքին հետզհետէ ընդունեց որ մեր ախտաճանաչութիւնը ճիշդ էր այդ պարոններու եւ անոնց կազմակերպութեանց վերաբերմամբ։ Երկար ատեն չխոստովանեցաւ ան այս բանը, թէեւ շատոնց լքած էր «Հօկ»ը իբր անպէտ եւ վնասակար մարմին մը։

«Հօկ»ի ու «Հօկ»եաններու դիրքը, սակայն ամուր կը մնար միւս կողմէն։ Խորհրդային իշխանութիւնը տակաւին կը շարունակէր իր հովանաւորութեան տակ պահել զանոնք։ Բայց, այդ վերաբերումն ալ յաւիտենական մնալու չէր։

1936—1937ի ընթացքին, Մոսկուայի հրամանով ու օրինակով Երեւանն ալ մաքրեց ոչ միայն իր պաշտօնէութիւնը, այլ եւ նոյնիսկ որոշ հաստատութիւններ՝ իբրեւ անպէտ ու վնասակար։ Ատոնց շարքին առաջին տեղը կը գրաւէր «Հօկ»ը։

Այսպէսով՝ Խորհրդային իշխանութիւնն անգամ ընդունեց թէ «Հօկ» կազմակերպութիւնը եւ անոր դրօշին ներքեւ հաւաքուած պարոնները խոկապէս անպէտ ու վնասակար էին նաեւ իր նպատակներուն համար։

Շատեր ենթադրեցին թէ արտասահմանի «Հօկ»երը եւ նման կազմակերպութիւնները պիտի ենթարկուէին Խորհրդային իշխանութեան այդ կարգադրութեան, որով կը ջնջուէր «Հօկ»ի Երեւանի Կեդրոնական Վարչութիւնը։ Ամերիկայի «Հօկ»ի նախագահ Փրոֆէսէօրն իսկ հրապարակով յայտարարեց թէ «Հօկ»ը եւ նոյն նպատակով գործող այլ կազմակերպութիւններ կորսնցուցած էին իրենց գոյութեան իրաւունքը։ Հայաստանի իշխանութիւնը եւ հայ ժողովուրդը այլեւս պէտք չունէին այն աջակցութեան, որուն համար գոյութեան կոչուած էին այս կազմակերպութիւնները։

Միակ բանաւոր հետեւութիւնն էր այդ։ Որովհետեւ կազմակերպութիւն մը չի կրնար շարունակել իր գոյութիւնը իր նպատակներու իրագործումէնէն յետոյ։

Այդ իրագործութիւնը կրնայ տեղի ունեցած ըլլալ Հայաստանի Խորհրդային Իշխանութեան եւ անոր հաւատարիմ տարրերուն համար, բայց կրնայ տեղի ունեցած չըլլալ անոնց համար, որոնք ամբողջ 17 տարի շահաբեր խանութի մը պէս գործածեցին «Հօկ»ը։ Տարբերներով անոնց նպատակները՝ պիտի տարբերէին անոնց վերաբերումները։ Մէկուն համար գոյութեան իրաւունքէն զրկուած «Հօկ»ը եւ կամ նոյն նպատակն ունեցող այլանուն կազմակերպութիւն մը, միւսին համար կրնայ գոյութեան ամէն իրաւունք ունենալ։

Ինչպէս վերեւ նկատեցինք, արտասահմանի «Հօկ»երը որոշ տարրերու եւ անձերու համար սկիզբէն իսկ եղան շահաստան մը, խանութ մը, եւ իբրեւ այդպիսիք ոչ ոք կրնայ ըսել թէ անոնց նպատակը իրականացած է։ Ու շատ բնական է որ անոնք աշխատէին ամէն գնով պահել իրենց այդ շահաստանները։

Բայց անոնք, արժանի յաջորդներ Քաւոր Պետրոսներու, եւ ծանօթ սնանկ առեւտրականներու հնարքնբուն, ծրագրած են պահել շահաստանը, բայց փոխել անոր անունը, ներկել ոչ միայն անոր ճակատը, այլ եւ իրենց ծախելիք ապրանքները։

Կ'ուզեն պահել իրենց շահաստանը տարբեր անուան տակ, բայց յանուն այն նպատակներուն, որոնց համար— իրագործուած կամ ոչ— անպէտ ու վնասակար դատուեցան թէ՛ գաղութահայութեան եւ թէ՛ Խորհրդային իշխանութեան կողմէ։

Իրենց տէրերուն կողմէ իսկ այսպէս վարկաբեկուած այս պարոնները, խոհական խաչագողներու, առաւ-փախ-խաններու անհրեսութեամբ նոր անուան մը ներքեւ (Ամերիկահայ Յառաջդիմական Միութիւն) կ'ուզեն շարունակել այն ախրագործութիւնները, զորս առանձարձակ գործեցին, բայց այլեւս չեն կրնար գործել «Հօկ» անունով։

Եւ անոնք այնքան յառաջ կ'երթան իրենց անհրեսութեան մէջ, որ իրենց նորանուն բայց նոյն շահաստանին յառաջորդ կ'ուզեն դարձնել ոչ միա[illegible] «մաքի առեւտրականը», «մտաւ[illegible] կանը», «աշխատաւորը», այլ նաեւ [illegible] կազմակերպուած [illegible] («Համ») եւ «ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ [illegible] ՆԱՆՔԻ ՀԱՒԱՏԱՑՈՂՆԵՐԸ՝ [illegible] ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՂԱՓԱՐ[illegible] ԳՈՐԾՆԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ, ՔՐԻՍ[illegible] ՄԻ ՊԱՏՈՒԻՐՆԵՐԸ ԻՐԱԿԱ[illegible] ՑՆԵԼՈՒ» համար։ («Բանւոր [illegible] րիլ 26)։

Խաչագողը, անհատ թէ կազմակ[illegible] պութիւն, ոչ մէկ սրբութիւն [illegible] պղծութիւն կը ճանչնայ։

Իր ախրագործութիւնները շարու[illegible] կելու համար ան ընդունակ է [illegible] սրբութիւն առնակոխելու [illegible] պղծութիւն յանձն առնելու։

Կը զգանք մեր պարտքը այս[illegible] ներու հանդէպ, անգամ մը եւս [illegible] յարելու գաղութահայութեան [illegible] շացէք խաչագողներէն, մանա[illegible] խաչագող կազմակերպութիւններ[illegible]

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆ[illegible]

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Փարիզեան թերթերը վերջերս սկըսան յաճախակի զբաղիլ Թուրքիայով, դէպի ուր ուղղուած են, կ'ըսեն, Գերմանիոյ ցանկութիւնները։ Դարձեալ Փարի-Միտի թերթին աշխատակիցն է որ կը գրէ հետեւեալ երկար խորագրին տակ. «Անշլուսէն վերջ, Գերմանիոյ տարածումը դէպի Մերձաւոր Արեւելք, — թէ ինչպէս Ճէմալ Փաշա, 1914 Յուլիսին, 500 միլիոն փրանք փոխառութիւն մը կատարեց Ֆրանսայէն՝ գնելու համար գերմանական երկու զրահաւորները, «Կէօպէն» եւ «Պրեսլաու».—

Թուրքիոյ մէջ գերման գաղտնի քարոզչութեան եռանդուն գործակալներու ներկայութիւնը մեծապէս կը շահագրգռէ բոլոր այն եւրոպական պետութիւնները, որոնք գաղութի վերածած են իսլամական երկիրները։ 1936ի յուլիսէն ի վեր, ձախակողմեան Ֆրանսան շարունակ կը կրկնէ թէ Սպանիոյ մէջ Զօր. Ֆրանքոյի վերջնական յաղթանակը ուրիշ իմաստ չունի բայց եթէ այն որ Գերմանիա գաղութի պիտի վերածէ Սպանիա։ Առարկայօրէն քննելով, պէտք է ընդունիլ որ այդ ենթադրութիւնը հաստատող փաստ մը չկայ,— Սպանիոյ ազգայնական բանակին մէջ չկան գերմանացի զինուորներ, այլ միայն քանի մը մասնագէտներ, որոնք Սպանիա գացած են յանձնելու համար գերմանական պատերազմական իրեղէնները։ Միւս կողմէ Զօր. Ֆրանքօ բացորոշ յայտարարութիւններ ըրաւ իբրեւ համակրանք Ֆրանսայի։ Վերջապէս Սպանիոյ մէջ իրար կը խաչաձեւեն իտալական եւ գերմանական շահերը, իրողութիւն մը զոր կ'ընդունի ամէն մարդ։ Աւելցնենք նոյնպէս, հիմնուելով Սալամանքայէն վերադարձած լրագրողներու վկայութեան վրայ, որ գերմանական բոլոր պատերազմական իրեղէնները վճարուած են Ֆրանքոյի կողմէ, որ պարտք չունի Գերմանիոյ։ Գալով իսլամական հարցին, վստահօրէն կարելի է ըսել թէ ազգայնականները չեն կազմած իսլամական բանակ՝ ի պէտս Գերմանացիներուն, գործելու համար Մարոքի մէջ, որ այնքան սուղի նստաւ Սպանիոյ՝ երբ կ'ուզէր սպանիացնել զայն։

Գերմանիա, հաւանաբար անոր համար որ ստիպուած է հրաժարիլ Սպանիոյ ճամբով իսլամական աշխարհին մէջ թափանցելէ, ներկայիս կը [illegible] գայ Թրքական խաղաթուղթով.

Գաղափար մը կազմելու համար [illegible] սպառնալիքին մասին, որ կախուա[illegible] Ինկիլիզի գլխուն վրայ, վերադառնանք 24 տարի դէպի ետ.

Վիլհէլմ Բ., իրականացնելու [illegible] մար Պաղտատի երկաթուղիին [illegible] րագը, հանդիսաւոր ճամբորդութ[illegible] մը կատարեց այցելելով Դամասկ[illegible] Սալահէտտինի գամբարանը [illegible] ջեւ ցուցական ձեւով յայտարարեց թէ կ'ողջունէ իսլամ ամենամեծ [illegible] խորհրդական յիշատակը. Ցնծա[illegible] յին, երբ Թուրքիա սկսաւ սիրաբան[illegible] Գերմանիոյ հետ, Վիլհէլմ Բ յայ[illegible] տարեց թէ «Գերմանիա իրեն պաշտ[illegible] համարի վայելել իսլամներու խալ[illegible] Ֆային բարեկամութիւնը, խոր [illegible] կրանք ունենալով հանդէպ իսլամ[illegible] ժողովուրդներու»։ Եւ Պոլսոյ մէ[illegible] Սուլթան Ահմէտի հրապարակին վը[illegible] շինեց աղբիւր մը, որ կը կրէ [illegible] եան եւ գերմանական արքայական[illegible] րը եւ հետեւեալ արձանագրութիւ[illegible] «Խալիֆային եւ անոր ժողովուրդ[illegible] հանդէպ Գերմանիոյ բարեկամութիւնը այնքան անսպառ է որքան [illegible] բխուրին ջուրը»։ Երբ սուլթան[illegible] տանեար Հայատար Փաշա — [illegible] Երկաթուղիին մենաշնորհը. [illegible] րալի մեծագոյն նաւահանգստ[illegible] մինչեւ Իրաք տարածուած գծ[illegible] Վիլհէլմ Բ. ապահովեց նաեւ մեն[illegible] շնորհ մը քսան քիլոմեթր խոր[illegible] թեամբ այդ երկաթուղիին երկու [illegible] գիծերուն վրայ։ Կարելի է երեւ[illegible] կայել թէ այս սքանչելի գործով [illegible] [illegible] ինչ քաղաք[illegible] կանութիւն մը կը յաջողցնէր Գերմա[illegible] նիա ի պէտս այլազան շուկաներու.

Երբոր այս ընթացքին մէջ էին [illegible] 1914ին, Պոլիս հասաւ գերմանակա[illegible] զինուորական առաքելութեան պետ[illegible] Լիման Ֆոն Զանտէրս։ Նախապատ[illegible] րաստութեան շրջանի այս Ֆոն Փաշին[illegible] Թրքական բանակին կացութիւնը [illegible] նելով յայտարարեց սուլթանին [illegible] գնահատեմ ձեր զինուորական [illegible] ըը, բայց զէնքի եւ ռազմամթ[illegible] պէտք ունիք»։

Իրեն պատասխանուեցաւ թէ Փարի[illegible] Դուռը սանթիմ չունի. «Դիմեցէ[illegible] Ֆրանսայի» ըսաւ Լիման Ֆոն Զան[illegible] սէրս։ Եւ մաքիավէլեան խորամ[illegible] կութեամբ մը թելադրեց որ Փարի[illegible] զրկուի ոչ թէ նմանական նախարար[illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Ըսէ՛ նայիմ, ի՞նչեր գիտես այդ երիտասարդին մասին որուն հետ կ'ընթրէիր այս իրիկուն, հարցուց Ներքինին։

— Կարեւոր ոչինչ, պատասխանեց Թանիա կտրուկ ձեւով. Թուլըերան մէկն էր, բայց դեռ նոր է իր պաշտօնին մէջ եւ այցելած է միայն Պրիւսէլ, Պերլին եւ Վարշաւա. իր կարծիքը հարցուցի կարգ մը նիւթերու մասին ... տեղեկագրիս մէջ նշանակած եմ, վաղը կը ստանաք... առիթս հարցընելու համար չէր որ եկաք անշուշտ։

— Ոչ, եկայ այն նամակին համար զոր ինծի ղրկած էիր պանդոկէն, այս իրիկուն ..

— Ինչո՞ւ, կարեւո՞ր էր ...

— Շատ, պատասխանեց Ներքինին որուն ձուաձեւ դէմքին վրայ կնճիռ մը երեւցաւ, երանի թէ աւելի կանուխ ձեռքս հասած ըլլար։

— Կրպակը գոցուելուն պէս ղրկեցի, ըսաւ Թանիա, չուզեցի աւելի առաջ ղրկել, վախնալով որ Սուլթան Տէպ... Թիմը կրնար վերադառնալ եւ զայն պահանջել ...

— Այո՛, այո՛ գիտեմ, բայց ուրիշ կարեւոր գործ ունէի այս իրիկուն եւ կէս գիշերէն յետոյ առայ ... երբ արդէն Թաշունը փախած էր...

— Ուրեմն վտանգաւո՞ր մէկն է...

— Թիթը ամէն բանի մէջ խօթող տղայ մըն է եւ արդէն պէտք եղածէն աւելին իմացեր է... Այդ նամակը որ տեղեկագիր մըն էր, որոշ կերպով ցոյց կուտայ թէ գաղտնի գործակալ մըն է ան, որո՞ւն հաշուոյն, տակաւին չեմ գիտեր... տարօրինակ չէ՞ս գտներ որ վեց շաբաթէ ի վեր Պոլիս կը գտնուի եւ ոչ ոք — մանաւանդ դուք — կասկած չէ ունեցած իր գործունէութեան մասին ...

Թանիա ընկրկեցաւ այդ յուլունքի նմանող ու ճարպոտ միսերու մէջ թաղուած աչքերուն դիմաց։

— Ոչ, բնաւ մեծ դժուարութեամբ. գիտէք որ չուզեց զիս հիւրասիրել ու ոչ մէկ ատեն կարեւոր նիւթերու մասին չխօսեցաւ հետս, անգամ մը Կազինոն անունը յիշեց, բայց հին խաղը կրկնեցի նորէն եւ զգուշացուցի զայն, հասկցնելով թէ գաղտնի ոստիկան մը կեցած էր անդին... Ցուցուցի որ առիթս վստահութիւն պիտի ներշնչէր իրեն եւ կը կարծեմ որ ներշնչեց, այլապէս ինծի պիտի չյանձնէր այդ նամակը այս իրիկուն ...

— Թերեւս, գիտե՞ս որ շաբաթը միայն քանի մը գիշեր պանդոկը կ'անցընէ ...

— Ինչպէ՞ս կրնամ գիտնալ, պատասխանեց Թանիա, իմ գործս ժամը ութին կ'աւարտի ... ուրիշներուն պարտականութիւնն է գիշերները դուրս ելող հիւրերուն շարժումներուն հետեւիլ ....

— Հետեւողներ կան, բայց ապուշները կը կարծեն որ անվնաս մէկն է ան... շատ մը հիւրեր գիշերը դուրսը կը մնան, խաղարան երթալու կամ կիներու հետ ժամանակ անցընելու համար... մենք չենք ըներ, հասկնալու համար թէ այդ տղան ո՛ւր կ'երթայ։

Ներքինին քանի մը վայրկեան լուռ մնաց ու գլանիկը ծխեց, յետոյ երախայի մը՝ ականջ ծակող սուր ձայնով ըսաւ.

— Աղջիկը որուն պիտի տայիր այս նամակը վաղ առտու, անոր հետ միասի՞ն տեսա՞ծ ես ...

— Ո՛չ աղջկան հետ տեսած եմ զինքը ոչ ալ մարդու հետ... պանդոկին միւս հիւրերուն հետ կը խօսակցէր երբեմն... Ի հարկէ քանի մը օրուան համար եկող հիւրեր էին անոնք եւ հիմա արդէն մեկնած են ...

— Այդ աղջկան մասին իր տուած նկարագրութիւնը բառ առ բառ ինծի տուի՞ր ...

— Բառ առ բառ ...

— Պանդոկը յաճախող աղջիկներէն մէկն է և մէկուն կը համապատասխանէ՞ այդ նկարագրութիւնը ...

— Հինգ-վեց հատ բարձրահասակ, նրբակազմ ու խարտեաշ աղջիկներ կան որ պանդոկ կ'երթան կուգան ... գեղեցկութեան մասին ըրած ակնարկն ալ որ եւ է կարեւորութիւն չունի ինծի համար, որովհետեւ աղջիկը ինչ տեսք ալ ունենար, գեղեցիկ է պիտի ըսէր, եթէ սիրահարած է անոր... ամէն պարագայի մէջ, եթէ տղան չվերադառնայ, աղջիկը անպատճառ կրպակս պիտի գայ վաղ առտու, նամակը առնելու համար ...

Ներքինին թեթեւ կերպով գլուխը թօթուեց.

— Չեմ կարծեր... ի հարկէ իմ մարդիկս հսկողութիւնը պիտի շարունակեն, բայց նախազգացումս կ'ըսէ թէ երիտասարդը ազդարարութիւն մը առած է զգոյշ ըլլալու համար ... ժամը տասնըմէկին պանդոկ եկեր է եւ տասներկուքին դարձեալ մեկներ է... իր ձեռքի պայուսակը անյայտացեր է, սակայն իր ճամպրուկները տակաւին պանդոկն են, թէեւ դռնապանը կը պնդէ թէ պայուսակ չունէր հետը... Եթէ չեմ սխալիր, աղջկան լուր ղրկած եւ զգուշացուցած է, անիկա վաղ առտու պիտի չգայ... բայց մենք պիտի աշխատինք գտնել երիտասարդը ...

Քաղաքը նորէն լռեց ու շարունակեց ծխել. աղջիկը կը սպասէր։ Յետոյ [illegible] ըսաւ.

— Այս տղան քանի՞ անգամ քեզի հետ խօսեցաւ ...

Պանդոկ հասնելէն վերջ [illegible] ամէն օր ...

— Ուրեմն տեղեկութիւն մը [illegible] գած ըլլալու է սա պզտիկ [illegible] բուդ, տեղեկութիւն մը որ կրնար [illegible] օգտակար ըլլալ ինծի ...

— Ոչ մէկ տեղեկութիւն, կ'[illegible] նում... օդին մասին կը խօսէր [illegible] լագրական լուր...

— Լաւ՛, պոռաց Ներքինին [illegible] րէն. շատախօս կինը խորհելու [illegible] ղութիւն չի ձգեր մարդուս վրայ [illegible] ուշադրութիւն ... ըսա՞ւ թէ ինչ [illegible] պատակի համար Պոլիս եկած էր

— Չեմ յիշեր որ եւ է բան այդ [illegible] սին, պատասխանեց Թանիա [illegible] պաւ։

— Չե՞ս յիշեր... լա՛ւ, [illegible] րու յիշողութեանդ ուրեմն [illegible]

— Ըսել կ'ուզէի որ ի հարկէ [illegible] յիշէի, եթէ բան մը ըսած ըլլար [illegible] դեց աղջիկը ...

— Այդ մասին շատ ալ [illegible] չեմ... Թերեւս ճիգ մը [illegible] կ'ընես, եթէ քեզի յիշեցնեմ որ [illegible] եւ մայրիկդ օտարականներ [illegible] Թուրքիա կը մնաք մասնաւոր [illegible] նագրով եւ իմ հաւանութեամբս [illegible]

…ութիւն է՝ երբ երկիր մը …պէս Ֆրանսացի բարեկամ դրամա-…երէն, այլ՝ ծովային նախարարը, … Փաշա, Գերմանական հրաւէր՝ …աշխատութիւն։ Լիման Ֆոն Զան-…ընէր որ Ճէմալ Փաշա նախկին …գոյ մըն է Սէն-Սիրի, այնպէս …անց մը ներկայանար Փարիզ, անպայ-…պէտք ստանար ինչ որ ուզէր։

…1914 յուլիսին, Թուր-…300 միլիոն ֆրանքի փոխառու-… մը կը կնքէր Ֆրանսայի հետ. … նոյն ժամանակ Թուրքիա …եւ գերմանական երկու նշանաւոր …«Կէօպէն» եւ «Պրէս-…լաու»ները, Ֆրանսացի դրամատէրերուն …մնացեալ դրամով սուլթանը …գերմանական պատերազմական …նաւեր, որոնց տակ պիտի մեռ-…ին յետոյ, ո՛րքան Ֆրանսացի-…ներ։

Անգլիա եւ Ֆրանսա ի՞նչպէս չնա-…սեցին դէպքերը։ Զուր է ան-…խօսիլ անցեալին մասին։ Գէթ …անք դասեր հանել։

…Լիման Ֆոն Զանտէրս սկսաւ … Թուրքիոյ մէջ, Ֆրանսա եւ … միասնաբար դիմում մը կա-…ին Բաբը-Ալի. Դրան մօտ։ Սուլ-… Պէյ պատասխանեց. «Ձեր …ութիւնները անհիմն են։ … որ Անգլիա կը ղրկէ ծովային …ներ, եւ Սէն-Սիր կը ղրկէ հե-…ակ սպաներ։ Զրահաւոր-…նութեան համար ապսպրանք-… կը կատարեմ Ֆրանսայէն ու …յէն. Գերմանական զինուորա-… առաքելութիւն մը զինակցութիւն …չէ»։ Ֆրանսա եւ Անգլիա սխալ …ին հաւատալով Փիէր Լօթիներու …ականներուն, եւ … սխալ մը ըրին, պատմութեան … սխալ մը, ենթադրելով որ …կին է բան մը ստանալ Թրքական …երէն՝ զայն փաղաքշելով։ …չէ, այսօր, բացատրել թէ … նման սխալի մը վաղորդայ-…ն դաշնակիցները կրկնեցին ի-…նց մեթոտը, 1914էն 1915 տա-…ւոր ընթացքին։ Անճրելակայելի …անց հմնաչնարհները ի վերջոյ յան-…ցան անոր որ Թուրքիա պատերազ-…մ մտաւ Գերմանիոյ կողքին, պատե-…րազմի յայտարարութենէն 15 ամիս ետք։

Այսօր Ֆրանսա եւ Անգլիա որ Գի-…տութ գիրք բռնեցին Աւստրիոյ …ման ատեն, ինչո՞ւ. քննութեան …նիւթ — քանի դեռ կարելի է …ուածել — իրենց քաղաքականու-…թիւնը, ոչ նուազ վնասակար, հան-…դէպ Թուրքիոյ որ վերակենդանացաւ …թեան վաղորդայնին։

…անց առաջ քան Հիթլէր, որ պը-…ց Վերսայլի դաշնագիրը, Մուս-…տաֆա Քէմալ կոխեց նոյն ընդդէմ …րի դաշնագրին։ Այսպէս, երբ Թր-…քական բանակը, դաշնակիցներուն …մէջ զինադադար, իր զէնքն ու ռազ-…մամթերքը կը լեցնէր այն մթերանոց-…ներուն մէջ, որոնց վրայ կը հսկէին …րեւանդական զինուորները, …ոնք ալ այս վերջինները Թոյլ …ին որ Թուրքերը մէկը միւսին ե-…ին պարպեն բոլոր զինարանները …մթերանոցները։ Վերազինուած, …քերը յաջողեցան ծով թափել …ները. ինչ որ բնական էր։ Ցաղթու-…ն Քէմալական բանակը երեւցաւ …անէլի եզերքներուն վրայ։ Այս …ամ Ֆրանսան էր որ ուժեղ չէր-…ն. Անգլիացիները վերջնագիր մը տուին Թուրքերուն,— չանցնիլ այս-ինչ գիծը, այլապէս կը կռուէին։ Բայց երբ Ֆրանսացիները տեղի տուին, Անգլիացիներն ալ քաշուեցան իրենց կարգին։ Քէմալականները Պոլիս մը-տան յաղթական եւ ստորագրուեցաւ Լօզանի դաշնագիրը։

Այսօր Ֆրանսացիները եւ Անգլիա-ցիները նկատի առա՞ծ են որ Լիման Ֆոն Զանտէրսի նոյն փորձը կը կրկնուի։ Ինչպէս պիտի տեսնենք, այդ փորձը այլապէս կատարեալ է իր նը-պատակէն մէջ, բաղդատմամբ 24 տարի առաջ կատարուածին։ Այլ-եւս գերմանեւթրքական համաձայ-նութեան մասին չէ հարցը, այլ, գեր-մանական ազդեցութեան տակ ինկած (germanisée) Թուրքիոյ միջազգային-մական ամբողջ աշխարհին մէջ թա-փանցելու մասին։

ԺԱՆ Տ'ՀԱՑՑԱ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Վասպուրականի հայրենակցական միութիւնը հանդիսաւորապէս տօնեց 1915ի ապրիլեան հերոսամարտի տա-րեդարձը, Մայիս 8ին՝ Սալ տը Ժէօկ-րաֆիի մէջ։ Սրահը լեցուն էր։ Կը նախագահէր վարչութեան ատենա-պետ Գ. Մ. Ոսկերիչեան, որ նախ պատկերացուց Վասպուրականի ալ-խարհագրական դիրքը եւ 1915ի գար-նան ծանր դէպքերը։ Մանրամասնօրէն պատմեց թէ՝ այդպիսի ճակատագրա-կան պահու մը Վասպուրականի ժողո-վուրդը ինչպէս ոտքի կանգնեցաւ Թուրք կանոնաւոր բանակին դէմ։ Հպարտութեամբ յիշեց մեռելներուն կեցուածքը, կարգապահութիւնը, հա-ւատարմութիւնը, առանց դաւանանքի եւ սեռի խտրութեան։ Ցիշեց անուննե-րը երեք ռազմիկներուն որ ստանձ-նած էին հերոսամարտին ղեկավարու-թիւնը.— Ա.— Գուլկարացի Գրիգոր, Բ.— Կայծակ Առաքել, Գ.— Ա. Ե-կարեան։ Կարդաց ղեկավար մարմնին խրախուսալի կոչերը հայ ժողովուր-դին։ Հերոսամարտի ամբողջ գործո-ղութիւնները փաստացի պարզելէ վերջ, նախագահը եզրակացուց.

— «Երբ երեսուն օրուան կենաց եւ մահու պայքարէ մը վերջ, հայ կա-րմիները տարբերի մատնելով Թուրք զօրքն ու ժողովուրդը յաղթութեան ազատ դրօշը պարզեցին Վանի բերդին վրայ, այսօր մեզի կը մնայ նոյն ոգւով, նոյն հաւատքով շարունակել անոնց ճամբան»։

Օր. Զ. Շահլամեան ճարտարօրէն նուագեց չորս կտորներ ջութակի վը-րայ, արժանանալով հանդիսականնե-րու ջերմ ծափերուն։

Առաջին բանախօսն էր Գ. Վահան Փափազեան, որ խօսեցաւ խորապէս յուզուած։ (ԽՄԲ.— Իր ճառը պիտի հրատարակենք առանձին)։

Երկրորդ բանախօսը, Գ. Ա. Թէք-գիւպաշեան կարդաց գրաւոր ճառ մը որ կը պարունակէր գեղեցիկ պատկերներ մեր նահատակուած օրերէն։ Բանա-խօսը գովքը կը հիւսէր այն օրուան ղեկավարներուն որոնք կրցեր էին «լեզու մը տալ աշխարհին», «պատ-մութիւն շինել», «քրտինք խառնել հողին»։ Կը հպարտանար այն օրուան զինուորին վրայ, երբ կ'իյնար պատ-ւոյ դաշտին վրայ, ժպիտը դէմքին։ Բանախօսը եզրակացուց.— Ան կը հա-ստատէ հայ ժողովուրդի կամքին՝ դի-ան ընդունակ է յաղթանակի»։

Յաջորդութեամբ արտասանեց Գ. Տէվրիշեան Յ. Թումանեանի «Հին օրհնութիւնը»։

Երրորդ եւ վերջին բանախօսը Գ. Ս. Քէրոսեան, որ դրուագներ պատմեց Շատախի ապստամբութենէն, պարզե-լով օրուան կացութիւնը եւ դէմ դի-մաց եկած ուժերը։ Այս առթիւ յիշեց փաստացի պատկերներ՝ հայկական սլ. ամաղրութեան մասին։ Ու վերջա-պէս հպարտութեամբ յիշեց Շատա-խի երեք ղեկավարներուն անունները, — Գնդ. Բաղտասարեանի, Սամուէլ Մեսրոպեանի եւ Ազատ Սիմոնեանի ո-րոնք անձնուիրաբար թեւ թիկունք հանդիսացած էին հայ ժողովուրդին։ Եւ եզրակացուց.

— «Եթէ յաջողեցանք յաղթութեան դրօշ բարձրացնել, այդ մեր անսահ-ման միութեան արդիւնքն էր։ Ուրեմն, դէպի միութիւն նոր յաղթանակներու համար»։

Բոլոր բանախօսներն ալ ծափահար-ուեցան ջերմօրէն։

Նախագահի փակման խօսքէն վերջ, ժողովուրդը ոգեւորուած հերոսամար-տերու փայլուն յաղթանակով՝ ցըր-ուեցաւ խոր տպաւորութեամբ։

ԳԱՐՄԱՆԻ

ՄԷԿ ԺԱՄ ՀԱՅ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ, 9 Մայիս.— Կիրակի օր ընկերոջ մը հետ կուսակ-ցական աշխատանք մը լրացնելէ վերջ, դուրս կ'ելլենք եւ կ'ուղղուինք դէպի հանրային պարտէզը, ժամանցի հա-մար։ Երբ, կ'անցնէինք «Արփիեան» սրահի առջեւէն, տեսայ որ ձայներ կուգան սրահէն։ Քանի մը հայ գայլիկներ համախմբուած Իսիէն եւ Փորթ տէ Լիլայէն, փորձ մը կը կա-տարէին, ներկայացման մը համար։ Փորձը կը ղեկավարէր Տիկին Ֆարչ-եան (Ֆրանսուհի)։ Ցետոյ խմբապետ Ս. Ֆարչեան կարգի հրաւիրեց բոլոր գայլիկները, որոնք կարգապահու-թեամբ հնազանդեցան խմբապետի … [illegible] մը պատուէրներ եւ թելադրանքներ ը-նելէ վերջ, ըսաւ թէ այսօր ունինք չորս նոր գայլիկներ որոնք իրենց պաշտօնական երդման արարողութիւ-նը պիտի կատարեն։ Բոլոր գայլիկնե-րը բարեւի են կեցած եւ ահա սեւ աչ-քերով Հայիկ մը կը կատարէ իր եր-դումը, եւ յաջորդաբար միւսները։ Վերջին երկուքը (քոյր-եղբայր) Ֆրանսախօս Հայեր են որոնք եկած է-ին մտնելու հայ գայլիկներու շարքե-րը։ Ահա այսպէս Ֆրանսախօս հայ մանուկներ կուգան հայ գայլիկներու շարքերը։ Խմբապետներու վրայ մեծ պատասխանատուութիւն կ'իյնայ զանոնք Հայերէնի վարժեցնելու եւ հայկական ոգիով կրթելու։

Թղթակից

1861.— Աղեք փաշա կը պարտուի Զէյթունցիներէն։

1853.— Հոկտեմբեր 22ին Թրքահայ անդրանիկ ուսումնական խորհուրդի կազմութիւնը։

1850.— Բողոքականները վերջնակա-նապէս կը բաժնուին ազգ. պատրիար-քարանէն։

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Ինչպէս ծանուցուած է, Ա. Չօպան-եանի գրական յիսնամեայ Յոբելեանը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ 14 Մայիսին, Սորպոնի մեծ Ամփիթատ-րոնին մէջ։

Պիտի նախագահէ Հանրի Գոբեօ, անդամ Ֆր. Ակադեմիայի։ Պիտի խօ-սին Լուի Մարէն, Քամիյ Մօքլէր, Ռընէ Փինօն, Ֆր. Ֆէտի, Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան, Տիկին Էլլէն Բիւ-զանդ, Գէորգ Զարոյեան եւ Լ. Կ. Կէրսան։ Պիտի երգեն Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, Օր. Իրիս Գիւլպիւլեան, Տիկին Արփիկ Արզումեան եւ Տիկին Քլէր Հիւկօն։

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը պիտի երգէ հայ ժողովրդական եր-գեր։

Տիկին Սըկօն-Վէպէր, Գ. Գ. Ա. Գմբէթեան եւ Նուրհան Մարգարեան պիտի արտասանեն Չօպանեանի քեր-թուածներէն մէկ քանին։

*** Մուտքը ազատ է։

*** Գ. Ա. Չօպանեանի կենսագրա-կան գրքոյկը, հրատարակուած Յո-բել. յանձնաժողովին կողմէ, կարելի է գտնել նոյն վայրերուն մէջ։ Գինն է 1½ ֆրանք։

ԹԵՀՐԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ապրիլ 10ին Թեհրանի մէջ կատար-ուած է հիմնադրութիւնը Հայոց Ս. Աստուածածին եկեղեցիին։

Յայտնի բարեգործ Գ. Ռոման Ի-սան, յաւերժացնելու համար իր մօր յիշատակը եւ իր սրտին մօտ համա-րելով Թեհրանի շուրջ 20 հազար Հա-յերու կրօնական պահանջներու բաւա-րարման գործը, 70 հազար թուման կամ շուրջ մէկ միլիոն Ֆր. ֆրանք նուիրած է, հայկական ոճով փառա-յող եկեղեցիի մը կառուցման համար։

Բարեգործ Գ. Ռոման Իսան ծնած է Դաղստանի Թեմիրխանշուրա քաղա-քը, 1890ին։ Օժտուած է մեծ նախա-ձեռնութեամբ, վարած է տնտեսական առեւտրական մեծ ձեռնարկներ եւ կա-տարած է շատ մը բարեգործութիւն-ներ։

2000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻԻ ԿՏԱԿ ՄԸ ԳԷՅՐՈՒԹԻ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻՆ

Գաղթաւորին Տէր եւ Տիկին Ղազա-րոս Մէրկէրեան 2000 անգլիական ոս-կիի կտակ մը ըրած են ի նպաստ Ազ-գային բուժարանին, գործադրելի ի-րենց մահէն վերջ։ Գումարը ներկայիս ի պահ դրուած է հնդկական դրամա-տան մէջ եւ կը բաղկանայ 23665 ռու-փի 8 օնթէ։ Կտակագիրը արդէն պատ-րաստուած է եւ պաշտօնական բոլոր գործողութիւնները աւարտած։

Տէր եւ Տիկին Մէրկէրեանները ծե-րացած են եւ ո եւէ ժառանգորդ չու-նին։ Ժամանակին գտնուած են Հնդ-կաստան եւ հոն շինած իրենց բախտը։

*** Այրի տիկին Սիմոն Գալըգճեան 100 կտոր թանկագին գիրքեր նուիրած է Անթիլիասի գրադարանին եւ երկու պղնձեայ աշտանակներ՝ կաթողիկո-սարանին։

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ԱՌԹԻՒ

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ Ապրիլ Տասնըմէ-կի նուիրուած խմբագրականի մը մէջ (22 ապրիլ).

— «Երբ մեր մտքին առջեւ պատկե-րացնենք այդ օրերու Թրքական ռազ-մագիծերը, պէտք է համոզուինք թէ խնդրոյ առարկայ էր գլխաւորապէս Արեւելահայաստանը։

Երբ Թրքական բանակները ծրա-գրուած ռազմավարութեամբ արեւել-քէն եւ արեւմուտքէն, կը փորձէին ոչնչացնել Արեւելահայաստանը, Թուրք բանակին մէջ առաջաւոր դիր-քերու վրայ ծառայող հայ զինուոր-ները հաւատարմօրէն կը կատարէին իրենց պարտականութիւնը անթերի

Հակառակ այս իրողութեան, սա-կայն, երբ արշաւող բանակի ձախ թե-ւը, ներկայութեամբ Էնվէր փաշայի, խորտակուէր Անդրկովկասի մէջ (Օլթի, Սարըղամիշ, Արդուին եւայլն), յա-տուկ կարգադրութեամբ սուրէ ան-ցուց հայ անզէն եւ անպաշտպան ժո-ղովուրդը ամբողջութեամբ, մինչ հո-գածութեամբ խնայելով Աճարացինե-րը, Վրացիները, Ռուսերը եւայլն։

Եթէ Թրքական բանակի թափը չկա-սեցնէին, անտարակոյս ան նոյն ձե-ւով պիտի մաքրագործէր Արեւելահա-յաստանի ամբողջ բնակչութիւնը։

Երկու անակնկալ դէպքեր, Թրքա-կան աջ թեւին դէմ՝ Տիլմանի, եւ ձախ թեւին դէմ՝ Սարըղամիշի վճռական դիմադրութիւնները պատճառ դար-ձան Թուրք արշաւանքին խորտակ-ման, այսինքն՝ անուղղակի կերպով Արեւելահայութեան փրկութեան։

Կան ուրիշ երեւոյթներ եւս, որոնց թուումը աւելորդ պիտի ըլլայ, որոնք կ'ապացուցանեն թէ Իթթիհատի կան-խապատրաստուած ծրագիրը նկատի ունեցած էր նաեւ Արեւելահայութեան բնաջնջումը, առիթէն օգտուելով մէկ անգամէն ազատելու համար «հայկա-կան հարցէն» եւ Թուրանի ճանապար-հին վրայ ցցուած սեպէն, որ միսուած կը զգային իրենց կուրծքին վրայ։

… Դուրսէն շատ պարզ կ'երեւար Թուրքիոյ հայակեր ընթացքը եւ պէտք էր սրբագրել սխալը գոնէ մա-սամբ, անմիջապէս կազմակերպելով կամաւորական շարժումը, գոնէ մա-սամբ մեղմացնելու համար հասուա-ծապէս սպառնացող աղէտը։

Բնաւ մոռնալու չենք որ 1914ի աշ-նան Թրքական արշաւանքին առաջին երկու խոչընդոտները (Տիլմանի եւ Սա-րըղամիշի) հանդիսացան հայ կամա-ւորները։ Մոռնալու չենք որ Վասպու-րականի մեծ հերոսամարտին օգնու-թեան հասնողները եղան հայ կամա-ւորական գունդերը։ Մոռնալու չենք որ Գայլավիտի, Ալաշկերտի, Բասենի եւ Սալմաստ-Ուրմիոյ հայ բնակչու-թիւնը մեծ մասով փրկողները եղան հայ կամաւորական գունդերը։

Մի՛ խօսիք բնաւ ռուսական բանակ-ներու օգնութեան մասին, որովհետեւ բազմաթիւ երեւոյթներ ցոյց տուին թէ անոնք որոշ դիտաւորութեամբ կը սպասէին հայ ժողովուրդի կոտորա-ծին, անկէ յետոյ միայն խորանալու Թուրքիոյ ներսերը— Թրքահայաս-տանը առանց Հայու»։

Եզրակացութիւնը շատ պարզ է. կամաւորական շարժումը չէր որ գըր-գռեց Թուրքիան հայութիւնը բնաջն-ջելու։ Ընդհակառակն։ Դժբախտա-բար, հայկական ղեկավարութիւնը հետեւ ըլլալով անփորձ դիւանագի-տութեան դաւադիր որջին, հնարաւո-րութիւն չունեցաւ լրիւ ըմբռնել հայ-կական բնաջնջումի դաւադիր վտան-գը։ Այլապէս ան ճակատ պիտի յար-դարէր դաւադիր թշնամիներուն դէմ այն օրէն սկսեալ, երբ անոնք կը պատրաստէին այդ դաւը։

Այս պարագային մեր աղէտը պիտի ըլլար համեմատաբար թեթեւ, իսկ թշնամիինը աւելի ծանր։ Իսկ վտան-գին հանդէպ կրաւորական ընթացքը պիտի ըլլար շատ աւելի ծանր քան ինչ որ հայ ժողովուրդը կրեց։ Հաւանա-բար լրիւ իրագործումը Թրքական դա-ւադիր ծրագրին,— ամբողջական բը-նաջնջում Ա. արեւմտեան Բ. արեւել-եան հայութեան»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ՁԱՅՆԸ, պարբե-րագիրք մտածման, քննադատութեան եւ գրականութեան։ Ա. Հատոր, հրա-տարակիչ՝ Արշամ Տատրեան։ Տարե-կան բաժնեգին՝ չորս հատորի համար 30 ֆրանք։ Հասցէ.— 29, Rue Paggalah, Le Caire (Egypte)։

ԱՐԾԻՒԸ ԻՐ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ (յուշեր Արմէն Հայրիկի կեանքէն եւ Վանի ժամանակակից դէպքերու մասին)։ Յառաջաբան՝ Լեւոն Կ. Կերտանէ։ Գրեց՝ Ա. Թէրզիպաշեան։ 1938։ Տպ. Յ. Տէր Յակոբեան։ Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 15 ֆրանք, ուրիշ երկիր-ներ՝ 60 սէնթ։ Հասցէ.— A. Terzibachian, 17, Rue de l'Arrivée, Enghien-les-Bains, (Seine et Oise)։

1836.— Թուրքիոյ մէջ կը հաստատ-ուի բողոքականներու առաջին ժողո-վարանը։

1846.— Յունուար 12ին կը կարդաց-ուի Մատթէոս պատրիարքի բանա-դրական կոնդակը Կ. Պոլսոյ բոլոր եկեղեցիներու մէջ։ Ապրիլ մէկին կը կազմուի Համազգային Ընկերութիւ-նը։

ՄԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

…լկապ ճաշէ մը վերջ, ինկանք …ցանք։ Առտուն եկայ իրաւունքս …պելու. Բաւական ալիւր եղաւ։ …ցիներուն ըսի Թէզարեան նորէն …ւայ եւ իրենց սիրելիներուն մէջ … կը շինեմ, որպէսզի ա-… անփորձ տուն դառնան.

… ուրիշ դող մը հասայ։ Իմ …ութեանս եօ խանդավառուեր … Արեւ էր ու տանիքին վրայ քանի … ոգի նստած էին։ Անոնք փափաքե-… որ իրենց ալ կորուստները գըտ-… Սայթաքեցայ։ Մէկը իր եղբայ-… արցուց, ըսի թէ ողջ է։— Տունդ …ուի, երեք տարի է անոր ոսկոր-…ը փտեցան, ձեռքովս թաղեր ու ե-… դուն ինչպէ՞ս ողջ է կ'ըսես։ …ց, վրաս յարձակեցաւ։— «Աւէք … բարեբային ալիւրը ձեռքէն. Զին-…կ կապինք Քումաւուր տանինք, նա-… ինչպէ՞ս այդ սուտերը խօսե-… Ես փախայ ալիւրս առած։ Մինչ …տեսէս կը վազէր, իսկ ես կը քը-պատմայի անոր՝ Թէմիրին ու իր աղայ անունով, որոնք բաւական ազդեցիկ էին։ Թէմիրին ծանօթներէն մէկը միջնորդեց ու մարդը ետ դարձուց։ Ես լեռներէն Թէմիրի անտառը դար-ձայ։ Ալիւրս ժայռերուն մէջ պահեցի ու տուն գացի. Այդ գիշերը հոն հիւր եղայ։ Յաջորդ առտուն դեղացիները եզներով Զարա կ'երթային ուտեստ բերելու եզներուն, բանակին համար։ Թէմիրին եզները առած անոնց խում-բին խառնուեցայ։ Ու ռուսիկներու ընկերակցութեամբ, առանց ճանչ-ցուելու անոնցմէ, կ'երթայի Զարա։

ԶԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Մարտի վերջերն էր։ Ձմեռը սաս-տիկ Քիւրտերուն մէջ։ Ամբողջ ձմրան հանգստութիւն չունեցայ, գիշերը հիւսացող մէկուն պէս։ Մեր լեռներուն կը նայէի ու կը սպասէի որ անոնք սեւնա՞ն, որպէսզի երթամ նորէն տը-ղաքը փնտռեմ։ Սակայն Քիւրտերուն մէջ կացութիւնը այնպէս էր որ պէտք էր հեռանայի աչքէթէն չմատնուելու համար։ Որովհետեւ, Յունուարին Թէ-միրի տղոցը հետ լեռան գոմէ մը ե-կու այծ գողցանք։ Վերջէն գիւղացի-ները եկան միսերը գտան Թէմիրին տունը ու մեզ կը մեղադրէին իրեն գող, ու Թէմիրին տունը գողի օճախ։ Ի՞նչ ընել սակայն։ Ապրիլ պէտք էր։ Ու ատոր համար պէտք էր գողնայի ու յափշտակէի եւ Թէմիրն ալ ապրեցնէի զիս ալ։ Գիւղացիները ձմեռը զիս հը-րապարակաւ պիտի տանէին շան պէս, եթէ Թէմիր տէր եղած չըլլար։ Վարկս, սակայն, խախտեցաւ գիւղին մէջ։ Պէտք էր հեռանալ։

Ու կը նայէի մեր լեռներուն անձկու-թեամբ, որպէսզի սեւնան անոնք։ Կա-տարները դեռ հաւկիթի պէս ճերմակ էն ու հալելու ալ յոյս չէին տար։ Ու-զեցի երթալ Զարա, հայ բարեկամնե-րուս շնորհիւ պէնք մը ճարել, ու դառ-նալ մեր լեռները։

Զիւնի ճամբաներէն եզներով ու ըն-կերներով ճամբայ ինկանք։ Քանի՛ քանի տեղեր ժանտարմաները մեզ խուզարկեցին։ Երեսս դարձուցի ու անցան անոնք։ Թուրքերուն փառքէն ու Էէֆէն բան մը պակսած չէր։ Զին հեծած, չահատակութեան կ'երթային գիւղերը, կառավարութեան ու օրէն-քի անունով։

Գիւղ մը իջանք։ Քիւրտ ընկերներու հետ տուն մը հիւր եղանք։ Փչանք մը ուտեստ չունէի միասին։ Տանտէրու-հին քիչ մը վիկ խաչեց, դզալեցի ու պառկեցայ։ Յաջորդ օրը ձիւնէն հողի սահմանը անցանք։ Դէպի Զարա ձիւնը եղած էր այլեւս։ Ճամբուն տակ կե-սուներ գիւղ մը իջանք իրիկունը։ Մօտ էր։ Ինծի փշուր մը հաց տուող չկար։ Այնտեղ բակի մը մէջ կրակ վառե-ցինք, փլատակէ մը փայտեր ճարե-լով։ Բակին տէրը ժանտարմաներով մեր վրայ բողոքի կուգար թէ իր փայ-տերը գողցեր ենք։ Այդ ցուրտին ու-րիշ ի՞նչ կրնայինք ընել, առանց ծած-կոյթի, խոնաւ բակերուն մէջ.— «Բո-լոր յանցանքը սա Հայունն է, ըսաւ Քիւրտերը։ Աս փէշտր մարդերն են ամէն տեղ խռովութիւն հանողը։ Ան-գամ մը սա ժանտարմային ձեռքը տանք, տանի քիչ անդին չորցնէ, ա-մէն ինչ կը հանդարտի»։ Սպառնացի անոնց որ տեղերնին ծանր նստին։ «Ձեզ ալ հետս մահ կը տանիմ, գըրողը հա՛», սաստեցի։ Խօսք չէին հասկնար։ Յարձակեցան վրաս որպէսզի բռնեն ու յանձնեն։ Մութ էր։ Մէկ քանիին երեսները ճանկեցի, ուրիշները զարկի եւ մէկ կողմ ձգեցի ու փախայ։ Գի-շերը, նորէն հոն դարձայ, Ասոր ա-նուն բարեկամս գտայ։ Առտուն ան բոլորէն ետ մնաց, որպէսզի միասին երթանք Զարա.

Ծուռքէն անջատ ու ետ մնացած, Սւտոյին եզները կը քշէինք խճու-ղիէն։

Գաղջ դարուն էր։ Բոժոժաւոր կա-րաւանները անդադար կ'անցնէին ճամբաներէն։ Ի՞նչ էր պակսեր այդ հողերէն։ Ճամբաներուն վրայ ու ա-մէն տեղ մարդ լեցուն էր։ Մերիննե-րուն պակսիլը երեւոյթէն յայտնի չէր ըլլար — «Էլհամտուլլահ, Էլհամտուլ-լահ, կ'ըսէին Թուրքերը իրարու։ Քեաֆիր Ռուսը եա կը քշուի։ Գահ-բամած օրտուն կը քալէ ու կը գրաւէ անոր թողած տեղերը։ Էրզրում կը հասնինք շուտով։ Ա՛լ աղէկ ենք։ Լու-րերը աղէկ են»։ Ինծմա չէր հասնէր թէ եզներով ու չոլախով ուտեստ զրկելով զինուորին, դէշեր ցերեկ լեռներէն ձորերէն փախստական ժողվել ու զա-նոնք ձեռնակապերճակաա զրկելէ վերջ անոնք ինչպէ՞ս աղէկ կ'ըլլային ու աղէկ ենք, կ'ըսէին…

Բլուր մը հասանք ու տեսանք գե-տի հովիտ մը, լայն ու բերրի դաշտա-րով։ Ուռիներ, ծառեր, կանանչ, կա-նանչ։ Կարմիր տանիքներ ու ճերմակ շէնքեր, հեռո՜ւն կ'երեւէին։ Շուրջը բուրէ ճերմակ բլուրներ կային։ Բու-ռերուն տակը պզտիկ քաղաք մը կ'ե-րեւար։ Զարան էր։ Ճամբուն մօտ բէքէք մը կար։ Քիչ անդին վանք մը, Հայոց։ Դաշտը ընդարձակ էր, կը քալէինք դանդաղօրէն, տա-կաւ կը մօտենար քաղաքը։ Գար-աւէզով սիրուն տուներէն վերջ, շէնքի մը առջեւ կեցանք։ Կառավարութիւնն էր ան։

Գաղջ ու անուշ օդ մը կար։ Արեւը ծոյլ ոսկի էր հոն։ Արքայութեան պէս գեղեցիկ էր հոն։ Ծուղեր։ Ծծողուած, Անցուդարձ։ Մարդեր, կոկիկ հագ-ուած։ Ծիրաններ ու մուշտակէ վերար-կուներ։ Օձիք ու փողկապ դրած։ Ի-րենց ձեռքերուն մէջ թուղթեր կամ դաւազան։ Մարդեր պարարտ, ու-րախ, ծիծաղուն։ Մարդեր կարմիր ե-րեսներով ու գոհունակ աչքերով։ Զայնե՛ր, աղմուկ, խճողում։ Կառա-վարական շէնքը հոյակա՛պ։ Հրապա-րակին վրայ, կաղնի բիրեր կրթնած, կը դիտէի բոլորը։ Իրակա՞ն էին տե-սածներս։

(79) ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

Հիթլեր ինչո՞ւ անտեսեց Վատիկանը

Գերմանիոյ Առաջնորդը լրացուց իր այցելութիւնը, առանց Վատիկան հանդիպելու, հեգնելով այն առածը թէ կարելի չէ Հռոմ երթալ առանց Պապը տեսնելու: Գերմանիոյ մէջ մօտ 30 միլիոն կաթոլիկներ կան, եւ սակայն Հիթլեր մերժեց Պապին ներկայանալ: Իրմէ առաջ խալամներ իսկ, ինչպէս Եգիպտոսի նախորդ թագաւորը, կամ օրթոտոքսներ, ինչպէս Սթոյատինովիչ պացին իրենց մեծարանքը յայտնեցին. Մնաց որ, աշխարհի բոլոր վեհապետներուն մէջ, ամէնէն մաւոչելին Պապն է: Իրազեկներ կ'ըսեն որ եթէ Հիթլեր ունկնդրութիւն խնդրէր սովորական ձեւակերպութեամբ, Պիոս ԺԱ. պիտի չմերժէր, համաձայն Վատիկանի աւանդական սովորութեան: Շատ-շատ կրնար կարգ մը պայմաններ դնել:

Ինչ որ ալ ըլլայ, Հիթլեր վերջնապէս անտեսեց Վատիկանը, առանց նկատի առնելու թէ դաշնագիր մը կնքուած է Գերմանիոյ եւ Վատիկանի միջեւ, թէ գերմանական դեսպան մը կը գտնուի Վատիկանի մօտ եւ պապական նուիրակ մը՝ Պերլին:

Այս պայմաններուն մէջ, Հիթլեր Վատիկան չհանդիպելով, ցուցադրած կ'ըլլայ թէ հիթլերական Գերմանիոյ եւ կաթոլիկներու միջեւ տիրող վէճը միայն ներքին խնդիր մը չէ, այլ իրական պայքար մը Վատիկանի հետ: Հետեւաբար, կը վախցուի որ խնդիրը շատ մեծ համեմատութիւններ առնէ: Կը թուի թէ Վատիկան այս անգամ աւելի խոր ազդուած է քան նախագահ Լուպէի պարագային: Այն ատեն պարագաները բոլորովին տարբեր էին. 1904ին, Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը կ'ուզէր այցելել Պապին եւ պաշտօնապէս ունկնդրութիւն խնդրեց, բայց մերժուեցաւ: Մինչդեռ Հիթլեր դիտակցաբար անտեսեց Վատիկանը: Ոչ միայն հոն չգնաց, այլեւ նոյնիսկ չանցաւ Ս. Պետրոսի հրապարակէն: Միայն Ս. Հրեշտակի դղեակը հանդիպեցաւ, 300 մեթրը հեռուէն դիտելով Ս. Պետրոսի մայր եկեղեցին եւ պապական բնակարանը:

Այս կացութիւնը նախատեսելով, Պապը հեռացած էր Հռոմէն: Ապրիլ 30ին Քասթէլ Կոնտոլֆօ գնաց եւ հոն մնաց մինչեւ Հիթլերի մեկնումը: Կ'ըսուի թէ Պիոս ԺԱ. նոյնիսկ լացեր է ունկնդրութեան մը պահուն, յիշելով այս պարագան:

Աւելորդ է ըսել թէ Վատիկանի հետ կապուած բազմաթիւ պալատները եւ հաստատութիւնները որ եւ է դրօշազարդում չկատարեցին, Հիթլերի այցելութեան առթիւ: Վատիկանի պաշտօնաթերթը, «Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ», որ սովորաբար լայն տեղ կու տայ Հռոմի վերաբերեալ տեղեկութեանց, մերժեց Հիթլերի անունը յիշել, այցելութեան շրջանին:

Այս բոլոր իրողութիւնները մեծ տպաւորութիւն գործած են Հռոմի մէջ: Վատիկանի շրջանակները երբեք չեն ծածկեր իրենց հակահիթլերական տրամադրութիւնները եւ մանաւանդ կը արտնջան որ թոյլ տրուեցաւ կաթոլիկութեան մայրաքաղաքին մէջ պարզել հեթանոսական խորհրդանշանը,— Կեռ Խաչ: Կարգ մը տարրեր նոյն իսկ դիտել կու տան թէ իտալական կառավարութիւնը չէ կատարած իր յանձնառութիւնը՝ յարգել տալու համար յաւիտենական քաղաքին նուիրական հանգամանքը: Միւս կողմէ, Վատիկան մօտերս պիտի հրատարակէ վաւերագիր մը, դատապարտելով ցեղապաշտութեան չարիքները:

Գալով իտալական կառավարութեան դիրքին, շատեր կը կարծեն թէ ամէն բան փորձած է Հիթլերը եւ Պապը մօտեցնելու համար, իսկ ուրիշներ կ'ըսեն թէ պաշտօնական Իտալիան չէ ուզած միջամտել այս հարցին: Ամէն պարագայի մէջ, Պապը խորապէս ազդուած է այս դէպքէն:

ՋԱՆԱԶԱՆՆԵՐԷ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԴՐԱՏԼԱՆՏԵԱՆ չոգենաւերու գործադուլը վերջացաւ, աշխատանքի նախարարին միջամտութեամբ: «Նորմանտի» ճամբայ պիտի ելլէ որոշուած թուականին. Երկու փոքր հրդեհներ ծագեցան «Շամփլէն»ի մէջ, իբրեւ հետեւանք անխոհեմութեան կամ չարամտութեան:

72 ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐ ՄԵՌԱՆ, 80 հոգի ալ վիրաւորուեցան, ահռելի պայթիւն մը պատահած ըլլալով անգլիական հանքի մը մէջ:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԵՕԹԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐ պատահեցան Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ մէջ, երեքշաբթի օր: Անգլիոյ մէջ մեռան ութ հոգի, Ֆրանսայի մէջ՝ վեց, Իտալիոյ մէջ՝ մէկ հոգի:

95 ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ դատի քաշուեցան, առանց բանաւոր պատճառի բարձրացուցած ըլլալով ապրանքներու գինները: Հետապնդումները կը շարունակուին:

ԳՈՒՔՐԷՇԻ համալսարանին փիլիսոփայութեան ուսուցչապետը, Իոնէսքու, բանտարկուեցաւ, իբրեւ կուսակից երկաթ պահակներու:— Երեքշաբթի օր երբ Կարոլ թագաւորը զօրահանդէսի մը կը մասնակցէր, անկախութեան տօնին առթիւ, ռատիկանի մը ատրճանակը կառքին վար իյնալով պայթեցաւ: Ոստիկանը թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ ոտքէն: Այս առթիւ զրոյց շրջեցաւ թէ մահափորձ մը սարքուած էր, բայց կառավարութիւնը պաշտօնապէս հերքեց:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ 8 — 12 հազար հանրապետականներ պաշարուած են Թէրուէլի արեւելեան կողմը: Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն, Միջերկրականի ափերուն վրայ: Կը հերքուի այն լուրը թէ անձնասպան եղած է ազգայնական Զօր. Եակէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ատլանտեան նաւատորմը Պրէսթէն ճամբայ ելաւ, տարեկան ռազմափորձերը կատարելու համար Մարոքի բացերը, մինչեւ յունիս 14: Մասնաւորապէս ուժ պիտի տրուի սուզանաւային փորձերուն: Ֆրանսա ունի 78 սուզանաւ, 15 հատ կը շինուին, 7 հատ ալ՝ յառաջիկային: Երբ այս բոլորը վերջանան մինչեւ 1940, Ֆրանսա պիտի ունենայ 100 սուզանաւ, Իտալիա՝ 113: Մրցակցութիւնը կը շարունակուի երկու պետութեանց միջեւ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Կալինին, Խ. Միութեան նախագահը, ունկնդրութեան ընդունելով չինական պատուիրակութիւն մը, յայտարարեց թէ խորհրդային կառավարութիւնը լիովին պիտի կատարէ իր ստանձնած պարտաւորութիւնները՝ Չեխոսլովաքիոյ եւ Ֆրանսայի հանդէպ:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ կառավարութիւնը լուծեց նացիական կազմակերպութիւնը, արգիլելով որ եւ է գործունէութիւն: Գերմանական դեսպանը բողոքեց:

ՊԵՐԼԻՆԻ չինական դեսպանը Փրակա կանչուեցաւ, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին:

Պ. ԷՌԻՕ, երեսփ. Ժողովին նախագահը, որ Եգիպտոս գացած էր, Պէյրութ անցաւ: Պիտի այցելէ նաեւ Դամասկոս:

Հ. Յ. Դ.

Պաշտօնական

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋ՝ կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 13 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Քաֆէ էթուալ»ի վերնայարկը, 1 քուր կամփէթթա, Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 13 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հ. Յ. Դ. «Ցիամանթօ» ակումբին մէջ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Վարուժան ակումբին մէջ: Կը խնդրուի ԹԱԼՈՅԵԷի եւ ԼՈՐԷԹի ընկերներէն ներկայ ըլլալ:

ՍԷՆ ԺԷՐՕՄԻ «Վրէժ» խումբի ժողովը 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Յէր Պօղոսեանի բնակարանը: Կը դասախօսէ ընկ. ՅՈՎՀ. ՓԱՆՅԻՆԵԱՆ, նիւթ՝ «Վանի ինքնապաշտպանութիւնը»:

ՊՈՒԱԼԻՒՔԻԻ «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Արապեաններու բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով: Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԻԿԵԱՆ:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameane, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան հիմնարկութեան 59րդ. տարեդարձին առթիւ, յառաջիկայ Մայիս 15ին, Կիրակի առտու պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ (15 Rue Jean-Goujon) ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներուն:

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին վարժարանին սանուհիներուն կողմէ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգակիցները ներկայ ըլլալ:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹԵՄԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ իր թեմին պատկանող բոլոր ազգայիններուն որ ամուսնական եւ կրօնական պսակի արարողութիւններն օրինական կը նկատուին Առաջնորդարանի կողմէ, երբ Առաջնորդարանի արտօնագրով տեղի ունեցած են: Առանց արտօնագրի եղած կրօնական պսակադրութիւնները անվաւեր պիտի նկատուին եւ յետագային տեղի ունեցած անպատեհութեանց պատասխանատու պիտի մնան իրենք:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinema [illegible]

Rue Cours Lafayette angle Garibaldi

ԵՐԿՈՒ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 14, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՃԻՇԴ ԺԱՄԸ 8.45ԻՆ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՍՐԱՀ, ՊՈՄՈՆ

ՅՈՒՆԻՍ 4, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ. 88 ՐԻՒ Տ'ՕՊԱՆՅԸ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ջութակահար Պ. Ց. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ կու տայ իր աշակերտներուն տարեկան ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ-ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ (30է չափ նուագողներ): Կը մասնակցի յայտնի դաշնակահարուհի Mlle Emilie GUEYRARD Լիոնի Կոնսերվաթուարի դաշնակի ուսուցչուհիներէն.

Ճոխ յայտագիր, որուն մաս կը կազմեն ԿԼՈՒՔ, ՄՈՑԱՐԴ, ՊԵԹՀՈՎԷՆ, ՇՈՒՊԵՐԹ, ՐԻՄՍՔԻ ՔՈՐՍԱՔՕՖ...

Յառաջացած աշակերտներէ կազմուած լարային նուագախումբ մը, որուն կը մասնակցի ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ, նուագէ ԿՈՄԻՏԱՍէ եւ ուրիշ հայ հեղինակներէ բազմաթիւ կտորներ, որոնցմէ ոմանք առաջին անգամ կը լսուին Մարսէյլի մէջ:

Վստահ ենք թէ մեր երաժշտասէր հայրենակիցներ իրը պիտի փութան լսելու նուագածութիւնը հայ փոքրերու եւ պատանիներու, որոնցմէ մի քանին օտար ծանօթ երաժիշտներու գնահատանքին արժանացած են.

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է.— Ծախսերու մասնակցութեան համար յայտագիր մը գնումը պարտաւորիչ է. կարելի է նախօրօք ստանալ ՅԱՌԱՋի գրատունէն, Րիւ Ցովինիթքէն:

Մարսէյլի բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, 1 Bld. Carnot

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

ՏԻԿԻՆ Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ կը խօսի Սայաթ Նովայի մասին: ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ կ'երգէ Սայաթ Նովայէն, ընկերակցութեամբ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ: Թիֆլիզցի ԿԻՆՏՕՆ կը պարէ կովկասեան պարեր: Գեղարուեստական բաժին: Հիւրերուն կը տրուի կաթով սուրճ եւ կարկանդակ: Մուտք 3 Ֆր., փոքրիկներու 2 Ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԻԵՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Սէրքլ Կաթոլիկ» սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՍԻՍԱԶՆԿԱՊԵՏ»Ը

Կը մասնակցին տեղական կարող ուժեր: Գիներ՝ 5 եւ 4 Ֆր.:

13րդ Տարեկան Ցանկահանդէս

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսացի, Անգլիացի, Ցոյն, Լեհ եւ Ռուս սկաուտներու

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԶՕՐ. Կ. ԿՕՐԿԸՆԵԱՆԻ

Կիրակի 15 Մայիս, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին SALLE POISSONNIÈREի մէջ, 7, Rue du Fg. Poissonnière. (9)

Metro: Bonne Nouvelle.

Կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Օհաննեանի:

Յայտագիր.— ՏՈՂԱՆՑՔ Սկաուտներու եւ Գայլիկներու, ԲԱՑՄԱՆ ԽՕՍՔ՝ Բ. Ձարչեանէ: Կը ներկայացուին՝ ՍԿԱՈՒՏՈՒԹԵԱՆ ՕԳՈՒՏԸ, ԵՐԵՔ ԱՆՁԻ ՄԷԿ ՆԱՄԱԿ, ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ (ֆրանսերէն), ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ ՁՈՒԶԵՐ ԽՆԴԱԼ, ԵՐԿՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐԸ, ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ, Սկաուտական նուագախումբ: Խօսք՝ Տքթ. Մեծատուրեանէ:

Պիւֆէ Մուտք 10 եւ 5 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse: Նիւթ՝ նպաստաւո՞ր է թէ վնասակա՞ր (պատերազմը անխուսափելի՞ է): Պ. Պ. ՀՐԱՆՏ ԱՐԻԼԵԱՆ եւ ՆՈՒՊԱՐ ՔԷՕԹԱՀԵԱԼԵԱՆ պիտի պաշտպանեն «խաղաղութիւնը»: Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ՄԵԼԻՏՈՍԵԱՆ եւ ԿԱՐԱՊԵՏ ԹՕՓԱԼԵԱՆ պիտի պաշտպանեն «պատերազմը»: Երկու կողմերու պաշտպանողականէն ետքը՝ պիտի գիմուի ներկաներու քուէին:

Վերջնական վճիռը պիտի արձակէ յատկապէս կազմուած դատական ատեանը, բաղկացած հետեւեալներէն.— ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՓՕԼԱՏԵԱՆ, Պ. Պ. ԱՐՄԷՆ ԵՆՈՎՔ, ԿԻՒՄՇԵԱՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍ, ՊՕՇՆԱՔԵԱՆ ՕՆՆԻԿ, ՍԱՀԱԿԵԱՆ ՎԱՀԱԳՆ, ՓԻՐԱՆԵԱՆ ՏԻԳՐԱՆ եւ ՀԻՒՍԵԱՆ ՊՕՂՈՍ:

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

LES TAPIS «ARMENIA» 23 Rue Jean Mermoz մէթրօ St. Philippe du Roulle Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը որ նոր գորգ գործել գիտնայ: Դիմել առաւօտները ժամը 9.30էն 10.30:

«ՇԻՐԱԿ»

Արեւելքի միակ իսկական օղին է: Անզուգական, անմրցելի, անխարդախ: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ»ի կողմէ 15 Մայիս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ 8, Rue Danton. Մէթրօ Օտէոն

Կը ներկայացուի ԱՇՈՒՂ-ՂԱՐԻՊ (օփերէթ), կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ: Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Օր. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւլն. Հայկական տեսարանին կը մասնակցին Օր. ԱՑՏԱ եւ Պ. ԱՍԱԹԵԱՆ (...): Կը նուագէ քեմանչիստ ՕՀԱՆՆԷՍ:

Գին 6 եւ 10 Ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Mr. le Prince, Paris եւ ներկայացման օրը կիշէին:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ անգործներ հետաքրքիր եւ դիւրաւ վաճառուող ապրանքներ ծախելու համար: Ինքնաշարժ թուղթ ունենալը կարեւոր է: Մանրամասնութեանց համար դիմել գործարանը ժամը 8էն վերջ, Etablissements Dahlia, 8 Ave. Anatole France Clichy (Seine), մէթրօ Porte Clichy:

ՐԱՔԸ ՏՈՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխոռնով պատրաստուած հայկական օղին ՐԱՔԸ ՏՈՒԶն: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ՝ ձեր ստամոքսը կ'այրեն, գլուխներդ ցաւ կը պատճառեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏՈՒԶը որուն արժանաւորութիւնը, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը ճանաչուած է:

Dalakupeian Er. St. Lambert et Saffres, Marseille

ԿԱՊՈՅՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ասղերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունտէրվուտ գրամեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber Tél Opéra 67-77

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ձեր բնակարանը, շէնքը ներսէն եւ դուրսէն ներկելու, թուղթեր փակցնելու եւ նորոգութիւններու համար դիմեցէք նամակով S. GRÉGOIREի, 1bis, Rue Rouget de l'Isle, Choisy-le-Roi Seine. Ճշգրիտ եւ մաքուր աշխատանք՝ չափաւոր գիներով:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 14 Մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, 8 Րիւ Գօշէ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Օրակարգ՝ Պատգամաւորներու ընտրութիւն:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Արմենիա» սրահին մէջ: Պարտադիր ներկայութիւն: Օրակարգ՝ Պատգամաւորի ընտրութիւն:

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայրենակցական Միութեան Ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պ. Տէր-...ի բնակարանը 52, Rue Gustave Courbet, Գանեօ: Կը հրաւիրուին անդամ բոլոր հայրենակիցները, կարեւոր ժողովին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Ընդհ. ժողովը 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Bar Petite Poussin» Պուլվար Տիւկօնէէ: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ հայրենակիցները:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Նուամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 13 ՄԱՅԻՍ VENDREDI 13 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ – 14e Année No. 3729

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԳԱԺՈՂՈ՞Վ ԹԷ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկուշաբթի օր բացաւ իր 101րդ նստաշրջանը, իր օրակարգին վրայ արձանագրեց Եթովպիոյ խնդիրը։

Միեւնոյն ատեն, բարեհաճեցաւ ունկնդրութիւն շնորհել արքայից արքային, որպէսզի կարենայ պաշտպանել իր վեհապետական իրաւունքները։ Այսինքն երգել իր կարապի երգը։ Ինչպէս, սովորաբար, պարագաներու մէջ, թոյլ կուտան որ մահապարտը իր վերջին խօսքն ըսէ, գլանիկ մը եւ ըմպելի մը հրամցնելով։

Արդարեւ, վրան-բաց հեգնութիւն մըն է այս ունկնդրութիւ... Մենք ալ յաճախ վայելած ենք անոր «բարիքները»։

Հարցը օրակարգի անցընելէ շատ առաջ, օրուան երեւելիները ... են իրենց ընելիքը։

Անոնք համակերպած են Եթովպիոյ գրաւման, եւ պարզապէս ձեւակերպութիւն մըն է որ պիտի կատարեն, բանաձեւ մը ճարելու օրէնքը տեղը բերելու համար։

Արդէն իսկ մեծ թիւ մը կը կազմեն անոնք որ իրարու ետեւէ ... ճանչցին «իտալական կայսրութեան» ճանաչումը, առանց սպասելու Ազգաժողովին զումարման։

Ու մնացողներուն գլուխը կը գտնուին, իբրեւ մեծ պետութիւններ, Անգլիա եւ Ֆրանսա։ Ուրիշ մեծ պետութիւն մը, Խ. Ռուսիան, բացասական դիրք բռնած է։ Բայց, այդ պարագան պիտի ծառայէ միայն ճառ մը աւելի խօսելու, եւ ոչ թէ Եթովպիան փրկելու, յանուն արդարութեան եւ ազգերու ինքնորոշման ... որոնք միայն բառարաններու մէջ կը ծաղկին։

Մոսկուան ինք յարգա՞ծ է այդ սկզբունքները, որ եւ է ատեն, ... բազմազան եւ բազմամիլիոն ազգերուն եւ ժողովուրդներուն ... Չէ՞ որ մարզկային գլուխներու բուրգեր դիզեց գետ մեր ... զանոնք ամբաստանելով իբրեւ անջատական, առանց երկրի, ... կամ ցեղի խտրութեան։

Արդ, ու մնացողներէն Մեծն Բրիտանիա իր վճիռ տուած էր ... երբ Չէմպըրլէն ... Իտալիոյ ... արագօրէն ձեռք առաւ արտաքին քաղաքականութեան ղեկավարութիւնը եւ անմիջապէս բանակցութիւններ վարեց Իտալիոյ ... Այս առթիւ կնքուած դաշինքին մէջ բացորոշապէս չի յիշատակուիր Եթովպիոյ խնդիրը, բայց սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է արդէն։

Մեծն Բրիտանիա ինք ներշնչած եւ վարած ըլլալով պատժական միջոցառութեանց քաղաքականութիւնը, Ազգաժողովին միջոցաւ ... չէր կրնար մէկ անգամէն կռնակ դարձնել։ Ուստի հարցին ... եւ հանդիսաւոր լուծումը վերապահեց Ազգերու Դաշնակցութեան։

Այդ գործողութիւնն է որ կը կատարուի այժմ։ (Կատարուած պիտի ըլլար երէկ, Նէկիւսին ունկնդրութենէն անմիջապէս վերջը)։

Այս ճամբուն վրայ, Ֆրանսան ալ հարկադրուած է հետեւիլ ... քանի որ միասին քալեց իտալական արշաւանքին ատեն ... գործնապէս ժամանակին պատժական միջոցներէն ...

Մնաց որ, Ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց յաջողութեան համար նախապայման է այս հարցին լուծումը։

Սերձեցում հաստատուած, գետինը հարթուած է Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ։ Բայց, Հռոմ չուզեր աճապարել, դաշինքը ... համար։ Ան կը սպասէ որ Ֆրանսա դեսպան մը նշանակէ, յանձնարարագիր տալով յանուն Իտալիոյ Թագաւոր-կայսեր։

Ուրեմն, ոչ մէկ յոյս՝ Եթովպիոյ փրկութեան մասին։ Հին, ... պատմութիւնն էր կը շարունակուի նոյն եղերական միօրինակութեամբ,— Վա՜յ պարտեալներուն։ Եթէ յաղթած ըլլայիր, ... ունէիր մեր գլուխներուն վրայ։ Բայց ջախջախուեցար, հիմա ... ճամբան նայէ ...

Մեծ պատերազմէն վերջը, միամիտներ հաւատացին թէ իսկապէս ... մը փոխուած է աշխարհի պատմութեան մէջ, քանի որ ... դէպք մը պատահեցաւ,— ծնունդ Ազգերու Դաշնակցութեան։

Ու իսկ վարդի մը կեանքն ունեցաւ այդ միամտութիւնը։

... պատահեցան մանր-մունր պարագաներ, ուր Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրցաւ դեր կատարել, խաղաղութեամբ լուծելով ... զանոնք։

... բոլոր հիմնական, ճակատագրական տագնապներուն Ազգաժողովը դարձաւ անզամալոյծ մը, որ տեղէն չի կրնար ... բազմոցէն փողոց չի կրնար նետուիլ, իր վրայ գրուած ... պարտականութիւնները կատարելու համար։

... թէ առաջին փորձառութիւնը մենք վայելեցինք, ... երբ Թուրքերը Հայաստան կ՚արշաւէին հինգ թեւերով, ... խորհրդային կոչուած իշխանութեան։

... քանի ծանրացաւ միջազգային կացութիւնը, ... աւելի չեչտուեցաւ Ազգաժողովին սնանկութիւնը։ Եւ ... տարիներէ ի վեր անոր հիմնադիրներն ու քարոզիչներն ... ամէնէն աւելի բարձր կը խօսին այդ սնանկութեան եւ անկարողութեան մասին, կատաղօրէն փարելով զինարշաւին։

Այս կացութեան առջեւ, ինչո՞ւ զարմանալ որ, եթէ կարգ մը ... պետութիւններ առած քալած են (Գերմանիա, Իտալիա, Ճափոն եւն), ... ալ, թէեւ փոքր, կը ճգնին իրենց օձիքն ազատել անոր ... (Զուիցերիա, Պելճիա եւն.)։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը կոչուած էր պաշտպանելու արդարութիւնը՝ ... բռնութեան դէմ, հաւասար բռնելով բոլոր ազգերը, ... իբրեւ ճշմարիտ Ազգաժողով։ Իրականին մէջ, դարձաւ ... թանգարան մը, չքեղ այլ ամուլ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈՒՌՆ ՃԱՌ ՄԸ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԴԷՄ

Նէկիւսին գերագոյն փորձը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, քննուեցաւ Զուիցերիոյ չէզոքութեան խնդիրը։ Այդ փոքրիկ պետութեան ներկայացուցիչը փաստացի ճառով մը բացատրեց թէ իր երկիրը հարկադրուած է չէզոքութիւն պահել, չվտանգելու համար իր անկախութիւնը։

— «Զուիցերիոյ դրացիներէն երեքը հեռացած են Ազգաժողովէն։ Մ. Նահանգները միշտ բացակայ են։ Ուրիշ պետութիւններ ալ հրաժարած են։ Ազգաժողովի ուխտին շատ մը տրամադրութիւնները անգործադրելի մնացին։ Զինուորական եւ տնտեսական պատիժներու զանազանութեան խնդիրը հանելուկ մը դարձած է։ Այս պայմաններուն մէջ, Զուիցերիա չի կրնար գոհանալ պայմանաւոր չէզոքութեամբ մը, որ ամէն տեսակ վտանգներու պիտի ենթարկէ զինքը։ Զուիցերիա միայն իր մասնաւոր պարագան կը ներկայացնէ Ազգաժողովին։ Թող Ա. Դ. Խորհուրդը բարեհաճի նկատի առնել մեր յայտարարութիւնը եւ մեր յուշագրին մէջ պարզուած մտադրութիւնները։ Մենք կը մնանք անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան, իբրեւ համեստ այլ օգտակար գործակիցներ։ Մենք շատ ծանր զոհողութիւններ պահանջեցինք մեր ժողովուրդէն, իր պաշտպանութեան համար։ Մեր ժողովուրդը պատրաստ է ուրիշ զոհողութիւններ ալ տանելու, որովհետեւ ամուր փարած է իր անկախութեան երաշխիքներուն։ Մենք Զուիցերիոյ մէջ կը ներկայացնենք ամբողջ միացեալ գանդուած մը, առանց դաւանանքի, ցեղի կամ քաղաքական կուսակցութեանց խտրութեան, պաշտպանելու համար մեր անկախութիւնը եւ ազատութիւնը»։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, բուռն ճառ մը խօսեցաւ Չիլիի ներկայացուցիչը, պահանջելով բարեփոխել Ազգաժողովին ուխտը։

— «Մեր կարծիքով, բացի հարաւային ամերիկեան պատուիրակը, Ազգերու Դաշնակցութիւն մը որ կ՚ուզէ գաղոզական դեր կատարել, պարտաւոր է ըլլալ տիեզերական։ Եթէ այդպէս չըլլայ, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները կը կազմեն ոչ թէ ազգերու ընկերութիւն մը, այլ զինակցութիւն մը որ կարգ մը պարագաներու մէջ կը պարտադրէ իրենց տնտեսութիւնը, նոյնիսկ զինուորական ուժը տրամադրել անոր ծառայելու համար։ Այսօր անոր է այս միջազգային կազմակերպութիւնը։ Ամէն անգամ որ խնդիր մը կը ներկայանայ, կարկտան միջոցներու կը դիմենք, առանձգական բանաձեւեր կը ճարենք»։

Ճառին եզրակացութիւնը այն էր թէ Չիլի պիտի քաշուի Ազգաժողովէն, եթէ անհրաժեշտ բարենորոգումները չկատարուին։

Նոյն նիստին մէջ խօսեցաւ նաեւ Հանրապետական Սպանիոյ ներկայացուցիչը, խստօրէն քննադատելով ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը։ Այս առթիւ երեւան հանեց Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջամտութեան հետեւանքները եւ պահանջեց քննիչ յանձնաժողով մը ղրկել Սպանիա, իր ... հաստատելու համար։ Միեւնոյն ատեն առաջարկեց արտօնութիւն տալ որ Սպանիա զէնք եւ ռազմանիւթ գնէ ազատօրէն։

Այս ճառին պատասխանեց Անգլիոյ արտաքին նախարարը, չոր ու ցամաք յայտարարութեամբ մը եւ ըսելով թէ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը օգտակար եղած է։ Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ բացատրեց թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ էր ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւն մը վարել։ Խ. Միութեան արտաքին գործավարը իր կարգին խօսք առնելով, բողոքեց միջամտութեան քաղաքականութեան դէմ եւ պաշտպանեց Հանրապետական Սպանիոյ դատը։ Միւս բոլոր պատուիրակները պաշտպանեցին ոչ-միջամտութեան սկզբունքը։

*** Երէկ, հինգշաբթի, օրակարգին վրայ կը գտնուէր Եթովպիոյ խնդիրը։ Այս առթիւ լուսեցաւ տարագիր արքայից արքան, որ Ժընեւ գացած էր, գերագոյն փորձ մը կատարելու համար, թէեւ անյոյս։ Անգլիա եւ Ֆրանսա վճռած են այս հարցը փակել այսօր-վաղը, հակառակ Մոսկուայի բացասական դիրքին։

Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւններ

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները վերսկսան Հռոմի մէջ, Հիթլէրի մեկնումէն անմիջապէս վերջը։ Ֆրանսական դեսպանատան գործակատարը եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարը կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցան երէկ։ Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ որեւէ համաձայնութիւն պիտի չստորագրուի, մինչեւ որ Ֆրանսա դեսպան մը ղրկէ Հռոմ, ճանչնալով իտալական կայսրութիւնը (գրաւում Եթովպիոյ)։ Բանակցութիւնները բաւական յառաջ գացած են, բայց Իտալիա չուզեր աճապարել։

Հռոմի մէջ հանդարտութեամբ կը հետեւին Ազգաժողովի աշխատանքներուն։ Այս առթիւ իտալական թերթերը կը քննադատեն Ֆրանսական մամուլը, որ կը փորձէ նսեմացնել Հիթլէրի այցելութեան կարեւորութիւնը։ Կարեւոր Թերթ մը կ՚ազդարարէ — «Հռոմի մէջ ամրապնդուած համաձայնութիւնը համաձայնութիւն մըն է երկու գլուխներու, երկու կառավարութեանց, երկու ազգերու եւ երկու ժողովուրդներու միջեւ»։

Թուրքիոյ վարչապետը Պելկրատի մէջ

Թուրքիոյ վարչապետը, Ճէլալ Պայար եւ արտաքին նախարարը, Ր. Արաս, Պելկրատ հասան երեքշաբթի օր եւ երկու ժամուան խորհրդակցութիւն մը ունեցան Եուկոսլավիոյ վարչապետին հետ։ Այս առթիւ սեղան մը սարքուած ըլլալով, երկու պետութեանց ներկայացուցիչները սիրալիր բաժակաճառեր փոխանակեցին։ Եուկոսլավիոյ վարչապետը շեշտեց թէ «Թուրքեւեուկոսլաւ բարեկամութիւնը Պալքանեան Միութեան շրջանակին մէջ, արդէն արմատ ձգած է երկու երկիրներու զգացումներուն եւ կառավարութեանց գործունէութեան մէջ։ Մեր երկու ժողովուրդները, միացած՝ իրենց ազգային հողերուն մէջ, այսօր միեւնոյն քաղաքական ըմբռնումն ունին խաղաղութեան եւ գործակցութեան մասին։ Միւս կողմէ, մեր բոլոր դրացիներուն հետ եղած բարեկամական յարաբերութիւնները կը զօրացնեն դաշնագիրներով հաստատուած երաշխիքները եւ կ՚ապահովեն բարեկարգութիւնը Եւրոպայի այս մասին մէջ»։

Ճէլալ Պայար իր կարգին փառաբանելով հինգ տարի առաջ կնքուած բարեկամութեան դաշինքը, շեշտեց թէ պալքանեան միւս զինակիցներուն, Յունաստանի եւ Ռումանիոյ հետ հաստատուած գործակցութիւնը բարեբաստիկ արդիւնքներ տուած է։

ՑՐԻ ՕՐԻՆ

ԿԱՐԴԱԼ ԵՒ ՍԵՐՏԵԼ,
ԿՏՐԵԼ ԵՒ ՊԱՀԵԼ

Իրաւագէտի վկայական չունիմ, որպէսզի կարենայի յայտարարել, կուրծքս ուռած, գլուխս դէպի վեր, ձեռքերս տարածելով գրպանը.

— Ի նկատի ունենալով համաձայնեալ պարագաները կամ պարագայից հանգամանքները, մեր քաղաքացիական պարտուց եւ իրաւանց գիտակցութեան բերմամբ, հարկ անհրաժեշտ է հպատակիլ երկրին օրինաց, պաշտպանել մեր բարոյական եւ վարուց կանոնաւորութիւնը, եւ տեղի չտալ դժպհի դիպաց, զի յետ այսու (գրէ՛ ԱՅՍՈՒՀԵՏԵՒ) չիք մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց … Օրինակի աղագաւ, յետ ներկայ մայիս ամսոյ 31ի, ամէն օրինաւոր քաղաքացի պարտաւոր է ի ձեռին ունենալ ինքնութեան թուղթ, այլ անուամբ անձնագիր, որ ըստ հին Տանկաց կը կոչուի *նուֆուս թէզքերէսի*…

Այս բառերը ոսկի կը հատին, եւ ոսկի ալ կը բերեն։

Բայց ես կը կարծեմ թէ յաճախ հասարակ մտադիր ձայնը աւելի ազդու կը հնչէ, քան ոսկերոյր, ոսկեբեր կամ ոսկեբերան քարոզ մը։

Ուստի, իբրեւ հասարակ մահկանացու, «պարտ անձին կը համարիմ» յիշեցնել, հիմա որ մայիսը կէս է եղած.

— Ա՜յ մարդ, խելքդ գլուխդ ժողվէ։ Թուղթերդ կանոնաւորա՞ծ ես, իրաւական կացութիւնդ կը համապատասխանէ՞ 1938 մայիս 2ի հրամանագիր-օրէնքին տրամադրութեանց (տես «Յառաջ», մայիս 6 եւ 7)։ Անհոգութիւն մի ըներ. յետոյ կը զղջաս. գլուխդ քարին կը զարնես, ոչ տէրտէրը կրնայ փրկել, ոչ Օփիսը, ոչ ալ Եւրոպայի նախարարը։

Տես, արդէն սկսեր են նամրել ա... ռոնք որ սահմանագլուխ պիտի քշուին իբրեւ «անբաղձալի», մայիս 31էն վերջ։ Թերթ մը մինչեւ 100.000 կը հաշուէ անոնց թիւը։ Մէկ զանցառութեամբ կամ ձգձգումով կրնայ ըլլալ որ դուն ալ անոնց ցանկին խառնես, եւ այն ատեն…

Ընդհանրապէս, մեր մէջ *վերջերս* կը կարդան զանազան օրէնքներ եւ կանոններ։ Կը կարդան ու կ՚անցնին, ուրիշ խօսքով՝ կը մոռնան։

Չեմ ալ զարմանար։ Տարիներէ ի վեր կ՚ազդարարես, կ՚աղաչես, երբեմն ալ կը սաստես որ ձեռագիրները մաքուր գրեն, միայն մէկ երեսի վրայ գրեն,— բայց ամէն մարդ իր գիտցածէն չի շեղիր։ Նոյնիսկ չի կարդար այդ մասին հրատարակուած ազդերը։

Արդ, խմբագիրը եթէ շատ բարկանայ, կրնայ անխնայ ջարդել կամ պատռել «անբաղձալի» ձեռագիրը։ Եւ կամ գրաշարը գլուխ կը վերցնէ եւ չի շարեր…

Այս գործողութեամբ աշխարհ չի կործանիր։ Շատ-շատ՝ յօդուածագիրը… քէն կ՚ընէ։

Բայց եթէ «անբաղձալի»ն անձնագիրդ է (ինքնութեան թուղթ), այն ատեն ի զուր պիտի ողբաս.

— *Սեւ մութ ամպեր ճակտիս դիզուան, դուման պատեց, ա՜յ նանաէն…*

Ուրեմն, հեռատեսաբար եւ բծախնդրաբար, բան գործ ըրէ եւ ուշադրութեամբ կարդա, հարցուր, սերտէ եւ սորվէ առօրեայ կեանքիդ հետ կապուած օրէնքները։ Եւ որպէսզի ենթը մնացած ատեն չտափլուիս բերան ծըռելով առար-անոր, կտրէ եւ պահէ զանոնք (հայերէն կամ ֆրանսերէն)։ Գրպանական տետրակ մը առ, մէջը փակցուր եւ պահէ, ինչպէս մեր մամիկները կը պահեն օրացոյցը կամ աղօթագիրքը։

Այսքան մը խրատ ալ թող ես տուած ըլլամ, անվարձաբար։ Ամէն պարագայի մէջ, ոչ իբրեւ ոսկեբերան իրաւագէտ, այլ իբրեւ բարեկամ։

ՎԱՀԷ

«Անբաղձալիներու օրէնքին օրերը կը մօտենան…

Կ՚ըսուի թէ 100,000 հոգի պիտի քշուին Մայիս 31էն վերջը

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, կառավարութիւնը պայմանաժամ սահմանած է մինչեւ մայիս 31, որպէսզի օտարականները կանոնաւորեն իրենց իրաւական վիճակը, համաձայն 1938 մայիս 2ի հրամանագիր-օրէնքին։

Տեղական թերթերը արծարծելով այս խնդիրը, շահագրգիռ հրատարակութիւններ կ՚ընեն։ «Փարի-Սուար» կը գրէ թէ մէկ միլիոն օտարականներ ենթակայ են օրէնքին տրամադրութեանց, այսինքն պարտաւոր են չափել իրենց թուղթերը։ Շատերուն համար, արտաքսումի գործողութիւնները սկսած են արդէն։ Ոստիկանութիւնը առանց այլեւայլի կը կնքէ թուղթերը եւ կը հրամայէ հեռանալ, առանց լսելու որ եւ է միջամտութիւն։ Մասնաւոր ազդեր փակցուած են պաշտօնական վայրերու պատերուն վրայ։ Այս վտարեալները անոնք են որ «զաղտնի» Ֆրանսա մտած կը համարուին, հրամանագիր-օրէնքին հրատարակումէն վերջը։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, առնուազն 100.000 «անբաղձալիներ» պիտի քշուին մինչեւ մայիս 31։

Առաջին անգամ է որ ոստիկանական իշխանութիւնը մաքրագործում կը փորձէ այսքան մեծ համեմատութեամբ։ Իրաւասու պաշտօնատարներն ալ կը խոստովանին թէ մեծ դժուարութիւններ կը ներկայանան օրէնքին գործադրութիւնը, մանաւանդ որ, կառավարութիւնը չուզեր խախտել ապաստանական աւանդութիւնը։ Այսպէս, կան բազմաթիւ օտարականներ որոնք օրէնքին տրամադրութիւնները չեն յարգած անտարբերութեամբ կամ զանցառութեամբ։ Այսպիսիներու համար մասնաւոր տնօրինութիւններ պիտի ըլլան, քանի որ հրամանագիր-օրէնքը ամէն բանէ առաջ կը ձգտի մաքրել ոչ-ուղղամիտ օտարականները։ Մասնաւոր քննութեան պիտի ենթարկուի երկար ատենէ ի վեր Ֆրանսա հաստատուած օտարականներու պարագան։ Բայց եւ այնպէս, առանց բացառութեան բոլորն ալ պարտաւոր են վճարել ինքնութեան թուղթի յապաղման համար սահմանուած տուգանքը, առնուազն 25 ֆրանք։

Ետոյ կան բազմաթիւ օտարականներ որոնք առանց որ եւ է անհրաժեշտ տնօրինութեան ենթարկուած ըլլալու, Ֆրանսա եկած եւ մնացած են առանց արտօնութեան։ Այսպիսիներու մասին ալ քննութիւն կը կատարուի։ «Փարի-Սուար» կը գրէ թէ առջի օր քննուեցան այս շարքին պատկանող 160 օտարականներու խնդիրները եւ միայն 10 պարագաներ վերաքննութեան արժանի համարուեցան։ Միւսները ստիպուած են հեռանալ մինչեւ ութ օր։

Բայց շատեր կան որ երթալիք տեղ չունին, ինչպէս կը հաստատէ օրէնքին Բ. յօդուածն ալ։ Ուրիշներ իրենց երկրէն փախած են գաղթականներ եւ անցագիր չունին։ Զարմանալի դժուար է այսպիսիներու պարագան, քանի որ ոչ Նանսէնեան թուղթ կրնան առնել, ոչ ալ որ եւ է երկրի անցագիր։ Միւս կողմէ, անոնք սահմանակից երկիրներն ալ չեն կրնար երթալ, քանի որ խիստ հսկողութիւն հաստատուած է։ Մինչեւ հիմա, այսպիսիները զատարանէ դատարան եւ բանտէ բանտ կ՚առաջնորդուէին։ Նոր օրէնքով, մասնաւոր բնակ...

(Կարդալ շարունակութիւնը երկրորդ էջ. Դ. եւ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Թուրք կառավարութիւնը սպանու - թեանց պատասխանատուն է : Գաւառ - ները գացած այս հակայ կնաւանատու - թեան փոխարէն՝ Պոլսոյ իշխանու - թիւններուն փափաքը եւ նպատակն էր առանց բացառութեան փճացնել բոլոր հայերը : Անոնք շատ արժանական էին, կին ու աղջիկ ալ չխնայել : Թալէթ փաշա 1915 Սեպտեմբերին հե - տեւեալ հրահանգը կուտայ Հալէպի քաղաքապետութեան (Թիւ 537).

— «Կ'իմանանք թէ ժողովուրդը եւ պաշտօնեաները հայ կիներու հետ կ'ամուսնանան : Խստօրէն կ'արգիլեմ ասիկա եւ անխղճաբար կը հրամայեմ, թէ այդպիսի կիները բաժնելէ ետք պէտք է անապատ ղրկուին »

Հարց կը ծագի թէ. ինչպէ՞ս այս զարհուրանքը կատարուեցաւ զինակից Գերմանիոյ աչքին առջեւ, քանի որ անոր քաղաքական ազդեցութիւնը Թուրքիոյ մէջ արհամարհելի չէր պատե - րազմի ընթացքին (1) Գերման զին - ուորներ կը կենային երկրին մէջ, զարհուրանքը կը տեսնէին, զանոնք կը լուսանկարէին, ինչպէս նախորդ պատ - կերներէն կը տեսնուի : Թէ այդ մա - սին իրենց կարծիքը ունէին անկախ քաղաքական նկատումներէ, կ'ապա - ցուցանեն վաւերական տեղեկագիր - ներ, ինչպէս հետեւեալը ականատեսի մը կողմէ.

— «Մենք 10,000 Գերման զինուոր էինք եւ հրաման ստացանք դէպի Քութ - էլ - Ամարա յառաջանալ : Մեր մէջ 400 թուրք սպաներ եւ զինուորներ կային, իբրեւ թարգման եւ ճամբայ ցուցնող : Մենք կը քալէինք անապա - տէն, Եփրատի եւ Տիգրիսի հոսանքն ի վար : Երիկունը վրան կը զարնէինք անապատին մէջ հանգչելու : Մեր թուրք ընկերները կորսուեցան իրի - կուն մը, մտածեցինք թէ նամազի համար էր : Այս անգամ սակայն դարձան 200 հայ կիներով եւ փոքրիկ աղջիկ - ներով, զորս մօտերը գտնուող կայա - նէն մը առած էին : Մեր վրանները քով քովի էին, երբ գիշեր եկաւ : Այն ատեն դժոխքը սկսաւ վառիլ երկրի վրայ : Արտակարգ օգնութեան կան - չերը եւ աղաղակը չարչարուելով բռնաբարուող զոհերուն՝ թոյլ չտուին որ գերման սպաները եւ զինուորները իրենց աչքերը գոցէին ամբողջ գիշեր : Մեզի արգիլուած էր միջամտել : Գերման բանակի վերին հրամանա - տարութիւնը մեզի արգիլած էր Թուրքերու «ներքին» գործերուն խառնուիլ եւ մենք ստիպուած էինք լռել, երբ մեր քով մեր հաւատքի քոյրերը այսպէս կը լլկուէին :

« Երբ առտուն կանուխ ելանք, տեսանք սոսկումով, որ 200 երիտասարդ աղջիկներն ու կիները, որոնք ամբողջ գիշերը այս բռնակալներուն հանոյքին էին ծառայեր, իրենց վիզերէն կտրուելով մեռցուած էին » :

×

Իրականին մէջ քանի՞ներ է պատե -

բազմի սկզբնաւորութեան գերման պատասխա - նատու ժամկէններուն մեզ հետ - թիւնը հայկ-սարսափներուն մէջ : Համբային կարծիքը արեւմուտքի մէջ՝ պէտք չէ խմանար ոչ մէկ բան դէնա - կեցներու այս հերոսութիւններէն, թէեւ Յոհաննէս Լեփսիուս, որ վեց տարի առաջ Թէհլիրեանի դատին մէջ վկայութիւն կուտար, դաղտնի գրքոյկով մը բոլոր սարսափները դեռ 1916ին մանրամասնօրէն նկարագրած էր եւ Լիպքնեխթ զայն Ռայխսթակի մէջ «փոքրիկ հարցադրումի» մը նիւթ ըրած էր. սակայն դեռ 1915 Յունիսին իսկ Վոլֆ գործակալութիւնը բարձր շրջանակներու հրահանգին վրայ կը յանդգնէր յայտարարել.

— «Զէկոյց դեսպաններու տեղեկա - գիրները հայկական ջարդերու մասին՝ հնարուած սուտեր են : Համաձայնութեան մէկ դէշ գործն է այդ» :

Այս խիստ արժատական տեսակէ - տը երկար չդիմացաւ : Քուրթ Միւհ - սամի ծանօթ հաւաքածոն կը պարունակէ դրացնութեան երկու հրա - հանգները նոյն տարուան Հոկտեմբեր եւ Դեկտեմբեր ամիսներէն : Անոնք քիչ մը արձագանգ կուտան, թէեւ իրական մէջ ոչ շատ տարբեր.—

1. Հայկական սարսափներու մասին հետեւեալը կրնանք ըսել. Թուրքիոյ հետ մեր բարեկամական յարաբերու - թիւնները ոչ միայն պէտք չէ վարչական ներքին խնդիրներով վտանգուին, այլեւ ներկայ դժուարին շրջանին ոչ իսկ քննութեան ենթարկուին :

2. Հայկական հարցի մասին լաւա - գոյն է լռել : Այս հարցին մէջ թուրք իշխանութեանց դիրքը շատ ալ գովե - լի չէ :

Ուշագրաւ է այս առթիւ, որ բուն պատասխանատուութեան ծրագիրը Գերմանիոյ մը յղացումն է, արեւելագէտ Փոն Օպպենհայմ (2) որ ժամանակին կ'առաջարկէր Հայերը արեւելեան գաւառներէն փոխադրել Պաղտատի երկաթուղիի գծին վրայ, հոն գերման ազդեցութեան հակադիր... տարրը ... ու ... համար... Գործադրութեան ձեւին համար գերմանական պատասխանատու չէ, սակայն Համաձայնականները յատկապէս, անիրաւօրէն, «գերման ծրագիր», թրքական գործադրութիւն ըսելու : Ենթադրելին պատմաբանական մաայնութեան իբրեւ փաստ, յիշենք գերման քրիստոնեայ հոգեւոր հովիւ Թեաւսի դիրքը այս առթիւ.

— Այսօր երբ քաղաքական դրութիւններ կը տարածուին Հայերու մասին, պարտաւոր ենք ըսել թէ գլխաւորը հայրենիքի սէրն է, մենք ուրեմն, եթէ Հայերը այս առաքինութեան ուժ չունէին, չպարծուցին, պատճառ չունինք անոնց համար տխրելու» :

Բնական է գտնուեցան նաեւ Գեր - մաններ, որոնք արժանի վճիռը տուին իրենց պատերազմի կառավարութեան մտարդութեանը վրայ : Ցիշատակելի է Թերթերու Թղթակից Տօքթ. Հառրի Շթուրմքի պարագան, որ սարսափներ անձամբ տեսնելով կ'ընէ հետեւեալ աղիւ խոստովանութիւնը.

— «Երբեւ Գերման կը բաւէ արժանապատուութեան թէթեւ զգացում մը ունենալ, հայկական հարցին մէջ մեր կառավարութեան ողբալի վարմունքին կարծելու համար : Սակայն այն խառնուրդը ապօրինութեան, վատութեան եւ կարճատեսութեան, որ մեր կառավարութիւնը Հայերու գործին մէջ ի յայտ բերաւ, կը բաւէ ինքնին, խորհող անհատի մը քաղաքական ուղղամտութիւնը բոլորովին թաղելու, եթէ մարդկութիւնը եւ քաղաքակրթութիւնը իրեն համար բան մը կ'արժեն : Ցեառյ, ամէն Գերմանի տրուած չէ թերեւ արդով... տանելու ամօթը, դոր պատմութիւնը պիտի արձանագրէ թէ խորամանկօրէն դաժան ոչնչացումը մէկուկէս միլիոնով մեծարժէք մշակոյթի տէր ժողովուրդի մը կը հանդիպի այն ժամանակին, որ Գերմանիա Թուրքիոյ մէջ ամենամեծ ոյժ մը ունէր» :

×

Գիրքը ունի հօթը պատկերներ այս նիւթին շուրջ, գերման զինուորներու վաւերական լուսանկարներ, Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան գրադարանէն փոխ առնուած :

1. Հայ մօր մը դիակը երկու զաւակներուն հետ, անօթի ճամբուն վրայ տապալած եղած : 2. Ծաղրանկար մը անգլիական «Punch» հանդէսէն, 1916էն, որ Վիլհէլմը եւ Սուլթանը կը ներկայացնէ ձեռքերուն մէջ մէյ մէկ սուր, իրենց առջեւ Հայաստանի եւ Գելճիքայի դիակները : Պուլկարիոյ Ֆէրտինանտը մէջտեղը կեցած կը խնդայ : 3. Դիակներու կոյտ մը : 4. Հայ ժառուկներ անապատին մէջ անօթի մահուան կը սպասեն : 5. Հայ գեղջկուհիներ դէպի արաբական անապատ : 6. Թէ ինչ բանի մասին կը խօսէր կը լռէ հայկական սարսափներուն առջեւ : 7. Դիակներով լի անօթի ճամբայ ինկողներ մօտ :

Թարգմ. ԵՐՈՒԱՆԴ

(1) Թէ-օգնելը հնարաւոր եղած է, կ'ապացուցանէ կոմս Կոլցի պաշտ - պանը, որ անմոռանալի է, երբ ան իր թողքով Մուսուլի հայ բնակիչները փրկեց տարագրութենէ :

(2) Այս մարդը 1919ին գերմանական փիւռ մը հրատարակեց Հայոց վրայ եւ մինչեւ այսօր ինքզինքը հայասէր կը դաւանի : Կը պաշտպանէ մեզ ուր որ պէտք ըլլայ : Երախտագիտութի՞ւն արդեօք... Ե.

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Այս այն ճառն է զոր կիրակի օր խօսեցաւ ընկեր Վահան Փափազեան, Վասպուրականի հերոսամարտին առթիւ.—

Քանի մը օր առաջ տօնեցինք հայութեան սգատօնը, իսկ այսօր ահա կը տօնուի Վասպուրականի հերոսամարտը : Սգատօնը եւ հերոսամարտերը հայ ժողովուրդի պատմական կեանքին մէջ անբաժան չեն եղած :

Մեր հերոսամարտերու նորագոյն պատմութեան մէջ ժանաւանդ, Կիլիկիոյ եւ Տարօնի հետ, Վասպուրականը եղած է առաջամարտիկներէն :

Ի՞նչ է էութիւնը եւ ի՞նչ հետեւութիւններ կրնանք հանել մեր պայքարներու փառաւոր շարքէն : Հայ ժողովուրդը, նախ մղած է այդ պայքարները ոչ միայն ինքնապաշտպանութեան բնազդէն հարկադրուած, այլ յանուն իր հայրենիքի եւ ազգային հաւաքականութեան պաշտպանութեան եւ ազատագրման : Այդ պայքարներու շնորհիւ է որ Հայը ազգ է դարձած :

Երկրորդ. դարերու սուգերը եւ պայքարները մեր ազգը զարծուցած են տոկուն, յամառ՝ ապրելու վճռականութեան մէջ եւ մանաւանդ անքակտելի կապերով կապած են զայն իր հայրենիքին : Եւ Հայը փիլիսոփայական պաղարիւնութեամբ կրելով ծանր հարուածներ, պայքարելով մէկ-ական մինչ վերակառուցած է իր աւերակները, դարմանած կորուստները եւ լեցուցած՝ գոյացած դատարկութիւնները : Եւ Գ. մեր կրած ծանր հարուածներուն դիմացած ենք : Մեր անհաւասար պայքարներու մէջ յաղթուած ենք միայն այն ատեն, երբ հաւատքը եղած է ներքնապէս միացած եւ կազմակերպուած : Վասպուրականը հին թէ նոր մարդերուն մէջ շատ ունի օրինակներ այս երկու կարեւորագոյն գործօններու մասին : Այսօր ահա, 23րդ անգամ կը տօնենք վերջին փառաւոր հերոսամարտի տարեդարձը : Հերոսներով հպարտանալ, պաշտամունք ունենալ անոնց քաջագործութիւններու հանդէպ՝ անշուշտ կարող եւ բարոյական զօրավիգ մըն է օտար աշխարհներու մէջ ցրուած հայութեան համար : Կ'ընդունիմ նաեւ որ ազգային գոյութիւնը անխաթար պահելու եւ յայս ներշնչելու ազդակ մըն է. Բայց բաւական չէ այդ. զգացում - ներուն պիտի յաջորդէ իրական եւ ախտական գործը, որովհետեւ այսօր պէտք ունինք եւ վաղը առաւել, եւս պէտք պիտի ունենանք առոր : Ցաղթանակի եւ հերոսական արշաւանք - ներու փառապսակները ինկած, անհետացած հերոսներու գլուխներուն ենք դրած. իսկ մե՞ր գլուխները : Մեր երիտասարդութիւնը չէ ճաշակած դեռ յաղթանակի երջանկութիւնը եւ պայքարի քաղցրագոյն խոնջէնքը. անբարոյական եւ մեղք է ան, որ միայն անցեալ փառքերու անունով կը ապրինք, առանց սպաս դնելու իր ազգին համար իր ուղեղը, սիրտը եւ բազուկը :

Պարկեշտ, անվախ եւ անխարդախ մեր անցեալ պատմութեան քննադատութեան մէջ, պէտք է չակնենք սխալները անցեալի, խուսափելու համար յետագային աւելի ծանր սայթաքումներէ. սակայն չըլլանք անոտի, անոր մէջ մեր քննադատութիւններու մէջ, կարծելով թէ միայն քննադատութիւնը գործ է :

Հայ ժողովուրդը նոր հերոսամարտեր մղելու հարկադրանքի տակ կը գտնուի : Պայքարի մը — որուն առարկներէ ի վեր լծուած են հայ կազմակերպուած տարրեր գաղթաշխարհի մէջ—պէտք է լծուինք մենք ամէնքս, կրաւորական եւ անարիւն պայքար մըն է այս, որ սակայն կեանքի եւ մահուան արժէքը ունի մեզի համար :

Հայրենիքէն հեռու ծնած մեր սերունդներու ազգային դիմագիծը պահպանելու, անոր բարոյական ցեղային յատկութիւնները, հայութեան սրբազան աւանդութիւնները, հայ միաբանակ լեզուն իրաւունք չունինք թոյլ տալու որ անհետին, աղճատուին մեր երիտասարդութեան հոգիներուն մէջ : Իսկ աշխարհի վրայ, իջած ու կուտակուող սեւ ամպերը չե՞ք զգար մի - թէ...

Ինչ պիտի ըլլայ հայ ազգի վիճակը վաղը, երբ պայթի անհակի համայ - խարհային փոթորիկը : Հայրենիքին մէջ մեր ժողովուրդը անջատ մեզմէ, այս օտար աշխարհներու մէջ բզիկ - բզիկ ննջուած՝ հնարաւորութիւն ունի՞նք եւ կրնա՞նք մէկ յայտարարի բերել մեր ուժերը, մեր միտքերը, ձգտումները ու նպատակները : Ժամանակը չի սպասեր : Պէտք է որ Հայը ազգովին ըմբռնէ վերջապէս վայրկեանի պատասխանատուութիւնը եւ ունենայ մէկ նշանաբան՝ միութիւն եւ կազմակերպութիւն. ծծծաղելի եւ դարշելի է, տհասոր ազգային համերաշխ, վէճերով, քէնով օրեր անցընել :

Կ'ուզէի վերջացնել յիշելով մեր պատմութենէն պզտիկ դրուագ մը, զոր տուած է Ղազար Փարպեցին :

Վարդանանց պատերազմէն յետոյ - դող 30 տարիներ հայ ժողովուրդը տենչ պայքարի մէջ էր Պարսից պետութեան հետ եւ վերջապէս Վահան Մամիկոնեան կը յաջողի հարկադրել Պարսից Թագաւորին հաշտութիւն խնդրել իրմէ : Պարսից փոխարքան զալինք կը վնէ յաղթական Վահանի հետ եւ այս ուխտը արիւթով խնճոյք մը կուտայ, ուր կը հրաւիրուին բարձր պաշտօնատարներ եւ մուտքը կ'արտօնուի միայն անոնց որոնք ազատագրական կռիւներուն մէջ կարեւոր գեր են կատարած, այսինքն հերոսներուն : Այսպիսիները կը մօտենային պալատին, Նիզակաւոր պահակներուն եւ հպարտութեամբ կ'ըսէին «յապաստամբացն եմ» : Նիզակները կը խոնարհէին ապստամբին առջեւ եւ մուտքը կը բացուէր :

Դուք երիտասարդներ, պէտք է որ ըլլաք այն ապստամբներէն, որպէսզի մեր սքանչելի հայրենիքի լուսեղէն դուռները բացուին ձեր առջեւ :

Հ. Մ. Ը. Մ. Ի ՀՈՒԱՆԴԵՍԸ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (7 Մայիս).—

Երէկ, Մայիս 6ին, Ուրբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Սոֆիայի «Մետրոպոլիտան» ընդարձակ սրահին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. 18ի նախաձեռնութեամբ սարքուեցաւ Հայ Մարմնակրթական Ընկերութիւններու Միութեան քանանակը :

Հայ երիտասարդական մարզական միութեան քաանամեակին նուիրուած տօնակատարութիւնը կը զուգադիպէր Պուլկարիոյ բանակի եւ քաջութեան օրուան փառաւոր տօնակատարութեան եւ այդ պատճառով ալ «Մետրոպոլիտան»ի սրահին հանդէսը եւ անկէ յետոյ հայկական ճաշարանին մէջ շարունակուող ուրախութիւնները վերածուեցան հայ-պուլկար եղբայրակցութեան ցոյցի, ներկայութեամբ եւ կրկնակ յուզիչ ճառերովը պուլկար բանակի փառաւոր զօրականներէն զօրավար Լազարովի : «Մետրոպոլիտան»ի սրահը լեցուած էր հայ երիտասարդութեամբ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գաղափարին ու գործին քաջալերող խուռն եւ ընտիր բազմութեամբ : Իւրաքանչիւր հանդիսական իր կուրծքին կը կրէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի գեղեցիկ նշանակը : Բեմին ճակատը զարդարուած էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի չարժման գաղափարախօս եւ ռահվիրայ, նահատակ Շաւարշ Քրիսեանի նկարով, պճնուած հովանաւորութիւններով : Բեմի երկու կողմերէն կախուած էին հայ եւ պուլկար դրօշները :

Ներկայ էին հայ հասարակութեան զանազան խաւերու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները Պուլկարիոյ առաջնորդ Երուանդ արք. Փերտահճեան եւ Պուլկար հիւրեր, որոնց մէջ նաեւ պուլկար պահեստի զօրավար Լազարով եւ պուլկար Աթլէթիք Միութեան ներկայացուցիչ Փեթքօ Ջլաթեւ : Կարգապահութեան կը հսկէին հայ արիները :

Հանդէսին կը նախագահէր Թեմական Խորհուրդի անդամ Տօքթ. Մ. Թահթաջեան, որ հակիրճ ճառով մը վերլուծեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպութեան նպատակը : Մեծ եղեռնէն անմիջապէս վերջ, Հայաստանի անմիջապէս մեկնեցաւ :

կախութեան օրերուն, եւ չեշտեց մարմնակրթական շարժման կենսական անհրաժեշտութիւնը հայ գաղթաշխարհի մէջ եւ հայ հայրենիքին համար : Նախագահի ճառը քանիցս ընդհատուեցաւ ջերմ ծափերով :

Սոֆիայի պուլկար Աթլէթիք Միութեան կողմէ Փեթքօ Ջլաթեւ, գեղեցիկ ճառով մը ողջունելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի քառամեակը, դրուատեց Սոֆիայի Հ. Մ. Ը. Մ. 18ի գործունէութիւնը եւ ծանրացաւ մարզանքի եւ մարմնակրթութեան բարերար դերին վրայ : Պ. Փ. Ջլաթեւ ջերմ մաղթանքներ ըրաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ արժանացաւ բուռն ծափերու : Պուլկար բանակի պահեստի սպայ զօր. Լազարով, որ պուլկար Մարզական Դաշնակցութեան նախագահն է, համակրական ջերմ ծափերու մէջ բեմ գալով, քաջարի զօրականի իր հայրենասիրական հուժկու խօսքը ուղղեց հայ երիտասարդութեան, գեղեցիկ բաղդատականն ըրաւ պուլկար բանակի քաջութեան օրուան, ու հայ մարմնակրթանքի տօներուն, գնահատեց հայ ցեղութի եւ հայ երիտասարդութեան առեղծագործական ճիգերը ապաստանած հիւրընկալ եւ գեղեցիկ Պուլկարիոյ մէջ ու թելադրեց ըլլալ արժանի հայեր եւ Պուլկարիոյ ազնիւ քաղաքացիներ :

Պուլկար բանակի պատկառելի զօրականը ողջունուեցաւ խոլական ծափերով եւ ամբողջ սրահը թնդաց երեք «Ուռա»ներով ուղղուած պուլկար բանակի գերագոյն պետ Ն. Վ. Ցարին :

Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ հանդէսի նախագահ Տօքթ. Մ. Թահթաջեան պուլկարերէն գեղեցիկ ճառով մը վեր հանեց հայ եւ պուլկար եղբայրակցութիւնը, աւանդական Պուլկարիոյ ցոյց տուած օգնութիւնը հայ գաղթականներուն եւ հայ ժողովուրդի երախտագիտական զգացումները հիւրընկալ Պուլկարիոյ հանդէպ : Ընդհանուր հաւանութեան եւ որոտընդոստ «Ուռա»ներու մէջ նախագահը կարդաց Ն. Վ. Ցարին ուղղուած շնորհաւորութեան եւ շնորհակալութեան հեռագիրը՝ պուլկար քաջարի բանակի օրուան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տօնախմբի առթիւ :

Հ. Մ. Ը. Մ.ի քառամեակի տօնակատարութեան առթիւ Պուլկարիոյ յատկապէս բանախօսելու հրաւիրուած էր Ռումանիոյ հայ կաթողիկէ եկեղեցիի պետ Հայր Սահակ Կոգեան որ, արտասանեց մէկը իր ընտիր եւ գաստիարակիչ ճառերէն :

Փայլուն յաջողութիւն մը եղաւ նաեւ հանդէսի գրական - գեղարուեստական մասը, որուն կը մասնակցէին Սոֆիայի հայ լաւագոյն ուժերը.

Հայ «Քնար» երգչախումբը, որ երկու շաբաթ առաջ, Ջառկին, հայ եկեղեցիին մէջ յաջողութեամբ երգեց հայ հոգեւոր երգեր եւ գրաւեց համակրողներու նոր շրջանակներ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի քառամեակին նուիրուած հանդէսին ալ բերած էր իր մասնակցութիւնը, իր հմուտ եւ տաղանդաւոր խմբավարին՝ Պ. Ա. Վաչեւի ղեկավարութեան տակ :

«Քնար» երգչախումբը յաջողութեամբ երգեց «Տուժի Մարիամ». Ցարին օրհներգը եւ «Մեր Հայրենիք»ը առաջին իսկ վայրկեանէն սահեցնելով խանդավառ մթնոլորտ : «Քնար» երգչախումբը ճաշակով եւ նրբութեամբ երգեց նաեւ «Կողբայ Ծայլի», «Պապ Մինչքվցաւ», «Քնար»ի քայլերգը եւ, առաջին անգամ ըլլալով, յաջողութեամբ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յերգը, «Ցառաջ Նահատակ» :

Հանդէսէն մէկ քանի ժամ վերջ ժամը 9ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի քառամեակի առթիւ ուրախութիւնները շարունակուեցան հայկական «Ալիքէթ» ճաշարանին մէջ : Զօր. Լազարով ներկայ էր կրկին եւ արտասանեց յուզիչ ճառ մը, պանծացնելով առաքինութիւնը եւ հերոսական, քաղաքակիրթ եւ աշխատասէր Հայն ու Հայաստանը մաղթելով անկախ եւ բարգաւաճ կեանք հայ ժողովուրդին ու հայրենիքին :

Զօրավար Լազարովին հակիրճ ճառով մը պատասխանեց Պ. Օ. Մխիթարեան, ընդգծելով հայ եւ պուլկար դարաւոր եղբայրակցութիւնը : Ապա իմաստով պուլկարերէն ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Սոֆիայի Թաղ. Խորհուրդի անդամ Մ. Ցովհաննէսեան : Հ. Մ. Ը. Մ. 18ի կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց Զ. Հայրենեան. Ուրախութեան պատշաճ խօսք առաւ նաեւ Հայր Սահակ Կոգեան :

«Քնար» երգչախումբի համակիր խմբավար Պ. Ա. Վաչեւ խօսեցաւ ճառ մը ընկերակիրական գեղեցիկ խանդով պանծացուց հայ երգը, որ խոր վառած է զինք եւ թելադրեց անխոնջ պահպանել հայ հոգեւոր արժէքներու տարութեան մէջ :

« ՑԱՒԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY

Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Թարգմ. Ժ. Մ.

Ասիկա կարեւոր պարագայ մըն է... եթէ դուն չյիշես այդ մարդուն կարգ մը յայտնութիւնները, որոնք կրնան օգտակար ըլլալ ինծի, այն ատեն ես ալ պիտի չյիշեմ նորոգել այդ պայմանագիրը... (ժպտին) այդ ցնցած պարուն ու դուն Թունիս պիտի վերադառնաս... մեր ճակատագրին մնացեալ մասը կը ձգեմ քու երեւակայութեանդ եւ... պալչիւիկներուն...

— Ո՛չ, այդ մասին բան չէք կրնար ընել զուք, աղաչեց Թանիա. լաւ ծառայած եմ ձեզի եւ շատ մը մանր մանր՝ բայց օգտակար տեղեկութիւններ բերած եմ...

Ներքինին բարձրացուց յօնքերը որոնք երկու աղեղներ գծեցին իր բաց ճերմակ ճակատին վրայ :

— Ջի՞մ կրնար... ինչո՞ւ չեմ կրնար եղեր... կը կարծես որ միայն դո՞ւն մարմին ունիս Պոլսոյ էրիկ մարդիկը հրապուրելու համար...քիչ մը պէտք հազարներ կան որ քու տեղդ կրնան գրաւել վաղն իսկ... Ո՛վ Ալլահ, ինչո՞ւ համար կիները անհեթեթ եւ ապուշներ ստեղծեցիր զանոնք... խելքդ գլուխդ բեր, աղջիկ, մտածէ՛ անգամ մը, ասիկա շատ կարեւոր խնդիր է...

— Ճշմարիտ կ'ըսեմ, չեմ յիշեր որ եւ է կարեւոր բան զոր ինծի ըսած ըլլայ, հեծկլտաց աղջիկը :

— Մտիկ ըրէ՛, ըսաւ Ներքինին հանդարտ ձայնով մը— կարծես իր խօսքերը կ'ուզէր երախայի մը— փնտռէ՛ մտքիդ մէջ այն բոլոր պատճառները որոնց համար կրնայ Պոլիս եկած ըլլալ... Մենք ճշմարտութեան տեղեկացած ենք հիմա, բայց հարկաւոր է՛ ներեւ պատճառ մը ցոյց կուտայ իր դաղտնի գործունէութիւնները ծածկելու համար... թէ՞ չէ է, երկրաչա՞փ է... Թանգարանները այցելելու մասի՞ն խօսեցաւ՝ հաւատացնելու համար թէ հնագէտ մըն է... Սակաւ բանի գիներու մասին ակնարկներ ըրա՞ւ՝ հիմնադէտի մը ապաւորութիւնը ձգելու համար... նաւահանգիստին շոգենաւերուն երթեւեկի՞ մասին... կաշիէ պայուսակ ունէ՞ր ձեռքը՝ նմոյշներ տանելու բերելու համար... օդանաւերով, հաղուստի գործով, քաղաքին նոր շէնքերով հետաքրքրուեցա՞ւ երբեք... որեւէ շահագրգռութիւն ցոյց տուա՞ւ մեր նոր տարաբուժարաններուն մասին, զօրանոցներուն, անուշահոտութեան...

— Կեցէ՛ք, յիշեցի, բացագանչեց Թանիա. ծխախոտով կը հետաքրքրուէր. ծխախոտի մթերանոցի մը մասին խօսեցաւ... միայն մէկ անգամ յիշեց, պանդոկ հասնելէն անմիջապէս վերջ... շարաթներ առաջ էր եւ մոռցեր էի...

— Լա՛ւ, ասիկա բան մըն է... շատ չէ անշուշտ, որովհետեւ տասնեակներով մթերանոցներ կան Պոլսոյ շրջակայքը. բայց վերջապէս ճամբայ մըն է որուն կրնամ հետեւիլ, քննութիւնները շարունակելու համար...

Ներքինին աղջկան նայեցաւ քանի մը վայրկեան. կ'արժէ՞ր քիչ մը եւս նեղը ձգել զայն, նորութիւններ կորզելու համար : Բայց անիկա արդէն շատոնց համոզուած էր որ Թանիան բան մը ծածկել պահած չէր իրմէ կամովին. աւելորդ էր ճնշել զայն, որովհետեւ այլեւս օգտակար չէր կրնար ըլլալ ան իրեն...

Մարդը յանկարծ ոտքի բարձրացաւ, արագ շարժումով մը Թանիային մօտեցաւ, իր ցուցամատին եւ բթամատին մէջտեղը սեղմեց անոր ականջին բլթակը, ուժով մը ոլորեց զայն՝ ցուցնելու ատրիճան, զգացուած խոնջում մը արձակեց ու յետոյ դէպի դուռը յառաջացաւ :

— Աղէկ վարուէ այն տղուն հետ որուն ընկերացար այդ գիշեր, քանի հաս է, ըսաւ գիլ ձայնով մը. կրնայ շատ օգտակար ըլլալ մեզի, եթէ նորէն Պոլիս վերադառնայ ապագային...

Աղջկան կոզմը ջնջուեցաւ այլեւս ու անմիջապէս մեկնեցաւ :

Թանիա լաց անոր ոտքերուն թեթեւ աղմուկը սանդուղներուն վրայ : Երբ փողոցին դուռը գոցուեցաւ, զոհունակ հառաչ մը արձակեց, գլխարկը հանեց եւ աթոռին վրայ դրաւ : Հինգ վայրկեան վերջը բազմոցին ծածկոցը վերցուց ու հանուած էր : Ծաչակնեցեց պատէն կախուած նկարին առջեւ, յամբարը մարեց ու անկողին մտաւ : Գլուխը բարձին դրած չդրած քնացաւ :

(Շար.)

Ա. Չօպանեանի կեանքը եւ գործը

[illegible]

Գ Սունդուկեան (1924) ։

« Հայրենի Քնար », ուր համախմբուած են արձակ եւ ոտանաւոր հայրենաշունչ էջեր (1925)։

« Մեր Գրականութիւնը », գրքոյկ մը, որուն նիւթն է «Մեր ազգային մշակոյթին երէկն, այսօրն ու վաղը ։

« Հայ Ազգը մեղաւոր չէ», գրքոյկ մը որ պատասխանն է Փարիզի հայ համալսարանականներու օրկանին շարք մը յօդուածներուն (1926)։

«Համբոյրը էջեր Քուչակեան տաղաշարքէն», ներածութեամբ մը եւ տաղիկներու արդի աշխարհաբարի վերածումով (1926)։

« Դէմքեր », Բ. հատոր, Գ. Աղաւնեան, Ց. Գարոնեան, Ե. Մանուէլեան, Խ. Աբովեան, Մ. Գաբաղաշեան, Վ. Թէքէեան, Դ. Վարուժան, Ա. Եարճանեան, Համաստեղ, Է. Շահին եւ Ց. Փուշման (1929)։

Նոյն տարւոյն յունիսին վերսկսաւ հրատարակել « Անահիտը » միեւնոյն ծրագրով, նախ իբր երկամսեայ հանդէս, յետոյ երեք կամ չորս միացեալ թիւերով ։

Չօպանեանի հրատարակած ֆրանսերէն հատորներն են.—

Les Massacres d'Arménie Ժօրժ Քլէմանսոյի յառաջաբանով։ Այս գիրքը որ հրատարակուած է 1896ին, կը պարունակէ թարգմանութիւնը շարք մը նամակներու զորս հայկական գաւառներու ջարդերուն ականատես Հայեր գրած էին Պոլսոյ իրենց ծանօթներուն եւ որոնք յետոյ ղրկուած էին Չօպանեանի ։

L'Assassinat du Père Salvatore. Աղաւնի գրած էր պատմութիւնը Հայր Սալվաթօրի որ իտալացի կրօնաւոր մըն էր, թուրք զինուորներու կողմէ Զէյթունի մօտերը սպաննուած։ Չօպանեան, թարգմանելով զայն, հրատարակած է Փ. Քիյեարի յառաջաբանով ։

L'Histoire de Zeïtoun. գարձեալ Աղաւնիի կողմէ գրուած, զոր ֆրանսերէնի թարգմանելով Չօպանեան հրատարակած է Վիքթոր Պէռարի յառաջաբանով, 1897ին։

Poètes Arméniens Anciens et Modernes. Հաւաքածոյ մը հին եւ նոր հայ բանաստեղծութիւններու թարգմանութեանց, որ լոյս տեսաւ 1902ին Կապուէէլ Մուտէի մէկ ուսումնասիրութեամբ հայ բանաստեղծութեան եւ արուեստներու մասին ։

Chants Populaires Arméniens. ընդարձակ հաւաքածոյ մը որ կը պարունակէ հայ ժողովրդական երգերու թարգմանութիւններ ։

Les Trouvères Arméniens. թարգմանութիւնները Նահապետ Քուչակի, ինչպէս եւ միջնադարեան եւ նոր աշուղներու եւ աշուղաձեւ բանաստեղծներու յատկանշական էջերուն ։

Poèmes, Փիէռ Քիյեարի ընդարձակ ներածութեամբ։ (Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը Չօպանեանի բանաստեղծութեանց)։

La Possédée. Շիրվանզադէի «Ցաւագար»ին թարգմանութիւնը որ հրատարակուեցաւ իբր առաջին հատորը Ֆր. Մաքլէրի Petite Bibliothèque Arménienne մատենաշարին։ Հրատ. E. Leroux, (1910)։

La Vie et le Rêve, արձակ բանաստեղծութիւններու, պատմուածքներու եւ ֆանթէզիներու թարգմանութիւններ ։

Offrande poétique à la France, գրքոյկ մը Ֆրանսայի ձօնուած չորս բանաստեղծութիւններէ կազմուած (1917)։

La sœurette lointaine et autres histoires d'enfants, որ թարգմանութիւնն է Տղու հոգիներ պատմուածքներու հաւաքածոյին.

Les plus belles pages de Djivani. գրքոյկ մը որ կը պարունակէ Աշուղ Ջիւանիի ամէնէն գեղեցիկ տաղերուն թարգմանութիւնը ։

La Roseraie d'Arménie. այս ընդարձակ գործին երեք հատորները միայն հրատարակուած են մինչեւ այսօր, յաջորդաբար 1918ին, 1923ին եւ 1929ին ։

Victor Hugo, Chateaubriand et Lamartine dans la Littérature Arménienne; հրատարակուած 1935ին ։

Աստնցմէ զատ գրած է նաեւ գրքոյկներ, ինչպէս La Question Arménienne, l'Arménie, Ա. Ֆրանսի յառաջաբանով որ կը ներկայացնէ Հայոց պատմութիւնը, գրականութիւնը եւ դերը Արեւելքի մէջ։

Բացի ֆրանսերէնէ, Չօպանեանի բանաստեղծութիւններէն ոմանք թարգմանուած են նաեւ անգլիերէնի, գերմաներէնի, ռուսերէնի, իտալերէնի, սանսկրիտ?ի, յունարէնի եւ հունգարերէնի ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 Մայիս.— Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղը «Օրը» տօնեց Մայիս 6ին, Շահրիկեան սրահին մէջ ։

Ընթամասնաճիւղերէն կը մասնակցէին՝ Պուլվար Օտտօ, Սէն Լու եւ Սէն Ժիւլիէն

Բացումը կատարուեցաւ «Մեր Հայրենիքով» զոր նուագեցին՝ Գ. Ժիրայր Մալայեան՝ ջութակով, իսկ դաշնակով Տօքթ. Համբարձումեան (ատամնաբոյժ)։

Տիկին Քիպրիթճեան քանի մը խօսքով բացատրեց հայ կնոջ դերը անցեալի մէջ եւ մասնաւորապէս անոր պարտականութիւնը ներկայ անստոյգ վիճակին մէջ ։ Խաչուհիները գնահատելի աշխատանք էին տարեր ճոխ յայտագիր մը պատրաստելու, ընտրելով անհամապատասխան՝ հանդիսականներու ցանցառ թիւին ։

Երեք ենթամասնաճիւղերու կողմէ սանուհիներ հայրենաշունչ արտասանութիւններ ըրին, երգեցին եւ պարեցին հայկական պարեր։ Տպաւորիչ էին դեռատի սանուհիի մը մեներգները։

Ուշագրաւ էր Նաեւեռագոյնին պատկերը զոր երեք Հայուհիներ իրենց տարազով կը խորհրդանշէին եւ երգելով կը բացատրէին գոյներուն իմաստը։

Յայտագիրը գրեթէ կը գրաւէին սանուհիները, որոնցմէ դատ հաճութեամբ լսուեցան նաեւ Տիկին Վարժապետեանի մեներգները եւ մէջ ընդ մէջ Գ. Ժիրայր Մալայեանի ջութակով հայկական երգերը ։

Տօքթ. Համբարձումեան բեմ հրաւիրուելով ըսաւ.

— « Երկար ատեն օտարութեան մէջ ապրելով, հայ ժառանգին, հայ պատանին հայերէն երգն ու խօսքը չէին լսած, ուրախ եմ եւ հպարտ որ Մարսիլիահայ գաղութին մէջ աշխատանք կը տարուի՝ հոս ծնած ու հասակ նետած հայ սերունդին մայրենի լեզուի մշակոյթին ։ Պէտք է ոյժ տալ Հ. Կ. Խաչին որ իր համեստ ուժերով կը ճգնի Անդրանիկներ եւ Բաֆֆիներ հասցնել »։

Ապա խօսք տրուեցաւ Գ. Մ. Միլւոնեանի, որ գնահատելով մասնաճիւղին աշխատանքը, ինչպէս նաեւ յայտագրին մասնակցող սանուհիները գիտակ տաւաւ .— «Եթէ ներկայ եղող սանուհիներէն իւրաքանչիւրին ծնողները ու ազգականները իրենց ընկերանային, արդէն սրահը լեցուած պիտի ըլլար ։ Տիկիններ, այո, հպարտանանք ցարդ տարուած աշխատանքին արդիւնքով, բայց ջանանք անոր անուտկանացումը ապահովելուն մէջ գտնել մեր մեծագոյն գոհունակութիւնը»։

Հանդէսին աւարտումէն առաջ վիճակահանութեան դրուեցան արժէքաւոր առարկաներ զորս Կ. Խաչին նուիրած էին բարեսէր անհատներ։

Սանուհիները հանդէսին փակումը կատարեցին «Յառաջ Նահատակ» խմբերգով ։

Ռեբեկա Միլտոնեան

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԷՍԻՆ, 9 մայիս.— Հայ Կ. Մ. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղի կազմակերպած թատերական ներկայացումը, տեղի ունեցաւ կիրակի, 8 մայիս Ժ. Ց. Դ. Տան շէնքի մէջ, դեկավարութեամբ դերասան Թրագօյի։ Նիւթն էր Բ. Այվազեանէ՝ «Սատանը այրում» է։

Ներկայացումը անցաւ խիստ յաջող, թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս։ Ստուար բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու համար Հայ Կ. եւ Մարտիկներու միութիւնը։ Դերակատարները ամէնքն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը, նկատի ունենալով մանաւանդ խաղին պարտադրած դժուարութիւնները ։

Դերակատարներն էին, Սրգօ՝ Գ. Լ. Ղարիպեան, խաթուն՝ Օր. Ա. Թաթավլաճեան, Կարօ՝ Վ. Հիւսեան, Եղսօ՝ Օր. Բրուսեան, Քրիստինէ՝ Օր. Գոստանեան, Արաէն՝ Գ. Ե. Ճիլոյեան, Հիւսէին բէկ՝ Ա. Օրլանեան, Լէյլի՝ Տիկին Շ. Թաշճեան, Շէյխ՝ դերասան Գ. Թրագոշ, ծառան՝ Փ. Փանոսեան, զինուորներ եւայլն ։

Հայ. Կ. Մ. Միութիւնը իբրեւ ըլնորհակալութիւն մէկ մէկ ծաղկեփունջ նուիրեց մասնակցող օրիորդներու եւ Տիկիններու ։

Իսկապէս քաջալերանքի արժանի են այս տեսակ միութիւններ, որոնք ամէն կերպով կ'աշխատին հայկական հոգին վառ պահել մեր գաղութներու մէջ։ Ինչպէս միշտ այս անգամ ալ խաղին յուշարարն էր Գ. Գոյաճեան ։

Հայ. Կ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլորին, որոնք եկած էին իր այս ձեռնարկը քաջալերելու, մանաւանդ դերակատարներուն, որոնք ոչ մէկ յոգնութեան առջեւ կանգ չառին ։

Հ. Քարտաշեան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ԽԱՐՊԻՆԻ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Մայր-Արեւելքի հոգեւոր հովիւը, Ասողիկ վարդապետ, ձեռնարկած է հայկական եկեղեցի մը շինելու Խարպինի մէջ (Մանջուրիա)։

Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդուին.—

Հաշուի եղած է որ հարկ է գոնէ 20 հազար եէն արժողութեամբ տուն մը գնել Բրիստանի մէջ (Խարպինի չուկան եւ գործի կեդրոնը) որուն եկամուտը՝ ըստ տեղական վիճակագրութեանց՝ հարիւրին 10 — 15 է։ Խարպինի, Զան-Զուի, Տայրէնի հայ հասարակութիւններէն արդէն իսկ աւելի քան 10.000 եէն հաւաքած եմ։ Կան քանի մը ազգակիցներ ալ որոնք խոստացած են գեռեւս իրենց տուածին կրկինը տալու երբ 20.000ի սակը ամբողջացնել կարելի ըլլայ ։

Խարպինի մէջ կան 208 Հայեր ։ Շանկհայ՝ 206, Թիէնցին՝ 46, Զան Զուն՝ 44, Ուրկա (Մօնկոլիա) 14, Մանջուրիա քաղաքը (Մանջուգոյի մէջ) 10, Հայլար 6, Մուգտէն՝ 7 ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՇԵՅՔՍՓԻՐԻ ՄԱՍԻՆ

Գուլբէնկեան Մշակութային Հիմնարկութիւնը վերջերս հրապարակ հանեց ծանօթ գրագէտ եւ բեմավար Գ. Հայկ Աջէմեանի մէկ պատկառելի ուսումնասիրութիւնը Շէյքսփիրի մասին ։ «Լիւնիվէրսալ» նոյն նիւթին նուիրուած գրախօսականի մը մէջ կը գրէ .—

« Այսօր ամբողջ աշխարհի մէջ ամբողջացուած է հիացումը Շէյքսփիրի հանդէպ։ Դուրս է վէճը անոր արժէքներուն մասին, տեղի տալով անոր թատրոնին մասին օգտակար պրպտումներու եւ շէյքսփիրեան ստեղծագործութեան նշանակութեան աւելի պայծառ լուսաբանութեան մը։ Մեր գրականութիւնը զրկուած էր երէկ մը որ մեզ պարզէր ինչ որ պէտք էր գիտնալ հանճարեղ թատերագրին կեանքին եւ երկին մասին։ Սոյն մենագրութիւնը, աշխատասիրուած սեղին պատշաճ բոլոր պայմաններով, կը յաջողի ընթերցողին տալ ամբողջական եւ հաւատարիմ պատկերը այն նշանակութեան զոր Շէյքսփիր ունի տիեզերական թատրոնին եւ գարերու մարդկային ամբողջ մշակոյթին մէջ։ Աջեմեանի կերպով փաստացի՝ այս երկը ունի համոզիչ շունչ մը եւ ամբողջական լեցուցնութիւն մը, առանց զրկուած ըլլալու ջերմութենէ մը որ կը ճնշէ զուտ վարդապետական ճիգի մը հետքերը»։

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

Թաքալու Փազարճըք.— Ունի 116 ընտանիք, իսկ Ազգ. վարժարան կը յաճախեն միայն 40 աշակերտներ։

Տնտեսական տագնապի վերջին տարիներու ընթացքին, սկսեալ 1927էն, գաղութին մէջ կասած է հայ ժողովուրդին աճումը։ 1934 35ին Հայերու հանդէպ Փազարճըքի մէջ եղած հալածանքին պատճառաւ, 10-15 ընտանիքներ ուրիշ քաղաքներ գաղթած են։

Միտիլլի.— Այս գաղութը որ ատեն մը մինչեւ 650 ընտանիք կը հաշուէր, այժմ վերածուած է 120 ընտանիքի, որոնցմէ հազիւ 20ը բարեկեցիկ են, իսկ մնացեալները տարուան չորս-հինգ ամիսը միայն աշխատելով օրական 20 — 25 տրամի կը շահին ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՍՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Այս վերնագրին տակ պիտի ջանանք խտացած ձեւով տեղեկութիւններ տալ համաշխարհային մարզական կեանքին ցոյցերուն վրայ։ Սփոռը ներկայիս շատ կարեւոր դեր մը կը խաղայ, եւ պէտական իշխանութիւններն իսկ մոտին կը հետեւին եւ կը քաջալերեն թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս բոլոր մարմնամարզական միութիւնները ։ Մաղթելով որ օր մը մենք ալ նոյն դիրքին մէջ գտնուինք, հետեւինք գոնէ ալ ու ձախ կատարուած գործունէութեանց ։

Այս կիրակի 8 մայիս Փառք ալ Փրընսի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի բաժակի վերջին խաղը, Olympique de Marseille եւ F. C. de Metz ի միջեւ ։ Սթատը լիքը լեցուն էր, Հանրապետութեան նախագահն ալ ինչպէս միշտ, ներկայ էր այս մրցումին։ Այս անգամ իր հայրենակիցները կը մասնակցէին, F. C. de Metz, Ֆութպոլի այս տօնին։ Շատ հետաքրքրական եւ մինչեւ վերջին վայրկեանը անստոյգ եղաւ այս մրցումը, բայց վերջապէս Մարսիլիացիները շահեցան բաժակը 2 — 1 նշանակէտով։ Թէեւ յաղթական կէտը վիճելի էր, բայց դատաւորը ընդունեց։ Մարզէյլ հինգերորդ անգամ ըլլալով յաղթական կը հանդիսանայ, ինչ որ աննախընթաց է։ Ներկաներուն թիւն էր 35000։ Հասոյթը՝ մօտաւորապէս 600.000 ֆրանք ։

Յունիս 4ին Փարիզի մէջ պիտի բսկսին Աշխարհի Բաժակի Ֆութպոլի մրցումները, մասնակցութեամբ ամէնէն կարեւոր ազգ. խումբերու ։ Այս բաժակը չորս տարին անգամ մը մրցակցութեան կը դրուի։ Մինչեւ հիմա Ուրուկուէյ՝ Մոնթէվիտէոյի մէջ եւ Իտալիա ալ Հռոմի մէջ շահած են։ Ֆրանսական ազգ. խումբը, իբր այս տարուան միջազգային մրցումներուն մէջ ձեռք ձգած արդիւնքներէն դատելով, կը յուսանք թէ մինչեւ վերջին մարզերուն կը հասնի։ Մասնակցող խումբերէն կարեւորագոյններն են Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա եւ Պրազիլիա եւ կը կարծուի թէ այս չորսին մէջն է որ պէտք է փնտռել երկու finalistները։ Ասոնցմէ զատ քաղաքական եւ Արժանթին ալ նիւթական պատճառներով ետ առած են իրենց մասնակցութիւնը։ Այսպէս կը կորսուին երկու շատ զօրաւոր խումբեր որոնցմով փայլ մը պիտի տային սոյն մրցումներուն ։

Յաջորդաբար աւելի լայն մանրամասնութիւններ պիտի տանք վերոյիշեալ ցոյցին մասին ։

Ա. Ա.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԹԽԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Սիրելի «Յառաջ», չատերու ուշադրութենէն վրիպած ըլլալու չէ որ ուրիշ տարիներու պէս այս տարի եւս Ապրիլեան սգահանդէսի օրերուն, կազմակերպութիւններ կան որոնք անփութութեամբ կամ սուգի հանդէպ արհամարհանքով հանդէսներ կը սարքեն պարելու կամ ուրախանալու համար։

Պէտք է վերջ տալ ո եւ է Հայու բընական զգացումները վիրաւորող այս կացութեան ։

Մեր թերթերը, մասնաւորաբար « Յառաջ »ը կրնան գործնականօրէն արգիլել հանդիսանալ, եթէ ուզեն ամէն տարի Ապրիլ Տասնըմէկին (24) առաջ եւ վերջը եկող Շաբաթ եւ կիրակի օրերուն համար ծրագրուած որ եւ է հանդէսի, ներկայացման ծանուցումները չհրատարակել ։

Լ. Զորմիսեան

ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

[illegible] ... Աչքերուս առջեւ կ'երեւէր ... ցուցին ու մոլեգնութեան արցունքը.

[illegible] ... Ան ինծի հետ Քիւրտ- ... Սիմոն, այս էր անոր անուն ... ու զինագործ բարեկամներ ... (կոչուած մարթ) վրայ ... Աւերածութիւն եկաւ իրենց հա-

զին երբ զիս տեսան։ Ու ընդունեցին սիրով, գրկաբաց։ Կամուրջին ինչ պէ՞ս անցար, կ'ըսէին։ Եթէ կամուրջին վրայ բռնուէիր, քեզ հոն կը զարնէին։ Բայց կամուրջին աղքին անցնողներուն բան մը չկայ։ Ա՛լ աղատեցար, հոգ մի ըներ։ Թշուառութենէն չէի՞ր կշտացեր դեռ, ինչո՞ւ կանուխ չեկար։ Նախնական Քիւրտերուն մէջ ալ մարդ կրնա՞յ ապրիլ եղեր։ Անօթի չըլլա՞ս, հարցուցին։— Անօթի եմ, բաց երեք օրէ ասդին։ Թալէաթ չուտով վազեց քովը տունէն հաց բերաւ ինծի։

Մասամբ թէ զիս ի՞նչ ընեն որ պէտք զինուոր չըլլայի։ Վատնելու եղ առաջկայ մըն էի եւ ինծի հետ խաղ չէր ըլլար։ Պէտք էր զիս տանիլ կառավարութեան յանձնել։ Կառավարութիւնը պիտի հարցնէր թէ ո՞ւր էի այսքան տարին ի վեր։ Ո՞վ կը պահէր զիս։ Ինչո՞ւ փախեր էի ապաստանէն, ի՞նչ իրաւունքով եւ յանդգնութեամբ։ Այդ բոլորը դժուար բաներ էին։ Անոնք Մուխլիս անունով ազգեցիկ Թուրք բարեկամ մը ունէին որ ճրագերա զօրաւոր թիկնապահ էր։— Զարգերէն առաջ անօթի չան մըն էր, ըսին, հիմա ունեցածին հաշիւը չկայ։ Սպանեց ու կողոպտեց։ Ան հիմա ընդարձակ հողեր ունի եւ անոնց համար ծառայ կ'ուզէ։ Քովը կ'առնէ, կ'երթաս կ'աշխատիս

Մուխլիս երկտասարդ Թուրք մըն էր։ Եկաւ տեսաւ զիս ու հաճեցաւ քովը առնել, անշուշտ ձրի, պայմանաւ որ իրենք երաշխաւոր ըլլան ինծի։ Անոնք զիս գովեցին ու երաշխաւոր եղան։— Մեծ ընտանիքի զաւակ է ըսին։ Հիմակուան վիճակին մի նայիր։ Երեք տարի լեռները մնացած է, Քիւրտերուն մէջ, ի՞նչ պիտի ըլլայ ։ Մուխլիս կը նայէր ինծի գննող նայուածքներով, ինչպէս մսագործը, որ անասուն մը ծախու կ'առնէ։— Շատ աղէկ, տուն զրկեցէք, ըսաւ ու անցաւ գնաց։ Իմաստուն ծերուկը սկսաւ ինծի խրատներ տալ.— Գոզութիւն չընես, հա, վերջը ծեծ ամօթով կ'ըլլաս։ Նայէ որ երեսիս ճերմակ հանես։ Քիւրտերուն մէջի սովորութիւնները մոռցիր։

Գացինք Թուրքին տունը։ Ան զիս ախոռն տարաւ։ Հոն հայ զրկեց ինծի։ Այդ ախոռը իմ բնակարանս եղաւ ։ Կապերտ մը մէջ, հոն մտայ մը կը պառկէի։ Քիչ մը վերջ ճերմակ փաթթած մարդ մը ներս եկաւ ու սկսաւ հարցաքննել դատաւորի նման քննել զիս։ Ո՛վ էք, ո՞ր տեղացի, ուրկէ՞ կուգայի, եւայլն։ Անունս կը հարցնէին, անունս Ալի է կ'ըսէի։ Այդ փաթթոցաւորը ըսաւ թէ ինք Հայ էր ու սկսաւ հայերէն խօսիլ։ Ան գնաց, ուրիշ ճերմակ կապած մէկը եկաւ, կաղ, գաւազաններով։ Ան ալ զիս հարցաքննեց ու ըսաւ թէ ինք տեղացի իսլամացած հայ կօշկակար մըն է ։ Մուխլիսի կողմէ կուգային անոնք ։

Իրիկունը գացի Թալաաթի տունը։ Մտերս յայտնեցի թէ զէնք գնելու եկած եմ։ Կեցի՛ր, ըսին անոնք, հօրդ գրենք անգամ մը Պոլիս, հասկնանք թէ ո՞ղջ է թէ մեռած։ Կարելի է քեզ քովը կը տանի։ Լեռ երթաս ի՞նչ պիտի ընես։ Կը սպաննուիս նորէն։ Ու այդ օրն իսկ հօրս գրեցին։

Ես Մուխլիսի հովիւ եղայ։ Անոր գոմէշները, եզներն ու կովերը կ'արածէի Ալիսի գաղջ ափերուն վրայ։ Ամէն քայլափոխիս կ'մտաքի կը հանդիպէի։ Գեղափը, չըջեկալ մարեքն ու բլուրները լեցուն էին մարդու կըմախքներով։ Զարհուրելի էր տպաւորութիւնս այդ օրերուն։ Լերան վայրի ամայիին վարժ աչքերս հիմա ի՞նչ կը տեսնէին հոս։ Թուրքերը զինուած եւ ուրախ, ձիերով կը պտտէին։ Ու կը պատմէին իրենց ըրածները շատ մեծ պարծանքով։ Ու կը սպասէին որպէսզի մնացող Հայերը ուրախանան այդ բոլորը լսելով։ Ջէ՞ որ մեռնողները կ'ավուր էին։ Մինչեւ հիմա, մնացողները իսլամ են։ Ճերմակ կապած են։ Մզկիթ կ'երթան։ Ու կը խօսին իսլամճա (այսինքն թուրքերէն)։

Օր մը Մուխլիսին արտն էինք՝ ցանքի, անոր Նիզամ յուն ծառային ու Քեամիլ անուն բարեկամին հետ։ Քեամիլ թէու Թուրք, հասարակ հոգիի տէր իսլամ էր։

— Օլա՛ն, ըսաւ ինծի ան, դու ան կ'՞դծօրէն եկեր յանձնուեր ես։ Իրաւէն, սիրով, իսլամ եղա՞ծ ես, թէ ոչ երբ օրերը տաքնան, նորէն պիտի փախչիս լեռ երթաս։

Քեամիլէն առաջ բնաւ մէկը զիս փորձած չէր այդ կերպով ։ — Քեամի՛լ, ըսի անոր, հո՛ ըրէ եւ սերտ նայէ։ Իմ ի՞նչ ընելիքս քեզի չէ մնացեր։

— Օլա՛ն, ըսաւ ան, ես քու աչքերէն կը վախնամ։ Դուն սուտլի ես ։ Անպատճառ պիտի փախչիս նորէն լեռ երթաս։ Ի՞նչ կ'ընես լեռը։ Թուրք կը սպաննե՞ս…

Նիզամ ինծի.— Օլա՛ն, ան ձեզմէ է, Հայ է, մի վախնար (տեսնելով որ դո.րս նետեցի)։

— Եա, հասատեց Քեամիլ, առաջ կեավուր էր, փառք պէղդամպէրին իսլամ եղաւ։

Զհաւատացի։ Ցետոյ սակայն հաւատացի թէ այդ մոլեռանդ Թուրքը Նախկին Հայ մըն է։ Կինը Թրքուհի է ու զաւակներ ունի։ Ան կը խօսէր հիւանդի իսլամճա …

Իրիկուն մը անասունները խճողին ձգած ախոռ կը դառնայի.Քանի՛ զարձողներ ճամբէն։ Նաեւ մէկը, էշ հեծած, կին մը ետեւէն։ Այդ օրերը, Մարտի կէսերը, կը լսէինք Հայոց Նահանգը Երզնկայէն եւ անոնց վրիժառութիւնները։ Բարեւեցի մարդը ։ Ուրկէ՞ բարով, դէպի ո՞ւր, հարցուցի, էյի՛։— Երզնկայէն օղո՛ւլ, Երզնկայէն։— Հը՛՞մ... վերջը՛... Ութօլ գետնին տակը պահուեցայ ու դրժուար ազատեցայ։

ՆԻՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(80)

(Շար.)

վայր մը պիտի սահմանուի այսպիսիներու։ (Մանրամասնութիւններ կը պակսին այդ մասին)։

Իրասասու շրջանակներու կարծիքով, իւրաքանչիւր չորս օտարականէն մէկը անարժան է Ֆրանսայի հիւրընկալութեան ։ Ահա թէ ինչո՛ւ ամողջ պատերազմ հռչակուած է անարժաններու դէմ, յանուն երկրին բարեկարգութեան եւ ապահովութեան ։

Նոր պատերազմ Սթալինի դէմ՞

Թիֆլիզէն հասած հեռագիր մը համաձայն, «Խուստաստանի ազատագրականներու Միութիւնը կը հաստատէ թէ կարմիր բանակին սպաները դաւ մը սարքած են Սթալինի դէմ։ Առջի օր անոնց ազդարարը (սփիքըր) ձայնասփիւռով կարդացեր է դաւադիր սպաներուն անունները, 47 հոգի, որոնք մասնաւած ըլլալով, գնդակահարուած են Չեկայի բանտին մէջ, մայիս 3ին։ Ծանկին գլուխը կը գտնուէին գնդ. Անարէ Անտրէյեւ եւ հրամանատար Շթուկալով։ Իբրեւ թէ բոլորն ալ ուխտած էին սպաննել Սթալինը։ Ազդարարութիւնը կ՚ըսէ — «Խուստաստանի ազատագրականներու միութեան արդարադատ սուրը պիտի հասնի Սթալինի։ Համրուա՛ծ են կարմիր դիկտատորին օրերը »։

Արիւնալի ապստամբութիւն մը Պրազիլիոյ մէջ

Պրազիլիոյ նախագահ Վարկասի դէմ Ֆաշական ապստամբութիւն մը սարքուած ըլլալով, դիկտատորը ինք անձամբ գլուխն անցաւ զսպողական գործողութեանց եւ խեղդեց շարժումը, վեց ժամուան ճակատամարտէ մը վերջը ։ Առաջին առթիւ սպաննուեցան 50 հոգի։ Շատ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն վիրաւորները։ Հինգ հարիւր ապստամբներ պաշարուելով գերի բռնուեցան եւ անմիջապէս պատերազմական ատեան յանձնուեցան ։

Ապստամբութիւնը ծագեցաւ չորեքշաբթի կէս գիշերին, բուն իսկ նախագահական պալատէն, որուն պահակները գլուխ վերցուցած էին։ Նախագահ Վարկաս աօրճանակը ձեռքին մէջ՝ պաշտպանեց պալատը, ուր կը բնակէին իր կինը եւ աղջիկները։ Նախագահը պատուհանէ պատուհան կը ցատքէր, հանդիպածը սպաննելով։ Հեռաձայնի գիծերը խզուած էին, բայց կարելի եղաւ հաւատարիմ զօրքին իմացնել ապստամբութիւնը ։ Ասոնք անմիջապէս օգնութեան հասան եւ պալատէն դուրս քշելով ըմբոստները, հետապնդեցին քաղաքին փողոցներուն մէջ։ Ապստամբները յարձակած էին նաեւ ծովային նախարարութեան, մթերանոցի մը, նաւակայանի մը եւ գինուորական հրամանատարին պաշտօնատան վրայ ։

Ապստամբները կը պատկանին կանանչ շապիկաւորներու կազմակերպութեան, որ լուծուած է։ Անոնց անդամները ահուսարսափ կը տարածէին քաղաքին մէջ, ռումբեր եւ գնդակներ տեղացնելով եւ աւետաբեր լուրեր հաղորդելով իրենց յաջողութեանց մասին։ Պաշտօնական դեկոյցը կ՚ըսէ թէ շարժումը Ֆաշական էր եւ թէ անոր պարտութիւնը գործնապէս կը հերքէ այն լուրերը թէ Պրազիլիա դէպի Ֆաշականութիւն կը հակի ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ փոխառութեան առաջին շարքը հրապարակ պիտի հանուի յառաջիկայ շաբթու, համաձայն տեղական թերթերու տեղեկութեանց ։

ՏՈԼԱՐԸ բարձրացաւ Փարիզի սակարանին մէջ, բաղդատելով ... սակին հետ։ Առջի օր անգլիականը կ՚արժէր 177.72 ֆրանք, իսկ տոլարը՝ 35.75։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը բողոքեց Խ. Միութեան ծովային գործավարին դէմ, որ գրգռիչ բանախօսութիւն մը կատարած էր մայիս 1ի տօնակատարութեան առթին, «արիւնածարաւ շուներ» կոչելով Ճափոնցի աշխարհակալները։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Գերմանիոյ, այն հակահրէական օրէնքին առթիւ որ կը տրամադրէ արձանագրել 5000 մարքէն վեր եղած հարստութիւնները։ Ամերիկա չի հանդուրժեր որ այս օրէնքը գործադրուի ամերիկեան հպատակ Հրեաներու դէմ ։

ՀԻԹԼԷՐ մէկ շաբաթ իր ամառանոցը քաշուելով, պիտի հանգստանայ վերջին յոգնութիւններէն։ Իրազեկներ կ՚ըսեն թէ այս առթիւ ծրագիրներ պիտի որոճայ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններու մասին, ինչպէս ըրաւ Աւստրիոյ համար ։

Պ. ԷՏԻՕ Սուրիայէն Պաղեստին անցնելով, Երուսաղէմ գնաց։ Բրիտանական մարզպանը մասնաւոր կառախումբ մը դրած էր իր տրամադրութեան տակ։ Խռովութիւնները կը շարունակուին Պաղեստինի մէջ ։

ՀՌՈՄԷՆ ՊԵՐԼԻՆ ուղեւորութիւնը պիտի տեւէ 23 ժամ, Մայիս 15էն սկսեալ, իբրեւ հետեւանք Աւստրիոյ կցման։ Ճամբան 1700 քիլոմեթր է եւ մինչեւ հիմա կը տեւէր 27 ժամ ։

ՇՈՒՆԵՐԸ եւ կատուները անխնայ կը սպաննուին Վիէննայի մէջ, որովհետեւ գերմանական օրէնքը 10 շիլինէն 5 անգլ. ոսկիի բարձրացուցած է տուրքերը։ Հրամայուած է այդ անասունները ոչնչացնել ծնելէ անմիջապէս վերջը։

ԹԱՆԿՈՒՆԷՆ (Հնդկաստան) կը հեռագրեն թէ անգլիացի կին մը վեց զաւակ մէկէն ծնաւ։ Մէկը մեռաւ, իսկ միւսները ողջ են եւ առողջ, ինչպէս եւ մայրը ։

Այրի տիկին Եղիսաբեթ Տէր Ղուկասեան եւ զաւակունք, խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց անմոռանալի ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՏԷՐ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ

գառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ Մայիս 9ի գիշերը։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ սրահին մէջ, 22 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱՐԱՆ Կ՚ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար, թարգմ. Ա. Մասսաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ։

Կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՍՕՆԱԼՑ, Տէր եւ Տիկին ԼՈՒԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. ՍԱՆՃԱՔ, Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ՊԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

ԿԻՐԱԿԻ 15 Մայիս, ժամը 5էն 12, 8 Րիւ Գօսիւէ, ընկերական պարանցիկ հաւաքոյթ։

Pick-up եւ Պիւֆէ։ Մուտք 5 ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Դ Ի Ւ Ա Ն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, կիրակի կէսօրէն ժամը ճիշդ 3ին ծանօթ ճաշարանին։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 13 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» ակումբին մէջ։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Վարուժան ակումբին մէջ։ Կը խնդրուի ԹԱԼՈՒՄԻԻ եւ ԼՈՐԷԹի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «Վրէժ» խումբի ժողովը 14 Մայիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Տէր Պօղոսեանի բնակարանը, կը դասախօսէ ընկ. ՅՈՎՀ. ՊԱՏՐԻԿԵԱՆ, Նիւթ՝ «Վանի հերոսամարտը»։

ԳՌԵՆՈԲԼԻ «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Կրապետեաններու բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։ Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Յ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՆՕԹ ՄՏԱԻՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Խ Ն Ջ Ո Յ Ք

Կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի «ԴՐՕՇԱԿ» ակումբի կողմէ ի նպաստ իր Գրադարանին։

22 Մայիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին,

Խրիմեան սրահին մէջ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս։

Երգ, արտասանութիւն եւայլն ։ Մուտք՝ 6 ֆրանք։

ԿԱՐԴԱՑԷ ԽԱՂԻ ՕՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, 1 Bld. Carnot

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍ ԲՈՒԲՈՒԶԵԱՆ

ՏԻԿԻՆ Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ կը խօսի Սայաթ Նովայի մասին։ ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՑԱԿՈԲԵԱՆ կ՚երգէ Սայաթ Նովայէն, ընկերակցութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ։ Թիֆլիզցի ԿԻՆՏՕՆ կը պարէ կովկասեան պարեր։ Գեղարուեստական բաժին։ Հիւրերուն կը տրուի կաթով սուրճ եւ կարկանդակ։ Մուտք 3 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

«Մէրիլ Կաթոլիք» սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»Ը

Կը մասնակցին տեղական կարող ուժեր։ Գիներ 5 եւ 4 Ֆր.։

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Ա. Չօպանեանի յիսնամեայ գրական յոբելեանը տեղի պիտի ունենայ վաղը ... մեծ ամփիթատրոնին մէջ։

Մուտքը ազատ է. տոմսերը կարելի է գտնել Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ դիւանատունը եւ Հր. Սամուէլ գրավաճառատունը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse: Նիւթ՝ Խաղաղութի՞ւն թէ պատերա՞զմ (պատերազմը անխուսափելի՞ է)։ Պ. Պ. ՀՐԱՆՏ ԱՐԷԼԵԱՆ եւ ՆՈՒՊԱՐ ՔԷՕԹԱՀԵԱԼԵԱՆ պիտի պաշտպանեն «Խաղաղութիւնը»։ Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ՄԵԼԻՏՈՍԵԱՆ եւ ԿԱՐԱՊԵՏ ԹՕՓԱԼԵԱՆ պիտի պաշտպանեն «Պատերազմը»։ Երկու կողմերու պաշտպանողականէն ետքը՝ պիտի դիմուի ներկաներու քուէին։

Վերջնական վճիռը պիտի արձակէ յատկապէս կազմուած դատական ատեանը, բաղկացած հետեւեալներէն.— ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՓՕԼԱՏԵԱՆ, Պ. Պ. ԱՐՄԷՆ ԵՆՈՎՔ, ԿԻՐԻՄՇԵԱՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍ, ԳՕՇՆԱՔԵԱՆ ՕՆՆԻԿ, ՍԱՀԱԹՃԵԱՆ ՎԱՀԱԳՆ, ՓԻՐԱՆԵԱՆ ՏԻԳՐԱՆ եւ ՀԻՒՍԵԱՆ ՊՕՂՈՍ .

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք ։

13րդ Տարեկան Ցուցահանդէս

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ
ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսացի, Անգլիացի, Ցոյն, Լեհ եւ Ռուս սկաուտներու

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԶՕՐ. Կ. ԿՈՐԿՈՆԵԱՆԻ

Կիրակի 15 Մայիս, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

SALLE POISSONNIÈREի մէջ, 7. Rue du Fg. Poissonnière. (9)

Métro. Bonne Nouvelle.

Կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Օնանեանի։

Յայտագիր.— ՏՈՂԱՆՑՔ Սկաուտներու եւ Գայլիկներու, ՔՈՅՍԻՆ ԽՕՍՔ՝ Ք. Ֆարչեանէ։ Կը ներկայացուին ՍԿԱՈՒՏՈՒԹԵԱՆ ՕԳՈՒՏԸ, ԵՐԵՔ ԱՆՁԻ ՄԷԿ ՆԱՄԱԿ, ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ (ֆրանսերէն), ՊՃԽԱՆՈՒՀԻՆ ԶՈՒԶԵՐ ԽՆԴԱԼ, ԵՐԿՈՒ ՇԱՅՐԱՑԵՂՆԵՐԸ. ՏԱՐՕՒԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ. Սկաուտական նուագախումբ։ Խօսք՝ Տքթ. Մեծատուրեանէ։

Պիւֆէ Մուտք 10 եւ 5 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Լիոնի Գեղարուեստասէր երիտասարդ երկսեռ ուժերու կողմէ ի նպաստ գերեզմանատան ՄԻՐՈՒՆԻ ապաքինման

14 Մայիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, էմիլ Զօլա սրահին մէջ

Կը ներկայացուին ՄԵՐՈՒՈՂ ՃՐԱԳՆԵՐԸ եւ զաւեշտ մը ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆի։

Մուտք՝ 5, 4 եւ 3 ֆրանք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կրընոպլի Ազգ. Միութեան եւ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ

15 Մայիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Թաքրէ Քէօրի սրահին մէջ (P. L. M ի մօտ)։

Կը ներկայացուին ՀԱՅ ՆԱՄՈՒՍԸ եւ ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Մուտք՝ 5 ֆրանք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ» կողմէ 15 Մայիս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ

8, Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

Կը ներկայացուի ԱՇՈՒՂ-ՂԱՐԻՊ (օփերէթ)

Կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ՄԵԼՔՍԵԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ։ Տիկիններ՝ ԱՁՆԱՒՈՐԵԱՆ, Օր. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւյն. ... տեսարանին կը մասնակցին Օր. ԱՍՏՂ եւ Պ. ՍՍԱՔԵԱՆ ... Կը նուագէ քէմանչիստ ՕՀԱՆՆԷՍ.

Նուագախումբ, Թառ եւյն ։ Գին 6 եւ 10 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Mr. le Prince Paris

եւ ներկայացման օրը կիչէն։

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան հիմնարկութեան 59րդ. տարեդարձին առթիւ, յառաջիկայ Մայիս 15ին, Կիրակի առտու պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ (15 Rue Jean-Goujon) ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներուն։

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին վարժարանին սանուհիներուն կողմէ ։

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգակիցները ներկայ ըլլալ։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԽՄԲՈՒԱԾ ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ ... Վարչութիւնը կը ծանուցանէ իր թեմին պատկանող բոլոր ազգայիններուն որ ամուսնական եւ կրօնական պսակի արարողութիւններու ... րինական կը նկատուին Առաջնորդարանի կողմէ, երբ Առաջնորդարանի արտօնագրով տեղի ունեցած են ... առանց արտօնագրի եղած կրօնական արարողութիւնները անվաւեր պիտի նկատուին եւ յետագային տեղի ունեցած անպատեհութեանց պատասխանատու պիտի մնան իրենք։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԻՐՔԱՆ.— Վասպուրականի հերոսամարտին մէջ երրորդ բանախօսն էր ընկ. Սամսոն Տէր Թովմասեան եւ ոչ թէ Մ. Թորոսեան, ինչպէս սխալմամբ տպուած էր երէկ։

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 16 Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3ին, 11 Քուր Լաֆայէթ, Գրադարանի սրահին ... կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ... դամատոմսերը միասին բերել ...

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 14 Մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, 8 Րիւ Գօտիւէ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն ։ Օրակարգ՝ Պատգամաւորներու ընտրութիւն։

ՏԻԿԻՆ ԳՈՀԱՐ ՎՏԱՐԱՆԵԱՆ ... կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչին, փոխան ծաղկեպսակի, Համբարձում Տէր Ղուկասեանի մահուան առթիւ ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ։ Պարտադիր ներկայութիւն։ Օրակարգ՝ Պատգամաւորի ընտրութիւն։

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայրենակցական Միութեան Ընդհ. Ժողովը 15 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պ. Տօնիկեանի բնակարանը 52, Rue Gustave Courbet, Պանեօ։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները այս կարեւոր ժողովին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Ընդհ. Ժողովը 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Bar Petite Poussin»ի մէջ, 23 Պուլվար Տիւկօնիէ։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Արշակ ... եան եւ զաւակները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ... կարապետեանին, Տէր ... րուն եւ պարագաներուն՝ ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի գառնաղէտ մահուան առթիւ

Թոնոն Ա. Խաչատուրեան

×

Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր ... անդամներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ հայրենակից ... Քէթովբէ Կարապետեանի եւ ... պարագաներուն, իր տիկնոջ՝ ՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ գառնաղէտ մահուան առթիւ։

Le Gérant : H. STEPHAN

17. Rue Dameame, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 14 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 14 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3730

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ

Ճիշդ այն պահուն երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը թաղէր Եթովպիան, հանդիսաւորապէս, պերճաշուք չարժանիներով, Լոնտոն կը հասնէր Հէր Քոնրատ Հէնլայն, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն Առաջնորդը։ Օդանաւային թռիչք մը, այնքան անակնկալ, որ զարմանք պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ։

Բանբէրներ կ՚ըսեն թէ այս այցելութիւնը սարքուած է Հիթլերի եւ իր արտաքին նախարարին՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի գիտութեամբ եւ հաւանութեամբ։ Ուրեմն Հէնլայն առանձնած է չատ գործնար առաքելութիւն մը, որ կրնայ վճռական ազդեցութիւն գործել Չեխոսլովաքիոյ ճակատագրին վրայ։

Բայց այս «զգայացունց» տեղեկութիւնը միակը չէ իր տեսակին մէջ։

Ահա օր տեղական թերթ մը հետեւեալ լուրը կը հաղորդէր Փրակայէն, մայիս 11 թուականով.

Հանրապետութեան նախագահ, Տոքթ. Պէնէշ, երէկ ունկնդրութեան ընդունեց Պերլինի չեխական դեսպանը, որ մասնաւորապէս հրաւիրուած էր իր կողմէ։ Ունկնդրութիւնը տեւեց աւելի քան երկու ժամ։ Փրակայի լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ կ՚ըսեն թէ դեսպանը ճշգրիտ մանրամասնութիւններ ճարած է Հիթլերի եւ Մուսոլինիի տեսակցութեանց մասին։ Դեսպանը Հանրապետութեան նախագահին հաղորդած է գերմանական տեսակէտը, որուն համաձայն Գերմանիա կ՚ուզէ որ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն խնդիրը կարգադրուի կարելի եղածին չափ շուտ։ Կ՚ըսուի թէ Գերմանիա երեք ամիս պայմանաժամ սահմանած է, որպէսզի խնդիրը լուծուի իր բոլոր հանգամանքներով։

Գալով Իտալիոյ տեսակէտին,— միշտ համաձայն նոյն աղբիւրին — Փրակայի մէջ կ՚ըսեն թէ Մուսոլինի մասնաւոր շահագրգռութիւն մը չի ցուցներ Կեդր. Եւրոպայի վերաբերող գերմանական ծրագրին հանդէպ եւ առաւելապէս կը հակի դէպի Փոքր Ասիա, (Թուրքիա եւայլն)։ «Հետեւաբար, սկզբունքով առարկութիւն չկայ որ Գերմանիա տարածուի Եւրոպայի կեդրոնին մէջ։ Սակայն եւ այնպէս, Փրակայի մէջ կը շեշտեն թէ՝ Իտալիոյ համար շատ ալ հաճելի բան մը պիտի չըլլայ որ Գերմանիա փորձէ զէնքի զօրութեամբ տարածել իր ազդեցութիւնը Հունգարիոյ, Ռումանիոյ եւ Պալքաններուն վրայ — բաց դուռ Փոքր Ասիոյ»։

Երրորդ տեղեկութիւն մը եւս, նոյնքան կարեւոր.

Լոնտոնի թերթերը կը հաստատեն թէ չեխական կառավարութեան քաղաքական յանձնաժողովը շաբաթներէ ի վեր կ՚աշխատի, վերջացնելու համար փոքրամասնութեանց հիմնական օրէնքը, որ պիտի ձգտի գոհացնել Գերմաններուն եւ միւս փոքրամասնութեանց բոլոր բանաւոր պահանջները։ Նոր օրէնքով, բոլորովին մէկդի պիտի դրուին փոքրամասնութեանց սկզբունքը եւ Չեխերուն վայելած առանձնաշնորհները։ Հանրապետութեան բոլոր լեզուները հաւասար գծի վրայ պիտի դրուին, երկրին զանազան ազգութիւնները որոշ ինքնավարութիւն պիտի վայելեն երմական գործերու մէջ, ազգային եկամուտէն իրենց ինկած բաժինը հանրօգուտ չինութեանց յատկացնելու համար, եւս պետական պաշտօնեաները պիտի բաժնուին համաձայն իւրաքանչիւր ցեղի համրանքին։

Ու վերջապէս, չորրորդ ծանրակշիռ լուր մը։

Չեխոսլովաքիոյ լեհական բոլոր տարրերը միացեալ ճակատ կազմելով, որոշեցին ինքնավարութիւն պահանջել։ Այս առթիւ հրատարակուած կոչը կ՚ըսէ.— «Ա՛ռ այժմ չենք ուզեր սահմանել մեր պահանջած ինքնավարութեան ձեւը, զայն ձգելով Փրակայի բարեացակամութեան եւ քաղաքական ուշիմութեան։ Անհրաժեշտ է իրաւունքներու հաւասարութիւն եւ ազգային զարգացման կատարեալ ազատութիւն տալ բուն լեհական հողէն դուրս ապրող Լեհերուն»։

Ի՞նչ կը հետեւի այս չորս տեղեկութիւններէն, որոնք ամէնէն աւելի վաւերական կը համարուին, բազմաթիւ չոնդալից լուրերու ժխորին մէջ։

Ցուսահատ՝ Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ բոլոր դաշինքներէն, աչքի առջեւ ունենալով Աւստրիոյ եւ Եթովպիոյ պարագան եւ ուրիշ տագնապներ, չեխական կառավարութիւնը գերագոյն ճիգ մը կը փորձէ, կանգուն պահելու համար քսանամեայ պետութիւնը։ Ան պատրաստ է առաւելագոյն գոհացումը տալու ոչ միայն Գերմաններուն, այլեւ միւսներուն։

Արդարեւ, իրականութիւնը կ՚ապացուցանէ որ, խաղաղութիւնը ամէն գնով պահպանելու իրենց ճիգին մէջ, «մեծ»երը պատրաստ են անոր զոհելու ե՛ւ սկզբունքներ ե՛ւ դաշինքներ։ Գալով Փրակայի միւս դաշնակցին, Խ. Միութեան, միայն միամիտներ կրնան հաւատալ թէ ան կրնայ տեղէն շարժիլ, ներկայ պարագաներուն մէջ, յարգելու համար իր զինուորական յանձնառութիւնները։

Միւս կողմէ, այդ լուրերը կը հաստատեն քաղաքական - դիւանագիտական խմորում մը որ հետզհետէ ձեւ ու մարմին կ՚առնէ։

Կը թուի թէ բոլորովին սխալ չէ որ Հիթլեր եւ Մուսոլինի համաձայնութեան մը յանգած են, ազդեցութեան շրջանակներու բաժնելով Կեդր. Եւրոպան։

Որքան ալ երկու կողմերը լռութիւն պահեն այս մասին, բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ Գերմանիա տիրական դիրք մը ապահովելու համար Կեդր. Եւրոպայի մէջ, աչք պիտի գոցէ Իտալիոյ ծաւալման՝ դէպի արեւելեան Միջերկրական եւ աւելի անդին։ Անշուշտ Գերմանիա ինքն ալ կը հակի դէպի Մօտաւոր Արեւելք եւ Սեւ Ծով, Պալքաններու ճամբով։ Բայց, միջոցներ նախատեսուած են, որպէսզի երկու դաշնակիցները չընդհարին նոյն ճամբուն վրայ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԹՈՎՊԻԱՆ ԱԼ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՆՑԱՒ

«Կարելի չէ դաց պաշտպանել անցեալը ողբալով»

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը իր մայիս 12ի նիստին մէջ խաչ քաշեց Եթովպիոյ վրայ, լսելէ վերջ Նէկիւսին պաշտպանողականը։ Խորհուրդին անդամները պարզապէս Ժընեւի դիրքը բանեցին, մանաւանդ լսելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն յայտարարութիւնները, որոնք իրար կը լրացնէին։ Բանաձեւը քուէարկուեցաւ 3ի դէմ 11 ձայնով։ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին կառչած մնացին երեք հեռաւոր պետութիւններ,— Չինաստան, Նոր Զելանտա եւ Պոլիվիա։ Միւսները բոլորն ալ, մէջն ըլլալով Խ. Միութիւնը, քուէարկեցին բանաձեւը, որուն համաձայն իւրաքանչիւր պետութիւն ազատ կը մնայ ճանչնալու Եթովպիոյ գրաւումը։

Տեսարանը խիստ ողբերգական էր։ Եթովպիոյ տարագիր կայսրը, Հայլէ Սէլասիէ, որ կը սպասէր յարակից սենեակի մը մէջ, ներս հրաւիրուելով առաւ իրեն յատկացուած տեղը, իր պատուիրակութեան հետ։ Խոր լռութիւն կը տիրէր ժողովասրահին մէջ։ Ոչ ոք ոտքի ելաւ։ Ոչ ոք բարեւեց։ Արքայից արքան նստաւ խորապէս ընկճուած, հաստատ գիտնալով որ շատոնց կորսուած դատ մը պիտի պաշտպանէ։

Առաջին անգամ խօսեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Լորտ Հալիֆէքս, որ բացատրեց թէ իր կառավարութիւնը նախաձեռնութիւնն առանձնած է օրակարգի վրայ անցընելու «Եթովպիոյ ներկայ կացութենէն բխած հետեւանքներու խնդիրը», որպէսզի իւրաքանչիւր պետութիւն կարենայ ճշդել իր դիրքը։ Եւ յայտարարեց.

— «Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը չի կարծեր թէ այն որոշումները զորս առաւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը՝ իտալա-եթովպական ընդհարման առթիւ՝ կրնան պարտաւորութիւն մը կազմել Ազգաժողովի անդամներուն համար եւ կ՚արգիլեն ճանչնալ Եթովպիոյ ներկայ կացութիւնը՝ մինչեւ որ միաձայնութեամբ վճռուի հարցը։ Հետեւաբար, մեզի համար բանաւոր կը թուի հաստատել թէ իւրաքանչիւր անդամ կրնայ, առանց անուղղամտութեան, իր դիրքը ճշդել երբ որ յարմար կը դատէ»։

Լորտը նոյն չոր ուղամտութեամբ հաստատեց թէ 1936 յուլիս 4ի որոշումէն ի վեր, որ կ՚ըսէր թէ անկարելի է ուխտին արամադրութիւնները գործադրել Իտալիոյ դէմ, փաստական կացութիւնը վերջնական եւ հաստատ հանգամանք առած է Եթովպիոյ մէջ։ Բրիտանական կառավարութեան առնուած տեղեկութեանց համաձայն, իտալական տիրապետութիւնը հաստատուած է Եթովպիոյ ամենամեծ մասին վրայ եւ չկայ կազմակերպուած բնիկ իշխանութիւն մը։ «Ուրեմն, կը մնայ միայն զինուորական միջոցի, ուրիշ խօսքով՝ պատերազմի դիմել, ժխտելու համար Իտալիոյ դիրքը։ Անկարելի է մտածել այդպիսի գործողութեան մը մասին. որ եւ է երկրի մէջ ո եւ է բանիմաց մարդ չի կրնար այդպիսի բան առաջարկել։ Երբ երկու իտէալներ ընդհարման մէջ են,— մէկ կողմէ՝ վսեմ նպատակի մը անհաշտ այլ անգործադրելի իտէալը եւ միւս կողմէ խաղաղութեան գործնական յաղթանակի իտէալը, ես կը կարծեմ թէ ամենաբարձր նպատակը խաղաղութիւնն է։ Այսպէս, անկատար աշխարհի մը մէջ, միջազգային կարգուսարքի պահպանման սկզբունքներու անսահման պաշտամբ, առանց նկատի առնելու պարագաները, կրնայ պարզապէս ծառայել միջազգային անկարգութիւնը եւ աւել վէճերը։ Այս տեսակէտները յայտնելով, բրիտանական կառավարութիւնը ոչ կը դատապարտէ ոչ ալ կը վաւերացնէ այն մեթոտները որով Իտալիա տիրացաւ Եթովպիոյ, միեւնոյնատեն երբեք չի լքեր Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին սկզբունքները, ոչ ալ կը հրաժարի միջազգային վէճերը խաղաղութեամբ եւ ոչ թէ բռնութեամբ լուծելու քաղաքականութենէն»։

Աւա՜ղ Աւլայիին յայտարարութիւնը

Կարգը եկած էր արքայից արքային։ Հայլէ Սէլասիէ ոտքի ելնելով, ֆրանսերէն բացատրեց թէ հիւանդութենէ նոր ապաքինած ըլլալով, յուշագիրը պիտի կարդայ իր քարտուղարը։

Շատ երկար էր Նէկիւսին յայտարարութիւնը եւ սրտառուչ, բայց Լորտ Հալիֆէքս գիտել տուաւ թէ «կարելի չէ խաղաղութեան դատին ծառայել անցեալը ողբալով»… Ցայտարարութեան եզրակացութիւնն այն էր թէ Եթովպիան գրաւուած չէ, թէ իտալական իշխանութիւնը կը տարածուի միայն քանի մը քաղաքներու վրայ, թէ կուսակիցներէն շատեր կը թախանձեն որ իր բանակներուն գլուխն անցնի եւն.։ Այս առթիւ Նէկիւսը կ՚առաջարկէր քննիչ յանձնաժողով մը ղրկել եւ ստուգել ամէն բան։ Ի վերջոյ կ՚առարկէր թէ այս հարցին լուծումը Ա. Դ. Խորհուրդին չէ՝ նոյնը, այլ ընդհ. ժողովինն։ Եւ կ՚ողբար.

— «Եթէ ճիշդ է որ մեր ժողովուրդը չի կրնար որ եւ է օգնութիւն սպասել Ազգերու Դաշնակցութենէն, այն ատեն Եթովպիան ձեր աչքին առջեւ պիտի մնայ իբրեւ կենդանի խորհրդանշան մը բռնաբարուած զոհի մը։ Միլիոնաւոր այրեր եւ կիներ անձկութեամբ կը հետեւին ժընեւի մէջ կատարուած ողբերգութեան։ Անթոյլատրելի է Ազգաժողովին մէկ անդամը զոհել ուրիշ մէկ կամ աւելի պետութեանց շահերուն։ Եթէ իմ կոչս անպատասխանի մնայ, պատերազմը պիտի շարունակուի անողորմաբար, մինչեւ արդարութեան յաղթանակը։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը զոհելով Եթովպիան, ամէն գնով խաղաղութիւնը նախընտրելով արդարութենէն, ինքնասպանութիւն գործած կ՚ըլլայ»։

Ցետոյ խօսեցաւ Գ. Ժորժ Պոնէ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, ջերմապէս պաշտպանելով անգլիական տեսակէտը, բացատրելով թէ խաղաղութեան շահը կը պահանջէ համակերպիլ կատարուած իրողութեան։ Խօսեցաւ նաեւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչը, Գ. Լիթվինով, պղատոնական բողոք մը յայտնելով եւ յետոյ իր պաշտօնը յանձնելով օգնականին՝ Գ. Սուրիցի։ Ուրիշ ճառերէ վերջ, ձեռնարկուեցաւ քուէարկութեան, որ հանդիսաւոր թաղումն էր Եթովպիոյ։ Տրուած որոշումը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Իտալիոյ մէջ։

»»»» • ««««

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած հեռագրի մը համաձայն, ապրիլ 29ին ձերբակալուած է փոխ - վարչապետ Քոսիոր, իբրեւ հակայեղափոխական։ Ձերբակալուած են նաեւ Քիեւի զինուորական հրամանատարը, Օտէսայի կուսակցական քարտուղարը եւ ուրիշներ։

ՃԻՆԱՑԻՆԵՐԸ չորս ճափոնական թորփիլահալածներ ընկղմեցին։ Ճափոնցիները ամբողջովին գրաւեցին Ամոյ կղզին։

ՓՐԱԶԻԼԻՈՅ ապստամբները դատուելու սկսան։ Գլխաւոր վարիչները մահուան պիտի դատապարտուին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊՈՉԻ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսացի լրագրող մը, խորապէս ընդվզած, կը ձաղկէ Փարիզի ազնուական կիները, որոնք, վերջերս, նորաձեւութեան մարմաջէ մը տարուած, կտրել կուտան իրենց շնիկներուն պոչը։ Ու կը նկարագրէ անուշահոտ տիկին մը,— կէսը մուշտակ, կէսը միս, — որ, պուտարձանի շագանակի մը մէջ կալած, մինչ իր շնիկը կը հեծկլտար՝ պոչին կողմը փաթթուած մը ծածկուած։

— Մի՛ լար, մի՛ լար, [illegible] …

(Կը ներեն մեր ընթերցողները, եթէ խօսեցայ այս լեզուով,— այս լեզուով կ՚արտայայտուին ոչ միայն զոց — խօսիլ ուզողները, այլեւ մտերմութիւն մը ցոյց տալ փափաքողները, մինչդ ինչպէս Ֆրանսացիները, որոնք պոպոչ կ՚ըսեն պոչին,— օր մը այս լեզուին քերականութեան դասն ալ ե՛ս կը սաւանձնեմ, բարեհաճ արտօնութեամբ Տարագին)։

Բայց շնիկը կուլա՜յ, կը հեծկլտա՜յ, ականջ իսկ չեր դներ տիկնոջ անուշիկ բառերուն։

— Իմ աղուո՜ր շնիկս, ո՞վ է որ ցաւ չէ տեսած, ո՞վ է որ վէրք չէ ունեցած, բոլոր ցաւերն ու վէրքերը կ՚անցնին, մի՛ լար, շնիկս իմ աղուոր, մի՛ լար, վաղը կը մոռնաս այս ցաւերդ, այն ատեն պիտի տեսնես թէ ի՛նչքան աղուոր է պոչ չունենալը։

Ֆրանսացի լրագրողը կը հասկնայ, որ տիկինը կտրել է տուեր շունին պոչը, որպէսզի շունն ալ ենթարկէ նորաձեւութեան,— ի՛նչ անգթութիւն։ Ու կը սկսի խորհրդածել.— Մարդն ալ պոչ մը ունէր առտենօք, քաղաքակրթութիւնը կտրեց իր այդ պոչը, եւ հիմա պոչատ մարդը վրէժ կը լուծէ շուներէն՝ իրեն նման պոչէ զրկելով զանոնք։ Ի՞նչպէս կարելի է պնդել, կը հարցնէ ֆրանսացի լրագրողը, թէ գեղեցիկ է շուն մը՝ երբ պոչ չունի։ Ուրիշներ, կ՚աւելցնէ, կը կտրեն որսկան շուներու պոչը, որպէսզի որսի կենդանին չխածնէ պոչէն,— ծիծաղելի՛ առարկութիւն։

Խնդիրը շունին պոչին վրայ չէ։ Դարձէք խորհրդային ընկերվարական հանրապետութիւններուն կողմը,— գիտէք որ վերջերս սկսան, այդ դժբախտ երկրին մէջ, կտրել ոչ թէ պոչ, այլ գլուխ, եւ մարդու գլուխ։ Ճիշդ է թէ խորհրդային Ռուսիա գեղակով կը սպանէ. բայց մենք փոխաբերաբար կրնանք ըսել թէ գլխատում մըն է որ կը կատարուի ռուսական զանգուածին վրայ։

Արդ, խօսելով այդ գլխատումին վրայ, արտասահմանի մէջ ունինք մարդիկ, որոնք կ՚ըսեն.— մաքրագործում մըն է կատարուածը, փորձութեան այս տագնապէն վերջ՝ Ռուսիան աւելի պիտի զօրանայ, պիտի ընկերվարականանայ, պիտի մարդկայնանայ։ Այսպէս եւ մեր «Հայաստանասէրները» կը հաւատան թէ Արարատեան աշխարհին մէջ հայութեան գլխատումը (մտաւորականներու կոտորածը) միջոց մը պիտի դառնայ անելի եւս զօրացնելու, մարդկայնացնելու եւ «սոցիալիզմ կառուցանելու», Սթալինեան դարաշրջանին վայել բարձրութեան հասցնելու։

Եւ հիմա յիշեցէք ազնուական Փարիզուհին, այնքան խակամարդկային, որ յանուն նորաձեւութեան՝ կը կտրէ իր խեղճ կենդանիին պոչը։

Սթալինի ծաղիկներուն եւ Փարիզի գեղուհիներուն տարբերութիւնն այն է որ այս վերջինները պոչ կը կտրեն յանուն գեղեցկագիտութեան, մինչ առաջինները ժողովուրդի մը գլուխը կը կտրեն՝ արժանի դառնալու համար «հանճարափայլ» Սթալինի… շողոքին։

ԱՐԱՋ

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՇՏԿԵԼ ՁԵՐ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Դաշնակցութիւնը նամակ մը ուղղելով Հ. Հ. Օֆիսի ներկայացուցիչ Ա. Խատիսեանի, որ անդամ է նոյն Միութեան, կը յիշեցնէ օտարականներու արձանագրութեան համար տրուած պայմանաժամը (մայիս 31) եւ կ՚աւելցնէ.

— «Ձերմապէս խորհուրդ կուտանք յանձնարարել ձեր հայրենակիցներէն անոնց որ կանոնաւորած չեն իրենց իրաւական վիճակը՝ առիպողաբար իրենց յայտարարութիւնն ընել իրենց բնակած շրջանի ոստիկան. իշխանութեանց։ Հակառակ պարագային, այլեւս պիտի չկրնան կանոնաւորել իրենց վիճակը, մայիս 31էն վերջ»։

Նամակը կը յիշէ նաեւ ուրիշ կարեւոր պարագայ մը.

— «Ինչ կը վերաբերի այն վտարումներուն կամ արտաքսումներուն որ անստորագ են տրուած վնւոին, մեր յառաջիկայ նամակով պիտի յայտնենք թէ ինչպէս պէտք է վարուին»։

Պուլկարիա նոր դիւրութիւններ կ՚ընծայէ Նանսէնեան աշխատաւորներուն

Գրած էինք թէ պուլկարական կառավարութիւնը մինչեւ մայիս մէկ պայմանաժամ տուած էր հայ շրջուն վաճառորդներուն, ուրկէ յետոյ անոնք պիտի դադրէին իրենց առեւտուրը շարունակելէ։ Այս կարգադրութիւնը յուզում պատճառած ըլլալով, անցեալ շաբթու մասնաւոր պատուիրակութիւն մը Առաջնորդին նախագահութեամբ դիմեց առեւտրական նախարար Գ. Սթ. Նէճէֆրոֆի, որ շատ լաւ ընդունելութիւն մը ըրաւ։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ՝ Պատուիրակութեան ջանքերը յաջողութեամբ պսակուած են։ Ապրիլ 30ի մէկ շրջաբերականով առեւտրական նախարարութիւնը հրահանգ տուած է իր օրկաններուն թէ ԱՅԴ ԱՐԳԵԼՔԸ ՎԵՐՑԱԾ է եւ պայմանաժամ կը տրուի մինչեւ 1938 դեկտեմբեր 31։ Այս որոշումով մեր շրջուն վաճառորդները պիտի կրնան իրենց առեւտուրը շարունակել։ Միւս կողմէ, Առաջնորդարանը պէտք եղած դիմումները ըրած է՝ Նանսէնեան Հայերը պզտիկ սակով մը պուլկարահպատակ դարձնելու համար։

Արիւնոտ բնդհարումներ Սանճագին մէջ Ընտրական պատրաստութեանց առթիւ

Հայերը առանձին պիտի քուէարկեն

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ Մայիս 3ին եւ 4ին արիւնալի ընդհարումներ պատահած են Աղէքսանտրեթի մէջ, Թուրքերու եւ Ալէվիներու միջեւ, ընտրական արձանագրութեանց առթիւ։ Թուրքերը պոռացած են,— «Կեցցէ՛ Թուրք բանակը, կեցցէ՛ Աթաթիւրք»։ Արաբներն ալ յարձակած են իրենց կարգին։ Ի վերջոյ Ֆրանսական զօրքը միջամտելով, վերահաստատած է բարեկարգութիւնը։ Կը վախցուի որ նոր դէպքեր ծագին։

Հայերը միշտ չէզոք են եւ զգուշութեամբ կը հետեւին նախապատրաստական գործողութեանց։ Արաբները շատ գոհ են Հայերէն, քանի որ մեր հայրենակիցները հայ համայնքի ցանկին մէջ կ՚արձանագրուին։ Թուրքերն ալ, յայտնապէս վերէն տրուած հրահանգի մը վրայ, կը զգուշանան հրապարակաւ ար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՈՍԿԻՆ ԵՒ ԻՐ ՇՈՒՐՋԸ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ԽԱՂԵՐ

Ոսկիին գինը բարձրացած է անգլիական ոսկիին արժեզրկումին պատճառաւ եւ ոչ թէ քիչ ըլլալէն: Հար. Ափրիկէի ոսկեհանքերուն մէջ, 1930-ին, աշխատած են 213,000 բանուորներ, իսկ 1936ին՝ 310,000: Ամէնէն աւելի Թ. Ռուսիոյ մէջ է որ աւելցած է ոսկիի արտադրութիւնը, շնորհիւ նոր հանքերու՝ Սիպերիոյ եւ Կեդր. Ասիոյ մէջ: Կը կարծուի թէ Թ. Միութեան ոսկիի արտադրութեան գործին լծուած են 750,000 բանուորներ եւ 12 հազար ճարտարագէտներ:

1929ին, աշխարհի ամբողջ արտադրութեան 72 առ հարիւրը ինկած է Բրիտանական կայսրութեան. իսկ 1936ին՝ 53 առ հարիւրը միայն, որովհետեւ Ռուսիոյ արտադրութիւնը աւելցած է:

Գործածութեան խնդիրը.— Ոսկիի գործածութեան խնդիրը պէտք կապենք անոր բաշխումի խնդրին հետ:

Ոսկին կը գործածուի,— 1. Ճարտարարուեստական նպատակներու, ոսկերչութեան, ժամագործութեան, ոսկեզօծումի եւայլն: 2. Դրամական պահանջներու: 3. Դիզելու (խնայողութիւն կամ յաւելում):

Ամէնէն աւելի դրամային պահանջներու կը գործածուի, սակայն, ոսկին:

1900ին, 980 միլիոն անգլ. ոսկիի արժէքով ոսկի գործածուած է դրամի համար, աշխարհի բնակչութիւնը հաշուուած է, այդ շրջանին, 1,537 միլիոն. ուրեմն՝ ամէն մէկ անձի 13 շիլին, կամ 16 զուիցերիական ոսկի ֆրանք: 1914ին, դրամի յատկացուած է 1,647 միլիոն անգլ. ոսկիի արժէքով ձոյլ ոսկի, աշխարհի բնակչութիւնը նկատի ունենալով 1,748 միլիոն, կամ՝ ամէն մէկ անձի 19.6 շիլին (23 զուից. ֆր.), ինչ որ՝ 1900ի բաղդատմամբ կը ներկայացնէ 7 առ հարիւրի յաւելում մը: 1930ի վերջաւորութեան՝ 2,333 միլիոն անգլ. ոսկիի, կամ՝ ամէն մէկ անձի 1 անգլ. ոսկի, որ կ'ընէ 80 առ հարիւրի յաւելում մը:

1936ին դրամային պահանջներու յատկացուած է շուրջ 5 միլիառ ոսկի ֆրանքի ոսկեկոյտ: Այս գումարին 3,300 միլիոնը կառավարութեանց պահեստն է (թղթադրամներու դէմ), որ 1936ին, 69 միլիառ ոսկի ֆրանքէն բարձրացուած է 72,300 միլիոնի, տրուած ըլլալով կառավարական պահեստներուն:

1936ի վերջաւորութեան, 57 ազգային դրամատուններու մէջ կար իբր 20,875,000 քիլոկրամ ոսկիի պահեստ: Անգլ. ոսկիի արժեզրկումէն վերջ, ոսկի պահեստները աւելցնելու ձգտումը շատ զօրացած է: Այն երկիրները, որոնք 1924էն ասդին կիրարկեցին ոսկի-տըվիզի դրութիւնը՝ թղթադրամի փոխարինութեանց համար, անճարացին տըվիզները ոսկիով փոխարինել, ինչ որ պատճառ եղաւ ոսկիի պահանջին յաւելման: Այս յաւելումը թեթեւս մեզ եզրակացնելու թէ ոսկին անբաւական կուգայ:

Թղթադրամներ տպող դրամատուններու մէջ ոսկիի շարժումը այլազան եղած է: 1934—36ի ընթացքին 12 պետութեանց մէջ ոսկի պահեստը պակսած է, 9,430 միլիոն ոսկի ֆրանքի արժէքով: Այս նուազումը ամէնէն աւելի եղած է Ֆրանսայի մէջ, ուր 16,675 միլիոն ոսկի ֆրանքը եղած է 9,168 միլիոն, կամ՝ ուրիշ խօսքով՝ 45 առ հարիւր նուազում մը ոսկի պահեստի:

Կը կարծուի թէ աշխարհի ոսկի պահեստին մօտաւորապէս 90 առ հարիւրը կը գտնուի թղթադրամներ հրապարակ հանող դրամատուններու մօտ: Հարկ է ըսել թէ այսպէս կուտակուած ոսկին օգտագործուած չէ ոսկեդրամներ կտրելու:

Ամէնէն շատ քանակով ոսկի ունին Միացեալ Նահանգներու թղթադրամ հրապարակող դրամատունները (այդ ձեւով կուտակուած ոսկիին 47 առ հարիւրը): Ետոյ կուգայ Անգլիան՝ 20 առ հարիւրով:

Միացեալ Նահանգները կը խորհին թէ մեծ քանակութեամբ ոսկիի մակընթացութիւնը կը վնասէ իրենց անտեսութեան եւ վարկին, որով միջոցներ ձեռք առին հոն գտացած ոսկին «ամլացնելու» համար. այսինքն՝ արտադրութեան տակ պահել զայն, որպէսզի ազդեցութիւն չգործէ դրամին շրջաբերութեան ու վարկին վրայ: Վտանգը կուգար անկէ որ [illegible] յաւելումը կրնայ յառաջ բերել վտանգաւոր յաւելում մը թղթադրամի շրջագայութեան, ինչ որ, իր կարգին, կրնայ վտանգաւոր ընդլայնում մը պատճառել վարկային քաղաքականութեան:

Վերջին տարիներու ընթացքին դրամի արժեզրկումները պատճառ եղան որ մասնաւոր անհատներ ոսկի հաւաքեն՝ երկու նպատակով,— շահախնդրութիւն եւ ապահովում: Ամենամեծ հաւաքումը տեղի ունեցաւ Ծայր. Արեւելքի մէջ, ուրկէ վերջերս եկաւ 160,000 քիլօ ոսկի: Չկան բաւարար թիւեր, որոնք ցոյց տային թէ մասնաւոր հաւաքում-կուտակումները ինչ չափերու կը հասնին: Մասնաւոր անհատներու կողմէ ոսկիի հաւաքումը շատ ուշագրաւ երեւոյթ մըն է, որովհետեւ ազգային տնտեսութենէն կը խլէ այն խնայողութիւնները, որոնք հիմն են վարկային քաղաքականութեան: Տնտեսական տեսակէտէ վնասակար են նաեւ կուտակեալ ոսկի պահեստները՝ կառավարութեանց եւ թղթադրամ հրապարակ հանող դրամատուններու կողմէ, եթէ այդ կուտակումները կ'ըլլան շրջաբերութեան հանուած դրամներու փոխարժէքէն աւելիով.

Աշխարհի ամէնէն հարուստ երկիրներու մասին մեր ունեցած տուեալները մեզի ցոյց կուտան թէ թղթադրամներու արժէքները չեն կրնար պահուիլ՝ նոյնիսկ 100ին 100 փոխարինող պահեստով, եթէ տնտեսական եւ վարկային պայմանները լաւ չեն:

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Միաց. Նահանգներն ու Անգլիա իրենց ձեռքին մէջ ունին աշխարհի ոսկիին երկու երրորդը: Միայն մէկ երրորդը, ուրեմն, կը մնայ աշխարհի միւս երկիրներուն: Պատերազմէն առաջ ալ անհաւասարութիւն մը կար ոսկիի բաշխումին մէջ, բայց ատիկա արդիւնք էր առեւտրական հաւասարակշռութեան: Այս անհաւասարութիւնը կը թեթեւնար՝ այն ատեն՝ դրամագլուխներու ազատ շարժումով՝ երբ մանաւանդ այդ շարժումը տեղի կ'ունենար երկարատեւ վարկի ձեւին տակ:

Աշխարհի մէջ ոսկիին անհաւասար բաշխումը բաւական ազդեց ազգերու փոխանակութեան վրայ, նուազեցնելով ոսկիէ զուրկ երկիրներուն գնողական կարողութիւնը: Միւս կողմէ՝ կարգ մը երկիրներու մէջ ոսկիի կուտակումը այսօր կը ստեղծէ օտար դրամագլուխներու եւ խնայողութեանց համար անբնական քաշողական ուժ մը: Այս երեւոյթը կրնայ խռովել, անշուշտ, տնտեսութիւնը թէ այն երկրին որուն դրամագլուխը տեղատուութեան կ'ենթարկուի, եւ թէ այն երկրին որ դրամագլուխի մակընթացութիւն մը կը ստանայ իր մէջ: Կը տեսնուի, ուրեմն, թէ ինչքան մեծ չափերով իրարմէ կախում ունին տնտեսական բարգաւաճումի մեքենականութեան բոլոր մասերը: Այս ենթակայութիւնը գրեթէ միշտ անտեսած է ոչ այնքան տնտեսագէտները՝ որքան քաղաքագէտները, երբ տնտեսական հարցերը սեղանի վրայ են եկած:

Ամէն տնտեսութեան համար անհրաժեշտ է տեւական չափ մը՝ արժէքներու ճշդումին եւ անոնց բաղդատութեանը համար: Աւելի լաւ տնտեսական արդիւնքներ չեն կրնար ձեռք ձգել, եթէ տնտեսական չափանիշերը փոփոխուին ժամանակաւոր արտադրութեանց համաձայն:

Դարաւոր գործնականութիւնն ու առողջ դատողութիւնը կը հաստատեն թէ ոսկին արժէքներու հիմնական չափն է, իսկ քաղաքակրթութիւնը անոր վրայ կը կառուցանէ իր դրամային դրութիւնները:

Տնտեսութեան քաոսը ստեղծեց նաեւ ըմբռնումներու քաոս մը: Այսօր ոսկին կ'ըմբռնուի զանազան ձեւերով: Ոմանք զայն կը նկատեն արժէքներու չափ մը երբեմն՝ թանկարժէք ապրանք մը՝ որ կը ժխտէ առաջինը: Երբեմն՝ գիներու յաւելումին կամ նուազումին ծառայող միջոց մը: Երբեմն՝ անկատար կանոնաւորիչ մը ելմտական տնտեսութեան: Երբեմն՝ անապահով հիմք մը դրամային դրութեանց: Այս բոլորը սակայն, արդիւնք էին ներկայի տնտեսական եւ դրամային քաոսի միակողմանի վերլուծումին: Աչքի առջեւ չէին ունենար այն իրողութիւնը թէ արտադրութիւն, առեւտուր, դրամ եւ քաղաքականութիւն իրարու վրայ կ'ազդեն փոխադարձաբար: Ընդհանուր քաոսը ստեղծուեցաւ արտադրութեան եւ փոխանակումի անկայութեան պատճառաւ:

Ոսկի դրամանիշը ինքն իրեն պիտի չվերադառնայ՝ ինչպէս գիշերը կը դառնայ ցերեկ, եթէ գիտութիւն-արեւը չլուսաւորէ հիմնական խնդիրները, որպէսզի այլեւս սեղմումներու չենթարկուին բնական եւ տնտեսական օրէնքները, ինչպէս նաեւ դրամային կացութիւնը՝ հիմնուած ոսկիի ամուր խարիսխին վրայ:

ՏՆՏԵՍԱԳԷՏ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ ԵՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգաժողով, Ժընեւ, Զուիցերիա, իրարմէ անկախ ոյժեր որ կը կազմեն շղթանակ մը: Ազգաժողովը Ժընեւի մէջ է, բայց անկախ է անկէ, Ժընեւը՝ Զուիցերիոյ մէջ է, բայց անկախ է մասամբ եւ Զուիցերիան՝ Ազգաժողովին մէջ է, բայց կ'ուզէ ըլլալ անկախ իր միջազգային դիրքին մէջ:

Լաւ ըմբռնելու համար ինչ որ Զուիցերիացիք կ'ուզեն, պէտք է լաւ թափանցած ըլլալ անոնց մտայնութեան եւ հոգեբանութեան:

1915էն ասդին, այսինքն Մարինեանի ճակատամարտէն ի վեր, Զուիցերիա հրաժարեցաւ նուաճողական քաղաքականութենէ, աջ ու ձախ արշաւներէ ու միջամտութիւններէ: Ան ամփոփուեցաւ իր սահմաններուն մէջ: Թէեւ այդ սահմանները տակաւին չէին գտած իրենց այսօրուան ձեւը:

Հակառակ դարերու հոլովումին եւ ցարդ ամբողջ Եւրոպայի ճարած մօտ երկու միլիոնի վարձկան զինուորներուն, Զուիցերիացիները պահեցին ուրիշին գործերուն չխառնուելու քաղաքականութիւնը:

Արդէն Զուիցերիացին բնականէն վերապահ է եւ չուզեր ուրիշին գործովը զբաղիլ եւ կամ հետաքրքրուիլ: Հսկայ լեռներու կազմած պատուարը արգելք է եղած անոր, ընդարձակ հորիզոններու փորձութիւնը զգալու: Ան իր առօրեայ զբաղումով բոլորովին կլանուած, իր հովիտէն եւ լեռնէն անդին չէ անցուցած իր հոգերուն սահմանը: Այս է պատճառը, որ այդքան փոքրիկ տարածութեան մը վրայ (հազիւ այսօրուան Հայաստանի մէկուկէս անգամը) կը գտնենք 22 իրարմէ անկախ փոքրիկ հանրապետութիւններ, կազմուած մէկ երկու հովիտներու բնակիչներէն եւ կամ քաղաքէ մը միայն (Ցուրիգ, Ուրի Ունտէրվալտը, Գալվիլ եւայլն): Այս հանրապետութիւնները իրարու են միացած «Զուիցերիական դաշնակցութիւն» անունին տակ, բայց հակառակ ատոր, կը մնան իրարմէ անկախ ու օտար: Ցիւրիխցին՝ Ժընեւի մէջ բնակելու եւ աշխատելու համար կը հանդիպի գրեթէ նոյնքան դժուարութեան որքան Ֆրանսացի մը եւ կամ Անգլիացի մը:

Այս այսպէս ըլլալով, շատ բնական է որ, Զուիցերիա ամէնէն քիչ հետաքրքրուի Եւրոպայի խնդիրներով: Մանաւանդ որ այդ խնդիրները կրնան մղել այս կամ այն զօրաւոր իր դրացիին հետ գէշ մարդ ըլլալու:

Քանի որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը բաց ի բաց անկարող է տկարները պաշտպանելու, տկարներն ալ ստիպուած են իրենց գլխուն ճարը նայիլ, մեծ հիասթափումէ մը վերջ:

Մանաւանդ Զուիցերիա, որուն աչք տնկողները պակաս չեն հիւսիսէն թէ հարաւէն, պարտք սեպեց իր գլխուն ճարը նայիլ եւ կարելի եղածին չափ խուսափիլ փորձանաւոր հանգրուաններէ, որոնք կրնային պատճառ դառնալ օր մը՝ իր դրացիներուն հետ [illegible]: Այսպէս մէջտեղ ելաւ «Զուիցերիական չէզոքութեան հարցը»:

Պէտք է սա ալ նկատի ունենանք որ, իր բնակչութեան 3/4ը Գերմանացի ըլլալով, այնքան ալ կապուած չէր Ազգաժողովին:

Այժմ որ երկրին սահմաններուն վրայ երեք ճակատներէ կը ցցուի ներխուժումի մը ուրուականը, քան [illegible], աւելի հրամայական կը դառնայ Ազգաժողովին հետ կարելի եղածին չափ կարճ կապելու քաղաքականութիւնը: Մնաց որ, աւելի քան հաւանական է ընդհանուր բռնկումի մը ատեն Զուիցերիոյ ռազմակոխ ըլլալը: Պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ յաճախ այս երկրէն են անցած Ֆրանսայի վրայ քալող բանակները, որոնց վերջին յիշատակը կ'երթայ մինչեւ 130 տարի ետ, երբ զօրավար Սուվորով իր Ռուսները կը պտտցնէր հոս՝ երկայնքին ու լայնքին:

Այս վրդովիչ հեռանկարներուն առջեւ, կառավարութիւնը կը ջանայ իր բոլոր միջոցներովը կանխել եւ հեռացնել աղէտը: Զինուորական զէնքի վրայ թէ քաղաքական մարզին մէջ ջանքեր չեն խնայուիր իր չէզոքութիւնն[ը] ապահովելու համար [illegible] մասնաւոր երաշխիք մը եւս:

Ազգաժողովին հիմնական կանոնները շատ պարզ են:

Ամէն անդամ պարտաւոր է ստանձնել ուխտին բոլոր պարտաւորութիւնները: Կարելի չէ անոր տուած... բարիքները միայն ստանալ եւ փոխարէն մնալ չէզոք:

Ամէնքն ալ սակայն կը զգան թէ Ազգաժողովը բարիք բերած չունի առ այժմ, ուստի Զուիցերիոյ պահանջած չէզոքութիւնը շատ բնական կ'երեւայ: Սակայն երբ կծիկը սկսի քակուիլ Զուիցերիայով, ալ ո՞ւր կրնայ կանգ առնել: Բոլոր փոքր պետութիւնները պիտի պահանջեն մասնաւոր կարգադրութիւններ իրենց համար ալ:

Դիւանագիտական ինչ ամպարարութիւններ պիտի կատարուին, այս նոր կացութեան լուծում մը գտնելու եւ ամէնը գոհ ձգելու համար: Եւ ո՛վ գիտէ ինչ նոր անհեթեթութիւններ պիտի հրամցուին հասարակութեան, ամենամեծ լրջութեամբ եւ ծանրութեամբ:

Մնաց որ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը այսօր չէ որ պիտի ստանայ իր անհեթեթութեան մրցանիշը: Ան արդէն ստացաւ այդ մրցանիշը այն ատեն երբ, հակառակ անզօր ազգի մը տրուած խոստումներուն, կ'ընդունէր անոր արիւնոտ դահիճը: Առանց նոյնիսկ ծոցին մէջ՝ յանձնելու՝ այդ ազգին պահանջելու որ դնէ իր արիւնոտ ձեռքերը լուար:

Արիւնի այդ բիծերը, Ազգաժողովի սպիտակ պալատէն ներս բախտ չբերին իրեն:

Առ այժմ Ա. Դ. Խորհուրդի 101րդ նստաշրջանը բացուած ըլլալով, նոր հաստյթներու ճամբայ մը բացուած է պատգամաւորներու համար: Այսօրուան Զուիցերիոյ մէջ՝ այս կը տիրապետէ միւս մտածումներուն եւ հոգերուն վրայ....:

ՓԵՐՃ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՆԵԼՈՒ

Սիրելի Արազ.— Լեզուն նուագի տեսակ մը գործիք է, ինչպէս ջութակ, վին, եւայլ կարգի հին ու նոր ռնով քնար: Ինչպէս ամէն նոյնանման գործիք իր յատուկ բնութիւնը ունի եւ, ըստ այնմ, կը պահանջէ իրեն հետ վարուելու մասնաւոր եղանակ, նոյնը նաեւ լեզուն: Ան պարտք կը դնէ զինքը գործածողներուն վրայ՝ պատկառիլ իր կազմութեան դարաւոր հնարաւորութիւններէն, որոնցմէ օգտուիլ ըստ պատշաճի՝ արդարեւ գործ է դժուարին: Բայց անգամ մը որ գործածութեան սկզբունքը կիրարկուի ըստ արժանւոյն, հետզհետէ կը դիւրանան նոյն հնարաւորութիւնները:

Կը պատահի մերթ որ գործիքին քմայքին ինքնին շատ շուտով կը մարզուին կարգ մը գրողներ միւսներէն շատ առաջ,— անոր գլխաւոր պատճառը այն է, թէ այդ մտքերը բնականէն աւելի օժտուած են նուագաւոր առաւելութիւններու, եթէ կրնանք այսպէս ըսել. այսինքն՝ բնութիւնը զիրենք պատրաստած է իբրեւ տեսակ մը հասուն, արթուն էութիւններ, որոնք կը վառին խանդով եւ ահա պատրաստ են զգացնել երգելու... բառերով: Շատ գրողներ այս շնորհէն զուրկ են եւ, հետեւաբար, վարժութեան կը կարօտին: Եւ որովհետեւ առանց ջոյլն ըլլ[ալ] շնորհի եւ, մանաւանդ, առանց ընդունակութեան միտք չկայ, իւրաքանչիւր ոք, տրուած պայմաններու մէջ, կրնայ ստեղծագործ աշխատանքի մը գլուխ կանգնիլ գրիչ ի ձեռին, ճիշդ ինչպէս պարզ ձեռական աշխատանքի մը համար, աւելի կամ նուազ փայլուն կերպով, ինչպէս պարզ աշխատաւորներու վրայ եւս այս պարագան կ'երեւի:

Որ կողմն ալ դարձնենք, կուգանք կը յանգինք միեւնոյն կէտին, միեւնոյն լարին — պէտք է բոլոր գրողները, ինչ դպրոցի ալ պատկանին, առանց որ եւ է առարկութեան ընդունին, թէ լեզուն մասնաւոր, յատուկ ձեւեր ունի, զոր կարելի չէ զանց ընել, ինչպէս առանց գրիչի կարելի չէ գրել: Բոլոր գրողները, ի բաց թողլով ամէն յաւակնութիւն եւ քմայք, պէտք է բոլորուին այն գաղափարին շուրջ, թէ լաւ արտագրելու համար՝ պէտք է ունեցիր ըլլալ արտադրութեան պայմաններուն: Այսինքն՝ հին նկարէն բացատրութեամբ, պէտք չէ ամէն գրիչ բռնող հրապարակ նետուի անպատրաստ ու անկազմ: Չէ՞ որ բնութիւնը ինք կը պարտադրէ արդէն հական պայմանները: Կրնա՞ս, առանց մեղանչելու բնութեան դէմ, եզակի ենթակային հետ յոգնակի բայ գործածել ըստ քիմս կամ ըստ յաւակնութեան, եւ փոխադարձաբար յոգնակի փոխանակ եզակիի: Կրնա՞ս, նոյնիսկ բարդ պայմաններու մէջ խեղաթիւրել ըստ կամս ինչ որ դարեր հաստատած են լեզուին գործածութեան համար: Միւս կողմէ, մարդկային ճիգերը, բնութենէն անկախաբար, չե՞ն հաստատած միթէ պարտաւորիչ օրէնքներ եւ կանոններ: Ի՞նչ են, ուրեմն, Քերականութիւնը, Տրամաբանութիւնը, Գիտութեան, Ուսողութեան, Արուեստի վերաբերեալ խիստ ու անխուսափելի պայմանները, որոնց հետեւողութեամբ միայն մարդ կրնայ որոշ բարձունքի մը հասնիլ այդ մարզերուն մէջ:

Սիրելի Արազ, երբ այս կէտերուն շուրջ կը պնդենք, ոչ այնքան մեր դասարանին անմիջական պէտքերուն համար է, այլ նոր հետեւողներուն իբրեւ քաջալերութիւն նպատակ ունին այս տողերը:

Արդ, կանոն կայ ուր որ դառնաս կեանքին մէջ եւ լեզուն, ի հարկէ, չի կրնար ազատիլ այդ անհրաժեշտութենէն: Կանոնը կապանք չէ, գերութիւն չէ, ինչպէս ոմանք կը յաւակնին կարծել ծուլաբար եւ յանիրաւի: Լեզուի կանոնը իր ներդաշնակութեան, իր ազդեցութեան պայմանն է: Ազդեցիկ չըլլար լեզուն՝ եթէ ներդաշնակ չէ, եւ երաժշտութեան ո՞ր ձայնալարը, ըլլայ գործիական կամ առանցգործիքի, կրնայ զանց ընել նուագի մը պայմանները, կոնտոցը լարին քանելու, կամ ստեղնաշարը կառավարելու կանոնները: Մէկ խօսքով Ձեւը: Ձեւը լեզուին օրէնքն է, բնական եւ արուեստական հանգերձանքներով զարդարուած: Եթէ չես սորված մանաւորապէս լեզուին ձեւը եւ շատ ալ լաւ կը գրես, մի կարծեր թէ աւելի զերծ կ'ըլլայ ամէն գրող ձեւին կապուելու պարտաւորութենէն: Եթէ առանց ուսումի լաւ կը գրես, վստահ եղիր, թէ քու միտքդ — ինչպէս վերը բացատրեցինք, բնական յարմարութիւն մը ցոյց կուտայ նախ, եւ, յետոյ, այդ յարմարութիւնը դուն ճոխացուցած եւ ամրացուցած ես լաւ գրողներու ընթերցումով, հետեւողութեամբ, անձիգն ունակութիւններով: Ո՞վ չի կրնար, այս առթիւ, համոզումի գալ, թէ լաւագոյն թերթերու ընթերցումը, յօդուածներու հետզհետէ խորացումը, ճարտար գրողներու հանդէպ մեր սնուցած նախասիրութիւնը եւ նմանութեան տենդը կը մղէ մեզ ինքնաբերաբար իւրացնելու, որքան կարելի է, անոնց գրելու եղանակը, կամ, բուն բառով, ոճը, որ գրելու ձեւն է իր կանոններով հանդերձ:

Բայց, սիրելի Արազ, տեսնենք, թէ գերման փրոֆէսէօր մը ինչպէս կ'արտայայտուի այս մասին:

ՏԱՐԱԶ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈԽԱԿԸ

(ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ)

1910—14 թուականին էր, երբ Պոլսոյ ու գաւառի հայութիւնը՝ անտեղեակ մօտալուտ սեւ ու աղիտաբեր օրերուն՝ մեծ թափով զարկ կուտար ազգային վերազարթնումի: Մտաւոր կեանքի մը եռուզեռն ու ոգեւորութիւնն էին, որ կը լեցնէին պոլսահայ մթնոլորտը: Դպրոց ու համալսարան, երգ ու յարան, ասոնք էին, որ գրաւած էին միտքն ու հոգին Պոլսոյ բնիկ եւ գաւառէն հասնող բազմաթիւ հայ երիտասարդներու, որոնցմէ շատեր հրաւիրուած էին Հայրենիքի նորոգման գեղեցիկ խոյանքով:

Ահա, այդ երազային օրերէն մին էր, երբ Փերթի Շանի թատրոնը լեցուած էր հոծ ու խուռներամ բազմութեամբ՝ Կոմիտասի Գոնսէրին [illegible] առթիւ:

Այդ օրը, Պոլսոյ հայ ժողովուրդը եկած էր լսելու Կոմիտասի [illegible] ուրիշ հայ երգիչ մը՝ որ նոր կը հասնէր Եւրոպայէն, հոն իր առաջին դափնիները ճակտին:

Շահմուրատեանն էր ան:

Որոտընդոստ, ուժգին ծափերու, նաեւ կոլըրին նետուած անհամար ծաղիկներու մէջէն կ'երեւէր Շահմուրատեանը բեմի վրայ՝ Կոմիտաս Վարդապետի ընկերակցութեամբ:

«Հայաստանի սոխակը պիտի երգէ մեզ համար», եղան ծանօթացման խօսքերը հայ երաժշտութեան մեծ վարպետին: Կրկնակ ծափերու որոտներու մէջէն Շահմուրատեանի ուժեղ ձայնն էր, որ կը գրաւէր Փերթի Շանի կամարներու տակ՝ լեցնելով ունկնդիրներուն [illegible] դիր իւրաքանչիւր հայ հոգին հայր[ենասիր]ութեամբ ու յուզումով:

«Հայաստանի Սոխակ», արժա[նաւոր] [illegible] բաղձալի կոչեց զինքը այդ օր [illegible] Վարդապետը:

Արդարեւ, Շահմուրատեան եղաւ մեր իրականութեան մէջ [illegible] Սոխակ մը՝ հայ երգերը դայլայլ[ող] [illegible]

Մնաց ու մեծցած Տարօնի գեղ[illegible] անխառն օդովն ու ջինջ ջրերով [illegible] տըրն ու հոգին լեցուն Հայու տարաժա[մ] յուզումներով, նա հայ երգն առաւ [illegible] շրթներուն վրայ, տեղաւ աշխա[illegible] աշխարհ, ովկիանոսէ ովկիանոս [illegible] վերէ անդին, գնաց հոն ուր կար [illegible] յու բարախուն սիրտ մը, խաղ մը [illegible] րենի, արծարծեց անոր մէջ [illegible] շիրն ու ապրումներն անցեալին [illegible] թերեւս, կայծերն [illegible] սիրոյն՝ որոնք [illegible] հոգին մէջ պիտի մարէին յաւ[illegible]

Եղա՞ծ է իրական պանդուխտ [illegible] մորմոքն ու ցաւը իր սրտին մէջ [illegible] ցող սեւէ Հայ, որ յաճախած ըլլա[լ] [illegible] գիլեր արցունքներն՝ ի լուր Շահ[մուրատեան]ի «Կռունկ» երգին, կամ [illegible] մէ ո՞վ չէ զգացած պահ մը այն [illegible] կան պարապը՝ երբ Շահմուրատ[եան] [illegible] է «Ես ալ սորվել ...» [illegible] ողբը— «Վարդը բացուած [illegible] դատարկ. էլ ո՞ւմ առեմ Երգերս [illegible] հայրենասէրն էր, որ պիտի [illegible] տանէր, երբ լսէր անոր բամբ [illegible] րոխտ «Հայաստան», երկիր դրախտա[illegible] վայրեր», մանաւանդ անոր վերջա[illegible] ման մէջ տանջի չնչտումը, ուժեղ [illegible] ցում մը պիտի չտա՞ր սրեւէ [illegible] սրտի, եւ վերջապէս, ո՞ր Հայու [illegible] գին էր, որ պիտի չվերյանար [illegible] մառացումի եւ երկնային խորհր[դ]ա[illegible] ւոր ապրումներու մէջ՝ երբ լսէ [illegible] նոր եկեղեցական հոգեւոր երգեր [illegible]

Շահմուրատեան եթէ չառաւ [illegible] ծագործութիւններ հայ երգի, [illegible] տուաւ մեզի հայ երգի ոչ [illegible] ցիլին ու ըմբռնումը, իր ձայ[illegible] տուեց երանգովն ու թովչութեամբ: Եւ այդ ձայնի ծաւալն ու ուժգնութ[եամբ] նր երդացած ու ատաքճանա[illegible] արուեստի գեղեցիկ զարգացածութեամբ ու ըէլի? իրեն համար [illegible] ռանձին էջ մը հայ երաժշտութ[եան] մէջ, եւ մանաւանդ իր [illegible] հարազատ Հայու մը ոգին [illegible] անպաշտպական տաղանդը [illegible] յատկացուց իրեն իւրաքանչիւր [illegible] յուն Հայու սրտին մէջ [illegible] միշտ սիրելի:

Սակայն, աւա՜ղ, [illegible] այդ Սոխակը տարիներէ [illegible] փելի բնան տակ՝ օտար [illegible] մէջ, նոյնպէս հեռու իր թռիչ[illegible] պարտէզէն՝ մթագնած խմաց[illegible] թեամբ:

Այժմ, եկած է կարգը մեզ, [illegible] փոխելու իր հոգեկան առանձնա[illegible] մին մէջ:

(«Հ. Կոչնակ»)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐ

Ժողովրդական երգահան Նիկո[ղ]այոս Տիգրանեանը ժողովրդական [illegible] զուրու եւ պարերու շարքի մը վրայ կ'աշխատի, կը պատրաստէ նաեւ [illegible] նական երգեր դաշնակի եւ խմբերգ[ի] համար (Արեւել. քայլերգ, [illegible] երգ, Շիրակաթի, Սւիւթ, Գեղջ[illegible] [illegible]):

Աշխատանքի հերոս Ազատ Ման[illegible] եան կը գրէ «Լէնին Հօկտեմ[բեր]» [illegible] սական պօէմը, բստ Հայկական [illegible] հրդային ֆօլքլորի: Կը գրէ նաեւ [illegible] միր արեւս երաժշտական պատմ[illegible] Թումանեանի «Մաղիկներ» երգ[illegible] նասաեղծութեան վրայ:

Երգահան Միքայէլ Միրզոյ[եան] վերամշակէ «Միտն ու պերլը» [illegible] կան օփերան եւ կը գրէ «Հայր[ենի]» Սէրս ժենհրգը (խօսք Հ. Շիր[ազ]ի «Ուսաթավային» խմբերգը [illegible] Վահանի) եւ ռազմական երգեր [illegible]

Երգահան Գուրգէն Միրզոյ[եան] ըեւելեան օրքէստրի համար [illegible] գին մը կը գրէ:

Ցարո Ստեփանեանը կը գրէ [illegible] րորդ օփերան «Աչուղ Մխիթ[ար]» [illegible] ջիւ: Դէպքերը տեղի կ'ունենան [illegible] վապատի մէջ 13րդ. դարու [illegible] Աչուղը չահագործող տիրողներուն [illegible] ժողովրդեան չահերուն պաշտպան [illegible] դառնայ: Հեղինակը կը խորհի [illegible] աւարտել 1940ի աշնան, [illegible] խորհրդայնացման 19րդ. [illegible] ձին: Լիպրէթթօն, յատրասուած է [illegible] նաստէղծ Գ. Սարեան.

Երգահան Մարտին Մազման[եան] «Կամթարալար» երգիծական օփերա[յի] գրէ: Լիպրէթթօն կազմած է [illegible] կատար բէժիսէօր Լ. Քալանթար[illegible]

ԳԻՂՈՒԹԻ ԳԻՂՈՒԹ

ՀԻՐԹՈՒՄ ՄԸ

... թէ՝ ծանօթ բարերար Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան 30,000 անգլիական ոսկի նուէր մը ըրած էր Ս. Ցարութիւն ... նորոգութեան ծախքերուն համար.

[illegible] հիմնուելով սոյն հաւաստիքներուն վրայ, լուրը հաղորդեցինք ... մեկնութեան, բայց այժմ, ... Թորգոմ պատրիարք Ապ... 28 թուակիր նամակով մը մեզ կը ... թէ՝ այդ լուրը անհիմն է։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս տարի եւս Զ. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը հովանաւորութեամբ Ազգ. վարչութեան կազմակերպած էր Ապրիլ Տասնըմէկի ոգեկոչումը, Քալիգէի սրահին մէջ։

Բաղդատելով սրահին տարածութեան հետ, բազմութիւնը քիչ էր։ Ներկաներուն մէջ աչքի կը զարնէին մասնաւորապէս երիտասարդները։

Սգահանդէսը բացուեցաւ Նովէնի մահերգով, մասնակցութեամբ Զ. Ռ. Մ.ի նուագախումբին։ Ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս։

Առաջն. փոխանորդ Զգօն վարդապետ, սակայն, բացակայ ըլլալով խօսեցաւ Եղիշէ քահանայ Մխիթարեան, ու նկարագրեց հայաջինջ արհաւիրքը։ եւ յորդորեց երբեք չմոռնալ նահատակներուն կտակը։

Ցետոյ լսեցինք արտասանութիւններ, երգեր եւ նուագներ։

Օրուան բանախօսը, երիտասարդ Ս. Փափազեան գրաւոր ճառով մը մեզ փոխադրեց Տէր Զօրի ու Մէսքէնէի արիւնաշանդ անապատները։ Քիչ յետոյ Զգօն վարդապետ ներս մտնելով, հանդէսը փակեց յորդորներով։

Մինչ Քալիգէի սրահին մէջ ապրիլեան սգահանդէս կը կատարուէր, նոյն թաղին մէջ, միեւնոյն ժամուն Բարեգործականի խմբակը «աւելի կարեւոր գործերով» զբաղած էր, երբեւ խաչաձեւում։ Երբ վե՞րջ պիտի գտնեն այս բաժքերը...

Լամբրոնացի

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէն.— Նախապէս գրած էի որ Լսմբէգէնի շրջանի գաղութը բոլորովին անտարբեր է կրթական եւ ազգային կեանքին, մօտ 100 երեխաներ երեսի վրայ ձգուած են։ Այժմ ուրախութեամբ կ'աւետեմ որ քանի մը արտցաւ հայրենակիցներ ու երիտասարդներ, քով-քովի գալով հոգաբարձութիւն մը կազմած եւ ծաղկոց մը հաստատած են։ Դպրոցը ունի 55—60 աշակերտ։ Ուսուցիչն է Օր. Ալիս (Ցիկնանց վարժարանէն)։ Կ'իմանամ թէ բոլոր հայրենակիցները սիրով փարած են այս ծաղկոցին եւ ամէն օր նոր փոքրեր կ'արձանագրուին։

Ուրեմն Վիէնի 1000 հոգինոց գաղութը ունի երեք ծաղկոցներ, երկուքը Հայր. Կ. Տէրմոյեանի, իսկ վերջինը Օր. Ալիսի հսկողութեան տակ։ Թող օրինակ առնեն ուրիշ գաղութներ։

*** Հ. Մ. Ը. Մ. Սկաուտները տեղական սկաուտական կազմերէ հրաւէր առած էին մասնակցելու մայիս 8ի խաղերուն։ Մեր տղաքը առաջնորդութեամբ խմբապետ Ա. Կարապետեանի մասնակցեցան երկու խմբակով։ Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն տեղի ունեցան սկաուտական խաղեր եւ մարզանքներ։ Մեր տղաքը 30 քիլոմեթր քալելով, իրիկունը 15—20 խմբակի մէջէն երկրորդ կը հանդիսանան։

Ապրիք, սիրելի սկաուտներ։ Անշուշտ երկրորդ մրցումին ալ աւելի լաւ պիտի կատարէք ձեր խաղերը։

Շարունակեցէք ձեր ճամբան, մենք ձեր կողքին ենք։ Ապացոյց՝ ձեր երեկոյթին յաջողութիւնը, երբ 20 վայրկեանի մէջ 322 ֆրանք հաւաքուեցաւ, ձեր վրաները լրացնելու համար։

*** Վերջերս վերակազմուեցաւ «Համազգային»ի մասնաճիւղ մը։ Գործի լծուած են շատ մը հայրենակիցներ, այս հանրօգուտ գործին տարածման համար։ Մօտերս պիտի կատարուի մասնաճիւղի հանդիսաւոր բացումը։

*** Գործերը անկայուն են։ Մեր անգործ հայրենակիցները երկրորդանգամ ժողով գումարելով, կազմեցին առժամեայ վարչութիւն մը, որպէսզի դիմումներ կատարէ, օգտուելու համար Նանսէնեան դրօշմաթուղթերու հասոյթէն։

Թ.

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, կիրակի կէսօրէ ետք կը տօնէր իր Օրը։

Այնքան սպասուած գարնան արեւ։

Գիտենք թէ ինչ կը նշանակէ արեւը, Հացի պայքարին համար, օրերով մութ սենեակները ամփոփուած գաղթահայերուն համար ....

Դուրսը՝ քմահաճ աղջկան մը նման նոր զգեստ հագած դաշտերու, ծորերու հարսնիքը ձգած, եկած հաւաքուած են անոնք գաղջ սրահներու մէջ։

Ինչո՞ւ այդ նախընտրութիւնը։ Ուրկէ՞, ինչպիսի թաքուն ոյժ մըն է որ՝ եռանդուն մեղուներու պէս հիւթ, հեղուկ ծծել կուտայ, մեղր պատրաստելու համար։

Առիկա՝ պիտի ըսէին հանդէսին նախագահը, Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, եւ բանախօսը՝ Պ. Հ. Զարգարեան։

— «Այսօր միեւնոյն ժամուն, Փարիզի ուրիշ մէկ սրահին մէջ, Վասպուրականի հերոսամարտը կը տօնուի։ Անոնք մեր եղբայրները՝ թշնամին իրենց դիմացը, զէնքին զէնքով պատասխանեցին չմեռնելու համար։ Անոնք մահուան հետ, հերոսներ անհաշուցին, որպէսզի իրենց անչէջ կրակը՝ սերունդէ սերունդ, հաւաքական դիմադրութեան, ազգային ինքնապաշտպանումի ներշնչում բերէ մեզի։ Ու մենք այսօր Կ. Խաչուհիներս գիտակից կռակակատարները մեր հերոսներու՝ քովն ի վեր կը քալենք այդ հերոսամարտի ճամբուն վրայ։ Թեւ թիկունք կուտանք այդ գոյութեան պայքարին։ Ամէն Հայ գիտէ թէ ի՞նչ է եղած կեռօ՞ բեռը անցեալին, թէ աւելի թեթեւ չէ այդ բեռը ներկայիս, քանի որ երկիրէ երկիր, հիներն չափ՝ հինէն ալ աւելի, ուժթաղուկնոց կակղամորթներ, թաւշեայ բազուկներով թշնամին՝ լարած է իր ճանկերը, մեր սրբինը ծծելու, մեր արիւնով սնանելու համար ....։

Մեր նպատակը, մեր ձգտումն է հայկական ոգիով դաստիարակուած հայ զաւակներ, ու անոնցմով հայու-թիւն պատրաստել, հայրենակիցներ», կ'եզրակացնէր նախագահը։

Ու հրճուանքով, ծափերու տեղատարափին խմատովը՝ հաստատեցինք թէ խռնուած ժողովուրդը կը մասնակցէր Կ. Խաչուհիներու պայքարին, թեւ թիկունք կուտար անոնց գիմադրական ուժին։ Ու խանդավառ, անգամ մը եւս համոզուեցանք թէ՝ ինչ ալ ըլլան, ինչ որ ալ ըսեն, խաչալիր համար եաթաղանէ անցած մեր աղջկա, աղուոր մայրերու ժառանգորդներու ոգին չէ խաթարուած դեռ։ Եւ հինգ դարերու տարկութեան պատմութիւնը վկայ՝ պիտի չխաթարուի։

Հրաչ Զարգարեան՝ Կ. Խաչի տասնամեայ գործունէութեան զուգընթաց տեղեկագիր մը նետելով գաղթահայ իրականութեան վրայ, վեր կը հանէր աշխարհի չորս կողմը մեր լեզուին, մեր մշակոյթին սպառնացող մահացու վտանգները, եւ այդ ժխտական երեւոյթներու դէմ՝ սփոփիչ, յուսատու ազդակ մը կը ներկայացնէր՝ մէկ կողմէն՝ Զոհրապներու, Սիամանթոներու, Վարուժաններու «Մնացորդաց»ը, Զ. Ռ. Մ.ին՝ ապրելու, գիմանալու, պատնէշին վրայ մնալու պաղ-պատէ կամքը, միւս կողմէ՝ նոյն գետնի վրայ դրօշ բարձրացուցած հայ իգական սերունդին՝ նոյնքան բեղուն գործունէութիւնը։

Կ. Խաչը իր գործելու կարողութեան ու բիչ մէկ ապացոյցը կուտար իր հանդէսին բերած գեղարուեստական ճոխ բաժինով։

Պ. Տարօնեան գգացումով արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Մասիս»ը։ Օր. Քէնտիրճեան, նոր ծլող ոյժ մըն ալ, դաշնակի ստեղծաշարը կը խօսեցնէր Debussyի Jardins sous la Pluieով, ու մանաւանդ մեր սրտին մօտ Սպենդիարեանի Etudes d'Erivanով։ Օր. Առաքելեան, որուն կ'ընկերանար Օր. Քէնտիրճեան դաշնակով, Թումանեան Մելիքեանի «Մի լար կ'անցնի», ինչպէս «Իմ սեւ կաքաւիկով, Ալէմշահի «Իմ եղածով», եւ մանաւանդ Կոմիտաս վարդապետի «Միրանի ծառով», հաստատեց թէ երգչուհիներու սերունդն ալ կը ծաղկի ու կը զարգանայ։

Կ. Խաչը հրաւիրած էր նոր ոյժ մը եւս,— Յովսէփ Տէօքմէճեան, որ առաջին անգամ փայլեցաւ Ամիրտովլաթի 500ամեակին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Ամասիոյ Հայր. Միութեան։ Այս երիտասարդ երգիչը, ապրիլեան սերունդէն, որ թրծուած է հայ եւ ֆրանսացի վարպետ ձեռքի տակ, կիրակի օրուան հանդէսին երգեց Ալէմշահի «Ես սիրեցի», ու «Աղջիկ անաստուածը» (Անույշէն)։ Ցետոյ, ներկաներու ցանկութեան գոհացում տալու համար, Տէօքմէճեան երգեց աշխարհածանօթ երկու գլուխ գործոցներ, «Փայխաչօ»ն եւ «Լա Թոսքա»։

Դաշնակով կ'ընկերանար, Mlle. Gerard։

Կ. Խաչի սիրողները ըմբռնումով Պ. Ս. Թորոսեանի ներկայացուցին երկուզաւեշտներ, «Վարդագոյն նամակը» ուր իրենց յաջողութեամբ ջերմապէս ծափահարուեցան Օր. Գըլըճեան, Պ. Պ. Եղիազարեան եւ Նաւրիկեան։ Աւելի հաճելի էր երկրորդ թատերախաղը, «48 Ժամոց գլխու փորձանքը», ուր մասնաւորապէս Պ. Տարօնեան եւ Տիկին Գազանճեան, Օր. Գըլըճեան, Պ. Կարպիս, Տիկին Սէյլանճեան տուին առաւելագոյնը որ կրնային պահանջել սիրողներէ։

Հաճելի եւ շատ սիրուն անակնկալ մը եղան փոքրիկ Գուլկարուհիին պարերը, Շոփէնի վալսը եւ Տանս Հոնկրուազը, ինչպէս եւ իր մեծ քրոջ ուրախ ժողովրդական պարերը որոնք քանիցս կրկնուեցան։

Գղտիկ նկատողութիւն մը Թերեւս աւելորդ չէ,— միշտ նկատած եմ որ ինչպէս մեծ սրահներուն ալ, միայն Մխիթարեան հայրեր են որ ներկայ կ'ըլլան իսկ մեր եկեղեցիին յարգելի ներկայացուցիչները ժամանակ ունին միայն հարսնիքներ եւ թաղումներ կատարելու ...

Տեղեկատուի պարտականութիւնս ճշգրտօրէն կատարած ըլլալու համար, աւելցնեմ որ, հանդէսը մինչեւ կէս գիշեր շարունակուեցաւ տաք մթնոլորտի մէջ, եւրոպական պարերով։

Ա. Կ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՕՍԵՑԷՔ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵԹԷ ՔԱՋ ԷՔ

«Հայրենիք» աստարէզ կը կարդայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 Ապրիլ)։

«Մօտ երկու տարի է ինչ որ արտասահմանի հայ ժողովուրդը իրապէս չի գիտեր թէ ինչ է որ տեղի կ'ունենայ Հայաստանի մէջ եւ ի՞նչ կեանք է որ հայ ժողովուրդը կ'ապրի մայր հողին վրայ։

Աւելի քան տարի ու կէս առաջ, Խանճեանի սպանութենէն անմիջապէս յետոյ ձերբակալուեցան Խորհրդային Հայաստանի բոլոր ականաւոր մտաւորականները, մեծբաղդործուեցան կառավարական պաշտօնէութիւնն ու կուսակցական ղեկավարութիւնը, երկու, երեք անգամ, արագ յաջորդականութեամբ։ Ու մինչեւ այսօր պաշտօնական ոչ մէկ ստոյգ տեղեկութիւն կայ ներկայ Հայաստանի այս մտաւորական ու քաղաքական առաջնորդներու մասին։ Ո՛չ իսկ ակնարկութիւն մը Երեւանի պաշտօնական օրգան «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ, որ «Հօկի» նետը. Վարչութեան ճնշումէն ի վեր միայն լուսամատ է, որուն մէջէն կարելի է գիտել երկրի հայութիւնը։

Այսպէս՝ սովետական գրաքննութիւնը գերակատարած է իր առաքելութիւնը, գործը։

Շատ բնական էր որ արտասահմանի հայութիւնը դիմէր այլ միջոցներու՝ անելու, իմանալու թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Հայաստանի մէջ։ Ու այս միջոցներով ստացուած լուրերը աւելի դոյներով կը նկարագրեն ձերբակալեալ հայ մտաւորական ու քաղաքական ղեկավարներու ճակատագիրը։ Տարբեր տարբեր աղբիւրներէ ստացուած լուրերը՝ բոլորն ալ համաձայն են եւ կը հաստատեն այն կարծիքը որուն դէմ գացած են Խորհրդային Հայաստանի երէկուան փառքերը— վարչապետներ, կուսակցական քարտուղարներ, նախարարներ, գրագէտներ ու բանաստեղծներ։

Ամիսներով արտասահմանի հայ մամուլը արձագանգեց այս լուրերուն։ Այդ բոլոր ժամանակը պաշտպանօղէ բռնուած էին հայ մամուլի այն օրգանները, որոնք Խորհրդային ռէժիմի պաշտպանութիւնը յանձն առած են արտասահմանի մէջ։

Երկու օր առաջ անոնցմէ մին, Նիւ Եորքի «Բանուոր»ը, խզեց այդ համակերպ լռութիւնը, որովհետեւ «հաւատ», ու ամենայն հաւանականութեամբ անոր հրահանգով ... կատարեցին մեր սատացած լուրերուն մէջ։

Հաւաքականական պատասխանատուութենէ զուրկ մարդիկ ու օրգաններ միայն կը հրճուին նման «հակասութիւններով», որոնք իրականին մէջ կը հաստատեն միմիայն մեր չիտակ կեցուածքը բոլոր լուրերուն հանդէպ։

Մենք հնարաւորութիւն չունինք Հայաստանէն պաշտօնական լուրեր բերել տալու, եւ պիտի շարունակենք հրատարակել Հայաստանի մասին առնուած ամէն մէկ լուր, երբ անոր ճըշմարիտ լինելու մասին ամենափոքր հաւանականութիւն մը իսկ կը տեսնենք, թող թէ ան հակասէ մէկ այլ հաւանական լուրի։

«Բանուոր», եթէ սակաւին ի պատուի է Հայաստանի Խորհրդային իշխանութեան աչքին, ի վիճակի է իր սփիւռքին թղթակիցներու, ընկերներ Կափռօյեներու, եւ Տիգրան Զաւէնեանու,— եթէ անոնց բանտին հասցէն գիտէ,— միջոցով երկու օրէն հեռագրով տեղեկանալ թէ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը «կապտանու՞մ» թէ «առողջանակի կոթով» սպաննուած է եւ թէ կ'ապրի՞ն թէ ոչ անոր սպանութեան մեղսակիցները— Մուղդուսին, Գուլոյեանը, Ամատունին ու անոնցմէ առաջ ու անոնցմէ յետոյ ձերբակալուած հայ մտաւորական ու քաղաքական գործիչները։

«Բանուոր» մեծ ծառայութիւն մը պիտի կատարէ արտասահմանի հայութեան այս ստուգումները կատարելով, ինչպէս թելադրեց Հայաստանի Խորհրդային ռէժիմի բարեկամը, «Պայքար», իր Մարտ 29ի թիւով։

«Բանուոր» այսպիսի ծառայութիւն մը կատարեց երբ մենք առաջ լուր մը հրատարակեցինք Լենինեան չքանշանով վարձատրուած Խանճեանի սպանութեան մասին։ «Բանուոր» կրնայ կրկնել նոյն ծառայութիւնը կրկին հեռագրելով Երեւան, Խանճեանի սպանութենէն յետոյ կատարուած դէպքերու ստուգման մասին։

«Բանուոր» պիտի կատարէր այդ ծառայութիւնը՝ եթէ երկու տարի առաջ իր հաւատքն ունենար Խորհրդային իշխանութեան հանդէպ, ու եթէ վայելէր Խորհրդային իշխանութեան վստահութիւնը։

«Բանուոր» ոչ մէկն ունի այսօր եւ ոչ ալ միւսը։ Այլապէս՝ տարբեր կերպով պիտի խօսէր։

Հրամմեցէ՛ք, խօսեցէ՛ք ճշմարտութիւնը, եթէ քաջ էք։

Ըսէ՛ք, եթէ գիտէք ու կրնաք, թէ սպաննուած չե՞ն Սահակ Տէր Գաբրիէլեանն ու միւսները»։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՍԱՑՈՒԱԾՔ

ԳԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ, Արեւմտահայ գրողներ (Գ. Զոհրապ, Ա. Արփիարեան, Լ. Բաշալեան, Տ. Կամսարական, Հրանտ, Ա. Զօպանեան, Ե. Տէմիրճիպաշեան, Թլկատինցին, Երուխան, Թ. Զարգարեան, Ս. Պարթեւեան, Զ. Եսայեան, Ինտրա, Գ. Բարսեղեան, Թ. Սեւակ)։ Հրատ. Հայ Ճեմարանի Շրջ. միութեան, թիւ 2, Պէյրութ։ Տպ. Արազ։ Գին 7 Ֆր.։ Հասցէ.— Collège Arménien, 127, Vadi Aboudjémil, Beyrouth (Liban):

ՄԵՐ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Մաւրութիւնը (Հայերը) մեզի ինչ, որին Բոլո՞ր այրերը զատեցին, բանտերը լեցուցին։ Անկէ գիշերը ... կապկեցին ու տարին ձորերը ... — Զեզի հետ երթանք, նաւ ... տարիք Հայերը ո՞ւր լեցուցիք, ... անոնց Մուրատ փաշան ու գա... կը տանէր կը սպաննէր։ Ինչե՞ր ... մեզի. ի՞նչ զուլումներ, քեռ ... ները։ Գացին կորսուեցան վերջապէս ... աստեցայ ու անցայ, իմ երկիրս ... վերջամ....։

Մարդէն առաջ անցայ։ Աչքերս ու ... թութեննէս թրջեցան։— Ա՛խ, բախտ, ... նոր չէ թէմեանիմ, մեր վրէժը կ'առ... ... անդին։ Լուրը տարի թալաթին. ... ուրախութեննէն չուարեցաւ ան ալ։

Մարտի գաղջ օդով, նորէն Սըվազի կողմերէն բանուորական փաշտ մը եկաւ ու կ'երթար Կարին։ Բոլորը Հայեր էին։— Աղջի՛, մեր տէրտէրը մէջերնին եղեր է, ողջ եղեր է, կ'ըսէին Զարացինները երպարու։ Տեսեր ճանչցեր են։ Ան մատը չրթունքին տարեր, չէ խօսեր ու անցեր գացեր է։ Զինուորները եկան տավուլ զուռնայով եւ ուրախութեամբ, ինծմէ քանի մը օր վերջ։ Զարան անոնց աղաղակներով կը թնդար, աչքերուն առջեւ հեղնո՛ղ երկինքին։ Ինծի կը թուէր թէ անոնց երաժշտական գործիքները իրենցին ներուն ոսկորներէն եղած ըլլային, ու անոնց ոսկորներուն քունը խռովելու համար վարձուած խրտուիլակներ։ Զզուելի՜, զզուելի՜։ Բանականութիւն ու խղճմտանք չկար հոն։ Մէյ մէկ ընտանիքի ցաւոտ մնացորդներ, չմարի եւ խելագարի տղանցք չէի՞ն կատարեր այդ մարդերը, որփուած սկամայ ատեցի ու մահուան մտայլ քարուղիներուն վրայ։ Երբ անոնք մերիններուն նշխարները տեսնէին, անոնց արտերէն յուզում եւ արցունք չէ՞ր գար։ Ուրեմն ինչպէ՞ս այդ ուրախութիւնը կեղծել։ Սակայն այն օրերը հաշիւն ու տրամաբանութեան չէին գար։ Այդպէս էին անոնք ...

.. Մուխլիսի հաւատարիմ ծառան շատ կը վախնար իր պաշտօնէն եւ տէրը համար ինծի աչք բանալ չէր տար։ Կը սիրէր զիս բամբասել աղային առջեւ։ Ան ուրիշ հոգի էր, ես ուրիշ։ Ան կը սողար, ես բարձրէն ու ծուռ կը նայէի։ Կը կռուէինք։ Օր մըն ալ զիս շատ բարկացուց։ Գնաց հանըմին ու աղային լացաւ որ զիս հանեն։ Հանըմը տանըն ներսն էր։ Նէջոլա երկու տարի է հոն էր, ու դեռ մէկ անգամ, տրեխները հանած ու խոնարհելով անոր ներկայացած էր։ Երկրորդ անգամ գնաց բռնելու թէ ինծմէ կը վախնայ, զինքը կը խեղդեմ։ Հանեցին զիս անկէ երկու շաբաթ վերջ։ Հայերէն անոնք որ այս բանը լսեցին, տխրեցան ու սկսան հայհոյել Հոռոմին։ Շանը կաշին մուշտակ չըլլար, Ցոյնը Հայուն բարեկամ չըլլար, կ'ըսէին առանձ ձեւով։ Ու կը տրտնջային այդ սոսկալի Հայկէշցիներէն (Զարայի մօտ յունարէնակ շրջան մը) որոնք իրենց ձեռքը ինկած հայ փախստականները չուանով խեղդած են։

Մուխլիս կամաւոր զինուոր արձանագրել տուաւ զիս։ Ինծի ամէն օր պզտիկ հաց մը (թային) կուտային, բայց բնակարան ու ծածկոց չունէի։ Վիճակս գէշ էր։ Նօգթային մէջ, որ զինուորական կեդրոնն էր, փաթթոցաւոր մը ինծի շատ կը մեղքնար։ Կը ջանայի համոզուիլ թէ Թուրքն ալ կրնայ բարի ըլլալ։ Այդ Թուրքը գըլխուն ճերմակ գօյն ու գեղին ծաղիկներով լաթ մը կապած էր։ Ան նամազին շատ խիստ էր։ Ամէն անգամ որ լրին հանդիպէի, միշտ կ'առնէր մուշտակը, կ'առանձնանար ու կը փնտրէր (կ'աղօթէր)... Անոր անունը Սառըք աղա էր։ Ան Զարայի զինուորական հրամանատարին օրհնայեան էր։ Զինուորական մթերանոցներուն բանալիները իր քովն էին։ Անոնցմէ ինծի ծածկոց եւ խոտ առնել որպէսզի անկողին պատրաստեմ ու պառկիմ։ Ծանօթ Հայ մը իր բակին մէջ կը հիւրասիրէր զիս ուր կը պառկէի գիշերները։ Անգամ մը Սառըք աղա նօգթայի չաւուշներուն ու պաշտօնեաներուն ըսաւ,— Դուք այս մարդը չէք հասկնար։ Դուք չէք գիտեր թէ ան ինչե՞ր քաշած է եւ ինչ է։ Բայց ըսեմ. եթէ անոր կրածներուն հազարէն մէկին տեսնէք, ռազմճակարգ քաջ մը եղած կ'ըլլաք դուք։ Սառըք աղա երբեմն ինծի սուրճ ալ կը հրամցնէր։ Ու օր մըն ալ երբ իրեն հետ առանձին մնացինք, լացաւ ու հայերէն սկսաւ... մինչ զարմացած երեսին կը նայէի։ Հայ մըն էր ան իսլամացած։ Սիրտը իսկական Հայ։ Պարտ էր այն օրուան ուր պիտի կրնար ազատ երկիր մը չունչ առնել։ Անոր մեծ տղան մէջարքէքէն նոր եկած հօճայի կը նմանէր գըլուխը ճերմակ կապած...

Զինուոր էի։ Արտ կը վարէինք պետութեան։ Արտերը Հայոց էին։ Բրգնիկցի Հայ մը կար մեզ հետ եւ ուրիշ քանի մը Հայեր ալ։ Սալիհչաւուշ մը, Գոչհիսարցի (Հաֆիզ) արձանագործ։ Բարձրահասակ ու հոյակապ երիտասարդ մըն էր ան։ Արձանի մը չինութեան համար կառավարութեան հետ պայմանաւորուեր էր կանխաւ։ Զարդերու ընթացքին արձանը կիսաւարտ ըլլալուն իրեն խնայեր էին։ Այնպէս մնացեր էր։ Այդ արձանը Գոչհիսարի պողոտային վրայ, քաղաք մտած տեղը բարձր կը կենայ, արեւելեան կողմը։ Սալիհ ուսթա Թուրքերը շուն կ'ընէր իր ներկայութեամբ ու շատ աղուորիկ էր։ Ժանտատենդի հիւանդութեամբ մեռաւ էր վերջէն։

Գոմէշները հեծած յորդ Ալիսէն կ'անցնէինք։ Ես վարել չէի ուզեր։ Խաչոր ջիթով ու մեծ հասակով չիլ չաւուշ մը ունէինք մեր վրայ, որ նայած տեղը չէր գիտեր։ Անոր կը զանգատէի որպէսզի զիս այդ գործէն հանել տայ։— Սօրվէ՛, կ'ըսէր։ Խոփիս սուր ծայրերը տուն գոմէշներուն եռեւի ոտքերուն ու զանոնք արիւնեցի։ Իմ գոմէշներս հիւանդ, ախոռը մնացին։ Ազատեցայ։

Գացի նօգթայի կեդրոնը ու խնդրեցի որ զիս պարտիզպան ընեն։ Պարտիզպանութիւն գիտե՞ս, հարցուցին։ Գիտականօրէն դպրոցը սորված եմ, պատասխանեցի։ Արձանագրեցին զիս ու ձեռքս թուղթ մը տալով պետական պօստանը ղրկեցին։ Պօստանը քաղաքին գլուխը, ճամբուն վրայ, երեք ձորի բերան, հովերուն ճակատն էր։ Հայոց ամէնէն լաւ արտերն էին անոնք։ Երկու Թուրք պարտիզպաններ կային հոն, վրանին տակ։ Սկսան ինծի ծուռ նայիլ։ Շուտով կռուեցանք։ Մուխլիս անոնց պատուիրեց որ ինծի հոգ տանին, թէ իր մարդն եմ։ Բարեկամ եղանք։ Կ'աշխատէինք միասին։ Այսինքն հաց ու ապուր կ'առնէինք պետութենէն, մենք ալ բանջար կ'եփէինք ու կ'ապրէինք հոն։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(81)

(Շար.)

տայյատուել Հայերուն դէմ. Թէեւ տակաւ արդիւք չեղաւ որ խումբ մը Թուրքեր լեզուագարութիւն ընեն հայ քահանայի մը, երբ այս վերջինը կ'անցնէր Թրքական թաղէ մը։

Մայիս 3ի դէպքին առթիւ, Թուրք մը կը փորձէ յարձակիլ հայ բոլշեւիկի մը վրայ, բայց բռունցքի հարուած մը կ'ընդունի իբրեւ պատասխան եւ կը ստիպուի հեռանալ։ Անոնցմէ դուրս՝ ոչ մէկ խնդիր Հայերու մասին։

Հայերու ընտրական թուղթին գոյնը ճերմակ է, այսինքն Ֆարթ պլանշ (տգատ թուղթ) տրուած է Հայերուն...։ Թրքական թուղթին գոյնը՝ կարմիր է.. Քրդականը՝ մութ կարմիր, Ալեւիներունը՝ կապոյտ, Ցոյներունը՝ մոխրագոյն։

Թուրքերու եւ Արաբներու թռուցիկները

Սանճաքին Թուրքերը առաջին առթիւ հետեւեալ երեք թռուցիկները հրատարակեցին —

ԹՌՈՒՑԻԿ Ա.— Հայրենակից, արձանագրուէ Թրքական ցանկին մէջ, որովհետեւ Թրքական համայնքին նշանաբանն է երկրին ապահովել անկախութիւն եւ բարօրութիւն՝ համաձայն Ժընեւի մէջ տրուած որոշման, եւ բոլոր համայնքները սեղմել իր գիրկը՝ հաւասար իրաւունքներ շնորհելով անոնց։

ԹՌՈՒՑԻԿ Բ.— Հայրենակի՛ց, միութեան մէջ է ուժը, ազդեցութիւնը եւ արդարութիւնը։ Անմիաբանութիւնը՝ տկարութիւն եւ անիշխանութիւն առաջ կը բերէ։ Հետեւաբար արձանագրուէ Թրքական ցանկին մէջ, որպէսզի ուժեղ ու տիրապետող ըլլաս։

ԹՌՈՒՑԻԿ Գ.— Յարգելի հայրենակից, չըլլայ թէ խաբուիս անոնցմէ որ կ'ուզեն երկիրդ գերի դարձնել, քեզ ալ՝ ստրուկ։ Արձանագրուէ Թուրք համայնքի ցանկին մէջ, որովհետեւ այս համայնքը վճռած է Հաթայը դարձնել անկախ պետութիւն մը, քեզ ալ՝ էֆէնտի ազգ մը։ Թրքական ցանկին մէջ արձանագրուելէ վերջ, այլեւս կրնաս ուզած անձդ երեսփոխան ընտրել։

Համարաբական միութիւնն իր կարգին հրատարակեց արաբերէն կոչ մը, ուղղուած արաբ Ալեւիներուն։ Կոչը, որուն վրայ տպուած է արաբ ծանօթ ղեկավար Զէքի Արսուզիի պատկերը, կ'ըսէ ի մէջ այլոց, ակնարկելով մաս մը Ալեւիներու որ Թուրքերուն կողմը անցած են.

— «Զգուշացէք այս Թրքացած հատուածէն, որ կ'ուզէ ձեզ ծախել ձեր թշնամիին եւ դժբախտ դարձնել ձեզ։ Զգուշացէք այս ստոր արարածներէն որ կը դաւաճանեն իրենց ազգին ու կրօնքին, սուտերով ու սպառնալիքներով կը ծածկեն բուն իրականութիւնը եւ կը դաշունահարեն ձեր կրօնքն ու արաբութիւնը, որոնք նուիրական են ձեզի համար։ Ով Ալեւի Արաբներ, վռնտեցէք սա Թրքացածները որոնք ուրացած են իրենց կրօնքը, իրենց Ղուրանը որ գրուած է դրախտաբնակ բնակիչներուն լեզուով։ Մարգարէն կ'ըսէ.— ով որ կը սիրէ Արաբը, կը սիրէ զիս, ով որ կ'ատէ Արաբը, կ'ատէ զիս։ Արաբին հանդէպ ատելութիւնը՝ հաւատքին չարիքն է։ Ով յաջորդները մաքուր եւ յաւիտենական իմամին, ո՛վ յաջորդները Հաւէյմի ցեղապետին, ձեզի կ'ուղղենք այս տաք կոչը։ Կապուած մնացէք ձեր կրօնքին, ձեր արաբութեան, ձեր աւանդութեանց։ Հեռացուցէք այդ ստոր արարածները, որոնք թոյն կը ներարկեն ձեր սիրտերուն՝ ձեզ սպաննելու համար։ Վռնտեցէք այդ Թրքացածները, որոնք կ'ուզեն վաճառել ձեր կրօնքն ու ցեղը, ձեզ կապելու համար ազգի մը որուն լեզուն իսկ չէք գիտեր, որուն հետ ոչ իսկ կապ չունիք։ Կոչ կ'ընենք միանալու, կազմելու համար մէկ ճակատ։ Յաջողութիւնը անվրէպ է, որովհետեւ դուք ջախջախիչ մեծամասնութիւն էք։ Պահեցէք ձեր ազգութիւնը, վտարեցէք ազգուրացները որոնք արժանի եղան Աստուծոյ եւ մարդոց նզովքին»։

*** Հակաքէմալական Թուրքերը, չուզելով քուէարկել քէմալական Թուրքերուն հետ, չէզոք Յանձնաժողովին դիմած եւ խնդրած են որ զատ քուէարկելու հնարաւորութիւն տրուի իրենց։

Մանրամասնօրէն քննելէ վերջ խնդիրը, Յանձնաժողովը ընդունած է այս խնդրանքը, նկատելով որ կանոնագիրը կը նախատեսէ նաեւ զատ համայնքներու գոյութիւնը։ Հակաքէմալական Թուրքերը պիտի արձանագրուին «Դիւյամ սինիֆ» համայնքի ցանկին մէջ։ Ասիկա ծանր հարուած մըն է Քէմալականներուն համար, որովհետեւ նոր համայնքին անդամները մօտ 10 — 12.000 հոգի կ'ենթադրուին։

Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն առաջնորդը Լոնտոն գնաց

Քոնրատ Հէնլայն, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն Առաջնորդը անցեալ օր Լոնտոն գնաց օդանաւով, ինչ որ մեծ զարմանք պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Առաջնորդը կ'ուզէ տեսակցիլ Անգլիոյ վարչապետին հետ, բացատրելու համար իր պահանջները՝ Գերմաններու ինքնավարութեան մասին։ Հէնլայն կառավարութեան մը ներկայացուցիչը չըլլալով, եթէ Պ. Չէմպըրլէն մերժէ ունկնդրութեան ընդունիլ, պիտի ներկայանայ արտաքին նախարարի փոխանորդին եւ կեդր. Եւրոպայի հարցին մասնագէտներուն, որոնց անշուշտ իր տեսակէտները պիտի հաղորդէ առ որ անկ է։ Իր այցելութիւնը անակնկալ մը եղաւ, բայց իրազեկներ կը հաստատեն թէ սարքուած է Հիթլէրի եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին գիտութեամբ եւ հաւանութեամբ։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Հէնլայնի ծրագիրը կ'անցնի տեղական ինքնավարութեան սահմանը, եւ կը պահանջէ վերաքննել Չեխոսլովաքիոյ սահմանադրութիւնը, գոհացում տալու համար 3.500 000 Գերմաններու։

Այս այցելութեան հետ միաժամանակ, Պերլինի անգլիական դեսպանը Գերմանիոյ արտաքին նախարարին ներկայացաւ, պարզելու համար Անգլիոյ դիրքը։ Ինչպէս կը յիշուի, անգլիական կառավարութիւնը թելադրած է Չեխոսլովաքիոյ՝ առաւելագոյն գոհացում տալ Գերմաններուն, որպէսզի խնդիրը լուծուի խաղաղօրէն։

Զինարշաւը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ շատ կարեւոր վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան օդանաւային պաշտպանութեան մասին։ Երեսփոխան մը մատնանշելով Գերմանիոյ օդանաւային պատրաստութիւնները, գիտել տուաւ թէ այդ երկիրը ամէն ամիս 400 — 500 օդանաւ կը շինէ, եւ թէ մէկ տարիէն Գերման զինուորական օդատորմիղը պիտի ունենայ 6000 — 7000 օդանաւ, մինչդեռ Անգլիա երկու տարիէն պիտի ունենայ միայն 2000 հատ։ Կառավարութեան ներկայացուցիչը պատասխանելով ըսաւ.

— «1940 մարտին մայր երկրի օդանաւերուն թիւը պիտի հասնի 2350ի, բոլորն ալ առաջնակարգ, իսկ անդրծովեան օդատորմիղը պիտի ունենայ 490 օդանաւ։ Նաւային օդատորմիղի առաջին շարքն ալ պիտի բարձրանայ 500ի։ Ուրեմն համագումար 3500 առաջնակարգ օդանաւեր պիտի ունենանք, առանց հաշուելու պահեստի ուժը։ Անըմբռնելի է որ պատերազմի պարագային չստանանք կայսրութեան միւս կառավարութեանց աջակցութիւնը։ Յառաջիկայ երկու տարիներու ընթացքին օդաչու սպաներն ու նաւաստիներն ալ պիտի աւելնան, 40.000 հոգի»։

Անգլիական կառավարութիւնը մասնաւոր պատուիրակութիւններ ղրկած է Մ. Նահանգները եւ Քանատա, օդանաւեր գնելու համար։ Այս առթիւ ընդդիմադիրները ուժգնօրէն քննադատեցին կառավարութիւնը, քննութիւն պահանջելով, բայց պարտուեցան։

*** Ֆրանսայի ծովային նախարարը ունկնդրութեան ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, տեղեկութիւններ հաղորդեց նոր մարտանաւերու շինութեան մասին։ Համաձայն հրամանագիր - օրէնքին, Ֆրանսա այս տարի պիտի ծախսէ 5.700 000 000 ֆրանք։ Շարք մը մարտանաւերու եւ սուզանաւերու հետ, պիտի շինուի մեծ զրահաւոր մը՝ 35.000 թոն տարողութեամբ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՐՕՊԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի ժողովը 16 Մայիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ ճաշարանին։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, կիրակի իրիկուան ժամը ճիշդ 9ին ծանօթ ճաշարանին

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Վարուժան ակումբին մէջ։ Կը խնդրուի ԹԱԼՈՅԵԱՆի եւ ԼՈՐԷԹի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։

ՍԷՆ ԺԷՐՕՄԻ «Վրէժ» խումբի ժողովը 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Յէք Գօդոսեանի բնակարանը, կը դասախօսէ ընկ. ՅՈՎՀ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ. Նիւթ՝ «Վանի հերոսամարտը».

ԳՈՆԱԼԻԶԻի «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Արապեաններու բնակարանը, կարեւոր օրակարգ, ներկայանալ անպատճառ, կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ.

ԳՈՄՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը կիրակի 15 Մայիս կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, ներկայանալ անպատճառ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը Մայիս 15, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական ճաշարանին։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը Հինգշաբթի, 19 Մայիս ժամը 9ին, 8 Րիւ Գօսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Հ. ՍԱՀԱԿ Ծ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ Նիւթ՝ «Կիլիկիա եւ Լեւոն Հինգերորդ»։

×

Պ. Ա. Չօպանեանի պարբերական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 17 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին։ Նիւթ՝ «Գ. Նարեկացին»։

ՀՕԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան հիմնարկութեան 59րդ. տարեդարձին առթիւ, յառաջիկայ Մայիս 15ին, կիրակի առտու պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ (15 Rue Jean-Goujon) ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներուն։

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին վարժարանին սաներուհիներուն կողմէ։

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգակիցները ներկայ ըլլալ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 14 Մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, 8 Րիւ Գօսիւէ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Օրակարգ՝ Պատգամաւորներու ընտրութիւն։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին «Վրէժեան» սրահին մէջ։ Պարտադիր ներկայութիւն։ Օրակարգ՝ Պատգամաւորի ընտրութիւն։

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ...գային Հայրենակցական Մի... Ընդհ. Ժողովը 15 Մայիս ... կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պ. ... բնակարանը 52, Rue Gustave ... Գիւնեէօ։ Կը հրաւիրուին անդամ ... անդամ բոլոր հայրենակիցները ... կարեւոր ժողովին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ...բնակցական Միութեան Ընդ... ղովը 14 Մայիս, Շաբաթ երե... մը 8ին, «Bar Petite Poussin...» Պուլվար Տիւկօնէ։ Կարեւոր ...կարգ։ Կը հրաւիրուին անդամ ... անդամ հայրենակիցները։

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի Մասնաճ... ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, կիրակի ... օրէ վերջ, ժամը ճիշդ ... Քուր Լաֆայէթ, Գրադարան... Խիստ կարեւոր օրակարգ ... ներու ներկայութիւնը ... է։ Անդամավճարները միա...

Le Gérant · H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue B... — PARIS

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 15 ՄԱՅԻՍ — DIMANCHE 15 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3731

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐԿԸ ՀԱՐԿԱՒՈՐԱՑ...

Նախ քանի մը տող՝ առ հասարակ յոբելեաններու մասին:

Կը թուի թէ այս բառն ալ կորսնցուցած է իր երբեմնի խորութիւնը:

Ընդհանուր սովորութեամբ, «յոբելեան» կը նշանակէ հանրային գնահատութիւն՝ ոե եւ է վաստակաւորի, որ տարիներ ու տարիներ ծառայած է այս կամ այն ճակատին վրայ, հաւատքով, խանդավառութեամբ եւ անվիճելի արժանիքներով:

Մեր մէջ ալ շատ են տօնուած յոբելեաններ՝ այս հասկացողութեամբ: Մանաւանդ Մեծ Պատերազմէն առաջ:

Իսկ վերջին տարիներու ընթացքին, կարգ մը յոբելեաններ դարձան տժգոյն եւ տնավարի ձեռնարկներ: Եւ ինչ որ աւելի վիրաւորական է, կարծես կազմակերպիչները ամէն բանէ առաջ կը սկսին դրամ ճարել, ազգային «էմէքտար» մը նեղութենէ փրկելու համար:

Արդարեւ, մեր հանրային կեանքը այնպէս մը դասաւորուած է, որ մտքի մշակները միշտ ալ սեւ օրերու վախն ունին: Մինչդեռ, եթէ մեր գիտակցութիւնը խորացած ըլլար գոնէ մշակոյթի հանդէպ, մատենագիրը, գրագէտը, բանաստեղծը, գիտնականը կամ ազգային գործիչը պիտի կրնային աւելի ... տրամադրելու ու արտադրել:

Այն ատեն, որ եւ է յոբելեանի առթիւ, նիւթական վարձատրութեան խնդիրն ալ պիտի մնար երկրորդական: Ուրիշ խօսքով, յոբելեարը պիտի զգար անխառն գոհունակութիւն մը, միշտ գլուխը բարձր եւ հոգին պայծառ:

Օրուան յոբելեարը, Պ. Արշակ Չօպանեան, երկրորդ անգամն է որ կը փառաբանուի (առաջինը՝ 1925ին, այս անգամ՝ իր գրական գործունէութեան յիսնամեակին առթիւ):

Չենք ուզեր գիտնալ թէ ի՛նչ առաջադրութիւններ ունեցած են կազմակերպիչները, այդ յոբելեանին պատրաստութեան համար: Բայց, կ'ընդունինք առանց վերապահութեան, որ Արշակ Չօպանեան արժանի էր յոբելեանի մը, յիսուն տարի անընդհատ ծառայած ըլլալով Հայկական Մշակոյթին, հաւատքով, խանդավառութեամբ եւ անվիճելի արժանիքներով: Ծառայած է զարուն տարիքէն, եւ այնպիսի պայմաններու մէջ որ կրնային յուսահատութեան մատնել շատերը:

Արդարեւ, քանի՜ քանի՜ դասալիքներ կրնայինք հաշուել իր սերունդին իսկ, աւելի կամ պակաս տարեց:

Անոնք, հազիւ իրենց մատները մելանը կամ մոխիրը թաթխած, նախընտրեցին ուրիշ ասպարէզներու մէջ նետուիլ, դառնալ առեւտրական պաշտօնեայ կամ հասարակ, իրենց ետին ձգելով վաւերական կայծկլտուքներ. բայց կայծկլտուքներ միայն:

Մինչդեռ, Արշակ Չօպանեան մնաց հաւատարիմ՝ իր կոչումին: Դարձաւ տեսակ մը գինուորեալ, գործելով շատ լայն — երբեմն չափազանց լայն — ճակատի մը վրայ: Գրեց ու պեղեց, սփռեց ու թարգմանեց, թէ իր ժողովուրդին եւ թէ ուրիշներուն համար: Եւ արդէն պատկառելի թիւ մը կը կազմեն իր հրատարակած հատորները, հայերէն թէ ֆրանսերէն: Առանց հաշուելու այն ցիրուցան գրութիւնները որ կը մնան դեղնած թերթերու կամ դարակներու մէջ:

Այդ հատորները, մանաւանդ անոնք որ ուսումնասիրութիւններ կը պարունակեն, կրնան դիմանալ տարիներու աւերին, իբրեւ մատենադարան մը տակաւ եւ բազմակողմանի: Ամէն պարագայի մէջ, վաստակ մը որ յարգանքի կը հրաւիրէ բոլորը, առանց քաղաքական դաւանանքի խտրութեան:

Եւ մենք այդ վաստակն է որ կ'ողջունենք օրուան յոբելեարին մէջ, անոր հետ կապուած խանդավառութեամբ եւ յարատեւութեամբ:

Կարելի է վիճիլ Չօպանեանի բուն գրական - գեղարուեստական արժանիքներու, մանաւանդ անոր գրական քննադատութեան, լեզուի եւ ոճի մասին: Կարելի է անխնայ խարանել իր հանրային եւ քաղաքական գործունէութեան զանազան երեսները:

Բայց, այդ բոլորը չեն կրնար նսեմացնել իր միւս վաստակը, իր անսպառ տենդն ու բեղուն աշխատանքը, որոնք խոր ակօսներ բացած են հայկական մշակոյթի զարգացման եւ տարածման ճամբուն վրայ:

Յոբելեարին շատ մը թերութիւնները կը բխին իր բնաւորութեան ելեւէջներէն, որ ազդած են նաեւ իր լեզուին վրայ, այնքան միօրինակ, ճապաղ եւ երկարաբան: (Ընդհանրապէս ուրիշ հաճութեամբ կը կարդացուին իր սկզբնական հրատարակութիւնները, իբրեւ լեզու եւ շարադրութիւն): Նոյն գիծը նաեւ քաղաքական կեանքի մէջ, ուր խօսքի տակ չմնալու մարմաջը այնքան իր պղտորէ բարի տրամադրութիւնները:

Այնպէս, Չօպանեան կրնար անխտիր յարգանք ներշնչել ոչ միայն իբրեւ հեղինակութիւն, իբրեւ վաստակաւոր գրող - բրոց, այլեւ իբրեւ հանրային դէմք,— տեղը ծանր նստած, քիչ մըն ալ փիլիսոփայ:

Տեղը չէ՞ր այս խորհրդածութիւնը, հանդիսաւոր առիթով մը:

Բայց, մեր սերունդը վարժուած չէ բառերը ծամծմելու: Եւ այս դաւանութիւնն անգամ կը բխի իր արժանիքը յարգելու զգացումէն:

Շատերու համար յոբելեանը եղած է հաշուեյարդար: Տեսակ մը «Հուսկ բանք»:

Պ. Չօպանեան միտք չունի իր կարապի երգը երգելու: Եւ մենք ուրախ պիտի ըլլայինք, եթէ կարենար ոգեւորել ու արտադրել նոյն խանդավառութեամբ, կեդրոնանալով յատկապէս մշակոյթի ճակատին վրայ:

Մեր շնորհաւորութեանց հետ թող այս ալ բարեկամական թելադրութիւն մը համարուի, գոյնզգոյն բարեկամներու ծուլածոյ շողոմանքին եւ շռայլաբանութեանց մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

5,000,000,000 ՖՐԱՆՔԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վաղը, երկուշաբթի, հրապարակ պիտի հանուի ազգային պաշտպանութեան փոխառութիւնը: Կառավարութիւնը իրաւունք ունէր մինչեւ 15 միլիառ ֆրանք փոխ առնելու, բայց առայժմ կը գոհանայ 5 միլիառով: Շրջաբերութեան գինն է 98, տոկոսը՝ 5 առ հարիւր, պայմանաժամը՝ 30 տարի: Փոխառութեան գլխաւոր նորութիւնը այն է որ փոխատուները կրնան գանձում կատարել երեք տարին անգամ մը, 1941էն սկսեալ:

Վարչապետ Պ. Տալատիէ այս իրիկուն (կիրակի) ձայնասփիւռով պիտի խօսի ի նպաստ փոխառութեան: Ելմտական նախարարը այս առթիւ յուսաբանութիւններ հաղորդելով, յայտնեց թէ փոխառութեան գլխաւոր ... պիտի վճարուին 120 առ հարիւր համեմատութեամբ, իրենց անուանական արժէքին վրայ: Կառավարութիւնը համոզուած է թէ փոխառութիւնը մեծ յաջողութիւն պիտի գտնէ, ոչ միայն անոր համար որ մանաւոր առաւելութիւններ կը ներկայացնէ, այլեւ սահմանուած ըլլալով ազգային պաշտպանութեան զօրացման:

Չեխօսլովաքիոյ Գերմանները ... Լոնտոնի ... Հիթլերի ...

Ինչպէս հաղորդած էինք, աւելի օր օդանաւով Լոնտոն գնաց Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն Առաջնորդը, Հէնլայն:

Լոնտոն հասած օրն իսկ, Հէնլայն խորհրդաւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ հեղինակաւոր քաղաքագէտներու հետ, առանց հասանքի խորութեան: Նախկին նախարար Պ. Ուինսթըն Չըրչիլ ճաշի հրաւիրեց Առաջնորդը, խմանալու համար անոր տեսակէտները: Կ'ըսուի թէ ծրագիրը յղացած է Անգլիոյ վարչապետը: Ուրեմն Չըրչիլ իր քաղած տեղեկութիւնները պիտի հաղորդէ Չէմպըրլէնի, մանաւանդ որ ստուգուած է թէ Հէնլայնի այցելութիւնը թելադրուած Հիթլերի կողմէ:

Հէնլայն երէկ պիտի մեկնէր Լոնտոնէն, անմիջապէս վերադառնալու խոստումով: Ամէն պարագայի մէջ, իր այցելութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէ քաղաքական շրջանակներու մէջ: Թէեւ շատ բան գաղտնի կը պահուի, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հէնլայն ուղղակի կամ անուղղակի խօսակցութիւններ ունեցած է նաեւ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մնայուն խորհրդականին եւ անոր նախորդին՝ Սըր Ռոպըրթ Վէնսիթթարթի հետ:

Այլեւս տարակոյս չկայ թէ Գերմաններու Առաջնորդը պարզապէս ինքնավարութիւն կը պահանջէ, իբրեւ միակ պայման հեդր. Եւրոպայի խաղաղութեան: Իսկ չեխական կառավարութիւնը կ'աճապարէ լրացնել փոքրամասնութեանց նոր օրէնքը, մայիս 31էն առաջ: Կ'ըսուի թէ նոր օրէնքին տրամադրութեամբ Չեխօսլովաքիան պիտի դառնայ բազմալեզուեան պետութիւն մը, — իւրաքանչիւր ցեղ պիտի կրնայ ազատօրէն գործածել իր լեզուն պետական կեանքի մէջ, իբրեւ պաշտօնական լեզու:

Վերջին լուրերը կ'ըսեն թէ Հէնլայնի կուսակցութիւնը մարտական խումբեր կը կազմէ, աւելի ուժգնօրէն պաշտպանելու համար իր դատը:

Խ. Միութիւնը միմիակ մնաց Սպանիական հարցին մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան ներկայացուցիչը, արտաքին նախարար Տէլ Վայօ բուռն ճառ մը խօսեցաւ, բացատրելով թէ քաղաքական պատերազմ չէ որ կը մղուի իր երկրին մէջ, այլ օտար միջամտութիւն: «Եթէ մենք խնդիրը այս ժողովին բերինք, պատճառը այն է որ ոչ միայն Սպանիա զոհն է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ յարձակման, այլեւ այդ յարձակումը կը սպառնայ ընդհանուր խաղաղութեան: Թոյլ տուէք չխօսիլ չխօսիլ հետեւեալ հարցումն ուղղելու Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի պատուարժան ներկայացուցիչներուն,— Քանի որ Գերմանիա եւ Իտալիա, անգլօ-իտալական համաձայնութեամբ կամ առանց համաձայնութեան կըշարունակեն իրենց յարձակումը սպանիական հանրապետութեան դէմ եւ, ու Մեծն Բրիտանիա ու Ֆրանսա ի վիճակի չեղան կասեցնելու այդ յարձակումը, բարոյական կամ արդարութեան ո՞ր սկզբունքներուն վրայ կը հիմնուին, միջազգային օրէնքի բոլորովին հակառակ արգելք մը հաստատելու համար սպանիական հանրապետութեան դէմ»:

Իբրեւ եզրակացութիւն, Սպանիոյ ներկայացուցիչը պահանջեց վերջ տալ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան:

Այս ճառին պատասխանեց Անգլիոյ արտաքին նախարարը, լորտ Հալիֆաքս, իրեն յատուկ չորութեամբ.

— «Պ. Ալվարէզ տէլ Վայոյի բանաձեւը բացարձակապէս կը հակասէ բրիտանական կառավարութեան քաղաքականութեան: Պայքարը այնքան ծանրացած է որ բանավէճ չի վերցներ: Բրիտանական կառավարութիւնը կը ներշնչուի Սպանիոյ ժողովուրդին եւ Եւրոպայի խաղաղութեան գերագոյն շահերով: Ես համոզուած եմ թէ այդ պիտի ըլլայ նաեւ պատմութեան վճիռը»:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ խօսք առնելով, կրկնեց թէ իր կառավարութիւնը հաւատարիմ պիտի մնայ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան: Ետքը խօսեցաւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչը, Պ. Լիթվինով, պաշտպանելով Տէլ Վայոյի բանաձեւը: (Սպանիոյ նախարարը իր ճառին մէջ ըսած էր թէ միայն 6000 օտար կամաւորներ կը գտնուին հանրապետական բանակին մէջ, իսկ ապստամբներուն մէջ՝ 100.000 իտալացի զինուորներ եւ գերման մասնագէտներ):

Ի վերջոյ բանաձեւը քուէարկութեան դրուելով, մերժուեցաւ 2ի դէմ 4 ձայնով: Թեր քուէարկեցին Խ. Միութիւնը եւ Սպանիա, դէմ՝ Անգլիա, Ֆրանսա, Լեհաստան եւ Ռումանիա: Ձեռնպահ մնացին ինը պետութիւններ, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Իրանը:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ երեսփ. ժողովը 70ի դէմ 329 ձայնով քուէարկեց նախագահ Ռուզվէլթի մէկ ծրագիրը, որուն շնորհիւ գործ պիտի ճարուի 5 միլիոն գործազուրկներու:— 500 օդանաւեր ռազմափորձեր կը կատարեն Մ. Նահանգներուն մէջ: Այս առթիւ 2300 զինուորներ փոխադրուեցան ռազմավայր, օդանաւերու միջոցաւ:

... ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԽՈՐԷՆ Ա.
որ վախճանեցաւ ԱՊՐԻԼ 10ԻՆ, «ՍՐՏԻ ԿԱԹՈՒԱԾՈՎ»...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ԱԼ Ի ՓԱՌՍ
ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆԻ

Աշուղերգութիւնները անընդհատ կը շարունակուին Խ. Միութեան մէկ ծայրէն միւսը, 140 — 150 տեսակ լեզուներով եւ զառամաբարբառներով:

Չեմ գիտեր ո՞վ շահեցաւ մրցանիշը, այս մանկլաբանութեանց մէջ: Բայց, կը կարծեմ թէ Հայաստան երբեք ետ չմնաց:

Դեռ նոր նաշակեցինք հատընտիր փունջ մը՝ իննսուն տարեկան «ջահել»ներէ, ի փառս հանճարաւո՜յն Սթալինի:

«Խ. Հայաստան»ի եւ «Գրական Թերթ»ի նոր թիւերուն մէջ կ'երեւան ուրիշ պաղղուն գոհարներ:

Բայց, թոյլ տուէք այս անգամ ձեզի ներկայացնել ուրիշ նմոյշ մը, «Գովք Միկոյեանի»,— 16 տուն, զոր երգած է Աշուղ Աշխայժ.

Ոսկի Հայաստանի հողին երբ դըրուեց,—

Զգացաւ թշնամին, անդունդ գլորուեց,

Երկիրը զիվերամնա տարբերից փրկուեց

Շնորհիւ վեհ խելքիդ ազնիւ Միկոյեան:

Մով գործերիդ որ ասեմ մեծ ընկեր,

Մեր ներկայ օրերի բարի օգտարար,

Կը հաւատամ մեր երջանիկ սերունդներ,

Ցիշելու են քեզ ջերմ սիրով Միկոյեան:

Հարմիր հոկտեմբերեան մարտիկ անձնուէր,

Կոմունիզմի սիրով կռուեց անդադրում,

Կը յուսամ գործերդ ինչպէս նոր զարուն

Անուշ բոյրեր սփռեն աշխարհ Միկոյեան:

Կեցցեն ընկերներդ ողջ երկրի համար,

Կեցցէ հայր Ստալին աշխարհի համար,

Կեցցեն քո գործերը զարերի համար,

Աշխոյժ երգիչիս միտք անսպառ Միկոյեան:

Այս բոլորին մէջ մէկ բան լաւ չհասկցայ:

Աշուղին երգած «անուշ բոյրերը» կը պարունակե՞ն նաեւ «անդունդ գլորուած թշնամիներու», մանաւանդ երիտասարդ գրագէտներու դիակներուն հոտը, իբրեւ «նոր զարուն»:

ՎԱՀԷ

Ի՛ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Ցուսաբեր»ի մայիս 4ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, որոնք հաղորդուած են ապրիլ 18 թուականով.—

Դաւալու - Սաղարակ շրջանի քուրդ-թաթարական 7 — 8 գիւղեր պատուհասի ենթարկուեցան խորհրդային իշխանութեան վերին կարգադրութեամբ, քանի որ այդ գիւղերի բնակիչներն որոշ համաձայնութեան էին եկել թրքական կառավարութեան հետ եւ մի գիշեր ամբողջովին պէտք է անցնէին սահմանը իրենց հօտերով եւ գոյքերով: Լրտեսների տուած տեղեկութիւնների համաձայն՝ Չեկայի զօրքերը շրջապատեցին եւ տեղահան արին այդ գիւղերը: Քիւրտերը որոշ դիմադրութիւն ցոյց տուին, սակայն անխնայ պատժուեցան: Սահմանային թաթարական գիւղերը եւս քշուեցան երկրի խորքերը, որպէսզի կապ չունենան թրքական ուժերի հետ... Ծտարահպատակներին, թիւով տասն եւ երկու հազար, առաջարկուած է շուտափոյթ հեռանալ սահմանային շրջաններից: Տասն օրուան ընթացքում չհեռացողներին ձերբակալեցին եւ քշեցին խորքերը: Թէ ո՞ւր տարին ողջ մնացած Քիւրտերը, Թաթարները եւ Իրանահպատակները, տակաւին կը մնայ անյայտ: Այս կարգադրութիւնը սահմանաբնակ բնիկ Հայերին չի վերաբերում: Սահմանները ուժեղացուած են զուտ ռուսական զօրամասերով...

ՆԻՆՍԷՆԵԱՆ ՕՖԻՍԻՆ ԺԱՄԿԱՏԱԳԻՐԸ

Ժընեւէն կը հեռագրեն մայիս 13 թուականով.— Երեքներու մասնախումբը, որ կազմուած է Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Նորվէժիոյ ներկայացուցիչներէն, զբաղելու համար տարագիրներու օգնութեան գործով, համաձայնութեան մը յանգեցաւ այսօր:

Մասնախումբը մէկ կողմէ պիտի գրաղէր Նանսէնեան Օֆիսին լուծումով, խնդիր մը որ կնճռոտած էր խորհրդային իշխանութեան ընդդիմութեան հետեւանքով: Միւս կողմէ, Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեանց առա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ
(ԻՐ ԳՐԱԿԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Դժուար, չըսելու համար անկարելի փորձ մըն է մեր ժամանակակից անհատները ճշգրիտ ու արդար գնահատանքի մը ենթարկել։

Ընթացիկ կեանքը գաղափարներու, կիրքերու ժառախլապատ մթնոլորտ մըն է, ուր ոչ միայն զգացական, այլ եւ իմացական պատրանքները անխուսափելի են։ Անիկա թոյլ չի տար որ կարենանք տարորոշել իրերու եւ անձերու իսկութիւնը իրենց խարուսիկ երեւոյթէն։ Չէ՞ որ մշուշին մէջ ծաղկազարդ թուփը եւ գոս մացառը քով քովի, նոյն չափով եւ ուրուային կերպարանքը կ'առնեն։

Անհատաբար տարուած ենք ուրեմն մեր ժամանակակիցները դիտելու եւ դատելու մեր համոզումներուն, մեր զգայնութեան, նոյնիսկ մեր բաղձական տրամադրութեան ակնոցին ետեւէն։ Մեր հայեացքը, մեր վճիռը չեն կրնար հետեւաբար ըլլալ անկողմնակալ ու առարկայական։

Ցորեկեաններու գոր կը տօնենք յաճախ, մեզի կը պարտադրեն անհրաժեշտ ճիգ մը, ճիգը՝ հակադրելու մենք մեզի, վերաքննելու մեր թերեւս կանխակալ, թերեւս անկատար դատումները օրուան յոբելեարին հանդէպ։ Վերջապէս իմացական բարեխղճութեան ճիգ մը։

Իրապէս այդ պարկեշտ վերաքննութիւնը կ'ենթադրէ պահ մը յոբելեարը դուրս հանել առօրեայի նեղ ժամանակի լայն պաստառին վրայ, կ'ենթադրէ երեւակայութեան թռիչքով մը ջանալ զայն դիտել գրեթէ ապագայի հեռանկարէն, այնպէս, ինչպէս պիտի տեսնէ զինքը գալիք սերունդը։

Դեռ հարկ է յիշել նաեւ թէ ամէն մարդու նման յոբելեարն ալ աշխարհի բերած է իր անցաւոր ուժերին հետ իր մնայուն նպաստն ալ։ Ամէն կեանք ինքնին խառնուրդ մըն է արդէն մասամբ փաղանցուկ, անկարեւոր եւ մասամբ ալ տեւուն, տեւական արժէքներու։ Բոլէներ կան զոր ժխած ենք յամպէտս, իբրեւ ծուխ. բոլէներ ալ, զոր ծծած ենք, ամբարած մեր մէջ, որ մը անոնցմով մեր շուրջը հիւսելու բոհեղ-խոզակը։ Ժամանակը հովին կուտայ մարդը իբրեւ ափ մը հասկ. յարդը եւ փոշին,— անցաւորը,— կը ցնդին, հատիկը, սերմը,— մնայունը,— կ'իյնայ, կը խառնուի մայր հողին։

Քանինե՞ր կարելի է յիշել սակայն, որ յիսնամեայ ասպարէզէ մը չօշափելի բան մը թողած ըլլան իբրեւ անկորնչելի արժէք, իբրեւ բիւրեղացած քրտինք։

×

Մե՛նք, «Յառաջ»ի գաղափարական ընտանիքին պատկանողներս, բնականաբար տարակարծութեան աւելի կամ նուազ անհաշտ կէտեր կրնանք ու պարտինք ունենալ Զօպանեանի հետ։ Բայց համոզումներու այդ տարբերութիւնը,— որքան ալ խոր թուի, որքան ալ սուր ատեն ըլլայ բուռն բախումներու,— չի կրնար մեր աչքէն ծածկել յոբելեարին ոչ գրական բազմակողմանի վաստակը, ոչ ալ հայ մշակոյթի ու հայ դատի նուիրուած իր լայն ու յարատեւ գործունէութիւնը։

Ծնած 1872 Յունիսին, տասներեք տարեկանին լոյս կը տեսնէին իր պատանեկան առաջին թոթովանքները։ Բայց 1888—89 թուականներուն Զօպանեան— տակաւին ոչ իսկ երիտասարդ,—պոլսահայ գրական շրջանակներու ուշադրութիւնը կը գրաւէ իր քերթուածներով, հէքեաթներով, ուսումնասիրութիւններով։ Այդ թըւականէն անհաւասիկ կը սկսի գրագէտի իր առաջնորդութիւնը որ յիսուն տարի շարունակ, անխոնջ ու անդադրում, միշտ ընդլայնելով ու խորանալով, կը ներկայանայ մեր ժամանակակից կեանքի հաղուադէպ ու գեղեցիկ երեւոյթներէն մէկը։

Իր նախափորձերէն իսկ Զօպանեան երեւան բերած է հակում մը, ճաշակ մը խորքի ու ձեւի թարմութեան մասին, ներշնչումի ու արտայայտութեան անկեղծութիւն, դէպի իրապաշտ արդիականութիւն մը, որ չի ժխտեր բնաւ դասական գեղեցկութիւնները։

Այդ ցայտուն գիծով է որ անիկա երեւան եկաւ «Հայրենիք»ի շրջանակէն, եւ այնուհետեւ իր խմբագրած «Մաղիկ» եւ մանաւանդ «Անահիտ» հանդէսներուն մէջ, ինչպէս նաեւ իր գլուխ գրական հրատարակութիւններով։

Բայց տարամերժօրէն գրական գործունէութիւն մը, որքան ալ բեղուն ու արդիւնաւոր եղած ըլլայ, բաւական չէ ինքնին գրագէտի մը շուրջ սարդ-ծելու գնահատանքի մթնոլորտ մը։ Եթէ երբեք Զօպանեան համակիրներու լայն շրջանակ մը ունեցած է իր շուրջ, եթէ իր յոբելեանի գաղափարը 1914էն իսկ ընդհանուր արձագանգ կը գտնէր ու երկու անգամ իր անունին շուրջ կը համախմբէ հայ ու օտար մըտաւորականութեան մը չահագրգռութիւնը, պատճառը այն է որ Զօպանեանի արժէքը կ'անցնի իր գրագէտի սահմանը։

Այո, պատճառը այն է որ անիկա իր գրողի կոչումը միշտ ի սպաս դրած է աւելի գերազանց խանդավառութեան մը,— պաշտամունքը հայկական մշակոյթի։

Արդարեւ, Զօպանեան յիսուն տարիէ ի վեր ոչ միայն հետեւած է օրը օրին մեր գրական - գեղարուեստական կեանքի բոլոր երեւոյթներուն, իբրեւ քննադատ, ոչ միայն յստակ ու լեցուն ուսումնասիրութեամբ ուրուագծած է կեանքը եւ գործը շարք մը գրողներու, մանաւանդ Դուրեանի, Պէշիկթաշլեանի եւ ուրիշներու— իբրեւ կենսագիր, այլ մանաւանդ իբրեւ բանասէր, ան հետամուտ եղած է ըլլալու միշտ մինչեւ հայ մշակոյթին ակունքը, անոր անյայտ եւ անկոխ կալուածները, լոյսին հանելու համար տոհմիկ գանձերը, անծանօթ անունները որ կը մնան հոն թաղուած։ Անիկա կարելի է կոչել մշակութային երկրպագութիւն, նոյնքան անհրաժեշտ, նոյնքան հմայիչ իր գիւտերով, որքան ան միւսը, պատմագիտական երկրպագութիւնը, որ մեզ կը դնէ գետնաթաղ քաղաքակրթութիւններու հետքերուն վրայ։

Այն պրպտումները,— կատարած Վենետիկ, Էջմիածին, Երուսաղէմ եւ այլ հայ մատենադարաններու մէջ,— թոյլ տուած են Զօպանեանի խորապէս ուսումնասիրելու Նարեկացին, բայց մանաւանդ գիտել ընելու միջնադարեան աշուղներէն Քուչակի, Նաղաշ Յովնաթանի եւ ուրիշներու. իր «Հայ էջեր»ը, «Նահապետ Քուչակի Դիւանը», ուրիշներու կարգին խղճամիտ, մանրազնին ու երկարաշունչ աշխատութիւններ են, նոյնքան հարուստ՝ բովանդակութեամբ, որքան գեղանշակ՝ իրենց ներկայացումով։

Այս երկերը, որոնք կ'ընդլայնեն հայ մշակոյթի սահմանները դէպի նոր հեռանկարներ, ընդգծելով անոր ինքնիկ հարստութիւնները. կը մատնեն հեղինակին մօտ աչք եւ դուրգուրանք հայ տոհմիկ, հին եւ նոր բոլոր արժէքներու հանդէպ, ու նաեւ խոր հաւատք՝ հայ մշակոյթի կենսունակութեան մասին։

Բայց հոս ալ չի վերջանար Զօպանեանի դերը։

Անիկա եղաւ մէկը այն հազուադէպ մտաւորականներէն, որոնք պարտք նկատեցին հայ մշակոյթը ծանօթացնել Փրանսացի, օտար շրջանակներու։ Այս մարզին մէջ Զօպանեան ունի արժէքաւոր եւ մնալու կոչուած հրատարակութիւններու շարք մը ինչպէս նաեւ հայ պատմութիւնը, հայ մշակոյթը ժողովրդականացնող դիւրամատչելի գրքոյկներ, որոնք իր աւուած բանախօսութիւններուն հետ զուգընթացաբար, օգտակար դեր մը խաղացած են հայ ժողովուրդը ծանօթացնելու եւ սիրցնելու տեսակէտով։

Մշակութային դեսպանի իր այդ դերը կը զուգադիպէր բարեբախտաբար մեր պատմութեան վերջին եղերական շրջանին, երբ մեր դատին շուրջ հետաքրքրութիւն եւ համակրանք ստեղծելու լուրջ պատճառներ ունէինք։

Ափսո՜ս, մեր հայ անունին վրայ կը ծանրանար նախապաշարումը՝ մեր թուրք, եղկելի հօտ մը ըլլալու։ Եւրոպացիները չափազանց տարուած էին հայկական դատը վերածելու մարդասիրական արարքի մը։ Ոչ ոքի միտքէն կ'անցնէր որ հայ ժողովուրդը իր երաւունքին համար կեանքը վտանգող ազատագրական պայքարի մէջ է։ Մեծ հայերու արդար պահանջները

ամենուրեք ունեցաւ պայքարին հեղինակները, ու ապագային իր լայն իրաւական եւ մշակութային պատճառ մը տեսնելու մէջ, ու ապացուցանել հայ ժողովուրդի արժանաւորութիւնը «պետական խնդիր» մը ունենալու։ Հայրենիքէն դուրս հանեցին իրենց պայքարը եւ դերը. հայ մտաւորականներ ջանացին ի վեր հանել Եւրոպայի աչքին հայ ժողովուրդի քաղաքակրթական անցեալը, իր ինքնայատուկ ձիրքերը. այսօր վերջապէս «ցեղով»ը ու հոսքի անսպասելի կործիքը սրբագրուած է մեծ մասամբ։ Այսօր, շնորհիւ մեր կէս դարու զէնքի ու գըրչի ախոյեաններուն, մեր օտար բարեկամները տարբեր կերպով, աւելի ճշգրիտ ու արդար, պատուաբեր լոյսի տակ կը ճանչնան մեզ։

Զօպանեան կրնայ իրաւամբ խորհիլ թէ տարիներու աչքին հայ ժողովուրդի վերածննդեան, հայ դատի արժեւորման գործին մէջ իր կոչումէն չէ թերացած։ Ան կը շարունակէ ըլլալ ու մնալ հայ մշակոյթի բանբեր մը օտար մտաւորական շրջանակներու առջեւ։

Ու զուգընթացաբար, այս դաղափարական հայանպաստ քարոզչութիւնը իր լրացումը կը գտնէր Զօպանեանի մօտ իր հանրային գործունէութեամբ։ Քառասուն տարիէ ի վեր, ամէն անգամ որ Փարիզ ազգային հաւաքական ձեռնարկ մը եղած է, Զօպանեան չէ զլացած իր մասնակցութիւնը։ Մասյլ օրերուն մէջ ըլլայ թէ պայծառ օրերուն, անիկա չէ տկարացած իր բարեկամեցողութեան մէջ ծառայելու հանրային գործին։ Ազգային Պատուիրակութեան կեանքի զանազան փուլերուն, ան ստանձնած է պրոպականտայի փափուկ, պատասխանատու պաշտօններ, Փարիզ կամ Ժընեւ, ուր որ կանչած է զինքը, բոլէի պահանջը։

Հոս ակամայ դէմ առ դէմ կուգանք կուսակցական Զօպանեանին։ Ցայտնի է որ անիկա Ռամկավար - Ազատական հոսանքի յայտնի դէմքերէն մէկն է։ Գիտի փափաքէինք աւելցնել որ իր գրագէտի խառնուածքը, իր բազմակողմանի հմտութիւնը դուրս մնար, բարձր մնար քաղաքական խմբակներէն. որ իր ուժերը չմանրանային, չմաշէին առօրեայ, հեւիհեւ կեանքի խարտոցին վրայ։ Կուսակցական նկատումները կարելի չէ միշտ հաշտեցնել իմացական անկաշկանդ գործունէութեան մը հետ։ Մաքի անդորր ու անայլայլ վիճակը շատ աւելի թոյլատու է առողջ դատողութեան, իմացական խոր պեղումներու, քան թէ կուսակցական մտայնութիւնը, որ ինքնին հակամէտ է միակողմանի թեքումներու եւ երբեմն ալ սայթաքումներու։

Բարեբախտաբար կուսակցականը Զօպանեանի կեանքի համայնապատկերին վրայ կը մնայ ստուերի մէջ, կը կորսուի իր գրական աշխատանքներու կոյտին տակ։

Այնպէս ինչպէս որ է, Զօպանեանի գործը իր շօշափելի արդիւնաւորութեամբ, իր տոհմանուէր ոգիով, իր խորքի եւ ոճի արժանիքներով կը արդարացնէ իր շուրջ ստեղծուած թեր ու դէմ նկատումները, իր գործը պատմութիւնն է իր կեանքին ու ամուր պատուանդանը՝ իր վարկին։ Մեր գրական ժամանակակից շարժումի տեսարանին վրայ այդ գործը,— իբրեւ քանակ ու որակ,— կը փայլի իր միութեամբ։

Իր յոբելեանը գնահատութեան արդար ցոյց մը ըլլալով հանդէպ գրագէտին, մտաւորականին, ազգային գործիչին հանդէպ, միանգամայն,— ինչպէս ինք գրած էր ինծի իր մէկ նամակին մէջ,— «պիտի ջանայ որ նոր առիթ մը ըլլայ ապացուցի մեր Ֆրանսացի բարեկամները անգամ մը եւս պանծացնելու հայ ազգային մշակոյթը»։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԴԷՄՔԵՐ ՈՐ ԼՈՅՍ ՑԱՆԱԾ ԵՆ

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃԵԱՆ

Մեր մեծանուն երգահան Տիգրան Չուհաճեանի ծննդեան հարիւրամեակն է, այս տարի։ Իր յիշատակին համար մեր առաջին տուրքը պիտի ըլլայ՝ տալ իր կենսագրականը, երկու բառիւով, ու խօսիլ իր գործերուն մասին, պատմական ոլորտի մը մէջ։

Այս առթիւ մտադրած ենք նաեւ տալ կենսագրականները Թադէոս Նալեանի եւ Գարեգին Ռշտունիի, որոնք ո՛, միայն տաղանդաւոր արուեստագէտներ եղած են ու երեւցած վարպետին գործերուն մէջ, այլ երաժշտախաղերուն հեղինակներն են։ Նալեան գրած է «Լէպլէպիճի Հորհոր»ի թատերանիւթը, իսկ Ռշտունի «Քէօսէ Քէհեա»ն։ Կենսագրութիւնը նաեւ Սերովբէ Պէնկլեանի որ երգահանին գործերուն մեծագոյն տարածիչը եղաւ, շատ մը երկիրներու մէջ։ Ցակաւին գերասաններու եւ դերասանուհիներու որոնք փայլեցան Չուհաճեան դասաններդութեանց մէջ։

Մեր այս յօդուածաշարքը պիտի երեւի «Յառաջ»ի կիրակնօրեայ թիւերուն մէջ։

Ցիշենք որ, հարիւրամեակին առթիւ, պիտի բեմադրուի, Միութիւնէթէի մէջ, արուեստագէտ լաւագոյն բեմանկարներով, վարպետին ամէնէն սիրուած, ամէնէն ժողովրդական երաժշտախաղը՝ «Լէպլէպիճի Հորհոր աղան», կազմակերպութեամբ եւ ղեկավարութեամբ մեր տաղանդաւոր երաժշտագէտ Գուրգէն Ալեմշահի։

Ըսենք նաեւ որ տարիներէ ի վեր, զանազան քաղաքներու մէջ ներկայացուած բոլոր «Լէպլէպիճի»ները ընդօրինակութիւններ են միայն, խաթարուած աւելի քան նուազ։ Բուսանախագին երաժշտական բուն բնագիրը ծախուած ըլլալով՝ կը գտնուի «Ժուպէր» հրատարակչական տան քով, ուրկէ առնելով է որ Գ. Ալեմշահ, երկար շրջանէ մը վերջ, լսելի պիտի ընէ այս ծանր երգախաղին հարազատութիւնը։

Մեր յօդուածաշարքին պատրաստութեան առեն՝ օգտուեցանք Սմբատ Դաւթեանի, Նուպար Ալիքսանեանի, Շարասանի գրութիւններէն, Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյցը»էն, հին թերթերէ, ինչպէս եւ սեփական նիշերէ, ու ծերունի արուեստագէտներու յիշողութեններէն, ժամանակին՝ Բիւզանդիոնի մէջ։

ՎԱՐՊԵՏԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Տիգրան Չուհաճեան ծնած է 1837ին, Կոստանդնուպոլիս, Ղալաթիա։ Անդրանիկ զաւակն էր Չուհաճեան Գէորգի որ արքունի ժամագործապետ եղած է Սուլթան Մէճիտի եւ հնարած «Նուագող ժամացոյց»ը։ Հայր Չուհաճեան իր գործին մէջ եղած է գիտուն, միանգամայն արուեստագէտ։ Տիգրան կը ստանայ միջնակարգ զարգացում։ Իր մէջ, պատանեկութեան շրջանին, կը յայտնուի երաժշտական շնորհ որ կը ցայտէր լարային ու փողային նուագախումբերու հանդիսականութեան ընթացքին։ Ղեկավարներու ճպոտը կը շարժէր իր հոգիին մէջ ու ներքին ստեղծագործութեան արտ մը կ'ալեկոծուէր առպագայ երկունքներով։ Իր հայրն ալ երաժշտասէր մըն էր ու պատանին շատ անգամ առիթը կ'ունենար ծնողքին հետ ունկնդրելու երգ, նուագ, թատրոն։

Եթէ հայր Չուհաճեանը հնարած էր երգող ժամացոյց մը՝ որդի Չուհաճեանը պիտի ստեղծէր երգող թատերախաղեր։

Պոլսոյ մէջ, իբրեւ առաջին ուսուցիչ կ'ունենայ Իտալացի դաշնակահար մը.— Մանծոնի։

Ցիշենք որ այդ շրջանի, մանաւանդ Բիւզանդահայոց գրական, գիտական ու գեղարուեստական Աթէնքն էր Իտալիան ու Հայորդիները այնտեղ կամ այնտեղէն եկած ծիրանաւորներով է որ կը մարզէին իրենց ընդունակութիւնները։

1861ին Չուհաճեան կը մեկնի Իտալիա։

Երկիրը գրախտավէտ պարտէզ՝ կարկառուած կապտանոյշ ծովերու հէքեաթներուն մէջ։ Երկիր՝ յախշտակող արշալոյսներու եւ վերջալոյսներու եւ աստղազարդ գիշերներու։ Երկիրը մանաւանդ երգի (մեղեդիի), երազի, սիրոյ եւ արբեցութեան։ Քերթողագիրք երկիր մը, որուն տաղերուն եւ տեղերուն վրայ կը թրթռայ անմահութիւնը երաժշտութեան։ Հայրենիքը՝ բոլոր արուեստագէտ հոգիներուն։ Իտալիա՜...։

Չուհաճեան քանի մը տարի կը մնայ Իտալիա, ու Միլանոյի մէջ կը հետեւի երաժշտական մասնաւոր դասերու։ Բիւզանդական արեւելքն ու իտալական արեւմուտքը կ'ընդելուզուին իրարու, իր հոգիին մէջ ու պատուաստուած լոյսը կ'առատանայ իր մոգին մէջ։ Ինչպէս իր զոլոց երգերուն։

1864ին կը վերադառնայ ծննդավայր։ Հանդիսաւորապէս կը մտնէ Բիւզանդիոնի կախարդական խորհուրդին մէջ, որուն խորքը երկու մեծ ոգիներու գիրկընդխառնումին երգը կ'եռար, բնութեան ձայներով ճոխացած։

Վտարոբէն մինչեւ Աղբիական, Ջուրերը, հովերը, ծառերն ու թռչունները կ'երգէին իր մէջ։

Իր առաջին հեղինակութիւնները, երգ ու քայլերգ, Արեւելեան Թատրոնին մէջ, Մաղաքեան խումբին դերասաններն ու դերասանուհիները կ'երգեն, նոր ստեղծուած թատերական մթնոլորտը ջերմացնելով։

Սիրով ու սիրերգով յորդուն իր սիրտը կը կապուի Հայուհիի մը՝ Անիկ Ապաքեանի ու նոյն տարին իսկ կ'ամուսնանայ։

Չուհաճեան քաջ դաշնակահար՝ կը սկսի դասեր տալ։ Կ'ունենայ երկսեռ աշակերտութիւն որոնք իրեն կը կապուին ամբողջապէս։ Նուագախմբութիւն մը կը սկսի։ Հայ տուներու մէջ կը մտնէ դաշնակը եւ բարձրագոյն երաժշտութիւնը։ Կը կատարուի երաժշտական անկիւնադարձ մը, ճամբայ բանալով նոր շրջանի մը։

1868ին կ'աւարտէ իր երկարաշունչ երաժշտական երկը։ Ան «Արշակ Բ.»ի երաժշտութիւնն է, յօրինուած Թովմաս Թէրզեանի համանուն թատերախաղին վրայ։ Այս գործը վերջը կ'անուանափոխուի՝ կոչուելով «Օլիմբիա», թէ՛ գրաքննութեան արգելքէն խուսափելու եւ թէ եւրոպական բառ մը ընծայելու համար երգախաղին։ «Օլիմբիա»ն արդէն խաղին առանձին հերոսուհիին անունն էր։ Երաժշտամասը կը նուագուի յայտնի ճարտարապետ եւ գեղարուեստի մեկենաս Յակոբ պէյ Գալեանի տանը մէջ, որուն նուիրուած էր գրաբար ուղերձ մը, շարադրուած Թ. Թէրզեանէ.

Ի Պիմայեան հովտէն
Քորքն իննմէ ի հոյլ՝
Դափնենիւս ոլորս,
Փունջքն գեղանըշոյլ
Անեալ բերէին
Յափուլս Պասիօրին։

Եւ Յուազանայնմէ
Ցայերս աստղազարդ
Յունկն ամդ վեհագին
Կլկէնին զուարթ.
«Ո՞վ մեծ, զայս քեզ ձօն
Ցրեէ Ապոլլոն»։

Ի՛ամղէն համախումբ
Ցաղտամանդեայ տառ
Դրոշմէին անջինջ
Փառաց ի տաճար.
«Քեզ անմահութիւն,
Յակոբ վեհագուն»։

Գեղարուեստասէր Յակոբ Գալեանը հա մնալ չուզեր այս ներբողականէն։ Եւ ի՛նչ օրինակելի ազնուութեամբ, հայրենասիրութեամբ։

Գալեան, խաղով մը, քանի մը շաբաթ, ամփոփով ոսկի դնել կուտայ երգահանին մահիճին բարձին տակ, շրջան մը ծածկելով իր ինքնութիւնը։

Գալեան, հանճարեղ ու ազնիւ գերդաստանի մը արուեստագէտ զաւակն էր, հարուստ սիրտով, միտքով ու դրպանով։ Գեղարուեստի ատլաս մը։

Նիւթապէս եւ բարոյապէս օժանդակող առաջինը կ'ըլլայ Չուհաճեանի։

Գումար մը կը տրամադրէ կազմութեանը համար նուագախումբի։

Կը խնդրէ վարպետէն որ լքէ իր դասերը եւ նուիրուի ստեղծագործութեան։

Կը խոստանայ բեմ հանել «Օլիմբիա»ն։

Չուհաճեան կը թողու իր աշակերտները։ Կը թողու արուեստագէտը եւ ստեղծողը սպանող ուսուցչութիւնը, ըլլալու համար ղեկավար եւ յօրինող։

Դժբախտաբար անկարելի կ'ըլլայ բեմ բարձրացնել «Օլիմբիա»ն, Նատալի Թատրոնին հրկիզման հետեւանքով։ Ու ալ անկէ վերջ չի ներկայացուիր երբեք։

Բիւզանդածին Իտալացի մը՝ Աստլֆ Թալասսօ՝ իր «Օսմանեան Թատրոնը» երկասիրութեան մէջ կը գրէ. «Օլիմբիայի զանազան հատուածները Վիէննայի եւ Նափոլիի երաժշտահանդէսներուն մէջ նուագուելով՝ արագօրէն տարածեցին հայ երաժշտապետին անունը»։

Իսկ Դաւթեան կը գրէ — «Առաջին անգամ, 1882ին էր որ Վերտիի թատրոնը, ամերիկեան դեսպանին հովանաւորութեամբ, «Մամուլ» զաւեշտաթերթին ի նպաստ տրուած նոր հայացման մը առթիւ, բախտ ունեցայ տեսնելու զինք (Տիգրան Չուհաճեանը) երաժշտախումբին ղեկավարութեամբ ճպոտ ի ձեռին վարելով նուագախմբութիւնը նոյն նախերգանքին [illegible] ամուսինին է Արշակայ ի յաղթանակ, բանակաւ յառաջոյ եւ [illegible] որուն կը հետեւին ժողովրդական [illegible] ձայն թնդմունք։ [illegible] ձայն բերկրութեան»։

Չուհաճեան «Օլիմբիա» կամ «Արշակ Բ.»ի անբախտութենէն վերջ պարտաւորուի վերսկսիլ իր դասատուութեան ճիգը իր միջոցներով [illegible] համար։ Իր մտքին մէջ ոսկի [illegible] մը, երազներու մէջ պարուրած [illegible] ստանաւորաց կենդանի յօրինման [illegible]։ Քանի մը տարի կրկին ուսուցչութիւն, մանաւանդ Օրթագիւղի [illegible] մասին մէջ, ուր կ'ապրէր (Թա[illegible]ս իւքէն)։

1872 — 73ին երկրորդ երկասիրութիւնն էր։

Իր դասերէ ազատ ժամերուն [illegible] բերուն կը նուիրուի նոր երաժշտական մը յօրինման, աշխատակցութեամբ խալացիի մը՝ Ալպորիասօ։

Ու կը ծնի «Արիֆին Հիլէսի» [illegible] րէթը։

Բուն թատերախաղն [illegible] Nouveau Seigneur du Village։

Կատակերգութեան թարգմանութիւնը եւ օսմանեան կեանքի փոխադրութիւնը կատարած է քաջ Փրանսագէտ մը՝ Յովսէփ Նազըճեան, թարգմանիչ էր Կիպրոսի Փրանսական հիւպատոսարանին։

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԼԵԶՈՒԻ ԱԶՆՈՒԹԵԱՆ ՇԵՇՏԸ

Վերջերս վէճ ծագեցաւ Փրանսացի կու գրագէտներու միջեւ թէ գրութիւն ունի լեզուի ազգային շեշտ — այլ բացատրութեամբ՝ լեզուներու շեշտը ոգեկա՞ն է (հոգեկան արտայայտութիւն) թէ Փիզիքական կազմախօսական արտայայտութիւն։

Մարթէն Մօրիս կը հաւատայ [illegible] ջին տեսութեան, — թէ լեզուի շեշտը կը հպատակի ձայնալարացեղային կազմախօսութեան։ [illegible] քննադատ Ժագ Պուլանժէն, որ [illegible] բոլորովին խորացուցած չէ [illegible] գրաշմի տեսութիւնը, կը հարցնէ [illegible] Մարթէն Մօրիս կրնա՞յ ցոյց տալ [illegible] գիտնականօր վկայութիւն մը կազմախօսական տեսութեան մասին։

Մարթէն Մօրիս, իր պատասխանին մէջ, կը յիշատակէ Վանտրիէս [illegible] Տէյեռը։ (Թող ներուի մեզի [illegible] ցնել որ Թէօտոր տը Պանվիլ [illegible] պաշտպանէ լեզուական շեշտին [illegible] զայնութիւնը, հիմնուած՝ [illegible] աչպայնութեան վրայ)։

Առաջինը կը վկայէ թէ լեզուի [illegible] ձայնանիշերը կը սահմանափակուին համաձայն նոյն ցեղին գործարանական կազմութեան։ Տէյեռ, իբրեւ գիտնական այս տեսութեան կը [illegible] թէ Անգլիացիներու մօտ ձայնաւորներու հնչումի անորոշութեան պատճառը այն է որ Բրիտանացիները, [illegible] շատ ժամանակ, շատ քիչ կը շարժեն իրենց կզակը, վերին շրթունքը [illegible] փակցնեն ակռաներուն, թերեւս յառաջ կ'երկնցնեն ստորին կզակը [illegible] զուռն քիչ մը եւս կը պահեն՝ [illegible] մասին զոգաւոր ձեւ մը տալով [illegible] զառ, անոնց ձայնալարերը [illegible] միւսէն բաւական հեռու ըլլալով. [illegible] դանդաղ կը սկսին թրթռալ, եւ [illegible] թրթռան, կը ձգտին վերադառնալ [illegible] իրենց տարածքը (position espacée) [illegible] ճակին, ասկէ՝ իրենց ձայներուն [illegible] մասին խուլ նկարագիրը, ընդհանրապէս, Փրանսացիներուն ձայնալարերը շատ մօտ են մէկը միւսին եւ [illegible] ընդունակ՝ թրթռալու։

Ժագ Պուլանժէ գիտել կուտայ [illegible] փրոֆ. Վանտրիէս ձայնագէտ [illegible] թէեւ չուրանար լեզուագէտի հեղինակութիւնը։ Ու կը դիմէ կարգին, Փրանսայի մեծագոյն [illegible] նակութիւններուն։ Իր [illegible] արդիւնքը այն է թէ դժուար է [illegible] պանել լեզուական շեշտին փիզիքական կազմութեան տեսութիւնը։ Նախ այս հարցը գիտական քննութեան առարկայ եղած չէ տակաւին։ Եւ [illegible] առյ, եթէ գանկաբանական [illegible] տով՝ բերանի ծայր սարքին [illegible] թարդ առատաղ մը կ'ազդէ ձայնի [illegible] րաժշտական դրոշմին վրայ [illegible] ուքան ձայնալարին կազմախօսութեան [illegible] նը, սակայն է նոյնպէս որ ձայները [illegible] շէնութեան ի տղայ տիոց, շնորհիւ [illegible] կանջին, որ կը հետեւի [illegible] ձայնին եւ ընտանիքի [illegible] հնչարանութեան։ Ահա թէ ինչու [illegible] ցողին անդամները թէեւ կազմախօսական տեսակէտով՝ նոյն ձայնալարերը [illegible]

...ին, բայց քաղաքային բնակչու- ...ն տարբեր չէ՛ու ունի, գիւղական ...ին տարբեր ...ակութիւնը տարբեր։ ...ըստ մեզի, կարելի չէ բոլորովին ...անալ ժողովական ազգայնութիւնը։ ...Գր Վանցեան, Հեղինակը «Պատմ. ...ականութեան», լեզուական ընտրի ...մէջ տարբերութեան մէջ կը տեսնէ ...ազգայնութեան կարեւոր ..., — ...ականութեան ու դաւ- ...խօսուածքի տարբեր ե- ...ականութիւն ունին, տարբեր ...ու տարբեր չեն, ամէ- ...յայտնի։ Գերմանացի Մ. Մայեռս, ...Մի ...ին մի գիրք ուսումնասի- ...թեան մէջ, կ՚ընդունի թէ լեզուի ...կազմութեան տեսակէտով մեծ ...կը խաղայ ոչ միայն բնակավայր ...բարձր կամ ցած դիրքը, այլեւ ...բնորոշին բարեխառնութիւնը։ ... է թէ Ֆրանսացի մեծ գիտասո- ... Սամսոն, իր դասական գրքով, կը ... թէ բազմաթիւ այլ ժխտա- ...ազդակներ կան, որքան ներքին՝ ...ական, նոյնքան արտաքին՝ ...թական։ Այնպէս որ, ձայնին ալ «կը ...ակութ» համաձայն գեղեցկագիտա- ...պահանջներու եւ մարդկային քա- ...կիրթութեան հոգեբանական պա- ...։

...կա բնաշրջական տեսութիւն մըն ..., որուն առաւելութիւնն այն ... կը միացնէ ոգեկան ու ֆիզիքա- ... երկու տեսութիւնները իրարու։ ...այդ բնաշրջութեան մասին, ...Տիմէյ գիտել կուտայ, թէ մինչ ...աշխարհը կ՚աշխատի հաստատուն ...անփոփոխ պահել իր ազգայնութիւ- ...ամէն արտայայտութեան մէջ, մը- ...կը ձգտի բարեփոխելու. ... Ասա թէ ինչո՛ւ ձայնին ազգայ- ...ը ճշդելու համար պէտք է ... գիւղացիներուն մէջ։ Բայց մը- ...ը, որ իր վախճանով աղաղ- ... է, որովհետեւ ծնունդ երեւա- ...թեան, կ՚աշխատի փճացնել ազ- ...թեան յետին մնացորդներն ալ, ...գիւղերու մէջ, ուր այլեւս ... է նշմարել ձգտում մը քաղ- ...պէս խօսելու։

ԿԱՄՊԷԹԹԱ ՍԻՐԱՀԱՐ

—·—

...Նինոն կը կոչուէին անոնք, ...— տակաւին երիտասարդ, ...Կամպէթթայի փառասիրութիւ- ...կը յանէր սիրոյ պարտէզին մէջ, ...թէ առած թիթեռնիկի մը նման ...երկու կամ երեք ծաղիկի սահման- ...հեռու երթալու վախն ունի։ ...Նինոն, բուն անունով Հանրիէթ, ...Կամպէթթա կ՚անուանէր Նինէթ, ...մըն էր մանկահասակ, ամ- ...բովին ինքզինքը նուիրած ու յանձ- ...մեծ սրիկուներին։

...Կամպէթթա, կիներէն չկշտա- ...այս սիրատռփոց հոգին, անմեղ ...տակաւին, երբ կը գրէ Գրիւժէն, ...այս տեսնէն, իր սիրա- ...։—

Սիրելի Նինէթս,

...Գրիւժի գետակին եզերքը, ...մը մէջ, գրելու համար ...Հոս մօտայ որպէսզի գրեմ քեզի, ...կ՚ըսեմ՝ որպէսզի խօսիմ քեզի ...ցած ձայնով, շշնջիւնով։ Բայց ...անպիտան գրիչ մըն է, ինչ ը- ...կ՚ուզեմ այնպայման խօսիլ քե- ..., որովհետեւ «էեզուս կը կե- ... եթէ հարկ ըլլայ, պիտի գրեմ ...ծայրով, չուզելով զրկուիլ ...հետ խօսելու հաճոյքէն։

...առաջ մինակս ժամ կուգայի

դաշտերուն մէջ։ Ամբողջ ժամ մը քա- լեցի երկար ծառուղիի մը մէջէն, որ եզերուած է գարաւոր կաղնիներով։ Գրիւժի ամէնէն գեղեցիկ եւ ամէնէն հին ծառուղին է այս,— այս երկու պայմանները միշտ զոյգ կ՚ընթանան այստեղ, գեղեցիկ է այն միայն որ հին է։ Երեք հարիւր տարիներէ ի վեր, կը քնանայ հին Ֆլանդրիան, ու առ- կայծին չէ արթնցած։ Հրաշալի է պա- տանքը որ զայն կը ծածկէ, բայց պա- տանք է։ Կը զգաս որ կեանքը, այնպէս ինչպէս կ՚ըմբռնենք Փարիզի մէջ, գո- յութիւն չունի այստեղ։ Ոչ շարժում կայ, ոչ աղմուկ, ոչ որճարան, ոչ լրագիր, եւ ոչ կին մը որ պտըտի փո- ղոցներուն մէջ։ Ներողութի՛ւն այս վերջին խօսքին համար, մի՛ կասկա- ծիր վրաս...»։

Կամպէթթա յետոյ իր սիրականին կը խօսի արուեստի եւ նկարչութեան մասին։ Ձի մոռնար, սակայն, քեր- թուածներ ալ նուիրել.—

Ա՜խ, ինչո՞ւ խոստացայ քեզի,— Նի- նոն, սիրել քեզ մինչեւ մահ,— Նման երդում մը խենթութիւն է,—Երբ սիր- տերը չեն գիտեր հնազանդիլ։

Գարնան, երբ կուսածաղիկները կը բացուին,— Թաղցր ու խաղաղ իրիկ- ուան մէջ, երբ կը վառին ձերմակ

աստղերը,— Սիրահարներու յամրա- քը,— Մարդ կը կարծէ թէ պիտի սի- րէ տարիներ,— Որովհետեւ իր սիրտը շուտ կը բանկի,— Բայց երբ կը փակ- ուին փնջերը,— Երթայ բարով սէ- րը, որուն անունով կ՚երդուընար։

Արդարեւ, ժամանակ մը վերջ, երբ քաղաքական կեանքի մէջ փառքի գա- գաթնակէտին կը հասնի, Լէոն Կամ- պէթթա կը մոռնայ Նինէթը, որուն կ՚ուղղէ նամակ մը, խնդրելու համար որ այնուհետեւ մնայ բարեկամ մը, պաշտօնական ու ցուրտ արտայայտու- թիւններու սահմանին մէջ,— իրար չինք հասկնար այլեւս, կ՚ըսէ Կամ- պէթթա, ու տարբեր երազներ կ՚ա- ռաջնորդեն այլեւս մեզ։

Մնաս բարո՜վ հին յիշատակներ, հին սէրեր, մնաս բարո՜վ, Նինէ՛թ։

Ի՞նչ ըրաւ, երբ Նինէթ առաջու այս դառնաշունչ նամակը որ կը հասնէր սիրոյ մեղրը ծծելէ վերջ։ Աղահովա- բար լացաւ, լացաւ եւ անծեց փառ- քը, որ շատ ու շատ կիներու դրկէն յափշտակած է «Մշխանը», «Սապնոյը», —. այն որ կը սիրէ բարձրանալ ու բազմիլ գահերու վրայ, յաճախ կինե- րու ջախջախուած սիրտով կառուց- ուած։

ԳԱՐՆԱՆ ԵՐԳԵՐ

———

Գարունն եկաւ
Կանանչ հագան
Լերկ ուղիներ
Ոլոր մոլոր,
Լեռ դաշտ ու ձոր
Անընդհատ։

Գարունն հասաւ
Վառ արեւով,
Բաց եթերով
Ու երփներանգ
Նորաբողբոջ
Ծաղիկներով։

Գարուն է, ա՛հ,
Եւ արագիլն
Ուռիի ծառին
Թառած հիմա
Կը կափկափէ
Ձիլ ձայնովը
Հոգեհմայ։

Հովիւն ուրախ
Շէն ու զուարթ
Իր հօտն առած
Լեռ դաշտ կ՚երթայ
Ուր երկինք կայ
Ջուլալ յագուարթ։

Լծուորն է ան
Որ ձեռքին մէջ
Բռնած «Մաճա»ն
Կը հերկէ անխոնջ
Դաշտերը խոպան,
Արեւին տակ բարի
Կը ցանէ զարի
Ու կ՚երգէ յանախ
Արիք, դուք, արիք
Իմ եզներս բարի։

Եւ ահա հարսներ
Սօսի հասակով
Կը քալեն խրոխտ
Արեւոտ դաշտեր
Կանանչ ածուներ
Քաղհան ընելու
Գարնան զովասուն

Արեւին տակ
Սիրոյ անյատակ
Երգը երգելու
Մեծերէն հեռու։

Ահա մամիկ մը
Դողդոջ ձեռքովը
Բռնած իլիկը՝
Կը մանէ լռիկ
Կանգնած բակին
Դրան առմին։

Գարուն է իրաւ
Ու հոգիս ծարաւ
Քե՛զ, գեղի գարուն,
Երբ կը վերյիշեմ
Կեանքն հին օրերուն
Կեանքը պարզերու
Սրտէս կը հոսի
Գեղջուկի արիւն
Կարօտի արիւն։

Այո՛, գարուն է
Գարուն մը կանանչ
Կը նայիմ ձախ աջ
Օտար գիւղի մէջ,
Բոյրը չի հասնիր
Իմ գարուն գիւղիս
Թարմ ծաղիկներուն
Որ հոտուըտամ
Հրճուի հոգիս։

Դարուն է, գարուն
Օրեր զովասուն
Կանանչ եւ խօսուն,
Ես կ՚ուզեմ տեսնել
Կեանքը երջանիկ
Մեր գեղի գարնան։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

1835.— Մահմուտ Բ. Աստիլ առան- ձին իրատէով կաթոլիկ Հայոց ազգա- պետին՝ պատրիարք տիտղոսը կու- տայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԶԱՒԱԿԸ

ԱՐԻԷԼ

—•—

Արեւուն մէջ, ջրդեղուած մարգագետնո՛մնչ գալուսով,
Կ՚արշաւէիր դուն խնչպէս լիաքոք հավն երկնի դէմ.
Ես քամակիդ վազրի պէս ազեղնապիրկ եւ վայրագ,
Կը գիտէի լայնանիստ անտառներուն սե՛ւն անշարժ,
Եւ վիթխարի լեռներուն շարքն ու կեցուածքն, որոնք իմ
Մըտախոհ կեանքն ու հոգին կ՚ողողէին երկիւղով.
Իմ կողքէս վար կը շողար, ինչպէս առուակ յուլիսեան՝
Սուրիս պիքն եւ բիրոստ եղրացանիս կոթն ուժեղ,
Մինչ ռազմական ոգեյոյզ աղաղակներ եւ հեռեր
Իմ մեղապարտ մըսիս մէջ կը քակէին իրենց թեւ
Բաշն՚րն արծաթ, եւ ռումբեր կը պայթէին սրտիս մէջ։

Քու գեղեցիկ մարմինիդ վըրայ կ՚եռա՛ր իմ կայտառ
Իրանն յաւէտ. ինծ համար աշխարհն առա՛տ էր խինդով.
Մենք միասին դափնեզարդ որպէս յուզեալ ոգիներ,
Կը ճեղքէինք դաշտերուն տարածութիւնը պաղպատ,
Եւ կիրճերուն մէջ թափուած արշալոյսներն հրբատապ.
Մեր կռնակին անընդհատ զայլախագին դէմ կայտառ՝
Այրու ձիին ռմբակնե՛րն. եւ փողերու եւ երգի
Գալարակուռ արձագանգն, եւ սայլերու երգնի՛ւմն,
Որոնք ալի փամփուշտով, ուժանակով եւ աշխոյժ
Գնդացիրի՛ դէզերով եւ տուփերով վառօդի՛
Ծա՛ռ եւ յոգնած շարժումով կը տռնէին յետն ի վեր։

Քու քամակիդ, ո՛վ Արիէլ, ես երնուեցա՛յ եւ լացի.
Ես յիշեցի իմ առեր հայրենական խրճիթներն,
Զօրանոցնե՛րն անզինուոր եւ զինուորներն մահացեալ,
Եւ իմ ցեղիս մայրերուն խելակորոյս վայնասունն,
Եւ գիւղերու մէջ փռուած հրդեհներուն ծուխերներն,
Եւ քարուքանդ շէնքերէն քարծրացող բո՛ցն որ կ՚երէր՝
Այրել Աստուածն եւ բոլոր անօգուտ խումբը սրբոց.
Ես յիշեցի հայդուկնե՛րն, որոնց հասակն աքիլեան՝
Կ՚աշտապակուէր եւ կ՚ուռէր անհաւասար կռւի մէջ,
Անոնց գըրո՛հն տիտանեան. մինչ իմ կուրծքէն կը պայթէր
Խստաբութիւն մ՚որ կարծես կը բըզկտէ՛ր իմ հոգիս։

Ո՞ւր ես Արիէլ, աղո՛ւոր ձիս, իմ բըխաչեալ անզա՛ւսպ պահ.
Ես կը յիշեմ կեցուածքիդ արձանային պերճութիւնն,
Եւ նուրբ սըլաքն ականջիդ, որ շեշտօրէն կը պեղէր
Աղջամուղջին մէջ թաղուած հորիզոնին գիծն ողորկ,
Եւ բեւեռնե՛րն անթեղուած իմ եթքանոս էութեան՝
Աշխարհներո՛ւն նրնջեցեալ. իմ շոգեալեդ զայրոյթին
Գագաթնե՛րն յաղթ, ուր ամպերջ սրդեկորոյս արծիւներ
Դեռ կը հանգչին լայնօրէն բացած թեւերն իրենց զորշ,
Ուր մրրիկներ կը վազե՛ն ամպածըրար խրթանով,
Ուր մոլեգին եւ ցասկոտ կըմախքներու շարքն անխոնջ՝
Կը զայլանան երկնի մէջ դարանակալ Աստուծոյն։

Ո՞ւր ես Արիէլ. կարօտ եմ ես կողերուդ մարմարին,
Ականջներուդ տակ մաղուող լոյս երկաթին եւ սանձին,
Աչքերուդ յայն գիշերին, ուր կարծես շերտ շերտ լոյսեր
Կը շողային ցանուցիր ինչպէս աստղեր երկնի դէմ.
Ես կարօտ եմ քու թըթռուն վըրնջիւնի՛ն եւ փռշտ
Դունչէդ կախուող եռեփուն փրփրաժայթքին լիառատ.
Ես կարօտ եմ քու բաշիդ կայծակնաթափ ծաւալին,
Քու գեղակերտ ըրրունքին զօտեպնդուած զօրութեան,
Եւ կաշեկազմ քու թամբին սոլայատակ ընթացքեան,
Որուն վըրայ ես արբշիռ, գերդ կիսատուած զանգրահեր՝
Իմ սրտիս մէջ հծծեցի հայրենական երգեր։

Ո՞ւր ես Արիէլ, անո՛յշ ձիս, իմ քոյրեղբայր ազնի՛ւ պահ,
Գիշերին մէջ իմ հոգիս կ՚արցունքոտի՛ քեզ համար.
Անբաժնելի եւ միասին, եւ առավ իսկ միշտ եղպարտ,
Կ՚ոգեկոչեմ ես ահա քու յիշատակն աղուական.
Իմ խենթութեամբ եւ սիրով ապրեցուն սիրտըս հիմա
Կը կանչէ՛ քեզ. ա՛ռ դարձեալ զիս քամակիդ վըրայ սեղմ,
Հասցո՛ւր դուն զիս այն երկիրն ուր աստուածներն անցեալի՛
Կուզան այցի, ուր վաշտեր եւ բանակներ խուռներամ,
Երբեմն իրենց տէգերուն ուղղեցին ծայրն երենոս
Դէպի ակունքն արեւուն, ուր փետրային յաղթանդամ
Լեռներուն մէջ հալածեց արծուեհայրերն անվըրկանդ։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
ուրախութեամբ կը ծանուցանեն ի- րենց ազգականներուն եւ բարեկամ- ներուն, ծնունդը իրենց երկրորդ զաւ- կին՝ ԱԼԷՆ - ԱԶԱՏԻ։

Պլիտա (Ալճէրի), 4 Մայիս, 1938

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՍ

—

Սիրվարդ Մաթոսեանին

Քեզմէ հեռու եմ ծնած ու մեծցած,
Սըրբազան հողիդ մօտաց, Հայաս- տան,
Ոչ օդդ եմ ըմբած, ոչ ջուրդ եմ խըմ- մած,
Բայց մէկ լըսէ զիս, պաղեր՚ւս օր- բան։—

Մօրըս կաթին հետ սէրըդ եմ ծըծած,
Հեռաւոր կարօտ չըքնա՛ղ հայրենիք,
Հօրըս շըրթունքէն պատմութիւնդ սերտած,
Վարար գետերով անո՛յշ հայրենիք։

Մեծ մայրիկըս, որ դեռ երէկ կ՚ապ- րէր,
Պատմած է ինծի հէքեաթներդ անթիւ,
Գեղեցկութեանդ հիւսուած զրոյց- ներ,
Որոնք հոգւոյս մէջ կ՚ապրին երա- զով։

Հայրիկս է դարձեալ,— ինքը ողջ վը- կայ,
Ինծի պատմած թէ,— «Աշխարհի վը- րայ
Ոչ մէկ հայրենիք, քեզի պէս պայծառ
Երկինք ու աստղեր ունի հըրավառ»։

Օտար աստղի տակ հասակ եմ նետած,
Բայց եւ այնպէս ես՝ միշտ քեզ եմ ձըգտած,
Սրբութեան մէջ փոքրի՛կ բուրաստան,
Պաշտելու օրրան՝ հոգի՛ս ՀԱՅԱՍ- ՏԱ՛Ն։

ԶԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԵԱՆ

Խ. Հայաստանի գրականութիւն

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂՈՒՄ

Հաստատ, համարձակ գնում եմ առա
Մեր ջերմ օրերի լուսեղէն ճամբով,—
Որով գնում է երկիրս անձահ
Նոր երջանկութեան անեզր ափով։

Տոկուն կամքերին վհատում չկայ.
Իմ երկրի ծոցում յաղթանակն է ղի,—
Գնում ենք եղած, խնդուն արեւկայ
Մեծ ճանապարհով պայծառ ԼԷՆԻՆԻ։

Հայրենիքն իմ լոյսէ, մարգարիտ,
Պարտէզ է չքնաղ յաւիտեան պայծառ,
Որտեղ անում են սերունդներն արի,
Ինչպէս ծաղիկներ ցողաշաղ ու վառ։

Անդարձ անցել է ժամը դժնի,
Կեանքի գարունն է իմ երկրի վրայ,
Էլ չեն կծղելու վարդերը կարմիր,
Գարուն է՛, գարո՛ւն յարատեւ ու յար։

Մեծ փառք է ապրել օրերում կարմիր
Մեծ հայրենիքի հողում հայրական,—
Ուր չքացել են մրրիկն ու քամին,
Որտեղ արեւն է վառ յաւերժական։

ԿՆԵԱԶ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՄԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ապրիլ էր։ Վրանին դուռը, արեւին ... պառկեր էի խոտերուն վրայ։ ...Թալաաթ գործի գլխա- ... քովս եկաւ։ Ձեռքը թուղթ մը ... կը խնդար չարունակ։ Ողջ է ... հայրս ու հեռագիր տուած։ Լու- ... եւ ստորագրութիւնս կ՚ուզէր ... լեզուով։ Զէր հաւատացեր ... ողջ ըլլալուս։ Ծունցայ եւ ար- ... երկար։ Տակաւ սկսանք ... թեան։ Ան ինծի գրամ կը ... միշտ եւ իրենց լուսանկարնե- ... ես ... եւ գլխու եկածները ...եցուցի իրենց, որպէսզի գիտ- ... քաշածներս, երբ ես չէիր ... սանկ, առէպ լեռ կ՚եր- ..., որ զիս իրեն կը քաշէր։ Թուր- ... վտանգութիւն չունէի։ Հայրս ... մէկէն մեզ նորէն զարնէին։ Կ՚ու- ... Հօրս ղեկավարով մօտեցէր մը ... եւ երթալ մեր տղաքը գտնել։ ... մը զանոնք երազս տեսայ։

Ցուրտ ձմեռ էր։ Կարծն ու Գրիգորը, որոնք կը դողային ցուրտէն, ինծի ը- սին թէ ժանտարմաները բռներ էին տղաքը ու անոնց եղունգները քաշե- լով ու ճնշցնելով տարեր։ Տխրեցայ։ Ցետոյ Սենոն ալ Զարա քովս բերի Քիւրտերէն։ Առաջին առթիւ տղաքը հարցուցի։ Սենոն սկսաւ լալ։— Ա՛լ տղաքը չկան, ըսաւ։ Մեր գիւղին մօտ, ձորի մը մէջ, զանոնք զարկ են քիւրտ չէթէները ու երեք հարիւր հո- գինոց ամբոխով մը զանոնք պաշարեր ու կռուեր։ Տղաքը օր մը դիմադրելէ եւ իրենց փամփուշտները հատնելէ վերջ սպաննուեր էին։ Իրենց քոյրերը միասին են եղեր։ Մէկուն մազերը բռ- ներ են ու վիրաւոր մէկ եղբայրը մոր- թելէն վերջ աչքին առջեւ, զինքն ալ վրան մորթեր են...։ Անոնց տնակէն ալիւր, իւղ, մեղր, կերպաս եւ ուրիշ սպրանքներ են տարեր։

Լերան երագիս թեւերը փրթան այս

բոթով։ Բերդս փլեր էր։ Մ՚ալ պիտի ել թայի։ Լքեցի լուսափարփառ ե- րազը ու ցեխը մտած սողալ սկսայ։ Ինծի միակ ընկեր Սենոն կը մնար։ Երբեմն զինքը կը փորձէի— Սենօ՛, քեզի ալ զէնք ճարեմ, հետս լեռ կու- գա՞ս, կը հարցնէի— Երուանդ, ո՛ւր ու երթաս եռեւէդ կուգամ, կը պա- տասխանէր։

Օդերը կը տաքնային հետզհետէ, Պարտէզին աշխատութիւններուն ա- ռենն էր։ Մենք առհագին տարածու- թեան վրայ գետնախնձոր ցանեցինք։ Կ՚աշխատցնէինք զինուորներ ու գոր- ծաւորներ։ Պարտիզպաններս վերա- կացու էինք անոնց։ Թուրքերը Հալէ- պի աւերեցին ու անկէ հարիւրէն աւե- լի յոյն զինուորի փախստականներ բե- րին։ Կ՚ըսէին թէ Ցոյները, այդ կող- մերը քանի մը թուրք զինուորներ ըս- պաններ են։ Այդ Ցոյները կ՚աշխատա- ցնէինք միշտ։ Թուրքերը կը ծեծէին զանոնք։ Ես կը մեղքնայի ու հօդ կը տանէի։ Ինծի—Շէֆէր, շէֆէր; ռոյը- նը չէֆէր, կ՚ըսէին (չաքար է, չաքար, իմ ցեղին պէս է)։ Անոնց կիները զի- րենք տեսնելու կուգային եւ ուտեստ կը բերէին։ Թուրքերը կը հետնային

անոնց նիստ ու կացին եւ կերուխու- մին վրայ։ Ցոյները սեւ բուրդէ զըգա (նեղ տաբատ) ու վրայէն կըկին բուր- դէ կարճ վերարկու հագած էին։ Այդ անոնց տարազն է։ Ոտքը արեխ, գը- լուխը ֆէս։

Զանոնք դասեր ու դասապարտեր էին Թուրքերը, իւրաքանչիւրը 30— 150 գաւազանի։ Հրամանատարը եւ բարձրաստիճան Թուրքեր նստան հը- րապարակի մը վրայ, շրջապատուած ոստիկաններով։ Ցոյները բերին։ Մէ- կը կը կարդար անոնց անուններու դատա- վճիռներուն թիւը։ Դատապարտեալը կը ներկայանար։ Կը պառկէր։ Երկու մարդ, մէկը գլխէն, միւսը ոտքերէն վար կը սեղմէին։ Ուրիշ երկու Թուրք կոխուող ճիւղերով կը սկսէին զարնել։ Եզերքը կը կտծային ու կը ճչային, օգուտ չէր ըներ։ Կ՚ելլէին կուլային ու կը ծռմռէին։ Ոմանք կորովով ու ար- համարհանքով, կը ծաղրէին Թուր- քերուն վայրագութիւնը։ Ուժանը հոն խռնուած կ՚ուրախանար ու կ՚առ- նար կեցցէներով...

...Զարայի մէջ 70 խոլամագած հայ ընտանիք մնացած էր։ Քիչերը այր ունէին։ Այրերը արհեստաւոր էին ու

պէտքի համար թողուած։ Բոլո՛ր կի- ներն ալ լլկուած էին, շատեր հիւան- դութիւններ առած։ Ծոշար առն մը մէջ կը մնային պառաւ մը եւ աղջիկ թոռնիկ մը։ Պառաւը բուրդ կը մա- նէր, ու պարապ տունին նայելով կու- լար չարունակ։ Կիսամերկ աղջնակը կ՚երթար անոր ոտքերուն առջեւ կը նստէր ու երեսն ի վար կը նայէր։ Վարժուած էր այդ լացին ու չէր հաս- կնար զայն։

Վարդանեաններու հոյակապ ընտա- նիքէն կիներ եւ քանի մը պատանիներ կը մնային։ Անոնք իրենց այդ վիճա- կին մէջ նորէն ազնուականութիւն ու- նէին։ Գետափին վրայ, հարուստ Ջօ- ղանեաններու տունը նօգթս զուամն- տանը կը նստէր։ Ջօղանեաններու առն դէմ մեծահարուստ մը ապա- րանքը կար։ Երկուք են եղեր անոնք։ Թուրքերը մէկը որբանոց էին ըրեր, միւսը քակեր վառեր։ Որբերը աս- րէն առելի այդ առն ամրարէն են ալլեր։ Անոնց կերպասները գեռ կըն- քուած կը մնային հոն։ Զինադադա- րէն վերջ Թուրքերը այդ կերպասները վերցուցին եւ իրենց տուները տարին։ Այդ հարուստ տունէն հազս մը ազա-

տեր էր, ծիծը իր երախան, ու տուն դարձեր։ Զինքը դուռնէն ծեծեր վռն- տեր էին որբերը...։ Ան կը անանէր խոտով ու մանուկին արցունք ծծել կուտար...

...Նիհար, մանկամարդ կին մըն էր ...ան։ Մանկիկ մը թեւերուն մէջ կուրծ- քին սեղմած, ող որբանոցին դրան առջեւ կեցած ներս կը նայէր, ուզե- լով հոն մտնել։ Որբերը անարգանքով կը հրէին ու կը վռնտէին զինքը անկէ։ Պառաւ հայ խոհարարուհին բերաւ փշուր մը չոր հաց տուաւ անոր ու ճամբեց,— Գնա՛, ողուլ, հոս մի՛ կե- նար, գլխուդ փորձանք մը կը բերեն, ըսելով։ Վարժուած նման երեւոյթնե- րու, բնականաբար կարեւորութիւն չտուի։ Բայց այս կնոջը հոգիին մէջ շատ խորունկ ցաւ մը կար։ Ան կու- լար, արցունքները կը թափէին երա- խային երեսին վրայ, ու չէր ուզեր բաժնուիլ տունէն։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(82)

(Շար.)

ջարկով, մասնախումբը պարտաւոր էր զբաղիլ աւստրիացի տարագիրներուն հարցով ։

Մասնախումբը որոշեց տարագիրներու օգնութեան ամբողջ գործը միացնել Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ նշանակուած վերատեսուչի մը ղեկավարութեան տակ, որ այսուհետեւ պիտի զբաղի Ազգաժողովին հովանաւորած տարագիրներով, Աւստրիացի մը եւս նշանակելով իբրեւ անդամ ։ Այս յանձնախումբին մէջ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ Պ. Կրումպաք, երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին դեր - նախագահը ։

Թուրքիա եւ Պալքանեան պետութիւններ

Թուրքիոյ վարչապետը եւ արտաքին գործոց նախարարը, որոնք Պելկրատ գացած էին, վերադարձին Սոֆիա իջնելով, դիմաւորուեցան Պուլկարիոյ վարչապետին եւ կառավարութեան անդամներուն կողմէ ։ Այս առթիւ զինուորական պատիւներ ալ եղան ։

Թուրք նախարարները այցելեցին Թագաւորին, որ ճաշի վար դրաւ ։ Կարգ մը այցելութիւններէ վերջ, Թուրք հիւրերը վերադարձան Պոլիս ։

*** Պելկրատի այցելութեան առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ ներկայացուցիչները քննելով երկու երկիրներուն, ինչպէս եւ Պալքանեան Միութեան հետ կապուած խնդիրները, հաստատեցին որ կատարեալ համերաշխութիւն կը տիրէ իրենց միջեւ ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ բանակցութիւններ սկսած են Իտալիոյ հետ, լուծելու համար առեւտրական փոխանակութեանց առթիւ ծագած վէճը ։ Ինչպէս կը յիշուի, խորհրդային կառավարութիւնը անցեալ յունուարին հրամայած էր Իտալիոյ իր պատուէրակին՝ դադրեցնել որ եւ է վճարում ։ Իտալական հաստատութիւններն ալ ընդհատած էին իրենց վճարումները, առարկելով թէ ժամանակին յանձնուած չէ քարիւղը եւայլն ։

ՌՈՒԹ ԹՈՆ ռուսական ոսկի փոխադրուեցաւ Անգլիա, խորհրդային շոգենաւի մը միջոցաւ ։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ այն փողոցները որ կապ ունին նախկին վարչութեան հետ, պիտի փոխուին անմիջապէս (Տոլֆուս, Շուշնիկ եւն.) ։ 1918էն առաջ եղած անունները պիտի մնան առ այժմ ։ Կառավարութիւնը հրամայեց փակել Սալցպուրկի խաղարանը, բախտախաղը անարժան համարելով Մոցարթի քաղաքին համար ։

ՋՈՒՐԻ ՏԱԳՆԱՊԻ մը կը վախցուի Փարիզի մէջ եւ այլուր, իբրեւ հետեւանք երկարատեւ երաշտին ։ Գիտական տեղեկագրի մը համաձայն, ներկայիս Փարիզ 24 ժամուան մէջ աւելի ջուր կը սպառէ քան ամբարուած 600.000 խորանարդ մեթրը ։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Ճէնովա գնաց, եւ երէկ առաւ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ քաղաքական կացութեան մասին ։ — Իտալիոյ Թագաւորը ունկնդրութեան ընդունեց խումբ մը ցեղապետներ եւ երեւելիներ որոնք Եթովպիայէն Հռոմ գացած էին, իտալական կայսրութեան երկրորդ տարեդարձին առթիւ ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԵՒ ՊԵԼՃԻՈՅ դահլիճները հրաժարեցան, ներքին տագնապներու հետեւանքով ։ Հունգարական նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ Իմրէտի, պելճիականը՝ Սփաքի (ընկերվարական) ։

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ նախագահելով Ապահովութեան պաշտօնեաներու միութեան հացկերոյթին, խօսեցաւ նաեւ երկրին մաքրագործման մասին եւ շեշտեց թէ պիտի վտարուին բոլոր անբաղձալիները, «բայց պէտք չէ այս տարրերը շփոթել անոնց հետ որոնք Ֆրանսա կուգան ապաստանութեան իրաւունքը վայելելու համար »։

ՎԵՑ ԱՄՍՈՒԱՆ ԵՐԱՇՏԻՆ հետեւանքով մէկ երրորդ համեմատութեամբ փճացած է այս տարուան հունձքը ։ Լուար եւ Թոն գետերը չորցած են 3/4 համեմատութեամբ ։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, հողագործներուն օգնելու համար ։

78.000 ՄԱՂԻԿՆԵՐՈՎ պիտի զարդարուի Օփերայի մեծ պողոտան, Անգլիոյ Թագաւորին այցելութեան առթիւ (յունիս 28) ։ Պատրաստութիւնները կը շարունակուին մեծ թափով ։

ՉԵՂՉԻ ՍԱԿԸ 3էն 2ուկէս առ հարիւրի իջաւ, իբրեւ հետեւանք արտասահման փոխադրուած գումարներու վերադարձին, որ կը շարունակուի տակաւին ։ Յառաջիկայ շաբթու պիտի հրատարակուի հրամանագիր - օրէնքներու երկրորդ շարքը ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ բանակը յառաջ խաղալով, կը սպառնայ հանրապետական զօրքը պաշարել Թէրուէլի եւ Միջերկրականի միջեւ ։ Թասթէլլոնի անկումն ալ անխուսափելի կը համարուի ։

ՆՈՐ ՀԱՄԱԶԳԵՍՏՆԵՐ կը պատրաստուին ֆրանսական բանակի սպաներուն համար , թեթեւ օժիքներով ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՐՕՊԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի ժողովը 16 Մայիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ծանօթ Թաւաքատունին։

Ց. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղի Մայիս 8ի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը — 27, 167, 177, 68, 182, 231, 180, 164, 172, 225, 97, 210, 99, 53, 154, 78, 211, 139, 127, 162, 151, 294, 35, 215, 11, 246, 214, 46, 242, 15, 119, 116։

Շահողներէն կը խնդրուի դիմել Հինգշաբթի օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 3—5 Կ. Խաչի դարմանատունը, 20 Rue des Dominicaines, Մարսէյլ։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Dameame — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameame. PARIS (13)
A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ.

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Cheque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
[illegible]	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	116 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՄԱՅԻՍ — MARDI 17 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No 3732 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻ «ԱՌԱՆՑՔ»Ը

Մինչ կը կարծուէր թէ Հիթլէրի այցելութիւնը չատ խոր հետքեր չէ ունեցած, քաղաքական տեսակէտով, Մուսոլինի կը ցրուէ պատրանքները, դղրդագին ճառ մը խօսելով Ճենովայի մէջ։

Եւ հիմա, տեղական թերթերը, գլուխն ըլլալով ծանրաբարոյ «Թան»ը, զանազան խորհրդածութիւններ կ'ընեն։ Մանաւանդ որ, Իտալիոյ Առաջնորդը վերապահ, քիչ մըն ալ վիրաւորական դիրք բռնած էր Ֆրանսայի հանդէպ, այդ ճառին մէջ։

«Թան»ի թղթակիցն է որ կը շեշտէ, վերլուծելով Ճենովայի ճառին բովանդակութիւնը.

1. Հռոմ - Պերլին առանցքը զօրացած է Հիթլէր - Մուսոլինի տեսակցութեամբ։ Ֆաշական Իտալիան եւ Նացի Գերմանիան յարմարած են կարգ մը պայմաններուն մէջ այդ առանցքը վերածելու գինակցութեան մը, նոյնիսկ միացեալ ճակատի մը։

2. Իտալիա կը խորհի զօրացնել իր աջակցութիւնը զօր. Ֆրանքոյի, ապահովելու համար անոր յաղթանակը։

3. Իտալիա կը պնդէ իր ամբողջ [illegible] անկախութեան մասին։

4. Իտալիա կասկածամտութեամբ լեցուած է Ֆրանսայի հանդէպ, մանաւանդ սպանիական հարցին առթիւ։

Դեռ աւելի յատկանշական պարագայ մը։

Մուսոլինի ոչ միայն հրապարակաւ կ'արդարացնէ Աւստրիոյ գրաւումը, այլեւ կը հասկցնէ թէ անդէն պիտի չշարժի, եթէ Գերմանիա իր ուզած եղանակով լուծէ նաեւ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն խնդիրը։

Անշուշտ այս համոզման յանգած է նոյն ինքն Չեխոսլովաքիան, քանի որ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ աջակցութեան ապաւինելով հանդերձ, ուղղակի կը բանակցի Գերմաններու Առաջնորդին հետ եւ զիջողական փորձ մը կը կատարէ, առաւելագոյն գոհացում տալու համար անոնց։

Իսկ ամէնէն ծանրակշիռ կէտը՝ Իտալիոյ Առաջնորդին սպառնալիքն է, «այսպէս կոչուած ժողովրդապետական» երկիրներու դէմ Աղաղակութիւն մը՝ որ կը հասնի Ովկիանոսէն ալ անդին, մինչեւ Մ. Նահանգները, որուն պատերազմական նախարարը այսօր յարմար ճառի մը մէջ գիտել կուտար թէ միահեծան պետութիւնները չարիք կ'անցընեն։

Այս առթիւ է որ, Մուսոլինի կը սպառնայ միացեալ ճակատ կազմել Գերմանիոյ հետ եւ մինչեւ ծայրը երթալ, եթէ պատերազմ մը ծագի յանուն այս կամ այն վարդապետութեան։ (Չէ՞ որ ժողովրդապետական երկիրները կ'ուզեն սանձել դիկտատուրաները, գաղափարի պատերազմով)։

Արդէն, Հռոմի այցելութիւնը ոչ միայն զօրացուցած է «առանցքը», այլեւ աւելի սրած՝ երկու դիկտատուրաներուն ախորժակը։

Այս չի նշանակեր թէ անոնք աջ ու ձախ աւարառու պիտի կարգեն, նոր աշխարհակալութիւններ կատարելու համար։ Բայց կը հաստատէ նշանակալից իրականութիւն մը,— երկուքը միասին պիտի քալեն, արժեցնելու համար իրենց գերակշռութիւնը՝ Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ եւ այլուր։

Այդ առաջադրութեամբ ալ, անոնք ամէն բանէ առաջ զէնքի ուժի մասին կը խօսին, եւ կը ցուցադրեն ալ զանոնք, ծովու եւ ցամաքի վրայ թէ օդին մէջ։

Մուսոլինի Ճենովա համախմբած էր ամբողջ իտալական տորմիղը, եւ խօսեցաւ 300.000նոց բազմութեան մը առջեւ։ Չեն մոռցուած, անշուշտ, այն ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային ցուցադրութիւններն ալ, որ կատարուեցան Հիթլէրի այցելութեան առթիւ, Հռոմի եւ Նափոլիի մէջ։

Ինչ խօսք որ Գերմանիոյ մէջ խոր գոհունակութիւն պատճառեց Իտալիոյ Առաջնորդին ճառը, մանաւանդ այն մասը որ յայտարարութիւններ կը պարունակէ.

— «Ուշադրութեան արժանի են Մուսոլինիի խօսքերը Ֆրանսայի հանդէպ: Ճենովայի ճառը լուսաբանեց Եւրոպայի կացութիւնը: Գերմանիոյ դէմ սարքուած մեծ դաւադրութիւնը մեռած է վերջնապէս: Իտալօ-գերման համերաշխութիւնը բաւական զօրաւոր է, իր ծանրութիւնը տալու համար իրականութեան եւ խաղաղութիւն ընծայելու բոլոր անոնց որ խաղաղութիւն կ'ուզեն»։

Կարճ խօսքով, բոլոր տեղեկութիւններն ու լրագրական մեկնութիւնները այլեւս տարակոյս չեն ձգեր թէ՝ հաւաքական գործակցութեան ծրագիր մը մշակուած է Հռոմի եւ Պերլինի միջեւ, Եւրոպայի քաղաքականութիւնը հպատակեցնելու համար առանցքին։ Այդ կը հաստատէ նաեւ Մուսոլինի, «վերջնապէս մեռած թաղուած» հռչակելով Ստրէզայի քաղաքականութիւնը։

Այսպէս, բազմաթիւ թղթակիցներ կրկին կը հաւատեն թէ Հիթլէր հաւանած է որ Իտալիա գերակշռութիւն վայելէ Սպանիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ թերեւս ուրիշ Պալքանեան երկիրներու, ինչպէս եւ Միջերկրականի մէջ։ Անշուշտ Գերմանիան ալ ուրիշ [illegible]ութիւններ պիտի վայելէ, միշտ զգուշանալով դէպի [illegible] իջնել։

Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներու այս քաղաքականութիւնը արդէն իսկ իրագործումի մատնած է Թուրք մամուլը, ինչպէս կ'աւետեն երկու կարեւոր թերթերու խմբագրականները։ (Տես ԲՓ). Անոնք կը գրեն այսպէս.

— «Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներու բաժանումը եւ ազգերու պայքարները միմիայն պարապ տեղերու մասին կ'ըլլան: Արդէն որ Պալքաններու մէջ օտար շահերու կողմէ լեցուելիք պարապութիւններ կը տեսնեն, այդպիսիներու մասին ներելի է վճռել թէ դիրքավին զուրկ են տեսողութիւնէ»։

Մենք ալ կ'ընդունինք որ այդպէս է։ Իսկ Թուրքիոյ «լեցուելիք պարապութիւննե՞րը»։ Ի՞նչպէս պիտի լեցուին...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՊԱՆԾԱՑՆԷ ԱՌԱՆՑՔԸ

Իտալիա եւ Գերմանիա մէկ ճակատ, երէ պատերազմ ծագի...

ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՆԴԷՊ

Մուսոլինիի շաբաթ օրուան ճառը՝ Ճենովայի մէջ, չատ խոր տպաւորութիւն գործեց թէ իր բովանդակութեամբ եւ թէ ուժգնութեամբ։ Փարիզեան երեկոյեան թերթերու թղթակիցները կը գրեն թէ «Առաջնորդը խօսեցաւ ոչ միայն բիրտ, այլեւ երբեմն բռնի շեշտով մը»։

Ճառին առաջին մասը կը ներկայացնէր Իտալիոյ դիրքը՝ Աւստրիոյ կցման հանդէպ։

— «Մարտ 11ին իրիկուան ժամը 6ին Իտալիա անգամ մը եւս ինքզինքը գտաւ քառուղիի մը առջեւ որ կը հարկադրէր վճիռ մը տալ։ Այդ վճիռէն կախում ունէր անկարգութիւնը, խաղաղութիւնը կամ պատերազմը, այսինքն Եւրոպայի ճակատագիրը։ Բայց, որովհետեւ դէպքերը յանկարծակիի չբերին մեզ եւ նախատեսուած էին իրենց տրամաբանական զարգացումով, մենք անմիջապէս եւ բացորոշապէս տուինք պատասխանեցինք դիւանագիտական ձեռնարկի մը որ ներկայ պարագային չատ աւելի սպառողական էր քան ուրիշներ։ Իտալիոյ թշնամիները, ամէն կարգի հակաֆաշականները խորապէս յուսախաբ եղան եւ մատնուեցան կատաղութեան մը որուն նպատակը բոլորովին ակներեւ էր, այդ նոյնքան անզօր։ Անոնք յայտնապէս կ'ուզէին ընդհարում մը երկու միահեծան պետութեանց միջեւ, ամենածանր բարդութիւններ, մէջն ըլլալով պատերազմը, նոյնիսկ եթէ եւ մանաւանդ եթէ ան դուռները բանար համայնավարութեան յաղթանակին համար Եւրոպայի մէջ։ Ուստի, հարկը չէր որ ճշդեց մեր դիրքը, այլ մեր սեփական կամքը։ Բոլոր անոնց որ, լեռներէն անդին, մելամաղձօրէն մեզի կը յիշեցնեն մեր դիրքը՝ 1934ին, անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ՝ այդ առենէն մինչեւ 1938 մարտ չատ ջուր անցաւ Տիբերիոյ, Դանուբի, Շփրէի, Թէմզի եւ Սէնի կամուրջներուն տակէն։ Միեւնոյն առեն, մինչ Իտալիա արիւնալի եւ վիթխարի կռիւի մը բռնուած էր, իրեն դէմ գործադրուեցան տնօրինութիւններ զորս չենք մոռցած տակաւին։ Մինչ այս մինչ այն, մեռած եւ թաղուած էր ինչ որ Ստրէզայի քաղաքականութիւն կը կոչուէր եւ որ երբեք յարութիւն պիտի չառնէ, մեր մասին։ Մնաց որ, Իտալիա չէր կրնար ինքն իրեն թոյլ տալ ամէն չորս տարին անգամ մը զօրաշարժ կատարելու ծայրայեղ պերճանքը, խափանելու համար ազգային յեղափոխութեան մը անխուսափելի վերջաբանը։ Ֆաշական Իտալիան չէր կրնար վերջնապէս ստանձնել Հապսպուրկներու եւ Մեթերնիխներու Աւստրիոյ պժուարին եւ անօգուտ հոգը՝ խափանելու համար ազգերու շարժումը դէպի միութիւն։ Հետեւաբար, բարդութիւններէ վախնալով չէր որ այսպէս շարժեցանք, որովհետեւ վախը երբեք տեղ չունի, չէ ունեցած եւ պիտի չունենայ մեր հոգիներուն մէջ։ Մեր գինակցութեան, մեր պատիւին եւ Գերմանիոյ հետ եղած ուղղամիտ բարեկամութեան զգացումն էր որ մեզ մղեց ընելու այն ինչ որ ըրինք։ Այժմ երկու աշխարհներ, գերման աշխարհը եւ իտալական աշխարհը անմիջական շփման մէջ են։ Անոնց բարեկամութիւնը տեւական է եւ գործակցութիւնը երկու յեղափոխութեանց որ սահմանուած են իրենց դրոշմը դնելու այս դարուն վրայ, միայն բեղմնաւոր կրնայ ըլլալ։ Այդ էր որ իտալացի ժողովուրդը ուզեց արտայայտել ընդունելով Գերմանիոյ վարչապետը։ Այն խօսքերը որ արտասանուեցան մայիս 7ի գիշերը Վէնետիկի պալատին մէջ, ընդունուեցան երկու ժողովուրդներուն խանդավառութեամբ։ Անոնք դիւանագիտական եւ քաղաքական հանդիսաւոր յայտարարութիւն մը չեն ներկայացներ, բայց կը կազմեն հանդիսաւոր եւ վերջնական բան մը պատմութեան մէջ։ Առանցքը, որուն հաւատարիմ կը մնանք մենք, արգելք մը չէ եղած համաձայնութեան քաղաքականութիւն մը վարելու անոնց հետ որ անկեղծօրէն համաձայնութիւն կ'ուզեն։ Այսպէս, անցեալ տարի մարտին մենք համաձայնութիւն մը կնքեցինք Եուկոսլավիոյ հետ, եւ անկէ ի վեր խաղաղութիւնը կը տիրապետէ Ադրիականի ափերուն վրայ. Այսպէս նաեւ համաձայնութիւն մը կնքեցինք Մեծն Բրիտանիոյ հետ։ Լոնտոնի եւ Հռոմի միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը կը տարածուի Միջերկրականէն մինչեւ Կարմիր ծով եւ Հնդկական ովկիանոս։ Քանի որ մենք վճռած ենք բարեխղճօրէն յարգել այս համաձայնութիւնը, կը հաւատանք թէ Մեծն Բրիտանիան ալ այդպէս պիտի ընէ։

Թոյլ տուէք որ քիչ մը շրջահայեաց ըլլամ Ֆրանսայի հետ կատարուած խօսակցութեանց մասին, քանի որ դեռ կը շարունակուին։ Չեմ գիտեր թէ երբեմն պիտի յանգի՞ն անոնք. որովհետեւ, չափազանց հրատապ հարցի մը մէջ որպիսին է Սպանիոյ պատերազմը, մենք կը գտնուինք պատնէշին հակառակ ծայրերուն վրայ։ Անոնք կ'ուզեն որ Պարսելոնան յաղթէ, մենք, ընդհակառակն, յաղթութիւն կը մաղթենք Ֆրանքոյի։

Մեր քաղաքականութեան հիմնական սկզբունքները բացորոշ են։ Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, խաղաղութիւն բոլորին հետ։ Եւ կրնամ ըսել թէ ազգային-ընկերվարական Գերմանիան խաղաղութիւն կ'ուզէ նոյն ջերմութեամբ։ Սակայն, խաղաղութիւնը ապահով ըլլալու համար պէտք է ըլլայ զինեալ։ Ահա թէ ինչու ես ուզեցի որ մեր ամբողջ նաւատորմիղը համախմբուի Ճենովայի առջեւ։ Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, բայց պէտք է մեր բոլոր ուժերով պատրաստ ըլլանք զայն պաշտպանելու, մանաւանդ երբ ճառեր կը տեղան նոյնիսկ Ովկիանոսէն անդին, ճառեր որոնց վրայ պարտաւոր ենք որոճալ։ Չի՞ կրնար ըլլալ որ այսպէս կոչուած ժողովրդապետութիւնները իսկապէս վարդապետական պատերազմի մը կը պատրաստուին։ Ամէն պարագայի մէջ, լաւ կ'ըլլայ որ իմանան թէ, այդ պարագային միահեծան պետութիւնները անմիջապէս միացեալ ճակատ կազմելով, միասին պիտի քալեն մինչեւ ծայրը»։

ԱԳՐՈՒՍՏԻ աղութիւնը արգիլելու համար խիստ միջոցներ կը խորհի կառավարութիւնը։ Մասնաւոր հրամանագիր մը պիտի հրատարակուի, տեսակ մը կառավարական հակակշիռ հաստատելով առեւտրական մեծ հաստատութեանց [illegible]ներուն վրայ։ Միւս կողմէ, նահանգապետները մասնաւոր իրաւասութիւններ պիտի ստանան, գիներու անարդար բարձրացումը արգիլելու համար։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդը փակեց իր նստաշրջանը, ընդունելով Զուիցերիոյ անկախութեան սկզբունքը։ Չիլիի ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը պիտի քաշուի Ազգաժողովէն, քանի որ չընդունուեցաւ բարենորոգման առաջարկը։

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ԿԱՆՈՆՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Մասնաւոր անձնագիրներ պիտի տրուին որոշ դասակարգերու համար

Պաշտօնաթերթը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց կիրակի օր, օտարականներու բնակութեան մասին, իբրեւ լրացուցիչ Մայիս 2ի հրամանագիր-օրէնքին։ (Տես Յառաջ, 6 եւ 7 մայիս)։

Նոր հրամանագիրը կը բաղկանայ 17 յօդուածներէ։ Ահաւասիկ գլխաւոր տրամադրութիւնները.

1. Ֆրանսա բնակող ամէն օտարական որ 15 տարեկանէն վեր է, պարտաւոր է սահմանագլուխէն անցնելէ ութ օր վերջը (եթէ ուրիշ երկրէ մը կուգայ), իր 15րդ տարին լրացնելէ անմիջապէս վերջը (եթէ Ֆրանսա ծնած է կամ եկած է այդ տարիքէն առաջ) կամ իր ամուսնութեան թուականէն սկսեալ (այն Ֆրանսացի կնոջ համար որ օտարականի մը հետ կ'ամուսնանայ եւ կը դառնայ օտարական) ներկայանալ ոստիկանական վերատեսչութեան՝ Սէնի նահանգին համար, իսկ ուրիշ նահանգներու մէջ՝ իր բնակավայրի ոստիկանութեան (եթէ չկայ՝ քաղաքապետութեան), ինքնութեան թուղթ խնդրելու համար համաձայն իր պատկանած դասակարգին։

Անձնագրի (ինքնութեան թուղթ) ենթակայ ամէն օտարական պարտաւոր է, ամէն բանէ առաջ, ապացուցանել թէ Ֆրանսա մտած է կանոնաւոր եղանակով մը։

Անձնագիրը պէտք է ներկայացնել պատկան իշխանութեանց, ամէն անգամ որ պահանջեն։ Անձնագիր կրնայ մերժուիլ ո եւ է օտարականի որուն Ֆրանսա բնակութեան շարժառիթները չեն կրնար արդարանալ, ո եւ է օտարականի որ չի համակերպիր հաստատուած կանոններուն եւ կամ քննութենէ վերջ չի ներկայացներ ցանկալի երաշխաւորութիւնները։ Անձնագիր կրնայ ետ առնուիլ նաեւ այն օտարականէն որ այլեւս չի ներկայացներ այդ երաշխիքները։ Երկու պարագաներուն մէջ ալ, ներգաղթողը պարտաւոր է անմիջապէս հեռանալ երկրէն, տրուած պայմանաժամին մէջ։

Անձնագիրը ի զօրու է բոլոր նահանգներուն համար, բացի Մոզէլէն, Վերին Հռենոսէն եւ Ստորին Հռենոսէն։ (Այս երեք նահանգները երթալու համար պէտք է մասնաւոր արտօնութիւն առնել։ Եթէ արտօնութիւն տրուի, մասնաւոր դրոշմաթուղթ մը պիտի փակցուի անձնագրին վրայ)։

Անձնագրի օրինական տեւողութիւնն է երեք տարի, սկսեալ այն թուականէն ուր խնդրագիր ներկայացուած է, համաձայն ներկայ հրամանագրի առաջին յօդուածին, այն օտարականներուն համար որոնց բնակութեան վերջնական արտօնութիւն տրուած է։ Ո՛ր եւ է օրինական անձնագիր պիտի չտրուի, մինչեւ որ օտարականը նախապէս ներկայացուցած չըլլայ առողջապահական օրինաւոր վկայական մը։ Ժամանակը անցած ո՛ր եւ է անձնագիր անարժէք է։

Ո եւ է օտարական չի կրնար որ եւ է գործով զբաղիլ, առանց իր դասակարգին վերաբերեալ «աշխատաւորի» անձնագիր ունենալու։ Եւ կրնայ գործել միայն այն նահանգին մէջ որուն համար տրուած է անձնագիրը։ Պէտք է մասնաւոր արտօնութիւն առնել, ուրիշ նահանգի մը մէջ գործելու համար։

Այն օտարականները որոնք ժամանակը լրացած «աշխատաւորի» անձնագիր ունին եւ անոր վերանորոգման առեն կը հաստատեն թէ կանոնաւորապէս եւ անընդհատ Ֆրանսա բնակած են առ նուազն տասը տարի, մասնաւոր անձնագիր մը պիտի ստանան։ Նոյնպէս մասնաւոր անձնագիր պիտի տրուի անոնց որ աշխատանքի նախարարութեան իրաւասու օրգաններէն աշխատանքի արտօնութիւն ստացած են կանոնական տեւողութեամբ (երեք տարի)։ Այս կարգի մասնաւոր անձնագիր ունեցողները պիտի կրնան մայր երկրին ամբողջ տարածութեան վրայ ի գործ դնել թուղթին վրայ նշանակուած արհեստը։

Մասնաւոր տեսակի անձնագիր կրնայ տրուիլ նաեւ այն օտար աշխատաւորներուն որ կը պատկանին հետեւեալ դասակարգերուն.—

1.— Օտարականներ որ Ֆրանսա կը բնակին անընդհատ՝ աւելի քան 15 տարիէ ի վեր։

2.— Օտարականներ որ առ նուազն երկու տարիէ ի վեր ամուսնացած են իրենց սկզբնական հպատակութիւնը պահած Ֆրանսուհիներու հետ։

3.— Ի ծնէ Ֆրանսուհիներ որ ամուսնացած են օտարականի մը հետ եւ չեն պահած իրենց սկզբնական հպատակութիւնը։

4.— Ֆրանսացի զաւակներու հայր կամ մայր օտարականներ, պայմանաւ որ ապացուցանեն թէ առ նուազն հինգ տարիէ ի վեր Ֆրանսա կը բնակին, թէ Ֆրանսա ծնած բոլոր զաւակները Ֆրանսացի են։

5.— Այն օտարականները որ կամաւոր եղած են ֆրանսական բանակին մէջ եւ զինուորական տոմս ունին։

6.— Այն օտարականները որ ծառայած են օտար լէգէոնի մէջ եւ ունին բարի վարուց վկայական, ինչպէս եւ հրամանատարին նպաստաւոր վկայութիւնը՝ Ֆրանսա բնակութեան համար։

Ֆրանսա բնակելու արտօնուած ամէն օտարական որ բնակարան կամ բնակավայր կը փոխէ, նոյնիսկ միեւնոյն համայնքին (քոմիւն) սահմաններուն մէջ, եթէ այդ գիւղախումբը 10.000էն աւելի բնակիչ ունի, պարտաւոր է, իր մեկնումէն առաջ, իր անձնագիրը կամ ընկալագիրը (ռէսէփիսէ) վաւերացնել ոստիկանութեան տեսուչին (եթէ չկայ՝ քաղաքապետութեան), ճիշդ ու ճիշդ նշանակելով այն վայրը ուր կ'ուզէ երթալ։ Նոյն ձեւակերպութիւնը պիտի կատարէ իր նոր բնակավայրը կամ թաղը հասած առեն, 48 ժամուան ընթացքին։

Ո եւ է օտարական որ քերած, ուրիշ բառեր գրած կամ խարդախած է իրեն յանձնուած անձնագիրը կամ ընկալագիրը, կամ վարչական գործողութեան մը առեն գործածած է ուրիշին պատկանող անձնագիր մը կամ ընկալագիր մը, պիտի արտաքսուի Ֆրանսայէն, միեւնոյն առեն կրելով օրինական պատիժները։

Տանտէրները, պանդոկապետները, ընտանեկան հիւրանոցներու (փանսիոն) տէրերը կամ պատասխանատու վարիչները (ժէռան) եւ ուրիշ ո եւ է անձ որ բնակութիւն կամ իջեւան կ'ընծայէ օտարականներու, ինչ անունով ալ ըլլայ, կամ անոնց վարձու կուտայ առանց կահ կարասիի վայրեր, պարտաւոր են ոստիկանական տեսչութեան (եթէ չկայ՝ քաղաքապետութեան) յանձնել մասնաւոր յայտարարութիւն մը, նշանակելով ենթակային անունը, մականունը եւ իրաւական վիճակը, ինչպէս եւ անձնագրին կամ անցագրին թիւը, թուականը եւ տրուած վայրը։ Այս յայտարարութիւնը պէտք է ըլլայ օտարականին ժա -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անցեալ առաջ առիթն ունեցայ խօսելու Չեխոսլովաքիոյ ներքին կացութեան մասին։ Իբրեւ օրուան հրատապ հարց, այս անգամ քաղուածաբար կու տամ կարգ մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ ու թուանշաններ Չեխոսլովաքիոյ փոքրամասնութեանց մասին։

Չեխոսլովաքիան ունի 140.508 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն։ Նորագոյն վիճակագրութեան մը համաձայն, բնակչութեան ընդհ. թիւն է 14.729.536, որոնց 9.756.604ը Չեխոսլովաքներ են, 3.318.445ը՝ Գերմաններ, 719.569ը՝ Հունգարներ, 568.941ը՝ Ռութէններ, 204.779ը՝ Հրեաներ, եւայլն։

Կրօնական դաւանանքներու տեսակէտով համեմատութիւնը հետեւեալն է.— Հռոմէական կաթոլիկներ՝ 73.54 առ հարիւր, յոյն կաթոլիկներ՝ 3.97 առ հարիւր, բողոքականներ՝ 7.67 առ հարիւր, օրթոտոքսներ՝ 5.39 առ հարիւր, մովսէսականներ՝ 2.42, որեւէ դաւանանքի չպատկանողներ՝ 5.80։

Գերման փոքրամասնութիւն.— Փոքրամասնութեանց մէջ Գերմանները մեծամասնութիւն կը կազմեն, եւ գլխաւորաբար կը բնակին Սուտէթի լեռնային հողամասին վրայ։ Կան նաեւ կարեւոր թիւ մը Գերմաններ, որոնք ցրուած կ'ապրին Չեխերու, Սլովաքներու, Լեհերու, Ռութէններու, Հունգարներու եւ Ռուսներու մէջ։

Մինչեւ Հիթլէրի գալուստը, Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները որ եւ է դժգոհութիւն յայտնած չէին, սակայն անկէ ի վեր անոնք կը կարծեն թէ իրենց պէտք եղած իրաւունքները չեն վայելեր եւ ճնշուած կ'ապրին։

Շատեր գիտել կուտան թէ մինչ Գերմանները բնակչութեան 22ուկէս առ հարիւրը կը ներկայացնեն, 1936ին պետութիւնը գերման առեւտրական հաստատութեանց արտածման համար վարկ բացած էր 340.961.923 քուրոնի գումար մը, իսկ Չեխ հաստատութեանց համար՝ 335.856.927 քուրոն։

1935—1937, ելեւմտական օրէնքի մը համաձայն, ճարտարագործական ձեռնարկներու վերաբերեալ եւ գրաւի տակ գտնուած անշարժ կալուածներու համար պետութիւնը գերմանական տուներու փոխ տուած է 93.929.000 քուրոնի գումար մը, մինչդեռ չեխ տուներու՝ 58.720.000 քուրոն։

Աւելի զատ, 1936ին հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը ճամբաներու եւ զանազան շինութեանց համար տրամադրած էր 437 միլիոն քուրոնի գումար մը, որուն կարեւոր մէկ մասը յատկացուեցաւ գերմանաբնակ Սուտէթի ճամբաներուն եւ շինութեանց։

Գալով կրթական հարցին, հաստատուած է որ 433.431 գերմանացի աղոց 417.013ը՝ գերմանական դպրոցներու մէջ կը ստանան իրենց ուսումը, գերման ուսուցիչներու կողմէ։

Ինչ կը վերաբերի պետական պաշտօնեաներու թիւին, 1930ի վիճակագրութեան մը համաձայն, Գերմանները երկրին պաշտօնէութեան 22ուկէս առ հարիւրը կը կազմեն։

Հակառակ այս իրողութեանց, Զուտէթի գերման փոքրամասնութեան առաջնորդը՝ Հէնլայն, Հիթլէրի թելադրութեամբ, օրէ օր աւելի կը սաստկացնէ իր պահանջները։

Սլովաք փոքրամասնութիւն.— Սլովաք փոքրամասնութեան մէկ հատուածը, մօտաւորապէս 400.000 հոգի, Աբբահայր Հլինքայի գլխաւորութեան տակ, Սլովաքիոյ բացարձակ անկախութիւնը կը պահանջէ։

Հունգարական փոքրամասնութիւն.— Այս փոքրամասնութեան պահանջն է մաճառ դպրոցներու եւ համալսարաններու հիմնարկութիւնը, ինչպէս նաեւ հունգարերէն լեզուի գործածութիւնը հունգարաբնակ հողամասերու կառավարական հաստատութեանց մէջ։

Լեհական փոքրամասնութիւնն ալ իր կարգին ունի համանման պահանջներ։

Ինչպէս գիտենք, անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց քաղաքական թելադրութեան վրայ, ներկայիս Չեխոսլովաքիոյ կառավարութիւնը լրջօրէն կը քննէ վերոյիշեալ փոքրամասնութեանց պահանջները։ Հակառակ կառավարութեան բարեացակամ ու հաշտարար տրամադրութիւններուն, Զուտէթի Գերմաններուն ծայրայեղ պահանջներն ու խռովիչ ընթացքը մեծ դառնութիւն ու գրգռութիւն առաջ բերած են տեղացի ժողովուրդին մեծամասնութեան մէջ, ինչ որ կը ստեղծէ դժուարին ու կնճռոտ կացութիւն մը, յղի անակնկալներով։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԼԺԵՐԻԱՅԷՆ

«ՐԱՖՖԻ» ՍՐԱՀԻՆ ԹԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԵԿ

Գլիտայի Ազգ. Միութիւնը իր վեցամեայ գործունէութեամբ բաւական աշխատութիւն երեւան բերաւ, առանց նմանելու Ալճէրիոյ միւս շրջաններուն, որոնք հակառակ իրենց բարեացակամ խոստումին մինչեւ այսօր չկրցան իրենց շրջաններուն մէջ կազմակերպուիլ, եւ բարոյական կապ հաստատել բուն կեդրոնին՝ Գլիտայի հետ։

Գլիտան ըլլալով Ալճէրիոյ ամէնէն հայաշատ կեդրոնը, գիտցաւ արժեցնել իր պարտականութիւնը։ Եւ որպէսզի այս ազգային գործը տեւական ու ամուր հիմերու վրայ մնայ, բոլորին առաջին մտահոգութիւնը եղաւ ունենալ հաւաքատեղի մը, գործածելու համար ամէն տեսակ ազգային ձեռնարկներու։

Այսօր կրնանք ուրախութեամբ ըսել որ բոլորին ակնկալութիւնը իրականացած է։ Գլիտան ունի իր սեփական սրահը, օժտուած բոլոր յարմարութիւններով։ Բացումը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 9ին, շաբաթ իրիկուն, բոլոր հայրենակիցներու ներկայութեամբ։

Ազգ. Միութեան կողմէ Գ. Գ. Խաչէնեան պարզեց Միութեան նպատակը եւ վարչութեան վեց ամսուան աշխատանքը, կոչ ըրաւ բոլորին որ գուրգուրան իրենց այս տան վրայ, տուն մը որ ժամադրավայրը պիտի ըլլայ մեծերէն մինչեւ պզտիկներուն, եւ եզրակացուց.

— «Հայրենակիցներ մեր այս սրահին բացումը կը զուգադիպի մեր անմահ վիպասան Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին, որ բոլոր գաղութներու մէջ տօնուեցաւ վառ գիտակցութեամբ։ Մեր ալ պարտականութիւնն է մեր յարգանքի բաժինը բերել Րաֆֆիին որ իր վէպերով ու տարած պայքարներով արթնցուց հայ ժողովուրդին սրտին մէջ ազատութեան տենչը։ Ու ես պարտականութիւն կը զգամ ձեր բոլորին կողմէ այս սրահը մկրտել «Րաֆֆի», որպէսզի մեր նոր սերունդն ալ սորվի ու իւրացնէ մեր անմահ վիպասանին մտածումը եւ ուղին, որուն համար տենչացինք ու պայքարեցանք ազգովին։

Ցետոյ ներկաներուն կոչ ըրաւ որ պէտք է որպէսզի բոլորն ալ մասնակցին բաժին վարագոյրին բացման աճուրդին։ Քառորդ ժամուան մէջ գոյացաւ 600 ֆր.։ Վարագոյրին բացումը վիճակեցաւ Տիկին Թորոսեանի որ վերջին պահուն նուիրեց 100 ֆրանք։ Ցետոյ պզտիկները երգեցին «Մեր հայրենիք», տիկիններու եւ երիտասարդներու կողմէ եղան մեներգներ, արտասանութիւններ եւայլն, ստեղծելով տաքուկ մթնոլորտ մը։ Շնորհաւորելի էր Տիկին Մ. Այվազեանի եւ Օր. Թէրզեանի անակնկալը «Թոհաբարի գաւիթը» երգախառն որ ծափեր խլեց։

Տասը վայրկեան դադարէ վերջ սիրողներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Դրամի վաճառականը»։ Դերակատարները, Պալեան, Խաչէնեան, Ղազարեան եւ Մուրատեան, կրցան արժեցնել իրենց դերը։ Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ ուշ ատեն։ Ներկաները գոհ սրտով մեկնեցան, պահ մը ապրելով հայրենի վառ մթնոլորտ մը որ նոր կը սկսի այս գաղութին մէջ։

*** Գլիտայի Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ, համազգային սգատօնը տեղի ունեցաւ ապրիլ 30ին, շաբաթ իրիկուն «Րաֆֆի» սրահին մէջ։ Ներկայ էին Գլիտայի, Ալժէի եւ Մէզոն Գարէի հայրենակիցները։

Բեմը կը ներկայացնէր յուզիչ տեսարան մը, սեւերու մէջ եւ զարդարուած նահատակ մտաւորականներու նկարներով եւ տարագիր եռագոյնով։ Ճիշդ մէջտեղը մեծ կոթող մը կը խորհրդանշէր մէկ միլիոն նահատակներու դամբարանը որ կը ծխար խնկաբոյր, իսկ երկու կողմերը Հայաստանի ոգին շղթայուած եւ մայր Հայաստան զաւակներու ձեռքը, իբրեւ բողոք։

Ցանուն Ազգ. վարչութեան հանդէսին բացումը կատարեց Գ. Ղ. Ալեկօզեան, որ բացատրելով ապրիլ Տասնմէկի խորհուրդը, ըսաւ.

— «Հեռու իր հայրենիքէն, տարագիր ժողովուրդը իր որբերու հսկայ բանակով ցիրուցան աշխարհի չորս ափերուն վրայ, իր արդար դատը ունի, դատ մը որուն նուիրականութեան համար ոչ վհատիլ եւ ոչ ալ ընկրկիլ գիտէ։ Որչափ ալ հեռու ըլլանք մեր մայր հայրենիքէն, մեր դատը իր արժէքը պիտի չկորսնցնէ։ Այսօրուան տօնը կը կատարուի ամէն տեղ բացի Հայաստանէն ուր դժբախտաբար հայ ժողովուրդին համար կը պատրաստեն նոր ազատներ։ Ուրեմն հայրենակիցներ, ամրապնդենք մեր ուժերը գործենք համերաշխաբար, եւ մէկ վայրկեան ոտքի կենալով յարգենք յիշատակը բոլոր անոնց որ գիտցան զոհուիլ հայրենիքի համար։

Ժողովուրդը յոտնկայս ունկնդրեց «Տէր ողորմեան», յուզումով երգուած, որ կ'երգուէր Տիկիններու կողմէ բեմին խորէն։ Միջոց այդ միջոցին վարագոյրը կը բացուէր մոմերու լոյսին տակ եւ կոթողը կը ծխար մեր սրտերու անշէջ կրակին պէս, իսկ Հայաստանի ոգին ու մայր Հայաստան իրենց անշարժ դիրքերուն մէջ մեզ ներշնչեցին ու տարին շատ հեռուները։ Պզտիկները երգեցին «Մեր արիւնը մեր արցունքը» եւ «Թէ հայրենեաց»։ Արտասանեցին Գ. Թէրզեան՝ Զարենցէն, Գիւլպիւլեան՝ Սիամանթոյէն, Ղազարեան՝ Ահարոնեանէն, Գէորգեան՝ «Հայ քնարը», Տիկին Մ. Այվազեան «Հայ գրողին»։ Երգեցին Տիկին Սարաֆեան «Կռունկ», Նէրգէթեան (Ալժէ) «Հայաստանը», կենդանի պատկեր Օր. Թէրզեանէ «Պարզիր աղբիւր», Տիկիններ Պալեան, Միքայէլեան եւ Գ. Խաչէնեան «Աշուղը» Ահարոնեանէն։

Ցաձնախումբի կողմէ խօսեցաւ «Ցառաջ»ի թղթակիցը.

— «Հայրենակիցներ, սուգ է այսօր, ողբոտն եւ ուխտատօն, տօնն է մեր մէկ միլիոն նահատակներուն, բայց ես չեմ ուզեր ձեր աչքերուն մէջ նշմարել տխրութիւն, հառաչանք եւ արցունքի կաթիլներ։ Գիտեմ որ այս րոպէիս ձեր մտածումներով, ձեր հոգիով հազարաւոր մղոններով հեռու գացած էք, գիտեմ որ հիմա ձեր սիրտերը կը տրոփեն, ձեր հոգին կ'այլեկոծի անհուն ցաւով մը, բայց պէտք չէ որ դուք տխրութիւն ունենաք։ Լսեցէք բանաստեղծը որ կ'ըսէ.—

Թարթիչներս կը թրջուին արտասուքի կաթիլներով,
Բայց չեմ ուզեր զանոնք թափել։ կանգ մի առներ,
Սրտաբուխ երկվար, Ճակատս տխրութիւն չի ճանչնար։

«Ոչ, հազար անգամ ոչ, հայ ժողովուրդին նպատակը տխրութիւն չի ճանչնար։ Մեր նպատակը մեր արդար դատն է. ոչ վարակիչ յուսահատութիւն եւ ոչ ալ ինքնամոռացութիւն, մեր նպատակը ու ուղին սրբութիւն որբոց է, անվհատ քալելու եւ ամուր սրտով դիմագրաւելու պահանջը, պարտականութիւնը օրըստօրէ աւելի կը ծանրանայ մեր վրայ, պէտք է չարժինք, օրուան հրամայական պահանջն է այն, որովհետեւ հայ ժողովուրդի ճակատագիրը անողորմ եղած է, ինչպէս անողորմ եղաւ մեր ոսոխը։

Մեր ամէնէն հաւատարիմ բարեկամը ուժն է, մեր հաւաքական, համերաշխ միութիւնն է»։

Բանախօսը այս առթիւ յիշեց նաեւ Հայաստանի ողբերգութիւնը եւ մտաւորականներու գլխատումը։ Ապա եզրակացուց.

— «Հայ տղամարդ, ինչ գաղափարի ալ ծառայես, գիտակցութիւնն ունեցիր տեսնելու եւ զատելու ճշմարտութիւնը, ու եղիր համերաշխ յանուն ազգային գերագոյն շահերուն, իսկ դուն հայ մայր, դուն որ դարերու առաքինութիւնն ունիս, դուն որ մեր ցեղին անշէջ օճախի բոցը կ'արծարծես ու կը ծնանիս տիտաններ ու հերոսներ, մի վհատիր, հայ պահէ զաւակներդ, խօսէ ու պատմէ փոքրիկներուդ մայրենի լեզուն եւ դաստիարակէ զանոնք այնպէս, ինչպէս որ քու խիղճդ ու մեռելներդ կը պահանջեն»։

Փակման խօսքը ըրաւ Գ. Գ. Խաչէնեան, շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն։

ԿԱՐՕՏՈՒՆԻ

ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

ՊԱՆԾԱՑՈՒԱԾ՝ ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Վենետիկի ամէնէն տարածուած օրաթերթը, «Gazzettino», կը գրէ այս վերնագիրներուն տակ (2 Մայիս) —

Զէնոբեան պալատին (Մուրատ Ռափայէլեան վարժարան) դահլիճին մէջ երէկ կէսօրէն ետք, հայ ուսանողներու խմբակցութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ մեծաշուք յիշատակատօնը 24 Ապրիլ 1915ի, ուր ինկան բիւրաւոր հայ նահատակները, ի պաշտպանութիւն հաւատքի, քաղաքակրթութեան եւ հայրենիքի։

Հանդիսական էին վերին իշխանութեանց՝ ծովակալութեան, ոստիկանապետութեան, եկմտական տեսչութեան, զինուորական վերակացութեան եւ ուսումնական խորհուրդի ներկայացուցիչները։

Հանդիսական էին նաեւ զանազան ներկայացուցիչներ քաղաքային ճեմարաններու եւ մշակութային ընկերութեանց։

Պատուոյ աթոռները գրաւած էին Ս. Ղազարու Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհ. աբբահայր Գերապայծառ Հ. Սրապիոն վրդ. Ուլուհօճեան, Ֆրանսայի փոխ-հիւպատոսը, հայրենասէր հրամանատար Կրէտ, վարժարանին տեսուչը, շրջապատուած՝ վերոյիշեալ ներկայացուցիչներով։

Բացման խօսքն ըրաւ Հ. Եղիա վարդապետ Փէչիկեան, բացատրելով նպատակը յիշատակի տօնին, որ խակիրքն էր ազնուական գործունէութեան հայ ուսանողներու՝ որոնք պատշաճօրէն այս թուականն ընտրած էին, յիշատակելի՝ ամէն ընտիր հայ հայրենասէրի համար։ Քանի մը փառապանծ զոհերու անուններն յիշելէ վերջ, բանախօսը յորդորեց որ երիտասարդները շարունակեն ընթանալ գծուած ուղիէն, մաղթելով որ ընդփոյթ քալեն իրենց յաղթութեան պողոտաները, յարուցեալ Հայաստանի եռագոյնին տակ։

Անմիջապէս յաջորդեց Վահան Փազարճըգլեանի ճառը։ Բանախօսը նախ քանի մը պատմական ծանօթութիւններ տուաւ փառապանծ թուականներու, որոնք իրենց արիւնալի վերջաբանն ունեցան 24 Ապրիլ 1915ին, ի բարու խուլէ ցուցադրեց նահատակներու զանազան դէմքերը, մեծ մասով բանաստեղծներ, գրագէտներ, քաղաքագէտներ եւ գիտուններ։ Հաստատեց թէ յիշատակի այս տօնը նպատակ չունէր արցունքներու եւ ծաղիկներու տուրք մը ըլլալու, այլ մեկնակէտ մը դէպի ապագան՝ ուր կը ձգտի հայ երիտասարդութիւնը, դպրոցական սեղաններու վրայ լրջօրէն մարզուելէ ետք, կեանքի պայքարին մէջ միա՛կ գաղափարականով մը՝ «Հայաստանը Հայերուն», եւ օրինակ առնելով Իտալացի երիտասարդութենէն, իմաստուն առաջնորդի մը հրամանին տակ։

Ի պատիւ Հայաստանի նահատակներուն բանաստեղծութիւններ արտասանեցին Արամ Գասպարեան եւ Զաւէն Մնտիկեան, («Անոյշ Հայաստանը» Եղիշէ Չարենցի եւ «Հայկական Զատիկը» Վիկտորիա Աղանուրի)։

Հանդէսին գրական բաժինը փակեց Գ. Հրաչ Քաջարենց, որ խակապէս հաղորդական թափով մը արտայայտեց իր հայու հպարտութիւնը, [illegible] չափելի որեւէ կերպով բերած են իրենց բաժինը, յանուն սրբազան դատին։

Բոլոր բանախօսները հոծ հասարակութենէն լսուեցան ջերմեռանդ ուշադրութեամբ, ծափահարուեցան եւ արժանի եղան շնորհաւորութեանց։

Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ կարճատեւ բայց հետաքրքրական նուագահանդէս մը, դաշնակի վրայ, զոր լսել տուաւ հռչակաւոր կերպով փրոֆ. Միրքօ Գոնոնի։ Ցայտագիրը կը բովանդակէր Պեթհովէնի «Լուսնկա սոնատ», Շոփէնի «Մահերգը», Տեպիւսիի «Ընկղմած տաճարը»։

Նուագածութիւնը խակապէս ամենին էր, եւ մայէսդրօ Գոնոնի կրցաւ ցայտունութիւն եւ արտայայտութիւն տալ զանազան երաժշտական կտորներուն՝ զորս վայելել տուաւ բանաստեղծական հազուագիւտ զգայնութեամբ։

Հասարակութիւնը՝ որ բուռն ծափերով ընդգծած էր զանազան գատուն կէտերը, ի վերջոյ պոռթկաց գնահատական ցոյցերով եւ մայէսդրօ Գոնոնի արժանի եղաւ ջերմ շնորհաւորութեանց բարձր իշխանութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ։

ՔԱՐԻՒՂԻ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԱՍՆԱԳԷՏԸ ԵՒ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Գերմանական [illegible] թերթը մը կը գրէ.— [illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Ուրիշ մըն ալ կը քնանար Պոլսոյ մէջ այդ գիշեր՝ յոգնութենէն բոլորովին ուժասպառ, Սուլիման Տէսթիմն էր ան։

Առտուն երբ աչքերը կը բանար, երիտասարդը որ եւ է տեղեկութիւն չունէր այն դաւադրութեան մասին որ կրնար ծանրակշիռ հետեւանքներ ունենալ Թուրքիոյ համար եւ որ անառարկելի գաղտնահոռութեան մը պէս կը սողոսկէր հիմա քաղաքին բազմութեան մէջ։ Նէտր Գուլէի պաշտօնին ընթացքին Րէուֆէն իմացեր էր այդ դաւադրութեան պատմութիւնը եւ անդրադարձեր էր անոր հաւանական տարողութեան վրայ։ Ցետոյ անձկալի ժամեր անցուցած էր, Տայանային հանդիպելու անյաջող փորձ մը կատարելով։ Այդ սպասումին յաջորդեր էին Սկիւտարի մէջ գումարուած հաւաքոյթը — որ կը հաստատէր Րէուֆի տեսակէտը թէ կական ժողովրդական համակրութիւն կը վայելէր — Բեբայի ընթրիքը՝ Արիֆին, Րէուֆին եւ Ժանէթին ընկերակցութեամբ, Տայանայի հետ իր ունեցած խորհրդակցութիւնը որ վերջացած էր վրդովիչ պարագաներու տակ, իր փախուստը պանդոկէն՝ դէպի Թաքսիմյի գաղտնի յարկաբաժինը ուր տասը վայրկեան վերջ իրեն կը միանար Տայանան, միասին բերելով իր պայուսակը զոր պանդոկէն ետեւի մուտքէն դուրս հանելու յանդգնութիւնը փորձեր էր առանց տեսնուելու։ Խորհրդակցութիւն մը եւս ունեցեր էին եւ աղջկան մեկնումէն վերջ որոշեր էր զգուշացնել երկու եղբայրները որ զինքը չփնտռեն պանդոկը, որովհետեւ փորձանք մը կրնար գալ իրենց գլխուն, եթէ իմացուէր որ բարեկամ էին իրեն հետ։

Ցետոյ ծպտուելով փողոց ելեր էր, Սկիւտար անցնելու համար։ Առեւտուր էր նաւավարին հետ որ իր թափթփած վիճակը գլուխին նայելով վախցեր էր թէ չէր կրնար վճարել իր վարձքը եւ մարդը դրամը ափին մէջ բռնելէն ետքը միայն ճամբայ ելեր էր։ Սկիւտար հասնելուն մութ փողոցներուն մէջ անձկութեամբ փնտռեր էր երկու Թուրք երիտասարդներուն հասցէն զոր կը կարդար Արիֆի ոսկեգոյն երիզով մը շրջանակուած այցետոմսին վրայ։ Ցետոյ երկտող մը ձգեր էր անոնց տունը, յայտնելով թէ պանդոկէն միանգամ ընդ միշտ հեռացած էր այդ գիշերը, տեղական պատճառներով եւ իրենց հետ յարաբերութեան մէջ պիտի մտնէր յաջորդ օրը։ Այդ բոլոր աշխատանքներէն վերջ, դարձեալ Թաքսիմյա վերադարձեր էր ու վերջնապէս անկողին նետուեր էր ուժասպառ։

Բնականաբար Սուլիման շատ ուշ արթնցաւ յաջորդ առտուն, սակայն երբ աչքերը բացաւ, յստակ կերպով կը յիշէր նախորդ օրուան անցուդարձերը։ Իր առաջին մտածումը եղաւ Տայանան։ Անկողինին մէջ դարձաւ, գլանիկ մը վառեց եւ մտքին մէջ պատկերացուց Տայանան, այնպէս ինչպէս տեսած էր զայն նախորդ գիշերը։ Սքանչելի վերաբերում մը ցոյց տըւած էր ան, պնդելով թէ պանդոկէն պէտք է հեռանար անմիջապէս։ Ինք կարգի պիտի դնէր պայուսակները։ Սուլիման մերժեր էր այդ ծառայութիւնը, այն ատեն աղջիկը բացատրեր էր որ փոքր պայուսակի մը մէջ պիտի տեղաւորէր ամէնէն անհրաժեշտ առարկաները եւ ինք անձամբ դուրս պիտի առնէր զայն պանդոկէն։

Սուլիմանի կարծիքը այդ աղջկան մասին հիմնովին փոխուած էր հիմա։ Անոր քաջութիւնը անսահման հիացում կը ներշնչէր իրեն, իսկ կարողութիւնը՝ յարգանք մը որ միանգամայն դժգոհութիւն կը պատճառէր։ Ոչ թէ անոր համար որ փոքրոգի տրամադրութիւններ ունէր. երբեք. բայց իր խառնուածքն ու հինցած տեսակէտներ ունեցող մէկու մը համար դժուար էր կուլ տալ այն պարագան թէ գեղեցկադէմ աղջիկ մը կրնար իրմէ աւելի սուր եւ վերլուծող միտք ունենալ։ Անորպէս եղած էր մտացութեան տալով այն իրողութիւնը թէ Տայանան տարբեր առիթներով միջնորդի դեր կատարած ըլլալով Սըր Ճորճի եւ իրեն միջեւ, աւելի մեծ փորձառութիւն ձեռք բերած էր այդ տեսակ գործերու մէջ. եւ հիմա արտնեղութիւն մը կը զգար, խորհելով որ Տայանան նախորդ գիշերը աւելի արթնամիտ եղած էր քան ինք։ Սուլիման սովորութիւն չունէր երկրորդ անգամ մըն ալ նուաստացնելու ինքզինքը որ եւ է կնոջ առջեւ, ուրեմն իր պարտութենէն յառաջ եկած մորմոքը մեղմացնելու համար, անոր կարողութիւնները վերագրեց անզգայութեան մը որ կը յատկանշէր իր նկարագիրը։ Այդ եզրակացութիւնը համապատասխան էր այն չարախօս վերաբերումին զոր Տայանան ցոյց տուած էր զբօսանաւուն վրայ. մանաւանդ որ աղջկան հաւատարիմ մտայղացումները այդ առթիւ, երբեք գոհացուցիչ չէին։ Տայանայի բացատրութիւնները թէ որոշ դեր մը կը կատարէին շոգենաւուն վրայ՝ հետեւելու համար ուղեկիցի մը շարժումներուն, տրամաբանական չէին թուեր, որովհետեւ, քան իրենց նաւուն վրայ [illegible]

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ծրագիրներուն մասին

Թուրք մամուլը ուշադրութեամբ կը հետեւի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ քաղաքական ծրագիրներուն, ... Պալքաններու եւ Մօտաւոր ... կը նայի։ ... «Տարօրինակ փոփոխութիւն» ... խորագրին տակ (10 Մայիս) ...

... պէտք է կարեւորութեամբ դիմագրաւել զայն։

Կը հաղորդեն թէ, Պ. Հիթլէր եւ Մուսոլինի «սկսած են քննել Հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի խաղաղութեան եւ գերմանական ազդեցութեան շրջանակի խնդիրը որ խիստ փափուկ հարց մըն է»։ Նոյնպէս «բացայայտ կերպով խօսած են Դանուբի եւ Պալքաններու հարցերու մասին»։

Եւրոպայի Հարաւ-արեւելքը մենք, Պալքանցիները կը գտնուինք։ Հոն գտնուող պետութիւնները առանձինն առանձինն փոքր են, բայց բոլորն ալ ...

...

... գործեց անգլիաբարեկամ համաձայնագիրներ

Բիւքէթ կամ Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան, ...

ՁԱՅՆԵՐ ԿԱՐԱՒԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍՐԸ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ (Յատուկ) — Մեր այնքան անհրաժեշտ կարգին, Կապոյտ Խաչի «Օր»ն ալ եկաւ գրաւելու տեղ մը ...

...

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿ. ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 Մայիս — Հ. Ե. Ընկերակցութեան կազմակերպած Ֆրանսերէն դասախօսութիւնը Բարեգործականի սրահին մէջ ...

Նախագահ Պ. Ենովք Արմէն ... ներկայացուց դասախօսը, որմէ ետք Պ. Մէթր ... ներկայացուց հայ երաժշտութիւնը իր ծագումէն մինչեւ մեր օրերը ...

...

Սօս - Պարէտ

...

Արաւեսաանե[illegible]

ՄԵՐ ՀԱՑԱՌԻՆՋ ՄԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...

ՆՈՒԲԱՐ ՔԹՇԵԱՆ

(83)

(Շար.)

մանուածէն 48 ժամ վերջը, մասնաւորներու կողմէ, իսկ 24 ժամ վերջը՝ արհեստով պանդոկապետներու եւ իմեւան ճամբորդներու։

*** Ոստիկանութիւնը կրնայ մասնագրոշմ պահանջել ու եւ է օտարականէ անձնագիր տուած ծառէն, եթէ անհրաժեշտ գտնէ։

*** Այն օտարականները որ Ֆրանսա կուգան ուսումնասիրութիւններ կատարելու, առեւտրական գործեր քննելու կամ իրենց ընտանիքներուն այցելելու համար, անձնագիր պիտի առնեն միայն մէկ տարուան համար։

«Թան» մասնաւոր յօդուած մը նուիրելով այս հարցին, անհրաժեշտ կը գտնէ մաքրագործումը։ Պիտի հրատարակենք յաջորդով։ Միեւնոյն թերթը, որ պրպտումներ կը կատարէ օտարականներու մասին, իր որրորդ յօդուածին մէջ միջանկեալ կը յիշէ նաեւ Հայերը, մասնաւորապէս օրինակ առնելով Ալֆորվիլը։ Այդ մասին ալ՝ յաջորդով։

«ԻՐԶԱՆԱԳՐՈՒԵՑԷ՞ ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ»

Կոչեր ձայնասփիւռով եւ օդանաւով

Ազգ. պաշտպանութեան փոխառութեան առթիւ որ հրապարակ հանուեցաւ երէկ, վարչապետ Պ. Տալատիէ հետեւեալ ձայնասփիւռ ճառը խօսեցաւ.

— «Պէտք ունինք հինգ միլիառ ֆրանքի։ Հինգ միլիառ ֆրանք կը պահանջենք երկրէն։ Վստահ եմ թէ յաջողութիւնը արագ պիտի ըլլայ եւ վճռական։ Ան կանխաւ ապահովուած է նիւթական պայմաններով եւ բարոյական պատճառներով։ Նիւթական պայմաննե՞րը — Քանի մը օրուան մէջ Ֆրանսա վերադարձան միլիառաւոր ֆրանքներ, արժեթուղթերը բարձրացան 14 առ հարիւր, գանձատոմսերը, ինչպէս եւ ազգ. պաշտպանութեան տոմսերը արձանագրուեցան արագօրէն։ Միեւնոյն առեն Պանք տը Ֆրանսին ոսկի պահեստը Չուէյձ առ հարիւր ղեղչուեցաւ։ Այսպիսի արդիւնքներ անշուշտ շատ նպաստաւոր մթնոլորտ մը կը ստեղծեն փոխառութեան համար։ Այս բարեդէպ յաջողութիւնը ապահովուած է նաեւ փոխառութեան բարոյական պայմաններով։ Փոխառութիւնը սահմանուած է ազգ. պաշտպանութեան։ Օրուան այս ժամուն ո՞ր Ֆրանսացին կրնար մերժել իր աջակցութիւնը՝ պաշտպանելու համար իր հայրենիքին ազատութիւնը եւ մեծութիւնը, արդար եւ մարդկային խաղաղութիւն մը։ Այս առտու, կարդալով օտար թերթերը, կ՚իմանամ թէ մեր սահմաններէն անդին, կարգ մը երկիրներու մէջ ձախողում կը նախատեսեն այս փոխառութեան համար։ Դուք այս յոյսերուն պիտի պատասխանէք ապացուցանելով անոնց ունայնութիւնը։ Երբ Ֆրանսայի ապագան խնդրոյ առարկայ է, պէտք է կանխաւ ճիտել Ֆրանսացիներուն պատասխանը Ազգ մը որ յաճախ ապացուցած է թէ գիտէ իր արիւնը թափել պատերազմի դաշտերուն վրայ, փրկելու համար իր անկախութիւնը, պիտի չվարանի իր դրամը նուիրել այն պահուն երբ անհրաժեշտ է իր փրկութեան համար»։

Դարձեալ ձայնասփիւռով ճառ մը խօսեցաւ Ջօր. Նոյէ, նախագահը ազգ. պաշտպանութեան ինքնամփոփ անուոկի, տեղեկութիւններ տալով նոր հաստատութեան մասին եւ ջերմ կոչ մը ուղղելով։ «Եթէ մեր զաւակները պիտի նուրին, գոնէ թոյլ չտանք որ ռազմադաշտ երթան առանց յաջողութեան բոլոր պատեհութիւններն ապահոված ըլլալու»։ Կոչ մըն ալ հանգստեան թոշակներու նախարարը ուղղեց, յանուն 3.800.000 ռազմիկներու։

*** Երէկուընէ ի վեր օդանաւեր կը սաւառնին Փարիզի եւ ուրիշ կեդրոն քաղաքներու վրայ, թռուցիկներ ցրուելով եւ լուսաւոր ազդեր շողացնելով ի նպաստ փոխառութեան։ Այսպէս պիտի շարունակուի մինչեւ վեց օր։

*** Կառավարութիւնը որոշեց 100 ֆրանքնոց մուրհակներ ալ հանել, որպէսզի ժողովուրդին համեստ դասերը կարենան մասնակցիլ ազգ. փոխառութեան։

Չեխերը զոհացու՞ած պիտի ըլլան Գերմանացւոց

Քոնրատ Հէնլայն, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն Առաջնորդը, Լոնտոնէն Պերլին անցնելով, տեղեկութիւններ հաղորդեց իր տեսակցութեանց մասին։ Ենթոյ վերադարձաւ Փրակա, ուր երէկ ընդունուեցաւ վարչապետ Միլան Հոցայի կողմէ։ Կ՚ըսուի թէ չեխական կառավարութիւնը առաւելագոյն զիջումները պիտի կատարէ բանակցութեանց ընթացքին, ի հարկին փոփոխելով սահմանադրութիւնը։ Հէնլայնի Լոնտոն այցելութիւնը զարմանք պատճառեց Փրակայի մէջ. բայց Չեխերը այժմ գոհ կ՚երեւան, հաւատալով թէ Անգլիոյ չեխասէր շրջանակները պիտի ազդեն, բանաւոր պահանջներ ներկայացնելու համար։

Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը ունկնդրութեան ընդունեց Փրակայի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները։ Հանրային կարծիքը հանդարտ է, իսկ Պերլինի մէջ լռութիւն կը պահեն, սպասելով բանակցութեանց արդիւնքին։ Գերմանական մամուլը միշտ կը յիշեցնէ թէ գերման եւ միւս փոքրամասնութիւնները երբեք պիտի չգոհանան մասնակի լուծումներով, այլ կը պահանջեն ճանչնալ իրենց բացարձակ հաւասարութիւնը Չեխերուն հետ։ Կարգ մը անգլիական թերթեր կը գրեն թէ Լոնտոնի մէջ թելադրուած է որ Չեխոսլովաքիա դադրեցնէ իր դինակցութիւնը Խ. Միութեան հետ։ Ուրիշ աղբիւրի մը համաձայն, Փրակայի մէջ կը խորհին Չեխոսլովաքիան վերածել դաշնակցային պետութեան մը, յարեւնման Զուիցերիոյ։ Լեհաստան տրամադիր կ՚երեւայ հաւանելու այս ձեւափոխման, առանց կատարեալ ինքնավարութիւն պահանջելու լեհական փոքրամասնութեան համար, բայց կը պնդէ որ Չեխոսլովաքիա չէզոք պետութեանց խմբակին միանայ, բաժնուելով Խ. Միութենէն։

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՄԱՌՕՏ

ՀԱԼԷՊԻ թերթերը կը գրեն թէ հանգ հաստատուած է Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ հասոյթներուն վրայ։ Թուրք թերթերը այս առթիւ կ՚ըսեն թէ թաղ. խորհուրդը կեղծ վկայական մը տուած է Էմիրխանեան ժառանգութեան առթիւ եւ թէ 27.000 ոսկիի մաքսանենգութիւն կատարուած է։

ՄԵՔՍԻԿԱ ԽԶԵՑ իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Անգլիոյ հետ, որ 100.000 տոլարի հին առնելիք մը պահանջած էր։ Լոնտոնի մեքսիկեան դեսպանը անմիջապէս մեկնեցաւ, իսկ անգլիական դեսպանէն ալ խնդրուեցաւ որ հեռանայ. Ինչպէս կը յիշուի, Մեքսիկայի կառավարութիւնը վերջերս գրաւած էր անգլօ-ամերիկեան ընկերութեանց քարիւղի հանքերը։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը մերժեց Մ. Նահանգներու բողոքագիրը՝ ամերիկեան հպատակ Հրեաներու գոյքերուն արձանագրութեան մասին։ Գերմանական զեկոյցը գիտել կուտայ թէ բոլոր Հրեաները հաւասար դծի վրայ կը գտնուին։

ՍՊԱՆԻՈՑ ազգայնականները 10 քիլոմեթր եւս յառաջանալով, նոր ճամբայ մը բացին դէպի Միջերկրական։ Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն։

ԵՐԱՇՏԸ անչափելի վնասներ պատճառած է միջին Ֆրանսայի մէջ։ Ոչ միայն հունձքերը վնասուած են, այլեւ անասունները կեր չունին։

ԳԵՆԺԻՈՅ նոր դահլիճը կազմեց ընկերվարական Սփաք, որ ամէնէն երիտասարդ վարչապետն է, 39 տարեկան։

ԱՆԳԼԻՈՅ դահլիճին մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ կը նախատեսուին։ Պիտի փոխուին մասնաւորապէս արտաքին եւ օդանաւային նախարարները։

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ Սանճաքին ընտրութեանց առթիւ, թուրք թերթերը կը գրեն թէ 25 թուրք պետեր Աթաթիւրքի միջամտութիւնը խնդրած են, քանի որ քուէարկութեան ազատութիւն չէ մնացած։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, «կարգ մը կուսակցութեանց ենթակայ Հայեր Անտիոքի մէկ դպրոցին մէջ ժողով գումարելով, որոշած են բնաջնջել այն Հայերը որ չեն արձանագրուիր իրենց ցանկերուն մէջ»...

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Ակնունի» ենթակոմիտէի ժողովը 18 Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, ակումբին մէջ.

«Վրէժ» խումբի ժողովը, 19 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը։

Այս ժողովներուն կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

«ՄԱՅԻՍ 28Ը» ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մայիս 29ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,
«Գոլիզէի» շքեղ սրահին մէջ. 21 Bld. Dugomier
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Շ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

Հաւաքական Ցուցահանդէսի Բացումը

Պիտի տեղի ունենայ Սէւրի Մուրատեան վարժարանի մէջ
3 Մայիս Կիրակի օր, ժամը 15ին
Նախագահութեամբ Գերպ. ԳՐԻԳՈՐ ԳԱՀԱԳԵԱՆԻ
կը բանախօսեն՝ Պ. Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Մ. ՎԻՐԱՊԵԱՆ, Տր. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲ եւ Յ. ԹԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ։
Բանախօսութիւնները պիտի ընդմիջուին գեղարուեստական բաժինով։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին
կազմակերպուած Մարսէյլի Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ
19 Յունիս, Կիրակի օր ՍԷՆԹ ՄԱՐԹԷՆի պարտէզին մէջ.
Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը Հինգշաբթի, 19 Մայիս ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գոպիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Հ. ՍԱՀԱԿ Յ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Կիլիկիա եւ Լեւոն Հինգերորդ»։

×

Պ. Ա. Չօպանեանի պարբերական դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ 17 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին։ Նիւթ՝ «Գ. Նարեկացին»։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ՕՆՐԱՑԻՈՑ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
22 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Գօպիւէ, Մէթրօ՝ Բուասոնիէռ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՕՐԾՈՒԻԼ ԻՐ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԵՂԻՆԱԿ Ա. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ
Թարգմանող՝ ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԵՐՏԱՆԷ

Ստուար հատոր մը, որ հիւթեղ եւ զուարթ պատմութիւններով կուտայ հետաքրքրական նկարագրութիւնը Հայոց Հայրենի առաջնորդութեան շըրջանին (1879 — 1886) Վանի տիպարներուն, կարեւոր դէմքերուն եւ անցքերուն եւ անոնց ընդմէջէն լոյս կը բերէ Վասպուրականի Արծիւի դէմքին մեծութիւնը։

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 15 ֆրանք, մնացեալ երկիրներ 60 սէնթ։ Դիմել հեղինակին, 17. Rue de l'Arrivée. Enghien - les - Bains, (S. et O.) France, «Ապագայի» խմբագրատունը 4, Rue Saulnier. Paris (9) եւ Հ. Սամուէլի գրատունը՝ 51. Rue Mr. le Prince. Paris (5)։

ԶԱՐԴԱՆԻՇ (COCARDE)

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Հայկական եռագոյնն ու Արարատ 1918 - 1938 թիւերով կը ներկայացնէ մեր պատրաստած գունաւոր զարդանիշը։

Նշանակուած է խիստ մատչելի հետեւեալ գիները — մինչեւ 250 հատը՝ 75 սանթիմ 250 - 500. հատը՝ 65 սթ. 500էն վեր հատը՝ 60 սանթիմ

Կը վաճառուի ՄԱՅԻՍ 28ի տօնակատարութիւնը կազմակերպողներուն միայն եւ կանխիկ։ Ապսպրանքները կ՚ընդունուին մինչեւ Մայիս 20։ Դիմել S. T. Tovmassian. 20. Rue Jouy-Rouve. Paris (20).

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ, 22 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Փոլաշ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱՐԱՆ Կ՚ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար. թարգմ. Ա. Մասաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ։ Կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՍՕՆԱՍ, Տէր եւ Տիկին ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ԳԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Մ. ՄԱՐԱՇԵԱՆ, Օ. ՍԱՆՃԱՔ, Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ՔԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

LES TAPIS «ARMENIA» 23 Rue Jean Mermoz Մէթրօ St. Philippe du Roulle Կ ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը որ նոր գորգ գործել գիտնայ։ Դիմել առաւօտները ժամը 9,30էն 10.30։

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Եւրոպայի Գըրէճքիւղացի սրճավաճառ Գրիգոր Պարսամեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Աղաւնի որ ամուսնացած էր, Սրբուհի, Զարուհի, Հայկուհի եւ Գարսամ, որ 7 տարեկան էր տարագրութեան միջոցին։ Իր մայրը՝ Երանուհի, անօթի մնալով իր զաւակը՝ Գարսամ, ծախած է Արաբներուն 10 ոսկի ալիւրի փոխարէն։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կամ հասցէներնին գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց ծերացած հօր՝ Krikor Barsamian, 25. Rue Nouvelle, Alfortville, (Seine), France։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԼՕ - ՔԱՇԱՆԻ Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 43 ֆրանք Պ. Լեւոն Թագէոսեանէ, իր զաւկին մահուան առթիւ։

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց
վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

Le Gérant : M. PAPAZIAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
12, Rue Bergère — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 18 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3733

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԼԵՑՈՒԵԼԻՔ ՊԱՐԱՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

Երէկ անցողակի յիշեր էինք Թրքական երկու կարեւոր թերթե-րու՝ «Եէնի Սապահ»ի եւ «Թան»ի խմբագրականները, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ քաղաքական ծրագիրներու մասին։

Երկու խմբագրականներն ալ ամբողջութեամբ արտատպուած ըլ-լալով նոյն թիւին մէջ, ընթերցողները կրցան գաղափար մը կազ-մել անոնց մտահոգութեանց մասին։

Ցատկանշական պարագայ մը,— երկու Թուրք հրապարակագիր-ները, Հիւսէյին Ճահիտ եւ Ահմէտ Էմին, «ազդեցութեան շրջանակ-ներու» խնդիրը քննած ատեն, միշտ կը խօսին յանուն պալքանեան պետութեանց եւ անոնց 60 միլիոն ժողովուրդին։ Ըսել կ'ուզեն թէ այդ երկիրներուն մէջ «լեցուելիք պարապութիւններ» չկան, եւ ե-թէ մէկն ու մէկը ուզէ նախապատերազմեան մեթոտներ փորձել, իրեն դէմ պիտի գտնէ Պալքանեան Միութիւնը։

Այսպէս, Հիւսէյին Ճահիտ կը գրէ, ակնարկելով Հիթլէր-Մուսոլինիի տեսակցութեան առթիւ շրջած լուրերուն, (Եէնի Սա-պահ, 10 *մայիս*).

— « Եւրոպայի հարաւ - արեւելքը մենք, Պալքանցիներս կը յանուինք։ Հոս գտնուող պետութիւնները առանձինն առանձինն պզտիկ են, բայց բոլորն ալ կը բաղկանան այնպիսի ժողովուրդնե-րէ, որ իրենց ազգայնութեան ու անկախութեան համար երկար եւ ծանր պայքարներ աչք առնելով, խոր կենսունակութեամբ մը մեծ փոթորիկներէ յաղթանակով ելած են։ Միեւնոյն ժամանակ, անոնք վճռած են Պալքանները փրկել եւրոպական մեծ պետութեանց մէկ անապիտական խաղերուն գործիք ըլլալէ եւ այս նպատակով համաձայնութիւն մը կնքած են իրենց միջեւ։

Պալքանները կիսավայրենի, անտէր, անպաշտպան ափրիկեան երկիր մը չեն կրնար ըլլալ »։

Իթթիհատի երբեմնի տեսաբանը միեւնոյն ատեն վճիռներ ալ կ'արձակէ.

« 1914ի պատերազմով վերապէս անհետացած է այն երազը որ Պերլինէն սկսելով մինչեւ Պասրայի ծոցը երկարող գերմանա-կան մեծ շրջանակ մը կը բաղձար։ Միջերկրականի ալ դարձեալ Հռովմէական ծով մը դառնալը անկարելի է։ Պատմութեան յառա-ջացումի ընթացքին մարմին առած իրականութիւնները ըմբռնե-լով հանդերձ, զանոնք չընդունելով սեւեռեալ գաղափարի մը կառ-չած մնալ՝ պիտի նշանակէր իյնալ սխալի մը մէջ որ միմիայն ա-ղէտներով պիտի վերջանար»։

Միւսը, Ահմէտ Էմին, կը լրացնէ պակասը, իր թերթին մէջ (Թան, 9 *մայիս*).

« Ազդեցութեան շրջանակներու բաժանումը եւ ազդեցու-թեան պայքարները միմիայն պարապ տեղերու մասին տեղի կ'ու-նենան. Անոնք որ Պալքաններու մէջ օտար շահերու կողմէ լեցուե-լիք պարապութիւններ կը տեսնեն, այսպիսիներուն հանդէպ ներե-լի է վճռել թէ անոնք բոլորովին զուրկ են տեսողութենէ։

Պալքանները լեփլեցուն տեղ մըն է։ Հոս միմիայն պալքանեան շահերու համար տեղ կայ։

Կարծուն միլիոնէ աւելի կենսունակ, ընդունակ, աշխատասէր մարդիկ են որ կը լեցնեն Պալքանները։ Պալքանեան ազգերէն իւրա-քանչիւրը լաւագոյնս ըմբռնած է այն պատճառները որոնք զինքը ստրկացուցին »։

Անոնք այսպէս ձեւակերպելով, երկու Թուրք հրապարակա-գիրները ամէն բանէ առաջ կը ձգտին արթնցնել Պալքանները,— իբրեւ թէ անոնց գլխուն կուտակուած ըլլար բուն փոթորիկը.

Մենք տեղեկութիւն չունինք թէ ի՛նչ ծրագիրներ կ'որոճան երկու միահեծան, Փաշական պետութիւնները, Գերմանիա եւ Ի-տալիա, հարաւային արեւելեան Եւրոպայի, Պալքաններու, Մօտա-ւոր Արեւելքի կամ Միջերկրականի մասին։ Մարդիկ այդպիսի բա-ներու մասին կը խօսին միայն չորս պատի մէջ։ Գլուխ գլխի։ Ա՛լ աւելի՝ «Առաջնորդ»ները, չարունակ հեգնելով ժողովրդապետա-կան կարգուսարքը։

Բայց, դատելով դէպքերու ընթացքէն, կրնանք շարք մը են-թադրութեանց կամ տեսութեանց յանգիլ։

Առաջին.— *Հռոմ - Պերլին առանցքը իսկապէս կը ձգտի հիմ-նաւորել եւ զօրացնել երկու դիկտատուրաներուն ազդեցութիւ-նը Կեդր. Եւրոպայէն մինչեւ Պալքանները, դէպի Արեւելք եւ ա-րեւելեան Միջերկրական։*

Այդ ճամբուն վրայ, անոնք բնականաբար համաձայնած են, որպէսզի ընդհարումներ չպատահին իրարու հետ։ Ատոր համար է որ, բոլոր իրազեկները կը պնդեն թէ Գերմանիա գերակշռութիւն պիտի վայելէ Ռումանիոյ, իսկ Իտալիա՝ Եուկոսլավիոյ մէջ։

Դարձեալ, այդ իրականութիւնը կը հաստատէ Իտալիոյ հան-դուրժող հաւանութիւնը՝ Աւստրիոյ կցման եւ անտարբերութիւ-նը՝ Չեխոսլովաքիոյ ճակատագրին հանդէպ։ Անշուշտ այն հաւա-տարմութեամբ որ ինքն ալ աւելի ազատ գործէ Միջերկրականի մէջ։

Երկրորդ.— *Երկու պետութիւններն ալ կարօտ ըլլալով հում նիւթերու եւ շահաստաններու, ամէն միջոց պիտի փորձեն, զօրա-ցնելու եւ ընդլայնելու համար իրենց ազդեցութեան շրջանակները, դէպի Սեւ ծով եւ Միջերկրական։*

Արդ, այս ծաւալումը տնտեսական հանգամանք ունենայ թէ քաղաքական, «լեցուելիք պարապութիւններ» չի կրնար գտնել Պալքաններու մէջ, որոնք, այո՛, «կիսավայրենի, անտէր, ան-պաշտպան ափրիկեան երկիր չեն», ինչպէս կը յայտարարէ Հիւսէ-յին Ճահիտ։

Բայց, կարելի՞ է նոյն բանը ըսել Թուրքիոյ համար ալ, աչքի առջեւ ունենալով ե՛ւ երկրին տարածութիւնը, ե՛ւ ժողովուրդը ե՛ւ պետականութիւնը »։ Եւ իրականութիւն չէ՞ որ ամէնէն աւելի «լեցուելիք պարապութիւնները» փորձութիւն կը բերեն, մանա-ւանդ երբ ատար են, ոչ թէ արդար իրաւունք...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ. ՔԱՆԻ ՄԸ ԺԱՄԷՆ

Աննախընթաց յաջողութիւն մը գտաւ ազգ. պաշտպանութեան փոխառու-թիւնը, որ հրապարակ հանուած էր երկուշաբթի, առտուան ժամը 9ին։ Այն ատեն ուր, երբեկուան դէմ երբ իր կարգին ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօ-սէր, ելմտական նախարար Պ. Մարշանտօ յայտարարեց թէ աւելի շատ շնոր-հակալութիւն պիտի յայտնէ ժողովուրդին, փոխանակ հայրենասիրական կոչ մը ուղղելու։

Այս յաջողութեան նպաստեցին ոչ միայն սեղանաւորական հաստատու-թիւնները, որոնք մեծ ապսպրանքներ տուած էին, այլեւ խնայող դասերը, շահաւէտ գտնելով փոխառութեան պայմանները։

Ելմտական նախարարը իր ճառին մէջ բացատրեց թէ կառավարութիւնը ուզած էր հինգ միլիառով սահմանափակել փոխառութիւնը, որպէսզի չվնասէ ճարտարարուեստական հրապարակի պահանջներուն։ Այս առթիւ գոհունակու-թեամբ հաստատեց թէ շարունակ Ֆրանսական գումարներ կը վերադառնան արտասահմանէն, դիւրացնելով դրամի ազատ շրջաբերութիւնը։ «Անսահման փոխառութիւն մը կլանելով բոլոր տրամադրելի գումարները, կրնար վնասա-կար հետեւանքներ ունենալ։ Ուրեմն միայն պետութիւնը չէ որ պիտի օգտուի կացութեան բարւոքումէն։ Երկրին ամբողջ տնտեսութիւնը պիտի օգտուի այս կացութենէն։ Մնաց որ, կառավարութիւնը իր ջանքերուն վերջնական յաջո-ղութիւնը կը սպասէ արտադրութեանց յաւելումէն, իբրեւ հետեւանք հիմնա-կան կացութեան բարւոքման։ Այս քաղաքականութիւնը պիտի պարզանայ, ու-րովհետեւ ազգային պաշտպանութեան ինքնավար սնտուկի առաջին փոխա-ռութիւնը փայլուն յաջողութիւն մը ունեցաւ։ Այդ յաջողութիւնը կ'ապացու-ցանէ այն միաձայն ոգին որ կը խանդավառէ մեր երկիրը, ամէն անգամ երբ վտանգի մէջ է հայրենիքին ճակատագիրը»։

*** *Նախարարական խորհուրդը երէկ ժողով գումարեց Էլիզէի պալատին մէջ, լսելու համար արտաքին նախարարին զեկուցումը՝ միջազգային կացու-թեան մասին։ Հրամանագիր - օրէնքներու երկրորդ շարքը պիտի հրատարակ-ուի այս շաբթու։ Նախարարական խորհուրդը մասնաւորապէս պիտի զբաղէր Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւններով, որոնք դժուարութեան հանդիպած են, իբրեւ հետեւանք Մուսոլինիի վերջին բանախօսութեան։ Կ'ըսուի թէ Իտա-լիա կ'ուզէ որ Ֆրանսա եւս իր վարած քաղաքականութեան հետեւի, Սպանիոյ ազգայնականներուն հանդէպ։*

Հարիւր օդանաւ պիտի գնուի Մ. Նահանգներէն

Օդանաւային նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը հաստատէ թէ որոշուած է 100 հետապնդիչ օդանաւեր ապսպրել Մ. Նահանգներու օդա-նաւային հաստատութեանց, միեւնոյն ատեն զարկ տալով տեղական արտա-դրութեան։ Այս օդանաւերը պիտի ունենան 1000 ձիու ուժ եւ պիտի յանձնուին մինչեւ յառաջիկայ նոյեմբեր։

Օդանաւային նախարարութեան երկամեայ ծրագրին համաձայն, պիտի շինուին 1400 ասպնական օդանաւեր, մինչեւ յառաջիկայ գարուն։ Պաշտօնա-կան զեկոյցը ծանուցանելով 100 օդանաւերու գնումը՝ Մ. Նահանգներէն, կը բացատրէ թէ Ֆրանսական հաստատութիւնները կարգ մը պատճառներով ի վի-ճակի չեն ամբողջութեամբ եւ ժամանակին հասցնելու երկամեայ ծրագրին ա-ռաջին շարքը։ Եղած ապսպրանքը նախընթաց մը չի կազմեր եւ եթէ Ֆրանսա-կան հաստատութիւնները յարգեն իրենց յանձնառութիւնը՝ երկրորդ շարքին համար, այլեւս նմանօրինակ ապսպրանքներ պիտի չըրուին։

Չեխական խնդիրը կը պարզուի՞ թէ կը բարդանայ

Գերմանական ժամուլին սպառնալիքները

Հակառակ բոլոր լատենս լուրերուն, որոնք ժեղմացած կը ցուցնեն Չե-խոսլովաքիոյ Գերմաններուն խնդիրը, գերմանական թերթերը կը շարունակեն ծանրակշիռ ազդարարութիւններ ուղղել, անմիջապէս եւ ամբողջական գոհա-ցում պահանջելով։ Կարգ մը թերթեր այժմէն կը մերժեն չեխական կառավա-րութեան փոքրամասնութեանց նոր ծրագիրը, եւ ինքնավարութիւն կը պա-հանջեն։

Չեխոսլովաքիոյ ներքին նախարարը հրամայեց գրաւել գերմանական թերթ մը եւ յայտարարութիւն մը։ Պերլինի թերթերը նորէն կը յիշեցնեն թէ Գերմանները կրնան գոհացում տանիլ միայն Առաջնորդ Հէնլայնի բանախօ-սութեամբ գծուած պայմաններով։ « Անոնք որ եւ է պարագայի մէջ են պիտի չառնեն այդ պահանջները։ Ցառաջիկայ ամիսներու մէջ ոչ թէ պիտի մեղմա-նայ Չեխոսլովաքիոյ զանազան ազգութեանց պայքարը, այլ աւելի պիտի սաստ-կանայ։ Այսպէս աւելի քան երբեք Չեխոսլովաքիան պիտի դառնայ անհան-գստութեան կեդրոն մը Եւրոպայի մէջ։ Չեխական բանակին եւ ոստիկանու-թեան անդամները այնպէս կը վարուին որ կարծես թշնամի երկրի մը մէջ կը գտնուին։ Օր եւ ժամ չանցնիր որ չեխական գրգռութիւնները չշարունակ-

Բայց թող գիտնան թէ Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները տակաւին գոր-ծած չեն իրենց տրամադրելի բոլոր զէնքերը։ *Այսօր ժողովուրդը կը կա-տարէ իր բոլոր պարտականութիւնները, իբրեւ պետութեան քաղաքացիներ, տուրքերու վճարումէն մինչեւ ծառայութիւն չեխական բանակին մէջ։ Փրա-կա պէտք չէ այն կարծիքն ունենայ թէ այսպէս ալ պիտի շարունակուի, Գեր-մանացիներուն իրաւունքները ճանչցուին թէ ոչ։* Ձեխերը միայն քանի մը ա-միս ունին, համաձայնութեան գետին մը գտնելու համար պետութեան միւս հինգ ազգութեանց հետ։ Եթէ չօգտուին այդ ժամանակաշրջանէն, այն ատեն ուրիշ դէպքեր պիտի պատահին, առանց նկատի առնելու Փրական, եւ չեխ ժո-ղովուրդի գլխուն վրայ»։

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՔՆՆԷ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Լոնտոնի չեխական գեսպանը անգլիական կառավարութեան յանձնեց Չե-խոսլովաքիոյ ծանուցագիրը, ի պատասխան իր թելադրութեանց։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԻՉ ՄԸ ՉԱՓ, ՔԻՉ ՄԸ ՃԱՇԱԿ, ՔԻՉ ՄԸՆ ԱԼ ԶԳԱՑՈՒՄ

Մե՜ծ է մեր համբաւը, իբրեւ ուշիմ ազգ։

Շուտ կը սորվինք ամէն բան։ Շուտ ալ կ'ընտելանանք միջավայրին։

Բայց, շատ մը պարագաներու մէջ, կարծես պաղ *տաշի* մը կը բռնուի մեր այդ ուշիմութիւնը։

Այսպէս, զանազան հանդէսներու կազմակերպութեան առթին։

Վերջերս կարգ մը բանիր կարդացի, տեսայ կամ լսեցի, եւ ապշեցայ։

Երիտասարդական Միութիւն մը ա-ռաջատարները չափազանց լայն բանա-լով. իսկապէս շքեղ եւ ընդարձակ, աւելի քան երկու հազարնոց սրահ մը կը վարձէ, իր «Օր»ը տօնելու համար։ Ու կը կազմէ նոխ եւ այլազան յայտա-գիր մը, ուր կ'երեւան ճիշդ հինգ ճա-ռախօսներ, առանց հաշուելու քառե-րական ներկայացումը, հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններն ու երգերը, անակնկալները եւն.։ Ու վեր-ջապէս պարերը՝ մինչեւ լոյս։

Շողշողուն *ազդարար*ներ ալ կ'ըլլան, բոլոր կարելի միջոցներով։

Ու ապա... երեկոյթը կ'անցնի «կոկիկ» բազմութեամբ, քանի մը հա-զարի վնաս մը պատճառելով Միու-թեան։ Ծանուցուած ճառախօսներէն ալ ներկայ կ'ըլլայ միայն նախագահը, երիտասարդի մը հետ։

Առանց ուրիշ մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, հարցնէինք այս տաքու-թիւն տղոց, թէ ինչո՞ւ բաւական չէր զար մէկ բանախօսը, փոխանակ ճար-տասանական ցուցադրութեան մը որ կը հակասէր բուն իսկ երեկոյթին բա-ւանդակութեան։

Ինչո՞ւ խճողել, թխել, ուռեցնել յայտագիրը, երբ գիտեն իրենց միջա-վայրն ալ, տարողութիւնն ալ։

Անշուշտ այս տղաքը շատ խոր կը մը-նան, երբ բաղդատենք շաբաթ գիշեր-ուան յոբելեանի յայտագրին հետ, որ կը պարունակէր ճիշդ 21 գլուխ կամ *նիւմէրօ*, շատերը քանի մը կէտերէ բաղկացած։

Հապա ճառե՞րը,— ճիշդ տասը հատ։ Եթէ Սորպոնի տեղ ուրիշ սրահ մը վարձուած ըլլար, ապահովաբար պի-տի յուսահատէինք։

Այս ալ հայկական է,— թխե՛լ, թը-խե՛լ, մոռնալով որ փափկ կ'ապրինք։

Եթէ արուարձաններէ եկած ժողո-վուրդին տնհամբերութիւնը արժէք չունի, գոնէ օտար պատուաւոր հիւրե-րու բարեացակամ հ ւ թ ի ն ը չարաչար չշահագործելին։

Բայց միայն չափի եւ ճաշակի գա-ղափա՞րն է որ կորսնցուցեր ենք։

Երիտասարդական Միութիւն մը՝ Փարիզի մէջ, ուրիշ մը՝ Մարսէյլի մէջ, այլապէս տօնեցին սարքեր այս տարի էլ ճիշդ Ապրիլ Տասներէկին (24)։ Դիմանալով հանդերձ որ...

Այս տարի յիշեցի Մակեդոնացի բարեկամի մը դիտողութիւնը.

— Դուք Հայերդ որ եւ է ազգային օր չունի՞ք, տօն կամ սուգ...

Գիտեմ որ օգուտ չունին այս տողե-րը, եւ ջուրը իր նավոով պիտի եր-թայ։ Ո՛ւր ալ պիտի գտնուինք։

Ես գրեցի ոչ թէ դաս տալու — քա՛ւ լիցի — այլ... սիրտ պաղչելու հա-մար.

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Թուրքերու տեղ Ռուսե՞ր կը տեղաւորուին

Արժանահաւատ աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (5 Մայիս).—

Շարունակ ստահպատակներ կը հանեն Կովկասէն եւ ամբողջ Խ. Միու-թենէն։ Այստեղ լուրեր կը շրջին թէ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է Կովկասի մահմէտականները փոխադրել Ռուսաստանի խորերը եւ անոնց տեղ հաստատել Ռուսեր (*Մալականներ*)։ *Նոյնիսկ ըսողներ կան թէ* արդէն իսկ Մա-լականներ հասած են Նախիջեւանի շրջակաները։

Քանի օր առաջ, Կովկասի զօրամասերը (հայկական, վրացական եւ թա-թարական) մէկ գիշերուան մէջ տեղափոխուած են Ռուսաստան։ *Նոյն աղբիւ-րին համաձայն, հրամայուած է միշտ կազմ եւ պատրաստ վիճակի մէջ պահել Կովկասեան հանրապետութեանց զօրքերը։ Երբ ռուսական զինուորները* կը *հասնին*, տեղական զօրքը անմիջապէս կը փոխադրուի Ռուսաստան։ *Անոնք մինչեւ վերջին վայրկեանն ալ չեն գիտեր թէ ո՛ւր կը փոխադրուին։ Ամէն պա-րագայի մէջ, խորհրդային իշխանութիւնը վերջերս իր ուշադրութիւնը կեդ-րոնացուցած է Կովկասի վրայ։*

37 գնդակահարութիւն Թիֆլիսի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն մայիս 16 թուականով (*Աժանս Ֆուռնիէ*).—

Թիֆլիսի զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց Վրաստանի Չեկայի անդամներէն 37 հոգի։ Կ'ըսուի թէ մահապարտներուն մէջ կը գտնուին վեց ջոկատի հրամանատարներ, ութ տեղակալներ եւ 23 անդամներ՝ քաղաքա-կան բաժինէն։ Մահավճիռները անմիջապէս գործադրուեցան։

*** *« Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը Վարշաւայէն կը հեռագրէ թէ Մոսկուայի Չեկան ձերբակալած է կուսակցութեան պրոպագանդի բաժնին վարիչը՝ Ստեցկի, որուն համար կ'ըսեն թէ հեղինակն է Ստալինի վերջին տարիներու յայտարարութեանց։*

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը փոխեց երկու նախարարներ, օդանաւայինը եւ գաղթային։ Արտաքին նախարար լորտ Հալիֆէքս ալ կ'ուզէր հրաժարիլ, բայց վարչապետը մերժեց։

ՄԱՆՕԹ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ Անրի Պէրնշթայն իր նոր խաղին՝ «Ցուդիթ»ի ներ-կայացման ձգձգումէն գայրանալով, հոն առաւ իր բոլոր թատերախաղերը՝ Քոմէտի Ֆրանսէզէն։ Այս առթիւ կծու նամակներ փոխանակուեցան Պէրն-շթայնի եւ Քոմէտի Ֆրանսէզի վերատեսուչին՝ Էտուառ Պուռտէի միջեւ, որ նոյնպէս թատերագիր է։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ բանակը պաշարած ըլլալով չինական մեծ բանակ մը, կ'ըս-ուի թէ մէկ միլիոն զինուորներ թակարդը ինկած են, ծովուն եւ ցամաքին միջեւ։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդի նստաշրջանը փակուելէ առաջ, երբ անդամները իրենց տեղերը կը գրաւէին, ունկնդիրներու սրահէն Հրեայ մը աղաղակեց.— « Ես կը խօսիմ յանուն Եւրոպայի ժողովուրդներուն։ Կեցցէ՛ խաղաղութիւնը Կեցցէ՛ Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Եւրոպայի Միացեալ Նահանգները»։ Ոստիկանները հանելով դուրս հանեցին մարդը, այլապէս պի-տի շարունակէր իր ճառը։— Կը հաստատուի թէ մասնաւոր ծրագիր մը պիտի մշակուի, տարագիրներու գործը մէկ կազմակերպութեան վերածելու համար։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐՈՒ ԱՉՔՈՎ

ՆՄՐ — «Էնթէրնեշընըլ Կօնսիլիէյշըն» վերջերս ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց թուրքեւգերման յարաբերութեանց մասին, բացատրելով «փաշական Գերմանիոյ տարածումը Թուրքիոյ մէջ»։ Ահաւասիկ առաջին մասը.—

Նուրեմպերկի Փաշական համագումարին մէջ կ'երգէին յայտարարեց «Մենք յաղող ենք… Նաեւ Թուրքիոյ մէջ»։

Ի՞նչ հիմ ունիք կ'երգէին այսպիսի հաւաստում մը ընելու։ Արդեօ՞ք պարզապէս ամբոխավարութիւն ու չափազանցութիւն էր ըսածը։ Ո՛չ, դժբախտաբար, իրողութիւններ կան, որոնք իրաւունք կուտան կ'երգէին պարծենալու։

Թուրքիա միշտ եղած է համեղ պատառ մը իմպերիալիստ պետութեանց համար, մանաւանդ գերմանական իմպերիալիզմին։ Հակառակ այն իրողութեան որ աշխարհակալները 1922ին իրենց առաջին լուրջ դասն առին Թուրք ժողովուրդէն, անոնք տակաւին չեն լքած իրենց ընչաքաղց ծրագիրները։

Գերման աշխարհակալութեան դրամագլուխը Թուրքիա մտաւ նուաճողական պատերազմէն շատ առաջ։ Այս թափանցումը անեւյաւ պատերազմի ծաղման նախօրեակին եւ պատերազմի ընթացքին գերման աշխարհակալութիւնը ընդարձակեց ու տարածեց իր տնտեսական ու քաղաքական ազդեցութիւնը Թուրքիոյ վրայ եւ գործածեց Թուրքիան իբրեւ գաղթավայր մը։

Համաշխարհային պատերազմէն վերջ, սակայն, որուն մէջէն գերման աշխարհակալութիւնը դուրս ելաւ պարտուած ու տկարացած, երկար ժամանակ ան չկրցաւ խաղալ իր նախկին գործօն դերը Թուրքիոյ մէջ. անոր դիրքերը տկարացած էին։

Թուրքերը իրենց արեան գինով շահած էին իրենց ազգային անկախութիւնը, բայց որպէսզի ամրացնեն իրենց վաստկած քաղաքական անկախութիւնը, անոնք պէտք է քանդէին օտար դրամատիրական դիրքերն ու ամրարտակները, որոնք կաշկանդուած ու յամեցուցած էին Թուրքիոյ տնտեսական ու քաղաքական զարգացումը։ Անոնք պէտք էր վերցնէին արտօնապետութեան մնացորդները, ջնջելու էին յետադիմութեան եւ աշխարհակալութեան գործակալները եւ կազմակերպելու էին ժողովրդական զանգուածները, ոտնակոխուած Սուլթաններու արիւնոտ ռէժիմներէն, եւ ապահովելու էին տնտեսական, քաղաքական, ընկերային ու մշակութային իրաւունքներ իրենց իրենց համար։

Հիմնարկուեցաւ պետական ճարտարարուեստը, որ հիմն է որեւէ երկրի տնտեսական անկախութեան։ Թուրք պետութիւնը սկսաւ առանձնաբար, թէեւ դանդաղաբար, գնել օտար դրամատէրներու ձեռք գտնուող գլխաւոր տնտեսական ձեռնարկները։ Ան գնեց Անատոլու-Պաղտատ երկաթուղին, որ նախապէս զօրաւոր գրաւմըն էր Գերմանիոյ ձեռքին Թուրքիոյ մէջ։ Պետութիւնը իր ձեռքն առաւ նաեւ Արղընիի պղինձի հանքերը։ Կարգ մը տնտեսական ձեռնարկներու մէջ գերման դրամագլուխի գործունէութիւնը տկարացաւ, ինչպէս նաեւ նեղցան գերմանական ապրանքներու գործածութիւնները եւայլն։

Այս պատկերը փոփոխութեան մը ենթարկուեցաւ երբ Փաշիզմը իշխանութեան գլուխ անցաւ Գերմանիոյ մէջ։ Ֆաշիստ Գերմանիան անգամ մըն ալ դարձուց իր ագահ աչքերը դէպի Թուրքիա. Անդրադառնալով այս կէտին՝ «Հապէր» Թուրք թերթը կը գրէր 1937, Հոկտ. 20ի թիւով.

— «Պէտք է որ լուրջ ուշադրութիւն դարձնենք այն միթոտներուն վրայ, զորս կը գործածէ Գերմանիա, որ կը գտնուի բոլոր առաջակարգոյ պետութեանց գլուխը, եւ որ նախադէսով ալ ազահ ախորժակով մը կը դիտէր մեր հայրենիքը։ Բացայայտ է որ Վիլհելմի Գերմանիոյ եւ ներկայ փաշական Գերմանիոյ նպատակները յարեւնման են»։

Ուրիշ Թուրք թերթ մը, «Թան», կը գրէ նոյն բանը.

— «Փաշական աշխարհակալ պետութիւնները անգամ մը եւս բաժնած են աշխարհն իրենց միջեւ։ Այդ բաժանման մէջ Թուրքիան բաժին հանուած է Գերմանիոյ… Եւ Գերմանիա կը գործէ այս բաժինին վրայ»։

Աշխարհագրականապէս՝ Թուրքիա կը գտնուի յարձակողական փաշիստ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ աշխարհակալութեան տարածման ճամբուն վրայ, ուրկէ այդ երկու պետութիւնները կը ձգտին ճամբայ մը բանալ իրենց համար Պալքաններու եւ Միջերկրական ծովէն մէջէն դէպի Արեւելք։ Իրենց այս յարձակողական քաղաքականութեան հետապնդումին մէջ գերման փաշիստները կը ջանան շահիլ Թուրքիոյ վստահութիւնը եւ վերածել զայն կռուանի մը՝ Արեւ. Միութեան վրայ յարձակելու համար։ Անոնք կը կեղծեն իրենց յարձակողական ծրագիրները՝ այնպէս ցոյց տալով թէ պարզապէս տնտեսական, ընկերային ու մշակութային կապեր է որ կը հաստատեն Թուրքիոյ հետ։

Աշխարհակալ պետութիւնները, մանաւորապէս Փաշական Գերմանիա, կ'օգտագործեն ամէն տեսակ դժուարութիւն որ երեւան կուգայ ճամբուն վրայ մեր ժողովուրդին՝ իր այն պայքարին մէջ, զոր յառաջ կը տանի՝ ամրացնելու իր շահած անկախութիւնը, եւ անոնք, նոյն աշխարհակալ պետութիւնները կը ջանան աւելցնել իրենց ազդեցութիւնը Թուրքիոյ վրայ։

1929—34ի տագնապը, որ ցնցեց ամբողջ դրամատիրական աշխարհը, հարուածեց նաեւ Թրքական տնտեսութիւնը, որ դեռ նոր սկսած էր ոտքի կանգնիլ։ Ասիկա կրնայ պարզաբանուիլ Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրի տատկերով։

1930ի Թուրքիոյ ամբողջ արտածութեանց արժէքը հասաւ 150,000,000 Թրքական լիրայի. 1933ին այս գումարն իջաւ 90,000,000ի։ Ապա աստիճանաբար ու դանդաղ կերպով այդ գումարը բարձրացաւ եւ 1936ին հասաւ 115,000,000 լիրայի։

1930ի Թուրքիոյ ամբողջ ներածութեանց արժէքն էր 145,000,000 Թրքական լիրա. 1933ին այդ գումարն իջաւ 75,000,000ի— եւ միայն 1936ին ան բարձրացաւ 90,000,000 լիրայի։

Պէտք է նկատի ունենալ, սակայն, որ ներածութեանց մեծ անկումը հետեւանք էր քաղաքականութեան, զոր կառավարութիւնը որդեգրեց պաշտպանելու պետական ճարտարարուեստը։

Այսուհանդերձ, քննելով վերոյիշեալ թիւերը, պէտք է նկատի ունենալ որ մինչ 1930ին Ֆրանսա կը ստանար Թուրքիոյ ամբողջ արտածութեան 12 առ հարիւրը, 1936ին այդ թիւն իջաւ 3.1 առ հարիւրի, եւ մինչ 1930ին Թուրքիա կը ստանար Ֆրանսայէն իր ներածութեանց 10.1 առ հարիւրը։ 1936ին ստացաւ անոր միայն 2.5 առ հարիւրը։

1930ին Թուրքիոյ ամբողջ արտածութեան 8.8 առ հարիւրը ստացուեցաւ Անգլիոյ կողմէ. 1936ին այդ թիւը իջաւ 5ի։ Ներածութիւնը համապատասխան կերպով իջաւ 12էն 6 առ հարիւրի։

1930ին Թուրքիա իր արտածութեան 21.1 առ հարիւրը ղրկեց Իտալիա. 1936ին այդ թիւը իջաւ 3.6ի, մինչ ներածութիւնը (Իտալիայէն) իջաւ 14էն 2.2 առ հարիւրի։ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ արտածութիւններն ու ներածութիւններն ազդուեցան այն տնտեսական արգելքներէն, որոնց Թուրքիա մասնակցեցաւ ուրիշ պետութեանց հետ, Եթովպիոյ դէմ Իտալիոյ մղած ընչաքաղց պատերազմի ընթացքին.

Օնդդէմ վերը տրուած թիւերուն՝ 1931ին Թուրքիոյ արտածութեանց 10.6ը միայն Գերմանիա կ'երթար։ Այս թիւը 1936ին բարձրացաւ 51ի։ Նոյն շրջանին Թուրքիոյ ներածութիւնները Գերմանիայէն՝ բարձրացան 21էն 45.9ի։

1937ի առաջին չորս ամիսներուն Թուրքիոյ արտածութեանց 51.6 առ հարիւրը (այսինքն 23,000,000 Թրքական լիրա արժէքով) գնաց Գերմանիա, մինչ այդ չորս ամիսներու Թրքական արտածութեանց ամբողջական արժէքն էր 44,000,000 Թրք. լիրա։ Նոյն չորս ամիսներու ընթացքին Թուրքիա իր ներածութեանց 49.6 առ հարիւրը կատարեց Գերմանիայէն, վերջին չորս տարիներու առաջին ինը ամիսներու ընթացքին Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կատարուած առեւտուրի բաղդատական աճումը կրնայ տեսնուիլ հետեւեալ թիւերէն.—

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՂՐԿՈՒԱԾ

Տարի	Մարք
1934	30,3000,000
1935	57,4000,000
1936	75,000,000
1937	84,500,000

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ ԹՈՒՐՔԻԱ ՂՐԿՈՒԱԾ

1934	39,500,000
1935	51,700,000
1936	57,000,000
1937	69,900,000

Համաձայն այս թիւերուն՝ 1936ի առաջին ինը ամիսներուն հետ բաղդատելով՝ 1937ի առաջին ինը ամիսները ցոյց կուտան թէ Թուրքիոյ արտածութիւնները Գերմանիոյ համար աւելցած են 17.4 առ հարիւր, իսկ Գերմանիայէն կատարած ներածութիւնները աւելցած են 15.8 առ հարիւր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՅԱՋՈՐԴՈՂ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յաջորդող պետութիւն ըսելով կը հասկցուի անոր լուծէն ազատելով անկախութեան տիրացած ազգերը։ Այսպէս, Ալպանիա, Եուկոսլավիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Արաբ զանգուածները՝ մինչեւ Եգիպտոս։ (Լիբանան, Սուրիա, Իրաք եւայլն)։ Կարելի չէ ուրանալ թէ ճակատագրի նախանձը մեզ բոլորս իրարու կը միացնէր մինչեւ մեծ պատերազմին վախճանը, կամ տասնամեակէն դար մը առաջ։ Երբ Եուկոսլավիա անցեալ տարիներուն իր փրկութեան հարիւրամեակը կը տօնէր, թերթերը այդ ազատութիւնը կանխող մարտիրոսագրութիւնը նկարագրելով, կը յիշէին քաղաքներուն բերանը կրակ վառելով փախստականները շնչահեղձ ընելու կամ բռնելու Թրքական մեթոտները։ Նոյնը պատահեցաւ նաեւ մեզի։ Եղլաղայի ջարդերն ու պայքարները գացին նոյն գծով, Պայրընի եւ Վիքթոր Հիւկոյի ցասումը գրգռելով։ Առաջինը հելլէն հայդուկներու չարքին ինկաւ Միսոլոնկիի մէջ, միւսը իր քնարին վրայ Արեւելքայքը զարկաւ։ Այս կամ այն չափով Օսմանեան Թուրք տիրապետութեան բարիքները ճաշակեց։ Իսկ Պուլկարիա՞։ Անոր մարտիրոսութիւնը տակաւին թարմ է մտքերու մէջ։ Դեռ ողջ են, ու կ'ապրին ականատեսներ։ Անոր համար ալ անշուշտ 1895—96ի հայկական ջարդերուն, այս փոքրիկ ու աղքատ երկիրը այնքա՜ն սրտբացօրէն իր դռները բանալով հայ փախստականներու առջեւ, աւելի քան եղբայրօրէն հիւրասիրեց զանոնք։ Ո՞ր Հայը ինքզինքը երախտապարտ չիզգար այդ հիւրասիրութեան յուզիչ դրուագները յիշելով։ Արարիա՞ն։ Շարունակ ըմբոստ կայսրութեան դէմ, իր անապատները անոր բանակներուն գերեզման կը վերածէր։ Թէեւ մերինին նման ընդարձակ ջարդեր չկրեցին, կամ չկազմակերպեցին հոն Թուրքերը, բայց չքաշուեցան հնձելէ արաբ մտաւորականութիւնն ու անոր ընտրանին։

Բոլոր այս ժողովուրդները կամ մեզմէ առաջ արթնցան եւ առանց կամ անխտիր մեզմէ աւելի բախտաւոր եղան։ Երէկ սակայն ճակատագրի նոյնութիւնը մեզ իրարու կը կապէր, այդ երէկը ըլլայ իսկ մէկ դար առաջ։ Մենք կրնանք մինակ երանի տալ անոնց որ մեզմէ բախտաւոր եղան, ու յիշեցնելով երէկը եւ բացատրելով մեր վիճակը, իրենցմէ աւելի հասկացողութիւն, եթէ ոչ մասնաւոր վերաբերում հայցելու մեզի հանդէպ։ Արդէն բախտին ու սահմանադրական թեան բերումով, մեր բեկորները գրեթէ այս հիւրասէր երկիրներէն մէկն ու միւսը ապաստանիլ առիպուեցան։ Մե՞ր բախտէն արդեօք որ համաշխարհային տնտեսական տագնապն ալ ճիշդ այս շրջանին վրայ հասաւ։ Եւ ամէն պետութիւն, բացառապէս Եգիպտոս, իր իսկ ժողովուրդով չափէն աւելի հող ունեցաւ, կարենալ զբաղելու համար օտար հայրենազուրկներու բեռով։ Բայց մեր հիւրասէր երկիրները գիտէին ազատութեան արժէքն ու պահանջած զոհողութիւնը, նաեւ այն՝ որ մենք այդ դժուարին ճամբուն զոհերն ենք, որ ոչ թէ գիւղին շահի ետեւէ վազելով մտանք այդ երկիրները, այլ սեփական երկիր ստեղծել ու- զելով արիւն թափեցինք, չա՛տ արիւն, ու պարտուած, նահանջեցինք ուր որ կարելի էր։ Ու նոյնիսկ հիւրասէր երկիրներու մէջ, մեր աչքերը յառած ենք Արեւելք, հոն ուր պատմական լեռ մը մեր երկրին իր դրօշմը կուտայ, ու պատրաստ անգամ մըն ալ գուպարի մէջ նետուելով նորէն արիւն թափելու, որպէսզի տիրանանք այն իրաւունքին որուն զոհուեցանք անգամ մը։

Արդեօք հիւրասէր երկիրները այս կէտերուն անդրադառնալով բաւ այնմ կը նայի՞ն մեր վրայ, վերյիշելով իրենց իսկ պատմութեան նորագոյն էջերը, թէ կ'ուզեն ներկան անջատել անցեալէն ու մեր վրայ խորթ աչքով կը նային, իբրեւ անբաղձալի տարր։ Չեմ գիտեր։

Գիտցածս այն է որ հայութիւնը, իր մայր երկրին մէջ ամփոփուելէ առաջ, երախտապարտ պիտի ըլլայ, չա՛տ երախտապարտ, այն ժողովուրդներուն եւ երկիրներուն որոնք մեր ազատութեան ու պատմութեան դժուարին շրջանին գիտցան հասկնալ մեզ, եւ անոնց անունները ոսկի գիրերով պիտի արձանագրէ իր հին պատմութեան փառահեղ էջերուն մէջ։

ԵՐՈՒԱՆԴ

ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ
դափով եւ ափ-գով

Օտարական հանգամանքով երկար ժամանակ Փարիզում անգործութենէ տառապելուց յետոյ, ինձ վիճակուեց դափով ու սրինգով՝ Թարխօս Արգարի հետ միասին ընկերանալ Գալստոնցի մի խումբ հրեայ պարուհիների եւ երկրէ երկիր ճամբորդելով ներկայացումներ տալ։

Այս խմբի մասին թերեւս մի ուրիշ անգամ առիթ ունենամ գրելու, իսկ առ այժմ մի քանի թռուցիկ տպաւորութիւններ մեր եղած վայրերէն։

Մեր առաջին հանգրուանը եղաւ Սէնթ Էթիէնը, ուր տեսնուեցայ մեր ընկերների հետ եւ ընկերա-համակրական տաքուկ մթնոլորտի մէջ ուրախ ժամանց ունեցանք։ Եղայ նաեւ մեր հին ռազմիկ ընկեր Մուրատի համեստ յարկի տակ, ուր շատ հաճելի զրոյց ունեցայ մեր անցեալի մասին, մտքով թռչելով մինչեւ Գանձակի շրջանը (1905), երբ մեր Մուրատը եւս մեզ հետ էր, հայ-թաթարական կռիւներին։ Զնայած այն երեք տասնեակ տարիների ծանր վերիվայրումներին եւ մեր կրած բոլոր տանջանքներին, ընկեր Մուրատը մնացել է հաւատաւոր Դաշնակցական, արժանի ընկերական գուրգուրանքի։

Ֆրանսայում եւ ամերիկայում բոլոր հեռաւոր գաւառներում Հայը Հայ պահելու առաջադրութեամբ, բացի քաղաքական գաղութարակութենէն եւ պատմա-ական ներկայացումներից, այն էլ յաճախ տեղական սիրողներով, նկատելի է նաեւ հայ մատաղ սերնդին հայկական պարեր եւ երգեր սորվեցնելու պահանջը։ Գէթ տարին մէկ անգամ եթէ հնարաւոր լինէր, օրինակ, Փարիզից մի խումբ հայ երգիչներ եւ պարողներ, իրենց համապատասխան նուագախումբով, Ֆրանսայի հայաշատ գաւառները ուղարկել, ամէն վայրում մի քանի հաւաքոյթներ կազմակերպել, տեղական հայ պատանիներին ու երիտասարդներին հայկական երգեր ու պարեր սորվեցնել, կազ- մակերպել տեղական սիրողների խումբեր եւ իրար շաղկապել, մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծուէր. Յետագայում եւս տարածելով… երգը, նուագը եւ պարը, մեծ չափով կարելի է մաքառել օտարամոլութեան դէմ։

×

Սէնթ Էթիէնից Զուիցերիա անցանք, մեր կարաւանը, որ բաղկացած… տասներկու հոգուց, առաջին… կանգ առաւ Ժընեւում, ուր… քան թանկագին յուշերով ենք կապուած։ Այո՛ այն այստ վայրն է, ուր մի շարք հոյակապ ժողովուրդների թւին, նաեւ մեր ժողովուրդի ազատագրական շարժման առաջնորդները իրենց կեդրոնն են… կուսակցական մամուլ եւ գրականութիւն հրատարակել, կարեւոր… հրդեհկցութիւններ եւ բանակցութիւններ կատարել, պայքարի ծրագիրը մշակել։ Անտեղից շատերը գնացին… կէր եւ նահատակուել իրենց զինուած պայքարի ընթացքին՝ յանուն… հայրենիքի փրկութեան…

Իբրեւ հետեւանք միջազգային… վայրումներու, այսօր Ժընեւը… համար հարուստ յիշատակների… կապուած մի վայր միայն, ուր… կայիս ապրում են մեր աղքատ… կերներից Թռատոմի, Արմէն… եւ Գարմէնի որբացած ընտանիքը… , տարագիրների յատուկ… կացութեան մէջ։ Այս ընտանիքների իւրաքանչիւրը ունի մէկ… պատմութիւն, ողբերգական պայմաններում… վայլուն ապագայ խոստացող… տաղանդի մի հատիկ զաւակը՝ Ֆիլիպ… դուհին, կամ ինչպէս մասնագէտ… շրջանակում յայտնի է՝ Թոփ… դուրսեթեան, Փրանսական եւ… լական գեղարուեստական ընկերութիւններից բարձրարժէք գնահատ… եւ վարձատրուած նկարչուհի է… տանած հին հայկական ոճով Մի… նիծեալ պայմանների բերումով… կինոթատրոնի պէս կարող… գէտները մնացել են տասնամ… հնարաւորութիւն չունենալով… թափով հրապարակ նետուելու… Թագուհին նկարագրուած է… ուսեալ արեւելեան… Ձեռք բերած… ծաղկած տաղանդները։

Թռատոմի մի հատիկ թոռնիկը… կրում է իր իսկական անունը… վան, արդէն բոլորել է… Տիկին Լ. Զօրեանը, որ… սր մանկավարժուհի է, ներկայ… ււելուած է հաղիւ մի քանի… տալով բաւականանալ։

Արմէն Գարոյի մի հատիկ զաւակ… Հրանտը, արդէն 30ը անց… տասարդ է, բարձրագոյն կրթ… թեամբ, լաւ պաշտօնի տիրացած… արդէն եւրոպական որոշ խաւերում… ււսանձնացնել փայլեցնել դաշ… թուած որոշ դիրք է ստեղծել. Իր դէ… ռանի բերումով շրջում է Արեւմ… Եւրոպայի մի շարք երկիրներում… միեւնոյն ժամանակ օտար ազգերու… րով ուսումնասիրում Հայաստանի… ղաքական, տնտեսական եւ ազգային… խնդիրները։

Տիկին Մաշուկի հետ այցելեցի… մասնու՝ Արմէն Գարոյի կերպարանք… Տիկնոջ մօտ ապրում է իր քոյրը… Աննա Մելիք Բէգլարեան, որ մօտ… տարի առաջ կորցրել է իր ամուսին… յայտնի փաստաբան Յովսէփ… Բեգլարեանին, եւ Գանձակից… խաղբուել Ժընեւ իր քրոջ մօտ… ւէփ եւ Աննա Մելիք Բեգլարեան…

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (65)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Թուրք երիտասարդը ճանչցած էր զինքը իբրեւ առեւտրական մը որ Պոլիս կը գտնուէր այդ օրերուն եւ բնաւ գաղափար չունէր իր այցելութեան բուն շարժառիթներուն մասին։ Պէտք է ուրիշ հագնէր իր քաղաքացիի սովորական տարազը, ասիկա կրնար վտանգաւոր ըլլար, եթէ ոստիկանութիւնը իր ետեւէն ինկած էր։ Սակայն եւ այնպէս, անհրաժեշտ էր որ անգամ մըն ալ տեսնուէր Բէուֆին հետ, եթէ կ'ուզէր նորութիւններ իմանալ Կակայի գործունէութեան մասին. հետեւաբար որոշեց աչք առնել այդ վտանգը։

Օդը ամպոտ էր, այնպէս որ կրցաւ իր հագուստները ծածկել հին ու աղտոտ անձրեւանոցով մը — որ իր ըղձատեղիններուն մաս կը կազմէր — առանց իր վրայ ուշադրութիւն հրաւիրելու։ Սկիւտար հասնելուն կրնար հանել։ Տարազը ամբողջացուց գլխուն խաւեւի մասին վրայ տեղաւորելով փաշտա գլխարկ մը, հայելիին մէջ նայեցաւ ու խնդաց. ի՞նչ պիտի խորհէին իր բարեկամները, եթէ այդ արդուզարդով Լոնտոնի իր Ակումբէն ներս մտնէր։

Մպասումը իսկապէս կատարեալ էր, որովհետեւ այդ տեսակ պարագաներու մէջ գլխարկը դնելու ձեւէն կամ քալուածքին շարժումներուն մէջ մտցուած չնչին փոփոխութիւններ շատ աւելի մեծ դեր կը կատարեն քան կեղծ մօրուքն ու պեխերը։ Այնպէս որ, հակառակ իր դէմքին նկարագրութիւնը ոստիկաններուն հաղորդուած ըլլալու իրողութեան, ներքինի Քազասմին մարդիկը ուշադրութիւն անգամ չըրին անոր, երբ Ղալաթիոյ կամուրջէն շոգենաւ կը մտնէր։

Արիֆի տունը հասաւ ժամը տասներկուքին. Մարմնեղ, թուխ դէմքով կին մը բացաւ փողոցին դուռը, որուն ծակէն Սուլտան ներս նետած էր իր երկաթը առտուն կանուխ։

— Այստեղ չէ հիմա, պատասխանեց կինը գլուխը շարժելով, երբ Սուլտան Բէուֆի անունը տուաւ. երէկ գիշեր տուն չեկաւ. թերեւս հաճալսարանն է… Առտուան երբեմն խենթ բաներ ընել կուտայ այս երիտասարդներուն, թէեւ մեր Բէուֆը լուրջ տղայ է եւ շնորհիւ զթառատ Ալլահին իր ըրածը գիտէ…

Սուլտան յետոյ հարցուց Արիֆին մասին։ Թրքուհին բացատրեց թէ ան հայաստ փաշայի կայարանին մեքենաշոգի էր այդ ժամուն։ Յայտնապէս իր աշխատանքներով զբաղած պիտի ըլլար այնտեղ. իրականին մէջ ինք Բէուֆը տեսնել կ'ուզէր։ Հետեւաբար նորէն կամուրջ վերադարձաւ, քալեց մինչեւ Զինարանը որուն մօտիկները կը գտնուէր համալսարանը եւ մեծ դժուարութեամբ գտաւ ուսանող մը որ ծանօթ էր իր Թուրք բարեկամին։ Մեծամեծ երիտասարդը Բէուֆին հանդիպած չէր այդ օրը եւ չէր կրնար որ եւ է տեղեկութիւն հաղորդել անոր մասին։ Սուլտան շատ նեղացաւ եւ Թախթախ յարկաբաժինը վերադարձաւ՝ բոլորովին յուսախաբ։

Զկար ուրիշ տեղ մը ուր կարենար արդիւնաւոր փնտռտուք մը կատարել, իր բարեկամին հետքը գտնելու համար։ Եւ ահա ամբողջ կէս օր մը անցուց, խորհելով այն նրբամիտ հարցումներուն մասին զորս իրիկուան պիտի ուղղէր Բէուֆին, որովհետեւ տարակոյս չունէր թէ ան ամբողջ նախորդ գիշերը Ներքինիին հետ անցուցած ըլլալով, այդ իրիկունն իսկ տուն պիտի վերադառնար, միասին բերելով շահեկան պատմութիւն մը, կը մնար միայն անոր բերնէն փրցնել այդ պատմութիւնը։

Երբ գիշերը վրայ հասաւ, Սուլտան նորէն Սկիւտար գնաց։ Իր չորրորդ այցելութիւնն էր այդ՝ ժողովէն առաջին Քովրնուի փողոցներէն յառաջացաւ դէպի Արիֆենց բնակարանը եւ անոր հաղորդեց ծերուկին Թրքուհիին հետ որուն հանդիպած էր նոյն առտուն։

Արիֆ զինքը ընդունեց երկայն ու ցած ձեղունով սենեակի մը մէջ, որուն կահկարասին եւրոպական ու արեւելեան ոճերու հետաքրքրական խառն-ուրդ մըն էր։ Թաւշապատ ու ոսկեզօծ կոճակներով զարդարուն աթոռներ — հազիւ թէ գործածուած — պատերուն տակ շարուած էին, իսկ սենեակին մէկ անկիւնը կը տեսնուէր փառաւոր բազմոց մը։ Ձեղունէն կախուած էր շքեղ ջահ մը որուն ելեկտրական լամբերը նուրբ գոյներով գեղանկարուած ոլլանչելի գունդերուն վրայ կ'անդրադարձէին այնքան զօրաւոր լոյս մը որ մարդուս աչքերը կը շլանային։

Թուրք երիտասարդը հիւրասիրութեան կանոնները յարգած ըլլալու փութկոտութեամբ, անմիջապէս սուրճ ապսպրեց. բայց կենցաղավարութեան այդ արտաքին նշանէն զատ ոչ մէկ ապացոյց տուաւ, զգացնելու համար թէ գոհ մնացած էր իր բարեկամին այցելութենէն։ Ծալապատիկ տեղաւորուեցաւ բազմոցին վրայ։ Հարցուց թէ կը ծխէ՞ եւ Սուլտանի հաստատական պատասխանին վրայ անոր տուաւ սամէթ ծխափող մը որ երկար մարփուճով մը միացած էր կըլկյակին։ Յետոյ, ինքն ալ սկսաւ ծխել. Անհանգիստ տրամադրութեան մէջ էր.

Երբ սուրճերը ներս բերին, քանի մը բառեր փոխանակեցին իրարու հետ, յետոյ Սուլտան Բէուֆին մասին հարցուց։ Արիֆ պատասխանեց թէ … չէ զայն նախորդ գիշերէն ի վեր… Յայտնապէս ասիկա էր իր… թեան պատճառը։ Սակայն եւ այնպէս Սուլտան զգաց թէ պիտի չկրնար… պահովցնել զայն թէ Բէուֆն ու… ւմը Կակայի անդամներէն էին…

Արիֆ, բազմոցին վրայ ծալապատիկ նստած բոլորովին Արեւելեան… կը նմանէր՝ հակառակ իր եւրոպական տարազին։ Շատ քիչ կը խօսէր… ու քաղաքավար, բայց կարծես… սակցութեան նիւթը կը պակսէր… Սուլտան կը պատասխանէր… չափուած-ձեւուած բառերով։ … կար լռութիւն կը տեւէր մէկ խօսակցութենէն միւսը։ Անվիճելի… պէս գոհ էր այդ երեւոյթէն… որ ան ալ իր օգուտները ունէր… տէր թէ ինչեր կ'անցնէին այդ… իր դիմացինին միտքէն. … թեամբ պրկուած այդ անորոշ… խաղաղութիւնը աւելի շնորհալի… քան վէր-վար պատմել մը… մէջ՝ կրկնելու համար անօգուտ… թաղրութիւններու անվերջ շարք… կամ կեղծ ապահովութիւններ… համար թէ իրեն մտահոգութիւն… ճառողը եղբօրը անյայտացում…

...ականծակում յայտնի անուն էին վար-ժերէն, իրենց ցոյց տուած բարոյական ...ութիւնով օժանդակութեամբ կու-...ութեան հանրային եւ կրթական ...ակներին։ Տիգրան Դաշնակցա-...ական էին։

...կարմէնի Վիգէնը 22 տարեկան է։ ...ուսում հետեւում է գիտական-...ան ճիւղին։ Խմբով հայ մտաւորա-...է։

...ական ապարէզ է պէտք, որ-... Վիգէնները հնարաւորութիւն ...անի իրենց մտաւոր պաշարով օգ-...ակար լինելու Հայաստանի ժողո-...վին։

...աղիւ երեք տարեկան էր որ Թու-...ի թաղէոսեանը իր ծնողքի հետ, ...աստանից Իրանի վրայով մինչեւ ...փոխադրուել, ուր կոչեցրեց նախ իր ...ի, իսկ նախանցած տարի էլ իր հօ-... մեր սիրելի Գալաշեանի։ Ներ-...ի Թաւրէզը, որ ապրում է հայ որ-...ի հետ, հետեւում է արհեստագի-...ական բարձր դասընթացքին եւ նոյն-...ու նշաններ է ցոյց տալիս։

...իրանի անհեռ նախկին խմբագրատու-...ի հեռու գտնւում է «Հայաստան» ...ուր Գ. Գրաֆի Գոնարի հոգա-...թեամբ ներկայիս ապրում են ...այ որբեր, ունեն աղջիկ ինչպէս ...յանի է, վաղուց փակուած է ...ական պալլոցը եւ որբերից մէկ ...ր յարունակում է յաճախել տեղա-...ն պարոցները, մէկ մասն էլ որ եւ է ...ւմունք է մի կերպ գտել։ Բոլորն ...ապրում են մէկ յարկի տակ, տեղա-...արէց տնտեսուհու հոգածու-...թեամբ Մինչեւ հիմա այս որբերից ...մէկին չի յաջողուել գաւթիցիրա-...ն հպատակութիւն ընդունել, ինչ որ ...նց գոյութիւնը պահելու համար ...ի շատ դիւրութիւններ կ'ապա-...վէր Ահելի լաւ կը լինէր, եթէ կա-...նք այս 20—30 տարեկան երի-...այ երիտասարդներին փոխադրել ...է հայաշատ գաղութ, որտեղ ...ական մթնոլորտի մէջ ապրեն եւ ...ի ազգային գաղափարներով։ ...մէջ էլ կան ընդունակներ, ո-...պէտք է ապարէզ քաշել։ Այլա-...միջնի մէջ կղզիացած մնալով ...աստիճանաբար կը ձուլուեն ...սկայինների հետ։

...ի մէջ ունենք հազիւ 200ի չափ ...րինակիդներ, որոնք վաղուց ...ուել են այս երկրում, եւ շա-...ից իրենց համար սրաշ դիրք ...ցել։ Տեղական իշխանութիւ-... ազգային անդորդներին նպաստ ...ալիս, իսկ գործ էլ տալիս է այն ...ազգային միայն, եթէ տուեալ աս-...եղում տեղայի գործազուրկ չկայ, ...որ դժուար խնդիր է, նկատի ու-...այս երկրի տնտեսական ծանր ...։ Թեհրա ոչ մի տեղ այն-... բնակարաններ եւ յարկա-...ններ չկան, որքան Թեհրանում։ ...թեան ժողովը կոր-...է իր նախկին հրապոյրը, քաղա-...ական եւ տնտեսական ալեկոծութիւն-...ի պատճառով։

...ն Աշխատանքի Դաշնակ-...եան եւ Ազգերի Դաշնակցութեան ...կայ շէնքերը։ Առաջինի մէջ ...ում են միջազգային ընկերային ...երներ, իսկ երկրորդի մէջ իրր թէ ...ում են բոլոր միջազգային կնճ-...ն խնդիրները։ Մինչդեռ իրականին ...էջ Ազգերի Դաշնակցութեան հիմ-...ութիւնը, իր ներկայ անզօրու-...եամբ աւելի հրաշալի թանգարանի ...ութիւն է թողնում, ուր ...ւած են հօժը հարիւրի

հափ դիրքով եւ մաքրով զինուած պալատոններ, խալխալիչ մեծամասնութեամբ հրեաներ...

Ինչպէս յայտնի է, Զուիցերիան բաժնում է Ֆրանսայի, Գերմանիայի եւ Իտալիայի միջեւ ընկած տարածութիւնը։ Կազմէք թէ Ֆրանսիայից, Գերմանիայից եւ Իտալիայից անջատել են մէկ մէկ կտոր հողամաս, տեղական ժողովրդով, կազմել մի առանձին Դաշնակցային հանրապետութիւն։ Այս երեք տարբեր խառնուածքի ու երեք ժողովուրդներից կազմուել մի շատ ամուր հանգոյց, երեք գօտիներից զորաւոր ամբողջ։ Թէեւ իւրաքանչիւր գօտի, կամ շրջաններում է իր առանձին կենքը, բայց բոլորը ենթարկւում են մէկ իշխանութեան, յայնորէն օգտուելով տեղական ինքնավարութեամբ։ Ինչպէս որ Զուիցերիան հրաշալի երկիր է իր աշխարհագրական դիրքով եւ պետական կառուցուածքով։

Մեր խումբին վիճակուեց Ժընեւից մինչեւ Ցիւրիխ օթակարով ճամբորդել, մի քանի օրով կանգ առնելով Մոնթրէօ եւ Շօ-տը-Ֆոնս, որտեղ հիւնը դեռ եւս հասա չէրտով նստած էր։ Մէկ հայեացքից երեւում է որ այս սքանչելի երկրի երջանիկ ժողովուրդը մեծ պէս ենթակայ չէ եղած մանկական արիւնարբու ցեղերի աւարառութիւններին եւ ջարդերին։ Դարեր շարունակ ապրում է անվրդով կեանք եւ անարգել ընթանում դէպի յառաջադիմութեան վերելքը։

ԲԵՆՕ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԻՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ

Ալլահվերդիի շրջանին մէջ գոյութիւն ունին պատմական կարեւոր յուշարձաններ, հնադարեան ճարտարապետութեան հոյակապ կոթողներ։ Ներքին Ախթալայի Ժ. եւ ԺԳ. դարերու յուշարձանը, որ ունի գիտական հաւաքական արժէք, վրացական միջնադարեան ճարտարապետական արուեստի կոթողներէն մէկն է։

Յուշարձաններու պաշտպանութեան կոմիտէին որոշումով այս յուշարձանը վերածուեցաւ Շոթա Ռուսթավէլիի նուիրուած թանգարանի, ուր կը հաւաքուին շրջանի պատմական բեկորները եւ արձանագրութիւնները։ Աղէկ գոտ, թանգարանը պիտի ունենայ ցուցադրութիւններ նմոյշներ Հայաստանի եւ Վրաստանի պատմական արժէք ունեցող իրեղէններէ։ Պատմական մեծ արժէք կը ներկայացնեն նաեւ Սանահինի եւ Հաղբատի յուշարձանները, որոնք այս տարի պէտք է հիմնովին ենթարկուին վերանորոգութեան։ Մասնակի վերանորոգութիւն մը կրած են Ուզունլարի, Ղալաչանի, Դսեղի, Ջանախչիի «Թոքակերտ», Կողբի «Վանք» եւ Քարերի յուշարձանները։

Այս ամառ պատմագիտական արշաւախումբ մը ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարէ Ալլահվերդիի եւ Նոյեմբերեանի շրջանները՝ պեղումներ կատարելով, պարզելու համար գաւառու քաղաքակրթութեան վերաբերեալ հնութիւնները։

Քարեր կայարանին մօտ գտնուած պատմական մեծ արժէք ներկայացնող յուշարձաններու կողքին, քարափին մէջ վերջերս երեւան հանուեցաւ քարայր մը 1500—2000 մարդ բնակեցնելու չափ ընդարձակ։ Այս քարայ-

րին մէջ կառուցուած է յուշարձան մը, որուն ուսումնասիրութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է։

Ս. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ 40ԱՄԵԱԿԸ

—•—

Դիմանկարի վարպետ Ստեփան Աղաջանեանի գործունէութեան 40ամեակին առթիւ «Սոր. Հայաստան» կը հրատարակէ յօդուած մը, ուրկէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները։

Աղաջանեան ծնած է Շուշի քաղաքին մէջ, 1864ին։ Հայրը պարզ արհեստաւոր մըն էր։ Ստեփան 18 տարեկան էր երբ առաջին քաղաքին վարժարանը, յետոյ գնաց Բաքու, աշխատելու քարիւղի հորերուն մէջ։ Ուսումը շարունակելու տենչով, կը լքէ քարիւղի հորերը եւ ճամբայ կ'ելլէ, 1884ին, դէպի Թիֆլիս։ Նախ կը հետեւի անհատական վարժարանի մը դասընթացքներուն, յետոյ կը մտնէ Մարոչչի նկարչական արուեստանոցը, ուր ցոյց կուտայ իր բացմակողմանի տաղանդը, նուրբ ճաշակը եւ լայն կարողութիւնները։ Ամէն տարեշրջանի վերջը կը շահի յաւագոյն նիշերը, այնպէս որ կ'արժանանայ աւագին մրցանակի 1897ին Մարոչչին կ'անցնի Փարիզ, ու կը մտնէ Ժիւլիէնի ակադեմիան, ուր Ֆրանսացի նշանաւոր իրապաշտ նկարիչ փրոֆէսէօրներուն՝ Ժան Փոլ Լօրանսի եւ Պէնժամէն Քոնսթանի ղեկավարութեան տակ կը զարգանան իր կարողութիւնները։ Ուսման երրորդ տարին, ակադեմիան կ'ուսարէ մրցանակով։ Ախուհետեւ ինքնուրոյն ստեղծագործական աշխատանքներով բեռնաւոր՝ կը վերադառնայ հայրենիք, Շուշի, ուր կը մտանուի ուսուցչական ծանր կացութեան։ Իր արուեստը կը մշակէ իր հանոյքին համար, բայց ապրուստի հոգը կը նեղէ զինք։ Գաղ մը կը խորհի դարձեալ ճամբայ ելլել դէպի Թիֆլիս։ 1903ին, ուսուցչական մենկնելու նպատակով, կը մեկնի դէպի Մոսկուա, սակայն ճամբու ծախք չունենալով՝ կը հաստատուի Ռոստովի մէջ, ուր կը գտնէ ուսուցչութեամբ եւ նկարչութեամբ։ Շուտով կը տարածուի իր հռչակը, իր դիմանկարներով կը մասնակցի զանազան ցուցահանդէսներու, — այդ շրջանի իր լաւագոյն ստեղծագործութեանց շարքին կը պատկանին «Ջկնորսը», «Աստղագուշակը», «Աղջկան դիմանկարը», եւայլն։ Բայց եւ այնպէս Աղաջանեան կարելիութիւն չունեցաւ իր տաղանդը ցոյց տալու լիովին

1922ին վերադարձաւ Հայաստան, նուիրուեցաւ իր արուեստին իբրեւ ուսուցիչ եւ ստեղծագործ։ 1930ին կառավարութիւնը իրեն տուաւ վաստակաւոր գործիչի տիտղոս։

Աղաջանեան մասնակցած է Մոսկուայի, Բաքուի, Թիֆլիզի, Երեւանի ցուցահանդէսներուն։ Իր լաւագոյն գործերէն մէկ քանին գտնուելով են Մոսկուայի, Ռոստովի, Բաքուի եւ Երեւանի թանգարաններուն մէջ։

30 Ապրիլին, իր գործունէութեան 40ամեակին առթիւ, Երեւանի կերպարուեստի տան դահլիճին մէջ բացուեցաւ ցուցահանդէս մը, որ կը պատկերացնէր նկարիչին ստեղծագործութեան ճամբան եւ իրապաշտ արուեստին ամբողջութիւնը,— դիմանկարներ, իւղաներկ բնանկարներ, ինչպէս նաեւ Սուրէն Սպենդիարեանը, աշխատաւորներ, զինուորներ, «Հին Երեւանը», «Վերակառուցուած Երեւա-

նը», «Իմ բակը», եւայլն։

Նկարիչ Աղաջանեանի իրապաշտութիւնը կենդանի է եւ պարզ։ Դիմանկարները՝ բնական եւ նկարագրի խոր տպաւորութեամբ։

ԳԱՐԻ ՄՐՑՈՒՄ

—.—

Հայկական ժողովրդական լաւագոյն պարերը երեւան հանելու նպատակով, մրցում մը բացուած էր Երեւանի մէջ։ Երաժշտանոցի դահլիճին մէջ, 25 Ապրիլին տեղի ունեցաւ այդ մրցումը, մասնաւոր երեկոյթով մը, ուր ներկայ էին Գր. Ցարութիւնեան (Հայկոմկուսի քարտուղարը), Ա. Փիրումեան (վարչապետ), Գ. Ցալեան, Ցովհ. Գոգոսեան, Լ. Ցովսէփեան եւ Ա. Շահինեան։

Գարի մրցումին մասնակցեցան 44 հոգի,— պարերգին ուղղեղորդ, շալախօ, տրընգի, գաղախի, սանդի, ծնկի ծառ, կօխի, էնգէլի, միրզայի եւ այլ մենապարեր։

Մրցումին առթիւ ընտրուած էր ժիւրի մը, որ առաջնութեան մրցանակը տուաւ 12 հոգիի, իսկ 6 հոգի արժանացան խրախուսանքի։

ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾՈՒՀԻ ՈՒՐԱՐՏՈՒ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ.—

Այծեմնիկ Ուրարտու համեստ այլ տաղանդաւոր քանդակագործ մըն է, որ առաջին անգամ երեւան եկաւ 1926ին, Մոսկուայի ռուսական քանդակագործներու ընկերութեան կազմակերպած ցուցահանդէսին մէջ, ուր ունէր «Հանգիստ» եւ «Անապատական» գործերը։ 1927ին մասնակցեցաւ Ստեփան Շահումեանի արձանին ընտրութեան մրցումին եւ շահեցաւ մրցանակը Այնուհետեւ տուաւ բազմաթիւ գործեր, որոնց մէջ լաւագոյններն են «Մայրն իր որդու հետ», «Գեղջկուհին ջուր բերելիս», եւ այլ արձաններ, որոնք ցուցադրուած են Երեւանի ցուցահանդէսներուն մէջ։

Այժմ կը պատրաստէ, Ցովհ. Թումանեանի ծննդեան 70րդ տարեդարձին առթիւ, բանաստեղծին մեծադիր արձանը։ Լոռիի գեղեցիկ բնութիւնը իրեն ֆոն ընտրած, Ուրարտու կ'աշխատի պատկերացնել մեծ բանաստեղծը իր հերոսներուն հետ։ Արձանը կը չինէ քարէ եւ մարմարէ։ 10 մեթր բարձր պատուանդանին վրայ պիտի կանգնի բնական հասակով Գիքորը՝ ալինգր բերնին, Ախթամարը աշուղին հետ, Սաքօն Լոռեցի, Անուշը խելագար, եւ Սասունցի Դաւիթը, Մհերը Ներքը։ Պատուանդանին վերեւը՝ Ցովհ. Թումանեան՝ պրոնզէ

*** Եթէ բարոյական փիլիսոփայութիւնը տիրապետած ըլլար աշխարհի վրայ, ներկայ զինական յառաջդիմութեանց չափ, մարդիկ իրար պիտի չյօշոտէին գայլերու նման։

ՄԱՄՈՒԼ

ԶԱՐՀՈՒՐԵԼԻ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 Մայիս)։

— «Տագնապի, մղձաւանջի օրեր կ'ապրի մեր հայրենիքը։ Հեռու ենք, անձայն եւ զուրկ միջոցներէ, մինչեւ իսկ իրականութիւնը ճանչնալու, մեր երկրի անցուդարձերը գիտնալու համար։

Հազիւ չչուկներ կը հասնին մեզ, հատուկտոր տեղեկութիւններ, միշտ զգուշաւոր ու շարաշուք, եւ պէտք կ'ըլլայ ամիսներ սպասել, կացութեան տեղեկանալու համար քիչ մը աւելի։

Ի՞նչ հարկ արիւնոտ անուանացանկը յիշելու անգամ մը եւս։ Իրականութիւնը այն է՝ որ սպաննուած են, գընդակահարուած կամ բանտարկուած պետական ղեկավարներ, կուսակցական պաշտօնատարներ Հայաստանի մէջ թէ արտասահմանի մէջ գործողներէն, եւ վերջապէս, վերջին տասնամեակին համբաւի հասած մեր գրողներէն եւ արուեստագէտներէն շատերը։

Մէկ խօսքով, Հայաստանի մտաւորականութեան, քաղաքական, պետական ու զրական կալուածներէն, գըլխաւոր ու մեծարժէք ներկայացուցիչները բնաջնջուած են։ Նոր Ապրիլ 24ի մը առջեւ կը գտնուինք։ Ապրիլ 24 մը սակայն, որ ոչ թէ Թուրքին կազմէ սարքուած է, այլ հայու ձեռքով ու հայերէնով։ Դեռ կան այս եղերական պարագային թեկնածու խումբեր, որոնք իրենց ճակատագրին կը սպասեն բանտերու մէջ, եթէ արդէն այդ ճակատագիրը չէ հասած։

Ըստ վկայութեան «ականատեսին», որ ոչ-կուսակցական մըն է եւ վստահելի հետեւաբար ամէնավար-բարեգործական շրջանակներուն, այս կոտորածներն ու հալածանքները արդիւնք եղած են «ներքին» ու «հասարակական» կաթիններու։ Նախկին վարչապետ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան կոչ գացեր է նորքին գործավար Մուղունաքի արիւնոտ ապրանքին, եւ Ստալին վրդովուած, Միկոյանը Հայաստան է ղրկեր «պատասխանատուներու» սպրդելու համար...

Համաձայ՞ն ու հայրախնա՞մ, Ստալին դիտէ իրարու ձեռքով «խոպադուհեցներ» խառնակարարները, փոխանակ Մոսկուայի անունը խառնելու գործին եւ կոյրերու հոգին խռովելու։ Մարդիկ չեն տեսներ, որ եղածը անխնայ կոտորած մըն է մտաւորական ու ղեկավար տարրերու, որոնք որոշ թըւականի մը գործի վրայ եղած են։ Ու չեն համոզուիր՝ որ Հայաստանի մէջ տերեւ չի շարժիր, առանց Մոսկուայի հրահանգին ու հայրախնամ Ստալինի «աչալրջութեան»։ Ահաւոր խորհրդաւորութիւն մը կը պատէ դեռ այս

բոլորը, որոնք հետզհետէ պիտի պարզուին անշուշտ օր մը, երբ ցնծայ ու ամայանայ մեր հայրենիքը։

Այս արիւնոտ դէպքերու մէկ օղակը չէ՞ կազմեր նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի մահը, «սրտի կաթուածէ» ... մահ մը՞ որու մասին երկու լուր ունեցանք միայն. մէկ մը «կաթուածէ» ծրՆ եւ մէկ մըն ալ թաղումը... Թաղման թղթակիցը տեղեկութիւններ կը քաղէ, բայց հայ ժողովուրդը ոչ մէկ լուր ունի. ի՞նչպէս վախճանած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ի՞նչ պարագաներու տակ. ի՞նչ եղած են իր վերջին վայրկեանները եւ ի՞նչ վիճակ կը տիրէ 1500ամեայ էջմիածնայ մէջ... Արդէն ամիս մը եղաւ եւ ոչ մէկ տեղեկութիւն, ոչ Գերագոյն Խորհուրդէն, ոչ ալ խորհրդային թերթերու մէջ, ուր որեւէ «ընկ. Միկոյեան» համար սիւնակներ կը լեցուին, գիւղական թղթակիցներու կողմէ ալ յաւելուածական տեղեկութիւններով։ Հա՞ր էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որու մահուան մասին լռած են էջմիածնի «գիւղն» ալ, թղթակիցներն ալ...

Այս են պայմանները մեր հայրենիքին, բայց մեր սամիտմար թղթակիցներն ու խմբագիրները, ապացուցանելու համար իրենց «Հայաստանեան» ըլլալը, կը գրեն թէ «ժողովուրդը առհասարակ հանգիստ է եւ ոչ մէկ կերպով չէ վնասուած այդ դէպքերէն»։ Կամ յիմարամտութեան մրցանակի կորզելու համար, կը յայտարարեն թէ «փոթորիկը անցած է մեր երկրին եւ խաղաղութեան շրջանի վերահաստատուած»...

Այս հոգեբանութեամբ եւ ստրկամտութեան այս ոգիով, եթէ հազարաւորներ ալ ջարդուին, նորէն «ժողովուրդը» «հանգիստ» կարելի է տեսնել, քանի որ իրեն, նոյն այդ ժողովուրդին հարցնող չկայ...

Կը հանդուրժէին երէկ ամէն բանի, եւ «սուտ» ու «չիթիւրանք» կը համարէին, երբ մենք էինք տեղեկատուն, այսօր իրենք ալ կը հաղորդեն, բայց դառնութ մը ջուրով կը լուան ամէն արիւն եւ «հանգիստ» կը տեսնեն ժողովուրդը։ Անշուշտ, գիտենք թէ «Օրագրեներուն ու ջարդարարներուն չենք կրնար հասնիլ, բայց համդուրժել ոճրագործութիւններուն եւ ջանալ նորքին ու մեկուսի «անցք» նկատել զանոնք, ցոյց կուտայ արիւնոտ իշխանաւորներուն աւելի փառելու հոգեկան տրամադրութիւն մը։ Վարժուիլ ամէն արարքի ու վարժեցնել ուրիշները,— բարոյական մըն է սակայն, որ հայրենիքի դժբախտութիւնը կը կրկնապատկէ արտասահմանի մէջ ալ։

Ապրիլ 24ը կը շարունակուի մեր հայրենիքին մէջ, այլ ձեւերով եւ ուրիշ ձեռքերով, նոյնքան արիւնոտ ու դաժան։

Գիտի գիտե՞նք հեռուէն ձեռնածալ, թէ պիտի զանք իրարու քով մտածելու հնարաւորը, արտասահմանի կամքը, հայութեան գոնէ հոգեկան միութիւնը հաստատելու համար։ Այո՛, գոնէ հոգեկան ու բարոյական միութիւնը՝ մեր հայրենիքի մէջ տեղի ունեցած արիւնոտ ու անմարդկային դէպքերուն հանդէպ»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով։

ՄԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ու կ'ըսէր. «Յայտնի է թէ ի՛նչ հասնար առւն եղած է։ Նայէ՛ ու մի պատուէր։ Քանի՞ հիւրեր հոս ի-... ու անոր սեղանէն կշտացած են։ ...գաւիթին մէջ մանուկներ խաղացած են։ Սա օճախին մէջ հանին կե-...նկեր եփած է։ Սա պատին տակը ...ու փեսայ օրհնուած են։ ...նրոփ մեծ ամբարները դատարկ։ ...Թեները ինկած։ Շէնքը աւեր ու կի-...փուլ Օր ըլլար որ մենք հոս հիւր ...ինք Մեզի ինչ պատիւներ պիտի ...էին. Ձէ՞ որ Հայեր էինք մենք ալ։ ...մակ դային քակելու եկած ենք... ...մակ դային պէտք է քակենք... ըս-...էք տեսնեմ, ձեռքերդ կը բանի՞ն...։ ...կեաս լաւ...

Թուրքերը առնէ մը լաւ յափրացած ինչքերով, մոլութիւններու եռանդ էին. Ամէն գիշեր աղջիկ կը խաղ-...նէին ու կ'երգէին ու կը գինովնա-...ն մինչեւ լոյս։ Բարոյական ու նըրբաքեր մնացած չէր։ Սեռային հի-

ւանդութիւնները մեծ համեմատութիւն առեր էին։ Ընտանիքի ու տասնեակ զաւակներու տէր տարեց ու անտանի Թուրքեր Սըվազ բուժուելու կարթային սեռային ախտերէ։ Քանի՛նե՛ր, այլեւս փճացած, կը քալէին իրենց ոտքերը բացուած, կարկինի ձեւով փոխելով։ Կին, օղի ու հաճոյք։ Հայուհիները առատ էին անոնց համար։ Ու շատերը անոնցմէ, լոյսի պէս աղջիկներ, վարակուած։ Ամէն Թուրք զինուոր ժամանակաւորապէս հասա մը ունէր անոնցմէ։ Երբ փոխադրուէր, կը ձգէր զայն ու կ'երթար։

Ամէն դասակարգի Թուրք նոյն նկարագիրը ունէր։ Ամենամեծ Թուրքը, որուն ենթակայ էր նահանգը զինուորապէս, Ռօզֆա գումանտանը, օր մը խնճոյք ունէր տեղին Էշրաֆ, հարուստ ու բարձր դասակարգին հետ։ Կը պատմուէր։ Լսեցի իրենց խօսակցութիւնը մինչեւ վերջ։ Զարգեր, կողոպուտներ ու նման պատմութիւններէ վերջ կարգը գեղեցկու-

թեան եկաւ։ Ո՞ր ազգի մէջ էին ամէնէն գեղեցիկ կիները։ Ի վերջոյ ամէնէն հարուստ էշրաֆը իրաւունք շահեցաւ, թէ՝ Հայերուն մէջն են...

Հայերուն արտերը, տուները եւ ունեցածները իրենց ափին մէջ, նորէն իրենք Հայերէն անօթի էին։ Հոն մեծ սով կար։ Անօթիներ կանչելով փողոցները կը շրջէին— «Մ՛վ գթասրտներ, անօթի ենք, փշուր մը հաց...»։ Գեռութեան փուռին աւլուքը երբ փողոց նետէին, անօթիները շուներուն հետ անոր վրայ կը թափէին։ Անոնք փուռը պաշարման տակ էին առեր միշտ ու կը սպասէին փըշրանքի։ Օր մը փուռպանը ցայրացած պոռաց.— Ես կը զարմանամ, այսքան մուրացկաններուն մէջ կնավուր մը չկայ։ Անոնք իրենց գիրենք կ'ապրեցնեն։ Բոլորը մեր շան ցեղէն են...

Շուկային 40 խանութներէն 30ը դեռ Հայերուն ձեռքն էին։ Շուկան չէր էր Հայերով։ Անոնք բանջարեղէններ կը հասցնէին ու կը ծախէին։ Անոնք հաց կը պատրաստէին ու կը ծախէին։ Անոնց ձեռքն էին արհեստները։ Թիթեղագործ երկու պատանիներ կային։ Ծնողք, տուն, բանմը չէր մնացած։ Նորէն հարստացեր էին փութով։ Ե-

թէ հայ գործիւնը, հիւանը, որմնադիրը Հայն էին, Թուրքերը բոլորովին կը զառնային քարի շրջանին։ Թուրքերուն մեծամասնութիւնն ալ իւրացուցած էր քրտական առացուածքը. թէ՝ «Հայը երկրին ծաղիկն էր, ան գնաց, պլպլէպն ալ հետը տարաւ...»։

Բոլոր արհեստաւորներուն մէջ ամենէն կարեւորները դարբիններն էին։ Անոնք Սեբաստացի առաջնակարգ վարպետներ էին։ Փուքին առջեւ, մըրոտ խանութին մէջ, կ'երգէին ու մուրճը կը զարնէին։ Կ'աշխատէին շարունակ, գլխիկոր։ Ցուն ու տեղ կը յիշէին, ու իրենց սրբտերն ալ այնքան կ'առկայծէին որքան քուրան։— Ոսկա՛ն, Կարապե՛տ, փուքը փչէ՛։ Թուրք անո՞ւնն ինչ։ Իրենք Հայեր էին։ Ու այդ հայութիւնը ուրացած չէին բնաւ։ Գիտէին թէ իրենք պէտքի համար ողջ թողուած են։ Ու առանց ատոր, օ՛ր մը չէին կրնար մնալ։ Հայ էին ու Հայ կը մնային։ Ու չէին ստորնանար, բնա՛ւ, բնա՛ւ։ Երկուքը իրարու եղբայրներ էին։ Խարտեաշ մազ ու կապոյտ աչք ունէին։ Մէկը պատանի էր, շատ թարմ դեռ, միւսը տարեց մարդ։ Մէկտեղ կ'աշխատէին ու մէկտեղ կը պառկէին։— Մէկտեղ ալ պիտի մեռնինք կ'ըսէին։ Ի՛նչ կայ որ։

Կը մեռնինք, կը մեռնինք.— անհէ անդի՞ն...

Իրենց քով պահեր էին աչքի նշան մը, որ իրենց վարպետին, Ոսկանինն է եղեր։ Ոսկան վարպետ չէր այլեւս։ Զայն կը զարնէին զմելիներու վրայ։ Կը շինէին ադիւ ու ընտիր զըմելի ու դանակներ։ ... Ու կը փչէին փուքը, ու կը կայծկլտար քուրան։ Շէկ երկաթը կը հանէին դուրս — Զարկէ՛ք, շուտ, ու կը զարնէին ... Ձէ՛ր գիտեր անոնց սրտե՞րը աւելի շատ կը վառէին ու կայծկլտային, թէ այդ արուեստական քուրան...

Քանի՞ տարի էր անոնք ողջ էին։ Ու չէին գիտեր թէ երբ պիտի զարնուէին։ Բայց հերոսական էր միշտ։ Կօշկակարը ուղղապան ըրած էին ու վաճառականը հօտաղ։ Ուսուցիչը դերձակ եղած էր ու ոսկերիչը ծառայ։ Ամէն բան շրջած էր այդ օրերուն։ Հաւաչանքի մէջ թրծուած, խորշուած, անտուր էին անոնք։ Այդ բոլոր տարտամութեանը մէջ մէկ բան գիտէինք բոլորս,— վրէժն էր այդ։ Մենք անդրշիրիմեան ուրուականներ այլեւս, այս կեանքին համար...։ Ոչ ոք, ոչ ոք պիտի կրնայ ըսել թէ անոնք ինչ-պէ՞ս չարչարուեցան մեռան։ Կը պատ-

մեն անոնց մասին տխուր վէպեր, որոնք մոռացումը առաւ տարաւ։ Կը գովուէր Զարայի մօտ Քէչէլ Եուրտ հայ գիւղը իր հերոսութեան ու քաջութեան համար։

Քաղաքին բոլոր ջաղացպաններն ալ գրեթէ Հայեր էին, Սըվազի Դաւրա գիւղացի։ Թուրքերը այդ գիւղին ինայեր էին, որովհետեւ ան ամբողջութեամբ արհեստով ջաղացպան էր։ Անոնք քիչ կորուստ ունէին։ Իրենց ընտանիքները միասին էին։ Աղէկ կ'ապրէին։ Սենեան անոնցմէ մէկուն քով կ'աշխատէր։ Հիւանդացաւ հոն։ Ու մեռաւ այնքան եղերականօրէն։ Ջինքը տարին ու նետեցին հասարակաց փոսերուն մէջ։ Քաներկու տարեկան հազիւ կար ան։ Նշանուած էր գիւղը, բայց դեռ չէր ամուսնացած։

Ջաղացպանները թրքացած էին։ Իրականին մէջ Հայ։ Զարայի ջաղացպան մը կար, անունը Ալի աղա։ Եղբօրը շատ երիտասարդ այրին ու կինը քովն էին։ Գիշերը դուռները կը գոցէին ու կը սկսէին հայերէն խօսիլ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(84)

(Շար.)

Չեխական կառավարութիւնը ընդ առաջ երթալով Անգլիոյ թելադրութեանց, կը յայտարարէ թէ պատրաստ է ուշադրութեամբ նկատի առնելու զանոնք, Հէնլայնի հետ կատարուած բանակցութեանց ընթացքին։ Բայց, որպէս չէ յայտներ իր ծրագիրը։ Լոնտոնի չեխական շրջանակներուն մէջ կը պնդեն թէ Չեխոսլովաքիա երբեք չի կրնար վերաքննել իր քաղաքականութիւնը, այսինքն խզել Խ. Միութեան հետ կնքուած դաշինքը, ինչպէս կը պահանջէ Հէնլայն։

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Մեծն Բրիտանիա մասնաւոր տնօրինութիւններ կամ գիջումներ չէ առաջարկած չեխական կառավարութեան։ Մենք պնդեցինք թէ անհրաժեշտ է որ չեխական կառավարութիւնը կարելին փորձէ, գիւրացնելու համար բանակցութիւնները Գերմանիոյ հետ եւ չեխական կառավարութիւնը կատարելապէս համաձայն դտնուեցաւ այս կէտին վրայ»։

Քանի մը երեսփոխաններ պահանջեցին որ կառավարութիւնը ապահովցնէ թէ ուժ պիտի չտայ այնպիսի պահանջներու որ կրնան վնասել Չեխոսլովաքիոյ ապահովութեան։ Խորհրդականը չպատասխանեց։ Այս առթիւ ճշդեց թէ Գ. Հէնլայն Լոնտոն այցելած ատեն չէ տեսնուած կառավարութեան ո եւ է մէկ անդամին հետ, իսկ խորհրդական Վէնսիթարթի հանդիպած է ոչ թէ արտաքին գործերու պաշտօնատան, այլ անհատական երեկոյթի մը մէջ։

** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ չեխական կառավարութիւնը խնդրած է նախկին նախարար Չըրչիլէն, տեղեկութիւններ հաղորդել Հէնլայնի հետ եղած խօսակցութեանց մասին, մանաւորապէս իմանալու համար թէ ապատամբութեան սպառնալիքներ եղա՞ծ են։ Չըրչիլ պատասխանելով ըսած է որ եթէ Գերմանները Չեխոսլովաքիոյ մէջ ալ շարժին այնպէս ինչպէս Աւստրիոյ մէջ, Անգլիա պիտի չկրնայ բան մը ընել։ Ուրիշ խնդիր, եթէ բռնութիւն բանեցնեն։

«ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ»

Թուրքերէն Ճիւմհուրիյէթ լրագիրը զարմանազան բաներ կը պատմէ այս խորագրով գրութեան մը մէջ (11 Մայիս), անշուշտ արդարացնելու համար նորանոր աւարառութիւններ.—

«Գրած էինք թէ, ի ծնէ Կեսարացի եւ Հնդկաստանի մէջ մեռած էմիրխանեան անուն Հայ մը մեծ հարստութիւն մը թողած է։ Ժառանգորդները, երբ լուր կ'առնեն թէ արտասահմանի մէջ շատ մը աչքըբացներ գործունէութեան լծուած են էմիրխանեանի թողած միլիոնները ձեռք անցընելու համար, կառավարութեան կը դիմեն ապահովելու իրենց իրաւունքները պաշտպանուելու։ Օդանաւային Միութիւնը խնդիրը ձեռք առնելով, կը յաջողի ի նպաստ ժառանգորդներուն վճիռ մը ձեռք բերել Մաարաֆի դատարանէն։ Միայն թէ, այս միջոցին կարեւոր գեղծում մը երեւան կ'ելլէ եւ իրաւասու իշխանութիւնները քննութեան կը ձեռնարկեն այս մասին։

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Բերայի Հայոց եկեղեցիին Թաղ. Խորհուրդը, կեղծ ժառանգութեան թուղթ մը առած է կնոջ մը որ ոչ մէկ կապ ունի Հնդկաստանի մէջ մեռնող էմիրխանեանի հետ։ Թաղ. Խորհուրդին առած այս կեղծ գրութիւնը Եգիպտոս ղրկուած եւ անկէ ալ Մաարաֆի դատարանին ներկայացուած է։ Երբ խնդիրը կ'իմացուի, Թաղ. Խորհուրդի ատենապետը, անդամներն ու քարտուղարը կը հարցաքննուին։

Կեղծ փաստաթուղթը տրուած ատեն Թաղ. Խորհուրդի անդամ երկու հոգիի հարցաքննութիւնն ալ առանձնապէս կը կատարուի։ Նոյնպէս տեղեկութիւններ ուղղուած են կեղծ ժառանգորդին ի նպաստ վկայողներէն։

Միւս կողմէ, հասկցուած է որ Բերայի Թաղ. Խորհուրդը իր ուրիշ կարգ մը խնդիրներուն մէջ ալ անկանոնութիւններ գործած է։ Այսպէս, 150 ոսկի ամսաթոշակ ստացող պաշտօնեաներու ամսականը 40 ոսկի ցոյց տրուելով տուրքի կարեւոր մաքսանենգութիւն մը կատարուիլը հաստատուած եւ Թաղ. Խորհուրդը 27.000 ոսկի դրամական տուգանքի ենթարկուած է։ Այս որոշումը վճռական հանգամանք ստացած ըլլալով, Բերայի եկեղեցիին հասոյթները «հաճզի» տակ առնուած եւ 27.000 ոսկիի հասնող տուգանքին 6000ը անմիջապէս գանձուած է»։

ՀԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԴԷՄ հաստատուած օրէնքներու գործադրութենէն ի վեր, 55.000 Հրեաներ Մ. Նահանգները գաղթած են Գերմանիայէն։ — Գերման իրաւագէտի մը տեսութեամբ, արիական վարժապետ մը կրնայ ձգել իր յարկաբաժինը, առանց պայմանաժամին սպասելու եւ նոյնիսկ հատուցում պահանջելու իրաւունքով, եթէ իմանայ որ Հրեաներ կը բնակին շէնքին մէջ։ Ամէն տանտէր պարտաւոր է նախապէս լուր տալ այդ մասին։ Հրեայի մը հետ նոր պայմանագրութիւն մը կնքած ատեն ալ պարտաւոր է լուր տալ վարձակալներուն։— Զինուորական հրամանատարութիւնը հրովարտակով մը յանձնարարեց որ սպաները կարելի եղածին չափ զգուշանան հրէական տուներու մէջ բնակիլ։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Աթլանթա քաղաքին համանուն պանդոկը այրելով, 70 հոգի վառեցան բոցերուն մէջ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «Սիթի ավ Նորֆոքն» շոգենաւին մէջ, որ Լոնտոն հասաւ առջի օր, խոհարար մը գաշունահարելով իր ընկերը, ծով նետուեցաւ ուղեւորներու աչքին առջեւ։ Երեք նաւաստիներ փորձեցին ազատել, բայց իրենք ալ խեղդուեցան ալիքներուն մէջ։

ԻՆՖԼՈՒԷՆԶԱՆ (այսօրուան կրիփը) բուժելու համար մէկ տարիէ ի վեր փորձեր կը կատարէր ռուս գիտնական մը, փրոֆ. Բարիկին, Մոսկուայի մէջ։ Իբրեւ արդիւնք, խորհրդային գիտնականը հնարած է շիճուկ մը, որ հիւանդութիւնը բոլորովին կը բուժէ 24 ժամէն։ Շիճուկը նախ փորձեց իր վրայ, յետոյ մուկերու վրայ։ Աւելի լայն փորձեր կատարուեցան գիտական կաճառի 80 անդամներուն եւ եւ նոյնքան կամաւորներու վրայ։ Բոլոր պարագաներուն մէջ ալ հիւանդութիւնը 24 ժամէն բուժուեցաւ և նոր բարդութիւններ չծագեցան. Շիճուկը ճարուած էր 3—4 օրուան վառեակներու սաղմէն։ Փորձի մը ատեն մուկերուն ներարկուեցաւ մահացու չափէն 13.000 անգամ աւելի զօրաւոր թոյն մը. բայց երբ շիճուկը գործածեցին, բոլորն ալ ողջ կացան։

ԿԻՆ ԴԵՍՊԱՆ մը պիտի նշանակուի Մ. Նահանգներու կառավարութեան կողմէ, հաւանաբար Մոսկուայի համար, որուն դեսպանը՝ Տէյվիս, հրաժարեցաւ, իր կինը 5.000.000 անգլ. ոսկիի ժառանգութիւն ստացած ըլլալով հօրմէն։ Դեսպանուհին կը կոչուի Տիկին Սըսիլ Գրոյ եւ 48 տարեկան է։ Նախապէս վարժուհի էր, իսկ վերջին տարիներս կըհետեւէր միջազգային յարաբերութեանց ուսումնասիրութեան։ — Ամերիկեան դեսպանի մը տարեթոշակն է 3500 անգլ. ոսկի։

300.000 ՀՈՂԱԳՈՐԾՆԵՐ անհկարագրելի աղէտի մը պիտի մատնուին Տանըմարքայի մէջ, եթէ անձրեւը քանի մը օր ալ ուշանայ։ Երաշտը կը շարունակուի ամիսներէ ի վեր եւ կը սպառնայ ամէն բան փճացնել այս շաբթու։ Արտակարգ ցուրտը եւ երաշտը արդէն փճացուցած են բոլոր բոյսերը։ Ամբողջ տարածութիւններ չորցած անապատներու կը նմանին։ Կաթնատնտեսութիւնն ալ ջլատուած է։ Բազմաթիւ անասուններ ոչնչացած են։ Այժմէն նպաստ կը հաւաքուի։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ գերմանական նախկին դեսպան Ֆոն Փափէնի նախորդ քարտուղարին՝ Պարոն Ֆոն Քէթէլէրի դիակը գտնուեցաւ Դանուբի մէջ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԷՍ-ԹԱՃԵԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ ուրբաթ (Մայիս 20) երեկոյեան ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Գրենօպլ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Հ. Յ. Դ. Գատ. Միութեան դասախօսութիւնը 18 Մայիս, չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, ազգ. վարժարանին մէջ։ Կը դասախօսէ Գ. ՓՈԼԱՏԵԱՆ։

×

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Աշնունի» ենթակոմիտէի ժողովը 18 Մայիս, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ակումբին մէջ։

«Վրէժ» խումբի ժողովը, 19 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական տեղը։

«Համազասպ» խումբի ժողովը՝ 20 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 21 Մայիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին։

«Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական տեղը։

«Մարզպետ» խումբի ժողովը 23 Մայիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին։

Այս ժողովներուն կը խօսի Ընկ. Վ. Ինճեեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 Մայիս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին PETIT JOURNAL սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Գ. ԺԻՐԱՅՐ ԹԷՆ ԿՈՏԱՐ

(Մերակուտական, Նախկին Նախարար)

ՐԱՖՖԻ ԽՄԲԱԿԻ ժողովը, 19 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Café le Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, կը խօսի Գ. ԱՐՇԻԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայ երիտասարդութիւնը հայութեան սպառնացող վտանգներուն հանդէպ»։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը Հինգշաբթի, 19 Մայիս ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Հ. ԾԷՔԱՔ Յ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ. Նիւթ՝ «Կիլիկիա եւ Հալէպ Հինգ. Երրորդ»։

ԶԱՐԴԱՆԻՇ (COCARDE)

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Հայկական եռագոյնն ու Արարատը 1918 - 1938 թիւերով կը ներկայացնէ մեր պատրաստած գունաւոր զարդանիշը.

Նշանակուած է խիստ մատչելի ծախուելու գիններ — մինչեւ 250 հատը՝ 75 սանթիմ 250 - 500, հատը՝ 65 սթ. 500էն վեր հատը 60 սանթիմ

Կը վաճառուի ՄԱՅԻՍ 28ի տօնակատարութիւնը կազմակերպողներուն մրայն եւ կանխիկ. Ապսպրանքներ կ'ընդունուին մինչեւ Մայիս 20. դիմել S. T. Tovmassian, 20, Rue Jouy-Rouve, Paris (20).

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ սրահին մէջ, 22 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱԲԱՆ Կ'ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար. թարգմ. Ա. Մատաթեանց). երեք ժամ ծիծաղ։
Կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՏՕՆԱԼՏ, Տէր եւ Տիկին ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԻՐԱՖԵԱՆ, Օ. ՍԱՆՃԱՔ, Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ՐԱՍԳՈՒԼԵԱՆ եւայլն։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

LES TAPIS «ARMENIA» 23 Rue Jean Mermoz մեթրօ St. Philippe du Roulle Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը որ նոր գորգ. գործել գիտնայ։ Դիմել առաւօտները ժամը 9,30էն 10.30։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եալովայի Գըլըճըլըղացի որբեւարճառ Գրիգոր Պարսամեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Աղասի որ ամուսնացած էր, Սրբուհի, Զարուհի, Հայկուհի եւ Պարսամ, որ 7 տարեկան էր տարագրութեան միջոցին։ Իր մայրը՝ Երանուհի, անօթի մնալով իր զաւակը՝ Պարսամ, ծախած է Արաբներուն 10 օխա ալիւրի փոխարէն։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կամ հասցէներնին գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց ծերացած հօր՝ Krikor Barsamian, 25, Rue Nouvelle, Alfortville, (Seine), France։

ԿԱՐԵՒՈՐ Է ԿԱՐԴԱԼ

ԴԻՒԱՆ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(Առաջին հատոր)

Գին 30 ֆրանք, փոստի ծախքով 35

Դիմել «Յառաջ»ի

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Damesme — PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15 - 70
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ՄԱՅԻՍ — JEUDI 19 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3734 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Երէկ ընթերցողները կարդացին կարգ մը տեղեկութիւններ՝ Կովկասի կացութեան մասին:

Մեր թղթակիցը զանոնք հաղորդած էր իբրեւ զրոյցներ, որոնց վաւերականութիւնը դժուար է երաշխաւորել: Ամէն պարագայի մէջ, ժամանակն է որ պիտի լուսաբանէ զանոնք, ինչպէս այն բոլոր տեղեկութիւնները որ կը շրջին ամիսէ մը ի վեր, թէ՛ Հայաստանի եւ թէ ընդհանրապէս Կովկասի մասին:

Ի՞նչ կ'ըսէին հրատարակուած զրոյցները.

1. Շարունակ ստարահպատակներ կը հեռանան — կը ստիպուին հեռանալ Կովկասէն: (Թղթակից մը մինչեւ 15—16,000 կը հասցնէ անոնց թիւը):

2. Խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է Կովկասի սահմանակիցները փոխադրել Ռուսաստանի խորքերը եւ անոնց տեղ հաստատել Ռուսեր (Մալականներ): Նոյնիսկ բասներ կան թէ արդէն Ռուսեր հասած են Նախիջեւանի շրջանը:

3. Քանի օր առաջ, Կովկասի տեղական զօրամասերը (հայկական, վրացական եւ թաթարական) մէկ գիշերուան մէջ տեղափոխուած են Ռուսաստան: (Ուրիշ աղբիւրներ ալ հաղորդեցին այս լուրը) «Երբ ռուսական գինուորները կը հասնէին, տեղական զօրքը անմիջապէս կը փոխադրուէր Ռուսաստան: Անոնք մինչեւ վերջին վայրկեանն ալ չէին գիտեր թէ ո՛ւր կը փոխադրուին»:

Կիրակի օր ալ հրատարակած էինք ուրիշ տեղեկութիւններ, որոնց համաձայն Դաւալու - Սաղարակ շրջանին մէջ 7—8 քիւրտ-թաթարական գիւղեր տեղահան եղեր են, գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքած ըլլալով թրքական կառավարութեան հետ:

Տեղեկատուն կ'աւելցնէր.

- «Քիւրտերը որոշ դիմադրութիւն ցոյց տուին, բայց պատժուեցան: Սահմանամերձ թաթարական գիւղերը եւս քշուեցան երկրի խորքերը, որպէսզի կապ չունենան թրքական ուժերու հետ: Ռուսական պահականներուն հրամայուած է անյապաղ հեռանալ սահմանային շրջաններէն: Անոնք որ չէին հեռացած տասը օրուան ընթացքին, ձերբակալուեցան եւ քշուեցան երկրի խորքերը: Այս կարգադրութիւնը կապ չունի սահմանաբնակ Հայերու հետ: Սահմանագլուխը զօրացուած է զուտ ռուսական զօրամասերով»:

Ինչպէս կը տեսնէք, այս բոլոր տեղեկութիւնները իրար կը լրացնեն: Ուրիշ խօսքով, «բաներ մը» կ'անցնին կը դառնան Կովկասի մէջ:

Այս իրողութիւնը կը հաստատուի երկու ականատեսներու վկայութիւններով ալ, որոնց համաձայն վերջերս զինուորական գործեր հաստատուած են Հայաստանի մէջ: Տեսակ մը պաշարման վիճակ, այնքան խիստ որ, միեւնոյն շրջանին մէջ գիւղէ գիւղ երթալու համար անգամ արտօնութիւն կը պահանջուի:

Անշուշտ չէք սպասեր որ խորհրդային թերթերը մանրամասնութիւններ հրատարակեն այս մասին, լուսաբանելով իրական կացութիւնը:

Կը յիշենք, միայն, որ անցեալ ապրիլին փորձեր կատարուեցան Երեւանի մէջ, հակօդային պաշտպանութեան համար:

Այդ առթիւ ազդեր հրատարակուած էին «Խ. Հայաստան»ի մէջ: Նոյն թերթը ապրիլ 24ի թիւին մէջ ծանուցանելով «հակաօդային պաշտպանութեան առաջին ցերեկային վարժական պարապմունքը», կը գրէր.

« Երեւան քաղաքի իւրաքանչիւր քաղաքացի պէտք է գիտենայ, որ պարապմունքն անցկացնելիս տրուելու է «օդային տագնապի» ազդանշան: «Օտ» ազդանշանը տրւում է շչակներով, շոգեքարշերի, ֆաբրիկաների, գործարանների սուլիչներով, ինչպէս նաեւ ռադիոյի միջոցով, հետեւեալ բառերով,— «Օդային տագնապ»— 6 րոպէի ընթացքում »:

Եւ այնուհետեւ շարք մը հրահանգներ, ինչպէս ամէն տեղ: Իբրեւ հետաքրքրական պարագայ յիշենք որ վտանգի ազդանշանը տրուած ատեն, հանրակառքը ձրի պիտի փոխադրէ հակօդային պաշտպանութեան մարտիկները, կազարգել դիմակ ունեցողները պէտք է առնեն եւ պատրաստ պահեն իրենց գործիքները եւն.:

Ուրեմն, անսովոր վիճակ մը կը տիրէ Կովկասի մէջ, ի նախատեսութիւն մօտաւոր կամ հեռաւոր անակնկալներու:

Այս բոլորին մէջ ամէնէն յատկանշական պարագան այն է որ, խորհրդային իշխանութիւնը եթէ չի վստահիր Թուրք - Թաթար տարրերուն եւ Քիւրտերուն, չի վստահիր նաեւ տեղական զօրամասերուն:

Ինչպէս ցարական իշխանութիւնը, խորհրդայինն ալ դէպի Ռուսաստանի խորքերը կը քշէ տեղական զօրամասերը,— հայկական, վրացական կամ թաթարական:

Երբ այսպէս կը վարուին խաղաղութեան ատեն, տրամաբանօրէն կը հետեւի թէ՝ աւելի ծանրակշիռ պարագաներու մէջ, օրինակ՝ պատերազմի պահուն, տեղական զինուորները պիտի փոխադրուին հեռաւոր ճակատներ, փոխանակ յատկացուելու իրենց հայրենիքին պաշտպանութեան.

Կը յիշենք, ճիշդ ինչպէս ցարական իշխանութեան օրով, երբ հայ զինուորները կը հալէին Կալիցիոյ ճակատին վրայ կամ Մազուրեան ճախճախուտքին մէջ, մինչ անդին Կովկասի մէջ դեռ նոր զօրաշարժ կը կատարուէր, եւ աւելի անդին, Թուրքիոյ մէջ, ամբողջ ժողովուրդ մը կ'անհետանար, անխնայ եւ անարգել...

Այս պատկերին առջեւ, միամիտներ կամ բթամիտներ միայն կրնան մխիթարուիլ այն իրողութեամբ թէ ռուսական զօրքը կենած է սահմանները: Մեծ պատերազմը ի՛նչ դասեր սորվեցուց ռուսական զօրքի, բուն բառով՝ սպայակոյտի «քաղաքականութեան» մասին, իր սեփական արիւնով փրկուած Վասպուրականն իսկ զոհելով, ի վերջոյ ..

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՆՐ Է

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն մայիս 17 թուականով.—

Քէմալ Աթաթիւրք որ հիւանդ էր քանի մը ամիսէ ի վեր եւ վերջերս ապաքինած, նորէն հիւանդացաւ: Վիճակը այնքան ծանրացած է որ նախագահը այլեւս չըրաղիր պետական գործերով: Աթաթիւրք ծանրապէս կը տառապի անդամալուծումէ մը: Թէեւ կարելի է որ ապաքինի եւ կարենայ զբաղիլ պետական գործերով, սակայն կը կարծուի թէ վարչապետ Ճէլալ Պայար նախագահ պիտի նշանակուի իրեն տեղ: Աթաթիւրք 57 տարեկան է:

Ազգային փոխառութիւնը փակուեցաւ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, հինգ միլիառ ֆրանքի ազգ. պաշտպանութեան փոխառութիւնը շրջաբերութեան հանուած օրն իսկ, երկուշաբթի, բուն գումարէն աւելի արձանագրուած ըլլալով, փակուեցաւ երեքշաբթի օր: Կառավարութիւնը մէկ օր ալ երկարաձգեց պայմանաժամը, որպէսզի գաւառը կարենայ օգտուիլ: Բայց եւ այնպէս շատեր յուսախաբ եղան, որովհետեւ դրամատուները երեքշաբթի առտու իսկ կը մերժէին նոր արձանագրութիւն ընդունիլ:

Ելմտական նախարար Պ. Մառշանտօ այս առթիւ յայտարարեց թէ ձեռնարկը այնքան ջերմ ընդունելութիւն գտաւ որ, այլեւս անհրաժեշտ չէ նոր փոխառութիւն կնքել երկար պայմանաժամով, գոնէ ատենի մը համար: Փոխառութիւնը փակուած ըլլալով, անոր տարփողանքին համար (ծանուցում) ծրագրուած միջոցներն ալ չեղեալ համարուեցան: Այսպէս, Փարիզցիները զրկուեցան զինուորական օդանաւերու միջոցաւ արձակուած լուսաւոր ազդերէն, որոնք պիտի շարունակուէին վեց օր:

Ելմտական նախարարը իր յայտարարութեան մէջ գոհունակութեամբ շեշտեց թէ «երկիրը ինքն իրեն վստահութիւն յայտնած ըլլալով, շատ շանցած պիտի վայելէ անոր բարեբաստիկ արդիւնքները»:

Կառավարութիւնը երէկ նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որով գանձային նախարարութիւնը կ'արտօնուի ազատօրէն վարկ բանալ Ֆրանքի երաշխաւորութեան ֆոնտին, նախապէս նշանակուած 14 միլիառէն աւելի: Այս վարկերուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ի հարկին ոսկի եւ օտար դրամ գնել, Ֆրանքին գինը պահպանելու համար: Ուրիշ հրամանագրով մը, երաշխաւորութեան ֆոնտը՝ որուն տրամադրութեան տակ 6 միլիառ ֆրանք դրուած էր նախապէս, պիտի կրնայ ոսկի գնել անոր մէկ մասով:

Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւններ

ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Արտաքին նախարար Պ. Ժօրժ Պոնէ առջի օր մանրամասն զեկուցում մը տուաւ միջազգային կացութեան եւ մասնաւորապէս Ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց մասին: Այս առթիւ կը սպասուէր որ դեսպան մը նշանակուի Հռոմի համար, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ յետաձգուած է այդ խնդիրը, իբրեւ հետեւանք Մուսոլինիի վերջին ճառին: Նոյն աղբիւրին համաձայն, կառավարութիւնը հրահանգած է Հռոմի դեսպանատան գործակատարին՝ իր զարմանքը յայտնել Ճենովայի ճառին առթիւ: Ինչպէս կը յիշուի, Մուսոլինի այդ ճառին մէջ ըսած էր թէ չի գիտեր որ պիտի յաջողի՞ն Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները, որովհետեւ «Ֆրանսա Պարսելոնայի յաղթութիւնը կ'ուզէ, իսկ մենք՝ Զօր. Ֆրանքոյի յաղթանակը»: Շատեր կ'ենթադրեն թէ Մուսոլինի այս յայտարարութեամբ կ'ուզէ որ Ֆրանսան ալ իր դիրքին հետեւի սպանիական պատերազմին մէջ, իբրեւ գին Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան: Բայց Ֆրանսական կառավարութիւնը չուզեր փոխել իր դիրքը, եւ այդ իմաստով հրահանգներ հաղորդուեցան Հռոմի դեսպանատան գործակատարին:

Ազգայնական թերթ մը այս առթիւ գրեց կուտայ թէ բանակցութեանց յապաղման պատճառ եղած է Երեսփ. ժողովի նախագահը, Պ. Էռիօ: Այդ լրագրին կարծիքով,, Պ. Տալատիէ եւ Պ. Պոնէ կ'ուզէին Հռոմի դեսպան նշանակել նախկին վարչապետ Ֆլանտէնը, որ պատրաստուած էր մեկնելու, բայց Պ. Էռիօ միջամտելով խանգարեց եւ յետոյ Եգիպտոս գնաց:

*** Նախարարական խորհուրդը որոշեց որ գաղթային նախարար Պ. Մանտէլ այսուհետեւ մասնակցի ազգ. պաշտպանութեան մնայուն խորհուրդին, իբրեւ անդամ: Միեւնոյն ատեն, գաղթավայրերու ընդհ. սպայակոյտին նախագահ նշանակուեցաւ Զօր. Պիւրէր: Կառավարութիւնը կ'ուզէ զօրացնել գաղթավայրերու պաշտպանութիւնը, նկատի առնելով մասնաւորապէս Թունուզի կացութիւնը: Գաղթային նախարարը յանձնարարեց Հնդկաչինի կուսակալին 20.000 նոր զինուոր հանել: Քամէրունի մէջ ալ 50.000 սեւամորթ արձակաղէններ պիտի զինուորագրուին: Այս նոր ուժերը կազմ եւ պատրաստ պիտի պահուին գաղթավայրերու պաշտպանութեան համար, եթէ կանոնաւոր զինուորները մայր երկիր կանչուին:

Նշանակալից դէպք մը կը համարուի Պ. Մանտէլի անդամակցութիւնը ազգ. պաշտպանութեան մնայուն խորհուրդին: Գաղթային նախարարը Քլէմանսոյի անմիջական գործակիցն էր հաշտութեան խորհրդաժողովին մէջ եւ շատ ալ տաք չէ Ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց հանդէպ: Իր կարծիքով, կառավարութիւնը պէտք չէ փակէ սպանիական սահմանագլուխը, զէնքի փոխադրութեան համար, ցորչափ իտալացի կամաւորներ կը գտնուին Սպանիոյ մէջ:

Անգլիական վարկ Թուրքիոյ

Ձերբակալուեցան 47 խռովարարներ որոնց զինեալ գաւազութիւն մը ըրեր որ կը կատարուին երկու ամիսէ ի վեր, Լոնտոնի ելեւմտական հաստատութեանց եւ թրքական պատուիրակութեան միջեւ: Թուրքիա պիտի ստանայ կարեւոր վարկեր եւ արհեստագիտական աջակցութիւն, այն շինութեանց առթիւ որ պիտի սկսին մօտերս, մեծ նաւահանգիստ մը շինելու համար Սեւ ծովու մէջ: Այս նաւահանգստին շնորհիւ, մեծ մզում պիտի ստանայ Էրզրումի անխահանքերուն արտածումը: Այս կերպով Անգլիա տիրական դեր մը կը գրաւէ Թուրքիոյ տնտեսական կեանքին մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԵՒԸ ԿՏՐԵ՞Լ ԹԷ ՈՉ

Տագնապի մէջ են Պոլսոյ Թուրքերը: Ահա թէ ի՛նչ տագնապ: Փէյամի Սաֆա, թուրք գրագէտը, կը գրէ Ճիւմհուրիյէթի մէջ.— « Տարիներէ ի վեր տագնապ մը կ'անցընէ երիտասարդութեան վերին շրթունքը,— ոմանք պեխ ունին, ոմանք չունին, ոմանք ալ պեխ կը թողուն, յետոյ կը կտրեն, դարձեալ կը թողուն որ բուսնի»: Յետոյ թեր ու դէմ քննելով պեխի վէճը, կ'աւելցնէ.— « Պեխի այս վէճին ետեւը կը ծածկուի արդիական հոգեբանութիւն մը, իբր բառական կատարեալ իմաստովը՝ մինչեւ անհատականութեան տագնապի մը հասնող հարց մը կայ մեր քթին ծայրը»:

Հետաքրքրական է,— անհատականութեան ի՞նչ տագնապի մատնուեր են մեր թուրք էֆէնտիները: «Պեխը անհատականութեան խորհրդանշանն է: Առաջին ստորագրութիւնն է, զոր բնութիւնը դրած է տիրապետող սեռին վերին շրթունքին, այր մարդը զատորոշելու համար կինէն կամ երեխայէն: Նոյնպէս առանց դէմքի այս ստորագրութեան՝ այր մարդու հասունութեան վկայական չէր տրուեր անհատներուն: Այսօր ինչո՞ւ այրերուն մեծ մասը կ'ածիլէ քթին տակը գտնուած այս հպարտութիւնը»:

Թուրք գրագէտը չըսեր թէ հանրմներէ՞ն են որ վրդովուած են, տեսնելով « անհատականութեան խորհրդանշանին անհետացումը» իրենց էֆէնտիներուն քթին տակէն: Ըստմանը հին Թուրքերէ՞ն են որ վրդովուած են, տեսնելով թուրք երիտասարդութեան երեխայանալը: Կարեւոր չէ: Բայց այս «տագնապ»ը աչքիս առջեւ կը բերէ նախանձելի, չէնկէլլի, գանտիլլի պեխերը, որոնցմով կը պարծենային կամ մեզ կը սոսկացնէին հին Թուրքերը:

Կ'ըսեն թէ պեխը նշան մըն է քաջութեան,— կտրեցէք կատուին պեխը, այլեւս չի կրնար մուկ բռնել: Բայց պեխն ու մօրուքը քանկագին զարդեր էին հին ատեն,— մեր թագաւորները եւ իշխանները ճարտարներէն իւղով կ'օծէին իրենց պեխերը, կամ մարգրիտով կը հիւսէին մօրուքը: Ֆրանսայի թագաւորներէն մին ալ կը սիրէր երկարել իր պիւլֆերը՝ մարգրիտ կախելու համար ծայրէն: Մօրուքի եւ պեխի յարգանքը, որ սովորական աւանդութիւն մըն է, այնքան արմատացած էր մեր մէջ,— ուրիշ փաստ մը եւս՝ բազմաթիւ համանիշներ ունինք (պեխաւէշտօք, ընչացք) եւ մեր պատմիչներուն սիրելի էր նկարագրել հայրապետներու եւ իշխաններու մօրուքը, ինչպէս հիմա, մեր ժողովրդական երգերուն մէջ, խարտ պեխերը: Եւ անարգանք կը համարուէր պեխ կտրելը կամ մօրուք ածիլել:

Բայց ի վերջոյ մոռցուեցան նետաձեւ պեխերը, հովահարի պէս բացուած կամ դեղձակի պէս տարածուած մօրուքները, աւելի փոքր՝ այծի մօրուքը,— նորաձեւութեան քմայք, ուրիշ ոչինչ: Լամբրոնացի կը թելադրէր երկարել մազերը, իսկ Գրիգոր Լուսաւորիչ, կատարի հակառակորդ մը երկար մազերու, թոյլ կուտար որ կիներ երկարեն իրենց մազերը իբրեւ երջան անոնց «ծուռ հաւատքին», հերանոսութեան: Հիմա կիներն սկսած են կտրել իրենց մազերը: Նորաձեւութեան քմայքներ, ուրիշ ոչինչ:

Արբունքի կամ առնականութեան նշանը (արբունքին հանգոյն յատկանշէն բառը կը նշանակէ մազ) ածիլելը ինչո՞ւ թուրք գրագէտը կը վերագրէ հոգեբանական տագնապի,— չեմ հասկնար: Արդէօք, հայրենասիրութեան ձեւով, թաքուն քաղձա՞նք մը կը զգայ առհաւութեան, ժամապաշտ Թուրքերուն, որոնք, ինչպէս կը պատմուի, իրենց երկար պեխերով կերակ կը լեղդէին:

ԱՐԱՄ

15 միլիոն ֆրանքի վարկ օտարականներու օրէնքին գործադրութեան համար

Կառավարութիւնը հրամանագիր - օրէնքով մը 15.280.000 Ֆրանք վարկ առանձնեց, օտարականներու նոր օրէնքին գործադրութեան համար: Այս առթիւ հրատարակուած պատճառաբանութեան մէջ, կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ հսկողութեան զօրացումը ամէն բանէ առաջ կապ ունի ազգային պաշտպանութեան հետ: Ամէնէն համեստ հաշուով տարեկան 13.509.000 Ֆրանք պէտք է, նախատեսուած միջոցներուն գործադրութեան համար: Անձնագիրները, որոնք այժմ 60 միլիոն Ֆրանքի հասոյթ մը կ'արտադրեն ամէն տարի, յաւելում պիտի կրեն: Միւս կողմէ, անձնագրի յապաղման համար հաստատուած ամսական 20 եւ 5 Ֆրանքի տուգանքը բարձրացած է 100 եւ 25 Ֆրանքի: Աւելցած է նաեւ օտար անցագրի վիզան, 50 Ֆրանքի փոխարէն 75 Ֆրանք՝ երթուդարձի համար եւ 10 Ֆրանք՝ մեկնելու համար:

Հայազգի Սալաշի Առաջնորդ Հունգարիոյ?

« Փարի - Միտի » կը գրէ թէ Հունգարիոյ հիթլէրականներուն Առաջնորդը, հայազգի Սալաշի (Սալաշեան) կը ձգտի տիրանալ իշխանութեան: Իր հակառակորդները միշտ կը յիշեցնեն իր հայկական ծագումը, դիտել տալով թէ անոր նախահայրերը կանոնաւոր հպատակ եղած չեն, բայց Սալաշի մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ, քանի տարի ծառայած ըլլալով հունգարական բանակին մէջ, ինչպէս գրած էր Փէշթայի մեր թղթակիցն ալ: Ծնողքը աղքատ եղած են, բայց Սալաշի յաջողութիւն չահեցաւ զինուորական ասպարէզին մէջ եւ հրամանատար էր, երբ վտարուեցաւ բանակէն, իր հիթլէրական քարոզութեանց համար: Այդ օրէն ի վեր նահատակ մը կը համարուի իր բարեկամներուն կողմէ, ինչ որ լաւագոյն պատեհութիւնը կը կազմէ՝ ցանկալի Առաջնորդ մը դառնալու: Սալաշիի առաջին զառավարութիւնը մեծապէս նպաստեց իր փառքին: Երբ զինքը կ'ամբաստանէին թէ խանգարած է հանրային բարեկարգութիւնը, Սալաշի պոռաց դատաւորին երեսին, անլուր յանդգնութեամբ.

— Ձե՞ք վախնար որ ձեզ կախել կուտամ, երբ իշխանութեան գլուխ անցնիմ:

Դատարանը բաւականացաւ փոքր տուգանքով մը: Եւ անկէ ի վեր դատավարութիւնները դադրած կ'ըլլան Հունգարիոյ նացիներուն դէմ (հիթլէրական): Այդ «յաջողութենէն» ի վեր, Հունգարիոյ ծայրայեղ տարրերը համոզուած են թէ այս յանդուգն եւ կոպիտ մարդը՝ Սալաշի՝ ճշմարիտ ընտրեալն է, կարող՝ իր ժողովուրդը դէպի երջանկութիւն եւ մեծութիւն առաջնորդելու: Նոր Առաջնորդը իր գաղափարներն ու մեթոտները ուղղակի Պերլինէն օրինակած է: Իր հետեւորդներուն համազգեստը կանաչ է, իսկ խորհրդանշանը՝ յունական խաչը՝ չորս նետերով. (կեռ խաչը պաշտօնապէս արգիլուած է Հունգարիոյ մէջ):

Սալաշի անբաւական կը նկատէ Հունգարիոյ մէջ մշակուած հակահրէական ծրագիրը եւ իր ամէնէն յանդուգն գործունէութիւնը ուղղած է խնամակալ Հորթիի դէմ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ (1837—1937)

Հայկազեան բառարանը լեզուական յաղթանակ մըն է մեր ազգային պատմութեան մէջ ։

Յաղթանակները տեւեր կը պահան- ջեն ։ Լեզուական յաղթանակը՝ ազգա- յին յաղթանակ է, վասնզի ազգ մը իր լեզուով է ազգ, որով կ'անջատուի ուրիշներական մարդկային զանգուա- ծին մէջ, ուրոյն յատկանիշերով, իւ- րայատուկ մշակոյթով ու բարբառով ։

Թէ ի՛նչ է Հայկազեան Բառարանը, թերեւս չատեր կ'անգիտանան բացի գիտուններու որոշ դասակարգէ մը, ուստի նախ յաղթանակի իմաստը։ Երկու դարու եւ աւելի յառաջ ձեռ- նարկ մը մեզի կ'երեւցնէ Մեծն Մխի- թարը, որ պիտի կերպարանափոխէր Հայուն բախտը, եւ իբրեւ նոր Մես- րոպ մը պիտի աշխատէր նորոգել ա- նոր կեանքը։ Այդ թուականին պատ- մութեան էջերը կը խօսին ազիտու- թեան ու խաւարի վրայ գրեթէ ամէն մարզի մէջ,— գիտական, բարոյական եւ ազգային։

Կը սկսին բարերար ժամանակները, երբ ան հիմ կը դնէ իր մեծ գործին, հրատարակութիւններ ամէն ուղղու- թեամբ լոյս կ'ընծայուին, զորս կը կանխեն քերականութիւնները, որոնց- մով մայրենի լեզուին տարրերը կ'ա- ւանդուէին, կորսուած բոլորովին օ- տարութեան մէջ եւ մանաւանդ աղար- տուած միաբանարարներու (Ունիթոռ- ներու) սխալ ըմբռնումով լատին լե- զուի կաղմին վրայ ձեւելու հայերէ- նը։ Մխիթար՝ նախնեաց ձեռագիրնե- րու վրայ փճացուցած իր երիտասարդ- ութիւնը՝ կը զայրանար նորութեան դէմ, բայց իր ընդդիմութիւնը հալա- ծանք ու թշնամութիւն միայն կ'ըս- տեղծէր իրեն եւ իր գործին դէմ։ Ի՞նչ անկում։ Ան ստիպուած այս պայման- ներու մէջ՝ երկու լեզու կը գործա- ծէր, մաքուր եւ ուղիղ-ռամկան, մին՝ Ս. Ղազարու վանքին համար, իսկ միւսը երբ պիտի հրատարակէր։

Սակայն ան հիմնած էր ծուլարանը նախնեաց լեզուին, որ յարութիւն պի- տի առնէր հին մագաղաթներու վրա- յէն։ 1745ին կ'աւարտի Մխիթարի եւ իր աշակերտներու, գլխաւորապէս Հ. Մ. Անանեանի ժողովածուն աշխատու- թեամբ, Հայկազեան բառգիրքը, ո- րուն մէջ հայերէն բառերը ձեռքաղատ- ուած օտար խեղաթիւրումներէ, բաղ- դութեան եւ ածանցումի այլանդակու- թիւններէն՝ կը վերածնէին իրենց հա- րազատ նկարագրով։ 1749 մայիսին միայն վերջնականապէս լրացած լոյս տեսաւ Ա. հատորը՝ երբ արդէն ամիս մը առաջ Մխիթար կը կնքէր իր մահ- կանացուն, բազմաժամանակ ճիգերուն եւ հայրենասէր սրտին արդիւնքը ա- ռանց կարենալ տեսնելու եւ վայելելու։ Ժամանակ մը վերջ Բ. հատորն ալ, իրմով արդէն սկսուած, հրատարա- կեցին աշակերտները։

Աս չէ սակայն որ այս անգամ յոբել- եանի առարկայ է։ Ութսունը ութ տա- րի վերջ է սոր առաջին երեւումէն՝ որ հրապարակ դրուեցաւ մեր տոնա- խմբութեան չարժառիթ՝ Նոր Հայկազ- եան բառարանը՝ որ դարադլուխ պիտի կազմէր իր մեծղի ծրագրով եւ ձեւով, համեմատութեամբ նախկինին ։

Վերեւ յիշեցի Մխիթար Աբբահօր եւ աշակերտներու գործը, որովհետեւ առաջինն էր իր տեսակին մէջ, եւ երբ այդ անհուսօրէն դովիքի եւ զարմանա- լի, եւ որ պատճառ եւ խրախոյս մըն էր երկրորդ հսկայ աշխատութեան ։ Անոնք արդէն կը նախադուշակէին ի- րենց յառաջաբանին մէջ, որ ապագա- յին նոր ձեռագիրներու յայտնուելով պիտի ձեռնարկուի աւելի կատարեալ գործի մը։ Ահա անմահ դաժնիով պատկառելու արժանի երեք գլուխներ, որոնք ընդ առաջ կուգան անոր. Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան (1751 — 1827), Հ. Խաչատուր Սիւրմէլեան (1751 — 1827) եւ Հ. Մկրտիչ Աւգերեան (1762 — 1854), որոնք արդէն ուրիշ մարզե- րու մէջ անուանի էին, մանաւանդ Ա- ւետիքեանի պէս մէկը, որ իբրեւ խոր աստուածաբան պատկառելի դէմք մըն էր իր դարուն Եւրոպայի աստուածա- բաններուն մէջ, եւ Աւգերեան՝ որ հմուտ հայրախօս եւ վկայաբան՝ հե- ղինակ կը ճանչցուէր բազմաթիւ եր- կասիրութիւններու ։

Գործին ձեռք կը զարնեն 1784ին ։ Ինչ տաժանելի աշխատութիւն, մա- նաւանդ սկիզբը, ինչպէս կը նկա- րագրէ մին այդ երեքէն, կարենալ կարդալու նորագիւտ ձեռագիրները եւ քաղելու բառերը մէկիկ մէկիկ։ Կրնայ դաղափար մը կազմել ան՝ որ տեսած է նախնեաց ձեռագիր մը եւ փորձած է կարդալ ու աշխատիլ վրան տասը վայրկեան մը գոնէ ։ Իսկ անոնք գրե- թէ 50 տարի գլուխ ծռած են այս յոգ- նեցուցիչ մագաղաթներուն վրայ եւ միայն լրիւ աւարտած է 1834ին, յե- տոյ տարի մը անցած է վերջնական կատարելութեան նուիրուած, եւ եր- կու տարի ալ տպագրութեան համար։ Այդ 50 տարիները անցած չեն սակայն միակերպ լծուած այս ցանկալի գոր- ծին, այլ մերթ ընդ մերթ ընդհատ- ուած են ուրիշ պարագաներէ ու ժամա- նակին քաղաքական տխուր անցու- դարձերէ ընդդատուած ։

Կրած է նաեւ զանազան կերպարա- նափոխութիւններ Առաջին ծրագիրն եղած է բառին նշանակութիւնը հաս- տատող վկայութիւնները չդնել՝ եր- կար ու ծանր աշխատութիւն պահան- ջելուն համար, այլ գոհ ըլլալ մի մի- այն հեղինակին անունով եւ տեղով ։ Սակայն չատեր, ներքին եւ արտաքին բանասէրներէն, խնդրած են որ վկա- յութիւնները չանտեսուին, որոնք պի- տի ծառայէին ի հաստատութիւն բա- ռին նշանակութեան եւ պիտի տային նաեւ գիտական աշխարհի առջեւ աւե- լի կարեւորութիւն ունեցող աշխատու- թեան մը նկարագիրը։ Որով, արդէն իսկ մասամբ մը առաջ տարուած գոր- ծը հարկ եղաւ վերսկսիլ։ Կամքի կո- րովով առին այդ երեք վարդապետնե- րը չէին ձգեր ձեռնարկը, բայց առնա հա- ղը, թէ ետեւ՝ երեւն կ'ելլէն նոր ձեռնարկներ կամ նոյնին զանազան օ- րինակներ, ... նորէն ... ճարելու, ... համեմատե- լու աշխատութիւն՝ կը պահանջէր ։ Չեն վհատիր սակայն անոնք, այլ համ- բերատար հաւասարութեամբ ... կը անհուն ... ։ Կ'աշխատին աւ վեր- ջապէս եւ ... 12 ձեռագիր հատորներ, որոնք տպագրուելով, ա- նոնց ... հատորներ, պիտի վե- րածուէին վեց հսկայ հատորներու ։ Տպագրութեան ծախքը կը սոսկացնէ զիրենք, եւ թէեւ կային ազգայիններ, որ ժամադիր էին դրամական օժանդ- ակութիւն մը ընել, սակայն ամբողջու- թեան ծախքը յանձն չէին առներ։ Զա- նազան խորհրդածութիւններէ վերջ այն հետեւանքի յանգեցան՝ որ կար- ճեցնեն վկայութիւնները, ու ամփոփ բանասիրական տեսակէտով առաւել- ագոյն ..., դրամի պակասին հա- մար, գործին կատարելութիւնը ա- ղարտելով։ Այս կրճատումի աշխա- տութիւնն ալ դիւրաւ չեղաւ, նոր ձու- լում հարկաւոր էր, պէտք էին անցնիլ իւրաքանչիւր բառի վրայէն ու ամփո- փել, ընդմէլ եւ որքան կարելի է քիչ էջի վերածել անգամ մը դերազանցո- րէն ի գլուխ հանուած աննախընթաց արդիւնքը։

Սրտի մեծ կսկիծով էր որ ձեռնարկե- ցին նորէն գործի, որ անչուշտ ժամա- նակ ալ կը պահանջէր. ու ահա ուրիշ դժուարութիւն, երկու ծերագոյնները վարդապետներէն կը վախճանէին, եւ կը մնար միայն Հ. Մկրտիչ Աւգեր- եանը՝ որ թէեւ վաթսունհինգամեայ սակայն քաջալերուած իր միաբաննե- րու եւ Աբբային խրախոյսէն եւ ար- տաքիններու թախանձանքէն, մնացած եօթը տարիներու քրտնաջան աշխա- տութիւնը իր ուսերուն վրայ չալկած՝ լրման հասցուց պատուաբեր ձեռնար- կը, որուն Ա. հատորը 1836ին եւ Բ. հատորը 1837ին լոյս տեսաւ Ս. Ղազա- րու տպարանէն մեկենասութեամբ Թա- կոր Չէլէպի Տիւզեան իշխանին, որուն գովեստ ու սիրոյ վսեմ ուղերձ մըն ալ նուիրեցին հրատարակիչները յա- ռաջաբանի մէջ ։

Հ. Մ. Ճ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

Հայ Երիտասարդաց Ակումբի վեր- ջին չաբթուան հերթական դասախօ- սութեան նիւթն էր « Հայկական մա- մուլի զարգացման ընթացքը »։

Դասախօսելու հրաւիրուած էր Ե. Միսաքեան որ կը յաջողի այդ սեպա- րէզին մէջ մաչեցնել իր բովանդակ կարողութիւնը

Դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, ներկայու- թեամբ տեւական ունկնդիրներուն։

Մօտ մէկ ու կէս ժամուան ընթաց- քին ընկ. Ե. Միսաքեան գեղեցիկ եւ ճարտար դասաւորումով մը եւ մատ- չելի եղանակով ներկայացուց իր նիւ- թը, միշտ աչքի առջեւ ունենալով որ ունկնդիր երիտասարդութիւնը մեծ մասով օտար կրթութեամբ սնած սե- րունդ է, տրամադիր՝ ծանօթանալու իր ազգային մշակոյթին

Հայերէն առաջին թերթի հրատա- րակութեան թուականը ընդունելով 1794, դասախօսը ընդհանուր ակնարկ մը նետեց չորս գլխաւոր շրջաններուն վրայ.—

Ա) Սկիզբէն (1794) մինչեւ 40 ական թուականները

Բ) 80 ական թուականներէն մինչեւ համաշխարհային պատերազմը։

Գ) Պատերազմէն վերջ զինադադարի շրջանը մինչեւ 1922.

Դ) Մինչեւ ներկայ շրջանը (տարա- գրութիւն)։

Պարզելով իւրաքանչիւր շրջանի պայմաններն ու ձգտումները, գլխա- ւորաբար հայ լրագրութեան զարգաց- ման տեսակէտէն, ընկեր դասախօսը հատընտիր քաղուածքներով պատկե- րացուց անցած գացած ժամանակնե- րու նկարագիրը։ Ցոյց տալու համար թէ՝ ի՛նչ առաջդիմութիւններով կը սկսէր առաջին հրատարակութիւնը Մատրասի մէջ 1794ին, քահանայ խմ- բագիրը, հատուած մը առաւ «Ազդա- րարի» առաջին թիւէն.

— « Ազդ - Արարօղ, յորմէ իմացու- մն լինելոց է ըստ ընդունելութեան ծայրաքաղ ... անգամ ամսոյ, եթէ ի զանազան կողմանց, եթէ ի զանազան քաղաք- ... եւ եթէ այլոց զանազան գրոց- ... բազմաց բանաստեղծութեան եւ ... լուրէ, եւ ի վերջումն տետրակին՝ զօ- րացոյց մի ... ամսոյ, պարու- նակեալ ի նմա զամենայն ... եւ զա - ւուրս ծննդեան եւ լրման լուսնոյ »։

Այս լեզուով եւ այս նպատակներով հրատարակուած առաջին թերթերը հեռաւոր Հնդկաստանի մէջ, աստիճա- նաբար ծնունդ կուտայ նոր հրատա- րակութիւններու, միշտ գաղութներու մէջ։

Առաջին շրջանին՝ հայ թերթի գըլ- խաւոր մտահոգութիւնն էր լուր տալ հայ հանրութեան հայերէն լեզուով ո- րու մէկ նմոյշը տեսանք քիչ վերը։

Վենետիկէն վերջ Պոլիս, Իզմիր, Թիֆլիս, Մոսկուա եւ հայկական զա- նազան կեդրոններու մէջ լոյս կը տես- նեն նոր պարբերաթերթեր եւ օրա- թերթեր։ 1840ական թուականներէն մինչեւ ութսունական թուականները լրագրութիւնը կը հասնի որոշ բարձ- րութեան մը, ոչ միայն լրագրական արուեստի ճոխութեան, այլ մանա- ւանդ լեզուի տեսակէտէն։ Գրաբարով սկսած լրագրութենէն նմոյշ մը առա- ջին շրջանի աշխարհաբարէն. « Տա- րեգրութիւն » տարեգիրքը Վենետիկի (1800) 1799ի պատերազմական դէպ- քերը կը նկարագրէ այսպէս.

— « Երբ որ Նելսոնը աղէկ մը ա- ... ... , խապալը ըը- կեց ցամաքը ... դադրելու համար, ... Մոսկովը զարնել էր, չէր ուզեր որ Տաճկաս- տանին ... ծածկվելով իր ... , ... անգա- մար ըլլայ որ ... , ... դադրելու մու- թին ըլլայ ... 8 սահաթ ... համար, Երբեմն օրը 24 սահաթ տաքա ... ... »

Գրաբարէն աշխարհաբար այս փոր- ձը կը չարունակուի աւելի վերջը.

— « Ուրախ աղէկ ... Ստամ - պոլին օդը եւ ջուրը բայց յառուկ Ստամպոլցին երկան չապրիր. ... բակօրէն 60 տարին կը հասնի, քիչ կայ 70 անցնող, աւելի քիչ 90 անցնողը։ Զինոր ... ... քաղաքին ... գոր- ... , ... չաւուն կը բերէ ... եւ ... ... զանազան ցաւեր։ ... ... յանախութիւնը ... ... բերել կուտայ ... ու տաքու- թեան զանազան ցաւեր ու կավլեն ան չահը որ չափաւոր գործածութիւնը բաղնիքի պիտոր բերէր ... »

Անգին, արեւելեան հատուածին մէջ, Ստ. Նազարեանցն է որ իր «Հիւ- սիսափայլ» ամսագրով նոր էջ մը բա- ցաւ հայկական մամուլին մէջ։ Ան կը ձգտի հայ լրագրութեան տալ ոչ մի- այն հայերէն նոր աշխարհաբար լե- զուն, այլ եւ կ'ընդարձակէ հայ Միրթի առաջադրութեանց չափազանց նեղ շրջանակը.

— « Մի մտաւորական կամուրջ ձը- գել Ասիայի Հայերի եւ Եւրոպական ազգերի մէջ, մի եռգեղէն հաղորդակ- ցութիւն հաստատել հայկական եւ եւրոպական մարդկանց մէջ։

« Սորա խորհուրդը լինելու է Ռուս- սիայում Հայերի մէջ տարածել այն- պիսի տեղեկութիւններ եւ գիտելիք, որ հարկաւոր են մեր օրերում ամենայն մարդու որ ուզէ պաշտօն վիճակից- ... վաճառական եւ արուեստաւորի, թէ հոգեւորի եւ թէ աշխարհականի, որ կամի ունենալ մասնակից լինել մեր լուսաւորեալ դարու յառաջադիմու- թեանը, օգուտ քաղել նորանից թէ հո- գեպէս եւ թէ նիւթապէս »։

Իր առաջին հարիւրամեակը չըրը- րած, հայ լրագրութիւնը երկրորդ հա- րիւրամեակի առաջին կէսերուն գտած էր իր իրական կերպարանքը, Արե- ւելքով, Մասիսով, Հայրենիքով(1880- 1895)։ Աւելի վերջը, 1905ի ռուսական եւ 1908ի թրքական յեղափոխութիւն- ներու չնորհիւ, նոր մղում կը ստանայ մամուլը։

Կովկասի մէջ, Արծրունիի հիմնած «Մշակը» (1872) որ տիրական դեր կա- տարած էր, հետզհետէ իր տեղը տա- լով նոր ուժերու, 1905ին փայլուն շրջան մը կը բոլորէ կովկասահայ մա- մուլը ։

Նոյն երեւոյթը կը կրկնուի Թուր- քիոյ մէջ եւս։ Կաշկանդուած մամ- ուլ, ... ազատութեան յարաբերական ա- զատութենէն, կը յեղաշրջէ մամուլը, մանաւանդ «Ազատամարտով»։ Բոլորովին տարբեր ուղղութեամբ մը կը հետեւէր «Բիւզանդիոն», բայց նոյնքան նպաստեց լրագրական ար- ուեստի զարգացման, լեզուով եւ բո- վանդակութեամբ.

Կը խոստովանիմ որ հազիւ կրցայ ամփոփել այսքանը, յապաւե- լով դասախօսին տեսութիւնները՝ նոր շրջաններու մասին։

Ներկան դասախօսը կը տեսնէ հա- մեմատաբար նուազ խանդավառ։ Գրը- ... մամուլի բարոյականի ... եւ լեզուի խաթար- ման տեսակէտով

Այս առթիւ դասախօսը ջերմ կոչ մը ... երիտասարդութեան, մօտէն քննելու անցեալը եւ սերտելու կատար- ուած չարժումները, որպէսզի կարելի ըլլայ քայլ մը աւելի առաջ երթալ։ Դասախօսութենէն վերջ եղան հար- ցումներ, որոնց սիրով պատասխանեց դասախօսը։

Միշտ օգտակար են այն կարգի դա- սախօսութիւնները, իրենց անմիջական ունկնդիրներէն զատ նաեւ մեր երի- տասարդութեան համար ընդհանրա- պէս. Եթէ միայն մեր դասախօսները հնարաւորութիւն ունենան թերթերու մէջ հրատարակելու արդէն իսկ մշակ- ուած նիւթերը։

Որոհիլ քիչ մըն ալ այս ուղղու- թեամբ, լաւագոյն միջոցը պիտի ըլ- լայ նպաստելու Փարիզէն հեռու, մեր թերթերէն իրենց հոգեւոր սնունդը առնող զանգուածին։

Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

*** Բռնակալութեան վրայ հիմն- ուած իշխանութիւնը երբեք տեւական չէ եւ ապստամբութիւն կը յարուցա- նէ։

*** Կոյր փիլիսոփան.—

Ես կոյր եմ, կը լսեմ բայց չեմ տես- ներ, բայց ձեզ կը վստահեցնեմ որ աշ- խարհը ամբողջ կոյր է, չտեսածին կը հաւատայ։ Ես միսակ աչքէ կոյր ըլ- լալով, ուրիշներու վրայ իմ առաւե- լութիւնս կը տեսնեմ եւ կը մխիթար- ուիմ ։

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Շաբաթ գիշեր, 14 Մայիս, Սորպո- նի մեծ ամփիթատրոնին մէջ տօնուե- ցաւ Պ. Արշակ Չօպանեանի գրական գործունէութեան յիսնամեակը, ... խանդավառութեամբ բարեկամներէ եւ զանազան Միութիւններու ներկայա- ցուցիչներէն կազմուած Յանձնախում- բի մը, որուն կը նախագահէր Պ. ... ... Կերսան ։

Մուտքի այդ տաճարը, ուր տօնուե- ցաւ նաեւ Ա. Ահարոնեանի յոբելեանը, եւ Աստուածաշունչի 1500ամեակը, ամէն անգամ խոր տպաւորութիւն կը թողու վրաս, իբրեւ ներշնչուած ... խախուած մեհեան մը։

Եւ ըսի ինքնիրենս,—պէտք է մի- ... ... բերել մեր ձօնը, ամէն անգամ ... միջոցը տրուի մեզի պանծացնելու ... մշակոյթը կամ անոր մշակները։

Լեցուն էր ամփիթատրոնը, ... դասակարգէն ... հասարակութեամբ

Դժբախտաբար յայտագիրը ... աւելի խճողուած էր եւ կրկնութիւն- ներ անպակաս էին։ Արդէն կէս գիշեր եղած էր եւ արտասանութիւնները ... վերջը մեկնելու հարկադրուած ... լալով, որոնց կէս առ կէս ... պարապ կ'երեւար, երբ նախա- գահ Պ. Անրի Գորտօ նոր կը սկսէր իր այնքան գեղեցիկ ճառը

Ժամը 9ին Պ. Անրի Գորտօ ... հանդէսը քանի մը խօսքով, ներկա- յացնելով մասնաւորաբար Պ. Լ. ... ... ը իբրեւ Ֆրանսերէն գրող ... գրագէտ մը։ Եւ անոր տուաւ առաջին խօսքը։ Պ. Լ. Կերսան Ֆրանսերէն գեղեցիկ ճառ մը կարդաց, անդրա- դառնալով փոխն ի փոխ Չօպանեանի գործին եւ վաստակին իբրեւ գրագէ- տ, բանաստեղծ, թարգմանիչ, հանրա- գործիչ եւ հայրենասէր, որուն ան- պատ լաւատեսութիւնը եւ խոր ... ... մեր ժողովուրդին քաղաքա- ... ապագային մասին՝ մեծ ազդեցութիւն ունեցած է սերունդներու վրայ, ... կամ կեդրոնականի իր ուսուցիչ- ներէն ։

Հետզհետէ նախագահին կոչովը խօս- ... Պ. Լուի Մարէն, ... Պ. ... (փոխ նախագահ Ֆրանս... գրագէտներու Միութեան), Ռընէ ... նանի, Գամիլ Մոքլէր, որոնք ծանօթ են մեր ժողովուրդի քաղաքա- պատմութեան և անոր հինքաղաք- ... թութեան ու մշակոյթին, ինչպէս նաեւ Չօպանեանի գրական աշխատու- թեան եւ հանրային կեանքին։ Բոլորն ալ չեշտեցին յոբելեարին գրական ... մէջը, հայ քաղաքական դատին ... տուած ծառայութիւնները, եւ Ֆը- րանքօ-հայ եղբայրութեան եւ փոխ- ... ծանօթացման համար կատարած աշխատանքները։ Այս ակնարկով ... նախօսներ...ը ... մեզի նման ... անկողնէն եւ արդար դատին ... ուած տխուր վիճակէն, վրդովուած եւ դառնութեամբ յիշեցին եղած ... նազան խոստումները, կնքուած ... ստորագրուած դաշնագիրները ու մեծ... չուզող «Հայկական հարցին» ... կան թափօրին մասնակցող ... ազնուական ընթացքը. Բայց բոլորն ... յուսալից՝ հայ ժողովուրդին ապա- գայով. «Ժողովուրդ մը որ կը դա- ... ... իր լեզուին եւ իր գրական- ... թեան վրայ, իր մշակոյթին եւ իր ... աւանդութիւններուն վրայ», ...

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Ժամ մը, երկու ժամ եկան ու ան- ցան. Սուլթանն տեղէն չչարժեցաւ ու երթալու ալ միտք չունէր։ Գիտի սպա- սէր Բէուֆին՝ սանուցած երկրորդ ժամադրութիւն մը նշանակելու հա- մար։ Արիֆ ... ... հիւրընկալու- թիւն մը ցոյց չտուաւ, բայց եւ այն- պէս չուզեց ալ իր բարեկամը մեկ- նի։ Անգամ մը Սուլթան ակամայ ոտ- քի բարձրացաւ, խնդրով թէ ժամանա- կը ուշ էր, սակայն Թուրքը ստիպեց որ մնայ. յայտնի էր թէ չէր ուզեր ա- ռանձին մնալ ։

Ցետոյ յանկարծ ոտքի ձայներ լըս- ուեցան նրբանցքէն։ Սուլթան չկրցաւ նստած տեղը մնալ Բէուֆն է, մտա- ծեց ինքնիրեն. ... ... սրտին բոլոր խմողու. ... Թաղարմը ինչ պատճառներով վար դրած էր զայն մինչեւ այդ ժամը։ Սակայն Բէուֆին տեղ ծերունի մարդ մըն էր որ ներս մտաւ։ Արիֆին նայեցաւ ան քանի մը վայրկեան ու յետոյ ըսաւ.

— Կը ցաւիմ ձեր եղբօր համար ... Ձկնորսները գտան իր դիակը զոր ջու- րերը երէք մղոն անդին քշեր էին այն կէտէն ուր Եէտի Գուլէի պարիսպը ծով կ'իջնէ ... Ալլահին կամքն է ... Օրհնեա՛լ ըլլայ Ալլահին անունը ... օրհնեա՛լ ըլլայ Մարգարէն ...

Ցետոյ սենեակէն ներս մտան վեց Թուրքեր, միասին բերելով դագաղ մը զոր գետինը դրին։

Արիֆ ոտքի ելաւ. մէկ կողմ նետեց գագաղին ծածկոցը։ Բէուֆի դէմքը անճանաչելիօրէն ուռած, անոր նայե- ցաւ։ Երկու հոգի դիակը դարձուցին. հագուստները քամուեցան եւ ջուր թափեցաւ կողքերուն վրայ։ Բէուֆի թեւերը զօրաւոր չուանով մը իր կո- նակին վրայ կապուած էին։

Սուլթան արագօրէն վերյիշեց Մար- մարայի ջուրերուն մէջ երկարող Մար- մարեայ Աշտարակը զոր տեսած էր նախորդ օրը, յիշեց մտահարոյր սեն- եակը, գիշատիչ արտայայտութիւնը Ներքինիին, երբ ան իրենց ցոյց կու- տար ջուրերուն վրայ բացուած հորը ու կը նկարագրէր զարհուրելի վախ- ճանը այն դժբախտներուն որ պէտք ե- ղածէն աւելի բաներ գիտէին։

— Մե՛ծ է Ալլահ, եղերերգեցին դագաղակիրները. Ողորմած է ու Գթառատ ... օրհնեա՛լ են անոնք որ կը հաւատան իրեն եւ իր Մարգարէին, ո- րովհետեւ պարտէզներ կան որոնց տա- կէն գետերը կ'անցնին եւ անոնք պիտի բնակին այնտեղ յաւիտեան ..

ԳԼՈՒԽ 15

«ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԱՆՈՆՔ ՁԱՒԱՆՆԵՐ ԵՆ ՆՐԱՆԻՆ ՈՒ ՊԻՏԻ ԱՅՐԻՆ ՅԱՒԻՏ- ԵԱՆ » (ՔՈՒՐԱՆ)

Սուլթան պահ մը ցաւ զգաց, խոր- հելով թէ ինքն էր պատասխանատուն երկու եղբայրներուն այդ դժբախտու- թեան։ Սակայն հանգամանքները ճշդելու ընդունակութիւն ունենալով, տարբեր կերպով արտայայտեց։ Թե- րեւս անուղղակի միջոց մը եղած էր ճակատագրին ձեռքը, բայց ոչ աւե- լին։ Ցայտնապէս Բէուֆի մահուան պատճառ եղած էին իրենց զատին հանդէպ անոր ունեցած տեղ գլուխ մոլեռանդութիւնն ու խանդավառու- թիւնը զորս — ըստ իր խոստովա- նութեան — պարզած էր Ներքինին երբ Սուլթան առանձին կը ձգէր զա- նոնք Եէտի Գուլէի մէջ։ Բայց եւ այն- պէս պատասխանատուութենէն հրա- ժարելու այդ խորհրդութիւնը չէր կրնար մեղմացնել ցաւը զոր կը զգար հի- մա, որովհետեւ սկսած էր անկեղծօ- րէն համակրիլ այդ տղուն, թէեւ հա- զիւ քառասունըութ ժամ ճանչցած էր զայն։

Հարուածին առաջին ազդեցութենէն վերջ, Սուլթանի միտքը ընդոստ վե- րադարձաւ այն հետեւանքներուն զորս այս սոսկալի խնդիրը կրնար ունե- նալ իր սեփական գործերուն մէջ։ Իր աչքերուն առջեւ փռուած այդ թաց, ուռած ու գարշելի դիակը առաջին ան- գամ ըլլալով զգացուց իրեն իր վիճա- կին ծանրակշիռ հանգամանքը։ Եթէ Ցայտնան պնդած չըլլար նախորդ գի- շերը որ պանդոկէն անմիջապէս պէտք է հեռանար, թերեւս ինքն ալ ծովը նետուած պիտի ըլլար հիմա — թեւերը կռնակին վրայ կապուած — Վոսփորի ձուկերուն կեր ըլլալու համար։ Ներք- նապէս չատ ալ արտամադիր չէր բաւա- կանաչափ ուշադրութիւն դարձնելու այն ակներեւ սպառնալիքին զոր Գազամ Գէքէրի անունը կը ներչնչէր ուրիշնե- րուն. բայց հիմա այդ մարդուն զար- հուրելի անգթութեան ապացոյցը կար իր աչքերուն առջեւ։ Համոզուած էր որ ասկէ վերջ իր ապահովութիւնը կախուած էր իր խոհեմութենէն։ Սը- խալ քայլ մը եւ արդէն ինքն ալ պիտի նմանէր այդ անշնչացած դիակին։

Արիֆ խեղդուած ձայնով հրաման մը տուաւ։ Մարդիկը ծածկեցին դա- գաղը եւ սենեակին մէջտեղը բերին զայն. Սուլթան հասկցաւ որ անեցի ... ըլլալով՝ իրաւունք չունէր աւելի երկար այնտեղ մնալու։ Ընտանիքին կին անդամները ներս պիտի զային անշուշտ իրենց մեռելը ողալու։ Ու- րեմն, ցած ձայնով իր ցաւն ու վշտակ- ցութիւնները յայտնեց ազատ երի- տասարդին, խոնարհութիւն մը ըրաւ ներկաներուն ու մեկնեցաւ։

Փողոց ելնելուն հարիւր մեթր ... բայ քալեց, ... մը եղելը ... տաւ, գլանիկ մը վառեց ու սկսաւ ... տածել։

Անտարակոյս Ներքինիին մարդ... զինք կը փնտռէին քաղաքին ... ... Իժբախտաբար իր ... տանքներուն կէսն ալ կատարած ... տակաւին. Հիմա կու հիմա միայն ... գած էր թէ դաւադրութիւն մը ... ապրուէր Բէժալի դէմ, բայց ... րան գիտէր անոր տարողութեան ... կավարներուն, մեթոտներուն ... չէր գիտեր նոյնպէս թէ երբ ... հասունար այդ դաւադրութիւնը ...

Նորէն ցաւ զգաց, խորհելով ... մը դրած էր Բէուֆին վրայ, ... սպասելով բոլոր այդ մանրամաս- նութիւնները։ Վարպետօրէն պիտի ... ցանէր զայն առանց ... ... ուղղութիւն մը ստանալու ... յետոյ ինք տարբեր աղբիւրներէ ... ամբողջացնէր անոր տեղեկութիւն- ները, իսկ հիմա խեղճ Բէուֆը ... էր։ Ժամբան փակ էր Սուլթանի ... ջեւ. ամէն ինչ ծայրէն պիտի ... նախ ուրիշի մը վստահութիւնը ... ... ելով ։

(Մնաց.)

...բին յայտնեցին թէ ան օր մը պիտի ...ենայ, իր տունը, իր «Ազգային ...ութը»: Գ. Անոփ Փոստո կը մաղթէ ...այս տեղը իրականանայ Ֆրանսա... նախաձեռնութեամբ: Գ. Ֆրեդերիք ... Ֆրանսացի երիտասարդ մտա...կան մը, նախ ֆրանսերէն ու ...լեզուով եւ յետոյ հայերէն գրու...ճառ մը կարդաց Գ. Ա. Զօպանեանի ...ը, ընդունելով անոր ունեցած պաշ...տամունքը իր ժողովուրդին լեզուին ու մը...ին համար եւ անխոնջ աշ...խատանքը:

...Միսիան - Կոմիտաս երգչախումբը ...մէջ երգեց «Իմ մեծասքանչը» ...ական գիշերը, «Անձեւ երգեմ ... հայրենի». «Հայաստանը» եւայլն.

...նի Մելեան - Վէյլէր արտասանեց ...ոյն թ պատիւ» հայ լեզուէն, (Զօ...պանեան) ֆրանսերէն թարգմանու...թիւնը. Ֆրանսացի այս յարգելի ար...տասանողուհին միշտ հաճութեամբ ...ցայ իր յարգանքի տուրքը ...ել մեր մշակոյթին, որ այնքան քիչ ...խօսի օտար սիրտերու:

Զօպանեանին ֆրանսերէնի թարգ...մանուած ուրիշ կտոր մը «Վերյիշում» ...արտասանեց Գ. Ն. Մարգարեան, իսկ ...Գրիգորեան երգեց երկու եր...գեր յօրինուած Գ. Յր... Լէոնարդէի... ... Գ. Այճեմճեան: Համակրելի ...երգչուհին գիտցաւ իր ձայնին հետ ...խառնել խմատներ կրկնուած արտա...յայտութիւնը տալ մեզի:

Հայերէն խօսողներու շարքը բացաւ ...է Բիւզանդ, որ ջերմ խօսքերով ...յարգանքը յայտնեց յիսուն տարի... ...րու աշխոյժ աշխատանքին ար...ժէքը, իր Թանկագին բնոյթ, իր ...կան գործօն շաղկաձ վաստակա...րին Գ. Գ. Զարոյեան կարդաց հա...մառօտ փերջուետում մը Զօպանեանի ...գործունէութեան մասին: Հ. Ս. Տէր ...Մովսէսեան Մխիթարեան Միաբանու...թեան խօսքը ունէր օրուան առթիւ, ...մը ուղերձ մը յարգանքի:

Օր. Հ. Քօրոսեան երգեց նոյնպէս Զօպանեանի բանաստեղծութիւններէն ...ուած երկու երգ Սփանեանի եւ ...Գարեգինեանի կողմէ. երգեց այն... ինչպէս ինք միայն գիտէ երգել: ...սերուն օտար հիւրերը ըմ...բռնել այդ գիշերը վայելքը ունենալ ...ոք երգերուն, ոչ Սփիւռքով ...իմաստաբար, եւ ոչ ալ մեր սիրուած ...երգիչներով: Ափսո՜ս անոր համար ...անդ որ գրայէտ եւ Հոգեխոյդ ...Գորոտն հետաքրքիր ու յար...գել դէպի երգչախումբը, կ'ուզէր ...անձայ մեծեւս հայ ժողովուրդին ...իր երգերէն ալ:

... Ի. Իւկոն Եփաճեանի մէջ ուրիշ ...երգով — միշտ Զօպանեանի բառերով ...փակեց գեղարուեստական բաժինը:

Վերջին խօսողը եղաւ Նախագահը ...ակադեմական գրագէտը, որ այն... ...գողտրիկ բառերով գիտցաւ գըր...ել մեր ատաղձ հոգին, խնամուո ...ներով սպեղանի քսելով միշտ ա...մեր վէրքերուն:

Զօպանեան նախ ֆրանսերէն ...զատ շնորհակալութիւն յայտնեց ...բանախօսներուն եւ հիւրերուն, ...ապա հայ ճառախօսներուն, ինչ... եւ յոբելինական Յանձնախումբ... ...ներկայ հասարակութեան ու ...կցող արուեստագէտներուն, եւ ...:

— Համաձայն չէի այս հանդէսին, ...ունենալով ներկայ տխուր օրե..., երբ եղբայրու եռեւէ կը հասնին սեւ լուրեր մեր հեռաւոր հայրենիքէն, բայց համաձայնեցայ ի վերջոյ այդ հայրենիքին սիրոյն, վստահ որ այսօր առիթ մը պիտի տրուի թէ մեր Ֆրանսացի մեծ բարեկամներուն եւ թէ մեկի անգամ մը եւս յիշեցնելու բոլորին թէ հայ ժողովուրդը մեռած չէ քաշեր իր դատէն. ան որքան ատեն որ կենդանի է, կենդանի է եւ իր դատը. դատ մը անվիճելի կերպով արդար ու րուն պարտաւոր է կռուիլ հայ ժողովուրդը, եթէ լոյս ունի իր ապագային վրայ. եւ մենք լոյս ունինք մեր գալիք օրերուն համար

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԵՐԸ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՍԷՋ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Փարիզի «Թանը» պրպտումներ կը կատարէ Ֆրանսա եկած ու հաստատուած օտարականներու մէջ: Յօդուածագիրը Ռէյմոն Միյեէ, ընդհանուր տեսութիւն մը տալէ վերջ, որով կը թելադրէր հակակշռել օտարականներու գաղթը երկրէն ներս, կ'անցնի քաղաքական տարագիրներուն, որոնց կարգին կը խօսի նաեւ Հայոց մասին.—

Քաղաքական տարագիրներու երկրորդ ալիքը կը կազմեն Հայերը, որոնք նոյնպէս դուրս քշուած են իրենց երկրէն՝ ողբերգական դէպքերու հետեւանքով: Անոնք, մասնաւորաբար Փարիզի շուրջ, գիւղակներ կը ձեւացնեն փոքրիկ քաղաքներու սահմանին վրայ:

Կարելի է բաւականանալ այցելելով հայոց կազմած այդ գաղութին՝ Սէն-Փիէր կզզիին թաղին մէջ, Ալֆորվիլի ցած մասին, Սէնի եւ Շուազիի սահմաններուն միջեւ: Ցանկապատին մէջէն, որ դպրոցին պարտէզը կը բաժնէ ճամբէն, հրճուանքով կը դիտէք որ փոքրիկ Ֆրանսացիները, որոնք մեծ թիւ մը չեն կազմեր, կուսազատ են այնքան որքան կը պահանջէ մարդկային կեանքը, մինչ իրենց հայ ընկերները կը նախընտրեն զբօսնուլ խելօք խաղերով եւ իրենց մեծ ու սեւ աչքերուն մէջ կը գնեն նուազկոտութիւն մը:

Գ. Ա. Նրամ, Ֆրանսական քաղաքացիութիւն ստացած, ծագումով Հայ, Նախկին անդամ հաշտութեան խորհրդաժողովի հայկական պատուիրակութեան, ինծի կը յիշեցնէ թէ իր հայրենակիցները մեզի օգնած են ընդհ. պատերազմին մէջ: Ֆրանսացի սպաներու հրամանին տակ գործող հայկական վաշտերով էր որ առաջ գըրինք Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ: Գիտէք որ Կիլիկիան այն Փոքր-Հայաստանն է, ուր իշխեցին Ֆրանսական արիւն կրող թագաւորներ, Լուսինեանները: Գիտէք դարձեալ թէ ինչպէս, քաղաքական դէպքերու բերումով, հարկադրուեցանք լքել մեր բարեկամները՝ պարպելով Կիլիկիան: Ֆրանսա եկած հաստատուած Հայերուն մէջ կը գտնէք հարիւրներով մարդիկ, որոնք պատերազմած են Ֆրանսական դրօշին տակ, — Զօր. Վէյկան, իր սովորական արդարամըտութեամբ, արտայայտած է իր մեծարանքի խօսքը անոնց մասին: Գ. Նրամ կ'ըսէ ինծի.—

« Ցարերու իշխանութեան տակ, արեւելահայերը աջակցիլ զինուորներ տուին, ինչպէս Լորիս - Մելիքովը, որ դիկտատոր մը եղաւ Աղեքսանդր Գ.ի օրով, նաեւ բազմաթիւ հռչակաւոր զօրավարներ, ինչպէս Լազարեւ, Տէր Ղուկասով: Աշխարհահռչակ ծովանըկարիչը, Այվազովսկի, Հայ էր: Արեւմըտեան Հայաստանի մէջ, ուր բոլոր Հայերը ջարդուեցան հրապարակաւ, անոնք էին որ, շնորհիւ իրենց ֆրանսական մշակոյթին, կը պահպանէին մեր ազդեցութիւնը Մերձ. Արեւելքի մէջ:

Ցիսուն կամ վաթսուն հազար Հայերը, որ ապաստանած են Ֆրանսայի մէջ, շատ դիւրաւ պիտի ձուլուին: Անոնք բազմածին են, աշխատասէր եւ ուսումնասէր: Կարտալի մէջ հայ գաղութ մը կը բազմանայ արագօրէն: Անոնց զաւակները ֆրանսերէն կը խօսին «շեշտով»: Հարաւ - Արեւմտեան նահանգներուն մէջ (Լօ եւ Կարոն), ֆրանսական կառավարութիւնը Հայերուն բնակութեան յատկացուց գիւղ մը որ լքուած պարպուած էր: Գիւղին յարութիւնը ապշեցուցիչ եղաւ, որովհետեւ Հայը, ըստ անհամբոյ չթուի Բլօտ Ֆառէրի, ոչ թէ վաշխառու մըն է, այլ չորքաշ աշխատաւոր մը, որ կը սիրէ հողը Ֆրանսացի գիւղացիին նման»:

Վերադառնանք Ալֆորվիլի Հայերուն: Անոնք կ'ամուսնանան մեր աղջիկներուն հետ, բայց անոնց քոյրերը չեն ամուսնանար Ֆրանսացիներու հետ: Թարսուն պիտի վերնա՞յ ի վերջոյ: Հայ պարմանուհիները միշտ տեղոյն են դէմքով, կը պահեն իրենց գիծերը յաճախ գեղեցիկ բայց քիչ մը ծանր, ինչպէս նաեւ իրենց ցեղին թանձր կապերը: Այսուհանդերձ անոնք սկսած են հետեւիլ Փարիզուհիներու վայելչասիրութեան:

Ի՞նչպէս կ'ապրին: Անոնք, երեք ամիս անընդհատ, կը դառնին՝ մշակելով իրենց փոքրիկ պարտէզը: Թիթեղով, քարիւղի բացուած ամաններով եւ աղբանոցէ մը փրցուած տախտակներով՝ անոնք ճարտարօրէն կը շինեն նեղլիկ հիւղակներ, ուր մեծ մայրիկը շուանով մը կ'օրօրէ առատօրէն կախուած օրօրոցը: Ոմանք դերձակ են, պտղավաճառ, սափրիչ: Ոմանք ալ գործադրկութեան նպաստ կը ստանան, մինչ իրենց կիները կար կը կարեն, իրենց տան մէջ, հագուստի վաճառանոցներու հաշւոյն: Կը յիշատակուին նաեւ ոմանք, որ կ'ապրին իրենց ճարպիկութիւններով, զանազան գործեր կ'ընեն արեւելեան ձեւով: Այսուհանդերձ իրենց դրացիներէն հիմա ոչ ոք կը գանգատի: Անցաւ այն շրջանը, երբ ոմանք առատ նիւթ կը հայթայթէին ոստիկանական դէպքերուն, օրինակ՝ ափիոնով խառն ծխախոտ կը հրամցնէին իրենց հիւրերուն, որոնց դրամապանակին վրայ աչք տնկած էին:

Անցեալ տարիներուն, հինգ հազար Հայեր հեռացան Ալֆորվիլէն եւ գացին Հայաստան: Երեք հազար հոգի տակաւին կը մնան Ալֆորվիլի մէջ, — կը թուի թէ անոնք պիտի մնան ընդմիշտ, շրջապատած իրենց ազգային եկեղեցին, որուն կը սպասաւորէ ամուսնացած քահանայ մը, լաւ յարաբերութեան մէջ Թաղին երէցին հետ, — որդէն մէկ մասը կաթոլիկ է եւ իրենց զաւակներն ալ շատ ընդունակ են կրօնագիտութեան դասին մէջ: Անոնք բազմաթիւ եղբայրներ ունին Փարիզի շրջակայքը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, յստակ եւ մելանով.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

— • —

ԼԻՈՆ, 15 Մայիս — Խումբ մը արուեստասէր երիտասարդներ աղնիւ գաղափարը ունեցած էին հանդէս մը սարքելու ի նպաստ ծանօթ դերասան Գ. Ղազարեանի այրիին, Տիկին Սիրուշի:

Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր շնորհիւ իրենց տարած տքնաջան աշխատանքին: Կազմակերպիչները գիշերը ցերեկին խառնած էին, ձեռնարկին յաջողութեան համար:

Բոլոր դերակատարներն ալ շատ յաջող էին իրենց դերերուն (Գ. Գ. Հացագործեան, Թորոսեան, Գոլամանեան, Արմենակ եւայլն):

Միայն թէ փոքրիկներու աղմուկը անախորժ տպաւորութիւն կը ձգէր: Դժբախտաբար բոլոր հանդէսներու մէջ ալ այս է պատկերը ...

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

— . —

ՖՈՒԹՊՈԼ.— Շաբաթ 14 մայիս Փառք տէ Փրէնսի մէջ տեղի ունեցաւ շահեկան մրցում մը, անգլիական Preston North Eudի եւ Racing Club de Parisի միջեւ: Անգլիացիները խաղը սկսան, ինչպէս միշտ երբ այս եղանակին կ'այցելեն Եւրոպայի միւս ցամաքամասերը, անտարբերութեամբ եւ ինքնավստահ, այնպէս որ կիսախաղին Ֆրանսացիները երկու կէտ նշանակեցին գերոյի դէմ: Racingը առաջին 45 վայրկեանին մէջ գնահատելի ճիգեր թափելով կրցաւ գերազանցել իր հակառակորդները, որոնք կարծես ակամայ դաշտին վրայ կը գտնուէին: Մրցումին երկրորդ մասը ուրիշ պատկեր մը ներկայացուց: Անգլիացիները հետզհետէ սկսան իրենց գիտութիւնը մէջտեղ հանել, եւ վերջին քառորդ ժամուան ընթացքին նշանակեցին 4 կէտ, գրեթէ անհաւատալի դիւրութեամբ մը, անգամ մըն ալ ապացուցանելով թէ միւս ազգերը տակաւին շատ սորվելիք ունին եւ իրենք կը մնան այս խաղին անվիճելի վարպետները:

*** Կիրակի 15 մայիս Միլանոյի մէջ տեղի ունեցաւ բարեկամական մրցում մը պելճիական եւ իտալական ազգ. խումբերու մէջ: Իտալացիները յաղթեցին 6 — 1 նշանակէտով: Կը սպասէինք որ Պելճիքը, իրենց Զուիցերիոյ վրայ տարած յաղթանակէն վերջ (8 մայիս, 3 —0) աւելի յաջողութեամբ դիմադրեցին: Այս արդիւնքէն վերջ կը խորհինք թէ Ֆրանսական ազգ. խումբը ո եւ է դժուարութիւն պիտի չկրէ յաղթելու Պելճիոյ, Աշխարհի բաժակի իր առաջին մրցումին առեն, որ տեղի պիտի ունենայ յունիս 5ին, Սթատ տը Քոլոմպի մէջ:

*** Մայիս 14ին Պերլինի մէջ Անգլիոյ ազգ. խումբը յաղթեց գերմանական ազգ. խումբին 6 — 3 նշանակէտով, 100.000 հանդիսատեսներու առջեւ, որոնք յուսախաբ եղան իրենց ազգակիցներուն խաղէն: Նոյն անգլիական խումբը մայիս 26ին, Սթատ տը Քոլոմպի մէջ, պիտի հանդիպի Ֆրանսայի ազգ. խումբին: Ջերմապէս կը յանձնարարենք մեր մարզիկներուն ներկայ ըլլալ այս մրցումին, ուրկէ կրնան քաղել շատ օգտակար դաս մը:

ՀԵԾԵԼԱՆԻ.— Ընդհանուր մեծ խանդավառութեան մը մէջ տեղի ունեցաւ մայիս 15ին Պորտօ - Փարիզ հեծելանիւի մրցումը: Այս երկու քաղաքներուն հեռաւորութիւնն է 572 քիլոմեթր: Յաղթականը, Ֆրանսացի Marol Laurent, կտրեց 16 ժամ, 16 վ. 10 երկվ.էն (միջին ժամը 35 քիլոմեթր 15):

ԱԹԼԷԹԻԶՄ.— Ֆրանսայի մարզիկները արդէն պատրաստ կ'երեւան եւ դեռ եղանակին սկիզբն ենք, ինչ որ յուսալից է սեպտ.ին տեղի ունենալիք մրցումներուն համար: Կիրակի 15 մայիսին, տեղի ունեցաւ հաւաքոյթ մը Սթատ Փէրշինկի մէջ, ուր ստացուած արդիւնքներուն մէջ նշանակելի են հետեւեալները,— 2 մղոն (3218 մեթր), Rochard, 9 վայրկեան, 19 երկվայրկեան, Ֆրանսայի նոր մրցանիշը, 1000 մեթր, Robert Goix, 2 վ. 28 երկվ. 4/10: 400 մեթր արգելարշաւ, Soye, 54 երկվ. 2/10:

Ա. Ա.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

« Ասպարէզ » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 ապրիլ).

— « Մենք պիտի չուզէինք որ ան Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան գահը բազմէր այնպիսի առեն մը, ուր իր վարչական կարողութիւններն ու հայրենասիրութիւնը գրուած պիտի ըլլային անխորտակելի կապանքի մը տակ:

Թող թոյլ տրուի մեզի, Հայրապետի վախճանումէն յետոյ ըսելու թէ ոչ ոք մեզի չափ լաւ կը ճանչնար հոգելոյս Խորէն Արքեպիսկոպոս Մուրատբէգեանը:

Անոնք որ այսօր կը խօսին հանգուցեալ Հայրապետի մեծութեան, վարչագիտութեան ու հայրենասիրութեան մասին, կը համարձակինք ըսելու թէ բնաւ ճանչնած չէին զայն Կաթողիկոս դառնալէ առաջ, եւ չճանչցան զայն վերջն ալ:

Այդ կապանքին տակն էր որ ան, իբրեւ կալանաւոր, ըրաւ այնպիսի բաներ, որ խստօրէն պիտի մերժէր կատարել, եթէ ըլլար ազատ պայմաններու տակ:

Ասիկա մենք չէ որ կ'ըսենք, այլ ինքը՝ հանգուցեալ Հայրապետը:

Ամերիկացի թղթակիցի մը, Լուի Ֆիշըրի հարցումներուն, Հայրապետը տուած էր հետեւեալ յատկանշական պատասխանները.

— Մոսկուայի կառավարութիւնը թոյլատրեց Հայոց Կաթողիկոսը ընտրութիւնը, նկատի ունենալով արտասահմանի գաղութահայութիւնը, ուր կան շատ հարուստ գաղութներ:

— Մենք կը հաւատանք թէ ներկայ պայմանները կը փոխուին դէպի լաւը:

Այս երկու միտքերը կուգան ապացուցանելու մեր ուղիղ մտածողութիւնը: Մոսկուա կը թոյլատրէր Հայոց կաթողիկոսի ընտրութիւնը (երբ խըստիւ արգիլած էր Վրաց եւ Ռուսաց կաթողիկոսական ընտրութիւնները), մի միայն արտասահմանի հայ գաղութները պառակտելու դիտումով: Իսկ Կաթողիկոսը գիտնալով հանդերձ այս պարագան, կը խորհէր թէ այդ պայմանները շուտով կը փոխուին:

Դժբախտաբար այդ պայմանները աւելի վատթարացան եւ հաւանաբար պատճառ դարձան նաեւ իր վախճանումին:

Մեզի հեռագրուած էր թէ՝ խորհրդաւոր պայմաններու տակ վախճանած է Կաթողիկոսը: Ասիկա ո՛չ անբնական է եւ ոչ ալ անօրինակ, երբ նկատի ունենանք այն սանձարձակ կոտորածը, որ կը տարածուի Խորհ. Միութեան

ՕՐ. ԹՈՐԷՋ ԼԷԿԼԸ

եւ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԷՇԻՆԵԱՆ

Նշանուած

Սէվրան, 15 Մայիս 1938

բոլոր դասերուն վրայ:

Մաքսիմ Կորքիի մահուան առեն պաշտօնական զեկոյց մը ըսաւ թէ ան մեռաւ բնական մահով: Բայց վերջին դատավարութեանց առեն բռնեցաւ թէ թունաւորուած է Ստալինի հրամանով:

Գէորգ Արքեպիսկոպոս Չորէքճեանի հեռագիրը, — սրտի կաթուածէ վախճանեցաւ — հերքում չի կրնար ըլլալ: Ժամանակն է որ մեզի պիտի յայտնէ դաղտնիքը կանուխ կամ ուշ:

Ուշի ուշով մեր մամուլին հետեւող մէկը նկատած պիտի ըլլայ, որ մենք Կաթողիկոսին վերագրած չենք կամովին օրինազանցութիւններ, այլ հարկադրանքի տակ, ու այս առումով ալ մեղադրած ենք զայն:

Երբ Կովկասի կառավարչապետ Կալիցին պահանջեց Էջմիածնի բանալիները յանուն ցարի հրամանին, Խըրիմեան Հայրիկ պատասխանեց.

— Այս բանալիները ինծի իբրեւ աւանդ յանձնած է ամբողջ հայ ժողովուրդը, անոր հրամանովը միայն կրնամ յանձնել:

Երբ խորհրդային կառավարութիւնը կը գրաւէր Էջմիածնի բոլոր կալուածներն ու գոյքերը, Գէորգ Կաթողիկոս արտասահմանի առաջնորդութեանց ուղղած կոնդակին մէջ կ'ըսէր.

— Այս անհայրենիք կուսակցութիւնը կը գրաւէ Էջմիածնի բոլոր գոյքերը, որ սեփականութիւնն է Ամենայն Հայոց. բողոք ղրկեցէք Մոսկուա:

Այս էր որ պակսեցաւ Խորէն Կաթողիկոսի մօտ, որուն իբրեւ հետեւանք, սահ արտասահմանի եկեղեցական պառակտումները:

Աշտոտ բերանութիւնն, ու հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած մարդոց բամբասանք - զրպարտութիւնները չեն կրնար փոխել փաստերը:

Հայրապետի վախճանումէն յետոյ, անտարակոյս, շատ աւելի վատթար վիճակ մը պիտի ստանայ Էջմիածնի հայրապետութիւնը, յանձինս Չորէքճեանի եւ Ղլտճեանի, որոնք թերեւս աւելի վատ ցիխատ մը պիտի հրատարակեն, քան այն ցիխատը զոր յայտարարեց Չորէքճեան քանի մը տարի առաջ »:

Յառաջ.— Ինչպէս կարդացին մեր ընթերցողները, Խորէն Ա. ալ բռնադատուած է վերջին պահուն, եւ ունեցաւ եղերական վախճան մը:

Կ. Կ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« ՅԱՌԱՋ »Ը

ՄԵՐ ՀԱՑԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

— Եղբայր, կ'ըսեն ինծի, մենք նորէն հայ պիտի չըլլա՞նք, եկեղեցի պիտի չերթա՞նք: Մենք տասնեակ թո՞ւրք պիտի մնանք: Լոյս մը պիտի չծագի՞:

...ղուրղուրային վրաս ու կը խըղ...էին դիս: Ինչքան սէր ու գորով ...էին կը մտնէին Թուրքի տարազ ...ացերը շուկան կը տանէին ծախե... ... ի՞վ կրնար ըսել թէ իսլամներ ...են անոնք ...

...կը պատմէին Ջարդը, կը պատմէին ...Ենգիններուն տարուիլը: Դէպի ...տուն ու գիշերով դէպի մահ. Թուրքեր այդ սպանդը տօն կը կոչեն ու ...մանաւոր շուքով կ'երթան անոր: ...եմբ.լով, զուռնայով, երգով: Գիշերը իրար կը կանչեն — հաւաքուեցէք, ...ավուրներու սպանդին... ինչ հա...ճոյք է ան .. աղօթող, լացող, հայհոյող, պաղատող... Հողը կը խառնեն ...ու կը փակեն անոր: Գիւղերնիս զինքի ...ձայներէն քաղաքը չի քնանար:

Այսպէս էր եղած Սվազն ալ: Ցերեկը կը փորուէին փոսեր, շուրջի դաշտերուն մէջ, գիշերները կը լեցուէին անոնք: Բանտերը ցերեկները կը լեցուէին, գիշերները կը պարպուէին :— պո՜ւմ, պո՜ւմ, պո՜ւմ ... ձայները քաղաք կուգային: Վայրն, Մուսամէքը անձամբ, քաղաքին 150 երեւելիները լանտօններով եւ փայտօններով ճամբայ կը հանէ գիշերով դէպի Կեսարիոյ կողմը եւ մաւզէրը գրկած, ձորի մը մէջ կը գնդակահարէ զանոնք: Անոնց մէջ էր, Տօքթ. Ա. Հայրապետեանը ...

Կը պատմէին, կը կրկնէին ու կուլային.— գետափի ոսկորները կ'ըսե՞ն, կ'ըսէին, անոնք Հայու ոսկորներ են: Ցերեկին, միշտ, ամէն տեղ, կը մորթէին ու գետը կը ձգէին ... Մեր գիւղին զինուորներն ալ անհէտացուցեր էին: Գետէն անցած առեն Ճաշկոնց Գալօն ջուր խմել կ'ուզէ: Ջեն թողուր: Կ'երթայ խմելու: Հոն կը սպաննեն զայն: Մնացածները կը գնդակահարեն քիչ անդին: Մէկը, վիրաւոր Քոստիկոոյենց Եղան կըխախնի քաղաք կը դառնայ: Զայն կը տանին հիւանդանոց ու կը խեղդեն: Ան իր աղաղակով քաղաքը կը ցնցէ ...

... Այսպէս էր կեանքը: Ամպերը շատ սեւ էին: Դէպի աշուն հայու ըսկսաւ յուսատու նամակներ գրել: Ամբողջ Զարան սկսաւ հետեւիլ այդ նամակներուն ու անոնցմէ լաւ բաներ յուսալ: Օր մը Թալաթ - Ճաշարաց ինծի թերթ մը երկարեց եւ աչքս լուսեց: Կովկասահայ պատուիրակութիւն մը Պոլիս հասած էր: Անկախութիւն, հանրապետութիւն ունինք: Թուրք զինուորներն ալ կը գրէին Կովկասէն, թէ Անդրանիկ, անօթութենէ նեղուած Երեւանի լեռներն է քաշուած, կը կռուի իրենց դէմ: Դպրոցի տեսուչն ալ ինծի հաղորդեց թէ Մէքքէն ու Մէտինէն գրաւուեր են: Անգլիա իրենց յաղթեր է Հալէպի կողմը: Ան մեռնողէ հրէշ մը հնարեր է որ մարդ կ'ուտէ: Այո՛: Այս հրէշը դէպի մեզ կուգայ: Ո՞ւր պիտի փախչինք, կ'ըսէին Թուրքերը ...

Ամպերը ճեղքուեցան, մէկէն, ու ծիրանի լոյս ցաթեց ...

Թուրքերը զինաթափ. Թուրքերը մատծկոտ: Անոնց համար դատաստանը կը հասնէր: Մեզի կ'ըսէին թէ այլեւս փրկուած ենք ու ազգովին լաւ ապագայ ունինք: Հայոց եկեղեցին մաքրել տուին ու յանձնեցին Հայերուն: Տուն, արտ, եւ պիտի տրուէին կ'ըսէին: Մեր տեսուչը եւ վարժապետը կը շքեղանային ինծի թէ իրենք Հայերուն բարեկ ըրած են: Վարժապետ, Կարենցի, կ'ըսէր — Մենք Հայերը փափկութեամբ, իրենց բոլոր ունեցածներով, զարդերով, կարքերով, նոյնիսկ կոտոշներով ու չուներով ճամբայ հանեցինք...

Կը խօսուէր թէ քանիչ խումբեր պիտի երթան Հայոց կորուստները եւ վնասները ճշդելու: Աչուն էր, դեղնոտ, տրամութիւնով, դեղին աշունին մէջ յոյսեր կը ծլարձակէին մեզի համար ...

Աշնան իրիկուն մը: Քաղաքին մէջ լուր տարածուեցաւ թէ զինուորները արձակելու հրաման եկած է: Զինադադար էր:

Ուրախութիւն մը սկսաւ քաղաքին մէջ: Ալիսի ափերուն ուռիները կը սարսռային ձայներովը զէնքերուն զոր ժողովուրդը կ'արձակէր: Ան այն զէնքերն էին որոնցմով սպաններ էին մերինները:

Որբանոցի աշակերտները թափոր կազմելով քաղաքին փողոցներէն շէնք պտոյտ կատարած: Բոլորը իրարու աչք կը լուսէին ու քաղաքը անսահման խանդավառութեամբ կը խայտար:

Որբանոցի սենեակս եղայ, ու Ալիսի նոյող պատուհանէս ատէւ սկսայ լալ անդուլ պոռթկումով մը: Մեռելները եւ փլատակ քաղաքները կուգային աչքիս առջեւ:

Լացի՛, լացի՛ ու աչքերս կարմրեցան: — Աչքերդ լոյս, կ'ըսէին Թուրքերը ինծի: Բայց դուն լացեր ես, կարմրանալի, ի՞նչ ...

X

Բարեկամներ ու ազդեցիկ Թուրքեր ինծի ըսին թէ ազատ էի այլեւս եւ կրնայի տունս վերադառնալ:

Այդ իրիկունն իսկ ձգեցի որբանոցը:

Բարեկամս, Խաչատուր - Թալասթ, զիս իրենց տարաւ:

ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ՄՈՐԹՈՒԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՄԷՋԷՆ ...

Նոյեմբերի վերջին օրերն էին: Ձիւնը իջեր էր լեռներուն վրայ մինչեւ անոնց լանջերը: Աշունը ցուրտ էր ու տրտում: Թիւրա պէյի մը քով աշխատող Գարահիսարցի հայ կօշկակարներ Զարայէն անցնելով Սվազ կ'երթային ապրանք գնելու: Զարայի անդամալոյծ կօշկակար մը եւ հայ տիկին մըն ալ պիտի երթային Սվազ: Թիւրաի մը կին վարձեցի ու գիշերով ճամբայ ելանք Զարայէն:

Մեր պզտիկ կարաւանը երգելով կ'անցնէր պողոտայէն: Դէպի աջ, կոբերուն մէջ, Զարայի կոնակը, անդամալոյծ կօշկակարը ինծի ցուցուց ձոր մը՝ հոն, ըսաւ, կոտորեցին Զարացիներուն այրերը ու շատ մը հայ զինուորներ: Կմախքները հոն, բայց կը մնան տակաւին ...

Գողտան դաշտային էր ու Թուրքերուն հօտերը կ'արածէին անոր մօտերը: Բլուրներու եռեւէն, Ալիս, մեզի հետ ընկերովի, մերթ արտում ու մերթ ծփուն, կ'երթար Սվազ: Իրիկունը Գոչհիսարի մեծ դաշտը մըտանք: Ջէր հասեր ան: Քաղաք մըտած ատեն, գետին վրայ, Սալիհ ուստա Թայի չինած արձանը կը կանգնէր (Հայ էր ան):

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(85)

(Շար.)

*** Մայիս 16ին դղրդալից ցոյց մը կատարուեցաւ Փէլթայի մէջ, նախաձեռնութեամբ նախկին ռազմիկներու։ Կը մասնակցէին 30.000 հոգի։ Թափօրին առնն խռովութիւններ ծագեցան Սալաշիի կուսակիցներուն եւ ցուցարարներուն միջեւ։ Սալաշիի կուսակիցները հակացոյց մը սարքեցին երիկուան դէմ, շոգենաւ մը վարձելով Դանուբի վրայ։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց, երբ ցոյցեր կը կատարուէին սրճարաններու եւ ճաշարաններու մէջ, ձերբակալելով Սալաշիին պաշտպանները։

Զինեալ դաւադրութիւն մը Պէյրութի մէջ

Պէյրութէն կը հեռագրեն մայիս 17 թուականով —

Ձերբակալուեցան 47 խռովարարներ որոնք զինեալ դաւադրութիւն մը սարքած էին։ Բոլորն ալ պիտի դատուին երբեւ թշնամի հանրային բարեկարգութեան։ Դաւադիրները, որոնց գործունէութիւնը աւելի ցնորական կը թուի քան լուրջ, եւ որոնք կը գտնուէին հանրածանօթ Տօքթ. Շալֆունի հրամանին տակ, ծրագրած էին գրաւել կառավարական պաշտօնատուները եւ փոխել պետական կարգուսարքը։ Ոստիկանութիւնը գլխաւոր դաւադիրներու բնակարաններուն մէջ գտաւ բաւական քանակութեամբ ռումբեր, ուժանակ, ատրճանակներ եւ փամփուշտներ։ Քննութիւնները կը շարունակուին։

Նորէն արիւնոտ դէպքեր Սանճաքին մէջ

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (Ազդակ, 10 մայիս) —

Աղէքսանտրէթի մէջ քանի մը օր առաջ պատահած բախումներու կապակցութեամբ, կը սպասուէր որ Անտիոքի մէջ ալ դէպքեր պատահէին։ Բայց, ընդհակառակն, տեղատարափ անձրեւն ու հեղեղները արգիլեց հանդիսացան։ Սակայն բնութեան այդ տօնական արհաւիրքին ազդեցութիւնը դեռ չանցած, երէկ գիշեր, ժամը 11ին, Թուրքերը կրակ բացին Ալէվիներու Տէօրթ — Անաղ կոչուած թաղին վրայ եւ մէկ հոգի վիրաւորեցին։ Քննութեան համար դէպքին վայրը փութացող ժանտարմները, առաջնորդութեամբ հարիւրապետ Պ. Միհրանի, քաղաքի գլխաւոր պողոտային անցնելու առեն կրակի բռնուեցան թրքական սրճարանի մը մէջ գտնուող եւ մօտ 30 պատերազմական զէնքերով զինուած Թուրքերու կողմէ։

Արձակուած գնդակներէն զարնուելով տեղն ու տեղը մեռան երկու ժանտարմներ։ Իսկ ծանրօրէն վիրաւորուեցան ոստիկան մը եւ թաղային պահակներու պետը։ Յարձակման ենթարկուած ժանդարմներու հրամանատար հարիւրապետ Պ. Միհրան, որ անմիջապէս իրեն հետեւող զինուորին հրացանը խլելով սկսաւ կրակել, ապահովելով մնացեալ ժանտարմներու նահանջը։

Ժանտարմներու նահանջէն վերջ, Թուրքերը մեռնողներու զէնքերը առնելով քաշուած էին իրենց դիրքերը։ Կէս ժամ յետոյ դէպքին վայրը հասնող բանակի զինուորները եւ օգնական ժանտարմները մեռեալները փոխադրեցին կառավարատուն։ Այս առաւօտ Սանճաքի ժանտարմըրիի ընդհանուր հրամանատար Սէյի եւ բարձրագոյն դատարանի ընդհանուր դատախազ Պ. Մօկէն Աղէքսանտրէթէն Անտիոք հասնելով քննութեան սկսան։

Անտիոք հասաւ նաեւ մարզպանին Սանճաքի պատուիրակ Պ. Կառօ, որ ինչպէս յայտնի է շաբաթէ մը ի վեր Ժընեւի կը գտնուէր։ Պ. Կառոյի Ժընեւի մէջ կատարած աշխատանքներու մասին ոչինչ յայտնի է։

Միւս կողմէ, հրաժարեցաւ Ազգաժողովի չէզոք յանձնախումբին նախագահը։ Կ'ըսուի թէ տարակարծութիւններ կան Յանձնախումբի անդամներուն միջեւ։

Գրքէ Խանի մօտ թրքական սահմանակից Հաճըլարի շրջանին մէջ բախումները կը շարունակուին հակաֆէմպազական Քիւրտ Գօչօ աղայի աշիրէթին եւ թրքական կողմնակիցներու միջեւ։ Երէկ այստեղէն երեք ջոկ զինուոր մեկնեցաւ յիշեալ շրջանը։

*** Տեղական թերթերը կը գրեն թէ 300 Թուրք «հուրատաճիր» եւ 500 ուսանողներ Սանճաք հասած են։ Թուրքերը կը շարունակեն ամէն խարդախութիւն փորձել, մեծամասնութիւն շահելու համար։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Ներքին գործավար (Ջեկա) Եժով հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն ամէն անգամ որ հացկերոյթ մը սարքուի համագումարի մը կամ կուսակցական տօնակատարութեան մը առթիւ, թէփիկները պէտք է հսկեն կերակուրներու պատրաստութեան եւ մատուցման գանոնք, որպէսզի ժողովուրդի թշնամիները չկարենան թունաւորում կատարել։ — Ջեկան երեւան հանեց երկու գաղտնի կազմակերպութիւններ՝ Սպիտակ Ռուսիոյ պահակազօրքերուն մէջ եւ ձերբակալեց անդամները։

ԱՀՌԵԼԻ ԱՐԿԱԾ մը պատահեցաւ Լոնտոնի մեթրոյին մէջ (փողուղի), երեքշաբթի առտու, Չէրինկ Քրոսի կայարանին մօտ։ Կառախումբ մը կեցած էր, երբ ուրիշ մը ետեւէն հասնելով ընդհարեցաւ եւ վակոնները ջարդուփշուր եղան։ Գործի ժամանակ ըլլալով, երկու կառախումբերը բերան բերնի լեցուած էին եւ աննկարագրելի տեսարաններ պարզուեցան։ Զոհերուն թիւն է վեց մեռեալ եւ 60 վիրաւոր, որոնց 15ը շատ ծանր։

ԱՆԳԼԻՈՅ օդանաւային նոր նախարարը անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, յայտնեց թէ 2000 ռմբաձիգ օդանաւեր պիտի շինէ 18 ամսուան միջոցին։ Ուրիշ ծրագրի մը համաձայն, 7500 օդանաւեր պիտի պահուին անջատուած վիճակի մէջ, եւ կարելի պիտի ըլլայ կտորները միացնել եւ կազմ եւ պատրաստ օդանաւեր ունենալ քանի մը օրուան ընթացքին։ Նախարարը կը յուսայ օդանաւային ամենահզօր ուժը կազմել մինչեւ 1940։

ԺԸՆԵՒԻ ոստիկանութիւնը գաղտնի անթել մը երեւան հանեց որ համայնավարական քարոզութիւններ կը կատարէր։ Ձերբակալուեցաւ Ռափիֆալ անուն բալշեւիկ մը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի։

Ապսպրանքները կանխիկ։
Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux. Cachan, (Seine) France։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԷՔՕ-ՌՈՍՏՈՄ «Արծիւ» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Ուրբաթ (Մայիս 20) երեկոյեան ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Մարսէյլ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Վրէժ» խումբի ժողովը, 19 մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական տեղը։

«Զաւարեան» խումբի ժողովը՝ 20 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 21 Մայիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին։

«Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական տեղը։

«Մաքսապետ» խումբի ժողովը 23 Մայիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին։

Այս ժողովներուն կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
28 Մայիս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին PETIT JOURNAL սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԺԻՒՐԹԷՆ ԿՈՍՏԸՐ

(Ծերակուտական, Նախկին նախարար)

ՐԱՖՖԻ ԽՄԲԱԿի ժողովը, 19 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Café le Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, կը խօսի Պ. ԱՐՄԻԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայ երիտասարդութիւնը հայութեան սպառնացող վըտանգներուն հանդէպ»

ԶԱՐԴԱՆԻՇ (COCARDE

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Հայկական եռագոյնն ու Արարատը 1918 - 1938 Թիւերով կը ներկայացնէ մեր պատրաստած գունաւոր զարդանիշը։

Նշանակուած է խիստ մատչելի ծխախոտային գները։— Մինչեւ 250 հատը՝ 75 սանթիմ 250 - 500, հատը՝ 65 սթ. 500էն վեր հատը՝ 60 սանթիմ։

Կը վաճառուի ՄԱՅԻՍ 28ի տօնակատարութիւնը կազմակերպողներուն միայն եւ կանխիկ։ Ապսպրանքները կ'ընդունուին մինչեւ Մայիս 28։ Դիմել S. T. Tovmassian, 20. Rue Jouy-Rouve. Paris (20)

ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի «ԴՐՕՇԱԿ» ակումբի կողմէ ի նպաստ իր Գրադարանին։

22 Մայիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին,
Երիվեան սրահին մէջ. 2 Րիւ տը լա Տէֆանս։
Երգ, արտասանութիւն եւ այլն։ Մուտք՝ 6 ֆրանք։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ՍԵՒՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
22 Մայիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին
Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Րիւ Գուժէ. Մէթրօ՝ Պուասոնիէր։
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ 22 Մայիս, կիրակի օր, Ս. Եկեղեցւոյս մէջ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի՝ իր մահուան քառասնօրեակին առթիւ՝ ի հանգիստ հոգւոյ Ամենայն Հայոց երջանկայիշատակ Հայրապետին եւ կաթուղ կոսին Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռոյն՝ հոգելոյս Տ. Տ. Խորէն Արքեպիսկոպոս Մուրատբէգեանի, որ հանգեաւ ի Տէր ի 10 Ապրիլի 1938, ի Ս. Էջմիածին։

Հոգեհանգիստը կը կատարուի Պատարագի ընթացքին, ցիշատակութեան միջոցին, «Առաքելոցէն» անմիջապէս առաջ։ Սկիզբ առօրութիւն Ս. Պատարագի ի ժամ 10, Հոգեհանգստեան՝ ի ժամ 11։

×

Առնուվիլի վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ. կիրակի, 22 մայիս, հոգեհանգստեան Ս. Պատարագ կը մատուցուի Ս. եկեղեցւոյն մէջ եւ յետ աւարտման Ս. Պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի Ամենայն Հայոց վեհափառ Հայրապետ Տ. Տ. Խորէն Ա. սրբազան կաթողիկոսի վախճանման քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Եռջ. Կոմիտէն բոլոր ընկերներու կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Յովհաննէս Յօնօեանի եւ իր տիկնոջ իրենց զաւկին՝ ՀՐԱՅՐի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եալովայի Գըլըճըլըզայի արձավանքէն Գրիգոր Պարսամեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ազատը որ ամուսնացած էր, Սրբուհի, Զարուհի, Հայկուհի եւ Գարսամ, որ 7 տարեկան էր տարագրութեան միջոցին։ Իր մայրը՝ Երանուհի, անօթի մնալով իր զաւակը՝ Գարսամ, ծախած է Արաբներուն 10 օխա ալիւրի փոխարէն։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կամ հասցէներնին գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց ծերացած հօր՝ Krikor Barsamian, 25, Rue Nouvelle, Alfortville, (Seine), France։

Le Gérant : S. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Damesme — PARIS (13)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ սրահին մէջ, 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տրամաթիք Ը. կերութեան խաղացանկէն

ԲԱՐԲԱՆ Կ'ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար. Թարգմ. Ա. Մաստաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ։ Կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՏՕՆԱԼՏ, Տէր եւ Տիկին ԱԼԹԻՋԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱԼՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. ՄԱՃԱԳ. Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ. 51 Rue Mr. le Prince

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 20 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3735

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԹԱՓԱՆՑԵԼԻ ԲԱԲԵԼՈՆԸ

« Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ... »։

Երէկ այս հարցումը կ'ուղղէինք մասնաւորապէս Կովկասի համար, յիշելով կարգ մը լուրեր, որոնց համաձայն Ռուսաստանի խորհրդ փոխադրուած են հայկական, վրացական եւ թաթարական զօրամասերը, իսկ հազարաւոր Քիւրտեր, Թաթարներ եւ Եզիտիներ ալ՝ դէպի Սիպերիա։

Եւրոպական թերթերու թղթակիցները, որոնք շատ քիչ անգամ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Կովկասի մասին, անկարողութեամբ կամ անտարբերութեամբ, տակաւին բան մը չգրեցին այս մասին։ Բայց, ահաւասիկ լուր մը չափազանց պերճախօս, — 12000 գիւղացի ընտանիքներ (?) Սիպերիա փոխադրուած՝ Ֆինլանտայի ծոցէն (Հիւսիսային Ռուսաստան). 43,000 գիւղացիներ ալ՝ արեւելեան Սիպերիայէն արեւմտեան Սիպերիա քշուած։

Այս տեղեկութիւնները առ այժմ կը տրուին իբրեւ զրոյց կամ ամբողջ պատմութիւն։ Բայց, անհրաժեշտ չէ մարգարէութիւններ փորձել, իմանալու համար անոնց վաւերականութիւնը։ Նո՞ր պիտի սորվէինք թէ առ հասարակ այսպէս կ'իմացուին աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին մէջ անցած դարձածները, հիւսիսէն մինչեւ հարաւ։

Երբ տեղահանութիւնը անհրաժեշտ կը համարուի Կովկասի մէջ, հեռաւոր հիւսիսի կամ Սիպերիոյ գիւղացիները ինչո՞ւ վերի արդի ցորեն համարուին. Մանաւանդ որ, հետապէս կ'ըսէ թէ տարագիրները յանկացուած են զինուորական ամրութեանց շինութեան։

Այսպէս, ամիսներէ ի վեր հրջած լուրերը, աւելի կամ պակաս վաւերական, միեւնոյն եզրակացութեան կը տանին.— արտակարգ վիճակ՝ Խ. Միութեան մէկ ծայրէն միւսը։ Եւ որովհետեւ անծայրածիր, անըմբռնելի տարածութիւն մըն է Խ. Միութիւնը, հազիւ երբեմն կարելի բլլայ լուրեր փոխանցել կատարուած զանազան գործողութեանց մասին, այն ալ եթէ քիչ շատ մօտ են գլխաւոր կեդրոններուն։

Միւս կողմէ, չմոռնանք որ եւրոպական եւ ամերիկեան թղթակիցներն ալ մեծ դիւրութիւններ չեն վայելեր, իրենց իմացածները հաղորդելու համար։ Հետագիրը կ'ըսէ թէ Չեկան նոր խստութիններ հաստատած է եւ թէ օտար թղթակիցները պարզապէս պիտի արտատպեն Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան լուրերը, առանց խորհրդածութեան։

Արդէն պանցառելի ուժ մը կը կազմեն օտար թղթակիցները՝ Մոսկուայի մէջ։ Շատ մը կարեւոր թերթեր ետ կանչած են իրենց աշխատակիցները, իսկ անոնք որ կը մնան, ստիպուած են գործել երկաթեայ օղակներու մէջ։(«Թայմզ» եւ ուրիշ առաջնակարգ թերթեր տարիներէ ի վեր իրենց մասնաւոր թղթակիցները փոխադրած են Ռիկա կամ Վարշաւա, եւ յաճախ անկարելին կը փորձեն, վաւերական տեղեկութիւններ քաղելու համար)։

Տիրող կացութիւնը աւելի կը լուսաբանուի, երբ յիշենք որ Խ. Միութիւնը վերջերս ճամբեց օտար հիւպատոսները, իբրեւ սկզբունք մէկ հիւպատոսութիւն ընդունելով իւրաքանչիւր երկրի համար, եւ փոխադարձաբար. (Միայն մէկ երկու պետութիւններ ունէին երկ - երկու)։

Այս անսովոր սահմանափակումը հաստատուեցաւ նոյնիսկ Ճարեւոն եւ բարեկամ Թուրքիոյ եւ Իրանի համար, որոնք հիւպատոսներ ունէին գլխաւոր քաղաքներու մէջ (մանաւանդ Երեւանի):

Միեւնոյն ատեն, խորհրդային իշխանութիւնը այնպիսի օրէնքներ հաստատեց, որ անշնչելի կը դառնար մթնոլորտը՝ օտար քաղաքացիներուն համար։ Եւ ահաւասիկ հազարաւորներ կը հեռանան Ռուսաստանէն եւ Կովկասէն, չկարենալով հանդուրժել, կամ չուզելով կորսնցնել իրենց հպատակութիւնը։

Միայն յեղափոխութեան կամ պատերազմի ատեն կարելի էր մտնել այսպիսի խստութիւններ եւ սահմանափակումներ։

Արդ, ոչ յեղափոխութիւն ծագած է Խ. Միութեան մէջ, ոչ ալ պատերազմ անոր սահմաններուն վրայ։ Ուրեմն ինչո՞ւ այս արտակարգ եւ զանգուածային գործողութիւնները,— ամբողջ երկրին տարածութեան վրայ։ Ինչո՞ւ այս տեղափոխութիւնները՝ ոչ միայն զօրքի, այլեւ գիւղացիներու, մէկ ծայրէն միւսը։

Մենք յաւակնութիւն չունինք բոլոր գաղտնիքները լուսաբանելու։ Բայց, տրամաբանութեան ճիգ մը փորձելով, կը տեսնենք որ Խ. Միութիւնը իսկապէս իրարանցումի մատնուած է, շատ ծանր դէպքեր նախատեսելով ե՛ւ երկրին մէջ ե՛ւ երկրէն դուրս։

Անշուշտ «յեղափոխութեան բոցավառ սուրը», հրէշային Չեկան տակաւին ի վիճակի է խեղդելու որ եւ է խլրտում՝ բուն երկրի մէջ։ Կարմիր բանակն ալ արթուն կը հսկէ, միշտ պատրաստ՝ թշնամին չախջախելու։ Բայց, եթէ իսկապէս պատերազմ ծագի՞։

Այս բոլոր մտահոգութիւնները, աւելի կամ պակաս հիմնաւոր, տեսակ մը խելագարութեան մատնած են խորհրդային իշխանութիւնը, որ կը գործէ ոչ թէ իբրեւ կառավարութիւն, սովորական առումով, այլ իբրեւ գաղտնի կոմիտէ։

Այս ուրեմն զա՛րկ եւ քշէ, քանի ուժ ունիս եւ ժամանակ։ Բանտարկէ՛, գնդակահարէ՛, տեղափոխէ, ցրուէ,— ճամբայ եւ ազատութիւն չինել տուր, միեւնոյն ատեն փակելով բոլոր պատուհաններն ու ելքերը, որպէսզի օտարը բան չիմանայ կամ չիմացնէ։

Մենք այսպէս կը պատկերացնենք Խ. Միութեան այսօրուան կացութիւնը, ընդհանուր գիծերու մէջ։

Անշուշտ բուն պատկերը շատ աւելի մռայլ է եւ վրդովիչ։ Բայց, ո՞վ պիտի կրնար ներկայացնել զայն լրիւ, երբ ամբողջ Խ. Միութիւնը հետզհետէ կը վերածուի փշաթելերով պատուած մենաբերդի մը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

12,000 ընտանիքներ դէպի Սիպերիա

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, վերջերս կարգ մը լուրեր հրատարակեցինք Կովկասի մէջ կատարուած տեղահանութեանց մասին։ Կը թուի թէ այս գործողութիւնը ընդհանուր հանգամանք ունի, իբրեւ «նոր քաղաքականութիւն»։

Այսպէս, երէկ տեղական թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնը հրատարակած էին.—

Ռիկայէն կը գրեն թէ՝ Լէնինկրատէն հասած ճամբորդներու տեղեկութեանց համաձայն, աւելի քան 12.000 գիւղացի ընտանիքներ Օրանիէնպաումի շրջանէն (Ֆինլանտայի ծոց) տեղահանուած եւ Սիպերիա փոխադրուած են, ուր այդերը կ'աշխատին ամրութեանց մէջ։ Միւս կողմէ 43.000 Քորէացի եւ Չինացի գիւղացիներ արեւելեան Սիպերիայէն փոխադրուած են արեւմտեան Սիպերիա եւ Ալթայի շրջանը, միեւնոյն չարժառիթներով,— ամրութիւններ շինելու համար։

*** Սթալինօյի շրջանին մէջ մահուան դատապարտուած եւ անմիջապէս գնդակահարուած են 15 ճարտարագէտներ, իբրեւ լրտես եւ թրոցքիական։

Զրոյցի մը համաձայն, վերջերս բուռն կռիւներ ծագած են Կորքի քաղաքին փողոցներուն մէջ (նախկին Նիժնի Նովկորոտ) քաղաքապահ զօրքին եւ հակաստալինեան կազմակերպութեան մը անդամներուն միջեւ։ Կ'ըսուի թէ այս կռիւներու ընթացքին սպաննուած են շրջանին քաղաքական վարիչը՝ Նովիկով եւ օգնականը՝ Գրիկին, իսկ հրամանատարն ալ ծանրապէս վիրաւորուած է։ Հակաստալինեան կազմակերպութեան անդամներէն ալ տասնեակներով մարդիկ սպաննուած կամ վիրաւորուած են։

Վերջապէս, Վարշաւայէն հասած լուրերու համաձայն, ծանր անհամաձայնութիւններ ծագած են Սթալինի եւ Լիթվինովի միջեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան 101րդ Խորհուրդին առթիւ, ուր Խ. Միութիւնը պարտուեցաւ Եթովպիոյ եւ Սպանիոյ հարցերուն մէջ։ Սթալին ժողովի հրաւիրելով գործավարներու խորհուրդը, իր գայրոյթը յայտնած է արտաքին գործավարին ձախողման համար, որ մեկուսացման կը դատապարտէ Խ. Միութիւնը։ Այս առթիւ նոյնիսկ առաջարկուած է քաշուիլ Ազգաժողովէն։ Նոյն ժողովին մէջ Սթալին խստօրէն քննադատած ըլլալով հողագործութեան եւ հաղորդակցութեանց վարչութեան ապիկարութիւնը, Չեկան անմիջապէս ձերբակալած է կարգ մը տնօրէններ։

Ներքին գործավարութիւնը շատ խիստ միջոցներ ձեռք առած է, կաշկանդելու համար օտար թերթերու թղթակիցները։ Այս վերջինները միայն պաշտօնական գործակալութեան (Թաս) լուրերը պիտի արտատպեն, առանց անձնական խորհրդածութեանց։

ՀՌՈՄԻ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ ԿԸ ԲԱՐԵԽՕՍԷ ՖՐԱՆՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

Ինչո՞ւ կը յապաղի համաձայնութիւնը

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը այլեւս չեն ծածկեր թէ լուրջ դժուարութեանց կը հանդիպին Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները, իբրեւ հետեւանք Ժընեւայի ճառին եւ Մուսոլինիի կարգ մը առարկութեանց։

Հռոմի անգլիական դեսպանը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Կոմս Չիանոյի հետ, նոր դժուարութիւնները հարթելու համար։ Այս առթիւ «Մաթէն»ի թղթակիցը կը գրէ թէ բանակցութեան ատեն Իտալիոյ արտաքին նախարարը դիտել տուած է թէ՝ Ֆրանսա 70.000 սեւամորթներու բանակ մը կազմելու ձեռնարկած ըլլալով, Իտալիա հարկադրուած է վերաքննել անգլօ-իտալական համաձայնութեան այն կէտը որ կը արամադրէ զինուորական մարդուժի չէնթարկել Եթովպիոյ բնիկները։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, Իտալիա անհրաժեշտ կը գտնէ որ եւ առնուի մէկ տարի առաջ Լէոն Պլումի կողմէ հրատարակուած հրամանագիր մը, որ կ'արտօնէր օտար երկիրներէ եկած պաշարի փոխադրութիւնը դէպի Սպանիա, Ֆրանսական սահմանագլուխէն։ Վերջապէս, Մուսոլինի կը մերժէ ետ քաշել իտալացի կամաւորները, ցորչափ չէ փոխուած Ֆրանսայի դիրքը՝ սպանիական պատերազմին մէջ։ (Աջակողմեան թերթ մը, «Լը Ժուռ», երէկ շարք մը փաստերով կը պնդէր թէ Ֆրանսայէն շարունակ զէնք եւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի դէպի Սպանիա)։

Այս դժուարութեանց վրայ է որ անգլիական դեսպանը Լոնտոնէն հրահանգ ստացաւ բարեխօսելու եւ առաջին առթիւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Կոմս Չիանոյի հետ։

Փարիզի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը հաւատեն թէ բանակցութիւնները խզուած չեն եւ հաւանական է որ վերսկսին այսօր իսկ (ուրբաթ)։ Բայց, Հռոմի Ֆրանսական դեսպանատան գործակատարը նախաձեռնութիւն պիտի չառնէ, այլ պիտի սպասէ որ Կոմս Չիանօ ինք հրաւէր ուղղէ, ընդհատուած բանակցութիւնները վերսկսելու համար։

Կ'ըսուի թէ Իտալիոյ արտաքին նախարարը կրկին եւ կրկին բողոքած է թէ Ֆրանսա չի յարգեր ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը։ Իտալական թերթերը վերջերս զարմանալի մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն, ապացուցանելու համար թէ Ֆրանսայէն շարունակ զէնք եւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի Քաթալոնիա, ուտեստի պարունակով։ Այդ հրատարակութեանց համաձայն, մեծ քանակութեամբ խորհրդային եւ չեխական ռազմանիւթ փոխադրած են, սնտուկներուն վրայ գրելով «հողագործական մեքենաներ»։ Ֆրանսացիները կը հերքեն այս վերագրումները, պնդելով թէ դրկուածը ուտելիք է, համակիրներու կողմէ հաւաքուած։ Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիա չուզեր աճապարել բանակցութեանց համար։ Մուսոլինի ամէն բանէ առաջ կը ձգտի մերձեցում հաստատել Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ։

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ կը մղուին Սուչէուի շրջանին մէջ, ուր 100.000 Չինացիներ ուժգնօրէն կը դիմադրեն ճափոնական գրոհին. Ճափոնցիները շարժման մէջ դրած են բազմաթիւ օդանաւեր եւ հրասայլեր։ Երկու չինացի զօրավարներ մեռած ըլլալով, սպարապետը ռազմադաշտ գնաց։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՏԱԿԸ
ՕՐ. ՄԱՌԻՆ ԵՒ ՄԱՐԳԱՐԷ ԱԼԻՆ

Չեմ գիտեր առաջին անգամ ո՛ր թերթը մէջտեղ նետած է Էմիրխանեան կտակի խնդիրը։ Բայց գիտեմ որ Յառաջի ընթերցողներն անգամ կը տրտնջան, եթէ բան մը պակաս գրուի այդ մասին։

Եւ ինչո՛ւ, ինչո՛ւ կը խոստանան անոնք որ ժառանգորդ են,— միայն թէ ... լուր չփախցնենք։

Արդ, այս կտակով ինչքան Հայերը, նոյնքան ալ Թուրքերը կը հետաքրքրուին եւ, Սեդրաք Արզաբեանի դիմաց, թուրք փաստաբան մըն ալ նոյնքան յամառութեամբ կը գործէ, դատը շահելու համար։ Մանաւանդ որ, թուրք ժառանգորդները խոստացած են իւ-դատ բաժին մըն ալ հանել Օդանաւային միութեան։

Հիմա լսեցէք վերջին պատմութիւնը,— ընթերցուածս ի Թրքաց։

Ոմն Օր. Մառի՝ որ Էմիրխանեանի 11 ժառանգորդներու փոխանորդն է եղեր, կ'աւետէ Աքշամի թէ դատը վերջացած է եւ իրեն անձամբ Մասրապա պիտի երթայ դրամները գանձելու համար. Անշուշտ վճարելով Օդանաւային միութեան բաժինը, 20 առ հարիւր։ (Կտակին ընդհ. գումարը կը հաշուեն աւելի քան 3 միլիոն անգլ. ոսկի)։

Այստեղ է որ կը սկսի հրաշապատում հէքեաթը։

Օր. Մառի կը պատմէ. Աքշամի միջոցաւ.

— « Էմիրխանեանի նախնիքը Պարսկահայեր են։ Ինքը Կեսարացի է։ Էմիրխանեանի նախնիքներէն մէկը, որ Ալի մարգարէի ժամանակակից եղած է, այդ շրջանին բժշկութիւն կ'ընէ եղեր։

Ալի մարգարէ օր մը հիւանդութեան մը կ'ենթարկուի եւ սաստ հետեւանքով մեծ վէրք մը երեւան կուգայ մարմնին վրայ։ Հակառակ այն ատենուան բոլոր բժիշկներու խնամքին, ոչ մէկը կը յաջողի դարման մը գտնել այս վէրքին։ Վերջապէս Էմիրխանեանի նախնիքներէն այդ անձը, յայտնելով թէ Ալի մարգարէն կրնայ բժշկել, դիմում կը կատարէ եւ դարմանումի տակ կ'առնէ զայն։ Արդարեւ, ան յաջողած է փրկել Ալի մարգարէն իր քրոնիկ դարձած հիւանդութենէն։

Ալի մարգարէն, բնական է անկէ խիստ գոհ մնացած, իբրեւ փոխարինութիւն անոր խիստ արժէքաւոր «ֆէրման» մը կուտայ։ Ժամանակ մը վերջ, ինչպէս ամէն անցաւոր մարդ, այս բժիշկն ալ կը մեռնի։

Այս հրովարտակը զաւկէ զաւակ փոխանցուելով, վերջապէս մինչեւ Կեսարացի Էմիրխանեանի կը հասնի։ Էմիրխանեան միջոց մը այս հրովարտակը միասին առնելով Հնդկաստան կ'երթայ »։

Պատմութեան շարունակութենէն կիմանանք թէ Էմիրխանեան մէկու կէս տարի բնակութիւն կ'ընէ Հնդկաստանի մէջ։ Ցետոյ միջոցը կը գտնէ ծանօթանալու եւ ներկայանալու մահարաճայի մը, որուն կը ցուցնէ Ալի մարգարէին ֆէրմանը։

— « Հնդիկ իշխանը այս պատմական հրովարտակը կ'առնէ Էմիրխանեանի ձեռքէն, պահելու համար, եւ, բացի կարեւոր գումարէ մը, անոր կուտայ նաւահանգստի բեռնաւորումի եւ պարպումի գործը։ Շատ չանցած Էմիրխանեան միլիոնատէր կը դառնայ եւ բացէն չահագործած իր դրամարկղէն-ներու մէկ մասնատուն ալ կ'աւելցնէ իր միլիոնները։ Էմիրխանեան երբեք չէ ամուսնացած, եւ մեռնելու մօտ Պոմպէյի նոտարին դիմելով կտակագիր մը պատրաստել կուտայ, որուն մէջ կ'ըսէ թէ Կեսարիոյ Մուսճուռուն գիւղը ծնած է, ունի հինգ եղբայր եւ կը թուէ իր հարստութիւնը։ Էմիրխանեան պայման դրած է որ կտակը բացուի իր մահէն 50 տարի վերջը։ Այդ պայմանաժամը լրացած է 1914ին, բայց պատերազմի պատճառով կարելի չէ եղած գործադրել կտակը »։

Վերջապէս, միշտ համաձայն Աքշամի պատմութեան, Օր. Մառի 1934ին «յառաջապահ» ձեռք կ'անցընէ կտակագրին մէկ օրինակը, մանրամասնօրէն կը քննէ Կեսարիոյ մարդահամարի արձանագրութիւնները, կը հաստատէ թէ հանգուցեալը 11 ժառանգորդներ ունի Պոլսոյ մէջ, եւ անոնց փոխանորդութիւնն ստանձնելով, երկու անգլիացի փաստաբաններ կը վարձէ եւ դատը կը շահի ...

Դէշ բա՞ն մը տուած եղայ միւս ժառանգորդներուն,— անոնք որ վաւերական կը համարուին։

« Սօ՛ս կաց », պիտի ըսէր մեր Ծ․ գիշը։

Եթէ Օր. Մառի Ալի մարգարէն ունի իբրեւ ապաւէն, անոնք ալ կրնան Գրիգոր Լուսաւորիչը վկայութեան կանչել։ Մանաւանդ որ, Կեսարիան եղած է իր օրրանը։

ՎԱՀԷ

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Նարսէկյեան Տիկին Աննա Շաչեանի միջոցաւ.—

1. Գուլվար Օտոյի ժամանճիքը	100
2. Լա Վիւթթ »	50
3. Սէնթ Անթուանի »	50
4. Մարսէյլի »	50
5. Սէն Ժէռմի »	50
Գումար՝	300
Մայիս 7ի գումարը	260
Ընդհ. գումար՝	560

ԽՄԲ. - Այս առթիւ գրուած նամակէն կը տեղեկանանք թէ մարտ 15ին տեղի ունեցած է Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղերու ներկայացուցիչներու ժողովը, Փարիզ դրկուելիք պատգամաւորներու ընտրութեան համար, եւ այդ առթիւ «Հայաստանի Սոխակ»ին օգնելու առաջարկ եղած ըլլալով, այս գումարը գոյացած է։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

« Թան »ի աշխատակիցը շարունակելով իր պրպտումները՝ Ֆրանսայի օտարականներու մասին, չորրորդ յօդուածով կը ներկայացնէ « երրորդ դասակարգի եկուորները»— անոնք որ Ֆրանսա մտած են խարդախութեամբ, գաղտնօրէն կամ կասկածելի գործակալութեանց շարաշահութեամբ։

Այս առթիւ, վերլուծելով վերջին հրամանագիր - օրէնքները, կը գրէ.

— «Իսկ այն հայրենազուրկները որ չեն կրնար որ եւ է երկիր երթալ։ Պիտի վռնտե՞նք։ Առանց բան չկայ։ Բայց ներքին նախարարը պիտի կրնայ բնակավայր մը որոշել անոնց համար, իր ընտրած քաղաքին մէջ։ Այդպիսիները պարտաւոր են պարբերաբար ներկայանալ ոստիկանութեան եւ ոստիկան - զօրքի վարչութեանց։ Օրինազանցութեան պարագային պիտի դատապարտուին վեց ամիսէն երեք տարի բանտարկութեան։

Ոստիկանական վերատեսչութեան եւ ներքին գործերու պաշտօնատան մէջ կը չեշտեն թէ այս տրամադրութիւնները կը ծանրացնեն պատիժները՝ անբաղձալիներու դէմ, բայց երբեք չեն նեղեր ուղղամիտ օտարականը։ Ծայրագոյն ձախակողմէն կարգ մը Ֆրանսացիներ կը տրտնջան թէ մտաւոր․ դրութիւն մը հաստատուած է եւ դէպի կայսրութեան ժամանակները կը վերադառնանք։ Բայց, ամէնէն աւելի անկանոն օտարականներուն մէջ է որ իրարանցում պատճառած է նոր հրամանագիր - օրէնքը։ Մէկ ամիս պայմանաժամ տրուած ըլլալով անոնց, իրենց կացութիւնը շտկելու կամ երկրէն հեռանալու.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ (1837–1937)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Անուասիկ զանազան փուլերէ, կերպարանափոխութիւններէ անցած, ու այսօր մեր վժայլանքին նիւթ դարձած երկու մեծադիր քառածալ հատորներ, մանրատառ, եռասիւնեան եւ ամբողջ 2200 լայն էջերով, հայերէն լեզուի ճոխ բառարանը, որ իբրեւ աղբիւր ծառայած է այնուհետեւ բոլոր նման աշխատութիւններու, որ երեւան եկած ըլլան մեր ազգին մէջ։

Թէ ո՛րքան գիտական արժէք կը ներկայացնէ ան՝ բաւական է բանալ, թերթատել, եւ թէ ո՛րքան յուրջ ու քննական հանգամանք ունեցած է հայ լեզուի այն գանձարանը՝ հասու ըլլալու համար՝ գիտենք.—

ա) Ցօրինողները նպատակ ունեցած են ամփոփել նախնեաց բոլոր լեզուական հարստութիւնը՝ իրենց տրամադրութեան տակ դրուած ձեռագիրներէն։ Թէեւ առաջին դիտումը եղած էր ընտիր բառերը միայն հաւաքել, խորթ և օտարոտի դարձուածները ժողվելով մնացորդներու բաժնի մը մէջ խառն գրուելիք՝ սակայն լեզուագէտներու պահանջին վրայ՝ որոշած են ամփոփել ամէն բառ որ իրենց աղբիւրներուն մէջ կը գտնուէր (Ե. դարու Ոսկեդարեան լեզուէն, մինչեւ վերջին ժամանակներու աւանդուած նախնիքներէ), անխտրաբար դնելով վկայութիւն մը այդ բառը գործածող մատենագրէն, որուն արժէքը պիտի կըշռէր բառին յարգը։ Այս ոճով նպաստած կ՚ըլլային նաեւ բառերու պատմութեան։

բ) Մեծ խնամք թափած են, բազմաթիւ ձեռագիրներու մէջէն, (համեմատութիւններով հանդերձ անոնց կրկին եւ կամ երեքին օրինակներուն), ճշդելու համար բառերը, երբեմն այլայլէս գրուած լծորդ տառերու հետեւանքով, եւ յաճախ գուշակելու քննախօսութեան պահերուն սխալ գըրուածները եւ ուղղելու զանոնք բաղդատական սկզբունքով։

գ) Բառերու նշանակութիւնը ճշդած են դարձեալ համեմատական ոճի մը հետեւելով զանազան տեղերու մէջ եւ զննելով թարգմանութեանց բնագիրներուն, ինչպէս Աստուածաշունչի գիրքերուն, Ոսկեբերանի, Եփրեմի ճառերուն ու մեկնութեանց, Եւսեբիոսի պատմութեան եւն…։ Ջանացած են բառերու նշանակութեան մէջ ճշդել նախնեաց տուած իմաստներուն, որոնք յետին դարերուն, կ՚ըսեն, շփոթուած էին աղիտութեան պատճառաւ, եւ մենք ալ սկիզբները այդպէս կը գործածէինք, բայց սորվելով ձեռագիրներէն ուղիղը՝ ուրիշներու սորվեցնել կ՚ուզենք»։

դ) Տալու համար ճշգրիտ իմաստը հայկական բառերուն, մտածած են դնել յունական համապատասխանը իբրեւ աղբիւրք Ն. Թարգմանութեանց բնագիրներու հետ համեմատութեան. գրած են յունականին լատին համապատասխանը՝ խորհելով որ կրնայ օգտակար ըլլալ. նոյնիսկ նաեւ երբեմն եբրայական, ասորական, պարսկական համապատասխանները։ Իսկ օտար ծագում ունեցող հայ բառերը միշտ յայտնի կերպով մատնանշած են։ Նշանակութեան բացատրութիւնը ըրած են աշխարհաբար լեզուով եւ քովն ալ դնելով թուրքերէնը։

ե) Մի եւ նոյն բառի նշանակութեան զանազանութիւնը նկատի առնուած է եւ հասկցնելու համար զայն նոր տողով սկսած են տալ բացատրութիւնը։ Կէտ մը՝ որ անտեսուած չէ անոնց աչքէն, որովհետեւ բառերը շատ անգամ քանի մը նշանակութիւն կ՚ունենան եւ գիտական հանգամանք ունեցող բառարան մը պէտք է որ նշանակէր զանոնք։

Այդ նշանակութիւններն ալ վերոյին վկայութիւններով մատենագիրներէն հաստատած են։

զ) Ոչ միայն բառաքննական հմտութիւն, բառարանական ճոխութիւն ունի Հայկազեանը՝ այլ նաեւ կրնայ ծառայել իբր առաջնորդ քերականագէտ մտքերու համար, որոնք կը փնտռեն հայերէն լեզուի յատկաբանական երկարագիծը։ Այդ ալ կ՚անդրադարձնեն մխտական ձեւով՝ թէ այս ձեւը բուն հայկական ոճի չէ, այլ յունաբանութիւն է, լատինաբանութիւն, ասորաբանութիւն կամ եբրայաբանութիւն։

Այս դիտողութիւնները կ՚ազուցեն երբեմն այն տեղ՝ ուր բերուած վկայութիւնները զայն կը պահանջեն։

Պարտաւոր պատիւ է այսօր Հայկազեանը, զոր կը ճաշակենք առէպ, նոյնիսկ առանց մտածելու թէ ի՛նչ աշխատ կրնայ ըլլալ ան յօրինողներուն համար։

Հայ գրական աշխարհը ի՛նչպէս պէտք է փոխարինէ այդ ահռելի վարդապետաց անգին աշխատութեան, որով հայ լեզուն կ՚ազատուէր կորուստէ եւ յետին մոռացումէ, որ Ցովհաննէս Երզնկացիէն (ԺԴ. դար) վերջ եկաւ զայն պատելու խաւարային քօղով մը։ Արդար կերպով գնահատելու համար, հարկ է տեղեակ ըլլալ ԺԴ. դարէն մինչեւ Մխիթար Աբբահօր լեզուական զառամի անդրանիկ փորձին երեւոյթը, եւ ապա այս զոյգ հատորներով փրկարար տապանին կանգնումը, ջրհեղեղային աղէտի մը մէջ ապրող հայ լեզուի պատմութեան։ Եւ դեռ Հայկազեանը մաս կը կազմէ հայ գրական վերածնունդն իրականացնող շատ մը ուրիշ գործերու՝ զոր Ս. Ղազար ընծայեց ազգին։

Միհրդատ Ց. Թիրեաքեան վերջերս գրած է (Հայաստ. Կոչնակ 1937 թ. 21). — «Նոր Հայկազեան Բառարանը դարագլուխ կազմող, կոթողական, մեծարժէք եւ անմահ գործ մըն է, որ պատիւ կը բերէ հայ մտքին եւ կ՚ապացուցանէ ցեղին քաղաքակրթական ընդունակութիւնները»։ Բոլոր սրբուհյեան ազգերէ եւ եւրոպական շատ մը ժողովուրդներէ առաջ Հայերը՝ ցոյց տուած ենք առով գիտական աշխարհի, թէ յետնեալ չենք մեր մտաւորական գետնի վրայ՝ հնդեւրոպական ցեղախումբի պատկանող մեր եղբայրակիցներէն ալ։

Հր. Աճառեան՝ ծանօթ դէմք հայ լեզուաբանութեան մէջ, ըսած է ժամանակին — «Հայ լեզուի ամէնէն կատարեալ բառարանը» Հայկազեանի համար։

Բառարա՛ն, անհրաժեշտ կարեւոր մէկ տարրն է լեզուի մը կեանքին եւ ամէնէն հարկաւոր պահպանակը ազգի մը, որ այդ լեզուով կը խօսի ու կը գրէ. այդ պակասն էր ուրեմն որ կ՚ուզար լեցնել Հայկազեանը լիուլի եւ կատարեալ կերպով։ Հայ լեզուն սիրելի հայ ժողովուրդին, նախնիքներէն աւանդուած միակ ամենաուժական գանձն է եւ խորհրդանիշը մեր պատմական կենսունակութեան։ Ո՛րքան ապրի ան, ա՛յնքան պիտի ապրի հայ ժողովուրդը, կ՚ըսենք միշտ, եւ որքան անաղարտ, մաքուր եւ անխառն պահուի, այնքան հայ ցեղը փարած պիտի մնայ ազգային ոգւոյն օտար ափերու վրայ։ Այս ըղացումը թո՛ղ ըլլայ նաեւ միակ երախտագիտական պարտքը հայ ժողովուրդին՝ Հայկազեանի հեղինակներուն հանդէպ։

Հ. Մ. Ձ.

ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ ՄԸ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ԳԻՆԻՆ

Գինեձօնի հանդէսի մը առթիւ, Ակադեմիայի անդամ Գ. Ժօռժ Տիւհամէլ հետեւեալ դրուատիքը կերտեց փառաւորած գինիին, առնելով զայն իբրեւ զուտ արտադրութիւն արգասաւոր հողի մը եւ իբրեւ անմահական ճաշակ, չափի եւ կշռոյթի սահմանին մէջ.—

Եթէ այս երեկոյ ձեր մէջ եմ, պատճառն այն է, որ կը սիրեմ կեանքը, պատճառը ա՛յն է որ կը յարգեմ կեանքը, եւ իբրեւ կեանքի փաստաբան կը համարձակիմ լսելի ընել ձայն մը՝ զոր հիւանդութիւնը ակարացուցած է առանց բոլորովին խեղդելու։ Անցեալ ձմեռ օր մը, երբ այցելութեան գացած էի իմ անուանի պաշտօնակից եւ վարպետ Գ. Պէրկսօնի, բախտաւորութիւնը ունեցայ լսելու մեծ փիլիսոփան, որ իմ առջեւ ծրագրեց ու պարզեց համառօտ տեսութիւն մը տեխ-գերական կենսաբանութեան մասին։ Երբ, այսպէս, մտիկ կ՚ընէի մեր գիտուններուն ամէնէն իմաստունին խօսքերը, ինքզինքս յանկարծ անուրջի մը մէջ թաղուած զգացի, անուրջ մը, խոկում մը՝ որ բնական գնացքով ուղղուեցաւ դէպի այգեպանին արուեստը։

Գինիին պատմութիւնը պատմութիւնն իսկ է կեանքին։ Եթէ մեծ բան է գինիին գործը, պատճառը ա՛յն է որ այդ գործը, հակառակ տաժանքին, հակառակ քանիցս անյաջողութեան դառն փորձերուն, յաջողութեան կամ բախտաւորութեան ընդունակ է։ Խօսքըս ձեզի կ՚ուղղեմ, ո՛վ դուք պարոն այգեպաններ, որ գեղեցիկ բացատրութեամբ մը կոչուած էք «Գինիի հողագործներ»։ Երբ դարձեալ մեր այգեստաններու մասին լուրեր կ՚առնեմ, երբ կ՚իմանամ թէ գետինը առու կասեցած է, թէ կարկուտաբերական ամպերը, չար չարերու պէս կը ուլային ձեր ձախողութիւններուն վրայ, կը վշտանամ ձեր վիշտերով։ Հարաւային Ամերիկայի, Աւստրալիոյ, Բարեյոյսի մէջ ալ այգի տնկած են, բայց անոնց արտադրութիւնները անփառունակ խաղ մըն են միայն։ Առատութիւն անոնց գինիները պատասխաներ ակնարկութիւններ միայն կրնան նկատուիլ այն համբաւաւոր ըմպելիին՝ որ դարերէ ի վեր կը հոսի ձեր ձեռքերէն, ձեր սիրտէն, այո՛, պարտէզնե՛ր, ձեր Ֆրանսաբնակ այգեստաններէն։ Թէեւ հազուագիւտ են ձեր բարեյաջող տարիները, որոնց միջոցին իսկ անհուն դժուարութիւններու միջէն կը կորզէք յաղթանակ մը, բայց երբ մեր անմահական ոգեղները բարեհաճին ծաղկիլ, ինչպէս վայել է բարունակներուն, արդարեւ կ՚արժանա- գրուին պատմութեան մէջ։

1915, 23, 26, 29 տարիները, մեր ականջներուն կը հնչեն իբրեւ չքեղ թըռչնային երկնահոսան գինեձօնք։

Գինին, ձեր գործը, իր գեղեցիկ ամիսները ապրելէ եւ ձեր մանրակրկիտ խնամքները ընդունելէ վերջ, կը հասնի հասակ ուրեմն մեր մառաններուն մէջ։ Գինին այնուհետեւ կը սկսի մեր մօտ, իր սիրողներուն, իր սիրահարներուն մօտ, այո՛, կը սկսի խորհրդաւոր գոյութիւն մը։ Կը զարգացնէ իր ճակատագիրը, անոր շարժումին կը հետեւինք, տեսակ մը երկարող գիծ որ իր վախճանին կը յանգեցնէ խմռումը։ Ակյութեամբ եւ մերթ խանդավառութեամբ։ Այսինչ գինին, նախ խստակեաց, կը դառնայ կ՚ըլլայ ազնիւ, աղուոր եւ չողարձակ, այնինչ ուրիշ մը, սկիզբները բաւական բիրտ, տակաւ առ տակաւ կը դառնայ համեղ նրբութիւն մը, ամօթխածութեան չկխնանգով մը պճրուուն։ Այնպիսի մը՝ որ հարուստ կը թուէր ըլլալ, իր վաղքին սկզբնական կէտին իսկ կ՚աղքատանայ։ Ուրիշ մը՝ որ կը յաւակնէր ամենամեծ փառասիրութիւններու, կարճ կը կապէ իր փքանքը եւ քաղքենի անշուք կեանքին տեսակ մը աննշանութեան կը համակերպի։ Ամէն չէ ունի իր անձնական կեանքը, իր ոգին, իր պատգամը։ Երբեք երկու չէ՛ ամէն կերպով, չէթ առ չէթ, իրարու նման չեն։

Գինին, խորհրդանշան կեանքի, մինչեւ վերջին կաթիլը, մինչեւ վերջին շողին կը մնայ պատկերը քմայքին։ Երկու գաւաթներու միջնաղ կը հաւանինք, կը խորհրդածենք, կ՚ապրինք։ Որովհետեւ համին ու բոյրին համանուագը կը պարզէ լիովին իր հընարքները։ Հազարումէկ գիրգ ու քնքոյշ զգայնութիւններ կը սկսին իրենց բազմարուեստ խաղը, եւ կը զգանք թէ միեւնոյն բաժակին երկու ումպերը անգամ իրարու չեն նմանիր, եւ միեւնոյն ումպին երկու կաթիլները զանոնք վայելելու արժանաւոր եղողին կը վերապահեն տարբեր մտերմութիւններ Գինիի սիրահարներին միայն համար, կը խորհիմ թէ գինին կ՚ըլլայ գնդեցիկ նիւթ մը, մտածումի, խոկմունքի։

Գիտեմ որ կ՚ան մարդիկ որոնք գինիին մէջ գոհոլը (ալքոլ) կը փնտռեն։ Գոհոլը գինիին հարկաւոր, բայց անկենդան գոյակն է, անոր կմախքն է։ Հոգին չէ բնաւ։ Գոհոլին եւ անոր անբանական արդիւնքին վրայ միայն խորհողները կեանքի սիրահարներ չեն, այլ մահուան հետ քծնողներ։ Պէտք է զանոնք միանգամ ընդ միշտ վանել մեր ծոցէն։

Շնորհակալ եմ որ զիս անարժանս ընտրեցիք այս երեկոյին, տօնելու համար, ձեր բարեկամական ներկայութեան, գինին, գո՛րծ խաղաղութեան, գինին, զարմանահրաշ նշա՛ն մարդուս իմաստութեան եւ հաւատարմութեան։

Գինեգործական ներկաներուն ցնծաքին ծափողջոյնը թնդացուց սրահը։

XX

Անցեալը ոչինչ է կեանքի մէջ, իսկ ներկան անցեալէն մեծ տարբերութիւն մը չունի։

*** Կացինը անտառ մտած կը ջարդէր։ Ծառերը իրենց հնամեայ ծառին դիմելով գանգատեցան։

— Զաւակներս, ի՛նչու կը զարմանաք, կացինին կոթը մեր ծառերէն է։ (Յիշել Հայաստանի դէպքերը).

ՏՈՔԹ. ՔԵԱԹԻՊԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ (Իրան).— «Յառաջ»ի սոյն տարուայ Մարտ-Ապրիլ ամսաթիւերի համարներում լոյս տեսած տեղեկութեանց շարքին, դալիս եմ աւելացնելու եւ մի քանի կէտ իմ պատանեկան յուշերից, որոնք, թերեւս, իբրեւ լրացուցիչ մասնիկ, օգտակար լինեն այն ժամանակուայ Պոլսոյ ամենայայտնի հայ բժիշկներից մէկի կեանքի լուսաբանութեան համար։

1882-1889 թուերին աշակերտ լինելով Ս. Փրկչեան ճեմարանում, ուր ուսանում էին շուրջ 280 աշակերտներ, մի կատարեալ հաւաքածոյ Տաճկաստանի բոլոր քաղաքների եւ Պոլսոյ զանազան թաղերի որբերից, — լսած եմ որ մինչեւ 1885 թիւը բժիշկ Քեաթիպեան արդէն օդաննուած էր։ Ու նրա կեանքի դրուագներից ու մահուան շուրջը շատ զարմանազան պատմուածքներ էին ասւում մեր աշակերտական շրջանում։

Այդ թուականներին դեռ եւս պատանի, եւ անձամբ նրան ճանաչելու բախտը չունենալով, չեմ կարող քըննադատական ոեւէ բան գրել նրա բըժշկական թէքի վերաբերմամբ։ Բայց եւ այնպէս մեր ճեմարանի աշակերտների պատմուածքներից յայտնուած էր որ բժիշկ Քեաթիպեան որպէս առաջնակարգ բժիշկ մեծ անուն էր հանած ամբողջ Պոլսոյ մէջ։ Եւ իսկապէս, երբ մի բժիշկի, նոյն իսկ դիշերուայ շատ ուշ ժամերին, Պոլսոյ զանազան հեռաւոր թաղերից վազում էին իրենց ծանր հիւանդին օգնութեան կանչելու — որին նա միշտ էլ պատասխանում է եղեր ամենայն սիրով յօժարութեամբ եւ մարդասիրաբար — անշուշտ այդ բժիշկը՝ Պոլսոյ անհամար բժիշկների շարքերում շատ արժանաւոր եւ հմուտ մէկը պէտք է եղած լինէր։

Պատմում էին, ի միջի այլոց, որ աշնան վերջերին, երբ մի օր, բժիշկ Քեաթիպեան Ենի-Ճամի մզկիթի առաջից ձիով անցնելիս է լինում, մզկիթի դրսի քարէ աստիճանների վրայ նկատում է մի Ալբանացի բոկնվաճառ (սիմիթ-ճի) որ իր կլորակ սախտակը կողքին դրած, մտախոհ նստած է լինում։ Բժիշկը մօտիցն անցնելիս նայում է նրա դէմքին եւ ասում. «Ա՛յ մարդ, քո թոքերը սաստիկ մրսած են, շուտ գնա տուն, եւ աշխատի՛ր քեզ քրտնացնելու»։ Բոկնվաճառը որ արդէն նոյն բոպէին նոր սկսում էր դողալ սարսռալ, վազում է նրա յետեւից եւ խնդրում է որ իրեն մի դեղագիր շնորհէ։

Բժիշկը՝ ձիի վրայ, մի կտոր թըղթում դեղատոմս է գրում եւ պէտք եղած խրատները տալով յանձնարարում է միաժամանակ որ առաւօտեան գնայ Թօփ-Գափուի հիւանդանոցը պառկելու, խոստանալով որ ինքն էլ կգայ նրան տեսնելու։ Հետեւեալ օրը, բժիշկը գնում է եւ հետաքրքրուելով գտնում է բոկեղավաճառին թոքատապով պառկած մահճակալում։ Ալբանացին ճանաչելով այցելուին, ըսկսում է հազարումի տեսակ օրհնէնքներ շռայլել նրան։ Ցետագայում հիւանդը առողջանալով ամենուրեք պատմում է որ իր մահից ազատուելը պարտական է եղած այդ հայ բժիշկին։

Բժիշկ Քեաթիպեանի մարդասիրական զգացմունքների ապացոյցներից շատ օրինակներ էին լեցւում նոյնպէս մեր ճեմարանի աշակերտների մէջ, — որ նա, բազմաթիւ անգամներ խեղճ եւ աղքատ հիւանդներին այցելութեան գնալիս, նկատելով նրանց թշուառ կացութիւնը, բժշկական յորդորներից հետ եւ իր գրած դեղատոմսի մէջ ծածկաբար ոսկի կամ արծաթ դրամ զետեղելով, դրել է հիւանդի բարձի տակը եւ հեռացել։

Գալով բժիշկի մահուան պարագաներին, մեզանում պատմում էին որ պէս թէ, պալատական սուլթանա[illegible] ծննդաբերութեան դժուարին դէպքից մէկում, բժիշկ Քեաթիպեանի մի[illegible] ներքինութեամբ յաջող ազատումից [illegible] նոյնի արքայական շնորհներին արժանանալուց յետոյ, այն ժամանակուայ Շէյխ-իւլ-իսլամութիւնը կրօնական [illegible] կառուցի մոլեռանդութիւնից [illegible] ուած, գաղտնաբար մահավճիռ [illegible] վա է արձակում բժիշկի սպանելու [illegible] մի օր, կէս գիշերուայ մօտերին [illegible] կառք կանգ է առնում բժիշկի բնակ[illegible] րանի առաջ։ Կառքից ցած է գա[illegible] մի մարդ եւ բժիշկին զարթեցնել[illegible] լով յայտնում, որ մի շատ ծանր [illegible] ւանդի համար եկած է՝ օգնութեան [illegible] Բժիշկը բռնում է իր սովորականին [illegible] նւում եւ առանց տատամսման կառ[illegible] նստելով գնում է։ Սակայն մէկ [illegible] Գաղցէի մօտերքում, դիշերային [illegible] թութեան միջից դարանակալ մարդ[illegible] դուրս գալով, բժիշկին կառքից [illegible] են հանում, եւ խափանելով ամէն ձայնն ու ծպտուն արձակելու հնարաւորութիւն, քաշում են ծովի ափը եւ հանելով շալակը, դաշոյն[illegible] են մինչեւ խեղճ զոհի կոկորդ[illegible] քը, ու այդպէս խեղդամահ արա[illegible] դիակը թողնում են նոյն տեղում

Այդ թուականներին [illegible]880-ին Պոլսոյ ամենայայտնի հայ բժիշկների շարքումը, Վիչէն, Օրմանեանի, [illegible]բատանճեանի, Փէշտիմալճեանի եւ [illegible]րց կարգում, մեծ անուն եւ հռչակ [illegible] վայելում նոյնպէս Տոքթ. Քեաթիպեանը։

Ի՞նչ է բժշկական թէքը առանց փորձնական համարման եւ արդիւ[illegible]քի, եթէ ոչ մի առեր պատրին կող[illegible] թէքը խօսք է եւ տառ, իսկ [illegible] գործը յաջողութիւնի արդիւնք. [illegible] անոյ գործի մեռնալ էր։ Մենք [illegible] ենք ունեցել բէզաւոր բժիշկներ, [illegible] րանք միջակութիւնից այն կողմ [illegible] անցել. իսկ նշանաւոր են հանդէպ նրանք որոնց գործերից անհերք[illegible] սակար արդիւնք է վայելել իր [illegible] պատր։ Այդ նշանաւորներից մէկն է եղած Տոքթ. Քեաթիպեանը։

Յարգա՛նք իր յիշատակին։

Խ. ԼԱԶԱՐԵԱՆ

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՈՍԿԻ ԲԱԺԱԿԸ

Աթաթիւրք հրամայած էր որ զօր[illegible] սպուկ ըմբշամարտութեան եւ [illegible] մարզի մէջ առաջնութիւն շահող խո[illegible] բին տրուելու համար, «Աթաթիւրք ոսկի բաժակը» հիմնած է։ Այս [illegible] մէջքառեր բաժակին համար [illegible] ունելիք մրցումները տեղի պիտի ու[illegible] յուլիս 4ին եւ 5ին, Անգարա[illegible] մարզարանին մէջ։ Բոլոր երկրա[illegible] ըմբիշները պիտի մասնակցին [illegible] առթիւ ամբողջ երկիրը ըմբշամար[illegible] 12 շրջանակներու բաժնուած է [illegible] շրջանակները ներկայացնող խումբ[illegible] րէն ով որ շահի առաջնութիւնը [illegible] պիտի առանայ նուէրը։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (67)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Արդէն իր գործը դժուար էր, հիմա չափէն աւելի կը դժուարանար մանաւանդ որ մէջտեղ ելլելու համարձակութիւնն ալ չունէր այժմ, որովհետեւ ոստիկանութիւնէն կրնար ճանչցուիլ։

Խաղաղ ու պայծառ գիշեր մըն էր։ Ժամանակը շատ ուշ ըլլալով, գրեթէ անցուդարձ չկար, բացարձակ լռութիւն մը պիտի տիրէր այդ քաղճնոտ փողոցին մէջ, եթէ քանի մը քայլ անդին, Արիֆենց տունէն չլսուէր լացուկոծ մը աղմուկը։ Թրքուհիները հաւաքուած էին դիակին շուրջը եւ անդադար կուլային ինչպէս սովորութիւն է Արեւելցիներուն. ու պիտի շարունակէին այդ ողբը մինչեւ յաջորդ առտուն, երբ յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենար։

Սուլտան ներկայ եղած էր այդ արարողութիւններուն եւ գիտէր թէ ինչպէս կը կատարուէին անոնք։ Նոյնիսկ որոշ դիրքի տէր մէկը ոչ դագաղ կ՚ունենար, ոչ ալ մեռելակառք։ Ննջեցեալին ազգականները փոխն ի փոխ իրենց ուսերուն վրայ պիտի կրէին դիակը պարունակող սնտուկը, փողոցներէն պիտի անցնէին, իրենց հետեւորդ ունենալով յուղարկաւորներու ցիրուցան թափօր մը եւ գերեզմաննոց պիտի հասնէին։

Այնտեղ խորտուբորտ փոս մը պիտի բացուէր, դիակը պիտի նստեցնէին անոր մէջ երեսը Մէքքէի կողմը դարձնելով, հողով պիտի ծածկէին զայն ու ներկաներէն ամէն մէկը քար մը պիտի նետէր անոր գերեզմանին վրայ։ Թուրքերը բոլորովին անզգայ ըլլալով իրենց մեռելներուն հանդէպ, ոչ յուղարկաւորութենէն առաջ, ոչ անկէ վերջ ծաղիկ պիտի մատուցանէին անոր, իբրեւ յարգանքի արտայայտութիւն մը իր յիշատակին հանդէպ ու եթէ անոր ընտանիքը խելք ընէր եւ տեղէկ տար զազաղին նմանող այդ զարմանալի տապանաքարէն հատ մը, այս վերջինը անպատճառ քանի մը ամիսէն վար ինկած պիտի ըլլար, որովհետեւ Թուրքերը այցելութիւն չեն տար իրենց գերեզմաններուն։

Սուլտան իր մտքին մէջ չափեց, ձեւեց ու վերջ ի վերջոյ համոզուեցաւ որ իր միակ յոյսը Արիֆն էր հիմա։ Բէլուֆ մտաւորապէս յայտնած էր իրեն թէ ան ալ անդամ էր դաւադրութեան. հետեւաբար պէտք էր անոր բերանը բանալ, բայց ի՞նչպէս։ Շատ աւելի դժուար գործ էր ատիկա, որովհետեւ հաւանական չէր որ ան մտերմանար անծանօթ մէկու մը հետ, եթէ զօրաւոր պատճառներ չունենար։ Եւ սակայն փորձ մը պէտք է կատարուէր։ Սուլտան ի՞նչ ձեւով անոր քով պիտի երթար։

Սուլտան մտածկոտ՝ շոյեց անդղի մը կտուցին նմանող իր քիթը։ Ի հարկէ չէր կրնար վերադառնալ Արիֆենց տունը ուր հակում կը կատարուէր հիմա, հետեւաբար այնտեղ երթալու առաջին պատեհութիւնը պիտի ստեղծուէր յուղարկաւորութենէն վերջ. բայց ատիկա կը նշանակէր սպասել մինչեւ յաջորդ օրը, իսկ ժամանակը շատ կարեւորութիւն ունէր իրեն համար։ Իւրաքանչիւր ժամ որ կ՚անցնէր Պոլսոյ մէջ, վտանգաւոր ժամ մըն էր. պէտք է իր գործը վերջացնէր եւ կարելի եղածին չափ շուտ հեռանար Թուրքիայէն, եթէ կ՚ուզէր ազատել իր մորթը։ Բայց այդ Ներքինին լուր ըստացած պիտի ըլլար թէ Բէլուֆի դիակը իր եղբօրը տունը փոխադրուած էր եւ բնականաբար հետզհետէ հսկողութեան տակ պիտի առնէր յուղարկաւորութիւնը՝ ստուգելու համար ներկաներուն ինքնութիւնը։ Եթէ Սուլտան յուղարկաւորութեան երթար Արիֆին հանդիպելու դիտաւորութեամբ, տարակոյս չկար որ Քաղաքի մարդիկը պիտի ճանչնային զինքը եւ այն ատեն օձիքը վրայ պիտի տար անպայման։

Երբ չորրորդ գլանիկն ալ ծխեց սուլթան, ոտքի ելաւ վճռելով որ Արիֆին պէտք էր հանդիպէր առաւօտ չեղած։ Դանդաղ քայլերով յառաջացաւ Թուրք երիտասարդին տունը՝ իր ընելիք քայլերուն մասին խորհրդածելով։ Դրան առջեւ սպասեց. կիներուն կոծ լացի ու կոծը տիրոյ աղմուկ կը ծածկէին գիշերուան այդ ժամուն։ Անշուշտ չէր կրնար դուռը զարնելով ներս մտնել եւ իր ներկայութիւնը յայտնել այդ ողբալի տեսարանին առջեւ։ Ուրեմն, քովի փողոցը մտաւ ու բուն մէկ կողմին վրայ բարձրացող պատը կցուած էր Արիֆենց բնակարանին։

Տունը պարտէզ չունէր որովհետեւ հին ոճով շինուած ըլլալով կանգնած էր ընդարձակ բակի մը մէջ. պատուհան ալ չկար նեղ ճամբուն վրայ նայող պատին վրայ, այլ գամերով զարդարուած դուռ մը։ Գիտէր թէ Արիֆ սպասոր Թրքուհիներուն քովը չէր կըրնար ըլլալ. ուրիշ սենեակ մը ըլլալու էր ան։ Թերեւս բարձրացած էր երդիքը զոր գիշերուան այդ տաքին՝ վիշտէն ու սարսափէն քնանալու անկարող մէկը պիտի նախընտրէր հեղձուցիչ սենեակի մը։

Սուլտան քար մը վերցուցքանէն եւ ձեռքին մէջ կշռեց անոր ծանրութիւնը։ Լաւ Էրիֆէթ խաղալ պիտի[illegible] ծանօթութիւնը օգտակար պիտի [illegible] իրեն հիմա։ Ճշգրիտ հաշիւ մը [illegible] որպէսզի քարը ոչ բակին մէջ [illegible] ոչ ալ պատին զարնուելով ներս[illegible] գար ու նետեց։ Քարը թեթեւ [illegible] կով մը երկյարկանի տան [illegible] վրայ ինկաւ. լսեց անոր ձայնը [illegible] ւեց վայրկեան մը, ոչ մէկ պա[illegible] խան. անգամ մը եւս փորձեց [illegible]

Ցանկարծ քարաշէն քիւին [illegible] մարդկային գլուխի մը շուքը [illegible] ցաւ. Սուլտան սկսաւ սուլել «[illegible] ուած պահէ Թագաւորը» եղանա[illegible] Ձեր ուղեր իր ինքնութիւնը յայ[illegible] Արիֆին ներկայութիւնը ստուգ[illegible] ռաջ. յոյս ունէր որ եթէ երդիք[illegible] բայ գտնուող անձը ան էր, [illegible] բար պիտի ճանչնար անգլիական [illegible] երգը։

— Պ. Տէյթի՞ն էք, հարցուց [illegible] րէն։

— Այո եւ կ՚ուզեմ ձեզի հետ [illegible] պատասխանեց ըղըկ [illegible] ու գած ձեր [illegible] մը… շատ կենսական է… [illegible] բը մասին… վար իջէք եւ [illegible] ցէք որ ներս գամ…

(Շար.)

Ընտրական պայքարը Սանճաքի մէջ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ, ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պէյրութի Ազդակէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (10 մայիս).—

Վերջին արիւնոտ դէպքը խորապէս ազդեց Թուրքերը, այն համոզումը ներշնչելով որ Ալէվիները ոչ միայն իրենց հետ չեն, այլ եւ վճռած են ամէն կերպով պաշտպանել սեփական իրաւունքները։ Թուրքերը դառն կերպով տեսան թէ Ալէվիները «էթիք թուրք» (հէթիթ եղբայր) չեն, այլ անկախ համայնք մը որ գիտէ արժեցնել իր իրաւունքները եւ հարուածով պատասխանել հարուածին։

Այս պատճառով, Թուրքերը չկատարեցին իրենց ծրագրած ցոյցը։ Ալէվիները բացէ ի բաց յայտնեցին թէ իրենք ալ հակացոյց պիտի ընեն եւ պատասխանատու չեն հետեւանքներուն համար։

Միւս կողմէ, Ֆրանսական իշխանութիւնը արթուն կը հսկէ, պահակախումբեր պտտցնելով ամէն կողմ եւ արգիլելով ամէն ցոյց։ Կասկածելի անցորդները կը խուզարկէ եւ զէնքերը կը գրաւէ։

Շնորհիւ այս երկու ազդակներուն, վերջին երկու օրերը խաղաղ անցան, քէեւ միշտ սրտադողով։ Ոստիկանութիւնը գիտէ ինչպէս, շարունակ դաւադիր գրոյցներ հրապարակ կը հանեն — այսինչ ժամին ցոյց պիտի ընեն Թուրքերը յարձակում պիտի գործեն, Պէյլանի Թուրքերը կը պատրաստուին Ալէքսանտրէթ արշաւելու։

Եւ անա յանկարծ կը գոցուին խանութները, կ՚արձակուին դպրոցականները եւ ամէն մարդ տունը կը քաշուի։

Մէկ խօսքով՝ ահ ու դողի վիճակ մը, որ ճնշած է ոչ միայն տրամադրութիւնները, այլեւ առեւտուրը։ Ծոցամ մըն ալ այսպէս, եւ արդէն կը ծնի անհուսական տագնապ մը, անտեղի ծանրացնելով կացութիւնը։ Մինչդեռ ժողովուրդը պէտք է գիտնայ թէ ոեւէ պատճառ չկայ խուճապի մատնուելու։ Որքան ալ գրգռիչ ու գէշ դիտումներով լեցուած, Թուրքերը նեղ վիճակի մը մէջ չեն մեծ վտանգ մը հանելու, քանի որ մէկ կողմէ բաղդատական փոքրամասնութիւն են, միւս կողմէ կայ Ֆրանսական իշխանութիւնը որ երբեք պիտի չթոյլատրէ խառնակութիւնը։

Ասիկա չի նշանակեր անհոգ մնալ։ Ո. պէտք է արթուն ու զգուշաւոր ըլլալ միայն խուճապահար ըլլալու չէ, հոն իսկ վտանգը կարենալ դիմագրաւելու համար։

Հակառակ իրենց բոլոր փորձերուն, Թուրքերը մեծ շահ մը չարձանագրեցին։ Այսպէս, մինչեւ հիմա հազիւ 40 — 50 ալէվի արձանագրուած են թրքական ցանկին, 300 հոգիի մէջէն։ Այդ 40 — 50 հոգիին կարեւոր մէկ մասն ալ կը պատրաստուի խնդրագիր տալու եւ յայտնելու թէ իրենք խաբուած են ու կ՚ուզեն ալէվի ցանկին մէջ արձանագրուիլ։

Ասոր փոխարէն, սակայն, կայ ուրիշ պարագայ մը որ լուրջ հոգ կը պատճառէ։ Սարը Սէքի ընտրական դիւանին նախագահը (յոյն) առանց այլեւայլի կ՚արձանագրէ Թուրքեւյէն զրկուած Թուրքերը։ Թուրք մասնաթարէն Թուղթ մը, եւ ամէն ինչ լրացած է։ Ոչ մէկ քննութիւն թէ եկողը ո՞վ է, իսկապէս Սանճաքցի՞ է, ինչպէս կը պահանջէ օրէնքը։

Միւս կողմէ, նախագահը առանձին է, ուրիշ օգնական չունի։ Համայնքներէն ալ ներկայացուցիչ չէ առած, հակառակ օրէնքի բացայայտ պայմանին։

Ասոր վրայ, ոչ — Թուրք համայնքներու ներկայացուցիչները բողոքեցին Անտիոքի Ցանձնաժողովին, եւ կ՚ըսուի թէ ուրիշ մը պիտի յաջորդէ յոյն նախագահին։ Եւ սակայն, ահա նոր կնճիռ մը։ Որէնքովին սկսեալ, Ալէքսանտրէթ քաղաքին ընտրական դիւաններուն ալ կը հետեւին նոյն դրութեանց առանց այլեւայլի արձանագրելով Թուրքիայէն զրկուած Թուրքերը։ Միայն կը պահանջեն թրքական անցագիրը եւ Թուրք մուխթարին վկայագիրը թէ ներկայացողը Սանճաքցի է։

Համայնքներու ներկայացուցիչները անմիջապէս կը բողոքեն, դիտել տալով թէ եղածը օրինական չէ եւ թէ եկողները Սանճաքցի չեն, այլ Թուրքիոյ խորքէն (Եոզղատ, Ալպուսթան, եւայլն) զրկուած Թուրքիացիներ։

— Տէր նախագահ, կ՚ըսէ ներկայացուցիչ մը, տուէք ձեր անցագիրը եւ 20 Ֆրանք, եւ ես մուխթարէ մը թուղթ բերեմ թէ դուք Սանճաքցի էք։

Ասոր վրայ, պէտ նախագահը կը յայտնէ թէ ինք պիտի քննէ խնդիրը։

Միւս կողմէ, ոչ — Թուրք համայնքներու ներկայացուցիչները բուռն բողոք մը ուղղեցին այստեղ (Անտիոքի) յանձնաժողովին, յիշեցնելով թէ հիմնական օրէնքը որոշակի կ՚ըսէ թէ որո՞նք Սանճաքցի են, եւ թէ մուխթարի պարզ թուղթը բաւական չէ ասոր համար։ Այն առեն, ընտրութիւնը ընտրութիւն չըլլար, որովհետեւ Թուրքիա կրնայ ուզածին չափ մարդ ղրկել եւ մեծամասնութիւն ունենալ...։

Ինչպէս յայտնի է, հակաքէմալական Թուրքերը պահանջած էին որ իրենք արձանագրուին «Իսլամ սիւննի» համայնքի ցանկին մէջ։ Սարը Սէքիի ընտրական դիւանին նախագահը նկատի չէր առած այս պահանջը, եւ թըրքական ցանկին մէջ արձանագրած էր դիմողներուն մէկ մասը։ Այժմ կ՚իմանամ թէ Գրօրք Խանի դիւանը երկուշաբթի ի վեր սկսած է «Իսլամ սիւննի» ցանկին մէջ արձանագրել ուզողները։

Ալէվի հանրային կարծիքը օրէ օր աւելի կը գրգռուի այն ամբաստանութեան դէմ որ Ալէվիներուն դէմ որոնք, կաշառքի փոխարէն, ամէն առաւ խոստացած էին Թուրքերուն կողմը անցնիլ։ Հանրային ցասումը այնքան բուռն է որ, այդ Ալէվիները սկսած են լրջօրէն անդրադառնալ իրենց քայլին եւ այժմ կը խորհին ետ կենալ։

Գաղափար մը տալու համար, յիշեմ թէ Շէյխ Համիտ Իսյաթ, որ Անգարա գնաց եւ «Թուրք Գայա» մականունը առաւ, օրերէ ի վեր գրեթէ բանտարկուած է տանը մէջ եւ կը վախնայ դուրս ելլել, որովհետեւ բոլորը վար պիտի առնեն երեսը...

Սոսոյց աղբիւրէ կ՚իմանամ թէ ձերբակալման հրամանագիր հանուած է Արար Գոաթան կոչուած Թուրքի մը եւ եղբօրը դէմ, որոնք յայտնի գրգռիչներ են եւ ի մէջ այլոց պատճառ դարձան անցեալ շաբթուան արիւնոտ ընդհարումին։

Թուրքերը սրտապնդելու համար, Ալէքսանտրէթի թրքական օրկանը՝ «Ենի Կիւն», հրատարակեց Թուրքիոյ մը, որով կը ծանուցանէ թէ պատուիրակ Գ. Խօճէ Կարօ Էնկիւրիի իր վերջին այցելութեան առթիւ, Թուրքիոյ հետ կնքած է համաձայնութիւն մը եւ վերջ տուած «բոլոր թիւրիմացութեանց»։

Սանճաքի թրքական աւագ հիւպատոսը ճէյլալ Թէվֆիք, որ պատուիրակին ընկերացաւ մինչեւ Էնկիւրի եւ անոր հետ վերադարձաւ, նոյն թերթին յայտարարած է ի մէջ այլոց.

— «Էնկիւրիի մէջ գործնական արդիւնքներ տրուեցան, արմատէն փարատելու համար անհեթեթ թիւրիմացութիւնները որ ծագեցան ընտրութեանց ժպիտ... ինչքան փափուկ պայմաններու մէջ»։

Ի՞նչ բան կ՚ուզէ աւագ հիւպատոսը։ Ձենք գիտեր։ Միայն յայտնի է որ, այս յայտարարութեան օրն իսկ (երէկ), Ալէքսանտրէթի մէջ ալ սկսան արձանագրել Թուրքիայէն եկողները, միայն անցագիր եւ մուխթարի վկայական մը պահանջելով։

Հայ Արիներու հանդէսը

Անցեալ կիրակի՝ 15 Մայիսին, Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանը կազմակերպած էր տարեկան հանդէս մը՝ իր գոյութեան 13րդ տարեդարձին առթիւ, Սալ Փուասոնիէռի մէջ։

Սրահը լեփ լեցուն էր։ Ամէն կողմէ Հայեր փութացեր էին քաջալերելու նոր սերունդին ճիգերը։ Կային նմանապէս օտար հիւրեր։ Ժամը 3ին նըւագախումբը հնչեցուց «Մեր Հայրենիքը», ժողովուրդը յոտնկայս՝ յարգանքի կեցած էր տարօրինակ եռանդով։ Ցետոյ տեղի ունեցաւ Փարիզի ու շրջականներու գայլիկներուն եւ արիներուն տողանցքը։ Բեմէն անցնող իւրաքանչիւր գայլիկ կամ արի երբ իր նայուածքը կ՚ուղղէր երազներին «պատուի առթով» մենք կը կարծէինք փոխադրուած ըլլալ Հայրենի տան մէկ անկիւնը, եւ այդ յափըշտակութեամբ ալ ծափահարեցինք։

Իւրաքանչիւր խումբ իր մասնակցութիւնը բերած էր հանդէսին՝ զաւեշտով մը կամ ներկայացումով մը։ Նոյնիսկ փոքր գայլիկները բաժին առած էին, ներկայացնելով «Իշխանուհին չի խնդար», իրենց մինիկ ձեւերովն ու ձայնովը։ Զաւեշտական մասին աւելի տեղ տուած էին մեր արիները, կարծես մոռցնել տալու մտայ օրերն ու պանդխտութիւնը։ Կուշտ կուշտ խնդացինք ամբողջ խաղի տեւողութեան։

Միութեան քարտուղար Գ. Ֆարշեան տեղեկութիւններ հաղորդեց տարուան գործունէութեան մասին։ Հանդէսի երկրորդ մասին խօսքը կը պատկանէր ընդհ. պետ Տօքթ. Գ. Մնձատուրեանի, որ ներկայ օտար հիւրերուն ու սրահը լեցնող հանրութեան շնորհակալութիւն յայտնելով, անդրադարձաւ 1926էն ի վեր իրենց ունեցած յաջողութիւններուն, ազգային դետնի վրայ կամ միջազգային սկաուտական կազմակերպութեանց շարքին։ Այս առթիւ պարծանքով յայտարարեց որ Հայ Արիները շատ պատուաւոր անուն մը ու տեղ մը ունին յաջս օտար կազմակերպութեանց եւ պաշտօնական մարմիններու։

Փոքրիկ ներկայացումէ մը վերջ, խօսք տրուեցաւ նախ. Փարիզի նախկին երեսփոխան Պ. Marc Sagnierի որ իբրեւ աւետաբեր խաղաղութեան ոգւոյն, վստահութիւն յայտնեց թէ հայ ազգն ալ — մէկ մասնիկը սկաուտական շարժումին — իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն տիեզերական խաղաղութեան մեծ գործին։

Ժամերը սահեր էին եւ սրահը պէտք էր պարպել։ Միութեան նուագախումբը քանի մը զուարճալի կտորներ նուագեց եւ վերջաւորութեան ընդհանուր կողմէ հասարակութեան ներկայացուցած Փարիզի շրջանի խմբապետներն ու խմբապետուհիները։ Ծափերն ու ապագայ վաճառականներ ամէն կողմ բոմպոլոս կը պտտին, իսկ պիւֆէն արդէն թեթեւցած էր իր բեռէն։

Կ. Ն.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊԱՏԱՆԻԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԼԻՈՆ — Մայիս 14ին, Կրանջ Պլանչ հիւանդանոցին դէպի սեւ հողը առաջնորդեցինք պատանի մը Լորիս Տօնոյեանը, զաւակը մեր եռանդուն ընկերներէն ընկեր Յովհ. Տօնոյեանի (Տարօնցի)։

Դեռ տասնըմէկ տարեկան, ուշիմ եւ վառվռուն պատանի մըն էր սիրելի Լորիսը, ժամանակէն առաջ հասած։ Ուր որ հանդիպէիր, իր խօսքերն ու հարցումները նոյնն էին,— Հայրենիքը, հերոսները։

Երբեք պիտի չմոռնամ,— խնջոյքի մը առթիւ, երբ երկու խօսք ալ ես արտասաներ էի, Լորիս անկէն ցատկելով դիմացս կանգնեցաւ։

— Ի՞նչ ունիս, հարցուցի մտերմաբար, կարծելով թէ արտասանութիւն մը ընել կ՚ուզէ։ Հարցումը կրկնեցի։ Կրկին տատամսեցաւ, եւ ի վերջոյ ցած ձայնով մը պատասխանեց.— «Քեռի, ես կրակ հանող փամփուշտ մը կ՚ուզեմ (ատրճանակ)...» Ի՞նչու անոնք մեր պապաները, ժամերը մեռցուցեր են...

Ճռատաշտ հաւատ մը նուիրել՝ երբ որ մեծնար եւ «կրակ հանող փամփուշտին» ժամանակը գար...

Լսեցի որ հիւանդ է Լորիսը։ «Որոշ տկարութիւն ունի...» ըսին, յետոյ շատ չանցած ուսեալ մը դանկին վըրայ։ Դեղ, բժիշկ, հիւանդանոց եւ վերջապէս մահուան խորշակը յաղթահարած։

Ախո՜ս որ մէկն ալ պակսեցաւ այն հաւատաւորներէն, որոնք այս պզտիկ անուններուն վրայ հասակ նետած, բայց բոլորովին այլ աշխարհի մը մտահոգութիւններովն ու ցաւերովը կ՚ապրին...

Միսաք Մկրտիչեան

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Մայիս 6ին եւ 7ին հրատարակած էինք Մայիս 2ի հրամանագիր-օրէնքը՝ օտարականներու բնակութեան մասին, թարգմանելով պաշտօնաթերթէն։

Դարձեալ պաշտօնաթերթէն կը թարգմանենք այդ օրէնքին լրացուցիչ մասը, որուն առաջին հրամանագրով մը հրատարակուեցաւ Մայիս 14ին եւ ամփոփումը տուած էինք եւ ուրիշ օր։

Կը յանձնարարենք մեր ընթերցողներուն կտրել եւ պահել այս օրէնքները, միշտ աչքի առջեւ ունենալու համար.—

ՅՕԴ. 1.— Ամէն ֆրանսաբնակ օտարական, որ 15 տարեկանէն վեր է, պարտաւոր է սահմանագլուխէն անցնելէ վերջ ութ օր չանցած (եթէ ուրիշ երկիրէ մը կուգայ), իր 15րդ տարին լրացնելէ անմիջապէս վերջ (եթէ Ֆրանսա ծնած է կամ եկած է այդ տարիքէն առաջ), կամ իր ամուսնութեան թուականէն սկսեալ (այն Ֆրանսացի կնոջ համար, որ օտարականի մը հետ կ՚ամուսնանայ եւ կը դառնայ օտարական), ներկայանալ ոստիկանական վերատեսչութեան՝ Սէնի նահանգին համար, իսկ այլ նահանգներու մէջ՝ իր բնակավայրի ոստիկանութեան, (եթէ չկայ՝ քաղաքապետութեան), խնդրագիր տալու համար որ անձնագիր արուի իրեն՝ համապատասխան իր պատկանած դասակարգին։

Այսուհանդերձ, այն օտարականը որ 15 տարեկանէն վար է բայց կ՚ուզէ աշխատիլ գործով մը որ զինք կը դնէ աշխատաւորներու դասակարգին մէջ, պարտաւոր է նախապէս խնդրագիր տալ անձնագիր ստանալու համար, եւ համակերպիլ ներկայ հրամանագրին 1րդ եւ 2րդ յօդուածներուն տրամադրութեանց։

Բացառութիւն ըլլալով ընդհանուր օրէնքէն, որ ցոյց տրուած է ներկայ յօդուածին առաջին հատուածին մէջ, անձնագիրի համար խնդրագիր ներկայացնելու պարտաւորութենէն ազատ կացուցուած են.

ա) Ֆրանսական կառավարութեան մօտ նշանակուած դիւանագիտական ներկայացուցիչները եւ հիւպատոսները, անոնց կիները, անչափահաս աղջիկ զաւակները, որոնք կը բնակին նոյն յարկին տակ։

բ) Այն օտարականները, որոնք ունին ծերբոստորայէկի անձնագիր մը, եւ այնքան ատեն որ չէ լրացած իրենց այդ անձնագրին պայմանաժամը։ Երբ կը լրանայ պայմանաժամը, պարտաւոր են օտարականի անձնագիր ստանալ համաձայն 42 Փատր. 1930ի հրամանագրին յօդուած 2րդին տրամադրութեանց։

գ) Ամէն օտարական, որ արտօնուած է բնակիլ Փրանսայի մէջ ոչ աւելի քան 2 ամիս, սակայն այս վերապահութեամբ որ գործադրելի են յաջորդ երկրորդ յօդուածին տրամադրութիւնները։

ՅՕԴ. Հ.—ա) Սովորական անձնագիր ստանալու համար ամէն օտարական պարտաւոր է, ամէն բանէ առաջ, ապացուցանել թէ Ֆրանսա մըտած է կանոնաւոր եղանակով մը։

բ) Կանոնաւոր եղանակով մը Ֆրանսական հող մտնելու արտօնուելու համար, ամէն օտարական պարտաւոր է, համաձայն այն դասակարգին որու կը պատկանի իր ազգութեամբ, ներկայացնել մէկն ու միւսը հետեւեալ պաշտօնաթուղթերէն.

Ա. Դասակարգ.— Ունենալ պաշտօնական անձնագիր մը լուսանկարով, կամ ազգային անցագիր մը ի զօրու կամ ոչ աւելի քան հինգ տարիէ ի վեր զօրութենէ դադրած, — Պելճիքացի, Լիւքսէմպուրկցիներու համար։

Բ. Դասակարգ.— Ունենալ ազգային անցագիր մը՝ ի զօրու եւ Ֆրանսա մըտած պահուն զօրութենէ տակաւին չդադրած, առանց սակայն հիւպատոսներու վիզան կրելու, — հետեւեալ ազգերու համար.

Զուիցերիացի, Պուլկարացի, Դանիացի, Ֆինլանտացի, Բրիտանացի (մէջն ըլլալով անդրծովեան բրիտանական երկիրներու հպատակները, որոնք կը կրեն British subjects հանգամանքը), Իրլանտացի, Իտալացի, Ճափոնցի, Լիխթէնշթայնցի, Մեքսիկացի, Նորվեկիացի, Հոլանտացի, Փորթուկալցի, Սիամցի, Շուէտացի, Զուիցերիացի, Չեխոսլովաքցի, Ուրուկուայցի։

Այսուհանդերձ, Զուիցերիացիները, բացառութիւն ըլլալով եթէ Ֆրանսա կուգան ոչ աւելի քան երկու ամսուան համար, ազատ կացուցուած են ազգային անցագիր ներկայացնելու պարտաւորութենէն եւ արտօնուած են ներկայացնել ինքնաշարժ վարելու զուիցերիական պարզ վկայաթուղթ մը, կամ ոչ աւելի քան հինգ տարիէ ի վեր զօրութենէ դադրած անցագիր մը, ճիշտ ինչպէս Ա. դասակարգին մէջ յիշատակուած ազգութեանց հպատակները։

Գ. Դասակարգ.— Ունենալ ազգային անցագիր մը, ի զօրու, Ֆրանսական հիւպատոսին վիզայով, — այն ազգերուն համար, որոնք չեն յիշատակուած նախորդ երկու յօդուածներուն մէջ։

դ) Ամէն օտարական, երբ պիտի աշխատի գործով մը, որ զինք պիտի դնէ աշխատաւորներու դասակարգին մէջ, պարտաւոր է նաեւ, Ֆրանսա մտած ժամանակ, ապացուցանել թէ համակերպած է ներկայ հրամանագրին 7րդ յօդուածին 3րդ հատուածին տրամադրութեանց։

(1) (Շար.)

Փարիզի զօրաւորագոյն խումբերէն U. S. Métroին դէմ։ Հայկական խումբը տուաւ իր ամենագեղեցիկ խաղարկութիւններէն մէկը, թէեւ պարտութիւնը աչք առած էր արդէն։ Ցայտնի կ՚երեւար Ֆրանսական խումբին գերակշռութիւնը, բայց չահեցաւ միայն 2-3։

Բ. մրցումին «Մ. Ռ.»ի բերդապահը բացակայ ըլլալով եւ չունենալով փոխ-բերդապահ մը, Հայերը պարտուեցան համեմատաբար տկար խումբէ մը 1—3։

Վերջին մրցումը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի Montmartre զօրաւոր խումբին դէմ։ Ներկաներուն մէջ կը տեսնուէին քանի մը Հայեր։ Այս անգամ եւս պատուով դուրս եկաւ Մ. Ռ. Նախկին սաներու խումբը որ յաղթեց 2—3։ Լաւագոյն խաղացողները եղան բերդապահը եւ զինքը պաշտպանողներէն Գ. Կարմիրմօրուքեան եւ Ենովք Ճան։ Իսկ կէտերը նշանակողներն էին Մ. Սէֆէրեան, Մանկիկեան եւ խմբապետ Ա. Գալէնտէրեան։

Հ. Տ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Մ. ՌԱՓԱՅԵԼԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Վերջին թղթակցութենէս ի վեր Մ. Ռափայէլեան Փութպոլի խումբը կատարած է երեք մրցումներ, երեքն ալ իրմէ մէկ դաս բարձր կամ պատուոյ ատրճանի պատկանող խումբերու դէմ։ Այս կանխահաս ձգտումները դէպի առաջ, սուղի նստան հայկական խումբին որ հազիւ կրցաւ մէկ յաղթութիւն տանիլ երկու պարտութեան դէմ։

Մրցումներէն առաջինը ամէնէն հետաքրքրականն եղաւ. Մ. Ռ. կը մրցէր

ԵՂԲՕՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Քաղաքին մէջտեղը բարձր ու ժեռոտ բլուր մը կար ուր մագլեր էին ատենը Շուրջը ունէին մարգեր, արտեր, բլուրներ ու գետեր։ Մենք հոն վրայէն լոյս Թաղ բարձրացանք։ Ուզէնիկ քովիկ Հայուհիին ու անխոյս լոյս կոչկակարին հետ հայ մահիկ մը տունը հիւր եղանք։ Հայ աղջիկ չունին։ Հայեր չկային հոն ու չինէին ու ծախէին։ Իսկ մեզ հիւր ժամերը պզտիկ աղջիկ Թոռ մը ունէր եւ օգնի առուտուր կ՚ընէր։ Ինկերակից Հիշերը տանկեց ու սկսաւ լալ։

Հոն ալ կային քանի մը տուն Հայեր, Զարայէն շատ քիչ։ Գիշերը գիշերեցի որ այդ կօշկակարը առանց զաւակի դուրս ելաւ ջուր թափելու։ Դարձին տանդուղներէն թաչելով կ՚ելլէր Զարմացայ։ Ան ինծի բսաւ.— Մի վախնար։ Եթէ ես այս կեղծիքը չընէի, հիմակ իմ ալ ոսկորներս փըտած էին... Քիւրտի գիւղի մը մօտ առաւ հանելով ես ղիս վիրաւորեցի։ Սփաղ գացի գործողութիւն եղայ։ Անկէ առջին ինքզինքս այսպէս կը ցուցնեմ...

Գիշերով կարաւանը ճամբայ ելաւ։ Դուջհասարէն ժամ մը հեռու հայ գիւղ մը մտանք։ Լռութիւն, լռութիւն։ Զարացին բսաւ.—Գիտե՞ս այս գիւղը։ Ասկէ բնաւ մարդ փրկուած չէ։ Հողագործ էին, հարուստ, պանդխտութեան չէին երթար բնաւ։ Մէկ տուն մէջ իրարու աղջիկ կուտային, այնքան բնտանիքները բազմանդամ էին։

Գիւղէն ոչ շատ հեռու գառիվեր մը կ՚ելլէինք։ Մութ էր դեռ։ Ձախը ձոր մը կ՚երկարէր։— Ահա այդ ձորին մէջ, ըսաւ Զարացին, սպաննուածներուն հաշիւը չկայ։ Հող շատ մարդ կերած են Թուրքերը։ Հող զարնուած են այդ գիւղացիները...

Դաշտերէն աղատ խճուղին կ՚երթայինք։ Կ՚երգէինք ու կը ծխախէինք մենք։ Ձախը Ալիս սկսաւ փայլիլ։ Դաշտը ընդարձակցաւ։ Տանիքներ ու ծխաններ սկսան երեւիլ։ Ընկերակիցներս ըսին թէ Կովտուն է։ Ճերմակ մեծ շէնք մը կ՚երեւէր։ Ան Մուրատի չինել տուած դպրոցն էր։ Դիմացը, Ալիսի միւս ափին վրայ բարձր բլուրներ կային, վանք մը դրկած։ Կովտունի մէջ Թուրքեր կը բնակէին։ Ալիերնիս խանդառ հայ գիւղը կար։

Աւելի առաջ Սփաղ սկսաւ երեւիլ։ Աղբիւրի մը վրայ ճամբորդ հայ աղայ մըն էր նստեր։ Հետաքրքրուեցայ թէ ի՞նչ լուր ունի կացութենէն։— Սփաղ հայերէնը աղատ կը խօսուի, ըսաւ։ Հոն 10.000 հայութիւն կայ։ Հիմակ անկախ Հայաստան ալ ունինք։ Հապա մեր զոհերուն մասի՞ն ինչ կ՚ըսեն — Ի՞նչ պիտի ըսեն։ Կը մեղադրեն թէ գացին ոչխարներու պէս կոտորուեցան։ Անոնց համար բան մը չկայ։

. . Սփաղ նորէն ընդարձակ ու բազմամարդ էր։ Հայոց Թաղերը աւերակ։ Ո՛ւր էր առջի Սփաղը չէն ու ծխացուն։ Ասիական բարբարոս ամբոխի ու աղդերու խառնարան մըն էր հիմա։ Այն քէչ մը արեւմտեան ճաշակը որ մտցուցեր էին Հայերը հոն, հիմակ անոնց հետ մեկներ, հեռացեր էր։ Հինայուած մօրուքներու եւ փաթթոցաւոր գլուխներու ցուցահանդէս մըն էր շուկան ուր ծալապատիկ նստած էին անոնք։

Հին բարեկամներէ ու ազգականներէս բան մը չէր մնացեր հոն։ Զինուորներ ու զինուորի ընտանիքներ, Ալհեստաւորներ եւ արհեստաւորի ընտանիքներ։ Հոն մնացած ընտանիքներուն թիւը Զարայէն աւելի էր։ Երիտասարդ բարեկամ մը զիս ճաշի հրաւիրեց։ Դեռ կոկիկ ու զարդարուն էր անոնց տունը։— Երնէկ ձեզի որ չէք թալանուած ու այսպէս կը մնաք, ըսի։ Մեր ունեցածին հարիւրէն մէկն է աս ըսին։ Բայց մեզի պէս քանի՞ ընտանիք կայ որ։ Վարժուհի մը, քանի մը մեծատանի փրկանք։ Սուրբ Նշան անունի վանքը կողոպտուածութեննէրէ րժէք դուհը (աթոռ) յափշտակած էին Թուրքերը։ Մայր եկեղեցին զինուորական մթերանոց եղած էր։ Գաւակները կը ապրէին։ Աղբիւրները գաւառներուն մէջ կը շրջապատէին Եկեղեցին գաւիթին մէջ։

Մեր ազգային հիմնարկներէն ալ մնացեր էին հայ աղջիկներ փրկած էր ու կը պահէր։ Այցելութեան գացի իրեն։ Գերման զինուորներու խնճոյք մը կուտար այդ օրը։ Տօնի մէջ էր։ Շատեր կը գանգատէին անկէ թէ ջարդի օրերուն իրենց յանձնած դրամները չէ վերադարձուցեր իրենց։ Ուրիշներ ալ կ՚ըսէին թէ լեռը մնացած փախստական տղոց կ՚օգնէր, գաղտնի։

Քիչ կեցայ հոն, կառք մը վարձեցինք քանի մը Հայեր։ Պոլսեցի դերձակ մը եւ Օրտուցի Հրանտ Խօզաբիւղեան պատանին ու քոյրերը։ Բարեկամներս եկան զիս ճամբու դնելու։ Համբուրուեցանք, լացինք ու բաժնուեցանք։ Ձնուղիին երկու եզերքները ոսկորներով լեցուն էին։

Խօզաբիւղեան հարուստ ընտանիքի մը զաւակն էր։ Քոյրերը առած էր Թուրքերու քովէն ու կը դառնար տուն։ Կը դառնային բոլորն ալ տուն։ Տունի ու հողի կարօտը այս ցեղին մէջ։ Մահերու տեսակները եւ տառապանքներու անվերջ կրկնումը այդ ոգրը աւելի սրած էին անոնց մէջ։

Ամէն Հայ իր բակերուն կը դառնար։ Սակայն բակերը չոր էին ու խեղճ։ Ճմերութիւնը անհուն։

Ճամբան Հրանդի փոքր քոյրը Գուրանէն կտորներ կ՚ըսէր բերնուց։ Եղբայրը կը բարկանար։— Սորվեցուցին ինծի, եղբայրը, կ՚ըսէր, Թող որ ըսեմ ու ծաղրեմ։ 13 տարեկան էր ան։

Գիշերը Եէնի խան իջանք, պանդոկին մէջ Ամասիայէն արձակուած հայ զինուորներուն ծանօթացանք։ Ընտանիքով տուն կ՚երթային։ Իրենց քով 13 տարեկան աղուոր հայ աղջիկ մը ունէին։ Թուրք մը զայն կին էր ըրեր։ Հիմակ առեր էին ձեռքէն ու կը տանէին։

Եէնի խան ալ քանի մը տուն մնացած էր։ Առտուն երբ հաց գնեցինք, տեսանք որ փուռին աշխատաւորները հայ վարպետներ են։

Զամբրդէլ մեր մէջ յիշատակներ արթնցուց։ Անոր սարսռոտ չէրքէզներու գիւղը նմանապէս։ Արթումս հատոնք (Ձիֆթլիք)։ Աջը, դաշտին մէջ, հեռու, հայ մեծ աւերակ գիւղ մը կ՚երեւէր։ Հոն 30 տուն հայութիւն կար։ Սամսոնի հայութեան կառավարման էր եղած ան։

Սամսոնի Հայերը կոտորածի առաջին նշանները տեսնելով ուղեր էին ապստամբիլ ու նաւակներով Ռուսիա անցնիլ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(86) (Շար.)

համար, հետզհետէ կ'աճի թիւը այն օտարականներուն որոնք ոստիկանական վերատեսչութեան կը դիմեն, չակելու համար յաճախ դժուարին կացութիւն մը։ Արդարեւ, շատեր կան որ տարիներէ ի վեր Ֆրանսա կը բնակին, բայց որ եւ է թուղթ չունին, ուրիշներ ալ դրամ չունին, օրինական տուգանքը վճարելու համար ։

Միւս կողմէ, մեղի կը հաւաստեն թէ կայարաններու մէջ աչքի կը զարնէ մեկնողներու յարաճուն թիւը,— գաղտնի եկածներ կամ վտարեալներ փախ - նալով խիստ պատիժներու սպառնալիքէն, կը փորձեն ապաստան գտնել ուրիշ երկիրներու մէջ։

Ոստիկանութեան վերատեսուչ Պ. Լանժըռոն կարգ մը բարեփոխումներ հաստատած է, դիւրացնելու համար ձեւակերպութիւնները,— տեղեկատու գրասենեակ մը՝ թարգմաններով, այցելուները իրենց գրասենեակները առաջնորդելու համար, շատ բացորոշ վերատառութիւններ՝ օտարականներու տեսչութեան զանազան ճիւղերուն համար, մասնաւոր ընդունելութիւն՝ շրջագայութեան գրասենեակին մէջ՝ ուսանողներու, գիտուններու եւն. համար, ընդարձակում օտարականներու սահմանուած սրահներուն, երկարաձգում բնակութեան։ Ասկէ զատ, մօտերս պանդոկներուն պիտի բաժնուին մասնաւոր ազդեր, օտարականներուն բացատրելու համար իրենց կատարելիք ձեւակեր - պութիւնները. յետոյ պիտի հաստատուին երկու մասնաւոր գիւտներ, մէկը՝ սպանիացի, միւսը՝ աւստրիացի տարագիրներու համար ։

« Թան չի աշխատակիցը «գաղտնի» տարագիրներու շարքին մէջ դասա - ւորելով նաեւ «քաղաքական գործակալները», որոնք յաճախ դիւանագիտական իշխանութեանց պաշտպանութիւնը կը վայելեն, կը թելադրէ որպէս չթուլցնել անոնց հսկողութիւնը ։

*** Մայիս 6ին եւ 7ին հրատարակեր էինք նոր օրէնքը (2 մայիս)։ Այսօրուընէ սկսեալ կը հրատարակենք նաեւ անոր գործադրութեան մանրամասնու - թիւնները (տես Գ. էջ)։

Նոր մաքրագործումներ Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայի թերթերը կը գրեն թէ վերջերս ժողովուրդի թշնամի հռչակ - ուած են բազմաթիւ դատաւորներ. Գլխաւորներն են.— Սեկալ, ընդհ. դատա - խազ փախուստներուն թեանց գործերու, Գրուս, ընդհ. դատախազի օգնական՝ «մասնաւոր գործերու», այսինքն հակայեղափոխութեան, լրտեսութեան եւ ուրիշ պետական յանցանքներու համար, Դրակունովի, ընդհ. դատախազ Ա - զով — Սեւ ծով շրջանին, Լէյման, Զաւալովսկի (Անդրկովկաս) եւն.։

Ընդհ. դատախազութեան շարքերը լայնօրէն վերանորոգուեցան 1937ին , քանի որ աւելի քան հազար նոր մարդիկ տեղաւորուեցան։ Միայն բուն Ռուսաստանի մէջ, 500 դատախազներ եւ օգնականներ «մերկացուեցին», իբրեւ ցարական, ոճրագործ, գինով, անբարոյական կամ զեղծարար ։

Եթովպիոյ խնդիրը Լորտերու Ժողովին մէջ

Լորտերու ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչները ջերմապէս գնահատեցին վարչապետին քաղաքականու - թիւնը, մասնաւորապէս անգլիւ-իտալական համաձայնութիւնը։ Բէնթըրբիի արքեպիսկոպոսը (Անգլիացիներուն կաթողիկոսը) ճառով մը շեշտեց թէ Ե - թովպիոյ գրաւումը կատարուած իրողութիւն է եւ այլեւս անօգուտ է պարտ - ւանքի խօսքեր ուղղել ։

— « Ամէն պարագայի մէջ, տարակոյս չկայ թէ Իտալիան դուրս կրնայ հանուիլ միայն պատերազմով, ինչ որ կարելի չէ մտքէ անցընել։ Անգլիւ-իտա - լական համաձայնութիւնը կարգադրութիւն մըն է որ կը փարատէ վախերը եւ կ'ուժեղնէ վստահութիւնը Եւրոպայի մէջ »։

Երիտասարդ Լորտ մը դիտել տուաւ թէ առաջին անգամ Խ. Միութիւնն էր որ միջամտեց Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին, զէնքեր եւ օդանաւեր ղրկելով, եւ ոչ թէ Իտալիան կամ Գերմանիան։ «Եթէ Մոսկուա սկսած չըլլար, այսօր ոչ Գերմանացիներ, ոչ ալ Իտալացիներ պիտի գտնուէին Սպանիոյ մէջ»։

Արտաքին նախարարը իր կարգին խօսք առնելով, բացատրեց թէ միայն պատերազմով կարելի էր ընդդիմանալ Եթովպիոյ գրաւման, իսկ Ազգաժողովը գիտակցօրէն մերժեց այդ եղանակը, 1936ին։ «Եթէ կարգ մը պետութիւններ առաջին անգամ ճանչցան Եթովպիոյ գրաւումը եւ ուրիշներ աւելի վերջը պիտի ճանչնան, այդ պարագայն քաղաքական դատողութեան խնդիր մըն է, եւ ոչ թէ յաւիտենական եւ անսասան բարոյականի խնդիր մը։ Սակայն լաւագոյն է ընդունիլ Եթովպիոյ կացութիւնը այնպէս ինչպէս որ է։ Երբեմն ձախողանքի մը խոստովանութիւնը ինքնին բարեփոխումն է կացութեան մը»։

Արտաքին նախարարը այս առթիւ յայտնեց թէ կ'ուզէ մերձեցում հաս - տատել նաեւ Գերմանիոյ հետ։ «Կ'արժէ ամէն միջոց փորձել, վերահաստատե - լու համար փոխադարձ վստահութիւնը որ հիմն է բարեկամութեան »։

Գնահատութեան բանաձեւը ընդունուեցաւ առանց քուէարկութեան ։

Չեխոսլովաքիա չի զիջիր առանց պատերազմի

Պ. Խոտժա, Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը, տեսակցութեան մը մէջ յայտարարեց թէ ազգութեանց կանոնագիրը պատրաստուած է ամենալայն ոգիով մը, բայցայն տրամադրութեամբ որ չխախտէ երկրին անկախութիւնը եւ ապահովութեան միջազգային երաշխիքները։ 1. Չեխոսլովաքիա թոյլ պիտի չտայ որ Գերմաններու խնդիրը կործանէ չեխական պետութիւնը.— 2. Չեխոսլովաքիա պիտի չհրաժարի Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան հետ կնքած զինուո - րական դաշինքէն։ (Գերմանիա կ'ուզէ որ Չեխոսլովաքիա խզէ այդ գինակցութիւնները եւ դառնայ չէզոք պետութիւն մը, ինչպէս Պելժիա)։

*** Քաղաքապետական ընտրութեանց պայքարին առթիւ, Չեխոսլովա - քիոյ մենապօրաւոր հոսանքին՝ Հողագործական կուսակցութեան վարիչը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.— «Մենք որ եւ է իրաւախոհութիւն պիտի չկնքենք համայնավարներուն հետ, բայց պէտք է պարկեշտօրէն համաձայնինք մեր Գերմաններուն եւ փոքրամասնութեանց հետ։ Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, պէտք է համաձայնիլ Գերմանիոյ, Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ հետ, հաւատարիմ մնալով հանդերձ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ։ Պէտք է աւելի մօտենալ Իտալիոյ։ Ժամանակն է ներկայացուցիչ մը ղրկելու Զօր - Ֆրանքոյի մօտ »։

ՃԱՆԱՃԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԱՆՌԻ ԲԵՐՆՇԹԱՅՆԻ եւ Քոմէտի Ֆրանսէզի վերատեսուչ Էտուառ Բուրտէի միջեւ ծագած վէճը սաստկացած ըլլալով, առաջինը մե - նամարտի հրաւէր ուղղեց իր հակառակորդին։ Անրի Պէրնշթայն 62 տարեկան է եւ այս իններորդ մենամարտն է որ կ'առաջարկէ։ Նախորդ մենամարտներու ընթացքին երկու անգամ վիրաւորուեցաւ։ Էտուառ Բուրտէ, որ 53 տարեկան է, նոյնպէս թատերական հեղինակութիւններ ունի ։

ԻՆԸ ՀՈԳԻ ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ եւ պիտի դատուին, սուտ լուրեր տարա - ծած ըլլալով սակարանին մէջ։ Այս լուրերուն վրայ, մեծ քանակութեամբ ֆրանսական արժեթուղթ ծախուեցաւ , ինչ որ վնասակար կը համարուի պե - տութեան վարկին համար ։

ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ երկու կազմակերպութեանց միացման համար, Պ. Ժուհօ ճառ մը խօսեցաւ միջազգային արհեստակցական դաշնակցութեան ժողովին մէջ (Օսլօ)։ Ֆրանսայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը ուժգնօրէն շեշտեց թէ անհրաժեշտ է միացումը Մոսկուայի կազմակերպութեան հետ, քանի որ Ֆաշականութիւնը կը տարածուի հետզհետէ։ «Աւստրիան անհետացաւ, Սպանիան կը մարտնչի, Չեխոսլովաքիան սպառնալիքի տակ է։ Պէտք չէ տալ այնպիսի որոշում մը որ կրնայ զօրացնել Պերլին - Հռոմ - Թոքիօ առանցքը »։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ-ՌՈՍԵԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ ուրբաթ (Մայիս 20) երեկոյեան ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ. կարեւոր օրակարգ։

Գլիշի

ԿԱՐՏԱՆի «Նիկոլ Դուման» խումբի ընդհ. ժողովը 21 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ. պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Եօթնեղբայրեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 21 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆի (Մարսէյլ) «Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 21 Մայիս. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆի սովորական հաւաքատեղին. կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Համազասպ» խումբի ժողովը՝ 20 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։

«Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 21 Մայիս. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին։

«Վաղաժամեան» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 22 Մայիս. կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական տեղը։

«Մարզպետ» խումբի ժողովը 23 Մայիս. երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին։

Այս ժողովներուն կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 Մայիս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

PETIT JOURNALի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. ԺԻԽՍԹԷՆ ԿՈՏԸՐ

(Ծերակուտական, Նախկին նախարար)

ԵՒ Պ. ԺՈՐԺ ՓԻՔՕ ԴԵՍՊԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐԶՊԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ս. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ)։

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Րաֆֆիի հերոսին՝ Սամուէլի կրկնակ ոճիրին առթիւ

Կազմակերպուած Փարիզի Համազգայինի Մասնաճիւղին կողմէ

24 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

Բարեգործականի սրահին մէջ, 8 Ռիւ Գուժօ

Բազման խօսք Փարիզի Մասնաճիւղի Նախագահ Տոքթ. Հ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆի կողմէ. դատը պիտի վարէ յայտնի իրաւաբան Պ. Հ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ. ներածական Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԷ. պաշտպան փաստաբան Պ. ՇԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ, ընդհ. դատախազ Պ. Հ. ՕԱՄՈՒԷԼ. Սամուէլի դերը կը կատարէ Պ. Ռ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ. Ժիւրիի անդամներ Տոքթ. ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ, Տոքթ. ԱՍԼԱՆ. Պ. Տ. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ, Պ. Տ. ԲԷԳԶԱԴԵԱՆ, Պ. Վ. ԽԱՐԺԱՆԵԱՆ, Տոքթ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ, Տոքթ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Պ. Վ. Զ. ԽԱՆ։ Դատախազ Պ. ՊԷՐՆԱՐ ՎԱՀԷ։

Տոմսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

22 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Գուժէ. Մէթրօ՝ Բուասոնիէր։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

«Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Տ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

22 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 ին Ազգ. վարժարանին մէջ

Բանախօսութիւն, մեներգ, խմբերգ. եւն. Կ. Խաչի սանուհիներուն կողմէ։ Վիճակախաղ։ Մուտքը ազատ է։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Մ. Հայ Երիտասարդական Ընկերակցութեան յառաջիկայ պարբերական դասախօսութիւնը 21 Մայիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգործականի սրահին մէջ, 22 Ռիւ Փըթի Սէն-Ժան։ Կը դասախօսէ Առաջն. փոխանորդ Տ. ԶԳՕՆ Վրդ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ալֆորվիլի Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան իգական բաժնի կողմէ, 3 Յուլիս, Կիրակի օր։ Նկատի ունենալ այս թուականը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ 22 Մայիս. կիրակի օր, Ս. Եկեղեցւոյս մէջ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի՝ իր մահուան քառասնօրեա կին առթիւ՝ ի հանգիստ հոգւոյ Ամենայն Հայոց երջանկայիշատակ Հայրապետին եւ կաթողիկոսին Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռոյն՝ հոգելոյս Տ. Տ. Խորէն Արքեպիսկոպոս Մուրատբէգեանի, որ հանգեաւ ի Տէր ի 10 Ապրիլ 1938, ի Ս. Էջմիածին։

Հոգեհանգիստը կը կատարուի Պատարագի ընթացքին. Եպիսկոպոսութեան միջոցին, «Առաջնորդին» անմիջապէս առաջ։ Սկսուածութիւն Ս. Պատարագի ի ժամ 10. Հոգեհանգստեան՝ ի ժամ 11։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Առնուվիլի վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ. կիրակի, 22 Մայիս, հոգեհանգստեան Ս. Պատարագ կը մատուցուի Ս. եկեղեցւոյն մէջ եւ յետ աւարտման Ս. Պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի Ամենայն Հայոց վեհափառ Հայրապետ Տ. Տ. Խորէն Ա. սրբազան կաթողիկոսի վախճանման քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 21 Մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր դպրոցին մէջ. կարեւոր օրակարգ, պատգամաւորի ընտրութիւն։ Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Beaurepaire — PARIS (13)

ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի «ԳԻՏԵԱԿ» ակումբի կողմէ ի նպաստ իր Գրադարանին։

22 Մայիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին.

Երիվեան սրահին մէջ, 2 Բիւ տը լա Տէֆանս

Երգ, արտասանութիւն եւայլն։ Մուտք՝ 6 ֆրանք

Հաւրիւրավանայ Ցեղակից Հայրենակցական Բանասէրներու

Գիտի տնտեսխմբութ Սեւրի Մուրատեան վարժարանի մէջ

22 Մայիս կիրակի օր, ժամը 15ին

Նախագահութեամբ Գերպ. ԳՐԻԳՈՐ ԳԱՀԱԳԱՆԵԱՆի

Կը բանախօսեն՝ Պ. Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Տր. ՏԷՑՏԻ եւ Հ. ՏԷՐ - ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ։

Բանախօսութիւնները պիտի ընդմիջուին գեղարուեստական բաժինով

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ, 22 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱՐԲԱՆ Կ'ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար, թարգմ. Ա. Մաստաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ

Կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Տէր եւ Տիկին ԹՈՒԹԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. ՍՆ. ՃԱԳ. Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԵՐԹԵՐԹԻ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ ...	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա ...	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ ...	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 21 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 21 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3736

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՊԱՏԻՒ,, ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Յաճախ կը զարմանանք մեր գլխուն պայթած փորձանքներու վրայ, մոռնալով թէ մեծերը չյարգեցին իրենց խոստումները։

Վաղուան եւ գիւրահաւան ժողովուրդ, ընդհանրապէս մեր ղեկավարները կը շփոթենք աշխարհի կոպիտ իրականութեան հետ։ Վարժուած չենք զանազանելու տառն ու ոգին։ Վերլուծելու գրերուն իմաստը։ Ցանկալին եւ կարելին։ Ստուերն ու իրականութիւնը։

Անշուշտ ներելի չէ որ այսուհետեւ ալ չարունակուի այս մոլորութիւնը։

«Եւրոպացի» կը համարուինք այլեւս, 15 տարիէ իվեր հաստատուած ըլլալով այս ափերուն վրայ։ Որ եւ է պատեհութիւն չի փախցներ, շատ մը պարագաներ հովին տալու, եւ աւելի հաստատ գետնի վրայ կենալու համար։ Ամէն օր մերկապարանոց կը տեսնենք Եւրոպան այնպէս ինչպէս որ է։ Օրուան բոլոր ժամերուն կը պարզուին պատկերներ, որոնք բաւական են մեր աչքն ու միտքը բանալու։

Միւս կողմէ, եթէ հայերէն թերթերը անբաւական են (?), ֆրանսերէն, անգլիերէն, գերմաներէն, ռուսերէն, մինչեւ իսկ չեխերէն, յոյներէն կամ սպաներէն թերթեր կարդալու պատեհութիւնը, զարգանալու համար, ազատ համարձակ։ Անոնք մեզ յաճախ կը նպաստեն շատ մը վարագոյրներ բանալու եւ բազմաթիւ թիւրիմացութիւններ հարթելու։

Աւար համար է որ, մենք լայն տեղ կուտանք ոչ միայն օրուան դէպքերուն, այլեւ անոնց վերլուծման, իբրեւ իրազեկական դաս։

Այդպիսի դաս մը կը պարունակէ Լորտերու ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստը, որ յատկացուած էր արտաքին քաղաքականութեան։

Վիճաբանութիւնները բացաւ աշխատաւորական լորտ մը, որ պարսաւանքի բանաձեւ մը առաջարկած էր կառավարութեան դէմ, յանդիմանելով թէ անոր արտաքին քաղաքականութիւնը զոհեց Եթովպիոյ անկախութիւնը եւ վնասեց ժողովրդապետութեան շահերուն։

—«Կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը վերջացուցիչ ձեւ մը առած է որ կը վրդովէ ազգին խիղճը։ Մարդիկ անձնոտոր կասկածամտութեամբ եւ անվստահութեամբ կը նային այդ քաղաքականութեան վրայ։ Վարկաբեկում կը սպառնայ մեզի՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։ Մեր համբաւը աղարտուած է Ամերիկայի մէջ, անձնախնդրութեամբ մը։ Պզտիկ ազգեր որ յոյսեր ունէին իրենց ճնշումի համար, դառն յուսախաբութեանց մատնուած են։ Մեզի կ'ըսեն թէ ստիպուած ենք ընդունել կատարուած իրողութիւնները եւ համակերպիլ անոնց։ Ամէն ոճիր իր յաջողութեան կանոնով պիտի դատուի։ Ոճրագործը ներու՞մ պէտք է ստանայ. վէճերը կարգադրելու իր անհերքելի մասնագիտութիւնը ճանչցուած ըլլալուն համար»։

Վերջին խօսքերը ո՞րքան կը յիշեցնեն մեր սեփական պատմութիւնը ...

Եւ սակայն, մինակ մնաց «մարդասէր» լորտը («չըսելու համար «հայասէր», ինչպէս տարիներէ իվեր կ'ըսենք՝ «հայասէր...»)։

Առաջին պատ ջուրը լեցուց Քէնթրպըրիի արքեպիսկոպոսը — Մեծն Բրիտանիոյ կաթողիկոսը — բացատրելով թէ անօգուտ է հին վէրքեր յիշել կամ ողբեր արձակել։ «Աւելի լաւ է սփոփանք մը տալ Եւրոպայի ներկայ լարուած վիճակին մէջ, քան սփոփել սեփական զգացումները, որքան ալ բարձր ըլլան»։

Այս առթիւ, արքեպիսկոպոսը յայտարարեց թէ ինք հակառակ է որ նեղք մը գտնուի եւ որոշ տարածութիւն մը սահմանուի Հայերէ Սիրիոյ, որպէսզի հոն հաստատուի ներքին ինքնավարութեամբ, Իտալիոյ հովանաւորութեան տակ ...

Այս թելադրութեան դէմ, քար մը գլորեց Լորտ Լոյտ, նախկին մարզպան, որ բարձր պաշտօններ վարած է Մօտաւոր Արեւելքի մէջ.

— «Ժամանակին Ասորի կոչուած ժողովուրդ մը կար, որ մեծ քաջութեամբ կռուեցաւ պատերազմին մէջ, մեր կողքին, բայց աւելի չեղաւ մէկ խարտա հող ճարել, որպէսզի հոն ապրի խաղաղութեամբ։ Եւ հիմա կ'առաջարկեն որ Իտալացիներէն խնդրենք տուն մը ճարել այն կայսեր որ կռուած էր իրենց դէմ»։

Այս լորտն ալ, ինչպէս ուրիշներ, ջերմապէս կը գնահատէին կառավարութեան քաղաքականութիւնը, իբրեւ միակ ելքը՝ խաղաղութիւնը պահպանելու։

Այս ընդհանուր գնահատութեան մէջ, միայն եպիսկոպոս մըն էր որ արտնջաց թէ արտաքին նախարարին ճառը պարզապէս գամանական է Ազգերու Դաշնակցութեան։ «Ինքզինքը յարգող ազգ մը պարտաւոր է նկատի առնել բարոյական սկզբունքը, ազգային պատիւ եւ իր յանձնառութիւնները»։

Արտաքին նախարարին չոր ու ցամաք ճառը կարճ կապեց վիճաբանութիւնները.

Անոր ազդեցութեան տակ, բոլոր գեղեցիկ խօսքերը ցնդեցան իբրեւ պղպջակներ։ Եւ ժողովը գրեթէ միաձայն հաւանութիւն յայտնեց դահլիճին քաղաքականութեան, առանց քուէարկութիւն կատարելու։

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ։ Պատուարժան լորտերը պատճառ չէին տեսներ Մեծն Բրիտանիոյ ողջ գլուխը Աւետարանին տակ դնելու, քանի որ զոհը ուրիշն էր, ոմն Հայլէ Սելասիէ կամ իր ժողովուրդը ...

Այս պատմութիւնը բաղդատեցէք Հայոց պատմութեան հետ, մանաւանդ միայն վերջին շրջանը, — երբ Մեծն Բրիտանիա կը ծախէր պատիւ եւ յանձնառութիւն, բանակցելով «աւազակապետ» Մ. Քէմալի հետ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

16,000,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻԻ ՎԱՐԿ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն չորեքշաբթի օրուան թուականով.—

Վարչապետ Պ. Չէմպըրլէյն այսօր խօսելով Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, յայտարարեց թէ աւետաբեր լուրեր ունի երկրին համար։ Իբրեւ արդիւնք Լոնտոնի մէջ կատարուած բանակցութեանց, որոնք տեւեցին աւելի քան երկու ամիս, համաձայնութիւն գոյացած է անգլ. վարկի հաստատութեան եւ Թրքական ներկայացուցիչներուն միջեւ։ Այս համաձայնութեամբ, մինչեւ 16 միլիոն անգլ. ոսկի վարկ պիտի բացուի Թուրքիոյ, ճարտարագործական եւ հանքային ձեռնարկներու, նաւահանգիստներու շինութեան եւ զինուորական պիտոյքներու համար։

Վարչապետին յայտարարութիւնը ջերմօրէն ծափահարուեցաւ։ Պ. Պայար աւելցուց թէ Լոնտոնի Թրքական պատուիրակութիւնը արտօնուած է ստորագրելու համաձայնութիւնը։

Այս բարեկամական ելքը արդէն իսկ ոգեւորութիւն առթած է Թրքական հրապարակին վրայ, ուր մեծ բարեփոխումներ կը նախատեսուին երկրին տնտեսական կացութեան համար։ Թրքական բոլոր շրջանակները կը շեշտեն Մեծն Բրիտանիոյ անկեղծ գործակցութեան արժէքը, զայն համարելով ամրապնդումը անգլօ-թրքական բարեկամութեան, որ ամբողջովին հիմնուած է փոխադարձ վստահութեան եւ շահերու համերաշխութեան վրայ։

*** Թուրք թերթերը կը գրեն թէ բացուած վարկերով առաջին առթիւ պիտի շինուին երկու նաւահանգիստներ, մէկը՝ Զաթալտաղը (Զոնկուլտաղ), միւսը՝ Հաւանաբար Մերսին։

Այսաթիւրի ճիւանդութեան մասին

«Աստուն Էքոնոմիք է Ֆինանսիէռ» թղթակիցը Լոնտոնէն կը հեռագրէ թէ Աթաթիւրքի հիւանդութեան մասին շրջած զրոյցները մեծ զարմանք պատճառեցին։ «Այդ լուրերը բոլորովին անհիմն են։ Նախագահը տասն օրէ ի վեր վերսկսած է իր պաշտօնը քաղաքին մէջ եւ շրջակաները, եւ ամբողջ ժողովուրդը գիտէ, կը տեսնէ։ Ասկէ զատ, մէկ օր իսկ ձգած չէ պետական գործերու ղեկավարութիւնը»։

ԽՄԲ.— Հիւանդութեանց ծանրացումը հաղորդած էին «Փարի - Սուար» եւ ուրիշ թերթեր։

*** Էնկիւրի հասաւ Եուկոսլավիոյ պատերազմական նախարարը, Զօր. Մարիչ, պաշտօնական այցելութիւն տալու համար։ Զօրավարը ուղեկցութեան ընդունեցաւ Աթաթիւրքի կողմէ, ի ներկայութեան սպայակոյտի նախագահին, պատերազմական եւ արտաքին նախարարներուն։

ՖՐԱՆՔՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԿԱՂԱՆ

Նախարար մը Լոնտոն գնաց, խորհրդակցելու համար

Այլեւս կասկած չկայ թէ Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները կանգ առած են։ Հռոմի Ֆրանսական դեսպանատան գործակատարը երէկ ժողովի կը սպասէր, բանակցութիւնները շարունակելու համար, բայց կոմս Չիանօ որ եւ է հրաւէր չուղղեց. Այս կացութեան առջեւ, անգլիական կառավարութիւնը միջնորդներ կը խորհի, ելք մը գտնելու համար։ Անգլիոյ արտաքին նախարարը առիթ օր տեսակցութիւններ ունեցաւ Լոնտոնի Ֆրանսական եւ Իտալական դեսպաններուն հետ, եւ յիշեցուց թէ բրիտանական կառավարութիւնը ջերմապէս կը բաղձայ որ արագօրէն լուծուի սպանիական խնդիրը, որ նորէն բարդացած է, իբրեւ հետեւանք Մուսոլինիի վերջին բանախօսութեան։ (Մուսոլինիի առանց վերապահութեան ըսած էր թէ Իտալիա եւ Ֆրանսա տարբեր ճակատներու վրայ կը գտնուին, քանի որ առաջինը Զօր. Ֆրանքոյի յաղթութիւնը կ'ուզէ, իսկ երկրորդը՝ կը ջանայ ապահովել հանրապետականներուն յաղթանակը։ Անգլիոյ արտաքին նախարարը միեւնոյն առեն խօսեցաւ ոչ - միջամտութեան յանձնախումբի մասին, որ ժողովի հրաւիրուած է, Սպանիոյ սահմանագլուխներուն հսկողութեան խնդիրը քննելու համար։ Ֆրանսա կ'ընդունի սահմանագլուխի ցամաքային հսկողութեան վերահաստատումը, բայց Իտալիա եւ Գերմանիա աւելի լուրջ երաշխիքներ կը պահանջեն, պնդելով թէ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը իրապէս կ'օգնեն Սպանիոյ կառավարութեան։ Իտալական թերթերու հրատարակութեանց համաձայն, անցեալ ապրիլէն ի վեր սպանիական կառավարութեան օդանաւային ուժը 90 օդանաւէն բարձրացած է 400ի։ Զօր. Ֆրանքոյի տրամադրութեան տակ եղած իտալական եւ գերմանական օդանաւերու թիւը կը հաշուեն 7 — 800։ Իրազեկներ կը հաւատան թէ Մուսոլինի չհանդուրժելով այս կացութեան, կ'ուզէ կրկնապատկել Զօր. Ֆրանքոյի օդանաւային ուժը, ապահովելու համար ապգայնականներուն յաղթանակը, որ պէտք է պատերազմը վերջանայ այս ամառ։

Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաւատան թէ Գերմանիա երկդիմի խաղ մը կը խաղայ, ըլլալ եւ ռազմանիւթ ճարելով թէ սպանիական կառավարութեան եւ թէ Զօր. Ֆրանքոյի։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, Գերմանիա կ'ուզէ որ պատերազմը երկարի, որպէսզի ոչ միայն չկարենան համաձայնիլ Ֆրանսա եւ Իտալիա, այլեւ այս վերջինը խրելով սպանիական ջուրերուն եւ Եթովպիոյ մէջ Գերմանիա կարենայ ազատ գործել Կեդր. եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ . .

Կացութեան ծանրութիւնը կը հաստատուի ուրիշ իրողութեամբ մը, — դատական նախարար Պ. Փօլ Ռէյնօ Լոնտոն գնաց. Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ այցելութիւնը անհատական հանգամանք ունի, քանի որ նախարարը հրաւիրած է Լիտրի Ֆրանսական միութեան համագումարին ներկայ ըլլալու համար։ Բայց եւ այնպէս, Պ. Փօլ Ռէյնօ երէկ տեսակցութիւն մը պիտի ունենար Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, Ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց մասին։ Միւս կողմէ, կը հաւատան թէ Հռոմի անգլիական դեսպանը նոր հրահանգներ ստացած է, միջնորդելու եւ բանակցութիւնները վերահաստատելու համար։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՏՈՒՆ

Ա.

Թէհրանէն պատի գորգ մը ղրկեր էին ինծի, իբրեւ արմաղան։ Վրան նըկար մը. — Տնակ մը ծառերու կանանչ բացերուն մէջ խեղդուած, առջեւը լճակ, ուր իր հանդերձանքը կը նետէ աղուոր գլուխով արեւ մը, մերձ ի վերջալոյս, ինչպէս մերկացող գեղուհի մը՝ կանգնած իր ծաղկասփիւռ մահիճին առջեւ, մերձ ի քուն։

Մելամաղձոտ աղաղակով մը, օր մը, այս սիւնակներուն մէջ, կանչեր էի կարօ՜տս նման մենաւոր տնակի մը, ջուրի մը եզերքը եւ պուրակի մը ծոցը, յաւերժահարսներու եւ յուշկապարիկներու մտերմութեան մէջ՝ երազներուս ընկեր։ Որպէսզի, ունկնդիր՝ ամպերը ծեծող հովերուն ձայնին եւ ծաղիկները լացնող ջուրերուն խաղին, անոնց կշռոյթով մանէի՛, ա՜խ, մանէի մտածումիս ոսկի թելը, ուղեղս կարմառ։ Մարդ-մարդասանք չզա՜ր խանգարել իմ մենութիւնս, ո՛չ նորին բարեկամները, ո՛չ այդ դարավերջիկ խմառաւութները։ Ինչպէս փերթերիս գահազաւ Սոսկի ժխոացայտ ադբիւրով, ես ինծի բաւական կը համարիմ պարզուկ տնակ մը, ուրուն պատերը պիտի ներկէին բնական ծաղիկներ, եւ ներսը ընկողմանող մտածման քուրմիս ժամերը պիտի խառնէին ջուլերուն շրջերը, արթնցնելու եւ խաղի կանչելու համար զիս բիթեռնիկներուն հետ, կամ նուշակելու համար զանիկ չոր հացը, զոր պիտի բրդէի ջուրով, եւ յետոյ պատառիս վրայ պիտի կոթւեցնէի միւռոնի պէս ծէր, մինչ պնակիս մէջ պիտի արտասուէր վարունգը եւ սրի՛ն պտրեկար յոյնը։ Ա՜, ես պիտի պարծենայի դեռ, կտակիս մէջ գրելով, թէ կարելի է անմահական խնջոյքներ սարքել քաղքէն հեռու դաշտերուն մէջ, որպալով կաքաւ՝ խորովելու համար մաղ - մաղ կրակի վրայ, կթելով խաղող՝ անոր արիւնը խմելու համար իբրեւ գինի, եւ եթէ կ'ուզէք, հրամցնելով եռեւ անուշակ եւ ծաղկահամ մեղր, Վիրգիլիոս կարդալու համար ետքէն։

Այս երազիս ճամբուն վրայ, յամրօրէն ձեւ կ'առնես տես եւ իրականութեան պէս կը պատկերանայ դարձեալ, տնա՛կդ իմ հայրենի։ Թրքատանին կանանչութեան մէջ նը վառ կղմինտրներուդ կրակը. — սարփինող կը թօթվէ իր ողկոյզները ստինքի պէս ճեւաւոր եւ կառուի մը չափ խոշոր, — պատուհանիդ մէջ գլուխս՝ գիրքի մը վրայ կախուած, խորհուրդներու մէջ կորսուած։ Երդիքիդ տակ յանդգնի՞ր իմ արդեօք լուծել հարցը, ծղրիթներուդ ունայնութեան երգին դէմ յամառօրէն հակաճառելով, — զգացո՞ւմն է որ մշակոյթ կը ստեղծէ թէ մտածումը։ Իմ կեանքիս զանազան շրջաններուն մէջ հաւատացեր իմ զանազան վարդապետութիւններու, — բայց, մտածման գերակայութեան մինչեւ վտանգի սահմանը ճամբայ կտրելէ վերջ, երբ վախով դիտեցի թէ այդ վարդապետութեամբ առաջին անգամ կը փլցնէր հնաւանդ հիմերդ, տնա՛կդ իմ հայրենի, սոսկումով դարձայ եւ ըսի. «Եթէ հիւանդագին բան մը կայ զգացումին մէջ, այնուամէնայնիւ տարբերէ զերծ չէ մտածումը»։ Եւ վա՜յ զուտ ու մերկ մտածումին։ Անհրաժեշտ է որ մտածումը իրեն շապիկ ունենայ զգացումը, — այս dualiste վարդապետութեամբ՝ հիմա ես աւելի շատ կը սիրեմ քեզ, տնա՛կս իմ հայրենի։ Մտածումը չի կրնար փոշի դարձնել այլեւս հիմերդ, ոչ ալ զգացումը քշել քեզ յեռնէն փրթած հեղեղի մը նման։ Ո՛չ աշխարհաքաղաքացիութիւն, ո՛չ ռոմանթիզմ։ Ես հիմա զըրահուած իմ՝ պաշտպանելու համար քեզ, բնակարա՛ն պատմատեղծ հաւաքականութեան կարելիութիւններու, վասնզի ինծի ծանօթ է պատմութիւնդ վաչկատուն կեանքէն մինչեւ այն օրը, երբ կ'երգուէր.

Ինչ'ց տատատուն,
Հայրենի տուն։

ԱՐԱԶ

Մ. Ս. ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Ցաւով կը տեղեկանանք թէ առջի օր յանկարծամահ եղած է հին հնչակեան գործիչը, Մելիք Ս. Դաւիթ Բէկ (բուն անունով՝ Մարտիկոս Սարգիսեան)։

Հանգուցեալը 68 տարեկան էր, բընիկ Արաբկիրցի։ Նախապէս մտած է բժշկական վարժարան, բայց կէս ձգելով, նուիրուած է բանաստեղծութեան։ Ունի կարգ մը հրատարակութիւններ, — «Լուսինեանք», հայերէնէ ֆրանսերէն բառարան եւ զբօսաշրջութիւն եւայլն։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Աղաւնի Փիրփիրեան, Լը Թէնաք	50
Մայիս 20ի գումարը	560
Ընդհ. գումար՝	610

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍՈՒՏ ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետ Պ. Տալատիէ առջի օր կարգ մը յայտարարութիւններ ուղղեց մամուլին, սակարանի մէջ շրջած զրոյցներու մասին, որոնք պատճառ եղած էին Ֆրանսական արժեթուղթերու վաճառման։ Այդ զրոյցներն էին.—

1. Հարեւան պետութիւն մը զօրաշարժի ձեռնարկած է Ֆրանսայի դէմ (ակնարկէ Գերմանիոյ)։

2. Մուսոլինի վերջնագիր մը ուղղած է Ֆրանսայի, ըսելով թէ բանակցութիւնները պիտի դադրին, մինչեւ որ Ֆրանսա փակէ Պիրէնեան սահմանագլուխը։

3. Խ. Միութիւնը Գերմանիոյ կողմը կը դառնայ եւ պիտի խզէ իր զինակցութիւնը Ֆրանսայի հետ։ (Այս լուրը հրատարակուած էր «Էփօքի» մէջ)։

Պ. Տալատիէ իր յայտարարութեանց մէջ ազդարարեց թէ խստօրէն պիտի պատժուին բոլոր անոնք որ սուտ եւ չանդալից լուրեր կը տարածեն։ «Ֆրանսան զօրաւոր է. իր ապահովութեան առաջին երաշխիքն է իր խաղաղասիրական կամքը, իսկ գերագոյն երաշխիքը՝ իր ուժը։ Ինչ որ ալ ըլլան պարագաները, Ֆրանսա կրնայ իր սեփական ուժերով ապահովել իր սահմաններուն եւ կայսրութեան պաշտպանութիւնը եւ բռնութեան բոլոր փորձերուն դէմ պահպանել իր կարգուսարքին անկախութիւնը եւ երկրին ամբողջութիւնը»։

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, ձերբակալուած եւ դատի յանձնուած են 9 ամբաստանեալներ, որոնք սուտ լուրեր տարածած էին կառավարութեան եւ անոր ելմտական քաղաքականութեան մասին։ Դատախազն է ելմտական նախարարը։

Ատիս-Աբեպայան կը վերաշինուի

Ա. Աղէկա կը վերաշինուի, կը գրէ «Տ. Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը։ «Տասնեակ յարմար բնակարաններ կը պակսին պաշտօնատարներու համար եւ բազմաթիւ Իտալացիներ ստիպուած են բնակիլ ցեխէ շինուած հիւղակներու կամ «թուլուքներու» մէջ։ Եւ սակայն, շատ բան շինուած է արդէն եւ զինուորական ու վարչական շէնքեր, ճաշարաններ, կապելաներ, սինէմաներ, խանութներ բացուած են «թուլուքներուն» եւ յունական ու հայկական խանութներուն միջեւ։ Սալայատակներ շինուած են, ճամբաները շտկուած են եւն.։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Քաղաքական աշխարհը վարժուեցաւ այս երկու երկիրներու անունները միասնաբար արտասանելու։ Այդ վարժութիւնը կը մատնէ, ինքնին, ոչ միայն սերտ կապը անոնց միջեւ, այլ նաեւ այդ կապին տեւողութիւնը՝ տարիներէ ի վեր։

Արդարեւ, նոր չէ Թուրքեւհելլէն քաղաքական գործակցութիւնը, աւելի ճիշդ՝ համակացողութիւնը, որ Վէնիզէլոսի ու Քեմէլի պատմական ողջագուրումովը սկսաւ, կորիզը կազմեց Պալքանեան Ուխտին, ու դարձաւ նոյնիսկ զինակցութիւն մը։

1922ին՝ Սաքարիայի առջեւ յունական բանակի եղերական խուճապէն վերջ, — որ լրացուց Թրքական բանակին յաղթանակը, ապահովելով քեմալական Թուրքիոյ վերջնական ձեւաւորումը, — բարեկամութեան դաշնագիր մը ստորագրուեցաւ Աթէնքի ու Էնկիւրիի միջեւ, 1930 հոկտեմբեր 30ին։

Անցնող ութ տարիներու ընթացքին այդ երկու պետութեանց միջեւ մէկ հատիկ վէճ կամ անհասկացողութիւն չծագեցաւ։ Այս պարագան հարկ է անտես չառնել, երբ նոյն այդ երկիրներու զինակցութեան կամ գործակցութեան մասին կը խօսինք։ Վասնզի երկիրներու միջեւ որեւէ դաշինք կամ համաձայնութիւն կա՛մ լուծումն է դաշինքէն առաջ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւններուն թէ վէճերուն, եւ կամ ծնունդն է դաշինքի շրջանին թէ դաշինքէն վերջ տեղը ունեցած կամ նախատեսուած պայմաններուն։

Ուրեմն, քանի որ ճիշտ է թէ մինչեւ 1930՝ Յունաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ եղող բոլոր տարակարծութիւնները հարթուած էին, անոնց միջեւ այդ թուականին ստորագրուած ու անկէ ութ տարի վերջ (1938) վերանորոգուած դաշինքը կամ գործակցութեան համաձայնութիւնը կապ ունի, բացառապէս, 1930էն ասդին ու մինչեւ այսօր գոյութիւն ունեցող պայմաններուն կամ նախատեսուած դէպքերուն հետ։

Գիտենք, այս առթիւ, որ Թուրքիա եւ Յունաստան իրենց առաջին դաշինքէն երեք տարի վերջ (1933 սեպտեմբեր 14ին) «սիրալիր համաձայնութեան» նոր դաշինք մը կնքեցին։ Այս երկրորդ դաշինքը կուգար ընդգծելու «երկու պետութեանց համաձայնութիւնը՝ միջազգային բոլոր հարցերու մասին, որոնց մասնակից էին կամ պիտի ըլլային իրենք»։

Այս Փետրուարի վերջին օրը նոյն այդ երկու պետութիւնները, ինչպէս բաինք, լրացուցիչ դաշինք մը ստորագրեցին, «աւելի ամրացնելով զիրենք զօդող կապը»։ Այդ դաշինքը ստորագրուեցաւ Աթէնքի մէջ, ուր այցելեցին Թուրքիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը։

Այս վերջին դաշնագրով, կ'ըսեն երկու երկիրներու իրազեկ թերթերը, «մեծնական քայլ մը կ'առնուի՝ ճիգերը միացնելու՝ բոլոր պարագաներու մէջ պաշտպանելու համար երկու երկիրներու կենսական շահերն ու հողամասերը»։

Այս վերջին բացատրութիւնը ցոյց կուտայ արդէն որ Աթէնք եւ Էնկիւրի զինակիցներ են դարձած։

Կամ, ուրիշ խօսքով, ոչ միայն իրենք իրենց միջեւ խնդիրներ չունին, լուծուելիք կարօտ, այլեւ միասնաբար պատրաստ են պաշտպանելու իրենց «կենսական շահերն ու հողամասերը»։

Հոս, ինքնին կը ծագի հարցում մը, սակայն.

Այդ պաշտպանութեան պահանջը տրամադրող ո՞ր դէպքերու նախատեսումէն ծնունդ առած է եւ, հետեւաբար, որո՞ւ կամ որո՞նց դէմ է ուղղուած։

Վասնզի, զինակցիլ կը նշանակէ փոխադարձ խոստում մը՝ ուրիշի մը՝ կամ ուրիշներու դէմ, որուն կամ որոնց շահերը, ձգտումները եւ ապագայ քայլերը ուղղուած պէտք է ըլլան իրենց դէմ։

Որպէսզի աւելի պարզ ըլլայ, յիշեցնենք, որ այս նոր դաշնագիրը ծնունդ առաւ Էնկիւրիի մէջ (Փետրուարին) ու ճիշտ այն օրերուն երբ Պալքանեան Ուխտի խորհրդաժողով տեղի կ'ունենար։ Այն առեն, խօսելով այդ մասին, մենք մատնանշեցինք այն պատճառները, որոնք մղած էին — հակառակ Պալքանեան Ուխտի գոյութեան — Թուրք եւ յոյն դաշինքը կամ զինակցութիւնը նորոգելու ու լրացնելու։ Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա դանուբեան քաղաքականութիւն ու շահեր ունին, կ'ըսէինք. իսկ Թուրքիա եւ Յունաստան՝ Միջերկրականեան։ Եւ ատոր համար ալ, Պալքանեան Ուխտի մը գոյութեանը համար հիմնական ու իրական պատճառներ չկան, կ'եզրակացնէինք։ Բայց մանաւանդ՝ կարելիութիւններ։

Փետրուարի հանդիպումէն վերջ, երբ Մէթաքսաս կը դառնէր Քեմալի մայրաքաղաքը ու անձամբ մշակեց ու ձեւաւորեց զինակցութիւնը, հարկ եղաւ չորս թիւներ սպասել՝ դաշինքին ստորագրութեան համար։

Աւելին, — այս անգամ Էնկիւրի իր վարչապետն ու արտաքին նախարարը ղրկեց Աթէնք, ու հոն տեղի ունեցաւ ստորագրութիւնը։

Պատճառներ ունէ՞ն այս յապաղումը եւ «փոխադարձ այցելութիւնը» — կը պարզուի աւելի վերջ։

Առ այժմ, ըսենք միայն որ նման ստորագրութեան մը համար բնաւ անհրաժեշտ չէր այդ հանդիսաւոր այցը կատարել, մանաւանդ որ Թուրքիա եւ Յունաստան այլեւս պէտք չունէին փոխադարձ այցելութիւններով ու աւուր պատշաճի բաժակաճառերով հանրային տրամադրութիւններ ստեղծելու եւ գործակցութեան ճամբաներ հարթելու։

Ջէ՞ որ Յունաստանի վարչապետը, Գ. Մեթաքսաս, ամէ բաւական առաջ կը յայտարարէր թէ «ինք կը հաւատայ որ օր մը կը վերնան Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած սահմանները, բայց չի կրնար նախատեսել թէ ճիշդ երբ տեղի պիտի ունենայ ատիկա»...

Քիչ մը զգացողական ու քիչ մը նպատակաւոր այս յայտարարութիւնը եթէ ուզենք բոլորովին անտեսել իսկ, կը մնայ իրողութիւն մը, զոր հարկ է մատնանշել՝ իր կարգին՝ թուրք եւ յոյն դաշինքին տարողութիւնը ամբողջովին ճանչցած ըլլալու համար։

Ատիկա այն անժխտելի փաստն է թէ՝ Յունաստանի համար՝ Թուրքիոյ հետ գործակցելու տեւակէտը կառավարական կամ կուսակցական քաղաքականութիւն մը չէ։ Ան սկսաւ Վէնիզէլոսով, նոյնութեամբ շարունակուեցաւ Ցալտարիսով ու Քոնտուլիսով եւ իր «կլոուժին» բերուեցաւ Մեթաքսասով։

Կը նշանակէ թէ Յունաստանն ամբողջ — երբեմն հանրապետական ու այժմ արքայական, ու երբեմն Վէնիզէլոսեան ու այժմ Մեթաքսասեան — ոչ թէ կառավարութեան մը, այլ պետական անքակտելի քաղաքականութեան մը մղումն ունի՝ Թուրքիոյ հետ իր գործակցութեան համար։

Անցնող ութ տարիներու ընթացքին, մէկ անգամ միայն քաղաքականութեան հաւանական փոփոխում մը նախատեսուեցաւ։ Ու ատիկա դարձեալ ... Վէնիզէլոսի կողմէ, երբ իր մահէն ամիսներ առաջ ըմբոստութիւն մը յառաջ բերաւ, ու Թրքական բանակը — մտահոգ՝ որ Վէնիզէլոսեան նոր իշխանութիւն մը Յունաստանը կը հեռացնէ Թուրքիայէն — փորձեց «կռնակէն զարնել» Վէնիզէլոսի կողմնակից ու ըմբոստ զօրաբանակը....

Այսպէս կամ այնպէս, այսօր փաստ է դաշնագրային սերտ կապ մը Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ։

1918էն 1938 — քսանամեակի մը ընթացքին — ի՜նչ յատկանշանական փոփոխութիւն։

Կոկորդ կոկորդի կռիւ, անողոք կոտորած երկուստեք, տարբերու փոխանակում, հալածութիւն, բարեկամութիւն, սահմաններու փոխադարձ երաշխաւորում ու այսօր զինակցութիւն

Այս վերջին բացատրութիւնը տեղ գտած չէ, անշուշտ, դաշնագրէն ներս։ Բայց, իրականին մէջ, Յունաստան եւ Թուրքիա «յանձն կ'առնեն փոխադարձ պաշտպանութիւն մը՝ որեւէ կողմէ ըլլալիք յարձակման մը դէմ»։

Ուրեմն՝ նաեւ հո՞ն ուր ի զօրու չեն Պալքանեան Ուխտին սահմանած պարտաւորութիւնները։ Այդ է պատճառը, թերեւս, որ ոմանք թուրք եւ յոյն դաշնագիրը կը նկատեն «լրացումը Պալքանեան Ուխտին»։ Թէեւ, մեր կարծիքով, թրքեւյոյն դաշնագիրը ո՛չ թէ կը լրացնէ կամ կը զօրացնէ Պալքանեան Ուխտը, այլ, ընդհակառակն, կը տկարացնէ զայն...

Մանաւանդ որ, Պալքանեան Ուխտը չի նախատեսեր իր ծոցին մէջ մասնաւոր քաղաքական համաձայնութիւններ, երբ կազմութիւնը ընդհանրական է ու հաւաքական ապահովութեան սկզբունքին վրայ։

Աթէնք-Էնկիւրի դաշինքը, ուրեմն, կուգայ փաստել թէ Պալքանեան Ուխտը անբաւարար է «իրենց կենսական շահերուն ու հողամասերուն պաշտպանութեանը» համար։ Կամ՝ թրքեւյոյն դաշնագիրը փաստօրէն ժխտումն է Պալքանեան մէջ ամէն առաջ կիրարկուած «հաւաքական ապահովութեան» սկզբունքին, ու խոստովանութիւն մը թէ՝ Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա այլեւս նեցուկներ չեն Թուրքիոյ եւ Յունաստանի շահերուն ու հողամասերուն պաշտպանութեանը համար։

Եթէ փորձենք արագ անդրադարձում մը՝ վերջին տասնամեակի ընթացքին Եւրոպայի ապրած քաղաքական կեանքին վրայ, պիտի նկատենք

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Ժանսոնի հրաժարեալ դահլիճը պետական պիւտճէն հաւասարակշռելու համար, ստիպուեցաւ նոր տուրքեր հաստատել ոգելից ըմպելիներու, ծխախոտի, պերճանքի նիւթերու եւ անշարժ կալուածներու վրայ, եւ վերահաստատել տագնապի տուրքը, որ Վան Զէլանտի վարչապետութեան օրով ջնջուած էր։

Ընկերվարական եւ ազատական կուսակցութիւնները կարգ մը վերապահումներով ընդունեցան նախորդ կառավարութեան առաջարկած յաւելումները, սակայն կաթոլիկ կուսակցութիւնը սկզբունքով համաձայն գտնուելով այդ յաւելումներուն, մերժեց կալուածներու վերաբերեալ տուրքերը եւ տագնապի տուրքին վերահաստատումը։

Երկար բանակցութիւններէ վերջ, երբ անկարելի եղաւ համաձայնութեան եզր մը գտնել երկու տեսակէտներուն միջեւ, դահլիճին մաս կազմող կաթոլիկ նախարարները, իրենց կուսակցութեան թելադրութեան վրայ, ստիպուեցան հրաժարիլ, հակառակ անոր որ Երեսփ. Ժողովը դեռ վերջերս մեծամասնութեամբ վստահութիւն յայտնած էր կառավարութեան, պիւտճէի վիճաբանութեան առթիւ։

Թագաւորը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Փօլ Սփաաքի, որ նախորդ կառավարութեան օրով արտաքին գործերու նախարար էր, եւ ընկերվարական կուսակցութեան յայտնի ղեկավարներէն է։

Նոր դահլիճին մաս կը կազմեն՝ 4 ընկերվարական, 3 կաթոլիկ եւ մէկ ազատական նախարարներ, ինչպէս նաեւ երեք մասնագէտներ՝ որոնցմէ մէկը՝ կաթոլիկ, մէկը՝ ազատական եւ մէկը՝ անկախ։ Պելճիոյ պատմութեան ամբողջ ընթացքին, այս առաջին անգամն է որ կառավարութիւնը իբրեւ պետ կ'ունենայ ընկերվարական երեսփոխան մը։

Գ. Սփաաք 39 տարեկան է։ Իր բարձրագոյն ուսումը առած է Պրիւսէլի ազատ համալսարանին մէջ։ 1922ին, փայլուն քննութենէ մը վերջ, կը ըստանայ իրաւագէտի վկայական։ 1925ին, օգնական պետի պաշտօն կը վարէ Աշխատանքի նախարարութեան դիւանենեակին մէջ, եւ յաջորդ տարին խորհրդական կ'ընտրուի իր բնակած թաղին թաղապետութեան մէջ։ Երկար ատեն քարտուղար եղած է Մարդու եւ Քաղաքացիի իրաւունքներու Պաշտպանութեան Լիկային։

Ռուսիոյ մէջ կատարած է քննական պտոյտ մը, որ ժամանակին մեծ աղմուկ հանեց միջազգային քաղաքական շրջանակներու մէջ։

1922ին, երեսփոխան ընտրուեցաւ Պրիւսէլի մէջ, ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ։ 1936ին, Վան Զէլանտի Ա. դահլիճին մէջ փոխադրութեան եւ թղթատարութեան նախարար էր, իսկ Վ. Զէլանտի երկրորդ դահլիճին եւ Ժանսոնի հրաժարեալ դահլիճին մէջ արտաքին նախարար.

Ինչպէս կը տեսնուի, բաղդատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ ընթացող յառաջդիմած է Պելճիոյ յարգի վարչապետը։

Ասկէ եօթը տարի առաջ, երբ Իտալիոյ գահաժառանգ իշխանը իր ամուսնութեան առթիւ Պրիւսէլ եկած էր, խուլացքի անիշխանականի մը կողմէ մահափորձի ենթարկուեցաւ։ Այդ առթիւ Գ. Սփաաք առանձնեց չարագործին պաշտպանութիւնը, ցոյց տալով հանտորի բացառիկ տաղանդ մը (*)։ Եւ անձամբ քանիցս առիթն ունեցած եմ լսելու Գ. Սփաաքի տաք ու կրակոտ ճառերը, հրապարակային բանախօսութեանց եւ վիճաբանական ժողովներու մէջ։

Տակաւին յայտնի չէ թէ Երեսփ. Ժողովը ի՛նչ ընդունելութիւն պիտի ընէ նոր դահլիճին։ Կուսակցական կարգ մը շրջանակներու մէջ, այժմէն սկսած են դժգոհութեան եւ բողոքի ձայներ բարձրացնել Սփաաքի ինքնագլուխ գործունէութեան դէմ։ Արդարեւ, Սփաաք ազգային դահլիճը կազմեց, առանց նախապէս ստանալու դանազան կուսակցութեանց հաւանութիւնը, մէջն ըլլալով նաեւ իր կուսակցութիւնը։

Երեւոյթներէն դատելով, նոր կառավարութիւնը իր յառաջիկայ գործունէութեան մէջ պիտի բախի դժուարութեանց եւ խոչընդոտներու։ Պետական պիւտճէն ունի խոշոր բաց մը, զոր պէտք է գոցել։ Ընդհանրապէս, երկրին ելեւմտական կացութիւնը անբաղձալի վիճակ մը կը ներկայացնէ, տնտեսական տագնապը կը շարունակուի, գործազուրկներու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ, եւ պելժիական

որ Պալքանները անժխտելի կերպով հետեւած կամ ենթարկուած են մեծերու քայլերուն։

Երբ Ժընեւի մէջ ի զօրու էր «հաւաքական ապահովութեան» տեսակէտը, ի զօրու էին նաեւ Փոքր Համաձայնութիւնն ու Պալքանեան Ուխտը։

Բայց Եւրոպան սկսաւ քաղաքական պառակտումներ ունենալ եւ ճակատներու բաժնուիլ, այնքան ճարճատեցան Փոքր Համաձայնութիւնն ու Պալք. Ուխտը։

«Մինչոյի պալքանեան վարդապետութիւնը»—այս էր Պալք. Ուխտի նշանաբանը՝ տարիներ առաջ։

Այսօր խարխանք մըն է ան։

Մեծ նաւերը մեծ ալիքներ ունին, ու փոքր նաւերը, ինչքան ալ անուանի նաւապետներ ունենան, անպայման կը կրեն այդ ալիքներուն պատճառած ճօճումները կամ տատանումները։

Հռոմ-Պերլին առանցքը կիսեց նաեւ Պալքանեան Ուխտը։

Զուրկ՝ հաւաքական ապահովութեան մը երաշխիքէն, Աթէնք եւ Էնկիւրի աւելի մօտեցան իրարու

Կամ, Աթէնքի «Վրատինի» թերթին խոստովանութեամբ (2 Մարտ) «Յոյն ազգը խոր անհրաժեշտութիւնը զգաց՝ դրացի ու բարեկամ Թուրքիոյ հետ սերտ գործակցութեան եւ յանդուգն քայլ մը առաւ»։

Ինչո՞ւ։ Պաշտպանուելո՞ւ համար։

Ուրեմն կրկնենք մեր վերի հարցումը.

— Այդ պաշտպանութեան պահանջը տրամադրող ո՞ր դէպքերու նախատեսումէն ծնունդ առած է եւ, հետեւաբար, որո՞ւ կամ որո՞նց դէմ է ուղղուած։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(*) Իտալիոյ գահաժառանգը՝ Ումպէրթօ ամուսնացած է Պելժիոյ Ալպէր թագաւորին աղջկան՝ Մարի Ժօզէի հետ.—

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ, — Վերջին [illegible] ըռի — «աւելի շահեկանները [illegible] Առնենք շահեկան եւ շայեկան [illegible] ջինը՝ հ թանձր տառով բան [illegible] կան կամ առեւտրական [illegible] նաեւ յոյժ հետաքրքրական. երկ[illegible] զը՝ Ց մեղմ տառով եւ փոխար[illegible] բար գործածուած։ Այսպէս՝ կ[illegible] կամ նախնիք Մեծասքանչին մէ[illegible] ած են — անձրեւէ շայեկանք [illegible] կար անձրեւներ։

Երբ կ'ըսենք «հեղձամղձուկ [illegible] նոյն հեղձ արմատն է որ երկո[illegible] գամ կը գործածենք երկրորդը [illegible] կամ մղձուկ, փոխխակը «հեղձ[illegible] ուժէ նաեւ «մղձկուտ» ող [illegible] չատ հեռուները երթալու. կ[illegible] խորհիլ նաեւ, որ փղձկիլ [illegible] հեղձէն կամ մղձուկէն։

Սաա, ինք իրմով կրկնուած [illegible] լայ «տարոուտ», ինչպէս բառ՝ [illegible] կրկնուած, եղեր է բարբառ [illegible] մամիտ էք անշուշտ որ հափափ[illegible] յափշտակել մինչոյն բունէն շ[illegible] են, եւ այդ բունն է առ։ Աղջիկ [illegible] ցնելուն բուռած է հափափել ն[illegible] ձրր տառով), իսկ ուրիշ ընդ[illegible] բաներու համար յ տառով յափշտա[illegible] (...ափի տակից)։ — Հրաշ [illegible] ձիով արշաւող, ապաստակը [illegible] մաներէն ross ձի է։ — Թ[illegible] թանձր տառով) մարիլ. նաւակ[illegible] իսկ միջակ կամ մեղմ (ղ) [illegible] գալուկ, դեղնութիւնն է, երեսին [illegible] նը նետել, իբրեւ հետեւանք [illegible] կին։ — Ժողովուրդը յարդին [illegible] յաճախ երդ, թէ՛ յ տառը կորսնցուած, թէ ա փոխուած է. ինչ որ [illegible] ճախ կ'ըլլայ ռամիկին համար [illegible] եղած է փիտ, մոխիր՝ մախիր եւ ինչպէս արդէն գիտենք։

Հաւանաբար, եղ (մէկ հատ. եգակի [illegible]) համայօր է «ալոն» բառի [illegible] Նոյն իսկ — հող չէ, բանաւ[illegible] է. — «հեղ» բառին արմատակից [illegible] րեւս եղ է, ինչպէս հեղ կենդանին [illegible]

Իւ կը հնչուի իվ, բառերուն [illegible] — իւղ, հովիւ, թիւ, հատի [illegible] կիւ, գլիւ, եւն. բայց առանց [illegible] ղեր ունենալու իր եռուէն. [illegible] բաղայլին իւ իր սովորական հնչիւ[illegible] կը պահէ — միւս, կիւս (կ[illegible] հիւս, թիւն (թոյն), խիւս, նիւ[illegible] ուն կանակը) եւն., եւն. իսկ [illegible] կրկնենք — եթէ իւ մինակ է [illegible] ծայրը, կը կարդացուի իվ, [illegible] թիւ, շիւ, բիւ, չիւ. Վերջին [illegible] կը նշանակէ խաղողին մեղ[illegible] գիրտը (չիրը), նաեւ կիւ (կիվ) [illegible] մելու ձիւթ (սաքըզ), նաեւ [illegible] նաեւ խիւ (խիվ), սարեակ [illegible] եւ ուրիշներ, զոր աւելորդ է [illegible] Կը բաւէ միտք պահել յանուր [illegible] գոյլութեան համար, առա թէ [illegible] կրնայինք յիշատակել նաեւ [illegible] թաւ, խաւ, այլովքն հանդերձ։

Փրանքին արժեզրկման մասին [illegible] րոյցներ կը շրջին։

Հոս կառավարութիւնը, ինչպէս [illegible] եւ տեղացի ժողովուրդը շատ [illegible] բարերում ունին օտարներու հանդէպ որոնք աղատ են սեղմումներէ եւ [illegible] սապնդումներէ, թէեւ գործի [illegible] կէտով օտարներու համար կան [illegible] յուզելիք արգելքներ ու դժուարութիւններ, եւ կառավարութիւնը [illegible] անգործ օտարի նպաստ չի յատկացներ։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՒՍԻ

«ՀԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (68)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Արիֆ հեռացաւ երդիքէն ու երկու վայրկեան վերջը դրան ճեղքէն երեւցաւ լոյսի մը շողը։ Դուռը բացուեցաւ. Թուրք երիտասարդը կեցած էր անոր մէջ՝ աչքերը դուրսի խաւարին։

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ Սուլիսին ու երկու խոշոր քայլերով ներս մտաւ. երթանք տեղ մը ուր կրնանք առանձին մնալ ու խօսիլ ...

Վճռական շեշտ մը կար անոր ձայնին մէջ եւ կարծես որ եւ է կասկած չունէր թէ երիտասարդը ներս պիտի առնէր զինքը։

Արիֆի վարանումը հազիւ թէ նըշմարելի էր, նաեւ դարձաւ ու նեղ րանցքի մը հետեւելով առաջնորդեց իր բարեկամը պզտիկ սենեակ մը, որուն մէջ կային գրասեղան մը, հինօրէնքի նամակներու դարան մը, ինքն իր վրայ դարձող աթոռակ մը եւ ամանոց բազմոց մը, հաւանաբար գրասենեակ մըն էր։

— Ըսէք տեսնեմ, ի՞նչ կայ, ըսաւ Արիֆ ցաւատանջ արտայայտութեամբ. ինչո ւ տեհանդիստ ըրիք զիս...

— Որովհետեւ ես գիտեմ թէ ով ըսպաննեց ձեր եղբայրը, պատասխանեց Սուլիսին անմիջապէս։

- Աղէկ, ես ալ գիտեմ, վրայ բերաւ Թուրքը, այդ դժոխքի ծնունդ Քազըմն էր... Ներքինին զոր Քէմալ յարմար նկատեր է ոստիկանապետ նշանակել ... երէկ գիշեր ինծի հետ էր, երբ պատրուակ մը գտնելով խեղճ տղան գուրս տարաւ... անկէ ի վեր Ըէուֆը ողջ տեսնող չէ եղած ...

— Ճիշդ է, բայց գիտէ՞ք թէ Քազըմը ինչու սպաննեց զայն...

— Այո՛, այդ ալ կրնամ կռահել ... եղբայրս, Աստուած հոգին լուսաւորէ երիտասարդ էր եւ գաղափարապաշտ. անմեղ տղայ, դժբախտութիւն չկար միտքը, բայց գնաց խառնուեցաւ կարգ մը խենթերու հետ որոնք կը կարծեն թէ կրնան Քէմալը տապալել. Թերեւս դաւաճաններին կամ թերեւս ինք անձնատուր եղաւ... ամէն պարագայի մէջ, Ներքինին երեւան հանեց թէ այդ դաւաճաններուն հետ կը գործակցէր եւ այդ պատճառով ալ սպաննեց ...

- Կը սխալիք, ըսաւ Սուլիսին։

— Ինչո՞ւ կը սխալիմ եղեր ...

— Ես գիտեմ, ու գիտեմ նաեւ որ դուք ալ մէկն էք այդ դաւաճաններէն — կակոն ըսել կ'ուզեմ — որոնք դաւ մը կը կազմակերպեն Քէմալի դէմ...

Վայրկեան մը երկու երիտասարդները իրարու նայեցան։ Սուլիսին՝ Թուխ, կարճահասակ, ջղուտ, հանդարտ բայց իր կապոյտ աչքերը անյողդողդ ու կարծր ինչպէս պողպատը, Թուրքը՝ գրեթէ գլուխ մը աւելի բարձր, նիհար, գնդերոտ, բայց քիչ մը կորաքամակ եւ ոչ այնքան առողջ, քանի որ տարիներով նստակեաց գրասղում մը ունեցած էր։ Սուլիսին առողջ էր, ոտքին տակը կրնար առնել զայն, եթէ կռիւի սկսէին։ Թերեւս Արիֆն ալ այդպէս կը խորհէր, որովհետեւ իր աչքերը պզտիկցան յանկարծ ու արագօրէն մօտեցաւ գրասեղանին դարակին, սակայն Սուլիսին ալ նոյնքան արագօրէն ձեռքը նետեց գրպանը տարաւ. Թուրք երիտասարդը կեցած տեղը մնաց։

— Այդ դարակին մէջ պահուած ատրճանակին պէտք չունիք, գիտել տըւաւ Սուլիսին հանդարտութեամբ. Ես հատ մը ունիմ գրպանս, բայց գործածելու միտք չունիմ... ոչ ալ դուն...

Ցեռայ ժպիտով մը ձեռքը ետ բերաւ ու երիտասարդին հրամցուց գլանիկներուն տուփը զոր գրպանէն դուրս հանած էր։

— Եկուր խելօք մը տեսնուինք այս գործին մասին... կը ծխե՞ս ...

Արիֆ գլուխը թօթվեց, եւ, եւ գնաց կաշեպատ նստարանին մը եւ հարցուց.

— Ո՞վ ես դուն...

— Անգլիացի մըն եմ եւ կը ներկայացնեմ անոնք որ բարեկամ են Թուրքիոյ, կ'ուզեմ որ ըսածիս հաւատաս .. եթէ հաւատաս որ եւ է վտանգ պիտի չգայ գլխուդ իմ պատճառովս ... իսկ հակառակ պարագային ... ի՜նչ ըսեմ, չեմ ուզեր սպառնալ, բայց վախնամ զէշ օրերու պիտի հասնիս...

— Ըսել կ'ուզես որ Քազըմի՞ն պիտի մատնես զիս ...

— Ոչ, եթէ խօսքս մտիկ ընես...

— Ուզածդ ի՞նչ է ...

— Կ'ուզեմ որ հարցումներուս պատասխանես, քանի որ մէկ հատին պատասխանը ես արդէն գիտեմ, բայց դարձեալ պիտի հարցնեմ, տեսնելու համար թէ ճշմարի՞տ են ըսածներդ... մնացեալները կը վերաբերին կարգ մը խնդիրներու որոնց մասին տարակուսներ ունիմ դեռ եւ կ'ուզեմ ստուգել...

— Իսկ եթէ մերժե՞մ...

Սուլիսին ուսերը վեր նետեց։ Կը զգար թէ անխղճութիւն էր այդ տեսակ միջոցներու դիմել, բայց ստիպուած էր ամէն նկատում մէկդի դնել այդ վայրկեանին եւ խորհիլ միմիայն իրեն յանձնուած գործին մասին.

— Եթէ մերժես, ըսաւ վճռական շեշտով մը, այն ատեն, գիտես թէ ինչ պատահեցաւ Ըէուֆին... վախնամ վերջդ գիշեր կարգը քուկդ է...

Ճնշող լռութիւն մը տիրեց սենեակին մէջ քանի մը վայրկեան, [illegible] Արիֆ պատասխանեց ցնցումով մը

— Ձես կրնար մեր կազմակերպութիւնը քայքայել, եթէ նոյնիսկ [illegible] մէմ բոլոր գիտցածներս...

— Ատիկա գիտեմ, ըսաւ Սուլիսին [illegible] արագօրէն. բայց եկուր ծայրէն [illegible] սենք, խնդրեմ, ըսէ նայինք. [illegible] ի՞նչ նպատակներ կը հետապնդէ[illegible]

— Շատ աղէկ, թող ձեր ուզածը [illegible] լայ, պատասխանեց Արիֆ եւ Քազըմին անունին աղդած սարսափին [illegible] ւորութեան տակ ճնշուած, մէկն[illegible] բար աւելցուց։— Ուխտ ըրած ենք [illegible] բահաստատել Սուլթանութիւնը. [illegible] բանին տրամադրած օրէնքներն [illegible] մեր հին կայսրութիւնը. պիտի [illegible] խառինք ջախջախել անհաւատ[illegible] ցող, դաւաճան Քէմալը... [illegible] այլեւայլի կը հնազանդինք մեր [illegible] վարչին եկած հրամաններուն [illegible] անոր որ ցոյց կուտայ մեր կազմակերպութեան կնիքը... վա՛ռ ք [illegible] Աւատեծոյ ... օրհնեալ ըլլայ իր [illegible] համմէտ Մարգարէն...

— Օ՛հ, խորհեցաւ Սուլիսին [illegible] րեն. ուրեմն ըլիքներու միջոցով [illegible] գործեն ...

(Շար.

...դիտելի է որ ռ տառին ընկերացող ...ռը բնաւ չի կարդացուիր, այլ ...ձին պէտք է բուն վ տառը ըն-...ցնել — այսպէս՝ ռվ, որով, գո-...կորով, ծով, նաեւ բոլոր ով ...շխական հոլովները։ Մինչդեռ — ...ռանաք — իրաւ պէտք է կարդալ ...գրաւ (գրավ), դրաւ (դրավ) ...Արդ, երբ այս դիւրատար եւ ...կ ու պարզ կանոնները կան, ինչ ...կայ վանդալօրէն վտարել ւ ...Մեծաքանչին գանձէն, որուն ...ըն այսօր, բիւրից աւա՜ղ, կը ...ի ձեռս անօրինաց եւ ապըն-...ողաց։

Ամբարձուղէ՞շ — այս գեղեցիկ ...նկողէշ բառը անցեալները առա-...անգամ ըլլալով գործածեց նոր ...ողէն Ե. Քօչեան իր Թերթօնին ...րելով — «ամբարձուղէշ կաղ-...Ակրի՛ա, լօ՛ լօ՛, Քօչեան։ Ե-...ւէկը ապացոյցով հաստատէ, թէ ...ւանէն առաջ ուրիշ մը գործածած ...ամբարձուղէշ», խոնարհաբար սպ-...նդրեմ Արազէն, որ դատարանին ...ւռուկէն 50 ֆրանք յատկացնէ Կ.

...ո, Քօչեան, ինծի նայէ, գի-...նաեւ որ ուղէշ (ճիւղ) բառը ծա-...փոխխակով եղած է «աղէշ» ...ւեր, մաղ իմաստով)։

...Արազ, «վճիռ» եւ «վերջ» ...մինչեւ յայտնի ընտանեա-...մը չէ՛ն տեսներ արգելօք, նաեւ ...չկայ գրեթէ նոյն են արտա-...թեան «դաւառական» տարբե-...թեամբ։ Գերմաններէն scheuern ...ըն չոյել։ Բայց ինչ կարեւորու-...ոնին գերմաններէնի հետ Մեծա-...ին առնչութեան այս փոքրիկ ...ութիւնները, բառակոյտ մը ...նոց օրինակներուն բաղդատմամբ։

...է սրբեսք որ Բ տառը ինկած ...բառէն (բարշ), ինչպէս գի-...րուն — բարժին է, բաժանել ...բաժանել։

...է որ նմանաձայն բառերէն ...մը վերջին վանկը կ՚ըլլայ իւն ...տեսակ մը արձագանգ) — վա-...ժային, հնչիւն, թնդիւն, չխա-...րին, չաչիւն, չառաչիւն, ...ւն գրչիւն, ճողփիւն. Այս եւ ...ման բառերուն [իւն] ծայրը ...ձագանգի մը ...Մեծաքանչին խաղերը ...չեն որ։ Եթէ սիրտ ու պա-...թիւն ունենանք ամէնքս, կըր-...խորը ժանել անոր խաղերուն, ...կարգալով քաղաքական ճա-...թիւններով թրծուած եւ ...խորշրդութիւններով արուես-...յեզուներու, ի վէգ եւ ի ...Հայկեան Բարբառին հետ ...համար կ՚ըսեմ աւելի, Ամերիկ-...կայթակ, որ Հայ Մշա-...սորնութեան եւ ուրիշներուն ...թեան արհաւիրքով կը ջա-...Հայուն ընդվզող ոգին ընկճել ...ական առասպելներով

...րախտաբար, այս եղոյթով ...ցի գաւաւ եւ դուրս նետուե-...Արազի Աքիլլեան գայրոյթին նը-...չեղած։

ՏԱՐԱՁ

ԹՈՒՐՔ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հիւռէյիթ ձախէ խառնուղ խոր-հրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորա-գրով խմբագրականի մը մէջ, «անհե-լի յանցանք մը» նկատելով թուրք ազգայնականութիւնը նոյնացնել եւ-րոպացիներու «նասիոնալիզմ»ին հետ.

— Թուրք ազգայնականութեան պատմութիւնը կարճ է։ Թուրքերը ի-րենց հիմնած կառավարութեանց ի-րենց վեհապետի բնանիքին անունը տալով, Օսմանեան գերդաստանի վարչութեան տակ ապրող Թուրքերը օսմանցի կը կոչուէին։ Այնքա զանա-զան ցեղի եւ կրօնի պատկանող շատ մը ժողովուրդներ պարունակող մեծ կայսրութիւն մըն էր։ Շրջան մը «իս-լամութիւնը» ապահովեց այս կայս-րութեան միութիւնը։

Բայց 19րդ դարուն, Եւրոպայի մէջ ոչ թէ ազգայնականութիւն, այլ ազգի եւ ազգութեան հասանքներ մարմին ա-ռած էին, եւ երբ ամէն ժողովուրդի մօտ ազգ. միութիւն մը եւ ինքնա-վարութիւն մը հիմնելու համար ան-դիմադրելի դիտակցութիւն եւ կամք մը ծնունդ առաւ, նախ եւ առաջ Օսմ. Կայսրութեան մէջ ապրող քրիստոն-եայ ժողովուրդներու մօտ բաժանու-մը բաղձանքներ առաջ եկան։ Կայս-րութեան տկարութիւնը սնունդ տուաւ այս բաղձանքներուն, զօրացուց զա-նոնք, եւ այլեւս կայսրութիւնը սկսաւ քայքայուիլ, կտոր կտոր ըլլալով։

Թուրքերը որոնք զգացեր եւ ընդու-ներ էին երկրին մէջ միութիւն մը ա-ռաջ բերելու անհրաժեշտութիւնը, «չէին կրնար թրքացնել» զանազան ժողովուրդները որոնք կայսրութեան հակառակ բաղձանքներ կը հետապնդ-էին։ Բոլորն ալ կ՚աղաղակէին թէ զատ զատ ժողովուրդներ են։ Այդ մի-ջոցին, ատոնք «Օսմանցի» անուան տակ հաւաքելու անհրաժեշտութիւնը զգացին։ Ասիկա ցեղի մը կամ կրօնքի մը իմաստը չունէր, այլ միմիայն օսմ. գերդաստանի վարչութեան տակ ապրողներու իմաստը ունեցող չէզոք բառ մըն էր։ Մենք «Օսմանցի» բառով «Թուրք» հասկնալ կ՚ուզէինք, մինչ միւս ժողովուրդները «Օսմանցի ենք» ըսելով, վստահ էին թէ իրենց ազգ. խուէշներէն ոչ մէկ զոհողութիւն կ՚ը-նէին։

Ասիկա կատակերգութիւն մըն էր որմէ ոչ մէկը կը խաբուէր։ Բայց անհրաժեշտ կատակերգութիւն մը։ Սահմանադրութեան շրջանին այլ եւս հնարաւորութիւն չմնաց այս զանա-զան ժողովուրդները բամպակի թելով մը Թուրքին կապելու քաղաքականու-թեան հետեւելու։ Պատերազմին եւ Սահմանադրութեան ապահոված իրա-ւունքին յենլով զանազան ժողովուրդ-ներ սկսան ընթացք տալ իրենց ազգ. բաղձանքներուն։

Թուրքերը որոնք փոքրամասնու-թիւն կը կազմէին կայսրութեան մէջ, ի տես ամէն կողմէ ենթարկուած յար-ձակումներուն, կը զգային թէ վտան-գուած է իրենց ազգ. գոյութիւնը։ Թուրք ազգը որ անհաշտ թշնամիները իր ծոցին մէջ կը սնուցանէր, հիմա այլեւս իր տանը մէջ իր իրաւունքը պաշտպանելու ստիպումին տակ մնա-ցած էր։ Ահա Թուրք ազգայնականու-թիւնը այսպիսի կենսական անհրաժեշ-տութեան թելադրով, խիստ բնական-օրէն ծնունդ առաւ։

Հանրապետութիւնը միացող, լայն եւ գիտակից Թուրք զանգուածի մը կը յենու։ Իր ներքին թէ արտաքին քա-ղաքականութեան մէջ այս ազգ. մի-ութիւնը անոր առաջնակարգ ուժի աղ-բիւրն է։ Թրքութիւնը երկրին մէջ այլ եւս սպառնալիքի եւ վտանգի ենթա-կայ չէ։ Բայց մեր ազգայնականու-թեան դէմ վտանգը եթէ երկրէն ներս անհետացած է, միջազգային յարաբե-րութեանց տեսակէտէն դեռ շատ հե-ռու է ապահով ըլլալէ։ Ահա թէ ինչու մեր աչքին նոյնն են ազգայնականու-թեան ու հայրենիքի սէրը։

700 ՏՈՒՆԷՆ ՄՆԱՑԱԾ Է ՄԻԱՅՆ 160 ՏՈՒՆ

Պոլսոյ «Նոր Լուր»ը կը քաղենք հե-տեւեալ տեղեկութիւնները (13 մա-յիս).—

Կեսարիոյ մերձակայ գիւղերէն Էֆ-քէրէ հազիւ հարիւր տուներէ բաղկա-ցած գիւղ մըն է։ Ընդհանուր պատե-րազմէն առաջ 700ի չափ տուներ կա-յին հոն։ Շրջակայ բոլոր գիւղերու բնակիչներէն շատերը Էֆքէրէ կուգա-յին, առուտուր ընելու համար։

90ի չափ խանութներէ բաղկացած առեւտրական շուկայ մը ունէր, ուր զանազան ապրանքներ կը ծախուէին Կեսարիոյ գիներով։ Ուստի դրկից գիւղացիները, փոխանակ Կեսարիա երթալու, Էֆքէրէ կը յաճախէին ա-ժան ապրանքներ գնելու։ Երկու դե-ղարաններ կային եւ երկու հմուտ բը-ժիշկներ, մէկը Ամերիկայէն վկայ-ուած Յաչիկ Տէվլէթեան, իսկ միւսը Պէյրութէն վկայեալ Կարապետ Միքա-ելեան։ Ասոնք ոչ եւս են։ Հիմա միայն ուր տնտեր հայ բնտանիքներ կան, որոնց երկու տունը երկաթա-գործութեամբ եւ տուն մըն ալ ատաղ-ձագործութեամբ կը զբաղին։ Այս ար-հեստաւորները ամառը գիւղերը կ՚եր-թան աշխատելու, իսկ ձմեռը իրենց տուները կուգան։ Գալով Թուրքե-րուն, ընդհանրապէս կ՚ապրին հողա-գործութեամբ, ոմանք ալ արհեստա-ւորներ են, ծխախոտ եւ ներկարար։ Այս վերջինները գարնան կը սկսին աշ-խատելու երթալ Անգարա, Պոլիս եւ կամ այլուր եւ աշնան վերջերը կը դառնան իրենց բնտանիքներուն մօտ։ Մինչեւ գարուն անգործ կը մնան։ Ձմեռը միայն կիները գորգագործու-թեամբ կը զբաղին, իսկ այրերը ամ-բողջ ձմեռը գրեթէ պարապ կ՚անցը-նեն։ Էֆքէրէ իր շուրջը ունի հետեւ-եալ գիւղերը — Կէսի, Մանճըսըն, Նիրզէ Նիւսա), Տարսիյադ, Վէրսէ, Աղըրնաս, Փոքր Պրունկիւզ, Մեծ Պրունկիւզ, Տատասըն, Սիփթըն, Գա-լակէսի (այժմ աւերակ) եւ ուրիշ գիւ-ղեր, 2 մենաստան Ս. Կարապետ (հի-մա զօրանոց) եւ Ս. Դանիէլ (այժմ ա-ւերակ)։

Այս գիւղերը իրարու շատ մօտ են։ Ամէնէն հեռաւոր գիւղը մէկուկէս ժամ հեռաւորութիւն ունի, ամէնէն մօտիկ գիւղը (Կէսի) 5 վայրկեան։ Էֆքէրէէն դէպի հարաւ-արեւմուտք ալ կան, իրարու մօտ, ինչպէս Խաչի լեռ, Գաւկայլա, Ամպար սարը, Ս. Եղիայի բարձունք, Ս. Գարրաւ եւ Ս. Թորոս։

Գիւղիս ափիկ մը Հայերը, հակա-ռակ Կեսարիոյ մօտութեան, ապրին-լէ ի վեր եկեղեցի տեսած չեն, զըր-կուած են հոգեւոր պաշտամունքներէ։ «Հայր մեր» մը անգամ գրեթէ չեն գի-տեր։ Եթէ գիտցողներ ալ գտնուին, անոնք ալ բոլորովին սխալ կ՚արտասա-նեն։ Տարիներով, շատերը հաղորդու-թիւն առած չեն։ Առանց մկրտութեան չափահաս աղջիկներ ու տղաքներ, պատանիներ եւ դեռատիներ քահանա-յին ինչ ըլլալը չեն գիտեր, տեսած չեն։ Եթէ ննջեցեալ մը պատահի, մը-րան «Հայր մեր» մը բսող կամ կար-դացող մը չգտնուիլէ զատ, շատ ան-գամ թաղող ալ չի գտնուիր։ Հարիւր տարուան պառաւ կին մը մեռաւ, ոչ գերեզման տանող կար, ոչ ալ թաղող։ Վերջապէս երկու կիներ ննջեցեալը սանդուխի մը վրայ դրին ու սանդու-խին ծայրերէն բռնելով լուիկ մնջիկ գերեզման տարին, ուր թաղուեցաւ ան։ Ամառ տուն յուղարկաւորներ ալ չեն գտնուիր։ Մանճըսըն 4 — 5 տուն Հայեր կան, Մունճուսուն՝ 15 տունի չափ, զուրկ հոգեւոր մխիթարութե-նէ։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

— • —

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Կիրակի օր, մայիս 15, ժամը 3ին Կ.Խաչի Ալֆորվիլի մաս-նաճիւղին սրահը կը յորդէր խուռն բազմութեամբ մը։ Օրուան նախա-գահը, Էլլէն Բիւզանդ յանուն շըջ-վարչութեան հանդէսը բացաւ ներկա-յացնելով մասնաճիւղին գործը, որ տարուէ տարի, շնորհիւ ընկերուհի-ներու անձնուիրութեան եւ եռանդին, կ՚ուռճանայ եւ իր օգուտները կուտայ գաղութի հայութեան. Դպրոցասիրաց, Սանուց Միութեան, չքաւորի, հի-ւանդի օգնութեան, հայ կնոջ ինքնա-զարգացումի բնթերցանութիւններով եւ դասախօսութիւններով։ Կ. Խաչի գործի յաջողութիւնը կ՚ապացուցուի այն համակրութեամբ, որ գաղութը, աներօրէն կապուած միութեան, եր-բեք չի զլանար իր աջակցութիւնը։ Միութեան ոչ մէկ ձեռնարկը չէ տու-ժած նիւթապէս ու բարոյապէս, որով-հետեւ ժողովուրդը միշտ խրախուսած է զայն։

Նախագահը՝ յանուն միութեան՝ շը-նորհակալութիւն յայտնեց Զէնկիւէր-ցիներու հայրենակցական միութեան, որ իր նիւթական օժանդակութիւնը կը բերէ ղպրոցին տարեկան 600 ֆրան-քով եւ խմբովին կը քաջալերէ իր ձեռ-նարկները։ «Կապոյտ Խաչի օրը, — ըսաւ տիկինը, միութիւնս տօնած է ա-մէն տարի զանազան ձեւերով, մերթ ներկայացումով, մերթ պարահանդէ-սով, այս անգամ ալ կ՚ուզէ տօնել ու-րիշ օգտակար ձեւով, բանախօսու-թեամբ մը՝ նուիրուած մեծ աշուղ Սայաթ Նովային՝ եւ անոր անկրկնե-լի, հոգեխօս երգերը լսել ընելով»։

Թանկա Գարեգինի նուագին ընկե-րակցութեամբ ներկայ հասարակու-թիւնը յոտնկայս երգեց «Մեր Հայրե-նիք»ը, որմէ վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ Տիկին Հ. Խոնդկարեան, որուն դա-սախօսը, որ շատ հասկնալի ձեւով խօ-սեցաւ Սայեաթ Նովայի կեանքի եւ գործի մասին։

Տիկինը գեղեցիկ առոգանութեամբ մէջ ընդ մէջ կարդաց Սայեաթ Նովա-յի բանաստեղծութիւնները, կատարե-լով անոնց վերլուծումը։ Դասախօ-սութիւնը լսուեցաւ խոր լռութեան մէջ եւ մեծ ուշադրութեամբ։ Տիկին Ար-մենուհի Ցակոբեան՝ թառի ընկերակ-ցութեամբ՝ մեծ յաջողութեամբ եր-գեց Սայեաթ Նովայի երգերը։ Գոհու-նակութիւնն ու ոգեւորութիւնը շատ խոր էին։ Ժողովուրդը չէր կշտանար երգերէն։ Ներկաներու խնդրանքով Տիկինը երգեց նաեւ «Պէպօ»ի երգե-րէն։ Ծափերը կը թնդացնէին սրահը։

Բեմ եկաւ վրացի կինտոն իր ազգա-յին տարազով եւ կատակախօսութիւն-ներով ու պարերով զուարճացուց ժո-ղովուրդը մեծ յաջողութեամբ։

Փոքրիկներ Գեղունի եւ Ռօզա Տէր Խաչատրեանները մէկը յաջող հայկա-կան պարերով, միւսը մանկունակ իր թոթովանքով նոյնպէս խանդավառե-ցին ներկաները։ Տիկին Գ. Տէր Խա-չատրեան երգեց երկու երգ, իր մեղմ եւ մելանոյշ ձայնով։ Հայկական պա-րեր պարեցին նաեւ Տիկին Արմ. Ցա-կոբեան եւ Ալֆորվիլէն Տիկին Ֆլօ-րա։ Նաեւ Տիկին Փափազեան։ Գ. Գա-րեգին ալ իր թառով տիրապետեց հանդէսին։

Ներկաները պատուասիրուեցան կաթնապուրով եւ տունը պատրաս-տուած խմորեղէններով։ Գովելի էր մատակարարութիւնը, մեծէն փոքրը ստացաւ իր բաժինը, առատ էր ամէն ինչ, բոլորը պատրաստուած ընկերու-հիներու առատ նուէրներով։

Սրտառուչ էր տեսնել Փոքր Ա՛Ի-թալիի քոյր մասնաճիւղին ընկերու-հիները եւ Սաներու միութեան աղջիկ-ները, որ եկած էին մասնակցելու քոյր մասնաճիւղին օրուան խրախճանքին։

Բեմի վրայ է Սաներու Միութիւնը, մերոնց խառնուած են նաեւ Փոքր Ա՛Իթալիի Սաներու միութեան աղջիկ-ները եւ իրենց առաջնորդ Գ. Ս. Ցով-հաննէսեանի ղեկավարութեամբ կը հնչեցնեն հայ խմբական երգերը։ Որ-քա՜ն յառաջացած են։

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 6.30ին։ Շատ մեծ էր ժողովուրդի գոհունա-կութիւնը։ Շատեր խնդրեցին, որ նը-ման հանդէս մը երգերով պարերով կազմակերպուի բաց դաշտի մը վրայ, ամբողջ օր մը, ժողովուրդն ապրե-ցնելու համար հայկական շունչով։

Կեցցէ Կ. Խաչը, կեցցեն մեր անձ-նուէր հայ քոյրերն ու մայրերը։

Ներկայ մը

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

դ) Ամէն օտարական, անձ-նագրի խնդրագրին հետ, պարտաւոր է տալ հինգ լուսանկար, ոչ կիսադէմ-քէն, ականջը ամբողջովին բաց, ա-ռանց գլխարկի, նուազագոյն 4սմ.×4 մեծութեամբ, նոր եւ բոլորովին նը-ման։ Այն լուսանկարները, որոնք չեն լրացներ պայմանները, բացարձակա-պէս պիտի մերժուին։ Օտարականը պէտք է երկու անհատական վաւերա-նիշերու (փիշ) վրայ արձանագրէ հետեւեալ տեղեկութիւնները.— Ա-նուն, մականուն, ազգանուն, թուա-կան եւ վայր ծննդեան ամբողջ, ար-հեստ, ազգութիւն, ընտանեկան վի-ճակ, կնոջ հօրանուն, մականուն, ծը-նընդեան վայր եւ թուական, ազգու-թիւն,— իր հետ ապրող զաւակներուն անունները, ծննդեան վայրերն ու թուականները, — վերջին բնակավայ-րին հասցէն արտասահմանի մէջ, — անուն եւ հասցէ երկու Ֆրանսացի քա-ղաքացիներու, որոնք կը յօժարին ե-րաշխաւորել իր մասին։ Օտարականը պէտք է տայ նոյնպէս ամէն տեղեկու-թիւն որ կը պահանջուի իրմէ Ֆրան-սա բնակելու իր նպատակին, ապրելու միջոցներուն, իր ընդհանուր վիճակին մասին, ըլլայ բերանացի յայտարա-րութեամբ թէ վկայաթուղթերով, որ փաստեն ամէն կապակցութիւն կը իրաւա-կան վիճակին, ինչպէս նաեւ իր հետ ապրողներուն մասին։

ե) Ցեղոյ պարտաւոր է, այն պայ-մաններուն մէջ, որոնք ցոյց պիտի տրուին իրեն, վճարել անձնագրի տուրքը, որուն ենթակայ է համաձայն այդ մասին ի զօրու իրաւական տրա-մադրութեանց։

զ) Այն երկու անհատական վաւերա-նիշերը (փիշ), որոնք պիտի լեցուին պատկան իշխանութեան կողմէ հա-մաձայն օտարականին տուած տեղե-կութիւններուն, յատկացուած են ոս-տիկանական վերստուգութեան, որ թուղթ զոյնովը պիտի պահէ իր դիւա-նին մէջ, իսկ ճերմակ գոյնովը պիտի ղրկէ ներքին նախարարութեան (ազգ. պաշտպանութեան ընդհ. տեսչու-թեան), կազմելու համար վաւերանի-շերու կեդրոնական դիւան մը։

է, Կարելի է որ խնդրարկուէն պա-հանջուի իր մատնադրոշմները դնել այդ երկու վաւերանիշերուն վրայ։

ը) Մասնաւոր չափու մը վրայ առ-ժամեայ վկայագիր մը (ռէսէփիսէ) պիտի տրուի ամէն օտարականի, որ սպասուած է անձնագրի համար խնդ-րագիր ներկայացնել։ Այդ վկայագիրը ալ ժէք կը ներկայացնէ այն առեն մի-այն, երբ բոլոր պայմանադրութիւն-ները լրացուած են (աշխատանքի պայ-մանադրութիւն, վաւերացուած հա-մաձայն 7րդ յօդուածին, սակ, պայ-մանաժամ, եւայլն) եւ կը կրէ, զայն տուող իշխանութեան ստորագրու-թեան հետ, ոստիկանական վերստու-գութեան կամ բնակավայրի ոստիկա-նապետութեան (կամ քաղաքապետու-թեան) մելանով տպուած կնիքը։

ՅՕԴ. 3.— Անձնագիրը կ՚արտագրէ միայն այն արձանագրութիւնները, ո-րոնք կը գտնուին նախորդ յօդուածով պահանջուած անհատական վաւերա-նիշերուն վրայ։

Վրան փակցուած լուսանկարը երկու անկիւններէն պէտք է կրէ մեքենա-կան կնիք։

Անձնագիրը կը տրուի միայն ու մի-այն նահանգապետին կողմէ։

Անձնագիրը պէտք է ցոյց տրուի ա-մէն քննութեան առեն, երբ օտարա-կաններու վրայ հսկողութիւն կատա-րող իշխանութիւնը կը պահանջէ։

Անձնագիրը կը մերժուի ամէն օտա-րականի, որուն Ֆրանսայի մէջ բնա-կելու նպատակը վստահութիւն չի ներշնչեր, ամէն օտարականի որ թե-րացած է ի զօրու կանոնադրութեան համակերպելու պարտադրութեան մէջ, կամ յետ քննութեան՝ չի կրնար տալ պահանջուած երաշխիքը։

Անձնագիրը նոյնպէս կարելի է ձեռ-քէն առնել այն օտարականին, որ այլ եւս կը դադրի այդ երաշխիքը տալէ։

Այս երկու պարագաներուն մէջ, են-թական հարկադրուած է հեռանալ ֆը-րանսայէն՝ այն պայմանաժամին մէջ որ կը տրուի իրեն։

Եթէ, պայմանաժամը լրանալէ վերջ, իր ներկայութիւնը տեսնուի դարձեալ երկրին որ եւ է մէկ կէտին վրայ, կ՚ենթարկուի արտաքսումի հրամա-նին, անկախ այն պատիժներէն, որոնք նախատեսուած են 2 մայիս 1938 թը-ւակիր հրովարտակ-օրէնքին 2րդ յօդուածին մէջ։

(2)

(Շար.)

ՄԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...ամբողջը համամիտ չէր եղած։ ...սադրութեան պնդումին վրայ ...կը սպառնայ հետամայնով քաղա-...ոլին իմացնել անոնց դաւը։

...Արթօվա, երբ գիւղինք բոլորը ...կը տանին ու կը սկսին սպան-...ամբողջը կը տարափի, կը ...որ գինքը միւսներուն տանին։ ...որ արտօնեն Պոլիս հետա-...կը խնդրէ շատ բաներ ու դոնէ ...նայել։ Ամէնը անօգուտ։ Զին-...ալ, ամէնէն վերջ, կը սպաննեն։ ...ող օրը այդինեկու եւ բոլոր-...հայրենիքը, Թոգատ հասանք։ ...էր ան։ Շուկան Թուրքեր ...կային միայն։ Այնքան ...ը իր կուռ հայութեամբ ...դատարկուեր էր, հեռող ...ած ...

...ու Ջուրդի սարսուռը միշտ ...կը բերէին։ Մեր էր մեր գիտ-...եւ ճանչցած Թոգատը։ Ջիները ...տունք ու հեռացանք անկէ փու-թով։ Հասանք Տէվ Ղուլուար անուն չէրքէզ գիւղը, ու հոն գիշերեցինք, հոն Թուրք պէյ մը Հայուհի մը կը խաղցնէր գիւղացիներու ներկայու-թեան։ Այդ աղջիկը ոսկով իրեններ-րուն կ՚երթար Պուլգարիա։

Անցանք Թուրխալէն, լեռներէ, դաշտերէ։ Գիշերը լերան վրայ կա-յան մը անցուցինք։ Անոր առաջ զին-ուորականը Ցոյն մըն էր։ Մեզի հետ հոն հայ զինուոր մը գիշերեց։ Զա-վուշ էր ան։ Սպայի մը ապրանքները կը տանէր։ Ան պատմեց իր այնքան փիպական կեանքը։ Սակայն մոռացու-մը առաւ տարաւ զայն ...

Վերջապէս Ամասիա հասանք։ Հոն, տեղացի երկու երիտասարդ զատայ մի-այն։ Հայոց թաղն ու եկեղեցին վառ-ուած էին։ Ցոյներ շատ կային։

Ժայռերուն պարը ուպարտէզներու երեսուն քիլոմեթր երկայնութիւնը Ի-րիսի ափերուն վրայ, հոյակապ էին։ Ցիչատակներ, յիշատակներ, հոն ալ, որոնցմէ բան մը չէր մնար հիմակ։ Այցելեցի Իրբանոսեան վաճառատան վարիչին։ Երկու եղբայր էին անոնք։ Տունը կը մնար կոկ ու չէն անձեռն-մխելի։ Ունէր դաշնակ ալ։ Լեռներէն - դաշնակ։

Օրտուցի Օհանջան Լազեան քով Հա-յը 200 Օրտուցիի գլուխ անցած դա-նոնք քաղաք կը տանէր։ Շատերը սեւ հագած մանկամարդուհիներ էին։ Մէջերնէն զոյգ մը նշանած էին։ Ա-նոնց փոխադրութիւնը կառավարու-թիւնը կը հոգար։ Միւթէսարրֆը դժ-ուարութիւն էր հաներ տալ գտնելու։ Օհանջան անոր բարեկամն ու սատար էր զայն։ Գիշերը, պանդոկ, անոնց այցելեցի։ Կը նուագէին, կը խմէին, կ՚երգէին ու կը պարէին։ Մեր եղբայ-րըն է եկեր, կ՚ըսէին ինծի համար։

Ամասիայէն յոյն ընտանիքի մը հետ ճամբայ ելայ։ Ղավզային ու Զագայ-լը լեռնէն վերջ, ուր կառապանները հը-ղոպուտներուն համար դափթիքներ լեռը կը տարէին, հասանք Սամսոն։ Ճամբան, դափթիքները ինծի ճամբու արտօնագիր հարցուցին։ Բան մը չու-նէի։ Դրամ տուի եւ փրկուեցայ։

Սամսոն ազատութիւն տեսայ։ Դըլ-խարկաւորներ, Ցոյն եւ յոյն եկեղեցի։ Հայերը հոն Սվազէն աւելի ազատ է-ին։ Գաղթականներով ու վերադարձող զինուորներով լեցուն էր ան։ Հայերէն ոմանք, եկած խանութ բացած ու յա-ջող գործ ունէին։ Հայոց եւրոպական մաքուր տուներուն մէջ աղտոտ Թուրք գաղթականներ կը բնակէին։ Անոնք մէկ կողմէն կը քակէին ու կը վառէին։ Վերադարձողները սկսած էին զանոնք դուրս նետել։

Հայուհիի մը մօտ հիւրասիրուե-ցանք հոն, քանի մը օր պանդոկ մնալէ վերջ։ Պանդոկին մէջ գեղեցիկ հի-ւանդ Հայուհի մը կար։ Թուրք ամու-սինը մեռեր էր ու մնացեալ Թուրքերը իրեն յաճախելով գինքը այդ վիճակին էին հասցուցեր։ Կը թքնէր, կը թըք-նէր, կըթնած փսսուրի բարձերուն։ Մահը մօտ էր։ Պանդոկին սրճարան Գարուսիկը կը հսկէր անոր վրայ սրպէս-ղի ունեցածները խլէ։ Անտէր ու ցըր-ուած էինք այսպէս։ Վայրենացած ան-տէր պատանիներ տեսայ ճամբու վը-րայ։ Դողահար ցուրտէն ու անօթու-թենէն, փողոցներն էին ինկած անոնք։

Սամսոնի մէջ երիտասարդութիւնը օգնութեան գործ մը կազմակերպած էր։ Իսլամացած հարուստ ծխախոտի գործարանատէր մը կար որ մզկիթ մը շինել տուած էր, անկէ զրամ կ՚առ-նէին (Վահան Էֆէնտի)։

Ծովափին վրայ երկար նաւի սպա-սեցի։ Ան չէր գար ու չէր գար։

Գերման զինուորներ ալ հոն խըռ-նուած նաւի կը սպասէին։ Զրահաւոր մը հանդիպած էր հոն ու Հայերը խը-նամած։ Ամէնուն աչքը լոյս կ՚իջնէր։ Իմ ինններս սակայն աղօտեցան։ Օդէն ու ջուրէն ու սնունդէն հիւանդացայ հոն։ Հայ երիտասարդներ այցելեցին ինծի։ Դրամս հատեր էր։ Դրամ տուին ու խոստացան բժիշկ բերել։ Տանտի-րուհիս կը խնամէր զիս զաւկին պէս։ Հարուստի կին եղած էր ան։ Հիմակ աղան մսագործութիւն կ՚ընէր ու կ՚ապրէին անով։

Վերջապէս նաւը եկաւ։ Բոլորը հոն վազեցին։ Ինծի նայող չէր ըլլար։ Ելայ մինակս, սողալով նաւ գացի։ Հոն կային հայ բժիշկներ։ Անոնցմէ մին քանի մը հայ աղջիկ ունէր հետը, հարէմի պէս։ Բժիշկները ինծի խրատ-ներ կուտային։ Նաւին մէջ խցիկ մը գտայ։ Քովս ուրիշ հիւանդ մը կար, հայ բժիշկ մըն էր։ Խցիկը, մարդե-րով լեցուն զոց դաղաղի մը կը նմա-նէր ...

... Սեւ ծովը ալեկոծ էր, կ՚ոռնար, ու կը ցնցէր նաւը եւ մեր հոգին։

... Վոսփոր կը մտնէինք։ Ելայ նըս-տայ նաւին ցռուկին վրայ։ Շուրջս ամբոխը կ՚երգէր ու կը կատակէր։ Ես կը տեսայի ու կը նայէի ծանօթ տեղե-րուն անհուն, անհուն կարօտով։

.. Որոնեցի մեր տունին թաղը, ջու-րերուն վրայէն, բայց չկրցայ տեսնա ճանչնալ ...

Մօտեցանք քաղաքին։ Շէկը պրա-հաւորներ կապոյտ ջուրերուն վրայ կեցեր էին թնդանօթները շտկած ու դրօշազարդուած։ Նաւը բացը կեցաւ։ Մարդերը շուաններով կ՚իջնէին։ Գլխուեցայ ես ալ շուանի մը ու նաւակ մը նետուեցայ։ Մեզ Սալօն տարին։

Քարափին վրայ մաքսի պաշտօնեա-ներ եկան ու սկսան ուրիշներուն գոյ-քերը զննել։ Ցամաք թռայ։ Վրաս ոչ մէկ ինքնութեան թուղթ ունէի։ Դուռ մը բաց գտայ, դուրս թռայ ու փողոց ինկայ։

ԻՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(87)

(Շար.)

Փախստական ապստամբութիւններ

Ոչ միայն իտալական եւ գերմանական մամուլը, այլեւ Փարիզի աջակողմեան թերթերը կը պնդեն թէ վերջերս մեծ քանակութեամբ զէնք եւ ռազմանիւթ ղրկուած է Սպանիա, ցամաքի թէ ծովու ճամբով: Այս առաքումներէն օգտուած են երկու կողմերն ալ: Ղրկուած զէնքերը մեծ մասով օդանաւեր, հակօդային եւ զրահային թնդանօթներ են: Փէրփինեանէն հասած սուրհանդակներ կը պատմեն թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը աւելի քան 200 օդանաւեր եւ բաւական թիւով հակօդային թնդանօթներ ստացած է: Իտալիկներ կը հաւաստեն թէ օդանաւերու մեծ մասը կուգայ ուղղակի Ռուսաստանէն, կանգ առնելով Չեխոսլովաքիոյ մէջ:

Փարիզի Արքայական օրկանը, «Աքսիոն Ֆրանսէզ», կը գրէ թէ խումբ մը բեռնատար ինքնաշարժներ անցած են Հարաւային Ֆրանսայէն, քակուած օդանաւեր փոխադրելով Ատլանտեան նաւահանգիստէ մը դէպի Քաթալոնիա: Ձախակողմեան թերթերը վերջերս պատկերներ հրատարակեցին, որոնք կը ներկայացնէին ինքնաշարժներու կարաւան մը, Փարիզէն դէպի Պարսելոնա: Այս առթիւ կ'ըսէին թէ ուտելիք է որ կը փոխադրեն: Աջակողմեան թերթերը գիտել կուտան որ թէեւ բեռներուն վրայ գրուած էր «ուտելիք, զգուշութեամբ շարժել», բայց անոնք իրականին մէջ զէնքեր կը պարունակէին:

Արհեստակցական միացումը մերժուեցաւ

Օսլոյի մէջ գումարուած ժողովը 4ի դէմ 16 ձայնով մերժեց Մոսկուայի արհեստակցական կազմակերպութեան միացումը՝ միջազգային արհեստակցական դաշնակցութեան հետ: Շատ մը երկիրներու ներկայացուցիչները ուժգնօրէն մերժեցին միացման առաջարկը, իսկ Մ. Նահանգներու Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը սպառնաց հեռանալ ժողովէն, եթէ ընդունուէր Մոսկուայի արհեստակցական միութիւնը:

Այս մերժումին վրայ, Ֆրանսական պատուիրակութիւնը բանաձեւ մը առաջարկեց, բանակցութիւնները շարունակելու համար, բայց այդ առաջարկն ալ մերժուեցաւ Մ. Նահանգներու, Զուիցերիոյ, Հոլանտայի, Պելճիոյ եւ Լեհաստանի հակառաջարկով, որ կը տրամադրէ խզել որ եւ է բանակցութիւն Մոսկուայի հետ:

Վիճաբանութեանց ատեն Լեհաստանի պատուիրակը յայտարարեց թէ Խ. Միութեան մէջ տիրող պայմանները միջնադարեան են: Ուրիշներ ալ ծանր բացատրութիւններ գործածեցին եւ ջուրը ձգեցին միացումը, հակառակ Լէօն Ժուհոյի ճարտասանական կոչերուն:

Անգլիացիները ետ՛ն «կը զտեն» Պաղեստինը

Երէկ, ուրբաթ, Պաղեստինի զինուորական իշխանութիւնը ամենախիստ միջոցներ ձեռք առաւ, զսպելու համար յարաճուն խռովութիւնները: Նոր ծրագրին համաձայն, տեսակ մը զինուորական վերադրաւման պիտի ենթարկուի երկիրը, ճիշդ ինչպէս բրաւ Զօր. Ալէնպի, քսան տարի առաջ:

Զինեալ հրոսախումբերը մինչեւ հիմա կը դիմանային շնորհիւ մանուածապատ բլուրներու որոնք անյարմար են զինուորական լայն շարժումներու համար: Այսուհետեւ անգլիական զինուորներ եւ ոստիկաններ պիտի տեղաւորուին Սամարիայի եւ Գալիլիոյ գիւղերուն մէջ, ցամքեցնելու համար ապստամբներուն աղբիւրները: Միւս կողմէ շրջուն զօրախումբեր շարունակ շուրջկալ պիտի կատարեն եւ տեղական զինուորական հրամանատարները պիտի գործեն իբրեւ իրական կառավարիչներ: Ճամբաները արագօրէն կը նորոգուին եւ կ'ընդարձակուին, քանի որ եղած ճամբաներէն կարելի է անցնիլ միայն ոտքով կամ ջորիով: Կը կարծուի թէ մօտերս նոր զինուոր պիտի ղրկուի Պաղեստին:

ՃԱՆԱՉԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ օդանաւորդուհի մը, Տիկին Տիւփէյրոն, որ կիրակի օր Օրանէն մեկնած էր եւ անհետացած կը համարուէր, գտնուեցաւ Պասրայի մէջ: Տիկինը յաջողած է կտրել անընդհատ եւ ուղիղ գծով Թուրքի կանացի մրցանիշը (4360 քիլոմեթր), զոր քանի մը օր առաջ շահած էր ուրիշ օդանաւորդուհի մը, Էլիզապէթ Լիոն 4060 քիլոմեթր:

ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ Անրի Պէրնշթայն եւ խռոււա Պուտտէ երէկ մենամարտեցան սուրով: Երկու կողմերն ալ երկ - երկու գրպալէտներ նշանակած էին իբրեւ վկայ:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ յաջողեցան գրաւել Սուչէօու քաղաքը, ահռելի ճակատամարտ մը վերջը: Ամբողջ քաղաքը աւերակներու վերածուած էր: Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կառախումբը հինգշաբթի օր խորհրդային սահմանէն լեհական հողը մտած ատեն, խորհրդային դիւանագէտ մը ձերբակալուեցաւ Ջեկայի գործակալներուն կողմէ: Դիւանագէտը, որ կարեւոր թուղթեր կը փոխադրէր իբրեւ սուրհանդակ, ատրճանակը քաշելով սպաննեց ձերբակալող սպան: Ցեռոյ կայարան ապաստանեցաւ, քանի մը զինուորներ ալ սպաննեց, եւ ի վերջոյ սպաննուեցաւ:

« ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՆԴԱՐՏ ԼԻՃ ՄԸ ՉԷ», յայտարարեց Պ. Էտըն, Երեսփոխանական ժողովարանին. Մարսէյլի մէջ «Մուէյի Ջրանցքը» զոր անցայ շոգենաւով եւ օդանաւով, տարօրինակ կէտ մը կը ներկայացնէ: Ազգերու մրցակցութիւնը, անոնց պատրաստութիւնները եւ հակողութիւնները ծայրայեղ արթնութիւն կը պարտադրեն մեզի. Եթէ ընդհարումներ պատահին օր մը, կեդրոնը այս ջուրերը պիտի ըլլան»:

ՑԱՇԱԿԱՆ երիտասարդութեան մարտական խումբերը այս տարի պիտի մասնակցին Իտալիոյ ամառնային ռազմափորձերուն, բանակին զինուորներուն հետ.

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐԸ մեծ ուրախութիւն պատճառեցին հողագործներուն, որոնք խոր մտահոգութեանց մատնուած էին, իբրեւ հետեւանք երկարատեւ երաշտի մը: Տակաւին քանի մը օր առաջ տախտողական դիմումներ կատարուած էին կառավարութեան եւ հողագործական նախարարը խոստացաւ կարեւոր գումարներ տրամադրել, օգնելու համար այգեպաններուն եւ ուրիշ հողագործներու: Կը կարծուի թէ ցորենի հունձքը առատ պիտի ըլլայ:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ ԱԼ երկարատեւ երաշտը մեծ վնասներ պատճառած է: Կառավարութիւնը հրամայեց բոլոր այլեւներուն մէջ եղիպտացորեն, բրինձ կամ բանջարային նիւթեր խառնել, 20 առ հարիւր համեմատութեամբ: Բաղմաթիւ արջառներ կը մորթուին, որովհետեւ կեր չի ճարուիր: Ելեկտրական հոսանքն ալ պակսած ըլլալով, գործարանները դանդաղ-կը բանին:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՆԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՑԱՋԳԻ ՎԱՐԻՉԸ, Սալաշի, հրաժարեցաւ կուսակցութեան մէջ ունեցած պաշտօնէն: Այս առթիւ գրած նամակին մէջ կ'ըսէ թէ բոլորովին կը քաշուի քաղաքական ամէն գործունէութենէ, որովհետեւ իր գաղափարները չեն հասկցուած եւ իբրեւ հայրենասէր Հունգար չուզեր որ խռովութիւններ ծագին իր պատճառաւ: Ընկերվարական թերթ մը գիտել կուտայ թէ Սալաշի պարզապէս ռազմավարութիւն մը կը փորձէ, օրինականացնելու համար իր կուսակցութիւնը:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ պատրիարք - վարչապետը Վարշաւա գնաց երէկ, փոխադարձ այցելութիւն տալու համար Լեհաստանի օրթոտոքս պատրիարքին, որ Պուքրէշ այցելած էր 1937ին:

ՀՌԵՆՈՍ - ԴԱՆՈՒԲ ՋՐԱՆՑՔԻՆ շինութեան համար, որ պիտի միացնէ Թուրքի ամխահանքերը Շթիրիոյ մետաղագործական հաստատութեանց հետ, արեւմտեան Եւրոպայի ճարտարարուեստական կեդրոնները եւ Պալքանեան եր-կիրներու հողագործական շրջանները, պիտի վերջանայ 1945ին: Դանուբի ընթացքը պիտի կանոնաւորուի մինչեւ Հունգարիոյ սահմանը: Մինչեւ 1500 թոն տարողութեամբ նաւեր պիտի կրնան երթեւեկել այս գետային նոր ճամբուն վրայ: Գերմանական կառավարութիւնը ամէն տարի ելմտացոյցին մէջ գումար մը պիտի յատկացնէ այս շինութեանց որոնց ընդհ. ծախքը պիտի ըլլայ 750 միլիոն մարք:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ 1.400.000 բնակարաններ շինուած են հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, համաձայն աշխատանքի նախարարին յայտարարութեան: Կառավարութիւնը պիտի հոգէ որ տարեկան 300.000 բնակարաններ միջինը պահուի:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԿԱՐՏԱՆԻ «Նիկոլ Դուման» խումբի ընդհ. ժողովը 21 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. ցան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Խօթննեդրայրեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 21 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական ճաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 21 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ սովորական ճաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ, ներկայանալ անդամատետրով:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 21 Մայիս, շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին:

«Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը:

«Մարզպետ» խումբի ժողովը 23 մայիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին:

Այս ժողովներուն կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՄԱՑԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Րաֆֆիի հերոսին՝ Սամուէլի կրկնակ ոճիրին առթիւ

կազմակերպուած Փարիզի Համազգայինի Մասնաճիւղին կողմէ

24 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

Բարեգործականի սրահին մէջ, 8 Ռիւ Փոսիւէ

Բացման խօսք Փարիզի Մասնաճիւղի Նախագահ Տոքթ. Հ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆի կողմէ, դատը պիտի վարէ յայտնի իրաւաբան Պ. Հ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ, ամբաստանող Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, պաշտպան փաստաբան Պ. ՄԻՀՐԱՆ ՎՐԱՑԵԱՆ, ընդհ. դատախազ Պ. Հ. ՍԱՄՈՒԷԼ, Սամուէլի դերը կը կատարէ Պ. Ռ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ. ժիւրիի անդամներ Տոքթ ԱՂՈՒՋԱՆԵԱՆ, Տոքթ. ԱՍԼԱՆ, Պ. Տ. ՊՈՂՈՍԵԱՆ, Պ. Տ. ՊԷՏԻԼԵԱՆ, Պ. Վ. ԽԱՐՃԱՆԵԱՆ, Տոքթ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ, Տոքթ ԱՊԳԵՏԵԱՆ, Պ. Վ. Ջ.ԵԱՆ: Դատախազ Պ. ՊԷՐՆԱՐ ՎԱՀԷ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

«Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

22 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ազգ. վարժարանին մ. ջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՊՕՂ ՍԱՄ ՀԻՒՍԷՆ

Մեներգ., խմբերգ. եւն. Կ. Խաչի սանուհիներուն կողմէ վ.. թակախաղ: Մուտքը ազատ է:

ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մո լինոյի «ԴՐՕՇԱԿ» ակումբի կողմէ ի նպաստ իր Գրադարանին:

22 Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին,

Մրիժեան սրահին մէջ. 2 Րիւ տը լա Տէֆանս

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏՈՔԹ. ՔԻՒԽՓԻՆԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն եւ.լն: Մուտք՝ 6 ֆրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Առաւօտ Վարագայ Ս. Խաչ ե կեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ կիրակի, 22 մայիս, ժամը ... ս. պատարագ կը մատուցուի Ս. Եկեղեցւոյ մէջ եւ յետ սուրբ պատարագի ... հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի ... Հայրապետ Տ. Տ. Խորէն Ա. ... կաթողիկոսի ... վախճանման ... տարեդարձին առթիւ:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 21 Մայիս, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր գրասենեակին մէջ: կարեւոր օրակարգ, պատգամաւորի ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ սրահին մէջ, 22 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱՐԲԱՆ ԿՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար. Թարգմ. Ա. Մատաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ: Կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Տէր եւ Տիկին ... ԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊՕՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ո. ... ՃԱԳ. Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr ... Pr...

ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆ ԻՐ ... ԽՄԲԻ ՀԵՏ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՄԱՅԻՍ DIMANCHE 22 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ - 14e Année No. 3737

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏՔՆԻԼ, ՍԵՐՏԵԼ, ՈՐՈՃԱԼ...

Տօնակատարութիւն մը տեղի կ'ունենայ այսօր, Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ,— հարիւրամեայ յոբելեան Հայկազեան բառարանի հրատարակութեան։ (Այս առթիւ Բժ. Վ. Թորգոմեան կարգ մը դիտողութիւններ գրի առած է։ Պիտի հրատարակենք երկուշաբթի օր)։

Մխիթարեան Միաբանութենէն աշխատակից մը երկու յօդուածներով բացատրեց տօնակատարութեան իմաստը։ Ու մանաւանդ, պարզեց այն պայմանները որոնց մէջ տքներ եւ գործը գլուխ հաներ էին երեք վարդապետները (Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան, Հ. Խաչատուր Սիւրմէլեան եւ Հ. Մկրտիչ Աւգերեան)։

«Գործին ձեռք կը զարնեն 1784ին։ Ինչ տաժանելի աշխատութիւն, մանաւանդ սկիզբը, ինչպէս կը նկարագրէ մին այդ երեքէն, կարենալ կարդալու նորագիւտ ձեռագիրները եւ բաղդատելու զանոնք մէկզմէկին։ Կրնայ գաղափար մը կազմել ան որ տեսած է ոեւէ հին ձեռագիր մը եւ փորձած է կարդալ ու աշխատիլ վրան [illegible] վայրկեան մը գոնէ։ Իսկ անոնք գրեթէ 50 տարի գլուխ [illegible] այս յոգնեցուցիչ մագաղաթներուն վրայ եւ միայն լոյս [illegible] է 1834ին, յետոյ տարի մը անցած է վերջնական կատարելութեան նուիրուած, եւ երկու տարի ալ տպագրութեան համար։ Այդ 50 տարիները անցած չեն սակայն միակերպ լծուած այս [illegible] գործին, այլ մերթ ընդ մերթ ընդհատուած են ուրիշ պաշտօններէ ու ժամանակին բաղմաբնակ [illegible] զբաղումներէ»։

Ուրիշ վկայութիւն մը եւս.

.. Չեն փնտրեր սակայն անոնք, այլ համբերատար հաւատարմութեամբ փարած վսեմ գաղափարականին՝ առաջ կը տանին գործը։ Կ'աւարտի ան վերջապէս ու դուրս կու գան 12 ձեռագիր հատորներ, որոնք տպագրելով, անոնց բաժին համաձայն, պիտի կազմուէին վեց հսկայ հատորներու։ Տպագրութեան ծախքը կը [illegible] զիրենք, եւ թէեւ կային ազգայիններ, որ մտադիր էին դրամական օգնութիւն մը ընել, սակայն ամբողջութեան ծախքը առնել չէին ուզեր։ Զանազան խորհրդածութիւններէ վերջ այն [illegible] յանգեցան՝ որ կարճեցնեն վկայութիւնները, ու [illegible] բանասիրական տեսակէտով ստուգիւ տուժել տալ, դրամի [illegible] համար, գործին կատարելութիւնը ապարտելով»։

Ու վերջապէս կ'ունենանք «երկու մեծադիր քառածալ հատորներ, մանրատառ, եռասիւնեան եւ ամբողջ 2200 յայն էջերով, Հայկեան լեզուի նոր բառարանը»։

Անշուշտ մանրամասն պիտի պարզեն օրուան բանախօսները, գնահատելով կատարուած աշխատանքին մեծութիւնը, այլ մանաւանդ այդ առթիւ արտայայտուած գուրգուրանքը, կորովն ու յարատեւութիւնը։

Այդպիսի ճիգ՝ երազի մը տպաւորութիւնը պիտի գործէր, մեր օրերուն։

Եւ միշտ այդ գիծն է որ կ'ուզէինք շեշտել այսօր, սոյն տօնակատարութեան առթիւ։

Բոլոր տօներն ալ ի վերջոյ կը դառնան «պարապ փախստի խաղեր», եթէ մենք չկարենանք իմաստ մը գտնել անոնց մէջ, իբրեւ աղբիւր ներշնչումի եւ յարատեւ, հաւատաւոր գործունէութեան։

Թող չըսեն թէ ուրի՛շ էին պայմանները այն ատեն։ Մանաւանդ ապահով մենաստանի մը մէջ։

Իւրաքանչիւր ժամանակաշրջան եթէ իր առաւելութիւններն ունի, ունի նաեւ անպատեհութիւններ եւ դժուարութիւններ։

Վենետիկի վանքը այդ շրջանին չունէր այն դիւրութիւնները ինչ որ այսօր։ Եւ շատ աւելի ծանր էին աշխատանքի, ուսումնասիրութեան պայմանները։

Եւ սակայն, իրական ուխտաւորներ, երեք վարդապետներն ու իրենց աշխատակիցները գործի փարեցան անհուն խանդավառութեամբ։ Տքնեցան, զննեցին, սերտեցին, իրենց աչքին լոյսը քամեցին, ձգելու համար թանկագին ժառանգ մը,— հանք մը անսպառ եւ բազմակողմանի։

Ինչո՞ւ նոյն եռանդն ու ճիգը պիտի պակսէին այսօր։ Ոչ թէ բառարան յօրինելու, այլ գոնէ բառերն ու քերականութիւնը պահելու, մշակելու, ծաղկեցնելու համար։

Օրինակ, մամուլը ամէնէն հասուն եւ կենդանի ազդակն է այսօր,— առաւելութիւն մը որ չկար երէկ, նոյն համեմատութեամբ։

Հարց է այժմ.— այդ մամուլը, իբրեւ ամբողջութիւն, կը ներկայացնէ՞ գէթ մէկ երրորդը այն ճիգին եւ բծախնդրութեան, որ կը տքնէին 100 — 150 տարի առաջ, լեզուն կորուստէ եւ խաթարումէ փրկելու համար։

Եւ անոնք որ «իւրովսանն» կը ծառայեն առօրեայ կամ պարբերական մամուլին եւ գրականութեան, գէթ երեւութապէս ցոյց կու տա՞ն որոշ նախանձախնդրութիւն, գոնէ անձնական վրիպումները, խառնածին քմայքները, մանկական այլանդակութիւններն ու անմէջ բանգիտութիւնները սրբագրելու համար ...

Հայկազեան բառարանին հարիւրամեակը մեզի կը յիշեցնէ նշանաբան մը,— տքնիլ, սերտել, որոճալ։ Ու՛ւ յուր մը թարգմանած, ու՛ւ ուսումնասիրութիւն մը, տեսութիւն մը, գիրք մը շարադրած ատեն։ Մշակել, ոչ թէ կոխկրտել անդաստանը։

Բազմազա՞ն են այդ անդաստանին մշակները, աւելի կամ պակաս ընդունակ։

Եթէ միայն տքնելու եւ սերտելու ճիգը զարգանար անոնց մէջ, շատերը պիտի չհամարձակէին թարգմանութիւն կատարել առանց լեզու գիտնալու, կամ գրախօսականներ թխել՝ առանց գիրքը տեսած ըլլալու ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԵԼԱՑՈՅՑԸ 41.500.000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ

14,500,000 ոսկի ազգ. պաշտպանութեան համար

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն հինգշաբթի օրուան թուականով.—

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը (Քամութայ) այսօր սկսաւ քննել 1938 — 1939ի ելմտացոյցը։ (Ելմտական տարեշրջանը կը սկսի յունիս 1էն)։ Կ'ըսուի թէ ժողովը անընդհատ նիստ պիտի գումարէ, մինչեւ որ վերջին քուէարկութիւնը կատարուի։ Ելմտական յանձնաժողովին նախահաշիւը կը ներկայացնէ 41.500.000 անգլ. ոսկիի գումար մը, ինչ որ 3.500.000 աւելի է 1937—38ի ելմտացոյցէն եւ ամենաբարձր գումարը՝ Քէմալ Աթաթիւրքի հանրապետութեան հռչակումէն ի վեր (1923)։ Ինչպէս նախընթաց տարիներուն, ելմտացոյցը կատարեալ հաւասարակշռուած է։

Իսկ 14.500.000 անգլ. ոսկի յատկացուած է ազգ. պաշտպանութեան։ Անցեալ երկու տարիներու ընթացքին քուէարկուած արտակարգ վարկերն ալ հաշուելով, ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը իր տրամադրութեան տակ կ'ունենայ աւելի քան 35 միլիոն անգլ. ոսկի, ռազմական օդանաւեր եւ առ հասարակ պատերազմական պիտոյքներ գնելու, հեծելազօրքը եւ հետեւակազօրքը մեքենայարժ դրութեան վերածելու, օդակայաններ եւ զինագործարաններ, ինչպէս եւ հակօդային մարտկոցներ շինելու համար։

Նաւատորմին յատկացուած գումարն է 1.250.000 ոսկի (ԽՄԲ.— Թղթակիցը Անգլիացի ըլլալով, միշտ անգլիական կը հաշուէ)։ Այս գումարին մեծ մասը պիտի յատկացուի սուզանաւեր շինելու եւ բարւոքելու Կէօլճիւքի նաւային կայանը (Իզմիտի ծոց)։ Ելմտացոյցը կը նախատեսէ նաեւ ընդարձակում խճուղիներու եւ երկաթուղիներու, զարգացում առեւտրական օդատորմիղի եւ ստեղծում քաղաքային օդանաւութեան նոր ճամբաներու, ինչպէս եւ յառաջանուն յաւելում Թուրքիոյ հողագործական, ճարտարարուեստական եւ հանքային հարստութեանց։

Թուրքիա կը բողոքէ

[illegible]

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Էնկիւրիէն.—

Ալէքսանտրէթի Սանճագին մէջ յառաջացած խռովութեանց ծաւալման մասին զայրացած կ'արտայայտուի թրքական մամուլը։ Ֆրանսան բացէ ի բաց կ'ամբաստանուի իբրեւ անհաւատարիմ՝ Ժընեւի մէջ առած խոստումներուն եւ նոյնիսկ իբրեւ դրդիչ հակաթուրք տրամադրութեանց, խախտելու համար թրքական գերակշռութիւնը՝ Սանճաքին առաջին ընտրութիւններէն առաջ, որ պիտի կատարուին յուլիս 15ին։ Կ'ըսուի թէ ընտրական պայքարին մէջ սպաննուած կամ վիրաւորուած Թուրքերու թիւը շարունակ կ'աւելնայ։

Վարչապետ Ճէլալ Պայար այս առթիւ խօսեցաւ նաեւ կուսակցութեան ժողովին մէջ։ Կարգ մը երեսփոխաններ պահանջեցին աւելի կորովի դիրք մը բռնել, բայց վարչապետը հանդարտութիւն յանձնարարեց, սպասելով կացութեան զարգացման։ Սակայն աւելցուց թէ կառավարութիւնը ուժգին բողոք մը ուղղած է հոգատար իշխանութեան (Ֆրանսա) եւ միաժամանակ միջոցներ ձեռք առած է, ապահովելու համար ժողովուրդին իրաւունքները, վստահ՝ իրենց դատին արդարութեան։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ՉԵԽԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ ?

Անգլիական դեսպանը ճշդումներ կ'ուզէ

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը երէկ շռնդալից լուրեր հրատարակած էին, որոնց համաձայն Գերմանիա զինուոր փոխադրած է չեխական սահմանին վրայ։ Այս լուրը հերքուեցաւ, բայց Պերլինի անգլիական դեսպանը իր կառավարութեան յանձնարարութեամբ Գերմանիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, կարգ մը լուսաբանութիւններ խնդրեց։ Արտաքին նախարարին օգնականը անմիջապէս խնդիրը հաղորդելով ընդհ. հրամանատարին, պատասխանեց թէ զինուորներու տեղափոխութիւնը որ եւ է բացառիկ հանգամանք չունի եւ մաս կը կազմէ սովորական ժամանակներու ծրագրին։ Ընդհ. հրամանատարին բացատրութեանց համաձայն, զանազան զօրանոցներու մէջ տեղաւորուած զօրագունդերը տարուան այս եղանակին մինչեւ սահմանամերձ շրջանները կ'երթան, իրենց մարզանքը կատարելագործելու համար։

Կարգ մը թերթեր այս բացատրութիւնները անբաւական համարելով, կը շարունակեն յուզումնալից լուրեր հրատարակել։ Այսպէս, կ'ըսեն թէ Գերմանիա զէնք եւ ռազմանիւթ կ'ամբարէ չեխական սահմանին վրայ, կարգ մը գիւղերու մէջ, այնքան մեծ քանակութեամբ որ, շատ մը դպրոցներ պարպուած են, պահեստի վերածուելու համար։ Կ'ըսուի թէ այդ զէնքերը սահմանուած են Հէնլայնի կուսակիցներուն (Առաջնորդը Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն)։ Կ'ըսուի նաեւ թէ անոնք սահմանէն կը փոխադրուին մաքսանենգութեամբ։ Վերջապէս, միշտ նոյն աղբիւրին համաձայն, կարգ մը սահմանամերձ գիւղերու մէջ ցուցադրուած են Չեխոսլովաքիոյ մեծ քարտէսները։ Այդ քարտէսներուն վրայ պատկեր մը կը ներկայացնէ Չեխոսլովաքիան,— սեղմուած բռունցք մը՝ որ կը ճարճատի հիթլէրական բռանի մը ակռաներուն տակ... («Լ'Էօվր»)։

**** Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն («Տէյլի Էքսփրէս»), Իտալիա երկու զօրաբաժին ղրկած է Թունուզի սահմանին վրայ, փոխադրելով Լիբիոյ զօրանոցներէն։ Այս գործողութիւնը պատասխան կը համարուի Ֆրանսայի գաղթային նախարարին այն որոշման որուն համաձայն 50.000 բնիկներ պիտի զինուորագրուին Ափրիկէի Ֆրանսական գաղթավայրերուն մէջ։*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՏՈՒՆ

Բ.

Ի՞նչ է տունը։

Ապահով քնանալու տապաստան մը եղաւ առաջին տունը։ Այսպէս, եթէ երկիրներ կան, ուր բնակարանի պատմութիւնը կը սկսի քարայրներու ուսումնասիրութեամբ, կան նաեւ երկիրներ, ուր նախամարդը հիւղակներ շինեց հաստաբեստ ծառերու վրայ, կամ կախօրրաններ ձգեց ծառէ ծառ, (տակաւին մինչեւ հիմա Պրազիլիոյ վայրենի ցեղերը կախօրրանով գիւղեր ունին անտառներու մէջ)։ Վերջապէս, երբ կարգ մը ցեղեր հիմնեցին ցցագիւղեր (լիճերու կամ գետերու մէջ ցիցերու վրայ հաստատուած բնակարաններ), ուրիշ ցեղեր փորեցին հողը եւ գետնամած բնակարաններ շինեցին իրենց հանգստութեան համար, (փրանսական նահանգի մը մէջ, Թուրէն, գիւղացիները կ'ապրին՝ իրենց այգիներն ու արտերը իրենց գլխուն վերեւ)։

Հայ գիւղացիներն ալ կ'ապրէին այսպէս գետնափոր բնակարաններու մէջ, երբ Քսենոփոն եկաւ գտաւ մեզ։ Ճիշդ է, գետնափոր բնակարանները մնացին մինչեւ մեր օրերը, եւ հայ շինականը, հողին տակ, կ'ապրէր իր «ջան»ն անասուններուն հետ՝ կէս-պատով մը բաժնուած։ Բայց մենք, տո՛ւն ենք ունեցեր իսկական ապարանքներ, ճաշակաւորութեան ամէնէն փարթամ եւ պանծալի յատկանիշներով։ Ափսո՛ս, հայկական բնակարանի ձեւն ու ոճը ուսումնասիրուած չէ ճարտարապետութեան դասագիրքերուն, սակայն դժուար չէ ենթադրել, ինչպէս հայ երիտասարդ ճարտարապետ մը կ'աշխատէր վերակազմել, թէ հայկական տունին սկզբնական ձեւը քառանկիւն պատկեր մըն էր, բոլորաձեւ տանիքով, ուրկէ կը բարձրանար ծուխը օճախին, կեդրոնական այդ կրակին շուրջ՝ սենեակներ։ Ապահովաբար, ինչ որ «փողոց» կ'անուանեն մեր մատենագիրները, այն նրբանցքն էր, որ դրսի դռնէն կ'առաջնորդէր մինչեւ կեդրոնական ջեռուցեալ սրահը, իր կարգին ստա[illegible]» անուանել։ Թէ ի՞նչ գեղեցիկ ճարտարապետութիւն մը ունէին Հայոց տուները, կը վկայեն մեր մատենագիրներուն հատուկտոր նկարագրութիւնները,— «տունք ցանկալիք բարձրաձեղունք եւ մեծամեծք» կամ «ոսկեզօծ տունք»։ Ի՞նչ հարկ, սակայն, նկարագրելու Հայոց տուները, որոնց պատուհաններուն վրայ կը կախուէին մետաքսահիւս եւ ոսկենամուկ վարագոյրներ՝ թռչիւններու նման, եւ որոնց կուսական սենեակներուն մահիճը եւ արդուզարդի սեղանը կը պատմէին ցեղին նրբութեան աստիճանը։ Եւ ի՞նչ հարկ պատմութիւնն ընելու Հայոց տուներուն, նախապատմական շրջանէն մինչեւ աւատապետական օրերը, կամ մինչեւ ժամանակակից շրջան,— բայց թող մեծամիտ եւրոպացիները գիտնան, ընկերնե՛ր, որ Հայերս, հիմա անտուն, հայրենազուրկ եւ թափառական, վաչկատուն ժողովուրդ մը չենք, այլ ազգ մը՝ փառայեղ քաղաքակրթութեան մը հարստութեամբ բեռնաւոր։

Մեր աւանդութիւններուն մէջ չկայ *նոմատիզմը*, հայկական հոգիին օտար է վաչկատունի ոգին։ Չեմ ուզեր գէշ ըսել վաչկատունի ոգիին, զոր պաշտպաներ են նոյնիսկ փրանսացի գրագէտներ (Ժան Ռիշփէն),— փոխել միտքի հորիզոնը, նոր գեղեցկութիւն մը փնտռել ամէն օր եւ վերակենդանանալ անծանօթ եւ օտար զգայութիւններով։ Բայց կենսաբանական երեւոյթ մըն է այդ, աւելի շատ կենդանական աշխարհին ծանօթ։ Եւ յետոյ՝ մարդը շարժական պատկեր մըն է, բնութենէն իրեն հրամայուած որ պտըտի, տեղափոխուի։ Սակայն եւ այնպէս մենք Հայերս բոյսի նման կը սիրենք հողը, ամուր կառչած անոր։ Ո՛չ, թափառական ժողովուրդ չենք, ոչ արագիլ, ոչ ալ բոշայ։

Հայրենի տո՛ւն, ներշնչէ՛ մեզի հայկական ոգին ամէն օր։ Եւ պատմէ օտարներուն թէ մենք կը սիրենք տունը եւ կռուեր ենք պաշտպանելու համար անոր հիմերը՝ երգելով.

Ընթացարո՛ւք ի զէն, ի մարտ եւ ի յաղթ.
Հայրենեաց հիմունք ամրասցեն անյաղթ։

ԱՐԱԶ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԻՏԻ ՇԻՆՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ 16.000.000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻՈՎ

Գրած էինք թէ թրքական կառավարութիւնը յաջողած է 16.000.000 անգլ. ոսկիի վարկ մը ապահովել Անգլիոյ մէջ, ինչպէս հաստատեց վարչապետ Ճէլալ Պայար։

Թուրք թերթերը կը գրեն այս յաջողութեան առթիւ.—

Գեղեցիկ պատեհութիւններ ձեռք բերուած են՝ Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ տնտեսական զանազան մարզերու մէջ գործակցութեան համար։ Ամէնէն կարեւորն է մեր երկու նաւահանգիստներուն շինութեան համար անհրաժեշտ վարկին ու մասնագիտութեան ապահովումը։ Այս երկու նաւահանգիստներէն մէկն է Զաթալաղը նաւահանգիստը, որուն անմիջական շինութիւնը մեր երկրին տնտեսական կեանքին համար յեղաշրջումի քայլ մը պիտի ըլլայ։ Հակառակ անոր որ հանքածուխը մեր երկրին հարստութեան գլխաւոր աղբիւրներէն մէկը կը կազմէ, մեր ուզածին պէս չենք կրնար օգտագործել զայն։ Ածուխ առնելու համար Զօնկուլտաք գացող շոգենաւ մը, երկար ատեն կարգի կը սպասէ եւ նախնական միջոցներով կը բեռնաւորուի։ Այս պատճառաւ ոչ միայն մեր ածուխը սուղի կը նստի, այլ եւ մեր փոխադրանաւերը աւելորդ ժամանակ կը կորսնցնեն։ Զաթալաղը նաւահանգիստին շինութիւնը այս բոլոր անպատեհութիւններուն վերջ պիտի տայ, ինչ որ մեծ դեր մը պիտի կատարէ հանքածուխի աւազանին արդիւնաւորման եւ երկրին տնտեսական կեանքի զարգացման մէջ։

Երկրորդ նաւահանգիստի մը շինութեան համար անհրաժեշտը ապահովուած ըլլալով հանդերձ, դեռ չէ ճշդուած թէ որը պիտի ըլլայ այս նաւահանգիստը։ Շատ հաւանական է որ Մերսինի նաւահանգիստը շինուի։

Նոյնպէս մեծ զարկ պիտի տրուի հանքերու շահագործումին, ապահովուած ըլլալով այս մասին պատրաստուած եռամեայ ծրագրին իրագործումին համար բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, ելմտական թէ մասնագիտական գետնի վրայ։ Արդիւնաբերական այս գործին մեծագոյն շահաբերութիւնը պիտի ապահովէ մեր հանքերուն Անգլիա արտածումը։ Լոնտոնի բանակցութիւնները խիստ անկեղծ մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցած են։

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն թէ մայիս 19ին մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Մ. Քէմալ Սամսոն ցամաք ելլելուն տարեդարձը, շարունակելու համար անկախութեան պայքարը։ Աթաթիւրք ներկայ եղաւ այս առթիւ սարքուած մարզական խաղերուն։ Ճեւոյ Մերսին գնաց։ Կ'ըսուի թէ մօտերս պտոյտ մը պիտի կատարէ Հարաւային Անատոլուի մէջ։

ՔԻՉ ՄԸ ՆԱԽԱՆՁԱԽՆԴԻՐ ԸԼԼԱՆՔ

Յաճախ դանգատներ կը բարձրանան մեր ազգային հանդէսներու շուրջ: Կազմակերպութիւնները ժողովուրդին հետզհետէ աւելի յարատեւ անտարբերութենէն կը գանգատին. հասարակութիւնն ալ իրեն հրամցուած հանդէսներէն կը դժգոհի: Ինչո՞ւ այս բաժանումը:

Արդարեւ շատ անգամ անտեղութիւններն անպակաս են, պատշաճութիւնը միշտ չի յարգուիր: Ուրո՞ւն է յանցանքը:

Փորձենք մեր մատները դնել գլխաւոր վէրքին վրայ:

Տպաւորութիւն գործելու ճիգը, ցուցամոլութեան մարմաջը, որ մահացումն է արուեստին, ոչ միայն ծնունդ կու տայ արտայայտութեան ձեւերու անյարակցութեան, այլ եւ պատճառ կ'ըլլայ արուեստագէտներուն իրարմէ բաժանման:

Արուեստի մշակները, կազմակերպող յանձնախումբերը միեւնոյն գաղափարին կոթողները չէ որ կը քանդակեն: Ջայներն անոնց պատասխան չեն տար իրարու, չեն քաջալերեր զիրար աշխատանքին համար: Իւրաքանչիւրը իր ջանքը կը փորձէ, իր ճամբան կը փնտռէ մթամած ու դարձդարձիկ այս կեանքին մէջ դէպի անորոշը, առանց առաջնորդող կարգախնդրութեան, առանց միաբանութեան որեւէ նշանի:

Պէտք էր տեսնել հիանալու համար, հաւաքական աշխատանքով գլուխ հանուած այնքան գեղեցիկ գործ մը, Գասքերու արուեստին հանդիսադրութիւնը որ նկարագրեցինք այս սիւնակներուն մէջ:

Մեր մէջ յաճախ հակառակն է որ կը պատահի: Ինչպէ՞ս չցաւիլ, ինչպէս չարտայայտուիլ:

Մեր ազգային պատմութեան տարեդարձի այս տարուան հանդիսաւորութիւնը որ կատարուեցաւ Փարիզի մէջ, իր վեհութենէն շատ բան կորսնցուց ըստ մեզի: Թող ներուի հոս ըսել թէ յայտագրին մէջ մուտ գտած կարգ մը թիւեր անոր լրջութիւնը եղծեցին: Հակառակ սիրտստ փոքրիկին այնքան զգայուն շեշտերուն, իր մանկունակ արտասանութիւնը տարբեր տըպաւորութիւն գործեց:

Երկրորդ մասնայրին միմիայն երգեհոնով նուագումը աւելի տպաւորիչ պիտի ըլլար, ըստ մեզի, փրկելով բեմն ու մեր տեսողական ջիղերը աւելորդ խճողումէ մը:

Երրորդ. Կը կարծեմ թէ մեր համախմբուած բազմութիւնները, որոնք հեռաւոր անկիւններէ տարին անգամ մը, այդ օրը, ուխտի կուգան, լաւիններէն աղօթք լսելու համար չէ անշուշտ:

Ուրիշ դէպք մը, որ աւելի առաջ ուրիշ առթիւ ալ շեշտած ենք, կրկին պատահեցաւ: Վերջերս հեռաւոր մը յիշատակին առիթով սարքուած հանդէսին մեր ազգային երգը լսել կը յուսայինք, ինչպէս յայտարարուած էր, բայց վերջին պահուն զըրկուեցանք, գիտէ՞ք ինչու, պարզապէս որահը դաշնակ չունենալուն համար:

Անարդարանալի պակասներ՝ կազմակերպողներուն համար, որոնցմէ կը տուժեն թէ հասարակութիւնը եւ թէ գործը: Բաժանում հասարակութենէն՝ ճիշդ այն պահուն երբ հասարակութիւնը անոնց է դարձած, անոնցմէ կը սպասէ ուրախութեան եւ յոյսի նոր հաւաստումներ: Հակառակ բարեհաճական տեղեկագրողներու կազմէ հիւսուած ներբողներուն, հակառակ երեւոյթները փրկելու համար թափուած բոլոր ջանքերուն, ժողովրդական արուեստի կոչուածը օրէ օր կը նեղնայ, կը բաժնուի գործնականէն, դրականէն, որ իր կարգին շղթայուած է մեքենական կեանքի անհողդ աշխատանքին միօրինակութեան:

Տակաւին երէկ, յոբելենական հանդէսի մը մէջ, օտարներու աչքին առջեւ, մեր կարգ մը թերութիւնները չկրցանք պարտկել: Միշտ գեղարուեստական բաժինին մասին է մեր խօսքը:

«Հայաստանը» քայլերգ մը չէ յօտնկայս ունկնդրուելու համար, երկար կը տեւէ: «Մարսէյէզ»էն վերջ մանաւանդ, որուն ունկնդրութեան պահուն արդէն ոտքի էր աւագանին, հարկ էր ուրիշ աւելի պատշաճ երգ մը ընտրել, կարճ, մէկ տուն միայն եւ տպաւորիչ. օրինակ. «Մեր Հայրենիք»էն երկրորդ տունը, կամ ազգային դրօշին նուիրուած երկու տուները, եւ կամ «Ցասմամբ ընթանանք»ը: Եթէ աւելի ռազմաշունչ երգ մը ուզուի, «Բամ Փորոտան»ը:

Մեներգներու բաժինը շատ անխնամ էր ու խիստ հապճեպ պատրաստուած: Մանաւանդ երրորդ թիւը, օտար երգչուհիին բաժինը բոլորովին աւելորդ էր:

Այստեղ կ'ուզենք ուշադրութիւն հրաւիրել ուրիշ երեւոյթի մը վրայ: Շատ անգամ, մեր հանդէսներուն մասնակցութիւն բերելու համար զանազան նկատումներով կը հրաւիրենք օտարներ որոնք միջակէն ալ վար են, մինչ մեր ազգակիցներուն մէջ աւելի կարող ուժեր ունինք: Ինչո՞ւ այս օտարամոլութիւնը: Հրաւիրե՛նք օտարը եթէ անիկա մեծ կարողութիւն մըն է իր ճիւղին մէջ… միմիայն այդ պարագային: Այլապէս ո՞ւր կը մնայ մեր գեղարուեստը, գեղագէտ ազգի յատկանիշը:

X

Մեծ պատերազմը մեր գոյութեան հիմերը խախտեց: Անոր մեզի ինկած բաժինէն շատ մը լրաբերներ ունինք այսօր: Մին հեռուէն, դպրոցի նստարաններէն նշմարած է զանգուածներու շարժումը, միւսը կարաւաններուն մէջ է եղած ու որբացած. մին յաղթանակներ է տեսած, միւսը՝ պարտութիւն ամենուրեք. այս մէկը՝ հերոսներ, այն միւսը՝ տկարութիւններ: Սակայն բաւ է որ անոնց աչքերը լաւ տեսած ըլլան եւ անոնց բերաններն անկեղծ՝ բոլոր պատմուածքներն ալ համաձայն ու միահամուռ հնչեցուցին ամբողջական ճշմարտութիւնը. — մեր ցեղը բնաջնջել կ'ուզուէր, մեր ամբողջութեան կը սպառնային: Այսպէս ալ, այսօր, գաղթահայութեան կեանքին համար, այդ կեանքին հետ բոլոր անկեղծ ու քաջ լրատուները պէտք է դաշնակցին ու թարգմանեն իրենց տեսիլը գիտակցօրէն, հարազատօրէն, բերելով այսպէս մեզի ճըշմարտութեան կիտուածքի մը բոլոր ներդաշնակ հասուածները: Հաւաքականութիւններն է որ արժէք ունին, ուժ ունին, յարգանք կը պարտադրեն: Հաւաքականութեան ոգին պէտք չէ պակսի մեր քով:

Արուեստի, գրականութեան մեր մըշակները սքանչելի հաւաքավայր մը ունին — ազգային կեանքի խոր ըմբռնումը, սէրն ու յարգանքը անոր հանդէպ: Ի՜նչ փոյթ բանաձեւերու, դպրոցներու, ձգտումներու եւ տեսիլներու ձեւերուն զանազանութիւնը: Գերմանիկին բազմերանգ հուրերը առնելու միակ սպիտակ լոյսը չե՞ն միթէ:

Միութեան հիմը կարգապահութիւնն է: Արուեստի մշակներուն թէ կազմակերպութիւններուն միութեան հիմը՝ բազմութեան հետ՝ դարձեալ կարգապահութիւնն է:

Անկարելի է շլարմօրել ժողովուրդին կեանքի պահանջներուն: Արուեստագէտներն ալ չեն կրնար համաձայն չըլլալ այն գործունէութեան մասին որուն զանազան խմբակցութիւններ նուիրուած են այսօր, եւ որոնց առանձնակատարութիւնը կ'ընէ ինքը՝ ժողովուրդը:

Կարելի չէ համապատասխան չըլլալ այս ժողովուրդին — նոյնիսկ տակաւին բռնանալ թաթերու սակ գանուողներուն — հոգեկան բաղձանքներուն:

Միայն թէ, պէտք է գիտնալ որ, ժողովրդականութիւն շահելու կարող արուեստի մը գաղտնիքը բազմութեան հաճելի ըլլալը փնտռելուն մէջ չէ: Ոչ բազմութիւնը զարմացնելով, ոչ ալ զայն կրթելով կ'ըլլայ. այլ պարզօրէն, առանց տարբեր նպատակի, կատարեալ անկեղծութեամբ ու խանդավառանքով, հասկնալ պատմութիւնը եւ անոր ճշմարտութիւններն արտայայտել:

Այն օրը որ անոնք, ու մանաւանդ մեր նորերը, բաւական ուժեղ կերպով իրենց մէջ հաստատած պիտի ըլլան ու իրենց գործերուն մէջ յայտնեն այս հիմնական կարգապահութիւնը, այն օրը բնականաբար այդ կարգապահութիւնը պիտի պարտադրուի նաեւ բազմութեան, ու այն ատեն մեր գրական երկերը գնորդ ու ընթերցող պիտի ունենան, ու մենք պիտի կրնանք ունենալ նաեւ ազգային թատրոն եւ հասարակութիւն, ունենալով ազգային կեանք:

Ըսինք ընդհանուր գիտելիքներ որոնք ոչ ոքի նոր բան մը չեն սորվեցներ: Բայց երկու ուղղութիւններ կը բացուին մեր մտածումին առջեւ: Մէկը՝ նոր գետիններ ունի իր գործունէութեան համար, շողշողուն, ընդօրինակութիւնը հեշտ ու թերեւս աւելի հաճելի: Միւսով՝ մեր մշակոյթը, արուեստը, կը վերադառնայ ինքն իրեն, հիմնական ճշմարտութիւններուն որոնց պէտք է լծորդուի, շաղապատուի, միշտ վերանորոգուող կապով մը, որպէսզի չթուլնայ, չըլլուի յուսալքեալ:

Այս վերջին ուղղութիւնն է մերը:

Մենք հարազատ պատկերն է որ կու տանք մեր ժամանակներու արուեստի շարժումին: Օգտակար խորհրդածութիւններ բարձրաձայն կը կատարենք, արժանաւոր ընթանալու համար ազգային մտաւորական համագործակցութեան ճամբով:

ԱՐԱՄ ԱՋՆԱՒՈՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

«ՎԱՐԴԵՐՈՒ ՄԶԿԻԹԸ» (ԿԻՒԼ ՃԱՄԻ)

(Վէպ օսմանեան պատմութենէն(*))

Պատմական այս վէպին հեղինակը — Աբտոն - Պուասոն — ինքզինքը կը ներկայացնէ իբրեւ հիմնադիր փոխնախագահը «Ֆրանս - Արեւելք» կոմիտէի մը: Իր հանգամանքը մեզ չի շահագրգռեր. իր գրքին մէջ — որ մեզի այնքան ծանօթ Արեւելքէն կը խօսի, — կը փնտռենք նախ հմտութիւն մը իր նիւթին շուրջ, եւ յետոյ պատմական ասպարէզը վիպասանօրէն օգտագործելու տաղանդը: Արդ, անուրանալի է թէ հեղինակը կը ճանչնայ երկիրը, ժամանակը, մարդկային տարրը զոր ուզած է ներկայացնել, բայց զանոնք կենդանացնելու, անցեալ ժամանակը այժմէականացնելու, պարզ խօսելով, պատմական դրուագները վիպելու շնորհէն բոլորովին զուրկ է: Վէպ մը կազմելու համար բաւական չէ, բնական է, ոգեկոչել պատմական անձեր ու անցքեր, կամ զանոնք իրարու կապել իրական կամ մտացածին «էնթրիկ»ով մը. անհրաժեշտ է յաջողիլ յարութիւն տալ մեռած ժամանակին այնպիսի կենդանի հարազատութեամբ, որ ընթերցողը պահ մը մերկանայ իր անմիջական ներկայէն ու պատրանքը ունենայ ապրելու այն օրերուն շրջանակին մէջ, որպէս թէ ինքը, ընթերցո՛ղն ալ, մաս կը կազմէ մեծ պատմութեան, կը զգայ այն ատենուան բոյրը, կը տեսնէ «սպրիտը» մարդոց, ու կը համակուի դէպքերու զգացական տրամադրութեամբ:

Այս կը նշանակէ ունենալ պատմավիպասանի խմոր ու կոչում, որ ամէն պատմական վէպ գրողի տրուած չէ: Բայց ինչպէ՞ս զանազանել իրաւը կեղծէն. առիկա տպաւորութիւն մըն է զոր կարելի չէ միշտ բացատրել. տըպաւորութիւն մը՝ նոյնքան վճռական նոյնքան անվերապահելի, որքան ա՛յն, որ մեզի զանազանել կու տայ ցուցափեղկի մը մէջ դրուած իրական ծաղիկները արուեստականներէն, կամ մոմակերտ «մաննըքէն»ը Գրեւէնի «միւզէ»էն.

Աբտոն - Պուասոն զուրկ է այդ շունչէն. նոյնիսկ գրելու այն աշխոյժ, կենսունակ ոճէն որ անհրաժեշտ է պատմ. վէպի մը: Իր լեզուն ծանրաբեռնուած է արեւելեան այն «թանթանա»յով, այն ոլորուն, ուռուցիկ ու ծիսական ծեքծեքումներով, յատուկ՝ հանգուցեալ Օսմանեան բարբառին, — որոնք կը յիշեցնեն ծալծլուն «շալվար»ը, կամ Պապը Ալիի «թէմէննա»ները:

Այսուհանդերձ, «Վարդերու Մըզկիթ»ը վերջապէս կը խօսի երկրի մը մասին զոր ճանչցած ենք, պատմական դրուագներու մասին՝ որոնք երբեմն յափշտակած են մեր երեւակայութիւնը. ահա գէթ անձնական պատճառներ՝ որոնք ինծի համբերութիւնը տուին ընթերցումը մինչեւ ծայրը տանելու: Ապրուած անցեալի հմայք, որ վտարանդի հոգիներու մէջ կարօտի տենդի մը կը վերածուի:

Վէպին նիւթը, առնուած՝ օսմանեան պատմութեան շփոթ ու խառնարոշ մէկ շրջանէն, կը յատկանի ուրուագծել Սուլթան Սէլիմ Գ.ի դիմանկարը եւ իր կեանքի քանի մը եղերական փուլերը:

Այդ շրջանին անվարժ ընթերցողին առջեւ, կ'արժէ վերակազմել պատմական պահը ու մթնոլորտը, որ դըրուած է վէպին սկզբնաւորութեանը:

ԺԸ. դարու վերջին քառորդը:

Ճիշդ է որ օսմ. պետութիւնը կ'ընդգրկէր տակաւին ամբողջ Պալքանեան թերակղզին, մինչեւ Թրանսիլվանիա, բայց անկատութիւնը սկսած էր: Ռուսական «ճնշումը դէպի Արեւելք» եւ ռուսական «խուժումը դէպի Հարաւ» մշտական դրոհով կը ծնին, կ'ողողեն պետութեան եզերապահ թումբերը:

1774ին սուլթանական գահը կը բարձրանար Ապտիւլ Համիտ Ա.: Երկիրը անկերպարան վիճակ մը կը պարզէ: 1768էն ի վեր պատերազմական վիճակի մէջ է Ռուսիոյ հետ, որու բանակները գրաւած են Խրիմը եւ Դանուբի վրայէն իջած մինչեւ Վառնա. Չէշմէի ծովախորշին մէջ Ռուսերը յաջողած են ամբողջովին փճացնել Թրքական նաւատորմիղը:

Ներքնապէս Եէնիչէրիութիւնը կորսնցուցած իր մարտական ուժը, անկարգութեան մնայուն օճախ մը եղած էր. կառավարութիւնը խաղալիկ էր պարզապէս անոնց — իւլէմաներու ձեռքը:

Նոր գահակալը կը ստիպուէր Ռուսիոյ հետ կնքել Քիւչիւք Քայնարճայի դաշնագիրը, մէկը օսմանեան պետութեան ամենալի համաձայնագրէն (1774 Յուլ. 21): Ըստ այնմ Մոլտավիա, Վալաքիա, Պեսարապիա ինքնօրէն կը դառնային, ինչպէս Խրիմը, Ռուսիա կը կցէր Քուպանը եւ Վրաստանը եւ իրաւունք կը շահէր Սեւ Ծովուն մէջ նաւատորմիղ ունենալու:

Ռուսիա յամառ հետեւողականութեամբ կ'ուէր նոր պատրուակներ ըստեղծեց. պատերազմը վերսկսաւ 1787ին, առիթ տալով ռուս Ռոմանցով, Փոթեմքին ու Սուվարով զօրավարներուն վերագրաւելու հիւսիսային Պալքանները եւ Խրիմը ամբողջութեամբ:

Աբտոն-Պուասոնի վէպը կը սկսի մօտաւորապէս այդ թուականներուն:

Ծընած այդ շրջանին հայրենասէրներուն յոյսը յառած է դէպի գահաժառանգ իշխանը, Սէլիմ, Սուլթանի եղբօրորդին, որու կորովի նկարագիրը եւ պատամբիս գաղափարները իր շուրջ ստեղծեցին կանխահաս ժողովրդականութիւն մը:

Ան թէեւ մեկուսի կ'ապրի Սարայ-Պուրնուի ապարանքը, բայց համախոհներու շնորհիւ մշտական շփման մէջ է ոչ միայն պետական անցուդարձերու, այլ նոյնիսկ արտասահմանի հետ:

Արդարեւ ան կրցած է մասնաւոր պատուիրակ մը —Իսակ պէյը— հասցընել մինչեւ Փարիզ, Վերսայլ, Լուդովիկոս ԺԶ.ի արքունիքը, ինքնագիր նամակով մը, Ֆրանքոթուրք գինակցութիւն մը առաջարկելը ներկայացնելու Ֆրանսա. կառավարութեան՝ ընդդէմ հասարակաց թշնամիին՝ Ռուսիոյ:

Աբտոն-Պուասոնի վէպը, ինչպէս նաեւ յառաջաբանը, զոր գրած է Թուրքիոյ երբեմնի փարիզեան դեսպան՝ Սալիհ Մունիր փաշա, տիպիկ մանրամասնութիւններ կու տան այդ անպաշտօն թղթակցութիւններուն մասին, որոնց պատճէնը պահուած Ֆրանսական դիւանաթուղթերու մէջ: Անոնք կը մասնեն Սէլիմի խանդավառ, յուսալից հաւատքը դէպի Ֆրանսան ու խոհեմ, զգոյշ Լուդովիկոս ԺԶ.ի, որ արդէն այն օրերուն կը նախզգար իր գահին եւ [illegible] քին սարսափելի որոտում մը որ [illegible] տի շուշանը պայթելու:

Սէլիմ արդարեւ, իբրեւ գահաժառանգ եւ ապա իբրեւ սուլթան օսմանեան համակրելի թագակիրներէն է. իր հօրմէն ժառանգած է բարեփոխական անկեղծ փափաք մը [illegible] ծրագիր մը, զոր կ'որոճայ իր նախապատրաստական օրերուն: Ան [illegible] կ'ուզէ իրապէս բարի կառավարութեամբ, ազնիւ առաջադիմութիւնով, — ինչպէս կը շեշտէ վէպը [illegible] բայց յետադէմ դէպքերը պիտի [illegible] նեն ի վերջոյ որ կամ ան խափանէ կանխահաս էր իր առեւուրն [illegible] եւ կամ զուրկ՝ գործնական [illegible] անհրաժեշտ ազդակներէ, առանց որոնց կը վիժի ամէն պետական մարդ — մանաւանդ ամէն բարեկարգիչ.

«Կիւլ Ճամի»ի հեղինակը համեմատելու համար իր վէպը, պարտք սեպեր երեւակայած Սէլիմի վերագրել սիրային հոլովերգութիւն մը: Արդարեւ Սարայ Պուրնուի ծովահայեաց պարտէզներէն իր մտածումը, թափելով դէպքերու մղձաւանջը [illegible] թոյի դէպի Ոսկեղջիւրի կողմը, [illegible] ղի բարձունքները, ուր թառած [illegible] վարդագոյն պզտիկ մզկիթը՝ «Կիւլ Ճամի»:

Քնարաշունչ անուն մը՝ որ կը գա[illegible] վաղնջական օրերէ: Սրբուհի Թէոդոսիայի ձօնուած բիւզանդական պզտիկ եկեղեցի մըն էր անիկա, զոր Պոլսոյ գրաւման օրը — Մայիսեան առաւօտ — Թուրքերը գտան ամբողջովին ծածկուած վարդենիներով պատուած: Մահիկը փոխարինեց խաչը, բայց վարդենիները մնացին միշտ, [illegible] նուիրուած [illegible] րով իրենց [illegible] անունը:

Սէլիմի նախապատուութիւնը [illegible] պէս կարելի է գուշակել, [illegible] պատճառներ ունի. ոչ միայն [illegible] աղօթարարը, իմամ Հաֆըզ Մուսթաֆա մէկն է իր եռանդուն համախոհներէն, այլ նաեւ հոն, բոյրերու գոյներուն վանդակին մէջ կը [illegible] իմամին մատաղատի աղջիկը, [illegible] ճէն, որ անգիտակցաբար հրդեհեց Սէլիմի երեւակայութիւնը, սէրը [illegible]

Զանց առնենք մանրամասնութիւնները. դէպքերը կը դահավիժեն 1789ին — ճիշդ այն տարին, որ ֆրանսական մեծ յեղափոխութիւնը կը պոռթկար ու կը սարսէր ամբողջ Եւրոպան, — Ապտիւլ Համիտ Ա. կը մեռնի: Սէլիմ Գ. գահին վրայ է այլեւս: Զիշթովայի եւ Եաշի դաշնագրութեամբ ան փակեց պատերազմական վիճակը Աւստրիոյ եւ Ռուսիոյ հետ, որոնք սկսած էին մտահոգուիլ յեղափոխութեան խուլ ահագանգէն (1791-1792):

Այնուհետեւ վէպը, քալելով պատմութեան հետքերուն վրայէն կը [illegible] շատակէ Սէլիմ Գ.ի բարեկարգչական փորձերը գլխաւորապէս զինուորական մարզին մէջ, Եէնիչէրիներու եւ իւլէմաներու դժգոհութիւնը [illegible] կարծեցեալ օտարամոլութեան [illegible] յարաճուն թիւրիմացութիւնը որ [illegible] դունդ մը կը պեղէր [illegible] հայեցողին եւ ժողովուրդի [illegible] տարրերուն միջեւ:

Վիպային տարրը գրքին մէջ [illegible] հիւսուի դէպքերու թնճուկին. [illegible] մէ եղած է մանկամարդ սուլթանին [illegible] մը. բայց իր ճակատագրին [illegible] յարաշուք գուշակութիւն մը [illegible] կը ձգէ. ան պիտի մեռնի այն [illegible] երբ սախական ափը [illegible]

Անտեղեակ այդ գաղտնիքին [illegible] քին, ան օր մը կը փորձէ [illegible] ընդ առաջ երթալ իր [illegible] թանին, երբ ան կը յամենար [illegible] սախական ափունքը: Փոթորկոտ [illegible] պայթի ու իր նաւակն ու ինք [illegible] փշրուելու խարակներու վրայ [illegible] ջերու մէջ ծնած, կ'երկնէ մը [illegible] կ'ունենայ հէ՜ք Ցաթիմէն..

Բայց ժամանակը կը քալէ. [illegible] րը կը զարգանան իրենց թանձր [illegible] մարտնութեամբ.

1798ին Պոնափարթի Եգիպտոսի [illegible] շուանքը պահ մը կը մթագնէ [illegible] եւ Թուրքիա [illegible] աւանդական բարեկամութիւնը. բայց ամպը շատ փարատեցաւ. 1802ին երկու երկիրներու [illegible] «մշտնջենական խաղաղութեան» [illegible] նոր դաշինք մը անգամ մըն ալ [illegible] բարեկամացնէ կապերը, ինչ որ կը [illegible] Անգլիոյ զայրոյթը. Բ. Դրան [illegible]

Վէպը այստեղ [illegible] Փետր. 8ի [illegible]

(*) La Mosquée des Roses, P. Abdon-Boisson. Edition Fernand Sollot .

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (69)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Յետոյ հարցուց.

— Ի՞նչ է քու բջիջիդ թիւը…

— 310 ...

— Առիկա այն բջի՞ջն է որուն կը պատկանիս թէ քու կազմակերպածդ է ...

— Իմ կազմակերպածս է, իմս է…

— Իսկ թի՞ւը այն գլխաւոր բջիջին որուն անդամ ես ...

— 72 ...

— Իւրաքանչիւր բջիջ քանի՞ անդամ ունի ...

— Հինգ, պատասխանեց Թուրքը կասկածոտ նայուածքով մը. բայց ինչո՞ւ կը հարցնէք քանի որ պատասխանը գիտէք արդէն ...

— Բառերուդ ճշմարտութիւնը ըստուգելու համար, դիտել տուաւ Սուիթին ու յետոյ ինքնիրեն մտածեց — հիմա կը հասկնամ թէ ինչու այս տղան համոզուած է որ անկարելի է քայքայել իրենց կազմակերպութիւնը, եթէ շաբաթ մըն ալ չարչարեմ զինքը, ու առաւելն միայն ութ հոգի ձեռք կրնայ տալ, այսինքն իր պատկանած բջիջին չորս անդամները եւ իր սեփական բջիջին քառեակը ...

— Քանի՞ բջիջ ունիք, հարցուց յանկարծ:

— Ճիշդ թիւը չեմ գիտեր, բայց 1700էն աւելի ըլլալու է ...

Սուիթին արագ հաշիւ մը ըրաւ — իւրաքանչիւր բջիջ չորս անդամ ունի, հետեւաբար մօտ 1000 հոգի կայ ու նին այս դաւադրութեան հետ եւ գործի լծուած են երկրին մէկ ծայրէն միւսը: Այդ համրանքին կէսը կ'աշխատի նոր բջիջներ հաստատել՝ անդամ արձանագրելով իրենց բարեկամներն ու ծանօթները, ուրեմն շարժումը կայծակի արագութեամբ կը տարածուի, ենթադրուածէն աւելի լուրջ է խնդիրը ...

Անգլիացիին աչքին զարկաւ սենեակին անկիւնը դրուած երկաթեայ արկղը:

— Կ'ուզեմ ձեր նամակները տեսնել, ըսաւ յանկարծ:

— Ինչպէս, զարմացաւ Արիֆ յօնքերը պռստելով, գիտէք որ մենք նամակ, թուղթ չենք փոխանակեր… հրամանները մէկ բջիջէն միւսին կը հաղորդուին բերանացի ...

Սուիթին զգաց որ սխալ քայլ մը առած էր այդ հարցումը ուղղելով, որովհետեւ ինք արդէն պէտք է գիտցած ըլլար բոլոր հարցումներուն պատասխանները:

— Հոգ չէ, ըսաւ անտարբերաբար, խնդրեմ, կնիքը տեսնեմ…

Արիֆ բարկացաւ եւ անդին գնաց:

— Ալ չափը անցուցիք, բողոքեց, գիս ծուղակը ձգեցիք, հաւաստացնելով թէ ծանօթ էք բոլոր պատասխաններուն, իսկ հիմա կը տեսնեմ որ բանէ մը տեղեկութիւն չունիք եղեր ... կը մերժեմ պատասխանել ...

— Իմ գիտցածս կամ չգիտցածս քու խառնուելիք գործդ չէ. հարցը հետեւեալն է — պիտի պատասխանե՞ս, եթէ ոչ Պաղտըմին պիտի յանձնեմ քեզ…

Ցանկարծ սարսափ մը երեւցաւ Թուրք երիտասարդին աչքերուն խորը:

— Լաւ, ինչպէս որ կ'ուզէք, միայն քանդմէկ հոգի այդ կնիքը ունին, այսինքն թիւ մէկէն թիւ հինգ բջիջներուն անդամները, իսկ ես, թիւ 12 բջիջին անդամ մը, չեմ կրնար ցոյց տալ զայն ...

— Շնորհակալ եմ, հիմա, ըսէ՛ նայիմ. Քեմալի դէմ սարքուած ըմբոստութիւնը ե՞րբ տեղի պիտի ունենայ ...

— Չեմ գիտեր ...

— Չգո՛յլ ...

— Առաւօտ վկայ որ չեմ գիտեր…

Սուիթին սուր նայուածք մը նետեց Արիֆին աչքերուն:

— Ձեւլես միջոցն անցընեմ թէ քանի մը կէտերու շուրջ լուսաբանել չըլլալու համար, ծանօթ չեմ ձեր աշխատանքներուն… Հայտար փաշա կայարանին մթերանոցին պետն ես դուն, այնպէս չէ՞…

— Այո՛, ամբողջ Պոլիսը գիտէ ատիկա…

— Գիտէ՞ք նաեւ թէ այդ մթերանոցին մէկ անկիւնը պահած ես մաքսէն փախցուած թնդանօթներ եւ ուրիշ ռազմանիւթեր որոնց սնտուկներուն վրայ փակցուած ես « կառավարական » մակագրութիւնը ...

Մութին մէջ արձակուած գնդակ մըն էր որ իր նպատակին հասաւ: Սուիթին յանկարծ յիշեց նախորդ գիշերը Տայլանայէն ըրած հարցափորձը ռազմամթերքի մասին: Թիւ 72 բջիջին պատկանող այս մարդը որ ամէն դիւրութիւն ունէր փախցուած ապրանքներ մթերելու եւ զանոնք Թուրքիոյ չորս կողմը բաշխելու ամենայն արագութեամբ, բնականաբար այդ տեսակ աշխատանքի մը գլուխը պիտի դըրուէր:

Արիֆ շուարեցաւ. գոյնը նետեց յանկարծ, եւ քիթը կախ պատասխանեց.

— Չեմ ընդունիր ...

(Շար.)

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ

Բ.

...ճանի մը ամիս, կը փորձուի նոր ...ութաղը, «Արիֆին հիյլէսի»։ ...ական ծրգեր կը Թափէ մեր եր... ...անը քաղաքական հոգինոց խումբ ...ալքելու համար։

...ալքելու խիստ հանրածանօթ Թէ-... ...իջ եւ միաժամանակ տեղական ...ական թերթերու երաժշտական ...աղտ Յովհաննէս Աճէմեանի կու... ...ոյ խօսքը.

«Հայ արուեստագէտ-գերա- ...սերով՝ քնարական թատրոնը հիմ- ...ու ըլլալու պատիւը ամբողջովին կը ...ողանի հայ երաժշտապետ եւ ի- ...ական գպրոցի աշակերտ Տիգրան ...աճեանի։ Այս մարդը՝ տաղանդով ...սերութեամբ աբի՝ կը յուսար ...ելՊը ծաղկեցնել, եւ այդ յոյսով ...ր օր մը երգեցիկ խումբի մը ...սկսութեան ձեռնարկեց։ Գործը դիւ- ...ւր եւ պէտք էր շատ անձնուէ- ...րն եւ սէր ունենալ արուեստին ...։ Ան պարտաւորուեցաւ չքել իր ...խոութիւնները՝ որոնք զինքը ...ր բնութիւնքը կ'ապրեցնէին։ Հար- ...ութեան Վարդովեանի պէս շըր- ...ոս ու հոն, փնտռել գտնել երի- ...արդներ եւ մանկամարդ աղջիկ- ...րոնք ըլլային, քիչ Թէ շատ, եր- ...ողն ու գիղեցիկ։ Ամիսներով պա- ...անոյց այդ խումբը, կրթեց, ...ծնցուց խաղի, պարի, նուագի. ...ցնել տուաւ պռաալու սովորու- ...։ վերջապէս աստիճանաբար ...ցուց երաժշտական արտասա- ...թիւնը։

Արիֆին հիյլէսի» կատակերգա- ...րաթխաղը կը գտնէ խանդա- ...նդունելութիւն։

...այն անդամն էր որ Մերձաւոր ...Ելքի մէջ կը ստեղծուէր ու կը ...ւրուէր օփէրէթ մը, Հայու մը ...եկութեամբ, ինչպէս եւ դեկա- ...ութեամբ։ Օսմանեան թատրոնի ...ութեան մէջ մեծ Թուական մըն ...։ Թուրք երաժշտագէտներ ...ած են որոնք խոնարհելով խօս- ...ծ են այդ Թուականին մեծու- ...ր։

...ւիֆ» ի կը մասնակցէին նորա- ...սողուներ. — Շաղիկ Բէօյ- ...երր Փրիմադոննա, որ իր ար- ...Թեամբ ձայնով ու բեմական ձիր- ...վայլեցաւ մեծապէս։ Թէնոր էր ...Աճէմեան, որու մասին խօսե- ...Գարեգին Ռշտունի մեծատա- ...կատակերգուն, Անտոն Ռշտու-

նի, Սիսակ, Տրդատ Չիչէքճեան։ Աւելի վերջը՝ մեծ Հրաչեան ալ մասնակցեցաւ քնարական ներկայացումներու՝ փոխանորդելով Շաղիկը։

«Արիֆ»ի բացառիկ յաջողութիւնը կը հրապուրէ Մելիքեանը որ 1500 ոսկի տրամադրած էր, ստեղծելու համար խումբը։ Մելիքեան կը պայմանաւորուի Չուհաճեանի հետ տարեկան երեք օփէրէթ գրելու, 25 ոսկի ամսականով եւ անկէ զատ իւրաքանչիւր կտորի համար խոստանալով 250-300 ոսկի.

Երգահանը կը սկսի գործի այս ոսկեղէն հայմաններուն մէջ։

Կը ստեղծէ «Քէօսէ Քէհեա» երգախաղը որուն նիւթը գրած էր Գարեգին Ռշտունի։

«Քէօսէ Քէհեայի բեմադրութեան տարին, Օրթագիւղ, կը ծագի հրդեհ ու կ'այրի Չուհաճեանի տունը։ Բարեբախտ դիպուածով մը, այդ պահուն, իր քնարախաղերուն երաժշտամասերը կը գտնուէին իր բարեկամ Գ. Ալթունեանի մօտ։

Չուհաճեան կը գրէ իր չորրորդ գործը, «Լէպլէպիճի Հոր հոր աղա»։ Թատերախաղը Թագւոր Նալեանի։ Այս երգախաղին երաժշտութիւնը գրուած է հազիւ չորս ամսուան մէջ, հեւ ի հեւ, հրաշալի արագութեամբ մը որ ընդոծին տաղանդներուն յատուկ է միայն։ Գրուած է սենեակի մէջ, փողոցը — չափիկին Թեւնոցին վրայ — ճաշած ատեն, անկողնին մէջ։

«Լէպլէպիճին» սկսի բեմադրուէր 1875ին, սակայն տիկին Շաղիկի յղութեան պատճառով կը ներկայացուի 1876 Ցունուար 11ին։

Ո՛չ մէկ ծախս ու աշխատանք չէր խնայուած։ Նոր ու հարուստ տարազներ, պերճ յարդարանք, գեղեցիկ վարագոյրներ ու տակաւին խղճմտութիւն, կատարելութիւն։

Բերա, Ֆրանսական Թատրոնը, ուր տեղի կ'ունենայ ներկայացումը, կը ստեղծուի անօրինակ յաջողութիւն եւ ջերմաջերմ ընդունելութիւն։

Քանի մը շաբաթուան ընթացքին ամբողջ Պոլիսը գիտէր եղանակները։ Ամէն տունէ «Լէպլէպիճի»ի կտորներ կը լսուէին։ Ցափչտակութիւնը անսովոր էր։

Եւ, սակայն, Մելիքեանի հարստութիւնը սպառած էր։

Արուեստը մերթ ատրուածուհի մըն է, մերթ պերճասէր ու միշտ բազմածախս։ Հարուստ պետութիւնները հազիւ կը հասնին անոր բացերը գոցելու։

Նոյն շրջանում Բամազանին, խումբին կողմէ կը բեմադրուի «Չայ Չիչէքի» (Fleur de thé) որ Օֆէնպախի երաժշտութեամբ գրուած է։

Պոլսոյ կողմէ, Սուլթան Պայազիտի Թաղամասին մէջ, Չինուորական հիւրանոցի մեծ շէնքը կը վարձէ Տիգրան Չուհաճեան, թատրոնի վերածելու համար։ Մէկ կողմէ բեմի, օթեակներուն, սրահին շինութիւնները առաջ կը տարուէին ու միւս կողմէ նոյն շէնքին մէջ տեղի կ'ունենային փորձերը։ Մելիքեան իր ըրած փոխատուութեամբ շահակից էր ձեռնարկին, վարպետին երգախաղերուն սեփականատէր դառնալու հեռաւոր մտադրութեամբ։ Տ. Չուհաճեան այդ Թատրոնին մէջ, բեմ կերպը, ունեցաւ ահագին յաջողութիւն, շահելով ափերով ոսկի։ Վերջը սակայն իր ամբողջ շահածը վրայ տըւաւ, անգամ մըն ալ տեսնելով ոսկի օրեր։

Մելիքեանն ալ կործանած ըլլալով՝ պայմանագրութիւնը ջուրը ինկած էր։ Միւս կողմէ՝ Վարդովեան, այս նշանաւոր գործի մարդը, տեսնելով զուտ ամերգական ճիւղին գտած յաջողութիւնները, օփերէթի խումբ մը կը կազմէ, Չուհաճեանի ոյժերէն քանի մը հոգի իր կողմը շահելով։ Վարպետին հաւատարիմ կը մնան Շաղիկ, Յ. Աճէմեան, Թագւոր Նալեան, Խաչիկ Փափազեան, Տիգրան Գալէմճեան, ինչպէս նաեւ երգեցիկ երկսեռ խումբ մը։ Այս կազմով Բերա եւ Գատըգիւղ ներկայացումներ կուտայ ու կ'իյնայ պարտքի տակ։ Կը ցրուի խումբը ու բացի Շաղիկէ եւ Աճէմեանէ, միւսները կը պարտաւորուին միանալ Վարդովեանի։ Այս վերջինը Թարգմանել տալով սկսած էր բեմադրել «Ժիռոֆլէ — Ժիռոֆլա», «Պէլ — Էլէն», «Մատամ Անկոյի աղջիկը», «Աւազակներ», «Որմէնս դժոխքին մէջ», «Լամբերտոր հարսանիք» զուաճախաղերը (եւրոպական)։ Մարզել տուաւ իր խումբը երաժշտականօրէն ու Թէեւ չունէր Շաղիկի եւ Յ. Աճէմեանի նման ոյժեր, սակայն, գիտցաւ իր խմբանդամներուն երաժշտական պակասը լըրացնել տալ անոնց դերասանական յատկութեամբ ու ճարտարութեամբ։ Անհաւասէկ Չուհաճեանի ախոյեան խումբին կազմը — «Փրիմադոննա» եւ «Սուպրէթ» դերերու համար՝ Երանուհի եւ Վերգինէ Գարագաշեան քոյրերը, կէս սոբրանօ՝ Սիրանոյշը, Քոնթրալթօ՝ Աստղիկը, Թէնոր՝ Խաչիկ Փափազեանը, Բ. Թէնոր՝ Վարդան Մուրատը, պարիթոն՝ Թ. Նալեանն ու Մ. Մնակեանը, պասօ՝ Մ. Պէնկլեանը։

1884 — 85 տարիներուն Մ. Պէնկլեան եւ Մելիքեան զուաճերգական խումբով մը կը մեկնին Իզմիր, Աթէնք ու Գահիրէ, Չուհաճեանի գործերը բեմադրելու։

Իզմիրի մէջ Պէնկլեան կը գինովցնէ Մելիքեանի հակիչ պաշտօնեան եւ ընդօրինակել կուտայ հապճեպով «Լէպլէպիճի»ի երաժշտամասը։ Ահա այդ ընդօրինակութիւնն է որ կը ներկայացուի, ինչպէս սկիզբը ըսած էինք, անկէ ի վեր։

Չուհաճեան կ'արտադրէ հինգերորդ գործ մը, «Զէմիրէ»։ Թատերգութեան հեղինակն է՝ Թատերագիր, յուշարար ու բեմական գործիչ մը՝ Տիգրան Գալէմճեան։ Կը բեմադրուի, քանի մը անգամ, Պոլսոյ Ֆրանսական Թատրոնին մէջ, Տիկին Պէնաթիի խումբով։

Վրայ կը հասնի համիտեան լռեցուցիչ գրաքննութիւնը։ Կ'արգիլուի «Լէպլէպիճի»ն։

Չուհաճեան չէր կրնար շնչել բռնապետութիւնը։

Հոգին կը հակի դէպի արեւմուտք, Եւրոպա, մասնաւորապէս Փարիզ։

Կը յուսար գտնել ազատութեան հետ, անվերապահ գնահատութիւն մը եւ վաւերացնել տալ իր յաղթանակները։

Ծափերու համերգներով պաշարուած էր իր էութիւնը։ Իր կուրծքն ալ պճնուած էր պատուանշաններով — Օսմանեան, Իտալական եւ Ֆրանսական։ Ռուսաշիթուրք պատերազմէն կըն-քուած վերջը, Նիքոլա մեծ դուքսը Սան Սթէֆանոյի մէջ իր ձեռքովը կախած էր Չուհաճեանի վրայ, վեհապետական պատուանշան մը։

Չուհաճեան հայրն էր հինգ զաւակներու, որոնք իր արուեստագէտի ստեղծագործութիւններն էին. — «Օլիմբիա», «Արիֆին հիլլէսի», «Քէօսէ Քէհեա», «Լէպլէպիճի հոր հոր աղա» եւ «Զէմիրէ»։

Վարպետը ճամբայ կ'ելլէ դէպի մեծ աշխարհը յուսախաբութեանց, դէպի շուկան գեղարուեստին։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Յ. Գ. — Յաջորդով Տ. Չուհաճեան Պոլսէն դուրս։

...տարիդ մը կ'անցնի Տարտանէլը ... Պոլսոյ դիմաց սպառնացին դիրք ... բռնէ, մինչ Թուրք պետական շըր- ...սակներ դլուխ կորսնցուցած են, ...լեան Սէլիմ, Ֆրանսական դեսպան ...պաթիան Թելադրութեամբ ժողո- ...ական բոլոր խաւերու գործակցու- ...ամբ մայրաքաղաքը պաշտպանողա- ...ն դիրքի մը մէջ կը դնէ։ Անգլիական ...նոր տեղի կուտայ։

Այս կ'ըլլայ Սէլիմ Գ.ի վերջին ...ական գործը։

...նուհետեւ ականատես կ'ըլլանք ...ամի մը վերջին արարուածին։ Եէ- ...ները վերին աստիճան դժգոհ ...ամը ձէտիտ» կոչուած զինուո- ...ական նոր զօրաբերէն, կը ծառանան ...ին դէմ, նոր բանակի վաշտերը ...մասով կը գտնուին Բումէլի։ Օգ- ...ով անոնց բացակայութենէն, ...ք, Քափաքճը օղլու Մուսթաֆա ...ան բախտախնդիրի մը առաջնոր- ...թեամբ կը յաջողին գահընկէցու- ...ան ֆէթվան ստորագրել տալ։

1807 Մայիսին Սէլիմ Գ. գահը կը ...ղու իր յաջորդին, զուարճամոլ ու ...Մուսթաֆա Դ.ին (որդի՝ Համիտ ...)։

Արդէն Սէլիմ Գ. վհատած էր վեր- ...ն արդիւնքներէ. զգացած էր Թէ ...տարելին կը փորձէ։ Իր շրջապատին ...ւ անտարբերութիւնը, վստահելի ...ն գեկավարներու պակասը, իր ...ր ճիգերուն եւ արդիւնքին անհա- ...ւթիւնը զինքը հիասթափ ը- ...ն էին զինքը հասկցող չկար։ Ժո- ...ովուրդի ու պաշտօնէութեան դիրքը ...րդեցաւ, ողողեց զինքը։

Վերջին դրուագ.—

Իր ամէնէն լաւագոյն գործակից- ...ւրէն, զօրավար Ալէմտար Մուսթա- ...ն փաշա, Բումէլիէն, նորագիր զին- ...րներու գլուխը անցած, Պոլիս կ'իջ- ...։ կացութիւնը շտկելու մտադրու- ...թեամբ։

Բայց երբ պալատը կը պաշարէ — ...ր պահանջէ Սէլիմի վերահաստատու- ...։ դորգերու մէջ պարուրուած իրեն ...ղեւ կը ձգեն Սէլիմի արիւնաթա- ...թաւ մարմինը... (1808 Յուլ. 28)։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՃԻՄՆԵՐԻ ՎԱՐԴ ՄԱՅԻՍԸ

Օ՛, իմ արեւ, տիեզերքի, դու ոսկեհօս ողնաշար ,
Քո համբոյրից գալա՛ն էլաւ ու կը ցալան դաշտ ու սար,
Շրթունքներից հուր եռմերից կոկոնները սիրտ բացին՝
Ու վարդերը, վարդերը վառ բոյրով աշխարհ լցրեցին ․

Բլբուլների առաւօտեան օրհներքն իջաւ վարդերին ,—
Ինչպէս քո հուր մեղրալայան է հոսում իմ նոր աշխարհին,
Բայց անթառամ վարդն իմ ուզում, զա՛րդն իմ ուզում մայիսի,
Որ ծնուել է մարդու սրտից՝ ցօղուած ցօղով վառ յայսի ։

Ջե՛ն կարկաչել ձորերի մէջ աղբիւրները միշտ այսպէս,
Ու չի՛ եղել կեանքը երբէք երջանկաբոյր մի հանդէս, —
Մինչ լուսաւուն այս ներկայի ծագման հանդէսն երավառ,
Մինչ մայիսեան վարդերը վառ դուրս նոյնցին հողից սառ ։

Այդ վարդերն իմ ուզում քեզնից, հուր բլբուլ իմ ես նրանց,
Այդ վարդերը եղբայրներիս արիւնով են դառել զանձ,
Այդ գանձե՛րն իմ միայն սիրում գանձերի մէջ աշխարհի ,
Ոսկուց անգին, իմ սիրոյ պէս համբոյրներն են արեւի․․․

Եղբայրներս կռւում ընկած, դեռ ապրում են ու բուրում,
Մայիսն ահա իր վարդերովնրանց յոյզն է ինձ բերում ,
Բիւր մայիսներ կը գա՛ն, կ'անցնե՛ն իմ երեղէն աշխարհով՝
Մայիսների վարդ մայիսը անթառամ է ձեր սիրով ։

Օ՛, ոսկեղէն իմ եղբայրնե՛ր, որ ընկել էք ու հանգել,
Բայց չի՛ մեռնի անունը ձեր, նա կը ծագի անարգել,
Արեւի հետ մի՛շտ կը ծագի մեր սրտերի երկնքում ,—
Եւ կը բուրեն, յա՛ր կը բուրեն ձեր վարդերը մեր հոգում ։

Օ՛, իմ արեւ. տիեզերքի դու ոսկեհօս ողնաշար ,
Ցօղիր մայիսն ու վարդերը համբոյրներով քո նեկտար.
Շողա՛ յաւէտ, գրկի՛ր, զգւի՛ր հայրենիքս շռայլաբար ,
Որ քեզնից էլ շա՛տ պիտ վառուի ու քեզնից շա՛տ պիտ շողայ․․․

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ԱՆԳԼԻԱԳԻՐ ՀԵՂԻՆԱԿ ՄԸ

(ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ)

ԽՄԲ. — Պէյրութի Ազգակը երկար տեսակցութիւն մը հրատարակած է հարիւրապետ Ալթունեանի հետ, որ-դին ծանօթ բժիշկ Ալթունեանի ։ Այս երիտասարդն ալ, ինչպէս Մայքըլ Արլէն, պզտիկուց Անգլիա մեծցած ըլլալով, չի գիտեր իր մայրենի լեզուն եւ կը գրէ անգլիերէն։ Հարց - պատասխանին արդէն կը բացատրէ իր կեանքն ու գործը, ինչպէս եւ ընկերային տեսութիւնները.—

— Պատահականութի՞ւն մըն է ձեր գրական գործունէութիւնը, Թէ կանուխէն ունեցած էք չյօհացուած հակումներ։

— Մանկութենէս, որ եւ է հակում չեմ ունեցած դէպի գրականութիւնը ։ Բայց Քէմպրիճի գաւընկերներս, որ կը բաղկանային մեծ մասամբ ապագայ գրագէտներէ եւ բանաստեղծներէ, ներշնչեցին ինծի սէրը գեղեցիկ դպրութեանց։ Ընկերներս խիստ չոր ու խանդավառութենէ զուրկ կը գըտնէին բժշկութեան ասպարէզը՝ որուն ես կ'ուզէի նուիրուիլ։ Ընկերներուս այդ տեսակ մը գրական շրջանակն էր որ տուաւ ինծի բանաստեղծութեան ճաշակը ։

— Ձեր խնդրոյ առարկայ հատորէն զատ, ուրիշ հրատարակութիւն ունե-ցա՞ծ էք ։

= Մէկ երկու յօդուածներ միայն ։ Մասնաւորաբար ուսումնասիրութիւն մը գնդ. Լօրէնսի մասին, որ հոգեբանական վերլուծումի փորձ մըն է, անձնական յիշատակներու լոյսին տակ ։

— Կրնայի՞ք խօսիլ ձեր նոր գրքին մասին ։

= Գիրքս կը կոչուի Ornament Honor. Նուիրուած Լօրէնսին։ Տպագրուած եւ հրատարակուած է Քէմպրիճի համալսարանին կողմէ։ Կը բաղկանայ երեք մասէ — Նախերգանք, Փախուստ եւ Վերջաբան։ Նիւթը՝ որոնում մըն է կեանքի իմաստին. փիլիսոփայական խոկումներ, Թափառումներ զգացական աշխարհին մէջ, մէկ խօսքով՝ յաւիտենական նիւթեր, ինչպէս կ'ըսեն։ Ձեւը՝ քերթողական է։ Մաս մը ազատ տաղաչափութեամբ եւ մաս մը հին ձեւակի տարազով ։

— Կ'ուզէի՞ք յայտնել, Թէ ի՞նչ ընդունելութիւն գտաւ մամուլին կողմէ ։

= Առաջին տպագրութիւնը, որ լոյս տեսաւ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ միեւնոյն ատեն, սպառելու վրայ է արդէն ։ Քէմպրիճ, որ հոգացած է տպագրութեան ծախքը եւ ստանձնած վաճառումը, շատ գոհ է արդիւնքէն։ Կը ստանամ նաեւ, Քէմպրիճի միջոցով, բոլոր այն Թերթերը, որ կը խօսին գրքիս մասին։ Ցարդ գրախօսականներ երեւցան Անգլիոյ, Հնդկաստանի, Պաղեստինի եւ Ամերիկայի Թերթերուն մէջ։ Անշուշտ, մէկ կարծիք չէ որ կը տիրէ։ Ոմանք, չափ չեն դնէր իրենց գնահատութեան։ Ուրիշներ կը քննադատեն խիստ ու անխնայ։

— Արուեստի ճշմարիտ գործերու ճակատագիրն է ատիկա եւ հարիւրի վրայ իննսուն պարագաներու մէջ՝ յաջողութեան լաւագոյն երաշխիքը ։ Գրական դպրոցի մը կը պատկանի՞ք սակայն ։

Ձեւը եւ խորքը՝ խորհրդապաշտ է, եթէ կ'ուզէք անպայման դասաւորում մը ընել։ Հարկ է խոստովանիլ, Թէ բաւական դժուար է գիրքս հասկնալը։ Բանաստեղծութիւնը հասկնալու համար, մեծ ճիգ կը պահանջէ արդէն։ Իսկ երբ անոր կը միանայ նաեւ իմաստասիրութիւնը — ինչպէս գրքիս պարագան — ըմբռնելը կը դառնայ աւելի դժուար։ Նոյնիսկ անոնք, որ կը սիրեն գիրքիս պատկերներն ու գիւտերը, կը դժգոհին ռճին խրթնութենէն։ Զիս գնահատողները, մեծ մասով, բանաստեղծներ են։ Չեմ զարմանար, բանաստեղծն է միայն որ կը հասկնայ բանաստեղծը ։

— Ո՞նե՞ք գրական նախասիրութիւններ եւ սիրած հեղինակներ ։

= Եթէ չվախնայի տարակուսութիւն մը յայտնած ըլլալէ, պիտի ըսէի, Թէ կը սիրեմ Շէյքսփիրը։ Կը կարդամ ու կը սիրեմ Վէրլէնը։ Բայց իմ պաշտած հեղինակս Բոպըրթ Պրաունինկն է ։ Չեմ ախորժիր յետպատերազմեան գրականութենէն։ Ինծի կը Թուի, Թէ փոխուած են զգալու եւ արտայայտելու կերպերը եւ փոխուած են դէպ՝ կերպով։ 48 տարեկան եմ եւ իմ տարիքիս, գրական ըմբռնումները դժուար կը փոխուին ։

Ի դէպ, կարելի է՞ քանի մը գիծեր ձեր կենսագրութենէն ։

= Մինչեւ 18 տարեկանս, առած եմ դասական ուսում։ Այսինքն, լատիներէն, յունարէն եւ պատմութիւն։ Ցետոյ ստացած եմ բժշկական վկայականս՝ Քէմպրիճէն ։ Ծառայած եմ անգլիական բանակին մէջ՝ քէփթընի աստիճանով ։

— Կրնայի՞ք բանաձեւել ձեր դժգոհանքը, որ ունիք նոր գրականութեան հանդէպ ։

= Պարզ է։ Պատերազմին Թողած աւերին հետքերը ազդած են նաեւ գրականութեան վրայ, որ խաղաղ ըստեղծագործութիւն մը ըլլալէ աւելի, դարձած է պատեհապաշտ ձգտումներու ազդակ մը ։

— Ծանօ՞թ էք հայ գրականութեան։

= Դժբախտաբար, չեմ գիտեր հայրենի լեզուս, որ կարենամ կարդալ։ Իսկ մայրենի լեզուս՝ անգլիերէնն է։ Ծնած եմ Անգլիա, անգլիացի մօրմէ ։ Անգլիա մնացած եմ մինչեւ 30 տարեկանս։ Կէսս Անգլիացի է, կէսս Հայ ։

— Հայերէն չէք կարդար, ոչ իսկ կրնաք խօսիլ կամ հասկնալ, մինչեւ հասուն տարիքնիդ ցանուած էք Անգլիա։ Արդ, ինչպէ՞ս պահել կը կարծէք ձեր կապը Հայ ժողովուրդին հետ , որուն մէկ զաւակն էք վերջ ի վերջոյ, կիսով կամ ամբողջովին ...

= Նախ՝ կայ արիւնը, որուն իրաւունքը կարելի չէ ժխտել։ Կարծուածին չափ դիւրին չէ ազատիլ արիւնի իրաւունքէն։ Ու յետոյ՝ կայ երաժշտութիւնը, որ լեզու չունենալով հանդերձ, ամէնէն արտայայտիչ ու կատարեալ ստեղծագործութիւնն է ժողովուրդներուն։ Իսկ մեր երաժշտութիւնը, մանաւանդ ժողովրդական ու եկեղեցական երգերը, ունին այնպիսի կախարդանք մը, աստուածային չեմ գիտեր ինչ մը, տիեզերական այն վսեմը, որ կրնան զարմի բերել ոչ միայն ինծի պէս կէս օտարացած մը, այլ, մինչեւ իսկ, բազմաթիւ սերունդներէ ի վեր այլասերածները։ Ես, հայ երաժշտութեան մէջ կը գտնեմ ինձմէ անկախ պատճառներով կորսնցուցած հայութիւնս եւ առաւելագոյն Հայրենիքը։ Ու երբեք չեմ փախցներ առիթը՝ ներկայ ըլլալու հայ երաժշտական հանդէսներուն ։

— Գոնէ ծանօ՞թ էք Հայոց Պատմութեան ։

= Այո, գիտեմ մեր պատմութիւնը ու տեղեակ եմ այն հանգրուաններուն, որոնցմէ անցած է հայ ժողովուրդը իր փոթորկոտ պատմութեան ընթացքին։

— Ինչքան ալ կտրուած ձեր ցեղին մայր երակէն, այսուհանդերձ, որպէս խորհող եւ զգացող մարդ, խորհած պիտի ըլլաք այն եղերական ճակատագրին մասին՝ որ ժերինը եղաւ։ Ունի՞ք եզրակացութիւն մը ։

= Իմ կարծիքով, գերազանցապէս արուեստագէտ ու աշխատասէր ժողովուրդ ենք։ Եւ իբրեւ արուեստագէտ, աւելի տարուած ենք մեր ապրումներով, մեր զգացումներով ու անտեսած ուրիշներունը։ Մինչդեռ, ապրելու համար, հարկ է ճանչնալ դիմացինը ։ Շրջապատը։ Հարկ է մտնել դիմանալ ուրիշին կօշիկին մէջ, ինչպէս կ'ըսեն Անգլիացիները։ Որովհետեւ, մեր գոյութեան սպառնացողները, տուեալ պահուն, այդ ուրիշներն են որ պէտք ըլլան ու որքան լաւ ճանչնանք զանոնք, այնքան դիւրացուցած կ'ըլլանք մեր ինքնապաշտպանութիւնը եւ հետեւաբար, գոյութիւնն ու տեւականացումը ։

— Իբրեւ ազգ, կրնա՞նք տեւել Թէ ոչ եւ, ըստ ձեզի, որո՞նք են անհրաժեշտ պայմանները։

= Այո, կրնանք տեւել, բայց այսօր աւելի մեծ դժուարութեամբ, քան երէկ։ Սովորական առումով, որպէս ազգ եւ հայրենիք տեւելու համար՝ անհրաժեշտ է հողը։ Հող չունինք այսօր։ Ու ազգապահպանումի մեր ճիգերը պէտք է ձգտին այդ ուղղութեամբ, այսինքն դէպի հողը։ Ըսի, Թէ առաջ աւելի նպաստաւոր էին պայմանները։ Բացատրեմ։ Թուրքիոյ մէջ, հակառակ մեր կրած հալածանքներուն եւ անտանելի կեանքին, կրնային տեւել, որովհետեւ, մեզ շրջապատող տարրը զուրկ էր քաղաքակրթութենէ, ուրոյն մշակոյթէ։ Մինչդեռ մենք ունէինք մեր քաղաքակրթութիւնը, մեր մշակոյթը՝ իբրեւ վահան։ Իսկ հիմա, փոխուած են պայմանները։ Ստիպուած ենք ճակատիլ մերինէն շատ աւելի բարձր ու խորունկ մշակոյթներու, քաղաքակրթութիւններու դէմ ։ Հոս է ողբերգութիւնը։

— Մտածա՞ծ էք այն միջոցներուն մասին, որոնցմով պիտի կրնայինք տեւել, ներկայ պայմաններուն մէջ ։

= Հարկ է բեկում մը յառաջ բերել Հայերու հոգեբանութեան մէջ։ Ազգերու տեւականացման մասին ես ունիմ իմ տեսութիւնս, բայց ճշդեմ, Թէ քաղաքականութիւն չէ որ կ'ընեմ այլ՝ իմաստասիրութիւն։ Մենք մեր բոլոր տանջութիւնները սրած ենք Թուրքին դէմ, շատ հասկնալի ու նաեւ շատ արդար պատճառներով։ Բայց կը մոռնանք, Թէ Թուրքը գործիքը դեր մը այն կատարեց եւ հայկական ողբերգութեան մէջ նոյնքան պատասխանատու էին նաեւ մեծ պետութիւնները։ Այս սխալ մեկնակէտը կը զրկէ մեզ յառաջ տեսնելու կարողութենէն։

— Բայց մեզմէ Թուրքին զատող տարբերութիւնը միայն ենթակայական չէ, այլ ունի առարկայական ամուր հիմեր։ Հողը՝ որուն անհրաժեշտութիւնը շեշտեցիք քիչ առաջ, բռնագրաւած է Թուրքը։ Բնական չէ՞ք գտներ որ կորզուած հայրենիքին այրող կարօտը ուղիղ համեմատի զայն մեզմէ խլողին հանդէպ մեր ունեցած ատելութեան.

= Շատ բնական։ Ճիշդ մեր դատին յաջողութեան մահահոգութիւնն է որ ընել կուտայ ինծի այդ դիտողութիւնը։ Ազգերը, պէտք է պաղարիւնութեամբ վարեն իրենց ճակատագիրը ։ Խտաճան, ամփոփուելին։ Սխալ է ժողովուրդներու մէջ գոյութիւն ունեցող եւ այլապէս օգտագործելի ուժականութիւնը (dynamisme) յարել արտաքին ուժերու դէմ ու ցրուել, վատնել։ Այս պարագային, բնական եռանդն ու կորովը կը դադրին ստեղծագործ աճեցումի ազդակներ ըլլալէ եւ կը վերածուին կեդրոնախոյս ուժերու, որոնք, կանուխ կամ ուշ կը վնասեն ենթակային։ Գերմանիոյ բոլոր դժբախտութիւններուն գաղտնիքը կը գտնուի հոս, հինէն ի վեր։ Իսկ ինչ որ պահած, զօրացուցած ու մեծցուցած է Անգլիան, ատիկա ատելութեան բացարձակ չգոյութիւնն է հանդէպ որ եւ է ցեղի, նոյն իսկ պարտութիւններու պարագային։ Ատով հանդերձ, գիտէք, Թէ Անգլիան ոչ իրաւունքներէն կը հրաժարի եւ ոչ ալ կը ներէ ։ Բայց կրկին շեշտեմ, Թէ իբրեւ քաղաքական ուղեգիծ չէ որ կը Թելադրեմ այս խօսքերը ։

ԱՐՍԷՆ ԲԱԳՐԱՏԵԱՆ

Հալէպ (Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐ. ՏԻՐՈՒՀԻ ԱՆԱՆԵԱՆ
եւ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
(Պէնլիցի)
Ամուսնացած

Ալֆորվիլ 7 մայիս 938

Իտալացիները կը մեղադրեն Ֆրանսան, զինուորական փոխադրութիւններ վերագրելով

Դատական նախարար Պ. Փօլ Ռէյնօ, որ Լոնտոն գացած էր ասդի օր, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, խորհրդակցելու համար Փրանքօ-Իտալական բանակցութեանց, սպանիական եւ չինական հարցերու մասին: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Հռոմի անգլիական դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ, միեւնոյն հարցերու մասին: Ֆրանքօ-Իտալական բանակցութիւնները միշտ առկախ կը մնան: Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը նիստի հրաւիրուած է հինգշաբթի օր, միանգամ ընդ միշտ լուծելու համար Սպանիոյ օտար կամաւորներու խնդիրը. Բաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանսա եւ Անգլիա պիտի առաջարկեն առ նուազն 30 եւ առ առաւելն 45 օր նորէն փակել Պիրէնեան սահմանագլուխը: Միեւնոյն ատեն սպանիական նաւահանգիստներու հսկողութիւնն ալ պիտի ապահովուի: Այդ միջոցին, իրաւասու օրկանները պիտի ձեռնարկեն օտար կամաւորներու յետս կոչման գործողութեանց, երկու ճակատներուն վրայ:

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին գումարման որոշումը նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց Իտալիոյ մէջ: Մինչ այս մինչ այն, իտալական մամուլը կը շարունակէ խստօրէն դատապարտել Ֆրանսան, պնդելով թէ զէնք եւ ռազմանիւթ կը ճարեն Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան: Արտաքին նախարարութեան հետ կապուած շրջանակներ կ'ըսեն թէ վերջին շաբաթներու ընթացքին Պիրէնեան սահմանագլուխը անցած են 5000է աւելի կամաւորներ, 50.000 մավզէր հրացան, 792 գնդացիր, 1200 թոն պայթուցիկ, 75 Շնայտէր թնդանօթ, 1500 Հոչքիս գնդացիր եւ 500 ինքնաշարժ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, մեծ քանակութեամբ չեխականապրանք Սպանիա փոխադրուած է Կոփենհայէն եւ Ռոտերտը 150 օդանաւ ճարած են, որոնք թռած են Զեխոսլովաքիոյ ճամբով, իսկ 150 հատ ալ գացած են ծովու ճամբով: Կ'ըսեն նաեւ թէ շարաթական 20.000 թոն քարիւղ եւ 15.000 թոն ցորեն կը փոխադրուի Սպանիա:

*** Յառաջիկայ կիրակի օր, 29 մայիս, ամբողջ Իտալիոյ մէջ ցոյցեր պիտի կատարուին, իբրեւ համակրանք Սպանիոյ ազգայնականներուն եւ իբրեւ պատասխան այն համերաշխութեան ցոյցին զոր Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատը կազմակերպած է հանրապետականներուն համար, միեւնոյն օրը: Այս առթիւ ճառ մը պիտի խօսի Մուսոլինի, անշուշտ անգամ մը եւս շեշտելով թէ Իտալիա վճռած է ապահովել Զօր. Ֆրանքոյի յաղթանակը:

Չեխոսլովաքիոյ վարչապետ՝ Ս Բրաւէրը Գերմաններու Առաջնորդին

Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը պաշտօնապէս հրաւիրեց Գերմաններու Առաջնորդը՝ Հէնլայն, խօսակցելու համար ազգութեանց նոր կանոնագրի մասին: Կը կարծուի թէ տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ այս շաբթու: Այս առթիւ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է մամուլին.

— Չեխոսլովաքիա կը գտնուի երկու սուրի մէջ.— Թոյլ տալ որ գերման ազգայնականութիւնը եւ չեխական ազգայնականութիւնը ընդհարին, եւ կամ կարգադրել ազգայնական խնդիրը: Պէտք է ամբողջական կարգադրութեան մը հասնինք եւ կիսկատար գործ չընենք: Չեխոսլովաքիոյ ազգութեանց կանոնագիրը պիտի հիմնուի երկու գլխաւոր սկզբունքներու վրայ.— վարչական ինքնօրինութիւն եւ համեմատական բաշխում: Մենք պէտք է այս պարտականութիւնը կատարենք տարին չլրացած: Մենք մեզ պիտի պաշտպանենք եթէ հարկ ըլլայ, բայց պատրաստ ենք տալու ինչ որ կը թրամադրեն մեր սահմանադրութիւնը եւ կացութիւնը»:

*** Հէնլայնի կուսակցութիւնը պատասխանելով այս հրաւէրին, յայտնեց թէ կը մերժէ որ եւ է բանակցութիւն, «ցորչափ հանդարտութիւնը եւ բարեկարգութիւնը վերահաստատուած չեն գերմանական շրջանին մէջ»:

Այս առթիւ կը հաստատուի թէ կարգ մը դէպքեր ծագած են Պոհեմիոյ մէջ, Գերմաններու եւ Չեխերու միջեւ:

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, ապրիլ 22ին յեղափոխութիւն մը պիտի յարուցանէին Չեկային Գ. մասնաւոր վաշտին սպաները, սպաննելով Սթալինն ու Վորոշիլովը եւ զինուորական դիկտատոր հռչակելով մարաջախտ Պլիւխէրը եւ հրամանատար Սապոշնիկովը: Բայց սպաներէն մէկուն կինը մատնութիւն ըրած ըլլալով, ամէն բան ջուրը ինկաւ: Այս առթիւ ձերբակալուեցան բազմաթիւ սպաներ:

*** Մայիս 18ին խորհրդային օդանաւ մը ինկաւ Տվինա գետին մէջ: 16 ուղեւորներէն չորսը մեռան, միւսները վիրաւորուեցան:

48 ԺԱՄ ԱՄՐԱՓԱԿ ԽՑԻԿԻ ՄԸ ՄԷՋ մնացին երկու հոգի, Պուռժէի օդակայանին մէջ, փորձելու համար իրենց օդադնացութեան կարողութիւնը: Օդը նօսրացուած էր, 7000 մեթր բարձրութեամբ օդի տպաւորութիւնը գործելու համար: Երկուքն ալ ողջ առողջ դուրս ելան խցիկէն:

ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ նոր ցանկ մը հրատարակելով, «Կոէն-կուառ» կը յիշէ նաեւ երկու Հայեր, Սարիմ Մաքսուտեան (Ֆաքիր Պիրման) եւ «Թուրք մը»), Գունեաթճեան: Այս վերջինը չորս ամիս բանտարկութեան դատապարտուած է Թուլուզի մէջ, մայիս 6ին, իբրեւ անօսատող արտաքսումի վճիռ մը: Թերթը կ'ըսէ թէ Գունեաթճեան 1933 սեպտեմբերին դատապարտուած էր իբրեւ գող, Սէն Ժիւոնի պատժական ատեանէն:

84 ՏԱՐԵԿԱՆ պառաւ մը եւ երկու զաւակները զինու զօրութեամբ դուրս հանուեցան ագարակէ մը, որուն վարձակալներն էին 50 տարիէ ի վեր, Տէօնքէրքի շրջանին մէջ: Գործողութիւնը կատարեցին տասը ոստիկանզինուորներ, աջակցութեամբ նոյնքան հոգապործներու: Վերջին պահուն պառաւը հրացան մը փնտռեց, դատական պաշտօնեան սպաննելու համար, բայց յետոյ մարելով, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ:

ԲՈՒԹՆ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ կը տիրէ Մարսէյլի նաւահանգիստին մէջ, խանգարելով նաւագնացութիւնը: Ծանօթ «միսթրալ»ն է, որ ընդհանրապէս մէկ շաբաթ կը տեւէ:

ՊԷՐՆՇԹԱՅՆ - ՊՈՒՌՏԷ մենամարտը տեղի ունեցաւ ուրբաթ կէս օրին, անհատական պարտէզի մը մէջ: Բոմէտի Ֆրանսէզի վերատեսուչը (Պուռտէ) երկրորդ փորձին աջ թեւէն վիրաւորուած ըլլալով, վկաները դադրեցուցին մենամարտը, հակառակ իր բուռն բողոքներուն: Ամբողջ գործողութիւնը տեւեց ութ վայրկեան: Երկու ոսոխները չհաշտուեցան:

ԻՏԱԼԻՈՅ ափրիկեան նախարարութեան խորհրդականը Նափոլիէն ճամբայ ելաւ դէպի Եթովպիա, 40 օրուան քննական պտոյտ մը կատարելու համար: Այս առթիւ ծրագիր մը պիտի մշակուի, նաւային կայան մը հաստատելու համար Հնդկական ովկիանոսին վրայ:

ԿԸ ՀԵՐՔՈՒԻ Հունգարիոյ հիթլէրականներու հայազգի վարիչին՝ Սալաշիի հրաժարման լուրը: Հրամանատարը կը պատրաստուի վերսկսիլ իր քաղաքական գործունէութիւնը, երբ դադրի ոստիկանական հսկողութիւնը:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ ձերբակալուեցաւ կօչիկի թագաւորը, Եէլինէք, ուրիշ երկու հրեայ առեւտրականներու հետ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քեռի» խումբի ժողովը այսօր, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական ժողովատեղին: Կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Վռամեան» Եռթակօմիտէի ժողովը՝ 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը:

«Մարզպետ» խումբի ժողովը 23 Մայիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին:

Այս ժողովներուն կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 Մայիս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

PETIT JOURNALի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՈՏԸՐ (Ծերակուտական, Նախկին Նախարար)

ԵՒ Պ. ԺՕՐԺ ՓԻՔՕ (ԴԵՍՊԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐԶՊԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ՄԻՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ս. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ):

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ»ի ընդարձակ սրահին մէջ:

Մանրամասնութիւնները առանձին:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, Կիրակի երեկոյ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Րաֆֆիի հերոսին՝ Սամուէլի կրկնակ ոճիրին առթիւ կազմակերպուած Փարիզի Համազգայինի Մասնաճիւղին կողմէ 24 Մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Բարեգործականի սրահին մէջ, 8 Ռիւ Գոսիւէ

Բացման խօսք Փարիզի Մասնաճիւղի նախագահ Տօքթ. Հ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆԷ կողմէ, դատը պիտի վարէ յայտնի իրաւաբան Պ. Հ. ԽՍՈՐՈՎԵԱՆ, ներածական Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆԷ, պաշտպան փաստաբան Պ. ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ, ընդհ. դատախազ Պ. Հ. ՍԱՄՈՒԷԼ, Սամուէլի դերը կը կատարէ Պ. Ռ. ԶԴՐԴԱՐԵԱՆ. Ժիւրիի անդամներ Տօքթ. ԱԼԼԱՋԱՆԵԱՆ, Տօքթ. ԱՍԼԱՆ, Պ. Տ. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ, Պ. Տ. ԲԷԳԶԱԴԵԱՆ, Պ. Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ, Տօքթ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ, Տօքթ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Պ. ՎԱԶԽԷՆ: Դատախազ Պ. ՊԷՐՆԱՐ ՎԱՀԷ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ՖՐ. Կ ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Թ. Պատգ. ժողովը կը բացուի յառաջիկայ հինգշաբթի, մայիս 26, Համբարձման օրը ժամը 2ին, 8, Rue Bossuet: Մուտքը ազատ է Ֆ. Կ. Խաչի բոլոր անդամուհիներուն:

Շրջ. Վարչութիւն

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Թ. Պատգ. ժողովի փակման առթիւ Ֆր. Կ. Խաչի աւանդական թէյասեղանը կիրակի 29 մայիսին, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 8, Rue Bossuet:

Մուտքը ազատ է Ֆ. Կ. Խաչի անդամ-անդամուհիներուն եւ համակիրներուն համար:

ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի «ԴՐՕՇԱԿ» ակումբի կողմէ ի նպաստ իր Գրադարանին: 22 Մայիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Խրիմեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏՕՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔՃԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն եւայլն: Մուտք՝ 6 ֆրանք:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ 22 Մայիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Գոսիւէ. Մէթրօ՝ Բուասոնիէր:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ԴԱՇՆԱԿ ՏՕՆԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

7 Rue Damesme -- PARIS (13)

Տէր եւ Տիկին Անտոն Հէքիմեան եւ զաւակունք, Պ. Վահան Հարիկեան, Տէր եւ Տիկին Թադէոս Գարագաշեան, Պ. Սուրէն Հարիկեան, Այրի Տիկին Ագապի Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գեւոնեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Արապեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Թորիկեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի զաւկին, եղբօր, քեռորդւոյն եւ ազգականին՝

ԱԼՊԷՌ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի (21 մայիս) առաւօտ ժամը 10.45ին Hôpital des enfantsի մէջ: Մուտքի դուռ՝ Impasse de l'Enfant - Jésus (147, Rue de Vaugirardի դիմացը): Մարմինը պիտի փոխադրուի Thiaisի գերեզմանատունը:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆԵՐԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆԵՐԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՅԻՍ
MARDI 24 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3738
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՆԱՒՈՐ ԿԱՅԾԵՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ

Բարեբախտաբար միայն քանի՜չորս ժամ տեւեց այն երաշխոնքը, որ կը տիրէր շաբաթ իրիկուն, երբեւ հետեւանք Չեխոսլովաքիոյ մէջ պատահած դէպքերու,— Սպանութիւն երկու Գերմանացիներու, զօրաշարժ եւն.:

Կացութեան ծանրութիւնը կը հաստատէր նաեւ անգլիական կառավարութեան բռնած դիրքը:

Յաջորդաբար երեք ձեռնարկներ կատարեց Մեծն Բրիտանիա, զգուշացնելով Գերմանիան, որպէսզի տեղի չտայ նոր բարդութեանց: Վարչապետն ու արտաքին նախարարը չհեռացան Լոնտոնէն, արձակուրդի գացած նախարարները ետ կանչուեցան, եւ կիրակի օրն ալ նիստ մը գումարուեցաւ, ինչ որ միայն բացառիկ պարագաներու մէջ կրնայ պատահիլ:

Կը թուի թէ այս ձեռնարկները անօգուտ չեն անցած:

Փոթորիկը հանդարտած է առ այժմ: Մանաւանդ որ, չեխական կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր, բարեկարգութեամբ կատարելու համար քաղաքապետական ընտրութիւնները, որոնք պիտի շարունակուին յառաջիկայ կիրակի:

Ուրեմն, բացառիկ դէպքերու չսպասուիր մինչեւ կիրակի: Մինչ այդ, մանաւանդ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները անկարելին կը փորձեն, կանխելու համար զինեալ ընդհարում մը:

Տիրող կարծիքն այն է թէ Հիթլէր նոր անակնկալ մը կ՚որոճայ, երեւութապէս ձայն չհանելով եւ հանդարտութեան հրաւիրելով իր կուսակիցները: Չէ՞ որ Աւստրիոյ կցումն ալ այդպէս կազմակերպեցին, մինչեւ վերջին պահուն գաղտնի պահելով ամէն բան:

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ միայն Չեխոսլովաքիան չէ որ մասնակի զօրաշարժ կատարած է: Զինուորական համախմբումներ կը նշմարուին նաեւ սահմանէն անդին: Նոյնիսկ լուրեր կան թէ Լեհաստան ալ կարգ մը միջոցներ ձեռք առած ըլլալով, դիտողութիւն լսած է Լոնտոնէն:

Ամէն պարագայի մէջ, Թունաւոր կայծեր կը յածին Եւրոպայի սրտին վրայ: Շատ աւելի թանձր քան մէկ - երկու շաբաթ առաջ: Լոնտոն երբեք այսքան մտահոգութեան մատնուած չէր, Աւստրիոյ կցումէն ի վեր: Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահը իսկ, հակառակ իր խաղաղասէր բնաւորութեան, իր յայտարարութեանց մէջ չեշտեց թէ «մեր պատմութեան ամենածանր եւ ամէնէն կարեւոր պահն է որ կ՚ապրինք, Մեծ պատերազմէն ի վեր»:

Ի վերջոյ ու՞ր կրնայ յանգիլ Թունաւոր կայծերու եւ սեւ ամպերու այս վրդովիչ կուտակումը:

Անշուշտ շատ բան կախում ունի «Մեծ»երու վերջնական դիրքէն:

Այդ մեծերէն Մեծն Բրիտանիա լարած է դիւանագիտական ճիգերն, ճնշելով թ՚ւ Գերմանիոյ թ՚ւ Չեխոսլովաքիոյ վրայ, որպէսզի համաձայնութեամբ լուծեն վէճը:

Լոնտոնի մէջ այն կասկածն ունին թէ Գերմանիա զինուորական շարժումներ կատարելով, կ՚ուզէ ծունկի բերել Փրական, որ պէտք կատարեալ ինքնավարութիւն շնորհէ Գերմաններուն:

Այս կասկածը աւելի կը զօրանայ Իտալիոյ բռնած դիրքով: Լուրեր կը պնդեն թէ Մուսոլինի խոստացած է բարեացակամ չէզոքութիւն պահել, նոյնիսկ բարոյական աջակցութիւն ընծայել, ճնշելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ, որպէսզի չփորձուին պաշտպանել Չեխերը:

Միւս երկու մեծերէն Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը զինուորական դաշինք ունին Չեխոսլովաքիոյ հետ: Բայց, Լոնտոնի մէջ ուրախական չեն գտներ որ մէկն ու մէկը անդէն շարժի, զինուորական աջակցութիւն ընծայելու համար Փրակայի: (Մեծն Բրիտանիա ինք երբեք տրամադիր չէ պատերազմելու Չեխերուն համար, ինչպէս կրկին եւ կրկին յայտարարեցին վարչապետն ու իր արտաքին նախարարը):

Ճիշդ է որ Մոսկուայի վարիչները յաճախ կը յիշեցնեն թէ պիտի յարգեն իրենց յանձնառութիւնները՝ Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ: Սակայն, կը թուի թէ աւելի շատ ճարտասանական շարժումներ են այդ խօսքերը, քանի որ Խ. Միութիւնը շատ աւելի լուրջ պատճառներ ունի տեղը ծանր նստելու:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, Լէոն Պլումի երկրորդ կառավարութիւնը կրկին հանդիսաւոր հաւաստիքներ տուած էր, զինուորական օգնութեան համար: Եւ սակայն, շատ բան փոխուած կ՚երեւայ այդ օրէն ի վեր: Հանրային կարծիքը երկուքի բաժնուած է Ֆրանսայի մէջ: Եւ եթէ դաշինքին հաւատարիմներ կան, նոյնքան բուռն հոսանք մը կ՚ընդդիմանայ անոր գործադրութեան:

Անցեալ շաբթու կարեւոր թերթ մը, «լ՚Օմ Լիպր», նախարար Ֆրոսարի օրկանը, հետեւեալ խորհրդածութիւնը կ՚ընէր իր նոր տնօրէնին ստորագրութեամբ.

— «Չեխական հարցը պիտի լուծուի: Գերմանիա դաշնակցային վարչաձեւ մը պիտի պարտադրէ Չեխոսլովաքիոյ, բայց Ֆրանսան եւ Անգլիա հակառակ չեն առար: Սուտ է ըսել թէ ամէն ինչ լաւ կ՚ընթանայ: Բայց գարշելի է ըսել թէ անպատճառ դէպի համաշխարհային պատերազմ կ՚երթանք»:

Ուրեմն, մեծերուն մեծերն ալ, իրենց հանդիսաւոր յանձնառութիւններէն աւելի, միջին ճամբաներ կը փնտռեն, կարճ կապելու համար չեխական փոթորիկը,— խաղաղութիւն, կը բաւէ որ պաշտպանուին իրենց կենսական շահերը:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը կրնայ պարզուիլ միայն յառաջիկայ շաբթու, չեխական ընտրութեանց լրացումէն վերջ, եթէ նոր անակնկալ մը չպատահի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԵԽԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԲԱՐԴԱՑԱՒ

ԵՐԿՈՒ ՊԱՀԵՍՏԻ ԴԱՍԵՐ ԴՐՕՏԻ ՏԱԿ ԱՌՆՈՒԱԾ

Անգլիական կառավարութեան երրորդ ձեռնարկը

Չեխոսլովաքիոյ խնդիրը ծանրակշիռ հանգամանք ստացաւ շաբաթ իրիկուն, երբեւ հետեւանք երկու գերման գործիչներու սպանութեան եւ զինուորական շարժումներու: Այս առթիւ, չեխական կառավարութիւնը գրօշի տակ առաւ երկու պահեստի դասեր, զինուոր ղրկելով գերմանական սահմանին վրայ: Թէեւ կառավարութիւնը բացատրեց թէ այս տնօրինութիւնը զօրաշարժի հանգամանք չունի, այլ սահմանուած է բարեկարգութիւնը պահպանելու քաղաքապետական ընտրութեանց առթիւ. սակայն մեծ յուզում կը տիրէ քաղաքական շրջանակներու մէջ: Այն աստիճան որ, բրիտանական կառավարութիւնը երրորդ ձեռնարկ մը կատարեց Պերլինի մէջ: Նոյն օրը անգլիական դեսպանը ներկայանալով Գերմանիոյ արտաքին նախարարին, ուզեց հասկնալ գերմանական կառավարութեան դիտումները: Նախարարը չծածկեց կացութեան ծանրութիւնը, մեղադրելով չեխական կառավարութիւնը եւ զայն պատասխանատու հռչակելով պատահելիք դէպքերուն: Այս տեսակցութենէն առաջ եւ վերջը բրիտանական դեսպանը հեռաձայնով կը խորհրդակցէր Լոնտոնի հետ: Միեւնոյն ատեն Հիթլէր իր ամառանոցէն Միւնիխ անցնելով, ամբողջ օրը հեռաձայնով կը խօսակցէր արտաքին նախարարին եւ անոր խորհրդականներուն հետ: Այդ միջոցին լուր տարածուեցաւ թէ Հէնլայն Հիթլէրի այցելած է, խորհրդակցելու համար:

Անդին, Լոնտոնի մէջ, Արտաքին նախարարը քաղաքէն չհեռացաւ, իսկ միւս նախարարները հրահանգ ստացան պատրաստ գտնուելու: Եւ կիրակի օր բացառիկ նիստ գումարեցին Անգլիոյ նախարարները:

Իրագէկներ մինչեւ 200.000 կը հաշուեն գրօշի տակ առնուած չեխական զինուորներու թիւը: Զօրաշարժը կատարուեցաւ վեց ժամուան մէջ: Շաբաթ կէս օրին ժամը 2էն մինչեւ ութ բոլոր կառախումբերը, ինքնաշարժները, հանրակառքերը եւ անհատական կառքերը կառավարութեան ձեռքն էին, դէպի սահմանագլուխ փոխադրելու համար պահեստիները, որոնք տարէց քաղաքացիներ են: Սահմանամերձ շրջաններու Գերմաններն ալ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին, մանաւանդ որ լուր առած էին թէ Գերմանիա զօրք համախմբած է սահմանին վրայ: Չեխական կառավարութիւնը պատնէշներ հաստատած էր սահմանագլուխին երկայնքը, դադրեցնելով մաքսային գործողութիւնները:

Պաշտօնապէս հաստատուեցաւ թէ շաբաթ օր ժամը 2.30ին սպաննուած են երկու Գերմանացիներ, երբ Թուացիներ կը բաժնէին, Հեծեալներու նստած: Չեխ սահմանապահները օրինական ազդարարութենէն վերջ, կրակ բացած էին: Գերմանացիներէն մէկը անմիջապէս սպաննուեցաւ, իսկ միւսը ստացած վէրքերէն մեռաւ երկու ժամ վերջը: Գերմանները այս առթիւ յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, ուր կ՚ըսեն թէ չեխական կառավարութիւնը իրապէս զօրաշարժ կատարած է, խախտելով սահմանադրութիւնը: Ճշմարտութիւն է որ այս տնօրինութիւնները եղած են զինուորական իշխանութեանց կողմէ, առանց վարչապետին կամ ներքին նախարարին գիտութեան, մինչդեռ սահմանադրութիւնը այդ երկուքին կը վերապահէ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել: Սահմանագլուխին վրայ երկու Գերմանացիներ սպաննուեցան հազարապետի մը հրամանով: Միեւնոյն ատեն խրամներ կը փորուին եւ պատնէշներ կը հաստատուին, քաղաքացիներու օժանդակութեամբ »:

Չեխոսլովաքիոյ նախագահին յայտարարութիւնները

Տոքթ. Պէնէշ, Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահը, շաբաթ օր ճառ մը խօսելով, հրաւիրեց բոլոր ազգութիւնները եւ քաղաքական կուսակցութիւնները որ պետութեան շահերը վեր դասեն ուրիշ ամէն բանէ, «որովհետեւ այս ժամուն, որ մեր պատմութեան ամենածանր եւ ամենակարեւոր պահն է Մեծ պատերազմէն ի վեր»: Եւ շարունակեց.

— «Մենք պէտք չէ վախնանք գալիք օրերէն, որ եւ է վախ պէտք չէ ունենանք եւ պէտք է պատրաստ ըլլանք ամէն պատահականութեան հանդէպ: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին խօսքեր լսուեցան պատերազմի հաւանականութեան մասին, բայց ես շարունակ յայտարարեցի թէ կարելի է խուսափիլ պատերազմէն եւ թէ կը յուսամ որ պիտի խուսափինք: Ես այսօր դարձեալ այս յոյսն ունիմ: Բայց եւ այնպէս, երկիրը պէտք է զօրացնէ իր բանակը եւ պատրաստ ըլլայ մինչեւ վերջը պաշտպանելու իր անկախութիւնը: Չեխոսլովաքիա ամբողջ Եւրոպայի պետութեանց մէջ ամէնէն լայնամիտ քաղաքականութիւնը կը վարէ ազգային փոքրամասնութեանց հանդէպ: Ներկայիս կացութիւնը փոխուած է կարգ մը տեսակէտներով եւ մենք պէտք է նկատի առնենք այդ փոփոխութիւնը, ազգութեանց քաղաքականութեան հոլովոյթին մէջ: Բայց բոլորն ալ պէտք է հասկնան թէ չենք կրնար ամբողջովին զոհել պետութեան շահերը: Կառավարութիւնը շատ կարեւոր ծրագիր մը կը մշակէ, որ պիտի ճանչնայ պետութեան բոլոր քաղաքացիներու եւ ազգութեանց իրաւունքներու հաւասարութիւնը, եւ անոնց պիտի ապահովէ տնտեսական եւ մշակութային դիրք մը՝ համապատասխան իրենց թիւին եւ ուժին: Այդ ծրագրին շնորհիւ բոլորն ալ պիտի կրնան զարգացնել իրենց ազգային նկարագիրը եւ իրենք զիրենք զգալ հաւասարներ հաւասարներու մէջ: Կառավարութիւնը որոշած է խնդիրը քննել յառաջիկայ օրերու ընթացքին, խորհրդակցելով բոլոր ազգութեանց եւ կուսակցութեանց ներկայացուցիչներուն հետ: Այս խորհրդակցութիւններէն վերջը, ծրագիրը պիտի ներկայացուի խորհրդարանին: Մենք որոշած ենք այսպէս շարժիլ, որովհետեւ Եւրոպայի կացութիւնը այդպէս կը պահանջէ: Մենք այսպէս պիտի նպաստենք Եւրոպայի խաղաղութեան: Գիտեմ, տարին անդին հարցնողներ կան թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ մեր հանրապետութեան ներքին ապագան: Բացարձակապէս ոչ մէկ բան կրնայ փոխել մեր ժողովրդապետական կարգուսարքը: Ոչինչ կրնայ փոխել կուսակցութեանց գործակցութիւնը՝ կառավարութեան ներկայ կազմին մէջ: Այս երկու կէտերը կենսական են պետութեան համար »:

Եզրակացնելով, նախագահը հանդարտութիւն եւ համերաշխութիւն յանձնարարեց, ապահովելու համար ներքին խաղաղութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԵՐԵՔ ՆՈՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ)

Խ. Հայաստան թերթի մայիս 10ի թիւէն կ՚իմանանք թէ Սիսիանի մէջ (Զանգեզուր) գնդակահարութեան դատապարտուած են «հակայեղափոխական - վնասարարական, աջ - տրոցկիստական, Դաշնակցական - նացիոնալիստական խմբակի անդամներ» Յովհաննէս Յարութիւնի Մոկացեան (վանեցի), Վաղարշակ Յովսէփի Ղազարեան եւ Պօղոս Սարգսի Պօղոսեան, խոբ-ը տարի բանտարկութեան՝ Պօղոս Նաւասարդի Պօղոսեան, հինգ տարուան՝ Գերասիմ Ծատուրի Մանուչարեան:

Այս առթիւ հրատարակուած դատական զեկոյցը կ՚ըսէ.—

— «Ժողովրդի թշնամի, դաւաճան խանչեանն իր արքանեակների ցանցը փութաջան կերպով տարածել էր նաեւ մեր հանրապետութեան շրջաններում: Դեռ 1933 թուին նա հաւաքագրում եւ որպէս ՀԿ(բ)Կ Սիսիանի շրջկոմի քարտուղար է ուղարկում իր հայրենակից Յովհաննէս Մոկացեանին, հրահանգելով նրան կանգ չառնել քայքայիչ գործունէութեան ոչ մի միջոցի առջեւ:

Սրիկայ Մոկացեանը կատարելով իր տիրոջ պատուէրը, իրեն շրջապատում է հակայեղափոխական, Դաշնակցական - տրոցկիստական թափթփուքներով: Դիվէրսիոն աշխատանքի (քայքայում) համար ստեղծւում է հակայեղափոխական - վնասարարական կազմակերպութիւն, որի մէջ էին մտնում ինքը Յովհաննէս Յարութիւնի Մոկացեանը, շրջանի հողբաժնի նախկին վարիչ Վաղարշակ Յովսէփի Ղազարեանը, վերջինիս մերկացումից յետոյ հողբաժնի վարիչ նշանակուած Պօղոս Սարգսի Պօղոսեանը, շրջգործկոմի նախկին նախագահ Գերասիմ Ծատուրի Մանուչարեանը եւ մեքենատրակտորային կայանի նախկին դիրէկտոր Պօղոս Նաւասարդի Պօղոսեանը: Հակայեղափոխական խմբակը ծանր հարուած է հասցնում առաջին հերթին շրջանի գիւղատնտեսութեանը: Թշնամական նպատակներով կոպիտ կերպով խախտելով լենինեան-ստալինեան ազգային քաղաքականութիւնը, այդ սրիկաները յատուկ ճնշում են գործադրում ադրբէջանական եւ մալականական բնակչութեան նկատմամբ, հարուածելով նրանց տնտեսութեանը: Հակայեղափոխական խմբակի ծաւալած վնասարարութեան հետեւանքով շրջանի աշխատաւորութիւնը մի քանի միլիոնի վնաս է կրում»:

Արաբները, Հայերը եւ Թուրքերը մեծամասնութի՞ւն շահելու Ալեքսանտրէթի ընտրութեանց մէջ

Ալէքսանտրէթէն կը հեռագրեն մայիս 20 թուակիր.—

Ալէքսանտրէթ եւ Քըրըքխան, Սանճաքին երկու առաջին շրջանները ուր Ազգաժողովին ընտրական յանձնախումբը բացաւ ընտրական գործողութիւնները, վերագտաւ հանդարտութիւնը, բուռն ջղայրգռութենէ մը վերջ, երբ յայտնուեցան առաջին արդիւնքները: Հեռաւոր վայրերէ եւ ուշացողներու համար բաց մնացած գրասենեակներէ հասած թիւերը կը հաստատեն նախորդ ցուցմունքները եւ քանի մը հարիւր ձայնով կ՚աւելցնեն ոչ - Թուրք համայնքներու կողմէ Թուրք համայնքին վրայ շահուած մեծամասնութիւնը: Սպասելով այս երկու շրջաններու վերջնական արդիւնքին, որ պիտի յայտնուի շաբաթ օր, քուէներու 53 առ հարիւր շահած են արաբ, հայ եւ յոյն օրթոտոքս համայնքները, իսկ Թուրք տարրերը միայն 47 առ հարիւր:

Նկատի առնելով ընտրական պայքարին պատճառած գերագրգռութիւնը, միջոցներ ձեռք առնուեցան, հաւանական դէպքեր կանխելու համար: Երէկ իրիկուն միջազգային մասնաւոր ատեանը վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտեց երկու հոյի հինգ գրգռիչներէ որոնք փորձած էին խանգարել ընտրական գործողութիւնները: Այս վճիռը կ՚ապացուցանէ թէ յանձնախումբը որոշած է յարգել տալ ընտրողներու ապահովութիւնը եւ քուէարկութեան անկողմնակալութիւնը: Հողատէր իշխանութիւնները իրենց ամբողջ կարողութեամբ կ՚աշխատին, դիւրացնելով յանձնախումբին աշխատանքը:

Հակամարտ կուսակցութեանց պայքարը այժմ կը սաստկանայ Անտիոքի շրջանին մէջ, որ ամէնէն բազմամարդն է եւ որուն քուէարկութիւնը պիտի վճռէ ընտրութեանց ելքը: Գործողութիւնները, որ պիտի սկսին երկուշաբթի օր, պիտի սահմանափակուին միայն երկու գրասենեակներու մէջ: Միջազգային յանձնախումբը հետզհետէ պիտի բանայ ուրիշ 20 գրասենեակներ, քուէարկութեան համար: Այս 22 գրասենեակներէն ութը պիտի բացուին քաղաքին մէջ, 14ը՝ շրջակաները: Կը կարծուի թէ մօտ մէկ ամիս պէտք պիտի ըլլայ, արձանագրութեանց համար: Ինչ որ ալ ըլլայ, Անտիոքի արձանագրութիւնները չափազանց փափուկ հանգամանք ունին, իւրաքանչիւր համայնքութեան անդամներու յարաճուն համերաշխութեան եւ դէմ դիմաց եղած խմբակցութեան կարեւորութեան պատճառաւ: Ոչ-Թուրք համայնքութեանց դիրքը բարւոքեցաւ քուէարկութեան պահուն իսկ, երբեւ հետեւանք իրենց հաւաքական ուժին գիտակցութենէն ծնած երեւոյթի մը: Կարգ մը տարրեր, մանաւանդ Ալէվիներ, որոնք տարուած էին Թրքական քարոզութիւններէն, վերջին պահուն շրջեցին իրենց դիրքը եւ առար շնորհիւ արաբ, հայ եւ քրիստոնեայ համայնքութիւնները կրցան միացեալ ճակատ կազմել քէմալական թափանցումին դէմ: Միւս կողմէ, Թրքական ճակատը, որ գլխաւորաբար կեդրոնացած է Անտիոքի մէջ, վերջին օրերս տասնապատկած է իր քարոզութիւնը, երբայր ճնշելու համար ոչ-Թուրքերու զգալապէս հաւասար զանգուածին առջեւ որուն պիտի միանան հաւանաբար—և նախատեսուածէն շատ աւելի մեծ համեմատութեամբ — երկար ատենէ ի վեր անորոշ դիրք մը բռնած Ալէվիները:

Ի՞նչ կ՚անցնի կը դառնայ Խ. Միութեան մէջ

Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, մայիս 21 թուականով.—

Ուկրայնայի բանուորական եւ գիւղացիական կազմակերպութիւնները այս միջոցիս կը նշանակեն իրենց թեկնածուները՝ Գերագոյն խորհուրդին համար, որ պիտի ընտրուի մօտերս: Թեկնածուներուն մէջ չերեւար Քոսիոր, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը: Չեն երեւար նաեւ ներքին գործավար Ուսպենսկիի եւ իր նախորդին՝ Լեպլեւսկիի անունները: Փոխուած են նաեւ հողագործական եւ առողջապահական գործավարները:

Մայիսի առաջին երկու շաբաթներու ընթացքին վեց հոգի գնդակահարուած են Ուզպէքիստանի մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԽՈՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Այսպէս, ուրեմն, — Թուրքիա եւ Ցունաստան, ըլլալով համերձ Պալքանեան Ուխտի անդամներ, անհրաժեշտ նկատած են «լրացուցիչ» դաշինքը կնքել։ Կամ՝ «Վրադինիի» բացատրութեամբ՝ Ցունաստան «խոր անհրաժեշտութիւն է զգացած՝ դրացի ու բարեկամ Թուրքիոյ հետ աւելի սերտ գործակցութեան մը»։ Նոյնը՝ Թուրքիան, անշուշտ։

Պատճա՞ռը այս սերտ գործակցութեան, — կը հարցնէինք մեր նախորդ յօդուածով։

Մեր նախորդ յօդուածով պարզեցինք թէ այդ դաշինքը կամ անոր ծընունդ տուող պատճառները արդիւնք են ներկայ պայմաններուն ու ապագայի յատուկ նախատեսութեան։ Կը մնայ ճշդել այդ պայմանները եւ ապագայ հաւանականութիւնները։

Պուլկարիա այն միակ պալքանեան պետութիւնն է, որ մաս չի կազմեր Պալքանեան Ուխտին։ Ան սահմանակից է, սակայն, այդ Ուխտին պատկանող չորս պետութիւններուն, — Թուրքիոյ, Ցունաստանի, Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ։

Եւ այս չորս պետութիւններուն հետ ալ հողային հաշիւ ունի։ Իր բանակը, զանազան թուականներու, գացած է Նիշ, Պուքրէշի մօտ, Սելանիկ ու Չաթալճա։ Այսուհանդերձ, այսօր ան զրկուած է շատ մը հողերէ, որոնք ոռոգուած են իր զաւակներուն արիւնով։ Այն շրջանին երբ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը ի զօրու էր — ու կանգուն էին, Ժընեւի հետ, Փոքր Համաձայնութիւնն ու Պալքանեան Ուխտը — այս վերջինին պատկանող չորս պետութիւնները խտօրէն օղակած էին Պուլկարիան։

Այդ օղակը հետզհետէ թուլցաւ, սակայն։ Պուլկարիա վճռապէս վանեց մակեդոնական հարցը, որ պատուար մըն էր իր ու Եուկոսլաւիոյ միջեւ։ Ու այս երկու սլաւ ժողովուրդներու միջեւ կնքուեցաւ «յաւիտենական բարեկամութիւն» մը, որ օրէ օր կ'արմատանայ։

Ռումանիա այնքան հող ունի, որ ստիպուած է խաղաղ միջոցները չանտեսել՝ իր ու իր հարաւային հարեւանին՝ Պուլկարիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութեանց բարձումին համար։

Կը մնան Թուրքիան եւ Ցունաստանը։ Իսկ այս երկուքը, միասնաբար, 719 քիլոմէթր երկարութեամբ հասարակաց սահման մը ունին Պուլկարիոյ հետ։

Գիտակցաբար պիտի չխօսինք այն պատճառներու մասին, որոնք թէ՛ Թուրքիան եւ թէ՛ Ցունաստանը կը մղեն «միասնաբար պաշտպանելու իրենց հողամասերը»։ Բաւականանանք ըսելով թէ Պուլկարիա, հրամարած արեւմտեան սահմանի իր պահանջներէն, իր քաղաքական հայեացքը ուղղած է դէպի հարաւ ու հարաւ-արեւելք։

Մանաւանդ որ, նոյնիսկ հաշտութեան դաշնագրով, Եգէականի վրայ ելքի խոստում մը ունի առնուած։ Իսկ վերջին տասնամեակին քաղաքական փոփոխութեամբ տեսաւ, թէ իր շուրջ սեղմուած օղակին անդիէն ու բիրտ առանցքը կազմեց Թուրքիան։

Թուրքեւհելլէն դաշնագրին պատճառներէն երկրորդը աւելի կարեւոր է, սակայն։

Համաշխարհային պատերազմը թէ՛ Թուրքիոյ եւ թէ՛ Ցունաստանի ցոյց տուաւ թէ իրենք ո՛րքան շատ կախում ունին մեծ պետութիւններէն։ Վասնզի, մեծերը տէրն են ծովերուն եւ համաշխարհային բոլոր ճամբաներուն։

Կը յիշուի, թէ նոյն այդ պատերազմի ընթացքին Ցունաստան ստիպուեցաւ դահընկէց ընել Կոստանդին թագաւորը, տեղի տալով Պիրէոն ցամաք ելած Համաձայնական ուժերուն առջեւ (1917, Յունիս 14)։

Թուրքիա կրեց ուրիշ հարուած մը։ Տարտանէլի թրքական «յաղթանակը» մեկնեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք։ Բայց, երբեք զանց մի առնէք կարեւորագոյն պարագայ մը, — Համաձայնական տորմիղը, երկար ատեն ծեծելով Պոլսոյ արեւմտեան դուռը, տախտակ Թուրքիան, որ չարաչար պարտուեր Կովկասի ու Պաղեստինի ճակատներուն վրայ։ Այդ անցեալէն թելադրուած, եւ ապագայի աւելի զօրեղ ու աւելի վճռական յարձակման մը դէմ — զոր հաւանական կը գտնեն — Թուրքիա եւ Ցունաստան կ'աճապարեն «սերտ գործակցութեան» մը «վճռական քայլը» առնել։ Վասնզի, «խոր անհրաժեշտութիւնը» կը զգան ատոր։

Իսկ թէ Միջերկրականի ու մանաւանդ անոր արեւելեան մասին մէջ աւելի լայն չափերով զինուորական շարժումներ հաւանական են, — ոչ մէկ կասկած այդ մասին։

Եթովպիոյ գրաւումի օրերուն, մազ մնաց որ Իտալիա եւ Անգլիա կոկորդ կոկորդի գային։ Մեծն Բրիտանիա իր նաւատորմին մէկ մասը կեդրոնացուց Միջերկրական։ Իսկ Մուսոլինի շարժման մէջ դրաւ իր տորմիղը։ Ու բախումը այնքան հաւանական դարձաւ, որ, փտանգաւոր պահուն, Լոնտոն արագ համաձայնութիւն ուզեց Թուրքիոյ եւ Ցունաստանի՝ անոնց գործակցութեանը մասին, եթէ ինք կռուի բռնուի Հռոմի հետ։

Անգլիոյ այս պահանջը, — որ իրապէս արագօրէն ծնունդ տուաւ «Միջերկրականեան» կոչուած կարճատեւ ուխտին, — կ'ապացուցանէր երկու բան։

Առաջին, — պատերազմէն քսան տարի վերջ եւս թէ՛ Թուրքիա եւ թէ՛ Ցունաստան կախում ունէին մեծէ մը կամ մեծերէն (այս անգամ ուրիշ ձեւի տակ)։

Եւ երկրորդ, — Թուրքիա եւ Ցունաստան պատճառներ ունէին, խաղաղութեան այնքան կողմնակից ու կապուած ըլլալով հանդերձ, այդքան արագ կերպով համաձայնելու թէ՛ իրենք Անգլիոյ հետ են ու Իտալիոյ դէմ… Նոյն թուականին, այդ պատճառները ուրիշ բան չէին, բայց եթէ իրենց ցանկութիւնը՝ Իտալիան հարուածուած տեսնելու, — անոր հետ հարուածուած տեսնելու համար իտալական ձգտումները, որոնք կը տարածուին իրենց ջուրերուն կամ հողերուն վրայ։

Դէպքերը ուրիշ կերպ դասաւորուեցան, սակայն։ Եթովպիան գրաւուեցաւ։ «Միջերկրականեան Ուխտը» դադրեցաւ։ Եւ երկու տարուան ընթացքին պատմութեան անցան եւ՛ հաւաքական ապահովութիւն, եւ՛ հակիտալական ճակատ։ Աւելին, — նոյն Անգլիան, այս անգամ, նոյեմբեր արագ համաձայնեցաւ Իտալիոյ հետ՝ տանելով նոյնիսկ… կարծիքն առնելու Արեւելեան Միջերկրականի երկու փոքրերուն — Թուրքիոյ եւ Ցունաստանի — բոլորովին անտեսելով մէկուկէս տարի առաջ իր հրաւէրը անոնց արագ համաձայնութեան մասին, գամ մը եւս զգացնելով թէ պարտաւոր են իրենց գլխուն ճարը նայիլ…

Ատոր վրայ բարդեցէք Իտալիոյ քաղաքական այժմու դիրքը, Անշլուսէն վերջ Պերլինէն ստացած երաշխիքը՝ իր ազդեցութեան կամ գրաւումի գօտիի մասին, յարաճուն ուժը, ծովի փառասէր անզօրութիւնը եւ մանաւանդ իտալեւանգլիական համաձայնութեան թուղթին կէտերը եւ Չէմպըրլէյնի հիմնական ու անփոփոխ առաջարկը, — գիտէք, բայց կրակի հետ չխաղալ…։

Կասկած չկայ, ուրեմն, որ Թուրքեւ յոյն «սերտ գործակցութիւնը» առաւելապէս ծնունդն է այս իրողութեան։

Ըսինք, միանգամայն, որ այդ գործակցութիւնը, — եթէ իրապէս ու անպայման յարգուի, — փոխադարձօրէն կը շնորհէ նպաստներ։

Այսպէս, Ցունաստան ունի կղզիներ ու կղզեակներ, — անոնց կարգին նաեւ Կրետէն, — որոնց շնորհիւ Կիւրենեան շրջանին (իտալական) կը մերձենայ 200 մղոնի չափ։ Եթէ, ուրեմն, օժտուած ըլլայ ծովային բաւարար ուժով մը, կրնայ նկատելի դեր խաղալ այդ մեծ ճամբուն վրայ։ Ցունաստան չունի այդ ուժը։ Չունին երկուքը միասին՝ Թուրքիա եւ Ցունաստան։ Բայց Անգլիոյ հետ գործակցութեան մը պարագային կրնային օգտակար ըլլալ։ Ցունաստան Եգէականի մէջ ունի նաեւ Սալամինեան, որ ժամարժէք կայան մըն է, լաւ պաշտպանուած եւ շատ յարմար՝ ծովային ուժերու ապաստան ծառայելու համար։ Ան ունի նաեւ բազմաթիւ ծոցեր ու նաւահանգիստներ, որոնք, սակայն, անկազմակերպ են եւ ծովային մեծ պետութեան մը հետ գործակցութեան մը պարագային միայն կրնան օգտակար ըլլալ։

Թուրքիա, իր կարգին, ունի Իզմիրը։ Երկրորդական խարիսխ մը։ Բայց վերջերս բաւական ամրացուած։

Անկէ եօթը ամիս առաջ գրեցինք, Յառաջի մէջ, թէ Թուրքիա Իզմիրի մօտ՝ Չէշմէ նաւահանգիստը յանձնած է Անգլիոյ, համաձայնելով որ Մեծն Բրիտանիա ծովային կայան ընէ զայն։ Ապահովաբար, շատեր թերահաւատութեամբ նայեցան մեր այս տեղեկագրութեան, ժամանակ որ եւրոպական մամուլը բնաւ արձագանգ չեղաւ։ Արդ, այս իրողութիւնը, թէեւ ամիսներ վերջ, կը հաստատեն նաեւ օտար աղբիւրներ։ Այսպէս, Պուլկարիայէն Սլովօ թերթը, զոր կը խմբագրէ նախկին նախարար, երեսփոխան եւ պահեստի զինուորական Քոժուխարով, կը գրէ — «Թուրքիա, ծանօթ է այլեւս, վերջերս, որոշ համաձայնութեամբ մը, Մեծն Բրիտանիոյ յանձնեց Չէշմէ նաւահանգիստը՝ Քիոս կղզիին դէմ, ուր այսօր կը խարսխէ անգլիական ծովային տորմիղ մը՝ իտալական Երկոտասան կղզիներուն մօտիկը։ (Սլովօ, 24 Մայիս 1938 թիւ 4746)։

Անշուշտ Թուրքիա պատճառներ ունէր այս զիջումը կատարելու Անգլիոյ, հակառակ անոր որ Աթաթիւրքի նշանաբաններէն մէկն էր, Լոզանի կրկնակի՛ յաղթանակներու օրերուն, «թոյլ չտալ որ եւ է օտար ոտնձգութիւն ազգային սահմաններէն ներս»։

Եթէ փորձենք քիչ մը աւելի խորը թափանցել Սանճաքի խնդրին եւ Թուրքիոյ յամառ հետապնդումներուն, պիտի գանք այն եզրակացութեան, որ Էնկիւրի Ալեքսանտրէթի խնդիրը անմիջական կերպով կապած է Արեւելեան Միջերկրականի հարցին, — ճիշդ այնպէս, ինչպէս Տարտանէլի ապառազինման իր պահանջը (1936) որ, — չմոռնանք, — ժամանակագրական կարգով կը մնայ նոյն գծին վրայ՝ Եթովպիոյ արշաւանքին, իտալեւանգլիական տարակարծութեան, «Միջերկրականեան Ուխտին» եւ Մոնթրէօյին հետ։

Կը խորհինք թէ սպառած եղանք այն պատճառները, որոնք ծնունդ տուած են Թուրքեւհելլէն դաշինք-զինակցութեան։

Վերջացնելէ առաջ, սակայն, հարկ կը զգանք պատասխանել նաեւ ուրիշ հարցումի մը, որ նոյնքան կարեւոր է։

— Կը գործադրուի՞ այդ զինակցութիւնը, երբ իրապէս ալեկոծի Արեւելեան Միջերկրականը եւ «իրենց ջուրերն ու հողամասերը վտանգուին»։

Կը տարակուսինք։ Կ'ըսենք թէ ինչո՞ւ…

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱԳԻՐ ՀԵՂԻՆԱԿ ՄԸ

(ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ)

ԽՄԲ.— Կիրակի օր հրատարակեր էինք «Ազդակ»ի աշխատակցին զրոյցը՝ անգլիագիր հեղինակի մը՝ հարիւրապետ Ալթունեանի հետ։

Ստորեւ՝ խօսակցութեան երկրորդ մասը։—

— Ծանօ՞թ էք գաղթահայ կեանքին եւ մեր իրականութեան մէջ գործող քաղաքական հոսանքներուն։

— Գիտեմ թէ կան գլխաւոր երկու կուսակցութիւններ. Դաշնակցականներ եւ ռամկավարներ։ Գիտեմ նաեւ, թէ մեր ժողովուրդին մեծամասնութիւնը ունի ազգայնական ուղեգիծ։ Եւ լաւ որ այդպէս է։ Դուք ալ անշուշտ կուսակցութեան մը կը պատկանիք։ Պիտի հարցնէի թէ ո՞ր մէկուն կը պատկանիք, բայց աւելորդ կը գտնեմ հարցումը։ Քանի որ երիտասարդ էք, Դաշնակցական պէտք է ըլլաք։ Ես ալ, երիտասարդութեան օրերուս, հակառակ օտար միջավայրիս, կը խանդավառուէի Դաշնակցութեան գործերով եւ անգլիացի բարեկամներուս պատմել Դաշնակցութեան հերոսական գործերը՝ հպարտութիւններէս մէկն էր։ Բայց… քանի տարիքս կ'առնեմ, անհրաժեշտ կը գտնեմ աւելի պաղարիւն քաղաքականութիւն մը։

— Դաշնակցութիւնը հիմա այն գործունէութիւնը չունի, ինչ որ ունէր ձեր երիտասարդութեան շրջանին։ Փոխուած են պայմաններն ու իր զէնքերը, թէեւ սա՛ ալ, նոյնը կը մնայ իր նըպատակը, զէն չփրագործուած։ Հիմա, գաղութներու մէջ, իր գերագոյն ճիգն է Հայը Հայ պահել։ Բայց, հասուն տարիքի մէջ ձեր փնտռած պաղարիւն քաղաքականութիւնը ռամկավարներո՞ւնն է արդեօք։

— Ռամկավարներն ալ շատ պաղ են։ Եթէ հարիւր տարի ապրիմ, անոնք չեն կրնար քայլ մը անգամ առաջ տանիլ հայ ժողովուրդը։ Անզօրծութիւնն են ռամկավարները։ Բացարձակ անշարժութիւնը։ Ինծի կը թուի, թէ անոնց քերթութիւնը՝ կեանքի հրամայական պահանջները չէ ըմբռնած։ Աւելի՝ անոնց ժամանակավրէպ գոյութիւնը։ Մեզի անհրաժեշտը յառաջդիմասիրութիւնն է։ Իրողութիւնները դիմագրաւել այնպէս՝ ինչպէս որ կան։ Բայց ներեցէք որ չկրնամ աւելի հիմնաւոր կարծիքներ յայտնել այժմէական հարցերու մասին, քանի որ կ'ապրիմ կտրուած կեանքով, տուներս եւ հիւանդանոցիս մէջ։ Կարծեմ աւելի շահեկան էր մեր գրական զրոյցը։

— Լաւ, անցնինք դարձեալ գրականութեան։ Ի՞նչ կարծիք ունիք Մայքըլ Արլէնի մասին։

— Չեմ կարդացած։ Կը ճանչնամ համբաւով միայն։

— Իսկ Ուիլեըմ Սարոյեա՞նը։

— Ջանացի կարդալ։ Անհեթեթօրէն՝ չեմ հասկնար։ Ցուցահանդէսականօրէն կը մնամ անհաղորդ։ Չեմ ըսեր թէ տաղանդ չունի։ Բայց նաեւ չեմ գիտեր թէ ինչի մէջ կը կայանայ իր տաղանդը։ Ուրեմն՝ իրաւունք չունիմ կարծիք յայտնելու։ Քննադատութեան մէկ սխալն է, հաւնիլ կամ չհաւնիլ։ Գէշ կամ աղէկ ըսել։ Իրականութեան մէջ, բոլորովին տարբեր կը ներկայանայ խնդիրը։ Քննադատը պարտաւոր է մօտենալ եւ վերլուծել այն գործը միայն՝ որուն գեղեցկութիւնը կամ տգեղութիւնը կ'ըմբռնէ։ Դիտելու այս կէտը առած եմ կ'ուզէս՝ որ նկարչունէ է։ Սարոյեան կրնայ տաղանդ ունենալ, բայց ոչ ինծի համար, քանի որ չեմ հասկնար։

— Ձեր այսքան բուռն չէլը, «չեմ հասկնար»ին վրայ, կրնայ բացատրուիլ նաեւ «չեմ սիրեր»ով։

— Կրնայ ըլլալ…

— Կրնայ նաեւ ըլլալ, որ Սարոյեան իմանայ ձեր կարծիքը՝ իր մասին…

— Tant pis ! Արդէն մեծ համբաւ մը չէ որ ունիմ Ամերիկացիներուն մասին։

— Ի՞նչպէս կը գնահատէք Մամուլեանը։

— Սինեմա չեմ երթար…

— Ի՞նչ կարծիք ունիք Վէրֆէլի վէպին՝ «Մուսա Տաղի 40 օրերը» մասին։

— Չեմ կարդացած։

— Թոյլ տուէք յայտնել զարմացումս։

— Հարկ չկայ զարմանալու։ Նիւթը արդէն ծանօթ է ինծի։ Նոր բան մը չէ որ պիտի սորվիմ կարդալով։

— Բայց կրնայիք կարդալ իբրեւ գրական ստեղծագործութիւն մը, որ այնքան մեծ հռչակ ստացաւ։

— Ճի՛շդ այդ պատճառով չկարդացի։ Հռչակը երբեք չափանիշ մը չէ արժէքին։ Կինս կարդաց այդ գիրքը, ինչպէս եւ բարեկամներէս ոմանք։ Բայց ես հաւատք չունիմ շատ կարդացուած գիրքերուն վրայ։ Գրականութիւնը դարձած է հիմա ռէքլամի գործ մը։ Իշխողը գրագէտին արժէքը չէ այլեւս, այլ՝ գրավաճառին ճարտարութիւնը։ Պիտի ըսէք, թէ միլիոններ Շէյքսփիրը կը կարդան դեռ։ Կը կարդան… ներկայութեան համար։ Հարցուցէք մէկուն. — Շէյքսփիրը՞ն կ'ախորժիս թէ ձեր լրագրին առօրեայ թերթօնէն։ Եթէ պարկեշտ մարդ մըն է, պիտի նախընտրէ Թերթօ[նը]… Ճաշակներու այս խաթարումն է … կը պատճառէ հեղինակը … ռեատաղջ … աժբաղին կարծիքը եւ …

— Ո՞ր հանդիպած էք զինք …

— Առաջին անգամ հանդիպեցանք 1911ին, … մէջ … բորդ անգամ տեսայ զինք … մէջ, Վերսայլի դաշնագրին օրերուն … Հայերս ալ մաս կը կազմէր այն … պատուիրակութեան, որ պաշտօն … հետապնդելու հայկական իրաւունքը … րը. Կային նաեւ Ահարոնեան … Նուպար եւ ուրիշներ։ Բոլորն … կարելին ըրին։ Իսկ … յայտնի է ձեզի։ Վերջին անգամ … ընդին հանդիպեցայ … տարի առաջ, 1934ին, Անգլիա … ուր կը ծառայէր իբրեւ … պարզ զինուոր։ Մեր բարեկամ … եր հիմնուած էր գրականութեան … մամուլուորապէս … Իմ եւ Լօրէնսի միջեւ … միին ունէր ճաշակի եւ մտածում … ցարձակ նոյնութիւն՝ գրական խնդ… նիրու հանդէպ։

Չէ՞ք ուզեր քիչ մը խօսիլ … անի…

— Ձեր Թարգմանիչը յօդուածը … գրքիս մէջ ըսած եմ այն բոլորը … կարելի է ըսել։ Նոր բան չունիմ … սելիք, գէթ առայժմ։

— Եթէ չէք ուզեր յիշատակներ … տահիլ, գոնէ յայտնեցէք թէ, ի՞նչ … պաւորութիւն կը թողուր զինք … ցողներուն վրայ եւ Անգլիոյ մէջ … կարծիք կայ իր մասին

— Դժուար էր հասկնալ Լօրէնսը … ժամանակ կապուիլ իրեն հետ … անգամ մը մտերմացողը, այլեւս … կրնար մոռնալ զինք։ Իր շուրջը … գանք միայն կը պարտադրէր։ Անգլիոյ մէջ կը ճանչցուի իբրեւ արդիւն … րսս մը եւ տաղանդաւոր գրագէտ …

— Վաւերակա՞ն է իր գրական … բաւը եւ ի՞նչ գործով։

— Անոր «Իմաստութեան եօթը սիւները», որ կը նկատուի … լուսաւորոյթ մը ու Լօրէնսը կը … ամէնէն մեծ ու վաւերական գրագէտ … ներու կողքին։ Թարգմանած է … բոսի Իլիականն ու Ոդիսականը … ձակով, ինչպէս նաեւ Փրանսական … կու վէպեր։ Կայ դեռ իր … պարզ զինուորի մը օրագիրը … չատ տարածուած է։ Գրական … գէմը մըն է Լօրէնս։

— Բայց դժուար է հաշտեցնել … կաղափարին հետ, թէ պիտի … Նուիւմ Լօրէնսի բարեկամէն, … գրուած մը տանելու «Արաբիոյ … Թագ արքային կեանքէն»

— Լաւ, քանի որ այնքան կը … գէք, պատմեմ հատ մը, որ … արդէն։ Քիչ առաջ, Վէրֆէլի … տուիքով կ'ըսէի, թէ տոյց է … շատ տարածուած ըլլալը … նոր արժէքին։ Արդ, Լօրէնս, … վայել հոգեբանութիւն մը, որ մը կը … րութիւնը այն անունէն ու … օգտագործիկին՝ որ համբաւ կը … Իր «Իմաստութեան եօթը սիւներ»ը … լոյս տեսած էր եւ բովանդակ … կան մամուլը կը տարփողէր … ամփերուն հասցնելով հեղինակին … դանդը։ Ճիշդ այդ օրերուն, … պատմուածքներ գրեց Լօրէնս, … բողջ ճարտարութիւնն ու … թափելով անոնց վրայ եւ … մակը թերթերու… ծածկանուն …

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (70)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Սուիթին անսաւ որ յաջող հարուած մը իջեցուցած էր, աւելի առաջ գնաց։

— Անհրաժեշտ չէ, մեծ դիւրութեամբ կրնամ ըսել Քազըմին որ իր մարդիկը ղրկէ՝ մթերանոցը աչքի անցընելու համար ․․

— Շատ աղէկ, նորէն ձեր ուզածին պէս թող ըլլայ… ձեր ձեռքն եմ ես… կամ… բայց ճիհատին թուականը չեմ կրնար ըսել, որովհետեւ ես ալ չեմ գիտեր… Թերեւս տակաւին որոշուած չէ ․․

Ամբողջ վայրկեան մը Սուիթին սարսուռէ բռնուեցաւ։ Ճիհատ բառը իր մտքին մէջ բոցավառուեցաւ իր բոլոր սարսափելի կարելիութիւններով։ Րէուֆի հայրենասիրական զառանցանքներուն շատ քիչ կարեւորութիւն տուած էր, բայց հիմա խնդիրը տարբեր կերպով կը ներկայանար եւ շատ աւելի հեռուները կ'երթար քան ներքին յեղափոխութիւնը, որուն որուն պատմութիւնը կը լսէր տասը վայրկեան մը առաջ. որովհետեւ ճիհատ՝ կը նշանակէ նուիրական պատերազմ մը։ Այս մարդոց նպատակը մի միայն Քէմալը ջախջախել եւ Թուրանեան հին օրէնքները վերահաստատել չէր. անոնք զաւանցած էին օ'րուան իշխանի դէմ եւ կոյր մոլեռանդութեամբ կ'աշխատէին ամբողջովին իրականացնել իրենց ծրագիրը։ Աւելին կը նշանակէր հրդեհ մը բռնկեցնել պալքաններուն մէջ, իրենց կրօնակիցները հաւանաբար համակրութիւն ցոյց պիտի տային իրենց շարժումին Հնդկաստանի, Սուրիոյ, Պաղեստինի, Եգիպտոսի եւ Ալճերիոյ քրիստոնեաները, ու նկատի ունենալով Եւրոպայի անտարբերութիւնը անոնց շարժումը կայծ մը պիտի ըլլար պայթեցնելու համար դէպի մահ տանող աշխարհը պատերազմ մը որուն պիտի մասնակցէին Մեծ Պետութիւնները նոր զինակցութիւններով։

— Ո՞րքան ժամանակէն կը կարծէք որ ձեր բանակը Սելանիկ կրնայ հասնիլ, հարցուց անզգուշաբար։

Արիֆ՝ Սուիթինի մտավախութիւնները հասկնալով անփութօրէն պատասխանեց։

— Թերեւս շաբաթ մը, կամ աւելի, որովհետեւ մեր օդային ուժը կըրնայ յունականը ջախջախել քանի մը ժամէն… Քէմալ առնուազն սահուած է զօրաւոր զէնք մը զոր կըրնանք գործածել երբ առիթը ներկայանայ… Թուրքիայէն դուրս գտնուողները գաղափար անգամ չունին թէ ինչ համբաւ եւ ուժ կը ներկայացնեն մեր օդանաւերը…

— Այդպէ՞ս, ուրեմն…

Սուիթին կեցաւ վայրկեան մը՝ բոլորովին ապշած այդ լուրէն աւելի կարեւոր գաղտնիքէն զոր Թուրք երիտասարդը կը պարզէր իրեն։ Այլեւս կասկած չկար որ երբ այս խնդիրը իշխանութեան գլուխ անցնէին «կապոյտ չուխէ» մը գերը պիտի կատարէին անպատճառ եւ աւանտակարգ պատերազմ մը պիտի բռնկեցնէին մէկ օրէն միւսը։ Իրեն յանձնուած պաշտօնը յանկարծ մեծ կարեւորութիւն կը ստանար։ Ուրեմն ամէն ինչ պիտի ընէր կարելի եղած մանրամասնութիւնները փրցնելու համար. կամ պիտի համոզէր Արիֆը որպէսզի իրեն հետ գործակցէր եւ կամ պիտի ճնշէր զայն որպէսզի նոր տեղեկութիւններ հաղորդէր իրեն՝ իր հետապնդութիւնները յառաջ մղելու համար։ Այս վերջին պարագան մտքին մէջ հետեւեալ հարցումը ըրաւ.

— Ուրախ պիտի ըլլամ եթէ ինծի տաս քու երկու բլիքներուն անդամակցողներուն անունները…

— Ո՛չ, աստանկ բան չեմ կրնար ընել, ըսաւ Արիֆ գլուխը թօթուելով։

— Կրնա՛ս, քանի որ կը ճանչնաս զիրենք…

— Այո՛, բայց կը մերժեմ… չեմ կրնար ընկերներուս դաւաճանել…

— Գաղտնիք տակաւին մնացած չէ թէ ինչպէս պէտք է ծնիմ յամառներ… Անշուշտ աւելի խելացութիւն է հիմա խօսիլ քան սպասել որ կրունկներուդ մէջ թափթփին խարազանին հարուածներուն տակ…

— Չեմ կրնար ըսել, պատասխանեց երիտասարդը, կուրծքը վեր բարձրացնելով. Կազըմի մասին տեղեկութիւններ ուզեցիք տուի, որովհետեւ, եթէ կարելի է, կ'աշխատիմ կեանքս ազատել… սակայն եւ այնպէս այդ տեղեկութիւնը հաղորդեցի վստահ ըլլալով որ չէիք կրնար արգիլել մեր կազմակերպութեան յաջողութիւնը… Եթէ ինծի եւ իմ եղբօրս պէս հարիւր հոգի ալ սպաննէք, դարձեալ չէք կրնար… octupusի կը նմանի, մէկ թեւը կտրես տեղը տասը թեւ կը բուսնի… Եթէ խնդիրը դաւաճանութեան գայ, ո՛չ միաւ չեմ կրնար ընել…

— Քեզի երկու վայրկեան եւս կուտամ որ մտածես, ըսաւ Սուիթին, կրակը դուրս անելով. եթէ պայմանաւորուելու այդ անունները ինծի տուած չըլլաս, գիտես գլխուդ գալիքը…

— Եթէ հարիւր տարի ալ սպասէք, պատասխանս նոյնը պիտի ըլլայ…

Սուիթին ժամացոյցին նայեցաւ ու վայրկեան մը լուռ մնաց։ Կեղծ էր իր պատուէրը, բայց ստիպուած էր ընել զայն կարելի եղածին չափ աճ…ղկութիւն ստանալու համար։ … անհրաժեշտ էր իմանալ այդ գա… չարժումին անդամներուն անունները … խերազանցիչներն կրնար կարգել … ուածական տեղեկութիւններ եւ … անուններ։

Սպանողնելին անհաւատութիւնը … ստիպեցուց զինքը։ Վեց շաբաթէ … Պոլիս կը գտնուէր, այնուամենայնիւ … տեսակ տեղեկութիւն մը ձեռք … նել, սակայն ոչ մէկ բան ըրաւ … Այդ իրողութիւնն իսկ բաւական … պացուցանելու համար որ երբ … ըլլինը կը կազմուէին, մեծ զգուշ… թեամբ կ'ընտրուէին անոնց անդա… րը, կ'ընդունէին միայն անոնք որ … հակաքէմալական տեսակէտները … չէին վհատեր. Րէուֆը … բացատրութիւն մըն էր … րեմն, 1000 հոգի էին զաւակցու… թերեւս աւելի, բոլորն ալ … մոլեռանդներ որոնց ոչ մէկ բան … չէւ կարող պիտի … տառաելու համար … կրօնքին պաշտամունքը … թեամբ պատերազմի պիտի … Պալքաններու քրիստոնեայ … թիւններուն, այնինչ իրենց … համբիները դէմ։

(Շար.)

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

…Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի …ութիւնը Մայիս 22ի կիրակի օրը … ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԻ տը- …ութեան հարիւրամեակը:

…արժանի յոյժ գովելի, որով կ՚ու- …ցուցնել նոր սերունդին, թէ Ս. …ւոր Միաբանները ո՛ր աստի- …ճան տքնութիւններով ծնող ե- …ղած են մշակութային գործերու, գործեր՝ …որոնք անմահացուցած են Մխ- …իթարեան անունը եւ հայ գրագիտու- …թեան եղած են ճշմարիտ ռահվիրայ …ժողովրդին:

…ներուն ինծ գիտել, թէ ինչո՞ւ …այժմ կը կատարուի այդ հա- …րիւրամեակը, քանի որ յայտնի է՝ թէ …Հայկական երկհատոր բառարանը …տպուած է 1836ին: Արդեօք ճեռ- …նարկ մը պիտի ըլլայ նոր տպագրու- …թեամբ մը աւելի ճոխացնել զայն, ու- …տարածութեանը համար ճիշդ …(30 տարի) աչքի լոյս թափած …Գաբրիէլ Աւետիքեան, Հ. Սա- …Սիւրմէլեան, եւ Հ. Մկրտիչ Աւ- …գերեան մեծահմուտ հայկաբանները:

…չէ՞ր ըլլար արդեօք սպա- …այս բառարանին տօնին հետ …եկող տարի Մխիթար Աբբահօր …ստուար, մեծադանգուած …տպագրութեան 90րդ տա- …րեդարձը որ կը զուգադիպի այդ մեծ …մահուան ալ հարիւրիննսուն- …ամեակին (1749 Ապրիլ 27):

Մխիթար Աբբայ որ 1727էն սկսած …թեամբ պատրաստեց իր …բառարանները, տպագրը- …ուեցան անոր մահէն վերջ, 1749 Մա- …յիսին (Ա. հատորը) եւ Բ. հատո- …րը 1769ին:

Մխիթար Աբբայի բառարանը հայ- …առաջնորդ եղաւ Հայկազեա- …նի պատրաստութեան եւ արժանի է …յարգանքի եւ երախտագիտութեան:

…հայերէն համառօտ բառարան մը ա- ռաջին անգամ տպուած է Լիվոռնօ քաղաքին մէջ 1698ին. անոր հեղինակը եղած է՝ Էջմիածնի Միաբան Երեմիա Վարդապետ: Անոր չինածը Սարգիս Եպիսկոպոս մը հրատարակած է նոյն թուականին, երբ կը գտնուէր Լիվոռնօ:

Անկէ վերջ Յովսէփ Արցախեցի Վարդապետը՝ բառարան մը կը հրատարակէ Շուշի՝ 1730ին «Բառարան համառօտ իգրաբառէ յաշխարհաբառ» վերնագրով:

Ասոնցմէ վերջն է՝ Մեծին Մխիթարի յօրինած բառարանը, եւ ապա Հայկազեանը, որուն պարտական եղած են եւ են ցարդ, ամէն հայ գրիչ առ վերջին հարիւր տարուան ընթացքին մէջ:

Գիտնալ պէտք է սակայն, թէ Գրիգոր պատուելի Փէշտիմալճեան, ինքնիրենը պատրաստած է «Բառգիրք Հայկազեան լեզուի» երկհատոր ստուար բառարան մը, որուն տպագրութիւնը տարիներու ընթացքին ընդմիջումներ ունենալով, հազիւ աւարտած է 1841ին Օրթագիւղի Արապեան տպարանէն:

Բայց 1846ին Հ. Մկրտիչ Աւգերեան հրատարակած է մեր ամէնուս ծանօթ «Առձեռն բառարան»ը որ ունեցած է քանի մը տպագրութիւն:

Գրելով այս փոքրիկ ծանօթութիւնները մեր անդրանիկ բառարաններու մասին, պիտի ուզէի՝ որ Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը տօնէր «ՀԱՅԿ ԴԻՒՑԱԶՆ» երեւելի գործին ութսունամեակը, այդ հոյակապ ու եզական բանաստեղծական երկին՝ որ լոյս տեսած է 1858ին: Եւ այդ ութսունամեակին հետ ներկայացնել՝ ո՛չ միայն Հայկ Դիւցազնի նշանակութիւնը, այլ եւ՝ անոր մեծանուն հեղինակը՝ Հ. Արսէն Բագրատունին, թարգմանիչը Հոմերոսի, Վիրգիլիոսի, Միլտոնի եւ ուրիշ դասական գործերու, այդ նշանաւոր Վարդապետին, որուն նման հայագէտ - տիտան մը չծնաւ այլեւս Ս. Ղազար:

Տօքթ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

…ից գործերէն ոչ մէկը չընդունուեց - …օրէնք Թերթի կողմէ: Լորէնսի ա- …ստղի պէս կը շողար գրական …ասպարէզին վրայ, իսկ իր գործե- …րը միայն պամֆլէններու մէջ…

Այն կարծիքը կը տիրէ ոմանց …թէ Լորէնս չէ մեռած եւ թէ իր …մահը քաղաքական խաղ …է: Ի՞նչ կ՚ըսէք այս կասկածին:

— Մեռած է Լորէնս: Կրնաք վստահ ըլլալ թէ մեռած է իրապէս: Ու ա- …մենէն ցայտուն ապացոյցն այն է, որ …Լորէնսի մահուան առթիւ, Ճօրճ Զ. …թագաւորը հեռագիր ուղղեց անոր …Արդ, Անգլիոյ մէջ, անկարելի …որ թագաւորին անունը խառնեն քա- …ղաքական որեւէ խաղի, ինչքան ալ …ըլլայ նպատակը: Այս մէկ հա- …տիկ փաստը կը բաւէ ինքնին, համո- …զուելու, թէ մեռած է Լորէնս: Անշուշտ …համաշխարհային մամուլը կը շարու- …նակէ Լորէնսի անուան շուրջ դիզել ա- …ռասպելներ, որոնք ոչ միայն կապ …չունին Լորէնսի հետ, այլ, յաճախ, …ոչ իրականութեան հետ: Բայց …խօսեցանք իմ մասիս: Քիչ մըն …ալ խօսեցէք դուք ձեր մասին, հայ …գրականութեան ձգտումներուն, …հայ մամուլին մասին:

…Նուամ անհրաժեշտ տեղեկութիւնները ցոյց տալով նաեւ քանի մը հա- …յերէն թերթերու նմոյշները, մամուլ- …պարար «Հայրենիք» Ուիքլի»էն թեւ- մը՝ կը հետաքրքրուի Ամերիկահայութեան վիճակով եւ կը խնդրէ լրացուցիչ տեղեկութիւններ: Ու երբ կ՚ըսեմ, թէ 160 հազարի հասնող գաղութ մը ունինք Ամերիկայի մէջ, յանկարծ կը [illegible].

— Կը ցաւի՛մ որ այդքան հայութիւն ունինք հոն: Ամերիկան, առ հասարակ, դեռ չկազմուած, թերխաշ քաղաքակրթութիւն մըն է, որ ժխտական հետքեր միայն կրնայ թողուլ անհատին վրայ: Օգտակար կ՚ըլլար չեմ ըսեր, եթէ մեր հայրենակիցները ատեն մը մնալէ ետք հոն, վերադառնային: Բայց երկար մնալով, պիտի խաթարուին: Ամերիքանիզմին աղէտաւոր ազդեցութիւնը կը տեսնենք արդէն բժշկութեան մէջ, ուր անոնց դիտական մեթոտները, փնտռտուքները եւ մեքենական օժանդակներու ծայրայեղ գործածութիւնը նուազագոյնին իջեցուցած են անհատին ստեղծագործ դերը: Այս մտածումը ընդլայնեցի վերջերս, Պաղեստինի մէջ տուած բժշկական մէկ դասախօսութեանս առթիւ եւ շատ մը հեղինակութիւններ իրաւունք տուին ինծի:

ԱՐՍԷՆ ԲԱԳՐԱՏԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մեքենայի եւ մելանով.

Մ. Ս. ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

Հանգուցեալ Մելիք Ս. Դաւիթ Բէկ, բուն անունով Մարտիրոս Սարգիսեան, մօտաւորապէս 68 տարի առաջ ծնած էր Արաբկիր: Փոքրիկ տարիքէն որբացած, ղրկուած է Փարիզ: Ուսումը աւարտած է Բոլէժ Սթանիսլասի մէջ, դպրոցական ընկերը եղած է Ժօր. Կուրոյի: Բոլէժը աւարտելէ վերջ, մտած է բժշկական վարժարան, որուն դասընթացքը չվերջացուցած նուիրուած է բանասիրութեան:

Փարիզի մէջ հանդիպելով հնչակեան գործիչ Սապահգիւլեանի, անկէ հայերէն սորված է եւ մտած հնչակեան շարքերուն մէջ, ուր եւ մնաց մինչեւ իր մահը:

Իր առաջին աշխատասիրութիւնն է «Լուսինեանք», Հայոց վերջին թագաւորական գերդաստանին վրայ պատմական-բանասիրական ուսումնասիրութիւն մը, գրուած 1898ին եւ տպուած Վիեննա Մխիթարեան տպարանին մէջ 1900ին:

Ուսումնասիրած էր բազմաթիւ լեզուներ: Ալպէն - Միշէլ հրատարակչական տունը հրատարակած է իր հեղինակած Քերականութիւններն ու Զրուցատրութիւնները, զանազան լեզուներով.— ֆրանսերէն, անգլիերէն, իտալերէն, ռուսերէն, սերպերէն, յունարէն, թուրքերէն, արաբերէն, չինարէն, ռումաներէն եւն.: Հրատարակած է նաեւ հայերէնէ ֆրանսերէն գրպանի բառարան մը 1927ին, «Ինքնուսուցիչ ֆրանս. լեզուի» 1924ին, Manuel de la langue arménienne 1919ին՝ ֆրանսախօսներուն հայերէն սորվեցնելու համար:

Կատարած է բազմաթիւ թարգմանութիւններ հայերէնէ ֆրանսերէնի, Արամ Անտոնեանի Documents officiels concernant les Massacres arméniensը, Մերուժան Պարսամեանի բանաստեղծութեանց մէկ հատորը իր ֆրանսերէն ծածկանունով՝ Serge d'Herminy, գրած է Ա. Զօպանեանի ֆրանսերէն կենսագրութիւնը՝ անոր 35ամեայ յոբելեանին առթիւ 1925ին, Belletի հետ հրատարակած է «La question de Cilicie» 1921ին: Աշխատակցած է հայագէտ Փրօֆ. Մայէի բազմաթիւ հրատարակութեանց: Անոր Chrestomathie de l'Arménien Moderneին մէջ գրած է ուսումնասիրութիւն մը խորհրդային նոր ուղղագրութեան մասին եւ կազմած է անոր բառարանը: Աշխատակցած է զանազան թերթերու եւ պարբերականներու: Անդամ էր Հայ Գրողներու Միութեան եւ Ֆրանսական լեզուաբանական ընկերութեանց: Մասնաւոր դասեր կուտար եւ հասցուցած է բազմաթիւ աշակերտներ: Գործօն մասնակցութիւն բերած է Փարիզահայ հանրային կեանքին, իբրեւ ներկայացուցիչ հնչակեան կուսակցութեան եւ իբրեւ մտաւորական: Զինադադարի շրջանին օգտակար եղած է նաեւ Հ. Հ. Պատուիրակութեան աշխատանքներուն: Իրեն դիմողներուն խորհուրդներ կուտար բարեսիրաբար եւ քիչ չէ թիւը անոնց որոնք իրեն շնորհիւ զանազան մասնագիտական դպրոցներ մտած են: Ունէր ճոխ մատենադարան մը —մասնաւորաբար լեզուաբանական — բանասիրական գիրքերէ բաղկացած, որուն վրայ կը դուրգուրար: Ամուրի էր: Կը թողու բազմաթիւ ձեռագիր աշխատութիւններ, որոնց մէջ՝ «Արաբկիրի պատմութիւնը» աւելի քան 1000 էջ:

Իր մահով կ՚անհետանայ փարիզահայ հին սերունդի համեստ մտաւորականներէն մէկը:

Հ. Ս.

ՊՏՈՅՏ ՄԸ
ՄԵՐ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՎԱԼԱՆՍ.— «Զօմ մարզականի» վարչութիւնը ընդունելով Փոն տը Շէրիւյի հայկական նորակազմ խումբին դիմումը, որոշած էր կազմակերպել բարեկամական մրցում մը Մայիս 15ին:

Կիրակի է, առտուն կանուխ «Զօմ»ի պատանի մարզիկները մի առ մի կը հաւաքուին Սալ տէ Ֆէթի առջեւ, ուր երկու ինքնաշարժեր կը սպասէին:

Եւ մրին կ՚ընկերանային վարչութեան երեք անդամները եւ «Յառաջ»ի թղթակիցը: Ժամը 6ին օթօները սկսան սուրալ, ու տղաքը՝ արշալոյսը ողջունեցին «Առաւօտ լուսոյ»ով, որուն յաջորդեցին՝ ազգային յեղափոխական եւ գեղջկական երգեր: Ժամը 7ին Վիէն ենք արդէն: Նախաճաշէն վերջ ինքնաշարժները կրկին սկսան սուրալ, վարիչներուն անդադուլութեան պատճառով կը շեղինք ուղիղ ճամբէն ու կ՚իյնանք ագարակներու մէջ, ուր բոլոր կենդանիները՝ կով, ոչխար, այծ, շուն, հաւ եւայլն՝ եղբայրացած իրարու հետ, կ՚ապրին հաշտ ու խաղաղ:

Ոսկի է Ֆրանսացի շինականը, ամբի են այս «երկրի բոլոր բնակիչները» որոնք, արդար հողին խառնելով իրենց քրտինքը, զայն կը դարձնեն արգասաբեր: Անուշահոտութիւնն ու բոյրը կը խուժեն մեր ռունգերէն ներս:

Վերջապէս կը հասնինք Փոն տը Շէրիւյի, փոքրիկ գիւղ մը, ուր մեր հայրենակիցները, մօտ 500 հոգի, մեծ մասով կ՚աշխատին մետաքսագործական հաստատութեան մէջ որ մօտ 2000 հոգի կը բանեցնէ: Ունին եկեղեցի եւ դպրոց 130 աշակերտներով, ունին վարդապետ մը իբրեւ հոգեւոր հովիւ, որ միեւնոյն ատեն ուսուցիչ է: Կան 3 հայրենակցական միութիւններ, Սասունցի, Տիգրանակերտի եւ Մարաշի, ուր ներկայ հասարակութենէն, որ կ՚ընտրուի միութիւններու կողմէ: Կուսակցութիւններ չկան, չկայ ազգային շարժում, տեսակ մը թմրած խաղաղութիւն: Ոմանք «Յառաջ» կը ստանան եւ «Հայ - Բոյժ»:

Ունին 12 առեւտրական, 20 տանտէր, բոլորն ալ սիրուած են տեղացիներէն: Մինչեւ կէս օր կը թափառինք փողոցները, ոչ առաջնորդ ունինք, ոչ ալ հիւրասիրող:

Վերջապէս, կէս օրուան ճաշէն վերջ ժամը 3ին, իբրեւ դատաւոր՝ «Յառաջ»ի թղթակիցը դաշտ կը հրաւիրէ երկու հայկական խումբերը: Վալանսի «Զօմ մարզականի» խմբապետ, Մամբրէ Սէմէրճեան, քանի մը քաջալերական եւ բարեկամական խօսքերէ վերջ, հակառակորդ խումբին կը նուիրէ ծաղկեփունջ մը, եւ կը ծափահարուի ներկայ հասարակութենէն, որ մօտ 200ի կը հասնէր, մեծ մասով Հայեր:

Արդար ըլլալու համար ըսեմ որ մեր տղաքը անհուն էին, յոգնեցան նաեւ ճամբան եւ գիւղը: Յետոյ բաղդատմամբ միւս մարզիկներուն, «Զօմ ՚ի տղաքը դեռ պատանիներ են: Միւս կողմէ յաղթանակը ապահովելու ոչ մէկ աշխատանք չէր կատարուած, նըկատի ունենալով մրցումին բարեկամական հանգամանքը եւ նոր խումբի մը մղում տալու հոգածութիւնը:

Իսկ Փոն տը Շէրիւի խումբը, թէեւ նորակազմի մակդիրը ունի, սակայն բոլորն ալ նախկին խաղացողներ են, եւ յաղթանակը անպայման ապահովելու համար, նոյնիսկ տեղական խումբերէն լաւագոյն մարզիկներ փոխ առնուած էին:

Մրցումը սկսաւ հաւասար խաղարկութեամբ, հետզհետէ Սթանդցիներու խումբը սկսաւ տիրապետել:

Մեր տղաքը մէկ նշանակէտով պարտուած ըլլալով հանդերձ, մերժեցին քաշել 2 փէնալթիները:

Երկրորդ կիսախաղին կրկին կը տիրապետէին միւսները, իսկ մերինները կը գոհանային գեղեցիկ խաղարկութեամբ միայն: Այսպէս հրամայած էր խմբապետը: Խաղը վերջացաւ Փոն տը Շէրիւի յաղթանակով՝ 3 — 1, որմէ վերջ հրաւիրուեցանք սրճարան մը: Հոն էին երկու խումբի մարզիկները, եւ թուական թիւով հայրենակիցներ, մեզ պատուեցին զովացուցիչներով: Հետզհետէ հաւաքոյթը պզտիկ հանդէսի մը երեւոյթը ստացաւ, որուն ընթացքին մեր տղաքը երգեցին «Յառաջ նահատակ»ը, «Կուժն առած», «Բոմ Փորտոն» (յանկարծ), եւ ուրիչներ: «Զօմ ՚ի անունով խօսեցաւ «Յառաջ»ի թղթակիցը,— «Մենք ազգային եւ մարզական կապ մը հաստատելու համար եկանք ձեզի հետ, չընկրկեցանք դժուարութիւններու առջեւ: Մեր պատանիներէ բաղկացած Փութպոլի խումբը, այս տարի աւելի քան 45 խումբերու յաղթելով տիրացաւ Տրոմ - Արտէշ, զոյգ նահանգներու ախոյենութեան: Այս օրուան պարտութիւնը երբեք նուաստացում չէ մեր խումբին համար, պահեցէք այս խումբը եւ չփուտ առեղծեցէք ձեր լրջանին հետ, դուրս քաշեցէք պատանեկութիւնը սրճարաններու ապականած մթնոլորտէն, կապեցէք զանոնք դաշտին ու գնդակին, զօրացուցէք անոնց ջիղերը, պայծառացուցէք անոնց միտքը, որպէսզի երբ մեր հայրենիքը պէտք ունենայ մեզի, կարենանք լաւագոյնս կատարել մեր պարտականութիւնները»:

Ժամը 6.45ին ծով քաղաքն ենք (Լիոն): Վար կ՚իջնենք, քաղաքին ծանօթանալու համար կը մտնենք Rue Garibaldi ուր հանդէս կար եւ ծով բազմութիւն: Այնտեղ կը լսենք հայերէն երգ մը, «Կուժն առայ»: Քիչ մը ունկնդրելէ, յետոյ ժամերով պտըտելէ վերջ, գիշերուան ժամը 1.30ին հասանք Վալանս:

Տ. Սեւան

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՅՕԴ. 4.— Անձնագիրը ի զօրու է բոլոր նահանգներուն համար, ի բաց առեալ Մոզէլ, Վերին Հռենոս (Haut-Rhin), Ստորին Հռենոս (Bas-Rhin) նահանգները:

Բնակարանի կամ բնակավայրի փոփոխութիւն կատարելով՝ երբ օտարական մը կուզէ հաստատուիլ այս նական մը կ՚ուզէ հաստատուիլ այս նախապէս ստանալ նահանգապետին արտօնութիւնը: Խնդրագիրը, դրոշմեալ թուղթի վրայ, խնդրարկուն պէտք է ղրկէ ուղղակի նահանգապետին, որ արտօնութիւնը կը շնորհէ արձանագրութեամբ մը նոյն խնդրագրին վըրայ եւ զայն կը վերադարձնէ տէրոջ՝ իր որոշումը հաղորդելէ վերջ ոստիկանապետին (կամ, եթէ չկայ, քաղաքապետին) այն տեղւոյն, ուր կ՚ուզէ հաստատուիլ օտարականը

Անձնագրին վրայ պէտք է դրուի մասնաւոր արձանագրութիւն մը, որ զայն ի զօրու կը դարձնէ մէկ կամ աւելի նահանգներու համար:

Ամէն օտարական որ զանց կ՚առնէ այս կանոնադրութիւնը, կ՚ենթարկուի արտաքսումի հրամանի:

ՅՕԴ. 5.— Անձնագրի սովորական ժամանակաշրջանն է երեք տարի, հաշուելով այն թուականէն երբ տըրուած է խնդրագիրը՝ համաձայն Ներկայ հրովարտակ - օրէնքին առաջին յօդուածին առաջին պարբերութեան, այն օտարականներուն համար, որոնց շնորհուած է բնակութեան վերջնական արտօնութիւնը

Այսուհանդերձ, սահմանափակ պայմանաժամով առժամեայ անձնագիր կը տրուի.

ա) Այն օտարականներուն, որոնք կը մտնեն «աշխատաւորներու» դասակարգին մէջ:

Շնորհուած պայմանաժամը հաւասար է այն տեւողութեան զոր աշխատանքի նախարարութեան պատասխանատու մարմինները կը ճշդեն իրենց վիզային ենթարկուելիք պայմանագրութեանց վրայ, վերապահութեամբ այն տրամադրութեանց, որոնք նախատեսուած են ներկայ հրովարտակին 8րդ յօդուածին մէջ:

բ) Այն օտարականներէն, որոնք կը մտնեն ներկայ հրովարտակին 2րդ յօդուածով սահմանուած Գ. դասակարգին մէջ եւ ենթակայ են հիւպատոսական վիզայի ձեւականութեանց:

Շնորհուած պայմանաժամը հաւասար է հիւպատոսական վիզային տեւողութեան, երբ այդ տեւողութիւնը երկու տարիէն պակաս է:

գ) Այն օտարականներուն, որոնք Ֆրանսա մտած են կամ ուսանողութեան, կամ առեւտրական ճամբորդութեան կամ ընտանեկան այցելութեան համար:

Բնակութեան համար շնորհուած արտօնութեան տեւողութիւնը փոփոխական է եւ չի կրնար մէկ տարիէն աւելի ըլլալ:

Սովորական պայմանաժամով անձնագիր չի տրուիր, եթէ օտարականը նախապէս ներկայացուցած չէ առողջական վկայագիր մը կանոնական ձեւով:

Ամէն անձնագիր որուն շրջանը լրացած է, արժէք չի ներկայացներ:

ՅՕԴ. 6.— Սովորական պայմանաժամով (3 տարի) անձնագիրները վերանորոգելու համար, խնդրագիրները պէտք է ներկայացուին ոստիկանական վերատեսչութեան՝ եթէ օտարականը կը բնակի Փարիզի մէջ, կամ ոստիկանապետութեանց (ի հարկին՝ քաղաքապետութեանց) եթէ օտարականը կը բնակի Սէնի նահանգին կամ այլնահանգներու մէջ, բնակութեան այդ արտօնագիրներուն երեք տարուան պայմանաժամը լրանալէ առաջ՝ վերջին երեք ամիսներու ընթացքին: Այս պայմանաժամը լրանալէ վերջ, չվերանորոգուած անձնագիրներու տէրերը պիտի նկատուին իբրեւ իրենց կացութիւնը չկանոնաւորող օտարականներ եւ ենթակայ՝ 2 Մայիս 1938 հրովարտակ - օրէնքին 2րդ եւ 3րդ յօդուածներով նախատեսուած պատիժներուն: Վերանորոգումի գործողութիւնը պիտի կատարուի համաձայն Ներկայ հրովարտակին 2րդ յօդուածին 3րդ եւ յաջորդ հատուածներուն տրամադրութեանց: Այսուհանդերձ, «աշխատաւորներու» յատուկ անձնագիր ունեցողները իրենց թուղթը կըրնան վերանորոգել միայն այն ատեն, երբ, ամէն անգամ, կը ներկայացնեն նոր պայմանագրութիւն մը, որ վաւերացուած է, այդ նպատակով, աշխատանքի նախարարութեան պատասխանատու մարմիններուն կողմէ:

Սահմանափակ պայմանաժամով առժամեայ անձնագիրներու տեւողութիւնը երկարելու համար խնդրագիրները պէտք է ներկայացուին յիշատակեալ իշխանութեանց, ընդհակառակն, բնակութեան այդ արտօնագիրներուն պայմանաժամը լրանալէն առնուազն 15 օր առաջ, այլապէս կ՚ենթարկուին անմիջական մերժումի: Այդ խնդրագիրներուն պէտք է ընկերացնել անհրաժեշտ վկայաթուղթերը,— աշխատաւորներու համար՝ աշխատանքի պայմանագրութիւն մը նպաստաւոր վիզայով,— հիւանդութեանց պարագային՝ բժշկական վկայագիր մը դրոշմեալ թուղթի վրայ,— ուսանողներու համար՝ արձանագրութեան վկայագիր մը համալսարանէ մը կամ դպրոցէ մը:

Նահանգապետը կրնայ ընդունիլ տեւողութիւնը երկարելու համար իրեն ներկայացուած խնդրագիրներուն հիմնաւոր ըլլալը կամ մերժել՝ երբ հիմնաւոր չեն թուիր:

(Շար.)

(3)

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՐՔ ՄԸ

Դ. Արամ Ճինճեան, փրոֆէսէօր Փարիզի Ատամնաբուժական Վարժարանին, արժէքաւոր գիրք մը հրատարակեց վերջերս, տեսակ մը դեղաբանական բառարան.

Գիրքը կազմուած է այն յօդուածներով, որոնք նախապէս լոյս տեսած են La Semaine Dentaire պարբերաթերթին մէջ: Հեղինակը, պատրաստութեան ժամանակ, աչքի առջեւ ունեցած է բոլոր նման գործերը, Ռուայի, Հոկի, Գուլանի եւ Գուսաքէի, Քէնըըրոյի, Գուշարտոյի եւ Ռաթըրիի, Ժիլպէրի եւ Իվոնի, Աօթիէի, Լըմուանի եւ Ժէրարի, Խաթէուլի եւ Տօղիէի, Վիոյի Տիւպուայի եւ այլոց հեղինակութիւնները, անոնց վրայ աւելցնելով նաեւ իր փորձառութեան դասերը:

Այս գործին գլխաւոր առաւելութիւնն այն է որ հեղինակը դասած եւ բաժնած է ատամնաբուժական դեղագրական պաշարը բժշկական դեղագրական պաշարէն, այնպէս որ ատամնաբոյժը, շնորհիւ այս գրքին, ստիպուած չէ խրելու բժշկական դեղագրական բառարաններու մէջ՝ ժամանակ վատնելով յումպէտս: Դեղերը դասաւորուած են այբուբենական կարգով, իւրաքանչիւրին տրուած՝ իրենց բուժական յատկութիւնը, գործածութեան տեղը եւ բաղադրական տարազը: Աւելցնենք որ այս գիրքը կը պարունակէ 1,400 դեղագրական տարազներ, որոնք կրնան օգտակար ըլլալ ամէնուն: Այնպէս որ գործնական յուշատետր մըն է, ատամնաբուժական թանկագին բառարան մը միաժամանակ, 224 էջ:

Ն.

(*) Formulaire Magistral d'Odonto-Stomatologie et Art de Prescrire.— par Aram Djindjian, Professeur à l'Ecole de Chirurgie dentaire de Paris. Edition.— La Semaine dentaire, 1938.

ՄԵՐ ՀԱՅԱՋՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

…հարցնելով հօրս խանութը գացայ: Իր ամենամօտ բարեկամը, հոն նըստած էր դաւէին հետ: — Մովսէս էֆենտին ո՞ւր է, հարցուցի:

— Ի՞նչ պիտի ընես… հիմակ կուգայ, ըսաւ ու չէր ուզեր վրաս նայիլ: Իր օրհնութիւնը հարցուցի: Կը տրտմէր: Ծանօթութիւն տուի: Բարեկամս զիս գրկեց ու սկսաւ արտասուել.

Համաձայնով փնտռեց ու կանչել … հայրս: Սիրտը դող եկած ու … ելնելով խանութ եկաւ ան: Նստեր էի … Զիս ճանչնար զիս: Կը հարցնէր. — Ո՞վ է տղաս, եկեր է….— Ահա, …եր է, ըսին: Զիս գրկեց նստաւ ու …ալ սկսաւ:

— Տղա, պզտիկցեր ես, ըսաւ…

Կարօտով տուն գացինք: Իրիկուն էր:

Մերինները առջեւս կը վազեն: Ահա փոքր եղբայրս որ մեծցեր, հասակ նետեր է: Գեղեցիկ երիտասարդ է այլեւս…: Կը գրկեմ ու կը համբուրեմ: Ահա փոքր քոյրս որ աղջնակ է եղեր: Ան ալ մեծցեր ու զիս մոռցեր է: Կը գրկեմ ու կը համբուրեմ, մինչ ան պիշ պիշ վրաս կը նայի: Կուլայ ծերունի մայրս.— Գառնուկ… կը ճչայ … զիս կը գրկէ եւ յուշիկըրկը փնտռէ, կը յիշէ՛, կը յիշէ՛… ու կը պաթթկայ անհուն արցունքով…

Եւրոպական նոր տարիի իրիկունն էր, 1919ին:

Նստայ: Փոխեցին զգեստս: Հիւանդ էի:

Վառեցին լոյսերն ալ: Հօրս տունը ինչքան ճոխ, շքեղ ու փայլուն կ՚երեւէր աչքերուս: Խոշոր ժամացոյցը ինչ անուշ կ՚երգէր երբ ժամերը կը զարնէր: «Բարի եկար» կ՚ըսէր ինծի:

Փոքրիկ խաղ մը, իբրեւ մատաղ, դանակին տակ կը ճչար գուռը:

Հայրս մնացածէն դուրսէն լաթ մը բերաւ: Կարմիր, կապոյտ, Նարնջագոյն էր ան:

Աղջիս բանեց զայն ու գոյները բացատրեց: Կարմիրը վէրքն է ըսաւ ան, կապոյտը՝ արդարութիւնը եւ նարընջագոյնը համբերութիւնը: Հայկական դրօշակն է աս, ըսաւ:

Ու բանալով այդ նուիրական լաթը որ կը սարսռար համբոյրներէս, գըլխուս վրայ ձգեց, ուզելով երկրորդ կեանքս հայ անկախութիւնով մկրտել եւ ըսաւ.

— Տղա՛ս, քու բոլոր քաշածներդ այս դրօշակին համար էին…

(Վերջ) ԻՐՈՒԱՆԴ ՔԷՕՉԵԱՆ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
Ֆր. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանին համար

Շրջ. Վարչութեանս դիմումին, այս տարի եւս ընդառաջ երթալով, ազնիւ հայրենակիցներ կարեւոր գումարներ նուիրեցին, ի նպաստ աղքատիկ մանուկներու օդափոխութեան կայանին: Գրիւգըսէլէն Գ. Վ. Խորասանճեան տրամադրած է 1000 ֆրանք, Գ. Մարտարեան 1000 ֆրանք, (Տիկին Սայյանճեանի միջոցաւ), Գ. Գ. Կիւլպէնկեան 500 ֆրանք, եւ Գ. Գ. Սարգիսբէկեան 100 ֆրանք: Շրջ. Վարչութիւնս կը փութայ հրապարակաւ եւս յայտնել իր շնորհակալութիւնները:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ
ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ընտրութիւնները կատարուեցան խաղաղութեամբ

Կիրակի օր տեղի ունեցան քաղաքապետական ընտրութիւնները, 256 շրջաններու մէջ, որոնց 56ը գերմանական են: Սակայն քուէարկութիւնը կատարուեցաւ միայն 179 շրջանակներու մէջ: 77 շրջանակներ իրենց թեկնածուները վերահաստատեցին առանց ընդդիմութեան: Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, Հէնլայնի կուսակիցները (հիթլէրական) շահած են 80 առ հարիւր, ի վնաս չափաւոր եւ պահպանողական հոսանքներու: Համայնավարները եւ ազգայնական Չեխերը, որոնք հակառակ են որեւէ զիջումի, կարեւոր բան մը չշահեցան: Ընտրութեանց առթիւ նորութիւն մը եղաւ հրէական անջատ կուսակցութեան մը երեւումը, իրեն յատուկ թեկնածուներով:

Ընտրութիւնները պիտի լրանան յառաջիկայ կիրակի օր: Այնպէս որ, կացութիւնը մեղմացած է առայժմ. Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը նոր հրաւէր մը ուղղեց Հէնլայնի կուսակցութեան, բանակցելու համար, բայց այս վերջինը նորէն մերժեց, «մինչեւ որ ետ առնուին զինուորական աղօրէն տնօրինութիւնները»:

Գերմանական մամուլին սպառնալիքները

Փաշտօնական Գերմանիան վերապահ դիրք մը բռնած է, առ այժմ: Արտաքին նախարարը Միւնիխ գնաց, Հիթլէրի հետ խորհրդակցելու համար: Գերմանական թերթերը կը շարունակեն սպառնալիքներ ուղղել Չեխոսլովաքիոյ եւ անոր բարեկամներուն: Անոնց ընդհանուր կարծիքն այն է թէ «չեխական կառավարութիւնը այլեւս տէր չէ կացութեան»: Այս առթիւ շնդալից խորագիրներ կ'երեւան — «Փրակայի զարհուրելի արիւնահեղութիւնը: Չեխերը վայրագօրէն կը սպաննեն երկու Գերմանացիներ» — «Չեխական զօրքը գործեց այս ոճիրը: Հետեւաբար, չեխական կառավարութիւնը ուղղակի պատասխանատու է երկու Գերմաններու մահուան» — «Անիկա կազմակերպուած մարդորսութիւն մըն է Գերմանացիներու դէմ: Ո՛վ արձակեց հրամանը» — «Չեխական կառավարութիւնը ամէն միջոց կը գործածէ բոլորովին անպաշտպան Գերմաններուն դէմ: Երկաթ, փոխանակ բանականութեան» — «Վայրկեանը շատ ծանր է: Չեխական կառավարութիւնը վիթխարի պատասխանատուութեան մը տակ կ'իյնայ» Միեւնոյն ատեն գերմանական թերթերը յարձակելով Ֆրանսայի վրայ, կը քննադատեն անգլիական կառավարութիւնը, ըսելով թէ կացութիւնը կը խեղաթիւրէ եւ նոր սուտ մը կը հնարէ պատասխանատուութեանց մասին»

*** Իտալիոյ մէջ ուշադրութեամբ կը հետեւին չեխական դէպքերուն, յուսալով թէ կարելի պիտի ըլլայ խաղաղութեամբ լուծել հարցը:

"Այլեւս չենք կրնար հանդուրժել"...

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ վարչապետը Սանճաքի հարցի մասին բացատրութիւններ տուաւ Ազգի խորհրդանական խմբակցութեան առջեւ: Վարչապետը յայտարարեց թէ պարտականութիւն մը կը նկատէ կուսակցութեան տեղեկացնել թէ բազմաթիւ ոտնձգութիւններ կը կատարուին, Թուրքերուն միջեւ երկպառակութիւն սերմանելու համար. առհասարակ բոլոր թրքաբնակներուն հանդէպ ապօրինի վերաբերում մը ցոյց տրուելով: Հոգատար վարչութեան գիտակցութեամբ կամ թոյլտուութեամբ, շարունակուող ընտրութիւնները իրենց ակիզբին մէջ իսկ դադրեցնելու եւ Թուրքերուն ի նպաստ ամէն կողմ յայտնուած համակրական ցոյցերը արգիլելու համար ուժի, բռնութեան եւ սուիններու սպառնալիքին կը դիմուի: Այսուհանդերձ վարչապետը յանձնարարեց դէպքերուն առանալից վճռակին սպասել պաղարիւնութեամբ, ինչ որ իրենց իրաւունքին վրայ վստահ մարդոց յատկանիշն է, եւ բացատրեց թէ ներկայ կացութեան պահանջած միջոցները ձեռք կ'առնուին արդէն, եւ թէ անոնց կարգին լուրջ դիմումներ կատարուած են:

Այս առթիւ շատ մը ժողովականներ խօսք առնելով, դառն եւ զանգատալից յայտարարութիւններ ըրին «Թուրքիոյ հաշտ ապրելու փափաքը չարաչար գործածող» հոգատար վարչութեան դէմ: Ճառախօսներէն Թասին Քահիյան ըսաւ թէ «այլեւս չենք կրնար պարզ հանդիսատեսներ մնալ ամէն օր մեր եղբայրներուն կրած նորանոր չարչարանքներուն: Անոնց տուները կը մտնեն, զանոնք կը ծեծեն, կը նախատեն եւ կը վիրաւորեն»: Ճառախօսը յայտարարեց թէ ուրիշ կերպ վարուելու է անոնց դէմ, որոնք չեն ուզեր ըմբռնել իրաւունքն ու բարեկամութիւնը, եւ պահանջեց որ կառավարութիւնը աւելի կորովով գործէ ու հաւատ չընծայէ իրենց խօսքը չյարգող Ֆրանսացի գաղթային գործակալներուն:

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ազգ. մեծ ժողովը մայիս 21ին միաձայնութեամբ քուէարկեց օրինագիծ մը, որով կառավարութեան արտօնութեան կը տրուի մինչեւ 125ուկէս միլիոն թրքական ոսկիի գումար մը ծախսել տասը տարուան ընթացքին, ազգ. պաշտպանութեան համար:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Ափրիկեան Տրիպոլիս գնաց, ուր մեծ ռազմափորձեր պիտի կատարուին այս օրերս: Հանդիսութեանց կը մասնակցի պատուիրակութիւն մը՝ Թունուզի իտալական գաղութէն:

600.000 ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐ (7 բանակ), յարձակողականի ձեռնարկեցին 1500 մղոն ճակատի մը վրայ, հարաւային Չինաստանի մէջ: Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ Թագաւորը կիրակի օր բացաւ խորհրդարանը, որ փակուած էր չորս տարիէ ի վեր (1934 մայիս 19):

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ Նախագահին դէմ ապստամբութիւն մը սարքուեցաւ, հրամանատարութեամբ Զօր. Սէտիլլոյի: Ապստամբները բազմաթիւ ըլլալով, կը կարծուի թէ պատերազմը երկար պիտի տեւէ: Կարծողներ կան թէ ապստամբ հրամանատարը կը քաջալերուի քարիւղի անգլիական եւ ամերիկեան ընկերութիւններէն, որոնց գոյքերը գրաւած է կառավարութիւնը:

ԵՐԿՈՒ ՏՂԱՔ, 15 եւ 17 տարեկան, վիճակահանութեան կեղծ տոմսակներ կը շինէին Կրընոպլի շրջանին մէջ: Երկուքն ալ ձերբակալուելով, խոստովանեցան թէ 500 տոմսակ տպել տուած էին եւ հարիւրի չափ ծախած՝ հատը երկու ֆրանքի:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ անընդհատ կը շարունակուին Հրեաներու ձերբակալութիւնները: Գաւէնի ջերմուկներու վարչութիւնը արգիլեց բնակարաններ վարձու տալ Հրեաներու:

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ հարիւրամեակը պիտի տօնուի մայիսի վերջերը: (Ընկերութիւնը հիմնուած է 1838 յունիս 1ին):

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ պաշտպանութեան համար հրապարակային ժողով մը գումարուեցաւ երէկ, երկուշաբթի, Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ: Այս առթիւ ճառեր խօսեցան զանազան հոսանքներու ներկայացուցիչները:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը ետ կանչեց չինական բանակին մէջ ծառայող բոլոր սպաները եւ խորհրդականները: Միեւնոյն ատեն պիտի դադրեցնէ ռազմանիւթի հայթայթումը:

ԻՏԱԼԻՈՅ նոր մարդահամարին համաձայն, բնակչութեան թիւը բարձրացած է 43.691.000ի:

ԻՒՍ-ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍԻ մէջ երկու ինքնաշարժներ իրարու զարնուելով, երեք ուղեւորներ մեռան, ուրիշ երեք հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան:

Հ. Յ. Դ.

Դիւանաբար

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» պատանեկան միութեան ամենամեան ժողովը 25 Մայիս, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 7ին, «Ճաֆրիկեան» սրահին մէջ. 5 Ռիւ տը լ'Էքլիփս: կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 Մայիս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

PETIT JOURNALի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. ԺԻՒՄԹԷՆ ԿՈՏԱՐ

(Ծերակուտական, Նախկին Նախարար)

ԵՒ Պ. ԺՕՐԺ ՓԻՔՕ (ԴԵՍՊԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐԶՊԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ս. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ):

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապեանի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— դաշնակ, ջութակ: Կ'երգեն՝ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ընկ. ԱՐՍԷՆ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ, Պ. ՂԱԶԱՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ: Կ'արտասանեն՝ Օր. ՀԱՅԻ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ: Կովկասեան պար, Պ. ՅԱԿՈԲ ՍՈՖԵԱՆի կողմէ: Տախքերու մասնակցութեան համար 0.95 ֆր.:

Հանդէսէն վերջ խնջոյք մինչեւ լոյս. Ցօներու սրահին մէջ, 5 Rue Bonnefoi

×

ԱՆԻԷՌԻ մէջ 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ»ի ընդարձակ սրահին մէջ.

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, Կիրակի երեկոյ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս. Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9.30ին

«Գոլիզէ»ի շքեղ սրահին մէջ, 231 Պուլվար Տիւկոմիէ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստան երէկ, այսօր եւ վաղը»:

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Րաֆֆիի հերոսին՝ Սամուէլի կրկնակ ոճիրին առթիւ

Կազմակերպուած Փարիզի Համալսարանի Մասնաճիւղին կողմէ

24 Մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

Բարեգործականի սրահին մէջ, 8 Ռիւ Գոսիւէ

Բացման խօսք Փարիզի Մասնաճիւղի Նախագահ Տոքթ. Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆի կողմէ. դատը պիտի վարէ յայտնի իրաւաբան Պ. Հ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ. Ներածական Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԷ, պաշտպան փաստաբան Պ. ՏԻՐԱՆ ՎՐԱՑԵԱՆ, ընդհ. դատախազ Պ. Հ. ՍԱՄՈՒԷԼ, Սամուէլի դերը կը կատարէ Պ. Ռ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ, ժիւրիի անդամներ Տոքթ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ, Տոքթ. ԱՍԼԱՆ. Պ. Տ. ԲՈՒՆԴԱՂԵԱՆ, Պ. Տ. ԲԷԳԶԱԴԵԱՆ. Պ. Վ. ԽԱՐԺԱՆԵԱՆ, Տոքթ. ԹՈՒՐԳՈՄԵԱՆ, Տոքթ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Պ. ՎԱԶԽԱՆ: Դատախազ Պ. ՊԷՐՆԱՐ ՎԱՀԷ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ՖՐ. Կ ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Թ. Պատգ. ժողովը կը բացուի յառաջիկայ հինգշաբթի, մայիս 26, Համբարձման օրը ժամը 2էն, 8, Rue Bossuet: Մուտքը ազատ է Ֆ. Կ. Խաչի բոլոր անդամուհիներուն:

Շրջ. Վարչութիւն

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Թ. Պատգ. ժողովի փակման առթիւ Ֆր. Կ. Խաչի ամենամեան թէյասեղանը կիրակի 29 մայիսին, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 8, Rue Bossuet.

Մուտքը ազատ է Ֆ. Կ. Խաչի անդամ - անդամուհիներուն եւ համակիրներուն համար:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼՕՆ ՕՏՏՈՅԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Մայիս Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ. Կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը»:

Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 25 Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գոսիւէ: Կը խօսի Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ. Նիւթ՝ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Հայերը»:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, 24 Մայիս, Երեքշաբթի. երեկոյեան ժամը 9ին

Նալպանդեան գրադարանը, 11 Square Alboni, Մէթրօ Passy

Պիտի խօսի ԺԻՐԱՅՐ ՍՎԱՃԵԱՆ (Գիտութեանց Տոքթէօր) ներկայացնելով Փարիզի դպրութեանց համալսարանին ներկայացուցած իր թէզը՝ «Ժամանակը» փիլիսոփայական, բնախօսական եւ հոգեբանական տեսակէտով:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐԾՈՒԻԸ ԻՐ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԵՂԻՆԱԿ Ա. ԹԵՐԶԻՊԱՇԵԱՆ

Յառաջաբան՝ ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԵՐՏԱՆԷ

Սաստիկ հատոր մը, որ հիւթեղ եւ գունաւոր պատմութիւններով կու տայ հետաքրքրական նկարագրութիւնը Հայոց Հայրիկի առաջնորդութեան շրջանին (1879 — 1886) Վանի տիպարներուն, կարեւոր դէմքերուն եւ անցքերուն, եւ անոնց ընդմէջէն լոյս կը բերէ Վասպուրականի Արծիւի դէմքին ...թիւնը:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 15 ֆրանք, մնացեալ երկիրներ 60 ... Դիմել հեղինակին, 17, Rue de l'Arrivée, Enghien - les - Bains, (S. et O.) ... «Ապագայ»ի խմբագրատունը 4, Rue Saulnier, Paris (9) եւ Հ. Սամուէլի ...նը՝ 51, Rue Mr. le Prince. Paris (5):

ԶԱՐԴԱՆԻՇԸ (COCARDE)

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Հայկական եռագոյնն ու Արարատ 1918 - 1938 թիւերով. կը ներկայացնէ մեր պատրաստած գունաւոր զարդանիշը:

Նշանակուած է խիստ մատչելի ծեռնեռալ գիները.— Մինչեւ 250 հատ 75 սանթիմ 250 - 500, հատը՝ 65 սթ. 500էն վեր հատը՝ 60 սանթիմ.

Կը վաճառուի ՄԱՅԻՍ 28ի տօնակատարութիւնը կազմակերպող ... միայն եւ կանխիկ: Ապսպրանքները կ'ընդունուին մինչեւ Մայիս 25 ...

S. T. Tovmassian, 12. Rue Jouy-Rouve. Paris (20).

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՎՐԻՊԱԿ.— Բժ. Վ. Թօփալեանի այսօրուան յօդուածին մէջ (Գ. Նշ), ... 1836 ... 1837ին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փարիզին Անձէլ Նիւմատի ... երեք պարերը եւ Le Coucou

Գին 10 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել ... 6 Rue Elysées des Beaux Arts, Paris (18), ... 51 Mr. le Prince, Paris (6) ... Պ. Բարսեղեանի, Eglise Arménienne, 15 Rue Jean-Goujon, Paris.

ՊԱՐԵՐ ՏՕՆԻՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

... Lafayette, angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 25 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3739 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔԸ

...ՏԷՐ ՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Երկու ամիս բանակցելէ վերջ, բրիտանական կառավարութիւնը արտօնեց որ 16 միլիոն անգլ. ոսկի տրամադրուի Թուրքիոյ, զանազան շինութեանց, երկու նաւահանգիստներու կառուցման, հանքերու շահագործման եւ զինուորական պէտքերու համար։

Այս լուրերէն քանի մը օր վերջը, մայիս 21ին, Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը միաձայնութեամբ կ'արտօնէր որ կառավարութիւնը մինչեւ 125,000,000 ոսկի (21 միլիոն սթերլին) յանձնառութեան տակ մտնէ, ազգային պաշտպանութեան համար, տասը տարուան ընթացքին

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, այս գումարը պիտի յատկացուի ծովեզերեայ նոր մարտկոցներ շինելու, Թուրքիոյ օդանաւային եւ ծովային ուժը բազմապատկելու, ծանր եւ կամ թեթեւ սպառազինութիւնները աւելցնելու։

Տրուած որոշման արժէքն իմանալու համար, կը բաւէ ըսել որ 125 միլիոն թրքական կամ 21 միլիոն անգլիական ոսկին այս վարկը դուրս կը մնայ սովորական նիւթացոյցէն։

Ինչպէս կը հաղորդէր հեռագիրը, յառաջիկայ տարեշրջանի (1938 յունիս 1 — 1939 մայիս 31) նախահաշիւը կը ներկայացնէ 41,500,000 անգլ. ոսկիի գումար մը, — 3,500,000 ոսկի աւելի 1937 — 1938 տարեշրջանէն։

Այս գումարէն ազգ. պաշտպանութեան յատկացուած է 14,500,000 անգլ. ոսկի, առանց հաշուելու բացառիկ վարկերը։

Ուրեմն, Թուրքիան ալ իր կարգին զինարշաւ մը կը փորձէ, ոչ միայն բանակը արդիացնելու եւ կատարելագործելու, այլեւ նաւատորմն ու օդատորմիղը բազմապատկելու համար։ Միեւնոյն ատեն պիտի շինէ ճամբաներ եւ նաւահանգիստներ, որոնք ամէն բանէ առաջ զինուորական նպատակներու պիտի ծառայեն։

Ինչպէս դարերու ընթացքին, այս անգամ ալ բարեխնա՞մ Եւրոպան է որ օգնութեան կը հասնի Թուրքիոյ, զայն ոչ միայն կանգուն պահելու, այլ եւ զօրացնելու, սպառազէն մեքենայ մը դարձնելու համար։

Եւ, ինչպէս ատ նուազն հարիւր տարիէ ի վեր, նորէն Մեծն Բրիտանիան է որ առաջ կ'անցնի, Թուրքիան համարելով «կայսերական բարեկամը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ»։

Արդարեւ, նոյն պատմութիւնն է որ կը շարունակուի Ղրիմի պատերազմէն ի վեր, — ամէն անգամ երբ Թուրքիա նեղը կը մնայ, իր կոյրին, գոնէ իր ճամբուն վրայ կը գտնէ Մեծն Բրիտանիան, միշտ ձկուն եւ ժպտերես։

Նոր ալ բացատրութեան չի կարօտիր այս պարագան, որ ամէն բանէ առաջ հետեւանքն է անգլեւտաւս դարաւոր մրցակցութեան.

Վերջին պատերազմը խորունկ փոփոխութիւններ յառաջ բերաւ, Թուրքիոյ դարաւոր ոսոխը՝ Ռուսաստանը դարձնելով բարեկամ եւ զինակից։ Լման քսան տարի, բրիտանական աշխարհակալութիւնը ամէն խաղ փորձեց, վերադրաւելու համար իր նախկին դիրքը։ Մանաւանդ որ, լայնօրէն ստացած էր իր բաժինը՝ Թրքական ընդհանուր աւարէն։

Արդ, վերջին երկու տարուան դէպքերը կ'ապացուցանեն թէ Անգլիա խիստ պէտս յաջողած է խախտել խորհրդային իշխանութեան հմայքը՝ Էնկիւրիի մէջ, թէ՛ քաղաքական եւ թէ տնտեսական գետնի վրայ։ Այն ատենէն որ, մինչ Խ. Միութիւնը հազիւ 15 միլիոն տոլար (աւելի ճիշդ՝ ապրանք) կրցաւ տրամադրել, Մեծն Բրիտանիա ահաւասիկ մէկ ձեռքով կ'ընծայէ 16 միլիոն սթերլին։ Գումար մը որ, ինչպէս ըսինք, ամէն բանէ առաջ պիտի ծառայէ զինուորական նպատակներու։

Քիչ անդին, անգլիացի հեղինակաւոր հրապարակագրի մը գրիչէն կ'իմանանք այս աննախընթաց փոխառութեան կարգ մը գաղտնիքները։

Անգլիացի հրապարակագիրը կը բացատրէ, արտառո՛ց բարեխօսութեամբ.

— «Եթէ Թուրքիան կարենայ իր հին օրերու բարգաւաճման պ'բաղդարձնել Փոքր Ասիան եւ ինքն ալ ենտզհետէ զօրանայ, մենք ա[յլ]ա՞ բան չենք ուզեր։ Ճիշդ է որ զօրաւոր, յառաջադէմ Թուրքիա մը Անգլիոյ բնական բարեկամը պիտի ըլլայ… Ուրախ պիտի ըլլանք եթէ Միջերկրականի եզերող երկիրները յարձակումի մը ենթարկուին ուրիշներու կողմէ…

Ահաւասիկ բանաձեւ մը, որ կը խտացնէ բրիտանական աշխարհակալութեան ծրագրերը՝ Թուրքիոյ հանդէպ։

Նոր թէ հին, Թուրքիան Անգլիոյ աչքին կազմած է միշտ պատնէշ մը, խափանելու համար ուրիշներու ճամբան դէպի ասիական բարձրաւանդակը, Միջերկրական կամ Հնդկաստան։

Երէկ ցարական Ռուսաստանը, յետոյ կայսերական Գերմանիան ու Աւստրիա-Հունգարիան կը խլրտէին այդ ճամբուն վրայ։ Այսօր նորէն Գերմանիան եւ յարաճուն ուժ մը՝ Իտալիան են որ մտահոգութիւնները կը պատճառեն։ Իսկ բոլշեւիկեան Ռուսաստանի մասին դեռ կանխահաս է խօսիլ, ներկայ պայմաններուն մէջ։

Ուրեմն, բրիտանական աշխարհակալութիւնը նորէն կը ճգնի զօրացնել, կազմ եւ պատրաստ զէնքի մը վերածել Թուրքիան, եթէ ոչ զանազան «Էլոյթներ» սարքելու, գոնէ ուրիշ անակնկալներ կանխելու համար։

Անշուշտ Մուսուլի քարիւղին հոտը երբեք չի կրնար մոռցնել միւսը, — այն որ Բաղուէն կուգայ։ Բայց, այդ հետանկարէն աւելի, կը թուի թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ վստահելի պահակներ ապահովել արեւելեան Միջերկրականի մէջ, որուն ջուրերը շատ աւելի պղտոր են այսօր, հակառակ անգլեւիտալական համաձայնութեան եւ անգլեւֆրանսական գործակցութեան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ—ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

10,000,000,000 ֆրանք հանրօգուտ շինութեանց համար

Նախարարական խորհուրդը երէկ վաւերացուց օրէնքներու երկրորդ շարքը, որ մասնաւորապէս կը վերաբերի արտադրութեան եւ առեւտուրի զարգացման։ Հրամանագիրներէն մէկը 10 միլիառ ֆրանքի վարկ մը կը սահմանէ, մղում տալու համար հանրօգուտ շինութեանց, յառաջիկայ երկուքուկէս տարիներու ընթացքին (1938ի վերջին վեց ամիսները, 1939 եւ 1940 տարեշրջան)։ Այս վարկին կարեւոր մէկ մասը պիտի յատկացուի բարեզարդելու եւ ողողեցկացնելու Փարիզը եւ արուարձանները։ Պիտի քանդուին խեղճուկրակ տնակներ (թաղի) 18 շրջանակներու մէջ եւ 30.000 նոր բնակարաններ պիտի շինուին։ Գաւառի մէջ գումարներ պիտի տրամադրուին ճանապարհներ, ջրանցքներ, դպրոցներ շինելու, ելեկտրականութիւնը տարածելու համար եւն.։ Ուրիշ գումարներ ալ պիտի յատկացուին նաւահանգիստներ եւ ջրանցքներ շինելու, ինչպէս եւ գաղթավայրերու արտադրութիւնը աւելցնելու համար։ Վերջապէս գումար մը պիտի տրամադրուի գիտական հետազօտութեանց համար։

Նոր տուրքեր պիտի չհաստատուին, ընդհակառակն շարք մը զեղչեր պիտի կատարուին արտադրութեան հարկերուն վրայ, ինչպէս եւ վարկային դիւրութիւններ պիտի ընծայուին գործարանատէրներու եւ արհեստաւորներու։ Կը կարծուի թէ այս անօրինութեանց շնորհիւ տոկոսի սակերը, որոնք 8 — 10 առ հարիւր են, կարգ մը պարագաներու մէջ պիտի իջնեն 3 — 4 առ հարիւրի։

Նախարարական խորհուրդը նոյն նիստին մէջ որոշեց շարունակել սպառազինութեանց շինութիւնը, որուն համար բացառիկ վարկեր յատկացուած են արդէն։

Բանակցութիւններ սկսան Չեխոսլովաքիոյ մէջ

Հէնլայն, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն Առաջնորդը, որ նախապէս մերժած էր եղած հրաւէրը, երկուշաբթի օր ներկայացաւ վարչապետ Միլան Հոցայի, բանակցելու համար։ Տեսակցութիւնը տեւեց երեք ժամ։ Առաջին պաշտօնական հանդիպումն էր այս։

Տեսակցութենէն վերջը չեխական կառավարութիւնը հետեւեալ ցեկոյցը հրատարակեց. — «Վարչապետին հրաւէրին վրայ, Պ. Հէնլայն խօսակցութիւններ ունեցաւ որոնց գլխաւոր նպատակն է լուսաբանել եւ հանդարտեցնել քաղաքական կացութիւնը»։ Իսկ Հէնլայնի կուսակցութեան ցեկոյցը կ'ըսէ. — «Այսօր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան կուսակցութեան եւ կառավարութեան միջեւ, կացութիւնը լուսաբանելու եւ մեղմացում յառաջ բերելու համար»։

Թէեւ մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս տեսակցութեան։ Ինչպէս կ'երեւայ, Հիթլէր չափաւորութիւն յանձնարարած է Հէնլայնի, նկատի առնելով Գերմաններու չահած յաղթանակը՝ կիրակի օրուան ընտրութեանց մէջ։ Մանաւանդ որ, չեխական կառավարութիւնը տրամադիր է նոր զիջումներ կատարելու, ընդ առաջ երթալով Փարիզի եւ Լոնտոնի թելադրութեանց։ Բանակցութեանց սկզբնաւորութիւնը շատ նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց, մեղմացնելով այնքան լարուած կացութիւն մը։ Չեխ ազգայնականներուն ծանր պարտութիւնն ալ նպաստեց մթնոլորտին մեղմացման։

Առ այժմ կացութիւնը հանդարտ է Փրակայի եւ ամբողջ Պոհեմիոյ մէջ. թէեւ [illegible] իրենց զրամները եւ պահանջեցին սեղանաւորական հաստատութիւններ՝ [illegible] անք զինուորական շարժումներու։ Եւրոպական նա[illegible] թէ իրար անցնելու պատ[illegible]

Ա[illegible] Չեխոսլովաքիոյ մասին

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, վարչապետ Չէմպըրլէն պատասխանելով զանազան հարցումներու, լուսաբանող յայտարարութիւններ ըրաւ Չեխոսլովաքիոյ կացութեան մասին։ Ահաւասիկ հիմնական մասերը.

— «Զանազան վրդովիչ լուրերու վրայ, կառավարութեան գլխաւոր հոգն եղաւ իր բովանդակ ազդեցութիւնն ի գործ դնել, ուր որ կարելի էր, վերապահութիւն ապահովելու համար խօսքով եւ գործքով, միեւնոյն ատեն դուռը բաց պահելով խաղաղ բանակցութեանց համար։ Այս առաջադրութեամբ, բացատրեցինք չեխական կառավարութեան թէ անհրաժեշտ է ամէն միջոց ձեռք առնել, միջադէպեր կանխելու համար եւ ամէն ճիգ փորձել, ընդհ. կարգադրութեան մը յանգելու համար բանակցութեանց միջոցաւ։ Այս աշխատանքին մէջ կառավարութիւնը չարժեցաւ Ֆրանսական կառավարութեան կատարեալ գործակցութեամբ։ Չեխական կառավարութիւնը պատասխանելով, հաւաստեց թէ լիովին կ'ըմբռնէ մեր չահագրգռութիւնը եւ թէ վճռած է արագ եւ կատարեալ լուծում մը գտնել։ Կառավարութիւնը ձեռնարկներ կատարեց նաեւ Պերլինի մէջ, չեշտելով թէ առնպողական է ելքի մը յանգիլ, եթէ կ'ուզենք պահել Եւրոպայի խաղաղութիւնը եւ յոյս յայտնելով թէ գերմանական կառավարութիւնը պիտի գործակցի մեզի հետ, դիւրացնելու համար համաձայնութիւնը։ Կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն գերմանական կառավարութեան հաղորդեց Փրակայի տրուած խորհուրդները եւ ստացուած հաւաստիքները։ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ գոհունակութեամբ կ'ողջունէ բրիտանական կառավարութեան ջանքերը եւ թէ գերմանական կառավարութիւնն ալ լիովին կը բաղձայ որ բանակցութիւնները յաջողին»։

Այս յայտարարութիւնները գոհունակութիւն պատճառեցին նաեւ ընդդիմադիրներուն, որոնք միշտ կը քննադատեն վարչապետին արտաքին քաղաքականութիւնը։

*** Իտալիոյ մէջ ալ գոհունակութիւն պատճառեց կացութեան մեղմացումը։ Գերմանական թերթերը պանծացնելով Հէնլայնի կուսակցութեան յաղթութիւնը, կը շարունակեն սուր ալաքներ արձակել չեխական կառավարութեան դէմ, ապացուցանելով թէ «կրակին հետ կը խաղայ, փորձի ենթարկելով Գերմանիոյ խաղաղասիրութիւնը»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՐԴ Ի ՊԱՏՕՒԻ ԷՐ ԵՒ ՈՉ ԻՄԱՑԱՒ

Վերջերս չորս տարբեր պարագաներ յիշելով, դիտել տուեր էի թէ մեր Միութիւնները կամ կարգադիր յանձնախումբերը պէտք չէ կորսնցնեն չափի եւ ճաշակի գաղափարը։

«Ինչո՞ւ խնդալ, թքել, ուտցնել յայտագիրը, երբ գիտեն իրենց միջավայրն ալ, տարողութիւնն ալ» (18 Մայիս. «Քիչ մը չափ, քիչ մը ճաշակ, քիչ մըն ալ զգացում»)։

Իսկ լէ Մուլինոյի Երիտ. Միութիւնը, որուն կը վերաբերէր միայն առաջին ակնարկս, իր վրայ առնելով ամբողջ գրուածքը, փրփուրը բերնին, կը փութայ… բերնիս չափը տալ, մէկ շաբաթ վերջը։

Ստացածս Դանիէլի թուղթ մըն է, լոյնածաւալ, առանց ստորագրութեան, պարզապէս վրան կնիք մը զարնուած։

Ահաւասիկ հատուած մը, իրենց լեզուով եւ ուղղագրութեամբ.

— «Զարմանքով կարդացինք Օրը Օրին բաժնին մէջ Վահէ ստորագրութեամբ որ մեր Երիտասարդաց Միութիւնը կը դնէ անճաշակ եւ անզգացում կարգերու հետ. չարունակենք. «Երիտասարդ Միութիւն մը առաջատները չափազանց լայն բանալով կը տօնէ հայ երիտասարդացի օրը աւելի քան երկու հազարնոց սրահի մը մէջ»։ Այո մենք կը տօնենք հայ Երիտասարդաց օրը նման չնեղ սրահի մը մէջ. արժեցնելով հայ երիտասարդի կամքը. հայ երիտասարդութիւնը ունի կարծեմ ձեզի չափ ճաշակ եւ ալ աւելի զգացում եւ զարմանք կը պատճառէ այսպիսի փառաւոր հանդէսի մը կազմակերպութիւնը. արդեօք դուք չէիք մեր Միութեանը ընդհանուր գանձումի պաշտօնեան ու եթէ հաշիւ կուտաք հանրութեան եւ հող ընելով կէսէ աւելի մը հազարի վնաս պատճառելով Միութեանը). մենք կը տօնենք մեր օրը ամէն տարի եւ պիտի տօնենք միեւնոյն երկու հազարնոց սրահին մէջ մինչեւ որ կարողանանք լեցնել զայն։ Մենք պէտք չենք զգար հաշուակալներու. միութիւնս իր հաշիւը գիտէ»։

Ճիշդ այսպէս կը խօսէին, Պոլսոյ մէջ, տարիքն առած, կարծրացած չարչըները.

— «Դուն իմ քէֆիս քեհեա՞ն ես, հազար իմ ծախսեր, երկու հազար իմ ծախսեր, փարան քու ճէպէ՞դ կ'ելլէ»…։

Ես կը կարծէի թէ երիտասարդները տարբեր լեզու կ'ունենան, մանաւանդ Փարիզի մէջ։

Կը կարծէի, տակաւին, թէ երիտասարդները ուշադիր կ'ըլլան, գոնէ իրենց կարդացածը ճիշդ ըմբռնելու համար…

Երիտ. Միութիւնը խնդրած է խմբագրութենէն՝ անունութեամբ հրատարակել իրենց գրածը։

Ես կ'ուզեմ խնայել իրենց։ Ցաւոք, իրենց իսկ բարիքին համար, նորէն կը յիշեցնեմ (իրենց միջոցաւ ալ ուրիշներու).—

1. Մի՛ թքէք, մի խնդաք յայտագիրը, մանաւանդ երբ երիտասարդական հանդէսներ կը կազմակերպէք։ Այլապէս կը դառնայ ցուցահանդէս կամ ճուրճիճա։

2. Բանախօս հրաւիրեցէք ո՛ր հոսանքէն որ կ'ուզէք, ո՛վ որ կ'ուզէք։ Բայց, մէկ անգամուան համար մէկ բանախօս կը բաւէ (նախագահէն զատ), որպէսզի կարենայ գոնէ մէկ ժամ խօսիլ եւ տպաւորութիւն ձգել։ (Մեր մէջ հանդէսները կը ծանուցուին ժամը 8.30ին, — եթէ երեկոյթ է — կը սկսին ժամը 9.30—10ին։ Երբ հինգ բանախօս կը հրաւիրէք, իւրաքանչիւրին կէս ժամ կամ 20 վայրկեան տրամադրելով, արդէն կ'ըլլայ կէս գիշեր, առանց հաշուելու գեղարուեստական ձեռնարկները, արտասանութիւնները, երգերը, ֆանթէզիները եւն.)։

3. Երբ սրահ կը վարձէք, նկատի ունեցէք ձեր ուժն ու հասարակութիւնը։ Երկու հազարնոց սրահի մը մէջ 150 — 250 կամ 300 հոգի հաւաքել՝ փառք չէ, այլ վարկաբեկում։ Եթէ չեմ սխալիր, անցեալ տարի ալ նոյն սրահն էին վարձեր եւ փայլեցան նոյնքան «կոկիկ» բազմութեամբ մը։

Նոյնը, նոյնը։

ՎԱՀԷ

«ՄԵՐ Լ'ԻՒԱԳՈՅՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ ՄԵՐՁ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ»

(ԹՈՒՐՔԻՈՅ 16,000,000 ՈՍԿԻԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԻ)

ԽՄԲ. — Herbert Sidebottom (Հէրպըրթ Սայտպաթըմ) որ Scrutator եւ Candidus ծածկանուններով կը վարէ Տէյլի Սքէչի եւ Սընտէյ Թայմզի խմբագրութիւնը, հետեւեալ յօդուածը ստորագրած էր անցեալ օր իր օրաթերթին մէջ։ Ամբողջութեամբ կը թարգմանենք զայն, «լուսաբանելու» համար մեր ընթերցողներէն անոնք որոնց համար գաղտնիք է թէ Անգլիան ինչու միլիոններ փոխ կուտայ երէկուան թշնամիին։ Անշուշտ յօդուածին ամէնէն շահեկան մասը այն ակնարկն է զոր իրազեկ հրապարակագիրը կ'ընէ Թուրքիոյ ապառնացող ապագայ վտանգին։ Արդեօք 16 միլիո՞նն է որ պիտի կանխէ այդ վտանգը…

Երբ Թուրքիա կը գտնուէր անցեալ դեկտեմբերին, ուշադրութիւնս գրաւեց քաղաքացիներուն եւ պաշտօնեաներուն բարեկամութիւնը մեր երկրին հանդէպ։

Գլխաւորապէս մենք էինք որ ջախջախիչ պարտութեան մատնեցինք Թուրքիան Մեծ պատերազմին մէջ։ Եւ սակայն, ոչ մէկ տեղ դառնութիւն տեսայ մեզի դէմ։ Պարտութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը վերագրուէր Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ հին կառավարութեան։

Բացատրեցին ինծի թէ Թուրքիա այլեւս փոխանակութեան նիւթ պիտի չընէ իր անկախութիւնը ոչ Գերմանիոյ, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է պետութեան համար։ Կայսրութեան կորուստը պիտի ըլլար կորուստ մը ոչ թէ ժողովուրդին այլ փաշաներուն համար, որոնք չէին կրցած երկիրը կառավարել։ Նոր վարչաձեւին ամբողջ ճիգը պիտի ըլլայ զարգացնել հայրենիքը իր սեփական ուժերով, ոչ մէկ անձնատուութիւն մեծնաչնորհ փնտռողներուն։ Իսլամացի յեղափոխականներուն սկզբունքին պիտի հետեւի երկիրը — միայն մենք։

Նոր փոխառութիւնը զոր Թուրքիա կը կնքէ Անգլիոյ մէջ, անհամապատասխան չէ այդ քաղաքականութեան հետ։ Տասնըվեց միլիոն սթերլին պիտի ստանայ ան իր ճարտարարուեստին եւ հանքերուն բարգաւաճման, ինչպէս նաեւ նաւահանգիստներու շինութեան եւ զինուորական պէտքերու համար։ Բայց այս բոլորը պիտի մնան թրքական հսկողութեան տակ։

Ասիկա այն փոփոխութիւններէն չէ որուն վրայ յաւիտենապէս տոկոս կը գանձուի։ Մայր գումարը պիտի վճարուի երկրին հասոյթներով, արտածումներու ձեւին տակ։

Ես, անձնապէս, չկրցայ համոզում գոյացնել առեւտրական բարգաւաճումի մը կարելիութեանց մասին, բայց իրազեկները ապահով են այդ տեսակէտէն։ Եւ անշուշտ ատոր ապացոյցներ կան ամենուրեք՝ հաստատելու համար որ յառաջդիմածէ, գրեթէ ծայրայեղօրէն արդիական ոգի մը կը տիրէ երկրին մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽԵՂԴԱՄԱՀ...

Էջմիածնայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը խեղդամա՞հ։

Ուրեմն այսպէս. կաթողիկոսը չէ վախճանած, այլ խեղդուած է։

Խեղդուած է Մոսկուայի հրահանգով։

Գիշերը, դուռդիր մութին մէջ. ո՞վ կրնայ գիտնալ, թէ ոճրագործը ինչպէս գործած է իր չարաշուք ոճիրը եւ ինչ պայմաններու տակ. ինչ զգացած է զոհը, այդ պահուն։ Ո՞վ գիտէ։

Հէք, դժբախտ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, որուն համար կաթուածը, սրտէն թէ ուղեղէն, բարիք մը պիտի ըլլար եւ փրկութիւն։

Խեղդեր են կաթողիկոսը եւ դիակը մնացեր է անթաղ, օրերով, ընդհանուր ահ ու սարսափի մէջ։

Եկեր են Հայ կոյսեր, բարի ձեռքեր, որոնք նման իրենց հինաւուրց նուիրեալ քոյրերուն, վեր են առեր կաթողիկոսի մարմինը եւ, անշուշտ, դագաղադրի, տարեր են թաղելու։

Գայեանէի եւ Հռիփսիմէի արժանի ու հարազատ քոյրերը։

Կը թակուի, կը պատռի եղերական օրէն այն չարաշուք լռութիւնը, որ կը ծանրանար Հայոց աշխարհէն մինչեւ հեռաւոր գաղութները, Խորէն կաթողիկոսի մահուան պարագաներուն եւ յարակից կարգադրութիւններուն շուրջ։

Ոչինչ գիտէինք. ոչ ոք լուր կը դրկէր, թաղուեցա՞ւ կաթողիկոսը, ո՞ւր, ի՞նչպէս, որո՞նց կողմէ։

Ու ահա վարագոյրը կը պատռի, կ'երեւայ Մոսկուայի արիւնոտ դահճը, վատոգի, հասարակ ոճրագործ, որ դիջեր է խեղդամահ ընել տալ փոքրիկ ժողովուրդի մը անզօր ու ծերունի հայրապետը։

Ի՞նչ հզօր ես դուն, փոքրիկ Հայաստան։

Հզօր՝ պատմութեամբ, փոթորկոտ ոգիով, կեանքի աւիշով ու ապագայի հաւատքով։

Տկար՝ բազուկներով ու միջոցներով։

Տկար, այո։

Ոչ ոյժ ունինք, ոչ միջոց ոճրագործները պատուհասելու. Ոչ բանակներ՝ մեր երկիրը մաքրելու օտար կըռուներէն եւ մեր հողերու ազատութիւնը անդառնալիօրէն ապահովելու։ Զունինք այս ոյժը եւ շատ քիչ անգամ ունեցած ենք զայն, դարերու ընթացքին։ Բայց, ունեցած ենք եւ ունինք ուրիշ ոյժ մը, հոգեկան զօրութիւն մը, որ բախած է օտար բանակներուն եւ բռնակալութեանց եւ չէ փշրուած. բախած է ու դիմացած՝ պողպատեայ կառոյցներու նման եւ տեսած է ուրիշներու, մեծազօր կայսրութիւններու փլուզումը։

Ինչ կը մնայ մեզ ընել այս դժնդակ կացութեան առջեւ. այս արհաւրալից օրերուն, եթէ ոչ փարիլ նորէն, ամբողջ, մեր ցեղային մեծ ու յաւիտենական պատնէշին, որ Հայու խառնուածքն է. հայ ոգին. անչօշափելի այլ միշտավառ կրակը հայ ժողովուրդին։

Ամէն Հայ պատնէշ մը, ամէն կուրծք՝ վահան ու զրահ, դիմանալու համար այն հարուածներուն, որոնք, մէկը միւսէն աւելի դաժան, կը թափին մեր հինաւուրց գոյութեան վրայ ու դէմ։

Ոչ լաց, ոչ հեկեկանք, այլ խորին ու գիտակից վրդովում, ինքնապաշտպանութեան մարտակոչներ բարձրացնելու համար. համերաշխութեան, միութեան ու համագործակցութեան կոչեր հնչեցնելու համար. վըտանգին դէմ, բազմագլխեան թշնամիին դէմ, որոնք մայր Հայրենիքէն մինչեւ օտար ափերը կը թուլցնեն՝ մեր գոյութեան սպառնալու համար։

Մեզ կը մնայ արթուն կենալ. պատրաստ՝ նոր աղէտներու եւ հարուածներու. զգաստ այլ վճռական. բայց չարունակ, գլխահակ եւ մշտակուած ձեռնարկներու հետամուտ. հզօր ու արի եւ ողջ ու առողջ մնալու համար։

Ամէն Հայ՝ պահակ այս օրերուն, ամէն Հայ՝ մշակ հայ հոգիին ու հայ արժէքներուն, յանուն մեր ազգային գոյութեան եւ վաղուան Հայութեան։

Յանուն ցեղային սրբութիւններու եւ Հայրենիքի ազատութեան։

Ամէն Հայ, առանց բացառութեան։

Բայց, Հայերէն անոնք մանաւանդ, որոնք կոչեցեալներէն են, «սակաւ» ներէն, բազմութիւններուն մէջ. «ընտրեալներէն», «բազում» կոչեցեալներէն։

Հայ գրողը, հայ գործիչը, հայ ուսուցիչը եւ հայ կրօնաւորը, թող զգան, որ պատմական թուականներու մէջ կ'ապրին. առաքելութիւններ դրուած են իրենց ուսերուն, որոնք պէտք է դիմանան. պիրկ ու ամուր՝ պէտք է կրեն ցեղային բեռը, որքան ալ ծանր ըլլայ ան ու դժուարին։

Կաթողիկոս մը կարելի է խեղդամահ ընել, բայց ոչ ժողովուրդ մը, որ ամբոխ չէ, այլ հազարամեակներու կեանքով ազգ։

Հայ մտաւորականութեան, հայ պետական ու քաղաքական գործիչներու ջարդին առջեւ, Հայոց Հայրապետին բռնամահ կործանումին առջեւ, բովանդակ հայութիւնը պէտք է մնայ անկոտրուն հոգիով ու անհնահանջ դատախազ։

Հայ գրողին սրբազան պարտականութիւնը թող ըլլայ Հայու ոգեկան կրակներու արծարծումը։

Հայ ուսուցիչին նուիրական գործը թող ըլլայ՝ հայ աշակերտը լեցնել ցեղային աւիւնով եւ Հայոց Պատմութեան լոյսովը։

Հայ գործիչն ու կրօնաւորը թող ամուր պահեն հաւատքի հուրը Հայոց Տանտիրոջ Հարց հանդէպ։

Հայ Երիտասարդութիւնը թող մարզուի բազուկին ու գնդերին հետ՝ հոգիով ու գաղափարական կամքով։

Հինգերորդ Դարը՝ իր ոգիով, իր Յովսէփներով, Վարդաններովն ու Եղիշէներովը, իր մարտիկներովն ու «Տիեզերք փափկասունքներովը», որոնք վառ պահեցին ցեղային կանթեղը, ոգիէն իւղ լեցնելով անոր մէջ։

Ժամանակն է, որ թափառահալած հայութիւնը, հազար վէրքերով ծածկուած եւ բռնակալութեան ամէնէն դաժանին ենթակայ, ուխտ ընէ, անգամ մը եւս, ջարդուած մտաւորականութեան եւ Հայոց խեղդուած Հայրապետին դիակներուն առջեւ, աւելի քան երբեք տէր դառնալու իր իրաւունքներուն ու ճակատագրին. աւելի խորապէս հայրենասէր ու ազատասէր ըլլալու։

Բռնակալները երբեք չեն հասներ ժողովուրդի մը ոգիին, որքան ալ յօշոտեն նոյն այդ ժողովուրդին մարմինը։

Յիշենք, որ Հայը շատ անգամ ջարդուած է, բայց երբեք չէ եղած խեղդամահ, ծուխին ու մուխին մէջէն, աւերակներէն, մոխիրներու տակէն, նոր Վահագններ յառնած են ու արշալոյսը անցած, ցեղային լոյս խորհուրդը գրկած։

Յիշենք որ կործանած են Նինուէն ու Բաբելոնը՝ իրենց բռնակալներով, Սաղմանասարներովն ու Նաբուգոդոնոսորներով։

Տիգրոնը՝ իր Շապուհներովն ու Ցազկերտներով։

Պոլիսը՝ իր Սուլթաններովն ու Թալէաթներովը։ Փեղերպուրկը՝ իր ցարերով։ Կ'ապրի հայութիւնը։

Վաղը, ով կրնայ տարակուսիլ, պիտի իյնայ նաեւ Մոսկուան, իր ճիւաղային Ստալիններովը։

Հայութիւնը նորէն պիտի ապրի, իր Արարատին հետ, նոր Զարեհներ ու Բակուրներ պիտի ծնին, եւ նոր Մուրատէկեաններ պիտի բազմին Մայր Աթոռին վրայ. անոնց ոգեշունչ ձայնը նորէն պիտի թնդայ Էջմիածնայ հինաւուրց գմբէթներուն տակ. պիտի խօսի դարերէն գալոց դարերուն, նոր ոյժ ու հաւատք սփռելով ունկնդիր հայութեան։

Գիտի ըլլան այս բոլորը, վկայ Հայոց արիւնոտ այլ լուսեղէն Պատմութիւնը, եթէ Հայը, իր ուխտին թէ չլինելու այս տագնապի օրերուն, գիտնայ հայ ու համերաշխ մնալ. եթէ Հայոց աշխարհի նուիրական զանգակները, այսուհետեւ, ղօղանջեն յօշոտուած հայ մտաւորականութեան եւ խեղդամահ Հայոց Կաթողիկոսին փշրուած կեանքը, տանելու համար զայն բոլոր հայ սրտերուն։

Եթէ Հայը սիրտ ունենայ ունկնդրելու, եւ կամք պայքարելու, ինչպէս իր նախահայրերը պայքարած են ու անցած։

(Խմբագրական՝ ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ)

Հ. Հ. ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Հայաստանի Հանրապետութեան պատմութեան կարեւոր, բայց եւ այնպէս մութին մէջ մնացած կէտերէն մէկն է հանրապետութեան պաշտօնական ճանաչման հարցը։ Արտասահմանեան զանազան կարծիքներու վրայ հիմնուելով, մարդ այն եզրակացութեան կը հասնի, որ ոչ միայն մեր ժողովուրդի միջին մէջ, այլեւ օտար երբեմնի պաշտօնական շրջանակներու մէջ անգամ այս խնդիրը թիւրիմացութիւններու ենթակայ է։

Այս անճշդութիւնը կը վերաբերի Վրաստանի նախկին կառավարութեան յուշագրին որ լոյս տեսաւ «Թոռոնթի 9 Ապրիլ թիւին մէջ։ Ըստ այդ յուշագրին, կովկասեան այդ հանրապետութիւններու մէջ միայն Վրաստանն է որ իրաւականօրէն ճանչցուած է դաշնակից պետութիւններու կողմէ։ Ան կ'անտեսէ Հայաստանի ճանաչումը։

Հայաստանի Հանրապետութեան պաշտօնապէս ճանչցուած ըլլալու խնդիրը թիւրիմացութեան առիթ տուած է այն պատճառով որ, Մեծ Պետութիւնները քաղաքական նկատումներու վրայ հիմնուելով՝ խուսափած են վըճռապէս ճանչնալ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, իր գոյութեան սկզբնական շրջանին։

Պետութեան մը ճանաչումը եթէ իրաւական ակտ մըն է, կը հիմնուի քաղաքական նկատումներու վրայ։

Միջազգային օրէնքով բաւական չէ որ պետութիւն մը գոյութիւն ունենայ, որպէս զի կարենայ մտնել ազգերու շարքին մէջ։ Անհրաժեշտ է որ ան ճանչցուած ըլլայ օտար պետութիւններու կողմէ։ Այդ օտար պետութիւնները պէտք է որ վաւերացնեն նորակազմ պետութեան գոյութիւնը։ Նկատի ունենալով որ Հայաստանը, ճանչցուելու համար, պէտք եղած իրաւական պայմանները կը լրացնէր, դաշնակիցները հարկադրուած էին ընդունիլ Հայկական Հանրապետութեան ճանաչման սկզբունքը։ Սակայն սկզբնական շրջանին անոնց կողմէ որոշ վերապահութիւն կը նկատուէր։

Արդարեւ, հաշտութեան խորհրդաժողովի քարտուղարութիւնը 1920 Յունուար 27ի ընկոյզով ուղղուած Հայկական Հանրապետութեան Պատուիրակութեան՝ կը յայտարարէր որ գերագոյն խորհուրդը իր 1920 Յունուար 19ի նիստին մէջ որոշած է որ «Հայաստանի կառավարութիւնը կը ճանչցուի իբրեւ իրական (de facto) կառավարութիւն», եւ թէ Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը 26 Յունուարի յայտարարութեամբ մը կ'իւրացնէ այդ տեսակէտը։

1920 Յունուար 28ին քարտուղարութիւնը կ'իմացնէ որ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ վարչապետները, 1920 Յունուար 19ին որոշած են «որ Հայաստանի կառավարութիւնը ճանչցուի իբրեւ իրական (de facto) կառավարութիւն»։

Վերջապէս 1920 Մարտ 7ին հաշտութեան խորհրդաժողովի քարտուղարութիւնը Հայկական Հանրապետութեան պատուիրակութեան կը տեղեկացնէ որ Ճափոնի կառավարութիւնն ալ կ'ընդունի վերոյիշեալ յայտարարութիւնը։

Ի հարկէ այս ձեւի յայտարարութիւն մը՝ իրաւական տեսակէտով պակասաւոր յայտարարութիւն մըն է։ Ան կը ճանչնայ կառավարութիւնը, սակայն մէջ ձգելով հանրապետութեան ճանաչումը։ Այսպիսի ճանաչում պետութիւնները կ'ընեն միայն այն պարագային, երբ արդէն վաղորօք ճանչցուած պետութեան օրինաւոր կառավարութեան տեղ, յեղաշրջման մը պատճառաւ, նոր կառավարութիւն մը կ'անցնի։

Միայն քաղաքական նկատումներու վրայ հիմնուելով է որ օտար պետութիւնները այս իրապէս պակասաւոր ձեւին տակ, ճանչցած են Հայկական կառավարութիւնը։ 1920ի սկիզբը կովկասեան երկիրներու կացութիւնը դեռ վերջնականօրէն ճանչցուած չէր։ Իսկ Թուրքիոյ հետ դեռ հաշտութեան դաշինք ստորագրած չէին դաշնակից պետութիւնները։ Թուրքիոյ հայկական հողամասերու խնդիրը լուծուած չէր, եւ դաշնակիցներու նպատակն էր այդ հողամասերը եւ Հայաստանի հանրապետութեան հողամասերը միացնելէ վերջ, միացեալ երկիրները յանձնել հոգատար պետութեան մը։

Հայաստանի Հանրապետութեան պաշտօնական ճանաչումը իրաւական հողի վրայ դրուած է 1920 Մայիս 11ին։ Եթէ նկատի չառնենք 19 Յունուար 1920ի ճանաչումը, պէտք է ըսել, առանց վարանելու որ 11 Մայիս 1920ին, հաշտութեան պայմանները Թուրքիոյ յանձնելու պահուն, Հայաստանի Հանրապետութիւնը իրաւապէս (de jure) ճանչցուած է Դաշնակիցներու կողմէ, քանի որ յիշեալ պայմաններու վերաբերեալ վաւերագիրին մէջ Հայաստանը կը կոչուի դաշնակից երկիրներու կարգին, եւ ուրեմն կը ճանչցուի Մեծ եւ Փոքր դաշնակիցներու կողմէ իբրեւ անկախ պետութիւն. Որով իբրեւ ճանչցուած պետութիւն Հայաստան ստորագրեց Սեվրի եւ փոքրամասնութեանց դաշնագիրները 10 Օգոստոս 1920ին։ Սեվրի դաշնագիրը այդ ճանաչումը աւելի կ'ամրապնդէ իր 88րդ յօդուածով, որ կ'ըսէ. — «Թուրքիա կը յայտարարէ, թէ կը ճանչնայ Հայաստանը, ինչպէս այդ ըրած են արդէն դաշնակից պետութիւնները իբրեւ ազատ եւ անկախ պետութիւն»։ Արդէն Թուրքիան 4 Յունիս 1918ին, Պաթումի դաշնագրով, ճանչցած էր Հայաստանը. դաշնակից պետութիւնները ճանչցած մը կը ստանար միջազգային հանդամանք։

Փոքրամասնութեանց դաշնագիրը կը շեշտէ — «Նկատի առնելով որ դաշնակից պետութիւնները «ճանչցած են Հայաստանը իբրեւ գերիշխան եւ անկախ պետութիւն...»։

Այս իրաւական, թէեւ լռելեայն ճանաչումներու կարգին պէտք է աւելցնել այն իրաւական ճանաչումները զորս կատարած են Յունաստանը եւ Պելճիքան, բացորոշ ձեւով։ Արդարեւ, Պելճիքայի արտաքին նախարարը 27 Օգոստոս 1920ի պաշտօնական նամակով մը՝ ուղարկուած Հ. Հ. պատուիրակութեան, կը յայտնէ հետեւեալը. — «Արքայական կառավարութիւնը որոշեց պաշտօնապէս ճանչնալ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը եւ կը փափաքի դիւանագիտական յարաբերութիւններ պահպանել անոր հետ»։

Արժանթինը, Չիլին եւ Պրազիլիան ալ իրենց կարգին 1920ի ընթացքին պաշտօնապէս եւ բացայայտօրէն ճանչցան Հայկական Հանրապետութիւնը.

Անհիմն է ուրեմն այն թիւրիմացութիւնը թէ Հայաստան պաշտօնապէս ճանչցուած չէ Դաշնակիցներու կողմէ։ Վերոյիշեալ փաստերը կ'ապացուցանեն որ եթէ մինչեւ Մայիս 1920 այդ մասին գրական յայտարարութիւն եղած չէ պետութիւններու կողմէ, Մայիս 1920էն վերջ Հայաստանն ալ մտած է ճանչցուած պետութեանց շրջանակին մէջ, եւ կարգ մը երկիրներու հետ ալ դիւանագիտական յարաբերութիւններ վարած, նոյնիսկ ղեսպաններ նշանակած է։

ՅՈՎ. Մ. ԽՆՁԻԱՅԱՐԵԱՆ

ԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆ ԴԱՐՁԱՒ

Համաշխարհային ծանրութիւն բարձրացնելու ախոյեան, չքանչանակիր Սերգօ Համբարձումեան, Մոսկուայի Սփոռի Համամիութենական կամաւորին մէջ երկար ատեն կատարելագործուելէ վերջ, վերադարձած է Երեւան։

Համբարձումեան Մոսկուայի մէջ կարճ ատենէն ձեռք բերած է համամիութենական նոր մրցանիշ մը, երկու ձեռքով վերցնելով 120.5 քիլոկրամ, որով գերազանցած է իր նախկին մրցանիշը 119.8 քիլոկրամ։

Ներկայիս Համբարձումեան առաջին կարգի մարզիչ Եան Սպարէի ղեկավարութեամբ կանոնաւորաբար կը մարզուի, նոր յաջողութիւններ ձեռք բերելու համար։

ԲԱՑ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ

— ❀ —

Վոլտ.— Իրիկնամուտին՝ արեւելեան արճարանի մը մէջ, բոլորը ու դանին առջեւ նստած, շուրջն կը դիտեմ, սպասելով բարեկամի մը որ պիտի վերջը պիտի գայ։

Ձեղունէն կախուած ելեկտրական խոշոր լամբարները լոյսով կ'ողողեն ճաշակաւոր ու նրբօրէն կահաւորուած լայն սրահը որ քանի մը Ֆրանսացիներէ զատ, ամբողջութեամբ գրաւուած է աշխատաւոր, առեւտրական եւ մեծամասնութիւնը անգործ. ... բէյ ու երիտասարդ Հայերով։

Մարդկային շունչերը եւ գլանիկներու առատ մուխերը սրահին ... լեցուցած են ապականուած թմբեցուցիչ՝ անշնչելի օդով մը։ ... անդադրում աղմուկով ... անոգուտ ժխոր մը արտածելով ... խաղը ղրացած է, կամ կը «գոռան մէկ մասը «պլօթ», ուրիշներ ... մուղ եւ նարտի խաղալով, իսկ ... եալ մասը խօսելով, խաղամոլներ դիտելով եւ կամ յօրանջելով։

Աջ կողմս, տարէց հայրենակից ... դէմքի ծամածռութիւններով ... կը չարժուձեւներով իր անհասկնալի ... ուսուցուած Ֆրանսերէնով ... գործակից Ֆրանսացի բարեկամին կ'ուզէ բաներ մը հասկցնել. Իր ... քանչիւր խօսքէ վերջ կը հարցնէ «Թու ղոմփրի՞»։ Ֆրանսացին ... պարկեշտ մարդու երեւոյթ ունի ... բազմաթիւ քծծիծաղով մը «Վի ... Վի Եթրը» ըսելով եւ միշտ գլխու ... թեւ շարժումներով կը պատասխանէ իր խօսակցին։ Մեր հայրենակիցը ... ւական խօսելէ վերջ «Թու ղոմփրի՞» ... ու, Թուա ղոմփրի՞» հարցուց ...ու, Թուա ղոմփրի՞» հարցուց

— «Oh mais oui ... ժամէ զօփրի»։ Մեր հայրենակիցը ... թեւ թեթեւցնելով փէշերը ... վերցուց ու վերջին կաթիլը ... ետք, զայն դարձեալ սեղանին վրայ դրաւ ու կանչեց։

— Կարսօն, անֆոռ էօն փէրնօ

Ինդուսթր հկաս։

Ձախ կողմս անխուսափելի ... ներէ շրջապատուած երկու ... «էչէ պէշ», «իքի պիր», երեք ... բերաներէն, թուրքերէն եւ հայերէն հեգելով նարտի կը խաղան. ... նոնց կողքին ուրիշ խումբ մը ... պլօթով զբաղած են։ Մէկը ... հրաբուխի մը նման պոռթկաց ու ... կանճայթ սկսաւ հայհոյութեան ... տարափ մը թափել իր հակառակորդին վրայ որ փոխադարձեց նոյն ... գնութեամբ. բարեբախտաբար ... բռնը միջամտելով անոնց թեւերէն բռնեց ու դուրս չպրծաց, այլապէս հանդիսատես պիտի ըլլայինք կոփամարտի եւ աթոռամարտի խայտառակ տեսարանի մը։

Քիչ վերջ, վիճողները դարձեալ ... բռնեցան.

Փաթրոնը անոնց մօտենալով ... նաց — Եթէ վիճակիք, դարձեալ դուրս կը հանեմ։

... Ինչպէս գիտէք Ռըպաթէններ ... րոնք մեր շուրջը ... մըշտ հակամիտ են վատաբարոյ ... յերու մէջ բուն Հայը տեսնել ... այս ստորինութիւններով ... Հայեր կամ աշխարհահռչակ Մաս... եաններ անոնց համար կը ... Հայ ըլլալէ։ Ուրեմն եւ որպէսզի ... լոր Հայերը մնան Հայ եւ կ'ասպ...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (71)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY

Franc : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Թարգմ. Ժ. Մ.

Սուլտանի մտքը ինկաւ մռայլ ու ծոմապահ Իսա Հօրեղբայրը։ Անոր նըմանող բայց աւելի բարձր դիրքի տէր անձեր գործի գլուխ պիտի անցնէին, Քէմալի պարտադրած եւրոպականացումը պիտի հալէր երթար՝ ինչպէս սառոյցը ամրան արշալոյսին առջեւ։ Միլիոնաւոր գլխարկներ Վոսփորի ջուրերուն մէջ պիտի նետուէին ու դարպասներուն մէջ պահուած ֆէսերը դուրս պիտի ելլէին։ Անգամ մը եւս մոլլաները հաշտարար դատաւորներ պիտի կազմէին ժողովուրդին համար՝ համաձայն իրենց հին օրերու կրօնական օրէնսդրութեան։ Թէքքէհները, որքան ալ յառաջդիմած ըլլային վերջին տասնըհինգ տարուան ընթացքին, նորէն պիտի բանտարկուէին վանդակափեղկերուն ետին։ Կաշառակերութեան հին ժամանակները վերջնականապէս դարձեալ պիտի վերահաստատուէր։ Ամիս մը չանցած՝ Թուրքիան բարձրագոյն պաշտօնատեղիի պահանջէր պատերազմն ու կողոպուտը, այսինքն այն երկու տենչերը որոնցմով Աօխական Հոներու այս յաջորդները ապրած են դարեր շարունակ։ Ոչ ոք կրնար ուրանալ որ Թուրքերը, հակառակ իրենց միւս թերութիւններուն, առաջնակարգ զինուորներ էին եւ Քէմալ բարձրացուցած էր իր բանակը այնպիսի մակարդակի մը որ կրնար մէկ շաբթէն ասդին տակ առնել Պալքաններ։ Ֆրանսան պիտի կենար իր ձեռքով ստեղծուած Փոքր Համաձայնութեան կողքին. Իտալիան որոշ փառասիրութիւններ ունէր Ադրիականի ափերուն վրայ, իսկ աշխարհի մնացեալ ժողովուրդները ժամանակ անգամ պիտի չունենային բողոքելու, որովհետեւ պիտի զգային յանկարծ թէ այն բոլոր դաշինքներն ու միջազգային արբիտրաժները որոնց ցանցին մէջ բանտարկած էին գիրենք ղեկավարները, պահավիժօրէն յառաջ բերած էին համատարած ալիքը։

Սուլտանին պայծառօրէն նախատեսեց այս բոլորը։ Կարծես ականջը առած էր Միջազգային Բարգաւթեանց մասին գինուորական վարժարանին մէջ տեղի ունեցող դասախօսութեան մը սառն արտայայտութեան։ Դիւանագէտ մը չէր ան, բայց իբրեւ զինուոր սովորական դատողութեամբ լրացուցած էր եւ երկու տարի մնացած էր այդ վարժարանը մօտիկ ընելով ուսուցիչներու՝ որոնք — եթէ խնդիրը իրատեսութեան դառ — կրնային դատել հասարակ սեղանաւորին կամ մեծ առեւտրականին՝ այն գլխաւոր պատճառներուն շուրջ որոնք կ'ազդէին եւրոպայի խաղաղութիւնը ապահովող ուժերու հաւասարակշռութեան փափուկ հարցին վրայ։

Նորէն ժամացոյցին նայեցաւ, յետոյ աարճանակը դուրս քաշեց։

— Պայմանաժամը լրացաւ. պիտի խօսի՞ս թէ Քազաբքին պիտի տանիմ քեզ, ո՞րը կ'ուզես ...

Արիֆ բոլորովին անտարբեր կեցած էր. աչքերուն մէջ վախ չկար այլեւս, քանի որ վճռած էր իր ընելիքը։

— Ինչ կ'ուզէք ըրէք, ըսաւ ուսերը թօթվելով, Ալլահը վկայ որ բառ մը պիտի չըսեմ ...

Կեցծ սպառնալիքը օգուտ չէր ունեցած. Սուլտան հասկցաւ ատիկա։ Տրամադրին ժպիտով մը գրպանեց ատրճանակը ու երբ նորէն սկսաւ խօսիլ, իր ձայնին մէջ կար անկեղծ հիացումի մը շեշտը։

— Կը շնորհաւորեմ քեզ քաջութեանդ համար... պատասխանեց ես եղբօր, Արիֆ, եւ հաւատացիր ... Հիմա մտիկ ըրէ, նայէ ինչ պիտի ըսեմ. Կակայի մասին քեզմէ լսածներէս զատ՝ բացարձակօրէն ոչինչ գիտեմ ... Շիտակը ըսելով անոր գոյութեան մասին անգամ լուր չունէի մինչեւ երէկ, երբ Րէուֆէն իմացայ ...

Ցանկարծ Արիֆի շրթունքները կատաղութենէն ճերմկեցան։

— Ուրեմն դուն էիր որ մատնեցիր զինքը, ըսաւ գրեթէ պոռալով։

— Աստուածոց սիրոյ ազնիւ մը հանէր, գգուշացուց զայն Սուլտան ձեռքը վեր բարձրացնելով, քեզի Քազաբքին յանձնելու բնաւ նպատակ չունէի ... խնդրեմ, հաւատա Անգլիացիի խօսքիս որ ես եղբօր մահուան մէջ յանցանք չունիմ ...

Արիֆին սիրտը հանդարտեցաւ, բայց դարձեալ յամառօրէն պնդեց.

— Եթէ դուն չէիր, հապա ո՞վ դաւաճանեց եղբօրս ...

— Կրնամ ըսել ... եւ ճիշդ ատոր համար քեզի եկայ այս գիշեր ... Կ'ընդունիմ որ խաբեցի քեզ եւ կարգ մը բաներ իմացայ քեզմէ ... Ստիպուած էի այդպէս ընել, որովհետեւ գործիս բերումով պէտք էր իմանայի զանոնք ... բայց զիս տուէնդ դուրս վռնտելէ առաջ, կ'ուզեմ որ յիշես հետեւեալ պարագան — երբ ներս եկայ, միայն կասկած մը ունէի թէ դուն ալ անդամ եւ Քէմալի դէմ սարքուած դաւադրութեան ... Հիմա վստահօրէն գիտեմ որ անդամ ես ... գիտեմ նաեւ թէ քանի բջիջ ունիք ...

Անշուշտ որ, եթէ ուզեմ, կրնամ շատ աւելի ազդու տեղեկութիւններ հաղորդել հիմա քեզի դէմ, քան աւելէ քառորդ ժամ առաջ ... սակայն չեմ սպառնար եւ խօսք կուտամ որ դաղտնիքդ բացարձակօրէն ապահով է իմ քովս ... ատիկա կ'ըսեմ, որովհետեւ ինչ որոշում ալ տաս ... մասին, կը պահանջեմ որ մտիկ ընես ինծի ...

Լաւ ...

— Եղբայրդ սպաննողը ... Գազանի ոստիկանութիւնը չէր

— Հապա ո՞վ էր ...

— «Եղբայրք առ Ալլահ եւ ... Մահիկին» ... ձերինները սպաննեցին ... որովհետեւ խեղճ տղան շատ ... խօսէր ... տեսան որ վտանգաւոր ... էր եւ մէջտեղէն վերցուցին ...

— Չեմ հաւատար ...

— Կրնամ ապացուցանել ... տեցաւ իմ համակրութիւնս ... քանի որ իբրեւ օտարական ... արտասահմանի հանրային կարծիքին վրայ ազդել՝ ի նպաստ ձեր դատին ... ուրեմն ինծի բացուեցաւ — այն ... նպատակներով թերեւս — ... հարցերու մասին զորս երբեք ... յայտնէր ... Ատիկա կարեւորութիւն ... չունէր, սակայն միւսներուն ... ուրիշի մըն ալ ... Այդ մէկը ... էր ձեր վերին բջիջներուն ... որ տղան վտանգաւոր էր, ... անոր խանդավառութիւնը ... ցոյց տուաւ եւ յայտնեց թէ ... աշխատանք մը պիտի տրուէր ...

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

…Ը ՕՂԱԿՆԵՐ ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԳԼԽՈՒՆ

…Թուրք կրթական տեսուչը շրջաբերական մը ուղղած է փոքրամասնութեանց եւ օտար վարժարաններու …թեանց, եւ կը յիշեցնէ թէ … է կանոնաւորաբար վճարուին …ութիւններուն դրամները եւ ուսուցիչներու, իրենց ամսաթոշակը ատենին, …համար, եկեղեցի ու վաճառանոցներէն կրօնական եւ առեւտրական … Հակառակ պարագային՝ կ'անէ… շրջաբերականը, … պէտք ըլլար փակել վարժարանները … Միւս կողմէ, կը քննուի թէ … վարժարաններուն Թուրք ուսուցիչներ տարուան մը ընթացքին … որ եւ ինչ պատճառներով … եւ մնաց. Այս մասին ձեռք բերուած վիճակագրութիւնը հիմ պիտի … յառաջիկայ տարեշրջանին … ուսուցչական պաշ… ցանկին։

…վարժարաններուն մէջ զինուո… …ման դաս տուող ուսուցիչներուն … նախակրթարանի բաժնի մէջ 4, իսկ լիսէ… բաժնին մէջ 6 ոսկի վարձք պիտի առնուի.

…կրթական տեսչութիւնը նոյն գրով … Հաղորդած է կրթական … նախարարութեան մէկ նոր հրահանգը, որու համաձայն՝ 40 ոսկիէն վար … ուսուցչական ամսաթոշակները … Ճշդուին, այնպէս որ ուսուցիչ մը … 40 ոսկի ամսաթոշակ պիտի … Եթէ հաստատութիւն մը … անկարող է այդ վճարումը … 30 ոսկի պիտի ըլլայ, իսկ … թոշակ գոյութիւն չպիտի … Արդէն իսկ 40էն վեր եղած … անփոփոխ պիտի պահ… Երեք տարի նոյն վարժարանին … պաշտօնավարող ուսուցիչ մը թոշակը … վրայ յաւելում պիտի ըլլայ։

…անկը գործադրելի է այս … էն սկսեալ։ Նախակրթարանի … ուսուցիչներուն դասաժամը 75 … միջնակարգ վարժարաններու … ուսուցիչներու դասաժամը 150 … պիտի վճարուի, ամիսը 4 … հաշուով։

…ները ամէն ամիս կանոնաւոր … պիտի վճարուին, արձակուրդ … ալ։ Եթէ չվճարուին, եւ … ու հիմնադիրը լուր չտան … կրթական տեսչութեան, պիտի պատ… Նախակրթարանի տնօրէն մը … տարեկան առ առաւելն 12 պաշտօն … միջնակարգ վարժա… տնօրէն մը՝ 15 պաշտօն։

…ուրոյն ուսուցիչ պաշտօն … պիտի ըլլայ։ Ուսուցչական շա… ամէն ամիս կանոնաւոր … պիտի վճարուին. … պատասխանատու են … ու հիմնադիրը։

…Հայերէն թերթերը այս առ… կուտան թէ երբ վարժարանները՝ առհասարակ՝ նոյնիսկ 15, 20, 25 ոսկի ամսաթոշակ վճարելու դժուարութիւն կը կրեն, եւ յաճախ քանի մը ամիս անվճար կը մնան թոշակները, խնդիր է թէ ինչպէ՞ս պիտի կրնան այս ոսկեգիններով ամէն ամիս՝ կանոնաւորաբար գործել։ Հաւանական է որ քանի մը վարժարաններ պարտաւորուին փակել իրենց դռները կամ կարգեր ջնջել։

…որ օրօրոցի մանուկէն սկսեալ … ալեհեր ծերունիները պլօթ ու … խաղալու վարժուին եւ արձա… …երթալով անընդհատ վեց ժամ … խաղան եւ իրարու հետ կռուե…

…յց եւ այնպէս, Հաւկցողին շատ …

ՕՇԻՆ ԵՐԱՆԳՈՒՆԻ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԹԻՑԱՍԵԼԱՆ

ԿՈՒՐՍԷՆՎԻԼ.— Ուսումնասէր Տիկնանց Միութիւնը թէյասեղան հանդէս մը սարքած էր Մայիս 15ին, Սալ տը Փուտէքրի մէջ։ Հակառակ օդին անյարմարութեան որոշեալ ժամէն առաջ սրահը լեցուած էր բազմութեամբ։

Ճիշդ ժամը 3ին օրուան նախագահը՝ Տիկին Մ. Մէսրոպեան հանդէսը բանալով, թելադրեց ձեռք ձեռքի տալ Միութեան եւ մեր զաւակները փրկել այլասերումէ, անոնց սորվեցնել մեր մայրենի լեզուն եւ պատմութիւնը։

Կարգը եկաւ պզտիկներուն։ Վարագոյրը բացուելով 20 աշակերտ աշակերտուհիներ երգեցին «Ով մեծանձանք դու լեզուն», շատ յաջող, շնորհիւ Օր. Ա. Ներսէսեանի աշխատանքին։ Ամբողջ 3 ժամ տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ ապրեցանք։ Հ. Նարտոմեան եւ Կ. Թորիկեան արտասանեցին «Գիւղացին եւ քաղաքացին»։ Փոքրիկն Փօլին Գույումճեան երգեց Պէպոյի «Թամբը ձեռքը» ծափեր խլելով։ Դարձեալ Օր. Փօլին եւ Օր. Վ. Թաղէոսեան պարեցին «Հոյ Նազանը» եւ նոյնպէս ջերմ ծափերու արժանացան։

Ներկայացուեցաւ «Բժիշկը եւ հիւանդը», պատկեր մը որ կուշտ ու կուռ խնդացուց ներկաները։ Կ'արժէ յիշել մեր փոքրիկ դերասանները.— Թ. Նազարեան, Յ. Տէօվլէթեան, Կ. Թորիկեան եւ փոքրիկն Մ. Մէսրոպեան։ Օր. Ս. Կիւլպօլեան եւ Օր. Ս. Տէօվլէթեան երգեցին «Վարդ կոչիկը» զուգերգը, յետոյ պարեցին 14ը։ Ամէնէն վերջը երգեց Օր. Մ. Գեարոսեան, նախ «Մթնոլորտը», յետոյ, յուռն ծափերու մէջ, «Կռունկը»։

Հանդէսը փակուելէ առաջ, շիշ մը շամփանիա եւ տուփ մը շաքար աճուրդի դրուելով, կոկիկ գումար մը գոյացաւ եւ շահեցաւ Գ. Ս. Չիչէքեան 10 ֆրանք նուիրելով միութեան։ Ժամը 7ին ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տրամադրութեամբ, մաղթելով ուժ եւ կարողութիւն միութեան։

Գ. Մովսէսեան

ՀԱՅԵՐԸ ԱՏԻՍ ԱԲԷՊԱՅԻ ՄԷՋ

Վերջին վիճակագրութեան մը համաձայն, Եթովպիոյ մայրաքաղաքին մէջ կ'ապրին 2352 օտարականներ, որոնց 900ը Հայեր են, 813ը Յոյներ, 57ը Թուրքեր, 34ը Ամերիկացիներ, 73ը Գերմաններ, 37ը Անգլիացիներ, 32ը Զուիցերիացիներ եւ 27ը Ֆրանսացիներ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

ՆԱՐՏԱՆ, 16 Մայիս.— Այս տարի ապրիլ տասնըմէկը քիչ մը ուշ տօնեցինք՝ մեր կամքէն անկախ պատճառներով։ Սակայն լաւ է ուշ քան երբեք։

Նախաձեռնութիւնը առանձնած էր Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ - Դումանի» խումբը։ Կը մասնակցէին՝ Հ. Բ. Ը. Մ. դպրոցը, Կրթասիրաց Միութիւնը եւ Տիգրանակերտի միութիւնը։ Նախապէս նամակներ գրուած էին զանազան միութեանց, բայց քիչեր պատասխաներ էին հրաւէրին։ Չարժեր զբաղիլ բացականերով։

Սգահանդէսը տեղի ունեցաւ Մայիս 15ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ (ինչպէս նաեւ նոյն առաւօտ հոգեհանգիստ եւ պատարագ կատարուեցաւ նահատակներու յիշատակին)։ Մուտքի դրան վրայ կը ծածանէին հայկական եռագոյնը սեւով երիզուած, ինչպէս նաեւ ֆրանսականը։

Կը նախագահէր ընկեր Գեղամի, որ պատշաճ խօսքերով բացաւ հանդէսը եւ մէկ վայրկեան ոտքի հրաւիրեց ներկաները, յարգելու համար յիշատակը բոլոր այն նահատակներուն, որ ինկան Թուրք բարբարոսութեան արիւնոտ եաթաղանին տակ։

Ցեղոյ Բարեգործականի դպրոցի աշակերտները երգեցին «Տէր կեցո զՀայս», ինչպէս նաեւ եղան զանազան արտասանութիւններ երկու դպրոցներու աշակերտութեան եւ երիտասարդներու կողմէ։ Թող ներուի ինձ, որ երգողներու եւ արտասանողներու անունները զանց կ'առնեմ։

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր ընկեր Գ. Հիւսեան, որ երկարաշունչ ճառ մը խօսեցաւ օրուան տօնին շուրջ։ Նախ կրակոտ խօսքերով ձաղկեց բոլոր այն միութիւններն ու կազմակերպութիւնները, որոնք զլացած էին իրենց մասնակցութիւնը բերել։ Ցեղոյ պատմական փաստերով հաստատեց որ հայկական ընդհ. ջարդերու բովանդակ պատասխանատուն է ոչ թէ հայ յեղափոխութիւնը, այլ Թուրք ոճրածին միտքը։ Երախտագէտ չյուսահատիլ, աւելի քան երբեք վճռական կերպով շարունակել պայքարը, որուն իրական ելքը պիտի ըլլայ միացեալ եւ անկախ Հայաստանի հրաշափառ յարութիւնը։

Սգատօնը փակուեցաւ Կրթասիրաց դպրոցի «Մեր հայրենիք» խմբերգով։

«Անդրանիկ» եւ «Արծիւ» թատերախումբերու կողմէ բեմադրուեցաւ Ա. Ահարոնեանի «Իլ մի պօթին» զոր բեմի յարմարցուցած էր այս տողերը գրողը։

Լեւոն Գեղունի

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Ֆ. Կ. Եաչի թատերական ներկայացումը, «Զարուհը Արթին», տեղի ունեցաւ 15 Մայիս, Սաքրէ Քէօրի շէնք սրահին մէջ։ Նուազ բազմութիւն մը աթոռները գրաւած էր։

Դերակատարները յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը։ Հակառակ անոր որ մեծ մասը առաջին անգամ բեմ կը բարձրանար։

Ներկայացումը տեւեց 3.30 ժամ եւ ներկաները մեկնեցան գոհ սրտով։

Կ. Եաչի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր դերակատարներուն։

Գ. Մուրատեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՍ

ՎԻԷՆ.— Սիրելի հայրենակիցներ — շնորհակալութեամբ ստացայ ձեր հանգանակած գումարները, մեր կարօտեալ հայրենակիցներուն համար.—

Գէորգեան եղբարք 400 ֆրանք, Ա. Սրապեան 250, Երուանդ Քոչեան 222, Խաչիկեան եղբարք 200, Խորէն Քոչեան 150, Գեորգ Նոհրատեան, Իգնատիոս Խասխեան, Յարութ. Կէտիկեան, Երուանդ Զարդարեան, Կիրակոս Խաչիկեան 100ական ֆրանք, Օհաննէս Խամպարեան, Կարապետ Նազիկեան, Սուրէն Նազիկեան, Գնէլ Կոչկարեան, Ենոք Ցամարեան, Յակոբ Սարեան, Խաչիկ Մանուկեան, Սարգիս Խոզիկեան 50ական, Արամ Շատոյեան 55, Եղիա Նուրեան 25 Ֆր., Տիտոյին աղջիկը՝ Աղնիւ, Բերդիկ Խամպարեան, Գեորգ Օհանեան, Օր. Ալպատուհի 20ական Ֆր., Մանասէ Քոչեան 30, Գրիգոր Փաշեանեան 10, Մկրտիչ Մարթայեան 10, Կարապետ Քէօսէեան 5 ֆրանք։

Ընդհ. գումար՝ 2,337 ֆրանք։

Սոյն գումարին առաքումը կատարած եմ Մայիս 22ին։

Նամակներ գրած եմ նաեւ Ամերիկա եւ Գահիրէ, ու այդ տեղերու հայրենակիցներուն ալ մասնակցութիւնը խնդրած։ Կը յուսամ, որ անոնք ալ դրական պատասխան պիտի տան։

Ներսիկ

ՔԱՌԱՁԱՅՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

(Ռատիօ Սոֆիայէն)

ՖԻԼԻՊԷ.— Քաղաքիս Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ «Շնորհալի» երգչախումբը (կազմ՝ 80 հոգի երկսեռ), կը յայտարարէ Պուլկարիոյ եւ արտասահմանի յարգոյ հայ հասարակութեան, թէ յառաջիկայ Մայիս 29ին, կիրակի առտուան ժամը 10 — 12, Սոֆիայի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ պիտի երգէ Ս. Պատարագի երգեցողութիւնները քառաձայն, ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Գ. Ս. Գալթայեանի։ Այս առթիւ պատարագը ամբողջութեամբ պիտի հաղորդուի Սոֆիայի Ռատիօ կայանէն։

Պիտի երգուին՝ «Փառք քեզ Տէրէն մինչեւ «Սուրբ - Սուրբ», Եկմալեան, «Սուրբ Սուրբէն - «Գոհութիւն» — Կոմիտաս վրդ., «Միայն Սուրբէն - «Նշխարք» — Ս. Գալթայեան։ Կը մեներգեն.— Օր. Օր. Ա. Սարգիսեան, . Ե. Օրմանեան, Մ. Մալխասեան, Գ. Դ. Դանիէլեան։

ԾԱՆՕԹ.— Սոֆիայի նոր ռատիօ կայանի ուժը 100 քիլովաթի բարձրացած ըլլալով, յստակօրէն կարելի է լսել արտասահմանէն Radioի ալիքի թիւն է՝ միջին ալիք՝ 352.09, կարճ ալիք՝ 34.50. L. Z. A.:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՅՕԴ. 7.— Ոչ մէկ օտարական կրնայ որ եւ է աշխատանք ստանձնել, առանց այդ դասակարգին յատուկ «աշխատաւորի» անձնագիր ունենալու։

«Աշխատաւոր» կը համարուի այն օտարականը, որու աշխատանքը զինքը կը դնէ ստորադաս վիճակի մը մէջ որ եւ է գործատիրոջ վերաբերմամբ, ինչ նկարագիր ալ ունենայ այդ աշխատանքը եւ անկախաբար վարձատրութեան եղանակէն կամ եթէ նոյնիսկ որ եւ է վարձատրութիւն չտրուի։

«Աշխատաւորի» անձնագիր խնդրելու արտօնուելու համար, պէտք է որ օտարականը, նախապէս, ճարէ առողջական վկայագիր մը կանոնական ձեւով եւ աշխատանքի պայմանագրութիւն մը նպաստաւոր վիզա ստացած աշխատանքի նախարարութեան պատասխանատու մարմիններէն։

Այն օտարականը, որ, Ֆրանսա մտած պահուն, կը ներկայացնէ այդ երկու վաւերաթուղթերը, սահմանային մասնաւոր ոստիկանապետութենէն պիտի ստանայ (կարգապահական է. առողջապահական օրէնքներու գործադրութեան մասին վերապահութեամբ) ճանապարհորդագիր մը (sauf conduit), որ արժէք կ'ունենայ այն ատեն՝ երբ կը կրէ ճամբորդին լուսանկարը, առողջական վկայագրին թուականը, տրուած վայրին անունը, եւ կ'արձանագրէ աշխատանքի պայմանագրութեան թիւը, թուականը եւ գլխաւոր տեղեկութիւնները։ Աշխատելու եկած վայրը հասնելէ վերջ ութ օրուան ընթացքին՝ պարտաւոր է ոստիկանապետութեան կամ, եթէ չկայ, քաղաքապետութեան (Սէնի նահանգին համար՝ ոստիկանական վերատեսչութեան) յանձնել այդ ճանապարհորդագիրը եւ ստորագրել անձնագիրի խնդրագիր մը այն ձեւով որ ճշդուած է ներկայ հրովարտակին 2րդ եւ 3րդ յօդուածներուն մէջ։ Ճանապարհորդագրին յանձնումէն վերջ ազատ կը կացուցուի աշխատանքի իր պայմանագրութիւնը եւ երկու երաշխաւորներ ներկայացնելու պարտաւորութենէն, որ ցոյց տրուած է 2րդ յօդուածին 4րդ հատուածին մէջ։

Այն օտարականը, որ ունի աշխատանքի պայմանագրութիւն մը, նըպաստաւոր վիզա ստացած աշխատանքի նախարարութեան պատասխանատու մարմիններուն կողմէ, բայց չունի ճանապարհորդագիր սահմանային մասնաւոր ոստիկանապետութեան կողմէ տրուած, իր բնակավայրը հասած օրն իսկ՝ պարտաւոր է ճշգրտօրէն համակերպիլ ներկայ հրովարտակին 2րդ յօդուածին 1, 2, 3 եւ 4րդ հատուածներուն տրամադրութեանց եւ յանձնել ոստիկանապետութեան (եթէ չկայ, քաղաքապետութեան) իր աշխատանքի պայմանագրութիւնը եւ առողջական վկայագիրը, որոնք կը պահանջուին համաձայն ներկայ յօդուածին 3րդ հատուածին։

Ամէն պարագայի մէջ, օտարականներուն անձնագիր չի տրուիր մինչեւ որ լրանայ նահանգապետութեան քննութիւնը նպաստաւոր ձեւով։

Այն օտարականը, որ աշխատաւորի անձնագիր ստացած է, կրնայ կատարել միայն այն արհեստը որ արձանագրուած է իր անձնագրին վրայ, եւ այդ անձնագիրը ի զօրու է միայն այն նահանգին կամ նահանգներուն համար, որոնց անունով տրուած է աշխատանքի իրաւունքը։

Ուրիշ նահանգի մը մէջ աշխատանք ստանձնելու համար, անհրաժեշտ է մասնաւոր արտօնութիւն ստանալ նոյն նահանգին աշխատաւորներու զետեղման գրասենեակէն, նպաստաւոր պատասխան մը առնելէ վերջ օտարականին նախապէս գտնուած նահանգին աշխատաւորներու զետեղման գրասենեակէն։

ՅՕԴ. 8.— ա) Այն օտարականները, որոնք աշխատաւորի անձնագիր ունին, պայմանաժամը լրանալէ վերջ եւ վերանորոգելու համար դիմում կատարած ժամանակ, երբ կը հաստատեն որ կանոնաւորապէս բնակած են Ֆրանսայի մէջ տասը տարիէ ի վեր շարունակ (առանց երբեք դուրս ելած ըլլալու), կը ստանան մասնաւոր ձեւի անձնագիր մը։

Նոյնը նաեւ այն օտարականներուն համար, որոնք աշխատանքի նախարարութեան պատկան մարմիններէն ըստացած են աշխատանքի արտօնութիւն առժամական տեւողութեամբ (երեք տարի)։

Այս մասնաւոր անձնագիրը ունեցողները կրնան իրենց թուղթին վրայ արձանագրուած արհեստով աշխատիլ, բովանդակ մայր երկրին մէջ։

բ) Նոյնպէս աշխատաւորի մասնաւոր անձնագիր պիտի տրուի նաեւ այն օտար աշխատաւորներուն, որոնք կը պատկանին հետեւեալ դասակարգերուն.

Օտարականներ, որոնք Ֆրանսայի մէջ կը բնակին շարունակաբար աւելի քան տասը տարիէ ի վեր։

Օտարականներ, որոնք ամուսնացած են, առնուազն երկու տարիէ ի վեր, իրենց ազգային քաղաքացիութիւնը պահած Ֆրանսուհիներու հետ եւ կը հաստատեն թէ շարունակաբար Ֆրանսայի մէջ բնակած են առնուազն հինգ տարիէ ի վեր։

Այն Ֆրանսուհիները, որոնք ամուսնացած են օտարականներու հետ, առանց պահելու իրենց ազգային քաղաքացիութիւնը։

(Շար.)

(4)

*** Մի մոռնար անցեալ երջանիկ օրերուն վրայ, ներկայ տառապանքդ աւելի անտանելի չդարձնելու համար։

*** Մարդ իր բարեկամներուն հետ ուրիշ բան չի բաժներ եթէ ոչ իր վիշտը։

*** Համբերութիւնը աշխարհի ամէնէն դժուար պարտականութիւնն է, բայց վսեմ պարտականութիւն մը։

…ՆԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐԷՆ

«ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ» ՀՌՉԱԿՈՒՄԸ ԿԱՐՆՈՅ ՄԷՋ

…արիներու երկար տարածութեան … դէպքեր կան, որ մեզ կը մղեն … անդրադառնալ, հրահանգիչ … քաղելու համար։

…քան տարի առաջ, Հայոց … քաղաք Կարնոյ մէջ, 31 Յուն… 1918ին, «անկախութիւն» մը … կուեցաւ Թորգոմի ղեկավարութեամբ, որու մասին շատ քիչ բան … է դժբախտաբար։

Այս մանրանկար «անկախութիւն»ը … արկէ, հայկական աւերակներուն … Ներքին եւ արտաքին թշնամիի … ներուն առջեւ, խոլամներու մէջ … օգնութիւն աղերսող զօրամասերուն համար, զաւեշտական ըլլալէ … ցաւատանջ արկածախնդրութիւն մըն էր։ Բայց նաեւ տուրքն էր … օրերու յատուկ ծուլացում հոգեբանութեան մը։

…Եթէ ռազմական եւ քաղաքական հանգամանքը չպակսէր, առհասարակ, … կական կրաւուած վայրերու ղեկավարութեան մեծ մասին, եւ համբային պատասխանատուութեան գիտակցութիւնն ունենային, անտարակոյս, կարելի պիտի ըլլար համաձայնիլ կարգ մը, նոյնիսկ ամէնէն անհեթեթ եւ անիմաստ երեւոյթներու հետ, երբ ատոնց միտ բանին թշնամին արխէ կիրք առնելու կը ձգտէր։ Բայց, աւա՜ղ, այդ վերամբարձ ու անամէջ յայտարարութիւնները Հայոց պատմութեան վրայ ոչինչ կ'աւելցնէին, բացի զայն մթագնելէ եւ անձնական փառասիրութեանց ծառայելէ։

Իբրեւ յատկանշական մէկ արտայայտութիւնը հայկական ռոմանթիզմի, հոս կ'ուզեմ ներկայացնել այդ «անկախութեան» հռչակումը իր բոլոր մանրամասնութիւններով։

1918 Յունուար 31ին, Կարնոյ պենսուրական սպայակոյտի շէնքին առջեւ տեղի ունեցաւ հայկական զօրահանդէս մը։

Զինուորներուն կը հրամայէր փոխգնդապետ Ճակինեանը։

Զօրահանդէսին ներկայ էին Կարնոյ հայ ժողովուրդի բեկորները, գաւառական պատգամաւորները, Ազգային Պաշտպանութեան Խորհուրդի անդամները, հոգեւորականներն ու դպրոցական որբերը, Թրքական (Կարինի) ներկայացուցիչները, ռուս բանակի ընդհ. հրամանատար Զօր. Օտիշէլիձէ, իր սպայակոյտի պետը Զօր. Վիշինսկի եւ հայկական սպայակոյտի անդամները։

Կէսօրին եռագոյնը, — Վասպուրականի հայ որբերու ձեռագործ — կը ծածանի հայկական սպայակոյտի շէնքին վրայ, զօրքի եւ ժողովուրդի խանդավառ աղաղակներուն մէջ եւ բերդի թնդանօթի հարուածներուն տակ։

Ձիուն վրայ նստած եւ իր շքախումբէն շրջապատուած հայկ. պահակազօրի պետ գնդ. Թորգոմ կը հրամայէ.

— Պատրա՛ստ, անշա՛րժ դէպի դրօշակը։

Զօրախումբը կ'ողջունէ դրօշը պէն ի ձեռին։

Ապա, գնդ. Թորգոմ կը յառաջանայ դէպի դրօշակը, որ կը ծածանէր ձմեռնային հովին տակ եւ իր սուրով կ'ողջունէ։ Կը դառնայ դէպի ժողովուրդը եւ կը կարդայ հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «Մեր բոլորի սրտին խօսող ժողովրդական աւանդութիւն մը, Հայոց ազգի ծագումն ու անկախութիւնը կը կապէ, Բաբելոնի Աշտարակին հետ։

Հայկը, որուն անունը կը կրենք մենք, չուզեց ենթարկուիլ դաժան Բէլին եւ հեռացաւ Բաբելոնէն։ Եւ երբ Բէլ հետապնդեց մեր նահապետը, Հայկ քաջաբար դիմադրեց անոր եւ սպաննեց Վանայ լճի ափերուն վրայ Հայոց-Ձոր կոչուած գաւառին մէջ։

«Ազատութեան եւ արդարութեան գաղափարն է որ ղեկավարեց մեր ժողովուրդը իր յարութեան օրերուն եւ յաղթեց թշնամիին։ Կռուելով էր որ Հայերն ստացան իրենց անկախութիւնն ու ազատութիւնը։ Դարձեալ, քսան դար շարունակ, Մեծ ու Փոքր Հայքերէն մինչեւ Կիլիկիա եւ Խաչակիրաց արշաւանքները, կռուելով պահեց իր գոյութիւնը եւ փայլուն էջեր արձանագրեց։

«Հայոց ազգի գոյութիւնը կը բնորոշուի մէկ բառով— Պայքար։ Պայքար անւական, պայքար անհաւասար ու տաժանելի, մերթ յաղթական, մերթ պարտուած, զի Հայաստանի թշնամիները շատ էին եւ շատ անգամ յաղթութեան ու պարտութեան վայրկեաններուն, երբ շատ անգամ ամէն ինչ կորսուած կը թուէր, Հայոց հաւատքը չէր լքեր Հայն ու պայքարը։ Ատոր համար է, որ երկար դարերու հոլովոյթին մէջ, իբրեւ մէկը ամէնէն հինաւուրց ժողովուրդէն, ան կրցաւ ապրիլ եւ գոյութիւնը պահել անվթար։

«16 Ապրիլ 1375ին Կիլիկիան, Հայոց այս դիւցազն երկիրը եւ անկախութեան ու ազատութեան վերջին ապաստանը, ինկաւ թշնամիներու հարուածին տակ։ Ենթարկուեցաւ բռնի ուժին, բայց բնաւ չհնազանդեցաւ։ Հըպարտ՝ իր բարոյական անկախութեամբ եւ վստահ իր ապագային, հինգ դար ու կէս անդադար շարունակեց իր անկախութեան պայքարը։ Այդ պայքարի վերջին հանգրուանը սարսափեցուց եւ հիացուց ամբողջ աշխարհը։

«Չկայ գրիչ մը, չկայ բառ մը, որ կարենայ պատկերացնել վերջին քառասնամեակի հայկական դարհուրելի մարտիրոսութիւնը։

«Իբրեւ անմեղ զոհ, հայ ժողովուրդը տառապեցաւ ամէնէն բարբարոս լուծին տակ։ Անուն չունեցող կառավարութիւն մը վճռեց սիստեմաթիկ ոչնչացնել եւ զանգուածօրէն բնաջնջել մեր ժողովուրդը։

«Վասփորի ափերէն մինչեւ Կովկաս, Սեւ ծովէն մինչեւ Միջերկրական, Հայոց արիւնը առատօրէն թափեցաւ։

Ահա չորս տարի է, որ Գերմանիան ընդհ. պատերազմի պատճառ դարձաւ, յանուն տեւտոնական գերիշխանութեան. Պելժիան, Լեհաստան, Սերպիան եւ Սեւ Լեռը, հակառակ իրենց կամքին, նետուեցան արիւնոտ կռիւին մէջ։ Հայաստանն ալ վայրագ նախճիրներու թատերաբեմ դարձաւ։ Մեր բազմահազար քոյրերն ու եղբայրները խժդժօրէն ջարդուեցան, մէկ մասն ալ Սուրիոյ եւ Միջագետքի անապատի աւազներուն յանձնուեցաւ։ Երբեմնի արգաւանդ Հայաստանը այսօր աւերակ է դարձած։ Ինչպէս բարբարոսները ծաղկող անտառ մը քարուքանդ ըրին, այնպէս ալ հայ ազգը անխղճօրէն ոչնչացաւ։ Ան տեսաւ իր զաւակներուն մահը աչքերուն առջեւ։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(1)

Հին Թուրքիան մեռած էր։ Մնած էր նոր Թուրքիա մը որուն կենսունակութիւնն ու անկախութեան ոգին պիտի կրնային ամրակուռ պատնէշ մը կանգնել օտարներու յարձակումին դէմ եւ խրախանացնել այն բոլորը զորս ի զուր յուսացինք թէ հին օրերու այլասերած Թուրքիան պիտի ընէր։

Կը թուի թէ տասնըվեց միլիոնի այս փոխառութիւնը գոհացուցիչ գործ մը եղաւ մեր երկրին համար։ Ո՛չ մենաշնորհ պահանջեցինք, ո՛չ ալ ուրիշ առաւելութիւններ. Եթէ Թուրքիան կարենայ իր հին օրերու բարգաւաճման վերադարձնել Փոքր Ասիան եւ ինքն ալ հետզհետէ զօրանայ, մենք ուրիշ բան չենք ուզեր։ Ճիշդ է որ զօրաւոր, յառաջադէմ Թուրքիա մը Անգլիոյ բնական բարեկամը պիտի ըլլայ, բայց միմիայն անոր համար որ մենք տենչեր կամ ծաւալումի նպատակներ չունինք եւ ուրախ պիտի ըլլանք եթէ Միջերկրականը եզերող երկիրները յարձակումի չենթարկուին ուրիշներուն կողմէ եւ յառաջ մղեն իրենց բարգաւաճումը զոր խաղաղութիւնն ու իրենց ժողովուրդներուն կորովը կրնան տալ իրենց։

Թերեւս վտանգաւոր ժամանակներ պիտի ունենայ Թուրքիան ապագային։ Աթաթիւրք — մեծամասնութենէն աւելի կարգը կարգ մը տեսակէտներով — վատառողջ է եւ պիտի գայ օրը երբ Թուրքիան պիտի զրկուի անոր ուժեղ ու իմաստուն ղեկավարութենէն։ Եթէ Թուրքիան տկար ըլլայ եւ յառաջդիմութեան պայքարը դժուարանայ, յետադիմական ուժերը կրնան վերակենդանանալ։ Որ եւ է աջակցութիւն զոր կրնանք տալ իրեն հիմա, օգտակար պիտի ըլլայ՝ իր ներկայ վիճակին մէջ պահելու համար անոր քաղաքականութիւնը եւ մեր բարեկամութիւնը պիտի տեւէ։ Աւելի լաւ է թէ մեզի եւ թէ Թուրքերուն համար։

Գէտք չէ արտասանենք խօսք մը որ կրնայ քաջալերել Գերմանիոյ թշնամական քաղաքականութիւնը. բայց եթէ չափաւորութեան նշոյլ մը կայ անոր խորհուրդներուն մէջ, այն ատեն հաստատ կերպով համոզուած եմ որ ո՛չ Ֆրանսան պիտի կռուի, ո՛չ Ռուսիան, ո՛չ ալ Անգլիան։

Մենք չենք կրնար չշահագրգռուիլ Միջերկրականի գործերով։ Այդ պատճառով է ահաւասիկ որ մեծ կարեւորութիւն կ՛ընծայեմ Թուրքիոյ բարեկամութեան, մանաւանդ այն օրէն ի վեր երբ Արաբները ցոյց տուին թէ որքան անընդունակ են քաղաքականութեան մէջ ու որքան խորթ՝ արդիական գաղափարներուն։

Թուրքիա՝ Եւրոպան ու Ասիան միացնող Նեղուցին վրայ տեղաւորուած, բանալին է Արեւելեան Միջերկրականի խաղաղութեան. մանաւանդ հիմա որ կարգադրուած է Յունաստանի հետ իր ունեցած հին պայքարը։ Ծիպրաս-Թարը, Պոլիսը կամ Հայֆան — Պաղեստինի մէջ — գլխաւոր կռուաններն են ծովային ուժին եւ Միջերկրականի խաղաղութեան։ Իտալիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը որուն ատենան մը լուծեց Սպանիոյ խնդիրը Արեւմուտքի մէջ։ Թուրքիոյ տրուած փոխառութիւնը պիտի հաստատէ որ Պոլիսը երաշխիք մըն է խաղաղութեան համար։ Ու թերեւս մեր գաղթային նոր նախարարը պիտի կարգադրէ Պաղեստինի հարցը՝ ստեղծելով հրէական զօրաւոր պետութիւն մը, որպէսզի Հայֆան ալ դառնայ խարիսխ մը ի նպաստ խաղաղութեան։

— — —

ՔԱՆԱՔԱՆՆԵՐԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԷՐ բացառիկ ժողով մը գումարեց Միւնիխի մէջ, հրաւիրելով մասնաւորապէս բանակին վարիչները։ Իրազեկներ կ՛ըսեն թէ հրամանատարները աւելի չափաւոր են քան կուսակցութեան վարիչները։

ԱԶԳ. ԺԱՌԳԵՒՈՐԱԿԱՆԻ 5րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի կ՛ունենայ այս գիշեր։ 7րդ շարքին տոմսակները հրապարակ պիտի հանուին երկուշաբթի օր, 30 մայիս։

ԳՈՒՔՐԷՇԻ զինուորական ատեանը երկուշաբթի օր սկսաւ դատել երկաթեայ պահակներու հրամանատարը, Քոտրէանու, որ ամբաստանուած է բազմաթիւ յանցանքներով եւ մանաւանդ իբրեւ հայրենադաւ։ Իբրեւ վկայ հրաւիրուած են 117 հոգի, որոնց 116ը թեր։ Դատավարութիւնը պահ մը զանիփակ եղաւ, կապ ունենալով օտար պետութեան մը հետ։ Ամբաստանեալը պնդեց թէ միայն կազմակերպութեան անդամներէն դրամ ստացած է եւ երբեք չէ դաւաճանած պետութեան դէմ։

22 ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐ ձերբակալուեցան Գելկրատի մէջ, յեղափոխական թռուցիկներ ցրուած ըլլալով։

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ կը գրեն թէ Սուրիայէն 300 Հայեր փոխադրուած են Սանճաք, ընտրական ցանկերուն մէջ արձանագրուելու համար։ «Ճամբու ծախքէն զատ Վաթանիներու կազմակերպութիւնները մասնաւոր վարձք մը կը վճարեն այս Հայերուն»։

ՌՈՒՍԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ կ՛ազդարարէ թէ հետապնդումներ պիտի կատարուին, եթէ անթեղ ունեցողները չարաչար գործածեն զանոնք, պատուհանները բաց թողլով, բարձրաձայն հնչեցնելով եւ գրացիները անհանգիստ ընելով։

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ ապստամբութիւնը կը շարունակուի։ Ըմբոստ զօրավարը, Սէտիլլօ, որ աւելի շատ զինուոր ունի, լեռները փախաւ, չպաշտպանուելու համար։

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ մասին վրդովիչ հեռագիրներ զարնուած էին Եւրոպա եւ Ամերիկա։ Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ այդ «սուտ եւ բոլորովին յերիւրածոյ լուրերը զարնուած են Պէյրութի մէջ» եւ խստօրէն կը դատապարտեն այդ «այդ անարգ միջոցը բարեկամ երկրի մը պետին դէմ»։

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ՕՐԿԱՆԸ, «Իւմանիթէ», երկու դատեր կորսնցուց աղջի օր։ Մէկուն մէջ (բացուած Տորիօյի եւ Լէոն Տոտէի կողմէ), թերթին պատասխանատու տնօրէնը դատապարտուեցաւ 500 ֆրանք տուգանքի եւ 2000 ֆրանք հատուցման, խմբագիրներէն Սանիէ՝ ութ օրուան բանտարկութեան, 400 ֆրանք տուգանքի եւ 2000 ֆրանք հատուցման։ Երկրորդ դատին մէջ՝ պատ. տնօրէնը դատապարտուեցաւ 1000 ֆրանք տուգանքի եւ 10.000 ֆրանք հատուցման։ «Փօփիւլէռ» ալ դատապարտուեցաւ 200 ֆր. տուգանքի, 2000 ֆրանք հատուցման եւ դատական ծախքերու վճարման։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ալֆորվիլի Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան իգական բաժնի կողմէ, 5 Յուլիս, Կիրակի օր։ Նկատի ունենալ այս թուականը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԹՈՆԱԿՈՒԼՕՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 27 մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պուա Քոլոմպի կայարանին մօտակայ սրճարանին մէջ։

Մարսէյլ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» պատանեկան միութեան անդամական ժողովը 25 մայիս, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 7ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ. 5 Ռիւ տը Լ՛Էքլիզ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
PETIT JOURNALի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet, ՄԷԹՐՕ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՕՏԱՐ (Ծերակուտական, նախկին նախարար)

Պ. ԺՈՐԺ ՓԻՔՕ (Դեսպան, նախկին Մարզպան Սուրիոյ)

ԶՕՐԱՎԱՐ Պ. ՊԸՆՈՒԱ Տ՛ԱԶԻ, Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ,

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ս. ԽՍՀԱԿԵԱՆ (երգ), Օր. ՌԱՆՃԷԼԵԱՆ (արտասանութիւն), ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. ՅՐԱ ԳԱՐԹԵՒԻԵԱՆի. Եւրոպական պարեր կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ։ Ճաշ. թէյարան, պիւֆէ։ Մուտք 6 ֆրանք։

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Թաղալեանի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆ Կ. Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— դաշնակ, ջութակ՝ Տ՛երգէն Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ընկ. ԱՐԱՄ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ, Պ. ՂԱԶԱՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ։ Արտասանեն՝ Օր. ՀԱՃԻ ՓՕՂՈՍԵԱՆ, ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ. եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ։ Կովկասեան պար, Պ. ՅԱԿՈԲ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆի կողմէ։ Տոմսերու մասնակցութեան համար 0.95 ֆր.։

Հանդէսէն վերջ խնջոյք մինչեւ լոյս, Ցոյներու սրահին մէջ, 5 Rue Bonnefoi։

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, Կիրակի երեկոյ։
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ։
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9.30ին «Գոլիզէ»ի շքեղ սրահին մէջ, 221 Պուլվար Տիւկոմիէ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստան երէկ, այսօր եւ վաղը»։

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին կազմակերպուած Մարսէյլի Սալոնոյ Զօրի Հայր. Միութեան կողմէ 19 Յունիս, Կիրակի օր Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Թ. Պատգ. ժողովը կը բացուի յառաջիկայ հինգշաբթի, մայիս 26, Համբարձման օրը ժամը 2ին, 8, Rue Bossuet։ Մուտքը ազատ է Ֆ. Կ. Խաչի բոլոր անդամուհիներուն։

Շրջ. Վարչութիւն

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Թ. Պատգ. ժողովի փակման առթիւ Ֆր. Կ. Խաչի աւանդական թէյասեղանը կիրակի 29 մայիսին, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 8, Rue Bossuet։

Մուտքը ազատ է Ֆ. Կ. Խաչի անդամ - անդամուհիներուն եւ համակիրներուն համար։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Կ. Խ.ԱՉԻ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Մայիս Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ։ Կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը»։

Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 25 Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ։ Կը խօսի Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Հայերը»։

ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կրթ. եւ Մարզիկներու Միութեան կողմէ 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Թրիմեանն» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս

Կը խօսի Դոկ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Երգ. արտասանութիւն եւ նուագ։ Մուտքը ազատ եւ ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ի գիտութիւն թեմիս պատուական ժողովուրդին կը ծանուցանենք թէ՝ հարկ եղած հրահանգը տրուած է Հարաւ. Ֆրանսայի թեմի եկեղեցիներու պաշտօնէութեան եւ պատկան մարմիններուն, որպէսզի, Հինգշաբթի, 26 Մայիս, Համբարձման տօնին օրը, պատշաճ հանդիսաւորութեամբ մասնաւոր հոգեհանգիստ կատարուի երանաշնորհ Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսին համար, իր եղերական վախճանումին քառասունքին առթիւ։

Սրտագին կը յորդորենք մեր հաւատացեալ ազգակիցները որ մասնակցին Համբարձման տօնի Ս. Պատարագին եւ հոգեհանգստեան պաշտամունքին։

ԶԳՕՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
Առաջն. փոխանորդ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլ - Փրատոյի Մայր-եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Հինգշաբթի օր, (26 Մայիս), Տօն Համբարձման, հանդիսաւոր Ս. Պատարագէ ետք մասնաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏ Տ. Տ. ԽՈՐԷՆ Ա.-ի վախճանման քառասունքին առթիւ։ Պիտի քարոզէ Առաջ. փոխանորդ Տ. Զգօն վրդ. Տէր Յակոբեան։

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ - ԺԷՐՕՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Յառաջիկայ Հինգշաբթի Մայիս 26ի առաւօտ թաղիս Դպրաց Դասուն 5րդ. ամեակին առթիւ հանդիսական բոլոր պատարագիչ եւ դպիրներու համար մասնաւոր պատարագ ... պէտք է համապատասխան պաշտօն պիտի կատարուի։ Դպիրները եւ դպրուհիները ... առ երգեն նաեւ ... շարականները, ղեկավարութեամբ ... դպրապետ Պ. Համբարձում ... ձումեանի։ Կը հրաւիրուի բարեպաշտ ժողովուրդը։

Թաղականութիւն Սէն-Ժէրօմի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղը կը յայտնէ իր շնորհակալութիւնը ... դաշնակահարուհի Օր. ... Օր. Ա. Առաքելեանի, Պ. ... միջնամասի որոնք իրենց գեղեցիկ երգերով եւ նուագածութեամբ ... ծեցին հաճելի մթնոլորտ, Պ. ... պիս Յակոբեանի, Պ. ... Հ. Տարօնեանի եւ Ա. ... նի որոնք իրենց յաջող խաղարկութեամբ հանդէսին փայլ աւելցուցին։ Մասնաւոր շնորհակալութիւն ... Ս. Թորոսեանի որ սիրով ... րի ղեկավարութիւնը ... Մասնաճիւղը իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէ պիւֆէի նուէրներու համար Restaurant Yarի եւ Պ. Գարդաշեանին ինչպէս նաեւ բոլոր հանդիսականներուն որոնք իրենց ներկայութեամբ քաջալերեցին մեր ձեռնարկը։

Le Gérant : M. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ Վ.ԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 26 MAI 1938

13 ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3740   Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ   ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸՆ ԱԼ ՄԵՆՔ ՀԱՐՑՆԵՆՔ

Հակադաշնակցական մամուլը խրախ անցեր է նորէն, «Հայաստանի մասին հրատարակուած «զգայացունց» լուրերուն առթիւ։

Խրախ անցած է ոչ թէ վրդովում յայտնելու համար արձանագրուած պարհուրանքներու մասին, այլ մեղադրելու Դաշնակցական մամուլը, որ տեղ կուտայ «անհաւատալի եւ գրգռիչ» տեղեկութեանց.

Մենք պիտի փորձենք միայն քանի մը երեւոյթներ մատնանշել ի տես աջէն թէ ձախէն արձակուած վայրահաչութեանց։

Միջանկեալ ըսենք թէ՝ ամէն անգամ որ դժբախտութիւնն ունեցած ենք ծանրակշիռ լուր մը հաղորդելու Հայաստանի մասին, նոյն ատեն ալ բացատրած ենք թէ դժուար է ամբողջովին ստուգել, պաշտօնապէս վաւերական հռչակել այս կամ այն պարագան։ Դժուար է եւ յաճախ անկարելի, քանի որ ոչ միայն զրկուած ենք ուղղակի հաղորդակցութենէ, այլ եւ խորհրդային մամուլն ալ քար լռութիւն կը պահէ, ամէնէն կենսական խնդիրներու եւ դէպքերու մասին։

Ու սակայն, բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ՝ ինչ որ հրատարակուած է մինչեւ հիմա, ճիշդ է մեծագոյն մասով։ Կրնան չափազանցութիւններ կամ թիւրիմացութիւններ պատահիլ այս կամ այն պարագային, բայց մանրամասնութիւնները չեն որ պիտի փոխեն անպարտելի, ահաւոր իրականութիւնը։

Միւս որ, աղբիւրները մէկ տեսակ չեն, այլ բազմազան։ Միայն Դաշնակցական չեն, այլեւ «ազգային - լուսաւորչական»։

Օրինակ, Ապրիլ 26ին եւ 27ին հրատարակեցինք ընդարձակ վկայութիւն մը, որ մեզի հաղորդուած էր ազգային պաշտօնական շրջանակէ մը։ Այդ վկայութիւնը ականատեսի մը բերնով կը պատմէր Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի սպանութեան պարագաները, ինչպէս եւ Այագանի, Դրաստամատ Տէր Սիմոնեանի, Վաղարշակ Ներինցի, Ակսէլ Բակունցի, Վահան Թոթովենցի, Գուրգէն Մահարիի, Գրիգոր Վարդանեանի, Մանուչարեանի, Արսէն Եսայեանի սպանութիւնը կամ գնդակահարութիւնը։

Արդ, այս վկայութիւնը հաղորդուած եւ տպուած էր նաեւ Փարիզի, Գահիրէի եւ Պոսթոնի ռամկավար թերթերուն մէջ,— որոշ տեսակէտներով՝ աւելի մանրամասն։ Եւ այդ օրկաններէն իւրաքանչիւր պարտք սեպեց բացատրել թէ՝ լուրին աղբիւրը «Երեւանէն եկած իրազեկ մտաւորական մըն է», կամ «Հայաստանէն նոր հասնող Լիբանանցի երիտասարդ մը», որ դէպքերուն կուտար իրեն յատուկ մեկնութիւն մը (իբրեւ թէ Մոսկուա լուր չէ ունեցեր անցուդարձէն եւ Երեւանցիները իրենք են որ իրարու գլուխ կերեր են ...)։

Միւս կողմէ, մենք միշտ յիշեցուցած, պահանջած ենք, որ մեզ մըն ալ «Հայաստանասէրները» բան - գործ ընեն ճիշդն ու սխալը, վաւերականն ու կասկածելին ստուգելու։ Ի վերջոյ սոխ չէ որ կը ջարդուի Հայաստանի մէջ, ըլլայ խակ երկու տարիէ կամ վեց ամիսէ ի վեր։

Փոխանակ այս բնական եւ տրամաբանականճամբան բռնելու, գիտէ՞ք ինչ կը բանին մեր կամկար հակառակորդները,— զանազան ձեռնածութիւններ փորձել, բազմիցս հաստատուած դէպքեր ժխտելու, կամ անոնց ահաւորութիւնը պարտկելու, «կլորցնելու», սովորական ահիր - արկած մը դարձնելու համար։

Այսպէս, Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը մէկ շաբաթ Հայաստանի ճամբորդին պատմութիւնը տեղն ու տեղօք հրատարակելէ վերջ, յաջորդ շաբթու կը փութար բացատրել թէ այդ լուրերը «ամփոփումն են, անշուշտ անկատար, վերջին երկու տարիներու ընթացքին այնտեղ կատարուած դէպքերուն», եւ թէ անոնք «հեռու են այն դժոխային փլուզումի պատկերը ներկայացնելէ, ինչպէս մեր մէջ որոշ մամուլ մը կ'ուզէ հաւատացնել» (7 մայիս)։

Ուրիշ ռամկավար թերթ մը, Ամերիկայի «Պայքար»ը, որ նոյնպէս հրատարակած էր «Լիբանանցի երիտասարդին» տեղեկութիւնները, ակնարկելով կաթողիկոսին մահուան պարագաներու մասին հրատարակուած լուրերու, կը հարցնէ սրտառո՛ւչ տգիտութեամբ.

— «Ի՞նչպէս կարելի է ընդունիլ որ Հայաստանէն — ուրկէ թռչուն չի փախիր անձնկատ — 10 օրուան մէջ մարդիկ արտասահման անցած եւ Դաշնակցութեան բերած են այս «զգայացունց» տեղեկութիւնները... Կը հարցնէ՞ք թէ ի՞նչ տեսակ թռչուններ էին որ այդ տասը օրուան մէջ արտասահման բերին այս լուրերը»։ (14 մայիս)։

Բարեհաճեցէք բացատրել այս ամենագէտ պարոններուն, որ «Հայրենասէր»ը այլազգական? են թարգմաներ, նոյն խմբագրականին մէջ, թէ ամիսներէ ի վեր տասնեակ հազարաւոր օտարահպատակներ կը հեռանան Կովկասէն ինչպէս ամբողջ Խ. Միութենէն, բռնավարական ճնշումով, թէ հազարաւորներ արդէն անցած են սահմանամերձ երկիրները, թէ «ելքը» անընդհատ կը շարունակուի. թէ այս «թռչուն»ներուն մէջ կան Հայեր ալ։ (Սոֆիայի հնչակեան շաբաթաթերթը, որ նոյնպէս «Հայաստանասէր» կը համարուի եւ ծանօթ է իբրեւ թթու հակադաշնակցական, վերջերս մանրամասնութիւններ կուտար այդ մասին։ Տակաւին քանի մը օր առաջ, տարբեր աղբիւրէ մը կը հաղորդէին թէ 5000 Իրանցիներ արդէն անցած են սահմանը, թէ ուրիշ 8000 հոգի ալ կը սպասուին, ինչպէս եւ Հայեր եւ Աֆղաններ, թէ 22,000 Թուրքեր ալ հեռանալու հրաման ստացած են եւն.)։

Ուրիշ «Հայաստանասէր» մը, Ամերիկայի պատուելիներուն «Կոչնակ»ը, միջանկեալ յիշելով ականատեսին հաղորդած քստմնելի դէպքերը — խմբական գնդակահարութիւն եւ խողխողում — անոնց մէջ ուրիշ բան չի տեսներ եթէ ոչ մեծ մասով «անձնական հաշիւներ, — նախանձութիւն, գրպարտութիւն, քսութիւն»։ Եւ անմիջապէս քօղ մը ձգելով կը կառչի «քաջալերական»լուրի մը,— «Նուպարաշէնի ջուրին խողովակները արդէն իսկ դրուած են, եւ [illegible]»... (14 մայիս)...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

50 ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐ

40 ԺԱՄՈՒԱՅ ՓՈԽԱՐԷՆ ՏԱՐԻՆ 2000 ԺԱՄ

Դիւրութիւններ՝ օտար բանուորներու 10 առ հարիւրի օրէնքէն չափելու

Պաշտօնաթերթը երէկ, չորեքշաբթի հրատարակեց հրամանագիրներու երկրորդ շարքը, որոնց ամբողջութիւնը կը կազմէ 50 նոր օրէնքներ։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, օրէնքներէն մէկը 11 միլիառ Ֆրանքի վարկ մը կը սահմանէ մինչեւ 1940, հանրօգուտ շինութեանց, արտադրութեան զարգացման, քաղաքներու բարեկարգութեան, նոր բնակարաններու շինութեան եւն. համար։ Հանրօգուտ շինութիւնները պիտի սկսին անմիջապէս, Փարիզի թէ գաւառի մէջ։ Մինչեւ տարուան վերջը այս ծրագրին գործադրութեան համար պիտի յատկացուի 1.700.000.000 Ֆր., իսկ 11 միլիառի ամբողջ գումարը պիտի գործածուի մինչեւ 1940ի վերջը։ Վեց միլիառ Ֆրանք պիտի յատկացուի Ֆրանսայի եւ գաղթավայրերու մէջ ծրագրուած պետական ձեռնարկներու, միւս հինգ միլիառ Ֆրանքն ալ՝ քաղաքապետական ձեռնարկներու։ Փարիզի մէջ առաջին աշխատանքը պիտի ըլլայ քանդել խեղճուկրակ բնակարանները — աւելի ճիշդ՝ խշտեակները (թօտի)։ Այս գործին համար 500 միլիոն Ֆրանք պիտի յատկացուի անմիջապէս։ Նոյնքան գումար մը պիտի տրամադրուի գիւղախումբերու (համայնք), զանազան բարենորոգումներ եւ ոռոգումներ կատարելու, խմելիք ջուր եւ ելեկտրական ուժ արտադրելու համար։ Այս տարուան համար սահմանուած 1.700.000.000 Ֆրանքին մնացեալ մասը պիտի յատկացուի անհատական ստացուածքներ գնելու։

Հանրօգուտ շինութեանց մէջ կառավարութեան բաժինը պիտի մատակարարուի գանձային մասնաւոր հաշուընթացով մը, իսկ տեղական վարչութեանց բաժինը՝ ուղղակի գումարներ տրամադրելով կեդրոնական կառավարութենէն եւ փոխառութիւններ հրապարակ հանելով, պետական երաշխաւորութեամբ։

Բացի 11 միլիառ Ֆրանքի վարկէն, որ պիտի գործածուի մինչեւ 1940, յառաջիկային 10 միլիառ Ֆրանքի գումար մը պիտի յատկացուի խշտեակները աւլել սրբելու համար։ Այս գումարը պիտի գործածուի տարեկան մէկ միլիառ Ֆրանքի համեմատութեամբ, մինչեւ որ խշտեակները անհետանան տասը տարուան ընթացքին։

Ուրիշ օրէնք մը քիչ մը ճկելով շաբաթական 40 ժամուան օրէնքը, հիմ կը բռնէ տարեկան 2000 ժամը։ Շաբաթական աշխատանքի ժամերը պիտի ճշդուին իւրաքանչիւր արհեստի կամ ճարտարարուեստի համար, պայմանաւ որ 52 շաբաթներու համագումարը 2000 ժամը չանցնի։

Երրորդ օրէնք մը կը դիւրացնէ չէքերու գործածութիւնը եւ ժողովրդականացումը։ Մինչեւ նախորդ կառավարութիւններն ալ այսպիսի դիւրութիւններ ընծայած են, բայց չէքերու գործածութիւնը դեռ շատ սահմանափակ է Ֆրանսայի մէջ, իբրեւ հետեւանք զանազան ձեւականութեանց։ Նոր օրէնքը կը խստացնէ չէքերու խարդախութեան պատիժները, իսկ դրոշմաթուղթի տուրքը կ'իջեցնէ 50 սանթիմի։

Մասնաւոր օրէնք մը կ'արտօնէ ի հարկին ճեղքումներ կատարել 1932 օգոստոս 10ի օրէնքէն, (10 առ հարիւր համեմատութիւն օտար աշխատաւորներու)։ Հանրօգուտ շինութեանց եւ պետական արհեստանոցներու մէջ աշխատող օտար բանուորներու թիւը կարելի է աւելցնել բացառաբար, որոշ պայմանաժամի մը համար, Աշխատանքի նախարարին մասնաւոր արտօնութեամբ, եթէ հաստատուի որ սահմանուած համեմատութիւնը չի բաւեր գործը գլուխ հանելու։ Անհատական ձեռնարկներու մէջ ալ կարելի է համեմատութիւնը աւելցնել մասնաւոր արհեստի մը, շրջանի մը կամ պայմանաժամի մը համար, աշխատանքի նախարարին արտօնութեամբ, եթէ հաստատուի որ 10 առ հարիւրը չի բաւեր գործը գլուխ հանելու։ Յաւելում կրնայ ըլլալ նաեւ աշխատանքի քննիչին որոշումով, միշտ բացառաբար։ Բոլոր այս ժամանակաւոր չեղումները պէտք է արտօնուին գրաւորապէս, գործատէրին եւ աշխատանքի քննիչին խնդրանքին վրայ։

*** Շաբաթական աշխատանքի ժամերը աւելցուցած ատեն, որպէսզի զեղծումներ չպատահին, հրամանագիր մը կ'արգիլէ բանուոր արձակել մինչեւ 6 ամիս։ Այս առթիւ տրուած դիւրութիւնը կրնայ չեղեալ համարուիլ արտակարգ գործադրկութեան ատեն եւ կամ երկարաձգուիլ, մասնաւոր պարագաներու մէջ։

Ցուցակներու արձանագրութիւնը Անտիոքի մէջ

Ալէքսանտրէթէն կը հեռագրեն.— Միջազգային յանձնաժողովը երկուշաբթի օր բացաւ Անտիոքի շրջանին ցանկերու արձանագրութիւնը։ (Երրորդ եւ վերջին ընտրական շրջանակն է այս, ամբողջ Սանճաքին մէջ)։ Առաւօտեան ժամը 7ին, միեւնոյն ատեն գործել սկսան հինգ գրասենեակներ, Ազգաժողովի պաշտօնեաներուն հսկողութեան տակ, բուն Անտիոքի մէջ։ Ուրիշ 17 գրասենեակներ պիտի բացուին յառաջիկայ երկու շաբաթներու ընթացքին։ Գործողութիւնները կը կատարուին հանդարտութեամբ։ Չի կարծուիր որ արդիւնքը յայտնի ըլլայ մէկ ամիսէն առաջ։ Վերջնական ելքի մասին գաղափար կրնայ տալ միայն Ալէքսանտրէթի եւ Քըրքխանի արդիւնքներուն քննութիւնը։ Ինչ որ ալ ըլլայ, աչքի առջեւ եղած թուանշանները ոչ-Թուրք հասարակութեանց կուտան 1100 ձայնի աւելութիւն մը Թուրք հասարակութեան վրայ, երբ 18.500 արձանագրութեանց մէջ։ Արդ, առաջին երկու շրջանակներու Թուրք հասարակութիւնը 47 առ հարիւրէն շատ քիչ վեր համեմատութիւն մը կը կազմէ, բաղդատելով նոյն շրջանի ամբողջ բնակչութեան հետ։ Հարկ է յիշել թէ Ալէվիները, որոնցմէ 30 առ հարիւր ձայն կը յուսար Թրքական խմբակը, ստուար մեծամասնութեամբ քուէարկած են հակառակորդ հասարակութեանց հետ, իսկ անոնք որ Թուրքերու քուէ տուած են, այժմ չեն անցնիր 2 առ հարիւրը։ Կը թուի թէ յաջողութիւնը պիտի աւելնայ քուէարկութիւնը չվերջացած, առանց սակայն հասնելու Էնկիւրիի յուսացած գումարին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հ.

Հակառակորդներ ունինք, բոլոր ու բըռնիկ, որոնք մեզ վիրաւորելու իրենց ցանկութեան մէջ կուտան որքան ախտաւոր, նոյնքան ապուշ մարդու տպաւորութիւն։ Այս խելէ - պակասները մեզի կը հայհոյեն կամ կը բամբասեն դռներու ետեւէն, հազմա կապած իրենց գլխուն։

Հայհոյեցէ՛ք, զարնեցէ՛ք, բայց էրիկ - մարդու պէս հայհոյեցէք։ Ձեր դիմացինին իսկ հանեցէք ձեւով մը։ Ոչ թէ միտքի աղքատութիւն ցուցադրելով։ Այլեւս դղումի խոմ տուէք «Յառաջ»ի խմբագիրներուն անուան սկզբնատառերով խաղ ընելը ու շան կոչելը։

Բայց քանի որ շատ կը զբաղցնէ «Յառաջ»ի խմբագիրներուն անուան նշանակութիւնը, տանք բա՛ն նշանակութիւնը։

Շաւարշ անունին ստուգաբանութիւնը կատարելով՝ Դր. Մագիստրոս կ'ըսէ թէ կը նշանակէ *միշտ զուարթ*։ Այս ստուգաբանութիւնը, սակայն, կը յիշեցնէ Հիւնքեարպէյէնտեանի գիտութիւնը։

Շաւարշ իրանեան բարդ բառ մըն է, եւ իբրեւ անուն գործածուած է նաեւ պարսկական սքանչելի դիւցազներգութեան մէջ։ Քէյքաւուս թագաւորին զաւակը կը կոչուէր Շաւարշ, որ երբ սպաննուեցաւ՝ թափուած արեան տեղը բուսաւ կարմիր ծաղիկ մը։ Այս աւանդութեա՞ն կապուելով է, արդեօք, որ շաւարշարին կը կոչուի ծաղիկը, հայերէն ուրիշ անունով մը՝ մուխ,— չեմ գիտեր։ Եւ սակայն, հայկական աւանդութիւններու մէջ կը յիշատակուի ուրիշ գեղազարդ ծաղիկ մը եւս, աղբերարին, (կամ աղբերաց արիւն, Սալնաձորցի կը կոչէ [illegible]), բուսած՝ երկու սպաննուած եղբայրներու արեան ռոռգումով։ Ապահովաբար շաւարշարին ծաղիկն է «աղբարց ծաղիկ»ն ալ, զոր Ալիշան կը շփոթէ ուրիշ բոյսի մը հետ։ Արդ, «աղբաց ծաղիկ» որոշ չափով կը բացատրէ իմաստը որ ունի Շաւարշ անունը իբրեւ բառ։

Ըսինք թէ Շաւարշ իրանեան բարդ բառ մըն է, կազմուած՝ երկու բառերէ, որոնց նշանակութիւն է *սեւ* եւ *արու*։ Անմիջապէս աւելցնենք որ Շաւարշ բառին մէջ արու ձիու արուն է, բուն բառով՝ յովատակը, ինչպէս նոյն անունին փոփոխակը (Շաւասպ) աւելի պարզ եւ յստակ վկայութիւն մը կուտայ մեզի՝ կազմուած ըլլալով նոյնպէս *սեւ* ու *յովատակ* բառերէն։

Ուրեմն, թշուառակա՛ն մեր հակառակորդները, ամէն անգամ որ ուզեն բառախաղ մը ընել Շաւարշ անունին հետ, թող չմոռնան թէ ի՛նչ կը նշանակէ, իր բուն իմաստով, անունը զոր կը ստորագրէ իր կարգին նաեւ.

ԱՐԱԶ

ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԽՆԴՐԵՆ ՄԵՂՄԱՑՆԵԼ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

Ընկերվարական պատուիրակութիւն մը, որուն գլուխը կը գտնուէր կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Պ. Փօլ Ֆօռ, Ներքին նախարար Պ. Սառոյի ներկայանալով, անոր յայտնեց տարագիրներու եւ ամբողջ ընկերվարական կուսակցութեան մէջ տիրող յուզումը՝ իբրեւ հետեւանք 1938 մայիս 14ի օրէնքին։ Պատուիրակութիւնը մասնաւորապէս խնդրեց նախարարէն.—

1. Երկարաձգել այն պայմանաժամը որ տրուած է մինչեւ մայիս 31, անկանոն օտարականներու կացութիւնը շտկելու համար։
2. Բարեացակամութեամբ քննել անկանոն օտարականներու պարագան։
3. Ոեւէ օտարական չնեղել, իր մասին բացուած քննութեան ընթացքին։
4. Առանց բացառութեան իրաւունք տալ բոլոր օտարականներուն որ կարենան բացատրութիւններ ներկայացնել ոստիկանական վերատեսչութեան պատուիրակին։
5. Ներքին նախարարին քով հաստատել քննիչ յանձնաժողով մը, որ պիտի ուսումնասիրէ վիճելի պարագաները, վերջնական վճիռը ձգելով նախարարին։
6. Հայրենազուրկներու կացութիւնը քննել կարելի մարդասիրութեամբ, մանաւանդ անոնց բնակավայրի մասին։

Նախարարը խոստացաւ այս կէտերէն իւրաքանչիւրը քննել համաձայն Ֆրանսայի վեհոգի աւանդութեանց։

Նոյն խնդրով դիմում մը կատարեց նաեւ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, մասնաւոր պատուիրակութեան մը միջոցաւ։

Ստացական հպատակութեան խնդիրը

«Թան»ի աշխատակիցը շարունակելով իր պրպտումները, վեցերորդ յօդուածին մէջ կը քննէ ստացական հպատակութեանց խնդիրը (Նաթիւրալիզասիոն) եւ դիտել կուտայ.—

Շատ յաճախ հպատակութիւնը կը մերժուի արժանաւոր օտարականներու, շատ յաճախ ալ կը տրուի անարժաններու։ Մենք ունինք պէլժ, լեհ, չեխ, իտալացի, զուիցերիացի հողագործական վարձուորներ կամ բանուորներ որոնք մեր լեզուն կը խօսին, ընտելացած են մեր բարքերուն եւ հոգեբանութեան, պատրաստ են կռուելու մեր կողքին, եւ սակայն չեն յաջողիր Ֆրանսացիի հանգամանք ստանալ։

Միւս կողմէ, ծերացած կարծրացած ամուրիներ, որոնք զաւակ չեն կրնար ունենալ, որոնք այնպիսի արհեստներ ի գործ կը դնեն որոնց համար երբեք պէտք չունինք իրենց, ձեռք ձգած են այդ գեղեցիկ պարգեւը եւ անոր շնորհիւ կը յաջողին գրաւել լաւագոյն դիրքերը եւ խառնուիլ մեր քաղաքական կեանքին։ Ճեմարանին մէջ մեզի կ'ուսուցանէին թէ հռոմէական հանրապետութեան մէջ, այն շրջանէն առաջ երբ կայսրութիւնը լայնօրէն կը բաշխէր քաղաքացիի իրաւունքը, այն օտարականը որ կ'ուզէր քաղաքացի դառնալ հակառակ դրակոնեան օրէնքներուն, ինքզինքը իբրեւ գերի կը ծախէր քաղաքին երեւելիներէն մէկուն եւ ապա ազատագրել կուտար։ Մեր մէջ այս խաղը կը կատարուի աւելի պարզ հնարքներով, բայց առաւելապէս կը յաջողի անոնց համար որոնք պէտք է հեռու պահուէին։

Հրեաները ի՞նչ ռազմիկներ բերին

Ցուցանագիրը միջանկեալ շօշափելով Հրեաներու խնդիրը, կ'ըսէ թէ 1914ին Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ 180.000 Հրեաները տուին 36.000 զինուորներ որոնց 28.000ը կռուեցան յառաջապահ դիրքերուն վրայ։ «Ոսկէ մատեան»ները կը հաշուեն թէ 5305 հոգի սպաննուեցան։ Անկէ զատ, Ռումանիայէն եւ Ռուսաստանէն վռնտուած օտար Հրեաները մեր հայրենիքին տուին 10.000 կամաւորներ։ Բազմաթիւ Հրեաներ կային նաեւ այն Ալզաս - Լորէնցիներուն մէջ որ կամաւոր գրուեցան մեր բանակին մէջ։ Վերջապէս, բազմաթիւ Հրեաներ հանդիսաւորապէս կը՝յայտարարէին, քանի մը շաբաթ առաջ, թէ Ֆրանսայի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՂԱԶԱՐ ԼԻՃԸ
(ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ)

Համբարձման գիշերը գրեթէ անքուն անցուցինք: Տանիքը՝ աստղերուն տակ ձգուած էին անկողինները: Այս՝ գիշեր երդիքէ տակ չեն պառկիր:

Անոյշ զովութիւն մը կար, եւ թեթեւ քամի մը կուգար բարձունքներէն ու կ'օրօրէր լուռ ու մունջ փլատակները:

Իմ միտքս եկան շատ հին, հին բաներ, զորս կը պատմէր մեծ մայրս, երբ այգիի պզտիկ տնակին տանիքը կը պառկէինք Վինակի գիշերը.

... «Ամբողջ տարին իրարմէ բաժնուած զոյգ մը սիրահար աստղեր — Լէյլա ու Մէճնուն— այս գիշեր կը միանան ու կը համբուրուին, մ՛՛ըզ այն երիտասարդ աղջկան կամ տղուն, որ անոնց միացումը կը տեսնէ, ան կը հասնի իր մուրատին, բայց տարուան գլուխը կը մեռնի»: Ու տխուր հառաչանքներով կը յիշէր իր Տիգրանիկը. ուրիի պէս բարակուկ ու թարմատի Տիգրանիկը: Ան տեսեր էր սիրահար աստղերուն համբուրուիլը, եւ տարի մը վերջ մեռեր էր: Եւ վըհուկի արթուն աչքերով կը հսկէր որ Հըլլայ թէ իր մանկատի թոռներէն մէկը, վերմակին տակ սուտ քուն ձեւանալով՝ խենթ հետաքրքրութիւնն ունենայ իմանալու աստղերուն գաղտնի սէրը...:

«Այս գիշեր, երկինք գետին իրարու կը խառնուին, իրարու հետ կը համբուրուին, կ'ըսէր.— «Տիգրիսի մէջտեղէն դրախտի ջուր կը հոսի, ո՛ր կտրիճը որ յանդգնի կէս գիշերին, գէտի ճիշդ մէջտեղի ջուրէն խմել, անմահութիւն կը ստանայ, եւ եթէ կում մըն ալ լեցուցած տունը բերէ, աստոուն կումը ջուրովը միասին ոսկի կը կտրի: Երկաթէ սիրտ պէտք է:Բընութեան բոլոր անխօս տարրերը — լեռը, ձորը, ծառը, ծաղիկը, մացառը, Տիգրիսի ջուրերը լեզու կ'ելլեն, կը բողոքեն ու մէկ ձայնի վրայ կը կը պոռան— «ո՞ւր կը տանիս դրախտի ջուրերը,անոնք չեն ուզեր որ մարդը անմահ եւ երջանիկ ըլլայ... »:

Եւ տակաւին կը պատմէր ան, մեծ մամիկս, եւ իր մթագնած աչքերը աւելի խորը կ'իյնային, կնճռապատ ճակտին տակ, ուր կը դիզուէր մշուշապատ ամպերու պէս ամբողջ խորհուրդն ու պաշտամունքը հին, հին հեթանոս օրերուն:

Եւ դարձեալ գունագեղ նկարի մը պէս աչքերուս առջեւ կուգար Վինակի աւաւօտը.— Կարմրագոյն ծածկոցի մը տակ կը հանգչի եօթը տեսակ ծաղիկներով, եօթը աղբիւրի ջուրով լեցուն Վինակի ամանը, ծաղկահասակ աղջիկներու խումբը շրջապատած է զայն. Վինակի հարս կ'ընտրեն ամէնէն մանկամիտ պզտիկ աղջիկը որ արեւուն ծաղած կոզմը չի գիտեր.— ո՞ր աղջիկը Վինակի հարս չէ եղած— եւ կը սկսին բախտագուշակ քառեակներով հանել վինակը:

Բամին իջած էր բարձունքներէն եւ փլատակներուն մէջ կը սուլէր մեղմիկ: Լուսիկ քուրուկ երեսը բարձրահայեաց լերան դարձուցած կ'աղօթէր...

Կը թուէր թէ աստղակները արթուն էին. եւ քաղցր ու ծաղկաբոյր լուսնակ մը Աստուածածնի բարձունքին վրայ կեցած՝ ականջ կը դնէր մեզի...:

Ուռիներու, ծիրանիներու, խնձորենիներու, սալորենիներու գոգաւոր հովանի մը կը շրջանակէ Ղազար լիճը. հեռուէն սրտաձեւ ծառաստան մըն է ինկած սարալանջին վրայ ժամուն տակը: Այս լեռը, քաղաքի վարի մասէն— հայկական գիւղէն— գէպի ալ, պզտիկ նեղ ձորակով մը կը բաժնուի: Բնակութիւն չկար լերան վրայ. ժամը,— Ս. Սարգիս— մենակ է, վրան եւ կողմերը նռնենիներու պարտէզներ մասրենիներով եզերուած, ծաղկած են: Լեռը պճնազարդուեր է, ծաղի՛կ, ծաղի՛կ. վայրի մեխակներ, կապուտակ անմեռուկներ, դեղին քրքումներ, ճերմակ-ճերմակ մարգարտածաղիկներ, ժամուն առջեւը, հարթութեան վրայ, կակաչները կարմիր եւ արիւնի գոյն կը տաւի մը պէս մինչեւ զուռը ծածկեր են, եւ ներսը յաւիտենական լռութիւն: Զեն կրցած փլցնել ժամուն շէնքը, որ երեք խորաններով լերան սրտէն ներս մտած է, պատերը կիսովին քարտէսայ են՝ տեղ տեղ դուրս ցցուած, աւագ խորանին շրթունքի մարմարները կոտրած են, յատակը փորձած են փորել, չեն յաջողած, աղբ եւ աղտեղութիւն լեցուած է, Թուրք հովիւները անծրեւոտ օրեր հօտերը հոն կը պատսպարեն: Լուսիկ քուրուկ ճամբուն վրայ կեցած է, ամպոյն եւ աչքերը լեցուն: Կոտորածէն առջին այս սուրբ տեղերէն չէ անցած, չի կրնար տանիլ զառնազին յիշատակներու ծանր բեռը: Իր հայրենի աշխարհի այս անհնարին փափախութիւնը այլեւս կը սպառնայ մըլանջնենական զառնալ: Եւ տխուր է Լուսիկ քուրուկ, շատ տխուր:

Արեգակի բորբ կարմիրը ներկած է հորիզոնը: Եռեւի բլուրները կը վերանեն, ի՜նչ անոյշ է լեռնային աւաւօտը եւ թարմ:

Ահա Ղազար լիճը. մեծկակ աւազան մըն է: Գոմէշի մէջքի մը չափ լայն ու խորունկ է ակը. ուժեղ է հոսանքը, վեր վեր կը բարձրանայ, պղպջակներ կը կազմէ ,պզտիկ չորսճճի ալիքներ կը ձեւացնէ, շուրջանակի կը դառնայ, կը սեղմուի, կ'ընդարձակուի եւ լիճը վարէն լայն բացուածքէ մը կ'իջնէ անդադար, կ'անցնի արտերու քովէն ծառերու քսուելով, տեղ տեղ սիրուն ջրվէժներ կը շինէ, փութով ու արագօրէն կը սահի դէպի վար, զուտ զուտ հովիտը կը հասնի, ուր հանդարտ զնացք մը առնելով մեղմօրէն կը գլգլայ, համբուրելով ազուոր ծաղիկները իր ափերուն:

Արեւմակը կ'երկննայ ուռիներու արմաչքէն, լոյսի հրդեհ մը կը բռնկի ջուրերուն յատակը: Եւ Ղազար լիճը կը խայտայ:

Արդրնի Հայերուն, նոյնիսկ Թուրքերուն ու Քիւրտերուն պրոպատիկէ աւազանն է ան. բուժիչ եւ սուրբ:

— Միայն թէ արեւմտքէն վերջ լողնալու է լճին մէջ, կ'ըսէ Լուսիկ քուրուկ: Ղազար լիճը արու է, երիտասարդ ու սիրահար, կը պատմէ աւանդութիւնը.

X

... Այն տուններն ղուարթ եւ անհոգ էին մեր աղջիկները երկնքի թըռչուններուն պէս, քաղցր ու գեղեցիկ էին դաշտի շուշաններուն պէս, եւ մեր աշխարհը աղատ էր ու խաղաղ, մեր սահմանները ապահով էին եւ ամուր: Թուրքը եւ Քիւրտը անծանօթ անուններ էին: Հզօր էր Արմէն ցեղը իր հայրենի լեռներուն մէջ, ուր կ'ապրէին հսկաներ անհեղ եւ հոյակապ: Այդ օրերուն, վինակի առտու մը կանուխ, արեւածագէն առաջ, խումբ մը չքնաղ աղջիկներ, կուգան լողնալ Ղազար լճին մէջ: Իրենց հետ է Գայծառը, անմեղ խորոտիկ, Թուխ ու խոշոր աչքերով, երկար - երկար մազերով այծեամի պէս թեթեւոտ Գայծառը: Մթնշաղ է եւ լուսաստղը կ'երերայ ու կը ցոլցլայ լճին մէջ: Աղջիկները ուրախ ու թրվտուն, անփորձ ու անվախ ջուրը կ'իջնեն: Կը խռովի լիճը, ակը կը պղտորի, կը խառնուին ջուրերը, ալիքներ կը բարձրանան: Սարսափ եւ խրարանցում աղջիկներուն մէջ ։ Ղազար լիճը խենդեցեր է, փրփրեր է, եւ դողահար դուրս կը ցատքեն անոնք ու սրսփալով կը սկսին հագուիլ — վախէցին երթան այս տեղերէն ուր աներեւոյթ բարկութիւն մը լճին խորերէն գիրենք կը հալածէ: Զայն կուտան իրարու եւ կը հաւաքուին: Զարմանք, Գայծառը չկայ, կը փնտռեն, ու կը փնտռեն, եւ ի՜նչ մեծ սրտմութիւն, հոն, հինաւուրց ծիրանիին ծերացած բունին քովիկը դրուած է անոր գոյնզգոյն հագուստներուն ծրարը, թոռմած ծաղկեփունջի մը պէս...:

Ղազար լիճը երիտասարդ է, արու ու սիրահար, իրեն կ'առնէ անմեղ խորոտիկ աղջիկը Թուխ ու անայլ աչքերով, երկար երկա՛ր մազերով Գայծառը, ճերմակ՝ կաթի պէս, կարմիր՝ նուռի ծաղիկին պէս, թեթեւոտ՝ այծեամի պէս ։

Եւ անկէ ի վեր, ամէն Վինակի գիշեր, անոնք դուրս կ'ելլեն ակին խորերէն, ու հոն աստղերուն տակ կ'անցընեն: Լուսնակը կը ժպտի, ծառերը կը փսփսան, ծաղիկները կը պարեն, սոխակները հոն աւելի խանդոտ կը ձգեն իրենց սիրաբորբ դայլայլը, վարդերը աւելի շիկնոտ կը բուրեն...: Եւ լուսաստղին հետ դարձեալ կը մտնեն ակին խորերը, կը խառնուին, կը պղտորեն ջուրերը, մինչեւ որ Արեւը իր ոսկի ցոլքերուն գաղջ անդորրութեան մէջ քնացնէ յոգնած սիրահարները ...:

X

Կը քաշուինք ծառերու թանձր շուքերուն տակ: Հրաշալի է պատկերը: Խաղաղութիւն կը հոսի երկինքէն: Բնութեան մէջ երգ, սէր ու լռութիւն:

Մտովի կը կրկնեմ աւանդութիւնը. — «Ղազար լիճը արու է, երիտասարդ եւ սիրահար»: Ի՜նչ հարազատ արտայայտութիւն ժողովուրդի մը կեանքին:

Արու է հայ ժողովուրդը,— ան կեցած է դարերէ ի վեր իր համեստ պատնէշին վրայ, քաղաքակրթութեան տուրքը տալու ընկերային պատմութեան, իր սեփական արիւնովն իսկ: Երիտասարդ է, վաղուան յաղթանակներով յուսալից, իր սպիացած ճակատը կանանչ նարօններով զարդարուած է լոյսի եւ գիտութեան կաճառին մէջ: Սիրահար է,— իր հայրենի հողին, իր քաղցրահնչիւն մայրենիքին, իր ազնուական մշակոյթին եւ աշխարհի բոլոր ճշմարիտ գեղեցկութիւններուն:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐԷՆ

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՀԱՐՍԸ

Շատ բաներ գրուած են այս թերթին մէջ, Նաւասարդեան խաղերու մասին, սակայն, Համբարձման հարսի, եւ անոր գովերգի համար բան չպատմեցաւ: Այսօր, Համբարձման տօնի առթիւ նուէ՛ր այս փշրանքը Նաւասարդեան խաղերէն, թարմացնելու համար այն սիրտերը որ ապրեցան եւ վայելեցին այդ երանելի օրերը, եւ ի անդեկութիւն անոնց որ չօր ու ցամաք, հաւակ նետեցին օտար երկնքի տակ ։

Համբարձման նախօրեակի, չորեքշաբթի կէս օրէն վերջ, մեր գիւղի աղջիկները, խումբ - խումբ կը մտնէին Շաքարուէնի ձորը, կը բարձրանային մինչեւ կակաչով Գաձօռ եւ մինչեւ Սասունցի Դաւիթի առասպելական Քարը:

Ձորը, իր մամոտ, հսկայ, բարձր ժայռերով, իր խոր ու մութ անտառով, իր գոռացող արծաթ ջուրերու խուլ աղմուկով, իր ծմակներէն լըռուող այլազան թռչուններու գեղգեղանքով, իր հարիւրաւոր ծաղիկներու վառ գոյներով, եւ մանաւանդ իր տնհւն կանանչութեամբ, բառին լայն առումով դրախտ մըն էր եւ աղջիկներու խումբերը կը կորսուէին անոր ծոցը:

Համբարձման տօնին առթիւ, անոնք կ'ընտրէին ծաղիկներու լաւագոյններ, սօսին, բայրումը, նունուֆարն ու բոլասան, շուշան ու գոհար, գինարբը ու կինամոն, անթառամ ու անմեռուկ, հարսնուկն ու թերկրուկը, եւ դեռ ո՞րը յիշեմ: Եւ ամէնէն վեր, իբրեւ փառապսակ ծաղիկներուն, ճըղնարոտի կապոյտ կակաչը:

Փունջերը դասաւորելէ վերջ, աղջիկներու խումբերը, մեղուներու նման պարս կուտային անտառին մէջ: Սօթնաղբիւրներէն, եօթնական կթխաջուր, եօթը տեսակ ծառերէ եօթնական տերեւ, եւ եօթն առուներէ եօթնական խիճեր, լեցնելով փարչի մը մէջ, իրիկուան մութին, աստղօնքի կը դնէին, վաղուան հրաշափառ տօնին Վինակ ճարելու համար ։

Վաղ առաւօտեան, իւրաքանչիւր խումբը շաբաթներով իրենց մարզած աղջիկը, կակաչի նման պճնուած հարսի մը կը վերածէին քօղը երեսին, իրենց հետ առնելով աստղօնքին դրած Վինակին փարչը, հրապարակ կը մտնէին, իւրաքանչիւր խումբը իր պատկանած թեմը ։

Անոնք՝ բակին մէջ, կը դիմաւորուէին տանցիներէն ուրախ կանչերով, իբրեւ աւետաբեր հրեշտակներ: Խումբը շրջանակ մը կը կազմէր, մէջ կը նստէր մարդուած հարս աղջիկը, «Համբարձման հարսը»: Զոյգ մը քաղցրաձայն երգողները կը սկսէին երգել «Համբարձման հարսի գովերգը» ու հարսը կը սկսէր իր խաղերը, դառնալ ու կաքաւել:

Ահա այդ գովերգը.—

Գովեմ զիմ Մայրամ, օրն է գովելու,
Իմ Մայրամ պզտիկ է, ձեզի կարգելու,
Ոսկեղի մազեր, փունջ-փունջ փնջեց կախ,
Տեսնայ չէկ տղան, քաշէ ախ ու վախ:
Նուշի պէս աչքեր, երկար թարթիչներ,
Տեսնայ չէկ տղան, խորհնայ իր ցաւեր:
Թուխ կամար յօնքեր, բարակ մռութներ,
Տեսնայ չէկ տղամ ծլին իր խոցեր:
Բերան էր խօրան, լեզուն անտրան,
Տեսնայ չէկ տղան, կանչէ ո՜խ նամնամ:
Մեղրամոմ մատներ, սատափ եղունգներ,
Անցիմ զիմ Մայրամ, թողնամ ի սարեր:
Սարերու սրտին, հազար գոյն ծաղիկ,
Համբարձման տօնին, եօթ գոյն փունջ կապինք:
Եօթնաղբիւրից ջուր, եօթ ծառուց թփիկ,
Եօթն առուից խճիկ, լեցունք ի փարչիկ:
Դրինք լուսնկան, մութին աստղօնքին,
Լուսուան վինակով, հասնինք մուրատին:

Լրանալէն վերջ, հարսը հանդիսականներու խոնարհութիւն մը կ'ընէր, և կ'երթար կը միանար խումբին: Այն ատեն, աղջիկներէն ամէնէն պըզտիկը (հարսիկ) փունջ մը ծաղիկ կը զետեղէր ձեռքի կամնակին վրայ, աստղօնքի դրած Վինակի փարչի ջուրէն կթխա մը ջուր կը լեցնէր ձեռքին մէջ:Տերեւ մը կը նետէր իւղի բղէկը, եւ խիճ մը ալիւրի փեթակը ։

Օրուան տօնի առթիւ, աղջիկներու տուած նուէրները, տանի արդիւնաբերութեան վրայ, մոգական ի՜նչ ազդեցութիւններ կը գործէին, խաչ օր չեմ գիտեր: Ցաւակցիս կը խնդրէի, որ առոր բացատրութիւնը տար «Հայ Բոյժի խմբագիրը՝ ընկեր Շ. Նարդունին:

Եւ այսպէս բոլոր տուները:

Կէս օրէն վերջ, խումբերը առանձին - առանձին, իրենց հետ առած օրուան հարսը, Վինակի փարչը, առանց մոռնալու իրենց նուէր ստացած իւղը, ալիւրն ու հաւկիթը, կը մտնէին այգիի մը ծառաստանի պաղ աղբիւրին վրայ: Տնտեսագէտները անմիջապէս կը սկսէին տապկոցի պատրաստութեան, իսկ թեթեւսոլիկները կը սկսէին երգել, եւ պարել զանազան պարեր:

Պատրաստուած տապկոցը ուտելէ վերջ, մէջտեղ կը բերէին Վինակին փարչը: Իւրաքանչիւր աղջիկ, իր բախտին վրայ, արտասանելու կտոր մը ունէր: Եւ ծունկի կուգար փարչին առջեւ, ձեռքերը փառք ի բարձունս բռնած: Լրանալէ վերջ, անշափահաս մը փարչի մէջէն որ եւ է առարկայ մը կուտար իրեն: Ստացած վինակի չարն ու բարին, վատն ու լաւը, իրենք՝ աղջիկները դիտէին.

Նմոյշ մըն ալ, այդ արտասանութիւններէն.—

Ես ծաղիկ եմ, թուփ չունիմ,
Բոլորտիքս ցով չունիմ,
Կ'րանն քեզ շատ սիրող կայ,
Մէկից ալ խապրիկ չունիմ:
Ժամբու տակին պաղ աղբիւր,
Դառնիկ սլտիս յոյս մը տուր,
Թէ մեռած է ու չկայ,
Գլխուս մի սեւ քօղը տուր:
Սիրտս բոստան մը ըրի,
Մէջ շատ մը ծաղիկ դըրի,
Շատերէն մէկ ծաղկեցաւ,
Անոր ալ ես հոտ չառի:
Կը տանջուիմ չարաչար,
Մէկ չը լսեց զիմ հառաչ,
Ինչո՞ւ ապրիմ առանց եար,
Այս աշխարհից անխապար
Լար մը թառ մը սրտէն,
Շատ բան գիտէր իմ սրտէն,
Քեզ բան չըսա՞ւ իմ դարտէն,
Քաշածներէն, ցաւերէն: Ծն. հւծ.

Վինակախաղը լրանալէ վերջ, բանգէտները ակնարկ մը կը նետէին հարսի վրայ: Անոր արդուզարդը իրենց համապատասխան տեղեր դասաւորելէ վերջ, քօղը կը շտկէին, եւ մեծին առած կը մտնէին խաղաղաշտ (նախապէս որոշուած կալ մը), ուր գիւղի բոլոր Համբարձման հարսները պար մրցում պիտի կատարէին, յաղթանակ շահելու համար(*):

Հետաքրքիր բազմութիւն մը շըրջապատած է խաղադաշտը: Հոն են ան շուշտ երիտասարդները. Արդէն ալ ծեր բաժն են.— կեթակուր առանց սոխրածի համ չունի:Աղջիկներու ներկայութիւնը, կամ պարերը, առանց երիտասարդութեան, նոյն պատկերը կը ներկայացնեն ։

Խումբերու լաւագոյնները քով քովի գալով, խորհրդակցութենէ մը յետոյ հանդիսատեսներէն զատական մարմին մը կ'ընտրէին, որոնք պիտի հսկէին մրցումի մասնակցող հարսներու պարերուն, շարժումներուն, ի հարկին անոնց սխալները բռնելով: Նաեւ մրցումին զաշտ կը նետուէին զոյգ մը հարսները, բռնած նախշուն ծոպաւոր թաշկինակները, եւ ընտրովի զոյգ մը անուշ երգողներ թրթռուն ու մեղմ ձայնով մը կը սկսէին պարերգներ նոյնքան անուշ երգող զոյգ մըն ալ կը դարձնէր՝ երգածները, կրկնելով նախորդին բառերը:(Ուրիշ առթիւ կը գրեմ այդ պարերը):

Հարսները, հանդիսատեսներու իրենց յարգանքը մատուցանելէ վերջ կը սկսէին պարել, ճկել ու դալկանակալի լիճ սրտին վրայ, կը դառնային ինչպէս պիծիծը կը ծփայ ջուրին երեսը: Երկու վայրկեանը անգամ մը պարը իր եղանակով կը փոխուի. Երբ խաղացող հարսը պար փոխած բռնելին, անոր եղանակը, դալկութիւնը ու ճկնութիւնը չի բռներ, զատական մարմնի որոշումով, դուրս կուգայ խաղադաշտէն պարտուած: Անոր կը յաջորդէ ուրիշ մը յաղթականին դէմ Եւ այսպէս մինչեւ վերջ ։

Մրցանակ խլող վերջի զոյգը, վայրկեան պարելու միջոց ունի, երկու վայրկեան անգամ մը պար փոխելու պայմանաւ: Երբ ժամանակը լրանայ, եթէ զոյգը մնաց հաւասար գծի վրայ, իրարու գիրկ կը նետուին իրար համբուրելու, իրենց յարգանք բաժինը կը բերեն հանդիսականներուն, եւ թեւ թեւի մտած դուրս կ'ելլեն խաղադաշտէն: Իսկ եթէ մէկը մէկ յաղթուի, պարտեալը գլխիկոր ու մռութը կախ, լալ խառն դուրս կուգայ խաղադաշտէն:Եւ յաղթականը անոր եռեւէն հեռուէն կը դիտէ կ'երգէ.

Աղջի՛կ, աղջի՛կ ջան աղջիկ.
Պօյդ չինարի աղջիկ,
Ինչո՞ւ եղարտ պար մտար,
Որ պատիժդ շատ գտար:
Բարակ բաժով խեղճ աղջիկ,
Դուն իմ զերին ես աղջիկ,
Զքեզ կը ջզջիմ կը փշրիմ,
Տապակին մէջ կը խալեցնիմ,
Զքու սուտն ու փուտ կը վառեմ,
Ոսկոռդ արծաթ կը պահեմ,
Դէհ, շատ մի յար եոզ մի ըներ,
Զեզ իմ աղբօր հարս կ'առնեմ:

(*) Պարերու այս մրցումը ըմբիշ ըմբռնելու տեղի կ'ունենար ուխտատեղիները, եւ քանի մը գիւղերու Համբարձման հարսներու մրցակցութեամբ: Սակայն պայմաններու բերումով, օգտակար հետզհետէ ենգոյն ի պարերու մրցումը մնաց գիւղերու ըսփակին մէջ, քաղերու հարսներու մրցակցութեամբ միայն:

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Frans : J. M.
Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Բէուֆ՝ ինքը պատմեց ինծի այս բոլորը... յետոյ այդ պատրուակին տակ ծուղակը ձգեցին երէկ գիշեր եւ ըսպաննեցին, բերանը գոցելու համար:

— Այդ մէկը ո՞վ էր,հարցուց Արիֆ կատաղութեամբ:

— Ներքինին, անշուշտ... ան ալ այս շարժումին մէջն է, պէտք է եղած ըլլայ, այլապէս կնիքը ի՞նչ գործ ունէր անոր քով... իսկ վերջին ապացոյցն ալ Բէուֆի սպանութեան եղանակն է... Բանտին մէջ գործադրուած մահապատիժ մը չէր, այլ ձեր ընկերոջ ձեռքով Եէտի Գուլէի Աշտարակին մէջ կատարուած գաղտնի սպանութիւն մը, որովհետեւ կը վախնային որ չնորհիւ իր շատախօսութեան կրնար մատնել զիրենք...

Թուրքը իր երկու ձեռքերուն մէջ առաւ գլուխը եւ բազկաթոռին մէջ թաղուելով սկսաւ լալ:

— Ալլա՜հ, Ալլա՜հ, Հայր Աստուած, քու ծառաներդ ինչպէ՞ս կրնան այս տեսակ պիղծ արարք մը գործել...

— Մտիկ ըրէ՛, շարունակեց Սուլիվէն, ձեռքը երիտասարդին ուսին դընելով. քու աչքերդ բաց են հիմա... դուն եւ քեզի պէս հազարներ, սարսափելի կեանքով խաբուեր էք... երբեւ գաղափարապաշտներ հաւատացեր էք որ կ'աշխատիք եղեր ձեր կրօնքին ինչպէս նաեւ ձեր հայրենիքին հինաւուրց փառքերուն վերադարձին համար... սուտ է... խաղալիկներ անոնց գործածեր են ձեզ՝ տապալելու համար Քէմալը որ պահեց պահպանեց ինչ որ կը մնար հին Թուրքիայէն... Անոր կատարած աշխատանքները — մաքրագործելու համար այն վատթար վարչաձեւը որուն տակ ժողովուրդը կը տառապէր հարիւր տարիէ ի վեր— հիացում կը պատճառեն այս աշխարհի բոլոր պետութիւններուն... Եթէ նոյնիսկ յաջողիք, ի՞նչ պիտի պատահի... տասնեակ մը տարիներու պատերազմէն հազիւ ոտքի ելած, նորէն պատերազմի մը մէջ պիտի խրիք ... Զէք կրնար չահիլ՝ նոյնիսկ Քէմալի առաջնորդութեամբ, որովհետեւ ալ սորուած պատերազմներուն համար քաջութիւնը բաւական չէ... Հսկանիւթերու առատ մթերք մը պէտք է ունենալ... Իսկ առանց Քէմալի՝ կըռիւի հազիւ թէ սկսած՝ պիտի պարտուիք... Յոյները, Պուլկարները, ինչպէս եւ ձեր բոլոր հին թշնամիները մեծ ուրախութեամբ պիտի օգտուին այդ առիթէն եւ պատառ մը եւս պիտի փրցնեն ձեր հողերէն, իրենց կանակը տալով մեծ պետութիւններուն... Այս բոլորին վախճանը կրնայ ըլլալ մէկ բան միայն— Թուրքիոյ վերջնական անդամահատութիւնը եւ ամէնքդ ալ ուրիշին հպատակ պիտի դառնաք, ենթարկուելով Այգերու Դաշնակցութեան այս կամ այն հոգատարութեան...

Արիֆ գլուխը վերցուց եւ սկսաւ ջղային շարժումներով իր ձախ ձեռքին եղունգները կրծել:

— Ուզես չուզես մտիկ պիտի ընես ... խօսք հասկցիր, շարունակեց Սուլիվէն կրցածին չափ համոզիչ շեշտ մը դնելով իր ձայնին մէջ... դուն եւ քու բարեկամներդ խանդավառուեր էք ձեր հայրենիքին հինաւուրց փառքերը վերադարձնելու պատրանքով... բայց Անգլիոյ մէջ մենք հին խօսք մը ունինք — դուրսը գտնուողները աւելի լաւ կը տեսնեն... ես օտարական մըն եմ եւ գիտեմ թէ Ֆրանսացիները, Գերմանացիները, Ամերիկացիները ինչպէս նաեւ իմ Անգլիացի բարեկամներս, ինչ կը խորհին Թուրքիոյ մասին... եթէ այս յեղափոխութիւնը յաջողի, ամբողջ աշխարհը ձեզի դէմ պիտի ելլէ... Քէմալը տապալելով պարզապէս ձեր կռնակին հարուած մը իջեցուցած պիտի ըլլաք ...

— Իրա՞ւ այդպէս կը խորհիք, փըսփսաց Արիֆ թաւ յօնքերուն տակէն վեր բարձրացնելով իր արցունքոտ աչքերը:

— Բոլորովին համոզուած եմ, բարեկամ, մտածէ անգամ մը թէ ի՜նչ օրերու պիտի հասնի Թուրքիան, եթէ աւլառուքէն վերջ բան մը մնայ ձեր ձեռքը... Տանըհինգ տարիէ ի վեր Քէմալի վարչաձեւին տակ ապահով կեանք մը ունեցաք եւ մոռցեր էք թէ ինչպէս էր այդ կեանքը անոր շրջանէն առաջ... Կաշառակերութիւնն ու կեղեքումները պիտի վերսկսին եւ պետական պաշտօնեան տարափի տակ պիտի պահէ փողոցէն անցնող մարդը: Գիտէք թէ որքան անգութ էին անոնք երբ ոխ ունէին այս կամ այն անձին դէմ... արդարութիւն ըսուած բանը գոյութիւն չունէր... միեւնոյնը պիտի ընեն կամ ցեցը պիտի հանեն իրենց չւիրածները... մտածէ անգամ մը եղբօրդ մասին... ինչպէ՞ս վարուեցան անոր հետ... ու տակաւին իշխանութեան գլուխ ալ անցած չէին... աչքդ բաց... այդ սատանայ Քազարօֆը առաջով ձեռքով նետուած է այս գործին մէջ եւ նոր զեկավարներէն մէկը պիտի ըլլայ... ի հարկէ այնքան յիմար չէ որ նախարար ընել տայ եղբայրդ սպաննողը ...

— Իրաւունք ունիս, ըսաւ Արիֆ շնչասպառ ու յանկարծ ոտքի բարձրացաւ, խենթ եմ եղեր, կոյր, ապուշ... Ալլահը աչքերս բացաւ ճիշդ ժամանակին... եթէ կրցած այդ տեսակ բան մը ընել անմեղ տղու մը, ուրեմն կառավարելու արժանի չեն... հազար անգամ աւելի լաւ է մնալ անտառուած Քէմալի իշխանութեան տակ...

Սուլիվէն ուրախութենէն կը խայտար, կրցած էր իր կողմը շահիլ Թուրք երիտասարդը ։

— Ուրեմն ինծի պիտի օգնե՞ս, ըսաւ. օգնէ որ կտուրինք այդ անրագործ սատանաներուն դէմ...

Արիֆ ուղիղ կանգնեցաւ, գլուխ կողմը նայեցաւ: Մտահոգ անձնական մը կը լուէր Բէուֆի դէմքին բոլորտիքը հաւաքուած սգաւոր Թբքուհիներու հեծեծանքը:

— Անոնց համար պարտէզներ կան որոնց տակէն գետերը կ'անցնին, ըսաւ հանդիսաւոր շեշտով. բայց անոնք կրակին զաւակներն են ու պիտի այրին յաւիտեան ...

(Շար.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՖՐԱՆՍԱ՝ Ի ՏԵՍ ՄԱՅԻՍ 19ԻՆ

...խօրագրին տակ, Պ. Փէյամի ...անտուխալը կը գրէ ճշմարտու- ...մէջ, Սանճաքի խարցին առ-

...Մուսթաֆա Քէմալի այն ոտքը ...մայիս 19ին Սամսոն կոխեց, յաղ- ...ակի տարուան Օգոստոս 30ին երբ ...կին վերջին աքացին տուած էր, ...այի մեր հարաւային սահման- ...վրայ կիրարկած գաղթավայրի ...ականութիւնն ալ անանկու- ...ղատապարտուած էր: Մենք, ...արար Անգարայի համաձայ- ...նէն վերջ, այս աքացիին իմաս- ...ռնած, այն հաւատքը ունէ- ...ք թէ ըմբռնեց Ֆրանսայի մը ...պիտի կրնանք բարեկամ ըլլալ: ...րեան աշխարհի քարտէսին վը- ...արելու համար պարզ գրիչէ ...ուրիշ բան պէտք չըլլալը կար- ...Ֆրանսայի եւ անկախ Թուր- ...բարեկամութեան արժէք տալով ...միջեւ տարբերութիւնն ալ, ...այսպիսի ըմբռնողութեան ...տարբերութիւնը պէտք էր ըլլար, ...այն առնելուան Ֆրան- ...պետական յաղթանակը ողջու- ...թէ երբ կատարուէր իրո- ...մը, այլ պատմութեան մէկ ...ականութիւնը եւ ըմբռնած էր ...տարիներուն Թուրքիոյ հան- ...ուած սխալները:

...Ֆրանսայի Խորհրդարա- ...վրայ տա բացադանչու- ...ն եղաւ այս սխալներու մասին — ...ազգային իրաւունքները ...Թուրքին բարեկամութիւ- ...ոյնեցին:

...Ֆրանսան զբաւուած ...ներուն Քէմալական Ֆրանսային ...սխալներ կը կրնէ, եւ թէ ...անըրջահայեցութեամբ մը ...րոփ, որովհետեւ այսօրուան Ֆը- ...ոչ միայն չէ այն հպարտ ու ...Ֆրանսան որ իր թշնամի- ...բոլոր ակռաները, եղունգները ...էր, ոչ ալ այսօրուան Թուր- ...այն առնելուան նման, ա՛յն ...է որ տասը տարուան մէջ ...եւ երեք յեղափոխու- ...կատարած, ուժաթափ ու յոգ- ...էր:

...Թուրքիաններու մէջ գոյու- ...տարբերութիւնը Ֆրան- ...կը հրամայէ որ այսօր այն ա- ...չատ աւելի իրատեսու- ...մը ընդունի Թուրքիոյ ազգա- ...իրաւունքները եւ ջանայ պահել ...կան բարեկամութիւնը:

...Քէմալի 19 Մայիսին ...կոխած ոտքը, այնպէս կը ...թէ, մեր բոլոր բարեկամնե- ...եւ թշնամիներուն ցոյց տուած ...է ըլլայ թէ, ան գետ մինչեւ ...եւ ինչ արընթացու- ...կրնայ երթալ: Ֆրանսա, ...բարեկամը ըլլայ թէ մեր թըշ- ...չէ կրնար անգիտանալ ա- ...

Թրքերէնէ

...ըլլալու է տեսնելու համար ...հայ աղջկան լացն ու կակի- ...իր պարտութիւնը սիրով կ՚ըն- ...սակայն օրուան առնին պատ- ...ով, ակամայ ուրիշի եղբօր ...ցանելու պարագան կը ճնշէ իր ...ուսոյ կուլայ անմխիթար ...

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 23 մայիս, (Յառաջ).— Կիրակի կէս օրէ վերջ տեղի ունեցաւ «Դրօշակ» գրադարանի կազմակերպած խնջոյքը, Սրիմեան սրահին մէջ: Ներկայ էր երիտասարդ ընկերներու եւ համակիրներու կոկիկ բազմութիւն մը: Հանդէսը սկսաւ ժամը 4ին, «Մեր Հայրենիք»ով: Ցեռոյ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Նշան Դարբինեան որ իր պարտականութիւնը յաջողութեամբ կատարեց: Մթնոլորտը տաք էր, պակաս չէին ոչ երգողներ եւ ոչ ալ արտասանողներ: Արտասանեցին Գ. Կարպիս Գապասալեան (Քաշանէն) Նշան Պէշիկթաշլեանի «Զօնը», Ս. Գալեան՝ «Օգնէնին նամակը», Ղազարոս Դանիէլեան՝ իր մէկ ինքնագիրը, Արփո Գարայեան՝ Օմար Խայեամէն: Երգեցին ընկեր Աստուր Փիլեան «Աղջի բախտաւոր», ընկեր Գըլիկեան՝ Սեւ Քարեցի Սաքոյի երգը, Հրաչ Հանտալեան՝ «Սեւ մութ ամպեր» եւ «Քէլէ քէլէ», Տիկին Ճիվէլէկեան՝ «Թառամեցաւ կարմիր վարդը»:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ց. Քիւթիւքեան, որ բացատրեց ակումբ-գրադարաններու օգտակարութիւնը մանաւանդ օտար երկնքի տակ: Ցիչելով թէ այսօր Հայկազեան բառարանի հօրիւրամեակը կը տօնուի Սեւրի Վարժարանին մէջ, ընկերը շեշտեց թէ մեր նախնիքները ինչքան աշխատանք կատարած են, որպէսզի ազգը իր լեզուն պահէ, իր գոյութիւնը պահէ: Մենք ալ պէտք է գուրգուրանք մեր լեզուին վրայ:

Բանախօսութենէն վերջ երգուեցաւ «Յառաջ նահատակը»: Գրադարանի վարչութեան կողմէ ընկեր Ս. Գոյաճեան տեղեկութիւններ տալով գրադարանի մասին, ըսաւ.— Այսօրուան խնջոյքը բացառիկ հանգամանք ունէր, մենք ուժ տալով «Դրօշակ» գրադարանի, անուղղակի ուժ տուած կ՚ըլլանք նաեւ Սրիմեան դպրոցին որ մեր գուրգուրանքի առարկան է: Գրադարանի վարչութիւնն է որ այս սրահի վարձքին կը մասնակցի տարեկան 960 ֆրանքով: Եթէ այս գրադարանը գոյութենէ դադրի, դպրոցի պիտակէն բաց կ՚ունենայ տարեկան 960 ֆրանք: Ահա այս գիտակցութեամբ մեր ընկերները նուիրեցին այն բաները որ դուք կը տեսնէք սեղաններու վրայ: Գ. Ղազարոս Դանիէլեան այսօր մեզ նուիրած է իւղանկար Հ. Յ. Դ. զինանշանը, վերեւ գծած զոյգ եռագոյններով: Հայրենակիցը ըլլալով չէզոք մը, կը քաջալերէ մեզ, ինչպէս ուրիշներ: Այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին: Քաջալերական խօսքեր ըսաւ նաեւ Տիկին Կարմիրմօրուքեան: Սրահը կը թնդար ազգային եւ յեղափոխական երգերով: Խնջոյքը փակուեցաւ ժամը 7ին:

Թղթակից

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԻՒՑԱԶՆ ՀԱՅՈՐԴԻՆ, ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ. կազմեց Յակոբ Հիսայեան: 1937: Տպ. Աստուշեան: Աթէնք: (Պատկերազարդ) Գին՝ 8 ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԱՍԻՆ

Քանի մը օր եւս եւ ահա տարին կը բոլորէ Նոր սերունդի փրկութեան համար հարցարանը՝ որ հրատարակեցինք ձեր 1937 մայիս 25—27 թըւակիր «Յառաջ»ով: Նոյն տարուան օգոստոս 19ին մէջ, մասնաւոր խմբագրական մը նուիրած էիք, ուր կը կարդամ.

— «Հարցարանին հրատարակութենէն վերջը, ստացանք շարք մը պատասխաններ, բայց խմբագրութիւնը նախընտրեց յետաձգել անոնց հրատարակութիւնը:

«Նկատը տմառ էր, արձակուրդ: Լաւագոյն պիտի ըլլար սպասել մինչեւ աշուն, երբ աշխատակից թէ ընթերցող նորէն ամփոփուած կ՚ըլլային իրենց սովորական միջավայրին մէջ: Աւելի տրամադիր որոճալու, որ եւ է մտածում եւ առաջարկ մշակելու: Ամբողջ քաղաքներ պարպուած են եւ այսպէս կրնայ տեւել մինչեւ հոկտեմբեր»: Եւայլն:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ, խորագիրը արդէն ինքնին շատ բան կը խօսի, խորհմաստ եւ թափանցիկ է նիւթը եւ անտարակոյս անվիճելի է անոր շահեկանութիւնը:

Սակայն ներելի՞ է ինձ հարցնել թէ ի՞նչ արդիւնք տուաւ հարցարանը «Նոր սերունդի փրկութիւն»: Ինչո՞ւ համար հիւսիսային Ամերիկայի մէջ այնքան անձկութեամբ կը գրադին այս հարցով եւ ամիսներ շարունակ պատասխաններ տպուեցան «Հայրենիք»ի մէջ, որ նոյնպէս հարցարան մը բացած էր, իսկ այստեղ ահա տարին լըրացաւ եւ տակաւին «Յառաջ»ին մէջ ոչ իսկ համեստ առաջարկ մը երեւցաւ:

Գիտի չուզէի այստեղ ենթադրութիւններ ընել, թողլով որ «Յառաջ»ը ինք խօսի եւ մեզ լուսաբանէ:

ԽՄԲ.— Գիտի անդրադառնանք խմբագրականով մը:

Ն. Ագամալեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՄԵԾ ՆՈՐԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ստորագրեալս, անդամ Մեծ - Նոր գիւղի Վերաշինաց Հայր. Միութեան կ՚դր. վարչութեան, պարտականութիւն կը սեպեմ բոլորից ուշադրութեան յանձնել քանի մը խնդիրներ:

Ըստ Միութեանս ծրագիր կանոնագրին, Հայաստանի օգնելու բարի նըպատակի մը համար ճամբայ ինկանք այն հաւատքով, որ ան ըլլար կարմիր թէ ճերմակ, մենք պիտի չխառնուէինք որ եւ է քաղաքական հոսանքի: Ճիշդ այդ պատճառով ալ, Մեծ - Նորգիւղցին մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնեցաւ: Առանց սեռի խտրութեան միացաւ եւ ըրաւ ինչ որ կարելի էր, ըրաւ ինչ որ կրնար, որպէսզի Հայաստանի մէջ տուն մը աւելի շինուի: Ձեռնարկը այն աստիճան գնահատուեցաւ որ, իր շուրջ բոլորուեցան 500 անդամներ, այլ թէ կին: Այսպէս Միութիւնը կը յառաջանար ֆրանք ֆրանքի վրայ դիզելով եւ գումարը հասաւ մինչեւ 40.000 ֆրանքի:

Սակայն, չեմ գիտեր ինչպէս եղաւ, որ մըն ալ միտքերը պղտորեցան: Միութեանս մէջէնան, որ կը բանէր չէզոք գետնի վրայ, խառնուեցաւ կուսակցական հոսանքի մը, առանց անդամներու կարծիքին:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Օտարականներ, որոնք հայր են կամ մայր ֆրանսացի զաւակներու, պայմանով որ

ա) Օտարականը ապացուցանէ թէ շարունակաբար Ֆրանսայի մէջ բնակած է առնուազն հինգ տարիէ ի վեր:

բ) Իր բոլոր զաւակները, որոնք Ֆրանսայի մէջ ծնած են, Ֆրանսացի ըլլան:

Օտարականներ, որոնք իբրեւ կամաւոր ծառայած են ֆրանսական բանակին մէջ եւ ունին նախկին պատերազմիկի քարտ մը:

Օտարականներ, որոնք ծառայած են օտար լէգէոնի մէջ եւ ունին բարի վարուց վկայագիր մը եւ հրամանատարին նպաստաւոր կարծիքը Ֆրանսա բնակութեան համար:

Այս մասնաւոր անձնագիրը իրաւունք կու տայ իրեն աշխատելու իր ուզած գործով Ֆրանսայի մէջ ամէնուրեք, վերապահութեամբ 4րդ. յօդուածին գործադրութեան մասին:

Ներկայ յօդուածով յիշատակուած քարթերը կը տրուին վարչական քըննութենէ վերջ միայն եւ այն վերապահութեամբ որ ամէն տեսակէտով կատարուած քննութիւնները նպաստաւոր արդիւնք տան:

Շահագրգռուողները պարտաւոր են մասնաւորաբար ապացուցանել թէ Ֆրանսա մտած են կանոնաւոր պայմաններու մէջ եւ ոչ մէկ դատապարտութիւն կրած են:

ՅՕԴ. 9.— Ամէն օտարական, որ «աշխատաւորի» անձնագիր մը ունի, երբ կ՚ուզէ փոխել իր աշխատանքի դասակարգը, այսինքն թէ հողագործութենէն կ՚ուզէ անցնիլ ճարտարարուեստի կամ ճարտարարուեստէն հողագործութեան, պարտաւոր է նախ խնդրագիր մը ներկայացնել ուրիշ անձնագիրի մը համար, այն ձեւով որ ցոյց տրուած է ներկայ 7րդ. յօդուածին մէջ, այսինքն հայթայթել պայմանագրութիւն մը, որ կրէ աշխատանքի նախարարութեան պաշտօնատարին վիզան:

Անկէ զատ, ամէն օտարական որ ունի «ճարտարարուեստական» կամ «հողագործական» աշխատաւորի անձնագիր մը, երբ կ՚ուզէ աշխատիլ իր անձնագրին վրայ արձանագրուած գործէն տարբեր գործով մը, պարտաւոր է նախ ստանալ մասնաւոր արտօնութիւն, տրուած՝ իր գործին վայ-

րին աշխատաւորներու գետեղման նահանգային գրասենեակէն:

Այս մասնաւոր արտօնութիւնը չի պահանջուիր այն օտարականներէն, որոնք ստացած են աշխատանքի անձնագիր մը, համաձայն ներկայ հրովարտակին 8րդ. յօդուածին 2րդ. հատուածին տրամադրութեանց, որ իրաւունք կու տայ այդ անձնագիրը ունեցողին աշխատիլ իր ուզած գործով, Ֆրանսայի մէջ ամէնուրեք:

ՅՕԴ. 10.— Ամէն օտարական, որուն շնորհուած է անձնագրի սակի զեղչ մը՝ անձնագիրը ստացած ժամանակ (իբրեւ ուսանող, գիտնական, գրագէտ կամ աշխատաւոր), երբ կ՚ուզէ կատարել գործ մը որուն համար զեղչ նախատեսուած չէ, պարտաւոր է նախ խնդրել նոր անձնագիր մը, որուն համար ամբողջական սակ պիտի վճարուի: Այս պարտաւորութեան ենթակայ են «աշխատաւոր»ին ընտանիքին անդամները, երբ «ոչ-աշխատաւոր» կը դառնայ ան, եթէ անձնագրի սակի զեղչ ստացած է անոնց համար իբրեւ ընտանիքի պետ:

ՅՕԴ. 11.— Ամէն օտարական, որ արտօնուած է բնակիլ Ֆրանսայի մէջ, երբ կը փոխէ իր բնակարանը կամ բընակավայրը նոյնիսկ համայնքի մը սահմաններուն մէջ, եթէ այդ համայնքը կը հաշուէ աւելի քան 10,000 բնակիչ, պարտաւոր է, մեկնումէն առաջ, եւ ի հարկին՝ համակերպելէ վերջ ներկայ հրովարտակին 7րդ. եւ 4րդ. յօդուածներուն տրամադրութեանց, վիզա ընել տալ իր անձնագիրը կամ առժամեայ անձնագիրը ներկայացնելով ոստիկանապետութեան (կամ, եթէ չկայ, քաղաքապետութեան), ճշգրտօրէն ցոյց տալով վայրը ուր կ՚ուզէ երթալ: Ան պիտի կատարէ նոյն ձեւակերպութիւնը համայնքին կամ բնակավայրի նոր թաղին մէջ, ժամանումէն վերջ 48 ժամը չանցած:

Այս վիզաները պէտք է արձանագրել անձնագրին վրայ, այդ վիզաներուն յատուկ քառակուսիներուն մէջ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր տետրակի մը մէջ, զոր պէտք է ունենան քաղաքապետները եւ ոստիկանապետները:

Քաղաքապետները եւ ոստիկանապետները, իրենց կարգին, պարտաւոր են անմիջապէս նահանգապետութեան հաղորդել բնակարանի ամէն փոփոխութիւն:

ՅՕԴ. 12.— Այն օտարականը, որ կը յայտարարէ թէ կորսնցուցած է իր անձնագիրը, պիտի կրնայ ստանալ պատճէն մը այն պայմաններով, որոնք նախատեսուած են ներկայ հրովարտակին 2րդ. յօդուածին 3րդ. եւ 4րդ. հատուածներուն մէջ, եթէ կորսուած անձնագիրը իրեն տրուած ըլլալը կը հաստատուի նահանգապետութեան մօտ պահուած դիւանաթուղթերով:

Այդ պատճէնը ստանալու համար պէտք է վճարել նախապէս վճարածին հաւասար սակ մը:

Այս նոր անձնագրին բնակութեան տեւողութիւնը պէտք է հաւասար ըլլայ կորսուած թուղթին տեւողութեան, զեղչելով անցած ժամանակը:

Նահանգապետները պարտաւոր են Ներքին նախարարութեան ընդհ. ապահովութեան տեսչութեան տեղեկացնել անձնագրի ամէն կորուստ որ կը հաղորդուի իրենց:

ՅՕԴ. 13.— Ամէն օտարական, որ կ՚ը քերթէ, կը խարդախէ իրեն տրուած անձնագիրը եւ վրան բան մը կ՚աւելցնէ, կամ վարչական գործի մը յաջողութեան համար կ՚օգտագործէ ուրիշի մը անձնագիրը կամ առժամեայ անձնագիրը, դուրս կը վըտարուի ֆրանսական հողէն, անկախ այն պատժական միջոցներէն, որոնց ենթակայ է:

ՅՕԴ. 14.— Տանտէրերը, պանդոկապետները, ընտանեկան հիւրանոցի պատասխանատու վարիչները, վերջապէս օտարականի բնակութիւն տըւողները, ի՛նչ հանգամանքով ալ ըլլայ, առանց կահ-կարասիի բնակարան վարձու տուողները պարտաւոր են ոստիկանապետութեան (կամ, եթէ չկայ, քաղաքապետութեան) հաղորդել, մասնաւոր յայտարարութեամբ մը, օտարականին անունը, մականունը, բոլոր մանրամասնութիւններով, ինչպէս նաեւ թիւը, թուականը, քաղաքը իրենց ներկայացուած անձնագրին կամ անցագրին:

Այս յայտարարութիւնը անհատները պէտք է կատարեն օտարականին ժամանումէն վերջ 48 ժամ չանցած, իսկ պանդոկապետները եւ վարձու բնակարանի տէրերը՝ 24 ժամը չանցած:

Այդ յայտարարութիւնը ազատ չի կացուցաներ այս վերջինները որ չհամակերպին կանոնական այլ պարտաւորութեանց, որոնք կը վերաբերին իրենց արհեստին:

ՅՕԴ. 15.— Այս հրովարտակին չհնազանդողները ենթակայ են այն պատիժներուն, որոնք նախատեսուած են պատժական օրինագրքին 471 յօդուածին մէջ (հատուած 15), անկախ, եթէ հարկ ըլլայ, այն պատիժներէն, որոնք նախատեսուած են 1938 Մայիս 2ի հրովարտակին մէջ, ինչպէս նաեւ արտաքսումէն, որ Ներքին Նախարարին գործն է:

ՅՕԴ. 16.— Ջնջուած է ամէն տրամադրութիւն որ հակառակ է այս հրովարտակին, ի բաց առեալ անոնք որ անհրաժեշտ են ապահովելու համար ի զօրու միջազգային պայմանագրութեանց եւ դաշինքներու գործադրութիւնը:

ՅՕԴ. 17.— Ներքին նախարարը պաշտօն ունի գործադրելու այս հրովարտակը, որուն տրամադրութիւնները գործադրելի են նաեւ Ալճերիոյ մէջ:

(Վերջ)

Բայց այս չէ բուն խնդիրը:

Այսօր, քանի որ Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը իր կապերը կտրած է արտասահմանի բոլոր հաստատութեանց հետ,— մէջն ըլլալով նաեւ մենք, ես պիտի առաջարկէի որ այդ գումարը յատկացուէր մեր գիւղացի պզտիկներու դաստիարակութեան: Ո՞վ պիտի չուզէր ծափահարել մշակիչ ձեռնարկ մը: Մանաւանդ այս օրերուն, երբ ձուլումը դեւի մը պէս կը սպառնայ մեր պզտիկներուն: Հաւատացէք սիրելի հայրենակիցներ, ներկայ պայմաններուն մէջ երախայի մը դաստիարակութիւնը ամենամեծ մարդասիրութիւնն է: Գուրգուրանք անոնց վրայ: Փրկենք քանի ուշ չէ:

Կեդր. վարչութիւնը որոշած է այս գումարը Հօկի խողովակով Հայաստան ղրկել: Բայց ինչպէս: Ջէ՞ որ Հօկը լուծուած է եւ անոր գլուխներն ալ գնդակահարուած են: Ցեռոյ չէ՞ որ Հայաստանը այլեւս օգնութիւն չի սպասեր արտասահմանէն: Ուրեմն ջուրը պիտի նետուի այնքան գուրգուրանքով հաւաքուած գումարը:

Վաղը երբ մեծնան մեր պզտիկները, պիտի անիծեն մեզ, պոռալով թէ չսորվեցուցիք մեր մայրենի լեզուն:

Այո, կը հաւատանք որ, Հայաստանի մէջ տուն շինել՝ կը նշանակէ փրկել տարագիր ընտանիք մը: Բայց ճար կա՞յ, երբ Հայաստանը չուզեր ճանչնալ մեզ:

Ուրեմն, քանի որ չենք կրնար ուղղակի օգտակար ըլլալ մեր հայրենիքին, գոնէ օգնենք մեր չքաւորներուն, այժ առնենք մեր փոքրիկներու ուսման եւ զարգացման:

Ահա գործնական ճամբան:

Մ. Ցավուկիեան

ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐԷՆ

«ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ» ՀՌՉԱԿՈՒՄԸ ԿԱՐՍԻ ՄԷՋ

...Հայոց անտառի արմատներէն ու ...իւղեր բուսան եւ կենդանի առ- ...կանանչ տերեւները արեւին ...ուեցան: Հակառակ բոլոր անար- ...թիւններուն, բոլոր ջարդերուն, ...անկումներուն ու դաւերուն, ...ազգը չուզեց մեռնիլ:

...պէտք է ապրի:

...մեր սիրտերը սեղմուած են ...ռուսական ողբերգութեան, ...ուժերը անդամալուծուած, ...մենք Հայերս՝ քիչ մը ամէն ...մեր հայրենի հողին վրայ ա- ...ուած բեկորները պաշտպանելու ...աշխատած ենք անոր յաղ- ...թեան:

...դար ու կէս հայ ժողովուրդը ...ապանքի եւ արեան մէջ սպասեց ...պատութեան ժամին:

...վերջապէս այդ ժամը հասած է ...

...Հայոց ազգի, յանուն մեր ...նահատակներուն, որ ինկան

այս հողին վրայ, յանուն արդարութեան, ազատութեան եւ իրաւունքի ու իրական սկզբունքներուն, ես գնդ. Թորգոմ, հրամանատար Հայոց զօրամասերու եւ պահակազօրքի, ձեր այսօրուան պետը, իսկ վաղուան հաւատարը, կը յայտարարեմ Հայաստանի անկախութիւնը: Կեցցէ՛ ազատ Հայաստանը, կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը, կեցցէ՛ Հայոց բանակը, կեցցե՛ն մեր մեծ եւ ազնիւ դաշնակիցները, կեցցե՛ն անոնց փառապանծ բանակները:

Վա՛յ անոր, որ կը յանդգնի ձեռք բարձրացնել մեր ազատութեան վըրայ»:

Այս յայտարարութեան ընթերցումէն վերջ, իր զօրամասի զինուորները կը կոչէն զինք «Հայաստանի առաջին զօրավար»:

— Կ՚ընդունիմ այդ տիտղոսը ուրախութեամբ եւ հպարտութեամբ, կը պատասխանէ Զօր. Թորգոմ:

Կարնոյ անկախութեան յայտարարութիւնն առնող փաստաթուղթին տակ կը ստորագրեն կարգով՝ Զօր. Թորգոմ, Կարնոյ Առաջն. փոխանորդ Ա. Արշակունի քահանայ, Ազգ. Միութեան Խորհրդի նախագահ՝ Ս. Անանեան, Ազգ Միութեան անդամներ եւ գաւառական պատգամաւորներ՝ Օ. Արխատկեան, Ս. Քէչլիկեան, Ք. Թուրիկեան, Ս. Ալպտալեան, Բ. Ախիկեան, Ն. Մելիքեան, զանազան Միութեանց ներկայացուցիչներ՝ Ն. Գալուստեան, Բ. Միքայէլեան, Տ. Աղասի, Ն. Փիրումեան, քաղաքապետական խորհուրդի փոխ նախագահ՝ Հոգոփ փաշա, Քաղ. Խորհուրդի անդամ՝ Համտի էֆէնտի, իբրեւ անդամ Թուրք ժողովուրդի ազդեցիկ պետեր եւ փոխ գնդ. Դ. Դաւիթեան:

Խորունկ երկիւղածութեան մէջ, երբ այս հանդիսաւոր գործողութիւնը վերջացաւ, զօրքն ու ժողովուրդը խանդավառ բացագանչութիւններով ողջունեցին եռագոյնը:

Ապա՝

— Գլխարկները վա՛ր, աղօթքի համար, հրամանն արձագանգեց:

Արշակունի քահանայ օրհնեց հայկական բանակը եւ մաղթեց դաշնակից բանակներու յաջողութիւն:

Դպրոցական որբ - որբուհիները թրթռուն ձայնով սկսան երգել «Մեր Հայրենիք»ը, որուն ինքնաբերաբար ամբողջ ժողովուրդը միացաւ արտասուք ձեւով:

Հանդէսին պաշտօնական մասը վերջացած էր եւ զինուորները խիստ կարգապահ ու ազնւոր անցան հրամանատարի առջեւէն:

Հակառակ խածնող ցուրտին, ժողովուրդը չցրուեցաւ: Զօրանոց մեկնող զինուորները կրկին եւ դարձեալ եւ խառնուեցան ժողովուրդին, բանելով անոր խանդավառութիւնը:

Ցուպիչ ու սրտագրաւ տեսարաններ ալ պարզուեցան: Մարդիկ իրար կը համբուրէին: Կիներն արցունքոտ աչքերով իրենց մանուկները կը բարձրացնէին որ տեսնեն եռագոյնը...

Բացագանչութիւնները կը վերակենին ամէն կողմէ:

— Կեցցէ՛ ազատ Հայաստանը, կեցցէ՛ հայկական անկախութիւնը:

Եւ ուրիշներ՝ Զօր. Թորգոմին ակնարկելով.

— Թող գայ, թող գա՛յ:

Իր համհարզներէն մէկը կը յայտնէ, որ Զօրավարը զբաղած է եւ հետագիր կը պատրաստէ Դաշնակիցներուն ղրկելու...

Աղաղակներ՝

— Կեցցեն Դաշնակիցները:

Պատշգամին վրայ կ՚երեւի Թորգոմ: Ժողովուրդը կ՚աղաղակէ.

— Կեցցէ՛ Հայաստանի անկախութիւն յայտարարողը, կեցցէ՛ Հայաստանի պաշտպանը, կեցցէ՛ մեր Թորգոմը, մեր Անդրանիկը եւն.:

Ցակաւին կը շարունակուէին բացագանչութիւնները, երբ Զօր. Թորգոմ յուզուած, թրթռուն ու առք ձայնով սկսաւ իր ճառը.

— Նահատա՛կ ժողովուրդ, սիրելի՛ ժողովուրդ, ձեր խանդավառութիւնը գիւ խորապէս կը յուզէ: Առիթս ամենամեծ երջանիկն է ինձ, հակառակ այն բոլոր տառապանքներուն, որուն ենթարկուեցաւ եւ Հայաստանը կ՚ապրի դեռ: Եթէ դուք ուշադրութեամբ ըլլ- ...եցիք անկախութեան յայտարարութիւնը, տեսաք թէ Հայաստան միայն անցեալին մէջ չէր որ չըլլապատուած էր թշնամիներով: Երէկ ալ նոյնն էր, այսօր ալ նոյնն է: Վաղը հաւանօրէն դարձեալ նոյնը պիտի ըլլայ: Բայց որքան թշնամիները շատ ըլլան, այնքան յաղթանակը կատարեալ կ՚ըլլայ:

«Ռուս միապետութիւնը իր բանակները առաջ շարժեց միայն այն ատեն, երբ Թուրք ջարդարարները իրենց գործը վերջացուցած էին:

«Դուք 400,000 էիք Կարնոյ մէջ, այսօր միայն չորս հազար էք մնացած անոր աւերակներուն վրայ: Ռուս միապետութիւնը չկրցաւ գնահատել մեր զոհաբերութիւնները եւ սիրել մեզ, որովհետեւ նախ չսիրեց իր ժողովուրդը,— ռուս ժողովուրդը: Ինչ կը վերաբերի մեծ անիշխանութեան մը վերածուած ռուս յեղափոխութեան, ան ալ լքեց մեզ, որովհետեւ ինքզինք լքեց:

«Ռուս բանակները լքեցին ճակատը, առանց մեզի ժամանակ ու հնարաւորութիւն տալու, որ կարենանք կազմակերպուիլ: Մեր հայրենիքին պաշտպանութեան համար մենք նոյնիսկ չկրցանք ռուսական ծառայութեան մէջ գտնուող հայ զինուորներու մէկ տասներորդը ճակատ բերել, որոնք քաջարար երեք տարիէ ի վեր կռուեցան ռուսական բոլոր ճակատներուն վրայ:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(2)

դէմ յարձակում կատարուած ատեն, պիտի կռուին մեր կողքին: Մնաց որ, ինչպէս կը տեղեկացնէ եկուորներու իրաւական վիճակի յանձնախումբերու կեդրոնը, նոյն յանձնառութիւնը ստանձնած են քաղաքական փախստականներու գերմանական, ՀԱՅԿԱԿԱՆ, սպանիական, հունգարական, իտալական, լեհական, ուկրայնական, եուկոսլաւ եւ ռուս խումբերը:

Ցօդուածագիրը այս առթիւ խօսք կուտայ Ֆրանսայի հրէական ընկերութեանց դաշնակցութեան նախագահին, Պ. Եարպլումի, որ բացատրելով 1938 մայիս 2ի օրէնքին բացասական հետեւանքները, պատմեր է.

— « Նորեկները Ֆրանսայի ազգային շահերուն լաւագոյնս ծառայեցնելու համար մենք գործակցեցանք նախորդ կառավարութեան եւ խորհրդական Պ. Ֆիլիփ Սէռի հետ: Մենք ծրագրած էինք բանալ արհեստից դպրոցներ, հիւրընկալ երկրին օգտակար արհեստներ սորվեցնելու համար մեր բարեկամներուն: Աւելէ զատ, Պ. Սէռ կ'առաջարկէր հրեայ տարագիրներուն դառնալ հողագործ, մանաւանդ սահմանամերձ շրջաններուն կամ հարաւ-արեւմուտքի մէջ: Ասով անոնք հետզհետէ պիտի փոխարինէին այն օտարականները որոնք, հեռու ըլլալով իրենց հայրենիքէն, երբեք տրամադիր չեն յարմարելու միջավայրին: Այս վեհոգի առաջարկը մեծ արժէք ունէր մեզի համար մանաւանդ անոր համար որ մենք դրամական աջակցութիւն մը կը սպասէինք Ֆրանսայի Հրեաներէն եւ ամերիկեան մեծ հաստատութենէ մը: Չեմ գիտեր թէ վերջին կառավարութիւնը պիտի ընդունէ՞ր այս ծրագիրը: Ամէն պարագայի մէջ, ան իյնալ եւ իր յաջորդը ուրիշ բան ըրաւ»:

« Թան »ի աշխատակիցը շուզելով աւելի խորանալ այս հարցին մէջ, դիտել կուտայ թէ հաւանաբար բուռն ընդդիմութեան պիտի հանդիպէր այս ծրագիրը, «եթէ նոյնիսկ որոշուէր մեր սահմանները այսուհետեւ փակել նոր ժամանումներու դէմ »:

Համաձայն հրէական հաշիւներու, Ֆրանսա մտած Հրեաներուն թիւն է 80.000, մէջն ըլլալով «դաղտնի»ները (Լեհաստանէն, Գերմանիայէն, Ռումանիայէն, Աւստրիայէն եւն.)

« Թան »ի աշխատակիցը յիշելով այս յօդուածաշարքին առթիւ ստացած նամակները, կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի ուսանողները «կը դանգատին իրենց օտար ընկերներու շնորհուած հպատակութեան չափազանց թիւէն»: Ցետոյ կը պատմէ թէ ստացած է բազմաթիւ անանուն նամակներ որոնք «սիրելի պարոնով» կը սկսին, բայց կը պարունակեն նախատինքներ: «Այդ նամակագիրները արջու ծառայութիւն կը մատուցանեն այն դատին զոր կը յաւակնին պաշտպանել: Իրենց նամակներուն արտայայտած կրնայ վնասել այնպիսի օտարականներու որոնք արժանի են մեր համարումին»:

Ամերիկա չուզեր խառնուիլ Չեխոսլովաքիոյ հարցին

Հենլայն դաշնակցային պետութի՞ւն առաջարկած է

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը առաջարկած էր որ Մ. Նահանգներն ալ գործակցին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, չափաւորութիւն յորդորելու համար Գերմանիոյ, բայց ժխտական պատասխան ստացած է: Ամերիկեան կառավարութիւնը գնահատելով հանդերձ Փարիզի եւ Լոնտոնի ջանքերը՝ խաղաղութիւնը պահպանելու համար, հասկցուցած է թէ իրենց աւանդական քաղաքականութիւնը թոյլ չի տար խառնուիլ Հին Աշխարհի գործերուն: Այս պատասխանը Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հաղորդուած է Փարիզի ամերիկեան դեսպանին միջոցաւ:

*** Փարիզի չեխական դեսպանը առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին եւ բրիտանական դեսպանին հետ, եւ անմիջապէս Փրակա մեկնեցաւ, իր կառավարութեան հաղորդելու համար Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ տեսակէտները:

Նախարարական խորհուրդը իր վերջին նիստին մէջ լսեց արտաքին նախարարին բացատրութիւնները՝ Կեդր. Եւրոպայի կացութեան եւ Անգլիոյ հետ կատարուած ձեռնարկներու մասին: Նախարարը հաստատեց թէ կացութիւնը մեծապէս մեղմացած է, թէեւ բոլոր դժուարութիւնները հարթուած չեն տակաւին:

*** Չեխոսլովաքիոյ վարչապետին եւ գերման Աւագնորդին՝ Հէնլայնի միջեւ սկսած բանակցութիւնները պիտի շարունակուին յառաջիկայ շաբթու: Կառավարութիւնը զգուշական միջոցներ ձեռք առած է, սպաննուած երկու Գերմաններու յուղարկաւորութեան առթիւ: Վարչապետը խօսակցութիւններ պիտի շարունակէ Հէնլայնի փոխանորդներուն հետ: Չեխ ազգայնականները խորապէս յուզուած են, իմացած ըլլալով թէ կառավարութիւնը կը պատրաստուի շատ լայն զիջումներ կատարել, տեղի տալով Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ճնշումին: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Հէնլայն առաջարկած է վարչապետին՝ Դաշնակցային պետութեան վերածել Չեխոսլովաքիան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՐՁԱԿ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ գործադուլ հռչակեցին երէկ առտու, բանակցութիւնները ձախողած ըլլալով գործատէրերուն հետ:

ՀԻՆԳ ԴԺՈԽԱՑԻՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ գտնուեցան Լիոնի կայարանին մէջ, երբ պաշտօնեաները աչքէ կ'անցընէին երկար ատենէ ի վեր աւանդ ձգուած գոյքեր. Պայուսակ մը, որ Կրընոպլէն ղրկուած էր անցեալ դեկտեմբեր 30ին, կը պարունակէր հինգ զօրաւոր պայթուցիկներ, մասնաւոր ժամացոյցներով: Աւելէ առաջ ալ պայթուցիկներ գտնուած էին նոյն կայարանին մէջ:

ԳՈՒՔՐԷՇԻ դատավարութեան երկրորդ նիստին մէջ, ամբաստանեալ Քոտրէանու՝ երկաթեայ պահակներու հրամանատարը, բացատրութիւններ տուաւ իր նիւթական աղբիւրներու մասին: Հաստատուեցաւ որ հազիւ քանի մը 100 000 լէյ կը գոյանար կազմակերպութեան անդամավճարներէն եւ զանազան ձեռնարկներէ, մինչդեռ ամբաստանեալը 40 միլիոն լէյի գումար մը կը յիշէ: Այս առթիւ լսուեցան բազմաթիւ վկաներ, որոնք պաշտպանեցին ամբաստանեալները: Երկու նախկին նախարարներ ալ ջերմապէս գնահատեցին անոր հայրենասիրութիւնը:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ մէջ 15.000 հարկատուներ ցոյց մը կատարեցին երեքշաբթի օր, բողոքելու համար տուրքերու յաւելման դէմ: Բոլոր խանութները փակուեցան:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ նոր խռովութիւններ ծագած ըլլալով, պաշարման վիճակ հռչակուեցաւ: Հրեայ մը սպաննուեցաւ, վեց Հրեաներ եւ հինգ Արաբներ վիրաւորուեցան: Դամասկոսի դրան առջեւ ռումբ մը պայթեցաւ:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ նոյնութեամբ գործադրելու հրաման տրուեցաւ նախկին Աւստրիոյ իշխանութեանց: (Նիւրէնպէրկի օրէնք, որ քուէարկուեցաւ 1935 սեպտեմբեր 15ին եւ որ կը տրամադրէ պաշտպանել գերմանական արիւնը եւ պատիւը):

ՄԷԿՈՒԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ ԱԴԱՄԱՆԴ կորսնցուց Անվէրսէն Փարիզ եկած վաճառական մը, ինքնաշարժի արկածի մը հանդիպելով Շան զ'Էլիզէի վրայ. Դրամապանակն ալ թռցուցած էին:

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ ապստամբներէն 1200 հոգի անձնատուր եղան: Միւս կողմէ ամբողջ դաւառ մը ապստամբներուն միացաւ:

Վիճաբանական ժողով

Զ. Ռ. Միութեան Կարնոպլի Մասնաճիւղին կողմէ 27 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին գաղթօցի սրահին մէջ

Նիւթ՝ «Ցեղափոխութիւնը օգտակար եղա՞ւ թէ ոչ»

ԳԱՑԻՔ ՏԵՍԻՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, sortie Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Duguesne — PARIS (15e)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈԼԱՔՈԼՈՆԲԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 27 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Գուա Քոլոնպի կայարանին մօտակայ ծանօթ ճաւաքատեղին:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդուեթեան» խումբի ժողովը 29 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական ճաւաքատեղին:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 29 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Անհրաժեշտ ներկայութիւն:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. «Միամանթօ» ակումբին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

PETIT JOURNALԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ *21 Rue Cadet*, ՄԷԹՐՕ *Cadet*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՈՏԱՐ**

(Ծերակուտական, Նախկին Նախարար)

Պ. ԺՕՐԺ ՓԻՔՕ (ԴԵՍՊԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐԶՊԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ)

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ **Պ. ՊԸՆՈՒԱ Տ'ԱԶԻ, Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ,**

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ս. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ). Օր. ՌԱՆՃԷԼԵԱՆ (արտասանութիւն), ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԻԶԵԱՆԻ: Եւրոպական պարեր կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ: Ճազ, թոմպոլա, պիւֆէ: Մուտք 6 Ֆրանք:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆ Կ. **Խ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին.— դաշնակ, ջութակ, երգեն՝ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ընկ. ԱՐԱՄ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ, Պ. ՂԱԶԱՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ: Կ'արտասանեն՝ Օր. ՀԱՃԻ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ: Կովկասեան պար. Պ. ՅԱԿՈԲ ՍՈՖԵԱՆի կողմէ. Մանուկներու մասնակցութեան համար 0.75 Ֆր.:

Հանդէսէն վերջ խնջոյք մինչեւ լոյս, Ցոյներու սրահին մէջ. 5 Rue Bonnefoi

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Ֆուայէ տը Թէաթրի վերնայարկի սրահին մէջ.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ՁՈՄԻ «Արաքս» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ՋՕՐԹԵԱՆի: Պիտի երգեն Տիկին Վ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ Օր. Ե. ԵՂԻԿԵԱՆ:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9.30ին

«Գոլիզէ»ի շքեղ սրահին մէջ, 221 Պուլվար Շիւկամիէ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Հայաստան երէկ, այսօր եւ վաղը»

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 Ֆր.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

« Մ Ա Յ Ի Ս 2 8 »

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի:

Ապսպրանքները կանխիկ:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 5 Ֆր., փոստի ծախքով 6 Ֆր., արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan (Seine) France:

ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ Հայրենակց. Միութիւնը կազմակերպում է կիրակի, Մայիս 29ին, երեկոյեան ժամը 9ին 8 Rue Jean Goujon սրահում

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԽՈՐԷՆ Ա-ի մահուան առիթով: Բանախօսելու հրաւիրուած է Պրոֆ. ԱԴՈՆՑ:

Տարեկան դաշտահանդէս

Սէնլուի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան, Կ. Խաչի սանուհիներու եւ «Մասիս» մարզական միութեան կողմէ: 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պ. Լեւոն Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ:

ԱՐՕ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

25 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ՍԱԼ ԳԱՎՈՅԻ մէջ:

Maison de la Mutualité

24, Rue St. Victor — Métro: Maubert-Mutualité

Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻԳ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ Ծանօթ. Հարիւրամեակին առթիւ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ **Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ**

Ա. ՖԱԹԻՄԷ

Բ. ՀՕՐ ՀՕՐ ԱՂԱ

Գ. ԽՈՒՐՇԻՏ Պէյ

Դերակատարներ.— Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Հօր Հօր աղա), Օր Ա. ... ՔԵԼԵԱՆ (Ֆաթիմէ), Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ (Խուրշիտ պէյ), Տիկին Ն. ... ՊՈՒՃԵԱՆ (Գամէր), Պ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Սանտր Հասան), Պ. Ա. ... ԵԱՆ (Ճինկէօզ), Պ. Գ. ԼԱՔՔԱ (Ճան Եաղան), Տիկ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (...), Ա. ԵԱՍԻԿԵԱՐԵԱՆ (Հայրաթ Երգան), Կ. ԹԱԳԸՄՃԵԱՆ (...) ։ ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 60 ՀՈԳԻ

Տեղերը կանխաւ ապահովելու համար դիմել, գրատուն Հրանդ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Tél. Danton 88-65:

Maison Hratchian, 6 Rue Lamartine. Tél. Trudaine 43 19 եւ կազմակերպութեան կեդրոնատեղին՝ M. H. Bayan, 26 Rue Troyon, Sèvres (S.), Tél. Observatoire 18-28: ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.– 25—20—15—10 եւ 8 Ֆր.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Աղապապ Պարսամեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Անտոն Հէքիմեանի եւ պարագաներուն իրենց փոքրիկին՝ ԱԼԳԷԹի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

⁂

Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր բոլոր անդամներուն կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ հայրենակից ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՏՕՆՈՅԵԱՆԻՆ եւ իրենց բոլոր պարագաներուն, իրենց որդւոյն՝ ԼՈՐԻՍի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

⁂

ՎԻԷՆ.— Տէր եւ Տիկին Մ. Սահակեան (մսագործ) իրենց ընտանեկան պարագաներով խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Հ. Տօնոյեաններուն (Լիոն - Պրոն), իրենց սիրելի զաւկին՝ ԼՈՐԻՍի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Վարչութիւնը կազմակերպած է ճաշկերոյթ մը, ի պատիւ Պ. ... ԶՕՊԱՆԵԱՆի, անոր գրական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ. Այս ճաշկերոյթը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 30ին, Երկուշաբթի իրիկուան ժամը 8ին, Restaurant ... valet, 29-31 Bd. du Temple ... մասնակցող կը վճարէ 20 Ֆր.

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐ ... Սանասարեանի, կտակակատար ... բարեխնամ Եղբայրանոցի, Սանասարեան ... սաներու, ուսուցիչներու եւ ... աշակերտներու յիշատակին ... հանդիսաւոր պիտի կատարուի ... կի օր, 29 Մայիս, Փարիզի ... եկեղեցին մէջ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Կարնոպլի ... նաճիւղին Ընդհ. Ժողովը 29 Մայիս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, ... կան վայրը: Կարեւոր օրակարգ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 27 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 27 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3741

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

…կարգ մը հարցումներ պիտի ուղղէինք, երէկ, խրեցանք զա…ւոյն խորհրդածութեանց մէջ:

Հարցումներ՝ ոչ թէ վիճաբանութիւն յարուցանելու, այլ …ը կանչելու համար սա ողջամի՛տ հրապարակագիրները, …որ պատիւ կը սեպեն կուսակցական կիրքեր արծարծել նոյնիսկ …ատանի անվիճելի, անպարտկելի ողբերգութեանց առթիւ:

…մուա՞ր է ըմբռնել թէ այս պարոնները ի՛նչ ծառայութիւն …ատուցած կ՚ըլլան մեր հայրենիքին, այս պծգալի մարզանքնե…ով եւ ի՛նչ կը շահին իրենք, գիտակցօրէն, յամառօրէն «կլոր…ոյ» ահաւոր դէպքեր, որոնք արիւն փսխել կուտան Երեւանի …մէջ:

Աչքէ անցուցէք որ եւ է թերթ՝ «Հայաստանեայց» ճակատէն, …մեր ալ բոլորին պիտի սաստի, տեսնելով բուն իրականութիւնը պար…ելու կամ թեթեւցնելու փորձերը, վայրենաբարոյ ճիգը:

Կարելի էր այս երեւոյթին ալ հանդուրժել, եթէ այդ քարա…ած տարուկները գոնէ փորձ մը կատարէին ծուռն ու շիտակը զա…ելու, աջ-ձախ իրնայէն եւ «Թուչուն» մըն ալ իրենք փախ…ելին, հօդ չէ թէ հրատարակուած լուրերը սուտ հանելու համար:

Ընդհակառակն, փակուած՝ չորս պատի մէջ, նստած՝ սեղանի …ռաջեւ, անոնք «ի յառաջագոյնէ» որոշած են իրենց ընելիքն ալ, …ելիքն ալ: Ոչ մեղանիր կը պակսի, ոչ թուղթը, ոչ ալ բառարանը, …թէ ուզածիդ չափ եւ յանձնէ դրաչարին, կը բաւէ որ կարենան …ամ մը աւելի թափել Դաշնակցութեան կամ անոր մամուլին …ն կը բաւէ որ պղտորես հանրային կարծիքը, անոր միջոցաւ, …ար ուշադրութիւնը ցրուելու եւ սաղմոս երգել տալու համար:

Այսպէ՞ս է որ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ, սա սողոսկուն «Կոչ…ակ»ը քանի մը բառով կ՚արձանագրէ 10 - 15 գլուխներու ոչնչա…մը, բայց փոխանակ վերլուծման փորձ մը կատարելու եւ այդ …ութեան իմաստը բացատրելու, կը ջանայ եղածը ներկայա…ցնել իբրեւ ամբոխ-արկած, եւ աւելորդ լուր մը սահեցնել արեան …ներու մէջ,— « Նուպարաշէնի ջուրին խողովակները …լին իսկ դրուած են»:

Այսպէ՞ս է, դարձեալ, որ մազ-մօրուք ճերմկած տիրացու…ը սամկավարներու «Պայքար»ին երբեմնի խմբագրապետը եւ …յան աշխատակիցը, հէքեաթ կը պատմէ, մինչեւ Փարիզ ալ …ակներ կը գրէ, համոզելու համար թէ Խորէն Ա. կաթողիկոսը …ի հիւանդութիւն ունէր, ինչպէս կը վկայէր… «բարեկիշա…ակ» (հանգուցեալ) բժիշկ մը:

Եւ դեռ բազմաթիւ օրինակներ, մէկը միւսէն զարշելի: Ըմ…ռնողութեա՜ն:

Բայց դառնանք մեր հարցումներուն, որոնց եթէ փորձէին …պատասխանել, ոչ թէ մեզի գոհացում տուած պիտի ըլլային, այլ …թէեւ սփոփանք մը պատճառած զոհերուն,— անոնց որ գնդակա…ուած, խողխողուած կամ «հիւանդութենէ մեռած են», ինչպէս …անոնց որ տակաւին կը հեւան բանտերու կամ աքսորավայրերու …մէջ:

Դաշնակցական մամուլը մանրամասն տեղեկութիւններ հրա…րակեց Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին սպանութեան մասին, …ելով զանազան աղբիւրներէ: Այդ առթիւ, մասնաւորապէս …«Յառաջ»ը յայտնեց որոշ վերապահում, որ եւ է կասկած չունե…ալով հանդերձ իր թղթակիցներուն ուղղամտութեան մասին:

Լուրը հայկ. հրատարակուած, պաշտօնական փափուքներ,— …ի՞ւ է, ուրկէ՞ իմացաք, եթէ ճիշդ ըլլար խորհրդային թերթերը …ի՞ն գրեր…

Հարցում.— Դուք ուրկէ՞ իմացաք որ սուտ է:

Եթէ մանրամասնութեանց մէջ ստուգման կարօտ կէտեր կան, …ւ ինչէ՞ն գիտէք որ ամբողջ դէպքը յերիւրանք է:

Եթէ կաթողիկոսը մեռած է կաթուածահար, սրտի հիւանդու…թենէ, ինչո՞ւ երկու տող լուր, պարզ «խրոնիկա»մը իսկ չգրուեցաւ …Երեւանի թերթերուն մէջ:

Յետոյ ինչո՞ւ, մինչեւ այսօր ալ, որ եւ է լուր չկայ թաղման …մասին:

Խամկավարները բարեպաշտ քրիստոնեաներ են, եւ գիտեն որ …կաթողիկոսներու թաղումը տեղի կ՚ունենայ ութ օր վերջը, մեծ …հանդիսաւորութեամբ: Կաթողիկոսներու օծումը ինչպէս թաղու…մը «դէպքեր» են, համաձայն դարաւոր աւանդութեանց:

Արդ. Երուսաղէմի պատրիարքին ստացած հեռագիրը կ՚ըսէր …թէ կաթողիկոսը մեռած է ապրիլ 10ին, իսկ Թիֆլիսէն եւրոպա…կան թերթերուն զարնուած հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ թա…ղումը պիտի կատարուի ութ օր վերջը, ապրիլ 17ին: Կատարուե…ցա՞ւ թաղումը: Որո՞ւ ձեռքով: Կաթող. տեղապահը ինչո՞ւ չի …հաղորդեր մանրամասնութիւնները, «ի հոգեւոր մխիթարութիւն …բարեպաշտ հաւատացելոց»:

Միայն մենք չենք որ այս հարցումը կ՚ուղղենք: Երուսաղէմի …պատրիարքին ալ նոյն հարցը կը յուզէ «Սիոն»ի վերջին թիւին մէջ.

— « Չենք գիտեր նոյնիսկ թէ ե՞րբ կատարուեցաւ իր յուղար…կաւորութիւնը, որուն մասին՝ եկեղեցական սովորութեան՝ լռած էր …մեզ ժկած հեռագիրը. այդ զանցառութիւնը ետեւ ա՞նէ էր արդեօք …կամ ուղին կողմ յառաջ բերած ցնցումին. ո՞յդ պատճառով էր արդ…եօք դարձեալ որ, առեն կամ միջոց չունենալով, Գեր. հարեւրդը …ժամու էր թողած գոյժը ընդ ամենայն կողմանս հաղորդելու պար…տականութիւնը »:

Ուրիշ հարցում մը,— «Ա. Հայաստան»ի եւ «Գրական թերթ»ի …մէջ, որ եւ է առիթով, կը հանդիպի՞ք այն անուններուն որ գոց ե…ղած էին 15 տարիէ ի վեր: Ի՞նչ եղան, չագիտացա՞ն: Եւ եթէ այո, …մահացուցա՞նք» է, թէ ոճիր - արկած:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Հինգ հոգի սպաննուած

Պէյրութէն կը հեռագրեն Աժանս Հավասի.— Ալէքսանտրէթի ընտրական պայքարին առթիւ դէպք մը պատահեցաւ երեքշաբթիէն չորեքշաբթի գիշեր, եւ հինգ հոգի մեռան: Թրքասէր հրոսախումբեր յարձակում գործեցին Արապի Շարքի գիւղին բնակիչներուն դէմ, Ամքի դաշտին մէջ: Յարձակողները կրակ բանալով, սպաննեցին չորս գիւղացիներ, որոնց մէջ է չէյխ Շալանը, յետոյ փախան կրակի տալով տունը: Շէյխին տասը տարեկան տղան, որ քնացած էր, ողջ ողջ վառեցաւ:

Տեղական իշխանութիւնը անմիջապէս միջոցներ ձեռք առաւ, հետապնդելու համար յարձակման հեղինակները: Պ. Կառօ, մարզպանին պատուիրակը, ընկերակցութեամբ գերագոյն առեանի հարցաքննիչ դատաւորին, անմիջապէս դէպքին վայրը գնաց եւ տեսակցեցաւ Ազգաժողովի մասնաւոր ատեանին դատաւորներուն հետ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՈՂՈՔԸ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԴԷՄ

Հենլայն կ՚ուզէ ալ ինքնավարութեան կը պնդէ

Գերմանական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Չեխոսլովաքիոյ, գանգատելով թէ չեխական օդանաւեր կը թռչին գերմանական սահմանագլուխին վրայ: Այս երկրորդ անգամն է որ բողոքագիր կ՚ուղղուի սահմանային դէպքերու մասին: Չեխական կառավարութիւնը ցաւ յայտնելով, հրամայեց որ այսուհետեւ օդանաւեր չթռչին գերմանական սահմանին վրայ, մինչեւ հինգ քիլոմեթր հեռաւորութեամբ:

Կացութիւնը խաղաղ է առ այժմ: Սպաննուած երկու Գերմանացիներու յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ առանց միջադէպի: Փարիզի եւ Լոնտոնի չեխական դեսպանները, որոնք լիովին տեղեակ են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տեսակէտներուն, Փրակա կը դառնան, բանակցութիւնները գիւրացնելու համար: Չեխական կառավարութիւնը տրամադիր է կարելի զիջումները կատարելու, որպէսզի համաձայնութիւն գոյանայ: Բանակցութիւնները պիտի վերսկսին յառաջիկայ շաբթու:

Հէնլայն, Գերմաններու առաջնորդը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցին

— Պէտք է մեր խնդիրը լուծել աշունէն առաջ: Չեխոսլովաքիոյ քաղաքական խմորումը կը թունաւորէ կացութիւնը ամբողջ Կեդր. Եւրոպայի մէջ: Եթէ այսպէս շարունակուի, կրնայ պատերազմի մը յանգիլ շատ չանցած: Այդ պատերազմը այնքան կործանարար պիտի ըլլայ աշխարհի համար որ, ողջ մնացած Եւրոպացիներուն ուրիշ բան պիտի չմնայ եթէ ոչ երթալ պանան ժողվել Ափրիկէի մէջ: Ես գերագոյն փորձ մը պիտի կատարեմ, համաձայնութեան յանգելու համար անկեղծ բանակցութիւններով: Տակաւին շատ կանուխ է, ըսելու համար թէ ինծ յոյսեր կը տածեմ բանակցութեանց յաջողութեան մասին, բայց չեմ ուզեր որ գիս մեղադրեն թէ կարելին չփորձեցի: Ես Չեխերուն կ՚առաջարկեմ գերման բնակչութեան ուղղամիտ գործակցութիւնը այս պետութեան մէջ որ կազմուած է արհեստականօրէն: Այդ գործակցութիւնը պիտի հիմնուի տեղական կատարեալ ինքնավարութեան վրայ այն բոլոր շրջաններուն մէջ ուր ժողովուրդին մեծամասնութիւնը գերմանացի է: Եթէ այս ծրագիրը ընդունուի, Չեխոսլովաքիոյ ներկայ սահմանները անփոփոխ պիտի մնան եւ կեդրոնական կառավարութիւնը պիտի կրնայ իր իշխանութիւնն ի գործ դնել բոլոր ընդհանուր խնդիրներու մէջ: Գերմանական ինքնավար շրջանը պիտի բաղկանայ գրեթէ անընդհատ հողաշերտէ մը սահմանագլուխին երկայնքը, ու առաւելն 80 քիլոմեթր լայնութեամբ, ինչպէս եւ մէկ - երկու «լեզուական կղզիներէ», Չեխոսլովաքիոյ արեւմտեան մասին մէջ: Ես կ՚առաջարկեմ գերմանական ինքնավարութիւնը գլխաւորապէս իրականացնել քաղաքապետութեանց եւ շրջանային վարչութեանց տալով այն իրաւասութիւնները որ սատրիճանօրէն ետ առնուեցան:

*** Գերմանիոյ մէջ հանդարտօրէն կը սպասեն բանակցութեան ելքին, բայց պիտի չհանդուրժեն որ խնդիրը ձգձգուի երկար ատեն: Թերթերը կը շարունակեն ուժգնօրէն պաշտպանել գերմանական տեսակէտը: Իսկ Անգլիոյ մէջ դիւանագիտական աշխատանքները կը շարունակուին, որպէսզի հարցը խաղաղութեամբ լուծուի: Իտալիա լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը առջի օր ունկնդրութեան ընդունեց Փարիզի գերմանական դեսպանը:

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփ. ժողովին մէջ նորէն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան օդանաւային սպառազինութեանց մասին: Վարչապետը պատասխանելով, հաւաստեց թէ հաւանական չէ որ օտար օդանաւեր կարենան գերազանցել բրիտանական նոր օդանաւերը:

Ս. ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ բացուեցաւ չորեքշաբթի օր, Փէշթայի մէջ, մասնակցութեամբ աշխարհի բոլոր ծայրերէն, մինչեւ Զէնտառնէն հասած կաթոլիկ պատգամաւորներու (Հայ-հռոմէականներու կողմէ կը մասնակցի Նազլեան գերապայծառ): Վատիկանի արտաքին գործերու վարիչը, կարտինալ Փաչէլլի այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ 200.000 ունկնդիրներու առջեւ, խստօրէն ձաղկելով բոլշեւիկեան շարժումը եւ անաստուածութիւնը: Ըսաւ թէ աշխարհը երբեք այնքան պառակտուած, առելութեամբ լեցուած չէր: Դատապարտեց նաեւ կառավարութեան պիղծ ոճրագործութիւնը: «Ո՞ր եւ է առեն այնքան վարկաբեկուա՞ծ էր մարդուս խօսքին արժէքը: Անվստահութիւնը կը տիրապետէ մարդէ մարդ, դասակարգէ դասակարգ, ազգէ ազգ, ժողովուրդէ ժողովուրդ, այն աստիճան որ կոպիտ ուժը կը սպառնայ աղէտ մը յառաջ բերել»:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ձախակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները քննելով քաղաքական կացութիւնը, պատուիրակութիւն մը ղրկեցին վարչապետին, կարգ մը լուսաբանութիւններ խնդրելու համար: Վարչապետին տուած հաւաստիքները բաւարար կը նկատուին առ այժմ, մանաւանդ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՍ ԻՆՉ «ՉՈՒԼՈՒՄ»,
ԻՆՉ ՑՈՒՉՈՒՄ …

Վերջերս ահաւոր, անօրինակ, անմարդկային դէպք մը պատահեր է Թուրքիոյ մէջ,— խորապէս յուզելով մասնաւորապէս փափկասուն հանրմները, որ այսօր կը կոչուին պայան:

Թուրք թերթերն են որ կը պատմեն.

— « Նիքսար - Տէօնէքսէ գիւղին մէջ նորածինի մը դիակը գտնուած է փոսի մը մէջ: Հաստատուած է որ գլխուն կատարուած ճնշումով մեռցուած է ան: Քաղաքապետութեան գայմակը Տէօնէքսէ գիւղին 110 կիներն ու աղջիկները քններ եւ հասկցուեր է որ նորածինը անոնց չիպատկանիր: Քննութիւնները կը շարունակուին »:

Կարելի՞ էր հանդուրժել այսպիսի բարբարոսութեան մը, մանաւանդ հանրապետական եւ արդիակա՞ն Թուրքիոյ մէջ:

Եւ գրոց - բրոց պայան մը, Սապիհա Զէքէրիա, գրիչը առնուր բռնած եւ մազերն ալ հովին, կ՚աղաղակէ բուրքերէն «Թան»ի մէջ.

— « Ձեր ալքին առջեւ բերէք.— Նիքսարի քաղաքապետական գայմակը, պայուսակը ձեռքը, ամէն տունի դուռը — կարծես թէ անփականու-թեան թուղթը իրը ըլլար — կը զարնէ, ներս կը մտնէ, տան մէջ որքան կին ու աղջիկ կայ կը պառկեցնէ ու կը քննէ: 110 կին ու աղջիկ կը պարտադրուին, ոճրի մը կասկածին կամ ամբաստանութեան տակ, օտար մէկու մը առջեւ բանալ իրենց արժանապատուութիւնն ու պատիւը:

Քաղաքապետական գայմակը որմէ՞ ստացած իրաւասութեամբ մը այս տուները մտած, եւ գողցուած գոյք մը փնտռող ոստիկանի մը նման ոչ թէ պահարանները, այլ կնոջ մը ամէնէն թաքուն մասը, անոր կանացիութիւնը քրքրած է: Միջին դարու մէ՞ջ կը գտնուինք »:

Արդարեւ. ո՞ւր ենք, միջի՞ն թէ քսաներորդ դարու մէջ:

Երկու ձեռքով պիտի ստորագրէի Պայան Զէքէրիայի բողոքը: Բայց, չար սատանայ մը կը մշտէ թեւս, եւ կը թելադրէ քանի մը հարցումներ ուղղել:

— Ազնիւ եւ զգայո՞ւն տիկին, ձեր այդ «միւլքուէ» երկիրը նո՞ր է որ կը տեսնէ այսպիսի բաներ: Եւ եթէ առտնին միջնադարեան բարբարոսութիւններ են, հապա ի՞նչ անուն կու տաք սա «կարգ մը անպատեհութեանց» (շանտառակ Թալէաթի բառերն են),—

1. Ծծկեր երախաներ լեցնել սնտուկներու մէջ, թխել, տրորել, եզմել եւ կափարիչն ալ ամուր փակելով ծովը նետել (Տրապիզոն):

2. Հարիւրաւոր երախաներ հաւաքել եւ թունաւորել, ըստ հովանաւոր գրագիտուհի Խալիտէ Էտիպներու (Սուրիա):

3. Հրաշքով ողջ մնացած բեկորներ, 70 տարեկանէն մինչեւ 2 — 3 — 5 տարեկան աղջնակներ լեցնել եկեղեցին, մինչեւ առտու յլկել անխտիր, ձեր գեղին յատուկ նրբութեամբ, եւ յետոյ ողջ - ողջ վառել (Մուշ):

4. Երկու հարիւր աղջիկներ եւ կիներ փախցնել աճառական կարաւանէ մը, տանիլ զօրանոց, մինչեւ առտու յլկել թրքական մասնագիտութեամբ, եւ առտուն կանուխ բոլորին ալ վիզերը կտրելով, փողոց նետել, սարսափի մատնելով նոյնիսկ զինակից գերման գինուորները (Մուսուլ):

5. Մայրերուն ձեռքերը կտրել, անոնց աղջիկները յափշտակելու համար, եւ պղծելէ վերջ մորէ մերկ ծախել քաղաքին մէջ, փողոցէ փողոց, խտոր քսան ղրուշի (Հալէպ):

6. Սուինը միւս յղի կիներու փորը, եւ երախաները դուրս քաշելով ցուցադրել փողոցներու մէջ:

Եւ դեռ ուրիշ «մանրամասնութիւններ» որոնց նկարագրութեան համար ոչ գրիչը կը զօրէ, ոչ ալ մարդու երեւակայութիւնը:

Մինչեւ միջին դար ետ երթալու պէտք չունինք, պայան Զէքէրիա, ձեր հեղինակաւոր կարծիքը յայտնելու համար այս մասին:

Դեռ երէկ էր …

ՎԱՀԷ

23 ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽԱՁԱԳՈՂՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Մէկը Հայ է, Նուպար Գէորգեան, որ «Յառաջ»ն ալ խաբած էր…

Ապահովութեան տեսչութիւնը երկար եւ մանրակրկիտ քննութենէ մը վերջ, Փարիզի մէջ ձերբակալեց 23 միջազգային խաչագողներ, որոնք օտարականներ «կը ներածէին» Ֆրանսա, աջակիցներ ունենալով Եւրոպայի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ: Յաճախ նորեկները զուրկ էին ճամբու թուղթերէ, բայց առաջնորդները զանոնք խարդախութեամբ Ֆրանսա մտցնելով, հաւաքական անցագիր մը կը ներկայացնէին, 20—30 հոգիի համար: Անոնք վարպետօրէն կը կեղծէին մեծ կեդրոնի մը Ֆրանսական հիւպատոսարանի վիզան: Յետոյ, մասնաւորապէս Փարիզեան շրջանին մէջ կային ուրիշ միջնորդներ որոնք նորեկները ներս կ՚առնէին գաղտնի կայարաններէ: Այս կայարանները շաբաթը անգամ մը կը փոխուէին:

Այս հետապնդումներուն առթիւ, ոստիկանութիւնը երեւան հանեց նաեւ շարք մը կասկածելի օտարականներ, բոլորն ալ նշանաւոր գողեր, առեւ-փախուներ կամ երկրէն արտաքսուածներ: Անոնց մէջ կային դրամարկղ կոտրելու, մուշտակ փախցնելու, դրամապանակ թռցնելու մասնագէտներ: Կալանաւորներէն մէկն ալ Հայ է: Նուպար Գէորգեան (կամ Յակոբեան), որ անցեալ մարտին «Յառաջ»ի խմբագրատունը ներկայանալով իր «պատուոնուհի» տիկնոջ հետ, ինքզինքը կը ներկայացնէր իբրեւ Փէշթայէն եկած: «Բարեկամական» խօսակցութենէ մը վերջ, Նուպար Գէորգեան յաջողած էր 300 ֆրանք փոխ առնել, երկու օրուան համար: Երբ օրը եկաւ, արդէն հետքը կորսնցուցած էր: Ձերբակալուած է նաեւ «պատուոնուհին»: (Տեղական թերթերը «Թուրք» են գրած Նուպար Գէորգեանի համար, Պոլիս ծնած ըլլալով):

*** Տեղական թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները՝ այս ձերբակալութեանց մասին.— Աւազակախումբին երեք գլխաւոր ղեկավարներն են 1. Լեհ մը, Ատոլֆ Վաժալաթ, 42 տարեկան, որուն վրայ 17 կեղծ անցագիրներ գտնուեցան ձերբակալման ատեն: Այս մարդը Ֆրանսական հիւպատոսութեանց ուշադրութիւնը գրաւած էր մանաւանդ Ալպանիոյ մէջ եւ արտաքսման վճիռ ստացած, բայց յաջորդաբար փոխելով իր ինքնութիւնը, յաջողած էր Ֆրանսա մնալ.— 2. Ռուս մը, Մորիս Օրլէան, 45 տարեկան, որ նոյնպէս արտաքսուած էր Ֆրանսայէն: Վարպետ գող մըն է այս, որ միայն Ֆրանսայի մէջ կրած է 8 դատապարտութիւն: Վերջապէս Թուրք մը, Նուպար Գէորգեան, 56 տարեկան, արհեստով խաչագող, նմանապէս արտաքսման վճիռ ստացած եւ մասնաւորապէս մասնաճիւղուած Նիսի մէջ, ուր միայն խարդախութեամբ կ՚ապրէր 1933էն ի վեր: Ձերբակալուած է նաեւ իր կինը, Էլիզա Քոմիցա, 54 տարեկան, գերման հպատակ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԼԱԴՍՏՕՆԻ ՄԻ ՆԱՄԱԿԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

Եւրոպական քաղաքական գործիչներից եւ ոչ մէկը հայկական շրջանակներում այն ժողովրդականութիւնը չի վայելել, ինչպէս Գլադստոնը։

Եւ դա բնական էր…

Դեռ նոր էր սկսել զարթնել հայ քաղաքական միտքը, երբ Անգլիոյ քաղաքական հորիզոնի վրայ փայլում էր Գլադստոնը, - որ յաճախ իր քաղաքական ճառերի մէջ ամէն կերպ խարազանում էր Թուրքերին, երեւան բերելով նրանց կատարած ոճիրները։ Դեռ եւս 1876 թուի բուլղարական ջարդերի ժամանակն էր, որ Գլադստոնը գրում էր իր «Բուլղարական սարսափները եւ Արեւելեան հարցը» գրքոյկում.

— «Սկսած այն սեւ օրից, երբ Թուրքերը առաջին անգամ մտան Եւրոպա, մենք տեսնում ենք նրանց մէջ մարդկային մի հակառակութիւն, որ մարմնացումն է մարդկութեան թշնամուն։ Ուր որ գնացել են նրանք, իրենց յետեւից միշտ թողել են մի լայնատարած արիւնների հետք եւ ուր հասել է նրանց տիրապետութիւնը, այնտեղ անհետացել է քաղաքակրթութիւնը։ Ամէն տեղ նրանք հիմնուել են ուժի վերայ եւ բացասել օրէնքը։ Այս կեանքում նրանց միակ ղեկավարը մոլեռանդութիւնն է, իսկ հանդերձեալ կեանքում դրա վարձատրութիւնը զգայասիրական դրախտը»։

— «Քսան տարիների ընթացքում Թուրքիան, շնորհիւ եւրոպական սակարանների դիւրահաւանութեան, փոխ է առել աւելի քան 200 միլիոն ստերլին, եւ այս գումարի մեծագոյն մասը նա գործածել է ռազմամթերքի վերայ, որոնցով այժմ կոտորում է իր քրիստոնեայ հպատակներին…»։

Հակառակ նորա, որ Գլադստոնը եւս իբրեւ անգլիացի պետական գործիչ իր հակառակորդ եւ Թրքասէր Դիզրայէլի - Բիկոնսֆիլդի պէս ընդունում էր Թուրքիայի, մանաւանդ անոր Ասիական նահանգների ամբողջութիւնը, համարելով դեռ մի անհրաժեշտութիւն միջազգային հաւասարակշռութեան տեսակէտից, բայց եւ այնպէս հայութեան հայեացքը, մանաւանդ հայկական սարսափների ժամանակ, յաճախ է ուղղուել դէպի Գլադստոնը, յուսալով— որ նա պիտի փրկէ տառապանքի մէջ գալարուող հայութիւնը։

Այդպիսի յոյսեր ունեցել է եւ Գամառ - Քաթիպան, որ Գ. Ցակոբեանի միջոցով անհրաժեշտ է համարել դիմել Գլադստոնին։

Գամառ - Քաթիպայի նամակի բովանդակութիւնը մեզ անյայտ է, հաւանօրէն դա բանաստեղծի անհատական ձեռնարկը չէ եղել։ Այդ ժամանակները արեւելահայութեան մէջ գոյութիւն ունէր որոշ հոսանք, որ յոյսեր ունէր անգլիական քաղաքականութեան վրայ։ Այդ հոսանքի արտայայտութիւնը պէտք է եղած լինի Գամառ - Քաթիպան, որ համարւում էր հայութեան մեծագոյն բանաստեղծը եւ որի յեղափոխական երգերը ինչպէս եւ հռչակը տարածուել էր հայութեան բոլոր խաւերում։

Հայութեան մէջ գոյութիւն ունեցող յեղափոխական կուսակցութիւններ դեռեւս սաղմնային վիճակի մէջ էին եւ Գամառ - Քաթիպայի պէս մի հռչակաւոր բանաստեղծ միայն կարող էր դիմել անգլիական մեծ քաղաքական գործիչներից մէկին, յուսալով, որ անհետեւանք չի մնալու իր դիմումը։

Եւ իրօք Գլադստոնը պատասխանում է նոյն Գ. Ցակոբեանի միջոցով։ Ահա թէ ինչ է ասում այն հայասէր հռչակաւոր քաղաքական գործիչը, որ երեք անգամ Անգլիոյ վարչապետ եղաւ, եւ այդ նամակից մի տարի վերջը, չորրորդ անգամ նորից իր ձեռքը վերցրեց անգլիական կառավարութեան ղեկը։

Նամակի պատճէնը պահւում է Հ. Յ. Դ. Կենտրոնական Դիւանի 1848թ. թղթածրարի մէջ։

Ռ. ՍԵՒԵԱՆ

Հաւարդըն դղեակ
2 Յունուար 1891

Սիրելի պարոն,

Ձեր նամակն ինչպէս նաեւ Պարոն Ռաֆայէլ Պատկանեանինը, զոր կ'առաջէք թէ բնագրով եւ թէ թարգմանութեամբ, ստացայ ցաւալի հետաքրքրութեամբ։

Դուք գիտէք թէ ինչպէս ցաւ կը զգամ Հայաստանի մէջ այժմ ի գործ դրուած կառավարչական գործելակերպի վրայ։ Ինձ կը թուի թէ մեծ պետութեանց պարտքն է իրողութեանց վերահսկող լինել եւ մի կողմ դնել հաւանական չափազանցութիւնք, որք այսպիսի պարագայի մէջ սպասելի են։ Տարակոյս չունիմ, որ մեծ պետութիւնք կարողութիւն ունին ձեռնարկելու մի դարմանի եւ կ'ընդունիմ Անգլիոյ մասնաւոր պարտքը զանոնք շարժելու համար ամէն ջանք ի գործ դնելու։

Կարելի է ձեր թղթակիցը դիւրաւ չի կրնար ըմբռնել, թէ անձ մը, որոյ միտքը եւ ժամանակը արդէն լիովին բռնաւորեալ են դէպի Անգլիա ունեցած պարտականութիւններով, եթէ մինչեւ անգամ իմաստութեան պակասութեամբ (այսինքն յիմարաբար Ռ. Ս.) փորձ ընէ, չի կրնար հայկական խնդրոյ մէջ, ինչպէս կ'ըսեն, գործօն միակն առնձնել։

«Ձեր շնորհքէն կ'ակնկալեմ, որ զայս իւր մտացն հասցունէք եւ կը մընամ սիրելի պարոն

Հաւատարիմ ծառայ
Ձեր Ուիլիամ - Էվարդ
Գլադստոն

Առ Տիար Գ. Ցակոբեան

Յ. Գ. Առիթէն օգտուելով, պիտի խնդրէի բոլոր այն հայրենակիցներէն, որոնց մօտ գտնւում են քաղաքական արժէք ներկայացնող գրութիւններ, յանձնեն Հ. Յ. Դ. Դիւանին, ուր կը պահուին մեծ խնամքով եւ կ'օգտագործուին մեր պատմութեան համար, իսկ Անգլիաբնակ հայրենակիցների վրայ պարտականութիւն է ընկնում հետաքրքրուել Գլադստոնի եւ ուրիշ քաղաքական գործիչների արխիւներով, մեր դատի վերաբերեալ նիւթեր երեւան հանելու համար։

Ռ. Սեւեան

*** Քունը մարդուս տրուած է մոռնալու համար ցաւերը, հեռացնելու հոգերը եւ կեանքի դժբախտութիւնները։

*** Կենդանիները գիտեն զանազանել իրենց անվնաս ուտելիքները, բայց մարդիկ չեն գիտեր։

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

—•—

Քսան տարիներ անցած են այն օրերէն, երբ Ատրպատականի հայ եւ ասորի զանգուածները հարկադրուեցան ինքնապաշտպանութեան դիմելու, ընդունելով օրհասական եւ անհաւասար կռիւներուն անխուսափելի բոլոր զոհողութիւններն ու տառապանքը։

Թուրք բօրենիները ծրագրած էին բնաջնջել ազատատենչ հայութիւնը եւ այդ դիւային ծրագրէն ծնունդ առնող բարբարոսութեանց արդէն առաջին զոհերը տուած էին Ատրպատականի հայաբնակ գաւառները, դեռ 1914ի Դեկտեմբերին։

Թշնամին չէր կշտացած Ապրիլեան եղեռնի առատ թափած Հայոց առատ արիւնէն, նոր արիւն ու աւեր կ'որոնէր եւ կ'ուզէր խեղդել նաեւ Ատրպատականի բնիկ Հայերն ու պատերազմին հետեւանքով հոն ապաստանած հայ եւ ասորի գաղթականները։

Պէտք էր ոտնակոխել նաեւ Երեւանի պաշարման օղակը, քանդել նաեւ Արարատեան աշխարհը, թաղելու համար Հայն ու հայկական հարցը։ Պէտք էր ժամ առաջ հասնիլ Բագու եւ տիրանալ քարիւղի անսպառ հորերուն, պատերազմի տեւականութիւնն ու թրքական յաղթանակները ապահովելու հաւանականութիւններով։

Հրահանգուած էր Նուրի փաշային՝ Մուսուլ - Թաւրիզ գիծով, բազմահազար զօրքերով եւ առատ զինամթերքներով Շուշի հասնիլ, իր ճամբուն վրայ գտնուած քրիստոնեայ քաղաքներն ու գիւղերը քարուքանդ ընելով։

Վան - Ատրպատական - Երեւան գիծով Արարատեան դաշտը հասնելու, տեղական Թուրքերը կազմակերպելու եւ Երեւանի վրայ յարձակելու հրամանն ստացած էին Թրքական Դ. զօրաբանակն ու հրամանատար Ալի Իհսան փաշան։

Ճակատագրական օրեր կ'ապրէին Արարատեան դաշտի եւ Ատրպատականի մէջ հաւաքուած Հայերը։

Կ'աճապարէին Թուրք բանակները եւ Վէհիպ փաշան արդէն իսկ գրաւած էր Շիրակն ու Արարատեան դաշտի մէկ մասը, բայց կ'ուշանային միւս բանակները։ Թրքական հռչակաւոր Դ. զօրաբանակը լուրջ արգելքներու եւ ձախողութեանց առջեւ կը գտնուէր, վասնզի դարերու բռնութեան շղթաները փշրած հայ - ասորական բազմութիւնները դիւցազնական պայքարի իմաստութեամբ զինուած, ընդվզած էին ու թշնամիի անպարտելի համարուած ուժերը հեղ մը յաղթահարած ու փախցուցած էին։

Գազազած, կատաղած էին «առյուծները» եւ ատերային անգութ պատերազմներով կրցած էին սանձահարել թրքական յառաջխաղացումը, յետաձգելով անոր դիւային ծրագիրներու գործադրութիւնը։

Պայքարը սարսափելի դարձաւ մանաւանդ այն ատեն, երբ Հայն ու Ասորին միակամ, մէկ ժողովուրդի, մէկ բանակի պէս ծառացան, գործի լծելով անգամ ծերունիներ, կիներ եւ մանուկները։

Կը փշրուէին Ալի Իհսանի թրքական բոլոր գունդերը Ահրեւանի, Շաքեարեազի, Սանամէբրէկի շրջաններուն մէջ, Նուրի փաշայի զինուորները անձնատուր կ'ըլլային Ուրմիոյ եւ Գաւառի կռիւներու ընթացքին։

Գրաւուած թրքական թնդանօթներու վրայ կը ծածանէին Հայոց «Մահ կամ ազատութիւն» խորհրդանշող դրօշակները։

Ու լեղապատառ, խելակորոյս առեւանգիչները գութ, կեանք կ'աղերսէին հայ զինուորէն «խաչինբըզա դուրպան», պոռալով։

Այդպէ՛ս իրականացաւ հայկական բազուկին ու զէնքին յաջողութեան հաւատքն ու պաշտամունքն ունեցողներու իմաստուն ծրագիրը։

Եւ այդպէս հաստատուեցաւ որ՝ «կարգապահ», «քաջ», «անպարտելի» համարուած Թուրք զօրքը քաջ է միայն, երբ անզէն մարդոց, կիներու եւ երախաներու առջեւ կը գտնէ ինքզինք։

Ու անգամ մըն ալ հաստատուեցաւ թէ Հայը կռուող է, յաղթող եւ միշտ անպարտելի, երբ զինուած է, վճռած է կռուիլ եւ համերաշխ է։

×

Հերոսամա՛րտը…

Դիւրին է արտասանել այդ բառը, լուսացնցուղ փողոցներու մայթերուն վրայ։

Բայց դժուար է, ըմբռնել ահաւորութիւնը անհաւասար կռիւներու, որոնք մղուեցան նաեւ Վասպուրականի, Ուրֆայի, Այնթապի, Արարայի եւ Շապին-Գարահիսարի բարձունքներուն վրայ, դաշտերու, քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ։

Ատրպատականը մղեց կռիւներուն ամէնէն ահաւորը, միայնակ, վեց ամիս շարունակ, թրքական թնդանօթներու ռումբերուն եւ բազմաթիւ գնդացիրներու տեղատարափին տակ։ Պաշարուած թրքական բազմահազար զօրքերով, քրտական եւ թաթարական հորդաներով։

Թշնամին թափեց իր բովանդակ կատաղութիւնը։

«Ասոնք ուրիշ տեսակ Հայեր են» աղաղակեց արիւնռուշտ Ալի Իհսան փաշան։

Տմարդօրէն եւ դաւադրութեամբ Ասորիներու Մարշիմոն պատրիարքն ու 120 քաջեր սպաննող գահճապետներ անօթահար մնացին, զարհուրանքով դիտեցին գոյամարտը հայ - ասորական փոքրաթիւ ուժերու։ Թրքական բանակները ժամանակին չհասան Երեւան եւ Շուշի, մինակ մնաց Վէհիպ փաշայի բանակը եւ այդ օրերուն հռչակուեցաւ Հայաստանի անկախութիւնը։

Ատրպատականի 50000է աւելի քրիստոնեաները չբնաջնջուեցան եւ իրենց վեցամսեայ հերոսական մաքառումներով ճակատագրական դեր կատարեցին նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան կառուցման նուիրական գործին մէջ։

Չբնաջնջուեցան անոնք, վասնզի միամտութիւն չունեցան թրքական ողորմածութեան ապաւինելու, մոռցան ներքին վէճերը, կազմեցին ազգային միացեալ ճակատ ու նախընտրեցին հերոսական մահը։

Ահեղ ճակատամարտներու մէջ ինկան Կոստի, Մոկացի Համբարձում, Շատախցի Պօղոս, Բէջմիւր Վարդան, Մահլամցի Զիրօն եւ ուրիշներ, Շիմոններ, Տավուտներ ու Եօշարաներ ասորական վաշտերէն, նաեւ կիներ ու երախաներ, պարտականութեան ճամբուն վրայ կամ պատահական գնդակներէ եւ հիւանդութիւններէ։

Բայց փրկուեցան տասնեակ հազարաւորներ…

Քսան տարի վերջ, խոնարհելով մեր գլուխները այդ հերոսամարտին մէջ նահատակուած հայ - ասորական անյայտ փոսերու առջեւ, մեր երախտագիտութեան եւ պաշտամունքի խօսքը կը կրկնենք եւ կ'ուխտենք հաւատարիմ կտակատարը հանդիսանալ բոլոր անոնց որ իրենց կեանքը զոհաբերեցին Ատրպատականի գոյամարտին եւ մեր ցեղին ազատութեան։

Փա՛ռք պայքարողներուն ու փառք նահատակներուն…

ԱԶԳԻՆ

ԼՈՒՌ ԵՐԳԵՐ

Այս առաւօտ արեւափառ երկնակամարը լազուարթ՝ զուլալ ջուրով լըւացուած, բնութեան տարերքներուն մէջ պարփակուող մայիսեան գեղեցկութիւններուն կը թագաւորէ ու կը ժպտի հայրաբար։

Ու մայիսեան ոսկեճաճանչ արեւակը վերէն՝ ջինջ եթերէն երկնամերձ լեռներն ու դաշտահովիտները խուրձ խուրձ ճառագայթներով բոցավառած, ու կարմիր հորիզոնին մօտ քանի մը կցկտուր ամպերն ալ ալեւած, մաքրած է։

Լազուարթ երկինք։ Մէկ ժամ ճամբորդութիւն լերկ ուղիներու վրայ, նրհար կանանչութիւն ամէն կողմ, կուրծքին մէջէն հայրենաբաղձ հոգիս կը դիտէ երաշտին պատճառած աւերոր վնասները։ Անպտուղ ծառեր լեռներու վրայ շարուած կը կանչուան, հարուստ են մշտատեւ կանաչութեամբ։ Աչք մըն ալ արեւելեան կողմը։ Ահա ծովը որ լուռ, խաղաղ կը քնանայ այս առաւօտ, մակընթացութիւն չկայ եւ ան կարապի մը հանդոյն կապո - կապոյտ աչքերով կը նիրհէ։

Ու տեսարաննե՛ր, տեսարաններ, զգայնութեանս մէջ կը կաթեցնեն կարօտներու փառքը։ Կարօտի երգեր են անոնք, որ յամրօրէն կը խօսին սիրտս, ու ես կը տեսնեմ անոնց ահաւորութիւնը։

Գիւղ հասայ արդէն։ Համատարած դաշտեր արեւի դաղջ ճառագայթներուն ներքեւ հազիւ կենսունակ նշաններ ցոյց տալ սկսած են կարծես։ Վերը՝ երկինքին մէջ խաղաղութեան աստուածները հանգիստ կը յօրանջեն, իսկ վարը, լեռնակողերուն եւ կանաչորոյթ սարահարթերուն վրայ կարճ ու կլոր հովիւ մը իր հօտին ետեւէն կը վազվզէ։ Պառաւ մը դուռն ու կլոր՝ տանձենակ մը հաւերու կեր կուտայ, կարմրակտուց աքաղաղ մը կը յարձակի անոնց վրայ եւ կտցահարելով տախին արտը կը քշէ, ու պառաւը — քը՛շ քը՛շ կանչելով կը սկսի քարոտել։

Ահա երախայ մը մօրը կաթնագոյն ստինքին փակած կը ծծէ ու կուլայ։ Դպրոցական տղաներ մեծաւորի մը առաջնորդութեամբ դիմացի ծառախիտ լեռը կը բարձրանան։

Իսկ ես կը քալեմ բնութեան մէջէն, վասնզի հոգիս պրտմայոյզ՝ կ'ուզէ ու կ'արբենայ այս գեղածիծաղ պատկերներուն ի տես։

Այսօր գեղին մէջ կայ մանկական հանդէս մը ուր պիտի լսենք մանկապարտէզի պզտիկները։ Այդ օր անոնք մաքուր հագուած, կոկուած, պիտի երգեն ու ճառուղեն հայերէն։ Մանկահանդէսը կը բացուի նախագահին երկու խօսքովը։ Գեղին վարժապետը ուրախ տրամադրութեամբ կը հրամայէ փոքրիկներուն որ երգեն։ Ոտքի են բոլորն ալ, կ'երգեն մեր մեծասքանչ լեզուով հիւսուած երգեր ու կ'արտասանեն։ Ընկեր Ցարեթէն փոքրիկը ու դանի մը վրայ կանգնած կ'արտասանէ «Հայդուկ եմ Դաշնակցական». «Մշակ բանուորը»։ Հինգ տարեկան փոքրիկին ձայնին մէջէն ցեղին ձայնն էր որ կուգար մեզի ու մանուկը արբեցած կը գոռար…։ Տէկէն թոռ կան իր քաղցրանոյշ ձայնով Վասպուրականը կ'երգէ։

Մանկահանդէսը կը վերջանայ, նաշխուն հագուած փոքրիկները, տարօրինակ թիթեռնիկներու նման [illegible]

Իրիկունը կ'անցնի, անոնց [illegible] շատ գոհ են որ իրենց զաւակները [illegible] օտարութեան մէջ կը թոթովեն [illegible] մայրենի լեզուն, Հայոց [illegible] մեծասքանչը։

*** Գիւղաքաղաք կ'երթամ [illegible] մը քիլոմեթր ճամբայ կարելի [illegible] քաղաքին գլխաւոր պողոտային [illegible] կը գտնեմ ինքզինքս։ Գոյնագոյն, ծառազարդ եւ արձաններով [illegible] ուրիշ Հայեր որ կը քալեն պողոտայի երկայնքն ի վար, կը խօսին, կը [illegible] ձին բարձրաձայն։

Ահա մեր ընկերներէն Գարեգին, Գէորգը, որոնք Յարբերդի մէջ [illegible] ուսանողներ [illegible] էին, այս գիւղաքաղաքին մէջ ալ [illegible] միեւնոյն են անոնք։ Երկուքն ալ [illegible] Դաշնակցականներ, [illegible] նաբաղձ հոգիով։

Մինչ մենք կը խօսակցէինք, [illegible] մօտ նստող ալեւոր քահանայ [illegible] կարծես աշխարհի ունայնութեան [illegible] քաշուած, դողդոջուն ձեռքերով [illegible] աղօթագիրք մը բռնած [illegible] կարդար եւ իւրաքանչիւր կարմիր [illegible] գի եւ էջ լմնցնելուն չորս անգամ [illegible] խաչակնքէր ու կը հեւար գոհունակութեամբ, ճգնաւորի մը պէս [illegible]

Դուրսը փողոցին մէջ երթեւեկը [illegible] է, ահա օտար փիլոնաւոր մը [illegible] կեցած Աւետարան մը ձեռքը՝ [illegible] նստած կը վազէ [illegible]

Ու պատկերներ ճամբաներու վրա [illegible] իրենց լուռ երգերով ինձ կը վերյի[illegible]ցնեն մեր հայրենի ցածլիկ երդիկները, որոնց տակ մեր պապերը [illegible]տութիւն երգեցին ու գացին։

Եւ ամէն անգամ որ գեղ կ'երթամ երբ կը տեսնեմ յորդահոսան [illegible] մը, անմիջապէս կը յիշեմ Մեծամօրի Աւետոն եւ Եչօն, որ իրարու [illegible] էին բամբասանք ձեւով։

Իսկ երբ տեսնեմ ոռոգուած [illegible] կը մտաբերեմ Բէյլէնց Էրմօն, որ [illegible] ուսին դրած կը քալէր վերի [illegible] Հապա երբ տեսնեմ ձի մը, կը [illegible] տամ թէ Տաչճոնց Կիրօն որ [illegible] մուխթարն էր, ձի հեծած [illegible] նամակ բերած է նաեւ…

Լուռ էի ես արեւափառ հորիզոնի [illegible] տակ, վասնզի շատ բաներ տեսայ [illegible] պանդուխտ հոգիս կսկծաց։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԵՐԿՈՒ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Էնկիւրիի «Ուլուս» թերթը [illegible] եալ երկու ազդարարութիւնները [illegible] նի Ֆրանսայի.

1.— Աթաթիւրքի անունը ձեր [illegible] մէկ նպատակին գործիք ծառայեցնելու մի յանդգնիք։

2.— Հաթայի մէջ ձեր յանձնառութիւնները գործադրելու համար [illegible] ջին ծայր ուշադիր եղէք։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (73)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ 16

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Յաջորդ օրը, իրիկուան դէմ, Սուլթին շոգեմակոյկ նստաւ՝ Սկիւտարի ծովափին հիւսիսային կողմը։ Իրեն կը սպասէր ան փլփլկած քարափի մը առջեւ՝ ամայի կէտի մը վրայ։

Հագած էր խղճուկ վերարկու մը եւ գլխուն վրայ տեղաւորած էր փողոցի տառապեալներուն յատուկ գծաւոր ու բաւական հին գդակ մը։ Այդ երկուքը մաս կը կազմէին իր ցնցոտիներու հաւաքածոյին եւ Արիֆ անձամբ բերած էր զանոնք Անգլիացիին Թաթավլայի յարկաբաժինէն՝ քանի մը ժամ առաջ։

Թուրք երիտասարդը կեցած էր նաւամատոյցին ցեխոտ քարերուն վրայ։ Ինքն էր որ վարձած էր շոգեմակոյկը, կարգադրելով միաժամանակ որ ան պատրաստ վիճակի մէջ ձգէր զայն այդ ամայի քարափին առջեւ։ Երբ Սուլթին սկսաւ նաւուն մեքենաները բանեցնել, Արիֆ կապոց մը նետեց անոր եւ արագ նայուածք մը պըտտցնելով չորս դին, անմիջապէս քարափին եզերքէն հեռացաւ։ Սուլթին կապոցը ձգեց շոգեմակոյկին յետսակողմը գտնուող պզտիկ խուցի մը մէջ, պարաններն ետ քաշեց եւ նաւուն ցռուկը դարձուց դէպի վերին Վոսփոր։ Թուրք երիտասարդը քարափին հեռաւոր ծայրը հասնելուն, աչքին պոչով նայեցաւ իր բարեկամին. Սուլթինն ալ ետեւ դարձած էր այդ պահուն։ Օդին մէջ բարձրացուցին իրենց ձեռքերն ու ողջերթ մաղթեցին իրարու։ Յետոյ Արիֆ անյայտացաւ նաւամատոյցին ու ցած շէնքերուն ետին։

Սկսաւ մեքենաներուն համաչափ զարկը եւ շոգեմակոյկը կամաց կամաց յառաջացաւ հոսանքին դէմ։ Սուլթին խորհեցաւ որ Թուրքը շատ լաւ կատարած էր իրեն յանձնուած գործը։ Արդարեւ, անոր վարմունքը նախորդ առտուան վիճաբանութիւնէն ի վեր, գովելի էր շատ մը տեսակէտներով։ Անոր վերաբերումը հիմնովին փոխուած էր սկսեալ այն վայրկեանէն երբ Սուլթին համոզած էր զինքը թէ իր եղբայրը սպաննուած էր անոնց կողմէ զորս ինք իշխանութեան գլուխ բերել կ'աշխատէր։ Դաւադրութեան մասին անոր ունեցած ծանօթութիւնը շատ քիչ չափով աւելի էր այն տեղեկութիւններէն զորս Սուլթին արդէն կորզած էր իրմէ. բայց եւ այնպէս Արիֆ խոստացած էր անվերապահ օժանդակութիւն մը, նոր մանրամասնութիւններ հաւաքելու համար եւ պիտի աշխատէր օգնել իրեն՝ դաւադրութիւնը ձախողեցնելու նպատակով։

Արիֆ շատ կը սիրէր իր եղբայրը եւ այն մտածումը թէ անիկա սպաննուած էր պարզ անզգուշութեան մը համար— խիստ աղքատութիւն մըն ալ բաւական էր արգիլելու համար որպէսզի անխոհեմ շատախօսութիւններ չընէր ապագային— մեծ զայրոյթ պատճառեց իրեն եւ անողոք ատելութիւն մը զգաց իր կազմակերպութեան անծանօթ ղեկավարներուն դէմ որոնց հրամանով կատարուած էր անշուշտ Րէուֆի սպանութիւնը։

Սուլթին, ամբողջ այդ գիշերը, մէկ կողմէն աշխատած էր մխիթարել զայն իր կորուստին համար, միւս կողմէն գրգռած էր երիտասարդ Թուրքին եւ իր ընկերակիցներուն դէմ. այնպէս որ, երբ երկուքն ալ այլեւս յոգնած ըլլալով ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունէին, Արիֆ վար դրած էր իր բարեկամը, գիշերուան մնացեալ մասը հանգստանալու եւ առտուն յանձն առած էր կարգ մը գործեր կատարել անոր համար։

Սուլթին ոստիկանութենէն կը փնտռուէր. անխոհեմութիւն պիտի ըլլար եթէ օր-ցերեկով դիմաց անցնէր։

Միւս կողմէն սակայն անհրաժեշտ էր հանդիպում մը ունենալ Տայանային հետ։ Հետեւաբար որոշեց ամբողջ օրը տունը մնալ։ Արիֆ անոր Թաթավլայի յարկաբաժինը գնաց, քանի մը հին հագուստներ առաւ, շոգեմակոյկին խնդիրը կարգադրեց եւ երկտող մը հասցուց Տայանային խնդրելու համար որ Միխայիլ Մթերանոցը պէտք է գտնուէր անպայման, նոյն օրը ժամը վեցին ատենները։

Արիֆ իր եղբօր յուղարկաւորութեան ներկայ գտնուած էր առաւօտ. վերադարձին, առանց ժամանակ կորսնցնելու, ճամբայ ելած էր Սուլթինի գործերը տեսնելու համար։ Իր արգիլուոր աշխատանքները մեծ ուրախութիւն պատճառած էին Անգլիացիին՝ թէ անձնական նկատումներով եւ թէ մանաւանդ անոր համար որ Արիֆ թշնամիին դէմ կռուելու միջոցներուն մասին մտածելով, առժամաբար կը մոռնար իր վիշտը։

Ժամը վեցէն քառորդ մնացած շոգեմակոյկը դիմացի ծովեզերքը հասնելով, մօտեցաւ ծառերու հովանիին տակ պաշտպանուած վայր մը՝ Օրթաքէօյէն քիչ մը առաջ։ Սուլթին պարանով ամրացուց նաւը, խցիկը մտաւ, քակեց կապոցը որուն մէջ [illegible] բարուած էր իր սովորական հագուստ[illegible]ները եւ խղճուկ վերարկուն [illegible] կենակը անցուց իր քաղաքացի[illegible] զգեստները։ Յետոյ նորէն ճամբ[illegible] լաւ, վերջին կէս մղոնն ալ կ[illegible] համար։

Մթերանոցի քարափը [illegible] տեսաւ որ Տայանան ալ ցամաք [illegible] լէր. ուրեմն իր զօլէն անցած էր [illegible] մը վայրկեան առաջ։ Լէքիսօփ[illegible] յոյն տնօրէնը պարտէզէն վար [illegible] աղջիկը դիմաւորելու։ Սուլթին [illegible] ռուէն ձայն տուաւ անոնց՝ երկ[illegible] մէկ ետեւ դարձան եւ [illegible] դէպի նաւամատոյցը, [illegible] ճիշդ այն պահուն երբ շոգեմակոյ[illegible] կը մօտենար։ Յոյնը պարծենկոտ [illegible] բեւութիւն մը տալով ինքզինք[illegible] սակայն առանց մոռնալու իր սովոր[illegible]կան սարկամտութիւնը, [illegible] յանդիմանեց երիտասարդը որ մէկ [illegible] բաթէ ի վեր այցելութիւն տուած [illegible] Մթերանոցին եւ յետոյ, մէկ [illegible] բացատրեց թէ որքան մեծ պատ[illegible] իրեն համար հիւր ընդունիլ [illegible] Սըր Տոնքանոյն աղջիկը՝ (Շար.)

Թըլացի խօսքերէ վերջ ցնդաբանութիւններ

...Գործը կը դառնայ Սանճաքին ...ը, ուր, հակառակ հոգատար Գե... ...թեան այնքան բարեացակամ գի... ...ներուն եւ նոյնիսկ Ազգաժողովի ...ժողովին որոշումներուն, ...ցէ տարրը՝ ինկիւրիէն գրգռուած ...հրատուած, խաղերը կը շարունա... ...որոնք կրնան յանգիլ արիւնհե... ...թեան. Արդէն քանիցս ծանր մի... ...դէպքեր ալ տեղի ունեցան։ Ժողո... ...ական ճակատի թերթի մը քանի ...որ առաջ իր հրատարակած մէկ ...ածին մէջ սա խելացի խօսքերը ...ներ —

— 1921ին Ֆրանքլէն - Պուլիօնի ...րած համաձայնութեամբ, Այեքսան... ...էթի Սանճաքը վարչական եւ ելմը... ...կան ինքնավար դրութեամբ մը ...ւոր կառավարուէր։ Ու երբ հոգա... ...ր պետութիւնը՝ Ֆրանսա՝ հիմա ...մար անսաւ, այդ վարչաձեւը ...ուր Սանճաքին։ Ու ասով իր ստա... ...թիւնը յարգած եղաւ։ Բայց ...րերը չուզեցին որ իրենց 80.000 ...րենակիցները (գոնէ աս է իրենց ...ց տուած պաշտօնական թիւը) այդ ...ով սարքական տիրապետութեան ...արկուին։ Ու իրենց յաւակնու... ...ները ներկայացուցին հեռուհետէ ...ի ուժով որքան կը տեսնէին Ֆր... ...ան միջազգային դժուարութիւն... ...ուն հոգերովը զբաղած։ Պահան... ...ցին որ Սանճաքի մէջն մի քաղաքացի ...ի թրքական... [illegible]

[illegible]

ջին մէջ մեր դերը։ Ի՞նչ իրաւուն... քով Թուրքերուն պիտի ձգենք եղեր այդ հարուստ եւ պտղաբեր երկրա... մասերը։ Ամէն կողմ հոն ահագին ան... տառներ կան, Միջներկրականի աւազա... նին բոլոր պտղաբերութիւններովը արգաւանդ։

«Թուրքերը գիտեն թէ Աղեքսանտրէթի երկրամասին մէջ թրքական արշաւանք մը սանձել, փոքր գործ մը չէ։ Այդ դիւրաւ պաշտպանուելիք երկրին մէջ իրենց դիմացը պիտի գտնեն 30.000 Հայեր, որոնք ցմահ չէթէական կռիւ (կէռիլլա) պիտի մղեն իրենց դէմ։ Եւ անշուշտ այդ արշաւանքը Թուրքերուն համար զինուորական պարզ պտոյտ մը պիտի չըլլայ։ Ուրեմն Սանճաքին ամբողջութեան պահպանութիւնը Ֆրանսայի հաստատամտութենէն կախում ունի»։

Ահա ինչ որ վերի քիչ շատ խելացի (որովհետեւ ճիշդ) խօսքերէն վերջ՝ ֆրանսական թերթին այս մեր կողմէ ստորագրուած տողերը անխելք (որովհետեւ անտրամաբան, տեսակ մը հայահալած) խորհրդածութիւն կոչեցինք։ Եթէ — ինչպէս շատ իրաւունքով — «Սանճաքին ամբողջութիւնը Ֆրանսայի հաստատամտութենէն կախում ունի», այսինքն եթէ Ֆրանսա հող պէտք է մնայ, թերթին բառերին պէս, իր նիւթական եւ առեւտրական — տնտեսական շահերուն ալ բերու... մով, ինչո՞ւ ուրեմն թրք. արշաւանքին դէմ միայն Հայերը պիտի մղուին հոն չէթէական կռիւներու։ Զէ՞ որ այդ պատասխանատուութիւնը եւ պարտականութիւնը հոգատար պետութեան կամ իբր այն ներկայացուցուած ու եւ է ուժի մը վրայ կը ծանրանայ։ Հայերը կրնան շատ սիրով եւ ի հարկէ մասնակցիլ ու եւ է պաշտ... [illegible]

[illegible]

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

[illegible]

Բեռն՝ աքլորը կը տանի, սիրտն ուղտ մը։

** Բարի արատ բարեւոր ես, խստակ արտին քաղուոր։

** Բախտաւոր կնիկն երկընէն առաջ կը մեռնի։

** Բարձր սարին բուքն ու քամին շատ կ'ըլլայ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ՊԵԼՃԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

ՊՐԻՒՔՍԷԼ, 23 մայիս — Ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ մեր հայրենակիցը՝ Գ. Վ. Խորասանճեան, ծանօթ իր բարեգործութիւններովը, այս անգամ իբրեւ պելճիական քաղաքացի, ուզած է յիշատակ մըն ալ թողուլ այս երկրին մէջ որ իրեն համար եղած է երկրորդ հայրենիք մը եւ ուր յաջողած է —իր արդար վաստակովը— դիրքի եւ պատուի արժանանալ։

Պելճիոյ ազգային ամենաբարձր պատուանշանն է Ordre de Léopoldի ասպետնանը (այն ինչ որ է պատուոյ լեգէոնը Ֆրանսայի մէջ)։ Ալպէր Ա. թագաւորին կենդանութեան եւ իր իսկ թելադրութեամբ կազմուեցաւ Ordre de Léopoldի ընկերակցութիւնը՝ որուն կրնան անդամակցիլ միայն անոնք որ շնորհիւ երկրին մատուցած իրենց նշանակելի ծառայութիւններուն՝ արժանացած են համանուն պատուանշանին, ինչպէս մեր հայրենակիցը 1924էն ի վեր։

Մինչեւ հիմա ընկերակցութիւնը իր հերթական հաւաքոյթներուն եւ իր վարչական գործունէութեան համար սեփական տուն մը չունէր։ Վերջերս, ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովին մէջ ջերմօրէն փափաք յայտնուած ըլլալով այս կարգի պակասը լրացնել մեր ազնիւ հայրենակիցը ինքնաբերաբար ստանձնած է այդ նպատակին համար նուիրել շէնք մը, անոր ներքին յարդարումովն ու կահաւորումովը միասին։ Շէնքը արդէն գնուած է եւ կը գտնուի Պրիւքսէլի կեդրոնական մէկ հրապարակին վրայ։ Բացումը պիտի կատարուի յառաջիկայ աշնան, մեծ շուքով։

Պելճիական կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը առհասարակ բարեացակամ վերաբերմունք ունին Հայերու հանդէպ։ Տարակոյս չկայ որ՝ մեր հայրենակցին այս առատաձեռնութիւնը անգամ մը եւս պիտի ամրապնդէ այդ լաւ տրամադրութիւնները։

Վ. Մ.

ՍՈՒՍԱՆԿՑԵԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԵՑ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսէյլ) — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սէնթ Մարկրիթի «Համազասպ» ենթակոմիտէն, կիրակի, 22 մայիս առտուն սարքած էր ընկերա - համակրական ժողով։ Ներկայ էին մեր բոլոր ընկերները եւ համակիրները։ Դասախօսն էր ընկ. Վ. Իշխանեան, որ մանրամասնօրէն պարզեց Դաշնակցութեան վարած քաղաքականութիւնը։ Ընկերը եզրակացուց թէ այսօր Դաշնակցութիւնը թէ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի մէջ գաղափարականօրէն յաղթական եղած է տարած պայքարով։ Համոզիչ փաստերով հաստատեց թէ իբրեւ կազմակերպուած ուժ եւ կուսակցութիւն նորէն Դաշնակցութիւնն է որ կը մնայ պատնէշին վրայ եւ միակն է որ կը հետապնդէ Հայոց անկախութեան դատը։ Ներկաներու կողմէ եղան զանազան հարցումներ։ Բոլորին ալ գոհա...

ցուցիչ կերպով պատասխանեց դասախօսը։

Այս առթիւ վեց հոգի ստեղծան մեր կազմին վրայ։ Կան ուրիշներ ալ որ կ'ուզեն մեր շարքերը մտնել։

Տեղական կազմը ի պատիւ ընկեր Իշխանեանին տուած մը սարքեց, որուն շուրջ ստեղծուեցաւ տաքուկ մթնոլորտ մը։ Երգուեցան ազգային եւ յեղափոխական երգեր։ Հաւաքոյթէն բաժնուեցանք աւելի գօտեպնդուած։

Պանդուխտ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

—.—

Երկու շաբաթէն Փարիզի մէջ պիտի սկսին աշխարհի բաժակի Ֆութպոլի մրցումները։ Մասնակցողները իրենց վերջին պատրաստութիւնները կ'ընեն եւ այս առթիւ անցեալ կիրակի (23 մայիս) տեղի ունեցած զանազան հանդիպումներէն կը դիտուի թէ գերմանական ազգ. խումբը հեռու է իր քանի մը ամիս առաջ ցոյց տուած կարելիութիւններէն, թէ Իտալիա եւ Լեհաստան ընդհակառակն կը պարզեն իրենց ուժը եւ լրջօրէն նկատի առած են իրենց մասնակցութիւնը եւ բստ այնմ պատրաստուած։ Ահա խումբերուն ձեռք բերած արդիւնքներն են.—

Գերմանիա կը յաղթուի անգլիական Aston Villa խումբէն 1—2 կէտով։ Իտալիա կը յաղթէ Եուկոսլաւիոյ 4-1։ Լեհաստան կը յաղթէ Իռլանտայի 6-0։

Գերմաններուն առաջին հակառակորդները, Զուիցերիացիները՝ լաւատես են շաբաթ օր, 21 մայիս, իրենց տարած յաղթանակէն ի վեր (2—1) նոյն անգլիական ազգ. խումբին վրայ որ Պերլինի մէջ շաբաթ մը առաջ 6-3 կէտով յաղթեց գերմ. ազգ. խումբին։ Ուրեմն կը կարծենք թէ յունիս 4ին Փառք տէ Փրէնսի մէջ ներկայ պիտի ըլլանք լաւ մրցումի մը այս երկու խումբերուն միջեւ։ Հետեւեալ օրը քառորդ վերջաւորութեան մնացեալ մրցումները տեղի պիտի ունենան տարբեր քաղաքներու մէջ, Քոլոմպի մէջ, Ֆրանսա - Պելճիքա, Մարսիլիա, Իտալիա-Նորվեկիա, Սթրազպուրկ, Պրազիլիա- Լեհաստան, Հավր, Չեխոսլովաքիա - Հոլանտա, Թուլուզ, Ռումանիա-Քուպա, Րէնսի, Հոլանտական Հնդկաստան - Հունգարիա։ Առաջին խումբերը կը կարծենք թէ յաղթական պիտի ելլեն եւ պիտի մասնակցին, 12 յունիսին, կէս վերջաւորութեան մրցումներուն։ Շուէտական ազգ. խումբը որ ազատ է այս անգամ Աւստրիոյ քաշուելէն վերջ, միմիայն այս երկրորդ շրջանին պիտի սկսի մասնակցիլ։ Արդէն օտար խումբերէն, Պրազիլիա եւ Հոլանտական Հնդկաստան հասած են Ֆրանսա եւ տեղին վրայ կը պատրաստուին։ Ֆրանսական ազգ. խումբը կազմելու համար, 22 մարզիկներ խմբուեցան Շանթիյիի մէջ, ուր պիտի գտնեն հանգիստ մը իրենց դժուարին հանդիպումներէն առաջ։ Արդէն մայիս 26ին պիտի կարենանք գաղափար մը կազմել իրենց խաղարկութեան մասին։ Նոյն օրը, ընտրուած խումբը պիտի չափուի անգլիական ազգ. խումբին հետ։ Պիտի կարենա՞ն, Զուիցերիացիներուն պէս, լաւ արդիւնք մը ձեռք բերել։ Կասկածելի է։ Որովհետեւ Անգլիացիները պիտի ուզեն իրենց ցեղեկին մէջ կըրած պարտութիւնը աւրել փայլուն յաղթանակով մը Փարիզի մէջ։ Սոյն մրցումը 17րդը պիտի ըլլայ երկու երկիրներուն միջեւ։ Վերջինը տեղի ունեցած է Լոնտոն, 6 դեկտ. 1933ին, ուր Ֆրանսացիները պարտուեցան 1-4 կէտով։

Շաբաթ 21 մայիս, Սթատ տը Փարիի մէջ, անգլիական Wolverhampton խումբը յաղթուեցաւ 0 — 2 կէտով Entente Parisienneի կողմէ, հակառակ իր լաւ խաղարկութեանը։ Անգլիացիները կը վերադառնային երկար շրջանէ մը կեդրոնական Եւրոպայէն, ինչ որ յոգնեցուցած էր զիրենք։

Ա. Ա.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի կէսօրէ վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը խաղաց վերջին ախոյենական շրջանային մրցումներէն եօթներորդը, Թուլոնի A.S. Temple, ֆրանսական Ա. խումբին դէմ, Թուլոնի մօտ Սէն - Սիր քաղաքին մէջ։

Այս մրցումը առաջին դասակարգի բոլոր խումբերուն ախոյենութեան նախավերջին մրցումն էր։ Յաղթականը պիտի մրցէր հռչակաւոր Ավինեոնի խումբին դէմ, որ շահեցաւ Փասվանսի բաժակը, Հ. Մ. Ը. Մ.ին դէմ իր տարած կեղծ յաղթանակէն վերջ։ Մրցումին կարեւորութիւնը շատ մեծ էր երկու խումբերուն համար։ Անոնք ամբողջ տարի մը տքնած էին տասնեակներով խումբերու դէմ՝ յաղթելու համար անոնց ու համնելու ախոյենութեան տիտղոսին։ Ահա այս մրցումն էր, որ պիտի կազմէր լրացուցիչ մասը տարուան մը անոնց տարած յաղթութիւններուն։

Նախորդ շաբթու (15 Մայիս) երկու խումբերը խաղացին սոյն մրցումը Օպանեի մէջ, եւ երկու ժամուան խաղարկութենէն վերջ 1 — 1 հաւասար մնալով մրցումը յետաձգուած էր այս կիրակիին։ Այս առթիւ տեղական մամուլը նկատելով Հ. Մ. Ը. Մ.ին տարած շարունակական յաղթանակները, օրուան յաղթականը կը նախատեսէին Հ. Մ. Ը. Մ.ը, սակայն դէպքերու ցաւալի դասաւորումով արդիւնքը եղաւ հակառակը։ Թէեւ հակառակորդ խումբը չէր այնքան զօրաւոր, որքան նախորդ բոլոր հակառակորդները, սակայն մեր ձախ ծայր Բոյամաճեանի հիւանդութեան պատճառով, անզարմանելի պակաս մը ունեցաւ խումբը։ Յետոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ը դժբախտութիւնը ունեցաւ մրցումին դատաւոր ունենալ մէկը, որ անցեալին մէջ, քանի մը անգամներ, ակնյայտնի կողմնակալութեամբ՝ պարտութեան մատնած էր մեր խումբը։ Այս անգամ ալ ան եղաւ չափազանց անողոք մեր տղոց հանդէպ, իսկ հանոյակատար՝ միւսներուն։ Բազմաթիւ անգամներ աւօրինի քուֆրաններով պատժեց մեր տղաքը, երբ անոնք կը գտնուէին հակառակորդ բերդին առջեւ։ Կողմնակալութիւնը այնքան շեշտուած եւ ակներեւ էր, որ «Թուլի» երկրորդ դատաւորը որ Թուլոնցի Ֆրանսացի մըն էր, չկրնալով զսպել իր զայրոյթը, մրցումը կեցնել տալով՝ հրապարակաւ բուռն կերպով բողոքեց ընդհանուր դատաւորին որոշումներուն դէմ։

Ընդհ. դատաւորը, փոխանակ աղդուելու այս միջադէպէն, աւելի ծայրայեղութեան տարաւ իր կողմնակալութիւնը, քաջալերելով Ֆրանսացի խաղացողները, որոնք մրցումը հասցուցին այնպիսի վիճակի մը, որ ըմբոստ ըլլալէն զատ ամէն բանի կը նմանէր։

Մրցումին վերջին վայրկեաններուն, երբ հակառակորդը մեր խումբին կը յաղթէր 2 — 1, եւ երբ անոնք կը գտնուէին մեր բերդին առջեւ, մեր հերթապահներէն Մրճոյեան (խմբապետ) գնդակին տիրացած՝ կը յառաջանար, հակառակորդ մը, դիտումնաւոր կերպի հարուածով մը, վիրաւորեց մեր խմբապետը, ան ալ այլեւս համբերութիւնը սպառած՝ բռունցքի հարուածով մը հակառակորդը տապալեց գետին։ Այս միջադէպին պատճառով դատաւորը դուրս հանեց մեր խմբապետը, միեւնոյն ժամանակ փէնալթիով մը պատժելով մեր խումբը։ Այս դէպքը պատճառ եղաւ որ մեր տղաքը ամէնքը մէկ մարդու պէս ծառանան դատաւորին դէմ որ առանց որ եւ է սպառնարարութեան դադրեցուց մրցումը։ Մրցումէն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ը բողոքագիր մը գրելով մարզանքի Դաշնակցութեան (F. F. F. A.) Փռովանսի ճիւղին, խնդրեց բեկանել այս մրցումը, եւ կազմակերպել նոր մը լաւ պայմաններու մէջ, պարկեշտ դատաւորի մը հսկողութեամբ։

Սակայն դժուար թէ մարզանքի Դաշնակցութիւնը հաճի ընթացք տալ մեր բողոքին, մանաւանդ որ բողոքողը հայկական խումբ մըն է, որ կը կը տքնի եւ արժանի է բազմաթիւ ֆրանսական խումբերուն մէջէն ախոյեանը դառնալու։

Վ. Քիւփէլեան

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՀԱՅ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՄԸ ՓԵՇԹԱՅԻ ՄԷՋ

ՓԵՇԹԱ, 20 Մայիս (Յառաջ) — Օր. Նոյեմի Փիշմիշեան մայիս 17ի գիշեր Հունգարիոյ արքայական երաժշտանոցի մեծ սրահին մէջ տուաւ իր անդրանիկ նուագահանդէսը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Օրիորդը մեծ հմտութեամբ եւ ճարտարութեամբ նուագեց Beethovenէ, Bachէ եւ Lisztէ ընտրեալ կտորներ։ Դժուարահաճ հունգար թերթերը գրեթէ առանց բացառութեան ջերմապէս գնահատեցին հայ արուեստագիտուհին, որուն փայլուն յաջողութիւնը վարձատրուեցաւ բուռն ծափերով եւ բազմաթիւ ծաղկեփունջերով։

Կ. Բ. Գալփագեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մեքենայի եւ մելանով։

ԿՈՎԿ. ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐԷՆ

«ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ» ՀՌՉԱԿՈՒՄԸ ԿԱՐՆՈՑ ՄԷՋ

...ւեցանք անոնցմէ, որոնք մեր ...ները ռազմաճակատ դարձուցին ...րին դէմ, այժմ անոնք կ'երթան ...մենք իբրեւ դաշնակից ունինք այս ...ակ ձիւնը, որ ծածկած է հայկական բարձրաւանդակը, եւ մեր մեծ ...նակիցները»։

Ժողովուրդը կը պոռար.

— Ո՞ւր են Անգլիացիները. ինչո՞ւ ...ութեան չեն գար։ Պոլիսը գրաւուած է թէ ոչ։

...Զօր. Թորգոմ կը շարունակէ.

«Զգիտեմ թէ Պոլիսը գրաւուած է թէ ոչ, բայց հաստատ գիտեմ, որ ...աշնակից նաւատորմը Տարտանէլի ...եւ մեծ յաղթանակ մը տարած է։ ...Պոլսոյ ծովամոյն է եղած, Կէօպէն ...ծանրապէս վնասուած։ Մեր բարեկամ Անգլիացիները Համատան են հասած եւ հաւանօրէն մեզի օգնութեան ...ն, բայց Պաղտատէն Հայաստան ...րանութիւնը մեծ է, ... [illegible]

Նախագահ Ուիլսըն պատերազմ հռչակած է Գերմանիոյ դէմ։ Անանկացած Ռուսաստանի տեղ Դաշնակիցներու կողքին կանգնած է Ամերիկան։ Ես խոր եւ անվարան հաւատք ունիմ, որ մեր Դաշնակիցները պիտի յաղթեն Գերմանիոյ։ Ձեզ կը վստահեցնեմ, որ մեր արեւմտեան Դաշնակիցները թէ՛ լ. հեռու մեզմէ եւ անմիջական օգնութեան հասնելու հնարաւորութենէ զրկուած, սակայն բոլոր սիրտերը Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Ամերիկայի եւ Իտալիոյ մէջ կը բաբախեն Հայաստանի համար։ Հեռագրով կը խնդրեմ Պօղոս - Նուպար փաշայէն,— մեծ հայ քաղաքացիէն— որ Փարիզ կը գտնուի, ընդունիլ Հայաստանի լիազօր ներկայացուցչութիւնը Դաշնակից կառավարութեանց քով։ Ուրեմն, հաւատք ունենանք մեր դատի հանդէպ։ Պէտք չէ մոռնանք— որ մեր հայրենիքի ամենէն վստահելի պաշ... [illegible]

ջէն Առաւաւան ուղեց, որ ես կենդանի մնամ։ Վերջապէս ես ձեզի եկայ ըսե... [illegible]

կողքին տեսանք։ Դուն մեզի եկար այն ... [illegible]

ցին զօրավար։ Ընդունէ այս տխուր... [illegible]

կարել մեր ծաղկավառ անտառը, ... [illegible]

Ասոնց հետ ձերբակալուած են 8 Լեհեր, 2 Գերմանացիներ, 2 Իտալացիներ եւ մէկ ռուս: (ԽՄԲ.— Անունները զանց կ'առնենք): Բոլորն ալ վաղեմի չարագործներ են (աղքրգալը): Բոլոր սաուգումները կատրելէ վերջ, յայանի եւ գաղանի ոստիկաններ կոխելով անոնց յաճախած պանդոկներն ու սրճարանները, յաջողեցան ձերբակալել բոլորը մէկ: Կալանաւորներէն լեհ կին մը, Ենովա Փավլովէչ, 45 տարեկան, իր բնակարանին մէջ պահած էր աւելի քան 100.000 ֆրանք արժողութեամբ մուշտակներ, որոնք գողցուած էին մեծ վաճառատունէ մը:

Ազգային վիճակահանութեան պարգեւներ

Ազգ. պարգեւախաղի 5րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի գիշեր, Փէրիկէօյի մէջ: Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.660 282 թիւը:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1 միլիոն ֆրանք: 1.424.405, 1.285.084, 0.405.664, 0.397.684:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.— 0 520.886, 0.343.031, 0.440.436, 0.581.992, 0.591.442, 1.464.468:

29.628 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:
49.902 վերջացող թիւերը շահեցան 80.000 ֆրանք:
08.922 վերջացող թիւերը շահեցան 80.000 ֆրանք:
82.078 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:
41.741 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:
5.282 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք:
5.430 վերջացող թիւերը շահեցան 20 000 ֆրանք:
1.168 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք:
4.643 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք:
459 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:
515 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
81 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
60 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք:
19 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք:
4 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻԱՐԳԱՔԸՐԷՆ (Տիգրանակերտ) կը հեռագրեն թէ ինքնաշարժ մը 300 մեթր բարձրութեամբ անդունդի մէջ գլորեցաւ եւ 17 բանուորներ մեռան:

ԻՏԱԼԻՈՅ ազգ. դրամը պաշտպանելու համար, երեքշաբթի օրէն ի վեր 20 առ հարիւր եղիպտացորեն, բրինձ կամ ուրիշ նիւթեր կը խառնեն ալիւրին (նախապէս կը խառնէին միայն 10 առ հարիւր): Այս առթիւ իտալական թերթերը կը հերքեն այն զրոյցները թէ երկիրը հացի նեղութիւն պիտի կրէ եւ եղած տնօրինութիւնը կը վերագրեն տնտեսական հաշիւներու: Միւս կողմէ, կը գրեն թէ նոր հացերը աւելի սննդարար են եւ համեղ:

240 — 300 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ եւ 1000 հոգի վիրաւորուեցան, անգլիական նաւ մըն ընկղմեցաւ, իբրեւ հետեւանք օդանաւային ռմբակոծութեան մը՝ Ալիքանթէի առջեւ (Սպանիա): Յարձակողները ազգայնականներն էին:

ՉԵՏԱԿԱՆ պաշտօնեաներու միութիւնը նորէն յաւելում պահանջեց, ապրուստի սղութեան հետեւանքով:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ առեն պատրաստ գտնուելու համար, անգլիական կառավարութիւնը որոշեց ոչ միայն պարէնի շտեմարաններ հաստատել, այլեւ փոխադրանաւերու ցանց մը ստեղծել նաւային գլխաւոր ճամբաներուն վրայ: Կարգ մը հին վրահաւորներ պիտի գործածուին օդանաւերու դէմ կռուելու:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿ Հայ Սպայից Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ 29 Մայիս, Կիրակի օր Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ - պատարագ Հայաստանի Հանրապետութեան ազատագրող Նաւարրէկեանի ինչպէս նաեւ Սարդարապատի, Բաշ Աբարանի, Ղարաքիլիսէի եւ ընդհանուր պատերազմի միջոցին զանազան ճակատներու վրայ ինկած բոլոր հայ սպաներու, զինուորներու եւ կամաւորներու սրբազան յիշատակին: Պատարագ՝ ժամը 10, Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.30ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գիւլխանդանեան եւ Բէկզադեան ընտանիքները յայտնում են իրենց խորին ցաւակցութիւնը իրենց մտերիմ բարեկամ ԲԺԻՇԿ ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱՆԴԻՆԵԱՆՑի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցած է Լոկառնօյում (Զուիցերիա):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԶԳԱՑԻՆ ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐ Մկրտիչ Սանասարեանի, կտակակատար Կարապետ Եզեանցի, Սանասարեան տեսուչներու, ուսուցիչներու եւ նախկին աշակերտներու յիշատակին հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Կիրակի օր, 29 Մայիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

Զ. Ս. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Կոբնոյլի Մասնաճիւղին Ընդհ. ժողովը 29 Մայիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական վայրը: Կարեւոր օրակարգ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

[illegible]

[illegible]

Le Gérant : M. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17 Rue Damrémont — PARIS (18)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻէՌ-ԳՈՒԼԹԱԼՈՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 27 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Գուա-Քոլոնպի կայարանին մօտակայ ճաշարան։

ԺԱՎԻԼԻ «Երջուսթեան» խումբի ժողովը 29 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական ձաւաքատեղին։

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 29 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուբեան» գրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Անհրաժեշտ ներկայութիւն։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

PETIT JOURNALի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet, ՄԷԹՐՕ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Պ. ԺԻՒՄՈԹԷՆ ԿՈՏԸՐ**

(Ծերակուտական, Նախկին նախարար)

Պ. ԺՈՐԺ ՓԻՔՕ (ԴԵՍՊԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐԶՊԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ)

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ Պ. **ՊԸՆՈՒԱ Տ'ԱԶԻ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ,**

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ:

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՆ **Պ. ՖՈՒՌՆԻԷ,** (ՖՐ. ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԼԻԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ) ԵՒ ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏ. **ԱՆՏՐԷՅ ՄԻԻԼԼԷՐ** ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՕՏԱՐ ՀԻՒՐԵՐ:

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ս. ԽՍԻՃԵԱՆ (երգ), Օր. ՌԱՆՃԷԼԵԱՆ (արտասանութիւն), ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ: Եւրոպական պարեր կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ: Ճազ, թամպուլա, պիւֆէ: Մուտք 6 ֆրանք:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆ Կ. **Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՀԱՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին.— դաշնակ, ջութակ կ'նուագեն՝ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ընկ. ԱՐԱՄ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ, Պ. ՂԱԶԱՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ: Կ'արտասանեն՝ Օր. ՀԱՅԻ ՊՕՂԱՍԵԱՆ, ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ, եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ: Կովկասեան պար, Պ. ՅԱԿՈԲ ՍՈՖԵԱՆԻ կողմէ: Ծախքերու մասնակցութեան համար 0.85 ֆր.:

Հանդէսէն վերջ խնջոյք մինչեւ լոյս, Յոյներու սրահին մէջ, 5 Rue Bonnefoi:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Յուսայեղ տը Թէաթրի վերնայարկի սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՀԱՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ԶՕՄԻ «Արաքս» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԶՕՐԹԵԱՆԻ: Պիտի երգեն Տիկին Վ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ Օր. Ե. ԵՂԻԿԵԱՆ:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— Յետաձգուած է:

×

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ. 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԽՇՏՈՒՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին, երգ, նուագ, արտասանութիւն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9.30ին

«Գօլիզէ»ի շքեղ սրահին մէջ, 281 Պուլվար Տիւկոմիէ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԽՇՏՈՒՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Հայաստան երէկ, այսօր եւ վաղը»:

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

Դպրոցական հանդէս

Փոն տը Շէրիւիի եւ շրջ. Ազգային Միութեան կողմէ, 6 Յունիս, Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սինէմա Վարիէթէի մէջ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի:

Ապսպրանքները կանխիկ:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոսթի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France:

ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ Հայրենակց. Միութիւնը կազմակերպում է Կիրակի, Մայիս 29ին, երեկոյեան ժամը 9ին 8 Rue Jean Goujon սրահում

ՄԻՋԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԽՈՐԷՆ Ա.Ի մահուան առիթով: Բանախօսելու հրաւիրուած է Պրոֆ. ԱԴՈՆՑ:

Տարեկան ղաշտահանդէս

Սէնլուի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան, Կ. Խաչի մասնաճիւղերու եւ «Մասիս» մարզական միութեան կողմէ: 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պ. Լեւոն Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ:

ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Օբերժան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

Կը խօսի Դոկ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ: Մուտքը ազատ է:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐԾՐՒԸ ԻՐ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԵՂԻՆԱԿ Ա. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ

Յառաջաբան՝ ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԵՐՏԱՆԷ

Ստուար հատոր մը, որ հիւթեղ եւ զուարթ պատմութիւններով կուտայ հետաքրքրական նկարագրութիւնը Հայոց Հայրենի ազատագրութեան շըրջանին (1879 — 1886) Վանի տեղերքներուն, կարեւոր դէմքերուն եւ անցքերուն եւ անոնց ընդմէջէն լոյս կը բերէ Վասպուրականի Արծուի դէմքին մեծութիւնը:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 15 ֆրանք, մնացեալ երկիրներ 60 սէնթ: Դիմել հեղինակին, 17, Rue de l'Arrivée, Enghien - les - Bains, (S. et O.) France, «Ապագայ»ի խմբագրատունը 4, Rue Saulnier, Paris (9) եւ Հ. Սամուէլի գրատունը՝ 51, Rue Mr. le Prince. Paris (5):

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 28 ՄԱՅԻՍ SAMEDI 28 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3742 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ԸՐԱԾԻՆ ՊԱՏԻԺԸ ՊԻՏԻ ՔԱՇԷ»

Խորագիրն է այս գրութեան մը, որ հրատարակուած է Թուրքերէն «Թան»ի մէջ, Մ. Զէքերիա ստորագրութեամբ։

Կ'արժէ ամփոփել,— Թուրք հրապարակագիրին կարծիքով, Ֆրանսա «մինչեւ երեք տարի առաջ Եւրոպայի ամէնէն զօրաւոր պետութիւնն էր», իսկ այսօր «ստիպուած է ապրիլ իբրեւ ուրիշ պետութեանց պոչը եւ կորսնցնել իր առաջնակարգ դիրքը աշխարհի մէջ» (21 մայիս)։

— « Ֆրանսա իր անդմտութեան, սխալ մտածողութեան եւ անձնական փառասիրութեան պատիժը պիտի կրէ ։

... Դարձեալ իբրեւ պատիժ նոյն անդմտութեան, սխալ մտածողութեան եւ իր աշխարհակալ կիրքին, ան այսօր կորսնցուցած է նաեւ թուրք բարեկամութիւնը։

Ֆրանսա ի՞նչ գործ ունի Հաթայի մէջ (Սանճաք)։ Հոս փրանսական հող չէ, հոս գաղթավայր չէ։ Ինքն ալ խոստովանած եւ ընդունած է որ իրաւունք չունի հոս նստելու։ Դեռ 1921ին, Ֆրանքլէն Պույեօն չէ՞ր ճանչցած Թուրքերու իրաւունքը այս հողերուն վրայ ։

Ֆրանսա տակաւին ինչո՞ւ կը պնդէ մնալ իրեն օտար այս հողերուն մէջ այն պահուն, ուր հազարումէկ դժուարութեանց կը բախի, ներքին թէ արտաքին։ *Բայց այս անգամ ալ իր այս նեղմտութեան պատիժը պիտի կրէ։ Եւ հեռու չէ այն օրը երբ պիտի կրէ այս պատիժը »։*

Թերթին խմբագրապետն ալ, Ահմէտ Էմին Եալման, նոյն լեզուն կը գործածէ, աւելի դիւանագիտութեամբ, պահանջելով որ պաշտօնական Ֆրանսան բացորոշապէս յայտնէ իր իսկական գոյնը»։

Ուրիշ թերթ մը, հռչակաւոր «Ճիւմհուրիյէթ»ը իր խմբագրական քարտուղարին բերնով կ'ազդարարէ թէ «Ֆրանսա միայն Հիթլէրի լեզուն կը հասկնայ»։

— « Այս բնթացքով Ֆրանսա պիտի ստիպէ Թուրքիան որ Գերմանիոյ պէս խօսի »։

Երրորդ թերթ մը, «Սօն Փօսթա», կը յօխորտայ նախկին երեսփոխանի մը ստորագրութեան տակ (Միւհիէտտին Պիրկէն)։

— « Թուրքերը, ինչպէս անկէ առաջ Տաւրոս լեռներէն ալելով դուրս հանեցին անոնք որ առանց ամչնալու գրաւած էին ուրիշներու երկիրները — իբրեւ թէ իրենց հօրը ապրանքը ըլլար — այնպէս ալ ի հարկին կրնան մաքրագործել Ամանոսի լեռները»։

Ու վերջապէս, չորրորդ ձայն մը, (Եուսուֆ Զիա, «Էքշի Սապահ»)։

— « Հաթայը թող անհոգ ըլլայ։ Պէյրութի ռատիոյի բերնէն արձակուած լորձունքները չեն կրնար հասնիլ նոյնիսկ Աթաթիւրքի մօյխերուն վրայ չորցած Սահարիայի եզերքի ցեխերուն »։

Այս խմբագրականներուն հետ կարդացէք դիմացի լուրերը,— Հազարաւոր Թուրքեր դէպի Սանճաք.— Բազմաթիւ սպաներ քաղաքայինի տարազով.— Սուրիոյ Հայերը կը զինեն եւ Հաթայ կը ղրկեն.— Փարիզէն Դաշնակցականներ փոխադրուած են Սանճաք։ Եւայլն։

Ուրեմն, շատ ծանր է կացութիւնը Սանճաքին մէջ, թէ՛ Ֆրանսական եւ թէ՛ Թրքական տեսակէտով։

Ծանր է մանաւանդ անոր համար որ, յուլիս 15ի ընտրութեանց համար կատարուած նախապատրաստական աշխատանքները, հայաստանեաց արձանագրութիւնը արդէն խորտակած է Թրքական «մեծամասնութեան» առասպելը։ (Հեռագիրը հաղորդելով արձանագրութեանց արդիւնքը, 47 առ հարիւր կը հաշուէր Ալէքսանտրէթի եւ Գըրքխանի Թուրքերուն համեմատութիւնը, իսկ ոչ-Թուրքերու թիւը՝ 53 առ հարիւր (Արաբ, Ալէվի, Հայ եւն.)։

Գուշակութիւններ չփորձենք, իմանալու համար այս կացութեան ելքը ։

Արդէն իսկ արիւն կը հոտի Թրքական թերթերու բերնէն։ Տակաւին երէկ էր որ հեռագիրը կը հաղորդէր թէ Թրքական հրոսախումբ մը յարձակում գործելով գիւղի մը վրայ, սպաննած է չորս հոգի եւ բոցերուն մէջ վառած՝ չէյխի մը տասը տարեկան տղան։

Այս դէպքը պատահած է Ալէքսանտրէթի շրջանին մէջ, ուր Թուրքերը այնքան զօրաւոր չեն։ Դիւրին է նախատեսել թէ ինչեր կրնան պատահիլ Անտիոքի մէջ, որուն վրայ դրած են Թուրքերը իրենց ամբողջ յոյսը, ընտրական յաղթանակ մը ապահովելու համար ։

Ինչ խօսք որ կացութեան ելքը մեծապէս կախում ունի Ֆրանսայի բռնելիք դիրքէն։

« Ֆրանսա իր պատիժը պիտի կրէ», կ'ազդարարեն Թուրք թերթերը։

Իրականին մէջ, իր սկզբնական մեղքն է որ կը քաւէ Ֆրանսան,— Ֆրանքլէն-Պույեօն-Իւսուֆ Քեմալ կարճատես քաղաքականութեան մեղքը (1921)։

Արդարեւ, շատ սուղի նստաւ այդ պատմական վրիպումը, Կիլիկիոյ պարպումէն մինչեւ Սանճաքի մասին ստորագրուած տաժգական համաձայնութիւնը, յանգելով այսօրուան թնճուկին։

Թուրքերը շատ վարպետ են, պատեհութիւններէն օգտուելու համար։ Եւ զօրաւոր պատեհութիւններ կը տեսնեն այսօր, երբ Ֆրանսան խրած՝ ներքին եւ արտաքին հոգերու մէջ, կը զգուշանայ նորանոր բարդութիւններէ ։

Եւ սակայն, մահացու հարուած մը կրած պիտի ըլլար Ֆրանսայի վարկը՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, եթէ Փարիզ որ եւ է տկարութիւն կամ վարանում ցուցնէր Ալէքսանտրէթի հարցին առթիւ։

Թուրքերը չեն ծածկեր իրենց ախորժակները, անյագ եւ անհանդարտ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԹՈՒՐՔԵՐ ԴԷՊԻ ՍԱՆՃԱՔ

Բազմաթիւ սպաներ քաղաքայինի տարազով

Պէյրութէն կը հաղորդեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Թուրքերու ներգաղթը դէպի Ալէքսանտրէթի Սանճաքը կը շարունակուի։ Ընտրութիւնները պիտի կատարուին յուլիս 15ին։ Ընտրական պայքարը եւ ընտրողներու արձանագրութիւնը՝ Ազգաժողովի մէկ պատուիրակին կողմէ՝ մեծ գայթակղութ պատճառած են։ Թուրքերը կ'ուզեն իրենց աչքին տակ պահել Սուրիան ու Լիբանանը։ Անոնց կարծիքով Սանճաքին ընտրութիւնները կենսական են իրենց դէպի հարաւ յառաջխաղացութեան համար եւ անուղղակի կ'ազդեն Մօտաւոր Արեւելքի եւ Եւրոպայի ամբողջ քաղաքական կացութեան վրայ ։

Բազմաթիւ թուրք սպաներ կը գտնուին Թուրքիայէն եկած հազարաւոր Թուրքերուն մէջ, քաղաքային հագուստներով, *թէեւ մօտ հազար հոգի գիմում կատարած են, ընտրական ցանկերու մէջ արձանագրուելու համար ։*

Ֆրանսացիները զօրացուցած են Հալէպի պահակազօրքը։ Սենեկալցիներու վաշտ մը պատրաստ է Անտիոք երթալու, եթէ նոր խռովութիւններ ծագին։

Իբրեւ հետեւանք Ժընեւի մէջ կատարուած խորհրդակցութեանց, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, հազարաւոր քաղաքացիներ հարկադրուած են իբրեւ Թուրք արձանագրուիլ, ըլլալով խալամ Սիւննի, թէեւ թունդ հակաքէմալական։

Թուրք թերթեր կը շարունակեն գրգռել...

Թուրք թերթերը կը գրեն, «Ֆրանսա պատերազմի կը պատրաստուի» խորագրով (21 մայիս).—

Կը տեղեկացուի թէ Հաթայի (Սանճաք) Ֆրանսացի պաշտօնեաները ինքնաշարժով Թուրքիոյ եւ Հաթայի սահմաններուն մօտերը կարգ մը գիւղեր շրջեցան, ինչպէս նաեւ Հաթայէն ոչ շատ հեռու սուրիական սահմանային գիւղեր, եւ ձիերուն, լուծի կենդանիներուն, կին եւ այր բնակչութեան թիւերը արձանագրեցին եւ զէնք գործածելու կարող մարդոց անունները նշանակելով պատերազմի մը պարագային իւրաքանչիւր գիւղի զինուոր պատսպարելու կարողութիւնը ճշդեցին ։

Միւս կողմէ կը տեղեկանանք թէ Ֆրանսական ջոկատ մը Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխին վրայ, Մէյտանը Էքպէզի երկաթէ կամուրջը քննելով, կամուրջին տակ ուժանակ դրաւ ։

*** *Աթաթիւրք, որ վերջերս Մերսին գացած էր, ծովային պտոյտ մը կատարեց նաւահանգիստին առջեւ։ Ետքոյ Սէլէֆքէ (Սելեւկիա) գնաց ինքնաշարժով, չանդալից ընդունելութիւն գտնելով ամէն տեղ ։*

*** *Թրքական մամուլը կը շարունակէ գրգռիչ հրատարակութիւններ կատարել Սանճաքի դէպքերու մասին։ Խորագիրներն անգամ շատ պերճախօս են.*
— «Ֆրանսա պէտք է յայտնէ իր իրական գոյնը» (*Թուրքերէն «Թան»*).— «Ֆրանսա իր պատիժը պիտի կրէ» (*նոյն թերթին մէջ*).— «Ան (Ֆրանսա միայն Հիթլէրի լեզուէն կը հասկնայ» (*Ճիւմհուրիյէթ*).— «Հաթայ իր ազատութեան եւ անկախութեան պիտի հասնի» (*Սօն Փօսթա*).— «Սամսոն - Մերսին» (*Էքշի Սապահ*) եւն.։

«Սուրիոյ Հայերը կը զինեն եւ Հաթայ կը ղրկեն»

Թուրքերէն Թան կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Կ'իմանանք թէ, Դամասկոսի կալուածահամարի մէջ երկրաչափ Փանոս Փէլթէքեան տեղեկատու դիւանի թելադրանքով հարիւրաւոր Հայերու ճակատակի տալով Իսքէնտէրուն (Ալէքսանտրէթ) կը ղրկէ։

Փանոս Փէլթէքեանի շրջանակներէն քաղուած լուրերու համաձայն, այս Հայերուն զէնք եւ փամփուշտ կը տրուի եւ իրենք վտանգաւոր խաղի մը կը մղուին։ Այդ խաղն ալ սա է.— Երբ Անթաքիոյ (Անտիոք) շրջանին մէջ կատարուած քննութեան եւ արձանագրութեան գործն ալ անյաջողութեան մատնուի, այս խեղճ Հայերը պիտի սկսին դէպքեր առաջ բերել եւ «Թուրքերը Հայերը կը սպաննեն» աղաղակելով, պիտի ջանան քրիստոնեայ աշխարհին նախապաշարումները գրգռել ։

Անշուշտ կ'ըսուի թէ այս սադրանքներուն հետ կարգ մը պաշտօնական շրջանակներ ալ կապ ունին ։

«Փարիզէն Դաշնակցականներ փոխադրուեր են Սանճաք»

« Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ (20 մայիս).—

Հաթայէն եկած վերջին լուրերը ցոյց կուտան թէ Սուրիոյ ամէն կողմերէն «քամիոններով» մարդ կը բերուի հոն, որպէսզի հակաթուրք բազմութիւն մը գոյացուի ընտրութեան գործին մէջ։ Ընտրութեանց սկիզբը, Ֆրանսա Պէյրութէն Հաթայ բերած էր արկածախնդիր Դաշնակցականներէն 7 հոգի։ Վերջին 2—3 օրուան մէջ անոնց թիւը 127ը անցած է։ Անոնց մէջ փութոյ պնդութեամբ եւ յատկապէս Փարիզէն բերուած անձեր ալ կան։ Ահուղողի մատնուած Հայերուն բերանը չի բացուիր ։

Միւս կողմէ հրոսակները Ջէբրէյլներու, Էթի Թուրքերու եւ նոյնիսկ Սիւննի Թուրքերու դէմ կը գործեն։ Ազգաժողովի Ցանձնաժողովին անդամները գրեթէ բանտարկուածի պէս են իրենց սենեակներուն մէջ։

Ցանուն քաղաքակիրթ Ֆրանսայի գործուած վայրագութեանց դէմ մեր կառավարութեան բռնելիք ընթացքին կը սպասէ ազգը։ Հոն ժողովուրդին ապահովութիւնը ընտրութեան ազօրինութիւնը բարեկարգելէ աւելի ստիպողական գոյն մը առած է։

*** Ուրիշ թուրք թերթ մը կը պատմէ.—

Սուրիոյ զանազան կողմերէն բերուած ոչ-Թուրք տարրերը խմբովին կ'առաջնորդուին ընտրական վայրերը։ Եւ կարծես թէ բաւարար չըլլային այն յառի վերաբերումները դուրս Ֆրանսական ոստիկան զինուորներ կը գործեն Թրքաբնակ գիւղերու մէջ, հոն կը ղրկուին յելուզակներ որ կը ծեծեն Թուրքերն ու Ալէվիները, կը գողնան անոնց դրամը, կը դրաւեն անոնց ուտելիքները եւ մինչեւ իսկ անոնց տուները կը մտնեն ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐԷՆ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՆԵՐԸ “ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻ„

Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրավտա» Մայիս 22ի թիւին մէջ մտահոգութիւն կը յայտնէ Հայաստանի դէպքերու մասին։ Կ'ըսէ թէ բոլոր նոր քարտուղարները որոնք նշանակուած էին կուսակցական կոմիտէներու մէջ, ներքին գործավարութեան գիտութեամբ, հռչակուած են ժողովուրդի թշնամիներ։ Այս առթիւ կը մեղադրուի նաեւ Կեդր. Կոմիտէի ընդհ. քարտուղար Ցարութիւնեանը որ արթուն գտնուած չըլլալով, թոյլ տուած է որ իր շրջապատին մէջ սպրդի օտար պետութեան մը հաշուին գործող լրտես մը։

Կը սպասենք մանրամասնութեանց ։

ԿԱՊՈՅՑ ԽԱՉԻ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Հինգշաբթի կէս օրին տեղի ունեցաւ Կապոյտ Խաչի Թ. պատգամ. ժողովին բացումը՝ Բարեգործականի տան մէջ, մասնակցութեամբ բազմաթիւ պատգամաւորներու, (27ը վճռական ձայնով)։ Այս առթիւ կարդացուած զեկուցումները կը հաստատեն թէ կազմակերպութիւնը բոլորած է արդիւնաւէտ շրջան մը, թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս։

Պատգամ. ժողովը կը վերջանայ այսօր, շաբաթ։ Կիրակի օր թէյասեղան մը սարքուած է, ի պատիւ պատգամաւոր տիկիններուն եւ օրիորդներուն ։

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ, ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ, « ՓԸԹԻ ԺՈՒՐՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ ։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ՝ ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ, Գ. ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ ։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ, ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ։

Մանրամասնութիւնները կարդալ չորրորդ էջ ։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ամբողջովին յատկացուած է Մայիս 28ի։

Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն առանձին գրքոյկ մըն ալ հրատարակած ըլլալով, «ՄԱՅԻՍ 28», «Յառաջ» կը հրատարակուի սովորական ծաւալով։ Ուստի կարգ մը յօդուածներ պիտի տպուին յաջորդաբար, յառաջիկայ շաբթուան ընթացքին

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԿՈՅԱՑԱՒ ՍՊԱՆԻԱՅ ՄԱՍԻՆ

Միայն Խ. Միութիւնը ժխտական դիրք բռնեց

Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբը հինգշաբթի օր նիստ գումարելով, յաջողեցաւ համաձայնութեան մը յանգիլ, Սպանիոյ օտար ռազմիկները աստիճանաբար հոն կանչելու համար ։

Համաձայնութեան գլխաւոր կէտերն են.— 1. Աստիճանաբար հոն քաշել օտար ռազմիկները։ 2. Փակել Ֆրանսայի եւ Փորթուկալի սահմանագլուխները։ 3. Ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը ։

Ֆրանսա, Իտալիա եւ Գերմանիա առանց վերապահութեան հաւանութիւն յայտնեցին այս ծրագրին, զոր առաջարկած էր Անգլիա, անցեալ հոկտեմբերին։ Միայն Խ. Միութիւնը ժխտական դիրք բռնեց, համաձայնելով հանդերձ օտար ռազմիկներու յետս կոչման որոշումին։ (Դեսպան Մայսքի Մոսկուա կանչուած ըլլալով, խորհրդային տեսակէտը կը պաշտպանէր իր փոխանորդը)։

Ժողովը տեւեց չորս ժամ։ Ետքոյ նախագահը, Լորտ Փլիմութ, խնդրեց խորհրդային պատուիրակէն խորհրդակցիլ իր կառավարութեան հետ, որպէսզի կարելի ըլլայ գործադրել ծրագիրը, երբ ճարուի անհրաժեշտ գումարը, 10 միլիոն տոլար։ Ցանձնաժողովին եւմտական մասնախումբը նիստ պիտի գումարէ յառաջիկայ շաբթու, նիւթական միջոցներ ճարելու համար։ Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա իրենց բաժինը վճարած են մինչեւ մայիս 8։ Իտալիա եւ Գերմանիա եւս խոստացած են վճարել ։

Խ. Միութիւնը մերժեց ընդունիլ բրիտանական ծրագրին կարգ մը կէտերը, մասնաւորապէս պատերազմիկի հանգամանքին ճանաչումը, սահմանագլուխներու փակումը եւ նաւային հսկողութեան խստացումը։ Այժմ կը սպասուի Մոսկուայի վերջնական պատասխանին։ Օտար ռազմիկները հոն պիտի կանչուին հետեւեալ ձեւով.— Մասնաւոր յանձնախումբեր պիտի նշանակուին յառաջիկայ շաբթու, հսկելու համար յետս կոչման գործողութեանց վրայ։ Ցանձնախումբերէն մէկը պիտի արձանագրէ Զօր. Ֆրանքոյի բանակին մէջ գտնուած օտար կամաւորները, միւսը՝ հանրապետական բանակին մէջ պիտի կատարէ նոյն գործողութիւնը։ Ետքոյ պիտի սկսի 10.000 կամաւորներու յետս կոչումը այն կողմէն որ ամէնէն քիչ օտար ռազմիկ ունի։ Ետքը կոչումը համեմատաբար աւելի բազմաթիւ պիտի ըլլայ այն բանակին մէջ ուր շատ են օտար ռազմիկները։ Այսպէս, եթէ քննիչները հաստատեն որ Զօր. Ֆրանքօ երեք անգամ աւելի կամաւորներ ունի, 10.000 հոգի հոն պիտի վանչուի հանրապետական բանակէն, 30.000 ազգայնական բանակէն։ Երբ առաջին կարաւանները Սպանիայէն դուրս ելլեն, միջազգային յանձնախումբին հսկողութեան տակ, պիտի հաստատուի Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը։ Այնուհետեւ յետս կոչումները պիտի շարունակուին քանի օրը անգամ մը, միշտ նկատի առնելով իւրաքանչիւր կողմին համեմատական թիւը։ Ետքս կոչումի բոլոր գործողութիւնները պիտի կատարուին չորս դասակարգի վրայ,— բանակ, նաւատորմ, օդատորմիղ եւ քաղաքացիներ։

Համաձայնութիւնը գիւրացաւ երբ Ֆրանսա պատրաստակամութիւն յայտնեց փակելու սահմանագլուխը, երկու միջազգային մասնախումբերու անուանումէն 15 օր վերջը։ Նախապէս Ֆրանսա կը մերժէր ընդունիլ սահմանային հսկողութիւնը, մինչեւ որ կամաւորներու յետս կոչումը իրապէս չսկսէր։ Այդ մերժումն էր որ առաջին անգամ ջուրը ձգեց բրիտանական ծրագիրը։ Ներկայ համաձայնութեամբ, Ֆրանսա իրեն կը վերապահէ սահմանագլուխը վերաբանալու իրաւունքը, եթէ յետս կոչումը սկսած չըլլայ երկու մասնախումբերուն գործի ձեռնարկելէն 30 օր վերջը։

Եթէ ծրագիրը ամբողջութեամբ գործադրուի, ինքնին ի զօրու կը դառնայ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը եւ կը դիւրանայ ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց վերսկսումը ։

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ՎԱՐՊԵՏԸ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

Կ'ըսեն թէ խօսելու համար հեղինակի մը կամ արուեստագէտի մը մասին՝ պէտք է ճանչցած ըլլալ անոր ծննդավայրը։ Կարծեմ չափազանցութիւն պիտի չըլլայ աւելցնել թէ՝ ծննդավայրէն զատ պէտք է ճանչցած ըլլալ հեղինակին անցած դարձած վայրերը։ Բարեբախտաբար կը ճանչնամ բոլոր վայրերը՝ ուրկէ անցած է Չուհաճեան — Պոլիսը, Իտալիան, Գահիրէն ու Փարիզը։

Գէորգ Ազատեանի երազն էր Շէյքսփիրի հայրենիքին մէջ ներկայացնել իր Համլէթը ու Չուհաճեանի երկար տարիներու փափաքն էր անցնիլ Փարիզ ու այնտեղ բեմադրել իր երգախաղերը, մանաւանդ վերջին գործը՝ «Զէմիրէ»ն, որ օփերէթ չէր այլ օփերա-քոմիք։

Ինչպէս ըսինք, «Զէմիրէ»ի բուն բնագրին հեղինակն էր Տիգրան Գալէմճեանը, զոր ճանչցած եմ պատանեկութեանս օրերուն եւ յաճախ խօսեցուցած Չուհաճեանի եւ ուրիշներու մասին։ Տիգրան Գալէմճեան մտերիմ ու անդաւաճան բարեկամներէն մէկն է եղած վարպետին։ Յիշենք նաեւ երգահանին միւս բարեկամները՝ Սըմբատ Քէչէճեան, Գ. Ապտուլլահ, Թովմաս Թէրզեան, Թ. Նալեան, Գ. Թէշտուճի, Յովհ. Աճէմեան եւ Յակոբ Փափազեան։

Տիգրան Գալէմճեան կ'ըսէր.

— «Չուհաճեանի մէկ աչքը դուրսն էր։ Զախորդութեան օրերուն երկու աչքերն ալ դուրսը կ'ըլլային։ 1873ին, մեկնած էնք միասին Վիէննա։ Անտեղ հանդիպեցաւ չկամութիւններու եւ փնտռեց Պոլիսը։ Մեր գրպաններուն դրամը չհալած դարձանք Պոլիս։ Պէտք էր մնալ ու պայքարիլ, ճամբայ մը բանալու համար իր գործերուն յաջողութեան։ Ու անկուսի մնալ անկարելի էր, օտար քաղաքի մը մէջ, ուր ստիպուած էինք պահել մեր դիրքը կամ անմիջապէս հեռանալ։ Չուհաճեան ազնիւ բարեկամ մըն էր։ Արուեստագէտ էր իր խառնուածքով։

1884ին Ս. Պէնլեանի մեծ օփէրէթի խումբով մեկնեցաւ Գահիրէ, ապրելով փառաւոր օրեր։

Փարիզը մագնիսի հանքի մը պէս կը քաշէր զինքը։

Իմ հեղինակած «Զէմիրէ»ն վերածուած էր օփերա-քոմիքի ու ներկայացուցած, քանի մը անգամ։ Յետոյ Ֆրանսերէնի վերածեց Անմեղեան, փոփոխութիւններ կատարելով։ 1891ին Չուհաճեան մեկնեցաւ Փարիզ։ Ճամբայ դրինք մեր մեծ վարպետը ջերմ մաղթանքներով ու մեծ յոյսերով։ Երբ ան կը մեկնէր՝ կենսուրախ էր, դեռ աւելին մը կենդանութիւն կուտար իրեն։ Հազիւ 54 տարեկան էր։ Տարի մը վերջ երբ վերադարձաւ, քայքայուած էր ու գրեթէ անճանաչելի դարձած։ Յուսախաբութիւնը Թոյնի մը պէս խըմած էր։»

Չուհաճեան կարճ դադարով մը Փարիզ էր։ Շատ մը Թատրոնի պատեհուն կը զարնէ ինքզինքը ու կը տեսնուի չատերու հետ։ Կը փափաքէր բեմադրել «Զէմիրէ»ն։ Յոլոր գումարներու անհրաժեշտութիւն կար։ Պէտք էր վճարել Թատրոնի, երգիչ խումբերու, դերասան դերասանուհիի, սարագի եւ մանաւանդ յայտարարութեան համար։ Պէտք էր շատ անգամ մտնել ելլել, առնուազն ճաշաւէններ սարքել, ունենալու համար իր հետ քննադատներ։

Չուհաճեան կը դիմէ հայ Պրեսոփ մը՝ Իզնաեանի ու կը պարզէ իր ծրագիրը։ Իզնաեան կը խոստանայ գլուխ հանել ձեռնարկը։ Պրնա՞յ պատահիլ որ մեծ ժպիտով մը ուրախանայ հայ արուեստագէտը։ Իզնաեան կը մեռնի։ Իզնաեանին հետ Չուհաճեանէն ալ մաս մը կը մեռնի։

Չուհաճեան կը ստիպուի բարեկամ երաժշտապետի մը՝ Ալտէրի մէկ հրաւէրը ընդունիլ։ Ալտէր կը գնահատէ Չուհաճեանը եւ անկէ առնելով «Օլիմփիա»յի նախերգանքը ու «Ֆանթէզի Օրիանթալ»ը, իր վարած խումբին նուագել կուտայ, Սփլանտիտ Թաւէրնի մէջ։ Կտորները հասարակութեան կողմէ կը ծափահարուին ու կրկնել կը տրուին։

Չուհաճեան երաժշտագէտներու առջեւ, դաշնակի վրայ, կտորներ կը նըւագէ «Լէպլէպիճի»էն։

Կը դիմէ աջ ձախ։ Կը հանդիպի չկամութեանց։ Իր երազը փոխանակ միս ու ոսկոր դառնալու, կը ցնդէր փարիզեան Թոհ ու բոհին մէջ։

Թեր ու դէմ կարծիքներ՝ մերթ կ'ամպոտեն ու մերթ կը լուսաւորեն իր տրամադրութիւնները։

Չուհաճեան հաւաքածոյ մը կը չինէ անոնցմէ։

Երաժշտական քննադատ մը զինքը կ'անուանէ «Թուրքիոյ Օֆէնպախը», (Օփէրէթի կուռք մը նկատուած էր Օֆէնպախ)։

«Թանի» աշխատակից Վէպէր յօդուածներ կը գրէ, ներբողելից։

Ուրիշ մըն ալ կը գրէ — «Արտադրելու տարօրինակ կարողութեամբ մը օժտուած, անսահման է իր կատարած եւ մեզի աւանդած գործը»։

Տիգրան Չուհաճեանի հաւաքածոն պրպտուած է դժբախտաբար, Հրեայի մը կողմէ որ իբրեւ լոնտոնեան խըմբապետ կը ներկայանայ, 1895ին, ու կ'առաջարկէ իր երգախաղերը բեմադրել Լոնտոնի բեմերուն վրայ։

Տարի մը չըլլալած, Չուհաճեանի յոյսին վերջին ծաղիկները Թառամած էին։ Ու եղերականօրէն յուսակտուր կը պարտաւորուի տեսնել վերադարձի պատրաստութիւն։

Շրջան նաւ մը խորտակուած էր փարիզեան ժայռերուն զարնուելով։ Յաճախ չատեր, մանաւանդ արուեստագէտները, որոնք գիրքերով ու Թերթերով միայն ճանչցած են «Լոյս-Քաղաքը», վիպապաշտի երազներ ծաղկեցուցած են այս ոստանին համար, անոր հասցնելով խէշալական զոհեր, ձեւեր ու ոգի մանաւանդ։ Տարիներու չփում մը կը ճանչցնէ մեծութեան տակ փտուած վիհերը եւ միջակութեան գետինները։ Արուեստը ու չուկան, տաճարը եւ առեւտուրը չաղկապուած են իրարու եւ նոյնիսկ դեր կը խաղան ծաղումները՝ յաճախ խաւարելով ճառագայթներ։ Ուրոյն տեղ մըն է ուր ստուերոյ մը անգամ աղքատութիւնը եւ ինքնութիւնը կը հորցնեն։ Չուհաճեանի ժամանակ դեռ մաս մը երդ, երազ ու երաժշտութիւն կար հոգիներու մէջ։ Հոգիներու դուռները երբ փակուին՝ կը բացուին չուկային ու գժոխքին դռները։

Չուհաճեան խլեակի մը նման կը վերադառնայ Պոլիս, ընկճուած ու անձուկ վիճակի մէջ։ Յիսուս ըսաւ. «Մարգարէն պատիւ չունի իր գաւառին մէջ»։ Ճշմարիտ այս խօսքը չի գիտնար բացարձակութեան։ Վարպետին յաղթանակի օրերը ծաղկեցան Պոլսոյ մէջ, անոր փառքին մեծ կառքը Պոլսեցիները հիւսեցին։

Ապրիլ պէտք էր. հարկ էր կրկին լծուիլ դասաւանդութեան անպատեհ մշակումին։ Իր հեռացումով կորսնցուցած էր դասերը։ Մօտ էր իյնալու Թշուառութեան խորխորատին մէջ. օգնութեան կը հասնի ազնիւ եւ զոհաբերեալ իր բարեկամը, Սմբատ Քէչէճեան եւ վարպետին ի պատիւ (ի նպաստ մանաւանդ) կը սարքէ կէս Թատերական ու կէս երաժշտական հանդէս մը, Բերա, Գոնգորտիայի մէջ, մասնակցութեամբ Մնակեան Թատերախումբին։

Չուհաճեան քանի մը դասեր վերադառնալով կը քաշքշէ իր գոյութիւնը։

Ու Գանձայի դէպքը (1896)։

Կը Թումաւորուի Պոլսոյ մԹնոլորտը։ Անոր մէջ վերջ Չուհաճեան իր ընտանիքը կը ղրկէ Փարիզ։ Ու կը փափաքի լեցուն դրպանով անգամ մը եւս այցելել «աշխարհի մայրաքաղաքը», իր վերջին Թուղթը նետելու համար բախտին սեղանին վրայ։

Կը մտադրէ մեկնիլ Զմիւռնիա ու այդ հարուստ քաղաքին մէջ չարք մը նուագահանդէսներով չահիլ անհրաժեշտ գումարը։

Իրմէ առաջ իբրեւ գործակատար կը մեկնի Սմբատ Քէչէճեանը, այս ձեռնահասի ճարպիկութեամբ օժտուած Թատերական եւ երաժշտական գործիչը, նախնական աշխատանքներ կատարելու, մԹնոլորտ ստեղծելու եւ ճամբայ բանալու համար արուեստագէտին։

Քիչ վերջ Չուհաճեան ալ կը հասնի Զմիւռնիա։ Վարպետին սեւեռուն ծըրագիրն էր անգամ մըն ալ դառնուիլ Փարիզեան փորձաքարին։ Այս կէտը ցոյց կուտայ Չուհաճեանի ինքնավըստահութիւնը եւ Փարիզի հանդէպ իր ճանաչողութեան հաւատնութիւնը։ Կը փափաքէր մէկըը չիտակ մտնել Լոյս-Քաղաքէն։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

—•—

(Լուվրի ցուցահանդէսին առթիւ)

Անգլիա, ունենալով հանդերձ մեծ ճարտարապետութիւն մը, մինչեւ ԺԸ- դար նկարչութիւն գրեթէ չունեցաւ, յետոյ, առանց սկսնակի մը երկչոտ ու երերուն նախնականութիւնն ունենալու, յայտնուեցաւ արդէն հասուն եւ անշփոթելի դիմագիծով։

Մինչ այդ, դիմանկարը Անգլիոյ մէջ դուրկ էր նկարչական արժէքէ։ Անտեսուած էր անկենդան բնութիւնը, ու բոլորովին լքուած՝ սրբազան սեռը։ Ուոլփհոսեւ, Ալպիոնի ազնուականութիւնը նկարչութեան մէջ կը փնտռէր անհատական խառնուածքի նոյնքան անգլիական փիլիսոփայութիւն, որուն կրցաւ հակադրել իր գեղագիտական գործունէութեամբ Բիւլէնսի համբաւաւոր աշակերտ՝ Վան-Տիք։

Վան Տիք Անգլիա կը հրաւիրուէր Թագաւոր-Թագուհիներու եւ ազնուականութեան կենդանագիրները չինելու համար։ Իր երկրորդ ժամանման ընթացքին խթանն եղաւ անգլիական ազգային արուեստի հիմնադրութեան, իբրեւ առաջին արուեստագէտ ունենալով նկարիչ ու փորագրիչ Հոկարթը։

Հոկարթ հոլանտական ու ֆլաման դպրոցներու պատրաստութիւնն ունէր, եւ կը բերէր նկարչութեան մէջ Փարինֆիի եւ Փոյի հոգին, իր փորագրութիւններուն առաջին հատորն օրուան տարազներուն հեգնանք մըն է։ Բայց միեւնոյն ատեն կը չարադրէր «Գեղեցկութեան վրայ» գրութիւնը, որ ըստ իրեն, գիծի զարգացման մէջ կը կայանայ։ «Նորոյթի ամուսնութիւնը» ցարդ ճանչցուած գրական նըկարչութեան միակ եւ ամենանուրբ օրինակն է։ Բարոյական ստորնութիւնները հոն արտայայտուած են նկարչական արուեստին ամէնէն անկիրթ միջոցներով։ Ճշմարիտ պատմուածք մը պատկերներու մէջ, որ խինդէն յուզի, պաւէչաէն ողբերգութեան ներբագոյն անդքով մը կը պայթի ցաւի աղաղակի մը մէջ, ժամանակակից ընկերութեան վատ հակումներուն է խնդիր։ Պատմողի յատկութիւնները հոն անբաժան են նկարողի յատկութիւններէն։

Անգլիոյ մէջ գրականութեան սէրը կը հրահրէ անգլիացած Զուիցերիացի մը, քնարերգակ, քննադատ, Ակադեմիայի ուսուցչապետ, մեծ քնարերգակ Պէյլէքի վարպետ եւ վերջապէս յաւիտենապէս խորունկ հոգի՝ Ֆուզէլին։ Անգլիացի նկարիչներն իրմով յափշտակուած՝ նկարչութեան կողքին կը մշակեն նաեւ բանաստեղծութիւնը։

Պլէյք ալ Հոկարթի պէս կը սկսի փորագրութեամբ։ Թէեւ գլխարկավաճառի մը որդի, չուտով կը գիտնայ հոգեկան տափակութիւններէն բարձրանալ, բանաստեղծելով, նկարելով ու երաժշտագրելով։ Կը հրատարակէ «Անմեղութեան երգերը» եւ ուրիշ քերթուածներ։ Իր նկարչութիւնը այնքան մտերմօրէն կապուած է իր բանաստեղծական ներշնչումներուն հետ որ կարելի չէ դատել զայն առանձինն։ Անոր կողքին կը զարգանայ անգլիական յատկանշական դիմանկարչութիւնը, որ եւրոպական նկարչութեան պատմութեան մէջ կը ներկայացնէ անգլիական ինքնատիպ դըպրոցը, ծնած՝ ֆլաման, հոլանտական եւ սպանիական երեք մեծ դպրոցներէն։

Առաջին նկարիչը որ ստեղծեց նկարչութեան անգլիականութիւնը՝ Րէյնոլտս է անկասկած։ Հանճարեղ նկարիչ մը կամ բանաստեղծ մը չէր Րէյնոլտս, բայց ունէր լայն ծանօթութիւն անգլիական ճաշակին, չատ ճամբորդած եւ ուսումնասիրած, չատ վարժ ու փորձառու եւ միանգամայն խորամանկ էր։ Այս արտաքին հարուստ գանձերով ան ստեղծեց անգլիական դիմանկարչութեան սեռը, պարտէզներու եւ ծառերու կիսաստուերին տակ ամփոփուած կիներու, դստակ ու պալատականի վեհաշուք կեցուածքներով։ Իր բոլոր նկարներուն հմայքը կը կայանայ դժուարութիւնները պարզելու որոշ ճիգի մը մէջ որ հաճելի է նաեւ դիտողին։

Րէյնոլտս եղաւ իր շրջանի նկարչութեան արժանի։ Իբրեւ ակադեմիայի նախագահ, իր չարադրած ճառերուն մէջ կը ցուցնէր թէ գիտէր այն ամէնը զոր ժամանակի նկարիչ մը կրնար գիտնալ։ Սակայն քննադատութեան անոնք Իտալացիէ մը որ կը ստորագրէր «Ցոնապանը Վենետիկի գեղարուեստից վարժարանին»։

Անգլիական դասական շրջանի երկրորդ եւ մեծագոյն դիմանկարիչն է Կէյնսպորօ աւելի նուրբ եւ իրապէս երաժշտական է ան, որուն մէջ խորհրդանշուած կը Թուի անգլիական արուեստին ճակատագիրը։ Կէյնսպորօ զգայուն բանաստեղծ մըն է ամէն բանի մէջ, մանաւանդ երբ կը չարադրէ իր դէմքերը նուրբ գիծերով եւ ծառերու երաժշտական հատուածներով, եւ կամ, երբ կը հաւասարակշռէ պարտէզներու մէջ սիրուն ու տժգոյն դէմքերը, կիզիչ արեւէն խուսափող։ Վենետիկցիներուն բոլոր ազնուականութիւնը գումարուած է իր մէջ։ Իրմէ վերջ անգլիական ճաշակը սկսաւ բնականօրէն հակիլ։ Միակ կարողութիւնը որ փրկեց անգլիական արուեստը իր անխուսափելի անկումէն՝ եղաւ բնանկարը։ Քրոմ, Քրնսթէյպըլ եւ Թըրնըր, գիւղացիները՝ այս նոր եւ յաղթական սեռին, եղան ոչ միայն Անգլիոյ պարծանքը, այլ եւ նկարչութեան պատմութեան մէջ մէկ մէկ գեղարուեստի սիւները եւ ուրիշ ցեղերու գեղարուեստի մարդիկներուն կրթիչը։

Քրնսթէյպըլը աւելի կրակոտ եւ աւելի արդիական է քան Քրոմը, Թէեւ աս ալ կը պահէ դեռ դասական բնանկարի աւանդութիւնն ու հաստատուն ընտրութեան ազնուականութիւնը։

Քրնսթէյպըլը չի սիրեր Իտալիան, եւ չի փափաքիր նաեւ ճանչնալ զայն, կը զգայ անհաշտելիութիւնը իտալական եւ անգլիական ճաշակներուն. «Ծնած եմ նկարելու համար աւելի Ըլչանիկ երկիր մը, իմ հին Անգլիաս», կ'ըսէր միշտ ու մեծ հմտութեամբ եւ բաղադրելու ազատութեամբ իրենց ճիշդ իմաստին մէջ կը գործածէր ամէնէն վառ գոյներն իսկ։ Իր այս սեռի կտաւներուն ցուցադրութիւնը 1824ի «Սալոն»ին մէջ, իր համբաւն յանկարծակի հաստատեցին։ Սթանտալ գովեց իր բնանկարները։ Թագաւորը ոսկի չքանշան մը կախեց կուրծքէն, եւ աւելի ուշ՝ Տըլաքրուա անուանեց զինքը «հայրը ֆրանսական բնանկարի դպրոցին»։

Բայց, արդի որոնումներուն ամէնէն հանճարեղ կարապետը Թըրնըրն է, Քրնսթէյպըլի ժամանակակից, Րէյնոլտսի աշակերտ այն ամենամեծ բանաստեղծներէն որոնք որոնեցին նկարչական արտայայտութիւնը։

Թըրնըրի եզական տեսողութեան տակ ամէն իր օդի եւ լոյսի մէջ կը լուծուի չրջադծերէ մերկացած, Թըրնըր իր այս ինքնատիպ տեսողութեամբ, ու գրեթէ անչափազանցօրէն ձեւով զուտ եւ անխառն գոյները կտաւին վրայ չեւտեղելու իր սեփական Թէքնիքով արագօրէն յառաջացաւ դէպի արդի բժպրնումը, եւ արժանացաւ ներշնչելու ծնող Րըսքինի վիպական քննադատութեան այն գլուխ գործոցը՝ որ է «Արդի նկարիչներ» հատորը։

Դէպի Իտալիա երկար ճամբորդութեան ընթացքին, Թըրնըր կը ներշնչուի դասական նիւթերու բնանկարներէն ու կ'արտադրէ «Ենէաս նաւարկութիւնը», «Աննիբալի անցքը», եւայլն, եւ յետոյ աշխատանոցին մէջ կը լրացնէ, բայց անոնց մէջ գործագրուած Թէքնիքի ազատութիւնը [illegible] ջատէ զանոնք գաղափարական սեռ[illegible]

Թըրնըր ըրաւ նաեւ փորագր[illegible] եւ չարադրեց գիրք մը որ կը [illegible] Liber studiorum, Քլոտ Լորէնի Le[illegible] ritatis-ի նմանողութեամբ. Թըր[illegible] վերջ անգլիական նկարչութիւնը [illegible] սաւ տժգունիլ։ Քրնսթէյպըլի [illegible] դարէութիւնը թէ «30 տարուան [illegible] Թացքին անգլիական դպրոցը [illegible] դադրի» սկսաւ իրականանալ։

Պաշտօնական ցուցահանդէսներ[illegible] ջած էին տափակութեան առ[illegible] դիմանկարչութիւնը կարելի չ[illegible] մեռած։ Այս յանկարծակի [illegible] նոր սերունդին զգացուց հակազդ[illegible] Թեան մը պահանջը, ու, երիտա[illegible] լաւագոյն խառնուածքներէն Րոզէ[illegible] Թի, Մէյսոլ Պըրտը, Ուիլիըմ [illegible] եւ Ճոն Մայլս, կազմեց 20, 2[illegible] 19 տարեկան այս տղաքը, նախ[illegible] նադիրները յետոյ Նախառաֆայէլ[illegible] կոչուած այն նոր չարժման՝ որ [illegible] ձգտի դառնալ Ռաֆայէլեան առ[illegible] ուան պարզ ձեւերուն, պարզ գոյ[illegible] ւորման եւ չրջագիծին, հեռու [illegible] լով Անգլիան արդի ձեւական արուե[illegible] ներէն (ֆրանսական խմառով [illegible] ըսելու համար կրկին, պատկերագ[illegible] գող ճամբուն՝ Պէյլէքի եւ [illegible] հեւքերուն։

Նախառաֆայէլեանները [illegible] հոգւոյն աչխարհահայեացքին [illegible] պատապատան իր ներշնչումներ[illegible] վարձակ արձագանգ մը ունեցաւ [illegible] լիական եւ ընդհանուր եւրոպա[illegible] արուեստներուն վրայ։ Անոր [illegible] որ, պէտքը զգացած էր պաշտօնա[illegible] եկեղեցիէն հեռու, կրօնական կեան[illegible] մը եւ արտայայտութեան [illegible] վաղնջական պարզ ու մաքուր [illegible] մը մէջ։

Գեղագիտական այս նոր չարժ[illegible] մը անգլիական եկեղեցիէն քաջալե[illegible] ուած՝ կ'ուղղուի ուղղափառութեան եւ անմիջապէս կը սկսի ծաւալիլ [illegible] քաղան սեռին մէջ անհատական [illegible] նութեան ազատութիւնն ու նորութի[illegible] նը բերելով։ Սակայն, կաթողիկ[illegible] ողջմտութիւնը այս նոր չարժ[illegible] սրբապղծութիւն մը նկատելով [illegible] հակազդել նախ, ու յետոյ՝ գոհ[illegible] ւեցնել իր ընթացքին մէջ. երբ [illegible] գեղագիտական նոր սկզբունք[illegible] ւալումովը, ԺԹ. դարուն հասա[illegible] նիյթու ընդհանուր Թուլութեան [illegible] գաղափարական ովասիս մը ներկա[illegible] ցուցած էր արդէն։

Բայց Նախառաֆայէլեաններու [illegible] Թանակը փայլեցաւ մանաւանդ [illegible] պարզանկարային մարդին մէջ [illegible] մէկ հետաւոր արձագանգը կը [illegible] դեռ Անգլիայէն, Իտալիայէն, Գեր[illegible] մանիայէն, Հոլանտայէն, [illegible] ամէն տեղ, ուր [illegible] ղութեան առնուած է սրբազան [illegible] դանկարչութեան խնդիրը։

Արդի նկարչական չարժման նախառաֆայէլեանները նպաստեցին [illegible] զուտ գոյնի գործածութեամբ, [illegible] Թեւօրէն չոր ու վառվռուն, որ [illegible] խեց անշառապաշտութիւնը ([illegible] գիւնիզմ)։

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներ[illegible] ու թղթակիցներէ իրենց գրութ[illegible] գրել թուղթին մէկ երեսին [illegible] թերթի եւ մելանով։

« ՅԱՌԱՋ »ի ԹԵՐԹՕՆԸ (74)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Յ. Մ.

Տայանա չատ հրապուրիչ կ'երեւար իր ծալքալիցօրէն նորաձեւ ու լայնեզր գլխարկին տակ։ Հագած էր չըղարչի մը չափ նրբահիւս ամառնային լէյնագգեստ մը որուն ծալքերը, իր ամէն մէկ չարժումին, կանանչորակ փրփուրի մը պէս կը ծփծփային Վոսփորի երեկոյեան Թեթեւ զեփիւռին դիմաց։

Լիքիտօփուլօս անոր ցոյց կուտար հին պալատին գեղեցկութիւնները եւ իր կիսկատար անգլերէնով կը բացատրէր Թէ Իրանի Շահը քանի անգամ այցելութեան եկած էր այնտեղ։ Իսկ Սուլթանին միջոց մը կը փնտռէր օձիքը ազատելու համար այդ մարդէն, որովհետեւ կ'ուզէր քանի մը վայրկեան առանձին տեսակցութիւն ունենալ Տայանային հետ։ Այս վերջինը օգնեց, թեան հասաւ արդէն եւ խօսքը յոյն տնօրէնին ուղղելով ըսաւ.

— Ի՞նչ են այդ գեղեցիկ ծաղիկներ...

— Ցարդէլի լէյտի, սիրեցի՞ք ... կ'ուզէ՞ք ... այո՞... խնդրեմ...

— Շատ անոյշ հոտ ունին, դիտել տուաւ Տայանա կախարդական ժպիտով մը... կրնա՞մ քանի մը հատ փրցնել... այո՞... խնդրեմ...

Սուլթան հազիւ Թէ կրցաւ զսպել իր խնդուքը, երբ աղջիկը Լիքիտօփուլօսի սահմանափակ բառագանձին համապատասխան պարզութեամբ կը ներկայացնէր խնդրանքը. բայց զարմանալին հոն էր որ Յոյնը հասկցաւ անոր միտքը եւ մեծ խանդավառութեամբ յայտարարեց.

— Այո՛, այո՛... ես կը փրցնեմ ծաղիկներ գեղեցիկ Լէյտի Տուքֆաօրդի համար...

Տայանա զգաց որ անօգուտ էր բացատրել այդ մարդուն Թէ ինք Լէյտի Տրնքֆօրտ չէր. ժամանակը Թանկագին էր. այնպէս որ երբ Յոյնը անդին գնաց ծաղիկները հաւաքելու, հարցական նայուածք մը նետեց Սուլթանին։

— Այդ գործով զբաղած եմ հիմա, ըսաւ այս վերջինը արագօրէն. խնդիրը չատ լուրջ է... խորհեցայ Թէ աւելի ապահով պիտի ըլլար քեզի համար գիշեր այստեղ քան Բերա անցնել օրցերեկով... այս յիմար արարածը փորձանք մը պիտի դառնայ մեր գլխուն, բայց բարեբախտաբար չատ անգլերէն չի հասկնար... ուրեմն եթէ մեր միտքը եկող ամէնէն խոչոր բառերը գործածենք, պիտի կարենամ կարգ մը լուրեր տալ քեզի... երբեք պիտի չհասկնայ Թէ ինչ նիւթի մասին է մեր խօսակցութիւնը...

— «Լուրջ է» ըսելով ի՞նչ ըսել կ'ուզես, հարցուց Տայանա. հաւանակա՞ն է որ չարժումը վտանգաւոր հանգամանք առնայ...

— Շա՛տ... եօթը հազար հոգի են եւ, որքան կրցայ հասկնալ, ամէնքն ալ զատուած մարդիկ... իրենց նպատակն է Քէմալը սպաննել եւ Թուրքիան կառավարել հանրապետական վարչաձեւով... ասոնք հարցին տեսական կողմն է, այնպէս որ նախորդ Սուլթանը ետ բերելու հարց չկայ... բայց կ'ուզեն իրենց կրօնքին վերադարձնել այն տեղը զոր ան նախապէս կը գրաւէր ազգային կեանքին մէջ... Ուրեմն խալիֆա պիտի նշանակեն Արքայական գերդաստանին անդամներէն մէկը... անշուշտ իրականին մէջ, հանրապետական վարչաձեւի մասին եղած խօսքերը պարապ հաւատքներ են եւ երկիրը պիտի կառավարէ ռազմական չրջանի աւազակախումբերին չափ կաշառակեր ու անբարեխիղճ խմբակ մը... սակայն աւելի գէշը կայ... այս ապուշները մոլեռանդ կըրօնասէրներ են եւ անգամ մը որ իշխանութեան գլուխ անցնին, ճիհատ պիտի քարոզեն... գիտես այդ բառին իմաստը...

Տայանա պաչչահար նայուածք մը նետեց անոր։

— Այո՛, չարունակեց երիտասարդը խոժոռ արտայայտութեամբ մը. ես ալ ապշեցայ մնացի այդ պարագան երեւան հանելով. ամէնէն առաջ Սելանիկէն պիտի սկսին... Քէմալի մարզուած բանակին համար բան մը չէ Յոյները Միջերկրականի մէջ Թափել... տարբեր խնդիր եԹէ խելօք Թացուցած եմ...

— ԵԹէ այդ տեսակ փորձ մը կատարեն, Պուլկարական եւ Պալքանեան միւս պետութիւնները իրենց վրայ կը յարձակին...

— Անշո՛ւշտ... բայց այս յիմարներուն հետ չես կրնար տրամաբանել կ'ըսեմ քեզի... խենԹ կ'ըլլան որ նորէն սկսին ջարդել քրիստոնեաները, ինչպէս կ'ընէին ժամանակին...

— Իսկ եԹէ կարգ մը պետութիւններ իրենց սեփական չահերուն համար Թուրքերուն ուժ տան, այն ատեն աշխարհակործան պատերազմ մը ծագիլ պիտի տայ, դիտել տուաւ Տայանա յօնքերը կնճռելով։

— Բնականաբար, եւ քեզի հետ գըրաւի կուգամ որ այդպէս ալ պիտի ըլլայ... իրենց փնտռած պատրուակն ալ այդ է արդէն...

— Սարսափելի է, բացագանչեց Տայանա. եւ հիմա, ասոնք վերադառնալու պէս ծածկագիր հեռագիր մը [illegible] տի ղրկեմ Հայրիկին, որպէսզի [illegible] տաքին նախարարութեան հետ [illegible] նուի եւ ազդարարութիւն մը [illegible] տայ Քէմալին...

— Այո՛, չարժումը արգիլել [illegible] միակ յոյսը ատիկա է... սակայն [illegible] եւ է ապացոյց չենք կրնար [illegible] բովհետեւ պէտք չէ յայտնենք [illegible] բիւրը ուրկէ քաղած ենք մեր [illegible] կութիւնները...

— Քեզի ո՞վ ըսաւ... Բէյ[illegible]

— Ո՛չ...

Սուլթան կեցաւ յանկարծ [illegible] հետեւ ճիշդ այդ վայրկեանին [illegible] տօփուլօսը իրենց քով եկաւ [illegible] բերելով անուշահոտ [illegible] խուրձ փունջ մը։ Յետոյ [illegible] կեց.

Հուսեյին նշանաւոր [illegible] եւ ամէնէն անլուծելի [illegible] դուրս կրնար գալ... բայց իմ [illegible] կամ այնքան յաջողակ չէ [illegible] հատօրէն ձախողեցաւ, երբ [illegible] ցում մը պատրաստուեցաւ [illegible] տեւաւոր գործէն քաշուեց[illegible]

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՆԵԼՈՑ

...րբելի Արազ.— Բ՚ուրկէց ուր, եր - ...ու բաղաձայն — տարաձայն տառեր ...ւոր փոխանակած են — Մ եւ Բ. ...ուր՝ մոռմոքել եւ բոռբոքել։ Ար- ...մըն ալ կայ առանց երկու - ...— արբիւն (որբ), որ կը նշանակէ ...— Ցիշեցնենք նոյնա - ...անց կազմութիւնը սա բառերուն — ...թ, ձիւթ, խիւս, հոյզ, ...

...ա գիրերու կամ տառերու փոխա - ...թեան պարագաներ.— Կ - Ծ (կին ...), Մ — Զ (Թրծել, Թրջել ...Թրծել՝ մեզմ, անճրուէն Թր- ...կամ հողը Թրջել՝ Թաւ կամ ...կայ նաեւ Զ — Ծ — խոզ, ...նաեւ Ե, Ո, քերել, քորել։ ...մէջ միշտ ժուժկալ ...պատճառով։

...փոխանակու - ...— Մ — Լ (մերկ, ...ձկանքն ...satisfaire:

...gehen ...

բայ, ինչպէս խորթ մօր կ՚ըսենք մօ - րու։ Դեռ ի՞նչ ապացոյց կ՚ուզէք լե - զուին ճոխութեան։ Զզուառ եղիր, նոր սերունդ։ Մի՛ տարուիր ոչ փողոցէն, ոչ վայլէն՝ որ յաճախ կեղծ է։ Անե - լորդ չէ բնաւ չեչոել հաս, թէ ընտանի եւ խնամեկան անուններու բոյլ մը հա - յերէնի յատուկ է իր կարուկ եւ միա - ձոյլ իմաստով — աներ, զոքանչ, ներ, տալ, փեսայ, հարս, ծոռ, քենի, քենե- կալ, տագր կամ տայգր, տալայր, ո - րոնց օտարալեզու համանիշները ուրիշ բան ալ կը նշանակեն, այնպէս որ ան- կարելի է, առանց երկար բացատրու - թեան, բուն իմաստը հասկնալ — խորթ եղբա՞յրն է թէ տագրը եւն. եւն.։ Խորհեցէք եւ դատեցէք։

Լաւ եղած է որ խոր (հիւանդ) հին գրականը նորին մէջ անհետ ըլլայ իր սարօքը։ Բայց նոյնը կարելի չէ ըսել խէթ (կասկած) եւ խիթալ (կասկա - ծիլ) բառերուն համար, որոնց գոր - ծածութիւնը երթալով կը ցանցառի։ — Կողոպել կը նշանակէ կռահել կամ կրահել։ Այս վերջինը կարծեմ չի բա - ւեր, լոկ ինք, լրացնելու իրմով ըմ - բռնուած իմաստը, ուստի կողոպելը պէտք չէ վտարել բոլորովին, քանի որ, մանաւանդ, կռ (ր) ահելն ալ այն - քան չնորհալի կազմութիւն մը չունի։ — Թէականը աստիճանաբար կը մոռ - ցուի, բայց յանիրաւի, պայմանակա - նէն աւելի ուժով է թէականը (թէ կամ եթէ շաղկապէն չինուած)։ — «Պար - տարոյծ բովանդակէ́ բառը բոլոր...

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՍԱՄՈՒԷԼ

ՇԱՀԱԳՐԳՌՈՒԹԵԱՆ ԱԼԻՔԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԳԻԼՈՒՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

ՖՐ. Կ. ԽՈՒՅԻ ԿԱՐԱՒԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ...

(ՅԱՒԷՏ ՄԸ ԱՆՑԵԱԼԷՆ)

Նշխանութիւնները անտարբեր կը մնան այս արարքներուն առջեւ եւ ոչ մէկ ուշադրութիւն կ'ընծայեն իրենց եղած դանգատներուն: Ընդհակառակն Ֆրանսական սպաները եւ ռուսական զինուորները գրեթէ սապէս կը պատասխանեն ժողովուրդին դանգատներուն.

— Ֆրանսա պիտի չմեկնի հոսկէ: Եւ դուք պիտի պատժուիք: Անկախութեան դատը պաշտպանելով դուք ձեր ձեռքով փորեցիք ձեր անդունդը: Երբեք պիտի չներենք ձեր այս շարժումին:

Անթաքիոյ եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ արգիլուած է Թուրքերուն փողոց ելլել գիշերները: Նոյնիսկ արգիլուած է որ երկու Թուրքեր իրար գան եւ խօսին:

Զինուորական խորհրդակցութիւն Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ

Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի սպայակոյտներուն խօսակցութիւնները պիտի վերսկսին յառաջիկայ շաբթու, երբ Զօր. Սոնկոֆսքի՝ Ռումանիոյ սպարապետը եւ ուրիշ բարձրաստիճան սպաներ Վարշաւա երթան:

Վերջին անգամ խօսակցութիւններ տեղի ունեցան անցեալ յուլիսին, երբ լեհական սպայակոյտին նախագահը Պուքարէշ գնաց, կարող Թագաւորին այցելութենէն անմիջապէս վերջը: Կ'ըսուի թէ նախորդ խօսակցութեանց նիւթ եղած է միայն Խ. Միութեան դէմ ի հարկին փոխադարձաբար պաշտպանուելու խնդիրը: Վերջերս իմացուած է թէ խորհրդային ստուարաթիւ ուժեր համախմբուած են Ռուսաստանի արեւմտեան սահմաններուն վրայ, դէմ դիմաց Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ:

Զինուորական մասնագէտներու կարծիքով, խորհրդային բանակին եւ օդատորմիղին երկու երրորդը այժմ կը գտնուի արեւմտեան սահմանին վրայ: Հետեւաբար, հաւանական է որ ռումանական եւ լեհական սպայակոյտները զանազան բարդութիւններ նախատեսեն Ռուսաստանի հետ, իբրեւ հետեւանք չեխական տագնապին.

*** Սլովաք երեսփոխաններէ եւ ծերակուտականներէ բաղկացած երկու պատուիրակութիւններ Վարշաւա հանդիպելով, ջերմ ընդունելութեան արժանացան: Պատուիրակութիւններէն մէկը ամբողջովին կազմուած է ինքնավարութեան կուսակիցներէ, միւսը խառն է: Լեհաստանի թէ լրագրական եւ թէ խորհրդարանական շրջանակները համակրանքով կ'արտայայտուին երկու պատուիրակութեանց մասին, որոնք պիտի մասնակցին Սլովաքներու համագումարին:

Անգլիա "դիտող,, մը կը ղրկէ Փրակա

Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն մէկը ճամբայ ելաւ դէպի Փարիզ, Պերլին եւ Փրակա, ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ «դիտող» մը կամ աչք մը պահել Փրակայի մէջ, դիւրացնելու համար Գերմաններու հետ կատարուած բանակցութիւնները: Կարծողներ ալ կան թէ Անգլիա մասնաւոր ծրագիր մը մշակած է, չեխական տագնապը լուծելու համար:

Մոսկուայի մէջ հաւատք չունին որ բանակցութիւնները յաջող ելքի մը յանգին: Խորհրդային մամուլին եւ Փարիզի ձախակողմեան շրջանակներու կարծիքով, Հիթլէր որոշած է խաղաղ թափանցումով գրաւել Չեխոսլովաքիոյ գերմանական շրջանը: Գերմաններուն Առաջնորդը, Հէնլայն եւ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցին հետ խօսած ատեն, այն տպաւորութիւնը ձգած է որ եթէ բանակցութիւնները չյաջողին եւ չեխական հալածանքները շարունակուին, Գերմանները կրնան ուղղակի գերմանական կառավարութեան միջամտութիւնը հրաւիրել:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը Թունդ զինուոր. դիկտատուրայի մը վերածուեցաւ, մղում տալու համար չինական պատերազմին: Նոր կառավարութեան մէջ կը գտնուին հինգ զօրավարներ եւ ծովակալներ: Զօրավար մըն է նաեւ արտաքին նախարարը:

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ազգ. միութեան համագումարին փակման առթիւ, մարաջախտ Փէթէն ճառ մը խօսելով, աղաղակեց.— «Ինչպէս որ մենք մեր ուժերը վերահաստատեցինք 1871ի պարտութենէն վերջ, այնպէս ալ 1918ին պարտուած Գերմանիան ոտքի կանգնեցաւ այնքան շուտ որքան մենք կանխահասօրէն պարպեցինք Հռենոսի շրջանը: Այսօր մեր դիմացն ունինք Գերմանիա մը՝ 1913ի ուժով, որ կ'աւելնայ օրէ օր: Շատեր այս պարագան կը կոչեն պարտւածներուն յաղթանակը». Եզրակացնելով, մարաջախտը առեղծական գտաւ «Ֆրանսական բոլոր ճիգերու միացումը»:

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը իր մօտ հրաւիրելով Արհեստակցական Միութեանց վարիչները, նորէն շեշտեց թէ անհրաժեշտ է գործակցիլ առանց վերապահութեան, գլուխ հանելու համար վերազինման ծրագիրը:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ այն գիւղը ուր ծնած է Հիթլէր, չէն քաղաքի մը պիտի վերածուի արագօրէն: Վիէննան ալ պիտի ընդարձակուի, գրեթէ Լոնտոնի չափ: Երկու նախկին նահանգներ պիտի անհետանան եւ վերին Աւստրիան պիտի կոչուի Վերին Դանուբ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9,30ին

«Փօլիզէ»ի շքեղ սրահին մէջ, 221 Պուլվար Տիւկոմիէ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստան երէկ, այսօր եւ վաղը»:

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 Ֆր.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԱՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Յ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի

Ապսպրանքները կանխիկ:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 Ֆր., փաթթի ծախքով 6 Ֆր., արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan (Seine) France:

ԽՆՃՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Որբիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

Կը խօսի Դոկ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ: Մուտքը ազատ եւ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳՐՕԳԱՆԵԱՆՑԻ ենթախումբի ժողովը Մայիս 30 երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 29 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Անհրաժեշտ ներկայութիւն:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

PETIT JOURNALի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet, ՄԷԹՐՕ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՈՏԱՐ (Ծերակուտական, Նախկին Նախարար)

Պ. ԺՕՐԺ ՓԻՔՕ (ԴԵՍՊԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐԶՊԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ)

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ Գ. ՊԸՆԱՐԻՕ Տ'ՕՆՁԻ, Ը. ՏԸՄԱԼԵՕՆ,

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ:

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՆ Պ. ՖՈՒՌՆԻԷ, (ՖՐ. ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԼԻԳԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ) ԵՒ ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏ. ՕՊՊԷՅ ՄԻԻԼԼԷՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՕՏԱՐ ՀԻՒՐԵՐ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Մ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ), Օր. ՌԱՆՁԵԼԵԱՆ (արտասանութիւն), ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի: Եւրոպական պարեր կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ: Ճաշ. Թոմպոլա, պիւֆէ: Մուտք 6 ֆրանք:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետութեան սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆ Կ. Թ. ՕՅՎԱՋԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— դաշնակ, ջութակ. Կ'երգեն՝ Օր. ՇՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ընկ. ԱՐԱՄ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ, Պ. ՂԱԶԱՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ: Կ'արտասանեն՝ Օր. ՀԱՅԻ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ, եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ: Կովկասեան պար, Պ. ՅԱԿՈԲ ՍՈՖԵԱՆի կողմէ: Մանուկներու մասնակցութեան համար 0.75 Ֆր.:

Հանդէսէն վերջ խնջոյք մինչեւ լոյս, Ցոյներու սրահին մէջ, 5 Rue Bonnefoi

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Թաւայեէ տը Թէաթրի վերնայարկի սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ՋՕՄի «Արաքս» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ՋՕՐԹԵԱՆի: Պիտի երգեն Տիկին Վ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ Օր. Ե. ԵՂԻԿԵԱՆ:

×

ՏԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ. 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, նուագ. արտասանութիւն:

Տարեկան դաշտահանդէս

Սէնլուի Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան, Կ. Խաչի մասնաճիւղերու եւ «Մասիս» մարզական միութեան կողմէ: 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պ. Լեւոն Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Թիւրիմացութեան մը առթիւ դատական հետապնդումի ենթարկուելով, քանի մը օր մնացի ոստիկանական արգելարանի մէջ:

Իմ անմեղութիւնս երեւան հանելու ու գլխ տուն վերադարձնելու համար ամէն ջանք ի գործ դրին ընկերներս եւ բարեկամներս, որոնց համար մասնաւոր շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ընկերներ Ն. Կակոսեանի, Ա. Արմաղանեանի, Թ. Քէօսէեանի, ինչպէս նաեւ Տ. Մեսրոպ քահանայի եւ այն բոլոր բարեկամներուս եւ դրացիներուս որոնք իրենց կարելին ըրին այդ քանի մը օրերու մէջ ինծի օգտակար ըլլալու համար:

Մարսէյլ — Բիւզանդ Քէօսէեան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ մամուլով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին որդւոյս՝ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Քերովբէ Կարապետեան (Տպագրիչ)

Մարսէյլ

Le Gérant : M. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 29 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3743 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ընկերներ եւ քաղաքացիներ,

Ժողովուրդներու պատմութեան մէջ թուականներ կան որոնք դարաշրջան կը կազմեն :

Այդպէս է նաեւ 1918 ՄԱՅԻՍ 28Ը,— անկախութիւն, վերահաստատուած ազգային իշխանութեան, հող չէ թէ հայրենի հողերու միայն մէկ մասին վրայ :

«Ափ մը հող մի կարօտովը տուժուեցաւ այս ժողովուրդը, դարեր շարունակ։ Ափ մը հող՝ ուր կարենար հաստատել իր սեփական բոյնը, ե՛ւ իր ապահովութիւնը վարելու, ե՛ւ մարդկութեան ծառայելու համար։ Ափ մը հող, ուր այս աշխատաւոր ժողովուրդին արդար քրտինքը հոսէր առանց արիւնի ու արցունքի, առանց վախի կամ բռնութեան։

Այդ ափ մը հողն էր որ կ'ապահովէր Մայիս 28ը, շնորհիւ ամենի եւ ամբողջ ճակատամարտի մը, որուն յուսահատական թափը մինչեւ այսօր ալ արտասուք կը պատճառէ ազատ սիրտերուն եւ վկաներուն։

Թերեւս երբեք այնքան ուժգին հնչած չէր յեղափոխական մարտակոչը, «Մահ կամ Ազատութիւն», որքան 1918 մայիսի այդ վերջին շաբթուն, Արարատեան դաշտին վրայ։

Ու թերեւս երբեք հայ ժողովուրդը իր բարոյական, մարտական եւ նիւթական ուժերը համախմբած, բազմապատկած չէր այնքան տարերային թափով որքան այդ շրջանին :

Ի՞նչ ունէինք օրհասական այդ պահուն, պատերազմի դաշտին վրայ,— շուրջ 12—15.000 զինուոր, որոնց մէկ մասը եթէ վառօդ կը շնչէր տարիներէ ի վեր, նետուած ըլլալով լեռնէ լեռ կամ ճակատէ ճակատ, միւս մասը զէնք նոր կը տեսնէր կրակին առջեւ։

Եւ ի՞նչ ունէինք իբրեւ զէն ու զրահ,— հրացան, գնդացիր եւ թնդանօթ։ Ապահովաբար թշնամին աւելի կանուխէն սկսած կ'ըլլար իր վճռական գործը, եթէ գիտնար անոնց իրական քանակութիւնը ...

Եւ սակայն, զարկաւ ու զարնուեցաւ հայկական բազուկը։ Կռուեցաւ այնպէս ինչպէս միայն քաջերը գիտեն կռուիլ,— յաղթանքի հրաւիրելով նոյնիսկ թշնամին :

Կռուեցան բոլորը նոյն դրօշին տակ, առանց տարիքի, դասակարգի կամ դաւանանքի խտրութեան։ Կռուեցան այն գիտակցութեամբ, թէ ինչպէս սահմանէն անդին, արեւմտեան Հայաստանի մէջ, այստեղ ալ թշնամին նոյն դիւային ծրագիրը կը հետապնդէր,— անճրկուած եւ փոշիացուած :

Ու մենք ունեցանք ազատ հայրենիքի, պետական կազմակերպչի կորիզ մը, որ միայն ներքին եւ արտաքին խաղաղութեան կը կարօտէր, հիմնաւորուելու, զարգանալու եւ տարածուելու համար։ Կարիքը մը, մեկնակէտ մը, որ պիտի յանգէր արամադրանական էլքին,— անկախ եւ ամբողջական հայրենիք։

Դժբախտաբար, ներքին եւ արտաքին դաւեր խափանեցին այդ հնարաւորութիւնը։ Պատմութիւնը շեղեցաւ իր բնական ընթացքէն, այլափոխելով մեր հայրենիքին դիմագիծը :

Եւ մենք այսօր կը գտնուինք նոր անկիւնադարձի մը առջեւ։

Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը, որ կը յաւակնէր հրաշքներ գործել, ու՛ր իսկ իր հիմնադիրներուն եւ հաւատարիմ գործակալներուն գլուխը կերցաւ փրկել, 17 տարի տիրապետ վարելէ վերջ···

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս — եւ աւելի մեծ հանդիսութեամբ տօնելով Մայիս 28ը, մենք ոչ միայն կատարուած քաջագործութեանց եւ շահուած յաղթանակին յիշատակն է որ կը պանծացնենք, այլեւ կ'ուզենք ոգեկոչել եւ արծարծել այդ օրերու խորհուրդը,— անսասան հաւատք, յեղափոխական վճռականութիւն եւ պայքար, անվհատ պայքար, ի խնդիր վերջնական ազատութեան :

Մեր կուսակցութիւնը, որ մեծագոյն վաստակն ունեցաւ ազատագրական պայքարին, ինչպէս հայկական անդրանիկ հանրապետութեան հիմնարկութեան եւ ձեւաւորման մէջ, ուխտած է նոյն թափով ալ շարունակել իր աշխատանքն ու պայքարը, յանուն հայրենիքի անկախութեան եւ ամբողջացման։

Այդ գիտակցութեամբ ալ, ողջունելով անկախութեան հռչակման քառասնամեակը, կոչ կ'ուղղէ բոլորին, առանց դաւանանքի խտրութեան,—

1.— Համախմբուիլ մէկ նշանաբանի տակ,— Հայրենիք եւ Ազատութիւն։

2.— Կազմել ազգային միացեալ ճակատ, Հայկական Դատին շուրջ։

3.— Կազմակերպել եւ բազմապատկել բոլոր տրամադրելի ուժերը, եւ մանաւանդ երիտասարդութիւնը։

4.— Զօրացնել գաղութներու ինքնապաշտպանութեան, Հայկական Արատահմանի կազմակերպութեան աշխատանքը։

Կեցցէ՛ Մայիս 28ը,— նախատօնակ անկախութեան :

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը։

Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

28 Մայիս 1938

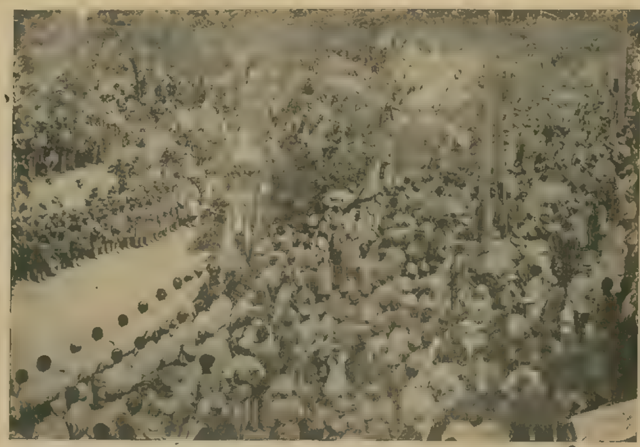

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՓՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ՝ 1919 ՄԱՅԻՍ 28ԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Թուրքերը կ'ուզեն կր փախեն ընտրութեանց առջեւ

Անտիոքէն հասած հեռագիրներու համաձայն, Սանճաքին ընտրական գործողութիւնները կը շարունակուին մթնոլորտի մը մէջ, որ կը կրէ Ամուքի վերջին միջադէպերուն ազդեցութիւնը,— այդ միջադէպերը անդրադարձան նաեւ Անտիոքի մէջ, ուր վիրաւորուեցան երեք Ալեվիներ։

Ֆրանսայի պատուիրակը, վերջ դնելու համար միտքերը յուզող փրփուր կանոնին, խաղաղութիւն հաստատելու եւ ընտրական գործողութեանց ընթացքը չխանգարելու նպատակով, հրատարակութեան տուաւ երկու հրամանագիր, որոնց մէջ կը յայտարարուի թէ այն ընտրողները, որոնք, առանց պատճառի կը գտնուին իրենց ընտրական շրջանակէն դուրս տարբեր ընտրական շրջանակի մը մէջ, պիտի ձգուին իրենց տեղը, միաժամանակ առժամաբար կ'արգիլուի որեւէ թերթ կամ այլ հրատարակութիւն լոյս ընծայել Սանճաքի հողամասին վրայ։

Միւս կողմէ, Ազգերու Դաշնակցութեան Յանձնաժողովը հանդարտ կը շարունակէ իր աշխատանքները։ Անտիոքի մէջ ներկայիս կը գործեն 12 ընտրական գրասենեակներ։ Արձանագրութեանց ընթացքը մինչեւ վերջին պահուն բնաւ չէ փոխած երկու ընտրական շրջանակներու մէջ ստացուած արդիւնքը, այսպէս Թուրքերը կը մնան 47 առ հարիւր համեմատութեան վրայ (Լը Թան)։

«Կազմակերպուած խռովութեան առջեւ դէմ Ֆրանսան»

Ինչպէս կը տեսնուի, Ֆրանսական իշխանութիւնը կ'աշխատի պաշտպանել, առանց ազդուելու Թուրքերու ստեղծած միջադէպերէն։ Սակայն Էնկիւրիի մարդիկը, տեսնելով որ խաղը կորսնցնելու վտանգին առջեւ կը գտնուին, սկսած են դիմել ծայրայեղութեանց։ Այսպէս Աթաթիւրք, հիւանդութենէն դեռ նոր ապաքինած, Մերսին վազեց, զբօսանաւով պտոյտներ կատարեց ծովուն բացերը, ազդեցութիւն գործելու համար Ալեքսանտրէթի Սանճաքին բնակչութեան վրայ։ Միւս կողմէ Էնկիւրիի մամուլը սկսաւ կրակ փախել,— այդ մամուլէն քաղուածքներ պիտի տրուին «Ճառաչքի երեքշաբթի օրուան թիւով,— եւ ապացոյց Ֆրանսայի՝ մէյմէկ Հիթլէր դարձած, ինչպէս կ'ըսեն այնքան յլրութեամբ :

Ահա թէ ի՞նչ կը գրեն Թուրքերը.—

«Ֆրանսայի գործակալները, տեսնելով որ Թուրքերը բացարձակ մեծամասնութիւն պիտի շահին ընտրութեանց մէջ, կ'ուզեն ձախողեցնել ընտրութիւնները՝ այս խռովութեան հակառակ զրոյցներ տարածելով, թէ Թուրքերը ընտրութեանց մէջ պիտի կորսնցնեն եւ խորհուրդ կուտան ընտրութիւնները յետաձգել,— իբրեւ թէ առաջ գալիք խռովութեանց առաջքը առնելու համար— եւ ձայնասփիւռով լուր տարածեցին՝ Աթաթիւրքի առողջական վիճակը ծանրացած ցոյց տալով, որպէսզի թուրք ժողովուրդը յուսալքուի։

Ֆրանսա ա եւ է հոգատարութեան իրաւունք չունի ոչ Սուրիոյ եւ ոչ Հաթայի վրայ, այդ իրաւունքը Անգլիան է որ իրեն շնորհեց, որովհետեւ ան է որ այդ հողամասը զէնքով գրաւեց ընդհ. պատերազմին։ Ուրեմն, պէտք է որ Ֆրանսա քաշուի այդ երկիրներէն եւ Սուրիան վերադարձնէ Սուրիացիներուն եւ Հաթայը՝ իր բուն տէրերուն, Թուրքերուն։ Այլապէս Թուրքիա ստիպուած է կատարուած խռովութեան առջեւ դնել Ֆրանսան, իր իրաւունքը արժեցնելու համար»։

«Ճիւմհուրիյէթ»ի կը հեռագրեն Անտիոքէն.—

«Հաթայի զանազան շրջանակներուն մէջ տեղի ունեցած արձանագրութեան մէջ՝ արձանագրուած են 8518 Թուրք եւ 9506 զանազան տարրեր։ Այս թուանշաններուն համաձայն՝ Թուրքերը 988 թիւով փոքրամասնութեան մէջ մնացած են։ Բայց այս թուանշանները ամբողջ Հաթայը չեն ներկայացներ, ուրեմն չեն կրնար ընդունուիլ իբրեւ վերջնական արդիւնք։ Այս արդիւնքն ալ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎՃԻՌԸ ...

Գաղափա՛ր,— առանց սօսր՝ մայրը պիտի չկարենայ ըլլալ «առաւօտը», այլ կը տարբերի «անասունէն»։ Վաստակի «խօսք»ը մտածումն իսկ է,— սաղմը գաղափարին :

Ազգերն ալ այդպէս են։ Առանց հոգեկան ներշնչումի ու առանց մեծ իտէալներու՝ չկան մեծ ազգաններ։ Չկան նոյնիսկ սովորական գոյութիւններ։ Ազգի մը մեծութիւնն ու արժէքը իր թիւին մէջ չէ։ Ոչ ալ՝ իր հողերուն տարածութեան մէջ։ Որքան շատ մարդկային մեծութիւն արքաներ եկած ու մեկնած են, առանց հետք մը ձգելու իրենց ետին. .

Փոքրիկ, բայց իտէալ ունեցող ժողովուրդներ, բնդհանրապէս, քաղաքակրթութեան եղած մարդկութեան։ Ու դարերու մէջէն յաջողած են հասնիլ մինչեւ մեր օրերը՝ քալելով «ընդ հուր եւ ընդ սուր»։ Հելլադան ափ մըն էր։ Բայց, իր ուժերով դարե՜ր վերցուց։ Հռոմը աւելի մեծ չէր։ Եւ սակայն, իր իտէալը, երկաթեայ կարգապահութիւն ու փայլուն քաղաքակրթութիւնն իր՝ զէնքը դարձուցին աշխարհի տէրը :

Իտէա՛լ,— զայն կը յղանան, կը դարբնեն ու կը կրեն ազգի մը հատընտիր զաւակները։ Անիկա յաւիտենական է. բէեւ՝ փոփոխական՝ ժամանակին ու պայմաններուն համաձայն։ Եւ սրովհետեւ անիկա ձգտում մըն է, իրականացումը կը կարօտի ճիգի, հաւատքի, զոհաբերութեան, ներքնական խոյանքներու եւ հաւաքական թէ անհատական յամառ ճիգերու :

«Մայիս 28»ը համազգային գաղափարականութիւնն է՝ խտացուած անձնական գաղափարազուրկ բարոյութեան։

Ազգային ձգտումին ու պատրաստականութեան պահանջին վրայ՝ գաղափարական ճիգերուն ու զոհողութեան ոգիին յաղթանակն է։ Ամբողջին նախընթացութիւնն է՝ անհատէն։ Հայութեան գերակայութիւնը՝ հայուն վրայ։ Իհրանհատական արժանաւոր շարժումը հայ հոգիէն, ու կայսերութեան խոր հաւատքին քանդակումը անոր մէջ։ Ոչ միայն ֆիզիքական եւ հողային, այլեւ հոգեկան ու մտաւոր ազատագրութիւնը մեր,— առաջինը՝ թշնամիէն, իսկ վերջին երկուքը՝ մեր սորկամիտ հոգեբանութենէն։

Բայց մանաւանդ՝ սեփական ուժին դրական փաստը՝ օտար ուժին ապաւինելու սպանիչ ճախարակութեանց դէմ :

«Խարիսխային»— նոր ձեւափոխումն է աս՝ հին այդ ճախարակութեանց։ Նոյն հոգեւոր ու մտաւոր ստրկութիւնը։ Ներշնչումի չգացումը եւ պատրաստակամութեան պակասը։

«Թալեկամ եւ Հայաստանին» — այս լկլուած «քաղաքականութիւն»ը վերյայտնութիւնն է նախապատերազմեան «էֆէնտի»ին, որ «համբուրել» կը յանձնարարէր։

«Ուտողին թանգարանը դնել», — ահա մէկ ուրիշ յառկանիշը՝ նոյն այդ նուաստ «աղջիկութեան»։

Ջինուած պարտութենէն վերջ՝ հոգեւոր ու մտաւոր պարտութիւն մը, որուն հետեւանքն է այսօրուան գլխատումը նոյնիսկ խորհրդային Հայաստանին, ու ճարճատումը էջմիածնի գմբէթին, որ միակ «Ամենայն Հայոց»ն էր մնացեր...

Ատոր դէմ՝ Դիօշառեն Բագուկը ունինք, մինչեւ 1918,— իբրեւ բարձրաղաղակ ու ներսական յայտնութիւնը դարերէն փոխանցուած գաղափարականութեան, որ նոյնիսկ իր տոկալութեանը օրերուն նախընտրեց զուճել,— «պարանոց մեր՝ սուր ձեր»...

Այսօր, նոյն այդ Բագուկով բարձրացուած ու յամառօրէն ծածանող եռագոյնը նոր ու անվհատ վճիռ մըն է, որ տառապանքով սաղմնաւորուեցաւ, արիւնով երկնուեցաւ ու նոր Արշալոյսով մը պէտք է պսակուի ...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՉԵԽՕՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այսօր, Չեխոսլովաքիոյ մէջ, 2740 համայնքներ կը կատարեն իրենց ընտրութիւնը,— 1660 համայնքներ Պոհեմիոյ մէջ, 740 Մորավիոյ եւ Սիլեզիոյ մէջ, 22 Սլովաքիոյ մէջ։ Այսօր կը կատարուին նաեւ Փրակայի թաղապետական ընտրութիւնները :

Վարչապետ Հոտա յայտարարեց թէ չեխական խորհրդարանը պիտի բացուի յունիս 15ին, երբ պիտի ներկայացուի կառավարական նոր ծրագիրը, որ հիմնուած է, կ'ըսեն, ոչ թէ «ազգային» այլ «ազգութենական» սկզբունքի վրայ, այսինքն թէ պետութիւնը պիտի վերածուի ազգութեանց ներկայացուցչական հաստատութեան մը։ Այդ ծրագրին մէջ գրուած է նաեւ լեզուի հարցը, որուն լուծումը բաւական դժուարութիւն կրնայ յարուցանել :

ՄԵՐ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Մօտ չորս տասնեակ տարիներ է-բարմէ բաժանուած երկու պատերազմներ, որոնք մղեցին մեր հայրենիքի սահմաններում, ճակատագրական եւ բախտորոշ դեր են խաղացել մեր քաղաքական կեանքին մէջ:

Հայութիւնը քաղաքականապէս եւ ազգայնօրէն միանգամայն անպատրաստ վիճակի մէջ էր, երբ 1877 Թուի ռուս-թուրքական պատերազմի առաջին փողը հնչեց:

Ցանուն Թուրքիոյ քրիստոնեաների ազատութեան մղուած այդ պատերազմը, ինչպէս յայտարարում էր ռուսական զօրքի ընդհանուր հրամանատար Մեծ իշխան Նիկոլա Նիկոլայեւիչ Ռոմանովը, վերջացաւ, ռուսական զօրքերը թողեցին իրենց գրաւած վայրերը, հայութիւնը մնաց մէն մինակ իր նախկին հարստահարիչների եւ գիշատիչների շրջանում, բռնած ձեռքին Բեռլինի դաշնագրի 61րդ. յօդուածը իբրեւ խարխլ փրկութեան...

Միմեանց յաջորդող սոսկալի եւ անպատմելի հարստահարութիւնները, թալանը, կոտորածները, մեծ պետութիւնների անվերջ նոցքին եւ անբարոյական քաղաքական խաղերը, որոնք, մեր ժողովրդի արիւնը անխղճօրէն վաճառքի դրած, իրենց պետական շահերն էին ալխատում շահել, անյուսօրէն մթագնել էին մեր կեանքը եւ հայ քաղաքական մանուկ միտքը, որ արդէն սկսել էր կազմակերպուել, կարծես ինկած կախարդական շրջանակի մէջ նորանոր ուղիներ էր որոնում ելնելու համար այդ անհուսալի կացութիւնից: Մօտ չորս տասնեակ տարիներ յաղթահարելով բազմատեսակ նորքին եւ արտաքին խոչընդոտների, կարելով արեան, զոհաբերութիւնների եւ հերոսական պայքարների անհուլի ճանապարհը, հայութիւնը արդէն ազգայնօրէն կազմակերպուած էր, երբ տեղի ունեցաւ համաշխարհային պատերազմը:

Հայութիւնը այժմ խնդրողի դերի մէջ չէր, այլ պահանջողի եւ գիտէր իր իրաւունքները պաշտպանել արժանավայել կերպով ու արիաբար:

Օգտուելով պատերազմական գործողութիւններից, Թուրքը իր վերջին հարուածը աշխատեց իջեցնել հայութեան գլխին, պատմութեան մէջ չլսուած ոճիրներով լցրեց մեր երկիրը, մինուամենայնիւ հայութեան կազմակերպուած բազուկը, հնար եղած սահմաններում, կարողացաւ իր գոյութիւնը արտայայտել եւ օրբազան վրէժով պատասխանել...

Ըստ երեւոյթին կարծես այդ բոլորը հայութեան վերջին զոհաբերութիւններն էին լինելու: Թուրքը պարտուում էր, նա թողել էր համարեա հայկական բոլոր նահանգները...

Սակայն կատարեց անսպասելին, Ռուսաստանի յաղթական զօրքը, վարակուելով բոլշեւիկեան պրոպագանդով եւ ժոռանալով արիւնով ու մեծ զոհաբերութիւններով ձեռք բերած իր յաղթանակները, սկսեց լքել ռազմաճակատը եւ դէպի տուն դառնալ...:

Մարդկային պատերազմների պատմութեան մէջ իր նմանը չունեցող այս անօրինակ եւ անպատուաբեր քայլի հետեւանքը այն եղաւ, որ ռազմաճակատի վիճայ մերկացաւ. Հարիւրաւոր քիլոմեթր տարածութիւն եւ Հոկտեմբերեան ռազմանիւթ ու պարէն մնաց Թշնամուն...

Կազզուրուած ու ռազմապէս ուժեղացած Թշնամին սկսաւ շարժիլ առաջ:

Հակառակ հայ փոքրաթիւ զօրքերի թափած հերոսական ջանքերին, նրանք անկարող էին կանգնեցնել հարիւրապատիկ աւելի վերակենդանացած Թուրք զօրքերի յառաջխաղացումը եւ Թշնամին ոչ միայն կարողացաւ գրաւել իր լքած հայկական հողամասերը, այլ եւ մտաւ Հայաստանի սիրտը՝ Արարատեան դաշտը:

Հայութիւնը լքուած ամէնքից, մէն մինակ ապաւինած իր բազկի վերայ, իր հերոսական պայքարներով եւ իր յուսացոյն զաւակների թափած արիւնով Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի, Բաշ-Ապարանի եւ Բագուի տակ, քսան տարի առաջ, կարողացաւ ոչ միայն հիմք դնել Հայաստանի անկախութեան, այլ եւ պահպանել եւ ընդարձակել մեր փոքրիկ հայրենիքը:

Դա քսան տարի առաջ էր, այնուհետեւ շատ ջուրեր անցան Հայաստանի քաղաքական հորիզոնի վերայից...

Դարաւոր Թշնամի Թուրք եւ ռուս ժողովուրդները վերափոխուած Լենինի եւ Քէմալի գաղափարներով, միմեանց ձեռք ձեռքի տուեցին եւ այդ եղբայրութեան առաջին զոհը մանուկ Հայաստանը եղաւ:

Մեր հայրենիքը տրորուած է նորից Քէմալի եւ Ստալինի բիրտ կրունկներ ի տակ, սակայն հայութիւնը, որ կարողացաւ առասպելական Փիւնիկի պէս մոխիրներից կերտել նոր Հայաստան, նորից կարող պիտի լինի նորանոր հնարաւորութիւններ ստեղծել, իր կորած անկախութիւնը նուաճել եւ իր փոքրիկ հայրենիքը ընդարձակել...

Նախորդ սերունդը, որ կարողացաւ զարմանալի քաջարի առնականութեամբ իր գաղափարները պաշտպանել եւ մեծ հայրենասիրութիւն երեւան բերել, արդէն անցել է քաղաքական մեծ եւ դժուարին ճանապարհներ եւ հարթել է բոլոր դժուարութիւնները: Գծուած է արդէն այն ուղին որով պիտի ընթանան յաջորդ սերունդները: Մի պատեհ առիթ, մի հերոսական ճիգ հայութեան կողմից, նորից Հայաստանը կը գտնէ իր անկախութիւնը, կ'ընդարձակէ նորա սահմանները եւ նա կը վերածնէ հիմնապէս:

Ճիշդ ինչպէս գետի հոսանքը, նոյնպէս ժողովուրդների սրտին մէջ արմատացած գաղափարը չի կարող գէպի ետ դառնալ:

Նա լուռ է այժմ ինչպէս խաղաղ ծովը, բայց հոգու նորա եռում են կայծերը, որոնք փոթորկի եւ մրրիկի ժամին հրդեհ կը վերածուեն:

Այդ պէտք է լաւ հասկանան բոլոր բռնակալները, որոնք խլում են ճնշուած ժողովուրդների իրաւունքներ...

Այդ բոլորը երբեք պէտք չէ մոռնայ մանաւանդ հայ մարդը, որ հետաքրքրուած է հայութեան ապագայով:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1908 Մարտ 14ին Առաքելոց վանքի կռուի հերոսներէն Սէյտօ, Փօղոս, Անդօ եւ Զաւէն զոհ կ'երթան Գասրըկի գատաղրութեան

ԹԻԶ ԱՌ ԹԻԶ ՊԱՅՔԱՐԵԼՈՎ...

Քսան տարի առաջ, ճիշդ այս օ-րերուն, Արարատի եւ Արագածի ստ-ռքերուն տակ, տեղի ունեցաւ վճռական ճակատամարտը երկու հակառակորդ բանակներու միջեւ, եւ բախտը ժպտեցաւ հայկական զէնքերուն:

Տեղը չէ ռազմական տեսակէտով վերլուծել այս ճակատամարտի դասական փուլերը: Վերյիշենք միայն թէ հայկական երիտասարդ բանակը, չքաւորեցաւ չափուելէ իրմէ աւելի հին, կարգապահ ու փորձուած թրքական բանակին դէմ, ու ի վերջոյ տարաւ յաղթանակը:

Շատերը կը թերագնահատեն այդ վերջին ճիգը եւ արտաքին պայմաններու չնորհը կը մատնանշեն: Սխալ է: Ցաղթութեան համար բաւական չէ միայն արտաքին ազդակը, ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է ներքին բարոյական եւ հոգեկան ոյժը, ակտիւական բազուկի հարուածը...

Կ'արժէ սակայն քիչ մը ետ դառնալ, աւելի ճիշդ գնահատել կարենալու համար դէպքերը:

X

1917ի Հոկտեմբերին ռուս բանակը կը լքէր հայկական ռազմաճակատը:

1918ի սկիզբը այլեւս ոչ մէկ ռուս զինուոր հայկական ճակատին վրայ:

Ու ամբողջ 400 քիլոմեթր Քիլկիթ-Երզնկա - Խնուս - Վան գիծը կը բռնաեմնէին հայկական զօրամասերը: Ընդամէնը վեց հրացանաձիգ հետեւակ գունդ, ու նոր կազմակերպուած արեւմտահայ զօրաբաժին մը Անդրանիկի հրամանատարութեամբ:

Բնական է որ այս տկար ուժերով հայութիւնը չէր կրնար ունենալ շարունակական ճակատ: Հայկական զօրամասերը հազիւ կը բաւէին պահելու գլխաւոր ուղղութիւնները եւ ռազմական շատ կարեւոր յենակէտերը:

Իմաստութի՞ւն էր որ հայկական հրամանատարութիւնը իր տկար ուսերուն վրայ առնէր այսքան մեծ պատասխանատուութիւն:Ռազմական տեսակէտէն ո՛չ, ի հարկէ: Սակայն պէտք է նկատի ունենալ թէ, ճակատի վրայ, մենք ոչ միայն զօրամասեր, այլեւ բազմահազար ժողովուրդ ունէինք:

Կարելի՞ էր այդ մի՛ն ձմրան անգամ մը եւս տեղահանել բազմիցս տեղահանուած ու տառապած այդ դժբախտ ժողովուրդը...

Շատ ծանրակշիռ հարց էր:

Առէկ զատ, ռազմական տեսակէտէն իսկ, անհրաժեշտ էր ժամանակ շահիլ եւ ինչքան կարելի է, հեռուն պահել Թշնամին:

Ու պատնէշի վրայ մնալով, հայկական տկար զօրամասերը յամառօրէն ամբողջ վեց ամիս դանդաղեցուցին թրքական յառաջխաղացութիւնը: առանց որու, Թուրքերը վաղուց հասած կ'ըլլային Էջմիածնի պատերուն տակ, ու Թերեւս Արեւելահայութիւնն ալ Արեւմտահայ հատուածի սեւ բախտին արժանանար...

1918ի Փետրուարի սկիզբը, Թուրքերը առժամեայ զինադադարը խզելով յարձակեցան Երզնկայի վրայ: Կռիւները հետզհետէ սաստկացան: Էրզրումը 150 քիլոմեթր հեռու, ու բոլորովին կտրուած վիճակի մէջ, Երզնկայի զօրամասը հերոսական դիմադրութեամբ, ստիպուեցաւ նահանջի ճամբան բռնել: Ցիշատակելու արժանի է Մուրատի յանդուգն հակայարձակումը Սամսա կիրճի եւ Զորսի կռիւներու ընթացքին թրքական եւ քրտական ուժերու դէմ(*): Այս կռիւներու մէջ միայն, հայկական զօրամասը տուաւ 53 սպաննուած եւ 141 վիրաւոր:

Քայլ առ քայլ կռուելով, Երզնկայի զօրամասը Փետրուար 24ին հասաւ Էրզրում:

Մարտ 11ին Վէհիպ փաշայի յառաջապահները արդէն Իլիճայի առջեւն էին: Այստեղ եւս Հայերը բուռն կերպով կը դիմադրէին, մէկ օրուան մէջ տալով 130 զոհ, սպաննուած ու վիրաւոր: Նոյն օրը, դէպի ձախ, Թուրքերը գրաւ կուսան Թէքէէ - Տէրէսիի վերայ եւ հայկական զօրամասը սուինամարտի տակ կռուէ մը վերջ միայն, կը յաջողի Կարին քաշուիլ, կորսնցնելով նոյնպէս 93 մարդ եւ 40 ձի, բազմանուած եւ վիրաւոր:

Մարտ 12ին, կարճ բայց շատ բուռն կռիւէ մը վերջ Կարին կը մտնեն: Հայերը նոյն օրուան կռուին մէջ կ'ունենան 136 սպաննուած, 95 վիրաւոր ու 60 գերի(**):

Գերազանց ուժերու ճնշման տակ, Հայերը կը նահանջեն դէպի Սարըղամիշ - Կարս:

Ու կռիւը կը փոխադրուի Արեւելահայ հողամասի վրայ, Ապրիլ ամսէն սկսեալ:

Աւելի բախտաւոր չեղան Խնուսի եւ Վանի զօրամասերը: Խնուսի զօրամասը Կարինի գրաւումէն վերջ, ստիպուեցաւ նահանջել դէպի Քէօփրիւ-Քէօյ եւ հոն միացաւ Կարնոյ ջոկատին:

Աւելի դժուար եղաւ Վանի կացութիւնը: Ան գեռ կանգուն կը մնար Կարինի գրաւումէն վերջն ալ: Սակայն բոլորովին կղզիացած եւ իր բախտին ձգուած, յուսահատական բուռն կռիւներ մղեց Ոստանի եւ Առնիսի դիրքերուն վրայ եւ Մարտ 21ին միայն նահանջեց, մէկ մասը դէպի Բայազիդ - Իգտիր, այնտեղ իր խոշոր բաժինը բերելով Արարատեան դաշտի մեծ պայքարին: Իսկ մնացած մեծամասնութեան մասը, Իրան անցնելով, Սալմաստ - Ուրմի ճակատին վրայ՝ վեց ամիսներ շարունակ մարտնչեցաւ Ալի Իհսան փաշայի զօրաբաժնին դէմ: Այս ռազմաբեմն ալ իր կարգին, յենակէտ դարձաւ Արարատեան հերոսամարտին:

Ապրիլ 19ին Թուրքերը կը յարձակին Նովօ-Սէլիմի վրայ: Հայերը աքանչելի կերպով դիմադրեցին, տալով երեք սպայ եւ 99 զինուոր սպաննուած, 11 սպայ եւ 153 զինուոր վիրաւոր, ինչպէս նաեւ 70 զինուոր անյայտ:

Ապրիլ 22ին Թրքական յարձակումը կը վերսկսի ամբողջ ճակատի վրայ եւ հայկական բանակը կը քաշուի դէպի

(*) Երզնկայի հայկական զօրամասը կը հաշուէր 1800 մարտիկ: Իրեն դէմ կը գործէին թրքական 36րդ. զօրաբաժինը եւ հազարաւոր քրտական անկանոն ուժեր:

(**) Կարինի հայկական ուժերու թիւը մօտ 3500 էր, ընդհանուր հրամանատարութեամբ Անդրանիկի: Թուրքերը ունէին 36րդ. հետեւակ զօրաբաժինը, ու մօտ 3500 հեծեալ Քիւրտեր, ընդամէնը մօտ 60,000 մարդ: Պէտք չէ մոռնալ որ Կարինի շուրջ կ'ապրէին 20,000 Թուրքեր, որոնցմէ 5 առ հարիւրը զինուած էին կանոնաւոր զէնքերով:

Կարսի բերդը:

Տխուր է Կարսի յանձնումի պատմութիւնը: Այդ կողմէն չարագուշակ եղաւ մեզ համար Սէյմի կարճատեւ իշխանութիւնը:

Ցիշե՞նք Չխենկելիի նենգ ընթացքը, որ առանց պայմանի եւ հրամանատարութեան գլխու վրայէն, հեռագրով Կարսի յանձնումը կատարեց: Տեղը չէ մանրամասնութիւնը տալու: Զինուորական տարեգրութեանց մէջ այսպիսի նուաստացուցիչ արարք քիչ անգամ տեսնուած է: Զուր անցաւ հայկական հրամանատարութեան ճիգը եւ Ապրիլ 26ին, ժամը 13ին Կարս մտաւ Թրքական առաջին զօրասիւնի հրամանատար գնդապետ Քեազիմ պէյ:(*)

Մայիս 15ի արշալոյսին, Թուրքերը զինադադարը խզելով, յանկարծակի յարձակեցան Ալեքսանդրապոլի վրայ ու Հայերը ստիպուեցան քաշուիլ:

Ցաջորդական կռուի գիծեր փոխելով հայկական զօրամասերը Մայիս 21ին հասան Ղարաքիլիսէ:

Մայիս 24-25-26ին Ղարաքիլիսէի զօրամասերը Նազարբէկեանի հրամանատարութեան տակ կարգ մը յաջողութիւններ ունեցան ու Թշնամին շպրտեց Համամլուի եւ Մայմեխի կողմէն: Սակայն Մայիս 27-28ին Թրքական գերազանց ուժերու ճնշման տակ, Հայերը քաշուեցան Փօլիքենտ - Նիկիտին գծին վրայ, փակելով Թշնամիի առաջ Դիլիճան - Երեւան ճամբան:

Ճիշդ նոյն ատենները բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենային նաեւ Երեւանի ճակատին վրայ:

Ապրիլ 27ին Թուրքերը գիշերային յարձակում մը գործեցին Զէնգէլի վերայ գտնուող Վանի Բ. գունդին վրայ, ուր քաջարար ինկան գունդի հրամանատար Զարուխչեանը եւ 80է աւելի սպաննուած ու վիրաւոր:

Մայիս 18ի գիշերը, Հայերը Կողբը ձգեցին եւ Գարա - Գալա քաշուեցան:

Մայիս 20ին Թուրքերը ուժեղ յարձակումով գրաւեցին Իգտիրը եւ հայկական զօրամասերը քաշուեցան Մարկարա, Արարատ հիւսիսը.

Մայիս 21ին երկաթուղիին ուղղութեամբ Թուրքերը յարձակեցան Սարտարապատի զօրամասի վրայ, քշելով դէպի էջմիածին: Սակայն Մայիս 23-ին, գօր. Սիլիկեան իր ամբողջ պահեստի ուժերը (ինչպէս նաեւ Ղամարլու կանգնած մեր գունդի մեծ մասը) կռուի գիծը նետելով, յաջողեցաւ խորտակել Թշնամիին յառաջխաղացութիւնը:

Մայիս 24ին Թուրքերը սկսան անդիմադրել ու մեր զօրամասերը գրաւեցին Գարապուրունը, Ալագեազը, Թալինը եւ Մաստարան:

Բայց ահա նոյն օրը, Թուրքերը երեւցին Բաշ-Ապարանի առջեւ: Այստեղ ալ կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան Մայիս 24ին, 26ին: Սակայն Դրօի զօրամասը յաջողեցաւ փակել այդ կողմէն եւս Երեւանի ճամբան(**):

Եւ վերջապէս Թրքական հրամանատարութեան առաջարկով, զինադադար կնքուեցաւ, իսկ յունիս 4ին Հայաստան ստորագրեց հաշտութեան դաշինքը:

Այսպէս ահա, հակայ տարածութիւններ չափելով, Թիզ առ Թիզ գործելով եւ բռնութեան եւ Թշնամիին դէմ, յոգնած, ուժասպառ, բոլորովին մինակ, բայց յամառորդ ու հաւատաւոր, հայ ռազմիկը մ... սահմանէի վրայ:

Սարդարապատ - Բաշ Ապարան - Ղարաքիլիսէ գիծը, վերջին խրամ... ու տառնցքը դարձաւ մեր ազատամարտ պայքարին. Մեր գոյամարտի ամենաբուռն մէկ պահը եղաւ...

Կաթիլ կաթիլ ու յաճախ յորդառատ հոն, մեր դարաւոր արբաւ...կից, մէկ ատղանի մէջ ... հայ ժողովուրդին արդար արիւնը անկէ ծնունդ առաւ Հայաստանի ... բապետութիւնը ...

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

(*) Կարսի ճակատին վրայ գործող հայկական բանակը կը հաշուէր 36 գումարտակ, մօտ 15,000 սուին: Իսկ թրքական բանակը 3 զօրաբաժին, ուժեղ հրետանի եւ քրտական անհամար զօրամասեր, մեծ մասը ձիաւոր:

(**) Ամբողջ ռազմաճակատի վրայ հայկ. բանակը կը հաշուէին մօտ 17 հազար մարդ: Իսկ Թուրքերը ունէին 3րդ, 5րդ, 11րդ, 36րդ կանոնաւոր զօրաբաժիններ, ինչպէս նաեւ անկանոն մասեր, ընդամէնը 35,000 մարդ:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

Վերջերս, հայ եւ գերման ընկերացութեան լոյս ընծայած Տեղե... Թերթին (Mitteilungsblatt) երկրորդ ...ը կարդալու պահուն, մեծ գոհունակութիւն զգացի, տեսնելով որ ... երբ կը հիանան ոչ միայն մեր ... որ անցեալի մշակոյթին վրայ, ... մանաւանդ հայ ժողովուրդը կը ... տեն մէկին անոնցմէ, որոնք ... անկախութեան ոգիի պահպանման համար ամէն զոհողութիւն ... կ'առնեն, եւ միշտ հաւատքով ... պնդուած են:

Ինէ բացարձակ չէ այս խորհ... թիւնը, կը խոստանէ սակայն ... անժխտելի ճշմարտութիւն մը, ... հետեւ հայ ժողովուրդը ... տարեկան բաժով, ... օծուած է:

Դժուար չէ մեր պատմութեան ... ը թերթատել, վաւերական ... ներ յիշել եւ հասնիլ մինչեւ ... վարերուն, երբ հայ անհատին ... եղած էր ամէն գնով իրականացն... անկախութեան անսեղիսալի ... ատեւը:

Շատ հեռուները երթալու ... չկայ: Վերջին քսանեւհինգ ... րու փորձառութիւնը ... մէջ հաստատելու այդ ... մարտութեան երեք հիմնական ... ները, որոնցմով գրուած է ... ժամանակակից պատմութիւնը, ... խոստացումը կարելի է նկատել ... բաւոր սրբերգութեան:

Առաջինը այդ փաստերէն, ... գրութեան տարիներն են: Մենք ...

[illegible]

ՆԱԽԱՏԱԿՆԵՐ

Քառամեակը լրացաւ...

Ցիշատակներ կեանք կ'առնեն նորէն, հին վէրքերը կը կսկծան, արցունքը կը պղտի մեր ակնաղբիւրներուն մէջ ու մեր սիրտերը կը թըրթռան...

Գաշտամունքի, երախտագիտութեան հզօր պարտքը կը խոնարհեցնէ գլուխները բոլորին:

Ծունկ չկայ, ոչ ալ օրհներգ ու սաղմոսներ, կոչնակները լուռ են, զանգերը չեն զրնգար, վանքի, Թնդանօթներ կ'որոտան անծաղրում, հրադէններ կը ճարճատին, ռազմաշունչ փողեր կ'արձագանգեն Արարատէն Արագած, Տարօնէն Բիւրակն, Տոմարէն Սիփան եւ մինչեւ Արաուլը եւ Շաքար-նազի բարձունքները:

Սուրերը կը շողշողան ոսկեճամուկ արեւներէն:

Այսօր արիւնը կը պատարագէ...

X

Նահատակներ կ'անցնին մեր առջեւէն, գունդ-գունդ, կարաւան-կարաւան, խրոխտ ու բարձրագլուխ, վրէժառէնչ հոգիներով, ցասկոտ եւ աներկիւղ:

Սիրտը հուր է դարձեր, հոգին ոսեր եւ բազուկները պողպատ:

Ահա անոնք, հետեւակներ քաջակորով, ամբաձիգներ արի արտեղ եւ հեծեալներ սպառազէն:

Կը շտապեն, կը սուրան առաջ, անվհատ եւ անընկճելի, դէպի լոյսը, դէպի ազատութիւն, զոր խաւարն ու բռնութիւնն դըսեցնեցին:

Կ'երթան ողջունել արիւնի փրկագործումը, որ պիտի գայ, հրեղէն՝ ինչպէս արեւները նայիրական եւ վիթխարի՝ ինչպէս կամքը մեր ցեղին:

Ահա անոնք, այսօր մռայլ ու արամունակ կը նային ետ, վհերոտ ու դասալիք բազմութիւններուն անկարով: Կը նային ստրուկներուն անասնացած եւ ուրացողներուն խժածին:

Բայց կը քալեն անյողդողդ, հաստատքօշն ազատութեան, մահուամբ անմահութեան, ողջակիզումի, առկայծ յոյսի եւ լոյսի արեւնափառ ճամբաներով...

Կը ճակատին Թշնամիին դէմ բազմահազար, խուժաններուն հետ արեւնարբու, գիշակերներուն...

Կան՝ որ անդէն մնացած, Թշնամիի սուրերը կը ծամեն գաղազած. կան՝ որ Թշնամի հրաշէններու հրակէզ փողերը կը կրծեն կատաղած:

Ահա անոնք, ինկան Խէչօն ու Քեռին, Վառդեանն ու Իշխանը, Մուրատն ու դեռ շատերը, հարիւրներ, հազարներ:

Կ'իյնան անկենդան, լայնաբերան վէրքերով, զուարթ ու ժպտադէմ, մարտագոռ երգը շրթներուն:

Զուռին ճզմամամբ մահկանացուներու եւ տուայտանքը մահամերձի:

Վանքի, հրակարմիր արշալոյսի կարօտը հրդեհեց սրտերը առանկան, հոգիները արծուաթռիչ ու կամքերը պողպատեայ...

Արիւնը լերդացաւ մեր դաշտերուն ու ձորերուն մէջ, մեր սիգապանծ լեռներու կատարներուն եւ բռնութեան աչքերուն մէջ.

Այդպէ՛ս կուրացաւ բռնութիւնը եւ այդպէս մեռաւ ան շլթայակապ:

X

Քառամեակը լրացաւ...

Արդար հպարտանքով, մեր հոգիները նորէն կը սաւառնին դէպի երկիրը հայրենի...

Զմրխտագեղ ու վարդառատ առափառաններն անծայրածիր ուր թախիծը թեւաւորած կը պարուրէ գերեզմաններ ու ոսկորներ...

Լեռները այրի են նորէն եւ երգերը քարացած, դաշտերը խոպան ու հովիտները սուգ կ'ըսեն:

Ոսկորնե՛ր, ոսկորնե՛ր ու ոսկորներ ցան ու ցիր...

Դրօշակներ ծուէն - ծուէն ու հրազէններ ջարդ ու փշուր:

Ոսկորներ գեղափթիթ ու լքուած աղջիկներու...

Ոսկորնե՛ր հազար հազար այրիացած նոր հարսերու...

Ոսկորնե՛ր զաւակներու կսկիծէն կուրացած մայրերու...

Եւ ոսկորնե՛ր հայրերու, հերոս, ռազմիկներու...

Նահատակնե՛ր, նահատակներ արիւնափառ, փա՛ռք ձեզ:

Բայց հերոսներու ոգին սաւառնած գեռ կը սաւառնի երկրէ երկիր, գաղութէ գաղութ:

Եւ ունինք սերունդներ հայրենավրէժ, զանգուածներ հաւատաւոր ու բազուկներ յաղթակորով ու ազդմակներ...

X

Նահատակնե՛ր... Նահատակնե՛ր արիւնափառ, փա՛ռք ձեզ...

Ձեզ, որ արդար բմբոստացումի անզուսպ պայքարի հնոցը բոցավառեցիք, ապրեցաք ազատատենչ ու մեռաք ազատելով...

Փա՛ռք ձեր կորովին, ձեր բազուկին, ձեր արիւնին, որ որբեց մեր ճակատներու արատը ստրկական ու նախատինքը հազարամեայ:

Փա՛ռք ձեր անմեղութեան մահովն անմահներուն, որ մեր հերոսական պատմութիւնը քանդակեցին...

Փառք իմաստութեան արժանական, որ մարտիրոսացաւ Ուրֆայի, Շապին-Գարահիսարի մէջ, խաչուեցաւ Արարատի բարձունքին վրայ, որ հարուածեց բռնութիւնը Ատրպատականի մէջ, հերոսացաւ Վասպուրականով ու փըրկագործեց Սարդարապատ - Բաշ Ապարան - Ղարաքիլիսայի ահեղ ճակատամարտներով:

Նահատակնե՛ր...

Փա՛ռք ձեր դրօշին, ձեր բանակներուն յաղթապանծ ու հրաշափառ յարութեան, ազատութեանը մեր...

ԱԶԳԻՆ

[illegible]

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ ՔՍԱՆ ՈՒԹ

Հազա՜ր, հազար մայիսներ են եկել - անցել մեր աշխարհից,
Ու հազարներ կրգան - կ'անցնին սէգ Մասիսի խրոխտ գլխից,
Դարերի մէջ ինչ որ անցնի՝ ողջը մէկ է՝ պատիր ու սուտ,
Միայն դո՛ւ, ո՛վ բոցավառ ջահ, պիտի ապրիս, Մայիս քսան ութ:

Պիտի ապրիս մեր սրտերում, ինչպէս յոյսի, անշէջ փարոս,
Պիտի մնաս ամուր պատուար թշնամու դէմ խուլ, բարբարոս,
Կեա՛նք պիտի տաս, յո՛յս պիտի տաս, եւ երազներ, սէրեր ու գութ,
Խորհուրդ խորին ու հաւատամք Հայոց ազգի, Մայիս քսան ութ:

Այսօր՝ որջը գազանների, ո՛վ սգաւոր իմ հայրենիք,
Մահասարսուռ սեւ բռնութեան, սեւ վշտերի ճակտի կնիք —
Ինչ որ սեւ է՝ կ'անցնի - կ'երթայ, կը փարատի խաւարը մութ,
Դու մի՛շտ կ'ապրիս, լո՛յս Հայաստան, յոյսի խորան, Մայի՛ս քսան ութ:

ԶԱՒԷՆ ՄԱՐՍԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԸ
ԵՒ ՄԵՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Քաղաքական գառի էութիւնը միշտ բաղկացած է երկու մասից՝ բուն նպատակից եւ իրագործման միջոցներից:

Մեր դատը — անկախութեան եւ սահմանների լայնացման խնդիրն է այսօր: Անկախութեան հարցը կապւած է սովետական հարցի հետ: Սահմանների լայնացման խնդիրը կապւած է Թուրքիոյ հետ: Դրանով մեր հարցը բարդանում է: Իսկ մեր եղակէտը, այսօրուան վարչաձեւից: Վարչաձեւերը փոխւում են, պետութիւնը մնում է: Հազարաւոր օրինակները մեր աչքերի առջեւն են: Եթէ մենք ուսումնասիրենք մեր դատի պատմութիւնը, պարզ կը տեսնենք, որ ամէն մի սերունդ ունէր իր դերը եւ մասնակցութիւնը մեր դատի պաշտպանութեան մէջ: Նախ քարոզ, ազգային գիտակցութեան արթնացումը եւ պարզացումը, պայքար գրականութեան մէջ, գաղափարակութիւն որոշ գաղափարների, եւ մի շարք բանաստեղծներ, հրապարակախօսներ, մտաւորականներ բերին իրանց հանճարի ուժը եւ մտքի կարողութիւնը ազգային պայքարի գործի մէջ: Խաչատուր Աբովեան, Րաֆֆի, Գամառ Քաթիպա, Սիամանթօ, Ահարոնեան, Գրիգոր Արծրունի, եւ մի շարք ուրիշ գրական գործիչներ երգում եւ տարածում էին ազգասիրութեան գաղափարներ: Ազգային զարթնում, ազգային ինքնորոշում, — ահա նպատակը: Յեղափոխական կուսակցութիւններ, Դաշնակցութիւնը, հնչակեանները, ցոյց տըւին միջոցները: Դաշնակցութիւնը քառասուն տարուց աւելի, միշտ ուժեղ, միշտ առաջնորդող, միշտ պայքարող, կանգնեց պայքարի գլուխը: Եւ հազարաւոր, տասնեակ հազարաւոր զինուորներ մաքի, հուանդի, կուլ գնացին նրա հետ եւ նրա համար: Մեծ պատերազմի ընթացքին դա եղաւ [illegible]կական պատերազմ բոլոր ռազմական ճակատների վրայ, Վան, Կիլիկիա, Սերֆա, Կովկաս, Պաղեստին, ամէն տեղ հայ երիտասարդութիւնը, առանց հասարակութեան խտրութեան, կռւում էր սուրով մեր անկախութեան համար: Անթիւ զոհեր գնացին: Անթիւ մահեր, չարչարանք եւ անօթի հերոսական դէպքեր եւ քայլեր: Նպատակը միշտ նոյն էր: Կռուի միջոցները տարբեր:

Յետոյ սկսաւ նոր շրջանը: Մենք, պետական ժողովուրդ ենք: Մենք ունինք երկիր, կառավարութիւն, բանակ, ճանաչուած մեծ պետութիւնների կողմից: Մենք սկսում ենք շինարարական աշխատանք: Համալսարան, հիւանդանոց, դպրոց, ճանապարհներ, պետական մեծ փոխառութիւն, գիտութիւն, հողային մեծ ծրագիրներ, շէնքերի եւ աւերուած գիւղերի վերաշինութիւն, եւ ամէն տեղ ոգեւորութիւն եւ երիտասարդութիւն լծւած վերածնունդի գործի մէջ ...

Եւ յանկարծ, նոր դժբախտութիւնը Թրքական յարձակում եւ բոլշեւիկեան արշաւանք, պատկերը փոխեց, Սեւրի դաշնագիրը թողուած, ազատ վարչաձեւը անհետացած: Եւ տասնեակ հազարաւոր երիտասարդութիւնը, որոնք երազում էին մտնել երկիր, դառնալ Հայաստանի ազատ քաղաքացիներ, մնում են դուրս, օտար երկնքի տակ, օտար քաղաքների եւ գիւղերի մէջ, բայց նրանց մէջ միշտ վառ է նոյն նպատակ, իբրեւ անկախութիւնը եւ սահմանների լայնացումը, բայց պայքարի միջոցները, այսօր տարբեր են: Ամբողջ աշխարհը այսօր ալեկոծւում է, ժողովուրդները ստեղծում են նոր վարչաձեւեր եւ պայքարի նոր միջոցներ: Եւ չափազանց բնորոշ է, որ ամէն տեղ յոյսերը հիմնուած են երիտասարդութեան վրայ: Նա ապագայի յոյսն է: Եւ ահա մեր երիտասարդութեան առջեւ է նոյն պարտականութիւնը, հետապնդել փոխւած պայմանների մէջ հին եւ սրբազան նպատակը, պահել մեր ժողովուրդը հայ, զարգացնել մեր ազգային մշակոյթը, պայքարել մեր անկախութեան եւ դատի համար: Ամէն մէկը, ամէն տեղ պիտի ընտրէ այն միջոցները որ հնարաւոր են, եւ յարմար են, եւ անհրաժեշտ են տեղական պայմանների տեսակէտից: Եւ միշտ միացնել ուժերանց աւելորդ բանավէճերի եւ աւանց աւելորդ բանավէճերու եւ աւանց թանկագին ուժերը կորսնցնելու աւելորդ մրցումի մէջ:

Մեր հայրենիքը այսօր դժբախտ է: Մեր բուն ժողովուրդը դատապարտուած է լռութեան: Իսկ արտասահմանի երիտասարդութիւնը ազատ է, կարող է գրել, խօսել, քարոզել, միացնել: Նա պիտի անի այդ: Եւ անում է այդ մասամբ: Եւ մեր տօնը, 28 Մայիսի տօնը պիտի լուսաւորէ նրանց գործը իրա փայլուն ճառագայթներով:

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՊԱՅՔԱՐԻ ՃԱՄԲՈՎ

Դարեր շարունակ կարգ մը բռնակալ պետութիւններ խեղդած են մեր ազատութիւնը: Արիւնի քաղաքականութիւնը ապրեր, կողոպտեր է մեր հայրենիքը, միակողմի կոթողները փոշիացեր են, ժողովուրդը մատնուեր է սրածութեան: Մահը սանձարձակ թագաւորեր է Հայոց երկրին մէջ: Կոպիտ ուժը կապտեր է մեր ստեղծագործական ոգին: Ժողովուրդը ամբողջ, ազատութիւն է երազած ու հոգիներու խորը պայքարի, ազատութեան ուղիներն է գծած: Անխիղճ է եղած բռնակալութիւնը մեզի հանդէպ, աններող, կոպիտ, դաժան: Հայութիւնը համբերէր, սակայն է բոլոր վայրագութեանց, պայքարի զէնքերը սրելով: Ան գիտցեր է, որ կեանքը պայքար է, մշտնջենական պայքար:

Եւ պայքարի ոգին դարեր շարունակ, մամիկներէն մինչեւ գետափի մանուկը ոգեւորած, գործի է մղած: Պայքարն է որ մեր մէջ դրած է ապրելու, յարատեւելու ձգտումը. Մեր գետնատփոր խրճիթներու մէջ մարմին է առած Հայոց ներքին ցանկութիւնը իբրեւ ազգ, պետութիւն ապրելու. Մեր մայրերը իրենց կաթին հետ միասին ծառանգած են մեզի պայքարի, ընդդիմութեան սրբազան կրակը: Դարաւոր բռնութիւնը, օտարին թաթը չկրցաւ մեր մէջէն հանել ազատութեան, անկախութեան գաղափարը:

Մեր ժողովրդական ստեղծագործութեանց մէջ յաճախ կը տեսնենք երգեր, ուր յստակօրէն բանաձեւուած են մեր ազգային իղձերը, յարատեւելու, ապրելու կամքը: Մեր սրբավայրերը, վանքերը, զանազան կազմակերպութիւնները յաճախ եղած են վառարաններ մեր յաժառ գոյութեան պայքարի: Նոյնիսկ գիրքերը, մեռած տառերը հիմք են ծառայած մեր գոյութեան: Նարեկի պէս գիրքերը սրբորէն պահպանուած են մեր մամիկներու ձեռքերով, իբրեւ ժառանգ ձգուելով յետագայ սերունդներուն: Անոր մէջ ալ անոնք կը մարմնաւորեն ազգութեան պահպանումը, յարատեւումը:

Ի՞նչ է եղած մեր կեանքը, մերթ կրաւորական պայքար բռնակալի դէմ, մերթ ներգործական:

Մեսրոպներու, Սահակներու շիրիմները, Հայլ Վահաններու, Մուշեղներու հերոսական կռիւները ծառայած են իբրեւ ձէթ, հայ ժողովրդի ճրագը անշէջ պահելու:

Անոնք զուռաւորած են մեր պայքարը, նպաստած մեր գոյութեան պահպանման:

Հայ ժողովուրդը ինկած օտարի լուծին տակ յաճախօրէն ուզած է ազատագրուիլ այդ իշխանութիւններէն: Ան պայքարած է քաղաքական, տնտեսական մշակութային ճակատներու վըրայ, ան չէ վարանած նաեւ զէնքի դիմելու վերականգնելու ոտնահարուած արդարութիւնը: Ան գիտցած է գնահատել զէնքի ուժը ու յաճախ իր դիմադրական գիծը տարած է այդ ուղիով: Հայոց պատմութիւնը իր ոըխուր, նուաստացուցիչ էջերուն հետ միասին ունի ոչ պակաս հերոսական էջեր, երբ հայ բազուկը երեւան է բերած գերմարդկային զօրութիւն, վրէժխնդիր ոգի: Ան պայքարած է զէնքի զօրութեամբ ի խնդիր իր երկրի, ժողովուրդի ազատութեան, անկախութեան եւ սեփական հայրենիքի գոյութեան: Հայոց պատմութեան վերջին երկու դարերը մասնաւանդ լեցուն են այդ էջերով:

Սերունդներու անհուն ջանքերը յանգեցան 1918 մայիս 28ին:

Մայիս 28ը առաջին անգամ արդիւնք է հայ ժողովրդի անձնազոհ պայքարին. Հայ յեղափոխական կազմակերպութիւնը, առաջին հերթին Հ. Յ. Դաշնակցութեան, նաեւ կարգ մը ուրիշ ... կազմութեանց միջոցով վերջին յիսնամեակի ընթացքին վարած է հայութեան դիմադրութիւնը: Անոնց, մասնաւորապէս Դաշնակցութեան ջանքերով յաղթանակած ենք Սարդարապատի, Բաշ-Աբարանի, Ղարաքիլիսէի մէջ:

Գերագոյն պայքարի ճիգը այդ ճակատամարտներու մէջ ապահովեց Հայոց յարատեւումը:

Պատմութեան մէջ հազուադէպ են օրհասներ, որոնք յայտնուած կը պատկերեն: Հայոց պատմութիւնը ունեցեր է օրհասական օրեր, սակայն 1918 մայիսի ճակատագրական օրերը նշանի են եղած մեզ համար: Հայ ժողովուրդի, երկրի բախտն էր, որ կ'որոշուէր: Օրհասական այդ կացութեան մէջ հայութիւնը ապաւինելով իր դիմադրական կորովին, կրցաւ յաղթել ... ճակատամարտներու մէջ: Անոր պայքարին արդիւնք եղաւ Մայիս 28ը, Հայաստանի ազատագրումը, անկախութիւնը: Հայոց պատմութեան նուիրական այդ էջը անմոռանալի կը մնայ յաւէտ: Հայոց պայքարի փրկարիթը դարձաւ Մայիս 28ը: Մենք տիրացանք մեր երկրին եւ երբեք, ոչ մէկ ուժ չի կրնար մեր մէջէն հանել անկախութեան, ազատութեան գաղափարը: Ազատատենչ հայութիւնը աննկուն կը շարունակէ պայքարիլ իր անկախութեան համար: Ան որ կը պայքարի, կը յաղթէ:

ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ *(Երգ մը՝ Մուրատի համար)*

Սերաստացի խումբ մը հայրենակիցներ ազգային հերոս Մուրատի յիշատակը յաւերժացնելու համար, *Յառաջի* խմբագրութեան տրամադրած են 500 փրանքի մրցանակ մը:

Մրցման նպատակն է ժողովրդական երգի մը միջոցաւ ամփոփել Մուրատի փոթորկալի կեանքին դրուագները, սկսելով Կովտունէն մինչեւ Սեւ ծովը եղքնելը եւ Բագուի հերոսամարտին մէջ անոր նահատակութիւնը:

Միաժամանակ ոտանաւորի միւս տուները պէտք է ժամանակագրական կարգով պատկերացնեն անոր գործունէութիւնը Սասունի եւ Կովկասի մէջ:

Առաջին յաջող ոտանաւորին պիտի տրուի 300 փրանք, իսկ երկրորդին՝ 200 փրանք:

Գրադատ մարմնի գնահատութենէն վերջ, «Յառաջ»ի մէջ պիտի տպագրուին մրցանակի արժանացած ոտանաւորները:

Որպէսզի կարելի ըլլայ աւելի հնարաւորութիւն տալ մրցման մասնակցողներուն, գրադատ մարմինը իբրեւ վերջին պայմանաժամ՝ փոխանակ մայիս 15ի նշանակած է մինչեւ Յուլիս 31:

ԿԱՅԾԸ

Դեռ շատ պզտիկ, դեռ նիհար, դեռ չմեծցած չմպտած,
կայծն իմ անկախ հայրենի Արարատի լանջերուն,
Դիշեր մը մութ, չարաչուք, վառեր եկան եւ յանկարծ՝
Ամբողջութեամբ զայն առին ու նետեցին մէջ ծովուն:

Սակայն ջուրին մէջ ալ, այդ կայծը բորբ, տարաբախտ,
Աւելի շատ զօրացաւ, դարձաւ հրդեհ մը անհուն,
Որմէ այսօր կը ժայթքին բուռ բուռ կայծեր անընդհատ
Ու կը շաղուին մեր արեան, մեր հաւատքին, մեր հոգւոյն:

Հիմա կայծն այդ բոցավառ, հրաշագեղ, թանկագին,
Որ կը մնայ տարագիր մեզի, նման մեզի պէս,
Ոչ ոք պիտի կրնայ զայն խլել մէջէն մեր սրտին
Եւ ոչ ալ իսկ մահը դաժն պիտի կրնայ զատել մեզ:

Թող որոտան ամպեր սեւ, փայլակ կայծակ մէջ ըրդ մէջ,
Ու թող երկինք եւ երկիր բռնեն օձիք օձիքէ,
Սակայն վաղը այն նորէն արեւի պէս լոյս անշէջ
Պիտի փայլի մեր գլխուն՝ մեր լեռներուն արծաթէ ...

ԾԱՏՈՒՐ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1905 *Փետրուար 6ին Գանձակի եւ Գաքուի մէջ ծագեցան հայ-թաթարական ընդհարումներ, որոնք մասամբ արդիւնք էին ցարական իշխանութեանց գրգռիչ գործունէութեան: Այս կռիւներուն մէջ սպաննուեցան 232 հոգի, որոնցմէ 192 Հայ եւ 36 Թուրք, վիրաւորուեցան 185 հոգի՝ 66 Հայ, կողոպտուեցան 138 առեւտրական հաստատութիւններ, 108 հայկական եւ 30ը Թրքական:*

ՀԱՅԱՍՏԱՆ...
(ՅՈՒՇ ՄԸ ԱՆՑԵԱԼԷՆ)

Բ.

...ը կը զոնէինք խանու... մասնաւոր առջուին վը... պապարտիկ, քրտնած ... ծած փէշը: Եւ, սպի... ները ոլորած ցուլի մը ... պէս, ու գլանիկ երկայն ...:

...րծերու համար իր խոր... ներուն դիւրութիւններ ... ցոյց կուտար: Հայաս... տացած նոր լուրերը կը ... ու հանդստանալէ վերջ ... ցնէր փքոցին առջեւ.

...չս, փէշ՛, կը ձայնէր ... ռէն, ու դարձեալ կը ... երգի շատ սիրած հատ... ակ կրկնելով.

...մուտք, Հիւսիս եւ Հարաւ,
...ր բոլո՛ր, գէպի Հայաստան:

×

...րէները՝ կամ Յուլիսի ը...

...րծնները հասած էին ու ... Մենք ալ խումբով քա... էինք այդ աշխատանքին համար: Եւ, նուազագոյն երկու - երեք շաբաթ պիտի մնայինք, մինչեւ մեր արտերուն կարմրիլը:

Քեռին ինծի յանձնեց իր կարմիր նժոյգը, ու պատուիրեց, որ երկու-երեք շաբթուան մէջ հաւկիթի պէս պիտի շինէի անոր կռնակը:

Ես «Ասլանի» (ձիուն) վրայ կը գուրգուրայի իմ սեփականութեան պէս, ու ամէնէն լաւ տեղերը — աւաներու եզերքները, արտերուն թումբերը, եւ կամ լաւագոյն կանանչոտ խոտերը մէջ կ'արածէի զայն:

Ու Ասլանի կռնակը, օրէ օր, իսկապէս հաւկիթի մը ձեւը կ'առնէր, ու համեմ կը դառնար զի՛լ խրխնջալով, տեղէ տեղ:

Օրուան մէջ նուազագոյն երկու անգամ, անոր կլորցած կռնակին փակած, Քեռիին կը հանդիպէի, քանի մը վայրկեան զրոյցի ու Ասլանի տեսքով ուրախացնելու համար զինք:

Երբեմն չհասկ շուկային մէջէն կ'անցնէի, ամուր փակած Ասլանի կըլոր մէջք կռնակին, մէկ ձեռքիս անոր թեթեւ սանձը, ու միւս ձեռքովս բըռնած ոսկեգոյն ու երկար բաշը:

Թուրքերը, ամբողջ շուկայի երկու կողմերէն, ծուռ աչքով կը դիտէին մեր փառաշուք անցքը: Բայց ի՞նչ կրնային ընել, — հիմա մենք ալ Հայաստան ունէինք, եւ ես Հայաստանի պատանի զինուորներէն մէկն էի: Հետեւապար, ես ալ իրաւունք ունէի ձի հեծնելու ու խաղցնելու — կը մտածէի շուկային կամ թաղերէն անցած ատեն:

Օր մը նոյնիսկ, Ասլանի կռնակին վրայ տափած Քեռիին խանութին դռնէն ներս մտայ, ու ուղղակի քշեցի փքոցին առջեւ, աղուոր ծիծաղ մը պատճառելով իրեն:

— Մանչ, խե՛նթ տղայ, բռաւ ոտքի ցատկելով, ի՞նչ տղուր կ'ուտես: Կ'ուզես որ գիս թնդի՞լ տաս իմ ձիուս, որ ան քեզի մնայ: Հապա՞ եթէ փորձանք մը պատահէր քեզի, դռնէն ներս մտնելու ատեն:

— Քեռի՛—կ'ըսէի կատակով. եթէ գիտնամ Հայաստանի տեղը, ու ճամբաներուն ծանօթ, հաւատա, Ասլանի հետ մէկ գիշերուան մէջ հոն կը հասնինք:

— Հայա՞ն է՞ս ինչով պիտի դաս, խենթ մանչ, քալելո՞վ այդչափ երկար ճամբան:

— Դուն ուրիշ մըն ալ կը գնես, եւ անով կուգաս քեռիներն հետ:

— Լա՛ւ, այն ատեն ըսէ թէ որ կողմն է Հայաստան: Երդնես գիտե՞ս...

— Այո, մինչեւ հոն գիտեմ...

— Այն ատեն... Անկէ քիչ մը անդին... Այդ կողմով պիտի երթաս... հասկցա՞ր:

Ու կը ծիծաղէինք, կը հրճուէինք մեր հոգիներուն խորերէն:

Մեր աշխատանքը վերջացած էր: Ասլանը Քեռիին յանձնեցի, ու մենք գեղ վերադարձանք:

×

Յուրտ աշունը հասեր էր, եւ Հոկտեմբերի մէջ կը գտնուէինք:

Կ'ուշանար ու կ'ուշանար Հայաստան երթալու խնդիրը: Մեր յոյսը կտրած էինք այլեւս թէ՝ այդ ձմեռն ալ ծննդավայրի աւերակներուն մէջ պիտի անցընէինք:

Տխուր էր նաեւ մեր Քեռին, ու կորսնցուցած առաջուան զուարթութիւնը:

Անիկա Հայաստանի մասին տխուր լուրեր առած էր Ս. Քաղաքէն, բայց չէր ուզեր մեզի ալ յայտնել:

Ջորեպան Քէլ Պէքիրին քաղաք հասնելուն երկրորդ օրը, մենք դարձեալ դիմեցինք Քեռիին:

Իրարու ետեւէ ներս մտանք ու երեքնիս մէկ բերան, — Բարեւ Քեռի:

— Անծու բարին տղաք, պատասխանեց: Բայց հիւանդի մը խօսուածքէն տարբերութիւն չունէր իր խօսելու ձեւը:

— Ջորեպան Քէլ Պէքիրը եկա՞ւ, երէկ...

— Հա, եկաւ... երէկ իրիկուան եկաւ...

— Գիր բերա՞ւ Ս. քաղաքէն:

— Հա, բերաւ... բայց...

— Հայաստանի մասին ի՞նչ գրեր են: Գալ գարուն պիտի կրնա՞նք երթալ այլեւս:

Քեռին պատասխան չտուաւ մեր վերջին հարցումին ալ: Անիկա գրաղած էր հաստ գլանիկի մը շինութեամբ: Երկար փայլուն ծայրը տեղաւորելէ եւ վառելէ վերջ, պատասխանեց խոր տխրութեամբ:

— Մանչերս, «Քոն Կոռան» (Քեմալական շարժում), Հայաստանը չի ճանչնար եղեր... Հայաստանի դէմ պատերազմ յայտարարեր է... Այսպէս գրած են Ս.էն:

Քարս ու մնացինք այս անակնկալ, մահասու լուրին առջեւ: Յանութին առիքը վար՝ ու յատակն ալ վեր դարձած կ'երեւար մեր աչքերուն:

Բայց, այդ օրը Քեռին մեզ յուսադրեց դարձեալ, ու գեղ ղրկեց սակլցնելով.

— Հոգ մի ընէք մանչերս: Ես բոլորովին յոյսս չեմ կտրած... Աստուած մեծ է:

Շուտով առատ ձիւն նստաւ ամէն դի, ու Ջորեպան Քէլ Պէքիրն ալ Ս. քաղաք չկրցաւ երթալ մինչեւ գարուն:

Յաջորդ գարնան, Ջորեպան Քէլ Պէքիրի բերած գիրին մէջ գրուած էր թէ, յոյս չկար որբերը Հայաստան փոխադրելու:

Ու մէկ-երկու տարուան մէջ, որբերուն [illegible] որբանոցները Ս. քաղաքէն, եւ, փոխանակ Հայաստանի [illegible] ղրկուեցան օտար երկիրներ:

Շատ չանցած, ու մեր պատանեկան խումբն ալ [illegible] Ֆրանսա:

Որ մենք մեր [illegible] Քեռին...

Շատ տարիներ չանցած, կարդացինք ու [illegible] Հայաստան [illegible] պատմութիւնը:

Մեր պատանիներէն խումբ մը [illegible] ղրկեցին [illegible]:

Անոնք Հայաստան մեկնեցան քանի մը տարի առաջ, ու մեր այն օրերու երազը [illegible] կը կարծէինք:

Իրենց առաջին նամակները խանդավառութեամբ լեցուն էին...

Երկրորդ նամակը շատ կարճ էր ու աղօտ...

Երրորդը չգրեցին այլեւս...

Եւ [illegible], մենք վստահ ենք որ պիտի յաղթանակէ մեր պայքարը:

Կեցցէ Հայ ժողովուրդը: Կեցցէ Հայաստան:

Ն. ԳԱՅԼ

(Վերջ)

Ֆրանսայի պաշտօնեաներուն ամէնօրեայ ճնշումներուն պատճառաւ յառաջ եկած է։ Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաները ամէն միջոցի կը դիմեն, որպէսզի Թուրքերը մեծամասնութիւն չկազմեն։ Նոյնիսկ Թուրքերուն անունները ուրիշ ցանկերու մէջ կը գրեն։

Թուրքիայէն 100ի չափ Հաթայցիներ հասան Ալեքսանտրէթ իրենց ազգ. պարտականութիւնը կատարելու համար»։

Ուրիշ Թրքական թերթի մը կը հեռագրեն Անտիոքէն.—
«Զինեալ ոստիկաններ եւ զինեալ պահակներ մօրակ ի ձեռին փողոցներուն մէջ կը շրջին, ընտրութեանց նախօրեակին բնակչութիւնը ահաբեկելու համար։

Ռէյհանիէի արձանագրութեանց շրջանակը եկող քիւրտ եղբայրներ(!) արձանագրութեանց դիւանին առջեւ յարձակում կրեցին։ Իթթիհատականներու կողմէ պէնքերով եւ մանաւանդ դաւազաններով զինուած 12 հոգինոց հրոսախումբ մը Թրքական ցանկին մէջ արձանագրուիլ ուզող Քիւրտերուն վրայ յարձակելով 4 հոգի ծանրապէս վիրաւորեցին։ Միւս Քիւրտերն ալ դաւազանի հարուածներով խոշտանգուեցան։ Հոն գտնուող 20 զինուորներ անտարբեր հանդիսատես եղան այս տեսարանին»։

Ամերիկայի ռուսական դեսպանին ճառը

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ ռուսական դեսպանը քաղաքական ճառ մը խօսելով, ի մէջ այլոց յայտարարեց.

— Մենք մեր սկզբունքներն ունինք եւ ամուր կապուած ենք մեր դաշնագիրներուն։ Միշտ հաւատարիմ պիտի մնանք այդ սկզբունքներուն եւ Դաշնագիրներուն։ Պատրաստ ենք, Ֆրանսայի հետ, պաշտպանելու Չեխոսլովաքիան՝ երբ յարձակում կրէ։ Պատրաստ ենք պաշտպանելու նաեւ Ֆրանսան։ Ու թերեւս հրաւիրուինք պաշտպանելու այլ մեծ պետութիւններ։ Չենք ուզեր մեկուսանալ՝ քաշուելով միջազգային վէճերէն։ Նախայարձակ պետութեանց հանդէպ կորովի դիրք մը մը բռնելով միայն կարելի է խաղաղեցնել միջազգային սպառնալից կացութիւնը։ Չեխերու կորովի ընթացքը քաջալերական ազդակ մըն է, որ ցոյց կուտայ թէ ի՛նչպէս պէտք է շարժիլ յարձակողական տրամադրութեանց դէմ։ Երբ վերջ գտնէ կարգ մը պետութեանց թմրութիւնը կամ ջղայնութիւնը, վերջ կը գտնէ նաեւ խաղաղութեան սպառնալիքը,— մենք ատոր է որ կը ձգտինք։

Անգլիա եւ Թուրքիա շատ բարեկամացան

Լոնտոն խոստացաւ յայտ կրկնել

Գրեցինք թէ Անգլիա 16 միլիոն ստերլինի փոխառութիւն մը ըրաւ Թուրքիոյ։ Այս լուրը խանդավառ արտայայտութիւններու ծնունդ տուաւ Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ։

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ վարչապետ Չէմպըրլէն խորհրդարանին պաշտօնապէս հաղորդեց որ բրիտանական կառավարութիւնը, 16 միլիոն ստերլինի վարկ մը բանալով Թուրքիոյ, 6 միլիոնը երկրին սպառազինութեան յատկացուելու պայմանով, այդ առթիւ երկու համաձայնութիւն կնքեց Էնկիւրիի կառավարութեան հետ։

Առաջին համաձայնութեամբ՝ Թրքական կառավարութիւնը կ'ընդունի Անգլիայէն գնել մարտանաւ եւ ռազմանիւթ, երկրորդ համաձայնութեամբ՝ բրիտանական ապրանքներ պիտի ներածուին դէպի Թուրքիա։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՑ, Փարիզի ռուսական դեսպանը Մոսկուա մեկնեցաւ, այս առթիւ յայտարարեց թէ պիտի վերադառնայ 15 օրէն։

ՍՊԱՆԻՈ-ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ սահմանին վրայ, Սէրպէր կայարանին ռմբակոծութեան հետեւանքով, Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց բողոք ներկայացնել՝ անհրաժեշտ քննութիւնները կատարելէ վերջ։

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ յանձնաժողովին աշխատանքներուն մասին խօսելով, «Էօվր»ի խմբագրուհին Տիկին Ժընըվիեւ Թապուի կը գրէ թէ գերմանական եւ իտալական ներկայացուցիչները եթէ համաձայնեցան ռազմանիւթ չղրկելու մասին՝ պայմանով որ փակուի Ֆրանսական սահմանագլուխը, պատճառն այն է որ իրենց շատ սուղի նստաւ ռազմանիւթ ղրկելը։ Մնաց որ մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ ամբարած են Մարոքի մէջ, Ֆրանքոյի հաշւոյն։

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորին եւ Թագուհիին այցելութեան առթիւ, Փարիզի մէջ ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ ապահովութեան համար։ Փարիզի մէջ բնակութեան միջոցին, անոնց այցելութեան ճամբաներուն վրայ ամէն բնակարան ու վաճառատուն խուզարկուեցաւ, մաքրելու համար «ժամբէններէ»։ Այցելութեան ճամբաներուն վրայ բնակարաններու բնակչութիւնը արտօնագիր պէտք է ստանայ։

ԿԱԶԷԹ ՏԸ ԼՕԶԱՆ կը գրէ թէ գերմանական թերթ մը, խօսելով Մեծագոյն Գերմանիոյ մասին, Զուիցերիոյ մէկ կարեւոր մասն ալ կը դնէ անոր սահմաններուն մէջ, իբրեւ գերմանական բնակավայր։

ՍՈՒՏ ԼՈՒՐԵՐ տարածուած ըլլալով կարգ մը օտար թերթերու կողմէ, — իբր թէ Ֆրանսայի ընդհ. սպայակոյտը պատրաստած է ծրագիր մը՝ զինուորական արշաւանք մը կատարելու համար Սպանիոյ մէջ եւ ռազմանիւթ հասցնելու համար Սպանիոյ կառավարական բանակին,— պատկան իշխանութիւնը բացարձակապէս կը հերքէ նման զրոյցները։

ՖՐԱՆՔՕՅԻ բանակը յարձակողականի սկսաւ Թէրուէլ-Վալենցիա ճամբուն վրայ,— ապստամբները կը տիրապետեն իրենց օդանաւային ուժով եւ հրասայլերով։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ նոր դահլիճը, որ, ինչպէս գրեցինք, զինուորականներէ կը բաղկանայ առաւելապէս, իր առաջին նիստին մէջ որոշեց շարունակել չինական պատերազմը մինչեւ վերջնական յաղթանակ։

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորը հեռագրով շնորհաւորեց Աթաթիւրքի ծննդեան տարեդարձը։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ զօրքը քաշուեցաւ չեխական սահմանագլուխէն։ Հէնլայն երկրորդ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Չեխոսլովաքիոյ վարչապետին հետ։ Որոշ մեղմացում մը կը նշմարուի երկու երկիրներու յարաբերութեանց մէջ։ Կէօպէլս նոր ճառ մը խօսելով խաղաղութեան մասին կը խօսի։

ՖՐԱՆՍ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ իր աշխատանքները կը վերսկսի այս երեքշաբթի,— հարցապնդում եւ վիճաբանութիւն տեղի պիտի չունենայ, կառավարութեան կողմէ կարճ զեկոյց մը պիտի տրուի արտաքին քաղաքականութեան եւ Ֆրանսայի օդանաւային ուժին մասին, յետոյ հաւանական կը նկատուի որ Խորհրդարանը դարձեալ արձակուրդ ստանայ մինչեւ Նոյեմբեր։

«ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ» Ֆրանսական նոր եւ արդիական զրահաւոր մը ծով կ'իջնէ վաղը, Սէն-Նազէրի մէջ։

Այրի Տիկին Մ. Մանդինեանց եւ զաւակունք եւ իրենց պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝

ԲԺԻՇԿ ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱՆԴԻՆԵԱՆՑԻ

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ Լօզաննայի (Զուիցերիա) մէջ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳՐՕՇԱԿԱՆՑԻ Ցանձնախումբի ժողովը Մայիս 30 երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ծանօթ ճաշարանին։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Ֆուայէ տը Թէաթրի վերնայարկի սրահին մէջ.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.- 4 Յունիս, Շաբաթ գիշեր
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ.— 5 Յունիս, Կիրակի գիշեր
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ.— 5 Յունիս, Կիրակի ցերեկ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— 12 Յունիս, Կիրակի ցերեկ
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս

Այս հանդէսներուն մէջ կը խօսի

ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԱՆԻԷՌԻ մէջ 4 Յունիս. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

ՊԱՆԵԷՕ ՔՕՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր

ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Երիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։
Կը խօսի Դոկ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ
25 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ՍԱԼ ԿԱՎՕՅԻ մէջ։

Գ. Թորոս Սարեան (Սէօլէօզցի), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սարեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Օհաննեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Փափազեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Սարեան եւ զաւակունք (Ֆիլիպէ), Տէր եւ Տիկին Անկին Բիլեան եւ զաւակը (Ֆիլիպէ), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Վարդանեան եւ զաւակունք (Ֆիլիպէ) եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, քրոջ, հարսին եւ ազգականուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՍԱՐԵԱՆԻ
(ԷՕՏԷՕՄԻՇՑԻ)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Մայիս 27ին, 36 տարեկան երիտասարդ հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Կիրակի, 29 մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին Hôpital Cochinի մէջ, 12, Rue de la Santé (մէթրօ Glacière), ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Thiaisի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ընկալել իբր այդ ճանչնալ։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dumeril — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Chèque Postal Paris 1678 - 63

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՄԱՅԻՍ MARDI 31 MAI 1938

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3744

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Եթովպիոյ պատերազմը յիշատակելի անկիւնադարձ մը կազմեց Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց համար։

Ցեղապատերազմեան վէճերը կարգադրուած էին արդէն Լօզանի չարաբաստիկ դաշնագրով։ Մուսուլի կնճիռն ալ ի վերջոյ լուծուած ի նպաստ Անգլիոյ, որ իր արտաքին գործերու նախարարին՝ Լորտ Քըրզընի բերնով հայկական արիւնը սակարկութեան նիւթ դարձուցած էր յիշեալ դաշնագրի բանակցութեանց առեն, յետին նպատակ ունենալով քարիւղի հորերուն սեփականացումը։ Այդպէս ալ եղաւ․ քարիւղը յաղթեց արիւնին․ «հայկական օջախ»ի համեստ ծրագիրն անգամ ջուրն ինկաւ․ ու մինչ ուրիշներ մեր արիւնը շահագործելով հարստութիւն ապահովեցին, մենք դարձանք թափառական ու հայրենազուրկ։

Անկէ ի վեր Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները հետզհետէ դարձան բարեկամական։ Անգլեւռուս հին մրցակցութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ՝ կրկին գլուխ ցցեց։ Ու այսօր արդէն կը տեսնենք որ խորհրդային ազդեցութիւնը իր տեղը տուած է անգլիականին։

Եթովպիան գրաւելով ի հեճուկս Մեծն Բրիտանիոյ, Իտալիա մեծ վտանգ մը կը դառնար անգլիական շահերուն համար՝ Միջերկրականի մէջ եւ բրիտանական կայսրութեան ճամբաներուն վրայ։

Թուրքիա իր աշխարհագրական դիրքով մեծագոյն զինակիցը կրնար ըլլալ Անգլիոյ՝ ընդդէմ իտալական վտանգին։ Թուրքը սիրաշահելու եւ զայն իր քաղաքականութեան առանցքին մէջ առնելու համար։ Անգլիա չվարանեցաւ իր Թագաւորը մինչեւ Պոլիս՝ Աթաթիւրքի ոտքը ղրկելու։

Անգլիա նոյնպէս հիմնական փոփոխութիւն մտցուց Նեղուցներու մասին իր հետապնդած քաղաքականութեան մէջ։ Դեռ երէկ Լօզանի մէջ խորհրդային պատուիրակութեան հետ թշնամանալու գնով, Թուրքիոյ կը պարտադրէր Նեղուցներու ապազինումն ու միջազգային յանձնաժողովի մը հսկողութեան ենթարկումը։ Մոնթրէօյի վեր իվայր հրէնց ամէն բան։ Ու այսօր Նեղուցները զարձեալ ամրացուած են՝ անգլիացի մասնագէտներու հսկողութեան տակ, անգլիական սպառազինումներով։

Անկէ իվեր անգլիական աջակցութիւնը Թուրքիոյ՝ աւելի յայտ համեմատութիւններ ստացաւ։ Թրքական նաւատորմին կառավարիչ մասը Մարմարայէն փոխադրուեցաւ Իզմիրի շրջանը, ուր եւ կը մնայ ցարդ։ Անցեալ տարի թրքական տորմիղի մը Մալթա այցելութիւնը աւելի եւս ամրապնդեց երկու երկիրներու բարեկամական գործակցութիւնը Միջերկրականեան ջուրերուն մէջ։

Անգլիական դրամագլուխով Գարապիւքի մէջ բացուեցաւ մետաղագործական մեծ գործարան մը անգլիացի ճարտարագէտներու խնամքին տակ։

Այս բոլորէն վերջ, ահա՛ նոր փոխառութիւնը, զոր Անգլիա կը կատարէ Թուրքիոյ, աջակցելու համար անոր եռամեայ հանքային ծրագրին։ Մայիս 27ին Լոնտոնի մէջ կնքուած երեք համաձայնագիրներով, Անգլիա Թուրքիոյ փոխ կուտայ 16 միլիոն անգլիական ոսկի (շուրջ երեք միլիառ Ֆրանք)։

Տասը միլիոն ոսկին երաշխաւորուած է արտաքին առեւտուրի պաշտօնատան կողմէ։ Այս գումարով Թուրքիա մինչեւ 1940ի վերջը Անգլիայէն պիտի գնէ զանազան մեքենաներ եւ ապրանքներ՝ որոնք անհրաժեշտ են Անատոլուի հանքերը շահագործելու համար։ Այս գնումներուն փոխարէն թրքական կառավարութիւնը պիտի տայ գանձատոմսեր, 10 տարուան պայմանաժամով եւ հարիւրին 5ուկէս տոկոսով։ Այս գանձատոմսերը իբրեւ գրաւ պիտի ընդունուին անգլիական տուներուն կողմէ։ Թուրքիայէն Անգլիա ներածուելիք ապրանքներուն վաճառումէն գոյացած դրամը պիտի կեդրոնացուի Օսմանեան դրամատունը, որ այդ գումարով պիտի վճարէ գանձատոմսերուն փոխարժէքը։ Տարեկան կէս միլիոն ոսկիի ապրանք միայն պիտի ներածուի Թուրքիայէն Անգլիա։

Մնացեալ վեց միլիոն ոսկին պիտի յատկացուի Թուրքիոյ սպառազինման։ Այս գումարը պիտի երաշխաւորուի ուղղակի անգլիական կառավարութեան կողմէ։ Թուրքիա մասնաւորապէս ճարտանաւերու եւ ռազմանաւերու գնման պիտի յատկացնէ այս դրամը, այսինքն իր ազգային պաշտպանութեան։

Թուրքիա պատերազմէն վերջ բոլորովին նոր քաղաքականութեան մը կը հետեւի։ Օսմանեան կայսրութեան օրով բազմաթիւ օտար ընկերութիւններ երկաթուղային, հանքային եւ այլ մենաշնորհներ ունէին։ Նոր Թուրքիան ազգայնացուց այդ բոլորը, երկրին անկախութիւնը աւելի հաստատ հիմերու վրայ դնելու եւ օտար պետութեանց քաղաքական ազդեցութենէն զերծ մնալու համար։ Նոյն պատճառներով զարկ տուաւ տեղական ճարտարարուեստին։

Նոր փոխառութիւնով, Թուրքիա մէկ կողմէ զարկ պիտի տայ հանքերու շահագործման, միւս կողմէ պիտի զօրացնէ իր նաւատորմը։

Անգլիա, ուրեմն, դարձեալ կը ներկայանայ իբրեւ հովանաւոր Թուրքիոյ։ Միայն իտալական վտանգը չէ այս քաղաքականութեան տուն տուողը։ Կայ նաեւ գերմանական վտանգը։ Գերլին — Հռոմ առանցքը իր ներկայ զօրաւոր դիրքով տեւական փորձանք մը կրնայ ըլլալ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ՝ անգլիական շահերուն համար։

Արդէն Գերմանիա տարիներէ ի վեր տնտեսապէս գերիշխան դիրք ունի Թուրքիոյ մէջ։ Տարեկան աւելի քան 50 միլիոն թրքական ոսկիի (մօտաւորապէս մէկուկէս միլիառ ֆրանք) ապրանք կը գնէ Թուրքիայէն եւ կարեւոր պարտք մը ունի դեռ։ Այդ պարտքը գանձելու համար, վերջերս Թուրքիա երկաթուղային կազմածներու կարեւոր ապսպրանք մը տուաւ Գերմանիոյ։

Այսպէս թէ այնպէս, Թուրքիա այսօր ի պատուի է ամէն ճա-

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌԻՒՇՏԻ ԱՐԱՍ ԿԸ ՊԱՐԶԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ալեքսանտրէթի հարցը Էնկիւրէի Խորհրդարանին մէջ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն․—

Թուրքիոյ արտաքին գործավարութեան պիւտճէին քննութեան առթիւ, թունդ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Ազգ․ Մեծ Ժողովին մէջ։ Ամպիոն բարձրացան բազմաթիւ երեսփոխաններ, որոնք, յաճախ խիստ բառերով, քննութեան առին Ալեքսանտրէթի Սանճաքին կացութիւնը։ Ամէնէն վերջ խօսք առաւ արտաքին գործավարը, Ռիւշտիւ Արաս։

Ցայտաքարելէ ետքը, թէ Սանճաքը «ամբողջացուցիչ հողամաս մըն է, մայր - հայրենիքէն դուրս ինկած, որ ունի թրքական մեծամասնութիւն, թրքական կազմակերպութիւն եւ թրքական մշակոյթ», գործավարը շեշտեց որ այդ հողամասը կը կազմէ Թուրքիոյ մէկ կարեւոր մասին ապահովութեան բանալին։

Ռիւշտիւ Արաս, այնուհետեւ, պատմականն ըրաւ այն բանակցութեանց, որոնք տեղի ունեցան, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, 1921էն ի վեր, յետոյ վերադառնալով այժմեան դէպքերուն՝ շեշտեց թէ իր կառավարութիւնը քանիցս ֆրանսական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած է Սանճաքին կացութեան վրայ։ Եւ այս առթիւ աւելցուց, թէ առաւօտուն հեռագիր մը ստացած է Փարիզի թրքական դեսպանէն, որ կը հաղորդէր թէ Ժորժ Պոնէ, «որ անձնապէս հին ու թանկագին բարեկամ մըն է Թուրքիոյ», գրաւոր հաստատած է այն խոստումները, որոնք կատարուած էին արդէն բերանացի։

Ուստի Ռիւշտիւ Արաս խնդրեց երեսփոխաններէն, որ կարճ կապեն իրենց հարցապնդումները, որովհետեւ «իրենց պաշտպանած դատին եւ իրաւունքներուն վրայ վստահ մարդոց յատուկ պաղարիւնով եւ համբերով՝ կը յուսացուի ձեռք բերել սպասուած արդիւնքը, որ շօշափելի ձեւ մը կը ստանայ քանի մը օրէն»։

Թուրքիոյ միջազգային յարաբերութիւնները

Ռիւշտիւ Արաս, այս յայտարարութիւններէն վերջ, անցաւ միջազգային կացութեան եւ ըսաւ թէ հետզհետէ կ'ամրանայ դիրքը զոր Թուրքիա կը գրաւէ օտար ազգերու միջեւ։

— «Արեւելեան Միջերկրականի մէջ, Սեւ ծովուն մէջ, Պալքաններուն մէջ, արեւմտեան Ասիոյ մէջ, ամէն տեղ մենք կը գործենք մեր դաշնակիցներուն եւ խաղաղութեան սատար մեր բարեկամներուն հետ միասնաբար։ Խորհ․ Միութեան հետ մեր յարաբերութիւնները կը շարունակուին առաջին օրերու սրտակցութեամբ։ Հետզհետէ աւելի բարեկամական կը դառնան մեր յարաբերութիւնները արեւմտեան պետութեանց հետ։ Այսուհանդերձ, Ֆրանսայի հետ մեր յարաբերութիւնները, ինչպէս յայտարարեց Աթաթիւրք, կապուած են Սանճաքի հարցին զարգացման հետ։ Մասնաւորաբար նախանձելի ճամբու մը մէջ կը գտնուին անգլեւթրքական յարաբերութիւնները, որոնք աւելի եւս ամրացան առեւտրական եւ ելմտական վերջին դաշինքներուն կնքումով։ Մոնթրէօյի համաձայնութեան յարումով, Իտալիա փաստ մը կուտայ Էնկիւրիի եւ Հռոմի միջեւ զարգացող յարանճուն բարեկամութեան։ Երբեք դադրած չենք լաւ յարաբերութիւններ մշակելէ Գերմանիոյ հետ, եւ յոյս ունինք աւելի զարգացնելու այդ յարաբերութիւնները տնտեսական գետնի վրայ, շնորհիւ այն առեւտրական բանակցութեանց, որոնք պիտի սկսին ի մօտոյ»։

Գործավարը յետոյ յիշեց իր ճամբորդութիւնը դէպի Եգիպտոս, ինչպէս եւ իր այցելութիւնը, վարչապետ Ճէլալ Պայարի հետ, Եուկոսլաւ եւ յոյն «դաշնակիցներուն մօտ», — այդ այցելութեան առթիւ «պալքանեան դաշնակիցները իրար կապող անքակտելի կապերուն ի վկայութիւն՝ եղբայրական յուզիչ արտայայտութիւններ եղան»։ Դարձեալ, յիշելէ վերջ «բարեկամ եւ հարեւան Պուլկարիոյ» իր տուած այցելութիւնը, թուրք գործավարը յայտարարեց թէ այս աշնան պիտի այցելէ «դաշնակից Ռումանիա», յետոյ Պուտափէշթ։ Ամէնէն վերջ ըսաւ․— «Մենք պիտի շարունակենք քալել արտաքին քաղաքականութեան այս ճամբուն մէջ, որուն կը հետեւինք երկար տարիներէ ի վեր, եւ որ սկիզբ կ'առնէ մեծ պետին՝ Աթաթիւրքի ներշնչումէն ու թելադրանքէն, քաղաքականութիւն մը որ ներքին եւ արտաքին ճակատներու վրայ գրաւեց բովանդակ աշխարհի համակրանքն ու վստահութիւնը»։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԷՋ

Թուրքերը ճող կը կորսնցնեն

Անտիոքէն կը հեռագրեն․—

Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ կացութիւնը միշտ լարուած կը մնայ։ Ուրբաթ օր պատահեցան նոր յարձակումներ, որոնց զոհ գնաց Ալեւի մը, Հարպիէ գիւղէն, — նոյն յարձակումներուն հետեւանքով՝ վիրաւորուեցան նաեւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ․ էջ)

կասի վրայ։ Մեծ ու փոքր պետութիւնները իրարու հետ կըմրցին՝ սիրաշահելու համար զայն։ Նոյնիսկ այս երկրին մէջ բարեկամական տրամադրութիւն կայ անոր հանդէպ, հակառակ Սանճաքի անցուդարձերուն, որոնք պարզապէս հակաֆրանսական են եւ կարծուածէն աւելի ծանրակշիռ հանգամանք կը ներկայացնեն։

Սակայն եւ այնպէս, պետութեանց միակ առաջնորդող սկզբունքը շահն է։ Անգլիա իր շահուն համար է որ մօտեցած է Թուրքիոյ։ Բայց ո՞րն է այն քաջը որ պիտի համարձակի ըսելու թէ բան մը շահած է Անգլիոյ բարեկամութենէն։

Մօտիկ ապագան ցոյց պիտի տայ թէ ինչ պիտի արժէ Թուրքիոյ՝ Անգլիոյ այս նոր բարեկամութիւնը։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑՈՒԴԻԹԻՆ ՀԱՄԱՐ

Լուրը, զոր տուաւ Ցառաջ՝ Պէռնշթայնի եւ Գուստէյի մենամարտին մասին, իր հետաքրքրական կողմերն ունի եւ կ'արժէ պատմել սկիզբէն, խորհրդածելու համար ետքէն։

Պէռնշթայն թատերախաղ մը գրած է Ցուդիթի կեանքէն․— Այս աղջիկը, ինչպէս կը յիշէք, նոյնպէս հերոսուհի մըն է, որ, Քրիստոսէ առաջ չեմ գիտեր ո՛ր թուականին, իր հայրենակիցները փրկելու նպատակով՝ յանձն կ'առնէ դուրս ելլել պաշարուած քաղաքէն եւ իր գեղեցկութիւնը ծախել թշնամի բանակներու հրամանատարին։ Արդարեւ, Ցուդիթ կը յաջողի մտնել զօրավար Հողոփեռնէսի վրանը, եւ խենթեցնող մահճառօնէ մը վերջ՝ երբ հրամանատարը, բոլորովին յոգնած ու պարտուած, կը քնանայ իր բազուկներուն մէջ, սուրով կը կտրէ անոր գլուխը։ Քաղաքը փրկուա՛ծ էր։

Ցուդիթ, սակայն, կրնա՞ր երեւակայել, որ դարեր ու դարեր վերջ՝ գրագէտ մը թատերախաղի պիտի վերածէ գիշերուան մը իր կեանքը, այնքան եղերական, ներկայացնելու համար փարիզի ժողովուրդին, (ես կարդացած չեմ Պէռնշթայնի Ցուդիթը, բայց կ'ենթադրեմ որ ա՛յս է իր «փասպուլա»ն)։ Թերեւս Ցուդիթի վրդովուած հոգին էր, որ եղերական վախճան մը տուաւ նաեւ Քոմէտի Ֆրանսէզի ներկայացումին։

Այսպէս, երբ Քոմէտի - Ֆրանսէզի տնօրէնը, Պուտէ, կ'աշխատէր բեմադրել Ցուդիթը, Պէռնշթայն գտնացուցիչ չգտաւ ներկայացման եղանակը, եւ արգիլեց։ Պուտէ, բեմական յարդարանքի համար կատարուած ծախսերուն փոխարէն, պահանջեց 6000 ֆրանք, եւ 1 ֆրանք ալ … վնասուց հատուցում։ Պէռնշթայն դրկեց այդ դրամը, իբրեւ իր կողմէ «նուէր», եւ թերթի մէջ հրատարակեց նամակ մըն ալ, պատասխանելու համար Պուտէի, թէ Քոմէտի - Ֆրանսէզի տնօրէնին կողմէ իր ընթացքին մասին արտայայտուած կարծիքը, լաւ կամ գէշ, արժէք չի ներկայացներ, քանի որ նոյն տնօրէնը, ուրիշ առթիւ, խոր հիացում յայտնած է իր մասին, նոյնիսկ երախտագիտութիւն իր կատարած փոքրիկ ծառայութեանց փոխարէն։ Պուտէ պատասխանեց, նոյնպէս մամուլով, թէ ճիշդ է որ խոր հիացում ունէր Պէռնշթայնի մասին՝ երբ դեռ այնքան խոր չէր իր ծանօթութիւնը, — հիմա որ խորապէս կը ճանչնայ, շա՜տ նուազած է հիացումը։

Վա՜յ … ։ Հրաւէր մենամարտի։

Փուշի վրայ են լրագրողները։ Մանաւանդ ամերիկեան թերթերու թըղթակիցները։ Դիպէրը կը լուսցնեն մենամարտի տեղաւորներուն դրան առջեւ, յուզէպի շպարցնելու վանելի եւ հետեւելու կարենալու։ Էադիանեպապէս մութ նուաճած կը կատարուին մենամարտները, բայց որովհետեւ բառին մարդ են ոսոխները, մենամարտը կը կատարուի մինչեւ ցերեկին եւ սուրով։ Ամբողջ բաղը սուրի վրայ է, եւ մենամարտին հանգիստութեանց այնքան շատ են, որ վարիչը կը ստիպուի քըշքըշ ըսել երբեմն։ Լրագրողներէն ոմանք ծառերու, ոմանք ալ տանիքներուն վրայ բարձրացած՝ կը լուսանկարեն ամբողջը։ Պուտէ կարճ է հասակով, բայց ժիր եւ արտաւ՝ կ'աշխատի սուրը խօթել հակառակորդին կուրծքին մէջ, մինչ Պէռնշթայն, երկարահասակ, պաղարիւնով կը կտրէ Պուտէի հարուածները եւ յանկարծ սուրը կը մխէ հակառակորդին ուսը։

Վկաները եւ բժիշկները կ'արգիլեն շարունակել, հակառակ Պուտէի ցանկութեան։ Քոմէտի Ֆրանսէզի տնօրէնը կը բացագանչէ, — «Թատրոնի մը բեմին վրայ տեսնուած մենամարտէն տարբերութիւն չունեցաւ ասիկա, բացի որ շարունակենք»։

Թող չտուին եւ վերջ գտաւ մենամարտը։

Այժմ խօսքը մե՛րն է։ Բայց համբերութի՛ւն մինչեւ վաղը։

ԱՐԱԶ

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Փորթ ա'Իթալիի Կ․ Խաչի անդամուհիներէն, (մանրամասնութիւնները յաջորդով)	136
Մայիս 21ի գումարը	610
Ընդհ․ գումար	746

ՆՈՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հավաս կը հեռագրէ Մոսկուայէն թէ համաձայն Երեւանէն հասած տեղեկութիւններու, գնդակահարուած է Հայաստանի մետաքսի ճարտարարուեստի ընկերութեան տնօրէնը, Կամոէկ (Կամոյեանց?), այն ամբաստանութեամբ թէ «խափանարարութիւն ըրած է մետաքսի արդիւնաբերութեան մէջ, կապուած ըլլալով իտալական եւ ճափոնական լրտեսական կազմակերպութեանց հետ»։ Դատավարութեան ընթացքին հաստատուած է որ Կամոէկ խափանարարութիւն կ'ընէր 1931էն ի վեր, այսպէս փճացնել տուած է 600,000 թթենի եւ ջերմի մակարոյծներով վարակուած հունտ բաշխած է ջերմապահներուն, Խորհ․ Միութեան տնտեսութեան պատճառելով քանի մը միլիոն րուբլի վնաս։

Իրեն մեղսակից ունէր երկու հոգի, մէկը կին մը, Հեղինէ Մարգարեան, որ դատապարտուեցաւ 25 տարուան բանտարկութեան, եւ ուրիշ պաշտօնեայ մը որ դատապարտուեցաւ տասը տարուան բանտարկութեան։

«Խորհ․ Հայաստան» (12 մայիս) կը հաղորդէ նոր գնդակահարութիւն մը եւս․ …

«Գորիսի շրջանին պետական պաշտօնատուներուն մէջ բոյն դրած էին տրոցկիստ - դաշնակցական - նացիոնալիստ թափթփուքներ, Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Գորիսի շրջանի քարտուղար, արկածախնդիր, Մանուէլ Գարանիկեան, Գորիսի շրջգործկոմի նախագահ, Դաշնակցական, Մակար Աղաբաբեան, օգնականը՝ Գրիգոր Աւագեան, մեքենատրակտորային կայանի տնօրէն Աղասի Մարտիրոսեան, գիւղատնտես Հմայեակ Սուքիասեան, խնձաշարժներու կայանի տնօրէն Թուրէն Դոխոյեան։ Սրիկաները վերջին տարիներէ ի վեր խափանարարութիւն կը կատարէին շրջանին մէջ, հսկայական վնաս հասցնելով խորհ․ տնտեսութեան։ Այսպէս Քարահունջ, Խնձորեսկ, Մազանջուղ, Կորնիձոր եւ Քարաշէն գիւղերուն մէջ երկու - երեք տարուան ընթացքին մեծ վնաս հասցուցած են բերքին, առանց քաշուելու ահաբեկելով գիւղացի քննադատողները»։

Դատարանը գնդակահարութեան դատապարտեց Գրիգոր Աղաբէկ Աւագեանը, տասը տարի բանտարկութեան՝ Աղասի Խաչատուր Մարտիրոսեանը, վեց տարի բանտարկութեան՝ Հմայեակ Վարդան Սուքիասեանը, հինգ տարի բանտարկութեան՝ Մանուէլ Գարանիկեանը, վեց տարի բանտարկութեան՝ Մակար Աղաբաբեանը, չորս տարի բանտարկութեան՝ Թուրէն Դոխոյեանը։

Բոլորին գոյքերը գրաւուած են պետութեան հաշւոյն։

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն թէ բեռնաքարձ հակայ կառք մը, Տիարպէքիրի մօտ, վտանգաւոր ուղեդարձի մը վրայ չկարենալով պահել ղեկը, գահավիժեցաւ 200 մեթր խոր անդունդի մը մէջ։ 16 գործաւորներ կային բեռնակառքին մէջ, բոլորը փշուր - փշուր եղան։

ԵՐԿՈՒ ԲԱՌԵՐ, — ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ

1918 Մայիս 28ին Հայաստանը յայտարարուեցաւ «անկախ», իսկ 1919 Մայիս 28ին «Միացեալ եւ Անկախ»։ Բառերուն իմաստ եւ բովանդակութիւն տալ գիտցող մէկու մը համար, տարբերութիւնը պարզ է եւ որոշ այս երկու յայտարարութիւններուն միջեւ։

Երկու բառեր, երկու անջատ հասկացողութիւններ միացուած կը ներկայացնեն ոչ միայն Դաշնակցութեան քաղաքական հանգամանքը, այլ նաեւ Հայու որ կը հաւատայ թէ իր ժողովուրդը մէկ ազգութիւն կը ներկայացնէ երկրի մէջ թէ դուրսը եւ թէ այդ ազգութիւնը պէտք է որ ունենայ իր հայրենիքը իր սեփական հողերուն վրայ։

Քաղաքականութիւնը միայն իբրեւ վարդապետութիւն եւ տեսական ըմբռնում չնկատող մէկը երբ ուզէ գործնականօրէն պատկերացնել այդ երկու բառերով սահմանուած Հայաստանի վիճակը, անխուսափելի կերպով ինքզինքը կը գտնէ սա հարցումներուն առջեւ։

Կարելի՞ է ըլլալ Հայաստանը միաժամանակ թէ՛ անկախ եւ թէ միացեալ. եթէ կարելի չըլլայ միաժամանակ երկուքը միասին ըլլալ, ո՞րն է աւելի կարեւորը եւ հնարաւորը. միացեա՞լը թէ անկախը։ Կարելի՞ է Հայաստանը միացեալ ըլլալ առանց անկախ ըլլալու կամ հակառակը՝ անկախ ըլլալ առանց միացեալ ըլլալու։

Այս հարցումներուն տրուելիք պատասխանն է նաեւ որ կը ճշդէ մեր գործնական քաղաքականութեան ուղղութիւնը։ Մէկը որ մեր հայրենիքի անկախութիւնը կը գտնէ աւելի կենսական ու կարեւոր եւ համեմատաբար աւելի հնարաւոր, իր ամբողջ ժամանակը, եռանդը եւ աշխատանքը կը կեդրոնացնէ այդ անկախութիւնը կապող պետութեան դէմ. իսկ ուրիշ մը որ մեր հայրենիքը միացեալ դարձնելու գործը աւելի առիպողական եւ կարելի կ'ընդունի, ան ալ պարտաւոր է աշխատիլ այդ միացման արգելք եղող պետութեան դէմ։ Կը տեսնուի ուրեմն որ այս բառերուն յարաբերական արժէքը ճշդելու պարզապէս բառախաղ մը չէ, այլ քաղաքական ուղեգծի մը ընտրութիւնը կը նշանակէ։

Ամէնէն առաջ պէտք է հաստատել ու Հայաստանը կրնայ հայ ժողովուրդը իր ամբողջութեան մէջ գոհացնել իբրեւ հայրենիք, եթէ ըլլայ թէ՛ միացեալ եւ թէ՛ անկախ։ Այս ձեւով միայն լրիւ եւ ամբողջական կ'ըլլայ մեր քաղաքական խոէալի իրականացումը։ Մենք մեզի հետ եւ դրացի կամ հեռաւոր ժողովուրդներու հետ կը դադրինք վէճ ու պայքար ունենալէ, միայն երբ այդ ձեւով սահմանուած հայրենիքին տէր կը դառնանք։ Մինչ այդ կը համակերպինք բողոքելով կամ անխօս, մեզ պարտադրուած պայմաններուն, առանց մեռցնելու մեր մէջ ձգտումը, հնարաւորութիւններէն օգտուելու տրամադրութիւնը։

Դժուար է նախատեսել ապագայ դէպքերու դասաւորութիւնը, ըսելու համար թէ Հայաստանը անկախ դառնալը համեմատաբար աւելի գործնական դիւրութիւններ կը ներկայացնէ քան միացեալ ըլլալը կամ հակառակը։ Բայց ստեղծուած կացութեան մէջ կարելի է մտածել որ իր աշխարհագրական պայմաններով եւ տնտեսական կառուցուածքով, արդի Հայաստանը դժուար թէ կարենայ պետական անկախութեան մը անհրաժեշտ առաւելութիւնները ունենալ։ Արտաքին աշխարհի հետ ուղղակի հաղորդակցութեան միջոցներէն զրկուած, հողային եւ ճարտարարուեստական մեծ կարողութենէ զուրկ, այժմու սահմանափակ Հայաստանը ոչ միայն ի վիճակի չըլլար, մեզ, դուրսը գտնուող մէկ միլիոնը իր մէջ ընդունելու եւ սնուցանելու, այլ եւ մեծ դժուարութիւններու կը բախի հիմակուան ժողովուրդը հողալու եւ իր պետական անկաշկանդ եւ առանց ճնշումի քաղաքական եւ ընկերային աշխատանքները կատարելու։

Որեւէ պետութեան անկախութեան չափը համեմատական է իր տնտեսական կարողութեան հետ։ Տնտեսութեամբ ուրիշէն կախում ունեցող պետութիւն մը չի կրնար քաղաքականօրէն կախում չունենալ. կրնայ անկախութեան ինքնիշխանութիւնը ունենալ, նախարար, դեսպան, սահիկան ունենալ, բայց սեփական քաղաքական ուղղութիւն կամ ընկերային կառուցուածք չի կրնար ունենալ։ Այս տրամաբանութեամբ Հայաստանի անկախութիւնը պայմանաւորուած է միացեալ ըլլալու վիճակով։ Միացեալ Հայաստանը միայն, երբ կ'ունենայ բաւարար հող, բոլոր Հայերը ապրեցնելու, երբ կ'ունենայ ծովու ճամբով դուրսի աշխարհին հետ ուղղակի հաղորդակցութեան կարելիութիւն, կրնայ ստեղծել իսկական անկախութիւնը։

Ասկէ զատ, կայ նաեւ մեր ժողովուրդի փաստական վիճակը որ կը մղէ աւելի շատ մտածելու եւ գործելու Հայաստանը Միացեալ դարձնելու ուղղութեամբ։ Իր հայրենիքը ապրելու հնարաւորութենէն զրկուած Հայու մը հասարակ մտածողութիւնը սա է։ Դուրսը ապրելով զրկուած եմ անկախ հայրենիքի մը բոլոր օգուտներէն եւ առաւելութիւններէն, օտար եմ միշտ, գործի, աշխատանքի դժուարութիւններ միշտ ունիմ, բայց եթէ իմ հայրենիքիս մէջ ըլլամ, ոչ միայն այս դժուարութիւններէն կ'ազատիմ, այլեւ իմ հարազատ միջավայրին մէջ ապրելու անգնահատելի հաճոյքը կ'ունենամ։ Այս բնական ու մարդկային պահանջը այնքան ուժեղ է, որ անհնարին կը դարձնէ որ եւ է քաղաքական կազմակերպութեան եւ գործիչի ականջ չասել այս ձայնին։

Կարեւորութեան եւ օգուտի տեսակէտով ուրեմն, միացեալ Հայաստանի ըմբռնումը աւելի առիպողական է եւ այժմէական։ Հնարաւորութեան տեսակէտով, հաւասար գետնի վրայ կը գտնուի անկախութեան ըմբռնումին հետ։

Եթէ Ռուսաստանի Կովկասէն հեռացումով պայմանաւորուած է Հայաստանի անկախութիւնը։ Թրքահայաստանի ամայի նահանգներէն հեռացումով պայմանաւորուած է միւսը։ Երկու կարելիութիւններն ալ Միջազգային դէպքերու պարտադրութեան տակ կրնան ըլլալ կամ միաժամանակ, ինչպէս պատահեցաւ Լեհաստանի համար ընդհ. պատերազմին կամ առանձին։

Մեզ կը մնայ այս հանդիսաւոր օրուան առթիւ անգամ մըն ալ շեշտել որ հայ ժողովուրդի փրկութիւնը այս երկու բառերուն իրականութիւն դառնալովը միայն կը սատցուի։

Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ
ՊԱԼԵՆ ԴՈՒՐՍ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայ Տիկին մը Չուհաճեանի եւ Քէչէճեանի Զմիւռնիա անցուցած ամիսներուն վերաբերող կարգ մը չահեկան տեղեկութիւններ ընծայեց մեզի։

Իզմիրի մեծահարուստ տիկնայք փափկասուններ կազմէ (Եսայեան, Գէրկաւմալեան, Ապարթալեան, Սիմոնեան, Գալապանեան, Զաքրեան, Սիվրիհիսարեան) կը մատակարարուէր որբանոց մը — «Հողատար-որբախնամ»։

Ամէն տարի, գարնան, որբանոցին ի նպաստ կը կազմակերպուէր հանդէս մը։

Այդ տարին հանդէսին կազմակերպութիւնը կը յանձնուի Քէչէճեանի որ որբուհիներուն կը սորվեցնէ մենergեր, խմբերգներ եւ երգախառն պարեր։

Փորձերը կը կատարուին որբանոցին սրահին մէջ, նոր ոգեւորութիւն մը ստեղծելով վարժարանին մէջ։

Փորձերը կը տարուին գիշերները, կանոնաւորապէս, հեկիչներու գժգոհութիւն պատճառելով։

Վերջապէս հանդէսը տեղի կ'ունենայ նոր փայլով։ Ներկայ են առաջնորդը, «բարձր դասը», ընտրանին եւ ափկինները, իրենց արբանեակներով։

Մեծ յաջողութիւն կը գտնէ «Ահա Դարունը» երգը եւ «Ծաղկավաճառուհիներ» խմբերգը։

Չուհաճեանի արուեստին շունչն էր որ Քէչէճեանի աշխատանքով գեղարուեստական խնճոյք մը կը պարգեւէր։ Չուհաճեանի նուագահանդէսներուն նախատօնակն էր այդ։

Անկէ վերջ, Չուհաճեանի բուն երաժշտահանդէսին պատրաստութիւնները կը տեսնուին, Իզմիրի երկսեռ ու չափահաս երիտասարդութեան մասնակցութեամբ, Հռիփսիմեանց աղջկանց վարժարանին սրահին մէջ։ Երաժշտահանդէսն ալ, համերգային եւ նուագախմբային, տեղի կ'ունենայ նոյն սրահին մէջ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան, յաջողութեամբ։

Ու վարպետը, քիչ վերջ, կ'իյնայ անկողին, իր վարձած միակ սենեակին մէջ, Հռիփսիմեանց վարժարանի քովնտի փողոցը։

Երկու ամիս կը տեւէ երեսակն հիւանդութեամբ մը։ Ունէր քաղցկեղ, դէմքին վրայ, որ կը ծաւալէր։

Սխալ են այն տեղեկութիւնները որոնց համաձայն Զմիւռնիոյ գաղութը անտարբեր գտնուած է վարպետին հանդէպ, իր հիւանդութեան ընթացքին։

Իզմիրի հայ տիկինները միշտ այցելած են արուեստագէտին, անշուշտ ոչ պարապ ձեռքերով։

Չուհաճեան ունէր նաեւ պահապան հրեշտակ մը՝ Քէչէճեանը, որ մինչ մինակը ընդունակ էր ամբողջ Զմիւռնիան շարժելու, յանուն իր պաշտելի բարեկամին։

Մեծ հիւանդը, հակառակ իր տանջանքներուն, մինչեւ վերջին վայրկեանը կը խորհի երաժշտութեան մասին։ Նոյնիսկ մեծ կամուրջը անցնելէ քիչ առաջ՝ Ամրաէն կը խնդրէ Վերտիի «Օթէլլօ»ին փարթիսիոնը։

Կը մեռնի մեր Թանկագին երգահանը, տաժանելի հոգեվարքով մը, 1898ին։

Նուաղ մը մարած էր։ Երգի ակ մը լռած էր։ Երաժշտական չատրուան մը ցամքած էր։

Մահուան լուրը՝ ձայներու եւ նուագարաններու վրայ։

Երեք օր վերջ կը կատարուի յուղարկաւորութիւնը։ Քէչէճեան եւ Տիրան Գասպարեան կը գրադին վարպետին մարմինով ու անոր արուեստին վերջին յարդանքով։ Հանգուցեալ արուեստագէտին բարեկամ Վիգթոր Գալէյայի խումբը կը նուագէ վարպետին յօրինած մահերգը։ «Անշուք» թաղուած ըլլալու գրոյց մը կայ։ Ա. Փանոսեան ալ, ինչպէս քիչ վարը պիտի տեսնուի, իր դամբանագիրին մէջ կ'ըսէ — «Իզմիրի մէջ կնքեցիր կեանքըդ անշքօրէն»։ Անշուշտ վաստակաւորի մը արժանի յուղարկաւորութիւն մը չէ կատարուած, սակայն այդ «անշուքները» մեզի կը թուին ըլլալ դառնութենէ յառաջ եկած չափազանցութիւն։ Յուղարկաւորութիւն մը անշուք չէ երբ ունի... մահերգող նուագախումբ։ Անշուք չէ երբ գպրոցականներն իսկ ներկայ կ'ըլլան արարողութեան։ «Անշուք» թերեւս հայկական իմաստով, որովհետեւ ցեղը, այն օրերուն, փայլուն կերպով կը թաղէր իր մշակները։ Վարպետը եթէ մեռնէր իր ծննդավայրին մէջ, հաւանաբար Պոլիսը չէր յուղարկաւորութիւն մը պիտի սարքէր, այլ ողբանուագ յօրինուածներով, դամբանախօսներով, ծաղիկներով եւ խուռնամբոխ բազմութեամբ։ Իր ամբողջ սէրը, պաշտամը՝ մէկ օրուան մէջ միայն ցուցադրելու համար։

1900ին, Զմիւռնիոյ Հայոց գերեզմանատան մէջ, իր հողակոյտին վրայ շիրիմ մը կանգնելու գաղափարը կ'ունենան Ս. Քէչէճեան, դաշնակահար-երգահան Յարութիւն Սինանեան, Տիրան Գասպարեան, «Ճէրիտէէի Շարգիյէ» թերթի տնօրէն Տ. Ճիվէլէկեան, մանրանկարիչ եւ երգիչ Ստեփան Ակայեան։ Անոնց կ'օժանդակէ Զմիւռնիոյ առաջնորդ Եղիշէ արք. Դուրեան։

Գաղափարը կ'իրագործեն 1903ին։

Հարուստ Զմիւռնիացին մըլաւ վեհարձակ մը ցոյց կուտայ դամբարանի կառուցման համար կատարուած հանգանակութեան։ Յ. Սինանեան նուագելի կտորի մը կը վերածէ «Օլիմփիա»ն ու տպել կուտայ 700 օրինակ, հասոյթը յատկացնելով շիրիմին կառուցման։

Շիրմին բացումը կը կատարուի բանախօսութիւններով եւ Գալէյայի խումբին մասնակցութեամբ։

Մահարձանը կը ներկայացնէ վարպետին կիսանդրին։ Զմիւռնիա գրանուած միջոցիս այցելած եմ, քանի մը երիտասարդներու հետ։

Մարմարին վրայ փորագրուած է հետեւեալ քառեակը՝ գրուած Ալեքսանդր Փանոսեանէ.

Մեծ երգահան, պարծանք ազգին, որ տարագիր՝
Իզմիրի մէջ կնքեցիր կեանքդ անշքօրէն,
Ցուրտ ու լռին դամբանիդ տակ խաղաղ հանգչէ՛ր,
Որ երկնից մէջ անոյշ երգերդ հօգիդ օրհնէ։

Ո՛վ գիտէ ի՛նչ վիճակի մէջ է ներկայիս Զմիւռնիոյ ազգ. գերեզմանատունը եւ ինչ մնացած է Չուհաճեանի դամբարանէն։ Գուցէ գոյութիւն չունի մահարձանը մէկու մը՝ որ Թուրքիոյ մէջ, այն Թուականներուն, արձակեց լոյսի եւ ներդաշնակութեան հրաշագան շատրուան մը, բանալով, իր հանճարին զօրքով, երաժշտական դարագլուխ մը։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Յ. Գ. — Ցաջորդով՝ կարծիքներ՝ Չուհաճեանի գործի մասին։

ԹԱՏՐՈՆ

«Բաբաև կ'ուզեմ»

«Պոլսահայ Տրամաթիքի» խաղացանկին այս գաւեշտը, որ տաղնապալի շրջանի մը նպաստած էր անոր վերականգնումին, նախորդ կիրակի օր «Փարիզահայ Դերասաններու Միութեան» կողմէ ներկայացուեցաւ այստեղ, «Մոսիէթէ Սավանթ»ի սրահին մէջ, խղճամիտ եւ փայլուն խաղարկութեամբ մը, որ շատ կը յիշեցնէր երջանկայիշատակ Թատերախումբին բեմադրութիւնը։

Հենրիքէնի այս երկը իբրեւ շրջանակ ունի ազնուական դղեակ մը, բայց իր ներկայացուցած բարքերը կը պատկանին բոլոր դասակարգերուն, ու առանց չափազանցութեան կ'ընդգրկեն անեղերական հորիզոնը։

Ջերմարար մթնոլորտի մը մէջ, պատկերները իրարու կը յաջորդին յարափոփոխ, անակնկալ չարայարուռով մը, զոր կացութիւնն իսկ կը բստեղծէ, խիստ յաճախ կիտանշուած խօլ եւ անվկանդ ծիծաղի շղթայազերծումով մը։

Պառոն տը Թերիաք, գեղխ, եւ շլուայտ կեանքի մը յետին մրուրը քամած ազնուական մը, այլեւս յղփացած ցոփ բարքերէն, կեանքի մնացեալ տարիներուն երջանկութիւնը կ'որոնէ նորապսակ եղբօրորդւոյն՝ Աորիէնի բարօրութեան մէջ։ Ան նոյնիսկ տրամադիր կը թուի իր ամենասիրած սարփուհին՝ Օր. Անժէլ Փինթօն, այլ անուամբ Ժեժէլ, փոխանցելու իր կնամոլ բարեկամին, կոմս Ամէտէ տը Սերիբուրի։

Դէպքերը շուտով կը զգացնեն իր սխալը։ Մեղրալուսնի ճամբորդութեան ընթացքին, հարսին՝ Անիէթի մէկ քմայքը, Թատերախաղին խորագիրն իսկ, — շատ բնական ամուսնական կեանքի մէջ, այլ հեղինակին կողմէ այնքան վարպետօրէն զուգորդուած ճամբորդական հանգրուանին եւ բարեպաշտական բաղձանքի մը հետ — պատճառ կը դառնայ որ իրար իյնայ նորապսակ զոյգը։ Իրողութիւնը կը ծածկուի պառոնէն, բայց այս վերջինը չուշանար վերահասու ըլլալ սխուր կացութեան, երբ ամէնէն աւելի երջանիկ կը համարէր զանոնք։ Բընականաբար կը ջանայ հաշտեցնել։ Երկուստեք անզիջող կը մնան։

Անիէթ զէշ խորհրդատու մը ունի, յանձին իր մօր, Տիկ. լա Թիպոթիէրի, որ արդէն կանացի տիրապետութեան փորձառութիւնը կազմած էր իր իսկ ամուսնին կռնակին վրայ։ Կնոջ ձեռքին տակ քուրջի կտոր դարձած մարդուկ մը, որ իր անզօրութիւնը կը փնտռէ կեղծ ընդարմացումի մը մէջ։ Սակայն խորամանկ զոքանչը խոհեմութիւն կը նկատէ հաշտ ու սիրալիր ցոյց տալ ինքզինքը արտաքին աշխարհի աչքին։

Աորիէն տը Թերիաք, արդէն իսկ վատնած հօրեղբօր կէս միլիոնի օժիտը, առանց քաշուելու իբր սեփականատէր կը վարուի անոր ինչքերուն

[illegible]

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հրանտ Աֆթանդիլեան (Թաւրիզէն) յաջողութեամբ աւարտած է Մոնփելիէի բժշկական Փաքիւլթէէն, թէզ ունենալով Lymphosarcome du médiastin chez l'enfant.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (75)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Շնորհակալ եմ, շատ շնորհակալ եմ, ըսաւ Տայանա Լիքիտօփուլօսին դառնալով. յետոյ նորէն խօսքը ուղղեց երիտասարդին. խե՛ղճ տղայ, ի՛նչ սարսափելի բան է... ո՞վ էր այդ ներկայացումին բեմադրիչը...

— Անունը մոռցայ, բայց կը ճանչնամ զինքը... համբաւաւոր էր իր ծանրութիւնով... կը կչռէ նախապատմական անասունի մը չափ, իսկ աչքերը երկու կանգունէն պակաս չէ...

— Գործարանը ցոյց տա՞մ... ա՛յո՞, ընդմիջեց դարձեալ յոյն տնօրէնը։

— Այո՛, խնդրեմ, հաւանեցաւ Տայանան ու երբ շէնքին ուղղութեամբ կը յառաջանային, հարցուց.

— Ո՞ր նախապատմական արարածը ինչո՞ւ այս գործը ճարեցյաղարկլաւորներուն։

— Որովհետեւ վախցաւ որ ենթական կրնար իր գործը խանգարել...

— Ուրեմն մեծափարթամ որովայնը մասնակի՞ց է այս հերոսապատումին...

— Գուշակութիւնդ սքանչելի՛ է...

— Ուրկէ՞ այս տեղեկութիւնները եթէ գառնուկը չկրցաւ վերապրիլ սատուցեալ լռդանքը...

— Համանուն գերդաստանին մէկ հարազատէն որ պայթուցիկը արձակողներէն մին էր... Ներկայիս դաւանափոխ... տապարէց կ'իջնէ մեծափարթամը իր կարմիր գնդիկներէն ազատելու համար...

Արձիփը պատրաստութիւն տեսած էր արդէն հիւրերը ընդունելու համար գրասենեակին մէջ։ Երբ Սուխաբեն ու Տայանան սուրճի բաժակները պարպեցին, Լիքիտօփուլօս զաւիթէն անցնելով առաջնորդեց զանոնք ընդարձակ սրահ մը որուն պատերուն տակ երկար շարքով մը նստած էին գործաւորները՝ ծխախոտի ոսկեգոյն տերեւներու դէզ մը ամէն մէկուն առջեւ։

— Նախապէս պալատին ընդունելութեան դահլիճն էր, հիմա եղած է աշխատանոց, բացատրեց Յոյնը. եկէ՛ք եկէք, այո՛, խնդրեմ...

— Որքա՜ն հետաքրքրական է, գոչեց Տայանա. յետոյ շարունակեց — ուրի՞շ տեղեկութիւններ այլազան հնարքներու մասին զորս այդ իմաստուն անձնաւորութիւնը ի գործ պիտի դնէ յարմարագոյն ձեւով հոգին ընդերքը ճամբելու համար մեղքերը...

— Այո, ճշմարտապէս... առաջնով կառուցուած շէնքերու եղջիւրին տակ միթերուած առարկաներ — աւտոմոբիլին ճոպաններուն բաշխուելու յատկացուած երկրագործական մեքենաներու ծպտուած — կը պարունակեն 240 տոնինեան ջերմութեամբ եռացող ջուրին շոգիով պտուտակուած կառքեր Եգիպտական Դրախտը կը մեկնէին...

Երբ Սուխաբեն այս մանուածապատ պատասխանը կուտար աղջկան, լսեց Լիքիտօփուլօսի հրամանը իր աշխատաւորներէն մէկուն՝ յունարէն լեզուով։

— Գնա՛, գտիր Սթէֆօլիտէսը եւ ըսէ որ անմիջապէս այստեղ գայ...

Ցետոյ քանի մը վայրկեան երկու Անգլիացիները մօտէն դիտեցին տնօրէնը, որ իրենց կը նկարագրէր թէ ինչպէս ծխախոտի տերեւները զատուելէ եւ տեսակներու դասաւորուելէ ետք փոքրիկ ծրարներու մէջ կը կապուէին ու իրարու վրայ ճնշուելով կը չինէին հակը։

— Ի՞նչ սքանչելի գոյն ունին այս տերեւները, գիտել տուաւ Տայանա. յետոյ աւելցուց — օդապարիկը ե՞րբ կը բարձրանայ...

— Այո՛, սքանչելի է անոնց գոյնը, բայց դարձեալ չի հաւասարիր քումազերուն գոյնին, պատասխանեց Սուխաբեն բոլէարպէս տարուելով այն հիացումէն զոր աղջկան գեղեցկութիւնը կը ներշնչէր իրեն. քիչ վերջը շարունակեց — Ժամը տասուած չեմ գեր...

— Սիրով բանս պիտի երթայի քու աչքերդ ունենալու համար, ըսաւ Տայանա. մի՞ ... որ ... ... աչքեր այրերուն կը տրուին... բայց վերադառնանք մեր ճառագայթի տախտակին... ի՞նչ պիտի ըլլայ յաջորդ քայլը Նորմէր Ասպետին որ հիմա զորշ հագուստներ կը հագնի...

— Ասր ալ եթէ Սպիտակ Թագուհին վտանգի մէջ պիտի ձգէ զինքը... պատասխանեց Սուխաբեն։

Այդ պահուն աղջկան հովանոցը ձեռքին վրայ ինկաւ. երբ Սուխաբեն վեր կը վերցնէր զայն՝ իրենց նայուածքները խաչաձեւեցին։ Տայանայի աչքերուն խորը հեգնական ժպիտ մը կար. երիտասարդը ներքնապէս արտանեղութիւն մը ունեցաւ, խորհելով այն յիմարութեան վրայ որ իրեն թոյլ կուտար շարունակել իր զգացումները անոր հանդէպ։ Բայց եւ այնպէս կրցաւ փորձութեան դիմադրել եւ աւելցուց.

— Ձոհը ինչպէ՞ս կրնայ խուսափիլ որսորդին թակարդէն...

— Եթէ կ'ակնարկես իմ անունս կրող դիցուհիին, անոր նետերը տկար օճնքեր են ապետի մը գրահին դէմ, պատասխանեց Տայանա. իսկ եթէ ակնարկդ կը միտարկի Անտառինին, ամէն ողջուցութեան անհրաժեշտ է. կարմիր Աղուէսն ալ իր որջը ունի... Թող մենակ ու թող չհեռանայ տակաւին...

— Շատ կարեւոր է որ ան երթայ թէեւ երկու պայթուցիկ արձակողին հետ՝ նորանոր գեղօրյներ ստանալու համար...

— Ուրեմն այդ աղբիւրէն յանկարծական պատմութիւններու կայ...

— Այո՛, վշտահար անձը հարկ ունի՝ աղաղեր մեծամեծներէն մէկը որ բերել տուած է զայն իբրեւ արտօնատէր կողակից մը իր անկողին մէջ... պատերին համոզուած բարձրապատիւը գետնուղի ընկերութեան ջոջերէն է ու ջղէկ համանուն տնտեսական մը ըլլալով, անոր կը ...տահի կարգ մը թուղթեր՝ մեքենայի լրատ տրամադրելու համար... ժամ այդ զրուցութիւններուն բովանդակութիւնը այնքան անծանօթ է ... որուն յատուկ չափերուն ... ու ... նախանձոտ ու ... շեղումը յոյս ունի թէ պիտի կարենայ արձանագրել զայն... եթէ ... բիս է իր նաւ ապաշխարումը, ... մամակ ի վիճակի պիտի ըլլայ ... իկան չափով ունենալու մեր ... ուծը...

(Շար.)

մը մարմնացուց Օր. Ժնէժէյի տիպարը՝ Համակրելի դերասանուհին, որ քանի նոր կը սկսի երեւիլ մայրենի բեմերու վրայ, տիրացած է կանացի նազանքներն ու սիրային արտայայտութիւնները հմայիչ դարձնելու գաղտնիքին: Ցանկալի պիտի ըլլար որ զինք աւելի յաճախ բեմին վրայ տեսնելու պատեհութիւնն ունենայինք:

Յաջող էին նմանապէս Տիկին Ք. Մարտոնայեան՝ Տիկ. լա Թիպոթիէրի, — Գ. Գ. Վահան՝ Ատրիէն տը Թելեաքի դերերուն մէջ:

Իսկ այս տողերը գրողին վիճակուած էր արուագծել Թէօտիւլի յատկանշական սիլուէթը, անցանացած ընտանեկան Հակամարտութեանց մէջ, նախարար դերը «Փոլահայ Տրամատիքօ»ի վարիչ Ա. Մատաթեանցի, որ թարգմանիչն է ներկայացուած թատերախաղին:

Դերասաններու խաղարկութեան մասը փակելէ առաջ, մեծագոյն անարդարութիւն պիտի ըլլար չխօսիլ Մխիթարցի պատուական տղուն մասին, որ փափագեանն է,— թատերախումբին հիմնադիրը: «Փարիզահայ Դերասաններու Միութեան» բոլոր անդամներուն՝ նիւթական, բարոյական եւ վարչական բոլոր հոգերը ինք վերցուցած էր իր վրայ, միս-մինակ ինքը, ու այս անգամ եւս, հաճեստօրէն շուքի տակ պահուած, ներկայացման հոգին դարձած էր:

Դժբախտաբար, այս խիստ ծիծաղելի զաւեշտը չէր կրցած թատրոն բերել ոչ իսկ թատերասէր հասարակութեան... մէկ տասներորդը, այնպէս որ շատ քիչեր միայն կրցան վայելել զայն: Ու թատերախումբին ղեկավարները, որոնք գործին փարած էին եթէ ոչ նիւթական ակնկալութեամբ, այլ գոնէ գեղեցիկ գործ մը երեւան բերելու արդար հպարտութեամբ, ինչպէս նախորդ ներկայացումներուն, այս անգամ ալ բեմադրութեան խոշոր բացը գոցելու անհաճոյ անակնկալին առջեւ գտնուեցան:

Այս ցաւալի անտարբերութիւնը բնականաբար շատ բան պակսեցուցած է իրենց խանդավառութեան թափէն: Ամէն բանէ առաջ, նամբայ եղած վերականգնելու համար հայ թատրոնին հմայքը, անոնք այժմ ստիպուած են երկար որոճալ, նախ քան իրենց միւս հոյակապ թատերական ծրագիրներու գործադրութեան ձեռնարկելը...:

Փարիզահայ հասարակութիւնը պիտի թողո՞ւ որ չքանայ այս գեղեցիկ շարժումը, նախաձեռնութիւնը խումբ մը անձնուէր դերասաններու:

ԱՐԱՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ԲՈՐԲՈՔԱԾ

ՖՐԱՆՍԱ ՊԷՏՔ Է ՅԱՅՏՆԷ ԻՐ ԻՐԱԿԱՆ ԳՈՅՆԸ

Այս խորագրին տակ, Թանի խմբագրապետ Ահմէտ Էմին Եալման կը գրէ —

«Փարիզի մեր մեծ դեսպանը Գ. Սուատ Փարիզի մէջ տեսակցած է Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ եւ Հաթայի վերաբերեալ մեր ծանուցագիրը յանձնած:

Այսօր մեր իրաւունքն է պահանջել որ դաշնակից Ֆրանսա քիչ մը աւելի բացորոշ կերպով յայտնէ իր իրական գոյնը: Սա կէտը պէտք է պարզել թէ, Ֆրանսա կատարելապէս պիտի յարգէ՞ թէ ոչ՝ Ժընեւի մէջ Հաթայի մասին դրած իր ստորագրութիւնը:

Այս կէտին ժամ առաջ պարզուիլը՝ Միջին Արեւելքի խաղաղութեան տեսակէտէն շատ մեծ կարեւորութիւն ունի: Մեր երկիրը հանդարտօրէն իր գործերով զբաղելու եւ զարգանալու համար, ինչպէս միւս սահմաններուն, հարաւային սահմաններուն վրայ ալ ապահովութեան պէտքը կը զգայ եւ անիկա անպատճառ պիտի ապահովէ: Արդարեւ, մութ եւ կասկածելի կացութիւններու հանդուրժելու համբերութիւն չունինք:

Մինչեւ հիմա, ուզեցինք որ Ֆրանսայի հետ գործակցելով ապահովենք այս բոլորը: Դեռ եւս համոզուած ենք թէ Ֆրանսայի բարձր շահերը այս կէտին վրայ կատարելապէս կը պատշաճին մեր շահերուն: Բայց Ֆրանսա, բազմաթիւ անգամներ տեսականօրէն խոստացաւ իր գործակցութիւնը, գործնականին մէջ զլացաւ: Եթէ Հաթայի մէջ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները այս ուղղութեամբ շարունակեն, Ֆրանսա իր վրայ առած կ'ըլլայ դէպքերուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը:

Խաղաղութեան գաղափարականին հաւատք կապուած ենք: Բայց անոնք որ կը կարծեն թէ մեր այս սէրը մեզի հանդէպ «շանթաժ»ի միջոց կրնան գործածել եւ ոտնակոխ ընել մեզի հանդէպ իրենց յանձնառութիւնները, միայն իրենքզիրենք խաբած կ'ըլլան»:

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ԸՐԱԾԻՆ ՊԱՏԻԺԸ ՊԻՏԻ ՔԱՇԷ

Այս խորագրին տակ, Ուլուս թերթին մէջ, Մ. Զէքէրիա կը գրէ —

«Ֆրանսա իր նեղմտութեան, սխալ մտածողութեան եւ անշէջ փառասիրութեան պատիժը կը կրէ:

Մինչեւ երեք տարի առաջ, ան Եւրոպայի ամէնէն զօրաւոր պետութիւնն էր, մինչ այսօր ստիպուած է իր ուրիշ պետութեանց պոչը ապրիլ եւ կորսնցնել միջազգային աշխարհի իր առաջնակարգ դիրքը:

Դարձեալ նոյն նեղմտութեան, նոյն սխալ մտածողութեան եւ իր կայսերապաշտ կիրքին եւ բաղձանքներուն իբր պատիժ՝ այսօր կորսնցուցած է նաեւ Թուրք բարեկամութիւնը:

Ֆրանսա ի՞նչ գործ ունի Հաթայի մէջ: Հոս ֆրանսական հող մը չէ, հոս գաղթավայր մը չէ: Ինքն ալ խոստովանած եւ ընդունած է որ իրաւունք չունի հոս նստելու: Դեռ 921ին, Ֆրանքլէն Պույեոն չէ՞ր ճանչցած այս հողերուն վրայ Թուրքերուն իրաւունքները:

Ուրեմն ինչո՞ւ այս յամառութիւնը: Ինչո՞ւ կոյրկուրայն այս պնդումը աշխարհակալ կիրքի համար:

Ֆրանսա տակաւին ինչո՞ւ կը պնդէ մնալ իրեն օտար այս հողերուն մէջ այն պահուն, ուր ներքին թէ արտաքին հազարումէկ դժուարութեան կը բախի: Բայց այս անգամ ալ իր այս նեղմտութեան, այս կոյր աշխարհակալ պնդումին պատիժը պիտի կրէ: Եւ հեռու չէ այն օրը երբ պիտի կրէ այս պատիժը»:

ՖՐԱՆՍԱ ՄԻԱՅՆ ՀԻԹԼԷՐԻ ԼԵԶՈՒԷՆ ԿԸ ՀԱՍԿՆԱՅ

Այս խորագրին տակ ալ, Ճիւմհուրիյէթի խմբագրական քարտուղար Գ. Ապէտին Տավէր ի մէջ այլոց կը գրէ.—

«Ֆրանսա դարձեալ խոստմնազանցութեան սկսաւ: Արդէն Հաթայի հարցին սկիզբէն ի վեր Ֆրանսա ոչ մէկ ատեն ուղղամիտ, իր խօսքը գործին համապատասխան եղաւ, ոչ ալ յարգեց իր ստորագրութիւնը: «Փարոլ տ'էնէօռ» խօսքը կարծես թէ տեղ չունի եղեր ֆրանսական քաղաքականութեան մէջ:

Մենք, Հաթայի հարցին մէջ, լոկ մեր բարեկամեցողութենէն ծնունդ առնող մտածումով մը երկար ատեն այնպէս կարծեցինք թէ երկու Ֆրանսա գոյութիւն ունի: Թերեւս զարմանալ երկու Ֆրանսա կայ— Գլուխը Փարիզ գտնուող Ֆրանսա եւ գաղթավայրերու Ֆրանսա: Բայց բացարձակ է որ այս երկու Ֆրանսայէն երկուքն ալ նոյն ոգին եւ նոյն մտայնութիւնը ունին: Օրինա՞կ կ'ուզէք: Փարիզ Դաշնակ 127 Հայեր ահաբեկումի համար Հաթայ կը ղրկէ: Սուրիոյ երկերես Ֆրանսան ալ, կը գործածէ զանոնք:

Ֆրանսայի պետական մարդոց եւ թերթերուն խօսքերուն եթէ նայինք, անընդհատ, իրաւունքէ, արդարութենէ, մարդկութենէ, քաղաքակրթութենէ, խաղաղասիրութենէ կը ճառեն, բայց բոլոր այս գեղեցիկ պնդումները խօսքէ միայն կը բաղկանան:

Անոնցմէ ոչ մէկը կրնար ստանալ Ֆրանսայէն: Որովհետեւ Ֆրանսա կեղծաւոր է: Ան այս գեղեցիկ գաղափարականները միմիայն իր աւատութիւնները ոսկեզօծելու համար կը գործածէ: Ֆրանսա երբ ինք կը խօսի, այս խօսքերը իրարու ետեւէ կը շարէ, բայց երբ իրեն բսուի, այն ատեն ան չի հասկնար այս լեզուն:

Ֆրանսա միայն Հիթլէրի լեզուէն կը հասկնայ: Անոր համար է որ մինչ կը պարտուի Հիթլէրի քաղաքականութեան դէմ եւ մինչ տկար է:

Այս բերացքով, Ֆրանսա պիտի բռնադատէ Թուրքիան որ Գերմանիոյ նման խօսի»:

ՀԱԹԱՅ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ՀԱՍՆԻ

«Սօն Փօսթա»ի մէջ ալ, Գ. Մուհիտտին Պիրկէն այս խորագրով իր գրած յօդուածին մէջ ի մէջ այլոց հետեւեալ տողերը կը գրէ.—

«Թուրքերը, ինչպէս ասկէ առաջ Տուրոս լեռներէն ալբէլով դուրս հանեցին ուրիշներու երկիրները — երբ թէ իրենց հօրը ապրանքը ըլլար — առանց ամչնալու գրաւողները, այնպէս ալ, ի հարկին կրնան մաքրագործել Ամանոսի լեռներն ալ»:

ՍԱՄՍՈՆ - ՄԵՐՍԻՆ

Այս խորագրին տակ Գ. Եուսուֆ Զիա հետեւեալը կը գրէ Եէնի Սապահի մէջ.—

«Այն հերոսը որ Մայիս 19ին Սամսոն ոտք կոխած էր, Մայիս 20ին Մերսին հասաւ: Մէջտեղը փոխուող միայն երկու բան կայ.— Տարի եւ սերունդ:

Մայիս 19ին, տարին 1919 էր եւ Սամսոնի մէջ զայն դիմաւորողները մեծ պատերազմին մաշած տղաքներն էին:

Մայիս 20ին, տարին 1938 է եւ Անգարայի ոգւոյն մէջ անոր ողջերթ մաղթողները Հանրապետութեան զաւակներն են:

Մուսթաֆա Քէմալ անկախութեան պատերազմը՝ մարդիկը խառնուելի մը քաղաքական ուժովը առաջ մղելով գլուխ հանած էր:

Աթաթիւրք Մերսին մուտ կը գործէ խանդավառ արտայայտութեանց մէջ ազգի մը որ երազներուն իրականացութեան դառնալը տեսած է:

Մայիս 19ին Սամսոն ոտք կոխողը մէկ հոգի էր. մինչ Մայիս 20ին Մերսին ոտք կոխողը 18 միլիոն է:

Հաթայը թող անհոգ ըլլայ.—

Պէյրութի ռատիոյի բերնէն դուրս ելող լորձունքները չեն կրնար հասնիլ նոյնիսկ Աթաթիւրքի մոյկերուն վրայ չորցած Սաքարիայի եղերքի ցեխերուն»:

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԻՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ, Փարիզի հայ գաղութին մտաւորականներէն եւ գրասէրներէն կազմուած բազմութիւն մը լեցուցած էր Սեւրի Մուրատեան վարժարանի թատերասրահը, տօնելու համար Հայկազեան բառարանի հարիւրամեայ յոբելեանը: Օդը թէեւ ցուրտ, բայց ժողովուրդը չէր վարանած զուտ գրական տօնակատարութեան մասնակցելու:

Գ. Արշակ Չօպանեան, առաջին բանախօսը, համառօտ կերպով նկարագրեց Մխիթար Աբբահօր գործը եւ անով սկսած վերածնունդի շարժումը:

Ան շատ քիչ բան բսաւ Հայկազեան բառարանի մասին եւ աւելի ծանրացաւ Մխիթարի եւ անոր յաջորդներուն կատարած դերին վրայ:

Շեշտեց թէ ազգին մէջ երեւցող բոլոր բառգիրքերուն մէջէն՝ երեք վարդապետաց միակը հանդիսացած է իբրեւ կատարեալ եւ գիտական հանգամանք ունեցող աշխատութիւն մը:

Երկրորդ բանախօսը, Գ. Սիմոն Վրացեան, խանդավառ խօսքերով բացատրեց թէ ինչպէս Հայկազեան բառարանը կը ներկայացնէ գրական յեղափոխութիւն մը, որով հայ ազգը կ'ունենար փառաթուղթ մը իր ձեռքին մէջ, քաղաքակիրթ ազգերու շարքը մտնելու: Շեշտեց թէ այդ վաւերաթուղթը պատրաստող երեք մեծ դէմքերը, Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան, Հ. Խաչատուր Սիւրմէլեան եւ Հ. Մկրտիչ Աւգերեան, եղան [illegible] ռահվիրաները մեր քաղաքակրթութեան: Անոնք կատարեցին գործ մը, որուն շնորհիւ Հայը թիւով աւելի մեծ ազգերէ առաջ՝ ունեցաւ իր լեզուին հաստատութիւնը, որ անհրաժեշտ պայմանն է զարգացման:

Գ. Ֆրէտէրիք Ֆէտի, Ֆրանսացի հայագէտը հայ գրականութեան հմուտ, մանաւանդ ուզեց ներկայացնել կատարուած գործին դժուարութիւնը եւ ունեցած լեզուական կատարելութիւնը: Գ. Ֆէտի կրնար հայերէն տալ իր ճառը, բայց որպէսզի անոնք, որ օտար էին չզրկուէին, նախընտրեց իր մայրենի լեզուով խօսիլ:

Վերջին խօսքերը մնացին վարժարանին տեսուչ Հայր Սահակ Տէր-Մովսէսեանի, յայտնի պատմագէտ, որ Հայկազեանի մասին իր բաժինը բերելէ առաջ, ամփոփեց հայ բառգիրքներու պատմութիւնը: Առաջին հայերէն բառգիրքէն մինչեւ Մխիթար Աբբահօր ու նոր Հայկազեանի երեւումը, ան թուեց գրեթէ բոլոր եղածները, որոնք սակայն անկատար էին եւ հեռու հայ լեզուի արժէքաւոր շտեմարանը ըլլալէ: Միայն բառգիրք մը որ անարժէք չէր եւ որ մնացած էր անտիպ՝ Ստեփանոս Ռոշքեան վարդապետինն էր՝ Լեհաստանի մէջ յօրինուած՝ աչքի առջեւ ունենալով ընտրելագոյն ձեռագիրներ, որոնք աւաղ կորսուեր են այնուհետեւ: Գրեթէ միաժամանակ յօրինուած Մխիթար Աբբահօր Հայկազեան բառարանի հետ, բայց ի լոյս միայն ծանօթ ասոր: Նոր Հայկազեանի հրատարակութիւնը, ըսաւ ան, նոր դարագլուխ մը բացաւ մեր ազգային պատմութեան մէջ: Եթէ բարերարները աւելի առատաձեռն գտնուէին, վեց հատորով լոյս պիտի տեսնէր լեզուի այդ կոթողը: Իր գեղեցիկ եւ ազդաշունչ բանախօսութիւնը վերջացուց, շեշտելով հայրենական գանձերուն եւ լեզուական հարստութեան փարելու [illegible], որով միայն հայ ժողովուրդը օտար ափերու վրայ պիտի կարենայ իր ինքնուրոյն եւ ազգային նկարագիրն ու գոյութիւնը պահել: Այս կէտին պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ աւելի այն մարմիններուն վրայ, որոնք կը ներկայանան իբրեւ հայ գաղութին վարիչներ եւ հոգաբարձու միութիւններ:

Վարժարանին երգչախումբը, Գ. Գ. Մ. Ալէմշահի ղեկավարութեամբ, երգեց «Զարթիր Աշխարհ», Մուրատեան վարժարանի քայլերգը, «Գլուխն Աւարայրի», յօրինուած Գ. Գ. Մ. Ալէմշահէ, վերջին երգին սոլօն երգեց աշակերտ Մ. Փօղոսեան: Ամբողջը լսեցուց նաեւ «Ով Մեծասքանչ դու լեզու», Կոմիտաս վարդապետի: Գ. Մարիկեան, իր գրաւիչ ձայնով երգեց «Կռունկ», Կոմիտաս վարդապետի, եւ «Միրելիս» Գ. Մ. Ալեմշահի: Օր. Մ. Առաքելեան երգեց հնչուն եւ անոյշ ձայնով «Ձմեռն անցաւ» Ա. Մանուկեանի եւ «Սեւ կաքաւիկ» Թ. Մելիքեանի: Ժողովուրդը մեծ հաճոյքով լսեց երգիչները եւ խմբերգը:

Աշակերտներէն կատարուեցան արտասանութիւններ: Մ. Փօղոսեան՝ Հայկազեանը յօրինող երեք վարդապետներէն Հ. Գ. Աւետիքեանի «Բոցաշունչ վիշապաց»ը արտասանեց: Մ. Նոտարեան՝ Եղիշէ Դուրեանէն «Օչականը», Գ. Գէորգեան՝ Դ. Վարուժանի «Ցանը» եւ Ա. Գարամեան՝ «Մայրենի լեզու» Ս. Նազարեանցի:

Հանդէսը տեւեց երկուքուկէս ժամ, եւ իր կազմակերպութեամբ ու բովանդակութեամբ մեծապէս հաճելի անցաւ ներկաներուն:

Արմէն Աւագեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մաքրութեամբ եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ ԺԸՌՈՄ — 21 Մայիս շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ երաժիշտ Հ. Քիւրքճեանի աշակերտներուն նուագահանդէսը, Գ. Մ. Գասպարեանի սրահին մէջ:

Հանդէսին նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Հ. Յ. Դ. «Վրէժ» խումբը: Կը նախագահէր Գ. Յ. Գէորգեան, որ քանի մը խօսքով բացատրեց ներկաներուն Գ. Քիւրքճեանի աշխատանքը հայկական եւ միջազգային երաժշտութեան տարածման համար: Գ. Քիւրքճեան որ Lycée Musical de Marseille-ի մէջ ջութակի դասատու է, իր ժրաջան աշխատանքին շնորհիւ կրցած է 8 — 15 տարեկան պզտիկները (հայ եւ ֆրանսացի) բեմ հանել:

Գալով յայտագրին, բոլորն ալ զատզատ ջութակի վրայ նուագեցին Կոմիտասի, Պէթհովէնի, Շուպէրթի, Սայաթ Նովայի եւ Ղազարեանի կտորներէն: Աչքի կը զարնէին Օր. Անտրէ Կիյլիէյմօ նախապատրաստական առաջին դասարանէն, Օր. Գերճուհի Վարդերեսեան, նախապատրաստական երկրորդ դասարանէն, Գ. Գօյաճեան միջին կարգէն:

Գ. Գէորգեան փակման խօսքով թելադրեց քաջալերել յաջորդ մեծ նուագահանդէսը 30է աւելի աշակերտներով:

Ե. Խսկիճեան

Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովին մէջ, ընդ առաջ երթալով կոչի մը, անդամուհիները կատարեցին փոքրիկ հանգանակութիւն մը, 136 ֆրանք, յատկացուելու համար Շահմուրատեանի օգնութեան յանձնախումբին:

Մասնակցող տիկինները.—

Տէր Աւետիսեան 10 ֆրանք, Միրոյեան 10, Մէնէտեան, Մանուկեան, Տէնկճեան, Մինասեան, Այամեան, Յակոբեան, Քէպապճեան, Յովհաննէսեան, Սարգիսեան, Դաւիթեան, Գրիգճեան, Քաջունեան, Քէօլէեան 5ական ֆրանք, Ազոյեան 3, Բուլըճեան 5, Գրիգորեան 2, Միլէմեան, Օր. Թորոսեան, Արիկեան, Թերզեան, Մուրատեան, Հայրապետեան, 5ական, Յակոբեան 3, Կարապետեան 5, Գասպարեան 3 ֆրանք: Ընդհ. գումար՝ 136 ֆրանք:

Ատենադպիր Ա. Հայրապետեան

ԽՄԲ.— Տես «Յառաջ» 28 մայիս:

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏ «ՍԱՄՈՒԷԼ»Ի

Համազգայինի փարիզեան նորընտիր Մասնաճիւղը, Մայիս 24ին, իր դասախօսութիւններու շարքը կը բանար նիւթով մը, որ անխտիր պիտի խօսէր ամէն հայ սրտի: Ու արդարեւ, ունկնդիրներու բազմութիւնը անվիճելի ապացոյցն էր ատոր:

«Յառաջ» իր ընթերցողներուն մեծ ծառայութիւն մը մատուցած, ըսեմ, անգնահատելի բարիք մը ըրած պիտի ըլլայ — եթէ օր մը, յարմարագոյն թուականի մը, սկսի անոնց բաժնել, թերթօն առ թերթօն, մեծ հայուն մեծ գործը, Րաֆֆիի «Սամուէլ» պատմական վէպը: Հոս՝ այս տարօրինակ կլիմային տակ, հայ հոգին աւելի քան երբեք պէտք ունի անոր, այդ հրաշալի վէպին փրկարար եւ զօրացուցիչ ներշնչումին:

Րաֆֆի երեւոյթութիւն մը կը կազմէ մեր միւս մեծ գրողին՝ Մեսրոպի եւ Խորենացիի հետ, որոնք, անդերադանձելի վերանորոգիչները մեր ցեղին, պիտի ղեկավարեն այնքան՝ որքան ան որ գոյութիւն ունի: Մեսրո՞պ, Խորենա՞ցի եւ Րաֆֆի՞: Ահաւասիկ սուրբ երրորդութիւնը հայ պատմութեան:

Բայց, կանգ առ ո՛վ Թուրքը խանդավառ հոգւոյս: Դուն խօսք չունիս այսօր:

Գ. Հ. Զարդարեան, նախագահը Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին, կը բանայ երեկոյթը, տալով մեզի ուրուագիծը Սամուէլի, հերոսը համանուն վէպին:

Ազնուազոյն եւ իտէալապաշտ հայասպան՝, տարբերի մը մէջ կը գտնուի: Ան որս եւ զոհ միանգամայն ողբերգական եւ հակասական զգացումներու՝ կը սպաննէ իր մայրը եւ իր հայրը: Մէկ կողմէ սէրերուն ազնուագոյնը դէպի իր ծնողքը, միւս կողմէ հայրենիքին, ազգին ոգին: Բախումը երկու ոգիներուն միջեւ: Սամուէլ բարոյական զոհողութիւններու ամէնէն մեծին, ամէնէն ծանրին կ'ենթարկէ ինքզինք: Ան կը զոհէ իր սէրը, իր ազնուականութիւնը՝ բարձրագոյն խոհէ մը համար: Հայրենիքը իր ազգային դիմագիծը կորսնցնելու վտանգին մէջ էր: Ան կը գործէ ոճիրը: Ոճի՞ր: Ամենեւին: Այլ գերագոյնը զոհողութեանց:

Մենք՝ հետեւոր եղբայրները Սամուէլի, հոս թէ հոն՝ հայրենիքին մէջ, նման վտանգներու առջեւ կը գտնուինք: Վտանգ կը սպառնայ մեր լեզուին: Վտանգ կը սպառնայ մեր աւանդութիւններուն, մեր բոլոր արժէքներուն վրայ, մեր յաջորդները պէտք է որ լսեն մեզի համար.

— Երէկ. ցեղին տատոււմները սարի կեցան, եւ զաւակները զայն:

Գ. Ա. Զօպանեան, յայտարարելէ վերջ թէ Րաֆֆիի գլուխ գործոցն է «Սամուէլ»ը, ողբերգութիւն մը վէպի ձեւով տրուած եւ ներշնչուած Փաւստոսի պատմութեան գրքէն, կը գծէ մեզի Դ. դարու Հայաստանի պատկերը:

Քրիստոնէութիւնը դեռ նոր մուտ գործած է հոն եւ չէ արմատացած տակաւին: Ու ներքին կռիւ կայ: Պարսիկ հզօր պետութիւնը մէկ կողմէ, բիւզանդական աշխարհակալ կայսրութիւնը միւս կողմէ, մին մազդէական կրօնին յարած, միւսը քրիստոնեայ, կը ճնշէին Հայաստանի վրայ:

Ու միջանկեալ, պատմութենէն հաւաքած գրուագներով, Գ. Զօպանեան կը պաշտպանէ իրեն շատ սիրելի ճշմարտութեան մը թէ՝ քրիստոնէութիւնը կը մեղմացնէ բարքերը: Ու արագ ակնարկ մը տակ առնելով՝ Տիրան եւ Յուսիկ, Տիրան եւ ուրիշներ, Գնէլ, Փառանձեմ եւ Արշակ Բ., Մերուժանի քանանի եւայլն, բանախօսը մեզի կը յիշեցնէ երկու տարախոհ հայերը, Վահան Մամիկոնեան եւ Մերուժան Արծրունի, որոնք դէմ բիւզանդասիրութեան՝ կ'երթան Տիզբոն, մերժելով անսալ Ներսէսի: Կը վերադառնան հայրենիք՝ զայն կրակապաշտ դարձնելու բոլոր պատրաստութիւններով:

Վահան Մամիկոնեան Ուրացեալ-ի մեծ Հայուհին՝ Համազասպուհին, կը փորձէ դարձի բերել: Ընդդիմութիւն եւ յանդիմանութիւն տիկնոջ կողմէ իր եղբօր: Ու եղբայրը կը հրամայէ որ ոտքերը վեր ու գլուխը վար՝ տիկինը մերկ կախեն: Այդպիսի պարագաներու տակ, Վահան ոչ Հայ է, ոչ ալ հայր: Ու անկարելի է դատապարտել Սամուէլը: Սամուէլ սակայն պէտք չէր որ իր մայրը սպաննէր:

Եւ արդէն Րաֆֆի շփոթութեան մէջ է: Փաւստոսի պատմութեան մէջ, տիկին Տաճատուհի, մայրը Սամուէլի, ազնիւ եւ մաքուր Հայ մըն է, պաշտպանութիւններով օժտուած: Ու ան մինչեւ վերջ Հայ կը մնայ. Եւ Գ. Զօպանեան սիրտմտաբար հրճուանք մը կը հասցնէ: Սամուէլ իր հայ եւ հայրենասէր մայրը չէ որ կը սպաննէ, այլ պարսիկ խորթ մայրը՝ Ովրմիզդուհին.

Դատավարութեան նախագահը, Գ. Հ. Խոսրովեան, կը հարցաքննէ ամբաստանեալը, Գ. Ռ. Զարդարեան, որ ճակատաբաց կ'ընդունի իր կրկնակ ոճիրը:

Ու ահա ոտքի է ընդհ. դատախազը, Գ. Հ. Սամուէլ, որուն կը ներկայանայ ամբաստանեալ մը երկու ոճիրներով: Ոճիրներու սովորական սահմանը կը գլեն կ'անցնին անոնք, ոճիրներուն ամէնէն ծանրը: Զաւակ մը կը սպաննէ իր հայրը, կը սպաննէ նոյնիսկ իր մայրը:

Ու դատախազը ոճիրներուն պարագաները պարզելով հանդերձ, կը հաստատէ թէ՝ կանխամտածութեամբ գործուած են անոնք. Տակաւին ոչ ուժեր էր տեսեր, ոչ ալ արիւնահեղութիւն Սամուէլ: Եւ սակայն, ան արդէն իր արարքին սոսկումը տեսած էր, երբ դեռ իր տանը՝ հեշտանքի ամբողջին մէջ կը գտնուէր: Պարսկաստանէն սուրհանդակներ եկած էին: Ու ան շշունչներ կը լսէր դղեակին մէջ: Ու Սամուէլի մէջ ծնունդ էր առած ուրախ մը քրիստոնէական մոլեռանդութիւն: Սպաննել ու փրկել հայրենիքը ու հերոս դառնալ:

Սամուէլ մօրը սենեակը կը մտնէ եւ հոն կը տեսնէ պարսկական սովորութիւններ: Ու կը հեգնէ իր մայրը, անոր նամբան: Ո՛րն է շիտակը:

Սուրհանդակ մը լուր կը բերէ թէ՝ Վահան Մամիկոնեան, հայրը Սամուէլի, Պարսկաստանէն կը վերադառնայ զինուորներով եւ մոգերով: Ուրախ է եւ հրճուալից Սամուէլի մայրը: Պէտք է որ զաւակը հանդիսաւոր ընդունելութիւն մը ընէ իր հօր, զայն դիմաւորելու երթայ:

Ու Սամուէլ ոչ հօրը դէմ կ'երթայ, ոչ ալ կռուելու Պարսիկներուն դէմ: Մինչ Մուշեղ կը կռուի, Սամուէլ նշանածը տեսնելու կ'երթայ:

Երկմտութեան մէջ է ան, մեր հերոսը: Ու պէտք կ'ըլլայ որ նշանածը, Օրիորդ Աշխէն ընէ ընտրութիւնը.

— Դէպի հայրենիքի փրկութիւնը, Սամուէլ:

Ա. ԽԱՆԷՑԵԱՆ

(Շար.)

երկու Ալեւիներ։ Անտիոքի մէջ, Որոնդէս գետէն հանուեցաւ դիակ մը։

Սակայն, այսպէս կամ այնպէս, խաղաղութիւնը կը պահպանուի շնորհիւ ոստիկանութեան ձեռք առած միջոցներուն եւ իշխանութեան ցոյց տուած պաղարիւնին։

Թրքական կուսակցութիւնը, որ կը շարունակէ հող կորսնցնել, շնորհիւ հակառակորդ տարրերու համագործութեան եւ իբրեւ հետեւանք Թաթիւքի իր սխալներուն, զայրոյթ ցոյց կուտայ՝ քանի կը նուազի թրքական տարրին համեմատութիւնը ընտրական արձանագրութեանց մէջ,— մինչեւ Ուրբաթ, Թուրքերը 47 առ հարիւր համեմատութեան հասած էին, Ուրբաթ այդ համեմատութիւնը իջած էր մինչեւ 46 առ հարիւր։

Մեր սեփական թղթակիցը կը գրէ Անտիոքէն.—

Սանճաքը եռուն կաթսայի մը կը նմանի։ Արձանագրութիւնները կը շարունակուին տենդի մէջ, բայց կանոնաւոր, առանց ազդուելու թրքական խառնակութեանց սպառնալիքներէն։ Ցունիսի վերջը կը լրանան այս գործողութիւնները։ Ալեքսանտրէթի գաւառին մէջ արձանագրուած են 3098 Թուրք, իսկ 6048 ոչ-Թուրք։ Գըրըք-Խանի գաւառին մէջ՝ 3310 Թուրք եւ 1716 ոչ-Թուրք։ Թուրքերուն համար այս ձեւով համեմատութիւնը կ'իջնէ 40 առ հարիւրի։ Այժմ սկսած են Անտիոքի արձանագրութիւնները, աւելի փափուկ ու կարեւոր։ Լուրջ խռովութիւններ պիտի ծագին այս առթիւ, կ'ըսեն թրքական աղբիւրէ բխած զրոյցներ։ Յուսալի չէ, այդ խռովութիւնները կրնան պատահիլ թերեւս ընտրական պայքարի ժամանակ։

Միջազգային Յանձնախումբի անդամներէն Սըքրէթան, Զուիցերիացի, փրոֆ. Լոզանի իրաւաբանական համալսարանին, Ցունիսի սկիզբը կը մեկնի իր երկիրը, մասնակցելու համար համալսարանի տարեվերջի քննութեանց։ Իրեն կը յաջորդէ Ռոոէլօ, Ռումանացի։ Յանձնաժողովի բոլոր անդամներն ալ գիտեն թէ ջուրը ո՞ւր կը պղտորի։

Անգլօ-թրքական վերջին նիւթական դաշինքները. Քաղաքական ի՞նչ շահ կ'ապահովեն Անգլիոյ

Ինչպէս գրեցինք, յանուն անգլիական կառավարութեան՝ Չէմպըրլէն պաշտօնապէս հաղորդեց խորհրդարանին թէ նիւթական եւ առեւտրական նոր դաշինքներ կնքուած են Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ։ Լոնտոնի մամուլը, որ շատ գոհ կը թուի այս «յաջողութենէն», տակաւին կը զբաղի այդ դաշինքներուն կարեւորութեամբ եւ նոր մանրամասնութիւններ կուտայ։

Այսպէս, կնքուած դաշինքները երեք են։ Այդ դաշինքներով կը ճշդուի թէ Թուրքիա պիտի գնէ մարտանաւ, ռազմանիւթ եւ անգլիական զանազան ապրանքներ։ Առեւտրական պաշտօնատար նեթակայ՝ արտածման համար վարկերու երաշխաւորութեան վարչութիւնը պիտի երաշխաւորէ մինչեւ տասը միլիոն սթերլին։ Ուրիշ համաձայնագրով մը փոխանակութեան կ'ենթարկուի 1936ի անգլօ-թրքական քլիրինկի համաձայնութիւնը։

Լոնտոնի հանրային կարծիքը եւս գոհ է կառավարութեան այս գործունէութենէն։ Մամուլը կը շեշտէ որ քաղաքական մեծ արժէք կը ներկայացնէ անգլօ-թրքական այս համաձայնութիւնը ու կը մաղթէ որ կառավարութիւնը նման համաձայնութիւններ կնքէ նաեւ այլ պետութեանց հետ, մասնաւորաբար Դանուբեան երկիրներու հետ՝ տնտեսական օժանդակութիւն ընձեռելով անոնց։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ», ինչպէս պահպանողական այլ թերթեր, հասկնալի պատճառներով՝ չուզեր ըսել թէ բրիտանական կառավարութիւնը քաղաքական ի՛նչ առաւելութիւններ կը տեսնէ անգլօ-թրքական ներկայ համաձայնութեան մէջ կամ քաղաքական ի՛նչ շահեր կ'ակնկալէ անկէ, բայց եւ այնպէս յայտնէ գոհունակութեամբ մը գրել կուտայ.

— Անգլիա կը վերսկսի, այս անգամ նոր ձեւով մը, իր հին դերը, որ էր օժանդակել տնտեսապէս ետ մնացած երկիրներուն։ Ուրբաթ օր ստորագրուած դաշինքները կուգան զօրացնել բարեկամական կապերը, որոնք իրար կը միացնեն Անգլիան եւ Թուրքիան։

«Ֆինէնշըլ Նիւզ», իր կարգին, գոհունակութեամբ կը շեշտէ որ Թուրքիոյ նաւային սպառազինութեան համար բացուած վեց միլիոն սթերլին վարկը կուգայ «ճարտարօրէն զուգորդելու համաձայնութեան քաղաքական կողմը դուտ տնտեսական կողմին հետ»։

Չեխոսլովաքիոյ ընտրութիւնները վերջացան խաղաղութեամբ

»»»» • ««««

Կիրակի օր, խաղաղօրէն տեղի ունեցան Չեխոսլովաքիոյ ընտրութիւնները, որոնց վերջնական արդիւնքը յայտնի չէ տակաւին։ Այսուհանդերձ կ'ենթադրուի թէ հունգարական սահմանագլուխին մօտիկ շրջաններու մէջ ինքնավարութեան կուսակիցները պարտուեցան։ Կարպաթեան շրջանին մէջ ազգային-ընկերվարականները եւ համայնավարները տեղ շահեցան։ Ընդհանուր առումով, Հէնլայնի կուսակիցները շահեցան այնքան քուէ, որքան ընկերվարական քրիստոնեաները եւ հողագործականները միասնաբար։ «Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ ընտրական շրջանակներու 2375էն 823ը իրենց քուէն տուած են Հէնլայնի, ապահովելով ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը այդ համայնքներուն մէջ։

Փրակայի քաղաքապետական ընտրութիւնները եւս վերջացան։ Անցեալ կիրակի կատարուեր էին կեդրոնական թաղամասի ընտրութիւնները, որոնց մէջ Հէնլայն շահած էր 15,556 քուէ, իսկ մնացեալ թաղամասերու ընտրութեանց մէջ, որոնք կատարուեցան աւելի օր, Հէնլայն առաւ միայն 10,879 քուէ, որով 1935ի քուէարկութեան վրայ կը կորսնցնէ հինգ հազար քուէ։

Կ'աշխատին հաշտեցնել չեխօսլովաք եւ գերմանական տեսակէտները

Անգլիական կառավարութեան կեդր. Եւրոպայի գործերուն տեսուչը, Սթրանկ, որ Փրակա գացած էր իբրեւ տեսակ մը «դիտող», Պերլինէն անցնելով եկաւ Փարիզ։ Իր պաշտօնատեղին հասաւ նաեւ Փարիզի չեխական դեսպանը, Օսուսկի։ Ու խորհրդակցութիւն մը ունեցան Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան մէջ։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ այն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ Փրակայի կառավարութիւնը տրամադիր է լայն ազատութիւններ շնորհել Գերմանացիներուն, այն վերապահութեամբ միայն որ, իբրեւ փոքրամասնութիւն, Գերմանացիները գերակշիռ ազդեցութիւն մը չունենան կեդրոնական կառավարութեան մէջ, մասնաւորաբար զինուորական եւ արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ առարկաներու մէջ։ Այսպէս, Հէնլայնի կուսակիցները գոհացում պիտի ստանան հետեւեալ հարցերուն մէջ.

1. Գերմանաբնակ շրջաններու մէջ իրաւունք գերմաներէնը գործածելու իբրեւ պաշտօնական լեզու։ Վարչական եւ դատական կազմակերպութիւնը պիտի հաստատուի այնպիսի ձեւով մը, որ իբր թէ ինքնօրէն կառավարութիւն մը գոյութիւն ունենար։

2. Նիւթական օժանդակութիւն գերմանական դպրոցներու համար։

3. Գերմանացիներու մեծամասնութիւն շահած վայրերուն մէջ՝ կարելիութիւն նոր ընտրութիւններ կատարելու, քաղաքապետական խորհրդականներու համար։

4. Վերաքննութիւն պետութեան մէջ գործող Գերմանացիներու համեմատութեան։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈԼՈՄՊՈԼԱՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Անիէռի Քաղաքապետարանին Տօնակատարութեան սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՔԷՕՍԷՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ ԸՆԿ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՐԱՔԵԼԵԱՆ, Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, Օր. ՌԻժԻՆԱ, Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Ընկ. ՔԱՐԷՆ ՂԱՐԻԳԵԱՆ, Թաւիա ԳԱՐԵԳԻՆ եւ ԿԻՆՍՕՆ։

Կէս գիշերէն վերջ պարահանդէս. ընտիր ջազ ղեկավարութեամբ Թաւիա ԳԱՐԵԳԻՆԻ։ Ճոխ պիւֆէ՝ գիւղամատչելի գիներով։

Մուտք 5 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Հայ զինուորներուն եւ 12 տարեկանէն վար պզտիկներուն մուտքը ձրի է։

ՓԱՆԹԷՕ ԲԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ

11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր 22 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ։ Նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Յեղափոխութեան» կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան, Զ. Ռ. Մ.ի եւ Յ. Կ. Խաչի։

5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Լափօրէն» սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՀԱՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 4 Յունիս, Շաբաթ գիշեր

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— 12 Յունիս, Կիրակի ցերեկ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս

Այս հանդէսներուն մէջ կը խօսի

ԸՆԿ. ՇԱՀԱՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Union des Républicainesներու շքեղ սրահին մէջ, 16, Rue J. B. David (Կ. Խաչի հանդէսին վայրը)։

Կը նախագահէ Ընկ. Մ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՄՍՈՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Կ. Խաչի անդամուհիները։ Երգ, մեներգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն։ Ժամը 11էն մինչեւ լոյս ֆրանսական ընտիր ճազի ընկերակցութեամբ հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Գոթիլեօն, ճոխ եւ աժան պիւֆէ։

Տղաներու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք մուտք։

ՀԱՅ ԿՐԻՏՍՄՈՒՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 2 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին. 8 Ռիւ Գուսիէ, Փարիզ։ Կը խօսի Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ։

Նիւթ՝ «Հայ տիկնոջ դերը նախապատերազմեան շրջանին եւ ներկայիս գաղութի մէջ»։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ հսկայ թափօր մը կազմած՝ կիրակի օր այցի գացին Փառիին, Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէջ։

ԿԷՕԳԷԼՍ, ճառ մը խօսելով ի ներկայութեան Հիթլէրի, դատապարտեց այն խաղաղութիւնը, որ թշուառութեան կը մատնէ Գերմանիան, աւելցնելով որ յաւագոյն խաղաղութիւնը, որու բարիքին կը վստահի Գերմանիան, այն խաղաղութիւնն է, զոր կ'երաշխաւորէ գերմանական սրուած սուրը։

ՀՌՈՄԻ մէջ տեղի ունեցաւ հսկայ ցոյց մը, ի նշան իտալեւսպանիական համերաշխութեան։ Ցոյցին ներկայ էր սպանիական զինուորական պատուիրակութիւն մը։ Այս առթիւ յայտարարուեցաւ դարձեալ թէ Իտալիա պիտի թոյլ չտայ որ համայնավարութիւնը դիրք գրաւէ Միջերկրականի ափերուն վրայ, թէ Իտալիա ամէն օժանդակութիւն պիտի ընծայէ Ֆրանքոյի, մինչեւ վերջնական յաղթանակ։

ԻՐԱՆԻ գահաժառանգը նշանուեցաւ Եգիպտոսի թագաւորին քրոջ, իշխանուհի Ֆէվզիէի հետ։